COMMENTARIORVM

COLLEGII CO-NIMBRICENSIS SOCIETATIS IESV,

In octo libros Phyſicorum Ariſtotelis Stagiritæ,

Prima Pars.

QVI NVNC PRIMVM GRÆCO ARISTOTElis contextu, Latino è regione reſpondenti, aucti, ob ſtudioſorum Philoſophiæ vſum in Germania ſunt editi.

ACCESSIT ETIAM QVAESTIONVM Index, quæ in hac prima operis parte acutiſſimè diſputantur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBL. S. PVDEN. DE VRBE

Cum gratia & Priuileg. Cæſar. Maieſt.

COLONIÆ,

SVMPTIBVS LAZARI ZETZNERI.

CIƆ IƆ CII.

44·4-N-8

INDEX QVAESTIONVM, ET ARTICVLORVM, QVÆ IN HOC PRIMO VOLVMINE CONTINENTVR.

PROOEMIVM.

De nomine & definitione Philoſophiæ, pag.1.
De duplici Philoſophiæ diſtributione.3.

Quæſt. I. NVm contemplatrix Philoſophia in Metaphyſicam, Phyſiol.& Mathem. rectè diuidatur. 5
Articul. 1. Non videri rectè diuidi. ibid.
2. Referuntur diuerſæ auctorũ ſententiæ, & quænam earum vera ſit ſtatuitur. 7
3. Rectè diſtingui in ſpectricis Philoſophiæ partes pro varietate abſtractionum à materia, & motu. 8
4. Quòd in Mathematicis diſciplinis vna tantum ſit abſtractio à materia. 10
5. Aliquot dubitationum enodatio, quæ ſuperius dictis maiorem lucem affert. 11
6. Diluuntur argumenta initio quæſtionis propoſita. 13
Quæſt. II. Sitne Philoſophia naturalis verè, ac propriè ſcientia, an-non. 16
Articul. 1. Quid veterum nonnulli in propoſita quæſtione ſenſerint, & argumenta pro eorum opinione. ibid.
2. Phyſicam eſſe verè ac propriè ſcientiam. 19
3. Confutantur Academici, quibus tam in Phyſica, quam in cæteris rebus dubia & incerta erant omnia. 21
4. Diſſoluuntur primi articuli argumenta. 23
Quæſt. III. Sitne Philoſophia naturalis contẽplatrix ſcientia an practica. 26
Articul. 1. Quæ argumenta probare videantur eſſe practicam. ibid.
2. Statuitur vera ſentẽtia, diſſoluunturq; tria arg[illegible]
3. Diluitur vltimum primi articuli argumentum, & an ars medendi contemplatiua ſit, exquiritur. 29
Quæſt. IV. Sitne Phyſiologiæ ſubiectum, ens mobile, an-non? 31
Articul. 1. Quæſtionis diſſolutio. ibid.
2. Argumentum aduerſus ea, quæ ſuperiori articulo concluſa ſunt. 34
3. Occurritur proximi articuli argumentis. 35
Quæſt. V. Quem ordinem locumve naturalis Philoſophia inter cæteras diſciplinas obtineat 38
Articul. 1. De doctrinæ ordine. ibid.
2. Quibus argumentis articuli proximi concluſ[illegible]
3. Superiorum argumentorum explicatio. 41
4. De ordine dignitatis inter Phyſicam, & reliquas partes Philoſophiæ 43 de diſtributione Phyſiologiæ apud Ariſtotelem 46. cur libri Phyſicorum περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, id eſt, de naturali auſcultatione inſcribantur 49. de ordine, materiaq; librorum Phyſicæ auſcultationis.

LIBER PRIMVS.

In Caput primum.

Quæſt. I. An perfecta cuiuſq; rei cognitio omnium cauſarum intelligentiam depoſcat. 61
Articul. 1. Quæſtionis diſſolutio. ibid.
2. Argumenta, quibus, ea, quæ proximè aſſerta ſunt oppugnari poſſunt. 62
3. Superiora argumenta nihil conferre aduerſus ea quæ articuli primi aſſertionibus continentur. 65
Quæſt. II. Quænam ſint nobis notiora cognitione diſtincta. 68
Articul. 1. Quid, & quotuplex ſit nobis cognitio diſtincta, & confuſa, & quo pacto vtraque ad alteram ſe habeat. ibid.
2. Poſſe cognitionẽ diſtinctam vno ſimplici conceptu haberi. 71
3. Etiam naturas ſimplices ſub cognitionem confuſam actualem cadere poſſe. 72
4. Explicatio quæſtionis initio ꝓpoſitæ, & quorundam obiectorum dilutio. 73
5. Quo ſenſu verum ſit, nõ eadem eſſe nobis nota, & ſimpliciter nota. 75
Quæſt. III. Sintne maximè vniuerſalia notiora nobis cognitione confuſa actuali, an-non? 77
Articul. 1. P[illegible]
2. Secunda opinio, eiusq; confirmatio. 79
3. Explicatio Quæſtionis. 81
4. Dilutio quorundam obiectorum. 82
5. Diſſoluuntur argumẽta initio quæſtionis propoſita. 84
Quæſt. IV. Sitne ſingulare primò cognitum à noſtro intellectu, an-non? 87
Articul. 1. Quæ argumenta ſuadere videantur priùs vniuerſale, quàm ſingulare, à nobis intelligi. ibid.
2. Concluditur ſingularia prius faciliusq; à nobis intelligi, quam vniuerſalia. 89
3. Diluuntur aduerſariæ partis argumenta. 90
Quæſt. V. Vtrum ſingulare ſubſtãtiæ an accidentia à nobis primò intelligatur. 93

Articul. 1. Quibus argumentis videatur primò intelligi singulare ſubſtantiæ. ibid.
2. Quæſtionis explicatio. 94
3. Occurritur primi articuli argumentis. 95

In Caput 2.

Quæſt. I. Diſtinguatur ne totum reipſa à ſuis partibus ſimul ſumptis, an-non. 105
Articul. 1. Quæ argumenta affirmatiuam quæſtionis partem oſtendere videantur. ibid.
2. Argumenta pro negatiua parte quæſt. 107
3. Vtramque partem controuerſiæ videri probabilem, veriorem tamen affirmatiuam. 109
4. Dilutio argumentorum probantium diſtingui totum à ſuis partibus. 111
5. Explicatio argumentorum, quibus oſtendebatur totum à ſuis partibus re ipſa non differre. 112
Quæſt. II. Sitne materia prima ex ſe diuiſa & extenſa, an-non. 114
Articul. 1. Quibus argumentis pars affirmatiua attendi videatur. ibid.
2. Materiam primam non niſi beneficio quantitatis extenſam, ac diuiduam eſſe. 115
3. Diluuntur aduerſariæ partis argumenta. 116

In Caput 3. & 4.

Quæſt. vn. Vtrum res naturales ad maximum & minimũ diffinitæ ſint necne. 131
Articul. 1. Iaciuntur inſtitutæ diſputationis fundamenta. ibid.
2. Statuuntur nonnullæ aſſertiones; primùm de terminis rerum naturalium in cõmune, deinde de terminis viuentium. 133
3. Dilutio obiectorum contra ea, quæ proximè dicta ſunt. 136
4. De rerum inanimatarum terminis quoad magnitudinem. 138
5. Argumenta cõtra ſuperiores aſſertiones. 139
6. Explicatio argumentorum ſuperioris articuli. 140
7. Aſſertiones de terminis paruitatis corporum vitæ expertium. 142
8. Argumenta, quibus proximi articuli aſſertiones oppugnantur. 142
9. Diluuntur ſuperiora argumenta. 144

In Caput 5.

Quæſt. I. Vtrum principia rectè ab Ariſtotele definita ſint, an-non? 151
Articul. 1. Prænotantur quædam ad explicandam principiorum definitionem. ibid.
2. Particulatim enodatur principiorum definitio. 154
3. Obiecta aduerſus proximè dicta. 155
4. Dilutio obiectorum. ibid.
Quæſt. III. Vtrum prima contraria ſint rerum naturalium principia, an-non. 158
Articul. 1. Argumenta pro parte negatiua. ibid.
2. Enodatio propoſitæ difficultatis, & argumentorum dilutio. 158

In Caput 6. & 7.

Quæ. vnic. Sintne tria principia rerum naturalium an-non? 173
Articul. 1. Eorum ſententia, qui omnia vnum eſſe crediderunt. ibid.
2. Opinio eorum, qui vnum duntaxat rerum naturalium principium inuexêre. 174
3. Eo[illegible] partim infinita, partim finita ſtatuerunt. 176
4. Ariſtotelis ſententia de principijs rerum naturalium, eiuſq; confirmatio. 179
5. Argumenta aduerſus ea, quæ proximè cõcluſa ſunt. 181
6. Argumentorum diſſolutio. 182

In Caput 8. & 9.

Quæſt. I. Inſit ne rebus Phyſicis materia. 191
Articul. 1. Quibus potiſſimùm argumentis Philoſophi in rebus Phyſicis materiam aſtruxerint. ibid.
2. Materiam à Deo fuiſſe creatam, & generationis atq; interitus expertem eſſe. 192
Quæſt. II. Vtrum materia appoſitè definiatur, cognoſcatur, appelletur. 193
Articul. 1. Explicatur materiæ definitio. ibid.
2. Quo pacto materia ſub intelligentiam cadat. 195
3. Quibus nominib. materia à Philoſophis nuncupetur. 197
Quæſt. III. Quònam pacto ſeſe habeat materia ad potentiam. 198
Articul. 1. Quæſtionis explicatio. ibid.
2. Argumenta quibus probari videtur, materiam non eſſe puram potentiam. 200
3. Superiorum argumentorum dilutio. ibid.
Quæſt. IV. Vtrum materia formam appetat? 203
Articul. 1. Concluditur pars affirmatiua. ibid.
2. Refellitur opinio Auicennæ, negantis conuenire materiæ appetitum formæ. 204
Quæſt. V. Vtrum materia ad compoſiti naturalis eſſentiam pertineat, an-non? 205
Articul. 1. Quæ argumenta probare videantur non pertinere. ibid.
Articul. 2. Explicatio totius controuerſiæ. 206
3. Soluuntur argumenta primi articuli. 209
Quæſt. VI. Vtrumne materia diuina virtute abſque omni forma ſubſtantiali cohærere poſſit, an-non. 211
Articul. 1. Quæſtionis in vtramq; partẽ diſputatio. ibid.
2. Accuratius explicatur vtriuſq; opinionis fundamentum, diſſeritur de cauſa exiſtentiæ. Statuitur, materiam non capere exiſtentiam à forma. 213
3. Concluditur pars affirmatiua quæſtionis. 215
4. Reſponſio ad argumẽta, quibus oſtendi videbatur, non poſſe materiã diuina virtute abſque forma conſiſtere. 217
Quæ. VII. Sitne priuatio ens, an-non. 219
Articul. 1. Quæſtionis diſſolutio. ibid.
2. Solutio argumentorum, quæ probare videbantur Priuationem eſſe ens. 220
Quæ. IIX. Vtrum Priuatio verè principium rerum naturalium ſit, an-non? 222
Articul. 1. Quæ argumenta oſtendere videantur non eſſe. ibid.
2. Priuationẽ eſſe verè principium, nec ſuperiora argumenta oppoſitu concludere. ibid.

Quæſt.

Quæſt. IX. Num in qualibet re naturali præter materiam danda ſit forma ſubſtantialis, néene. 224
Articul. 1. Formam ſubſtantialem antiquioribus Philoſophis magna ex parte ignotam, poſteriori-bus notam fuiſſe. ibid.
2. Affirmatiuam quæſtionis partem omnino veram eſſe. 225
Quæſt. X. Vtrum apta idoneaq; ſit formæ ſubſtantialis definitio. 226
Articul. 1. Solutio propoſitæ dubitationis. ibid.
2. Quibus nominibus ſubſtantialis formæ via, & præſtantia à Philoſophis deſcribatur. 227
Quæſt. XI. Vtrum ex forma ſubſtantiali & materia vnum fiat? 228
Articul. 1. Argumenta in negatiuam partem controuerſiæ. ibid.
2. Cõcluditur pars affirmatiua quæſtionis. 229
3. Dubij cuiuſdam enodatio. 231
4. Reſponſio ad argumenta primi articuli. 232
Quæ. XII. Vtrum omnes ac ſolæ formæ ordinis naturalis, e materiæ ſubiectiue potentia educantur. 235
Articul. 1. Videri partem negatiuam veram quoad formas naturalis ordinis. ibid.
2. Quibus argumentis videatur oppoſitũ oſtendi, de formis non naturalis ordinis & de anima rationali. 237
3. Refutantur falſæ quorundam ſentẽtiæ. ibid.
4. Approbatur Ariſtotelis opinio, traduntur que variæ potentiarũ notiones, quæ ad rem pre- [illegible]
5. Quid ſit formam educi de potentia materiæ, & quibus id formis competat. 240
6. Diluuntur argumenta primi articuli. 242
7. Reſpondetur ſecundi articuli argumẽtis. 243

LIBER SECVNDVS.

In Caput primum.

Quæſt. I. Quam naturam hoc loco Ariſtoteles definierit. 257
Articul. 1. De multiplici naturæ ſignificatu. ibid.
2. Reſponſio ad propoſitam dubitationem. 257
Quæſt. II. Vtrum natura recte ab Ariſtotele definita ſit, necne? 259
Articul. 1. Approbatur [illegible] daturque naturæ definitio ab Ariſtotele tradita. ibid.
2. Argumenta aduerſus naturæ definitionẽ. 261
3. Reſponſio ad ſuperiora argumenta. 262
Quæſt. III. Vtrum definitio naturæ principio duntaxat paſſiuo conueniat, an-non? 264
Articul. 1. Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ, & earum confutatio. ibid.
2. Explicatio veræ opinionis, & argumentorum aduerſarum partium dilutio. 266
Quæſt. IV. Vtrum anima in naturæ definitione contineatur. 268
Articul. 1. Opinio exiſtimantium non contineri, eiusque refutatio. ibid.
2. Solutio argumentorum primi articuli. 269
Quæſt. V. Vtrum ars & natura ſimilitudinis inter ſe rationem habeant? 270
Articul. 1. Quibus inter ſe rebus conueniant. ibid.
2. Quibus rebus inter ſe diſſideant. 273
Quæſt. VI. Poſſit ne ars opera naturæ moliri, an-non? 274
Articul. 1. Quibus argumentis videatur poſſe. ibid.
2. Propoſitæ controuerſiæ explicatio. 275
3. Primi articuli argumentis nihil contra proximè dicta concludi. 276
Quæ. VII. Num Chymicæ artis induſtria verum aurum efficiat. 277
Articul. 1. Qui negatiuam partem ſequantur & quibus argumentis. ibid.
2. Solutio propoſitæ quæſtionis. 278

In Caput ſecundum.

Qu. vnica. Vtrum Mathematicæ, quæ mediæ appellantur, magis naturales, quàm Mathematicæ ſint, an-non? 285
Articul. 1. Videri magis naturales eſſe. ibid.
2. Magis eſſe Mathematicas quàm naturales. 287

In Caput 3. 4. 5 & 6.

Quæſt. I. Sitne fortuna & fatum in rebus, an-non? 305
Articul. 1. Veræ de fortuna ſententiæ explicatio. ibid.
2. Quo ſenſu admitti aut negari fatum debeat. 307

In Caput ſeptimum.

Quæſt. I. Vtrum cauſa rectè à Philoſophis definiatur an-non. 311
Articul. 1. Traduntur variæ cauſæ definitiones, è quibus vna maximè probatur. ibid.
2. Obiecta contra definitionem cauſæ. 312
3. Dilutio obiectorum. 314
Quæſt. II. Vtrumne cauſarum genera quatuor ſint, an-non? 315
Articul. 1. Conſtituitur cauſarum numerus. ibid.
2. Obiecta quædam. 316
3. Dilutio obiectorum. 317
Quæſt. III. Quidnam ſit exemplar. ibid.
Articul. 1. Enodatur exemplaris, ſeu ideæ definitio. ibid.
2. Exemplar non eſſe rationẽ formalem, ſed obiectiuam. 318
Quæſt. IV. Vtrum exemplar verè ac propriè cauſa ſit, ad genus formalis pertinens. 321
Articul. 1. Concluditur pars affirmatiua. ibid.
2. Exemplar nõ reductiuè, ſed directò ad formalis cauſæ genus pertinere. 323
Quæſt. V. Sitne omnis cauſa effectu ſuo nobilior? ibid.
Articul. 1. Quo ſenſu omnis cauſa dici poſſit ſuo effectu nobilior, itemq; de nobilitate materiæ, formæ, & exemplaris. 324
2. De finalis & effectricis cauſæ præſtantia. 326
Quæſt. VI. In quonam cauſalitas ſeu cauſandi ratio conſiſtat. 328
Articul. 1. Cauſalitatem neq; eſſe relationem cauſæ, neque rem quæ denominatur cauſa, abſolutè ſumptam. ibid.
2. Cauſalitatẽ in cæteris cauſis, excepta efficiente, eſſe modum quendam rei, quæ denominatur cauſa. 329
Quæ. VII. Quæ ſit ratio cauſandi efficientis cauſæ. 330

Articul. 1. Videri modum rei, quæ cauſa dicitur, nõ verò actionem. ibid.
2. Efficientis cauſalitatẽ reuera in actione conſiſtere. 331
3. Occurritur aduerſariæ partis argumentis. 332
Quę. IIX. Vtrum ſingulæ cauſæ peculiares ſibi cauſſalitates vendicent, an-non? 333
Articul. 1. Vendicare, & quænam eæ ſint. ibid.
2. Aliquot dubia, eorumq; explicatio. 336
Quæſt. IX. Vtrum cauſſæ ſibi mutuo cauſſæ ſint, an-non? ibid.
Articul. 1. Negatiuæ partis argumenta. ibid.
2. Quæſtionis diſſolutio. 337
3. Dilutio argumentorum primi articuli. 339
Quæſt. X. Vtrum Deus res omnes in ſuo eſſe conſeruet, an-non? 340
Articul. 1. Argumenta in partem negatiuam. ibid.
2. Aſtruitur affirmatiua pars quæſtionis. 341
3. Argumentis quæ pro negatiua parte adducta ſunt, nihil confici. 344
Quæſt. XI. Vtrum cauſæ ſecundæ reuera aliquid agant, an-non? 346
Articul. 1. Qui ad negatiuam partem deflexerint, & quibus argumentis. ibid.
2. Errare eos, qui cauſis ſecundis actiones adimunt. 347
3. Solutio argumentorum, quæ in aduerſam partem adducta ſunt. 348
Quæ. XII. Vtrum Deus cum cauſis ſecundis ad quamlibet earum actionem eliciendam actu concurrat? 350
Articul. 1. Negatiuæ partis aſſertores, eorumque argumenta. ibid.
2. Veræ ſententiæ explicatio. 351
3. Occurritur primi articuli argumentis. 353
Quæ. XIII. Vtrumne Deus aliqua præuia motione cauſas ſecundas ad agendum excitet. 355
Articul. 1. Quæ argumenta affirmatiuam partem aſtruere videantur. ibid.
2. Confutatio ſuperioris ſententiæ, & argumentorum, quibus nitebatur, diſſolutio. 356
Quę. XIV. Vtrum Deus immediatione virtutis, & ſuppoſiti, cum omni agente creato operetur. 358
Articul. 1. Quid ſit agere immediatione virtutis, & ſuppoſiti. ibid.
2. Deum vtroque modo immediatè operari. 359
Quæ. XV. Vtrum cauſſa prima actionem ſecundæ, an ſecunda actionem primæ determinet? 360
Articul. 1. Quibus argumentis videatur neutram ab altera determinari. ibid.
2. Quæſtionis enodatio. 361
3. Solutio rationum, quæ initio propoſitæ fuerant. 364
Quæ. XVI. V[illegible] diuina potentia fieri non poſſit. 365
Articul. 1. Multa effugere potentiam Dei ordinariam, nihil abſolutam, niſi quod contradictionis repugnantiam inuoluit. ibid.
2. Alia quædam ad eandem ſententiam ſpectantia. 367
Qu. XVII. Vnde proueniat, vt aliquid diuina virtute poſſit, aut non poſſit fieri. 368
Articul. 1. Enodatio propoſitæ difficultatis. ibid.
2. Dubitationes circa ſuperius dicta. 370
3. Superiorum dubitationum explicatio. ibid.
Qu. XIIX. Vtrum accidens attingat productionem ſubſtantialis formæ, an-non? 372
Articul. 1. Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ. ibid.
2. Stabiliuntur duæ aſſertiones, quibus proximi articuli ſententiæ refutantur. 373
3. Aliæ aſſertiones, quibus tota quæſtio profligatur. 375
4. Reſponſio ad argumenta quibus prima opinio initio quæſtionis propoſita, nitebatur. 377
5. Enodatio dubij circa actionem caloris extra ſubiectum. 378
6. Explicatio argumentorum pro ſecunda opinione. 379
Quæ. XIX. Vtrum ex omnibus accidentibus ſolæ quali[illegible]
Articul. 1. Quæ argumeta oſtendere videantur, alijs quoque accidentibus eam vim ineſſe. ibid.
2. Explicatio quæſtionis. 381
3. Reſpondetur ad primi articuli argumenta. 382
Quæſt. XX. Vtrum finis verè ac propriè cauſa ſit, an-non? 384
Articul. 1. Videri non eſſe. ibid.
2. Eſſe verè ac propriè cauſſam, omniumque primam. 375
Quę. XXI. Vtrum cauſſalitas finis in Metaphorica motione conſiſtat, an-non? 387
Articul. 1. Videri non in ea conſiſtere. ibid.
2. Quæſtionis enodatio. 388
3. Dilutio argumentorum primi articuli. 390
Qu. XXII. Vtrum omnis operatio cauſſæ agentis ſit effectus finis, an-non? 391
Articul. 1. Solutio quæſtionis. 392
2. Obiecta contra ſuperius dicta. 394
Qu. XXIII. Cauſetne finis ſecundum eſſe intelligibile, an ſecundum exiſtentiam, quam in rebus habet. 395
Articul. 1. Quibus argumentis videatur cauſare ſecundum eſſe intelligibile. ibid.
2. Solutio quæſtionis 396
3. Refelluntur primi articuli argumenta. 398

In Caput octauum & 9.

Quæſt. I. Vtrum natura, alicuius gratia quod facit efficiat. 409
Articul. 1. Affirmatiuæ partis aſſertio, & illuſtratio. ibid.
2. Rationes quibus oſtendi videtur natura nullius gratia operari. 413
3. Reſponſio ad argumenta proximi artic. 414
Quæſt. II. Vtrum natura ad vnum tantum finem, & vno duntaxat modo feratur, an-non? 415
Articul. 1. Varij fines, in quos natura contendit. 416
2. Diuerſi modi quibus res in ſuos fines feruntur. 417

Confu-

3. Confutatur quorundam ſententia iis, quæ maximè concluſa ſunt, aduerſaria. 418

Quæſt. III. An brutæ animantes ſolo naturæ inſtinctu in ſuos fines ferantur. 420

Articul. 1. Eorum dogma, qui brutis vim rationis tribuerunt, & quibus argumentis. ibid.

2. Longè abeſſe à ratione eam ſententiam quæ brutis rationem dat, cùm illa ſolo naturę inſtinctu operentur. 423

3. Reſponſio ad argumẽta primi articuli. ibid.

Quæſt. IV. Quidnam ſit brutorum animantium inſtinctus. 425

Articul. 1. Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ. ibid.

2. Quid in propoſita controuerſia ſentiendum ſit. 426

3. Refutantur aduerſariorũ opiniones, eorumq; argumenta. 428

Quæſt. V. Quid ſit Monſtrum, & quibus modis accidat 429

Articul. 1. Explicatur Monſtri definitio. ibid.

2. Diuerſi modi & rationes, quibus monſtra accidunt. 430

3. Aliquot dubiorum enodatio. 433

Quæſt. VI. Vtrum natura intendat monſtrum. 435

Articul. 1. Controuerſiæ explicatio. ibid.

2. Monſtra non euenire præter intentionem primæ cauſſæ. 437

LIBER TERTIVS.

In Caput primum & ſecundum.

Quæſt. I. Rectène Ariſtoteles motum definierit. 451

Articul. 1. Explicatur definitio motus. ibid.

2. Obiectorum quorundam dilutio. 435

Quæſt. II. Vtrum ſucceſſio, & continuitas ad eſſentiam motus pertineant. 455

Articul. 1. Omnem motum continuum, & ſucceſſiuum eſſe. ibid.

2. Succeſſionem pertinere ad eſſentiam motus. 456

3. Continuitatem non pertinere ad eſſentiã motus. 457

Quæſt. III. An motus à termino in quem tendit, & à mobili re ipſa diſtinguatur, necne? 460

Articul. 1. Videri diſtingui à termino, non videri diſtingui à mobili. ibid.

2. Totius controuerſiæ enodatio. 461

3. Explicatio argumentorũ primi articuli. 463

In Caput tertium.

Quæſt. I. An actio tranſiens in agente an in patiente inſit. 469

Articul. 1. Opinio exiſtimantium in agente ineſſe. ibid.

2. Concluditur actionẽ ineſſe in patiente; ſimulque inter actionem, & paſſionem, & motũ, diſcrimen conſtituitur. 470

3. Soluuntur argumenta, contendentium a[illegible]nem in agente recipi. 4[illegible]

Quæſt. II. Vtrum latio in mobili, an in corpore circumiacente inhæreat. 475

Articul. 1. Opinio exiſtimantium, non inhærere in mob[illegible]

2. Lationem ineſſe in mobili, nec aduerſariorum argumenta concludere. 47[illegible]

In Caput quartum. 5. 6. 7 & 8.

Quæſt. I. Poſſitne viribus naturæ dari in rebus infinitũ, an-non? 509

Articul. 1. Infiniti nomen multipliciter accipi. ibid.

2. Q[illegible] probari videtur, po[illegible]turæ viribus dari infinitum. 510

3. Quæſtionis diſſolutio. 511

4. Diluuntur aliquot obiectiones circa ea quæ proximo articulo continentur. 51[illegible]

5. Explicatio argumentorum quæ aſtruere nitebantur, dari vi naturæ infinitum actu. 515

Quæſt. II. Poſſit-ne infinitum actu diuina virtute produci, an-non? 517

Articul. 1. Partis affirmatiuæ argumenta. ibid.

2. Argumenta partis negatiuæ. 519

3. Pars negatiua præfertur, & diſſoluuntur argumenta affirmatiuæ, licet ea quoque probabilis iudicetur. 522

4. Reſpondetur argumentis pro negatiua parte. 524

Quæſt. III. Vtrum quacunq; ſpecie poſſit alia perfectior à Deo in infinitum creari. 52[illegible]

Articul. 1. Quæ argumenta probare videantur, non poſſe. ibid.

2. Qualibet ſpecie, & omnino quauis re creata poſſe à Deo aliam nobiliorem procreari, nec aduerſariorum argumenta concludere. 529

Quæſt. IV. Num quodlibet infinitum à Deo cognoſcatur. 53[illegible]

Articul. 1. Omne infinitum cognoſci à Deo, nullum tamẽ ſucceſſiuè poſſe cognoſci. ibid.

2. Obiecta contra ſuperius dicta, eorumque confutatio. 533

Quæſt. V. Poſſit-ne Intellectus creatus proprijs viribus infinita cognoſcere. 534

Articul. 1. Concluditur non poſſe. ibid.

2. Reſpondetur argumentis quorundam exiſtimantium, poſſe Angelum vi naturæ infinita cognoſcere. 535

Quæſt. VI. An intellectus creatus ad infinita ſimul cognoſcenda diuinitus excitari queat. 538

Articul. 1. Statuitur poſſe. ibid.

2. Satis fit argumentis quorundam proximi articuli aſſertiones oppugnantium. 540

F I N I S.

PROOEMIVM IN OCTO LIBROS PHYSICORVM ARISTOTELIS.

DE NOMINE DEFINITIONEQVE Philoſophiæ.

Horum principes enumerat Plato in Protagora.

Philoſophi & Philoſophiæ nomen à Protagora inuentum.

A QVI olim magnarum rerum intelligentia, & doctrina, cæteris præſtare videbātur, eos Græci σοφοὺς, id eſt, ſapientes nuncupabant. Verùm hoc nomen, quòd ſpeciem arrogantiæ præ ſe ferebat, ac multis erat inuidioſum, auctore Pythagora mutatū eſt, qui & ſe Philoſophū dici voluit, & Philoſophiā primus appellauit. Cùm enim B apud Leontium regem Phliaſiorū doctè & copiosè diſſeruiſſet; rogatus ab eo quidnam artis profiteretur, aut qua potiſſimùm in re ſapiens eſſet; reſpondiſſe fertur, ſe neque artem ſcire vllam, neq; eſſe σοφὸν, id eſt, ſapientem; ſed φιλόσοφον, id eſt, amicum ſapientiæ. Placuit nouitas eius vocabuli, quòd & veterem ſapientum minueret inuidiam, & ſingularem reſtaretur ſapientiæ dignitatem. Atq; hinc Philoſophi, Philoſophiæq; nomen late increbuit; nec ſolùm à C Pythagoreis, ſed etiam à Platonicis, & eorum æqualibus, poſteriſq; omnibus communi fuit approbatione vſitatum. Cuius rei meminit D. Auguſtinus 14. de Trinit. cap. 1. Clemens Alexandrinus 1. Stromatum, Iamblichus 1. de ſecta Pythagorica, alijque non pauci.

Lactant. lib. 4. c. 2. Plut. 1. de Plac. c. 3. Cic. 1 & 5. Tuſc. quæſt.

Porrò Philoſophiam non vno omnes modo definiere. † Quidam ita, Philoſophia eſt amor ſapientiæ. Hęc tamen explicatio, vt aduertit Hugo Victorius 2 Didaſcal. cap. 1. nominis D etymologiam, non rei ſubiectæ naturā aperit: ſiquidem ſapientia non in voluntate inſidet, cuius eſt amare; ſed in intellectu, cuius eſt intelligere, & ſapere. Quanquā & illud dici poteſt, idcircò Philoſophiam amorem definiri ſapientiæ, quòd excellens rerum cognitio haudquaquam ſine amore conſtet. Quò pertinet illud ex libro de ſecretiore ſapientia ſecundùm Aegyptios, Amor intelligentem comitatur, quia E ſine hoc intellectus quaſi in ſolitudine atque ſilentio poſitus, nihil comprehendit.

† 1. Philoſophiæ definitio.

*Alij Philoſophiam eſſe dixerunt, humanarum diuinarumq; rerum cognitionem, & ſcientiam. Qui nomine rerum humanarum, corporum concretioni obnoxias, ac nobis familiares; diuinarum verò, nullo materiæ nexu cohærentes, & in receſſu naturæ abſconditas intellexère. Vel, vt eſt aliorum ſententia, per res humanas, eas, quę ad tuenda vitæ officia, & ciuilem ſocietatem pertinent, ſignificarunt: per diuinas autem, cæteras, quarum contemplatio Philoſophum à communi cœtu auocat, & reliquis mortalibus diuiniorem reddit. Et hęc quidem definitio, ſiue in Zenonis porticu, ſiue in Platonis Academia orta fuerit, Philoſophantium ſcholas maximè peruagata eſt; eamq; refert Plato in Theæteto & Phædone, Cic. lib. 4. Tuſcul. quæſt. Philo Iudæus in libro de Congreſſu quærendæ eruditionis gratia. Verùm illa non ſingulis Philoſophiæ partibus; ſed omnibus ſimul ſumptis conuenit. Non enim quęlibet pars Philoſophiæ humana ſimul & diuina conſiderat.

** 2. definitio.*

D. Damaſ. 1. Phy. Senec. epiſt. 15. Cicero 2. Offic.

Rurſus Plato in dialogo de Sapientia, † hāc aliam inculcat deſcriptionem, quam ex Pythagoræ diſciplina manaſſe teſtatur D. Hieronymus in Apologia aduerſus Rufinum: Philoſophia eſt mortis contemplatio. Ea verò vt intelligatur, ſciendum eſt † duplicem eſſe mortem; vnam, quæ in abſceſſu animi à corpore conſiſtit: alteram, qua mens in corpore adhuc manens, à malis cupiditatibus abducitur, vt vitiorum ſoluta vinculis, cœleſtia & diuina meditetur. Enimuerò, vt eſt à Socrate in Phędone diſputatum, nihil eſt tam homini veritatis lucem cernere cupienti inimicū, quàm corporis contagio, & voluptatis illecebra, quæ mentē concreta caligine offuſam, falſis decipit imaginibus, nec à ſenſuū turba & colluuione ad mundi ſpectaculum, & ad rerū naturam perluſtrandam egredi ſinit. Vnde Mercurius ille, cui multiplex rerum ſcientia Triſmegiſti nomen dedit, eum, qui ad Philoſophiam aſpirat; in Aſclepio hortatur, vt corpus, quoad fieri poſſit, quaſi veſtem deponat, exuatq; hoc inſcitiæ indumen-

† 3. definitio. De hac definitione Clemens Alex. 4 Stromat. Philo Iud. in lib. de mūdi opif. Cic. 1 Tuſcul.

† duplex mors.

Mercurij Triſmegiſti ſententia, quo pacto philoſophandum ſit.

tum; interitus vinculum, viuam mortem, ſentiens cadauer, ductile ſepulcrum, domeſticum furē; qui dum blanditur, odit; dum odit, mentem ad terrenam fæcem deprimit, cœnoque illigat, ne intelligentiam cælitus hauriat. Quoniam igitur hanc à corpore ſecretionem, quaſi mortem appetere docet, eaque maximè gloriatur Philoſophia; ab hoc tam præclaro munere, nunc mortis contemplatio; nunc ſolutio animi à corpore; aliàs mortis affectus, ſeu conſuetudo moriendi dicitur. Plura in hanc ſententiam Xenophon libro 4. de dictis Socratis, Proclus in libro de Anima, & dæmone, Alcinous in libro de Doctrina Platonis, Apuleius in libro de Philoſophia.

Philoſophia cur mortis contēplatio.

Alias præterea definitiones tradunt Philoſophiæ, Lactantius lib. 4. cap. 2. Iuſtinus Philoſophus & martyr in dialogo cum Triphone, & alij. Sed ea nobis maximè probatur, quam D. Damaſcenus lib. 4. ſuæ Dialecticæ, & Ammonius initio Prædicabilium ex veteribus, potiſſimumque ex Ariſtotele 10. Metaph. cap. 3. referunt: videlicet, Philoſophia eſt cognitio rerū, vt ſunt. Verba illa, vt ſunt, idem valent, atque per ſuas cauſſas, ſi eas habuerint. Sicut enim res, quarum cauſſæ inueſtigantur, per cauſſas eſſe obtinēt; ita percipi tunc dicuntur, vt ſunt, cùm per eaſdem cognoſcuntur. Debere autem Philoſophiam cauſſas tenere inde cōſtat; quia quemadmodum ex admiratione, id eſt, ex notitia effectuum, & ignoratione cauſſarum, cæperunt homines philoſophari, hoc eſt, cauſſas inquirere, vt Plato in Theæteto, & 1. Metaph. cap. 2. Ariſtoteles docet; ita par eſt eum perfectè Philoſophum, ſeu ſapientem iudicare, qui cauſſarum cognitionem ſit aſſecutus. Accipitur tamen interdum Philoſophia pro adumbrata & imperfecta rerum intelligentia, vt apud Platonem in Conuiuio, aliàs pro ſola prima philoſophia, vt apud Ariſtotelem 4. Metaphyſicæ, cap. 2. tex. 5. A nobis verò in progreſſu ſub ea notione, qua poſtremo definita eſt, quaque dicitur cognitio rerum, vt ſunt, potiſſimùm conſiderabitur.

4. definitio ex Ariſtotele potiſſimū deſumpta.

DE DVPLICI PHILOſophiæ diſtributione.

Refert hanc diuiſionē D. Aug. l. 8. de Ciu. Dei, c. 4 Lactant. lib. 3. c. 13. Alcinous in libr. de Doctrina Plat. Iſidorus in lib. de dial.

** 1. Philoſophiæ partitio.*

** A' quibus celebrata.*

VAriæ traditæ ſunt apud antiquos Philoſophiæ diuiſiones, ex quibus duas, quæ celebriores habentur, quæque ad præſens inſtitutum magis faciunt, pertractabimus. * Prima eſt, qua Philoſophia diſtribuitur in Naturalem, Moralem, & Dialecticam. Comprehendit autem hoc loco Naturalis (fusè videlicet naturæ ſignificatu, vnde nomen habet) nō ſolùm Phyſiologiam, ſed etiam Metaphyſicam, & Mathematicas diſciplinas.* Porro huiuſmodi ſectio, de cuius auctore inter ſcriptores non ſatis conuenit, commendata fuit à Platone, vt teſtatur Alcinous in lib. de eius doctrina, cap. 3. & Euſe- A bius Cæſarienſis initio lib. 11. de Præparatione Euangelica, eundemque ſecutus eſt Ariſtoteles 1. Topic. cap. 12. Chryſippus, Eudromus, Xenocrates, & alij, quorum meminit Laërtius in vita Zenonis poſt Plutarchum libro 1. de Placitis, cap. 1.

Qua ratione comprobetur.

Lege Platonem in Gorgia & Theæteto.

Quòd verò hæc partiendæ Philoſophiæ ratio apta ſit, & perfecta; hunc in modum oſtendi poteſt. Philoſophia ad humanā felicitatem dirigitur. (Vt enim D. Auguſtinus lib. 19. de Ci- B uitate Dei, capite 1. ex Platone aſſerit, Philoſophandi cauſſa nulla eſt homini, niſi vt beatus ſit) humana autem felicitas, teſte Ariſtotele capite 7. & 8. primi lib. Ethic. ad Nicomachū, partim in actione virtuti conſentanea; partim in contemplatione veritatis ſita eſt. Oportet ergo aliquam dari ſcientiam, quæ honeſti rationem contineat, & ad virtutem morumque probitatem erudiat; hęc verò Moralis eſt Philoſophia: item aliam, quæ abdita naturæ myſteria ſcru- C tetur, & in ſolius veritatis cognoſcendæ ſtudium incumbat; atq; hęc Phyſica dicitur. Deinde huiuſmodi ſcientiarum adeptio, & vſus diſſerendo conſtant, qua in re ſæpe mens errore decepta hallucinatur. Statuenda eſt igitur tertia quędam ars, quę lucem præferat, ſoletterq; prouideat, ne veritatis locū falſitas obtineat; hæc autem Dialectica nuncupatur. Tot igitur numero ſunt Philoſophiæ partes.

Cōfirmatur.

Triplex ordo rerum.

Idem confirmat D. Thomas initio Ethic. ad D Nicomachum, hac fermè ratione: Pręcipua cura ſapientis circa ordinem verſatur; ſiquidem, vt ex capite 2. libri 1. Metaph. conſtat, ad ſapientem maximè pertinet ordinare; ordo autē rerum, quę in Philoſophiæ conſiderationem veniunt, triplex eſt. Primus, quem ratio non efficit, ſed inſpicit tantùm, atque expendit, cuiuſmodi eſt rerum Phyſicarum ordo. Secundus, quem ratio ſibimet ipſa exhibet, cùm notiones ſuas, & effata inter ſe ordinatim diſponit. E Tertius, quem ratio voluntati pręſcribit, vt illa probè inſtituta rectum, atque honeſtum proſequatur. Primus Naturalem, ſecundus Rationalem, tertius Moralem ſcientiam requirit. Nō igitur aut pluribus eget, aut paucioribus partibus contenta eſſe poteſt Philoſophia.

Illuſtratur ſimilitudine.

Eiuſdem tripartitæ varietatis rationem ſimilitudine quadam D. Auguſtinus explicat, partim libro 8. de Ciuitate Dei, capite 4 partim libro 11. capite 25. ad hunc ferè modum: Quemadmodum tria ſunt, quæ in quolibet artifice, F vt aliquid efficiat, ſpectantur; Natura, doctrina, vſus: quorum primum ingenio, ſecundum ſcientia, tertium fructu dijudicatur: ſic triplex à Philoſophis inueniri debuit diſciplina. Naturalis, propter Naturam: Rationalis, propter doctrinam: Moralis, propter vſum. Et quoniam homo procreatus à Deo eſt, vt per id qđ in ipſo præcellit, attingat ad id, quod cunctis excellit: per huiuſmodi tripartitam ſcientiam attingit ad vnum, verum, optimum Deum, ſine quo nulla natura ſubſiſtit, nulla doctrina inſtruit,

inſtruit, nullus vſus expedit. Sunt itaque, ex A Diui Auguſtini ſententia, hæc tres partes Philoſophiæ, tres veluti gradus, quibus perfectè ſapiens, aſpirante cæleſti aura, ſumma petit, & ad Dei ſimilitudinem propiùs euadit. Eaſdem quoque appoſitè quis dixerit tria dona ſingularia; quibus humanæ mentes ad exemplum cæleſtis Hierarchiæ illuminantur, purgantur, perficiuntur. Enimuerò Dialectica dum artificio diſſerẽdi vera à falſis diſtinguit, animum affuſa luce veritatis illuſtrat: Moralis Philoſophia, dum mores componit, & vitiorũ fibras B euellit, purgat: Naturalis dum altiori abditarum rerum intelligentia mentem exornat, perficit. Alias ad hanc rem adumbrandam ſimilitudines, ac rationes habes apud Philonem Iudæum in libro de Agricultura, & Laërtium in Zenone Cittico. Vide etiam Plotinum libro 3. Enneadis 1. de triplici aſcenſu ad mundum intelligibilem.

Ex doctrina D. Dionyſij 3. cap. cæleſtis Hierarc. quam explicat D. Thom. 1. p. qu. 106. artic. 1.

2. Partitio. Poſterior Philoſophiæ diſtributio eſt, qua C Philoſophia, non vniuerſa, ſed ea tantùm, quæ in contemplatione poſita eſt, diuiditur; videlicet in Metaphyſicam, Phyſiologiam & Mathematicas diſciplinas. Quia verò hæc partitio multas continet difficultates, quarum erit vtilis & iucunda explicatio, de illa articulatim, & vberiori filo diſſeramus.

QVÆSTIO I.

NVM CONTEMPLATRIX PHIloſophia in Metaphyſicam, Phyſiologiam, & Mathematicam rectè diuidatur.

ARTICVLVS I.

NON VIDERI REctè diuidi.

QVòd tripartita illa contemplantis Philoſophiæ diſtributio haud probè tradita ſit, hũc in modum videtur oſtendi poſſe. Primùm, Ariſtoteles cap. 4 lib. 1. Metaph. affirmat tot eſſe partes Philoſophiæ, quot ſubſtantiarum genera. Cùm igitur Mathematica non ſubſtantiam, ſed quantitatem conſideret, conſtat non numerari eam ab Ariſtotele in partibus Philoſophiæ. Deinde Plato in Amatoribus, vbi veri legitimique Philoſophi adumbrat imaginem, F eum tantùm Philoſophi nomine dignum cenſet, qui in quæſtionibus de communis vitæ, & morum diſciplina pertractandis excellat; ſolam ergo Moralem doctrinam, veram eſſe Philoſophiam arbitratur.

1. Arg. ex Ariſtotele & Platone.

2. Secundò. Quemadmodum in quantitate, eiuſque affectionibus cognoſcendis Mathematica verſatur; ita aliquam dari ſcientiam oportet, quæ relationem, qualitatem, cæteraq; accidentia ſcrutetur: cùm hæc non minùs ſint intellectu difficilia, nec minùs ob naturarum diſſimilitudinem, peculiarem explicationem depoſcant. Sunt igitur multò plures Philoſophiæ partes.

Tertiò. Eſſentia entis mobilis ſicuti motum, 3. cæteraſque proprietates, quæ ipſam conſequuntur, origine antecedit; ita abſque iis cognoſci poteſt: atqui eo modo ſpectata nõ pertinet ad Mathematicum, qui in ſola quantitate occupatur; neque ad primum Philoſophũ, qui abſtrahit conſiderationem à materia: ſed neque ad Phyſicum; cùm is non ſpeculetur naturam ſine motu. Quærẽda eſt ergo alia ſcientia, quæ eſſentiam entis mobilis ita ſumptam conſideret.

Quartò. Econtrariò. Sufficit vna ſcientia ad 4. ens in commune, omneſque eius partes contemplandas. Igitur ſuperuacanea eſt ſcientiarum multitudo. Antecedẽs ſuadetur bifariam. Primùm, quia ſicut omnia, quæ diuinæ reuelationis lumine cognoſcimus, ad vnam Tranſnaturalem ſcientiam, nempe Theologiam ſpectant; ita vniuerſa, quæ natiui luminis inſtinctu à nobis ſciuntur, ad vnam, eandemque naturalem ſcientiam reduci poſſunt; cùm vtrobique ſit par ratio. Secundò, quia cùm omnia, analoga vnitate, in ente vnum ſint; nihil impediet quominus vnius ſcientiæ modum cuncta ſortiantur. Quòd ſi quiſpiam occurrat; ad fundandam arguendámue vnius ſcientiæ ra-D tionem, non ſat eſſe analogam vnitatem, propterea quòd ſcientiarum vnitas ab vnitate abſtractionum petenda ſit, quę abſtractiones, minimùm, tres numerantur; contra id argumentis infrà poſitis iam ſic obiicitur.

Quintò. Tres illæ principes Philoſophiæ 5. partes, Mathematica, Phyſica, & prima Philoſophia, vel duæ earum, interdum conſiderant vnam, eandemque rem. Non ergo reſpiciunt diuerſas illas abſtractiones à materia, penes E quas diſtinguantur, tanquam ſcientiæ diuerſæ, cùm res eadem triplicem illam varietatem abſtractionum nequaquam ſortiri poſſe videatur. Antecedens oſtenditur. Namque Mathematicus conſiderat quantitatem, vt notum eſt; eandem verò contemplari debet Metaphyſicus; cùm ſumma genera, quæ primaria ſectione ens diuidunt, contempletur: eandem & Phyſicus; ſiquidem eſt vna è præcipuis entis mobilis affectionibus. Præterea Phyſicus diſſerit de motu, deque omni ſubſtantia, quæ ortum & occaſum ſubit; de eiſdem verò agit primus Philoſophus, vt videre eſt apud Ariſtotelem libro 7. 8. & 12. Metaphyſicæ. Denique primus Philoſophus conſiderat mentes à materiæ ſocietate abiunctas, de quibus etiam Naturalis diſceptat, vt patet in 8. huius operis libro. Perſpicuum ergo manet, res eaſdem in diuerſis contemplantis Philoſophiæ partibus conſiderari, atque adeò ſub eadem abſtractione.

Tres philoſophicæ abſtractiones.

Metaphyſicus conſiderat ſumma genera.

7. Metaphy. cap. 2. 6. 7. 8. 12. 17. & 8. Metaph. c. 1. & 12. Met. cap. 2.

Sextò. Pluribus modis contingit abſtractio 6

à materia, quàm tribus: ergo ſi per eiuſmodi **A** abſtractionem ſcientiæ diſtinguuntur, plura erunt Philoſophiæ membra, quàm tria. Probatur antecedens. Enimuerò communia rerum omnium attributa; quæ vocāt tranſcendentia, itemq; ſumma genera, partim re ipſa in materia ſunt, partim extra illam; quę abſtractio à tribus vulgatis differt, vt conſideranti patet. Deinde intelligentiæ, etſi materia Phyſica prorſus vacent, cum tamen poſſint in ſe noua accidentia recipere, haud dubiè participant adhuc poteſtate, ſeu, vt vocant, potentialitate, quæ genus quoddam eſt materiæ impropriè ſumptæ; vnde libro de Cauſis, propoſitione 9. dicuntur intelligentiæ habere ſuam ὕλην: At Deus Opt. Max. vt qui ſit actus omnino purus, ab omni prorſus materiæ ratione ſeiunctus eſt: Aliam igitur vendicat abſtractionem ab ea, quæ intelligentijs conuenit, omnino diuerſam. Quare alia de tranſcendentibus, ſummiſque generibus, alia de Deo, alia de cæteris mentibus ſtatuenda erit ſcientia, neque hęc omnia in vnam includi Metaphyſicam poterunt; niſi ea, ſub vno nominę, multiplici trium ſcientiarum varietate diſtinguatur.

Materia pro portione quædam, etiam rebus immaterialib. ineſt.

ARTICVLVS II.

REFERVNTVR DIVERSAE AVctorum ſententiæ, & quænam earum vera ſit, ſtatuitur.

De his eſt Mirandulanus lib. 13. de ſingul. cert. ſect. 6. & 7. & initio libri 14.

** 1. opinio.*

IN hac quæſtione nulla ferè apud veteres Peripateticos diſſenſio fuit. Sed enim quorundam recentium Philoſophorum opinionibus agitata res eſt, & in contrarias partes diſtracta. * Sunt enim qui contendant, vnam duntaxat eſſe ſcientiam, quæ totam entis regionem peruagetur, omneſq; eius partes ſpeciatim, ac diſtinctè conſideret, à Philoſophis tamen in tria illa vulgata membra diſpertitā fuiſſe propter addiſcentium commoditatem; quia tam multa, tamq; varia rerum genera in vnum complicata, ſimul addiſci nō poterant. Et his quidem ſuffragatur quartum ſuperioris articuli argumentum. Verùm hæc ſententia & quia noua, & quia perexiguā probabilitatis ſpeciem præ ſe fert, non placet. Eſt verò noua; quia nulli vnquam Philoſophorū in mentem venit, ſcientias omnes ad vſum reuocare. Qui vbicunque de ſcientiarum varietate diſſerūt; de illis, vt de rebus natura, ſpecieque diſtinctis loquuntur. Id quod tum apud cæteros videre eſt, tum maximè apud Platonem in dialogo de Regno, in Philebo, in Sophiſtà, & 10 de Republ. Itemque apud Ariſtotelem 1. Poſter. Analyt. cap. 19. & 23. lib. 8. Top cap. 2. Primo de Anima cap. 1. & lib. 3 cap. 8. ac ſæpe alibi. Eſt etiam huiuſmodi placitum per ſe minùs probabile, vtpote quod Philoſophię ſplendorem non mediocriter obſcurat, dum eam in vnius confuſi corporis concretionem, quaſi in ὁμοιομερειῶν Anaxagoræ conijcit, atque illigat. Deinde qui fieri poteſt, vt tam ampla rerū ſylua, & tanta diſſidentium naturarum varietas in vnius ſcientiæ comprehenſionem veniat? Sanè quidem pari ratione dixerit quiſpiam, virtutum omnium materiam, ſiue obiecta, ad vnam tantùm virtutem pertinere. Quo quid in Morali doctrina abſurdius? Præterea quòd ſcientiarum diſtinctio non à ſola commoditate, ſed ab ipſa natura orta ſit, ex eo oſtendi poteſt, quia vt Ariſtoteles 1. Poſter. **B** cap. 23. & Plato in dialogo de Furore Poëtico, cæterique Philoſophi paſſim docent, ſcientiæ, per res ſibi ſubiectas & attributas, quæ attributionis ſubiecta vocant, inter ſe diſtinguuntur; ad eum modum, quo potentiæ per obiecta. Cùm igitur, vt eſt etiam communis philoſophantium vox, potentię, verbi gratiâ, alendi, ſentiendi, intelligendi, eſſentiali inter ſe differant diſcrimine, haud dubiè eodē inter ſe mutuò ſcientiæ diſſidebunt. **C** Deniq; intrinſecam eſſe & naturalem hāc ſcientiarū diſtinctionem palàm teſtantur, & principiorum, quibus ſingulæ vtuntur, diſſimilitudo; & modi contemplandi, attingendiq; obiecta prorſus diuerſi.

Eius confutatio.

Obſcurat Philoſophiæ ſplendorem.

Tollit diſcretam & conſpicuam notionem rerū ſubſcientias cadentium.

Altera eſt opinio quorūdam, aientium præter illas tres Philoſophiæ partes dandas eſſe plures alias, ita vt Metaphyſica tres, minimùm, ſcientias genere diuerſas ſuo nomine, & amplexu coerceat; vnam, quę Deū contempletur; alterā, quæ de intelligentijs agat; tertiam, quæ **D** de tranſcendentibus & generibus ſummis diſſerat. His fauet ſextū proximi articuli argumentum. Sed neq; verè, neq; Ariſtotelicè loquuntur, vt in diſputationis progreſſu planum fiet.

2. opinio, & etiam reijcitur.

Tertia igitur ſententia à nobis amplectenda, eſt eorum, qui cenſent nec vnam duntaxat eſſe ſcientiam; nec plures Metaphyſicas: ſed vnam Metaphyſicam, Phyſiologiam vnam, Mathematicas plures; atq; has omnes ſic eſſe inter ſe & natura diſſimiles, & amplitudine diffu**E**ſas; vt ex earum diſtinctione vniuerſa Philoſophia, quæ in contemplatione verſatur, effloreſcat. Hanc aſſertionē confirmat in primis auctoritas Platonis apud Alcinoum in libro de Doctr. Plat. cap. 6. tum complura Ariſtotelis teſtimonia, vt 6. Metaph. cap. 1. tex. 2. & lib. 11. cap. 6. quem ſequitur D. Damaſcenus 1. capite ſuæ Phyſiol. Boëtius in lib. de Trinit. cap. 2 Auicenna 1. Metaph. cap. 1. Algazellus initio ſuæ Phil. Ptolomæus in Almageſto lib. 1. cap. 1. & communis ſchola Peripateticorum. **F**

3. opinio veritati conſona.

Philoſophorum aſſenſu comprobata. Themiſtius & Philoponus hoc loc. Euſtathius initio Eth. D. Thom 11. Met lect 7. M. Alber. 1. Metaph. c. 1. Scot. 6. Metaph. q 1.

ARTICVLVS III.

RECTE DISTINGVI INSPEctricis Philoſophiæ partes, pro varietate abſtractionum à materia, & à motu.

Quæ ſit ratio abſtractionum in ſcientijs.

VT autem veritas liquidò appareat, obſeruandum eſt ex D. Thoma opuſc. 70. quæſt. 3. artic.

In quæſt. de veri quæſt. 2. art 6. ad 1. in Prolog. Metaph & lib. 6. lect. 1. & initio huius operis.

3 artic 1. alijsque in locis, rei, quæ ſub ſcientiæ ſpeculationem venit, duo quaſi attributa conuenire; vnum merito intellectricis potentiæ, quam excolit, ac perficit; alterum ratione habitus ſcientiæ, quo attingitur. Ob priorem cauſam competit ei immateriale quidpiam eſſe; quia intelligendi vis expers eſt materiæ. Ob poſteriorem, non poteſt non certitudinem, & immobilitatem obtinere, quia ſcientia eſt de rebus neceſſarijs; omne autem neceſſarium firmum atque immobile eſſe oportet; ſiquidem id, quod motum ſubit, quà tale, & eſſe & non eſſe poteſt, vt libro 9. Metaphyſ. cap 9. tex. 17. Ariſtoteles ait. Ita verò neceſſe eſt, vt omne id, quod ſub ſcientiæ contemplationem cadit, aliquam ſibi à materia, & à motu abſtractionem vendicet.

Artium contemplatiuum numerus quo pacto aſtruatur.

His animaduerſis iam hoc modo inſtitutum probabitur. Tot ſunt ſcientiæ contemplatiuæ, quot abſtractiones à materia & à motu: hę verò tres omnino ſunt; ergo totidem erunt contemplatiuæ ſcientiæ. Maior propoſitio ſuadetur, quia haſce abſtractiones neceſſariò comitantur diuerſi modi (ſcibilitates vocant) ſub quibus ſcientiæ res ſubiectas per ſe attingunt, quique ſcientijs ipſis diſtinctionem pariunt. Vnde Ariſtoteles libro 6. Metaphyſicæ, capite 1. tex. 2. & lib. 12. cap 6. & 1. de Anima, cap. 1. tex. 17. alijsq; in locis pro abſtractionum varietate, ſcientiarum numerum conſtituit; quod etiam feciſſe Platonem conſtat ex ijs, quæ tradit Alcinous in libro de eius doctrina, capite 7. Minor verò propoſitio ex eo oſtenditur, quia datur vna abſtractio à materia ſenſibili ſingulari tantùm; altera à materia ſenſibili etiam communi, non re, ſed ratione: tertia ab omni materia & re, & ratione ſimul. Quarum prima ad Philoſophum Naturalem pertinet, ſecunda ad Mathematicum, poſtrema ad Metaphyſicum. Enimuerò Philoſophus Naturalis conſiderat, v.g. hominem, vt ex animo conſtat, & corpore affecto qualitatibus, ſub ſenſum cadentibus, quod materia ſenſibilis dicitur; nec tamē materiam ſingularem ſcrutatur, cùm ſingularia non per ſe ſpectent ad ſcientiam. Mathematicus affectiones triangulorum; aliaque id genus contemplatur, quæ licet re ipſa in materia ſenſibili hæreant; non ea tamen; quatenus in eiuſmodi materia ſunt, expendit. Metaphyſicus in cognitione primæ cauſæ, & intelligentiarum, atque aliarum rerum, quæ neque in materia conſiſtunt, neque illam in ſuo conceptu includunt, verſatur. Porrò quod de abſtractione à materia diximus, ſimiliter de ſeparatione à motu intelligi debet. Liquet igitur tres eſſe abſtractiones; atque adeò totidem inſpectricis Philoſophiæ partes; neque alias prætereà inuehere opus eſſe; cùm omnia, quæ in ſcientiæ contemplationem veniunt, ſub aliqua è tribus prędictis notionibus ab intellectu percipiantur. Atque hæc ratio à D. Thoma loco citato breuiter perſtringitur.

Quæ abſtractiones, quibus ſcientijs accommodentur.

A Porrò autem in prædictis abſtractionibus, licet interdum quod re ipſa mobile eſt, aut materiæ coniunctum, non vt mobile, neque vt materiale expendatur; non proinde tamen falſitas interuenit: ſiquidem neque rei, quod non habet, aſcribitur, neque quod habet, denegatur; ſed eam cogitatio duntaxat auocat, atque abſtrahit ab eo, cui re ipſa coniungitur: in abſtrahendo autem, vt ſecundo huius operis lib: cap. 2. tex. 18. & 7. Metaphyſ. cap. 11. text. 3. B Ariſtoteles docet, nec mendacium ineſt, nec error; quantumlibet vis abſtrahens, vnita diuiſim, materialia ſine materia, mobile ſine motu conſideret.

Lege D. Th. 1. par. q. 85. art. 1. ad. 1.

ARTICVLVS IV.

C QVOD IN MATHEMATICIS *diſciplinis, non vna tantùm ſit abſtractio à materia.*

SEd nos cùm triplicem à materia abſtractionem inculcamus, triplicem intelligimus, partim ſpecie, partim genere. Namque tametſi Phyſiologia abſtractionē ſpecie vnam; vnam item ſpecie Metaphyſ. habeat: Mathematicæ tamen vnam genere, ſpecie duplicē vendicant. Quod vt planum fiat, haud ignorandum eſt bipartitam eſſe materiam; ſenſibilem nimirum, D & intelligibilem. Materia ſenſibilis eſt materia prima induta accidentibus, quæ ſenſum mouent. Intelligibilis verò quænam dicatur, controuerſum eſt. D. Thomas 1 par. quæſt. 85. art. 1. credit eſſe eandem materiam primam, ſpectatam prout ſoli quantitati ſubeſt. Cum D. Tho. ſentit Ferrar. lib. 2. huius oper. q. 2. Socin. in 6. Metaph. q. 11. Alijs hæc opinio non probatur. Nam cum Geometra communi Philoſophorum voce dicatur, nō abſtrahere cognitionem E à materia intelligibili; ſi materia intelligibilis eſſet materia prima, iam conſideratio Mathematica ſubſtantiam attingeret, quod negat Ariſtoteles 12. Metaph. cap. 8. text. 44. omneſque Græci interpretes, partim 2. huius operis, text. 18. partim 1. de Anima, text. 17. poteſtque id ex eo oſtendi, quia Mathematici ſiue definiant, ſiue demonſtrent, nullam materiæ, aut alterius ſubſtantiæ mentionem faciunt. Et quidem meritò, cùm Mathematicæ affectiones, eiuſmodi mentione haudquaquam indigeant; vtpote, F quæ quantitati per ſe ſumptæ, abſque vllo ordine ad ſubſtantiam, conueniunt, vt eſſe æquale, vel inæquale, eſſe diuiſibile, habere proportionem, aliaque huiuſmodi. Aſſerunt igitur hi auctores, intelligibilem materiam eſſe magnitudinem; hoc eſt, lineam, ſuperficiem, corpus; dicique materiam, propter ſimilitudinem, ſiue analogiam; quam cum materia prima habet: vt enim hæc, ſubſtantiales formas; ſic illa, accidentarias ſuo modo recipit; intelligibilem verò appellari, quia prout ad Mathe-

Materia laxiori ſignificatu quo pacto diuidatur.

Lege Vicomercatũ c.2. lib. 2. huius operis. Theophil. Zimar. 1. de Anima ad text. 17. Ant. Zimar. propoſ. 8. in theorematis.

maticum ſpectat: non ſenſu, ſed intellectu percipi poteſt. Hæc poſterior ſententia veriſimilior videtur, quam ſecutus eſt Alex. Aphrod. 7. Metaph. cap. 10. ad text. 55. imò & D. Thomas 1. Poſter. cap. 23. alijque nonnulli.

** Mathematica abſtractio duplex.*

Quibus ita explicatis, ſtatuimus *Mathematicam abſtractionem non ſpecie vnam, ſed duplicem eſſe. Namque res Mathematicæ vel cogitatione abiunguntur à materia ſenſibili tantum; vel ſimul etiam ab intelligibili. Si priori modo, ad Geometram pertinent; ſi poſteriori, ad Arithmeticum. Geometra enim, teſte Ariſtotele 2. libro huius operis, cap. 2. text. 20. & 1. Rhet. ad Theodecten, cap. 2. contemplatur affectiones magnitudinis; Arithmeticus autem circa numeri proprietates occupatur. Ex quo planum euadit, cur Mathematicæ plures ſint, Phyſiologia verò vna, itemque vna Metaphyſica; videlicet quia harum quælibet vnam dun taxat; illæ duplicem vendicant abſtractionem.

Cur Mathematicæ plures, vna verò Phyſica, & vna Metaphyſica.

Ac nos hactenus de ijs tantùm Mathematicis egimus, quæ ſinceræ puræque Mathematicæ dicuntur. Sunt verò præter has aliæ, quæ mixtę nuncupantur, propterea quòd inter Phyſiologiam, & purè Mathematicas mediæ ſint, eorumque obiecta partim ad Naturalem Philoſophum, partim ad Arithmeticum, vel Geometram ſpectent; vt Muſica & Perſpectiua. Numerus enim ſonorus, circa quem Muſica verſatur, ex parte quidem numeri, Arithmeticum quidpiam eſt; ex parte ſonori, Phyſicum. Qua de re Ariſtoteles lib. 2. huius operis, cap. 2. ibidemque eius interpretes, ad tex. 18. & 19. & lib. 3. ad tex. 71. De tota etiam diſtributione Mathematicarum artium agit Proclus in 1. Euclidis, Alcinous in libro de Doctrina Platonis, cap. 6. Hugo Victorius 2 Didaſcal. cap. 7.

Lege etiã Scaliger. in exercitationibus exot. exercit. 321. & 322.

ARTICVLVS V.

ALIQVOT DVBITATIONVM enodatio, quæ ſuperiùs dictis maiorem lucem affert.

VT ea, quæ de abſtractionum varietate, & diſtinctione diſſeruimus, apertiora fiant, dubia quædam explicanda à nobis ſunt, quæ multis, recentium præſertim Philoſophorum, in noſtra ſententia inexplicabilia videntur. In primis enim intelligere ſe negant, quo pacto Metaphyſicus & re & ratione conſiderationem abnocet à materia, cùm non ſolum ea tractet, quæ omninò extra materiam conſiſtunt, ſed etiam tranſcendentia, ſummaque genera, quorum nonnulla partim inſunt, partim non inſunt in materia, vt ſubſtantia & qualitas; alia penitus in materiam ſunt immerſa, vt ſitus & habitus, imò cùm ipſam quoque materiam primam contempletur, vt ex libro 7. Metaphyſicę, capite 3. conſtat.

Hanc difficultatem vt expediamus, compertum eſſe debet, inter ea prædicata, quæ ad primæ Philoſophiæ ſubiectum directò, ac per ſe ſpectant; quædam eſſe purè Metaphyſica, id eſt, quorum nulla pars ſubiecta ab alio artifice per ſe tractatur, vt intelligentias: alia non purè Metaphyſica, qualia ſunt, quæ in aliquibus inferioribus materia implicantur, in quibuſdam non; vt ſubſtantia, bonum, vnum, aliaq; id genus. Porrò autem vniuerſa hæc in primæ Philoſophiæ tribunali re ipſa abiuncta à materia cenſentur, non eodem tamen modo; ſed priora, quia nullam prorſus habent cum materia coniunctionem, poſteriora quia & illam in ſuo conceptu non includunt, & ſecundùm ſe ſpectata, indifferentiam habẽt, vt re ipſa extra eam reperiantur. Quam abſtractionem D. Thomas 6. Metaph. cap. 1. alijque nonnulli, ex Auicenna 1. ſuæ Metaph cap. 2. vocant Abſtractionem ſecundùm indifferentiam. Quærunt tamen aduerſæ opinionis aſſertores, quid tandem cauſæ ſit, cur ea, quæ partim inſunt, partim non inſunt in materia, ab illa potiùs abſtracta, quàm cùm ea coniuncta cenſeantur; cùm nulla videatur idonea ratio afferri poſſe, cur illud potiùs, quàm hoc dicatur. Quibus reſponſum volumus, id non ſine optima ratione à nobis dici. Namque idem valet, prædicto modo eſſe aliquid abſtractum à materia, atque eſſe ad illam indifferens, ſeu nõ eam ſibi ex ſe vendicare, vt loco citato D. Thom. explicat. Quare vti verè affirmamus, animal ſecundùm ſe indifferens eſſe ad gradum rationalis; etſi re ipſa partim cum eo iunctum ſit, quatenus in homine continetur; partim ab illo ſeparatum, prout in bellua includitur: ita probè aſſerimus, ſubſtantiam abſtractam, ſeparatámue eſſe à materia, hoc eſt, indeterminatam, atque indifferentem ad illam; licet quadam ex parte materia vacet, prout videlicet in intelligentijs contineatur; ex altera in eam ſit immerſa, quatenus in ſubſtantijs corpore præditis inuenitur.

Prædicata Metaphyſica quædam, partim ſunt à materia abſoluta, partim materiæ coniugata.

Lege Sonc. in 12. Met. q. 1.

Quæſitum.

Reſponſio.

B C D E

Quod verò ad alia ſumma genera attinet, quę neque ſimpliciter, neque ſecundùm indifferentiam à materia ſeparata ſunt; ea non abſolutè, ſed quoad diuiſiuam cognitionem dun taxat, ad Metaphyſicum ſpectant, quatenus ad eum pertinet ens in ſuas partes generatim diſtribuere. Quo fit, vt, quia in ea partitione eiuſmodi quoque genera occurrũt, de illis itidem cognoſcat, quatenus ea ad entis amplitudinem percipiendam requirit, quæ cognitio imperfecta eſt, & quaſi perfunctoria. Eodem pacto conſiderat etiam primus Philoſophus materiam, quia in eam incidit, dum ens in actũ & potentiam, cuius præcipuum ſignificatum materia eſt, diſpertitur. Itaque ea, quę nulla ex parte extra materiam cohærent, non niſi obiter & quaſi ex accidente tractat Metaphyſicus, niſi fortè prout ei, vt communi omnium artificum præſidi, ex officio incumbit ſcientiarum Rempublicam conſtituere, ac tueri, & vnicuique diſciplinæ propriam, ac peculiarem materiam, in qua

Materia quo pacto à Metaphyſico cõſideretur.

F

Quo pacto Metaph. materiam conſideret, diſquiris Auer. in digreſſ. ad text.

9. lib. 7. Metaphy. Aegidius in proœmium huius oper. Sonc. 4. Metap. q. 15. Iandun. 12. Metaph. q. 1.

qua inſiſtat, deſignare. Hac enim ratione pro ſuo iure & dignitate extra metas proprij obiecti formalis liberè excurrit, vt alibi explicatiùs dicetur. Ex dictis perſpicua relinquitur propoſitæ difficultatis ſolutio, quæ ſi præ oculis habeatur, ad complura dubia, quæ hac in re paſſim occurrunt, diluenda vſus erit.

** Dubitatio circa abſtractiones Mathematicas.*

* Alia quoque dubitatio circa Mathematicas abſtractiones exiſtit, quæ non eſt à nobis ſilentio inuoluenda; videlicet qui fieri poſſit, vt Arithmeticus & Geometra non adhibeant B in contemplationem materiam primam; cùm quantitas, teſte Ariſtotele 6. libro Metaphyſicæ, cap. 1. text. 1. alijſque in locis, pendeat, quo ad ſuum eſſe à ſubſtantia corporea, atq; adeò ſine materia intelligi non poſſit. Sed occurrendum, nõ poſſe quidem quantitatem ſecundùm ſuam eſſentiam, cognitione omnibus numeris perfecta, abſque explicito conceptu naturæ corporeæ intelligi. Verùm ad Arithmeticam & Geometricam diſciplinam non pertinere C eiuſmodi quantitatis cognitionem. Non enim illæ numerorum & magnitudinum affectiones eò vſque perſequuntur, vt eorum naturam enucleatè explorent, atque adeò vt eſſentialem ipſorum habitudinem ad materiam ſcrutentur. Id quod præter alios aduertunt Philoponus, Themiſtius, Simplicius & Auerroes, tum in primo de Anima, ad text. 35. tum alijs in locis; itemque Alenſis in procemio Metaphyſicæ, ſi eius eſt illud opus. D

Explicatio dubij.

Lege de hac re differentè M. Alber. 5. Met. tract. 3. cap. 2. Ant. Andr. 6. Metaph. quaſt. 3. Theophil. Zimar. 1. de Anima, ad tex. 17. Ant. Zimar. theoremate 7.

ARTICVLVS VI.

DILVVNTVR ARGVMENTA initio quæſtionis propoſita.

NVnc tandem argumenta, quæ initio quæſtionis adduximus, diſſoluenda ſunt. Ad E primum dicendum, Ariſtotelem paulò preſſiùs eo loco Philoſophiæ nomen vſurpaſſe; nimirum pro ea tantùm ſcientia, quæ de rebus per ſe ſubſiſtentibus diſputat. Platonem verò in Amatoribus vel augendæ rei gratia per hyperbolem locutum; vel non ex ſuo ſenſu, ſed Socratis, quem in eo dialogo loquentem facit. Conſtat autem Socratem vniuerſam Philoſophiam ad benè viuendi inſtitutum, moreſque formandos inflexiſſe. Quod certè non illius tantùm, ſed aliorum quoque fuit de Morali F Philoſophia iudicium. Stoici namq; eam duntaxat Philoſophię titulo ornabant. Vnde & ſapientiam, bonorum ac malorum ſcientiam, vitæque degendæ artem definiebant. Qua de re lege, ſi placet, Epictetum in Enchirid. cap. 67. & Plutarchum in opuſculo, An ſeni gerenda ſit Reſpublica.

Socrates vniuerſam philoſophiã ad mores inflexit.

Ad 2. Reſpondemus: qualitatẽ, relationem, cæteraque accidentia, non niſi ſub aliqua è tribus illis abſtractionibus à Philoſopho conſiderari, ideoque ad aliquem trium ſcientiarum neceſſariò pertinere. Exempli gratiâ: colores, quia non niſi cum ordine ad ſenſibilem materiam ſpectantur, ad Phyſicum pertinent: trianguli, quia à materia ſenſibili, non verò intelligibili abſtrahuntur, ad Geometram: ſcientiæ, quia ſunt liberæ à materia, ad Metaphyſicum. Quod pari etiam modo de relationibus dicendum eſt. Nam verbi causâ: inæqualitas inter duas angulorum ſpecies, negotij eſt Metaphyſici: proportio inter duos numeros, Arithmetici: relatio calefacientis, ad rem quæ calefit, Phyſici. Atque ita inſpectis iis, quæ ſuperiùs diſſeruimus, non erit difficile ea, quæ in ſingulis categorijs continentur, vnicuique ſcientiæ adiudicare. Si quis tamẽ argumento nondum ſatisfactum putet, contendatque præter quantitatem alia quoque eſſe materialia accidentia, quorum, non ſecus ac quantitatis, cognitionem Philoſophus à materia ſenſibili auocare queat, atq; adeò poſſe debereque circa illam nouam ſcientiam à Phyſiologia & Mathematicis diſtinctam verſari: is intelligat: eſto, eiuſmodi accidentia eo pacto conſiderari poſſe admittamus; eam tamen conſiderationem non tanti eſſe, vt vna aliqua ſcientia cum dignitate occupari in ea debeat. Secus verò in quantitate res habet, quæ ob reconditam fœcunditatem multiplicium affectionum, quas ſibi, prout à materia ſenſibili abſtrahitur, vendicauit, non vnam tantùm, ſed plures peperit diſciplinas.

Contemplatio relationum, quorũ ſit artificũ.

Vberior eiuſdem argumenti explicatio.

Ad 3. Negandum eſt, eſſentiam entis mobilis in ſe ſpectatam, & vt ſuas omnes proprietates origine antecedit, non pertinere ad Phyſicum. Nec enim is propterea dicitur non ſpeculari naturam ſine motu, quòd ipſam entis mobilis eſſentiam, in ſe ſumptam non etiam contempletur; ſed quia motum, quà motus eſt, à ſua conſideratione non excludit, vti reliquæ ſcientiæ; quin potiùs in eo inueſtigãdo, & explicando magnam ſtudij ſui partem collocat.

Ens mobile in ſe ſpectatum Phyſicæ conſiderationis eſt.

Ad 4. Negari debet antecedens propoſitio, & ad priorem eius confirmationem dicendum, ideò cognita diuinæ reuelationis, fideique lumine, ad vnicam tranſnaturalem ſcientiam pertinere; cognita verò lumine naturali humanæ rationis, ad vnicam ſcientiam naturalem ſpectare non poſſe: quia naturale lumen intellectus nihil aliud eſt, quàm ipſa facultas, viſque intelligendi, quæ ad actus ſcientiæ efficienter tantùm influit, nec magis ad hoc quàm ad illud intelligibile, ad vnam quàm ad aliam intellectionem ex ſe determinatur. Quò fit, vt ab eo ſcientiarum vnitatem ritè arguere nequeamus: at diuinæ reuelationis lumẽ haud ita ſe habet. In primis enim non eſt ipſa potentia, ſed cæleſti dono potentiæ infunditur, eamque ad certos actus inclinat. Deinde non efficienter ſolùm, ſed obiectiuè etiam, atque adeò formaliter, ad aſſentiendum concurrit, quatenus formalis ratio obiecti Theologiæ,

Cur à natiuo lumine intellectus non petatur ſciẽtiarum diſtinctio.

quod dicitur reuelabile, ab eo lumine deſumi- **A** tur, vt ab illo quod eſt ratio attingendi ea, quibus aſſentimur. Quia verò ſcientiarum vnitas, & diſtinctio à ratione formali obiecti peti debet; ea verò ratio formalis in ijs omnibus, quę hoc vitæ ſtatu diuinæ reuelationis luce ſciuntur, vna eſt, ſicuti & vnum lumen à quo ducitur; fit vt vnam tantùm ſupernaturalem ſcientiam habeamus; Naturales verò plures. Ita liquet priori ratione, qua antecedens propoſitio confirmabatur, nihil concludi. Poſteriori **B** verò rectè occurſum eſt.

Cōſule Cap. in Prologo ſent. q. 3. ad fin. Caiet. 1. p. q. 1. art. 3.

Ad 5. Negandum eſt prius pronunciatum, & ad eius confirmationem dicendum, Mathematicam, Phyſiologiam, & Metaphyſicam conſiderare quantitatem, vnamquamque pro rata parte ſui iuris, hoc eſt, ſub propria abſtractione. Videlicet Mathematicam quoad nonnullas affectiones, quæ quantitati abſolutè & vt quantitas eſt, conueniunt; cuiuſmodi ſunt æquale & inæquale, exuperantia & defectus, **C** commenſuratio & proportio, atque aliæ, quæ libro 4. Metaphyſicæ, capite 2. text. 5. ab Ariſtotele numerantur. Phyſiologiam, prout eſt entis mobilis proprietas, & omnium ſenſibilium accidentium fundamentum. Metaphyſicam, quia primus Philoſophus, ſaltem dum ens per decem genera partitur, in quantitatem incurrat neceſſe eſt. Ad reliquam partem eiuſdem argumenti pari ratione admitti debet, Metaphyſicum agere de ſubſtantia, quæ ortui & **D** interitui ſubiacet, itemque de motu, non quaſi harum rerum naturas, vt propriam ac peculiarem ſibi materiam contempletur, ſed vel prout ad diuiſiuam cognitionem ſubſtantiæ, actúſue in commune pertinent; vel (quod etiam de quantitate dici poterit) ſecundum conceptus quoſdam generales: vel denique, quia ita fert communis cura, qua Prima Philoſophia cæteris artibus præſidet, vti ſuperius monuimus. Admittendum quoque eſt, Phyſicum **E** nonnihil de ſubſtantijs materialibus attingere; non quaſi earum naturam in ſe ſpectatam ſerutetur, ſed vt earum circa cœleſtium corporum motus efficientiam declaret, probétque non dari progreſſum infinitum in ijs, quæ ita mouent, vt etiam moueantur. Itaque licet ea, quæ in argumento adducuntur, non in vnam tantùm Philoſophiæ partem cadant; haud propterea exiſtimandum eſt, id ſub eadem abſtractione contingere, aut confundi, permiſceriue in ſcientijs abſtractiones à ma- **F** teria; vt ea, quæ diximus, attendenti manifeſtum erit.

Qui artifices, qua varietate, quātitatem expendant. Iandunus 6. Metap. q. 3.

D. Th. 12. q. 66 art. 5. ad 1. & libro 3. Met. lect. 4.

Subſtantias à materiæ ſocietate abiūctas quatenus Phyſiologia conſideret. Hac de re Auic. 1. Met. cap. 1. Aegid. 1. de Gen qu 14. Iauel. 12. Metaphy Sonc. 12. Met. q. 1. Zimara theorem 53 Scaliger exerc. 6. nu. 2. Auerr 12. Metaph ad tex.

Ad 6 quid reſpondendum ſit, quod ad ſumma genera, & tranſcendentia ſpectat, ſatis iam conſtat. Quod tamen de Deo, & intelligentijs obijcitur, difficiliorem habet explicatum. Sed hunc in modum enodari poteſt. Cùm abſtractio à materia diſtinctionem ſcientijs præſtare dicitur, materiæ nomen non tam amplè ſumi debet, vt ad omnia, quæ quoquo modo materiam ſapiunt, ſeſe fundat; ſed ita vt materiam duntaxat ſenſibilem, & intelligibilem comprehendat. Cuius rei cauſa eſt, quia, vti ſuperius diſſeruimus, ideò ſcientiæ per abſtractiones à materia diſtinguuntur, quia non feruntur per ſe in ſua obiecta, niſi prout illa à materia, aliqua ex parte, abiuncta ſunt: ea verò propterea abiuncta eſſe debent à materia, vt cum intellectu, quem perficiunt, ſuo modo conueniant. At clare patet, ad iſtiuſmodi conuenientiam conciliandam non oportere obiectum ſcientiæ à potentialitate, quæ aliquo modo materia dicitur, vindicari; cùm intellectus ab ea neutiquam alienus ſit, vtpote, qui ex ſua primæua ratione totus eſt in potentia, non ſecus ac tabula, in quam nullum adhuc artificis manus colorem induxit, nullam imaginem impreſſit. Sic verò perſpicuum euadit, etſi Deus à materia liber ſit, vt etiam potentialitatem, quam Metaphyſicam materiam vocant, ab ſe reſpuat; huiuſce tamē maioris abſtractionis gradum non ſat eſſe, vt alia de Deo, alia de intelligentijs inſtituatur Philoſophia, cùm eiuſmodi abſtractio non per ſe faciat ad ſcientiam.

Animus noſter à prima origine tabella nō ſcripta.

Ex dictis nemo colligat, ſcientiam, quæ de Deo habetur, prout ad eius contemplationem Theologus aſcendit, id eſt, ſacram Theologiam nō eſſe à prima Philoſophia diſtinctam. Re enim vera diſtincta eſt, ſicuti & ratio formalis, quam illius obiectum induit, & lumen, quo attingitur; quod lumen ſicuti cœleſtis numinis afflatu noſtris mentibus infunditur, ita abſtractionem à rebus, circa quas verſatur, minimè curat. Sed enim hæc diuina Philoſophia quemadmodum antiquis Philoſophis nondum affulſerat, ita ab eis in ſcientiarum partitione omiſſa fuit.

Hac de re D. Th. 1. p. q. 1. art. 1. & in 3. lect. 33. q. 1. art 2. Henric. Gand. 1. part. ſum. 2. 3. q 3. & 4. Alenſis 1. p. q. 1. mēbr. 2. reliqui Dd. in prolog.

QVÆSTIO II.

SIT-NE PHILOSOPHIA *naturalis verè, ac propria ſcientia, an non?*

ARTICVLVS I.

QVID VETERVM NONNVLLI in propoſita quæſtione ſenſerint, & argumenta pro eorum opinione.

VEtus opinio fuit Heracliti Epheſii, & Cratyli eius diſcipuli (vt Plato in Theæteto, & 4. libro Metaphyſicæ, cap. 4. teſtatur Ariſtoteles) Philoſophiam Naturalem non eſſe ſcientiam. Idemque cenſuit Pythagoras, qui omnem ſubtilitatis Phyſicæ comprehenſionem opinionibus contineri aſſeuerabat. Socrates etiam cùm priùs ad arcana naturæ inueſtiganda animum appuliſſet, rerum naturalium, vt ille

De Pythagora Laertius in eius vita. Tertull. in lib. de Anima.

De Socrat. Theodoret. in lib. de materia, & mūdo. Xenoph. lib. 1. de factis & dict. Socr.

** De Academicis Cic. in Acad quæſt. D. Aug. 19. de ciuit. Dei cap. 4. & in lib. contra Acad.*

De hiſce mūdis Plotinus li. 9. Enn 6. Ficinus ibidem & in conuiuium.

** Mundi Platonici. Plut. Eugubinus 3. de perēni phil. c. 8. Clemēs Alex. lib. 5. Strom Euſ. Cæſ lib. 2. prap Euāg. cap. 12.*

ille aiebat, mutabilitate, & inconſtantia deterritus, ac quòd in ijs nihil certò ſciri poſſe apud ſe ſtatuiſſet, ad Moralem Philoſophiam ſe conuertit. * Iam verò nouæ Academiæ profeſſores non modò rerum Phyſicarum ſcientiam negabant; ſed aiebant etiam res omnes incertas eſſe, & dubias, veritatemq; ipſam, ſiue propter naturæ tenebras quaſdam, ſiue propter ſimilitudinem rerum, vel obrutam, vel confuſam latitare, adeò vt nihil verum cognoſci poſſet, ſed id tantùm, quod eſt veriſimile. Atque huiuſmodi placitum, vt D. Auguſt. lib. 3. contra Academicos ait, è Platonis fontibus Academici hauſerunt, ipſe verò Plato partim ab alijs antiquioribus accepit, partim à Socrate præceptore ſuo, qui primùm in naturæ obſcuritate, vti diximus, deinde in ijs etiam quæſtionibus, quæ ad communem vitam, & mores pertinent, eos, qui ſe ſcire aliquid dicerent, acuta vrbanitate irridebat. * Docebat igitur Plato duos eſſe mūdos, vnum intelligibilem, in quo ipſa veritas habitaret; alterum ſenſibilem, quem nos viſu, tactuq; percipimus, & in cuius contemplatione Phyſici verſantur: illum verum, hunc veriſimilem: de illo veritatem, de hoc opinionem generari. Quibus ſanè verbis videtur Plato ſolam opinionem Naturali Philoſopho conceſſiſſe.

** Puteus Democriticus, Philoſophorum quidā inſcitiæ magiſtri. De his Mirand. l. 2 de Exam.*

Deniq; fuit hæc apud veteres peruagata de veritate querimonia, quòd ita humanæ mentis commercium effugiſſe videretur, vt eam mortales nullo modo inuenirēt, & in ea quærenda operam perderent. * Hinc Democritus, vt cap. 3. lib. 3. ſcribit Lactantius, ipſam in puteo, cui fundus non eſſet, demerſam querebatur; Anaxagoras circumfuſam caligine pronuntiabat; Empedocles anguſtas aiebat eſſe ſenſuum vias, quibus cognitio animum intrat. Sic demum nonnulli antiquitatis Philoſophi ſuos non tàm ſcire, quàm neſcire docebant auditores, eiſque ſuadere nitebantur nihil certi, aut perſpecti haberi poſſe, præſertim in inueſtigatione Phyſicæ veritatis. Nec verò deſunt argumenta, quibus hæc ſententia probari videatur.

1. Argum.

Primum ſit. Scientia eſt habitus omnino certus, atq; adeò de rebus certis & perpetuis, vt docet Plato in Charmide, fateturque Ariſtot. 1. Poſt. cap. 2. & 6. Ethic. cap. 3. alijſque in locis: ſed Philoſophia Naturalis non ita ſe habet. Non eſt igitur ſcientia. Probatur aſſumptio, quia Naturalis Philoſophia conſiderat elementa, & ex ijs concreta corpora, quæ paſſim gignuntur & intereunt; contemplatur etiam cœleſtium ſphærarum motus, ſyderum tactus, ſolis & lunæ eclypſim, atque alia generis eiuſdem, quæ neque perpetua ſunt, neque dum exiſtunt, eundem ſemper ſtatum retinent. Corroboratur etiam vis argumenti ex eo, quia noſter intellectus in comparanda rerum ſcientia, dicitur conſiderationem abſtrahere à materiæ conditionibus, & à tempore;

A at ea, quæ oriuntur, & occidunt, ſunt in materiam immerſa, & ſub temporis menſuram cadunt, ab eoque dependent, vt in 4. huius operis Ariſtot. docebit.

2. Argum.

Secundum. Omnis vera perfectaque ſcientia rei ſibi ſubiectæ naturam exploratam habet, alioqui neque proprietates, quæ ab illa dimanant, pernoſcet, vt Ariſtoteles 6. Metaph. cap. 1. text. 1. aſſerit: ſed rerum natura conſtantium, de quibus Naturalis Philoſophus agit, B ſolus Metaphyſicus eſſentiam penetrat, vt idem ait tum loco cit. tum 4. eiuſdem operis lib. cap. 2. tex. 5. Non eſt igitur Naturalis Philoſophia vera perfectaque ſcientia. Dixerit fortaſſe quiſpiam, loqui ijs in locis Ariſtotelem, vel de eſſentia in commune, quà eſſentia eſt, quæ conſideratio ad Metaphyſicum pertinet: vel de eſſentia rerum materialium, non tota, ſed quoad prædicata quædam, tam rebus materialibus, quàm materiæ expertibus communia; C qualia ſunt ens, & ſubſtantia abſolutè ſpectata. Horum namque prædicatorum cognitio Metaphyſici eſt propria. Verùm hoc qui dixerit, non adhuc argumenti vim effugiet. Nam ſi ſubſtantiæ conceptum ſibi Metaphyſi. vindicauit, cùm nemo rei alicuius ad categoriam ſubſtantiæ pertinentis eſſentiam ſine conceptu ſubſtantiæ perfectè cognoſcat, fit vt nullius entis naturalis eſſentiam Phyſicus perfectè aſſequi valeat, dum ſe intra ſuos limites D continuerit.

Ita D. Thom. opuſcul. 70. Sco. in prol. ſent. qu. 1. Son: in. 4. Met qu. 11. item Met. q. 9 Ianduuus 6. Metaph. q. 3.

3. Argum.

Tertium. Philoſophus Naturalis contemplatur materiam ſenſibilem (vt Ariſtot. aſſerit lib. 2. de Ortu & Interitu, cap. 1. text. 6. & ex toto diſciplinæ Phyſicæ progreſſu conſtat) atqui materia ſenſibilis eſt ens per accidens; cùm non ſit aliud, quàm materia prima affecta accidentibus, quæ ſenſum mouent; de ente verò per accidens non eſt ſcientia, vt ex cap. 2. lib. 6. Metaph. text. 4. & ex cap. 7. lib. 11. patet. Igitur E Philoſophia Naturalis, ſaltem quoad hāc partem, non poteſt eſſe ſcientia.

4. Argum.

Quartum. Magia eſt pars Phyſicæ, & tamen non eſt ſcientia; ergo neque Phyſica ſimpliciter ſcientia appellanda eſt. Maior propoſitio probatur ex ipſa Magiæ definitione, quæ ita ſe habet; Magia eſt pars Phyſiologiæ, quæ ex mutua, & opportuna naturalium virium copulatione, docet opera edere extra omnem admirationis captum. Minor ſuadetur, quia F vt Ariſtot. 1. Magnorum Moralium cap. 1. & 1. Ethicor. cap. 1. & 4. edocet, omnis doctrina eſt gratia boni alicuius; at Magia ad hominum perniciem inuenta eſt.

Pro hac Magiæ definitione cōſule Victor. in relect. de arte Ma. q. 3. Cælium lib. 6 lect. anti. c. 12 Iul Scalig in Exercit. Exore. Exerci. 327.

5. Argum.

Tertull lib. contra Hermogenem.

Quintum. Phyſiologia, vt Philoſophorum libros euoluenti planum eſt, multis erroribus ſcatet, multaque fidei Catholicæ repugnantia paſſim docet: vnde eſt illud * Tertulliani in lib. de hæreticorum præſcriptionibus; hæreſes à Philoſophia ſubornantur: & illud D. Hieronymi in libro aduerſus Pelagianos; omnia hæreticorum venena de philoſophorum fonti-

bus emanarũt: ac pulchrè quidam noſtrorum ait, Philoſophi patriarchæ hæreticorum. Cùm igitur ſcientiam à falſitate, & errore maximè alienam eſſe oporteat, non videtur quo pacto Phyſiologia ſcientia dici poſſit.

6. Argum. Sextum pro Academicis hoc eſto. Omnis noſtra cognitio initium capit à ſenſibus; ſenſus autem, vt experientia docet, inani rerum ſpecie deluſi frequenter errant. Igitur nulla certa cognitio ad intellectum peruenire poteſt; atq; adeò nulla eſt omninò ſcientia. Negant Peripatetici conſecutionem; ſed probant Academici. Nam ſi ſenſus, qui nuntij ſunt, & interpretes veritatis, falſa denuntiant, quo pacto intellectus verum à falſo diſcernet? aut quem veritatis iudicem adhibebit? Nunquid ſe? at ipſe omnis ſcientiæ à primæua ſua origine inops eſt, nec vllam habet à natura inditam veritatis notionem. Num alium? at aliorum omnium par conditio eſt. Multò igitur ſatius erit à rebus omnibus aſſenſionem cohibere, quàm cum erroris periculo quicquam aſſeueranter dicere; multoque erit ſapientius nihil exiſtimare, quàm falſæ opinionis naufragio animum committere ſapientis, præſertim in doctrina Phyſica, cuius cognitio non ſolùm à rebus, quæ in ſenſus cadunt, proficiſcitur; ſed ad eaſdem reciproca viciſſitudine redit, & terminatur.

ARTICVLVS II.

PHYSICAM ESSE VERÈ AC PROPRIÈ ſcientiam.

ETSI Phyſicæ dignitas, & ad obtinendam ſcientiæ rationem perfectio, non ſatis olim in confeſſo fuerit, ſiue rudiori ſeculo, infante adhuc & balbutiente Philoſophia, ſiue etiam poſtea, adeò inter ſe diſſidentibus & pugnantibus Philoſophantium ſectis, vt nihil ferè inter eos vlla de re conueniret; tamen poſteaquam emortua illorum temporum peruicacia, Philoſophia quaſi è fluctibus emerſa portum tenuit; plana omninò res habita fuit, & omnium confeſſione conſenſuq; firmata, Phyſicam in cœtu ſcientiarum eſſe collocandam.

De hoc philoſophantium diſſidio Plato in Sophiſta. Euſeb. Caſ. lib. 14. de præpar. Euang. D. Auguſt. 18. de Ciu. Dei, ca. 41. Tertull. in lib. de Anima.

Sit igitur concluſio, Phyſicam eſſe verè, ac propriè ſcientiam. Quæ probatur primùm ex vulgata illa diuiſione, cuius ſuprà mentionem fecimus, qua Philoſophia, ſeu Sophia in Phyſicam, Dialecticam, & Moralem ſcientiam diſtribuitur. Confirmatur etiam teſtimonio Ariſtot. 3. lib. huius operis c. 4. text. 24. & 1. de partibus animalium c. 1. & 2. Metaph. cap. 3. t. 3. vbi Philoſophiam Naturalem ſcientiam appellat; & 4. item Metaph. cap. 5. t. 23. quo in loco Heraclitum, & Cratylum contrariæ partis defenſores inſcitiæ coarguit, ac planè confutat.

Neq; aliud fortaſſis opinati ſunt magni illi Philoſophi, quorum ſuprà mentionē fecimus, præſertim Pythagoras, Socrates, & Plato. Veriſimile eſt enim cùm priores duo nihil, in Phyſica ſaltem diſciplina, ſciri poſſe dictitabant, ſignificare eos voluiſſe, tàm eſſe arduam ſapientiæ adeptionem, vt id, quod ſcimus, præ iis, quæ ignoramus, nihil penè ſit. Vel etiam non tàm ignorantiam fateri, quàm ſcientiam modeſtè diſſimulare cupiebant, * vt eorum inſolentiam coercerent, qui cùm à vera & expreſſa ſapientia longè abeſſent, ſibi ſapientis nomen inaniter arrogabant. Quo in genere & Socratica modeſtia inprimis commendata fuit, & illud Pythagoræ laudatum, quòd eius auctoritate, vt ſuperiùs retulimus, Sophi nomen in Philoſophi commutatum fuerit.

** Teſtatur id ex Heraclide Pontico Cicer. 5. Tuſc. qu.*

De Platone verò, * vt eius ſcripta teſtantur, haud dubium eſt, quin ſenſerit dari multarum rerum ſcientiam, & Naturalem Philoſophiam in ſcientijs eſſe numerandam. Quanquam in hac aſſertione tùm alia errata inſeruit, tùm illud, quòd noſtris animis, priuſquam concreti huius & terreni corporis domicilium ſubirēt, innatas eſſe dixit omnium rerum intelligibiles formas, & quaſi conſignatas notiones, eaſque corporis ſocietate, tanquam hauſto obliuionis poculo, ſopiri, deinde accedente ſtudio, atque ope phantaſmatum excitari. Itaque nullam denuò à nobis acquiri ſcientiam, nec quicquam aliud eſſe diſcere, niſi recordari; vt conſtat ex Menone, & Phædro, alijſq; eius libris. Nam quod in Philebo, & 7. de Rep. ſolam Dialecticam (cuius nomine, vt Alcinous, alijque Platonici aduertunt, primam intelligit Philoſophiam) quòd inquam ſolam Dialecticam appellatione ſcientiæ dignatur, non iccircò Phyſiologiam inter ſcientias connumerandam negat. Loquitur enim eo loco de ſcientia admodum preſsè, vt in eam tantum conuenit facultatem, quæ cæteris patrocinatur, & tãquam è ſuperiori loco præſidet, quod primæ Philoſophiæ proprium eſt. Illa verò eius de duplici mundo ſententia, alia quædam ſecretioris diſciplinæ arcana continebat, quæ alibi opportuniùs referenda ſunt. Sed quicquid illi exiſtimarint, aſſertionis noſtræ veritas hiſce argumentis aſtruitur.

** Præſertim in Epinomide.*

Hunc errorē confutat Ariſtot. 1. Meth. c. 7. & alibi D. Iren. lib. 2. cont. hær. à cap. 60. D. Aug. 12. de Trin. ca. 15. D. Th. 1. p. q. 84. art. 3. & li. 2. contra gent. c. 83. Magn. Alber. 1 Metap. tract. 1. c. 8.

Lege Alcinoum in l. de doctrina Pl. c. 6. Ficinum in 7. de Rep. Theophilum ad 1. c. t. de Anima.

Primo, Quicunque neceſſarium effectum per neceſſariam cauſam cognoſcit, is ſcire dicitur; ſed Naturalis Philoſophus cognoſcit plurimos effectus per neceſſarias cauſas; dicetur igitur ſcire. Maior propoſitio in confeſſo eſt, conſtatque ex definitione ſcientiæ tradita ab Ariſtot. 1. Poſt. cap. 2. Minor probatur. Naturalis enim Philoſophus cognoſcit, verbi gratia omne corpus eſſe diuiduum, quia eſt continuum: materiam non poſſe vi naturæ abſque omni forma cohærere, quia eſt pura potentia: hominem eſſe aptum ad capeſſendas diſciplinas, quia præditus eſt animo rationis compote, aliaq; eius generis complura. Nam quòd hęc cognitio ſit effectuum ſiue affectionum per cauſſas, nemo inficias ierit. Quòd verò in ijs neceſſitas reperiatur; etſi negant aduerſa-

uerſa-

uerſarij, ex eo planè conuincitur, quia vbi res aliter ſe habere nequit, ibi immutabilitas, ac neceſſitas ineſt. Non poſſe autem hæc aliter ſe habere, facilè deprehendet, qui quid continuum, quid pura potentia ſit, animaduertet.

Secundò, nō minùs certum neceſſariúmve eſt, hominem eſſe aptum ad capeſſendas diſciplinas, quàm triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales: ſed hoc in Mathematicis diſciplinis demonſtratur, & vera, perfectaque ſcientia comprehenditur; ergo & illud in Phyſica; cùm in vtroq; par conditio ſit; nec idonea ratio afferri queat, cur à natura potiùs trianguli, quàm hominis, certa aliqua paſſio neceſſariò dimanet.

Eucl. l. 1. El. prop. 32.

Tertiò, ſi quid obſtaret quominus de rebus Naturalibus ſcientia haberi poſſet; eſſet eorum mutabilitas, & inconſtantia; at hæc non obſtat; ergo nihil. Probatur aſſumptio. Primum, quia non omnes res naturales fluxæ ſunt, & mutabiles; ſiquidem ſphæras cœleſtes ipſarum natura ab interitu defendit. Deinde, quia eſto corpora ſublunaria diſſoluātur, nunquam tamen de naturæ ſuæ, & eſſentiæ gradu deiiciuntur, nec eas proprietates amittunt, quas ſibi perpetuo, & inuariabili nexu vendicant. Quare poterunt eiuſmodi proprietates de illis per ipſarum eſſentiā, definitionémve, tanquam per cauſſam, demonſtratione oſtendi; ea verò demonſtratio veram perfectamq; ſcientiam pariet. Negari igitur non poteſt, Philoſophiam Naturalem verè, ac propriè ſcientiam eſſe.

Poſtremò. Etſi res Phyſicæ tàm eſſent mutabiles, quàm putabat Heraclitus, adhuc de illis ſcientia haberetur: poſſet namq; vel hoc vnum de illis demonſtrari, eas nempe mutabiles eſſe, ſtabilemq; ſeruare in ſua mutabilitate conſtantiam. Immeritò igitur omnem ſcientiæ rationem Naturali Philoſopho denegabant. Lege D. Thom. 1 part. q. 84. vbi ex Ariſtot. doctrina in 4. Metaph. c. 5. text. 22. Heracliti erroris fontem aperit.

ARTICVLVS III.

CONFVTANTVR ACADEMICI *quibus tàm in Phyſicis, quàm in cæteris rebus, dubia & incerta erant omnia.*

QVod verò ad Academicos attinet, qui omnem approbationem, quam Græci συγκατάθεσιν vocant, è medio tollebant, nihilque ſciri à nobis poſſe aſſeuerabant; Quod item aſſeruerunt Pyrrhonij philoſophi (quos Græci σκεπτικοὺς, quaſi conſideratores appellabāt) breuiter eorum dogma hunc in modum refellitur. Natura, vt in ſe quiſq; experitur, cunctis hominibus veri inueniendi, & cognoſcendi appetitum indidit. Poteſt igitur aliquod verū

De his Cic. 2. de fin. & 2. Acad. qu. Laert. lib. 9. Sextus Pompeius Pyrrhonic. 1.

A ab ijs cognoſci. Nam alioqui eiuſmodi appetitus fruſtrà eſſet; cùm tamen, vt eſt commune Philoſophiæ placitum, neque Deus, neque natura quicquam fruſtrà moliantur.

Deinde: vnumquodq; attingere valet eam perfectionem, ad quam dirigitur à natura; atqui ſcire eſt perfectio, ad quam natura, vel potiùs naturæ auctor Deus, hominem direxit; cùm humana felicitas, vt ſapienter docet Ariſtot. lib. 10. Ethic. c. 7. & 8. in cognitione, & con-
B templatione poſita ſit. Aliqua ergo ſcientia ab homine obtineri poteſt.

Rurſus, ex eo potiſſimùm tempore, quo homines à vaga, & agreſti vita in ciuilem cultum, & ſocietatem coierunt, ſingulis penè ſeculis, nonnulli excellenti ingenio viri, omne vitæ ſtudium in tractandis ingenuis artibus collocarunt, & ad exquirendam, aſſerendamq; veritatem incubuerunt: at veriſimile non eſt, irritos & inanes fuiſſe tot hominum conatus. Aliqua
C igitur veræ, & expreſſæ diſciplinæ ratio ab ijs exercita, ac poſteris tradita eſt.

Præterea, vt in lib. de vera religione D. Auguſtinus argumentatur: Qui dubitat an aliquid ſciri contingat, ſe dubitare non dubitat; ſed certus eſt: Non eſt autem certus, niſi de eo, quod ſcit; ergo ipſum, qui ſe ſcire dubitat, neceſſe eſt concedere ſe aliquid ſcire. Non igitur nihil ſcit.

Item, vt idem lib. 2. contra Academicos a-
D nimaduertit: Cùm Academici nihil nos verum, ſed id tātùm quod veriſimile eſt, cognoſcere autumant; quid dicant non attendunt. Si enim verum ipſum quid ſit neſcimus; conſequens fit, vt id, quod veriſimile eſt, ignoremus; quemadmodum fieri nequit, vt Chryſippum Socrati ſimilem eſſe quis ſciat, ſi Socratem ipſe nullo modo agnoſcat.

Ampliùs, ait nouæ Academiæ præcipuus auctor, & ignorantiæ magiſter Arceſilas, ſapi-
E entem nihil approbare, ne ſe falſæ aſſertionis periculo committat: oportet ergo dormientem ſemper, atque officiorum omnium deſertorem eſſe ſapientem. Si enim quid amplectendum, fugiendúmve ſit, humana ratio ſine temeritatis nota ſtatuere non valet; certè neque voluntas, quæ rationem ſequitur, quicquam amare, aut odiſſe ſine eadem temeritate poterit. Ne igitur ſapiens quicquam temerè agat, ab omnibus vitæ communis actionibus ceſſa-
F bit. Quo quid inſipientius, aut conſilio magis inimicum fingi poteſt?

Denique, hunc errorem, cùm omnem certitudinem, & veritatis conſtantiam, ac honeſtæ vitæ ſtatum labefactet, Eccleſia Dei, cæleſtis diſciplinæ præceptis erudita, tanquam dementiam deteſtatur, vt D. Auguſt. 19. de Ciuit. Dei, cap. 18 monet. Qui etiam hac de re vberiùs diſputat lib 3. contra Academ. itemq; D. Damaſcenus in ſua Dialectica c. 3. D. Epiphanius l. 1. to. 3. & l. 3. to. 2. Tertull. in l. de anima.

Item Scot. in 1. d. 3. q. 4.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ARTICVLVS IV.

DISSOLVVNTVR PRIMI *articuli argumenta.*

REliquum eſt, vt argumentis initio propoſitis occurramus. Ac primi quidem difficultate victus Plato, vt nihilominus Phyſicæ dignitatem aſtrueret, eamque ſcientiam eſſe tueretur; * in Timæo, in Phædro, aliiſq; in locis ideas inuexit, id eſt, formas quaſdam à materię ſocietate, & naſcentium atq; intereuntium rerum multitudine abiunctas, de quibus haberi ſcientia poſſet. Hæc tamen ſententia procul à vero abeſt. Non enim eiuſmodi ideæ dantur, vt non ſemel demonſtratum eſt ab Ariſtotele: niſi fortè Plato, (quod alibi expendemus) de ideis illis loquatur, quas Theologi in mente diuina, vt æterna rerum faciendarum exemplaria eſſe docent. Sed neq; ad has confugere Philoſophum neceſſe eſt, cùm demonſtrationes conficit, vt patet ex l.7. Meth. c.6 t.20. & ex doctrina librorum de poſteriori reſolut. ac dilucidè oſtendit D.Tho.1 part. quæſt.84. artic.1.

Platonis idea.

Solut.1. argum.

* Ad 1. argumentũ igitur conceſſa Mai. propoſitione, quod ad Minorem attinet: negandum eſt, Phyſicam de rebus certis, & perpetuis non agere. Primùm, quia connexiones inter ſubiecta Phyſica, & prædicata eſſentialia, atque eas affectiones, quæ cum ſubiectorum natura indiſſolubili nexu cohærent, certæ ſunt & perpetuæ. Deinde, quia tametſi elementa, & omninò ea, quæ ex ſubcœleſti materia coaluere, corrumpantur: eam tamen corruptionem ſola ſingularia per ſe ſubeunt; naturæ verò communes, de quibus propriè ſcientia eſt, non, niſi per accidens, ratione ſingularium, in quibus inſunt. Quo fit vt eiuſmodi naturæ vi ſua, in ſeque ſpectata, ſtabiles ſint & firmæ, ea videlicet firmitate, quam Philoſophi negatiuam vocant, quia, vt lib.1. Poſt. cap.7. explicari ſolet, ex ſeſe non intereunt, aut mutantur. Quod præter alios ediſſerit D.Thom. 1. parte qu.86. art.3. & in quæſt. de veritate qu.1. art.5. Alexander lib.1. Naturalium quæſt. cap.3. Sed aduertendum præterea, quaſdam eſſe naturalium rerum affectiones, quæ neque ex contingenti, neq; prorſus neceſſario; ſed medio quodam modo competunt; nimirum neceſſitate, quam Phyſicam appellant; quia ita cum rerum naturis cohærent, vt earum exiſtentiam requirant: quo pacto ſe habet motus comparatione cœleſtium ſphærarum, & eclypſis reſpectu Lunæ, aliaq; id genus, quæ rebus non niſi in certo ſtatu, vel maiori ex parte, ſublatiſve impedimentis inſunt. Ea igitur fatemur in demonſtrationem omnibus numeris perfectam non cadere. * Verùm non in omnibus eadem ſubtilitas, & abſolutio depoſcenda eſt; ſed quatenus fert ſubiectæ rei natura: vt Lynconienſis, Iandunus aliiq́ue hoc loco animaduertunt ex Ariſtot lib.1. Ethic. ca.3. & 7. & lib.2. Metaph. cap.3. text.16.

** Pro conditione rei propoſitæ exigenda certitudo.*

Ad reliquam eiuſdem argumenti partem dicendum cum D.Th. cõtra gent. c.84. iccirco intellectum dici à tẽpore, atq; etiam à loco conſiderationem abſtrahere, quia conſiderat naturas cõmunes, quæ neq; ad certum tempus, neque ad certum locum definiuntur, vt ait Plato in Parmenide, & Ariſt. 1. Pol. c.24. t.43. Dici item abſtrahere à materia, propterea quòd ſcientia non verſatur circa materiam ſingularem.

De Senſu illius effati, intellectus abſtrahit à materia, latè diſputat Zimara in them. propo. 99.

Sol.2. arg.

Ad 2. Conceſſa Maiori propoſitione negetur aſſumptio, cuius probatio rectè diluebatur. Ad improbationem verò dilutionis reſponderi debet, poſſe Philoſophum Naturalem res Phyſicas perfectè cognoſcere in ſuo genere, id eſt, in genere Phyſico: ſiquidem intelligit materiam & formam, atq; omnia prædicata, quæ in ſuo conceptu materiam includunt. Cæterùm non poſſe eas omnibus numeris abſoluta cognitione aſſequi, ſi ignoret quid ens, quid ſubſtantia ſit; vt rectè probat argumentum, quorum tamen prædicatorum cognitio reuera ad Metaphyſicum pertinet. Quocirca, qui naturalium rerum definitiones vſque ad vltima prædicata perſequi voluerit, eorum intelligentiam à Metaphyſico mutuabitur; vel potiùs hac in re Metaphyſici perſonam aſſumet. Nec putandum eſt, Naturalem Philoſophiam vllum facere dignitatis ſuæ diſpendium, quòd hac re à prima Philoſophia opem efflagitet, eique, vtpote omnium ſcientiarum reginæ, faſces ſubmittat.

Solut.3.

Ad 3. dicito Philoſophum Naturalẽ non ſolùm cõtemplari materiã, vt eſt affecta accidentibus; ſed etiã vt eſt altera pars compoſiti Phyſici, quomodo eſt ens per ſe, ſicuti & ipſum cõpoſitũ, quod ex ea coaleſcit. Adde, non omnia entia per accidẽs remoueri omninò à ſcientijs (vt patet in numero harmonico, & linea viſuali, quæ Muſicæ, & Perſpectiuæ ſubiecta ſunt) ſed ea dũtaxat, quæ nec in determinatas cauſſas reſolui queunt, nec paſſiones, quæ in ſcientijs conſiderantur, ex ſe pariunt; vt muſicus albus, theſaurus caſu inuentus, aliaq; eiuſmodi.

Solut.4.

De hiſce Magijs D.Th. q.16. de malo. & 3. contra gent. c. 104. Alenſis 3 par. q.16. nu.3. Victoria in relect. de arte Mag.

Ad 4. vt quid reſpondendum ſit pateat, aduertendum eſt duplicem eſſe Magiam, alteram maleficam, quam Græci γοητείαν vocant, quæ ſcilicet præſtigijs, & veneficijs ad ementiendam veritatem, hominesq; è ſtatu mentis deijciendos, atque alia eiuſmodi ſcelera patranda, magna ex parte conſtat, ac dæmonum commercijs inauſpicata eſt: alteram peculiari nomine à Græcis μαγείαν appellatam, cuius pars illa, quam Phyſicam vocant, eo differt à Phyſiologia, quòd ex ea, quam hæc tradit, naturalium rerum notitia, mutuos naturę conſenſus, & reconditas vires aptè copulando, doceat opera efficere, quæ admirationem excitent. Cuius rei nonnulla exempla ſcripſit D.Bonauentura in 2, d.9. qu.3. & Guill. Pariſienſis in ſuo opere de vniuerſo corporeo & ſpiritu c.21. ac

multa

multa ex eo genere edidiſſe Apollonium aſſerit D. Iuſtinus in quæſtionibus, quas gentes proponebant, qu. 24. Priorem igitur Magiam concedendum eſt, neque partem eſſe Phyſicæ diſciplinæ, neque artem, ſed artis abuſum, vt argumento concluditur, docetque D. Thom. quodlib. 4. q. 9. art. 1. & M. Albert. 1. Eth. tract. 3. cap. 2. Vnde in hanc iuriſprudentia tum lege duodecim tabularum, tum ſæpe aliàs pœnam ſanxit. Poſteriorem verò aſſerendum & artem eſſe, & ſcientiam ab antiquis Philoſophis in magno pretio habitam, vt conſtat ex iis, quæ docet Plato in Alcibiade primo. Cic. lib. 1. de Diuinatione. Plinius initio 30. libri. Tertullianus in lib. de Idolat. Philo in lib. de Specialibus legibus. Eſt autem hæc practica ſcientia: quia praxim reſpicit, tanquam finem, vt ex dictis conſtat; vnde non eſt propriè, & intrinſecè pars Phyſiologiæ, quã ſpeculatricem ſcientiam eſſe quæſtione ſequenti oſtendemus: ſed quidam quaſi riuulus ex illius fontibus deriuatus. Quare in illa definitione, quæ in argumento ex nonnullis afferebatur, ſi vſurpetur, aut nomen partis, aut ipſa Phyſiologia, nimis amplè accipienda eſt.

In iure ciuili, C. de maleficis. L. Nemo. L. Nullus. L. Culpa. Item iure Cano. 26. qu. 6. lege etiam decretum Tiberij in Magos apud Dionẽ lib. 57. de hiſtor. Rom.

Solut. 5. Ad 5. dicendum, errores, quibus Philoſophorum libri aſperſi ſunt, non Philoſophiæ, ſed malè philoſophantium vitio, aut ignoratione fuiſſe inuectos. Vnde præclarè monet D. Gregorius Nyſſenus in vita Moſeos, philoſophiæ naturalis fœtus haud abſimiles eſſe filijs à Moſe ex alienigena vxore ſuſceptis, quos Deus vrgente ac premente Angelo circumcidi priùs curauit, quàm Moſes diuinum legatum in Aegypto ageret. Non multò ſecus, inquit ille, reſecanda ſunt ab inſtitutis philoſophiæ naturalis ea, quę non ex ipſius artis principijs, quæ vera eſt; ſed ex hominum fidei lumine carentium opinionibus, falſa, ac fidei repugnantia, quaſi quædam infidelitatis præputia orta fuêre.

Solut. 6. Ad 6. fatendum eſt, noſtram cognitionem à ſenſibus proficiſci, noſque ab ijs nonnunquam in errorem induci: verùm id non obſtare, quominus certam multarum rerum comprehenſionem, ac ſcientiam habere poſſimus. Nam primùm, vt conſtat ex doctrina Ariſtotelis 2. de Anima, cap. 6. text. 63 multa ſunt, in quibus ſenſus nunquam decipiuntur. Neque enim falli poſſunt circa proprium ſenſibile, ſecundùm communem rationem ſpectatum. Deinde eſto, nonnunquam errent, ſæpè ab intellectu corriguntur; qui licet nullam habeat à natura ingenitam ſpeciem, vel ſcientiam, habet tamen inditum lumen, quo communiſſimis principijs ſine vllo erroris, aut temeritatis periculo aſſentiatur, & quo alia ex alijs interdum perſpicuè, ac certò; interdum probabiliter ratiocinando deducat; interdum etiam ſine diſcurſu quædam percipiat, atq; intueatur. Qua de re D. Thomas 1. part. q. 84. art. 6. & Scotus in 1. Senten. diſt. 3. q. 4. Lege etiam

A Tertullianum in libro de Anima, vbi Academicorum cæcitatem coarguit, quòd ſenſibus fidem omnem denegando, naturæ ordinem turbarint; ipſiusq; Dei prouidentiam reprehenderint, quaſi rebus intelligendis, & diſpenſandis fallaces ac mendaces internuncios præfecerit.

Academici diuinæ prouidentiæ calumniatores.

QVÆSTIO III.

B *SIT'NE PHILOSOPHIA NAturalis contemplatrix ſcientia, an practica?*

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA PRObare videantur, eſſe practicam.

C NAturalem Philoſophiam non contemplatricem; ſed practicam ſcientiam eſſe, conabitur quiſpiam hiſce rationibus perſuadere. Primum, ſcientia contemplatrix ſola rerum inſpectione contenta eſt; ſed Naturalis Philoſophia non ita ſe habet: non eſt igitur contemplatrix Maior propoſitio eſt apud Ariſtotelem 1. Metaphyſic. capite 1. & 3. de Anima, capite 10. text. 49. Minor probatur. Naturalis namque Philoſophia inclinat ad amo-

1. argum.

D rem Dei: ſiquidem, vt Alcinous in libro de doctrina Platonis, capite 30. & D. Thomas 1. contra Gentiles, capite 2. ediſſerunt, omnis abditarum rerum intelligentia humanam mentem ad naturæ Diuinæ ſimilitudinem propiùs euehit: ſimilitudo autem, teſte Ariſtotele tertio Magnorum Moralium, capite 11. alijsq; in locis, magna eſt amoris conciliatrix. Quamobrem Salomon Sapient. 7. multos in Dei amicitiam ſcientiæ beneficio receptos fuiſſe teſta-

Similitudo magna amoris conciliatrix.

E tur. Igitur Philoſophia Naturalis inclinat ad Dei amorem: at amor actio quædam eſt, ſiue opus noſtri animi: inclinat ergo ad opus. Huc pertinet, quòd Philoſophia tacita vi ad rerum humanarum deſpectionem allicit, vt & experientia docet, & præclara multorum Philoſophorum exempla, quos ex ſapientiæ ſtudio, tantum humanarum rerum tædium cepit, vt omnibus diuitijs, vitæq; voluptatibus nuntium remiſerint; velut de Socrate, Diogene,

F Empedocle, Anaxarcho, & Heraclito Epheſio, alijsq; non paucis, multi ſcriptores memoriæ prodiderunt. Quare non videtur Naturalis Philoſophia in ſola inſpectione veritatis conquieſcere.

Plutarchus in libello de Exilio. Laertius in Socrate. Cal. li. 19. lect. antiqu. Phil. Iud. in libro de Vita cõtemplatiua. Theodoretus Serm. 6. de prouidentia.

† Deinde, Naturalis Philoſophia non eſt libera; ergo neque contemplatrix. Concluſio videtur aptè colligi; liberum enim in genere diſciplinarum id dicitur, quod ſui ipſius gratia quæritur; quo pacto ſe habet omnis contemplatiua ſcientia, vt conſtat ex cap. 2. libri 1. Metaphyſic. Aſſumptum probatur. Nam ſi

† 2. argum.

Philoſophia Naturalis eſſet ars libera, eſſet vtique liberalis: Non eſſe autem liberalem ex eo oſtenditur; quia non eſt aliqua ex illis ſeptem, quæ in vulgata liberalium artium diuiſione recenſentur.

3. argum. Præterea, ſcientia, quam Deus de rebus Phyſicis habet, eſt tùm practica, tùm ſpeculatiua, vt D. Thomas in 1. par. q 14. art. 16. oſtendit; ergo & ea, quam nos de iiſdem rebus habemus, non ſpeculatiua tantùm erit, ſed etiam practica.

4. argum. *In libris de Anima, cũ agitur de potentiis et earũ functionibus.* Adde, quòd ea ſaltem Phyſiologiæ pars, quæ humanæ voluntatis actiones conſiderat, non minus videtur in practicis numeranda, quàm pars illa Ethicę doctrinæ, quæ in eiſdem pertractandis verſatur; cùm vtraq; circa operationem, quæ ratione dirigitur, atq; adeò circa praxim occupetur.

5. argum. Tandem, Ars medẽdi, eſt pars ſcientiæ Phyſicæ, quandoquidẽ agit de corpore humano, prout eſt ſanitati morbiſq; obnoxium, quod pars quædam eſt ſubiecta enti mobili: atqui ars medendi eſt practica, vtpote quæ dandis curandorum corporum præceptionibus incubet, totamq; vim ſuam ad cõſeruandam recuperandámve ſanitatem conſerat. ergo & Phyſica practica erit: Nec enim ad vnũ genus pars ſubiecta, ad aliud, totum pertinere poteſt.

6. argum. Accedit quòd Ariſtoteles Philoſophiam & Medicinam ſorores appellabat, alteramq; per alteram definiendam cenſebat, aiens Medicinam eſſe corporis Philoſophiam: Philoſophiam verò animi medicinam. Quod & ante Ariſtotelem cenſuiſſe Democritũ, refert Clemens Alexandrinus in Pædagogo, cap. 2. & D. Iſidorus Peluſiota epiſtolarum lib. 1. epiſtola 437. Quare videntur Philoſophi haſce duas diſciplinas naturæ ſocietate, & communione iunxiſſe: Quò fit, vt ſi Medicina in practicis artibus numeretur, inter eaſdem Phyſiologia reponi debeat.

ARTICVLVS II.

STATVITVR VERA SENTENtia, diſſoluunturq; tria argumenta aduerſaria partis.

Phyſiologia contemplatiua ſcientia. ASſerendum tamen eſt, Philoſophiam Naturalem contemplatricem eſſe, vt ſentit Ariſtoteles 6. Metaphyſ. cap. 1. text. 1. & 11. item Metaphyſ. cap. 6. Plato apud Alcinoum in libro de doctrina Platonis, cap. 7. D. Auguſtinus 8. de Ciuitate Dei, cap. 4. Boëtius in opere de Trinit. Hugo Victorius 2. Didaſcalon, capite 2. cæteriq; Philoſophi vno conſenſu. Accedit ad auctoritatem ratio. Nam contemplatrices diſciplinæ eo à practicis differunt, quòd practicæ, vt ipſum praxeos nomen indicat, opus aliquod ſuapte natura reſpiciant, proindeque ad eiuſmodi opus obeundum poten-

A tiam dirigant, tradantq; regulas & præcepta operandi: at verò contemplatrices ſolam veritatem, hoc eſt, ipſam duntaxat rerum, de quibus diſputant, inſpectionem ſibi tanquam finem proponant. Hinc verò facilè quiuis intelliget, Naturalem Philoſophiam contemplatricem eſſe; quandoquidem in ſola rerũ Phyſicarum natura explicanda verſatur, nec vllas operis faciundi regulas exhibet, vt ipſius inſtitutum ac progreſſum intuentibus cõſpicuum
B eſt. Nec refert, quòd eam nõnulli, ſicuti & alias ſpeculatrices ſcientias, honoris aut pecuniæ gratia quærant. Non enim artium, ſcientiarúm ve diſtinctio ex fine, quem ſibi quiſq; arbitratu ſuo conſtituit; ſed ex eo ad quem ipſæ per ſe referuntur, ſumenda eſt.

Ad primum igitur argumentum eorum, quibus noſtra aſſertio impugnabatur, conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; & ad eius probationem dicendum, Phi- *Solut. 1. argumenti pro aduerſaria parte.*
C loſophiam inclinare ad amorem Dei, & voluptatum honorumque deſpicientiam, non tamen practicè, quaſi ad id præceptiones det, ſed tùm ob eam cauſam, quæ in argumento adducitur; tùm quia diuina bonitas in rebus creatis elucens à Philoſopho cognoſcitur, cognita amatur; & inanium rerum fucata vanitas ab eodem deprehenditur, deprehenſa contemnitur.

Ad 2. Neganda eſt antecedens propoſitio; *Solutio 2.*
D cuius cõfirmatio refellitur, dicendo Phyſicam eſſe quidem liberalem, ſiue ingenuã; cùm animum excolat, liberam & ingenuam hominis partem: non contineri tamẽ in trita illa artium liberalium partitione; quia, vt aduertit Hugo Victorius lib. 3. Didaſcalon, non omnes liberales diſciplinę in ea recenſentur: ſed illæ duntaxat, quas Encyclopædias, ſiue in circulo poſitas, ac populares vocabant, quibus adoleſcentes priuſquam ad Phyſicam accederent,
E erudiri mos erat, quæque ſæpius artes quàm ſcientiæ dici conſueuerunt, vt teſtatur D. Thomas in 1. par. quæſt. 57. art. 3.

Ad 3. dicito cum eodem D. Thoma in 1. par. q 15. art. 3. & in Quæſtionibus de veritate, q. 3. artic. 3. Deum tùm ſpeculatiuè, tùm practicè res Phyſicas intelligere. Speculatiuè, prout earum naturas, & affectiones abſolutè conſiderat. Practicè, qua ratione eaſdem expendit, vt ſub ipſius regulam, ac praxim, ſiue actu, ſi- *Solutio 3.*
F ue poteſtate recidunt. Quapropter † diuina cognitio, licet in ſe vna, & ſimpliciſſima ſit; tamẽ prout in res Phyſicas tendit, tũ ob ſuam ipſius eminentiam, & excellentem dignitatem; tùm verò ob diuerſum illum modum, atq; ordinẽ, quem eiuſmodi res, illius comparatione ſortiuntur; ſimul & practicæ, & contemplatiuæ ſcientię rationem obtinet. At † noſtra Phyſiologia multò aliter ſe habet. Nam cùm res naturales haudquaquam ab ipſius regula, praxique dependeant; fit vt vno duntaxat modo, id eſt, contemplando, in eas feratur, proindeq; ſpecu-

† Scientiã diuinam de rebus Phyſ. eſt tũ practicã tũ ſpeculat.

† Noſtram non idem.

Lege Capre. q.2. Prologi in Solu.arg Gregor. contra 1. concl.

† Solut. 4. Quae actiones rationē praxeos obtinent.

ſpeculatiua tantùm ſit. Neque verò id, quod de voluntatis actionibus obijcitur, momentū habet. † Non enim quęlibet actiones à voluntate profectæ rationem praxis habere putandæ ſunt; ſed illæ, quæ practici intellectus iudicio gubernantur. Harum verò conſideratio nō per ſe ad Phyſiologiam ſpectat, ſed ad eas artes, quarum id iudicium, ſiue dictamen proprium eſt, vt ad Moralem doctrinam, quę rectè viuendi normam tradit; ſimiliterq; ad cæteras artes, quę quo pacto ipſarum materia tractanda ſit, præſcribunt.

ARTICVLVS III.

DILVITVR VLTIMVM PRIMI articuli argumentum, & an ars medendi contemplatiua ſit, exquiritur.

† 1. opinio. vt Lemoſij 1. ſuorum commen. in Gal. de morb. medic. item Aponenſ. diff. 4. cenſi is dicat totā Medicinā poſſe dici ſpeculatiuam.

† Eius cōfirmatio.

VT vltimo argumento planè ſatisfiat, expendendum hoc loco erit, ſit'ne Medicina in practicis, an in contemplatiuis ſciētijs ponenda. Qua in re duæ ſe offerunt ſententiæ. † Altera exiſtimantium, neq; practicam, neq; contemplatiuam ſimpliciter dicēdam; ſed partim hoc, partim illud. † Primùm quia celebre eſt apud Medicos diſtribui Medicinā in practicam & theoricam, cuius diuiſionis mentionem facit Auicenna initio ſuæ Metaphyſicæ, & Galenus in Finitionib. medicis. Deinde, quia medendi ars nō ſolùm docet quibus morbis, quę medicamenta adhibenda ſint, in quo genere verſatur doctrina Aphoriſmorum Hippocratis, quæ tota ad praxim ſpectat; ſed etiam humani corporis ſtructuram, temperamentum, aliaq; eiuſmodi ſpeculando conſiderat. Quare videtur ars medendi tùm practica, tùm ſpeculatiua eſſe.

† 2. opinio. Vt Thuriſſanus in Micr. Galen. lib. 1. Fernel. initio ſuæ Phyſiol. Ammo. in proœm. ad 5. voces Porphyrij. Galenus Epid. 6.

† Eius confirmatio.

** Materia ſubiecta arti medicæ, & eius finis.*

Lege Gale. 1. Aphor. aph. 1. & 1. de in-

† Aliam opinionē, quæ nobis magis probatur, amplexus eſt Hug. Vict. 2. lib. Didaſcalon, cap. 21. D. Thom. in Boet. de Trinit. q. 5. art. 1. Scotus q. 4. in Prolog. ſenten. Iſidorus 1. Ethic. Auerroes Collect. lib. 6. cap. 1. & 1. de Anima, Comm 17. alijq; complures, videlicet Medicinam ſimpliciter cenſendam practicā. † Quod hunc in modum oſtendi poteſt. Scientia non à particularibus obiectis ſingulorum habituū, quibus conſtat, ſed ab eo, quod ſubiectum attributionis nomināt, & à fine totius artis, contemplatiua, ſeu practica exiſtimari debet: * at ſubiectum attributionis Medicinæ eſt humanum corpus, quatenus proſperæ & aduerſæ ſubeſt valetudini; finis verò eſt ſanitatem reſtituere, ſi amiſſa ſit; conſeruare, ſi amiſſa non ſit; quę omnia, vt notū eſt, ad praxim ſpectant. Igitur ars Medica ſimpliciter practica cenſenda eſt. Minor propoſitio eſt Medicorum, & Ariſtotelis 1. Eth cap. 7. & 1. Rhet. ad Theod cap. 2. Maior probatur, Primum quia par eſt quamlibet artem, & ſcientiam ab eo nomē & ratio-

genio ſanit. cap. 2. Auerroem 1. coll. cap. 1. Halia. 1. Theorica.

A nem capere, quò veluti ad ſcopum ſua omnia cogitata, ac totum progreſſum dirigit. Deinde, quia alioqui multæ artes ſimpliciter practicæ, haud ſimpliciter tales dicendæ forent. Verbi gratia, Moralis doctrina, niſi ad principem eius finem, quod opus quoddam eſt, videlicet recta vitæ inſtitutio, ac morum conformatio, attendendum ſit; nemo eam abſolutè practicam dixerit, cùm non pauci in ea ſint habitus contemplatiui, id eſt; qui in ſe ſpectati B nullam tradunt operandi regulam; vt ij, qui circa effata illa verſantur, Iuſtitia eſt præſtantior Fortitudine; virtutes ſunt inter ſe connexæ, alijq; complures. Idem quoque in Dialectica planū eſt, in qua conſimiles habitus paſſim occurrunt; vt quibus hiſce pronunciatis aſſentimur, enuntiatio eſt oratio verum vel falſum ſignificans; demonſtratio eſt ſyllogiſmus conſtans ex veris, primis, &c. † Cùm igitur hoc nihil obſtet, quò minùs & doctrina C Moralis, vt 2. Eth. cap. 2. Ariſtoteles edocet, & Dialectica, vt idē 6. Metaph. cap. 1. tex. 2. innuet: Cùm, inquam, hoc nihil obſtet, quò minùs hæ artes abſolutè in practicis numerentur, conſentaneum eſt, vt Medicina inter eaſdem ſimpliciter haberi debeat.

Lege Cap. in 1. d. 35. q. 2.

† Moralis ſcientia et Dialectica ſimpliciter practica.

† Dilutio argumenti pro contraria opinione.

Quæ verò in contrariam partem adducta ſunt, facilem habent explicatum. † Nam quod ad partitionem illam Medicinæ, in practicam & theoricam, attinet, reſpondendum eſt cum D D. Thoma & Auicenna loco citato, aliter practicum & ſimulatiuum ſumi, cùm ſcientias ab ſe mutuò diſtinguunt; aliter cùm ars medica in practicam & theoricam diuiditur. Priori enim conſideratione ab vltimo ſcientiæ fine diſtinctio petitur; ita vt ea practica cenſeatur, quæ in opus, vt in vltimum, ac principem finem tendit. Poſteriori, non vltimus, ac primarius finis totius artis ſpectatur; ſed perinde res habet, ac ſi dicamus vnam Medicinæ E partem ab opere, atque à praxi remotiorem eſſe, quę nimirum theoremata quædam è fontibus hauſta Naturalis Philoſophię pertractat, ac interim medendi regulas proximè non curat, & hanc poſſe vtcunque theoricam appellari: alteram opus vrgere, & è propinquo in ipſam praxim incūbere, quæ videlicet in dandis præceptis diſertè atque explicatè occupatur, & hanc practicam eſſe. At quòd Medicina hoc modo in theoricam & practicam diui- F datur, nihil impedit, quominus abſolutè practica dicenda ſit, vt ex ijs, quæ paulò antè diſſeruimus, liquet.

† Explicatio 5 arg. ſuperioris artic. Lege Zimar. in theorem. propoſit. 22. vbi Cōciliatorem refellit.

† Quibus ita explicatis in promptu iam erit, quid reſpondendum ſit ad vltimū primi articuli argumentū, cuius diluēdi gratia hæc præfati ſumus. Negandum quippe eſt, medendi artem Phyſiologiæ partem eſſe; & ad probationem dicendum, licet corpus humanum, circa quod Medicus occupatur, pars ſit ſubiecta enti mobili, ſi vtrumque materialiter, ſeu vt res quædam eſt, ſumatur; non tamen

eſſe partem illi ſubiectam, ſi formalem vtriuſque rationem ac modum, quo in ſui artificis conſiderationem veniunt expendamus. Medicus enim ad humanũ corpus attendit, quatenus artis beneficio & induſtria aduerſam valetudinem propulſare, ſecundam tueri poteſt; Phyſiologus entis mobilis eſſentiam, & affectiones, atq; etiam (teſte Ariſtotele initio libri de Sẽſu & ſenſili) ſanitatis & ægritudinis cauſſas, vt à natura profectas, ſolo veritatis inquirendæ ſtudio, contemplatur. Quæ rationes inter ſe diuerſæ ſunt.

Ex dictis etiam perſpicuum relinquitur, nec eam partem artis medicæ, quæ nonnulla conſiderat theoremata è Naturali Philoſophia petita, vt ea in rem ſuam accommodet, partem eſſe Naturalis Philoſophiæ; cùm hæc ipſa conſideratio inſtituto atque intentione totius artis ad praxim referatur, niſi quiſpiam malit dicere, effata illa Naturalis Philoſophiæ, nõ tractari à Medico, quâ Medicus eſt, ſed aſſumpta perſona Phyſiologi; atque ita nec per ſe in arte Medica includi, nec ex illius præſcripto, atque ordine ad praxim ſpectare. Nobis tamen prior ſententia, quæ eſt D. Thomæ, & Auicennæ, magis arridet.

† Solutio 6.
Quo ſenſu Philoſophia & Medici na ſorores dicantur.
Lege Cic. ad fin. 1. Tuſc. Plutarch. in lib. de Tuenda bona valetudine.

Ad id, quod ex Democriti & Ariſtotelis dicto obijciebatur, reſpondendum: † eos Medicinam & Philoſophiam, id eſt, Sapientiam ſorores vocaſſe, non ꝙ praxeos, aut contemplationis cognatione inter ſe conueniant; ſed ꝙ vtraq; medeatur; hæc animo, illa corpori. Adde quòd priuatim inter Phyſiologiã & artem Medicam nõ parua eſt affinitas, quatenus illa naturam contemplatur; hæc è naturæ legibus medendi præceptiones eruit: illa circa magnum, hæc circa paruum mundum verſatur: ac deniq; vbi illa deſinit, hæc incipit, vt initio libri de Senſu & ſenſili Ariſtoteles ait.

QVÆSTIO IIII.

SIT'NE PHYSIOLOGIAE SVBiectum ens mobile, an non?

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS DISSOLVTIO.

Opiniões de ſubiecto Phyſico.
Has opiniones recenſet partim Caie. in opuſc. de ſubiecto Phi. partim Iandunus hoc loco q. 2.
** 1. opinio.*
† 2. opinio.
** 3. opinio.*

NOuem circiter de materia, ſubiectòve huius doctrinæ in ſcholis Philoſophorum ſententiæ verſantur; è quibus tres celebriores ſunt. * Prima eſt Auicennæ primo ſufficientiæ, Algazellis in libro de Scientiarum diuiſione, Magni Alberti initio huius operis, Lynconienſis, Aegidij, & complurium arbitrantium eſſe corpus mobile, ſeu corpus naturale. † Secunda eſt Franciſci Toleti, & Maioris hoc loco, aliorumque aſſerentium eſſe ens naturale. * Tertia Auerrois, Simplicij & D. Thomę, quem ſecuti ſunt Ferrarienſis quæſt. 2. huius libri, Soncinas 4. Metaph. quæſt. 10. & Ca- A ietanus in opuſculo, quo hac de re ſatis luculentè diſſeruit. Hi ſtatuunt eſſe ens mobile. Sanè verò licet harum partiũ auctores ſeſe mutuò oppugnent, neutiquam tamẽ expugnant. Nam ſi æquis animis attendere voluerimus, facilè apparebit hoc nõ tam eſſe rerum, quàm verborum diſſidium, cùm re ipſa idem ſint ens mobile, corpus mobile ſeu naturale, & ens naturale. Quocirca Auerroes non tam ad verba, quàm ad ſententiæ veritatem attendens, rem B ſubiectam phyſicæ, nunc ens mobile vocat, vt loco citato, & in 4. Metaph. comment. 1. nunc corpus mobile, vt 12. eiuſdem operis, commento 5. aliàs etiam corpus naturale, vt libro 7. commen. 5.

Philoſophi in hac quæſtione rebus conueniũt, verbis diſſident.

Vt autem veritas magis eluceat, annotandum eſt ex M. Alberto quæſt. 2. huius libri vocabulum, † mobile, bifariam vſurpari à Philoſophis; vno modo, vt deſignat aptitudinem ad motum, quæ proprietas quædam eſt entis na- C turalis: altero, vt ſignificat principium à quo eiuſmodi aptitudo oritur, hoc eſt, materiam & formã ſubſtantialem, quæ principia ſunt motus, latè accepto eius nomine, vt ſex illas ſpecies, quas Ariſtoteles in libro Categoriarum, capite de Speciebus motus, recenſuit, notione ſua comprehendit.

† Mobile, nomen varij vſus.

Illud præterea ignorandum non eſt, quod traditum fuit ab Ariſtotele 2. huius operis, capite 1. tex. 4. ens naturale dici, quod ex materia D & forma conſtat: ens verò ſecundùm naturam latiùs fundi, complectiq; non modò ens naturale, ſed quamcunque illius affectionem, vt moueri, quantum eſſe, contineri loco, aliaq; eiuſmodi.

Quid interſit inter ens naturale & ens ſecundũ naturam.

Denique ſciendum ex D. Thoma in 1. Sent. d. 25. quæſt. vnica, artic. 1. & Henrico Gandauenſi quodlib. 4. quæſt. 14. † corpus triplex eſſe, Mathematicum, Metaphyſicum, Phyſicum. Mathematicum, eſt vna ex ſpeciebus quanti- E tatis continuæ tergeminam habens dimenſionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Metaphyſicum, eſt, quod, qua tale, compoſitione metaphyſica ex genere & differentia, nempe ex ſubſtantia & corporeo conſtat: cæteroquin Phyſica compoſitione ex materia & forma coaleſcit, poniturque in Categoria ſubſtantiæ. Denique Phyſicum, eſt materia prima, altera pars compoſiti naturalis: tametſi obtinuit iam vſus, vt non quæ- F uis materia prima corpus dicatur; ſed ea duntaxat, quæ inſtrumentis ad functiones vitæ obeundas diſtincta eſt, ſeu quæ eſt altera pars viuentis.

Lege Cai. ad art. 3. qu. 7. 1 p.
† Corpus trifariam dicitur.

His ita conſtitutis, cùm ens mobile, corpus mobile, ſiue naturale, & ens naturale, idem valere dicimus: mobile in poſteriori ſignificato vſurpamus: corpus verò mobile, prout corpus ſecundo modo ſumptum circumſcribit. Ex quo patet, neque materiam primam, licet generationis ſubiectum ſit; neq; mentes corporeæ molis expertes; etſi loco moueantur,

Quo ſenſu ens mobile dicatur Phyſiologiæ ſubiectum.

tur entis mobilis appellatione comprehendi, cùm ex materia & forma non conſtent. Liquet etiam, non rectè quoſdã Scoti ſectatores opinionem D. Thomæ inſectari, quaſi Phyſiologiæ ſubiectum ſtatuerit compoſitum per accidens. Nec enim ens mobile, compoſitum per accidens eſt, aut complexum re; ſed vocabulo tantùm, cùm idem valeat atq; corpus categoriæ ſubſtantiæ.

Concluſio. 1. ratio. Sit igitur concluſio, Ens mobile eſſe ſubiectum Philoſophiæ naturalis. Quæ ita probatur: Ens mobile, cùm humanæ rationis lumine cognoſcatur, ac nonnullæ de illo proprietates demonſtrentur, vtiq; ad aliquam ſcientiam neceſſariò pertinebit: nõ ad aliam, vt inductione perſpicuum eſt. Ad naturalem ergo Philoſophiam.

2. ratio. Secundò, Id eſt ſubiectum cuiuſque ſcientiæ, cuius natura & affectiones per ſe in ea explicantur, vt conſtat ex iis, quæ in 1. lib. de poſteriori reſol. cap. 8. & 9. Ariſtoteles tradit: atqui ita ſe habet ens mobile ad hanc ſcientiam, vt eius inſtitutum, & doctrinæ progreſſum intuenti patet. Eſt igitur illius ſubiectum.

3. ratio. Tertiò, Omnes conditiones, quæ ex philoſophantium conſenſu in artium ſubiectis requiruntur, conueniunt in ens mobile comparatione Phyſiologiæ. Igitur neceſſariò illi vti proprium ſubiectum attribuetur. Probatur aſſumptum. In primis namque eam à cæteris ſcientiis diſtinguit, vt ex iis, quæ † ſuperiùs diſputauimus, facilè quiuis intelliget. Deinde eſt vnius naturæ, cùm per ſe ad categoriam ſubſtantiæ pertineat. Denique omnia, quæ in Phyſicam diſputationem veniunt, ad illud referuntur.

† Quæſt. 1. huius proœmÿ.

4. ratio. Confirmatur deinde eadem aſſertio, quia id ſubiectum cuiuſque ſcientiæ ritè habetur, quod in definitione propriæ ac præcipuæ affectionis, quæ in ea conſideratur, poni ſolet: at in definitione motus, qui præcipua eſt earũ proprietatum, quæ à Phyſico conſiderantur, ponitur ens mobile. Sic enim definitur motus tertio huius operis, c. 2. tex. 16. Motus eſt actus entis mobilis, vt mobile eſt.

5 ratio. Poſtremò hanc ſententiam nõ obſcurè approbaſſe videtur Ariſtoteles 6. Metaph. cap. 1. tex. 1. hiſce verbis (Naturalis profectò facultas contemplatrix quædam ſcietia eſt eius, quod motu cieri poteſt.) † At ne quis vim in verbo faciens, colligere ex hoc loco velit aliorum ſententiam, quam initio quæſtionis ab hac noſtra, reipſa neutiquam diſcrepare aſſeruimus, Ariſtotelicæ doctrinæ aduerſari: ibidem Ariſtoteles Phyſicam ait incumbere in agnitionem ſubſtantiæ, quæ in ſe principium motus & quietis habet, id eſt, ſubſtantiæ mobilis: vt facilè appareat, quod antea monuimus, in Peripateticã diſciplina, ens mobile, ſubſtantiam mobilem, ac ſimilia idem omninò valere. Vnde indiſcriminatim vſurpantur lib. 10. Metaph. ſumm. 2. cap. 2. & lib. 11.

† Occurritur obiectioni.

A ſumm. 7. cap. 1. & 1. lib. de cœlo, cap. 1. tex. 1. & lib. 3. capite & tex. 1. Quare non eſt quòd explorata, & conſtituta re, longiorem hoc loco de vocabulis, vt nonnulli perperam faciunt, quæſtionem texamus. Rectè enim dictum eſt illud à Platone; ſi verba, vbi opus eſt, contemneremus, rebus ditiores eſſemus: & illud à Galeno: Tunc cœpére homines res ipſas contemnere, cùm nimis curioſè ad nomina cõtrouerſias traduxerunt.

Philoſophicũ ingeniũ rerum eſſe oportet, non verborum.

B

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA ADVERSVS ea, quæ ſuperiori articulo concluſa ſunt.

NOnnulla tamen ſeſe offerunt, quæ hactenus à nobis explicatam de ſubiecto Phyſicæ opinionem labefactare videantur. In primis enim ſic licebit argumentari. *1 argum.* C Eodem pacto ſe habet in Phyſica ens ſecundum naturã ad ens naturale, quo in prima Philoſophia ens in commune ad ſubſtantiam: atqui primæ Philoſophiæ ſubiectum non eſt ſubſtantia, ſed ens in commune, vt ſtatuit Ariſtoteles initio lib. 4. Metaphyſicorum: ergo neque ſubiectum Phyſicæ erit ens naturale; ſed ens ſecundum naturam.

2. argum. Secundò, ſi nullæ eſſent ſubſtantiæ expertes D materiæ, vt veteres Phyſici arbitrabantur, Phyſiologia eſſet prima Philoſophia, teſte Ariſtotele lib. 6. Metaphyſ. cap. 1. tex. 3. & lib. 11. cap. 6. ergo prima Philoſophia ſola immaterialium ſubſtantiarum conſideratione à Phyſiologia diſtinguitur; proindeq; Metaphyſicus neq; accidens, neq; ſubſtantiam in commune ſumptam contemplatur. Quare cùm hæc incognita relinqui non debeant; nec verò præter Phyſicum alius ſit artifex, cui eorum co- E gnitio iure demandanda ſit; planè ſequitur in iis etiam Phyſicũ verſari; atq; adeò Phyſiologiæ ſubiectum haudquaquam naturalium rerum terminis circumſcribi.

3. argum. Tertiò, nulla ſcientia probat ſubiectum ſuum eſſe, ſed id tanquam notum ſumit, vt conſtat ex 1. Poſter. cap 1. vbi Ariſtoteles ſupponendam eſſe ait de ſubiecto prænotionem quòd ſit. At in 6. lib. huius operis, cap. 3. tex. 32. probatur corpus mobile eſſe. Nullo igitur F pacto corpus mobile ſubiectum Phyſicæ dici poteſt. † Quòd ſi quiſpiam occurrat, non probari loco citato corpus mobile eſſe; ſed omne mobile eſſe corpus, inſtat, atque vrget Caietanus in ſua illa diſceptatione de ſubiecto naturalis Philoſophiæ in hunc modum. † Nulla omninò ars, cuius ſubiectum complexum eſt, complexéve ſignificatum, probat coniunctionem partium, è quibus ſubiectum ipſum coaleſcit; alioqui iam ipſa ſibi ſubiectum conderet, ac definiret, quod nulli particulari ſcientiæ conceditur; (omnes

† Præoccupatio.

† Metaphyſ. eſt cæteris diſciplinis ſubiecta diſtribuere.

enim id traditum ſibi a communi ſcientia, artiumq; omniū regina accipiunt) ſed Phyſicus, vt aduerſarij fatentur, probat coniunctionem mobilis cum corpore. Igitur non poteſt ſibi corpus mobile tanquam ſubiectū vendicare.

4. argum. Quartò, Si ens mobile eſſet ſubiectum Phyſicæ, ſequeretur Philoſophum Naturalem nō abſtrahere conſiderationem à materia: atqui abſtrahit; eùm in libris de anima contempletur naturā animæ rationalis, quæ non dependet à materia. Aliud igitur phyſicæ quærendū eſt ſubiectum, quod videlicet partim à materię concretione liberum ſit, partim eidem neceſſariò cohæreat.

5. argum. Quintò, Aſtrologus differit de ente mobili, vt mobile eſt; ergo ens mobile non diſterminat phyſicam ab alijs diſciplinis. Probatur aſſumptum; quia vt conſtat tum ex ijs, quæ in Aſtrologia docentur, tum ex Ariſtotele 1. Metaph. c.7. tex.19. & 10. Metaph. cap.2. tex 4. & ex Proclo in primum librum Euclidis; Aſtrologus non ſolùm contemplatur cœleſtiū corporum figuram, à terraq; diſtantiam, ſed etiam motum. Quare etiam Aſtrologus ens mobile, quà mobile, licet non totum, ſaltem ex parte conſiderat.

6. argum. Sextò, Motus non eſt propria entis mobilis affectio; falſum eſt igitur, quod in confirmanda cōcluſione ſuperius diximus. Probatur antecedens, quia quantitas extra materiam diuinitus cohærens mouetur, vt patet in diuina Euchariſtia; & Angeli etiam locū mutant; eùm tamen hæc nō contineantur ſub ente mobili, vtpote, quæ ex materia & forma nō conſtent.

7. argum. Septimò, Quantitas, & quies videntur eſſe potiores entis mobilis proprietates: ſiquidem illa eſt fundamentum reliquorum materialium accidentium; hæc verò eſt finis motus, ſaltem localis: omnia autem finis præſtantior eſt eo, quod ad finem dirigitur, vt liquet ex ijs, quæ docet Ariſtoteles 2. huius operis cap.3. tex.31. adde quòd Pythagoræi in bonorum genere ſtatum ſeu quietem, in malis verò motum poſuerunt. Non rectè igitur aſſeruimus, motum præcipuam eſſe entis mobilis affectionem.

ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR PROXIMI *articuli argumentis.*

HAe etamen argumenta haudquaquam nos debent à ſuſcepta de Phyſiologię ſubiecto opinione reuocare. Quare ad primum reſpondemus: tametſi ens in commune reſpectu ſubſtantiæ, & ens ſecundum naturam collatum ad ens mobile, aliquam inter ſe habeant ſimilitudinis rationem, prout vtrumlibet ſuperius quidpiam eſt eo, cui comparatur: tamen quod ad propoſitum argumenti attinet, plurimùm inter ſe differre. Enimverò præcipuæ affectio- *Solut. 1.*

A nes Metaphyſicæ, vt vnum, verum, cæteraq; eiuſmodi, non ſubſtantiæ, ſed enti in commune primò competunt: at Phyſicæ proprietates, vt eſſe motui obnoxium, eſſe affectum quantitate, circumſcribi loco, cæteraq; id genus, enti naturali, non verò enti ſecundum naturā, primò conueniunt. Quapropter cum id ſcientiæ cuiuſq; ſubiectū exiſtimari debeat, id quod primò cadunt præcipuæ, quæ in ea tractantur, affectiones; conſequens eſt, vt ſubiectum primæ Philoſophiæ rectè conſtitutum ſit ens in

B commune; Phiſiologiæ verò ens naturale, nō ens ſecundum naturam.

Ad 2. Fatendum eſt eū Ariſt. loco cit. ſi nullæ omninò forent immateriales ſubſtantiæ, nullam futuram primam Philoſophiā; verum non ex eo, quia Metaphyſicus ſolas ſubſtantias à materia liberas contempletur; aut quòd earū duntaxat conſideratione à Naturali Philoſopho diſtinguatur; ſed quia eiuſmodi ſubſtan- *Sol. 2.*

C tijs è natura rerū omnino ſublatis, ens mobile reciprocaretur cum ſubſtantia in commune, omniaq; accidentia, ac totam entis amplitudinem in ſe vno cohiberet. Quo dato nihil iam primæ Philoſophiæ conſiderationi reliquum eſſet, vnde apud veteres Phyſicos, qui nihil niſi materiæ concretū agnouerant, Philoſophia Naturalis dicebatur prima Philoſophia. Patet ergo ex dictis, nequaquam cenſuiſſe Ariſtotelem generalem ſubſtantię, entiſve conceptum

D ad Naturalem Philoſophum pertinere. *Veteres naturæ interpretes Phyſiologiam à Metaphy. nō diſtinxerūt.*

Ad 3. Conceſſa maiori propoſitione (cuius vberior explicatio eſt apud Scotum 1. Metaph. qu.1. & Ferrarienſem ad cap.12. lib.1. contra gent.) Negandum eſt probari ab Ariſtot. lib.6. vel dari in rerum natura corpus mobile, vel omne, quod mouetur, eſſe corpus; ſed duntaxat omne mobile partibus conſtare, ac diuiduum eſſe; quod fuerat ab antiquis negatum. Leucippus enim, & Democritus corpuſ- *Sol. 3. Itē apud Antoniū Andream 1. Metaphy. Zimarā in 1. propoſ. 53. Auerroem hoc lib. com. vlt.*

E cula quædam inſectilia ſimul, & mobilia, è quibus res omnes coagmentatæ eſſent, inuexerunt. Eſſe autem loco cit. hunc quem dicimus, non quem aduerſarij contendunt, Ariſtotelicæ probationis ſcopum facilè videbit, qui illius diſputationis filum perpenderit, vbi Ariſt. longam argumentorū ſeriem hiſce verbis concludit: φανερὸν οὖν ὅτι πᾶν τὸ μεταβάλλον ἔσται διαιρετόν. id eſt, Patet igitur omne quod mutatur, ſectile eſſe.

F Si quis verò hic opponat (quod contra omnes ferè de ſubiecto Phyſiologiæ ſententias afferri poteſt) Ariſtotelem primo huius operis oſtendere, in quolibet compoſito Phyſico dari duo principia componentia, videlicet, materiam & formam; atque adeò probare partes entis mobilis, ſiue entis naturalis, & quod inde conſequens eſt, non ſupponere eſſe ens mobile ſiue ens naturale. Quod tamē cæteri artifices in ſuarum artium ſubiectis faciunt: occurrendum erit, probare quidem Ariſt. loco citato dari materiam & formam, è *Obiectio. Solutio.*

quibus

quibus ens mobile conſtituitur; eoſq; oppugnare, qui naturæ principia demoliebantur, verùm aſſumpta Metaphyſici perſona, vt ipſe admonet tex.8. cap.2. & Auicenna 1. ſuffici. cap.2. Quo pacto neq; Ariſt. negat fieri debere, neq; eſt à Philoſophorũ conſuetudine alienum, demonſtrare, eius ſcientiæ, in qua verſantur, ſubiectum eſſe; vt præter alios aduertit Caiet. in commentarijs 1.par. ad art 3.q.2.

Solut.4. Lege Auerroẽ 3. de anima com.17. M. Alb.1. de ani. tract.1. Iandunũ ibidem q.2.

Multiplex animæ rationalis conſideratio.

Ad 4. Vt reſpondeamus, obſeruandum eſt, in ſpeculatione animæ rationalis tria occurrere, ſcilicet ipſam animæ eſſentiam abſolutè ſpectatam; eius ſtatum in corpore; ſtatum eiuſdem extra corpus. Reiecta verò longiori huius rei diſceptatione in primum librum de anima; paucis interim reſpondemus, cognitionẽ animæ rationalis tertio modo ſumptæ propriam eſſe primi Philoſophi, cuius eſt contemplari intelligẽtias, in quarum illa ſtatum, ſuo modo, trãſit cum abſcedit à corpore. Primam verò, & ſecundam conſiderationẽ propriè atque ex officio ad Naturalem Philoſophum pertinere. Primam quidem, tum quia anima, etiam rationalis, habet ſecundum ſuã quidditatem, reſpectum ad materiã; tum quia ad Phyſicum ſpectat, ſcrutari hominis eſſentiam, quæ niſi cognita animæ natura, intelligi nõ poteſt. Secundam verò, quia anima in hoc vitæ ſtatu eſt actu pars hominis, egetq; materia; tùm ad officium informandi, tùm ad actiones ſuas obeundas. Ad arg igitur cõceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; & ad eius probationem dicendum, eſto anima rationalis poſſit per ſe ac ſeorſim cõſiſtere; pendere tamen à materia eo modo, quo diximus, itemq; ſecundum ſuam naturam habere ordinem, ac reſpectum ad corpus, cuius eſt forma. Quod ſatis eſt, vt Philoſophus Naturalis non dicatur abſtrahere à materia, dum in animi contemplationẽ incumbit; cùm reuera conſideret materiam, ad quam ille animæ reſpectus terminatur.

Solut.5. Cœleſtis motus theoria cuius ſit artificis.

Aſtrologus non contemplatur motũ, vt eſt actus entis in potentia.

Ad 5. Negandum eſt, quod aſſumit. Nam licet Aſtrologus cœleſtem modum ſpeculetur, non proinde ens mobile quà mobile eſt conſiderat; primùm, quia cœleſtium corporum eſſentiã, & cauſas minimè curat: deinde, quia neq; motum expendit, vt eſt actus entis in potentia; ſed ſecundum mathematicas rationes, vt ſecundum numeros, æqualitatem, menſuram, propinquitatem, inæqualitatem, aliaq; eiuſmodi attributa. Qua de re lege Simpliciũ 2. huius oper. ad tex.16. Alcinoum in libro de doctr. Plat. cap.6. Auerroem 2. de cœlo comm. 37. & 1. Metaphyſ. comm.9. Gregorium in 1. ad 24. quæſt.2. articul.2.

Solut.6.

Ad 6. Dicendum: quantitatem extra corpus diuina virtute cohærentem, moueri per ſe, & vt quod: id tamen non ex natura ſua habere; ſed vi antecedentis miraculi, quo obtinuit vt per ſe eſſet. Nos verò cùm motum enti mobili duntaxat conuenire dicimus, de naturali tantùm loquimur conuenientia. Quod autem ad Angelorũ ſpectat lationem, dicendum, eam non eſſe motum phyſicum, de quo hic agitur; cùm angeli expertes ſint molis corporeæ, ſine qua nihil Phyſicè moueri poſſe docet Ariſtot. 6. huius operis.

Solut.7.

Ad 7. Reſpondendũ eſt, etſi quantitas permanens in ſe ſumpta motu præſtantior ſit; nihilominus motui inter affectiones entis naturalis principem locum tribui à Philoſophis, propterea quòd (vt videre eſt in 8. huius operis cap.3. tex.22) ſit paſſio magis Phyſica, vtpote per quam rerum naturalium eſſentia, gradus, & ſpecies diſquiri atq; explicari conſueuerunt; adeò vt motus, omnis penè Philoſophicæ cognitionis magiſter habeatur. Ad id verò, quod de quiete obijcitur, dicendum, quietis nomen, vt annotarunt Scotus in 4. ſent. d.48. qu.2. & Durandus ibidem quæſt. 3. bifariam vſurpari, vno modo, pro ſola motus priuatione: altero, pro exiſtentia mobilis in patria ac naturali ſede; & quadam veluti fruitione & tranquillitate, quam in ea obtinet, dum illic ſeſe meliùs tuetur, & in ſuo eſſe æquabilitatem habet, atque ordinem, pulchritudinemq; vniuerſi, quoad eius fieri poteſt, conſeruat. Si igitur quies in hunc poſteriorem ſenſum (ſic de illa Pythagoræi loquebantur) capiatur, admittendum eſt, eam finem eſſe motus, eoq; perfectiorem: ſed enim id neutiquam obſtare, quominus adhuc motus, affectio ſit magis Phyſica ob eam cauſam, quã paulo antè retulimus. Atq; hinc eſt, quòd Phyſiologiæ ſubiecto nõ quantitas, nõ quies, non locus, non tempus, non alia eiuſmodi affectio; ſed motus duntaxat, appellationẽ dedit.

QVÆSTIO V.

QVEM ORDINEM LOCVMVE *Naturalis Philoſophia inter cæteras diſciplinas obtineat.*

ARTICVLVS I.

DE DOCTRINAE ORDINE.

De ordine tradẽdi diſciplinas ſcripſit Boetius in lib. de doctrin. ſcholarium. Plutarch. in lib. de contrarietatib. Stoic. Philo Iudæus in libr. de agricul. D. Auguſtinus li. de ordine.

QVoniam Naturalis Philoſophia tùm doctrinæ, tùm dignitatis ordine cum reliquis ſcientijs conferri poteſt; cuius comparationis intelligentia ad ritè Philoſophandum nõ parum conducit, minimè erit ab inſtituto alienũ, hac etiam de re in præſentia diſputare. Omiſſis autem cæteris artibus, Philoſophiam Naturalem cum Mathematica, Morali, & Metaphyſica ſolummodò conferemus.

† 1. concl.

† Prima Concluſio ſit. Mathematica doctrinę ordine eſt prior Philoſophia Naturali. Hæc eſt Hugonis Victorij in prologo cæleſtis Hierarchiæ, & lib.2. Didaſcalon cap.18. D. Tho. in opuſc.70. qu.5. art.1. & 8. cap. lib.6. Ethic. eſt etiam Henrici Gandauenſis in ſumma, art.7. qu.7.

Simplicij hoc loco, & aliorum complurium; videturq; Ariſtotelis 6. Eth. cap. 8. vbi ait puerum fieri Mathematicū, Sapientem vel Phyſicum non poſſe. Idem confirmat veterum in tradendis diſciplinis conſuetudo. Plato enim (vt de cæteris taceamus) eos, qui Mathematicis imbuti nō eſſent, ac præſertim qui ſe priùs in Geometrico puluere non exercuiſſent, à gymnaſio arcebat, inſcriptis Academiæ foribus hiſce verbis: μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω, id eſt, nemo huc ingrediatur ignarus Geometriæ. Atque inde etiam eſt, quod idem Plato 7. lib. de Repub. Mathematicas vocat προπαιδείας quaſi priores inſtitutiones, quibus adoleſcentium animi ad reliquos doctrinæ ſatus præexercentur, & excoluntur. Stabilitur poſtremò cōcluſio ex eo, quia in comparandis Mathematicis minùs negotij eſt; vnde & propter addiſcendi facilitatem, commune diſciplinarum nomen apud Græcos fecère ſuum. At Phyſica cùm reconditam naturæ vim ſcrutetur, & à vaga, atq; errabunda ſenſuum notitia, magna ex parte pendeat, longi temporis obſeruationē, ac experientiam requirit, proindeq; multò eſt difficilior, & operoſior.

Mathematicæ ignaros arcebat Plato à Muſæo.

Mathematica iuuat ad perceptionē aliarum artium.

2. concl. Secunda Concl. ſit: Phyſica doctrinæ ordine eſt prior, quam Moralis Philoſophia. Hanc amplexi ſunt Chryſippus, Archedemus, Boethus, Sidonius, & Eudemus, referēte Laërtio in vita Zenonis, & Ammonio in Procemio ad Categorias. Item D. Tho. ad cap. 8. lib. 6. Ethic. lect. 7. Suadetur verò primùm ea ratione: quia in iis, quæ ad vitæ diſciplinam, & regendas, ac moderandas hominum voluntates pertinent, fallacior eſt, & incertior, ac magis ardua experientia, quàm in Phyſicis: multoque maturiori iudicio opus eſt ad eorum intelligentiam: quibus componendi ſunt mores, regenda familia, inſtituenda Reſpublica. Quo ſpectat illud Ariſtotelis 1. Ethic. cap. 3. iuuenem haudquaquam idoneum eſſe Moralis diſciplinæ auditorem: quia nimirum in perturbationum regno non poteſt eſſe firmum de rebus agendis iudicium; dumque reciprocante cupiditatum æſtu animus fluctuat, quo pacto vitijs imperandum ſit, non capit, ſed poſt adeptam quietem prudēs fit, ac ſciens, vt in 7. huius operis lib. c. 3. tex. 20. docuit Ariſtoteles imitatus Platonem in Cratylo. Confirmatur etiam concluſio ex eo, quia, vt Alexander, Simplicius, & Auerroes initio huius operis, imò & Ariſtoteles cap. vltimo libri primi Eth. admonent, multa ex naturæ fontibus, & Phyſicæ veritatis contemplatione ad Moralem diſciplinam neceſſariò petenda ſunt, vt quid ſit anima. Nec enim, vt Plato ait in Alcibiade primo, ſcire poſſumus quomodo aliquid curandum ſit, niſi eius naturam cognitam atque exploratam priùs habemus, at Moralis Philoſophia animæ medicatrix eſt. Præterea oportet Moralem Philoſophum à Naturali ſumere, quæ ſint animæ facultates, vt quæ

ioris opus eſt ad Moralem doctrinam. quàm ad Phyſicā.

Moralis philoſophia animæ medicina.

A quibus ſubditæ eſſe debeant, & in quarum actione beatitudo poſita ſit, edoceat. Quocirca Ariſtoteles in formanda motum ſcientia, Phyſiologiam tanquam illius parentem ſæpe adhibet, & Plato loco proximè citato, ſtatuit à Philoſophia ad iuris prudentiam incedendum eſſe.

Tertia Concl. Metaphyſica doctrinæ ordine omnium ſcientiarum poſtrema eſt. Hæc concluſio de ijs tantùm ſcientijs, quæ huma- *3. concl.*
B ni ingenij facultate comparantur, intelligi debet. Eam verò tradidit. Auicenna primo ſuæ Metaph. cap. 3. D. Thom. 1. contra gent. cap. 4. Aegidius in proœmio huius operis, M. Albertus 1. Metaph. tract. 2. cap. 10. ac cæteri ferè Peripatetici communi aſſenſu; facileque ex eo comprobatur, quia doctrinæ ordo poſtulat, vt quæ ſcientia res maximè abſtruſas, & à ſenſuum conſuetudine remotas conſiderat, ea poſtremo loco addiſcatur: ita verò ſeſe ha-
C bere Metaphyſicam, nemo ignorat, cùm circa transnaturalium rerum contemplationem occupetur, vt vel ipſum eius nomen indicat, teſtaturq; Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 2. & 1. de partibus animalium cap. 5 Adde quòd eorum, quæ in alijs ſcientijs pertractantur, notitia ad diuinam Philoſophiam animum præparat, & acuit, vt D. Auguſtinus 2. lib. de ordine ediſſerit, aiens humanam rationem, cùm ad ea, quę ſupra naturam ſunt agnoſcenda aſpiraret, ne
D aſcenſum fruſtrà moliretur, neve de alto cadderet, inferiores diſciplinas ſibi tanquam gradus paraſſe.

Philoſophus per alias ſciētias gradatim ad Metaphyſicam aſcendit.

ARTICVLVS II.

QVIBVS ARGVMENTIS PROximi articuli concluſiones oppugnentur.

E VNaquæque earum concluſionum, quas proximè ſtatuimus, ſuos habet oppugnatores. Prima Albertum Magnum hoc loco, Ammonium initio prædicabilium, & his antiquiores Plotinum, & Boethum, contendentes Mathematicam doctrinæ ordine Naturali Philoſophia poſteriorem eſſe. Quorum placitum hiſce argumentis ſuadetur. Ab vno extremo ad aliud non poteſt eſſe tranſitus niſi
F per medium: ſed Mathematica eſt media inter Phyſiologiam, & Metaphyſicam: ergo inter vtramque perdiſcenda eſt. Probatur aſſumptio; quia Mathematica vendicat ſibi mediam abſtractionem; ſiquidem Phyſiologus conſiderat ea, quæ nec re, nec ratione; Metaphyſicus, quæ ratione & re; Mathematicus, quæ non re, ſed ratione abſtrahuntur à materia: atque ita Mathematicæ abſtractio partim duabus alijs diſſidet, partim cum ijſdē, vti medium cum extremi, conuenit. Huc pertinet quòd Pythagorici, & eorum doctrinæ æmulus,

1. obiectio cōtra 1. cōcluſ.

æmulus Plato, Mathematicas diſciplinas medio diuinarum & Naturalium interſtitio collocarunt.

2. Obiect. Deinde ita diſputant. Cùm omnis noſtra cognitio à ſenſibus oriatur, ea ſcientia priùs acquiretur, quæ de rebus ſenſui vicinioribus agit: ſed Phyſica eſt eiuſmodi; quandoquidem tractat ea, quæ primò ſub ſenſum cadunt. Igitur ante ſcientias Mathematicas comparanda erit.

Secundam etiam concluſionem improbarunt Themiſtius initio huius operis, Euſtratius 1. lib. commentariorum in Ethica Ariſtot. & ante hos Zeno, & Diogenes Babylonicus, rati minimè conuenire, vt qui Philoſophiæ ſtudia ſequuntur, priùs ad naturæ, quàm ad morum ſcientiam animum accommodent. Poterit verò pro hac ſententia huiuſmodi confici argumentum. *Contra 2. cõcluſ. obiect.* Nemo rectè philoſophatur niſi morum honeſtate præditus ſit: ſed ad hanc erudit, atque informat Moralis diſciplina. Ea igitur priùs quærenda eſt. Maior propoſitio oſtenditur, quia, vt experientia docet, & Philoſophi communi aſſenſu dicunt, vitia menti cæcitatem ac tenebras offundunt; & ne veritatis lucem cernat, impedimento ſunt. Vnde Plato in Phædone affirmat philoſophari neminem poſſe, niſi ſe quàm maximè fieri poſſit, ab affectibus ſeiungat. Et Seneca eum, qui dum literis nauat operam, cupiditatibus, ac vitijs ſeruit, ait non Philoſophum euadere; ſed philologum, id eſt, ſophiſtam, & popularis auræ vile mancipium.

Contra 3. obiectio 1. Vt Mirandulanus li. 20. de ſingular. certa. ſect. 2. Poſtremò, tertiam concluſionem reijciunt è Neotericis Philoſophis nonnulli, aſſerentes Metaphyſicam doctrinæ ordine abſolutè, ac ſimpliciter priorem eſſe reliquis diſciplinis. Primùm, quia conſiderat ſupremas rerum cauſas, nempè Deum, & intelligentias, itemque genera ſumma, & tranſcendentia, quorum omnium cognitio ad ſubiecta aliarum ſcientiarum diſtinctè percipienda neceſſaria eſt; cùm nemo perfectam alicuius rei intelligentiam habere dicatur, niſi cauſas, à quibus pendet, & *3. Obiect.* communia eius prædicata, intelligat. Deinde, quia reliquæ ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ, vt ſentit Plato 7. de Repub. Proclus lib. 1. comment. in Euclidem, & tùm alij graues Peripatetici, tùm D. Thomas in tractatu de natura generis, ſi tamen eius eſt illud opus. Quare cùm ſcientia ſubalternans ordine acquiſitionis ſimpliciter prior ſit, quàm ſubalternata; ſiquidem huius principia, ab illius principijs dependent; cõſpicuum videtur, Metaphyſicam doctrinæ ordine omnium ſcientiarum primam eſſe.

ARTICVLVS III.

SVPERIORVM ARGVMENTORVM explicatio.

A Tametſi propoſita argumenta in ſpeciem probabilia ſint, reuera tamen non concludunt. Quare ad primum dicendum: Mathematicæ abſtractionẽ mediam eſſe, quatenus cum abſtractione Phyſicæ, & Metaphyſicæ, tanquã medium cum extremis conuenit, vt probat argumentum: non proinde tamen effici, vt diſciplina Mathematica ordine acquiſitionis inter Phyſicam & primam Philoſophiam conſtituenda ſit; quemadmodum ex eo, quòd pu- *Solut. 1. contra 1. cõcluſ.*
B niceus color inter candidum & atrum interiaceat, haud continuò ſequitur, antequam corpus puniceo colore perfundatur, debere priùs albeſcere. Itaque poſſunt Mathematicæ artes, quoad abſtractionem dici mediæ; quo pacto eas Plato, & Pythagorei medias vocarunt; non tamen ſecundum doctrinæ ordinem, de quo agitur.

Solut. 2. Ad 2. dicendum: ſi ea, quæ priùs ſenſui occurrunt, explicatu difficiliora ſint, ac plus ex-
C perientiæ requirant, quo pacto ſe habent res Phyſicæ comparatæ cum Mathematicis, tunc eiuſmodi rerum doctrinam non priùs, imò poſteriùs acquirendam eſſe, quàm earum, quæ à ſenſu longiùs abſunt. Adde non omnia entia Phyſica ſenſui viciniora eſſe, quàm Mathematica: ſiquidem eſſentia entis mobilis, vt quantitatem origine antecedit, res Phyſica eſt: & tamen à ſenſuum notione magis diſtat, magiſque in receſſu naturæ latet, quàm Mathe-
D matica quantitas.

Solu. obiect. contra 2. concluſ. Ad argumentum verò, quod ſecundam concluſionem oppugnabat; reſpondendum eſt: licet negari non debeat, vitæ probitatem ad capeſſendas diſciplinas multum cõferre, dum ſedandis animi affectibus mentem purgat ad contemplandum; non ex eo tamen neceſſariò colligi, Moralem doctrinam Phyſiologiæ præire: tùm quia non pauci vitijs infecti ſcientias comparant; tùm quia morum probitas
E non ſolùm Philoſophantium præceptis, ſed etiam, ac multò magis, priuato ſtudio, domeſtica diſciplina & aliorum exemplo, alijsque ad id appoſitis medijs, accedente diuina ope, adipiſcitur.

Solut. 1. arg. aduerſus 3. concluſ. Quæ verò contra tertiam concluſionem obiecta ſunt, ita diluũtur. Ad primum reſpondendum eſt: perfectam ſcientiæ adeptionem duplicem eſſe; vnam in ſuo duntaxat genere perfectam; alteram omnibus numeris vndi-
F que abſolutam, & exquiſitam. Si igitur de hoc poſteriori ſciendi genere loquamur, concedimus Metaphyſicam doctrinæ ordine, tàm Phyſicam, quàm cæteris Philoſophiæ partibus anteire, vt probat argumentum, faterurque D. Thomas ad initium huius operis: ſi de priori, quod noſtra concluſio intelligebat, negamus. *Lege Scot. in 1. d. 3. q. 2. §. 2 probo.* Ad cuius rei maiorem explicationem lege, quæ in prima quæſtione huiuſce proœmii diſſeruimus. ** Occurritur dubitationi.* * At enim cum Metaphyſica, poſteriori illa conſideratione, omnium diſciplinarum prima ſit, meritò quiſpiam roget, cur

non eam primam, ſed vltimam eſſe noſtra concluſio abſolutè pronunciarit? Cui dubitationi occurrendum eſt, eius rei cauſſam fuiſſe, quia philoſophi de priori doctrinæ genere, quod communius ac frequentius eſt, ferè loquuntur. Deinde, quia ea ſcientia doctrinæ ordine abſolutè prior cenſetur, quæ tractat res nobis ſimpliciter promptiores; magiſque ad intelligendum faciles, quarum cognitio ad ſequentium cognitionem præparet, & quaſi viam muniat; ita verò ſe habere Mathematicam & Phyſicam, comparatione primæ Philoſophiæ, conſtat ex dictis.

Solut. 2. argumenti aduerſus 3. concluſ.

Ad 2. Contra eandem concluſ. Si de germana, & perfecta ſubalternatione, qualis 10. cap. lib. 1. poſteriorum deſcribi ſolet, ſermo ſit; dicendum eſt, Metaphyſicam non ſubalternare ſibi alias ſcientias. Vt enim rectè diſputat Aegidius hoc loco, Heruæus in prolog. ſenten. quæſt. 6. & Soncinas 4. Metaphyſ. quæſt. 9. Omnis ſcientia propriè ac perfectè ſubalternata, capit à ſubalternante ſuarum concluſionum principia, teſte Ariſtotele 1. Poſter. loco citato: at nemo neſcit, reliquas diſciplinas multa habere ſibi propria, ac peculiaria principia, quæque à prima Philoſophia non deſumant.

Hanc etiam rationem affert Trombeta 11. Met. q. 1. Niphus in prolog. huius operis Iauellus 1. Meta. q. 2.

Secundò idem ex eo concluditur, quia principia, quibus ſubalternatæ ſcientiæ vtuntur, demonſtrari ſolent oſtenſiua demonſtratione, & per cauſam in ſubalternantibus; at in cæteris diſciplinis non pauca ſunt principia immediata; quæ proinde eiuſmodi demonſtrationem haudquaquam ſubeunt. * Non inficiamur tamen, reliquas ſcientias Metaphyſicæ imperfectè ſubalternari; tum merito finis, quatenus primus Philoſophus diſſerit de ſupremo fine, ad quem omnes inferiores ſcientiæ tandem reſpiciunt: tùm etiam, vtcunque, ratione principiorum, prout eidem incumbit eos, qui Sophiſticæ contentionis ſtudio diſciplinarum principia negant, coarguere, & ipſa principia demonſtratione ducente ad incommodum, ſi opus ſit, demonſtrare. Ac de huiuſmodi ſubalternatione locuti ſunt auctores in argumento citato. Quæ tamen non ſic reliquas ſcientias primæ Philoſophiæ ſubijcit, vt earum principia ab illius principijs abſolutè dependere exiſtimanda ſint. Quo fit, vt ex prædicta ſubalternatione concludi nequeat, Metaphyſicam ordine doctrinæ reliquas diſciplinas ſimpliciter anteire.

** Reliquas ſciētias imperfectè ſubalternari Metaph.*

ARTICVLVS IV.

DE ORDINE DIGNITATIS *inter Phyſicam, & reliquas partes Philoſophiæ.*

QVónam modo Phyſica, ſi doctrinæ ordinem, ac methodum ſpectemus, cæteras A Philoſophiæ partes antecedat, ſequatúrve, ſuperiori diſceptatione planum fecimus; proximum eſt, vt quem dignitatis locum inter eaſdem obtineat, explicemus. Porrò contemplatricis dignitas ſcientiæ, ex comparatione tam ad eas, quæ in opus ferũtur, quàm quæ in contemplatione conſiſtunt, dignoſcitur. Et ipſæ contemplatrices inter ſeſe, tùm propter ſubiectæ materiæ præſtantiam, tùm ob demonſtrandi certitudinem & euidentiam, aliæ alijs excellunt, B vt 8. Topic. cap. 2. & initio librorum de Anima Ariſtot. docet.

1. Concluſ.

Sit igitur 1. concluſ. Si Phyſica cum practicis diſciplinis comparetur, ſimpliciter eis dignitate præferenda eſt. Probatur, primùm, quia contemplatiuæ ſcientiæ, è quarum numero Phyſica eſt; cùm in ſola rerum inſpectione verſentur, propter ſe expetuntur, vt conſtat ex 1. Metaphyſ. cap. 2. id autem, quod ſui gratia expetitur, vt etiam liquet ex 1. Ethic. C capite 7. præſtantius honorabiliuſque eſt; vtpote quod non habet aliunde pendentem dignitatis ſuæ rationem. Deinde, quia ſcientiæ inſpectrices proximè attingunt ſpeculatiuam hominis felicitatem, quam optimo iure practicæ anteponit Ariſtot. 10. Ethicor. capit. 6. 7. & 8. Et verò 12. Metaphyſic. capit. 7. text. 39. alijſque in locis poſt Platonem in Philebo, & 5. de Republ. contemplationem actioni præferendam admonet; & diſertis verbis 6. Me- D taphyſic. cap. 1. & 2. cùm diuiſionem ſcientiarum in contemplantes, agentes, & effectrices, tradidiſſet, contemplantibus principem locum dedit.

Obiectio.

Quòd ſi quis obijciat, Moralem ſcientiam incumbere ad vitæ diſciplinam corrigendam, quod munus tanto eſt contemplatione vtilius ac magis neceſſarium, quanto noſtra magis intereſt probè viuere, quàm rectè contemplari. Præterea, Politicam teſte Ariſtot. 1. Ethic. E cap. 2. ordinare reliquas artes; ordinare autem ſuperioris eſſe facultatis. Occurrendum erit:

Dilutio.

Munus doctrinæ Moralis, vt probat argumentum, fateturque Ariſtot. 6. Ethic. cap. 7. hominum ſocietati vtilius eſſe, magiſque vitæ neceſſarium; non proinde tamen honorabilius, vel ad ſcientiæ rationem abſolutè præſtantius. Honor enim, dignitaſque ſcientiæ, quà ſcientia eſt, non ex fructu, aut neceſſitate, ſed ex modo, quo rem ſibi obiectam, finemque attingit, F æſtimari debet; quem modum eminentiorem eſſe in contemplatiuis, quàm in practicis ſcientijs, ex dictis conſtat. Quod verò ad Politicam attinet, dicendum; non ſic eam reliquas ſcientias ordinare, quaſi eis vel materiam, in qua verſentur, vel ſpeculandi methodum præfiniat, (id enim ſupremæ Philoſophiæ proprium eſt) ſed quatenus ad ciuilem vſum & vtilitatem eas accommodat, ſtatuens quæ artes, quo tempore, à quibus perdiſcendæ, aut exercendæ ſint, vt ibidem explicat Ariſtot. Hæc autem ordinandi prærogatiua, non tanti eſt,

vt ob

vt ob eam Politica cæteris diſciplinis nobilior cenſeri debeat: cùm ei ratio attingendi finem & obiectum, præponderet. Atque hæc de comparatione Phyſicæ cum practicis artib. in præſenti ſatis ſint. Nunc eandem cum ſpeculatricibus conferamus.

2. Concluſ.

De excellentia Metaph. inter alias ſciētias Plato in Philebo, & in 7. de Rep. Ari. t.1. l.1. Met. Proclus c.4. l.1. comm. in Eucl. Simpl. ad tex.8. l.1. Phyſic. Auerr. 1. de ani. comm. 1.

Sit 2. Concluſ. Si rei ſubiectæ præſtantiam ſpectemus, dignitate prima eſt Metaphyſica: ſecunda Philoſophia naturalis: extrema Mathematica. Huic aſſertioni, quatenus comparat Phyſicam cum Metaphyſica, fidem facit Ariſtotelicum illud è lib.6. Metaph. cap.1. text.3. ſi ſubſtantiæ ſeparatæ non eſſent, Phyſica eſſet prima Philoſophia: itemque illud è ſeptimo eiuſdem operis lib. cap.11. text.39. Phyſica eſt ſecunda Philoſophia. Deinde vniuerſim probatur cōcluſio hac ratione. Nam cùm ſubſtantia in rebus primas teneat, præſtantiores habentur eæ ſcientiæ, quæ circa ſubſtantiam, quàm quæ circa accidentia verſantur: & inter ſcientias prioris generis, illæ magis eminent, quæ ſubſtantias a materia liberas, vtpote in altiſſimo rerum gradu collocatas, quàm quę materiæ permixtas conſiderant: at Mathematica quantitatem, Phyſica materiales ſubſtantias, prima Philoſophia ſubſtantias materiæ expertes contemplatur.

3. Concluſ.

Eſt etiā Pamphili in qu. de certitud. ſciēt. & partim Aegidij in prologo huius operis, & qu. 24. l.1. Met. partim Soncin. 4. Met. qu.14 Linconienſis in poſteriora c. 23.

Sit 3. Concluſ. Si demonſtrandi certitudinem, & euidentiam expendamus, primus dignitatis locus Mathemat. ſecundus naturali Philoſoph. tertius Metap. debetur. Hæc aſſertio eſt D. Thom. opuſc. 70. in Boëtium de Trinit. qu. vlt. artic.1. & complurium aliorum. Intelligenda verò eſt de certitudine, comparatione noſtri intellectus. Ac priorem quidem eius partem ſatis confirmat communis Philoſophorum vox, aſſerentium Mathematicas demōſtrationes omnium eſſe firmiſſimas, quod teſtatur Ariſtot.1. Ethic. cap.3. & 2. Metaphyſ. cap.3. Auerroes eodem loco, & Ptolemæus in proœmio magnæ compoſitionis. Corroboratur item ex eo tota concluſio, quia conſideratio Mathematica præterquam quòd difficultatem non habet, ac nullius propemodum eget experientiæ, eſt à materia ſenſibili, motuq; abſoluta, atque ita minùs incerta. Naturalis verò totum ſtudium ponit in rebus materia conſtantibus mutationique obnoxijs, quarum affectiones magis reconditæ ſunt, nec ita citra opinionum ambiguitatem à nobis percipi ſolent. Quòd verò Metaphyſica, prout in nobis eſt, (ſic enim de illa in præſentia loquimur,) minorem, quàm priores duæ, certitudinem habeat, ex eo concluditur; quia res, quæ ſub illius contemplationem veniunt, licet in ſe ſpectatæ altiorem certitudinis gradum obtineant, videlicet materiæ atque omnis mutationis expertes: tamen in hoc vitæ ſtatu vix longo ſtudio percipiuntur, earumque nonnullæ adeò excellentis naturæ ſunt, vt in ijs mentis noſtræ acies, perinde ac noctuæ oculus in ſolis ſplendore hebeſcat. Quod 2. Meta-

A phyſ. c.1. tex.1. & primo de partibus animalium c.5. Ariſtot. ait, luculenterque oſtendit Plato in Phædone & Thæeteto.

Solutio dubitationis.

Hic ſi quis roget, è duabus Mathematicis, Arithmetica, & Geometria quænam excellat? Reſpondemus, Arithmeticam. Nam ſi demonſtrandi certitudinem ſpectemus, certior eſt, vt probat Ariſt.1. Metaph. cap.2. quia diſputat de ijs, quæ priora, ac ſimpliciter ſunt, hoc eſt de numeris, qui abſq; partium ſitu percipiuntur:

Lege Beſſar. lib.1. contra Calūn. Plat. c.8. vbi Geometriam omnibus Mathematicis certitudine anteponit: non rectè: vt probat eruā Scal. Exerc. 321. in Card.

B Geometria verò de magnitudine, quæ ſine eiuſmodi ſitu non cognoſcitur. Si verò ad rei ſubiectæ nobilitatem attendamus, inde maior Arithmeticæ excellentia perſpicitur, quia verſatur circa numerum, qui vt eſt abſtractior à materia; ita nobilitate magnitudinem vincit, tum quia numerorum ſubtilitates, proportiones, ac myſteria noſſe præclarum eſt humani ingenij opus, adeò vt Plato in Epinomide, & in 7. de Repub. dixerit, prudentiam atq; hu-

C manitatem omnem è medio eos tollere, qui Arithmeticam è medio tollunt. Lege quæ in hanc ſententiam ſcripſit Ariſtot. in Problem. ſect.30. Problem.5.

Explicatio alterius dubitationis.

Illud poſtremò in hac diſputatione explicandum ſupereſt, cùm ſcientiæ contemplatrices diuerſo nobilitatis ordine ſeſe mutuò præcedant, & aliæ præ alijs ſuam quandam habeant gratiam & pulchritudinem, quæ quibus abſolutè præferendæ ſint? Dicendum verò;

D Metaphyſicam ſplendore dignitatis ſupra omnes abſolutè eminere, hanc ſubſequi Phyſiologiam; infrà ſubſidere Mathematicas, proptereà quòd ſubiectæ rei præſtantia ſolidior eſt, & illuſtrior, ac certitudini ſuapte natura præponderat, vt conſtat ex ijs, quę docet Ariſt. lib.6. Metap. cap.1. t.2. & lib.11. cap.6. alioqui, ſi ex demonſtrandi certitudine nobilitas ſcientiæ abſolutè colligenda foret, certa notitia rei deſpicatiſſimæ, in maiori pretio & admiratio-

E ne habenda eſſet, quàm cognitio minùs certa rei nobiliſſimæ, quod abſurdum dictu eſt, & alienum à ſententia Ariſtot. qui primo de partibus Animal. c.1. aſſerit, ſcientiam de rebus caducis, magis certam eſſe, ſed minùs dignam, quàm eam, quæ de rebus æternis eſt.

DE DISTRIBVTIONE PHILOſophiæ apud Ariſtotelem.

F OMnes penè Philoſophi, qui ante Ariſtotelis tempora & ingenij & ſcientiæ laude floruerunt, ad vnam duntaxat, aut alteram Philoſophiæ partem, in qua excellerent, animum intenderunt. Thaletem enim, Anaximenem, atque Anaxagoram, ſolius contemplatio naturæ detinuit. Pittacus, Periander, Solon, Lycurgus, cæterique his ſimiles, de Repub. gubernanda ſcripſère. Zeno, omniſque Eleatica diſciplina, in Dialecticæ præcepta incubuit. At Ariſtot. nullam ferè omiſit partem Philoſophiæ, quam non ſummo ſtudio quæ-

De præſtantia doctrinæ, & ingenij Ariſtotelis, Laertius in eius vita. Cic. 2. de orat. Auerroes in procemio Phyſ. Plin. lib. 8. c. 16. & lib. 18. c. 34. Apollodo. in Chron. Lucretius li. 3. Cælius li. 17. c. 17. lectionum antiq. & l. 29. c. 8. Fonſeca in proœmio Metaph. à c. 3.

ſierit, comprehenderit, ſcriptis ſuis illuſtrarit. A Itaque antiquiores longo interuallo poſt ſe reliquit, & Socratem etiam, ac Platonem præceptores ſuos, quos & ſua ſecula, & omnis deinde poſteritas admirata eſt, ſuperauit. Socrates enim (magnus alioqui Philoſophus, & in quem omnes ferè Philoſophantium ſectæ initium ſuæ diſciplinæ retulerint, Platonici, Academici, Cynici, Peripatetici, Megarenſes, Stoici) nullo diſciplinarum ordine, vt Plutarchus in Ariſtotele refert, modò huc, modò illuc diſcurrebat, nec tàm quid ipſe ſentiret, dicere; quàm aliorum ſententias refellere viſus eſt. Plato etiam, vir alioqui ſingulari, ac diuino ingenio, & multa, reconditaque doctrina; cum alios plerumque faciat diſſerentes, Socraticam diſſimulandæ ſcientiæ conſuetudinem ſeruat, & ambiguitate lectorum animos diſtrahit. Quo fit, vt quid ipſe ſenſerit (quemadmodum D. Auguſt. 8. de Ciuit. Dei, capite 4. ait) non facilè à quoquam dijudicari poſſit. Ita prorſus neque Socrates, neque Plato, certum aliquod diſciplinæ genus, vel omnibus numeris vndique perfectum & abſolutum; vel certa, & conſtanti aſſeueratione explicatum reliquit. Ariſtot. verò ſeu Logicam, ſeu Phyſicam, ſeu Ethicam, aut aliam quamuis facultatem aggrediatur, ab ipſis rerum primordijs ad finem vſq; perducta doctrinæ ſerie, mira ordinis elegantia, in ſuo quemq; genere auditorem perfectè inſtituit, vt iure optimo bonarum artium parens, & lapis Lydius Philoſophorum dicatur.

Opera Ariſt. De libris Ariſtot. Plut. in eius vita, de eiuſdem bibliotheca Strabo 15. lib. ſuæ Geograph.

Libros verò Ariſtot. recenſet Laërtius in eius vita, eorumque ſummam ad quadringentos producit, de quibus nulla ſit dubitatio; ſed horum maior pars iniuria temporum intercidit; adeò vt non plus centum viginti nunc extent. Quæ autem in ijs tractantur, ad quinque genera, ſeu capita reduci poſſunt. Pars vna, epiſtolarum Poeticæ, & Rhetoricæ ſcriptionem continet. Altera, diſſerendi præcepta. Tertia, Ciuilem, Moralemque doctrinam. Quarta, rerum Naturalium. Quinta, Tranſnaturalium ſcientiam. Cæteris autem hoc loco prætermiſſis, ea, quæ Phyſiologiæ propria ſunt, breuiter comprehenſa ſub vnum aſpectum ponemus. Quam partem tanta diligentia, tam incredibili inuentionis copia, perſecutus eſt Ariſtoteles; vt nihil ab eo terra, mari, cœlo omiſſum fuiſſe videatur. Vnde, etſi diuinarum rerum intelligentia à multis Platone inferior iudicetur; in naturæ tamen ratione omnium calculis primas obtinuit. Quod in cauſſa fuit, vt cum tam Platonici, quàm Peripatetici dæmonium vocarint; videlicet quòd res naturales orbi lunæ ſubiectas, in quibus Dæmonum genus verſari aiebant, optimè & accuratiſſimè tractarit.

Lege Beſſarionem li. 1. contra Calumn. Plat. c. 3. & 7. Carpentarium in Alcinoū. Cæliū Rhod. lib. 2. c. 11.

Eius ergo Phyſiologia in decem circiter partes diſtribuitur. Prima, quæ octo Phyſicorum libris continetur, generatim diſſerit

Diſtributio Phyſiologiæ Ariſtot.

de principijs, cauſſiſque rerum Naturalium, & communibus earum affectionibus. Secunda, libris de Cœlo comprehenſa, ad partes enti mobili ſubiectas deſcendit; agitque de totius vniuerſitatis ſtructura, & compoſitione; & de quinque corporibus ſimplicibus, cœlo nimirum, & quatuor vulgatis elementis, prout loci mutationem ſubeunt, definitamque in mundo ſedem vendicant. Tertia, quæ in libris de Generatione traditur, explicat ea, quæ diſſolubilibus, & caducis rebus B vniuersè conueniunt; cuiuſmodi ſunt generatio, corruptio, alteratio, accretio, mixtio. Quarta, quam libri Meteororum complectuntur, doctrinam exhibet de mixtis imperfectis, quæ Meteora vocantur, vt de niue, glacie, grandine, cometa, & ijs, quæ repercuſſu lucis apparent, vt iris. Huic annectenda erat tractatio de metallis, lapidibus, ac cæteris, quæ terræ ſinu progignuntur, ſed ea non extat, C licet partim in libris Meteororum, partim alibi, huius argumenti nonnulla ſparſim legantur. Scripſit verò de metallis Theophraſtus libros duos, de lapidibus vnum: Item de metallis Plinius lib. 33. & 34. Naturalis hiſtoriæ, & de lapidibus lib. 36. & 37. eademque pertractat M. Albertus in ſuo opere de Mineralibus. Quinta, in libris de Anima inquirit cauſas & rationes, tùm animæ in commune; tùm eius, quæ ratione & intelligentia prædita eſt. D Sexta, quæ eſt quædam velùti acceſſio ad libros de Anima, diſputat de generalibus partim omnium, partim quorundam viuentium affectionibus, vt de ſenſu, & ſenſili, de ſomno & vigilia, de vita, & morte, deque alijs id genus. Septima, quæ dicitur Animalis hiſtoria, de animantium varietate, & ingenio multa commemorat. Quod opus quia non ſubtilium demonſtrationum aculeis; ſed ſimplici narrationis filo contextum eſt; ad hiſtoriæ E magis, quàm ad ſcientiæ rationem ſpectat. Sequuntur poſtremò tres aliæ partes, quarum vna diſſerit, inſcri1biturque de partibus animalium: altera de animalium generatione: tertia de animalium inceſſu; & de animalium motu eodem ferè ſtylo. Vniuerſam verò doctrinam de animalibus, libros octoginta talentorum Græci nominant; quòd tantum Alexander impenderit ad obſeruationem eorum quæ in ijs pertractantur. Promiſerat F autem Ariſtoteles initio Meteororum, acturum ſe de plantis, quod & ſe præſtitiſſe 3. lib. de hiſtor. animal. cap. 1. ait; ſed hi libri, temporum iniuria, ad nos non peruenêre; imò neque ad Alexandrum Aphrodiſienſem, vt ipſe cap. 4. libri de ſenſu & ſenſili teſtatur. Nam qui vulgò ſub Ariſtotelis nomine circumferuntur, Ariſtotelici fontis aquas non ſapiunt, ipſaque ratio doctrinæ, tituli prodit falſitatem. Perſecutus verò eſt hanc partem Theophraſtus nouem, qui nunc integri habentur, libris, de hiſtoria plantarum; & ſex alijs, de plãtarum cauſſis;

De hac re Plin. lib. 8. nat. hiſtor. c. 16. & Budæus lib. 2. de aſſe.

cauſſis: itemque Plinius à libro duodecimo vſque ad vigeſimum.

Quod verò attinet ad librum de Mundo ad Alexandrum, illud monuerimus, non conſtare, Ariſtotelis'ne ſit, an non. Multi eum pro Ariſtotelico citant, vt Iuſtinus Philoſophus in ſua Pareneſi, Beſſario libro 3. contra calumniatorem Platonis, capite 10. Fernelius libro 1. de Abditis rerum cauſſis, Eugubinus libro 4. de Perenni Philoſophia, Ioannes Picus Mirandula libro 4. de Exam. vanit. cap. 3. Alij, etſi Peripateticum fateantur, Ariſtotelicum tamen eſſe negant, tum ob alias cauſſas, tum quòd eius dictio comptior ſit, & floridior; adeò vt interdum ad poëticas delicias progrediatur, quod ab Ariſtotelis grauitate & breuitate maximè eſt alienum. Ex his quidem P. Victorius eius auctorem putat eſſe Nicolaum Damaſcenum, ſed apertè errat. Nicolaus enim Auguſti temporibus vixit, at liber ille multò antè ad Alexandrum Macedonem ſcriptus eſt Alij à Theophraſto ſcriptum putant. Nobis viſum eſt in re omnino dubia potiùs ſententiam ſuſpendere, quàm aliquid aſſeuerare.

Hac de re Th. Zimara in Proœmio ad lib. de Anima.

Denique illud etiam aduertimus, non paruam eſſe inter Ariſtotelis Interpretes de nexu ordineq; librorum, quos enumerauimus, diſſenſionem, de qua tamen nihil in præſentia dicere ſatius exiſtimauimus.

CVR LIBRI PHYSICORVM, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, *id eſt, de Naturali auſcultatione inſcribantur.*

Varia inſcriptio horum librorum.

ADraſtus in ſuis libris de ordine Ariſtotelicarum commentationum tradit, hoc opus à nonnullis de principijs nuncupatum, ab alijs de Phyſico auditu, aliquos priora quinque volumina de Principijs inſcripſiſſe, reliqua tria de Motu. Qua appellationis varietate & diſtinctione nonnunquam Ariſtotelem vſum fuiſſe liquet. Totius tamen huiuſce operis communior ac vulgarior titulus eſt de Phyſico auditu, ſeu de Naturali auſcultatione.

Vt 1. de Cælo, cap. 5 tex. 38 & cap. 6. tex. 54 & in 3. eiuſdem operis, cap. 1. tex. 5.

Porrò autem cur tractatio hæc Phyſica dicatur, planum eſt; videlicet quia doctrinam & explicationem eorum, quæ ad vniuerſam naturam communiter attinent, complexa eſt. Vnde verò Auſcultationis nomen acceperit, non conuenit inter expoſitores, vt videre licet apud Auerroem, Philoponum & Aegidium in hoc Proœmio, & Albertum tractatu 1. capite 4. Omiſſis tamen controuerſijs, obſeruatum eſt, tum ab alijs, tum à Simplicio hoc loco, à Plutarcho in Vita Alexandri, à Cicerone 5. de Finibus, à Clemente Alexandrino 5. Stromatum, Ariſtotelem duo edidiſſe librorum genera (quam etiam ſcribendi rationem ſecutum fuiſſe Theophraſtum, refert Cicero loco pro- A ximè citato, & Galenus in fragmento Naturalium facultatum) vnum eorum, quos ἐξωτερικοὺς, id eſt, extraneos, ſeu populares nominauit, quorum ipſe mentionem fecit primo de Moribus ad Eudemum, capite quinto, & primo de Anima, capite 4. text. 54. Alterum eorum, quos vocauit ἀκροαματικοὺς, id eſt, Auſcultatorios; quorum item meminit in epiſtola ad Alexandrum, quam refert Gellius libro vigeſimo, capite quarto, addens morem fuiſſe B Ariſtoteli, Acroamaticæ diſciplinæ exercendæ matutinum tempus in Lyceo dare; Exotericæ autem, veſpertinum. Et verò priores libri faciliorem, ac minùs elaboratam ſcribendi rationem continent, quales ſunt ij, in quibus Poëſeos & Rhetoricæ præcepta, aut animalium hiſtoria traditur. Ideoque Exoterici, ſeu extranei nuncupantur, quod ad vulgi ſenſum, captumque accommodati ſint, & interpretis voces minùs requirāt. Poſteriores autem ſub- C tilioris Philoſophiæ doctrinam à vulgari genere philoſophandi, & popularibus ſententijs abhorrentem complectuntur; atq; ita Auſcultatorij vocantur, propterea quòd & à diſcipulis maiori ſtudio, attentioneque audiendi, & à Magiſtris accuratiùs enarrandi ſint. Ex hoc autem numero habentur libri omnes Metaphyſici, & de Anima, alijque nonnulli, & hi, quorum nunc explicationem aggredimur. Ex quo iam prædictæ inſcriptionis ratio plana relin- D quitur. Cur autem hi potiſſimùm inter cæteros Aeroamaticos, hoc titulo prænotentur, cauſſa eſſe videtur, quòd ad totam Phyſicam introducant, eiuſque prima fundamenta, & multas ac difficiles quæſtiones in ſe contineāt, proindeque, vt hoc loco aduertit Pſellus, peculiariter de magiſtro audiendi ſint.

ne ad categ. Euſtatius 1. Ethic. c. vlt. ex recentioribus Vicomerc. hoc loco, & initio Meteor. Carpent. in diſp. de Ord. partium Phil. et ad cap. 5. lib. 1. de Sapient. Aegyptiorũ. Ludo. Viues in cēſura de Ariſtotel. operibus.

Cur Phyſicorum libri potiſſimùm Acroamatici nuncupentur.

Putat autem Simplicius hos eſſe libros, de quorum editione Alexander Macedo cum Ariſtotele per literas expoſtulauit, cùm non im- E perio tantùm, & rei bellicæ gloria, ſed ſcientia quoque cæteris mortalibus anteire cuperet, quam laudem ademptā ſibi exiſtimabat, euulgata abditiſſimarum rerum, quæ in hoc opere continentur, explicatione. Plutarchus tamen in vita Alexandri, non de his, ſed de Metaphyſicis, Regis querimoniam interpretatur.

Lege Themiſtium hoc loco. Gellium loco citato. Leſſari. in Præfatione ad Metap.

F

DE ORDINE MATERIA- *que librorum Phyſicæ auſcultationis.*

NOn defuêre è recentioribus Philoſophis, qui contenderent, Phyſicam à libris de Cœlo inchoari, octo verò libros Phyſicorum, primæ Phyloſophiæ attribuendos eſſe, fuiſſeque in Philoſophiæ veſtibulo poſitos; non vt partem per ſe Phyſicæ cohærentem, ſed vt Naturali diſciplinæ in primis vtiles, ac neceſſarios. Eorum præcipua argumenta ſunt, quia in hoc opere agitur de ſubſtantia, & de natu-

Opinio exiſtimantium octo lib. Phyſicorum metap. eſſe.

Eorum rationes.

ra, de quibus prima diſſerit Philoſophia. Deinde, quia Metaphyſici negotij eſt demonſtrare, non dari Platonicas formas, quæ per ſe extra ſingularia cohæreant, ſed alias à materia quidem abiunctas, veruntamen ſingulares: hoc autem demonſtrat Ariſtoteles in octauo huius operis, dum oſtendit, perueniendum eſſe ad ſubſtantiam vnam, mutationis & corporeæ molis expértem, à qua motus omnis deriuetur. Poſtremò, quia initium librorum de Cœlo illuſtre continet exordium, toti Phyſiologię B planè commune.

Improbatio ſuperioris ſententiæ.

Aduerſaria tamen ſententia omnino vera eſt, quam omnes, tam Græci, quàm Latini Interpretes, & communis ſchola Peripateticorum amplectuntur, poteſtque abundè confirmari teſtimonio Ariſtotelis, qui in primo aditu huius operis diſſerendum ſibi ait de Phyſiologiæ principijs, quod in progreſſu libri primi disertè facit. Item quia text. 8. & 12. docet non eſſe huius diſciplinæ, dogmata Parmenidis & C Meliſſi coarguere, ſed alterius ſuperioris, id eſt, primæ & diuinæ Philoſophiæ. Accedit plana ratio, quia in toto hoc opere de principijs, & affectionibus entis mobilis potiſſimùm diſſeritur.

Rationum dilutio.

Quæ verò pro contraria parte afferuntur, momentum non habent. Ac primæ quidem, & ſecundæ rationis explicatio ſatis liquet ex ijs, quæ ſuperiùs quæſt. 1. artic. 5. & 6. docuimus. Summa eſt, interdum Phyſicum & Metaphyſicum in eandem rem tractandam D concurrere, vnumquemque tamen ſub propria abſtractione.

Ad tertiam verò dicendum: iccircò Ariſtotelem præclarum illud exordium libris de Cœ A lo appoſuiſſe, quia explicato ente mobili in commune, nouam ingrediebatur tractationem, quam ex abrupto inchoare non debuit.

Itaque ſtatuendum, hoſce octo libros Phyſicæ auſcultationis eſſe, cæteriſque Phyſiologicis doctrinæ ordine præire. Continent enim communia principia, quibus tota Naturalis Philoſophia innititur, explicationemque entis mobilis abſolutè ſumpti. Is autem in tradendis diſciplinis ordo eſſe debet, (ſicuti in Prooemio huius operis, & initio libri de Partibus animalium Ariſtotel. docet) vt ea primùm, quæ maximè communia ſunt, pertractentur: deinde ſingula particulatim ſuis locis exponantur. Vnde facile iam erit intelligere, materiam huic operi ſubiectam, eſſe ens mobile in commune, in ſuppoſitione ſimplici, id eſt, à ſuis partibus pręciſum, atque in ſe duntaxat ſpectatum.

Res ſubiecta octo Phyſicorū librū.

Qua ratione diſtinguitur à ſubiecto totius Phyſicæ, quod eſt ens mobile in ſuppoſitione abſoluta: hoc eſt, tam ſecundùm ſe, quàm ſecundùm ſuas partes conſideratum, vt D. Thomas, alijque Interpretes animaduertunt.

Partitio huius operis.

Quæ autem vnicuique libro ſubiecta res ſit, paucis habeto. In primo, agitur de tribus rerum Phyſicarum principijs, materia, forma, & priuatione. In ſecundo, de natura & naturalium rerum cauſſis. In tertio, de motu & infinito. In quarto, de loco, vacuo, & tempore. In quinto, de ſpeciebus, vnitate & contrarietate motuum. In ſexto, de diuiſione motus in partes, ex quibus conſtat. In ſeptimo denique & octauo, inueſtigatur primus motor, eiuſque attributa.

IN PRÆ-

IN PRIMVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS,

PROOEMIVM.

QVEMADMODVM in naturæ vniuerſitate nihil ordine vel diuinius, vel ad ſpeciem pulchrius inuenitur: ita nihil eſt, quod cuique doctrinæ maiorem afferat ſplendorem & dignitatem, quàm rerum, quæ in ea traduntur, ordo & diſpoſitio. Cuius deceſſione omnia quaſi artus ſine neruis, nexúque iacent, & in futilem, ac turbatam confuſionem diſſoluuntur. Hinc illa in Ariſtotelis Phyſiologia continuata ſeries, atque omnium partium ſeſe mutuò & decenter excipientium, quaſi in vnius corporis ſtructuram, conſpiratio. Quo certè Philoſophus, alioqui, in Aeroamaticis præſertim libris, minimè perſpicuitatis affectator, illud eſt aſſecutus, vt rerum difficultatem artificioſa tractandi commoditate mirificè cōdierit, & quaſi affuſo lumine colluſtrarit. Hanc igitur doctrinæ ſuæ methodum & ſeriem proponit Ariſtoteles in prima huius libri parte, quæ præfationem continet, & vno capite abſoluitur. Secundam verò, quæ reliquis octo capitibus comprehenditur, totam ad rerum Phyſicarum principia inueſtiganda confert: ita vt veterum ea de re placitis in medium adductis, principiorum numerum primò exquirat; deinde quæ tandem illa ſint, explicet. Porrò Alexander Aphrodiſienſis, initio lib. 2. Metaphyſ. opinatus eſt eum librū eſſe toti contemplatrici Philoſophiæ commune procemium: atque adeò ad hunc locum attinere. Nobis tamen contraria ſententia, quam omnes Græci Latinique Interpretes amplexi ſunt, omninò probatur; maximè cùm ea, de quibus Ariſtoteles eo libro diſſerit, non ad Phyſicam, ſed primam Philoſophiam ſpectent, vt erit legenti perſpicuum.

Lege D. Auguſt. in lib. de Natura boni, cap. 3. & in lib. de Ordine.

Methodus doctrinæ.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ PHYSICAE AVSCVLTATIONIS LIBER PRIMVS.

Κεφάλαιον α.

ΕΠΕΙΔΗ τὸ εἰδέναι καὶ τὸ ἐπίστασθαι συμβαίνει περὶ πάσας τὰς μεθόδους ὧν εἰσὶν ἀρχαὶ, ἢ αἴτια, ἢ στοιχεῖα, ἐκ τοῦ ταῦτα γνωρίζειν· τότε γὰρ οἰόμεθα γινώσκειν ἕκαστον, ὅταν τὰ αἴτια γνωρίσωμεν τὰ πρῶτα, καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς πρώτας, καὶ μέχρι τῶν στοιχείων. δῆλον ὅτι καὶ τῆς περὶ φύσεως ἐπιστήμης πειρατέον πρῶτον διορίζεσθαι τὰ περὶ τὰς ἀρχάς.

πέφυκε

CAPVT I.

CVM a in omnibus doctrinis, quarum ſunt b principia, aut cauſſæ, aut elementa, c cognitio & ſcientia ex horum cognitione oriatur, d (ſi quidem vnumquodque tum noſſe arbitramur, cùm cauſſas primas nouerimus, & principia prima, & vſque ad elementa) patet. Naturalis quoque ſcientiæ ea primùm definire enitendum eſſe, quæ ad principia attinent. Textus 1.

e Inſita

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

CVM in omnibus doctrinis a] Adhibet hoc capite quoddam futuri ordinis præludium, & quam doctrinæ methodum in conſcribenda Naturali Philoſophia ſequi debeat, duobus
1. Pronunciatum. pronunciatis declarat, quorum accuratè vtrumque confirmat. Primum pronunciatum eſt: In hac ſcientia à principijs ad ea, quę principijs conſtant, progredi oportet. Secundum, quod
2. Pronunciatum. tradit textu quarto ita habet: A communioribus ad minùs communia incedendum eſt. Prioris pronunciati confirmationem ita ferè concludit. In omni doctrina, in qua ſunt principia, cauſſæ, vel elementa rerum, de quibus agitur, ex horum perceptione cognitio proficiſcitur, ac ſcientia: ſed Phyſiologia eſt doctrina, in qua ſunt principia cauſſæ, aut elementa naturalium rerum, de quibus in ipſa diſſeritur. In ea igitur ex horum perceptione cognitio ac ſcientia comparari debet, proindeque ab his initium capere neceſſe eſt.

b Principia, aut cauſſæ] Eſt hoc loco non parua inter Latinos, Græcos, Arabesque diſſenſio, quid ſibi velint, quóve diſſideant tria illa, Principium, Cauſſa, & Elementa. Alexander Eudemum ſecutus, & Diuus Thomas, per principium, cauſſam agentem ſignificari putant: per cauſſam, formam & finem: per elementa, materiam. Auerroes & Albertus per principia, cauſſam efficientem: per cauſſas, finem: per elementa, formam & materiam intelligunt. Alij tria hæc eam dicunt inter ſe rationem habere, vt primum latiùs pateat ſecundo, ſecundum tertio. In quo ſenſu interdum ſumi apud Ariſtotelem patet ex capite 1.2. & 3. libri 5. Metaphyſicæ. Sub hac verò notione acceptum principium definitur, tum aliter in libro Poeticæ, capite 7. & libro 5. de
Definitio principij. Generatione animalium, capite 7. tum hoc modo, libro 5. Metaphyſicæ, capite 1. Principium eſt id, vnde aliquid eſt, fit, aut cognoſcitur: ſicque non modò omnes cauſſæ, ſed alia etiam multa, quæ cauſſæ non ſunt, principia nuncupantur, veluti terminus, à quo generatio progreditur, qui
Cauſſa quid. principium eſt generationis, non cauſſa: item principium vitæ, aliaq; id genus complura. Cauſſa verò eſt, quæ confert eſſe rei, vel fouendo, & ſuſcipiendo, vt materia: vel informando, atque
Elementum quid. actuando vt forma: vel efficiendo, vt agens: vel finalizando, (liceat enim ita loqui) vt finis. Elementum autem eſt ipſa materia. Denique recentium Interpretum nonnulli aſſerunt, etſi horum vocabulorum vnum ad genus cauſſæ, aliud ad aliud interdum accommodetur: hoc tamen loco minimè id fieri, neque vt fiat vllam eſſe rationem. Itaq; idem ſingula & vniuerſa ſignificare, nec niſi ornatus, vel maioris explicationis gratiâ, tria pariter adhibita fuiſſe, ac ſi diceret Ariſtoteles, quomodocunque cauſſæ nominentur, ſeu cauſſæ, ſeu principia, ſeu elementa: ab ipſarum cognitione reliquorum intelligentiam pendere. Nam quòd illa pro eodem interdum vſurpentur,

conſtat

conſtat ex Timæo Platonis, & ex libro 6. Metaphyſ. cap. 1. text. 1. vbi Ariſtoteles docet, in Mathematicis, & vniuerſim in qualibet ſcientia contemplatrice principia eſſe, cauſſas & elementa, id eſt, initia quædam doctrinæ; qualia ſunt prima, & notiſſima effata, quæ dignitates appellantur, quibus cætera tanquam fundamentis innituntur. Non deſignari autem eo loci omnia cauſſarum genera triplici illo vocabulo, inde perſpicuum eſt, quòd non omnes ſcientiæ cauſſas omnes pertractant, aut ex omnibus demonſtrant, vt annotauit hoc loco D. Thomas. Mathematicæ enim ſolam formam in demonſtratione aſſumunt; Metaphyſica, finem, formam, & agens; Phyſiologia, omnia genera cauſſarum. Harum explicationum poſtremæ duæ magis placent, etſi reliquas minimè contemnendas opinemur.

c *Cognitio & ſcientia*] Nonnulli hoc loco per cognitionem, definitiuam notitiam: per ſcientiam verò, demonſtratiuam ſignificari putant; quod vtraque harum ex cauſſis habeatur. Hæc tamen interpretatio, ſi Græci contextus verba expendantur, parum idonea, ac liberè excogitata deprehenditur. Verba enim εἰδέναι καὶ ἐπίστασθαι, quæ etiam 1. Metaphyſ. cap. 2. repetuntur, vel ambo ſignificant ſcientiam, quæ habetur per cauſſas, nec niſi ad maiorem explicationem ſimul ponuntur, vt Simplicius & Philoponus aiunt. Vel, vt putant Auerroes & Themiſtius, (quod tamen nobis minùs probatur) primum, hoc ſaltem loco, ad plura ſe fundit, quàm ſecundum: quia nimirum illud omnem prorſus cognitionem, ſiue per cauſam, ſiue alio quouis modo partam comprehendit: hoc verò eam duntaxat, quæ propriè ſcientia vocatur; ac ſi diceret Ariſtoteles, ex horum perceptione cognitionem fieri, ac ſcientiam, id eſt, gigni cognitionem, non quamlibet, ſed perfectam, & quæ ſcientia ritè appelletur. *Cognitio & ſcientia quo modo differant.*

d *Siquidem vnumquodque*] Maiorem propoſitionem ſyllogiſmi, quo primum effatum probare cœperat, confirmat ex communi hominum ſenſu & opinione, quæ veluti quædam tacitè loquentis naturæ vox eſt. Tunc enim, inquit, nos aliquid ſcire exiſtimamus, cùm cauſſas primas primaque principia vſque ad elementa cognoſcimus. Aſſumptionem non probat, cuius rei cauſſam alij aliam reddunt. Simplicius putat icircò eam Ariſtotelem hoc loco non probaſſe, quòd in huius libri decurſu multum operæ in ea ſtabilienda collocaturus eſſet. Theophraſtus tamē Ariſtotelicæ ſcholæ auditor & ſucceſſor, eam in hunc modum confirmaſſe dicitur: Omne corpus eſt compoſitum, quod autem compoſitum eſt, neceſſariò habet principia & partes, ex quibus oritur, aut coaleſcit: atqui entia naturalia, quæ Phyſiologia ſcrutatur, ſunt corpora, vt manifeſtum eſt: ſunt igitur compoſita, conſtantque principijs, & cauſſis. Ex quo tandem ſequitur, Phyſiologiam doctrinam eſſe, in qua ſunt principia, cauſſæ, &c. *Cōmunis hominū exiſtimatio, quaſi naturæ vox.*

πέφυκε δὲ ἐκ τῶν γνωριμωτέρων ἡμῖν ἡ ὁδὸς καὶ σαφεστέρων, ἐπὶ τὰ σαφέστερα τῇ φύσει καὶ γνωριμώτερα· οὐ γὰρ ταὐτὰ ἡμῖν τε γνώριμα, καὶ ἁπλῶς. διόπερ ἀνάγκη τὸν τρόπον τοῦτον προάγειν. ἐκ τῶν ἀσαφεστέρων μὲν τῇ φύσει, ἡμῖν δὲ σαφεστέρων, ἐπὶ τὰ σαφέστερα τῇ φύσει καὶ γνωριμώτερα· ἔστι δ᾽ ἡμῖν τὸ πρῶτον δῆλα καὶ σαφῆ τὰ συγκεχυμένα μᾶλλον· ὕστερον δὲ ἐκ τούτων γίνεται γνώριμα τὰ στοιχεῖα, καὶ αἱ ἀρχαί, διαιροῦσι ταῦτα.

Διὸ

e *Inſita verò naturaliter via eſt ex his, quæ nobis magis ſunt nota & manifeſta, ad ea, quæ naturâ ſunt notiora, ac manifeſtiora. Non enim nobis, atq; ſimpliciter eadem nota. Quapropter neceſſe eſt, vt hoc modo progrediamur: nempe ex his, quę naturâ minus ſunt manifeſta, nobis autem manifeſtiora, ad ea quæ naturaliter magis ſunt manifeſta, & notiora.* Text. 2. f *Quæ autem ſunt magis confuſa, primum nobis nota ſunt & manifeſta: poſt verò hæc diuidentibus elementa, & principia ex ipſis innoteſcunt.* Text. 3.

g Quo-

e *Inſita verò*] Hic etiam locus controuerſus eſt, & in quo plerique Interpretum dubia hærent ſententia. Dicendum tamen, probari nunc ab Ariſtotele poſterius pronunciatum; nempe à communioribus ad minùs communia procedendum eſſe. Quæ eſt D. Thomæ & Philoponi expoſitio, licet aliter ſentiāt Auerroes, Themiſtius & Theophraſtus. Vt autem probationis vis eluceat, aduertendum eſt inſtitutum Ariſtotelis eſſe, explicare à quibuſnam principijs exordiri velit. Quia namque paulò antè à principijs progrediendum ſibi eſſe dixerat, poſſet alicui in dubium venire, eſſet'ne à principijs rerum communiorum, an minùs communium initia ducturus. Ait igitur conſilium ſibi eſſe, à rerum magis communium principijs auſpicari. Oportere autem ita fieri, ex eo probat cap. 1. & 4. lib. 1. de Partibus animalium: quia magnum in docendo vitium eſt, ſæpius idem dicere: hoc verò effugere nemo poteſt, niſi à maximè communibus ad ima per intermedia proficiſcatur. Idem verò in præſentia oſtendit, conglobatā quadam argumētatione, quæ tribus continetur ſyllogiſmis, in quorum vltimo propoſitum colligitur. Primus in hunc ferè modum ſeſe habet: A' quibus inſitū eſt à natura, vt progrediamur, ab iiſdem progrediendū eſt: hæc autem ratio & via à natura nobis eſt inſita, vt à notioribus nobis ad notiora naturâ progrediamur; ab ijs igitur progrediendum. Suppreſſa maiori propoſitione, minorē & concluſionem exprimit, eam vtriuſque cauſſam reddens; Quia non ſunt, inquit, eadem nobis & ſimpliciter nota. Hoc verò effatum, in quo ſenſu verum ſit, excutiemus poſtea. *A' communioribus cur incipiendū.*

f *Quæ autem ſunt magis*] Aſſumptionē effert ſecundi ſyllogiſmi, qui in hanc formulam aptari poteſt: A' notioribus nobis ad ea, quæ naturâ ſunt notiora, incedendum eſt; ſed nobis primùm

d 3

ea, quæ confuſa ſunt, notiora exiſtunt: à confuſis ergo incedere oportet. Maior propoſitio eſt prioris ſyllogiſmi concluſio. Minor ſuadetur, quoniam elementa & principia, id eſt, partes, quas totum in ſe confusè cohibet, ex diuiſione totius innoteſcunt. Quod planè indicat, rem totam priùs ſeſe exhibere cognoſcendam, nobisq; magis eſſe manifeſtam, quàm partes, ex quibus conſtat. Nemo enim totum, quod ignorat, diuidit.

Διὸ ἐκ τῶν καθόλου ἐπὶ τὰ καθ᾽ ἕκαστα δεῖ προϊέναι. τὸ γὰρ ὅλον κατὰ τὴν αἴσθησιν, γνωριμώτερον. τὸ δὲ καθόλου, ὅλον τί ἐστι. πολλὰ γὰρ περιλαμβάνει ὡς μέρη, τὸ καθόλου. πέπονθε δὲ ταὐτὸ τοῦτο τρόπον τινὰ καὶ τὰ ὀνόματα πρὸς τὸν λόγον. ὅλον γάρ τι καὶ ἀδιορίστως σημαίνει, οἷον ὁ κύκλος. ὁ δὲ ὁρισμὸς αὐτοῦ διαιρεῖ εἰς τὰ καθ᾽ ἕκαστα. καὶ τὰ παιδία τὸ μὲν πρῶτον προσαγορεύει πάντας τοὺς ἄνδρας πατέρας, καὶ μητέρας τὰς γυναῖκας· ὕστερον δὲ διορίζει τούτων ἑκάτερον.

Κεφά-

g *Quocirca ex vniuerſis ad ſingula progredi oportet.* h *etenim totum ſenſu eſt notius. Vniuerſum autem totū eſt quoddam: ſiquidem multa, vt partes, comprehēdit.* Text. 4. i *Sic autem & nomina quodammodo affecta ſunt ad definitionem. Totum enim quoddam, & non diſtinctè ſignificant, vt circulus: at eius definitio diuidit in ſingula.* Text. 5. k *Pueri quoque principio viros omnes nuncupant patres, & mulieres matres: ſed horum vtrumque poſtea diſcernunt.*

Cap.

g *Quocirca ex vniuerſis*] Concluſionem proponit tertij ſyllogiſmi, qui hoc modo concludi debet. A' confuſis proficiſcendum eſt, communiora ſunt confuſa; ſi videlicet cum ſingularibus, ſeu partibus, quas ſuo complexu continent, conferantur: à communioribus igitur ad ſingularia, ſeu minùs cōmunia eſt proficiſcēdum. Maior eſt concluſio poſterioris ſyllogiſmi. Minorem non expreſſit, quia ſatis perſpicuum erat, vniuerſaliora tota quædam eſſe, quæ ſub ſe partes comprehendunt, alioqui vniuerſaliora non eſſent.

Tria indicia. h *Etenim totum*] Sequuntur tria indicia, ſeu ſimilitudines, quas Ariſtoteles quorſum afferat, inter expoſitores non ſatis conuenit. Dicendum tamen eò ſpectare, vt probet magis vniuerſalia notiora nobis eſſe. Primum indicium capitur à toto, quod ſub ſenſus notionem cadit, hoc modo: Vt ſe habet ſenſus ad omne ſenſibile, ſic proportione quadam intellectus ad totum intelligibile; totum autem ſenſibile notius ſenſui eſt, quàm ſingulæ partes: ergo & totum intelligibile intellectui. Atqui vniuerſale reſpectu ſingularium eſt totum quoddam intelligibile; eſt igitur notius, quàm ſingularia, ſeu quàm minùs vniuerſalia.

i *Sic autem & nomina*] Secundum indicium petitur à toto, cuius natura definitione explicatur; ita ferè: Quo pacto afficitur intellectus ad rem definitam, dum eam ſimplici modo ſignificatam, & inuolutam adhuc percipit, & ad partes, quæ naturam definiendo exprimunt, eodem afficitur ad totum vniuerſale, & ad partes ei ſubiectas; ſiquidem vnumquodque eorum totum quoddam eſt: ſed id, quod definitur, notius eſt intellectui, quàm partes definientes: ergo & totum vniuerſale, quàm partes ſubiectæ. Minor propoſitio liquet ex eo, quod nihil in definitione promptius priúſve menti occurrit, quàm res ipſa, quæ definitur.

Lege hac de re Ariſtot. in Proble. ſect. 30. Probl. 4. Galenum in lib. de form. fœtus. k *Pueri quoque*] Tertium affert indicium, à progreſſu puerorum in cognoſcendo; quaſi ita argumentetur: Ea ſunt nobis notiora, quæ pueri ductu, inſtinctuque naturæ priùs apprehendunt; ſed pueri priùs apprehendunt magis, quàm minùs communia: ergo & nobis magis communia notiora erunt. Aſſumptionem probat; quia pueri priùs ſub vaga & confuſa mentis notitia viros omnes patres appellant, & mulieres matres: deinde verò, cùm iam ætatis acceſſus ſe exerit, atque elucet vis rationis, ad diſtinctam procedunt cognitionem, resque ſigillatim dignoſcunt, & parentes appellant ſuos.

Dubitatio. Hic fortaſſe quærat aliquis, cur Ariſtoteles à principijs, & à cauſſis, nō autem ab effectis progrediendum eſſe ſibi dixerit, maximè cū in rebus phyſicis notiora nobis ſint effecta, quàm cauſſæ? Vnde & qui primi Phyſiologiam inuenére, ab effectis ad cauſſas progreſſi ſunt: cùm enim effecta contemplarentur, eorumque latentes cauſſas ignorarent, in admirationem adducti, ad *Reſponſio.* cauſſarum indagationem animum intenderunt. Sed occurrendum in naturalium rerum ſcientia comparanda alteram è duabus vijs iniri poſſe, nimirum inuentionis, vel auſcultationis. Priorem renuere Phyſicæ inuentores: poſteriorem conſectari ſolent qui partam iam traditámve ab alijs ſcientiam ediſcunt. Si igitur Phyſiologia primo modo acquirenda ſit, haud dubiè ab effectis initium capere oportebit; ſiquidem qui phyſicam veritatem inuentione propria inueſtigant, primo aggreſſu in effecta incurrunt, vtpotè quæ ſe vltrò ſenſibus ingerunt, ac ferè ſemper notiora ſunt, quàm ipſorum cauſſæ, quæ plerunque abditis naturæ receſſibus occultantur. Quòd ſi eadem diſciplina poſteriori modo perfectè atq; abſolutè comparari debeat, à cauſſis ducenda erunt exordia; propterea quòd qui alios rerum cognitione perfectè inſtituunt, ea priùs explicant, à quibus cætera pendent: hæc autem ſunt principia & cauſſæ. Patet ergo cur Ariſtoteles in hoc Auſcultatorio opere, in quo exquiſitæ doctrinæ ordinem ſequitur, à cauſſis, non ab effectis auſpicandum ſibi eſſe profiteatur.

QVAESTIO

QVÆSTIO I.

AN PERFECTA CVIVSQVE rei cognitio omnium cauſarum intelligentiam depoſcat?

ARTICVLVS I.

Quæſtionis diſſolutio.

HVius excitandę controuerſiæ occaſionem dedit Ariſtoteles initio ſuperioris capitis, cùm docuit, tùm denique nos aliquid ſcire, cùm cauſſas primas, primaq; principia, etiam vſque ad elementa, cognita habemus. Vt autem quid ſentiendum ſit, dilucidè aperiamus, priùs à nobis varia cognitionum genera, quæ ad propoſiti explicationem attinent, in medium afferenda ſunt.

Quæ ſit cognitio definitiua.
Quæ demonſtratiua.

Cognitionum igitur alia definitiua eſt, alia demonſtratiua. Definitiua dicitur, quæ definitione comparatur; demonſtratiua, quę demonſtratione acquiritur. Non ſumitur autem à nobis hoc loco definitio & demonſtratio, fuſo nominis ſignificatu; ſed ita vt eam duntaxat definitionem, quæ ſubiectæ rei naturam declarat; & eam ſolùm demonſtrationem, quæ ex cauſis procedit complectamur. Enimverò demonſtrationes ab effectis imperfectæ ſunt, & quaſi inchoatæ: item verò definitiones, quæ rei eſſentiam non attingunt, quædam potius ſunt adumbrationes rerum, quàm definitiones. Deinde harum cognitionum vnaquæque bipartitò diſtribuitur; nimirū ſimpliciter perfectam, & in eā, quæ in certo genere, ſiue cauſſæ, ſiue ſcientiæ, perfecta nuncupatur. Rurſus cognitio vniuerſim accepta, aut eſt comprehēſiua rei, aut non comprehenſiua. Comprehenſiua, vt explicat D. Thomas 1. part. q. 12. art. 7. & 3. contra Gentes, cap. 55. dicitur, qua res cognoſcitur, quantum cognoſcibilis eſt. Non comprehenſiua verò, quæ non ita ſe habet.

Quę comprehenſiua.
Quæ non cōprehenſiua.

Modos alios cauſſarū per ſe, & per accidens habes apud Ariſt. locis hic cit. lege etiā D. Th. in lib. de Cauſſis, c. 1.

Illud præterea obſeruandum eſt ex Ariſtot. 2. lib. huius oper. cap. 5. tex. 30. & 5. Metaph. cap. 2. tex. 3. cauſſarum alias eſſe per ſe, alias per accidens. Cauſſæ per ſe vocantur, à quibus per ſe effecta pendent, quo pacto homo progeniti ab ſe hominis cauſſa eſt, & pictor eius imaginis, quam depinxit. Cauſſæ per accidēs dicuntur, è quibus non per ſe pendent effecta; quo modo Grammaticum Sophroniſci, eſt cauſa Socratis, & muſicum Apellis cauſa picturæ.

Cauſſa alia per ſe.
Alia per accidens.
1. Aſſertio.

His poſitis ſit prima aſſertio. Nec demonſtratiua, nec definitiua rei cognitio, cauſſarum per accidens intelligentiam requirit. Hæc aſſertio eſt Philoſophorum communis. Probatur verò ex eo, quia teſte Ariſtotele 2. Metaph. cap 1. tex. 4. vt ſe habet eſſe cuiuſque rei; ita & eius cognitio; nullius autem rei eſſe pendet ſimpliciter à cauſis per accidēs. Accedit, quod eiuſmodi cauſſæ, cùm pro circunſtātiarum oc-
A curſu varientur, & earum complures in vtramque partem eueniant; nequeunt ſub certam mentis notionem cadere; proindeque nec ad definiendum, nec ad demonſtrandum aſſumi debent.

2. Aſſertio.

Secunda aſſertio. Ad definitiuam cognitionem abſolutè perfectam exigitur, ſufficitque omnium cauſſarum internarum perceptio; ad demonſtratiuā verò abſolutè perfectam, omnium tam internarum, quàm externarum cauſ-
B ſarum notitia neceſſaria eſt. Huius aſſertionis prior pars, etſi à quibuſdam negetur, omnibus tamen melioris notæ Philoſophis probatur. Suadetur verò ex eo, quia cognitio definitiua eſt, quā rei natura cognoſcitur: rei autem natura omnibus, ac ſolis internis cauſis continetur. Poſterior, quę inter Philoſophos communior eſt, traditurque ab Aueroe in Procemio huius lib. text. 1. & à Ianduno hoc loco, quæſt. 3. ea ratione oſtenditur, quia cognitio demon-
C ſtratiua eſt, quā cognoſcimus cauſſam, ob quā res eſt; vnumquodque autem non ob ſolas internas cauſſas eſt, ſed ob externas etiam. Vnde Ariſtoteles 2. huius operis lib. cap. 7. tex. 70. & 8. Metaph. cap. 4. tex. 12. docuit Phyſicum per omnia cauſſarum genera demonſtrare: & 2. Poſter. Analyt. cap. 11. text. 11. nullum cauſſæ genus à demonſtratione excludit.

Idem aſtruit Auerroes et Aegidius Rom.

3. Aſſertio.

Tertia aſſertio. Cognitio definitiua in certo ſcientiæ genere perfecta, ſola cauſſarum in-
D ternarum, quæ ad eiuſmodi ſcientiam attineant, perceptione contenta eſt: demonſtratiua verò, etiam externas; quæ tamen alterius facultatis non ſint, expoſcit. Hæc aſſertio perſpicua videtur; ſiquidem à qualibet ſcientia eæ duntaxat cauſſæ, quæ ad eam ſpectant, poſtulandæ ſunt; alioquin cogerentur artifices extra res ſibi ſubiectas vagari, & in alienos terminos irrumpere. Ex quo intelliges, poſſe Phyſicum perfectam rerum naturalium obtinere
E ſcientiam: perfectam, inquam, in ſuo genere; eſto communia quædam earū attributa, quorum conceptus materiam non includunt, atque verò phyſicæ conſiderationis metam excedunt, non pernoſcat: vt quid ſubſtantia ſit, quid ens aliaque id genus, quæ tametſi ad rerum naturalium eſſentiam pertineant; ſunt tamen Metaphyſici negotij, vt fuit à nobis alibi explicatum. Id, quod diximus de cognitione in certo ſcientiæ genere perfecta, ſimiliter de cognitione perfecta, in certo cauſſę genere ac-
F cipiendum erit. Nec enim vt quis, verbi gratiā, obtineat hominis cognitionem perfectam in genere cauſſæ materialis, oportet formalem cauſſam aſciſcere, vt ſatis patet.

In Proœmio huius operis q. 2. art. 4. et 1. Metaph. q. 1. art. 1.

4. Aſſertio.

Quarta aſſertio. Cognitio comprehenſiua rei non ſolùm perceptionem omnium eius cauſſarum; ſed etiam effectuum; quos poſſit edere, & proprietatum ac virium, quæ eſſentiam conſequuntur, & denique omnium perfectionum, quæ in naturali eius potentia continentur, efflagitat. Hæc aſſertio aſtruitur à D.

Pro hac cons. cl. lege Dur. in 1. d. 35. q. 1. Aliacenē item in 1. q. 3. art. 1. Ga-

bri.qu.7.& in 3.d.14.q. 1.art.3.dub. 2.Ochamum in 4.qu.13. Cap. in prol. quaſt.1.

Thomas 1.part.quæſt.12.artic.7.& 2.lib.contra Gentes, cap.1. alijsq; in locis; poteſtque ex eo probari, quia cognitio comprehenſiua, vti diximus, eſt ea, quâ res cognoſcitur, quantum ex ſe cognoſcibilis eſt, vnumquodque autem ex ijs omnibus cognoſci poteſt, ac debet: ſiquidem dum aliquid horũ nos latet, non circumſpicimus fines rei, quos tamen circumſpicere debere eum, qui rem comprehendit, affirmat D.Auguſt.in lib. de Videndo Deum, ad Paulinum, cap.9. Intellige autem (quod aduertit Durandus in 1. diſt.35.quæſt.1.) debere à comprehendente fines circumſpici, vel poſitiuè, modum terminúmve ſtatuendo, vti accidit in comprehenſione rei creatæ; vel negatiuè, remouendo exceſſum; quo pacto res habet in comprehenſione, qua ſe ipſum Deus comprehendit, qui eſſentiæ ſuæ metam non attingit; cùm illa nullis perfectionum limitibus definita ſit; & actus perfectioque diuinę eſſentiæ cognitionis actum non excedit; ſed vtraque alteri ex æquo reſpondet.

D.Auguſt.

Diximus porrò ad comprehenſionem exigi notitiam perfectionum; non omnium, ſed quę in naturali rei potentia continentur; quia quæ ad potentiam, quæ obedientiæ dicitur ſpectãt, vt vnio Verbi diuini reſpectu humanitatis, lumen glorię comparatione intellectus creati, aliaque eiuſmodi, quemadmodum ſupra naturam eminent; ſic ad comprehenſiuam eius notionem, non requiruntur. Imò neque ad illam depoſcenda eſt cognitio omnium effectorum naturalium ſingulatim; ſed eorum duntaxat, quæ ſunt ſpecie diſtincta; quia indiuidua ſub qualibet ſpecie, poſſunt eſſe non tot, quin plura; ideoque ſub ſcientiam non cadunt; atque omnia eiuſdem ſpeciei ſunt perfectione eſſentiali æqualia; proindeq; in cauſſa non requiritur ad vnum virtus diuerſa ab ea, quæ ab alia: at ſpecies ſub eodem genere nec in infinitum multiplicari poſſunt; ſaltem hoc mundi ſtatu, ſemperq; alia eſſentiali perfectione, aliam excedit, iuxta illud Ariſtot.8.Metap. cap.3.tex.10. ſpecies ſunt veluti numeri. Quare quo plures fuerint, eò maiorem diuerſamq; in ſua cauſſa arguent perfectionem; atque adeò earum cognitio ad illius vim comprehẽdendam exigetur. In ſingularibus verò non ita res habet.

Comprehenſiua cognitio non requirit notitiam omnium effectorum ſingulatim.

Lege D.Th. 1.par.q.12. art.8.

Lege Fonſecam 5. Met. cap.28.q.16. ſect.2.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA, QVIBVS EA, quæ proximè aſſerta ſunt, oppugnari poſſunt.

SEd aduerſus ea, quæ articulo proximo ſtatuimus, nonnulla ſeſe offerunt argumenta. Primum eſt: Accidens, teſte Ariſtot. 7.lib.Metaph.cap.1. nequit ſine ſubſtantia perfectè definiri, ſicuti nec ſine vlla perfectè intelligi: & tamen ſubſtantia non eſt interna; ſed externa cauſſa accidentis. Non igitur definitiua cognitio ſola cauſſarum internarum perceptione contenta eſt.

1. Argum.

Secundum: Quemadmodum multò perfectiùs ex demõſtratione cognoſcimus affectionem ſubiecto conuenire, cùm nõ ſolùm internas, ſed externas etiam cauſſas penetramus; ita multò abſolutiùs quid res ſit, per definitionẽ intelligimus, cũ eius non modò internas cauſſas, ſed externas ſimul comprehendimus; alioqui ſuperuacaneum eſſet, externas cauſſas internis in definitione adiungere; quod tamen Philoſophi non rarò faciunt. Vnde Ariſtoteles ipſe 1.Poſter. cap.2. demonſtrationem, per finem; & in lib.2 de Anima, cap.8 text.90. vocẽ, per cauſſam efficientem definit. Non minùs igitur ad definitiuam, quàm ad demonſtratiuam cognitionem, externæ cauſſæ requirũtur.

2. Argum.

Tertium: Nulla cauſſa externa vendicat ſibi nexum indiſſolubilem, ac neceſſarium cum affectione, quę demonſtratur: igitur nulla earum adhibenda erit in propoſitione æternæ veritatis. Quare cùm demõſtratio ex neceſſarijs conſtet, docente Ariſtot.1.Poſter. cap.6. planè ſequitur, nullam cauſſam externam in demonſtratione aſſumi poſſe. Primum pronunciatum ſuadetur ex eo, quia omnis cauſſa externa, aut eſt finis, aut efficiens, aut exemplar; quorum omnium cauſſalitas exiſtẽtiam rei ſpectat, nec ab illa abſolui poteſt: ſiquidem efficiens eſt, à quo oritur actio, quâ res producitur; finis eſt, cuius gratiâ fit aliquid; denique exemplar definitur id, quod efficiens imitatur.

3. Argum.

Quartum: Tam definitio, quàm demonſtratio ingenerant menti notitiam neceſſariæ connexionis inter prædicatum & ſubiectum. Hæc autem connexio non videtur eſſe aliud, quàm relatio quædam rationis, quæ proinde in natura rerum propriè cauſſam non habet. Nulla igitur prædictarũ cognitionum ex cauſſis comparari poteſt.

4. Argum.

Quintum: Vt eſt cõmune philoſophantium proloquiũ, eſſentiæ nõ habẽt cauſſas; ergo cognitio, quâ rei eſſentia cognoſcitur, cuiuſmodi eſt definitiua, nõ poteſt p cauſſas obtineri.

5. Argum. Albertiꝰ 1. de Cauſſis, vbi citat Auicennam, Algazelẽ & Alpharabium.

* Sextum: Nihil comprehenditur, niſi quod quantum ex ſe cognoſcibile eſt, cognoſcitur. Nulla igitur omnino res eſt, quæ ſub intellectus creati comprehenſionem recidat. Probatur conſecutio; quia nihil, vel à noſtra, vel ab angelica mente tam perfectè intelligitur, quin à Deo infinitè perfectiùs intelligatur.

D. Thom. 1. contra gent. c.52. Capreoli in 1 d 8. q.1.art.1. Socin.5.Metaph.q 10.

** 6. Argum.*

† Septimum: Si ad perfectam rei comprehẽſionem oporteret omnes eius cauſſas percipere, ſequeretur materiam primam à nullo intellectu creato comprehendi: quod tamen falſum eſſe ex eo conſtat, quia alioqui proprium Dei non eſſet, comprehenſionem effugere. Conſecutio oſtenditur; quia nullus intellectus creatus naturæ viribus intelligit infinita: at materia prima habet eſſentialem ordinem ad infinitas formas ſpecie differentes, à quibus per ſe pen-

† 7. Argum.

ſe pendet. Nec enim eas tantùm reſpicit, quas A vſitato naturæ curriculo ſuſcipit; ſed illas etiã quæ in eam diuina virtute induci queunt; ſiquidem cum qualibet earum, vt cum ſuo proprio actu, non ſecus ac cum ijs, quas nunc recipit, in vnius compoſiti naturam coire poteſt.

8. Argum. Octauum, In diſciplina Ariſtotelis, qui mundum finxit ab æterno, Bucephalus Alexandri habuit infinitos progenitores; atqui non ſolùm ab eo, à quo proximè fuit genitus; ſed ab illis omnibus pendet, vt à cauſſis per ſe; quandoquidem id, quod eſt per ſe cauſſa cauſſæ, eſt etiam per ſe cauſſa effectus: ergo ſi ad comprehendendum Bucephalum requiritur notitia omnium cauſſarũ per ſe, cùm illæ infinitæ ſint; à nullo creato intellectum comprehendi poterit, vt proximè argumentabamur.

9. Argum. Lege D. Th. 3. p. qu. 10. art. 2. & 3. Nonum, Ex eo D. Thomas alijq; Theologi probant, animam Chriſti omnia effecta (non excipiendo ſingularia) quæ in poteſtate cuiuſlibet rei creatæ ſunt, cognoſcere, quia alioqui non omnes res creatas comprehenderet. Igitur ad comprehenſionem, neceſſaria eſt perceptio omnium effectorum, non ſolùm in ſpecie, ſed in ſingulari etiam, quod negabamus.

ARTICVLVS III.

SVPERIORA ARGVMENTA NIhil conficere aduerſus ea, quæ articuli primi aſſertionibus continentur.

Solut. 1. Hiſce argumentis hoc modo occurrendum erit. Primo quidem admittendo cauſſas externas nonnunquam ad definitiuam cognitionem depoſci; non quidem per ſe, ſed qua ex parte rei definitæ eſſentiam terminant; quo pacto ſe habet ſubſtantia comparatione accidentis. Vnde huiuſmodi cauſſæ à nonnullis, externæ quidem rei; ſed internæ definitionibus, dici cõſueuerunt. Quod verò de ſubſtantia reſpectu accidentis dicimus; pari ratione intelligi debet de actibus, & obiectis reſpectu potentiarum; itemque de relatis, quorum vnum reciproca viciſſitudine altero ad ſui definitionem & notitiam indiget.

Cauſſæ quędam externę rei, internæ definitionibus.

Solut. 2. Ad ſecundum, ſunt qui propoſitum admittunt, fateanturque definitiuam cognitionem externas etiã cauſſas requirere. Sed non rectè iudicant. Etenim cùm eſſentia cuiuſq; rei ſolis internis cauſſis contineatur; non eſt cur ad ſui notitiam externarum cauſſarum opem aſciſcat. Nec verò quod hæ ad illas cognoſcendas adiumento eſſe ſoleant; ideoque pariter nonnunquam in definitione aſſumantur; iccirco, earum perceptio ad definitiuam cognitionem abſolutè neceſſaria cẽſeri debet. Alioqui proprietatum quoq; & effectorum obſeruatio, ac notitia (quod ijdem tamen auctores negant) ad eandem poſceretur: cùm hæc, teſte Ariſtotele 1 de Anima c. 3. text. 11. ad rerum eſſentias inueſtigandas, & peruidendas multum conferant. Videlicet cùm hoc loco de cognitione definitiua diſputamus, non ea, quæ nos ad inueniendam, vel adumbrandam rei eſſentiam ſubſidiaria ope iuuent, aut quoquo modo manu ducant, inquirimus; hæc enim latiſſimè patent; ſed, quæ nam illa ſint, in quorum perceptione cognitio definitiua, ſiue eſſentiæ notio per ſe conſiſtat; quæ profectò ſunt cauſſæ B internæ duntaxat. Nam qui has perſpectas habet, nihil eſſentiæ inexploratum reliquit. Itaq; negandum eſt perfectiùs, hoc eſt, plus eſſentiæ comprehendere, qui etiam extraneas complectitur; ſiquidem extraneę, extra eſſentiam ſunt. At in demonſtratiua cognitione ſecus accidit; cùm enim demonſtrationis munus ſit explicare propter quid prædicatum ſubiectæ rei conueniat; cumque illud tum ob internas, tum ob externas cauſſas conuenire poſſit; debuit ſanè C demonſtratio, & quam ipſa gignit, demonſtratiua cognitio, nullum cauſſæ genus, à quo prędicatum per ſe pendeat, aſpernari.

Munus demonſtrationis.

Solut. 3. Ad tertium, dicẽdum in primis dubium non eſſe, quin per cauſſam etiam efficiẽtem, finem, & exemplar demonſtrari poſſint enunciationes, in quibus Phyſica tantum neceſſitas inſit, cuiuſmodi ſunt in Naturali philoſophia, & Medicina nõ paucæ, vt æſtiuo tempore magnum D eſſe calorem, morbos Autumni difficilè curari. Deinde addendum, pronunciata etiam abſolutæ neceſſitatis haud dubiè demonſtrari poſſe per cauſſam formalem externam, quæ menſurat eſſentiam rei, vt antecedit omnem exiſtentiam, cuiuſmodi ſunt obiecta reſpectu potentiarum, & habituum, ideæque diuinæ, quas ſpeculatrices vocant, præintelliguntur q; ipſi diuinæ arti reſpectu creaturarum. Denique per efficientem, & finem demonſtrari poſ E ſe de quauis re, quæ creari poteſt ipſam creabilem eſſe, factibilémve à Deo propter ipſum. Præterea, vt in totum argumento ſatisfaciamus, dicimus ſi cauſſæ externę ſpectentur non prout actu exercent cauſſalitates ſuas ſub actu exiſtentiæ, quo pacto ab Ariſtotele definiuntur; ſed ſecundum ſe, poſſe tunc effecta etiam abſolutè neceſſaria obtinere ad illas (ſi item ſimpliciter neceſſariæ ſint) ordinem neceſſarię dependentiæ, perpetuamque connexionem cum eiſdem; atq; adeò per eas demonſtratio F ne perfecta oſtendi.

An cauſſæ externæ requirantur ad cognitionem demonſtratiuam.

Solut. 4. Ad quartum, omiſſa maiori propoſitione, dicendum eſt cum Soncin. 6. Metaph. quæſt. 19. illam neceſſarię prædicati cum ſubiecto connexionem (quando neceſſitas eſt abſoluta) formaliter quidem eſſe relationem rationis quæ in rebus propriè cauſſam non habet; materialiter verò eſſe ipſa extrema, vt cauſſas habere poſſunt; ita & per eas demonſtrari. Cùm igitur connexionum cauſſas ex demonſtratione tenere dicimur; connexio non formaliter, ſed materialiter accipienda eſt.

Solut 5.

Ad quintum dicito, effatum illud philoſo- A phorum negantium eſſentias habere cauſſas, non eſſe intelligendum de cauſſis internis; ſed de externis; imò neque de ijs in vniuerſum, vt ex tertij argumenti ſolutione conſtat, & * ſuo loco explicatius dicetur.

** Lib.2 huius operis.*

Solut. 6. *De varijs modis quib. res dicitur comprehendi.* *Gab. in 1. d. 3. q. 7. & in 3. d. 14. q. 1. art. 3.* ** Bifariam aliquid comprehēditur.* ** Vel ſumma cognitione quæ eſſe poteſt.* ** Vel ſumma quam res poſcit.*

Sextum, cui ſuccubuit Ochamus in 4. diſtinctione 13. aiens creaturam à ſolo Deo comprehendi, facilè à nobis diluetur, ſi priùs aduerterimus, rem quamlibet ab vno intellectu cognitam, * dupliciter magis cognoſcibilem B dici. * Nimirum, vel quòd adhuc ab alio perfectiori intelligi poſſit, quod vocant magis cognoſcibile ab extrinſeco; quo pacto leo cognoſcibilior eſt ab angelo, quam ab homine, & à Deo quàm ab angelo; * vel quia perfectio ipſa, modùsve rei cognitæ, non abſolutè attingitur, & penetratur à facultate intellectrici, ſiue quod eius captum exuperet, ſiue alia de cauſſa: quod cognoſcibilius ab intrinſeco appellari conſueuit; ſicque diuina natura, ob C infinitam ſuæ dignitatis amplitudinem, amplius ex ſe intellectilis eſt, quam à re vlla creata percipi queat. Vnde eſt illud D. Gregorij libro 1. in Ezechielem homil. 8. quantumcunq; mens in contemplatione Dei profecerit, non ad illud, quod ipſe eſt; ſed ad illud, quod ſub ipſo eſt, attinget. Hoc poſito reſpondetur argumento, ſat eſſe ad comprahenſionem, ſi res, quantum ab intrinſeco cognoſcibilis eſt, percipiatur; ſic enim comprehenſionis definitio D intelligi debet, atque hoc modo poſſe creaturam vnam quantum cognoſcibilis eſt, ab alia cognoſci.

Solut. 7. *An natura plures, quā quot fecit, facere ſpecies queat, pertractat Aegidius quodlibet. 6. quæſt. 8. Scotus in 1. d. 2. q. 2. Bargius d. 1. q. 2.*

Ad ſeptimum, omiſſa longiori diſputatione, dicendum, vt quis naturali comprehenſione, de qua hic agitur, materiam comprehendat, ſat eſſe percipere formas omnes, quæ hoc mundi ſtatu viribus agentium naturalium in eam induci poſſunt, quas definito numero contineri communis eſt philoſophorum ſen- E tentia tradita ab Ariſtotele 2. lib. Metaph. capite 2. & à Platone in Philebo. Neque officit, quod materia, vt argumentum concludit, naturali propenſione eas etiam formas phyſicas reſpiciat, quas ab alijs agentibus naturalibus, quæ à Deo crearentur, recipere poſſit. Vt enim illæ ad ordinem, curſumq; vniuerſi, prout nunc ſe habet, non pertinent; ita neque earum cognitio ad materiam, pro hoc ſtatu, comprehendendam exigenda eſt. Quod ſi quis preſſius vrgeat, ſaltem ſi materia abſolutè ſpectetur, abſtrahendo eius conſiderationem ab hoc, aut illo rerum ſtatu (quo pacto, vt omnes naturales formas ſine exceptione æquè reſpicit, ita omnes ad perfectam ſui notitiam requirit) ſi quis inquam vrgeat; materiam ita ſumptam non poſſe vi naturæ ab intellectu creato omnibus numeris abſoluta comprehenſione intelligi. Occurrendum erit; verum id quidem eſſe, neque debere abſurdum videri, quòd aliqua creatura eo mo- A do non comprehendatur: Non enim proprium Dei eſt naturali vi intellectus creati non poſſe comprehendi; ſed neque naturali, neque ſupernaturali vi ab vllo, præterquam à ſe comprehendi poſſe. Atque huic etiam argumento tanquam corollarium damus, non poſſe magnitudinem perfectiſſima illa notione ab intellectu creato comprehendi, cum per ſe pendeat ab infinitis partibus, ex quibus coaleſcit. Quanquam vt humano more compre- B hendatur ſatis ſit cognoſcere eas partes, in quas vi naturæ ſecari poteſt, ita vt peracta diuiſione maneant, quæ haud dubiè certo numero continentur.

Ad octauum dicendum, equos contentos in illa ſerie progenitorum Bucephali ante eius parentem, licet ſint cauſſæ per ſe; non tamen eſſe per ſe, ſiue eſſentialiter ſubordinatas, ſed per accidens; quandoquidem independenter omninò ab actuali eorum concur- C ſu, qui tunc minimè extabat, Bucephalus à ſuo parente genitus eſt, perinde ac ſi ipſi nūquam præceſſiſſent. Ad perfectam verò rei cognitionem non requiri notitiam cauſſarum per accidens ſubordinatarum; licet alioqui ſint cauſſæ per ſe. *Solut. 8.*

Ad nonum reſpondendum eſt, D. Thomam, cæteroſque Theologos, dum probatione illa vtuntur, non loqui de communi, & quaſi vulgari comprehēſione, quam diximus omnium D ſingularium notitiam non requirere; ſed de alia multò nobiliori; quæ eminentem animæ Chriſti dignitatem, & excellentiam decet. *Solut. 9.*

QVÆSTIO II.

QVAENAM SINT NOBIS notiora cognitione diſtincta.

ARTICVLVS I.

QVID, ET QVOTVPLEX SIT cognitio diſtincta & confuſa, & quo pacto vtraq; ad alteram ſe habeat.

Teſtatur Iāblichus in tio lib. de myſterijs. Cic. 1. de nat. deor. Laertius in Pythagora. Beſſario li. 3. contra Calumn. Platonis c. 2.

QVemadmodum poëtæ fabulis, Pythagoræi Philoſophi ſymbolis, Platonici mathematicis, ſic Ariſtoteles orationis breuitate F arcana Philoſophiæ obtexit, & obſcurauit; id verò tum ſæpe alias, tum, vt interpretes aduertunt, in hoc proœmio, cùm de ordine ſingularia & vniuerſalia cognoſcendi, differuit. Quocirca de ijs erit à nobis in præſentia paulo fuſius agendum. Vt autem tota hæc diſceptatio explicatior ſit, priùs de cognitione diſtincta & confuſa vniuersè, ac generatim diſputabimus. Totum igitur, vt de eo quidem nunc agimus, duplex eſt, vniuerſale, & eſſentiale. Totū vniuerſale eſt, quod ad partes ſubiectas refertur, vt animal ad hominem & belluam,

Totum duplex. Vniuerſale.

ſuam: dicitur verò à Proclo propoſitione 77. totum in partibus; ab alijs totum potẽtiale, eo quòd partes in ſua poteſtate cohibeat. Totum eſſentiale eſt, quod refertur ad partes eſſentiæ, vt homo ad materiam & formam; vocaturque à Proclo, loco citato, totum ex partibus; ab alijs totum actuale; quod partes in ſe actu comprehendat. Nomine partium intellige hoc loco non eas tantùm, quæ propriè partes dicuntur, ſed etiam, quæ vtcunque modum partium habent, quo pacto genera ſumma partes eſſentiæ habere dicuntur. Qua de re poſtea.

Eſſentiale.

Duplex cognitio. *Lege Platonem 4. de Repub.* ** Diſtincta.* ** Confuſa.*

Quia verò totum in cognoſcentis potentiæ notionem dupliciter cadit; diſtinctè videlicet & confuſè, fit vt notitia totius bipartita ſit, diſtincta vna, confuſa altera. * Diſtincta eſt, qua totum omnibus, quæ in eo continentur, enucleatè inſpectis, cognoſcimus; veluti cùm hominem ſic intelligimus, vt explicita perceptione cũcta eius eſſentialia prædicata teneamus. * Confuſa eſt, qua totum ijs, quæ in eo continentur, promiſcuè tantùm ac permixtim cognitis, apprehendimus. Deinde cognitio diſtincta, aut eſt, qua totum actuale; aut qua totum vniuerſale dearticulatè & diſtinctè cognoſcitur. Illam diſtinctam actualem, hanc diſtinctam potentialem, philoſophorum vſus vocat: totidemque modis confuſa cognitio diſpertiri debet. Ita fit, vt quatuor hoc loco ſtatuenda ſint cognitionum genera. Confuſa actualis, & confuſa potentialis; diſtincta actualis, & diſtincta potentialis.

Diſcrimen inter cognitionem confuſam & diſtinctam.

Eſt autem inter huiuſmodi cognitiones nõ parum diſcriminis. Nam confuſa diſtinctam præit, vt aſſeruit Ariſtot. cap. 1. huius libri tex. 2. D. Auguſt. 6 Muſicæ, Dexippus lib. 2. quæſtionum in categorias cap. 6. cæterique philoſophi communi aſſenſu. Id verò inde confirmat Scotus in 2. diſtinctione 3 quæſt. 2. quia progreſſus naturę eſt ab imperfecto ad perfectum per medium; confuſa autem cognitio quaſi medium eſt inter ignorationem & inter notitiam diſtinctam. Denique idem teſtatur experientia, ſiquidem prius in quolibet totum incurrimus, quàm ea, quæ in ipſo continentur, particulatim diſtinguamus; ſicque naturæ exploratores prius compoſita naturalia ſub adumbrata & imperfecta notione intellexẽre; deinde ex eorundem ſectione ad partes & elementa progreſſi ſunt.

Aliud diſcrimen.

Differunt præterea, quia cognitio diſtincta actualis poteſt cùm confuſa potentiali conſiſtere; itemque diſtincta potentialis cum confuſa actuali; ſi quis enim animalis definitionem calleat, & interim ſpecies, quæ ſub illo ſunt, ignoret; is & cognitionem diſtinctam actualem, & confuſam potentialem animalis pariter obtinebit. Contrà verò ſi omnes animalis ſpecies cognitas habeat, & eius definitionem neſciat, habebit vtique cognitionem diſtinctam potentialem, & confuſam actualem eiuſdem. At neque confuſa actualis cum diſtincta actuali; neque confuſa potentialis cum diſtincta potentiali ſimul cohærere poſſunt; vt præter alios aduertit Scotus in 1. diſtin. 2. quæſt. 7. Quod tamen de vno eodemque mentis actu intelligi debet; in diuerſis enim ſimul reperiri nihil vetat. Nam, qui huiuſmodi enunciationem, Homo eſt animal rationale, animo effingit, hominis conceptum & confuſum & diſtinctum vna elicit. Confuſum, prout hominem ex parte ſubiecti per ſe apprehendit; diſtinctum, quatenus eius partes, nempe animal, rationale, ex parte prædicati expreſsè concipit.

Quorũdam ſententia de cognitione diſtincta & confuſa.

Sunt tamen, qui in his, alijsq; id genus pronunciatis rem nullo modo confuſè, ſed diſtinctè percipi arbitrentur, propterea quod illis ita res percipiatur, vt eius partes animo luſtrentur: cognitionem autem confuſam talem eſſe volunt, vt partium notitiam non ab eodem ſolùm, ſed à quocunque alio conceptu, qui tunc menti inſideat, prorſus excludat. Id quod etiam ex eo videtur confirmari poſſe, quia ſi cognitio diſtincta in eodem intellectu confuſam admitteret, æqua ratione actus ſcientiæ, opinionis actum ſecum etiam pateretur, cùm vtrobique par diſſidium occurrat. Sicut enim ex eo quod Socrates idem ſimul opinaretur & ſciret, ſequeretur cum eidem rei vt poteſt & vt non poteſt aliter ſe habere, aſſenſum dare: ita ſi idem pariter diſtinctè & confuſè percipiat, fiet vt idem luſtrando ac non luſtrando partes ſimul apprehendat; quæ non minus ſibi aduerſantur.

Ratio.

Reſponſio.

Verùm etſi non multum omninò referat vtrum in hac controuerſia dicatur; cùm vtrumlibet æqua ferè probabilitate dici poſſit; hæc tamen ratio propoſitum non euincit, vtpote, quæ neque verum aſſumit, neque aſſumptum probat. Non enim eodem modo ſe habet cognitio diſtincta ad confuſam, quo ſcientia ad opinionem; vt iam hinc perſpicuum erit. Nam ex eo quod Socrates partes, verbi gratia, hominis vno conceptu penetret, alio non; conſequens ideo non eſt, vt exiſtimet hominem habere, & non habere partes; ſiquidem ea exiſtimatio in eiuſmodi cognitione confuſa & diſtincta, nec expreſsè nec implicitè continetur.

Actus ſcientiæ & opinionis cur ſimul non cohæreant.

At ſi vno actu pariter ſciret, altero opinaretur hominem eſſe riſibilem; ſimul, ſaltem virtute & implicitè, putaret hominem non poſſe non eſſe; & poſſe non eſſe riſibilem. Ea eſt enim opinionis & ſcientiæ vis, ac natura; vt conſtat ex ijs, quæ primo lib. poſterioris Analyticæ cap. 26. docuit Ariſtoteles. Vnde iam videre licet ex actu opinionis & ſcientiæ, non autem ex cognitione diſtincta & confuſa in eodem intellectu cohærẽtibus, ſequi pugnantia.

Eſt & alia diſſimilitudinis ratio in prædictis. Nam cùm quis actũ elicit ſcientiæ, mediũ demonſtratiuũ, quo vtitur, iure nobilitatis trahit ad ſe rationem probabilem, ſi qua tunc menti

occurrit, eamque, tanquam aduētitiam opem ſibi adiungit, vt ambo ad vnum actum ſcientiæ conſpirent. Atque ita fit vt ratio probabilis à medio demonſtratiuo cohibita, in proprium effectum non erumpat; ac denique vt, vel ob hanc cauſſam, actus ſcientiæ & opinionis vna conſtare in eadem mente non poſſint. In cognitione autem confuſa & diſtincta ſecus accidit; quia cùm animal, verbi gratia, per ſe intelligimus, & eius itidem partes ſigillatim contuemur; ad huiuſmodi perceptiones non aſſumimus (ſicuti cum ex neceſſarijs, & probabilibus argumentamur) aliqua media præcurrentia, quorum vnum aſciſcere ſibi alterum poſſit, & ad ſuum duntaxat effectum producendum transferre.

ARTICVLVS II.

POSSE COGNITIONEM *diſtinctam vno ſimplici conceptu haberi.*

Dubitatio.

ILlud præterea in hac diſceptatione à nonnullis in dubium vocatur; Num diſtincta rei cognitio vnico ſimplici conceptu haberi poſſit, an plures neceſſariò requirat? Ac ſanè quidem ſi de angelorum cognitione agamus, citra ambiguitatem eſt non exigere plures; cùm angeli perſpicaci ſimplicitate cuncta intelligant, eodemq; intuitu hominem, verbi gratia, & eſſentialia eius prædicata comprehendant; *D. Dionyſ.* vt ex D. Dionyſio 7. capite de diuinis nominibus, præter alios, ediſſerit D. Thom. 1. par. q. 58. art. 4. Quod item dicendum eſſe de illa cognitione, qua beatæ mentes omnia diuina naturæ attributa intuentur; communis eſt Theologorum ſententia.

Cæterum num idem homini in hoc vitæ ſtatu interdum accidat, haud ſatis liquet. *Reſponſio.* Nobis tamen pars affirmatiua magis placet, quam amplectitur Heruæus quodlib. 7. quæſt. 12. Et Caietanus ad caput 3. libri de ente & eſſentia. Nam cùm ſenſus videndi (vt ait Henricus Gandauenſis quodlibeto 8. q. 33. & quodlibeto 15. quæſt. 6.) vnico obtutu multa diſtinctè percipiat, veluti cùm duos lapides propè intuemur; *Senſus videndi vno ſimplici aggreſſu multa diſtinctè percipit.* quid cauſæ erit, cur non idem intellectrici potentiæ concedatur? Præterea, cur animal rationis particeps, prout eſt hominis definitio, non vno mentis actu diſtinctè concipiemus? an quia, quæ diſtinctè cognoſcimus neceſſariò vt plura concipimus, cùm illa particulatim exploremus? quæ verò vno actu complectimur, non vt plura, ſed vt vnum apprehendimus; quia plura, neque ſimul intelligi, neque ſimplicem actum terminare queunt? At ſi huiuſmodi ratio concluderet, neque in angelicam mentem diſtincta cognitio ſub vno actu caderet: Occurrendum igitur eſt, ea, quæ conceptum ſimplicem diſtinctum terminant, & vt plura & vt vnum ſumi; vt plura, in ſe ipſis,

A vt vnum, quatenus vnius obiecti rationem habent. Ita verò præſtari eidem conceptui, tum ſimplicitatem, tum diſtinctionem; illam ab vnitate obiecti; hāc à multitudine rerum, quas enucleatè cognoſcimus. Eſt autem vnitas obiecti, prout à nobis hoc loco ſumitur, vnitas quædam ordinis, quam habere neceſſe eſt, quæcunque menti per vnum actum ſimul obijciuntur.

Ex dictis patet cognitionem diſtinctā nunc B vno duntaxat conceptu; nunc pluribus ſimul contineri. Quod ſi diſtinctæ cognitionis varietatem colligamus, inueniemus tribus ferè modis accidere, vt totum aliquod actuale diſtinctè cognoſcatur. Primò ſiquis hominem, verbi gratia, vno conceptu, & duobus animal rationale ſimul, apprehēdat. Secundò, ſi duobus animal rationale tantum. Tertiò, ſi vno animal rationale tantùm. Atq; hæ omnes cognitiones, quæq; ſuo modo, conceptus quid- C ditatiui, ſeu definitiui dicuntur.

ARTICVLVS III.

ETIAM NATVRAS SIMPLICES *ſub cognitionem confuſam actualem cadere poſſe.*

QVæri etiam hoc loco ſolet, num genera ſumma, aliæque ſimplices naturæ cogni- D tione confuſa actuali percipi queant? Scotus in 1. diſtin. 3. qu. 2. Ochamus & Gabriel eadem diſtin. q. 5. alijq; non pauci negant: quia ea duntaxat prædictam cognitionem ſubire opinantur, quorum eſſentia ſimplex non ſit: ſed eiuſmodi, vt cōſtet partibus, quæ dum totum concipitur, latere concipientem poſſint. *Quo pacto ens & ſumma genera poſſint concipi cognitione confuſa actuali.* Idem etiā Scotus, eiuſque ſectatores aſſerendum putant de ente, quod ſimplex quiddam & vniuocum, non analogum eſſe magna contentione defen- E dunt. Verior tamen eſt contraria ſententia aientium, poſſe hæc omnia cognitione confuſa actuali percipi. Sat eſt enim ad huiuſmodi notitiam qualiſcunq; ratio totius, & partium; quæ ratio in prædictis naturis inuenitur. Nam ſubſtantia, verbi cauſa, vt patet ex ipſius definitione, quæ eſt ens per ſe ſubſiſtens, ſuo modo, etſi impropriè, conſtat partibus; quatenus ens concipitur ad modum generis, per ſe ſubſiſtens, ad modum differentiæ. Qui igitur ſubſtantiam F hac adhibita diſtinctione perceperit, dicetur eam diſtinctè cognoſcere; qui verò aliter, confusè. Item genera ſumma, omneſque differentiæ ſpecierum, tam quæ iam extant, quàm quæ diuina virtute produci queunt; & denique omnia proxima entis ſignificata, ſunt quodammodo partes eſſentiales entis, cùm ſint ipſa ratio, ſeu potius rationes entis, diſtinctè ſumpti, vt alibi fuſius dicetur. *Rationes entis diſtinctè ſumpti ſoli Dei cognitæ.* Hęc ergo ſi quis particulatim complecti poſſet, (quod tamen ſoli Deo competit) is diſtinctam haberet entis notionem; alioqui confuſam tantùm; qualis eſt

ea,

ea, quam formant, qui audito entis nomine abſolutè concipiunt id quod eſt, quæ à quibuſdam vocabuli notio appellatur, propterea quòd nullum immediatum entis ſignificatum particulatim attingat.

ARTICVLVS IV.

EXPLICATIO QVAESTIONIS initio propoſitæ, & quorundam obiectorum dilutio.

1. Aſſertio. HIs ita conſtitutis, propoſitæ controuerſiæ duabus aſſertionibus fiet ſatis. Prima ſit: Cognitione diſtincta actuali, magis vniuerſalia notiora nobis ſunt, quàm minùs vniuerſalia. Hæc aſſertio eſt omnium Philoſophorum firmata conſenſu; aſtruiturq; ab Ariſtotele 6. Topic. c.3. & eam tradit Averr. comm.1. huius libri: D.Thomas.1. p. q.85. art.3. & Scotus in 1. ſent. diſt 3. qu.2.

2. Aſſertio. Secunda aſſertio: Cognitione diſtincta potentiali minùs vniuerſalia notiora nobis ſunt, quàm magis vniuerſalia. Hæc etiam Philoſophorum omnium communis eſt. Poteſt autem vtraq; aſſertio ex eo oſtendi, quia ea nobis notiora dicuntur, quorũ cognitio ad aliorum intelligentiam requiritur; non è conuerſo: at ita ſeſe habent, quoad diſtinctam cognitionem actualem, magis vniuerſalia comparatione minùs vniuerſalium, quorum ſunt partes eſſentiales; itemq; quoad diſtinctam potentialem, minùs vniuerſalia reſpectu magis vniuerſalium, quorũ partes ſubiectæ ſunt. Siquidem id quod partes habet, abſq; omniũ partium notione dilucidè, & enodatè cognoſci non poteſt, vt conſtat ex ijs, quæ ſuperiori articulo docuimus.

Obiectio 1. Obijciet tamen aliquis. Inter hominem, & ſubſtantiam interfuſa ſunt infinita genera: ergo ſi diſtincta hominis cognitio ſuperiorum intelligentiam depoſcit, vel aliquis intellectus creatus propria vi infinita comprehendet, vel nullus diſtinctè hominem cognoſcet, quorum vtrumq; abſurdum eſt. Probatur antecedens, quia ſicuti Deus inter hominem, & leonem cõcipit infinitas ſpecies, quas producere ſubinde poſſet, ſi vellet; ita ſupra hominem & infra ſubſtantiam cognoſcit infinita genera intermedia, cùm vtrobique infinitatis concipiendæ æqua ratio videat. Quòd ſi eiuſmodi genera cognoſcit, haud dubiè omnia ad eſſentiam hominis pertinent, proindeque ad diſtinctam eius notitiam requirentur.

Obiectio 2. Secundò, ſi ad cognoſcenda diſtinctè inferiora, oporteret ſuperiora omnia cognoſcere, nihil abſque diſtincta entis notitia à nobis diſtinctè intelligi poſſet: quod tamen falſum eſſe ex eo deprehenditur, quia diſtin-

A cta entis notio in ſolum Deum cadere poteſt, vt ſuperiùs diximus. *Obiectio 3.* Deinde, Ariſtoteles 2. Poſterioris Analyticæ cap.14. & 15. tradens viam, ac methodum inueſtigandi definitiones, docet à minus vniuerſalibus ad magis vniuerſalia gradatim aſcendere, ſtatuitq; promptiùs & faciliùs eſſe rerum minùs vniuerſalium, quàm magis vniuerſalium, naturã definiendo explicare: putat igitur cognitione diſtincta actuali priùs, faciliusq; minus vniuerſalia, quàm vni-
B verſaliora à nobis intelligi.

Obiectio 4. Præterea, non eadem ſunt nobis & ſimpliciter, ſeu naturâ nota, vt conſtat ex proœmio huius operis, ſed magis vniuerſalia collata cũ partibus ſibi ſubiectis ſunt naturâ nota; cùm eas origine, & natura antecedant. Non igitur ſunt nota nobis, & ex conſequenti nec magis ſnt nobis manifeſta cognitione diſtincta actuali.

Dilutio 1. obiectionis. Hæc ita diluenda ſunt Ad primum neganda
C eſt antecedens propoſitio, & ad eius confirmationem dicendũ, nec re ipſa intereſſe, nec à diuino intellectu concipi infinita prædicata inter hominem & ſubſtãtiam, alioqui cùm eorum quodlibet deorſum verſus nouũ perfectionis gradum ſuperiori adiũgat, & ij omnes in hominis naturam coëant, ſequeretur competere homini infinitos gradus perfectionis. At neque hoc neq; aliud eiuſmodi abſurdum exiſtit, etſi fateamur (vt fatendum re-
D uera eſt) concipi à Deo inter hominem & leonem infinitas ſpecies, quæ ab ipſo ſucceſſione produci queunt. Non ex eo, quòd homo infinitis ſpeciebus naturæ dignitate præluceat, non ſequitur (quod aliquis fortaſſe putaret) ineſſe homini infinitam perfectionem. *Species non habẽt inter ſe ordinem eſſentialem.* Primùm, quia ſpecies non habent inter ſe eſſentialem ordinem, quo aliæ alijs ſubordinentur, ſicut ea, quæ in eadem categoria ordinatim diſponuntur. Deinde, quia ſpecies dum ſe
E excedunt, nõ ſeruant inter ſeſe proportionem Arithmeticã, ſed (vt quidam loquuntur) Geometricam, id eſt, non ſunt, quoad hoc, veluti numeri, quorum maiores per determinata incrementa, minores ſubinde exuperant, neque poteſt infinitos excedere, niſi, qui ex infinitis vnitatibus coaluerit: ſed ſunt veluti figuræ, inter quas rotunda ita ſe habet, vt infinitæ figuræ deſcribi poſſint, quarum nulla ad eam pertingat, quamuis ipſa per actualem partiũ
F infinitudinem eas non vincat. Sic nimirũ non excedit homo elephantẽ duplò, leonem triplò, equum quadruplò, atq; ita infinitas ſpecies, vnamquamq; certi gradus adiectione; iam enim in ſeſe infinitos perfectionis gradus cohiberet, ſed ſola naturæ nobilioris, & innatæ præſtantiæ diuerſitate, ad quam præſtantiam infinitæ ſpecies inferioris notæ pertingunt. Ita patet, quomodo primum argumentum diſſoluendum ſit.

Hac de re Noueraſtrẽſis in 1.d.44. q.1. Greg. in 2.d.11.q.vnica. Sonc.12. Metaph.q.5.

Dilutio 2. Secundo verò occurrendum eſt: ad cognitionem diſtinctam inferiorum non requiri

notitiam diſtinctam analogorum, ſub quibus continentur, ſed vniuocorum duntaxat. Cuius rei cauſa eſt, quia analoga ſecundum omnia ſua diſtincta ſignificata ſimul ſumpta, ad nullius inferioris determinatè accepti eſſentiā pertinent. Nec enim v. g. decem genera ſumma, quæ ſunt diſtincta entis ſignificata, in hominis aut belluæ eſſentia continentur: at quicquid naturæ ſuperiores vniuocæ, vti animal, aut viuens, diſtinctè ſignificant: id totum in quidditate inferiorum neceſſario includitur, vt perſpicuum eſt.

Dilutio 3.

Duplex ratio definiendi.

Ad 3. vt quid reſpondendū ſit conſtet, ſciendum ex Platone in Phædro duplicē eſſe, quod ad rem præſentem attinet, inueſtigandæ definitionis viam: vnam, qua à ſummis ad ima: alteram, qua ab imis ad ſumma itur. Priorem tenent, qui ſuperiora genera per differentias diſpertiunt, donec pertingāt ad illud, in quo ſolum eſt id, quod definit, ſicuti ij, qui ſigna formant, maiorem deligūt lapidem; deinde paulatim minuendo, & abſcindendo ſuperflua, ad formandos vultus, & membra perueniūt. Alterā viā ſequuntur, qui partes generi ſubiectas inſpiciunt, atq; inter ſe comparant, & differentias, in quibus eas conuenire deprehenderint, in cōmunem generis definitionē accommodant. Verùm neutri cognitionem diſtinctā alicuius inferioris perfectè aſſequūtur, quin ſuperiora priùs intelligant. Nā eos, qui ſubſtantiam, deinde corpus, tum viuens, ac tandē animal per differentias diuidunt, vt hominis definitionem colligāt: ſatis liquet priùs ſuperiora genera, quàm hominis naturam cognoſcere. Sed neq; etiam de poſterioribus dubiū eſſe poteſt. Qui enim ad animalis definitionē conſtituendam, ab homine & bellua ſenſitiuum excerpit, non cognoſcit hominem omnino diſtinctè, niſi priùs animal etiam diſtinctè percipiat. His poſitis dicendum eſt ad argumentū, cùm Ariſtot. loco citato ait faciliùs eſſe ſpecierum, quàm generū definitionem inuenire, loqui de definitione, iuxta hunc ſecundum modum procedendi. Deinde nō agere de definitione, quæ cognitionē diſtinctā omnibus numeris abſolutam parit; hæc enim omnium ſuperiorum generum, & differentiarum expreſſionē requirit; ſed de alia minùs perfecta, quæ reciproca differentia & proximo genere contenta eſt. Nos verò cùm omnia ſuperiora cognitione diſtincta actuali notiora eſſe, & ad inferiorū notitiam requiri pronunciauimus, de perfectiſſima cognitione locuti fuimus.

Quo pacto dixerit Ariſtoteles, faciliorem eſſe ſpecierum quàm generum definitionem.

ARTICVLVS V.

QVO SENSV VERVM SIT non eadem eſſe nobis nota, & ſimpliciter nota.

PRo explicatione quarti argumenti aduertendum eſt; bifariam dici aliquid natura

A notius, ſicuti & natura prius; videlicet ordine perfectionis; vel generationis. Reiecta verò Stoicorum ſententia, qui cùm naturæ prouidentiam, ac rationem per omnia commeantem darent, icirco aliquid natura notum dici putarunt, quòd illud natura ipſa cognoſceret; ea nos ordine perfectionis priora ac notiora dicimus, quæ naturam magis intellectibilem habent, ſeu quæ impenſiùs à natura illuſtrantur, ac perficiuntur, quo pacto ſubſtantiæ à

Lege Ariſt. 1. Eth. c. 4. 7. Meth. c. 4. 10. et 9. Me. c. 9. t. 15. & 1. poſt. c. 2. t. 5. 6. Top. c. 2.

B materia ſeiunctæ, priores ac notiores ſunt, quàm materia concretæ, & ſpecies, quàm ſua genera, & totum, quā partes, ex quibus coaleſcit. Ordine verò generationis priora ac notiora vocamus, à quibus alia dependent, & omnino, quæ ab alijs ſupponuntur, quo modo cauſæ omnes priores & notiores ſunt effectis, & naturæ communes ijs, quas ſub ſe cohibent. His animaduerſis, cùm aſſerit Ariſt. non eadem nobis eſſe & natura, ſiue ſimpliciter

Quenā appellet Ariſt. nota natura.

C citer nota; inprimis natura nota vocat ea, quæ perfectiora ſunt. Nec verò perfectiora vniuerſim, ac ſimpliciter accipit, ſed ea duntaxat, quæ in eadem ſerie talia ſunt, id eſt, minùs vniuerſalia comparatione magis vniuerſalium, ſub quibus continentur, hæc enim eo in loco inter ſe comparabat. Deinde nota nobis appellat ea, quæ cognitione diſtincta actuali, atque adeò accuratæ doctrinæ & auſcultationis ordine, quem ſequi propoſuerat, illuſtriora exi-

Quæ nota nobis.

D ſtunt. Ita demum propoſiti loci, quem multi opinionis ſuæ tuendæ ſtudio aliò detorquēt, ſententia eſt ea, quæ inter magis & minùs, vniuerſalia, notiora natura & priora, id eſt, perfectiora ſunt, non poſſe eſſe nota nobis cognitione diſtincta actuali. Quod certè veriſſimum eſt, quandoquidem minùs vniuerſalia perfectiora ſunt, quàm magis vniuerſalia, & ab illis quoad cognitionem diſtinctam actualem pendent, non contrà. Ex quo iam perſpi-

E cua relinquitur ſolutio quarti argumētī: maior enim propoſitio vera eſt, ſi per notiora, ſiue priora natura intelligantur, quæ ſunt perfectiora in eadem ſerie, & per notiora nobis ea, quæ cognitione diſtincta actuali magis illuſtria ſunt, & conſpicua: ſed tunc minor propoſitio falſum aſſumit.

Dilutio obiect. 4. ſuperioris ar.

Duo tamen hic explicanda ſuperſunt. Alterum, qui fieri poſſit vt Ariſtoteles in eo pronunciato vniuerſaliora accipiat, prout cogni-

Dub.

F tione diſtincta notiora nobis ſunt; cùm ea ibidem appellet confuſa, & à confuſis progrediendum ſibi eſſe dicat? Alterum, an illa propoſitio: Non ſunt eadem nobis, & ſimpliciter nota; in quouis rerum genere abſolutè, ac ſine diſcrimine vera ſit? Priori dubitationi occurrendum eſt, quæſiti cauſſam eſſe, quia in tradenda Phyſiologia eam Ariſtoteles inijt rationem, vt à cognitione diſtincta actuali, & confuſa potentiali ad notitiam vtroque modo diſtinctam paulatim incederet. Id quod eius doctrinæ ſeriem intuenti perſpicuū erit.

Dub.

Reſponſio ad pri. dub.

Enim-

Enimuerò priùs naturam entis mobilis generatim ſumpti, & communiũ principiorum rationem enodauit, relictis interea ſub confuſa notitia potentiali partibus ſubiectis: tunc ad partes ipſas ſingulatim illuſtrandas acceſſit, quarum explicatione perſunctus vtramq; notitiam diſtinctam ſcilicet actualem & potentialem, abſolutam nobis reliquit.

Reſponſio ad poſter. dub.

Ad id, quod ſecundo loco quærebatur, dicendum eſt, ſi per notiora natura accipiamus ea, quæ in eadem ſerie perfectiora ſunt, & per notiora nobis, ea duntaxat, quæ in eadem ſerie quoad cognitionem diſtinctam actualem magis ſunt manifeſta, ſicuti Ariſtotelem intellexiſſe paulò antè aſſeruimus; tunc eiuſmodi enunciatũ in materia ſubiecta vniuerſim, atq; abſolutè verum eſſe, vt conſideranti patebit. Quòd ſi per notiora nobis intelligantur quæcunq; accuratæ doctrinæ ordine notiora ſunt, & per notiora, ſeu priora natura, quæcunque magis à natura perficiuntur, ita vt nõ fiat tantummodo comparatio inter magis & minùs vniuerſalia eiuſdem categoriæ; tunc prædictũ enunciatum non vniuerſim, ſed indefinitè verum eſſe. Multæ enim cauſæ ſuis effectis nobiliores cùm ſint, iiſdem nihilominus accuratæ doctrinæ ordine notiores exiſtunt, vt tàm in Phyſicis, quàm in Mathematicis videre licet. Atq; ita in ijs idem ſimul & nobis, & ſimpliciter notum eſt, quod præter alios aduertit Commoniator in 1. de anima comm. 11. cuius obſeruationem, quod & Mathemat. diſciplinas attinet, refellere conatus eſt Ambroſius Nolanus; ſed non obtinuit.

Cõſule Themiſtiũ in 1. de anima com. 11. Theophilum 2. de anima t 12

QVÆSTIO III.

SINT'NE MAXIME VNIVERſalia notiora nobis cognitione confuſa actuali, an non?

ARTICVLVS I.

PRIMA OPINIO, EIVSque argumenta.

HAnc quæſtionẽ Peripatetici omnes, præcipuè Latini diſſidentium opinionem varietate dubiam reddiderunt, Nam D. Thomas in proœmio huius operis, & in 1. parte qu. 85. art. 2. aliisq; in locis putat, primum cognitum ab intellectu noſtro cognitione confuſa actuali, eſſe ens. Quod etiam videtur ſenſiſſe Auicenna 2. lib. ſuæ Metaph. cap. 1. Eandemque ſententiam amplexi ſunt alij ex Arabum diſciplina, vt Auen Pace, & Algazellus. Præterea Alenſis in 1. & 5. Met. ſi eius eſt illud opus, Iandunus q. 5. huius lib. Aureol. apud Viguerium in 1. d. 2. q. 2. & vt videtur Richardus in 2. d. 24. q. 4. circa 3. princ. Caietanus ad 1. c. lib. de ente & eſſentia, cæteriq; Thomiſticæ ſcholæ alumni, quanquam hi D. Thomæ ſententiam nec eodem modo intelligunt, nec eadem ratione tuentur. Quidam enim eſſentialem ordinem in communibus naturis concipiendis ponunt. Ita vt neceſſariò intellectus primo concipiat ens, deinde ſubſtantiam, tertiò corpus, ac cætera deinde prædicata ordinatim vſq; ad hominem, idq; potiſſimùm aiunt prouenire ex ipſa intelligibili ſpecie, quæ eiuſmodi naturas non æquè primò, ſed ordine quodam repræſentet. Alij inter entis duntaxat perceptionem, & quancunq; aliam notitiam, eſſentialem ordinem ſtatuunt, ita vt videlicet, vt ens neceſſariò priùs concipiatur, quid verò poſt illud concipi debeat, non poſſit ſtata lege definiri.

Aſſertores [..]ſertio Aſſirmatiuæ. [..]um D. Th. [..]entiũt Ae[..]idius 7. [..]etaph. q. 1 [..]lfonſius To[..]anus 3. de [..]nim. qu. 1. [..]. 3. Thie[..]en. hoc loco q. 5. Vicomercatus ad 1. proœmi Theophilus Zimara 2. de anima ad tex 2.

Quòd igitur ens primò à nobis intelligatur, his argumentis probari videtur. Natura in ijs, quæ promouet de potentia ad actum, incedit ab imperfectis ad perfectiora, vnde illud in 8. huius operis lib. cap. 7. t. 58. dignitate prius, eſt origine poſterius, quod certè in hominis procreatione videre eſt. Fœtus namquè vt conſtat ex 2. de generatione animalium c. 3. in vtero matris primùm accipit animam vegetatricem, tum ſentientem, poſtremò rationis compotem. Imò & idem liquet in ijs, quæ artis induſtria elaborantur, ſemper enim ars naturæ æmula ſuſceptum opus principijs leuioribus prætexit, & adumbrat, tum ſenſim expolit & perficit. Atqui noſter intellectus, cùm à principio ſit veluti tabula, in qua nihil re ipſa depictum eſt, vt docet Ariſtoteles 3. de anima cap. 4. tex. 14. procedit de pura potentia ad actum intelligendi, ergo progreditur ab imperfectis ad perfectiora, atq; adeò priùs exprimit conceptum entis, qui omnium imperfectiſſimus eſt.

1. Argum. In generatione ab imperfecto ad perfectum promotio eſt. Ars naturæ æmula.

Secundò, ens in qualibet inferiori natura concretum, eſt cauſa cur eiuſmodi natura ſub intellectum cadat, ſiquidem vnumquodq; intelligitur quà ens: ergo ipſum ens priùs cognoſcetur, ſi verum eſt illud Ariſtotelis 1. poſteriorum cap. 2. ſemper, quod cuiq; rei vt ſit, cauſa eſt, id potius eſt. Corroboraturq; argumentum ex eo, quia eſſe intelligibile eſt vna è primarijs affectionibus, ſeu proprietatibus quæ naturam entis conſequuntur. Quare cùm proprietates ſuperiorũ priùs in ſuperiora ipſa cõpetant, quàm in partes ſubiectas decidant, priùs enti conueniet intelligibile eſſe, quàm ſpeciebus infimis. Ex quo fiet, vt illius cognitio harum conceptus neceſſariò antecedat.

2. Argum.

Tertiò, ea notitia, quam vnaquæq; potentia cognoſcens primùm elicit, eſt ſui adæquati obiecti, vt id, in quod primùm aſpectus fertur, eſt color, ſed obiectum adæquatum intellectus, vt colligitur ex ijs, quæ Ariſtot. docet 9. Met. c. 11. t. 20. eſt ens in commune: ergo id primum à nobis cognoſcetur.

3. Argum.

Quartò, primum cognitum complexum eſt illud principium, impoſſibile eſt idem ſimul

4. Argum.

eſſe, & non eſſe, ergo & primum cognitum incomplexum eſt ens. Probatur antecedens, quia illud principium eſt certiſſimum & veluti norma cæterorum, vt conſtat ex Ariſtotele 4. Metaph. cap. 3. tex. 9. neque ita neceſſe eſt, vt eius nobis intelligentiam primo loco natura inſerat, idq; veluti oſtium ad aliarum rerum notiones aperiat. Conſecutio oſtenditur, quia ens & non ens ſunt termini, ex quibus principium illud conſtat, principio autem non niſi apprehenſis terminis aſſentiri poſſumus.

5. Argum. Quintò, eo ordine progreditur intellectus, dum vniuerſalia intelligit, quo ſenſus dum apprehendit ſingularia; atqui ſenſus priùs apprehendit ſingularia magis vniuerſalium, ergo & intellectus magis vniuerſalia priùs intelliget. Maior propoſitio confirmatur, quia ſicuti noſter intellectus in hoc vitæ ſtatu cognitionis ſuæ primordia à ſenſu capit, ita ſenſum præeuntem ſequi debet, & id primùm intelligere, quod ille priùs obtulerit, ac renunciarit. Minor probatur, quoniam ſi videã procul venientem Socratem, primùm quidem aliquod animal eſſe conijctor, hinc aliquem hominem, tandem Socratem, videlicet, quia priùs offeruntur cognitioni noſtræ communium proprietates, hinc minùs communium, quoad ventum ſit ad proprietates indiuiduorum.

6. Argum. Sextò, naturæ communiores ſunt quædam tota comparatione minùs communium; ſed totum priùs innoteſcit, quàm eius partes, vt conſtat ex ijs, quæ Ariſtoteles in proœmio huius operis docuit: ergo priùs naturæ communiores, quàm minùs communes à nobis intelligentur.

7. Argum. Septimò, ea priùs cognoſcimus, quæ ad ſui cognitionem pauciora requirunt, ſed magis vniuerſalia, ſicuti pauciora prędicata ſibi vendicant, ita pauciora requirunt ad ſui cognitionem: ergo ea priùs cognoſcimus.

8. Argum. Octauò, cuilibet promptũ eſt communiſſima prædicata de inferioribus naturis enunciare, cùm tamen de illorum infimis ſpeciebus frequenter etiam inter ſapientes magnæ quæſtiones verſentur, vt de lapidibus & herbis, quæ ſub quo genere collocentur, ſcimus, ad quam verò ſpeciem pertineant, ſæpe ignoramus. Igitur notiora nobis ſunt communiora quàm minùs communia prædicata, atq; adeò ſpecies non ſunt primò cognitæ.

ARTICVLVS II.

SECVNDA OPINIO, eiuſq; confirmatio.

F. Maironiius, Lichetus, & Bar-giue in 1. d. 3. q. 2. Antonius Andr. 1. Met. q 10. Achillinus 1 ſuæ Phyſ. Fracaſtorius 1 de intellectione, ſub finem.

SCotus in 1. d 3. quæſt. 2. & in 1. Metaph. qu. 10. arbitratur id, quod ſub noſtram intelligentiam primo cadit, eſſe ſpeciem infimam, A & quò naturæ communiores ſunt, eò à nobis difficiliùs apprehendi cognitione confuſa actuali, de qua inſtituta hæc quæſtio eſt. Cum Scoto ſentiunt non ij tantùm, qui eius doctrinam profitentur, ſed alij etiam complures. Solet verò hæc opinio hiſce ferè rationibus ſtabiliri. Ea priùs cognoſcimus, quæ ſenſibus viciniora ſunt, & à ſingularibus faciliùs abſtrahuntur: atqui ita ſe habent ſpecies infimæ, cæteræq; naturæ minùs communes, B igitur eas primò cognoſcimus. Maior propoſitio conſpicua videtur, ſiquidem noſter intellectus rerum notitiam non niſi per ſenſus aucupatur, nec vniuerſalia niſi abſtrahendo percipit. Minor oſtenditur; nam quod naturæ minùs communes ſenſui propinquiores ſint, nemo inficias ierit, cùm illæ magis cohæreant cum ſingularibus, quæ non ex accidenti, vt vniuerſales naturæ, ſed per ſe, ac primaria ratione ſenſus afficiunt, vt eſt apud Ariſtotelem C 1. Poſterioris Analyticæ cap. 24. Quòd item naturæ minùs vniuerſales faciliùs abſtrahantur, ex eo conuinci poteſt, quia illæ maiorem cum ſingularibus cognationem & ſimilitudinem gerunt, proindeq; à paucioribus liberantur differentijs, veluti qui hominem & animal à Socrate euocat, hominem ſingulari duntaxat, animal verò & ſingulari & ſpecifica exuit differentia.

Secunda ratio. Deinde, Metaphyſica, etſi inter omnes D diſciplinas naturali lumine inuentas, dignitate prima ſit, ordine tamen acquiſitionis vltimum locum habet, nec niſi poſt alias ſcientias reperta eſt, igitur termini Metaphyſicæ, qui omnium communiſſimi ſunt, veluti ens, bonum, ſubſtantia, cæteriq; eiuſmodi vltimò in noſtram cognitionem deuenêre. Ex quo ſequitur, maximè vniuerſalia non primò à nobis apprehendi.

3. Ratio. Poſtremò, idem confirmatur hac ratione, E qua potiſſimùm Scoti ſententia nititur & illuſtratur. Cauſæ naturales non impeditæ edunt primò nobiliſſimum, quem poſſunt, effectum: ſed ea, quæ ad primum actum intelligendi concurrunt, ſunt cauſæ naturales: igitur ſi nihil impedimenti adſit, producent effectum nobiliſſimum, id eſt, conceptum ſpeciei infimæ, qui inter omnes communiũ naturarũ conceptus, excellit. Propoſitio liquet. Nam cùm cauſæ naturales, vt eſt apud Ariſto- F telem 8. cap. ſecundi libri huius operis, naturæ neceſſitate agant, vtique totam vim ſuam agendo expromunt, quod Philoſophi vocant agere ſecundum vltimum potentiæ. Aſſumptio probatur, quia intellectionis cauſæ præcurrentes quidem ſunt phantaſmata, & intellectus agens; proximè verò effectrices ſunt intellectus patiens & ſpecies intelligibilis, quorum omnium concurſus actum voluntatis antecedit. Eſſe verò conceptum ſpeciei infimæ, ſuperiorum naturarum conceptibus nobiliorem, ex eo patet, quia præſtantiorem naturam

Cauſſæ naturales totam ſuã vim agendo expromunt.

naturam repræſentat. Namq; licet naturæ ſuperiores plura ſub ſe, & in ſua poteſtate cohibeant, ſpecies tamen infimæ plura in ſe actu continent, cùm omnes gradus ſuperiorum in ſua eſſentia includant: at rei cuiuſque præſtantia non ex iis, quæ poteſtate ſub ſe habet, ſed quæ in ſe actu poſſidet, æſtimanda eſt.

Præſtantia rei communis vnde æſtimanda.

Zimara 2. de anima ad text. 12.

Nec huius argumenti vim effugiunt, qui dicunt, intellectum in primo actu impediri à cognitione ſpeciei infimæ, propterea quòd cùm mortali hoc, craſſoq; corpore, quaſi cœno, vt Plato ait, obrutus ſit, non eſt ita expeditus, vt ſyncerum illum intelligendi actum, qui circa ſpeciem infimam eſt, elicere poſſit. Non, inquam, effugiunt, quia conceptus ſpeciei nō eſt adeò nobilis, vt ab eo propter coniunctionem corporis retardari intellectus debeat: quin verò, vt in progreſſu dicemus, experientia teſtatur, priùs intelligi à nobis rem ſingularem, cuius tamen conceptus nobilior eſt, quàm ſpeciei.

ARTICVLVS III.

EXPLICATIO QVAEſtionis.

ANtequam propoſitæ quæſtioni ſatisfaciamus, breuiter præmittimus, bifariam nos de cognitione magis & minùs vniuerſalium loqui poſſe. Vno modo, poſitis impedimentis ex parte diſtantiæ, medij, potentiæ, & ſi quæ prætereà eſſe poſſunt, de quibus Themiſtius 2. de anima cap. 21. ad text. 63. (Nam viſus exempli gratia ad manifeſtam diſcretionē quatuor opus habet, iuſto ſpatio, aëre puro, illæſo oculo, motu moderato) Altero, remotis omninò impedimentis, quo pacto Philoſophi cùm de re quapiam abſolutè quærunt, loqui ſolent. Hoc conſtituto duabus aſſertionibus res tota explicabitur.

Prima aſſertio.

Prima: Si nihil ſit, quod impedimentum inferat, id quod ex communibus naturis à noſtro intellectu primùm concipitur, eſt ſpecies infima. Hanc aſſertionem planè confirmant eæ rationes, quas articulo proximo pro opinione Scoti adduximus, eique non pauca Ariſtotelis teſtimonia ſuffragantur. Namque 1. Metaph. cap. 2. & 1. poſteriorum cap. 2. text. 5. palàm docet, ea, quæ ſenſui propinquiora ſunt, notiora nobis eſſe; natura verò notiora illa, quæ longiùs abſunt à ſenſu, & vt quicquam generale & vniuerſum eſt maximè, ita eſſe à ſenſu remotiſſimum. Item lib. 2. poſter. ca. 18. text. 27. aſſerit intellectum abſtrahendo progredi ab inferioribus, donec ad ea perueniat, quæ in partes diuidi non poſſunt, id eſt, donec euadat ad genera ſumma, quæ extra generis & differentiæ compoſitionem conſiſtat. Putat igitur Ariſtoteles non communiores naturas, vt genera, & ens, ſed minùs com-

A munes, atque adeò ſpecies infimas à noſtro intellectu priùs concipi, & ita eum interpretantur, defenduntque Auerroes 3. de anima com. 36. & 12. Metaphyſicæ com. 4. Philoponus, & Themiſtius tùm hoc loco, tùm ad finem 2. lib. poſter. & Ammonius in præfatione ſuper Iſagogem Porphyrij. Deniq; eadem ſententia placuit D. Auguſt. lib. 8. de Trinit. ca. 5. & lib. 9. cap. 6.

Auctorum teſtimonijs comprobatur.

Explicatio aſſertionis.

Sciendum tamen eſt, cùm aſſerimus pri-
B mum intellectus noſtri conceptum eſſe ſpeciei infimæ, id non ita accipiendum, quaſi velimus intellectum, cùm primò recipit imaginem intelligibilem, neceſſariò conceptum naturæ ſpecificæ confeſtim elicere. Haud enim ita res habet, quia, vt paulò pòſt liquebit, cum aliqua ſingularis ſenſui occurrit, id quod primò apprehendimus, eſt ipſamet res ſingularis. Non eſt autem neceſſe, vt tunc duplicem pariter conceptum eliciamus, vnum in-
C diuidui, alterum ſpeciei. Imò experientia ipſa teſtis eſt, plerunque ſolam tunc rei ſingularis notitiam à nobis exprimi. Tantùm igitur volumus; ſi quem naturæ communis conceptum in puncto illo temporis, atque in primo illo occurſu, intellectus gignat, eum neceſſariò fore ſpeciei infimæ, non autem naturæ communioris. Addimus tamen, neque repugnare, neque difficile omninò eſſe vtrunque conceptum vnà interdum elici ab hominibus
D præſertim celeri & acuto præditis ingenio, maximè cùm negari non debeat, poſſe à nobis multa ſimul apprehendi, vt probat Scotus in 1. diſt. 3. qu. 6. Ochamus in 2. diſt. 21. Gregorius in 1. diſt. 1. art. 3. & nos alibi ex profeſſo oſtendemus.

Primus conceptus naturæ communis eſt infimæ ſpeciei.

Item Lichetus in 1. d. 3. q. 1. Bargius d. 1. qu. 4. Ma. d. 3. q. 11. Gabr. d. 1. q. 1. corol. 6.

** 2. Aſſertio.*

* Secunda aſſertio: Si non amoueantur impedimenta, magis vniuerſalia priùs à nobis concipientur, quàm minùs vniuerſalia. In hac aſſertione impedimentorum nomine ea dun-
E taxat intelligenda ſunt, quę obſtant ne ex imagine ſenſu percepta efformari poſſit notitia indiuidui ſpeciei, ſicuti accidit, cùm verbi gratia obiectum extra debitam diſtantiam occurrit: tunc enim priùs illud ſub notitia indiuidui generis quàm ſpeciei ſenſu dignoſcimus, quod inde conſequens eſt, priùs genus, ſub quo ipſum continetur, quàm ſpeciem infimam intellectu apprehendimus, vt quintum primi articuli argumentum concludebat.

F

ARTICVLVS IV.

DILVTIO QVORVNDAM obiectionum.

SEd contra primam aſſertionem ſuperioris articuli ſic aliquis opponet. Si conceptus rei communis, quem intellectus poſt acceptam rei imaginem primò elicit, neceſſariò eſſet ſpeciei infimæ, ſequeretur reliquos item

cõceptus, quos poſtea naturaliter gignit, infimarum ſpecierum eſſe, cùm in vtriſq; æqua ratio eſſe videatur: atqui oppoſitum docet experientia; ſæpe enim non modò liberis, ſed neceſſarijs quoq; intellectionibus communiores naturas priùs intelligimus. Non igitur inter naturas communes ſpecies infima à noſtro intellectu primùm cognoſcitur.

Deinde contra ſecundam concluſionem; ita obijcitur ex Scoto in 1.ſenten.loco cit. Id quod è loco remotiori ſenſum ferit, cùm non poſſit non eſſe ſingulare alicuius ſpeciei infimę, eúq; agat quantum poteſt; neceſſariò mittet imaginem, quæ ipſum met ſingulare definitè exprimat. Deinde ea imago, quia vna & homogenea eſt, vtiq; in qualibet parte ſpatij habebit vim repræſentãdi idem; licet quò longiùs funditur, eò hebeſcat magis, & obſcurius repræſentet: igitur ſenſus ea affectus adhuc eliciet expreſſam ſimilitudinem eiuſdem ſingularis determinati, eamq; tranſmittet ad phantaſiã, & ex conſequenti, etiam poſitis impedimentis, priùs ſpecifica natura, quàm generica concipietur.

Sol. 1. obiect.

Hiſce obiectionibus ita occurres. Priori quidem negando, eandem eſſe rationem primariæ notitię, quam nimirùm format intellectus, cùm primùm rei imaginem recipit, & aliarum, quas genitis antea imaginibus educit. Nam cùm primò imaginem recipit, excitatur determinaturq; tum ab imagine ipſa recens producta, tum à ſingulari ſenſibili interuẽtu phantaſmatis, quod intelligentem ſpeculari neceſſe eſt. Quo fit, vt ſi quem in eo temporis momento conceptum rei communis elicuerit, is neceſſariò eſſe debeat naturæ ſpecificæ, cuius illud ſingulare eſt. Poſtquam verò intellectus ſpeciebus intelligibilibus conſignatus fuit, ea promptiùs apprehendit, ad quæ ipſum acriùs excitari contingit, excitatur verò acriùs ad ea, quorum memoriam identidem repetiuit, quorum ſunt expreſſiora in ſenſu phantaſmata, ac deniq; ad quæ is, qui intelligit, quoquo modo magis afficitur, aut ab aliqua latenti cauſa ducitur, quæ, vt docet experientia, interdum ſunt ſingularia; interdum minùs aut magis vniuerſalia. Lege, ſi placet, quæ in hanc ſententiam ſcripſit Fracaſtorius in 1. lib. de intellectione. Et Carpentarius in digreſ. de methodo Anal. ſuper Alcin.

Lege Scot. in quolib. q. 13.

Solu. 2. obie.

Poſteriori; omiſſis controuerſijs, hunc in modum ſatisfiet. Concedimus ſpeciem, quæ è remotiori loco ſenſui imprimitur, referre adhuc determinatè totum ſingulare, à quo effluxit, verbi gratia, hoc album. Negamus tamen potentiam videndi Socratis poſſe cum illa huius albi viſionem elicere, quamuis huius colorati poſſit. Nam ſicuti perceptio indiuidui ſpeciei, quia perfectioris eſt obiecti, nobilior eſt, quàm indiuidui generis, ita expreſſiorem requirit imaginem. Ac quemadmodum hoc coloratum minùs perfectum eſt, quàm hoc album (quia videlicet hoc coloratum importat genus cum differentia ſingulari; hoc verò album ſpeciem, quæ genere perfectior eſt, cum eadem differẽtia) ita hoc coloratum ad ſui expreſſionem non tam perfectam imaginem depoſcit, atq; adeò per illam etiam euaneſcentem, abundè potentiæ repræſentatur.

Perceptio indiuidui ſpeciei expreſſiorem imaginem requirit.

Dubitatio.

Dubitauit tamen quiſpiam hoc loco: qui fieri poſſit, vt viſio huius albi oriatur ab imagine, quæ eiuſdem ſpeciei ſit cum ea, à qua huius colorati viſio proficiſcitur; ſi huius albi, & huius colorati viſio, vt eſt communis Philoſophantium vox, inter ſe ſpecie differunt. Huic dubitationi occurrendum; nihil mirum eſſe, quòd ex vnius ſpeciei imagine ſpecierum diuerſarum apprehenſiones educantur. Non enim quælibet ſpecie distinctæ apprehenſiones ſpecificam diſtinctionem imaginum, à quibus oriuntur, arguũt, ſed adæquatæ duntaxat, ſpecie diuerſæ, ita videlicet, vt ea imago, ſiue ſenſilis, ſiue intelligibilis cenſeatur, ab alia diſtingui ſpecie, quæ ſic ſe habet, vt notitia, quæ ab ipſa adæquatè proficiſcitur, ab alia adæquatè oriri nequeat. Eam verò notitiam ab imagine adæquatè oriri dicimus, qua quicquid imago expreſsè ac primariò repręſentat, concipimus. Sicq; intelligibilis imago propria hominis, ſpecie differt ab ea, quæ propria eſt animalis, quia conceptus ab illa adęquatè elicitus ab hac adæquatè elici non poteſt; cùm illa hominẽ, hæc animal expreſſa, ac primaria repræſentatione menti obijciat.

Reſponſio.

ARTICVLVS V.

DISSOLVVNTVR ARGVMENTA *initio quæſtionis propoſita.*

RELiquum eſt, vt primi articuli argumenta explicemus. Ac maior quidem propoſitio eius, quod initio adductum eſt, explicatione indiget. Si enim ſignificet omnia minùs perfecta neceſſario anteire perfectioribus, apertè falſa eſt. Nam cor in animalium procreatione prius effingitur, & cohæret, quàm partes aliæ minùs nobiles, & intellectus ipſe in comparanda ſcientia progreditur ab aſſenſu principiorum, qui aſſenſui concluſionum excellit. Quòd ſi maior propoſitio intelligatur de imperfectioribus, quæ ad alia tanquam præcurrentes diſpoſitiones requiruntur, tunc vera quidem eſt, ſed probandum fuit, conceptum entis neceſſariam eſſe diſpoſitionem ad conceptum ſpeciei infimæ, quod negamus. Addimus etiam, in eliciendis cõceptibus proficiſci intellectum ab imperfectioribus, quatenus procedit à conceptu confuſo ſpeciei ad diſtinctum eiuſdem.

Quo pacto in generatione priora poſteriorib. imperfectiora ſint.

Solutio ſecundi: Ens cõcretum in qualibet natura inferiori, id eſt, natura entis analoga, quæ per omnia particularia entia funditur, cauſſa

cauſſa eſt, cur vnumquodque ſub intellectum cadat, quatenus eſſe intelligibile, enti, vt propria ipſius paſſio, primò conuenit, ab illoq; in naturas inferiores quaſi dilabitur. Verùm hinc non colligitur ens priùs actu cognoſci, quàm ſpecies infimas: ſicuti ex eo, quòd potentia ad riſum priùs homini, quàm Socrati conueniat, non ſequitur riſum priùs homini, quàm Socrati ineſſe. Illud verò Ariſtot. effatum ex primo poſteriorum, ſic deberet ritè aptari, vt eo loco docuimus: ens in cauſa eſt cur ſpecies infimas concipiamus, ſiue ex conceptu entis venimus in cognitionem ſpecierum infimarum: igitur ens manifeſtius nobis eſt, quàm ſpecies infimæ. At enim antecedens propoſitio tunc falſa erit. Concluditur tamen hoc argumento, ens ſuapte natura priùs cognoſcibile eſſe, quàm inferiores naturas, licet non priùs cognoſcatur à nobis, quorum cognitio, vtpotè à ſenſu orta, ab inferioribus ad ſuperiora paulatim euadit.

Explicatur effatum Ariſtotelicum.

Solutio tertij: Si nomine adæquati obiecti ſignificetur obiectum commune ab inferioribus abſtractum, continens ſub ſe omnia, quæ à potentia attinguntur, maior propoſitio perſpicuè falſa eſt, ſiquidem potentiæ ſenſitiuæ, neque primario, neque ſecundario actu rem communem attingunt, ſed ſingularem duntaxat. Si verò ſignificetur ratio, ſub qua res in potentiam cadit, ita vt ſententia ſit, primam notitiam cuiuſq; potentiæ eſſe eius, quod participat rationem obiecti adæquati, tunc maior propoſitio admittenda eſt, ſed in eo ſenſu dicendum ad minorem, non ſolùm ens in commune, ſed quodlibet particulare ens eſſe obiectum adęquatũ intellectus, ſiquidem omnia entia rationẽ cognoſcibilitatis ſibi vendicant: Ariſtot. autem, cùm docet ens in commune eſſe obiectum intellectus, nõ ſumit ens in commune etiam priori modo, ſed prout inferiora comprehendit.

Potentiæ ſenſitiuæ nõ attingunt rem communem.

Solutio quarti: Principium illud impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, non eſt primùm cognitum complexum, quaſi ex omnibus principiis cõplexis primò occurrat. Nam ſicut termini minus communes cognitu priores ſunt, ita principia, quæ ex illis conſtant, intellectui ſe priùs ingerunt. Dicitur tamen principium illud, primum, ob nobilitatem perſpicuæ certitudinis, quæ tanta eſt, vt nemo illud modò compos rationis ſit, mẽte inficiari poſſit. Appellatur quoque cæterorum principiorum norma, quòd cætera eius veritate innitantur, & à priori per illud cõfirmari poſſint, vt alibi diximus. Atq; hæ cauſæ ſunt, ob quas natura illius principij intelligentiam nobis primũ enodaſſe perhibetur, non autem quòd eius vel apprehenſio, vel aſſenſus, ordine inuentionis in noſtro intellectu priùs gignatur.

Quæ principia intellectui priùs occurrant.

Solutio quinti: Hoc argumentum confirmat ſecundam tertij articuli concluſionem, nimirum ſi obiectum ſit extra debitam diſtan-
A tiã, priùs à nobis magis vniuerſalia apprehendi. Aduertimus tamen cum Scoto in 1. ſenten. loco cit. etſi ſingularia magis vniuerſalium è longiori diſtantia priùs dignoſcantur, nõ proinde tamen exiſtimandum, acriùs ab ijs ſenſum moueri, quàm à ſingularibus minùs vniuerſalium. Id enim acriùs mouet, quod actuoſius eſt, ſeu, quod magis actum participat, hoc autem eſſe ſingulare minùs vniuerſalium nemo negarit. Quo fit, vt cauſa, ob quam prædi-
B cta ſingularia magis vniuerſalium faciliùs dignoſcantur, nõ ad maiorem ipſorum in agendo efficacitatem, ſed imperfectionem potiùs referenda ſit, quia videlicet ad ſui notitiam, minùs expreſſam imaginem depoſcunt, vti ſuperiùs diſſeruimus.

Solutio ſexti: Cùm naturæ communiores ſumuntur, vt tota quædam ſunt, reſpectu minùs communium, non vt tota actualia, ſed vt tota potentialia ſpectantur, ſicque non iam
C in cognitionem confuſam actualem, ſed in potentialem cadunt. Quo liquet, ſextum argumentum à propoſitæ diſceptationis, in qua de cognitione confuſa actuali agitur, ſcopo aberrare. Erit tamen operæpretium decernere hoc loco, quinam ordo ſit cognitionis confuſæ potentialis. Sunt, qui aſſerant magis vniuerſalia ſecundum eiuſmodi cognitionem interdum nobis notiora eſſe, videlicet cùm cognitio confuſa potentialis, & diſtincta
D actualis in eandem incidunt, veluti cùm animalis eſſentiam ignoratis ſpeciebus, quæ ſub eo continentur, penetramus. Sed non rectè ſentiunt. Nam cognitio diſtincta actualis magis vniuerſalium, ſublatis impedimentis, ſemper eſt poſterior confuſa actuali minùs vniuerſalium, vt ex dictis conſtat. Quare ſemper confuſa potentialis minùs vniuerſalium, erit prior confuſa potentiali magis vniuerſalium, proindeq; abſolutè ſtatuendum eſt, cognitio-
E nem confuſam potentialem minùs vniuerſalium, ſemper antecedere cognitionem eiuſdem generis circa magis vniuerſalia. Hoc poſito reſpondetur ad argumentum, non omne totum via inuentionis priùs à nobis concipi, quàm partes, ſed id tantùm, quod ſenſui magis appropinquat; hoc autem è communibus naturis eſt ſpecies infima. Neque oppoſitum docet Ariſtot. in proœmio, vbi de progreſſu cognoſcendi auſcultatorio, accuratęq; doctri-
F næ, diſputat.

Quid à nobis primò intelligatur notitia confuſa potentiali.

Solutio ſeptimi: Ex eo, quòd naturæ magis vniuerſales pauciora in ſe prędicata cohibent, rectè colligitur, eas ad notitiam diſtinctam actualem paucioribus egere, atq; ita eo cognitionis genere priùs à nobis concipi. Verùm eædem ad notionem confuſam actualem plura requirunt, quatenus à pluribus abſtrahendæ ſunt, quàm naturæ minùs communes.

Naturæ magis vniuerſales plura exigunt ad cõfuſam ſui notitiam.

Solutio octaui: Receptis iam intellectu ſpeciebus, plerumq; magis vnicuiq; in promptu eſt communiora prædicata apprehendere, &

de inferioribus enuntiare, propterea quod illa, vt in pluribus inſunt, ita frequentius occurrunt, atque adeò magis innoteſcunt. Sed enim hoc non impedit, quominùs cùm rei imago in intellectu primum gignitur, priùs ſpecies infima, quàm vlla natura ſuperior, ſublatis impedimentis concipiatur: quæ fuit noſtra prima concluſio in tertio huiuſce diſputationis articulo: quam etiam ſolam argumenta Scoti, & ex mente ipſius, & re ipſa colligunt, vnde non eſt, quod à nobis ſoluantur.

QVÆSTIO IV.

SIT'NE SINGVLARE PRImò cognitum à noſtro intellectu, annon?

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA SVAdere videantur, priùs vniuerſale, quàm ſingulare à nobis intelligi.

SVperiori quæſtione comparauimus naturas vniuerſales inter ſeſe, nunc eaſdem cum ſingularibus conferemus. Quòd igitur vniuerſales cognitione confuſa priùs ab intellectu noſtro percipiantur, defendunt Thomiſtæ propè omnes, & ex Scoti ſectatoribus non pauci, idque hiſce ferè argumentis ſtabilire nituntur.

Hos retulimus ſuperiùs art. 1. quaſi 3.

1. Argum. Ex D. Th. 1. contra gent. cap. 48.

Primùm, cùm omnis noſtra cognitio per ſpecies fiat, ea priùs cognoſcere intellectus debet, quæ ipſi directò priùs & clariùs ab ſpecie intelligibili repræſentantur: ſed ita ſe habent naturæ communes. Nam eæ primaria, & formali expreſſione in ſpecie continentur, ſingularia verò non niſi implicitè & virtute: igitur priùs naturæ communes, quàm ſingulares à nobis percipiuntur.

2. Argum.

Deinde, materia eſt in cauſa, cur res materiales minùs facilè à nobis intelligantur: ergo ea, quæ maximè ſunt in materiam demerſa, vti ſingularia, difficiliùs ac poſteriùs ab intellectu noſtro percipientur. Probatur aſſumptum, primùm, quia vnumquodque intelligitur ex ſuo actu, vt Ariſtoteles docet 9. Metaphyſicæ capite 11. textu 20. at materia non actus eſt, ſed potentia. Secundò, quia vt aduertit Plotinus Ennead. 5. libro 5. cap. 1. cognitum debet eſſe cognoſcenti cognatum: vnde omnis cognitio, vt eſt communis Philoſophorum ſententia, tradita in opere de ſecretiore ſapientia ſecundum Aegyptios,

Plotinus.

A cap. 3 lib. 2. fit per aſſimilationem inter vim cognoſcentem, & rem cognitam: at intellectus cum immaterialis ſit, admodum eſt materiæ diſſimilis.

Omnis cognitio ſimilitudine fit cognoſcētis cū cognito.

3. Argum.

Item, pueri, quorum vox naturæ ipſius vox eſſe videtur, principiò quemlibet virum vocant patrem, quamlibet fœminam matrem. Igitur naturæ ductu priùs communem rationem patris, quàm huius patris apprehendunt, atque adeò non priùs ſingulare, quàm vniuerſale intelligunt. Quare & Ariſtoteles in B prooemio huius operis ab hoc puerorum exemplo argumentum duxit ad comprobandum, vniuerſalia tum magis, tum priùs nobis eſſe manifeſta.

4. Argum.

Ad hæc, vniuerſale eſt obiectum intellectus, ſingulare obiectum ſenſus; vt teſtatur Ariſtoteles hoc in libro cap 5. textu 49. ergo intellectus priùs vniuerſale cognoſcit, quam ſingulare, alioqui priùs tenderet in non ſuum, C quàm in ſuum obiectum. Huc pertinet, quòd etiam Ariſtot. eodem loco ait, repetitque in 5. libro Metaphyſicæ cap. 11. textu 16. nimirum ſingulare eſſe primò notum ſenſui, vniuerſale vero intellectui.

5. Argum.

Poſtremò, ſingulare intelligitur à nobis reflexè, vt aſſeruiſſe videtur Ariſtoteles 3. de anima capite 4. textu 10. ergo eius cognitio poſterior eſt, quàm rei vniuerſalis. Conſecutio patet, quia omne reflexum eſt poſte- D rius directo. Liquet etiam priuatim ex ipſo progreſſu cognitionis reflexæ, quam D. Thomas in diſputatis quæſt. de anima, articulo 20. & alibi, ac nonnulli eius ſectatores in hunc ferè modum explicant. Cùm rei alicuius notitia mentem ſubit, ducitur primùm à phantaſmate & intellectu agente, quaſi intelligibilis quædam linea, quæ deinde procurrit ad intellectum patientem, inde ad rem vniuerſalem ſpecie repræſentatam, tum à re vniuerſa- E li inflectitur ad phantaſma, & ad rem ſingularem, quæ illius quaſi inuolucro obtegitur: hoc eſt, vt planiùs dicamus, imprimitur à phantaſmate, & intellectu agente in patientem ſpecies intelligibilis: tunc intellectus patiens ea informatus gignit conceptum rei vniuerſalis, mox attendens ad ſuum actum, aduertit illum genitum fuiſſe ab ſpecie, ſpeciem à phantaſmate, phantaſma à re ſingulari: atque ita tandem in hoc flexu deprehendit rem F ſingularem, & exiſtit in mente quidam veluti circulus intellectualis, quem Ariſtoteles ſignificauit ſimilitudine lineæ inflexæ, quæ in ſe ipſam veluti recurrit, cùm ex recta inflectitur in orbem.

D. Th. opuſ. c. 29 & 43. & 2. de anima lect. 13. & 1. part. q. 81 art. 3. & q. 86. art. 1. Ferrarienſis 3. de anima q. 13 Hiſpalenſis in 1. d. 39. q. 2 ar. 3. Capre. in 1. d. 35 qu 2.

Intellectualis circulus.

Alij verò cognitionem reflexam ſingularis hoc modo fieri arbitrantur. Percipit intellectus naturam communem verbi gratia hominis, tunc quia aduertit illam non ſeparatim ac per ſe cohærere, ſed neceſſariò in aliquo ſingulari exiſtere, colligit dari aliquod ſingulare, in quo ſit, atque ita dicitur ſingulare ipſum arguendo

Vt Caietanus 1 par. q. 86. art. 1.

arguendo ac reflectendo cognoſcere. Patet igitur notitiam reflexam ſingularis, ſiue hoc, ſiue illo modo contingat, poſteriorem eſſe, quàm conceptum naturæ communis; quandoquidem ſemper intellectus extremo loco naturam ſingularem apprehendit.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR SINGVLARIA priùs faciliuſq́; à nobis intelligi, quàm vniuerſalia.

Concluſio.

ASſerendum tamen eſt, priùs à nobis ſingularia, quàm vniuerſalia intelligi. Quod præter alios ſentit Durandus in 2. diſt. 3. qu. 7. Ochamus in 1. diſt. 3. qu. 5. Gregor. ibid. quæſt. 3. Apollinaris 3. de Anima, qu. 13. Burlæus & Marſilius hoc loco. Hanc ſententiam, qui ſpecies proprias rerum ſingularium in intellectu dari arbitrantur, ex eo maximè comprobare poſſunt; quòd intellectus priùs conſignetur ſpecie rei ſingularis, quàm vniuerſalis, faciliusq; ac promptiùs excitetur ad eliciendum conceptum adæquatum talis ſpeciei, exprimentem ſcilicet totum id, quod ſpecies repræſentat, hoc eſt, ipſam rem ſingularem, quàm ad formandum conceptum naturę cōmunioris, ad quam ea ſpecies nec primario, nec adæquatè inclinet. Verùm quia illuſtrior, magisq; Peripatetica eſt contraria opinio, prorſus negans intellectui eiuſmodi ſpecies intelligibiles, quæ adæquatè repræſenteut ſingularia (qua de re 3. de Anima) nos illi modò inſiſtentes ea probatione non vtemur. Nec verò deſunt aliæ ſatis firmæ ad propoſitum concludendum.

Eius aſſertores. Eandem ſequuntur Io. Maior in 1. d. 3. q. 4. Baconus ibid. q. 1. Niphus 1. Metaph. diſput. 11. Trōbeta 7. Metaph. qu 7. Ant. Andr. qu 14. Ioan. Can. 1. Phyſ. q. 2. Thinenſis 3. de Anima, ad text. 11. Piccol. in ſua Phil. Moral. grad. 5. cap. 18.

Quod igitur conceptus rei ſingularis priùs, faciliusque à nobis eliciatur, quàm rei vniuerſalis, oſtendi poteſt; primò, quia ſingulare eſt propinquum ſenſui, à quo intellectus hoc ſtatu cognitionem mutuatur, & in actu ſuo pendet. Quare priùs fertur intellectus ad ſingulare ipſum, quàm ad vniuerſale concipiendum.

Opinio magis Peripatetica non dari ſpecies rerum ſingularium.

Secundò, Conceptus rei ſingularis, cùm ſit notitia præſtantioris naturæ, perfectior eſt, quàm conceptus rei communis in eadem ſerie: ergo priùs, ſaltem origine, ab intellectu noſtro gignetur. Probatur conſecutio; quia, vt Scotus rectè argumentabatur, cauſſæ naturales, cùm nihil impedimenti ſubeſt, mox producunt nobiliſſimum effectum, quem poſſunt: at verò cùm primùm ex phantaſmate rei ſingularis tranſmittitur ſpecies rei communis in intellectum, dantur cauſſæ, quæ ſufficiūt ad productionem conceptus rei ſingularis; nimirum eiuſmodi ſpecies, & phātaſma; nec quicquam eſt quod impediat. Quare is conceptus priùs omnino elicietur.

Experientia dux philoſophiæ.

Tertiò, Experientia ipſa dux philoſophiæ ac magiſtra veritatis palàm teſtatur, cùm res aliA qua ſingularis ſenſum ferit, nihil priùs à nobis concipi, quàm rem ipſam ſingularem: aduerſatur ergo experientiæ, qui negat ſingularia priùs à nobis intelligi.

Impugnatur prior modus cognitionis reflexæ ſuprà explicatus.

Poſtremò, Si intellectus non intelligeret ſingularia niſi reflexè, & eo præſertim modo, quem aduerſariæ partis auctores tradunt, ſequeretur in primis nullum ſingulare à nobis determinatè concipi, ſub notitia vaga duntaxat. Nam ſi nullum hominis, verbi gratia, inB diuiduum apprehendimus, niſi ſcrutando ſingulare, à quo ſpecies hominis in commune genita eſt (qui erat prior modus explicandi cognitionem reflexam) cùm eiuſmodi ſpecies à Socrate, vel à Platone, & alio quouis homine ſine diſcrimine emitti potuerit; certè ea ratione ad nullum hominis indiuiduum definitè perueniemus. Idemque accidet, ſi ſingulare non percipiamus; niſi dum arguendo aduertimus, communem hominis, verbi gratia, naC turam neceſſariò re ipſa in aliquo ſingulari exiſtere, quo pacto alij cognitionem reflexam explicabant. Etenim cùm hominis natura in omnibus ſuis inferioribus contineatur, non magis ad hoc ſingulare, quàm ad illud eo pacto ducemur. Rurſus ſi prior ille modus cognitionis reflexæ verus eſſet, ſequeretur conceptum rei ſingularis efformari non poſſe, niſi interpoſita longiori mora, dum ſcilicet intellectus eiuſmodi recurſus obit; imò nec eliciD niſi ab homine exercitato; quiq; priùs ab alio edoctus fuerit, quo modo quaſi filo, vt in Dædali labyrintho, viam regens per circuitus illos, & ambages, ad phantaſma redeat. Quare minùs fuiſſet à natura homini conſultum, cui tam perplexa & difficilis via data eſſet ad intelligenda ſingularia, in quibus tractandis omnis eius vita verſatur.

Refellitur poſterior.

E

ARTICVLVS III.

DILVVNTVR ADVERSARIAE partis argumenta.

NVnc eorum argumentis occurramus, qui oſtendere nitūtur priùs vniuerſalia, quàm ſingularia in noſtrum intellectum cadere. Ad primum dicendum: non oportere priùs inF telligi id, quod ſpecies primariò repræſentat, ſed id, ad quod magis excitatur intellectus; magis autem excitatur ac ducitur ad intelligendum ſingulare, licet inadæquatè, & implicitè in ſpecie intelligibili repræſentatum; quia phantaſma, quod in ſenſu interno intellectui aſſiſtit; eſt ipſius ſingularis, præualetque ad determinandam ad illud intellectionem ob dependentiam intellectus noſtri à ſenſu, hoc rerum ſtatu; quantumuis ſpecies intelligibilis ex ſe magis ferat ad rem vniuerſalem.

Ex Henrico Gand 1. par. Summ. art. 36 q. 1. lege etiã pro eadem re Auerroem diſput. 3. contra Algazellē, D. Th. 1. ſen. d. 35. q. vnic. artic. 1. & 2. contra gent. c. 44. Zimarã in theor. propoſ. 1.

** Quo pacto materia impedit cognitionem.*

** Plantæ ob nimis terreſtrem corporis compagē, ſenſu carēt.*

Intellectio non magis à materia rei ſingularis quàm vniuerſalis impeditur.

Secundi argumenti explicatio vt illuſtrior ſit, aduertendum eſt * duobus modis dici poſſe cognitionem impediri à materia; vno ex parte ſubiecti; altero ex parte obiecti. Ex parte ſubiecti; quia quò illud magis materiale eſt, eo minùs idoneum ad vim cognoſcendi; cùm ſemper hæc nonnihil abſtractionis à materia deſideret. Vnde Ariſtot. 2. de Anima, cap. 12. tex. 124. * cauſam cur plantæ cognitione prorſus careant (etſi eis Plato quaſi dormientem ſenſum dederit) ad ipſarum concretionem, &, vt vocant, materialitatem refert: contrà verò quò res magis à materia emergunt, eò perfectiorem obtinent cognoſcendi gradum, vt videre eſt in bellua, homine, & angelo: hominis enim cognitio perfectior eſt quàm belluæ; quia forma hominis poteſt extra materiam eo hærere, non autem belluæ: & angeli item cognitio nobilior, quàm hominis, quia angelus prorſus materia vacat, non homo, qui ex corpore & animo conſtat. Iam verò ex parte obiecti dicitur materia impedire, ſeu retardare cognitionem ob eas potiſſimùm cauſas, quæ in propoſito argumento continentur. Verùm ſi quis animum aduertat, facilè videbit ex nulla earum colligi poſſe, intellectionem plus à materia rei ſingularis, quàm vniuerſalis impediri. Non enim materia rei ſingularis, aut magis potentia eſt, aut intellectui diſſimilior, quàm materia rei vniuerſalis. Nam quod obijciunt, naturam ſingularem magis eſſe materia demerſam, id eſt, conſtitui ex materia magis contracta, id nihil momenti habet. Non enim contractio illa difficiliorem reddit apprehenſionem rei ſingularis; quin verò naturæ communes non niſi beneficio ſingularium, quæ primò in ſenſus, deinde in intellectum ſpecies imprimunt, intelligi à nobis poſſunt. Quo fit, vt materia indiuidua non modò non impediat, aut retardet cognitionem, ſed pro ſua etiam parte iuuet, ac promoueat, quatenus eſt in re ſingulari, à quo omnis noſtra cognitio ortum habet.

Lege D. Th. 1. par. q. 101. art. 2. & in 2. Sent d. 23. q. 2. artic. 2. Gal. lib. 3. de Loc. affect.

Cerebri humiditas intelligendi actum interturbat.

Ad tertium, dicendum cum Gregorio in 1. d. 3. quæſt. 4. art. 3. & Ochamo diſtin. 3. quæſt. 6. pueros non ieicircò primùm omnes viros patres appellare, quòd communem patris, aut viri rationem primò concipiant, ſed quia humore & ea, quam humor exhalat, nebula cerebrum occupante, adeò in illis interior ſenſus obductus eſt, adeoque imperfectè & quaſi per vmbram operatur, vt ſingularia illa non niſi ſub imperfecta & vaga notione percipiat, nec patentes ab alijs dignoſcant, donec vi diſcernendi polleant, quæ ætate procedente ſenſim emergit. Quòd ſi aduerſariorum ratio concluderet, eodem modo, vt autores citati animaduertunt, probari poſſet, belluas primùm naturam communem apprehendere, quam ne apprehendunt quidem. Videmus ſiquidē agnos recens natos quamlibet ouem, quaſi matrem ſequi; nimirum quia dum vegetiori careat ſenſu, omnes oues tanquam matres apprehendunt. At enim quia vaga illa & confuſa ſingularum notitia, quatenus circa nullum ſingulare definitè verſatur, conceptui confuſo rei vniuerſalis admodum cognata eſt; ideò Ariſt. ab eo ſumpſit argumentum, quo vniuerſalia priùs à nobis intelligi comprobauit.

Notitiã vaga ſingularium.

Obiectum adæquatum intellectus.

Ad quartum reſpondendum eſt, adæquatum obiectum intellectus, vt ex 9. Metaphyſ. cap. 11. text. 20. colligitur, non eſſe vniuerſale, ſed ens in tota ſuæ ſignificationis amplitudine, quo pacto tam vniuerſalia, quàm ſingularia complectitur: dici tamen interdum vniuerſale, obiectum intellectus; quia cognitio vniuerſalis propria illi eſt, vtpote, quæ ſoli intellectui competit, etſi non ſola; ſeu (quod eodem redit) quia intellectus per vniuerſalium cognitionem præſtat ſenſui, qui licet ſingularia percipiat, vltra ea tamen non aſcendit. Reliqua verò Ariſt. teſtimonia intelligenda ſunt de cognitione ſcientiæ, qua intellectus, vt ex 1. lib. poſterioris Analyticæ conſtat, vniuerſalia per ſe ac primò contemplatur; ſingularia verò non niſi ex accidente & ſecundaria ratione.

Explicatur locus Ariſt. in 3. de Anima.

Quinti argumenti ſolutio plus habet difficultatis; illo namq; Ariſtot. teſtimonio ex cap. 4. lib. 3. de Anima, tanquam gladio Delphico variè vtuntur Peripatetici. Nonnulli, è quibus eſt Henricus Gandau. quodlib. 5. quæſt. 15. D. Thomas, eiusque ſectatores, & plerique alij, quorum explicationem in argumento retulimus, elicere ex eo conantur, ſingulare poſteriùs à nobis intelligi, alij intelligi priùs. Atque ex hiſce poſterioribus eſt Gregor. Ariminenſis in 1. diſt. 3. quæſt. 3. artic. 2. & Burlæus initio huius libri. Reiecta tamen huiuſce rei pleniori diſceptatione ad eum locum tertij de Anima, breuiter hic dicendum, Ariſtot. vel nihil ibi de diſcrimine inter directam & reflexam cognitionem tradere voluiſſe; ſed docere duntaxat, animam percipere vniuerſale alia facultate diſtincta à ſenſu, quo ſingulare percipit: diſtincta quidem vel reipſa, vel ſola ratione; ſicuti linea flexa ſola ratione differt à ſe ipſa protenſa, quod admodum probabile eſt. Vel, ſi etiam directæ & reflexæ cognitionis diſcrimen indicare voluit, haud obſcurè cognitionem reflexam, quam ſingulari attribuit, priorem feciſſe directa, quam aſſignat vniuerſali. Hæc eſt enim eius loci ſententia; Anima percipit vniuerſale, ſicuti cùm extenſa fuerit linea flexa, quaſi videlicet mens in cognoſcendo ſingulari priùs ſe inflectat ad ſenſum, poſtea verò recto intuitu ſeſe ad percipiendum vniuerſale conuertat. At neque iuxta hanc expoſitionem dici debet ſingulare cognoſci reflexè, ſed inflexè potiùs, vt ex contextu Græco planum eſt. Vnde patet Ariſtot. eo loco aut neutri parti præſentis controuerſiæ, aut noſtri potiùs fauiſſe. Lege etiam Fonſecam lib. 1. Metaphyſ. cap. 2. quæſt. 2. ſect. 4.

Singulare non tam reflexè, quàm inflexè à nobis intelligi.

QVÆST.

QVÆSTIO V.

VTRVM SINGVLARE SVBſtantia, an accidentis à nobis primò intelligatur.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS VIdeatur primò intelligi ſingulare ſubſtantia.

SVperiori diſputatione ſtatuimus; priùs à nobis ſingulare, quàm vniuerſale intelligi: ſequitur vt quodnam illud ſingulare ſit, accidentis ne an ſubſtantiæ, videamus. Quòd igitur ſingulare ſubſtãtiæ in noſtrum intellectum primò cadat, ſuaderi poteſt in primis teſtimonio Ariſtot. 7. Metaphyſ. cap. 1. textu 4. vbi ait, ſubſtantiam eſſe cognitione priorem accidentibus. Deinde hac ratione: Id intellectus primò concipit, quod primò cogitatiua apprehendit; nam & cum hac primò coniungitur intellectus agens: ſed cogitatiua primò apprehendit ſubſtantiam ſingularem, ergo & intellectus. Maior propoſitio ſuadetur, quia ex doctrina D. Dionyſij, cap. 4. de Diuinis nominibus, infimum ſummi coniungitur ſummo infimi, ſummum autem inter potentias cognoſcentes eſt intellectus; infimum verò facultas ſenſitiua: itemque omnium intellectuum, humanus infimus eſt, & inter omnes ſenſitrices facultates cogitatiua ſumma habetur. Minor probatur, quia cùm ſubſtantiæ cognitio, accidentium perceptione nobilior ſit, illam priùs quàm hanc cogitatiua eliciet, ſi cauſa naturalis non impedita edit primò nobiliſſimum effectum, quem poteſt.

Ariſtot.

D. Dionyſ.

Infimũ ſummi coniungitur ſummo infimi.

Item, Anima nihil priùs, quàm ſe ipſam intelligit. Non ergo priùs accidens quàm ſubſtantiam percipit. Probatur antecedens: namque id anima priùs intelligit, quod ipſi maximè præſens eſt; nihil autem illi magis quàm ipſa ſibi cohæret, ac præſtò adeſt.

Denique, Quòd ſaltem Deus in hominis intellectum primò cadat, hunc in modum oſtenditur. Id, in quo cætera cognoſcimus, & quo de alijs iudicamus, primò nobis perſpectum eſſe oportet; vnde priùs lucem, quàm colores ſentimus, & principijs, quàm concluſioni, priùs aſſenſum damus; ſed quicquid cognoſcimus, non niſi in luce primæ veritatis cognoſcimus, & per eam de cæteris iudicamus, vt ſcripſit Plato in Timæo, & D. Auguſtinus 12. libro de Trinitate, cap. 2. Igitur primò cognitum à nobis eſt veritas prima, id eſt, Deus.

Plato.

D. Auguſt.

A

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS EXplicatio.

IN hac quæſtione diuerſi diuerſa, atque aduerſa ſentiunt. Etenim ſunt qui putent, ſubſtantiam non modo non intelligi à nobis primò, ſed ne intelligi quidem, noſtramque omnem perſcrutationem circa ſubſtantiarum B inuolucra, id eſt, accidentia, immorari, nec ad ipſam rei eſſentiam, aut ſubſtantiam peruenire. Qua de re lege, ſi placet, Nicolaum Cuſam in libris de Docta ignorantia, & in 3. Idiotæ dialogo copioſè diſſerentem. Alij cenſent priùs concipi à nobis ſubſtantiam, quàm accidens: & ex his quidam priùs vniuerſale, alij ſingulare; rurſumque ex his poſtremis quidam ſingulare vagum, alij determinatum.

Variæ ſententiæ de ſingulari primò cognito.

Lege Herueũ quodl. 3. q. 12.

Sit tamen concluſio. Singulare, quod à no- C bis primò concipitur, eſt ſingulare ſenſibile, determinatum, non ſubſtantiæ, (ſi eius formale ſpectetur) ſed accidentis concretè ſumpti. Hæc concluſio intelligi debet ſublatis impedimentis. Probaturque ſigillatim. Nam cùm noſtra cognitio ortum habeat à ſenſu, eoque vtatur velut præuio ſatellite, id primò mentem ſubit, quod primò ſui ſpeciem in ſenſus imprimit: hoc autem, vt ex ſuperioribus con- D ſtat, ſi nihil obſit, eſt ſingulare ſenſibile determinatum. Eſſe verò huiuſmodi ſingulare non ſubſtantiæ, ſed accidentis, inde ſuadetur: quia ſubſtantia non mittit ſui ſimilitudinem ad ſenſum, alioqui eſſet ſenſibilis per ſe, quod negat Ariſtot. 2. de Anima, cap. 6. text. 65. Denique debere id eſſe ſingulare accidentis concretè, non abſtractè ſumpti, ex eo oſtenditur, quia vnaquæque res ita ſenſu percipitur, vt in eum agit. Quare cùm ſingulare ſenſibile non E niſi concretè ſumptum agat, (Neque enim id, quod calefacit, eſt hic calor, ſed hoc calidum, docente Ariſtot. in lib. de Senſu & ſenſili, capite 6. quia actiones ſunt ſingularium per ſe exiſtentium) fit vt ſingulare ſenſibile concretum primò ſub ſenſum cadat, & ex conſequenti primùm ab intellectu percipiatur. Adiecimus verba illa, ſi eius formale ſpectetur, quia cùm concreta accidentium, quæ ſui ſpeciem in ſenſus mittunt, ſubſtantias connotent, neceſſe eſt, vt tam ipſa, quàm ſubſtantiæ, eodem actu F apprehendantur; ſed hæ vt connotatæ & accidentibus inuolutæ, ac proinde ſecundaria ratione, & implicitè; illa vt formaliter ſignificata, atque adeò primò & per ſe.

Concluſio.

Actiones ſunt ſingularium per ſe exiſtentium.

Ex his, quæ hactenus docuimus, licebit colligere; id, quod inter naturas communes à nobis primo loco intelligitur, eſſe naturam ſpecificam eius accidentis, quod amotis impedimentis priùs ſub ſenſum cadit: quod aſſerit Scotus 7. Metaph. q. 3. & Iandunus ibidem, alijque non pauci.

ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR PRIMI *articuli argumentis.*

Solut.1.arg.

AD primum argumentum initio quæſtionis propoſitum dic, Ariſtotelem eo loco ſeptimi Metaphyſ. loqui de accidente ſecundùm accuratam & diſtinctam cognitionem, quæ per auſcultationem habetur, quo pacto ſubſtantia cognitione prior eſt; cùm ſine illa accidens nec abſolutè intelligi, nec perfectè definiri poſſit. Nos verò in præſentia agere de accidente ſecundùm notitiam confuſam via inuentionis.

Quo pacto ſubſtantia ſit cognitione prior accidente.

Solut.2 arg.

Ad ſecundum, Suppoſita nunc illa ſententia, quæ præter ſenſum communem, plures ſenſus internos facit; quòd an ita ſit in libris de Anima diſquiretur; reſpondemus in primis negando maiorem propoſitionem. Non enim intellectus agens cum ſola cogitatrice potentia iungitur; ſed cum phantaſia quoque, imò & cum ſenſu communi, vt quidam putant. Quare cùm hæ facultates ſola accidentia percipiant, ſolam accidentis ſimilitudinem vnà cum intellectu agente in patientem primò inferent. Quòd verò ad illud D. Dionyſij effatum ſpectat, dicendum erit, omnes internos ſenſus reputari ſummum inter potentias cognoſcitiuas organicas. Aliter etiam eidem argumento occurri poteſt, videlicet admittendo maiorem propoſitionem cum Ianduno 1. de Anima, quæſt. 10. & Caiet. 1. part. quæſt. 85. artic. 1. ſed negando minorem. Licet enim cogitatiua ex accidentis ſimilitudine imaginem ſubſtantiæ effingat; tamen ſaltem priùs natura apprehēdit accidens, cuius ſpeciem à phantaſia recipit, eſto illius, quàm huius, apprehenſio nobilior ſit. Eſt enim rata naturæ lex, vt quælibet potētia id, ſaltem priùs origine, concipiat, cuius ſimilitudine primò excitatur. Adde etiam cogitatricem vim non niſi arguendo, & quodam veluti diſcurſu, vt pleriqueaarbitrantur, ad apprehenſionem ſubſtantiæ deuenire, proindeque non poſſe non imaginem accidentis, cum qua intellectus agens mox concurrat, ſibi prius efformare. Denique Richardus in 2. diſtin. 24. quæſt. 3. circa 3. principale, Heruæus quodlib. 3. quæſt. 12. negant ſubſtantiam ab vllo ſenſu percipi. Quæ ſententia in vtramque partem probabilis eſt: placuit autem affirmatiua D. Thom. in 4. diſt. 49. quæſt. 2. art. 2. & in opuſc. 26. Auerroi 2. lib. de Anima, comm. 63. Caiet. 3. p. q. 76. art. 7. alijsque compluribus. Qua de re luculenter ſcripſit Mirandula lib. 5. de Examine veritatis, cap. 10.

Altera ſolutio eiuſdem argumenti.

Cogitatiua prius ſaltem natura, apprehēdit accidēs, quàm ſubſtātiam.

3. Solut. aliorum.

Solut. 3. arg.

Ad tertium, dicito ex doctrina D. Auguſtini lib. 14. de Trinitate, capite 6. dupliciter intelligi
B poſſe mentem noſtram ſibi præſentem eſſe; videlicet præſentia eſſentiali; quia nimirum à ſe ipſa non abeſt: vel obiectiua, quia ſibimet conceptu aliquo obijcitur. Priori modo non poſſe quicquam priùs, aut magis præſens illi eſſe, quàm ipſa ſibi eſt: poſteriori priùs ſeſe illi exhibere rem ſingularem ſenſibilem, cuius ſpeciem recipit, maximè cùm ſe non niſi actu reflexo intelligat, poſtquam videlicet ad alia
C protenſa in ſe ipſam recurrit. Quod Ariſtoteles ſignificauit 3. de Anima, capite 4. text. 8. aiens cùm intellectus ſingula intelligibilia effectus fuerit, tunc demum ſui ipſius capere notionem.

Quo pacto anima in ſe reciprocet, lege D. Th. 1. par. q. 87. art. 1.

Solut. 4. arg.

Ad quartum, omiſſa longiori diſputatione, quam perſequitur Henricus Gandau. 1. par. Summæ, art. 24. quæſt. 7. & D. Thomas opuſc. 70. quæſt. 1. art. 3. & 1. par. quæſt. 88. art. 3. & Scotus in 1. Senten. diſt. 3. quæſt. 4. reſpondendum eſt, ea quæ intelligimus, non dici apud Plato-
D nem & D. Auguſt. percipi à nobis in luce primæ veritatis tanquam in re cognita; ſed tanquam in ratione cognoſcendi, id eſt, non quaſi dum quidpiam intelligimus ipſam primam veritatem priùs cognoſcamus: ſed quia nihil in noſtrum intellectum cadit, niſi quatenus in eo prima veritas elucet, & participatur, & ſacrum illud ac diuinum lumē vt rebus ipſis veritatem, ita nobis vim eius percipiendæ, tuendæque largitur, vt ex eodem Platone D. Gre-
E gorius Nazianzenus inquit. Enimuerò quòd ipſa prima veritas in ſe ſumpta à nobis haud primò cognoſcatur ex eo planum eſt, quia in hoc vitæ ſtatu ad naturalem Dei cognitionem non niſi ex antecedente ſenſibilium rerum notitia prouehimur. Atq; hæc de ordine vniuerſalia & ſingularia à nobis intelligendi ſatis ſint.

Nihil intelligimus niſi lumine è diuino lucis fonte ad nos defluente. Hac de re D. Greg. Naz. in ſanctum lauacrum, orat. 3.

CAPVT

Κεφάλ. β.

ΑΝάγκη δ' ἤτοι μίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν, ἢ πλείους, καὶ εἰ μίαν, ἤτοι ἀκίνητον, ὥσπερ φησὶ Παρμενίδης καὶ Μέλισσος· ἢ κινουμένην, ὥσπερ οἱ φυσικοί. οἱ μὲν, ἀέρα φάσκοντες εἶναι· οἱ δὲ ὕδωρ, τὴν πρώτην ἀρχήν. οἱ δὲ πλείους, ἢ πεπερασμένας, ἢ ἀπείρους. καὶ εἰ πεπερασμένας, πλείους δὲ μιᾶς, ἢ δύο ἢ τρεῖς, ἢ τέτταρας, ἢ ἄλλον τινὰ ἀριθμόν. καὶ εἰ ἀπείρους, ἢ οὕτως, ὥσπερ Δημόκριτος, τὸ γένος ἓν, σχήματι ἢ καὶ εἴδει διαφερούσας, ἢ καὶ ἐναντίας. ὁμοίως δὲ ζητοῦσι καὶ οἱ τὰ ὄντα ζητοῦντες, πόσα· ἐξ ὧν γὰρ τὰ ὄντα ἐστί. ζητοῦσι πρῶτον ταῦτα πότερον ἓν, ἢ πολλά. καὶ εἰ πολλά, ἢ πεπερασμένα, ἢ ἄπειρα. ὥστε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ στοιχεῖον ζητοῦσι, πότερον ἓν, ἢ πολλά. τὸ μὲν οὖν εἰ ἓν καὶ ἀκίνητον τὸ ὂν σκοπεῖν, οὐ περὶ φύσεώς ἐστι σκοπεῖν. ὥσπερ γὰρ καὶ τῷ γεωμέτρῃ οὐκ ἔτι λόγος ἐστὶ πρὸς τὸν ἀνελόντα τὰς ἀρχάς, ἀλλ' ἤτοι ἑτέρας ἐπιστήμης, ἢ πασῶν κοινῆς. οὕτως οὐδὲ τῷ περὶ ἀρχῶν. οὐ γὰρ

Capvt II.

NEceſſe eſt a itaque aut vnum eſſe principium, aut plura: atque ſi vnum, aut immobile, vt Parmenides & Meliſſus inquiunt; aut quod moueatur, vt naturales Philoſophi; quorum alij primum principium ignem ſtatuunt, alij aquam: at ſi plura, aut finita, aut infinita: & ſi finita, vno autem plura; aut duo, aut tria, aut quatuor, aut numero quopiam alio: ſi infinita, aut generis eiuſdem ſpecie differentia, vt Democritus; aut etiam contraria. Text.6. b Non aliter inquirunt, qui ea quæ ſunt quot ſint, ſcrutantur. Nam de his primùm quærunt, è quibus ſunt entia, vtrum vnum, an plura: & ſi plura, an finita, an infinita. Quare inquirunt an principium & elementum vnum ſit, an multa. Text.7. c Conſideratio igitur de eo quod eſt, an vnum ſit, & immobile, Naturalis non eſt. Nam vt Geometræ nulla contra eum remanet ratio qui principia tollit; ſed aut alterius eſt ſcientiæ, aut omnium communis; ſic neque ei, qui de principijs diſſerit. Text.8.

d Quan-

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

ABſoluto huiuſce diſciplinæ procemio, ſequitur tractatio ipſa, in qua Ariſtoteles imitatus naturam, quæ à principijs opus inchoat, diſputationem rerum naturalium ab earum principijs orditur. Seruat autem in horum perueſtigatione eum ordinem, ac methodum, quam ipſe antè perſcripſerat. Nam priuſquam de ſingulis principijs particulatim diſſerat, communes, ac generales eorum quæſtiones pertractat, & ante omnia veterum ſententias commemorat, vt ex earum dijudicatione firmior atque illuſtrior ſit veritatis explicatio. *Methodus Ariſtotelicæ doctrinæ.*

a *Neceſſe eſt itaque*] Tradit modos, quibus principia ſtatui poſſe videantur, vt ex ijs omnibus eos quos probarit, excerpat, & principiorum numerum ſtatuat; non omnes tamen recenſet, vt annotauit Diuus Thomas, Auerroes & Simplicius; ſed qui magis ad rem præſentem ſapiunt. Poſſunt verò ij ad hanc ſummam, partitionemque redigi. Oportet aut vnum eſſe principium, aut plura: ſi vnum, aut motus expers, aut mobile; ſi motus expers, aut finitum, aut infinitum. Similiter ſi mobile. Rurſum, ſi plura, aut finita, aut infinita; ſi finita, aut duo, aut tria, aut alio certo numero comprehenſa. Si infinita, aut generis eiuſdem, ſed ſpecie & figura, ſituque diuerſa; aut genere etiam differentia, & inter ſe pugnantia. Igitur Parmenides & Meliſſus vnum duntaxat principium, idq; motus expers inuexere, infinitum Meliſſus, Parmenides finitum. Diogenes Apolloniates, Anaximenes, Anaximander & Thales vnum etiam, ſed infinitum & mobile. Hippaſus & Heraclitus vnum quoque; veruntamen finitum & mobile. Plura verò certo numero comprehenſa conſtituerũt Plato, Empedocles & Pythagoræi; Plato tria, Empedocles quatuor, Pythagoræi decem. Infinita generis eiuſdem, ſpecie & figura diſcrepantia Leuſippus & Democritus: generis diuerſi, & inter ſe contraria, Anaxagoras. Quo autem modo ſinguli ſua dogmata intellexerint, ac defenderint, patebit in progreſſu, noſque id in quæſtione de numero principiorum locupletiùs exponemus. *Modi, quibus principia videntur ſtatui.* *Qui vnum principium fecêre.* *Qui plura finita.* *Qui infinita.*

b *Non aliter inquirunt*] Variè hunc locum explicant Alexander, Simplicius & Auerroes. Videtur tamen ſignificaſſe Ariſtoteles hanc, quam ſequitur, philoſophandi rationem, ſcrutando nimirum Phyſicarum rerum principia, nequaquã nouam eſſe, cùm eam alij ante ipſum vſurparint: qui cùm eorum, quibus vniuerſitas conſtat, numerum, ſeu multitudinem inueſtigarent, re ipſa nihil aliud, quàm quot eſſent rerum initia diſquirebant.

c *Conſideratio igitur*] Antequam eorum placitum confutet, qui vnum immobile fecêre principium, oſtendit non eſſe Phyſici negotij contra eos, qui ita ſenſerint, diſputationem inire; ſed ad aliam id facultatem, altioremve ſcientiam attinere; eò quòd Phyſiologiæ tollant principia, quibus ſublatis, omnis phyſica diſputatio collabitur, & euaneſcit.

ἔτι γὰρ ἀρχὴ ἐστιν, εἰ ἓν μόνον, καὶ οὕτως ἕν ἐστι. ἡ γὰρ ἀρχὴ, τινὸς ἢ τινῶν. ὅμοιον δὴ σκοπεῖν εἰ οὕτως ἕν, καὶ πρὸς ἄλλην θέσιν ὁποιανοῦν διαλέγεσθαι, τῶν λόγου ἕνεκα λεγομένων. οἷον τὴν Ἡρακλείτειον· ἢ εἴ τις φαίη ἄνθρωπον ἓν τὸ ὂν εἶναι· ἢ λύειν λόγον ἐριστικόν, ὅπερ ἀμφότεροι μὲν ἔχουσιν οἱ λόγοι, καὶ ὁ Μελίσσου καὶ ὁ Παρμενίδου. καὶ γὰρ ψευδῆ λαμβάνουσι, καὶ ἀσυλλόγιστοί ἀ-

d *Quando principium non eſt, ſi vnum tantùm eſt, hocque modo vnum. Alicuius enim eſt, aut aliquorum id, quod eſt principium. Conſiderare itaq; an hoc modo vnum ſit, perinde eſt atque contra aliam quamuis poſitionem, quæ ſermonis gratiã affirmetur, qualis eſt Heracliti, aut ſi quis id quod eſt, hominem vnum eſſe dixerit, diſſerere; aut conten-* Text.9.

ον· μᾶλλον δ' ὁ Μελίσσου φορτικὸς, καὶ οὐκ ἔχων ἀπορίαν. ἀλλ' ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τἆλλα συμβαίνει. τοῦτο δ' οὐδὲν χαλεπόν. ἡμῖν δ' ὑποκείσθω, τὰ φύσει ἢ πάντα, ἢ ἔνια κινούμενα εἶναι· δῆλον δ' ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. ἅμα δ' οὐδὲ λύειν ἅπαντα προσήκει, ἀλλ' ἢ ὅσα ἐκ τῶν ἀρχῶν τις ἐπιδεικνὺς ψεύδεται. ὅσα δὲ μή, οὔ. οἷον τὸν τετραγωνισμὸν τὸν μὲν διὰ τῶν τμημάτων, γεωμετρικοῦ διαλῦσαι, τὸν δὲ Ἀντιφῶντος οὐ γεωμετρικοῦ· οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ φύσεως μὲν οὔ, φυσικὰς δὲ ἀπορίας συμβαίνει λέγειν αὐτοῖς, ἴσως ἔχει καλῶς ἐπὶ μικρὸν διαλεχθῆναι περὶ αὐτῶν. ἔχει γὰρ φιλοσοφίαν ἡ σκέψις.

ἀρχὴ

tioſam rationem diluere, quales quidem Parmenidis & Meliſſi ambæ ſunt rationes; quippe quæ & falſa aſſumant & non rectè concludant. Magis tamen Meliſſi ratio importuna eſt, & dubitationem non habet; ſed abſurdo vno dato cætera accidunt. In hoc verò nulla ineſt difficultas. Text.10. *e Nos autem ponamus quæ naturâ conſtant aut omnia, aut quædam moueri; quod quidem inductione eſt manifeſtum. At neque omnia diluere conuenit; ſed ea tantùm, quæ ex principijs demonſtrando falſa concludunt: quæ autem ſic non concluduntur, minimè.* Text.11. *f vt quadrationem, quæ per ſegmenta fit, Geometræ eſt diſſoluere; at eam, quæ Antiphontis, haudquaquam.* *g Sed quanquam naturæ conſideratio hæc non ſit; quia tamen. quod dicunt, naturales dubitationes habere accidit, bene res fortaſſis ſe habuerit, ſi de eis aliquantiſper diſſeruerimus. Nam philoſophiam habet conſideratio.* Text.12.

Principium

d *Quando principium non eſt*] Oſtendit eos, qui vnum duntaxat principium, idque motus expers faciunt Philoſophię Naturalis principia tollere. Primùm, quia ita vnum faciunt principium, vt aſſerant vnum tantùm eſſe in natura ens; cùm tamen ratio principij multitudinem arguat; ſiquidem omne principium refertur ad id, quod ab eo dependet, aut aliquo modo originem capit. Deinde, quia negant motum, atque adeò totam euertunt naturam, quæ principium motus & quietis dicitur. Quare perinde eſſe cum his Philoſophis diſputare, atque cum Heraclito, aut alio, qui omne, quod eſt vnum, hominem eſſe diceret. Porrò Heraclitus cognomento tenebricoſus, vnus fuit ex antiquioribus Philoſophis, de quo illud narrant memorabile, quòd quoties domo egrediebatur, flebat, ſicuti & Democritus ridebat: quod alteri omnia, quæ agimus, miſeriæ alteri ineptiæ videbantur. Aiebat quoque Heraclitus, rem nullam, ob perennem agitationem, quâ voluuntur omnia, magis hoc quàm ſuum oppoſitum eſſe; negabatque, vt quidam tradidére, (etſi non tam animi aſſenſu, quàm concertandi ſtudio) communiſſimum, ac notiſſimum illud axioma; Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe. Lege Ariſtotelem 4. Metaph. cap. 3.

Qui motum negant, naturam tollũt.

Heraclitus σκοτεινός.

Plato. e *Nos autem ponamus*] Oſtenſurus Plato lib. 10. de Legib. eſſe Deos, ſumit priùs, vti rem omnem oculis peruiam, dari in naturę vniuerſitate motum. Hunc locum imitatus Ariſtoteles eadem hypotheſi vtitur: Statuendum, inquit, eſt hoc Phyſiologiæ principium ſatis manifeſtum; videlicet, res Phyſicas motu cieri, ſiue omnes in vniuerſum, ſiue earum ſaltem aliquas; alterutrũ namque ad rem propoſitam ſufficit; & tamen hoc principium inficiantur Parmenides & Meliſſus, cùm omne quod eſt vnum tantùm, idque à motu liberum faciant. Quare cùm tam longo itinere à Phyſiologia deflexerint, non erit Philoſophi Naturalis cum ijs diſceptare, & eorum rationes coarguere, ſed eas, quæ ſeruatis naturæ principijs, non rectè colligunt.

Quadratura circuli. f *Vt quadrationem quæ*] Quemadmodum, inquit, Geometræ eſt diſſoluere rationes, quæ per ſegmenta circulum quadrare nitebantur, non autem rationes, quibus ad id Antiphon vtebatur, ita nec Phyſico incumbit, Parmenidi & Meliſſo reſpondere. Hunc locum vt intelligas, aduerte quadrare circulum eſſe reperire aream quadrati æqualem areæ circuli. In huius autem rei peruestigatione diu elaborarunt ante Ariſtotelis tempora multi excellenti ingenio Mathematici, atque inter alios Antiphon & Hippocrates Chius, quorum meminit Ariſtoteles 1. libro Poſterioris Analyticæ, capite 7. text. 23. & 1. Meteororum, capite 6. & 1. Elenchorum, capite 10. ſed neuter eorum circulum quadrauit, tametſi peius Antiphoni res proceſſerit, qui inter argumentãdum nonnulla Geometricis principijs repugnantia ſumpſit. Quam ob cauſſam nõ attinet ad Geometram eius diluere rationes.

Antiphon.

Hippocrates.

Hac de re luculenter ſcripſit hoc loco Simplicius ad text. 11. & ex recentioribus Petrus Nonius & Ioannes Bruteon in libellis, quibus accuratè demonſtrant, fruſtra Orontium conatum fuiſſe prædictam quadraturam oſtendere. Vtrum verò ab alijs inuenta iam fuerit, quæſtio eſt. Nam Boëtius in categoria relationum affirmat inuentam, quod etiam Iamblicho viſum fuit, vt teſtatur Simplicius hoc loco. Alij tamen id pernegant. Sanè hiſce proximis annis poſt diuturnam eius rei commentationem, eam tradidiſſe putatur Clauius in ſuis Commentarijs ſuper Euclidem, ad calcem ſexti libri. Et verò ſiue ita res habeat, ſiue non, parum omnino ad huius loci explicationem refert.

g *Sed quanquam*] Tametſi ad Phyſicum non ſpectat aduerſus Parmenidem & Meliſſum diſſerere, init tamen cum eis Ariſtoteles diſputationem, propterea quòd hæc perſcrutatio aliquot naturales dubitationes attingat, & alia quædam, etſi à Phyſico, non tamen à Philoſopho aliena. Ita hunc locum interpretati ſunt Themiſtius & Simplicius, etſi Alexander, Porphyrius & Auerroes aliter contextus verba diſtinguentes, putarint ſignificari ab Ariſtotele Parmenidem & Meliſſum de natura dicere, ſed quæ aſſerunt, non continere naturales dubitationes. Prior tamen interpretatio & veritati conſona, & germanior habetur.

h *Cum*

ἀρχὴ δὲ οἰκειοτάτη πασῶν, ἐπειδὴ πολλαχῶς λέγεται τὸ ὄν, πῶς λέγουσιν οἱ λέγοντες, εἶναι ἓν τὰ πάντα· πότερον οὐσίαν τὰ πάντα, ἢ ποσά, (τὰ πάντα) ἢ ποιά· καὶ πάλιν, πότερον οὐσίαν μίαν τὰ πάντα οἷον ἄνθρωπον ἕνα, ἢ ἵππον ἕνα, ἢ ψυχὴν μίαν· ἢ ποιὸν ἕν· καὶ τοῦτο, οἷον λευκόν, ἢ θερμόν, ἢ τῶν ἄλλων τι τῶν τοιούτων· ταῦτα γὰρ πάντα διαφέρει τι πολύ, καὶ ἀδύνατα λέγειν. εἰ μὲν γὰρ ἔσται καὶ οὐσία, καὶ ποσόν, καὶ ποιόν· καὶ ταῦτα εἴτε ἀπολελυμένα ἀπ' ἀλλήλων, εἴτε μή, πολλὰ τὰ ὄντα. εἰ δὲ ἅπαντα ποιόν, ἢ ποσόν, εἴτε οὔσης οὐσίας, εἴτε μὴ οὔσης, ἄτοπον· εἰ δεῖ ἄτοπον λέγειν τὸ ἀδύνατον· οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων χωριστόν ἐστι παρὰ τὴν οὐσίαν. πάντα γὰρ καθ' ὑποκειμένου λέγεται, τῆς οὐσίας. Μέλισσος δέ φησι τὸ ὂν ἄπειρον εἶναι. ποσὸν ἄρα τι τὸ ὄν. τὸ γὰρ ἄπειρον ἐν τῷ ποσῷ· οὐσίαν δὲ εἶναι ἄπειρον, ἢ ποιότητα, ἢ πάθος, οὐκ ἐνδέχεται εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός, εἰ ἅμα καὶ ποσὰ ἄττα εἶεν. ὁ γὰρ τοῦ ἀπείρου λόγος τῷ ποσῷ προσχρῆται, ἀλλ' οὐκ οὐσίᾳ, οὐδὲ τῷ ποιῷ. εἰ μὲν τοίνυν καὶ οὐσία ἐστί, καὶ ποσόν, δύο, καὶ οὐχ ἕν, τὸ ὄν. εἰ δ'

Principium autem omnium accommodatiſſimum eſt, quonam modo qui omnia vnum eſſe inquiunt, h *(cùm ens multis modis dicatur) id inquiant:* Text 13.
Vtrum omnia ſubſtantiam, an quantitatem, an qualitatem. Rurſus vtrum omnia ſubſtantiam vnam, ceu hominem vnum, aut equũ vnum, aut animam vnam, an qualitatem. hanc verò vnam. vt alborem, aut calorem, aut eius generis aliquid. Hæc namque Text.14.
omnia inter ſe plurimùm differunt, & dici non poſſunt. Nam ſi ſubſtantia & quantitas & qualitas ſunt, & hæc quidem ſeu ſeparata ab inuicem, ſeu nõ ſeparata, entia ſunt multa: ſin verò omnia ſint qualitas, aut quantitas (ſeu ſubſtantia ſit, ſeu non ſit) abſurdum eſt; ſi tamen quod eſſe non poteſt, abſurdum dicendum eſt: aliorum etenim nullum præter ſubſtantiam eſt ſeparatum, quando omnia de ſubiecta ſubſtantia dicuntur. Sed Meliſſus id, quod eſt, Text.15.
infinitum eſſe ait. Quapropter id, quod eſt, quantum eſt quoddam, cùm in quantitate ſit infinitum. Subſtantia verò, aut qualitas, aut affectio infinita eſſe non poteſt, niſi ex accidenti, ſi quanta quædam ſunt ſimul. Nam infiniti ratio quantitate vtitur, non ſubſtantia, aut qualitate. Si igitur & ſubſtantia & quantitas ſint, duo ſunt entia, non vnum.

Si ſola

h *Cùm ens multis modis*] Aſſumpta, vt Alexander ait, Metaphyſici perſona duobus argumentis procedit Ariſtoteles contra Parmenidem & Meliſſum. Primum, quod ab amplitudine entis & multiplici eius ſignificatu ducitur, ita ſe habet: Cùm ens multifariam, ac de multis dicatur, nempe de ſubſtantia, de quantitate, deque alijs primis rerum generibus, quærimus quonam pacto entis nomen vſurpent, cùm omnia vnum eſſe dicunt? aut enim vnum duntaxat entis ſignificatum ſumunt, nempe ſubſtantiam, aut quantitatem, ita vt ex eorum placito omnia ſint vel ſubſtantia, vel quantitas, aut omnia ſimul, ita vt non inficientur dari ſubſtantiam, & quantitatem, cæteraque entia; ſed tamen aſſerant ea non eſſe plura. Si priori modo accipiant, vel eiuſmodi ens erit aliquid commune, vel ſingulare. Si commune, neceſſariò multa ſub ſe comprehendit, atque ita plura iam admittere cogentur. Si ſingulare, aut illud eſt ſubſtantia ſine accidentibus, aut accidens ſine ſubſtantia. Si primum non poterit eſſe quid finitum, vel infinitum, vt ipſi appellant, cùm finitum & infinitum ſint affectiones quantitatis: ſi verò ſecundum, ſequitur dari accidens extra ſubiectum, quod fieri nequit. Iam verò ſi poſteriori modo capiant, ſecum ipſi pugnant; dum enim ſubſtantiam, dum quantitatem, dum qualitatem, dari in rerum natura inquiunt, plura concedunt entia, quæ tamen alioqui negant, dum omnia vnum eſſe aſſerunt. Nullo igitur modo Parmenides & Meliſſus ſuam tueri ſententiam poſſunt.

1. Ariſtotelis argum. contra Parmenidem et Meliſſum.

εἰ δ' οὐσία μόνον, οὐκ ἄπειρον, οὐδὲ μέγεθος ἕξει οὐδέν. ποσὸν γάρ τι ἔσται. ἔτι ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἓν πολλαχῶς λέγεται, ὥσπερ τὸ ὄν, σκεπτέον τίνα τρόπον λέγουσιν ἓν εἶναι τὸ πᾶν. λέγεται δ' ἕν, ἢ τὸ συνεχές, ἢ τὸ ἀδιαίρετον, ἢ ὧν ὁ λόγος ὁ αὐτὸς καὶ εἷς ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι, ὥσπερ μέθυ καὶ οἶνος. εἰ μὲν τοίνυν συνεχές, πολλὰ τὸ ἕν· εἰς ἄπειρον γὰρ διαιρετὸν τὸ συνεχές. ἔχει δ' ἀπορίαν περὶ τοῦ μέρους καὶ τοῦ ὅλου· ἴσως δὲ οὐ πρὸς τὸν λόγον, ἀλλ' αὐτὴν καθ' αὐτήν· πότερον ἓν ἢ πλείω τὸ μέρος καὶ τὸ ὅλον. καὶ πῶς ἕν, ἢ πλείω, καὶ πλείω, πῶς πλείω· καὶ περὶ τῶν μερῶν τῶν μὴ συνεχῶν· καὶ εἰ τῷ ὅλῳ ἓν ἑκάτερον ὡς ἀδιαίρετον, ὅτι καὶ αὐτὰ αὑτοῖς. ἀλλὰ μὴν εἰ ὡς ἀδιαίρετον, οὐδὲ ποσόν, οὐδὲ ποιόν, οὐδὲ δὴ ἄπειρον τὸ ὄν, ὥσπερ καὶ Μέλισσός φησιν· οὐδὲ πεπερασμένον ὥσπερ Παρμενίδης. τὸ γὰρ πέρας, ἀδιαίρετον, οὐ τὸ πεπερασμένον. ἀλλὰ μὴν εἰ τῷ λόγῳ ἓν τὰ ὄντα πάντα, ὡς λώπιον καὶ ἱμάτιον, τὸν Ἡρακλείτου λόγον συμβαίνει λέγειν αὐτοῖς· ταὐτὸν γὰρ ἔσται καὶ ἀγαθῷ καὶ κακῷ, καὶ μὴ ἀγαθῷ εἶναι καὶ ἀγαθῷ. ὥστε

Si ſola ſubſtantia infinitum non erit, nec vllam habebit magnitudinem, quandoquidem eſſet quantum quoddam. i *Præterea cùm ipſum quoque vnum perinde atque ens multis modis dicatur, quo-* Text.16.
nam modo ipſum vniuerſum inquiant vnum eſſe, conſiderandum eſt. Dicitur autem vnum, aut continuum, aut indiuiduum, aut quorum eſſentiæ ratio vna eſt, & eadem. Si igitur id quod eſt, continuum eſt, multa profectò eſt, cùm infinitè diuidi continuum poſſit. k *Eſt autem de parte & toto* Text.17.
dubitatio fortaſſis ad rationem non pertinens, ſed ipſa per ſe, vtrum pars & totum vnum ſint, an plura, & quo pacto vnum aut plura, & ſi plura, quomodo plura, quæ eadem ratio de partibus non continuis. Et ſi vtraque pars cum toto vnum ſint, vt in- Text.18.
diuiduum. quod ipſæ quoque inter ſe vnum erunt. At verò ſi vt indiuiduum, nihil quantum erit, aut quale, neque igitur infinitum id quod eſt, vt ait Meliſſus, neque finitum, vt Parmenides, cùm finis indiuiduus ſit, non id quod eſt infinitum. l *Sed ſi* Text.19.
entia omnia ratione ſint vnum, vt veſtimentum & tunica, fit vt eundem atque Heraclitus, ſermonem pronuntient. Boni enim & mali, atque etiam non boni, & boni eadem erit eſſentia.

2. Argum. i *Præterea cùm ipſum quoque vnum*] Eoſdem inſectatur, & premit, ratione deſumpta ex varia ſignificatione vnius, hunc in modum: Cùm Parmenides & Meliſſus omnia vnum eſſe autumant, vel intelligunt vnum continuum, vt magnitudinem; vel vnum quid diuiſionis expers, vt punctum; vel ratione omnino vnum; qualia ſunt gladius & enſis (quod enim intelligere nequeant vnum analogia, vel genere, aut ſpecie, paulò antè demonſtratũ fuit) ſi vnum continuum,
Omne continuum infinitè ſecari poteſt. iam concedunt plura actu, vel poteſtate; cùm omne continuum infinitè ſecari poſſit. Si vnum diuiſionis expers; tollunt igitur quantitatem, & qualitates eidem inhærentes, atque adeò finitum & infinitum; quod ipſorum poſitionem planè euertit. Oſtendit verò Ariſtoteles finitum non eſſe indiuiſibile; quia finitum eſt, quod finem obtinet; hoc verò indiuiſibili non competit, cùm ſit ipſe finis.

Quæſtio de toto & partibus. k *Eſt autem de parte*] Quia continuum, quod dixit poteſtate plura eſſe, totum quoddam eſt, dubitationem inſerit de toto & partibus, vtrum ſit vnum, an plura, & quonam modo? Ac quod non ſint vnum probari poſſe inquit ex eo, quia ſi totum eſt idem, quod pars, iam partes idem inter ſe erunt; videlicet quia quæ ſunt idem in vno aliquo tertio, inter ſe quoque idem ſunt.

l *Sed ſi entia*] Accedit ad aliud propoſitæ diuiſionis membrum. Si velint, inquit, omnia ratione vnum eſſe, iam Heraclitici dogmatis rei tenentur; coguntur enim fateri, eandem prorſus eſſe contrariorum rationem, vt atri & candidi; imò & contradicentium, vt candidi & non candidi; proindeque idem eſſe ens, & non eſſe ens. Ex quo tandem ſequitur omnia eſſe nihil. Sic enim licebit argumentari: Eadem eſt ratio atri & candidi; ſed atrum eſt non candidum, & non candidum non ens; non ens autem nihil; candidum igitur nihil eſt. Quod etiam de cæteris pari ratione concludi poterit. Hic aduerte huiuſmodi conſecutiones non ſimpliciter, ſed ex hypotheſi vim habere; ſi videlicet demus omnia vnum quid omnino eſſe, vt Parmenides & Meliſſus ponere videbantur. Quorum tamen dogma an ita ſe habuerit, ſuo loco expendemus.

ὥστε τὸ αὐτὸ ἔσται ἀγαθὸν καὶ οὐκ ἀγαθόν, καὶ ἄνθρωπος, καὶ ἵππος· καὶ οὐ περὶ τοῦ ἓν εἶναι τὰ ὄντα, ὁ λόγος ἔσται· ἀλλὰ περὶ τοῦ μηδέν· καὶ τὸ τοιῳδὶ εἶναι, καὶ τὸ τοσῳδὶ ταυτόν. ἐθορυβοῦντο δὲ καὶ οἱ ὕστεροι καθάπερ οἱ ἀρχαῖοι, μή ποτε συμβαίνῃ αὐτοῖς ἅμα τὸ αὐτὸ ἓν εἶναι καὶ πολλά. διὸ οἱ μὲν τὸ ἐστὶν ἀφεῖλον, ὥσπερ Λυκόφρων. οἱ δὲ τὴν λέξιν μετερρύθμιζον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐ λευκός ἐστιν, ἀλλὰ λελεύκωται· οὐδὲ βαδίζων ἐστὶν, ἀλλὰ βαδίζει· ἵνα μὴ τὸ ἐστὶ προσάπτοντες, πολλὰ εἶναι ποιῶσι τὸ ἓν, ὡς μοναχῶς λεγομένου τοῦ ἑνὸς, ἢ τοῦ ὄντος· πολλὰ δὲ τὰ ὄντα, ἢ λόγῳ· οἷον ἄλλο τὸ λευκῷ εἶναι καὶ μουσικῷ, τὸ δὲ αὐτὸ ἄμφω· πολλὰ ἄρα τὸ ἕν· ἢ διαιρέσει, ὥσπερ τὸ ὅλον, καὶ τὰ μέρη. ἐνταῦθα δὲ ἠπόρουν, καὶ ὡμολόγουν τὸ ἓν πολλὰ εἶναι· ὥσπερ οὐκ ἐνδεχόμενον τὸ αὐτὸ ἓν καὶ πολλὰ εἶναι μὴ τὰ ἀντικείμενα δέ. ἔστι γὰρ ἓν καὶ δυνάμει, καὶ ἐντελεχείᾳ· τὸν τρόπον δὴ τοῦτον ἐπιοῦσιν ἀδύνατον φαίνεται τὰ ὄντα ἓν εἶναι.

Quapropter bonum & non bonum idem erunt, & homo itidem & equus: ac ſermo de eo non erit, quòd vnum ſint entia; ſed de eo, quòd nihil ſint. Quin etiam id erit, tale eſſe, ac tantum. m *Sed poſteri quoque perinde ac veteres turbati ſunt, timentes ne ipſis eueniret, vt res eadem vnum eſſet, & multa. Quapropter alij ipſum, eſt, auferebant, vt Lycophron; alij dictionem immutabant, vt hominem albere dicerent, non autem album eſſe; ne ipſum, eſt, adijcientes, multa id facerent, quod vnum eſt;* n *quaſi ipſum vnum, aut ipſum ens vno modo diceretur. Multa verò ſunt entia, aut ratione, vt exempli gratiâ, & alia eſt albi eſſentia, alia muſici, atque res eadem vtrunque eſt: aut diuiſione, vt totum & partes; quo ſanè in loco hæſitabant, & vnum multa eſſe fatebantur, perinde quaſi res eadem vnum, multa (quanquam non oppoſita) eſſe non poſſet. Eſt verò ipſum vnum, & poteſtate, & actu. His igitur, qui hoc modo aggrediuntur, videtur fieri non poſſe, vt ea quæ ſunt, vnum ſint.*

Text.20.
Text.21.
Text.22.

Κεφά-

CAPVT

Ens & vnũ multifariam dici. m *Sed poſteri quoq;*] Reprehenſionis aculeos conuertit in quoſdam Philoſophos, qui ne eandem rem & vnum, & multa eſſe dicerẽt, atque ita Parmenidi & Meliſſo conſentire viderentur, non audebant pronunciare Socratem eſſe album, aut Philoſophum; ſed alii quidem, vt Lycophron: verbum, eſt, è medio tollebant, appellantes Socratem album, Socratem Philoſophum. Alij amoto verbo, eſt, alia verba vſurpabant, aientes Socratem albere, Socratem philoſophari.

n *Quaſi ipſum*] Ait Lycophronem & alios ideò in eam incidiſſe turbationem, quòd ignorarent ens, & vnum dici multifariam; docetque perperam eos verbum, eſt, è ſermone tollere. Enimuerò licet Socratem album & muſicum eſſe pronunciemus; non proinde concedimus idem eodem modo ſumptum vnum & plura eſſe; ſed album & muſicum, quatenus in Socrate inſunt, eſſe vnum quid ſubiecto; ratione verò & eſſentia, plura. Ex quo etiam fit, vt Socrates ipſe, de quo ea enunciantur, non eodem modo vnum & plura dici debeat. Sicuti magnitudinem aſſerimus vnum eſſe & plura; ſed vnum actu; poteſtate verò plura. Porrò non conuenit hoc loco inter expoſitores, quinam ij fuerint, qui ad tollendam multitudinem, quam putabant inuehi verbo, eſt, ipſum in aliud commutabant. Aphrodiſienſis credit fuiſſe Platonem, cuius ſententia non probatur Simplicio, & quidem meritò. Conſtat enim ex Philebo, Sophiſta & Parmenide, Platonem neque vſum verbi, eſt, ab eiuſmodi enunciatis ſuſtuliſſe, neque ignoraſſe eandem rem vnum quid
Philoſophicũ axioma. & plura alio & alio modo dici poſſe.

Habes hoc capite ad text. 8. tritum illud Philoſophorum axioma: Contra eos, qui principia negant

negant non eſſe diſputandum. Quod etiam ante Ariſtotelem vſurpauit Hippocrates in libro de Hominis natura. Eſt autem huius axiomatis ea ratio, quia pronunciata cuiuſque ſcientiæ innituntur principijs, quæ ſi negentur, probari in eadem ſcientia non poſſunt. Vel enim per alia principia oſtenderentur, vel per effecta. Non per alia principia, cùm ponamus ea etiam negari. Non per effecta, quia qui ita eſt alicui ſcientiæ infenſus, vt manifeſta eius principia inficietur, etiam rationes ab effectis ductas inficiabitur. Nullo igitur pacto principia ſcientiæ probari in eadem ſcientia poſſunt. *Dubium.* Quid igitur? Num ſi principia negentur, diſputatio omnis continuò ſilebit, & aduerſariorum peruicacia impunè abibit? *Reſponſio.* Minimè. Sed ſi ea ſcientia, cuius principia aduerſarij inficiantur, ſubalternata ſit, à ſubalternante opem requiret. Si non ſit, ad primam Philoſophiam prouocabit, vt eum illa ſuppetijs communium principiorum à calumnia vendicet. Poſcet quoque opem à Dialectica; vt ſibi ad rem propoſitam vtcunque confirmandam probabilia ſuggerat argumenta: *Prima Philoſophiæ & Dialect. munia.* Sunt enim hæc prima Philoſophiæ, vt diſciplinarum omnium Reginæ, itemq; Dialecticæ, vt communi earundem adminiſtræ, commiſſa munera: Quod ex ijs, quæ primo libro prioris Analyticę, capite 8. textu 27. & primo Topicorum, capite ſecundo apud Ariſtotelem leguntur, manifeſtum eſt.

QVÆSTIO I.

DISTINGVATVR-NE TOTVM reipſa à ſuis partibus ſimul ſumptis, an non?

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA AFFIRmatiuam quæſtionis partem oſtendere videantur.

PRoximo capite, text. 17. inſeruit Ariſtoteles quæſtionem de diſtinctione totius, & partium, quæ ſi de partibus ſingulatim ſpectatis intelligatur, facilem habet explicatum, ſicuti difficilem ea, quæ eſt de diſtinctione totius à partibus ſimul ſumptis: *Palam eſſe totum diſtingui re ipſa à qualibet parte.* Nam quòd totum à qualibet parte re ipſa differat; ex eo perſpicuè patet, quia alioqui, vt Ariſtoteles loco citato diſputat, vna pars eſſet idem re cum altera, ſiquidem, quæ vni & eidem ſunt eadem, inter ſe quoque eadem ſunt.

De quo toto ſit quæſtio. Num verò totum re ipſa à partibus ſimul ſumptis diſſideat, anceps omnino quæſtio eſt, eaque à nobis in præſentia diſcutietur. Non quærimus autem de toto per accidens, aut ex aggregatione, cuiuſmodi ſunt homo albus, lapidum aceruus: nec de toto Methaphyſico, veluti de animali, prout ex genere & differentia conſtat: nec etiam de toto vniuerſali, vt de eodem animali, quatenus habet ſub ſe ſpecies. Namque Philoſophorum propè omnium conſentiens opinio eſt, hæc à ſuis partibus non diſtingui. Tantùm igitur in controuerſiam vocamus, an totum Phyſicum, verbi gratia, homo, quatenus ex corpore & animo coaleſcit; aut totum integrum, ſeu, vti vocant, integrale, vt magnitudo, à ſuis partibus ſimul ſumptis re ipſa differat.

Affir. partis aſſertores. Partem affirmatiuam tuentur Auicenna libro 3. Metaphyſ. capite 4. Scotus 8. Metaphyſ. quæſt. 4. & in 3. Sententiarum, diſtinct. 2. quæſt.

A 2. eiuſque ſectatores eodem loco. Heruæus quodlib. 2. quæſt. 14. Caietanus in comment. 3. partis, ad articulum quintum quæſtionis ſextæ, Capreolus in 3. diſtinct. 2. quæſt. vnica, articulo 1. Burlæus hoc loco, Ferrarienſis tū quæſtione 5. huius libri, tum 4. contra gentes, ad cap 81. Zimara in Theorematis, propoſitione 75. & alij: quanquam duo hi poſteriores de quolibet toto integrali, ſicuti & Ioannes à Neapoli quodlib. 2. quæſt. de toto homoge-

Maironius in 3. d. 1. qu. 10. Lichetus d 2. q. 2. Baſſolius in 2. d. 12. q. 2. Argentinas, d. 15. q. vnica, art. 4. Ant. And. 7. Metaph. qu 18. Ianel. q. vlt.

B neo contrariè opinantur. Porrò cùm multis modis vnum ab alio reipſa differre poſſit, nō aſſerunt huiuſce opinionis auctores, diſtingui totum à collectione partium ſe toto, id eſt, per quamlibet ſui partem, nec per aliquid ſui, id eſt, per aliquam ſui partem, ſed de toto, id eſt, naturæ ſuæ integritate, vel (quod eodem recidit) quia totum ſit tertia quædam res, atque vnum quid per ſe, partes verò non niſi plura, etſi incompleta, vtpotè, ex quibus totū ipſum
D concreſcit, & coagmentatur. Probatur verò ſententia his argumentis.

1. Argum. Primum: Generatio eſt mutatio vna; habet ergo vnum ſimplicem terminum: ſed is nō eſt relatio vnionis, ſiue nexus materiæ & formæ, tum quia alioqui nulla eſſet generatio ſubſtantialis; ſiquidem non ſubſtantia, ſed accidens gigneretur, tum quia, vt Ariſtoteles docet 5. libro huius operis, capite 2. text. 10. ad relationem non fit per ſe vlla mutatio: nec etiam
E eſt forma, vt conſtat ex 7. Metaphyſ. cap. 8 text. 26. & 27. & multò minùs materia, cùm generationi ſupponatur, & ab ortu interituque libera ſit; nec denique poteſt eſſe materia & forma vnitæ, quandoquidem quocunque modo accipiantur, non ſint vnum, ſed plura. Erit igitur aliquid aliud ab his re ipſa diſtinctum, id eſt, totum. Corroboratur verò eiuſdem argumenti vis, primùm quia aliquando nulla parte intereunte totum corrumpitur, vt patet in
F interitu hominis: deinde quia in morte Chriſti Seruatoris noſtri retenta vnione partium humanitatis cum Verbo, diſſoluta eſt vnio Verbi cum humanitate, quod fieri non potuiſſet, niſi alia eſſet vnio inter Verbum & humanita-

2. *Argum.* i *Præterea cùm ipſum quoque vnum*] Eoſdem inſectatur, & premit, ratione deſumpta ex varia ſignificatione vnius, hunc in modum: Cùm Parmenides & Meliſſus omnia vnum eſſe autumant, vel intelligunt vnum continuum, vt magnitudinem; vel vnum quid diuiſionis expers, vt punctum; vel ratione omnino vnum; qualia ſunt gladius & enſis (quod enim intelligere nequeant vnum analogia, vel genere, aut ſpecie, paulò antè demonſtratū fuit) ſi vnum continuum, iam concedunt plura actu, vel poteſtate; cùm omne continuum infinitè ſecari poſſit. Si vnum diuiſionis expers; tollunt igitur quantitatem, & qualitates eidem inhærentes, atque adeò finitum & infinitum; quod ipſorum poſitionem planè euertit. Oſtendit verò Ariſtoteles finitum non eſſe indiuiſibile; quia finitum eſt, quod finem obtinet; hoc verò indiuiſibili non competit, cùm ſit ipſe finis.

Omne continuum infinitè ſecari poteſt.

Quæſtio de toto & partibus. k *Eſt autem de parte*] Quia continuum, quod dixit poteſtate plura eſſe, totum quoddam eſt, dubitationem inſerit de toto & partibus, vtrum ſit vnum, an plura, & quonam modò? Ac quod non ſint vnum probari poſſe inquit ex eo, quia ſi totum eſt idem, quod pars, iam partes idem inter ſe erunt; videlicet quia quæ ſunt idem in vno aliquo tertio, inter ſe quoque idem ſunt.

l *Sed ſi entia*] Accedit ad aliud propoſitæ diuiſionis membrum. Si velint, inquit, omnia ratione vnum eſſe, iam Heraclitici dogmatis rei tenentur; coguntur enim fateri, eandem prorſus eſſe contrariorum rationem, vt atri & candidi; imò & contradicentium, vt candidi & non candidi; proindeque idem eſſe ens, & non eſſe ens. Ex quo tandem ſequitur omnia eſſe nihil. Sic enim licebit argumentari: Eadem eſt ratio atri & candidi; ſed atrum eſt non candidum, & non candidum non ens; non ens autem nihil; candidum igitur nihil eſt. Quod etiam de cæteris pari ratione concludi poterit. Hic aduerte huiuſmodi conſecutiones non ſimpliciter, ſed ex hypotheſi vim habere; ſi videlicet demus omnia vnum quid omnino eſſe, vt Parmenides & Meliſſus ponere videbantur. Quorum tamen dogma an ita ſe habuerit, ſuo loco expendemus.

ὥστε τὸ αὐτὸ ἔσται ἀγαθὸν καὶ οὐκ ἀγαθόν, καὶ ἄνθρωπος, καὶ ἵππος· καὶ οὐ περὶ τοῦ ἓν εἶναι τὰ ὄντα, ὁ λόγος ἔσται· ἀλλὰ περὶ τοῦ μηδέν· καὶ τὸ τοιωδὶ εἶναι, καὶ τὸ τοσωδὶ ταὐτόν. ἐθορυβοῦντο δὲ καὶ οἱ ὕστεροι καθάπερ οἱ ἀρχαῖοι, μή πως συμβαίνῃ αὐτοῖς ἅμα τὸ αὐτὸ ἓν εἶναι καὶ πολλά. διὸ οἱ μὲν τὸ ἐστὶν ἀφεῖλον, ὥσπερ Λυκόφρων· οἱ δὲ τὴν λέξιν μετερρύθμιζον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐ λευκός ἐστιν, ἀλλὰ λελεύκωται· οὐδὲ βαδίζων ἐστὶν, ἀλλὰ βαδίζει· ἵνα μὴ τὸ ἐστὶ προσάπτοντες, πολλὰ εἶναι ποιῶσι τὸ ἓν, ὡς μοναχῶς λεγομένου τοῦ ἑνὸς, ἢ τοῦ ὄντος· πολλὰ δὲ τὰ ὄντα, ἢ λόγῳ· οἷον ἄλλο τὸ λευκῷ εἶναι καὶ μουσικῷ, τὸ δὲ αὐτὸ ἄμφω: πολλὰ ἄρα τὸ ἕν· ἢ διαιρέσει, ὥσπερ τὸ ὅλον, καὶ τὰ μέρη. ἐνταῦθα δὲ ἠπόρουν, καὶ ὡμολόγουν τὸ ἓν πολλὰ εἶναι· ὥσπερ οὐκ ἐνδεχόμενον τὸ αὐτὸ ἓν καὶ πολλὰ εἶναι, μὴ τὰ ἀντικείμενα δέ. ἔστι γὰρ ἓν καὶ δυνάμει, καὶ ἐντελεχείᾳ· τὸν τι δὴ τρόπον τοῦτον ἐπιοῦσιν ἀδύνατον φαίνεται τὰ ὄντα ἓν εἶναι.

Κεφά-

Quapropter bonum & non bonum idem erunt, & homo itidem & equus: ac ſermo de eo non erit, quòd vnum ſint entia; ſed de eo, quòd nihil ſint. Quin etiam id erit, tale eſſe, ac tantum. m *Sed poſteri quoque perinde ac veteres turbati ſunt, timentes ne ipſis eueniret, vt res eadem vnum eſſet, & multa. Quapropter alij ipſum, eſt, auferebant, vt Lycophron; alij dictionem immutabant, vt hominem albere dicerent, non autem album eſſe; ne ipſum, eſt, adijcientes, multa id facerent, quod vnum eſt;* n *quaſi ipſum vnum, aut ipſum ens vno modo diceretur. Multa verò ſunt entia, aut ratione, vt exempli gratiâ, & alia eſt albi eſſentia, alia muſici, atque res eadem vtrunque eſt: aut diuiſione, vt totum & partes; quo ſanè in loco haſitabant, & vnum multa eſſe fatebantur, perinde quaſi res eadem vnum, multa (quanquam non oppoſita) eſſe non poſſet. Eſt verò ipſum vnum, & poteſtate, & actu. Hiis igitur, qui hoc modo aggrediuntur, videtur fieri non poſſe, vt ea quæ ſunt, vnum ſint.*

Text. 20. Text. 21. Text. 22.

CAPVT

Ens & vnū multifariam dici. m *Sed poſteri quoq;*] Reprehenſionis aculeos conuertit in quoſdam Philoſophos, qui ne eandem rem & vnum, & multa eſſe dicerēt, atque ita Parmenidi & Meliſſo conſentire viderentur, non audebant pronunciare Socratem eſſe album, aut Philoſophum; ſed alii quidem, vt Lycophron: verbum, eſt, è medio tollebant, appellantes Socratem album, Socratem Philoſophum. Alij amoto verbo, eſt, alia verba vſurpabant, aientes Socratem albere, Socratem philoſophari.

n *Quaſi ipſum*] Ait Lycophronem & alios ideò in eam incidiſſe turbationem, quòd ignorarent ens, & vnum dici multifariam; docetque perperam eos verbum, eſt, è ſermone tollere. Enimuerò licet Socratem album & muſicum eſſe pronunciemus; non proinde concedimus idem eodem modo ſumptum vnum & plura eſſe; ſed album & muſicum, quatenus in Socrate inſunt, eſſe vnum quid ſubiecto; ratione verò & eſſentia, plura. Ex quo etiam fit, vt Socrates ipſe, de quo ea enunciantur, non eodem modo vnum & plura dici debeat. Sicuti magnitudinem aſſerimus vnum eſſe & plura; ſed vnum actu; poteſtate verò plura. Porrò non conuenit hoc loco inter expoſitores, quinam ij fuerint, qui ad tollendam multitudinem, quam putabant inuehi verbo, eſt, ipſum in aliud commutabant. Aphrodiſienſis credit fuiſſe Platonem, cuius ſententia non probatur Simplicio, & quidem meritò. Conſtat enim ex Philebo, Sophiſta & Parmenide, Platonem neque vſum verbi, eſt, ab eiuſmodi enunciatis ſuſtuliſſe, neque ignoraſſe eandem rem vnum quid & plura alio & alio modo dici poſſe.

Philoſophicū axioma. Habes hoc capite ad text. 8. tritum illud Philoſophorum axioma: Contra eos, qui principia negant

negant non eſſe diſputandum. Quod etiam ante Ariſtotelem vſurpauit Hippocrates in libro de Hominis natura. Eſt autem huius axiomatis ea ratio, quia pronunciata cuiuſque ſcientiæ innituntur principijs, quæ ſi negentur, probari in eadem ſcientia non poſſunt. Vel enim per alia principia oſtenderentur, vel per effecta. Non per alia principia, cùm ponamus ea etiam negari. Non per effecta, quia qui ita eſt alicui ſcientiæ infenſus, vt manifeſta eius principia inficietur, etiam rationes ab effectis ductas inficiabitur. Nullo igitur pacto principia ſcientiæ probari in eadem ſcientia poſſunt.

Dubium.

Quid igitur? Num ſi principia negentur, diſputatio omnis continuò ſilebit, & aduerſariorum peruicacia impunè abibit?

Reſponſio.

Minimè. Sed ſi ea ſcientia, cuius principia aduerſarij inficiantur, ſubalternata ſit, à ſubalternante opem requiret. Si non ſit, ad primam Philoſophiam prouocabit, vt eum illa ſuppetijs communium principiorum à calumnia vendicet. Poſcet quoque opem à Dialectica; vt ſibi ad rem propoſitam vtcunque confirmandam probabilia ſuggerat argumenta:

Primæ Philoſophiæ & Dialect. munia.

Sunt enim hæc prima Philoſophiæ, vt diſciplinarum omnium Reginæ, itemq; Dialecticæ, vt communi earundem adminiſtræ, commiſſa munera. Quod ex ijs, quæ primo libro prioris Analyticæ, capite 8. textu 27. & primo Topicorum, capite ſecundo apud Ariſtotelem leguntur, manifeſtum eſt.

QVÆSTIO I.

DISTINGVATVR-NE TOTVM reipſa à ſuis partibus ſimul ſumptis, an non?

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA AFFIRMATIVAM quæſtionis partem oſtendere videantur.

PRoximo capite, text. 17. inſeruit Ariſtoteles quæſtionem de diſtinctione totius, & partium, quæ ſi de partibus ſingulatim ſpectatis intelligatur, facilem habet explicatum, ſicuti difficilem ea, quæ eſt de diſtinctione totius à partibus ſimul ſumptis:

Palam eſſe totum diſtingui re ipſa à qualibet parte.

Nam quòd totum à qualibet parte re ipſa differat, ex eo perſpicuè patet, quia alioqui, vt Ariſtoteles loco citato diſputat, vna pars eſſet idem re cum altera, ſiquidem, quæ vni & eidem ſunt eadem, inter ſe quoque eadem ſunt.

De quo toto ſit quæſtio.

Num verò totum re ipſa à partibus ſimul ſumptis diſſideat, anceps omnino quæſtio eſt, eaque à nobis in præſentia diſcutietur. Non quærimus autem de toto per accidens, aut ex aggregatione, cuiuſmodi ſunt homo albus, lapidum aceruus: nec de toto Methaphyſico, veluti de animali, prout ex genere & differentia conſtat: nec etiam de toto vniuerſali, vt de eodem animali, quatenus habet ſub ſe ſpecies. Namque Philoſophorum propè omnium conſentiens opinio eſt, hæc à ſuis partibus non diſtingui. Tantùm igitur in controuerſiam vocemus, an totum Phyſicum, verbi gratia, homo, quatenus ex corpore & animo coaleſcit; aut totum integrum, ſeu, vt vocant, integrale, vt magnitudo, à ſuis partibus ſimul ſumptis re ipſa differat.

Affir. partis aſſertores.

Partem affirmatiuam tuentur Auicenna libro 3. Metaphyſ. capite 4. Scotus 8. Metaphyſ. quæſt. 4. & in 3. Sententiarum, diſtinct. 2. quæſt.
A 2. eiuſque ſectatores eodem loco. Heruæus quodlib. 2. quæſt. 14. Caietanus in comment. 3. partis, ad articulum quintum quæſtionis ſextæ, Capreolus in 3. diſtinct. 2. quæſt. vnica, articulo 1. Burlæus hoc loco, Ferrarienſis tū quæſtione 5. huius libri, tum 4. contra gentes, ad cap 81. Zimara in Theorematis, propoſitione 75. & alij: quanquam duo hi poſteriores de quolibet toto integrali, ſicuti & Ioannes à Neapoli quodlib. 2. quæſt. de toto homoge-
B neo contrariè opinantur. Porrò cùm multis modis vnum ab alio reipſa differre poſſit, nō aſſerunt huiuſce opinionis auctores, diſtingui totum à collectione partium ſe toto, id eſt, per quamlibet ſui partem, nec per aliquid ſui, id eſt, per aliquam ſui partem, ſed de toto, id eſt, naturæ ſuæ integritate, vel (quod eodem recidit) quia totum ſit tertia quædam res, atque vnum quid per ſe, partes verò non niſi plura, etſi incompleta, vtpote, ex quibus totū ipſum
D concreſcit, & coagmentatur. Probatur verò ſententia his argumentis.

Maironius in 3. d. 1. qu. 10. Lichetus d. 2. q. 2. Baſſolius in 2. d. 12. q. 2. Argentinas, d. 15. q. vnica, art. 4. Ant. And. 7. Metaph. qu 18. Ianel. q. vlt.

1. Argum.

Primum: Generatio eſt mutatio vna; habet ergo vnum ſimplicem terminum: ſed is nō eſt relatio vnionis, ſiue nexus materiæ & formæ, tum quia alioqui nulla eſſet generatio ſubſtantialis; ſiquidem non ſubſtantia, ſed accidens gigneretur, tum quia, vt Ariſtoteles docet 5. libro huius operis, capite 2. text. 10. ad relationem non fit per ſe vlla mutatio: nec etiam
E eſt forma, vt conſtat ex 7. Metaphyſ. cap. 8 text. 26. & 27. & multò minùs materia, cùm generationi ſupponatur, & ab ortu interituque libera ſit; nec denique poteſt eſſe materia & forma vnitæ, quandoquidem quocunque modo accipiantur, non ſint vnum, ſed plura. Erit igitur aliquid aliud ab his re ipſa diſtinctum, id eſt, totum. Corroboratur verò eiuſdem argumenti vis; primùm quia aliquando nulla parte intereunte totum corrumpitur, vt patet in
F interitu hominis: deinde quia in morte Chriſti Seruatoris noſtri retenta vnione partium humanitatis cum Verbo, diſſoluta eſt vnio Verbi cum humanitate, quod fieri non potuiſſet, niſi alia eſſet vnio inter Verbum & humanita-

tem, alia inter Verbum & partes ſimul ſumptas. Ex quo ſequitur humanitatem & partes non eſſe idem.

2. Argum. Secundò: Nihil poteſt ſeipſum realiter componere, alioqui idem ſibi ipſi cauſa eſſet, quod fieri poſſe negant, omnium Philoſophorum aſſenſu, Plato in Hippia Maiori, & D. Auguſtinus 1. de Trinit. cap. 1. ſed partes realiter componunt totum; non ſunt igitur per ipſum totum. Nec ſatisfaciet, qui dicet partes non collectim, ſed ſigillatim acceptas totum conficere. Enimuerò totum non ex partibus diuulſis, ſed in vnum collectis, fit.

3. Argum. Tertiò: Si totum per ſe non diſtingueretur re ipſa à ſuis partibus, ſequeretur contra commune Philoſophorum placitum, nihil eſſe diſcriminis inter totum per ſe, & totum ex aggregatione. Probatur ſequi. Nam ſi totum per ſe eſt ſuæ partes: cùm partes ſint plura entia, & omne totum, quod eſt plura, ſit totum ex aggregatione, planè fit, vt totum per ſe, ſit totum ex aggregatione.

4. Argum. ex Ariſtotelis teſtimonijs. Quartò: Accedunt ad hanc ſententiam confirmandam Ariſtotelis teſtimonia. Nam initio libri 2. de Anima, text. 2. & libro 7. Metaphyſicæ, capite 3. text. 7. & libro 12. capite 3. text 14. Archytam Tarentinum imitatus, diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitũ, aſſeritque hæc eſſe tres ſubſtantias. Item 5. libro Metaphyſicæ, capite 14. text. 19. ait ſex non eſſe bis tria, ſed ſemel ſex. & libro 7. capite 17. textu vltimo. ſyllabam Ba, non eſſe B, & A. & eodem libro & capite, carnẽ non ſolùm ignem ac terram, aut calidum frigidumque, ſed etiam aliud quidpiam eſſe. & apertiùs libro 8. capite 6. text. 15. omnium, quæ partibus conſtant, totum non eſſe aceruo ſimile, ſed aliquid præter partes. Videtur igitur Ariſtotelicæ doctrinæ prorſus conſentaneum, totum reipſa à partibus ſuis diſtingui.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PRO NEgatiua parte quæſtionis.

Contrariam opinionem amplexi ſunt de Græcis Themiſtius, Philoponus, Simplicius, Alexander & Eudemus. Ex Latinis Durandus in 3. Sententiarum, diſtinctione 2. quæſtione 2. Aegidius Rom hoc loco, Gregorius Ariminenſis in primo, diſtinctione 24. articulo primo, cæterique è ſchola Nominalium, Idem etiam videtur ſentire Boëtius in libro de Trinitate, capite tertio, & Plato in Dialogo de Vno omnium principio. Suadetur autem hæc ſententia hunc in modum: Primùm, quæcunque ex eiſdem conſtant partibus, reipſa idem ſunt: ſed totum, & formæ, ac materiæ collectio, conſtant ex ijſdem partibus: ergo re ipſa idem ſunt, Maior propoſitio conſpicua eſt, &

Item Palud. in 3 d. 1. q. 1. Niph. 4. Metaphyſ. q. 19. Achil. lib. 1. de Elemẽtis, q. 24. Scotus & Toletus hoc loco: vtranque verò partẽ tue tur Socin. 7. Met q. 12.

A ab aduerſarijs in hac diſputatione inculcata. Aſſumptio oſtenditur. Nam quòd illa collectio per ſe ſumpta, ſemota tertia entitate, conſtet ex partibus, non videtur quo pacto negari poſſit. Cur enim homo albus, cæteraque id genus compoſita, conſtare partibus dicentur, non verò collectio illa formæ & materiæ? At quòd conſtet ex ijſdem, quibus totum, luce clarius eſt. Quòd ſi quiſpiam ex eo velit huiuſce argumenti robur infringere; quia pari ratione B oſtendi etiam poſſet, totum non diſtingui à partibus ſeparatis; ſiquidem tam diſiunctarum, quàm coeuntium inter ſe partium collectio ex iiſdem fit partibus: is facilè reuincetur, propterea quòd ſatis pateat, non eandem eſſe vtrobique rationem, quandoquidem partibus diſiunctis deeſt vnio, ſine qua totum per ſe non cohæret; quæ non deeſt partibus coniunctis, à quibus duntaxat hæc opinio totum non diſtinguit. *Refellitur reſponſio.*

C Deinde, ſi totum Phyſicum re ipſa differret à ſuis partibus, quia ab illis componitur, ſequeretur totum ex aggregatione, vt aceruum lapidum, re ipſa quoque à ſuis diſtingui, quod aduerſarij negãt. Probatur ſequi. Etenim ſicut homo, verbi gratiâ, ex materia & forma, ita aceruus lapidum ex lapidibus coaleſcit: alioquin totum non eſſet. Quòd ſi quis occurrat, aceruum lapidum componi ex partibus non collectim, ſic enim ab illis non differt; ſed D ſingulatim ſumptis, idem de toto per ſe dicetur.

Rurſus, quæcunque in rebus creatis realiter differunt, eſſentia quoque diſtinguuntur: atqui totum & partes non diſtinguuntur eſſentia: ergo nec realiter. Maior probatur: quia cùm realitas deferat ſecum eſſentiam, vbicunque alia fuerit realitas, aliam dari eſſentiam oportebit, excepto myſterio Trinitatis, cui id proprium ac peculiare eſt, vt vnitas identitaſque eiuſdem numero eſſentiæ E non impediat realem perſonarum diſtinctionem. Minor autem ex eo ſuadetur, quia eſſentia totius nihil eſt aliud, quàm ſuæ partes, vt eſſentia hominis Phyſicè conſiderati, materia & forma. Vnde & homo definitione Phyſica eſſentiali per nihil aliud, quàm per ſuam materiam & formam, à Philoſophis definiri conſueuit.

Præterea, quidquid aduenit enti conſtituto iam in actu, eſt accidens, vt conſtat ex ijs, F quæ tradit Ariſtoteles hoc in libro, capite octauo, à textu 75. atqui tertia illa entitas totius, ſi daretur, adueniret materiæ copulatæ cum forma, quæ eſt actus: igitur tertia illa entitas eſt accidens, non ſubſtantia: ſed accidens eſſe non poteſt, vt nemo non videt: quis enim dicat humanitatem eſſe accidens? ponenda igitur non eſt. *Ex D. Thoma 4. contra gent. cap. 81.*

Item, ſi totum non eſſet res eadem cum ſuis partibus, poſſent diuina virtute conſeruari partes ſimul ſumptæ, atque vnitæ ſine toto; quod nequaquam videtur admittẽdum.

Probatur

Probatur aſſumptum. Nam etſi totum nullo modo ſine partibus cohęrere poſſit, propterea quòd illius eſſentia ex partibus conſtat: tamen cùm partes non conſtituantur ex toto, quid obſtabit, (ſi illud origine antecedunt, neque ab illo diſtinguuntur) quo minùs ſine ipſo conſeruentur? At quòd hoc admittendum non ſit, ex eo ſuadetur, quia ſi anima Socratis informet materiam quantitate, cæteriſque accidentibus inſtructam, ſanè coniunctum illud ex materia & forma, ſecluſa tertia entitate, intelliget, loquetur, loco mouebitur, denique omnes vitæ actiones adminiſtrabit, & ex conſequenti erit quoddam hominis indiuiduum, atque adeò totum, ſimulq́; totum non erit, quia ita volunt aduerſarij.

Ad hæc, ea potiſſimùm ratione ducuntur, qui totum à partibus diſtinguunt, quòd pro certo habeant, partes non eſſe vnum, totum verò per ſe, vnum eſſe: at partes ſimul ſumptæ reuera vnum ſunt. Non eſt igitur cur ab iis totum diſtinguant. Probatur aſſumptio. Namque ideò homo, verbi gratiâ, vnum quid eſt, quia conſtat ex pura potentia & forma ſubſtantiali, vt aſſerit Ariſtoteles ſecundo libro de Anima, capite 1. textu 7. & 8. Metaphyſicæ, capite vltimo, textu 15. ſed illa materiæ & formæ collectio, dempta quacunque alia tertia entitate, coaleſcit ex pura potentia & forma ſubſtantiali: eſt igitur vnum quid per ſe. Corroboraturque iterum argumentum, quia ſi vnio imperfecta, ac ſecundùm quid huiuſmodi eſt, quæ reperitur inter partes alicuius compoſiti per artem, veluti domus, aut nauigij, reddit partes vnum ſecundùm quid: certè vnio ſimpliciter perfecta, qualis inter materiam & formam cernitur, reddet eas vnum ſimpliciter. Accedit commune illud, & tritum argumentum, quòd res non ſunt multiplicandæ abſque neceſſitate: nulla verò neceſſitas cogit, ponere tertiam illam entitatem à partibus diſtinctam.

D. Auguſt. Symbol. Athanaſij.

Tandem, huic parti fauet id, quod ait Ariſtoteles in ſecundo libro de Anima, capite primo, textu nono, quemadmodum pupilla & aſpectus eſt oculus, ita anima & corpus animal. & illud D. Auguſtini 7. de Trinitate, capite 4. Homo nihil aliud eſt, quàm anima & corpus. Item illud ex ſymbolo D. Athanaſij: Sicut anima & caro vnus eſt homo: ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus.

ARTICVLVS III.

VTRANQVE PARTEM CONTROVERSIA *videri probabilem, veriorem tamen affirmatiuam.*

IN hac diſceptatione difficile eſt, quid ſentias decernere; cùm vtraque opinio pro ſe A magni nominis Philoſophos, & rationes penè pares habeat. Quare in re prorſus ambigua, vtriuſque partis argumenta diluemus, vt quam quiſque magis probarit, amplectatur. Et verò nos in decurſu harum in Ariſtotelem commentationum, partem ſequemur affirmatiuam, quæ aliquantò verior, & ad alios Philoſophiæ locos explicandos, tuendoſque expeditior videtur.

Media quædam opinio aliorum.

Partes nō diſtingui à toto ſola ratione concepta.

Plenioris autem doctrinæ gratiâ quædam B obſeruanda erunt. Quorum primum eſt, nonnullos adductos ſuperioribus argumentis ex aduerſo pugnantibus, mediam viam tenuiſſe, aſſerentes totum & partes nec re ipſa differre, nec omnino idem eſſe; ſed ratione diſtingui. Quorum placitum, etſi quibuſdam arrideat; nobis tamen non probatur. Videtur enim in hac controuerſia, ſi rem accuratè expendamus, aut innitendum prioris ſententiæ fundamentis, ſicque ponendam tertiam illam C entitatem: aut poſterioris, ac non ſolum eiuſmodi entitatem, vti ſuperfluam, à toto ablegandam; ſed & modum illum realem, qui exigitur ad diſtinctionem rationis, ſi ſermo ſit de diſtinctione, non in ſola mentis notione exiſtente, ſed in rebus ipſis reperta. Namque is etiam modus in tanta partium ſimul ſumptarum, & totius identitate minimè neceſſarius exiſtimari debet. Si quis verò obijciat Socratem, qui habet in ſe modum quendam D entitatiuum, in quo ſita eſt ratio ſuppoſiti, cuius merito dicitur per ſe ſubſiſtere, qui modus neque illius humanitati per ſe ſumptæ, neque materiæ & formæ in ſe ſpectatis conuenit: atque adeò Socratem differre à partibus ſimul ſumptis, ratione concepta. Occurrendum eſt; non conferri hoc loco partes Phyſicas cum ſuppoſito, ſed cum natura. Quòd ſi cum ſuppoſito comparentur, negandum non eſſe differre illas, vti argumentum com- E probat. Sed de diſtinctione naturæ à ſuppoſito alibi.

Obiectio.

Dilutio.

Collectio partium vnitarum, quo pacto differat à collectione earundē nō vnitarum.

Secundum eſt, ſi quis roget, quonam modo in ea ſententia, quæ totum non diſtinguit à partibus, collectio partium vnitarū ab earundem non vnitarum collectione diſſideat, per aliquid ſui, an ſe tota? Reſpondendum, nec per quamlibet, nec per aliquam ſui partem diſtingui, cùm vtraque collectio eiſdem conſtet partibus: ſed diſtingui ipſa vnione, vt vnum quid per ſe à pluribus, quæ non ſunt illud vnum: ſed F tamen erunt, ſi mutuò iungantur.

Quoſdā excipere totum continuum.

Tertium eſt, quoſdam ex ijs, qui totum Phyſicum à partibus diſtinguunt, cenſuiſſe non differre totum continuum, vt lineam, & ſuperficiem à ſuis. Quòd ob id non ſine probabilitate dictum exiſtimari poſſet, quia ratio, ob quam prædicta diſtinctio inducitur, ea potiſſimùm videtur eſſe, quòd totum Phyſicum, vnum ſimpliciter ſit, eius verò partes abſolutè plura entia, videlicet materia & forma: quod quia in partibus totius cōtinui non

cernitur, quandoquidem non ſunt actu plura entia, ſed vnum quid actu, poteſtate verò plura, ſuperfluum erit inter continuum & eius partes, realem ſtatuere diſtinctionem. Verùm hæc ſententia non videtur aptè cohærere cum ea, quæ totum Phyſicum à partibus re ipſa diſtinguit. Nec enim illa eo tantùm argumento, quod à totius vnitate deſumitur, ſtabilienda eſt: ſed alia quoque ratione, quæ non minorem habet efficacitatem, & in toto etiam continuo vim obtinet; nimirum quòd nihil ex ſe ipſo conſtare, aut cauſari queat; totũ verò continuum ex ſuis partibus cauſetur, & conſtet, vt in primo articulo diſputabamus.

Sed parum conueniẽter ſuæ ſententiæ.

ARTICVLVS IV.

DILVTIO ARGVMENTORVM *probantium, diſtingui totum à ſuis partibus.*

Solut. 1. rationis 1. art.

DIſſoluamus nunc rationes primi articuli in eorum gratiam, quibus totum à partibus non diſtingui magis placuerit. Ad primam, reſpondendum eſt ex doctrina Ariſtotelis, ſecundo huius operis, capite 1. text. 14. & 7. Metaphyſicæ, capite 8. text. 26. & 27. in generatione cuiuſque rei duplicem terminum reperiri, vtrunque ſuo modo ſimplicem: vnum minùs præcipuum, id eſt, formam, quæ in materiam inducitur: alterum præcipuum, nempe ipſum compoſitum, quod etſi à partibus collectiuè ſumptis non diſtinguitur, nihilominus vnum quippiam eſt; quia eiuſmodi partes, cùm ſint pura potentia, & actus ſubſtantialis, eo ſunt ingenio, vt in vnam naturam coëant, vti ſuperiùs dictum fuit. Neque obſtat, quod vtraque parte incolumi totum corrumpatur: non enim partes diſſitæ, ſed in vnum collectæ rationem totius obtinent. Quo fit, vt licet vtraque maneat; ijs tamen diſiunctis totum nihilominùs intereat; videlicet pereunte, non ſolùm vnione, ſed etiam integritate totius, quod citra vnionem minimè cohæret. Atque hinc etiam perſpicua eſt ſolutio alterius partis eiuſdem argumenti. Dicimus enim in morte Chriſti diſſolutam fuiſſe vnionem Verbi cum humanitate; non autem cum anima & corpore inuicem diſiunctis: propterea quòd ſeparata anima à corpore deſijt eſſe humanitas, quæ non niſi vnitis partibus exiſtit: atque ita non potuit Verbum vnitum eſſe humanitati, vtpotè non iam exiſtenti; potuit tamen vnitum eſſe partibus, quæ licet toto intereunte diuulſæ fuerint, in ſe tamen integræ, ac ſuperſtites manſére.

Confirmatio eiuſdem.

In morte Chriſti non fuit diſſoluta vnio Verbi cum anima & corpore diſiũctis.

Solut. 2.

Secundæ verò rationi faciebat ſatis adhibita ibidem reſponſio. Nec quod deinde obijcitur, quicquam efficit. Enimuerò partes vnitæ, ſed tamen diuiſiuè ſumptæ, conſtant totum, verbi gratiâ, materia Socratis, cùm eſt copulata formæ, & eiuſdem forma, cùm eſt adiuncta materiæ, componunt Socratem: non autem collectiuè ſumptæ, quaſi collectio ipſa materiæ & formæ Socratem conſtituat. Atqui totum idem re cum partibus vnitis eſſe inquiunt, partes in vnum aſſociatas: non tamen collectiuè, ſed diuiſiuè accipiunt. Atque hæc reſponſio valet ad infringenda alia complura iacula, quæ aduerſarij eundem ad ſcopum torquent: quale eſt illud, partes eſſe in toto, vt inquit articulo quarto huius operis, capite tertio, textu vigeſimotertio; nihil autem in ſe ipſo eſſe poſſe. Item illud, partes antecedere origine ipſum totum, ordinari ad totum, & ab illo perfici: cùm tamen nihil in ſe ipſum antecedat, nihil ad ſe ordinetur, aut à ſe perficiatur. Hæc enim omnia vera ſunt, ſi de partibus vnitis diuiſiuè, nõ autem collectiuè ſumptis, intelligantur.

Explicatio aliarum rationum eadem ſpectantium.

Solut. 3.

Tertia ratio conſecutionem haud rectè infert. Licet enim totum per ſe, & totum ex aggregatione in eo conueniant, quòd vtrunque ſit ſuæ partis ſimul acceptæ: differunt nihilominùs, quia partes totius per ſe conſtituunt abſolutè vnum, ob cauſam antè explicatam; partes verò totius, ex aggregationeq; conſtituunt abſolutè plura; vnum verò ſecundùm quid duntaxat, cùm ſimpliciter, actuque plura ſint, & ita ſe habeant, vt nec inter ſe contineantur, nec ſit in eis vna pars, quæ alteram, tanquam actus ſuam potentiam ſubiectiuam eiuſdem generis, hoc eſt, ſubſtantialem, informet.

Diſcrimẽ inter totũ per ſe, & totum per aggregationem.

Solut. 4.

Ariſtotelis verò teſtimonia facilem habent explicatum. Namque in illa ſubſtantiæ partitione non accipit materiam & formam collectiuè, ſed diuiſiuè. Cæteris verò ibidem citatis locis tantùm ſignificat, partes nec abiunctas, nec diuiſiuè acceptas, totum eſſe. Quanquam verba illa ex capite vltimo libri 7. Metaphyſicæ, aliam attingũt difficultatem, circa rei mixtæ è quatuor elementis concretionem, de qua in libro de Ortu & interitu.

ARTICVLVS V.

EXPLICATIO ARGVMENtorum, *quibus oſtendebatur, totum à ſuis partibus re ipſa non differre.*

Solut. 1. Argum. 2. art.

AD primum alterius partis argumentum dicendum eſt, quæ ex eiſdem conſtant partibus, idem eſſe, dummodò ex ijs eodem pacto conſtent, quod in re propoſita non accidit. Nam totum conficitur ex partibus, vt vnum quid per ſe, collectio verò partium non item; quia partes ſiue vnionem inter ſe habeant, ſiue non, & vtcunque accipiantur, non poſſunt non eſſe plura, & ex conſequenti nequit

quit

quit earum complexio, vt vnum quid per ſe, ex A ipſis conſtare.

Solut.2. Ad ſecundum ſimiliter dicendum: non eodem modo totum ex aggeratione & totum per ſe è partibus confici. Hoc enim conficitur è ſuis, vt vnum quid ſimpliciter; illud, vt ſimpliciter plura. Atque adeò quàm aptè è poſteriori compoſitione, tam ineptè è priori realis diſtinctio habetur.

Ad tertium dicendum: quemadmodum in toto, vt in homine, ſunt duæ realitates partiales, B nempe realitas formæ & realitas materiæ, & vna totalis; videlicet integritas totius: ita dari vnam eſſentiam totalem & integram, diſtinctam ab eſſentia partium, vt argumentum concludit: quia tamen definitiones traduntur ad enodandam aperiendamque rei naturam, quæ non niſi per partes, quibus conſtat, explicitè & diſtinctè traditas innoteſcit, inde eſſe quòd illa totalis eſſentia per materiam & formam definiatur.

Diſtincta cognitio totius quo pacto habeatur. Præter illas tamen ſemper loco C generis ponitur aliud in definitione, quod ſit idem cum ipſo toto, vt cùm dicimus; homo eſt ſubſtantia conſtans corpore & animo rationali.

Solut.4. Ad quartum: dicito omnem formam informantem, quæ aduenit enti in actu, eſſe accidens: integritatem verò totius non eſſe formam informantem, etſi habeat modum formæ comparatione ſuppoſiti. Qua de re lege, ſi placet, Heruæum in tract. de Vnitate formarum, D quæſt.18. in ſolutione argumenti 14.

1.Solut.5. Ad quintum, neganda eſt antecedens propoſitio. Ad eius verò confirmationem ſunt, qui reſpondeant, ideò partes vnitas non poſſe abſq; toto conſeruari, quia non niſi in ipſo toto vniuntur.

Refutatio ſolutionis. Verùm non ſatisfaciunt, quia perperam ſtatuunt, non vniri partes niſi in toto, cùm reuera, ſiue detur tertia entitas diſtincta ab entitate partium, ſiue non detur, negari minimè poſſit partes inter ſe quoq; aſſociari, & E mutui amoris nexu coniungi. Quo fit, vt nulla iam ab eis idonea ratio afferatur, cur materia & forma cum hac vnione abſque toto conſeruari nequeant: præſertim cùm hæc origine antecedat eam, quam in toto habēt, quatenus in ipſo concurrunt. Quanquam & illud multò eſt veriſimilius, materiam & formam præter relationem mutuæ vnionis, quam inter ſe obtinent, non habere aliam erga totum, quę propriè relatio vnionis dicatur; ſed geminum dun F taxat reſpectum, quo, prout partes ſunt, ad totum, qua totum eſt, referuntur.

2.Solut. Eſt igitur aliorum reſponſio, producta forma confeſtim reſultare totum, idque non per aliam actionem diſtinctam ab ea, qua forma producitur: atque ita fieri non poſſe, vt productione formæ non ſimul etiam totum gignatur.

Non ſatiſfecit. Sed neque hi nodum expediunt; ſiue enim reſultantia illa totius, ſit dicenda diſtincta actio, ſiue non, rationem non reddunt, quare à Deo non poſſit impediri.

Legitima ſolutio. Dicendum ergo potiùs, non omnia, quæ realiter differunt, poſſe diuina virtute ſeparatim exiſtere, cùm nimirum vel vnum ex altero componitur, vt totum ex materia & forma; vel alterum continet totam alterius eſſentiam, vt materia & forma eſſentiam compoſiti Phyſici: quia vtrunque ſatis videtur impoſſibile, ſiue dari rem ſine partibus continentibus eius eſſentiam, ſiue partes ſine re, cuius eſſentiam continent.

Solut.6. Ad ſextum, admiſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum; hominem non icc irco duntaxat eſſe vnum quid per ſe, quia ex pura potentia, ſuóque actu ſubſtantiali conſtat; ſed quia fit, vt tertium quidpiam ex ijs per ſe conſurgēs, quo pacto non ſe habet collectio formæ & materiæ, quæ non eſt aliquid tertium, ſed forma ipſa & materia. Adde noluiſſe Ariſtot. loco citato puram potentiam & formam ſubſtantialem eſſe vnum ſimpliciter, ſed ex ijs vnum eondi.

Refutatio confirmationis. Ad argumenti verò confirmationem reſpondendum erit, licet vnio, quæ eſt inter materiam & formam, maior ſit, quàm quæ inter partes domus, aut cuiuslibet alterius rei arte factæ, conſpicitur: non proinde tamen vnionem illam efficere poſſe, vt materia & forma ſimpliciter vnum euadant: ſed eò maiorem eſſe, quòd ita partes iūgat, vt ex ipſis vnum quid per ſe coaleſcat.

Solut.7. Ad ſeptimum dicito: verum quidem eſſe philoſophicum illud pronunciatum, neq; ab eo deflexiſſe eius ſententiæ auctores. Nec enim tertiam illam entitatem inuexère, niſi cogente neceſſitate, quam propoſitis argumentis explicarunt.

Solut.vlt. Ad vltimum reſpondendum eſt: effatum illud, Anima & corpus eſt animal, cæteraque id genus, vera eſſe in ſenſu non identitatem, ſed cauſam indicante: ac ſi diceremus, animal conſtitui ex anima & corpore, & ex ſua forma & materia.

Ita patet, haud magno negotio vtriuſque partis argumenta dilui. A' qua verò D. Thom. ſteterit, controuerſum eſt, nec inter eius ſectatores conuenit. Nam & ipſi, alij in priorem, alij in poſteriorem iuère ſententiam, & vtriq; eam, quam ſequuntur, illius eſſe volunt.

QVÆSTIO II.

SITNE MATERIA PRIMA *ex ſe diuidua & extenſa, an non?*

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS PARS *affirmatiua oſtendi videatur.*

QVoniam Ariſtot. aduerſus Parmenidem & Meliſſum aſſeuerauit ſubſtantiam ex ſe omni prorſus magnitudine & extenſione ca-

h

rere, id an verè dictum ſit, præſertim de materia, vbi maior occurrit difficultas, breuiter hoc loco expendemus. Non defuere, è recentioribus præſertim Philoſophis, qui partem quæſtionis affirmantem ſequerentur, quibus hæc potiſſimùm argumenta ſuppetunt.

1. Argum. Primum, materia ita ſub quantitate oblitescit, vt diuerſæ eius partes diuerſis partibus quantitatis reſpondeant: ergo ipſa materia in ſe partes atque extenſionem poſſidet. Etenim quòd eiuſmodi partes materiæ à partib. quantitatis diuerſæ ſint, ea ratio probat, quia ſi à materia omnem prorſus quantitatem cogitatione ſeparemus, adhuc occurrent animo partes illæ ſubſtantiales materiæ, & à quantitate & inter ſe re ipſa diſtinctæ.

2. Argum. Item, ſubſtantia corporea, ſpectata prout naturæ ordine antecedit quantitatem, eſt actu quoddam totum integrum, conſtans partibus ſubſtantialibus ſibi intrinſecis: hæ autem partes, quoad ipſam ſubſtantiam, non adueniunt toti quantitatis beneficio: alioqui quantitas conferret eſſe ſubſtantiale, quod nemo dixerit: igitur ſubſtantia corporea ante omnem quantitatem vendicat actu partes, è quibus integratur, & coaleſcit: atqui huiuſmodi partes nec eſſe, nec intelligi poſſunt abſque extenſione, cuius miniſterio pluralitatem, ſeu multitudinem ſortiantur: habent ergo ſecundùm ſe propriam ac peculiarem ſibi extenſionem.

3. Argum. Deinde, quidquid eſt cauſa antecedentis, eſt etiam cauſa conſequentis: ſed materia, ex communi Philoſophorum cōſenſu, eſt cauſa quantitatis, & hanc ſequitur diuiſibilitas: Igitur materia eſt cauſa diuiſibilitatis: atque adeò non à quantitate materia, ſed à materia quantitas diuiſibilitatem obtinet.

4. Argum. Præterea, ſi materia non eſt ſuopte ingenio, vique propria, extenſa, vel ita ſe habet, quia ſua natura indiuiſibilitatem poſtulat: vel quia ex ſe eſt indifferens, vt diuidua aut indiuidua ſit. Si detur primum, ſequitur materiam nullo pacto diuiduam reddi poſſe, alioqui à natura propria decideret: ſi poſterius, nihil obſtabit, quominùs materia aliquas partes inextenſas, & inſectiles habeat, quod Philoſophi negant. Quare non videtur inficiandum, materiam primam ſecluſa quantitate extenſionem ac diuiſibilitatem ſortiri.

ARTICVLVS II.

MATERIAM PRIMAM NON niſi beneficio quantitatis extenſam ac diuiduam eſſe.

Concluſio quæſtionis. Contraria tamen ſententia vera eſt, & Ariſtotelicæ doctrinæ conſentanea, eamque tuetur maior ac melior Philoſophorum pars: Plotinus cap. 17. lib. 6. Ennead. 3. Auerroes in

A libro de Subſtantia orbis, Magn. Albertus hoc loco tractatu 2. cap. 4. D. Thomas prima part. quæſt. 50. artic. 2. Durandus in 1. Senten. diſtinct. 34. quæſt. 1. Heruæus quodlibet 1. quæſt. 15. Capreolus in 2. diſtinct. 18. quæſt. 1. artic. 3. & diſtin. 9. quæſt. vnica, artic. 3. alijque complures. Suadetur verò hiſce rationibus. Si materia citra quantitatem per ſe extenſa & diuidua foret, ſequeretur in quolibet compoſito Phyſico, plures ſimul extenſiones reperiri, vnam B quantitatis, alteram materiæ; imò plures dimenſiones corporis quanti, trifariam dimenſas; cum illa materiæ extenſio, ſi detur, nihil aliud reuera ſit, quàm trina dimenſio è genere quantitatis. At enim hoc nequaquam admitti debere ex eo patet, quia alioqui nihil impediret, quominus facultate naturæ plures ſubſtantiæ corporea mole præditæ, in eodem loco ſimul exiſterent, ſeque inuicem penetrarent: ſiquidem cauſa, ob quam repugnat C eas ſimul eſſe, non eſt earum ſubſtantia, cùm duo Angeli in eodem loco pariter conſiſtant, ſed quantitas, quæ proprium locum ſitumque vendicat, vt teſtatur Ariſtoteles 4. huius operis, capite 5. text 45. Quare ſi in vno compoſito multæ trinæ dimenſiones in eodem ſitu per naturam cohæreant, quæ iam ratio ſupererit, cur duas ſubſtantias corporeas eiuſdem naturæ vi ſimul eſſe, ac ſe mutuò penetrare poſſe, inficiemur?

Vt Bernard. Genac. apud Capréo. 3. d. 19. qu. vnic. art. 3. Baſſolius in 4. d. 12. q. 1. Iandunus q. 9. huius lib. Zimara in theor. prop. 98 Ferrar. 5. huius q. quæſt. 4.

D Secundò: Natura ſicuti neceſſaria non denegat; ita neque ſuperfluum quicquam facit, nec efficere pluribus conſueuit, quod præſtare æquè bene paucioribus poteſt: atqui per ſolam quantitatis extenſionem potuit extendere, & diuiduam reddere materiam, omniaque accidentia, quæ in ipſa magnitudine expanſa ſunt. Non igitur aliam extenſionem præter eam, quæ à quātitate inducitur, corporeis ſubſtantijs natura attribuit.

Natura neque auara, neque prodiga.

E Accedit auctoritas Ariſtotelis, qui capite 2. huius libri, text. 15. docuit ſubſtantiam ſolius quantitatis meritò extendi: & 5. Metaph. cap. 13. text. 18. inter affectiones quantitati proprias recenſuit, diuiſibile eſſe.

ARTICVLVS III.

F *DILVVNTVR ADVERSARIAE partis argumenta.*

Argumenta verò primi articuli ita ſolues. Ad primum dicito cum Scoto in 2. diſtin. 3. quæſt. 4: eiusq; diſcipulo Baſſolio in 4. diſt. 12. qu. 1. art. 1. Ioanne Maiore eadem quæſtione, & alijs, materiam ex ſe, ac ſecluſa etiam quantitate, habere partes ſubſtantiales, ex quibus intrinſecè componitur, non eas tamē habere extenſas & ordinatim diſpoſitas, atq; vnam extra aliam, niſi miniſterio quantitatis, cuius officium

Lege ibid. Lichet. q. 3.

Reſponſio ad 1. Arg. 1. art.

ficium eſt, eiuſmodi partes, alioqui implicitas A & confuſas, explicare & euoluere. Itaq; ad argumentum concedendum eſt quod aſſumit, fatendumq; partibus quantitatis reſpondere partes entitatiuas materiæ, tam inter ſe, quàm

Ad 2. arg.

à materia re ipſas diſtinctas, ſed negandum, eas extendi ſine quantitatis beneficio. Atque hinc patet ſolutio ſecundi argumenti, cui quatenus aſſumit, partes materiæ non niſi ope quantitatis multitudinem ſortiri, occurrendum, verum id quidem eſſe, ſi ſermo ſit de mul B titudine extenſiua, non tamen de multitudine entitatiua ſubſtantiali, quod vocant habere partes & partes. Quocirca ſi à materia omnem quantitatis effectum cognitione ſeparemus, non iam eam cum partibus extenſis concipere fas erit, niſi Deus eiuſmodi effectum aliquo modo, id eſt, quoad extenſionem, quam vocāt negatiuam, ſuppleat, quod vtrum fieri poſſit, non eſt huius loci perſequi.

Huiuſmodi partes entitatiuas negat Capr. in 2. d. 18. q. 1. art. 3.

Ad 3. arg.

Ad tertium, diuiſibilitatem præſtari mate- C riæ à quantitate, & quantitati aliquo modo à materia, diuerſo cauſæ genere. Materia namque ſicut in genere cauſæ ſubiectiuæ tribuit eſſe quantitati, ita ei omnes affectiones eidem proprias, atque adeò diuiſibilitatem confert. Rurſus verò quantitas in genere cauſæ formalis quaſi vicem repēdit, ſemetipſam materiæ donans, eamque formaliter afficiens, & extenſam ac diuiduam reddens. Verùm licet ita res habeat, ſimpliciter tamen aſſerendum eſt, diuiſibilitatem à quantitate dari; ſiquidem cauſa formalis potior eſt: vnde huiuſmodi appellationes ipſis formis abſolutè debentur, attribuunturque.

Quo pacto quantitas dicatur ſequi materiā, explicatum eſt hoc in lib. 9. 1. cap. 4.

Ad 4. arg.

Ad quartum, materiam haud iccircò dici non eſſe ab ſe extenſam, quòd natura ſua poſcat indiuiſibilitatem, extenſionemque à ſe remoueat, vt rectè probat argumentum: nec item propterea quòd differens ſit, vt diuidua, vel indiuidua exiſtat. Re enim vera nunquam ſine extenſione & diuiſibilitate cohæret, aut vllis naturæ viribus cohærere valet: ſed quia licet ex ſe apta ſit, vt extendatur, eam tamen extenſionem non à ſe, ſed quantitatis acceſſu obtinet.

Κεφάλαιον γ.

Καὶ ἐξ ὧν ἀποδεικνύουσι, λύειν οὐ χαλεπόν· ἀμφότεροι γὰρ ἐριστικῶς συλλογίζονται, καὶ Μέλισσος καὶ Παρμενίδης. καὶ γὰρ ψευδῆ λαμβάνουσι, καὶ ἀσυλλόγιστοί εἰσι· μᾶλλον δὲ ὁ Μελίσσου φορτικὸς λόγος, καὶ οὐκ ἔχων ἀπορίαν· ἀλλ᾽ ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τἆλλα συμβαίνει. τοῦτο δ᾽ οὐδὲν χαλεπόν. ὅτι μὲν οὖν παραλογίζεται Μέλισσος, δῆλον· οἴεται γὰρ εἰληφέναι, εἰ τὸ γενόμενον ἀρχὴν ἔχει ἅπαν, ὅτι καὶ τὸ μὴ γενόμενον οὐκ ἔχει.

ἔτι

Caput III.

Ea etiam ſoluere, quibus id non monſtrant, non eſt difficile. Vterque enim & Meliſſus, & Parmenides contentioſè ratiocinantur. Nam falſa aſſumunt, nec rectè concludunt. Quanquam Meliſſi ratio magis eſt importuna, ac dubitationem non habet. Sed abſurdo vno dato, cætera ſequuntur, quod quidem difficultatem non habet. Captioſè itaque Meliſſum ratiocinari manifeſtum eſt: ſumpſiſſe enim arbitratur, ſi quicquid ortum eſt principium habeat, id non habere, quod ortum non eſt. Text. 24.

b *Deinde*

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Ea etiam ſoluere] Ingreditur ad diſſoluendas Parmenidis & Meliſſi rationes, etſi nullum habeant momentum, adeoque ſint captioſæ, & ſophiſticæ, vt non modò falſum aſſumant, ſed & formulam ipſam argumentandi nequaquam ſeruent. Prius tamen Meliſſi diluit rationem, quòd futilior ſit, ac magis inepta, nullamque habeat difficultatem. Erat autem illa in hunc penè modum concluſa, vt Simplicius alijque Interpretes colligunt: Quidquid genitum eſt, habet principium; ergo quidquid genitum non eſt, non habet principium: ſed id quod eſt, genitum non eſt; ergo principium non habet: quod autem non habet principium, neque habet finem; ergo id, quod eſt, finem non habet, atque adeò infinitum eſt: ſed id, quod eſt infinitum, neceſſariò eſt vnum, quia multa ſimul infinita eſſe non poſſunt; iam enim terminis definirentur; eſt igitur vnum: quare & immobile. Etenim cùm ſibi ſemper ſimile ſit, omnemque occupet locum, aliò ferri nequaquam poterit. Iam verò id quod eſt, non eſſe genitum ex eo probatur, quia vel ex ente, vel è nihilo eſſet genitum; quorum neutrum rectè dicitur, cùm ex nihilo fieri aliquid non poſſit: ex ente autem ſi quid fiat, antequam gignatur neceſſe ſit eſſe, quod contradictionem inuoluit.

Hæc eſt Meliſſi ratiocinatio, quam Ariſtoteles magis importunam vocat; quia veritatem apertiùs oppugnat. Eam igitur refellit, negando primam conſequutionem, quod ex oppoſito antecedentis oppoſitum conſequentis inferat, quæ concludendi ratio, vt patet ex cap. 4. libri primi Elenchorum, niſi conſtet terminis reciprocantibus omnino vitioſa eſt. Neque enim valet: Quicquid homo eſt, animal eſt: igitur quidquid homo non eſt, animal non eſt. Quod verò termini, ex quibus Meliſſi argumentatio componitur, non reciprocentur, ſatis patet. Namque

ſi principium pro principio magnitudinis ſumatur, genitum verò pro eo, quod generatione Phyſica productum fuit, aliquid habet principium, quod genitum non fuit; nempe corpus cœleſte.

ἔτι καὶ τοῦτο ἄτοπον, τὸ παντὸς εἶναι ἀρχὴν τοῦ πράγματος, καὶ μὴ τοῦ χρόνου, καὶ γενέσεως μὴ τῆς ἁπλῆς, ἀλλὰ ἀλλοιώσεως, ὥσπερ οὐκ ἀθρόας γινομένης μεταβολῆς. ἔπειτα καὶ διὰ τί ἀκίνητον, εἰ ἕν; ὥσπερ γὰρ καὶ τὸ μέρος ἓν ὄν, τοδὶ τὸ ὕδωρ, κινεῖται ἐν αὑτῷ, διὰ τί οὐ καὶ τὸ πᾶν; ἔπειτα ἀλλοίωσις διὰ τί οὐκ ἂν εἴη, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ εἴδει: οἷόν τε ἓν εἶναι, πλὴν τῷ ἐξ οὗ. οὕτως δὲ ἓν καὶ τῶν φυσικῶν τινες λέγουσιν, ἐκείνως δ' οὔ· ἄνθρωπος γὰρ ἵππου ἕτερον τῷ εἴδει, καὶ τἀναντία ἀλλήλων. καὶ πρὸς Παρμενίδην δὲ, ὁ αὐτὸς τρόπος τῶν λόγων, καὶ εἴ τινες ἄλλοι ἴδιοι εἰσί. καὶ ἡ λύσις, τῇ μὲν ὅτι ψευδὴς, τῇ δὲ ὅτι οὐ συμπεραίνεται. ψευδὴς, μὲν ᾗ ἁπλῶς λαμβάνει τὸ ὂν λέγεσθαι, λεγομένου πολλαχῶς. ἀσυμπέραστος δὲ, ὅτι εἰ μόνα τὰ λευκὰ ληφθείη, σημαίνοντος ἓν τοῦ λευκοῦ, οὐθὲν ἧττον πολλὰ τὰ λευκὰ, καὶ οὐχ ἕν. οὔτε γὰρ τῇ συνεχείᾳ ἓν ἔσται τὸ λευκὸν, οὔτε τῷ λόγῳ. ἄλλο γὰρ ἔσται τὸ εἶναι λευκῷ, καὶ τῷ δεδεγμένῳ, καὶ οὐκ ἔσται παρὰ τὸ λευκὸν οὐδὲν χωριστόν· οὐ γὰρ ᾗ χωριστὸν, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἕτερον τοῦ λευκοῦ, καὶ ᾧ ὑπάρχει. ἀλλὰ τοῦτο Παρμενίδης οὔπω συνεώρα, ἀνάγκη δὴ λαβεῖν τοῖς λέγουσιν ἓν τὸ ὂν εἶναι, μὴ μόνον ἓν σημαίνειν, τὸ ὂν καθ' οὗ ἂν κατηγορηθῇ, ἀλλὰ καὶ ὅπερ ὂν, καὶ ὅπερ ἕν. τὸ γὰρ συμβεβηκὸς καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται. ὥστε ᾧ συμβέβηκε τὸ ὂν, οὐκ ἔσται· ἕτερον γὰρ τοῦ ὄντος.

ἔσται

b *Deinde hoc quoque abſurdum eſt, cuiuslibet rei, & generationis, non ſolùm ſimplicis, ſed etiam alterationis principium, non quidem temporis, ſed rei eſſe, exiſtimare, perinde quaſi mutatio nulla ſimul fieret.* c *Quam item ob cauſſam ſi vnum eſt,* Text.24. *immobile eſt? Cur etenim, vt pars, quæ vna cùm ſit, vt hæc aqua, in loco eodem mouetur, non & ipſum vniuerſum? Alteratio deinde qua de cauſſa non erit?* d *Sed neque vnum ſpecie eſſe poteſt, niſi eo, ex quo. Quo quidem modo Naturales quoque nonnulli vnum aiunt eſſe, illo autem non aiunt. Nam & homo ab equo, & contraria inter ſe ſpecie differunt.* e *Idem contra Parmenidem rationum* Text.25. *eſt modus, & ſi qui alij ſunt proprij, ſolutioq́; eſt, partim quòd falſa ſumit, partim quòd non concludit. Falſa quidem ſumit, quatenus id, quod eſt, vno modo ſumit dici, cùm multis dicatur,* f *non autem concludit. Nam ſi ſola alba ſumantur, ipſumq́; album vnum ſignificet, plura alba, & non vnum, nihil minùs erunt.* g *Neque enim quod album eſt continuatione erit vnum, neque ratione; cùm alia albi ſit ratio, alia eius, quod excipit. Nec ſeparatus vllus albor erit: non enim vt ſeparatus, ſed alia alboris eſſentia eſt, alia eius, in quo eſt. Ad quam rem Parmenides animū nondum aduerterat.* h *Eos* Text.26. *igitur, qui ens vnum eſſe inquiunt, neceſſe eſt ſumere non ſolùm ipſum ens, vnum, de quo dicatur, ſignificare, ſed quod propriè eſt, & quod propriè eſt vnum. Accidens namque de ſubiecto aliquo dicitur, quare id non erit, cui id, quod eſt, accidit, quandoquidem ab eo, quod eſt, diuerſum eſt.*

Aliquid

b *Deinde hoc quoque*] Meliſſum inſectatur, quòd collegerit, id quod eſt, conſtare infinita mole, eò quòd careat principio; videlicet temporis, cùm tamen multa eiuſmodi principium non habeant, quæ infinita non ſunt: nimirum ponebat non dari principium temporis, aut generationis, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentariæ, ſed rei, id eſt, magnitudinis duntaxat, quod apertè veritati repugnat.

c *Quam item*] Negat Meliſſo hanc conſecutionem. Id, quod eſt, habet infinitam molem: ergo eſt expers motus. Nam eſto aliò demigrare nequiret, cur eodem loco cieri non poſſet, vti cœlum, quod irrequieta vertigine circumuoluitur, tametſi nunquam ſecundùm ſe totum ſedem mutet? Deinde licet motu ad locum agitari impoſſibile foret, cur alterationem non ſubiret, ſaltem ratione ſuarum partium? Hoc poſterius membrum iccircò videtur Ariſtoteles adiecisse; quia, vt ipſe primo de Cœlo, capite quinto & ſexto demonſtrat, corpus infinitum moueri loco non poteſt.

Infinitum corpus moueri loco nō poſſe.

d *Sed neque vnum*] Poſtremò Meliſſum impugnat, quia intulerit id, quod eſt, eſſe vnum: cùm fieri nequeat, vt omnia ſint vnum ſpecie, ſiquidem palàm eſt, hominem ab equo ſpecie diſtingui. Ac licet, inquit, non omnino abſurdum videatur, aſſerere omnia eo, quod eſt, id eſt, ſubiecto, ſeu materia vnum eſſe, vt veteres Phyſici, Thales, Anaximenes, Heraclitus, alijq́ue nonnulli arbitrati ſunt, aſſerentes nihilominus res naturales differre accidentibus, habereq́ue rationes diuerſas: affirmare tamen omnia eiuſdem eſſe rationis, extremæ dementiæ eſt. Aduerte non admitti hîc ab Ariſtotele, omnia entia ex materiæ permixtione conſtare, cùm multis in locis, vt 8. lib. huius operis, & 12. Metaphyſ. res aliquas à materiæ fæce abſolutas in vniuerſo dari concedat. Loquitur ergo de ijs tantùm, quæ à veteribus peruestigatæ, & inuentæ fuerant: hoc eſt, de rebus Phyſicis. Neque verò harum omnium eandem ſpecie materiam eſſe opinatur, vt in primo lib. de Cœlo oſtendemus; ſed earum duntaxat, quæ ſub Lunæ orbe continentur, in quarum inſpectione omnis penè antiquorum cura & ſtudium conſumebatur.

Concedit Ariſtoteles res materia experies.

e *Idem contra Parmenidem*] Confutat rationem Parmenidis, quam aſſerit & captioſè colligere, & à falſo petitam eſſe. Etenim ſic ille argumētabatur: Quidquid eſt præter ens, eſt non ens: ſed non ens nihil eſt: ergo quidquid eſt præter ens, nihil eſt: id autem quod eſt, vnum eſt: ergo quidquid

quid eſt præter vnum, eſt nihil; ac proinde omnia vnum ſunt. Hanc rationem ait Ariſtoteles falſum aſſumere; quia cùm ens multis modis dici ſoleat; de ſubſtantia videlicet, & accidentibus; à Parmenide tamen ſumebatur, perinde ac ſi vno duntaxat modo, ſeu vniuocè diceretur. Vnde maior propoſitio prioris ſyllogiſmi vera eſt, accepto ente pro ſubſtantia & accidentibus, ſed tunc minor poſterioris, ſcilicet ens eſt vnum, à veritate aberrat, quia ſubſtantia & accidens, non vnum omnino ſunt, vt illi volebant, ſed plura ſimpliciter, atque vnum aliquo modo; vtpote analogica vnitate.

f *Non autem concludit*] Oſtendit rationem illam vitioſè concludere, quia ſeruata eadem argumentandi formula, req; alia ſumpta, antecedens verum erit, & conſequens falſum. Si enim ponamus omnia eſſe alba, & album ſignificare vnum, id eſt, vniuocam obtinere rationem, vt re vera obtinet, ſic licebit argumentari. Quicquid eſt præter album, eſt non album; at non album nihil eſt, vt ex hypotheſi conſtat; ergo quidquid eſt præter album nihil eſt; ſed album eſt vnum, cùm ſit vniuocum: ergo alba vnum tantùm erunt, non verò plura; in qua argumentatione id, quod antecedit, verum eſt; quod poſtremò colligitur, falſum. *Ratio Parmenidis vitioſè cõcludit.*

g *Neque enim*] Oſtendit futura adhuc nihilominùs plura alba, quia alba non erunt continuatione vnum; ſiquidem albor niuis & lactis diſcreta erunt. Nec verò eandem habebunt rationem, quia natura alboris diſtincta erit à natura ſubiecti recipientis. Erit, inquit, diſtincta, nō quaſi dandus ſit albor aliquis è ſubiecto abiunctus, ſed quia nō eandem vendicabit eſſentiam, quam ſubiectum, in quo inhæret.

h *Eos igitur*] Iterum Parmenidem incuſat, alia ex alijs texens prolixa quadam diſputatione, quæ ad hunc ſyllogiſmū redigi poteſt. Neceſſe eſt Parmenidem (ſi ſibi conſtet) nomen entis pro ſola ſubſtantia accipere: ex alia verò parte fieri nequit, vt ita ſumat, vana eſt igitur, & inepta eius argumentatio. maiorem, & minorem propoſitionem multis modis illuſtrat, tandemq; cōcludit nullum Parmenidi effugium relinqui, niſi vt fateatur accipi à ſe ens pro ſubſtantia, quæ nulla ex parte diuidi poſſit, aſſeratq; vniuerſum ex indiuiduis partibus conſtare, quod Zeno Eleates eius diſcipulus concedere minimè recuſabat.

ἔσται τι ἄρα οὐκ ὄν. οὐ γὰρ δὴ ἔσται ἄλλῳ ὑπάρχον τὸ ὅπερ ὄν. οὐ γὰρ ἔσται ὄν τι αὐτῷ εἶναι, εἰ μὴ πολλὰ τὸ ὂν σημαίνει οὕτως, ὥστε εἶναί τι ἕκαστον. ἀλλ' ὑπόκειται τὸ ὂν σημαίνειν ἕν. εἰ οὖν τὸ ὅπερ ὂν μηδενὶ συμβέβηκεν, ἀλλ' ἐκείνῳ, τί μᾶλλον τὸ ὅπερ ὂν σημαίνει τὸ ὄν, ἢ μὴ ὄν. εἰ γὰρ ἔσται τὸ ὅπερ ὂν τὸ αὐτὸ καὶ λευκόν, τὸ λευκῷ δ' εἶναι μὴ ἔστιν ὅπερ ὄν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ συμβεβηκέναι αὐτῷ οἷόν τε τὸ ὄν. οὐδὲν γὰρ ὂν ὃ οὐχ ὅπερ ὄν, οὐκ ἄρα ὂν τὸ λευκόν· οὐχ οὕτω δὲ ὥσπερ τι μὴ ὂν ἀλλ' ὅλως μὴ ὄν, τὸ ἄρα ὅπερ ὄν, οὐκ ὄν· ἀληθὲς γὰρ εἰπεῖν, τὸ ὅτι λευκόν, τοῦτο δὲ οὐκ ὂν ἐσήμαινεν· ὥστε εἰ καὶ τὸ λευκὸν ἐσήμαινεν ὅπερ ὄν, πλείω ἄρα σημαίνει τὸ ὄν. οὐ τοίνυν οὐδὲ μέγεθος ἕξει τὸ ὄν, εἴπερ ὅπερ ὂν τὸ ὄν. ἑκατέρῳ γὰρ ἕτερον τὸ εἶναι τῶν μορίων· ὅτι δὲ διαιρεῖται τὸ ὅπερ ὂν εἰς ὅπερ ὄν τι ἄλλο, καὶ τῷ λόγῳ φανερόν· οἷον ὁ ἄνθρωπος εἰ ἔστιν ὅπερ ὄν τι, ἀνάγκη καὶ τὸ ζῷον, ὅπερ ὄν τι εἶναι, καὶ τὸ δίπουν· εἰ γὰρ μὴ ὅπερ ὄντα, συμβεβηκότα ἔσται· ἢ οὖν τῷ ἀνθρώπῳ, ἢ ἄλλῳ τινὶ ὑποκειμένῳ· ἀλλ' ἀδύνατον· συμβεβηκός τε γὰρ ἔσται, καὶ λέγεται τοῦτο, ἢ ὃ ἐνδέχεται ὑπάρχειν, καὶ μὴ ὑπάρχειν· ἢ οὗ ὑπάρχει ἐν τῷ λόγῳ τοῦ τὸ ᾧ συμβέβηκεν, οἷον, τὸ μὲν καθῆσθαι, ὡς χωριζόμενον· ἐν δὲ τῷ σιμῷ ὑπάρχει ὁ λόγος ὁ τῆς ῥινός. ᾗ φαμὲν συμβεβηκέναι τὸ σιμόν. ἔτι, ὅσα ἐν τῷ ὁριστικῷ λόγῳ ἔνεστιν ἢ ἐξ ὧν ἐστιν ἐν τῷ λόγῳ τῷ τούτων, οὐκ ἐνυπάρχει ὁ λόγος ὁ τοῦ ὅλου. οἷον ἐν τῷ δίποδι ὁ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἐν τῷ λευκῷ, ὁ τοῦ λευκοῦ ἀνθρώπου· εἰ τοίνυν ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκε τὸ δίπουν, ἀνάγκη χωριστὸν εἶναι αὐτό. ὥστε ἐνδέχοιτο ἂν μὴ δίπουν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἢ ἐν τῷ λόγῳ τῷ τοῦ δίποδος ἐνέσται ὁ τοῦ ἀνθρώπου λόγος· ἀλλ' ἀδύνατον. ἐκεῖνο γὰρ ἐν τῷ ἐκείνου λόγῳ ἔνεστιν· εἰ δ' ἄλλῳ συμβέβηκε τὸ δίπουν, καὶ τὸ ζῷον, καὶ μή ἐστιν ἑκάτερον ὅπερ ὄν τι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἂν εἴη τῶν συμβεβηκότων ἑτέρῳ. ἀλλὰ τὸ ὅπερ ὄν τι, ἔστω μηδενὶ συμβεβηκός· καὶ καθ' οὗ ἄμφω; καὶ ἑκάτερον, καὶ τὸ ἐκ τούτων λεγέσθω ἐξ ἀδιαιρέτων ἄρα τὸ πᾶν. ἔνιοι

Aliquid igitur, quod non eſt, erit. Quamobrem aliȷ non ineris id, quod propriè eſt, non enim entis eſſentiam habebit, niſi ens multa ſignificet, ita vt vnumquodq; quidpiam ſit: ſed id, quod eſt, ſignificare vnū, eſt poſitum. Si ergo quod propriè eſt nulli accidit, ſed illi aliquid aliud, cur id quod eſt, id potiùs, quod propriè eſt, quàm quod non eſt, ſignificat? Nam ſi id, quod propriè eſt, idem etiam ſit album: albi autem eſſentia non eſt, vt propriè ſit (ſiquidem id quod eſt, accidere ei non poteſt, cum nihil ſit, quod propriè non eſt) ipſum album profectò non erit, non ſic autem veluti aliquod non ens, ſed omnino non erit. Itaq; id, quod propriè eſt, non erit, cùm id, quod propriè eſt, album eſſe verè affirmetur, quod quidem album, id quod non eſt, ſignificabat: quare ſi album quoque id, quod propriè eſt ſignificat, id quod eſt, plura ſignificabit. Neque igitur magnitudinem id, quod eſt, habebit, ſiquidem ipſum propriè eſt. Nam vtriuſque partis ratio alia eſt. Id autem quod propriè eſt, in aliud quidpiam, quod propriè eſt, diuidi, ratione etiam manifeſtum eſt, veluti ſi homo ex his ſit, quæ propriè ſunt, neceſſe eſt & animal aliquid, quod propriè ſit, eſſe & itidem bipes. Nam ſi entia propriè non fuerint, erunt accidentia. Aut igitur homini, aut ipſiū alteri ſubiecto. At eſſe non poſſunt. Accidens enim aut id dicitur, quod ineſſe poteſt, ac non ineſſe, aut id, in cuius ratione id ineſt cui accidit: vt ſeſſio quidem eſt vt id quod ſeparatur, in ſimo autem, naris, cui ſimum accidiſſe dicimus, ineſt ratio. Totius præterea ratio in eorum definitione non ineſt, quæ aut in eius ratione aſſumuntur, aut ipſum componunt, vt in bipede hominis ratio, aut in albo ea, quæ eſt hominis albi. Itaq; ſi hæc hunc in modum ſe habent, bipedemq; eſſe homini accidit, aut ſeparare ipſum neceſſe eſt, vt homo non bipes eſſe poſſit, aut in

Text.27. Text.28. Text.29.

δὲ ἐνέδοσαν τοῖς λόγοις ἀμφοτέροις· τῷ μὲν, ὅτι πάντα ἕν, εἰ τὸ ὂν ἓν σημαίνει, ὅτι ἐστὶ καὶ τὸ μὴ ὄν· τῷ δὲ τῆς διχοτομίας, ἄτομα ποιήσαντες μεγέθη. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἀληθὲς, ὡς εἰ σημαίνει τὸ ὂν, καὶ μὴ οἷόν τε ἅμα τὴν ἀντίφασιν εἶναι, οὐκ ἔσται οὐδὲν μὴ ὄν· οὐδὲν γὰρ κωλύει μὴ ἁπλῶς εἶναι, ἀλλὰ μὴ ὄν τι εἶναι τὸ μὴ ὄν· τὸ δὲ δὴ φάναι παρ᾽ αὐτὸ τὸ ὂν, ὡς εἰ μή τι ἔσται ἄλλο, ἓν πάντα ἔσεσθαι, ἄτοπον. τίς γὰρ μανθάνει αὐτὸ τὸ ὂν, εἰ μὴ τὸ ὅπερ ὄν τι εἶναι, εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν οὕτω κωλύει πολλὰ τὰ ὄντα εἶναι, ὥσπερ εἴρηται. ὅτι μὲν οὖν οὕτως ἓν εἶναι τὸ ὂν ἀδύνατον, δῆλον.

Κεφά-

bipedis ratione hominis ineſſe rationem: quod eſſe non poteſt, quandoquidem illud in hominis ineſt ratione. Verùm ſi alij cuipiam bipes & animal accidant, neutrumq; eorum propriè eſt, homo quoque ex his erit, quæ alij accidunt. Sed quod pro- Text.30. priè aliquid eſt, nullius ſit accidens, & de quo ambo, & vtrumque, id etiam, quod ex his eſt dicatur. Ex indiuiduis itaque vniuerſum. i Vtriq; autem rationi nonnulli aſſenſêre, et quidem, qua concluditur vnum eſſe omnia, ſi ens vnum ſignificat; quoniam id ſit, quod non eſt: alteri verò, quæ ex diuiſione eſt in partes duas æquales, indiuiduas magnitudines faciendo. Conſtat autem etiam verum non eſſe, ſi ens vnum ſignificet, & contradictio ſimul eſſe Text.31. non poſſit, id quod non eſt, nihil eſſe. Nam nihil prohibet id quod non eſt, eſſe, non omnino quidem, ſed aliquod, quod non eſt. At verò affirmare, niſi aliud quid ſit præter id quod eſt, omnia vnum eſſe, abſurdum eſt. Quis enim id, quod eſt, aliud eſſe intelligit, quàm id quod propriè eſt? Quod ſi hoc ſit, nihil ſic prohibet, id quod eſt, multa eſſe, quemadmodum dictum eſt. Id igitur, quod eſt, non poſſe hoc modo vnum eſſe, eſt manifeſtum.

CAPVT

Plato & Xenocrates ſegniter Parmenidi & Zenoni reſtiterunt.

i *Vtrique autem rationi*] Plato eiuſq; auditor Xenocrates, vt conſtat partim ex Sophiſta Platonis, partim ex libro de lineis indiuiduis (ſiue Ariſtoteles, ſiue Theophraſtus ſiue alius quiſpiam eius libri auctor fuerit) aduerſus Parmenidem & Zenonem diſputationem inierunt. Verùm ea pronuntiarunt, quæ reprehenſione haud minùs indigeant, atq; ita ſegniter reſtiterunt, vt manus dare viderentur: Plato quidem Parmenidi, Xenocrates autem Zenoni. Nam cùm Parmenides colligeret, ſi ens vnum ſignificet, omnia eſſe vnum: negabat Plato concluſionem, inquiens poſſe ens ſignificare vnum; nec ſequi proinde, ea quæ ſunt, vnum eſſe; cùm etiam id quod non eſt, ſit; quod ab ente diuerſum eſt. Itaq; aiebat Plato non ens, id eſt, materiam primam (vt Porphyrius, & Philoponus exponunt) non eſſe ens, ſed reuera non ens; negabat autem Parmenidi non ens nihil eſſe, quia materia prima aliquid eſt. Xenocrates verò Zenoni cōcedebat, poſſe magnitudinem in partes indiuiduas ſecari, ne ſectiones aut in infinitum progrederentur, aut in nihilum deſinerent. Hos igitur ob hanc cauſſam coarguit hoc loco Ariſtoteles, plura in hanc ſententiam ſcripturus, præſertim aduerſus Xenocratem, 6. huius operis libro.

Κεφάλαιον δ.

Ὡς δ᾽ οἱ φυσικοὶ λέγουσι, δύο τρόποι εἰσίν. οἱ μὲν γὰρ ἓν ποιήσαντες τὸ ὂν σῶμα τὸ ὑποκείμενον, ἢ τῶν τριῶν τι, ἢ ἄλλο, ὅ ἐστι πυρὸς μὲν πυκνότερον, ἀέρος δὲ λεπτότερον, τἆλλα γεννῶσι, πυκνότητι καὶ μανότητι πολλὰ ποιοῦντες. ταῦτα δ᾽ ἐστὶν ἐναντία. καθόλου δ᾽ ὑπεροχὴ καὶ ἔλλειψις, ὥσπερ τὸ μέγα φησὶ Πλάτων καὶ τὸ μικρόν. πλὴν ὅτι, ὁ μὲν, ταῦτα ποιεῖ ὕλην. τὸ δὲ ἕν, τὸ εἶδος. οἱ δὲ, τὸ μὲν ἓν τὸ ὑποκείμενον, ὕλην· τὰ δ᾽ ἐναντία, διαφορὰς καὶ εἴδη. οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐνούσας τὰς ἐναντιότητας ἐκκρίνουσιν. ὥσπερ Ἀναξίμανδρός φησι· καὶ ὅσοι δὲ ἓν καὶ πολλά φασιν εἶναι, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ἀναξαγόρας· ἐκ τοῦ μίγματος γὰρ καὶ οὗτοι ἐκκρίνουσι τἆλλα. διαφέρουσι δ᾽ ἀλλήλων, τῷ τὸν μὲν περίοδον ποιεῖν τούτων, τὸν δ᾽, ἅπαξ· καὶ τὸν μὲν, ἄπειρα, τά τε ὁμοιομερῆ, καὶ τἀναντία· τὸν δὲ, τὰ καλούμενα στοιχεῖα μόνον. ἔοικε δὲ Ἀναξαγόρας οὕτως ἄπειρα οἰηθῆναι τὰ στοιχεῖα, διὰ τὸ ὑπολαμβάνειν τὴν κοινὴν δόξαν τῶν φυσικῶν εἶναι ἀληθῆ, ὡς οὐ γινομένου οὐδενὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος· διὰ τοῦτο γὰρ οὕτω λέγουσιν, ἦν ὁμοῦ τὰ πάντα, καὶ τὸ γίνεσθαι τοιόνδε καθέστηκεν ἀλλοιοῦσθαι. οἱ δὲ, σύγκρισιν καὶ διάκρισιν. ἔτι δ᾽, ἐκ τοῦ γίνεσθαι ἐξ ἀλλήλων τἀναντία. ἐνυπῆρχεν ἄρα· εἰ γὰρ πᾶν μὲν τὸ γινόμενον ἀνάγκη γίνεσθαι ἢ ἐξ ὄντων, ἢ ἐκ μὴ ὄντων· τούτων δὲ, τὸ μὲν ἐκ μὴ ὄντων γίνεσθαι, ἀδύνατον· περὶ γὰρ ταύτης ὁμογνωμονοῦσι τῆς δόξης ἅπαντες

CAPVT IV.

VT a autem dicunt Phyſici, duo ſunt modi. Text.32. Quidā enim cùm id quod eſt corpus vnum, quod ſubiectum ſit, fecerint, aut trium aliquid, aut aliud, quod igne denſius ſit, aere verò rarius, denſitate & raritate reliqua generant, multa faciendo. Hæc autem ſunt contraria. Vniuerſim verò exuperantia & defectio, vt magnum & paruum tradit Plato. Sed hic quidem materiam hæc facit, & ipſum vnum formam: ille verò ipſum vnum, quod ſubiectum eſt, materiam: contraria autem differentias, & formas. Alij ex vno, quæ inſunt contrarietates, excernunt, vt Anaximander ait, & quotquot vnum, & multa, ea quæ ſunt, eſſe inquiunt, vt Empedocles, & Anaxagoras: hi etenim ex permiſtione reliqua fecerunt, ſed differunt inter ſe, quòd ille horum circuitum ſtatuat, hic ſemel: & hic quidem infinita, partiumq; ſimilium, & contraria, ille ea duntaxat, quæ nuncupantur elementa. b Sic autem eſſe infinita, videtur Anaxagoras Text.33. ſenſiſſe, quòd Phyſicorum communem opinionem, ex eo quod non eſt nihil fieri, veram eſſe exiſtimaret. Hanc enim ob cauſſam ſic dicunt, erant omnia ſimul, ac fieri tale eſt alterari. Alij verò confuſionem, & ſecretionem. Præterea ex eo quòd contraria viciſſim gignantur; quapropter inerant c Nam ſi Text.34. quidquid ſit, aut ex his, quæ ſunt, aut ex his, quæ non ſunt, neceſſe eſt fieri; ex his autem, quæ nulla ſunt,

fieri

ὡς περὶ φύσεως· τὸ λοιπὸν ἤδη συμβαίνειν ἐξ ἀνάγκης ἐνόμισαν, ἐξ ὄντων μὲν καὶ ἐνυπαρχόντων γίνεσθαι. διὰ δὲ σμικρότητα τῶν ὄγκων, ἐξ ἀναισθήτων ἡμῖν.

διὸ

fieri non poteſt (conſentientem enim hanc naturæ omnes ſcrutatores habent opinionem) reliquum ex neceſſitate accidere cenſuerunt, ex his quidem, quæ ſunt, & quæ inſunt; ſed quæ ob molis paruitatem ſenſu à nobis non perciperentur, generari. Qua-

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

VT a *autem dicunt Phyſici*] Poſtquam aduerſus eos depugnauit, qui vnum immobile fecere principium, & eorum opinionem, vt à Phyſicæ principijs deflectentem euertit. Nunc diſputationem aggreditur cum ijs, qui vel vnum, vel plura principia mobilia ſtatuerunt, quos Phyſicos appellat, propterea quòd naturam ſicuti priores Philoſophi non ſuſtulerint, ſed magis ad eam accommodatè locuti ſint. Commemorat autem initio huius capitis duo philoſophantium genera, quorum alij vnum poſuêre materiale principium rerum Phyſicarum, vt vnum è tribus ſuperioribus elementis, aut tale quid medium; duo verò contraria vice formæ, vt raritatem & denſitatem, & vt vno verbo complectamur, exuperantiam & defectionem (hiſce enim vocabulis omnia contrariorum genera notat Ariſtoteles) atq; ita cum Platone quadam ex parte conſenſerunt, nempe quoad principiorum numerum. Alij verò permiſtione aut coitione in quodam ſphæro, ſiue Chao, & item ſecretione res fieri opinati ſunt. In quibus fuerunt Anaximander, Empedocles, & Anaxagoras, quorum tamen placitum, vt ipſe exponit, conſentiens non fuit. Empedocles enim ſecretionem illam, & permiſtionem perpetuam eſſe: Anaxagoras ſemel tantùm ſecretionem fieri aiebat. Præterea Anaxagoras in illa congerie, infinita ſimilium partium, atque inter ſe contraria collocabat: Empedocles quatuor tantùm vulgata elementa: Anaximander verò admixtionē quandam infinitam faciebat, ab eaq; res ad aliorum generationem ſecerni pronuntiabat. Ex quo patet cur ijdem, & vnum & plura inuexiſſe dicantur. Nempe vnum, quia vnum Chaos, ſeu confuſionem ponebant; plura, quia plures partes in eodem Chao ineſſe, vel ab eo ſecerni affirmabant.

b *Sic autem eſſe infinita*] Quoniam Anaxagoras ſententiam ſuam veriſimili ratione confirmabat, eam refellere inſtituit Ariſtoteles, proponitq; inprimis duo quædam illius fundamenta. Quorum primum erat, id quod omnium philoſophorum conſenſu ratum habebatur, nempe, ex nihilo nihil fieri. Vnde concludebat nihil denuo gigni; ſed generationes eſſe commutationes accidentarias, ſiue alterationes. Alterum fundamentum erat, contraria, vt vel ſenſibus ipſis notum eſt, ex contrarijs fieri, vti calida ex frigidis, humida è ſiccis. Ex quo arguebat omnia omnibus ineſſe. *Ex nihilo nihil.*

c *Nam ſi quidquid fit*] Ex infinita & indigeſta rerum omniū congerie, quam vocant Homœomeriam, in qua res antea confuſæ iacuiſſent, progigni omnia oſtendebat Anaxagoras hunc in modum. Id quod fit, aut ex ente fit, aut è nō ente, id eſt è nihilo: ex nihilo autem, vt ex prima ſuppoſitione manifeſtum eſt, nihil fit: quidquid ergo fit, ex ente fit: fit autem ex contrario: vt item ex 2. hypotheſi liquet: aut ergo ex cōtrario manente in ipſa re, quæ gignitur, aut ex aliquo, quod inerat in contrario, ex quo gignitur. Non ex contrario manente, vt experientia docet; ergo ex eo, quod inerat in contrario: hoc autem non videtur eſſe quidquam aliud, quàm multitudo infinitarum partiū ſimilium rei, quæ producitur, quæ quidem partes delitescebant in re, ex qua ipſum genitum emergit. Principia igitur rerum Phyſicarum ſunt infinita illa corpuſcula.

Ita verò quia rem vnam ex alia gigni videmus, intulit Anaxagoras innexa eſſe ſingulis omnia; ita vt in qualibet re infinitæ eſſent rerum omnium, quæ ex ea fieri poſſunt, particulæ. Aiebat tamen rem ab eo tantùm, quod in ipſa abundaret, & emineret, nomen accipere, v.g. dici aquam ſi plures in ea eſſent aquulæ. Porrò hanc rationem ideo non diluit hoc loco Ariſtoteles, quia ex ijs, quæ in progreſſu dicenda ſunt, paruo negotio cōfutari poteſt. Breuiter autem diſſoluetur ab eo, qui dixerit; quidquid fit, ex ente actu, vel ente potentia fieri; hoc eſt, vel ex ente forma aliqua prædito, vt ignem è ligno, vel ex materia prima, vt eundem ignem ex materia, quæ in ligno inerat. Sic demum quidquid oritur fieri ex ente actu, tanquam è contrario, quod in genito non manet, ex ente verò potentiā, vt è ſubiecto, quod ſtabile & conſtans eſt. Ita generari vnūquodq;, vt Anaxagoras aiebat, ex eo quod in contrario præfuit, id tamen non eſſe infinitam illam corporum ſtruem, ſed materiam primam. Ex quo perſpicuum relinquitur, non oportere omnibus cuncta ineſſe; oportere tamen formas naturales contineri virtute in materia, è cuius potentia euocantur, vt ſuo loco patebit.

διὸ φασὶ πᾶν ἐν παντὶ μεμῖχθαι, διότι πᾶν ἐκ παντὸς ἑώρων γιγνόμενον. φαίνεσθαι δὲ διαφέροντα, καὶ προσαγορεύεσθαι ἕτερα ἀλλήλων, ἐκ τοῦ μάλιστα ὑπερέχον-

Quare cùm quodcūq; ex quocūq; fieri viderint, quodcunq; cuiq; inquiunt eſſe admiſtum; ex eo autem, quòd in infinitorū admiſtione ob multitudinē

τος, ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἐν τῇ μίξει τῶν ἀπείρων· εἰλικρινῶς μὲν γὰρ ὅλον λευκὸν, ἢ μέλαν, ἢ σάρκα, ἢ ὀστοῦν, οὐκ εἶναι. ὅτου δὲ πλεῖστον ἕκαστον ἔχει, τοῦτο δοκεῖν εἶναι τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. εἰ δὴ τὸ μὲν ἄπειρον, ᾗ ἄπειρον, ἄγνωστον, τὸ μὲν κατὰ τὸ πλῆθος ἢ μέγεθος ἄπειρον, ἄγνωστον ποσόν τι· τὸ δὲ κατ' εἶδος ἄπειρον, ἄγνωστον ποιόν τι. τῶν δ' ἀρχῶν ἀπείρων οὐσῶν καὶ κατὰ πλῆθος καὶ κατ' εἶδος, ἀδύνατον εἰδέναι τὰ ἐκ τούτων. οὕτω γὰρ εἰδέναι τὸ σύνθετον ὑπολαμβάνομεν, ὅταν εἰδῶμεν ἐκ τίνων καὶ πόσων ἐστίν. ἔτι δ', εἰ ἀνάγκη, οὗ τὸ μόριον ἐνδέχεται ὁπηλικονοῦν εἶναι κατὰ μέγεθος καὶ σμικρότητα, καὶ αὐτὸ ἐνδέχεσθαι· λέγω δὲ τῶν τοιούτων τι μορίων, εἰς ὃ ἐνυπάρχον διαιρεῖται τὸ ὅλον. εἰ δὲ ἀδύνατον ζῷον ἢ φυτὸν ὁπηλικονοῦν εἶναι κατὰ μέγεθος καὶ σμικρότητα, φανερὸν ὅτι οὐδὲ τῶν μορίων ὁτιοῦν. ἔσται γὰρ καὶ τὸ ὅλον ὁμοίως. σὰρξ δὲ καὶ ὀστοῦν, καὶ τὰ τοιαῦτα μόρια ζῴου καὶ οἱ καρποὶ, τῶν φυτῶν. δῆλον τοίνυν ὅτι ἀδύνατον σάρκα, ἢ ὀστοῦν, ἢ ἄλλο τι ὁπηλικονοῦν εἶναι τὸ μέγεθος, ἢ ἐπὶ τὸ μεῖζον, ἢ ἐπὶ τὸ ἔλαττον. ἔτι εἰ ἅπαντα μὲν ἐνυπάρχει τὰ τοιαῦτα ἐν ἀλλήλοις, καὶ μὴ γίνεται, ἀλλ' ἐκκρίνεται, ἐνόντα, λέγεται δὲ ἀπὸ τοῦ πλείονος, γίνεται δ' ἐξ ὁτουοῦν ὁτιοῦν (οἷον ἐκ σαρκὸς ὕδωρ ἐκκρινόμενον, καὶ σὰρξ ἐξ ὕδατος) ἅπαν δὲ σῶμα πεπερασμένον ἀναιρεῖται ὑπὸ σώματος πεπερασμένου· φανερὸν ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἐν ἑκάστῳ ἕκαστον ὑπάρχειν.

ἀφαι-

maximè exuperat. videri ab inuicem differentia, atque diuerſa nominari. Nam totum ſyncerè album, aut nigrum, aut dulce, aut carnem, aut os non eſſe, ſed cuius plurimum vnumquodq; obtinet, id rei naturam videri eſſe. d *Porrò ſi infinitum, vt infinitum incognitum eſt, id certè, quod multitudine, aut magnitudine eſt infinitum, quantum quoddam incognitum eſt, quod verò ſpecie eſt infinitum, quale quiddam incognitum. Cùm autem principia aut multitudine, aut ſpecie ſint infinita, ea, quæ ex eis conſtant, ſciri non poſſunt. Siquidem quod compoſitum eſt, tum ſcire exiſtimamus, cùm ex quibus, & quod eſt cognoſcimus.* e *Præterea ſi neceſſe eſt, cuius pars magnitudine & paruitate quantanis eſſe poteſt, id etiam poſſe (earum autem partiũ aliquam dico, in quam cùm inſit, totum diuiditur) eſſe autẽ animal, aut plãta magnitudine & paruitate quantanis non poteſt, partium quoque nullam eſſe poſſe manifeſtum eſt. Simili namq; modo & totum erit. At os, & caro, & quæ ſunt eiuſmodi, animalis, & fructus plantarum ſunt partes. Carnem itaque aut os, aut aliud quippiam magnitudine quantumuis, aut ad maius, aut ad minus eſſe non poſſe perſpicuũ eſt.* f *Quinetiã ſi eius generis omnia in ſeſe inſunt vicisſim, & non fiunt, ſed cùm inſunt, ſecernuntur, & ab eo, cuius amplior ineſt copia, dicuntur; gignuntur autem ex quolibet, vt ex carne, aqua per ſecretionem, & ex aqua, caro; quodcunque item finitum corpus à finito corpore conſumitur, vnumquodque in vnoquoq; ineſſe non poſſe manifeſtum eſt.*

Text.35.

Text.36.

Text.37.

Ete-

d *Porrò ſi infinitum*] Incuſat inprimis Anaxagoram, quòd rerum Phyſicarum principia non ſolùm numero, ſed etiam ſpecie, nec tantùm mole; ſed etiam qualitatibus infinita poſuerit. Si enim nos tunc ſcire cuiuſque rei naturam putamus, cum illius principia cognita habemus, infinitum verò noſtri intellectus aciem effugit, nimirum qui infinita dicit eſſe principia, rei quam tractat, intelligentiam adimit.

e *Præterea ſi neceſſe eſt*] Quia Anaxagoras in qualibet re naturali non ſolum partes infinitas poſuit, ſed eas nullo termino, ſiue ad majus, ſiue ad minus definitas eſſe ſtatuit; hanc eius poſitionem confutat Ariſtoteles, ratione ducta è definita animalium & ſtirpium magnitudine. Nam ſi horum partes quantæcunque magnitudinis eſſe poſſent, ipſa quoq; termino carerent, quod tamen vel ipſo Anaxagora teſte falſum eſſe conſtat.

f *Quinetiam ſi eius*] Oſtendit non in qualibet re ineſſe omnia, argumentaturq; in hunc modum. Sumatur certa quantitas aquæ, & ex ea carnis portio decidatur: aut igitur perpetuo ex aqua illa certæ magnitudinis caro adhuc extrahi poterit, aut excretio abſumpta carne, deficiet. Primum dici non poteſt, tum quia omne finitum corpus, ſi ab eo definitas partes ſecueris, neceſſe eſt deſinat, tum quia in re finita eſſent actu infinitæ partes æquales, quod eſt impoſſibile. Si autem detur ſecundum, ſequitur non iam quodcunque in quolibet ineſſe. At enim quia occurreret fortaſſe Anaxagoras, poſſe quidem ſecretionem illam in infinitum abire ſi minores, non verò ſi æquales ſubinde partes auferrentur, id etiam confutat Ariſtoteles, quia licet aliquando minores eximi poſſent, neceſſariò tamen dandus eſt exitus, deueniendumq; ad carunculam ita exiguam, vt minor gigni vlla non poſſit.

Quærunt hoc loco Aphrodiſæus, Simplicius, alijque interpretes; rectène Ariſtoteles Anaxagoræ obiecerit fore infinitas partes æquales in magnitudine finita, quandoquidem partes, quæ in infinitum è magnitudine auferuntur, æquales non ſunt, ſed ſubinde minores. Occurrendum tamen eſt, rectè obieciſſe. Cùm enim Anaxagoras è qualibet magnitudine omnia educi poſſe aſſereret, conſequens erat, vt fateretur excepta minima carne, quæ generari poteſt, manere nihilominus in eadem magnitudine infinitas carunculas minimæ illi æquales: cuius rei cauſſa in progreſſu fiet conſpicua.

ἀφαιρεθείσης γὰρ ἐκ τοῦ ὕδατος σαρκὸς, καὶ πάλιν ἄλλης γινομένης ἐκ τοῦ λοιποῦ ἀποκρίσει, εἰ καὶ ἀεὶ ἐλάττων ἔσται ἡ ἐκκρινομένη, ἀλλ' ὅμως οὐχ ὑπερβαλεῖ μέγεθός τι τῇ σμικρότητι. ὥστε, εἰ μὲν στήσεται ἡ ἔκκρισις,

Etenim ablata ex aqua carne, & rurſus alia ex ea, quæ reſtat, per ſecretionem facta, tametſi minor ea, quæ ſecernitur, ſemper ſit: non tamen paruitate magnitudinem aliquam exuperabit. Si itaque ſtabit ſe-

οὐχ ἅπαν ἐν παντὶ ἐνέσται· ἐν γὰρ τῷ λοιπῷ ὕδατι οὐκ ἐνυπάρξει σὰρξ. εἰ δὲ μὴ στήσεται, ἀλλ' ἀεὶ ἕξει ἀφαίρεσιν, ἐν πεπερασμένῳ μεγέθει ἴσα πεπερασμένα ἐνέσται, ἄπειρα τὸ πλῆθος· τοῦτο δ' ἀδύνατον. πρὸς δὲ τούτοις, εἰ ἅπαν μὲν σῶμα ἀφαιρεθέντος τινὸς ἔλαττον ἀνάγκη γίνεσθαι, τῆς δὲ σαρκὸς ὥρισται τὸ ποσὸν καὶ μεγέθει καὶ σμικρότητι· φανερὸν ὅτι ἐκ τῆς ἐλαχίστης σαρκὸς οὐδὲν ἐκκριθήσεται σῶμα. ἔσται γὰρ ἔλαττον τῆς ἐλαχίστης. ἔτι δ', ἐν τοῖς ἀπείροις σώμασιν ἐνυπάρχοι ἂν ἤδη σὰρξ ἄπειρος, καὶ αἷμα, καὶ ἐγκέφαλος, κεχωρισμένα μέν τοι ἀπ' ἀλλήλων. οὐδὲν δὲ ἧττον ὄντα, καὶ ἄπειρον ἕκαστον· τοῦτο δ' ἄλογον. τὸ δὲ μηδέποτε διακριθήσεσθαι, οὐκ εἰδότως μὲν λέγεται. ὀρθῶς δὲ λέγεται· τὰ γὰρ πάθη ἀχώριστα. εἰ οὖν μέμικται τὰ χρώματα καὶ αἱ ἕξεις, ἐὰν διακριθῶσιν, ἔσται τι λευκὸν ἢ ὑγιεινόν, οὐχ ἕτερόν τι ὄν, οὐδὲ καθ' ὑποκειμένου. ὥστε ἄτοπος τὰ ἀδύνατα ζητῶν ὁ νοῦς, εἴπερ βούλεται μὲν διακρῖναι· τοῦτο δὲ ποιῆσαι ἀδύνατον, καὶ κατὰ τὸ ποσὸν καὶ κατὰ τὸ ποιόν. καὶ κατὰ μὲν τὸ ποσὸν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐλάχιστον μέγεθος· κατὰ δὲ τὸ ποιὸν, ὅτι ἀχώριστα τὰ πάθη. οὐκ ὀρθῶς δὲ οὐδὲ τὴν γένεσιν λαμβάνει τῶν ὁμοειδῶν. ἔστι γὰρ ὡς ὁ πηλὸς εἰς πηλοὺς διαιρεῖται, ἔστι δ' ὡς οὔ. καὶ οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος ὡς πλίνθοι ἐξ οἰκίας, καὶ οἰκία ἐκ πλίνθων. οὕτω δὲ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ ἐξ ἀλλήλων καὶ εἰσὶ καὶ γίνονται. βέλτιον δ' ἐλάττω καὶ πεπερασμένα λαβεῖν, ὅπερ ποιεῖ Ἐμπεδοκλῆς.

Κεφά

bis ſecretio, quodcunq; in quocunque non inerit; nam in reliqua aqua nihil carnis manebit: at ſi non ſtabis, ſed ablatio ſemper fiat, in magnitudine finita æquales partes inerunt finitæ, multitudine infinitæ, quod eſſe non poteſt. g *Ad hæc, ſi omne corpus aliquo ablato neceſſe eſt minus fieri, & carnis quantitas cùm magnitudine, tum paruitate eſt definita, conſtat è minima carne nullum corpus ſecretum iri: nam minima minor ſecerneretur. Præterea in infinitis corporibus caro infinita, & ſanguis, & cerebrum poſſent profectò ineſſe, ſeparata quidem ab inuicem, ſed quæ nihil minus eſſent: & vnumquodque infinitum: quod à ratione eſt alienum.* Text.38.
h *At verò ſecretionem finem nũquam habituram, non ſcitè quidem dicitur, ſed tamen rectè, cùm affectiones ſeparari non poſſint. Porrò habitibus atque coloribus admiſtis, ſi ſeparentur, album quippiam erit, aut ſanum, quod non aliud quid dam erit, nec in ſubiecto.* Text.39.
i *Abſurda itaque erit mens, quæ ea moliatur, quæ fieri nequeunt; ſiquidem ſegregare inſtituit, quid facere non poteſt, tum quantitatis ratione habita, tum qualitatis: quantitatis quidem, cùm minima non ſit magnitudo: qualitatis verò, quòd ſeiungi affectiones non poſſint.* Text.40.
k *At neq; eorum, quæ eiuſdem ſunt formæ generationem rectè ſumit. Lutum enim partim in lutum diuiditur, partim non diuiditur: nec quemadmodum lateres ex domo, & domus ex lateribus, ſic ex aqua & aer ex ſe viciſſim & ſunt & fiunt. Præſtat autem pauciora ſumere, ac finita, quod quidem facit Empedocles.* Text.41.

Cap.

g *Ad hæc, ſi.*] Iterum bipartita ratione demonſtrat, non in quouis corpore ita ineſſe cuncta; vt ex eo omnia per ſecretionem gigni poſſint. Primùm, quia cùm quantitas carnis, tum quoad magnitudinem, tum quoad paruitatem definita ſit, neceſſariò dabitur minima caro, ex qua non iam alia ſecerni queat; alioqui daretur minor minima. Deinde, quia ſi omnia fieri ex omnibus poſſent, non ſolùm infinita; ſed infinities infinita corpora in eadem re ineſſent, vt in qualibet parte cerebri infinitus ſanguis, in qualibet parte ſanguinis infinita caro. Ex quo fieret, vt quælibet res infinitam molem cohiberet.

h *At verò ſecretionem.*] Aſſerebat Anaxagoras, Secretionem rerum nullum vnquam finem habituram. Hoc ait Ariſtoteles verè dictum, ſed non ſcitè. Verè, quia accidentia nequeunt à ſubiecto ſeparari: ſi enim habitus, & affectiones à ſubiecto poſſent abiungi; iam daretur aliquod album, aut ſanum, quod non eſſet hoc aliquid, vt lapis, aut homo, quodq; non diceretur de ſubiecto, nec ei ineſſet, quod fieri non poteſt. Non ſcitè verò hoc pronuntiauit Anaxagoras; quia non de accidentibus loquutus fuit, ſed de alijs omnibus, quæ in infinita congerie iacebant.

i *Abſurda itaq;.*] Pergit eundem exagitare, quòd mentem imprudentię tacitè inſimularit, cùm eam aſſeruit è chao cuncta ſegregare voluiſſe, atque adeò operam perdere in ea re, quæ conferri ad exitum non poteſt: ſiquidem ſecretionem illam abſolui (vt ipſe aiebat) impoſſibile eſt; tum quia datur minima caro, è qua alia vlterius excerni non poteſt, tum quia accidentia nequeunt à ſubiecto ſeparari.

k *At neq;.*] Leui admodum argumento in eam opinionem incidit Anaxagoras, vt aſſereret nihil aliud eſſe generationem, quàm compoſitionem ex ſimilium partium coalitu, nimirum quia videbat lutum ex luto, aliaq; id genus ex ſimilibus coagmentari. Namque licet multa eo modo fiant, plurima tamen ſunt, quæ aliter compoſita coaleſcunt; vt idem lutum ex terra, & humore. Deinde explicat modos alios, quibus res effici conſueuerunt. Aliter enim lateres fiunt ex domo, & domus ex lateribus; aliter ex ſe inuicem gignuntur elementa. Tandem confutata his duobus capitibus eorum ſententia, qui vel vnum tantùm, vel infinita fecêre rerum naturalium principia, mediam amplectitur opinionem, quæ nimirum plura, ſed numero finita principia conſtituit.

i

QVÆSTIO I.

VTRVM RES NATVRALES AD *maximum & ad minimum definitæ ſint, nec'ne.*

ARTICVLVS I.

IACIVNTVR INSTITVTAE *Diſputationis fundamenta.*

EſT huius controuerſiæ diſceptatio tum per ſe grauis, & Philoſopho digna; tum huic loco propria, & ad ea, quæ ab Ariſtotele ſuperiori capite dicta ſunt, planius intelligenda, inprimis accommodata. Vt autem res tota dilucidè & explicatè à nobis tractetur, nonnulla præmittenda ſunt. Primum illud eſto. Quatuor terminos, vt interim in cōmune loquamur, conſtituere oportet, quibus definiri res naturales queant; duos magnitudinis, duos item paruitatis; vtrobique vnum internum, externum alterum. Terminus internus magnitudinis, quem iampridem Philoſophorum vſus maximum quod ſic vocat, eſt ille terminus qualitatis, ſub quo res eſſe poteſt, & ſub maiori non poteſt; veluti ſi homo ſub quinque cubitorum magnitudine eſſe queat, ſub maiori verò nequeat, magnitudo quinq; cubitorum erit terminus internus magnitudinis humanæ. Terminus externus magnitudinis, quem minimum quod non appellant, eſt ille, ſub quo res eſſe non poteſt, ſub minori verò poteſt; vt ſi homo conſtare nequeat ſub quantitate ſex cubitorum; ſed ſub quauis minori quantitas ſex cubitorum erit terminus externus magnitudinis humanæ. Terminus internus prauitatis, qui minimum quod ſic dicitur, eſt ille, ſub quo res eſſe poteſt, & ſub minori non poteſt; vt ſi homo queat ſub vnius palmi quantitate conſiſtere, non autem ſub minore, quantitas vnius palmi terminus erit humanæ paruitatis internus. Terminus externus paruitatis, qui nuncupatur maximum quod non, eſt ille, ſub quo res eſſe non valet, valet tamen ſub quouis maiori. Verbi gratia, ſi homo ſub magnitudine dimidiati palmi cohærere nequeat, & ſub quauis maiori queat, tunc quantitas dimidiati palmi erit terminus externus paruitatis humanæ.

Duo termini magnitudinis, duo item paruitatis. *Terminus internus magnitudinis.* *Terminus externus magnitudinis.* *Terminus internus paruitatis.* *Terminus externus paruitatis.*

Secundum ſit, vt aduertit D. Thomas in 4. ſententiarum d.12.q.1. & 3.p.q.77.ar.2. & Scotus in 4. d.12.q.2. Duo ſunt accidentia, quæ ſubſtantiam ſubiectam ſenſibus primò conſequuntur, eiusq; duobus intimis principijs, materiæ & formæ, reſpondent; quantitas nimirum, & qualitas. Quantitas reſpondet materiæ, primùm, quia nunquam abſcedit, neque accidit noua materia ſine abſceſſu & acceſſu nouæ quantitatis. Secundò, quia ſicuti materia eſt ſubiectum accidentiū, quæ in ſenſus cadūnt, ita & quantitas ſuo modo. Tertiò,

Cur quantitas materiā ſequi, eique reſpondere dicatur.

A tiò, quia quantitas eſt prima diſpoſitio materiæ ad excipiendas formas. Vnde effectum eſt, vt Plato, magno & paruo, quæ ſunt quantitatis affectiones, materiam ſignificarit. Qualitas autem reſpondet formæ, quia omnem formæ varietatem neceſſariò mutatio alicuius qualitatis conſequitur. Item quia qualitati conuenit eſſe principium agendi, ſicut & formæ; & nobiliores formas nobiliores qualitates ſequuntur. Deinde quia qualitas, vt docet etiam
B D. Thomas in 12.q.49.artic.2. eſt modus quidā ſubſtantiæ. Quare cùm modus, teſte D. Auguſtino cap.3. libri 4. ſuper Geneſim ad literam, deuehat ſecum menſuram, ac determinationem; determinare autem, & finire propriū formæ ſit, (vnde vetus Philoſophia formam finitum nuncupabat; materiam, infinitum) conſequens eſt, vt qualitas peculiari ratione ſequi formam dicatur.

Cur forma reſpondeat qualitas.

Tertium ſit. Rerum quædam incipiunt per
C primum ſui eſſe; aliæ per vltimum ſui non eſſe. Priori modo incipit id, quod verè enuntiamus nunc eſſe, & immediatè ante non fuiſſe; quo pacto incipiunt ſubſtantiæ, quæ de integro gignuntur, & alia, quæ momento fiunt. Namque vt primùm forma Socratis materiæ iungitur, licebit dicere, nunc eſt Socrates, & immediatè ante non fuit. Id verò incipit per vltimum ſui non eſſe, quod verè affirmamus in hoc temporis momento non eſſe; ſed immediatè poſt
D futurum; quo pacto incipit motus, & ea, quæ per motum efficiuntur, vt calor, qui per calefactionem, & albor, qui per albefactionem acquiritur. Deinde rerum quædam per primum ſui non eſſe, aliæ per vltimum ſui eſſe deſinunt. Id per primum ſui non eſſe deſinit, quod verè dicimus in hoc momento non eſſe; ſed immediatè ante fuiſſe; qua ratione deſinunt ſubſtantiæ, & motus. Nam Socrates, verbi gratia, deſinit per primum ſui non eſſe,
E quia vt primùm eius anima deſijt corpus informare, verè dicimus, nunc non eſt Socrates, qui immediatè antea fuit. Denique id per vltimum ſui eſſe deſinit, quod verè affirmamus nunc eſſe, & immediatè poſt non futurum; quem deſinendi modum ſibi vendicant indiuiſibilia rerum ſucceſſiuarum, vt momentum, & mutatum eſſe. Nam de quolibet horum verè dicimus, nunc eſt, & immediatè poſt non erit. Atque hæc tota doctrina de rerum in-
F ceptione, & deſitione, quam hic ſupponimus, octauo libro huius operis à nobis accuratè tradetur.

Varij modi, quibus res incipiunt & deſinunt.

Quartum ſit. Rerum Phyſicarum termini multis modis in quæſtionem cadunt. Aut enim de ijs quærimus ſumptis rebus in ſingulari; aut in ſpecie; aut ſpectatis quoad generationem; aut quoad conſeruationem. Poteſt enim diſceptatio eſſe, vtrum hic, & ille ignis, & vtrum ignis abſolutè conſideratus, ſtato limite circunſcribatur; itemque num res naturales in tanta quantitate progigni poſſint, vel etiam

Quàm variè rerū termini in quæſtionem veniant.

etiam poſtquam genitæ ſunt, conſeruari; quæ ſanè quæſtiones nō paruum inter ſe habent diſcriminis. Cōſtat enim, ordinariè, plura ad cuiuſq; rei ortum, quàm ad eius conſeruationem depoſci, (ſicuti ad figurā excipiendam requiritur in cera mollitudo, non tamen ad eam retinendam,) præſertim cùm res quælibet, vbi iam in lucem prodijt, ipſa ſe tueri, & contrarijs reſiſtere propria vi nitatur.

Poſtremum ſit. In hac controuerſia non inquirimus detúrne in tota rerum vniuerſitate corpus aliquod omnium maximum, itemq; aliud minimum. Liquet enim vltimum corporum cæleſtium cætera corpora magnitudine ſuperare; cùm omnia ſuo amplexu coerceat. Patet etiam in qualibet rerum ſpecie dari actu corpus aliquod maximum, quod nimirum vel cætera eiuſdem ſpeciei amplitudine vincat, vel ſaltem à nullo eiuſdem ſpeciei vincatur: quod item de minimo eadem ratione dicendum erit.

ARTICVLVS II.

STATVVNTVR NONNVLLAE aſſertiones, Primùm de terminis rerum naturalium in commune, deinde de terminis viuentium.

1. Aſſertio. His ita explicatis ſit prima aſſertio: Res naturales ſpectato ordine vniuerſi, quocunque modo ſumantur, non poſſunt eſſe quantæcunq; magnitudinis. Ratio huius in promptu eſt; ſiquidem extra cœleſtem mundū nullum corpus refundi poteſt; in ſublunari verò nullum valet eſſe maius eo, quod ex tota inferiorum rerum materia concreſceret.

2 Aſſertio. Secunda aſſertio. Res viuentes, tum quoad generationem, tum quoad conſeruationem, aliquem habent ſuæ paruitatis, & magnitudinis terminum. Hæc aſſertio perſpicua erit ei, qui ſingulas rerum viuentium ſpecies decurret. Nam neque homo, verbi cauſa, magnitudinem vnquam montis attingit; nec ad formicæ corpuſculum contrahitur; neque mus ad equi magnitudinem excreſcit, aut equus ad muris exiguitatē minuitur. Confirmatur quoque id teſtimonio Ariſtotelis, qui cap.4. huius lib. text.36. docuit, neque ſtirpes, neque animalia, aut horum partes quantæcunque magnitudinis, aut paruitatis eſſe poſſe; quod item de animantibus affirmat lib.4 de generatione animalium cap.4. & vniuerſim de viuentibus, 2 de anima cap.4. text.41. & 7. Politicorum, cap.4.

3. Aſſertio. Tertia aſſertio. Cuilibet ſpeciei viuentium, quoad generationem, intrinſecum paruitatis & magnitudinis terminum natura præfinijt. Hanc aſſertionem communi conſenſu approbant Philoſophi, D.Thomas in 4. d 44. q 1.ar. 3.& 2.de anima ad text.45.& in 2.d.14. q.2.ar.1.
A & d.36.q.2.& 1.par.q.7.art.3. Caietanus eodem loco, Capreolus in 2. d.19. q.2. art.3. Gregorius in 1.d.11.q.2.art.3. Durandus in 2. d.18. q.1. *Quot auctie rei habeat.* Eam verò ſic intelligendam eſſe volumus, vt in qualibet ſpecie alter ſit magnitudinis, alter paruitatis terminus ita præſcriptus, vt nullum ſingulare illius ſpeciei gigni poſſit ſub quantitate, quæ aut exuperet eum terminum magnitudinis, aut maneat infra eum terminū paruitatis: v.g. ſi maxima quantitas, in qua homo
B generari poſſit, ſit trium palmorum; minima verò vnius digiti, nullus ſupra illam aut infra hanc gigni poterit; ſed vel in alterutra harum, vel in intermedia, vt in magnitudine duum palmorum, vel duum & dimidij, & trium digitorū, vel deniq; in alia huiuſmodi. *Termini indiuiduorum cuiuſq; ſpeciei.* Nam ſicuti indiuidua cuiuſq; ſpeciei non omnia ad eandem magnitudinem euadunt; ita neq; omnia in eadem quātitate procreantur. Qua de re D. Thomas in 4. ſentent. loco citato, & Ferrarien-
C ſis 4. contra gentes cap.11. Probatur igitur tertia hæc aſſertio hunc in modum: Res viuentes non poſſunt gigni ſub qualibet quantitate, vt ex ſecunda aſſertione patet; ſumatur igitur quantitas, in qua propter eius magnitudinem viuens generari non poſſit, minuaturq; continuè, quouſq; ad viuentis generationē apta ſit: in ea imminutione dabitur punctum aliquod temporis, in quo liceat verè dicere, nunc eſt viuens, & immediatè ante non fuit; vt articulo
D proximo ſuppoſuimus; ergo quantitas illa, in qua genitum eſt eiuſmodi viuēs, eſt terminus internus magnitudinis ipſius; ſub ea namque generari potuit, nō ſub maiori; quia ſi ſub maiori potuiſſet, vtiq; in ea priùs fuiſſet genitum. Eodem modo oſtendere licebit; viuētia, quoad generationem, intrinſecum habere paruitatis terminum; ſumpta nimirum quantitate, in qua propter eius exiguitatem generari viuens non poſſit, quæ deinde augeſcat, &c.

E *4 Aſſertio.* Quarta aſſertio. Res viuentes quoàd conſeruationem in ſua cōſtitutione naturali vendicant terminum magnitudinis & paruitatis internum: ſimpliciter tamen, hoc eſt, non ſpectata conſtitutione naturæ ipſorum cōgruente, vtrunque terminum externum habent. Vt hæc aſſertio intelligatur, ſciendum eſt, eam quantitatem & extenſionem dici competere rei viuenti ſecundum naturalem diſpoſitionem, quam facultatis altricis rectè ſe habentis
F opera obtinere poteſt; ita vt ſi collecto v.c. intra cutem humore noxio, intumeſcat, magiſque extendatur, eiuſmodi maior extenſio non ei ſecundum naturalem conſtitutionem aduenire cenſeatur. *Prior pars aſſertionis cōfirmatur.* Probatur autem prior aſſertionis pars, quia ſicuti anima intrinſecus definitam eſſentiam & perfectionem habet, ita & vis nutriendi, quæ ab illa dimanat, certo ac præfixo limite circumſcripta eſt. Quare deſignari poterit certa quantitas, ad quam viuens miniſterio potentiæ nutrientis rectè ad operandum diſpoſitæ prouehi queat; non

verò ad maiorem. Quòd item viuentia verſus A minimum prædicto modo terminentur, ex eo oſtenditur, quia cùm anima, vt eſt apud Ariſtotelē 2. libro de anima cap. 4. text. 37. ſit actus corporis organici, atq; adeò ad vitæ functiones obeundas certa organa requirat, conſequens ſit, vt ad eum modum, quo ipſa determinata eſt, ita quantitatem etiam verſus minimum definitam exigat.

Cur anima requirat quantitatē definitam verſus minimum.

Poſterior pars aſſertionis oſtenditur.

Deinde confirmatur ſecunda pars concluſionis in hunc modum; fundatur viuens ad B eam vſque molem, in qua (vt in ſecunda aſſertione diximus) cōſeruari nequeat; in eo euentu dandum erit punctum aliquod temporis, in quo verè dici poſſit, nunc non eſt viuens, & immediatè ante fuit, ſiquidem vt ex articulo ſuperiori conſtat, viuentia deſinunt per primū non eſſe; ergo in eo momento dabitur quantitas, quæ ſit terminus externus magnitudinis eiuſmodi viuentis; nam ſub ea eſſe non poteſt, & ſub qualibet minore poteſt, vt perſpi- C cuum eſt.

Idem de minimo oſtendere licebit; nempe, contrahatur viuens ad eam vſque paruitatem, in qua ſeruari nequeat, in hac imminutione dabitur momentum, in quo, &c. Præterea ſi viuentia quoad cōſeruationem abſolutè ſpectatam, non extrinſecum, ſed intrinſecum haberent terminum; ſequeretur poſſe ea deſinere per vltimum ſui eſſe, quod falſum eſt. Probatur cōſecutio, tunc enim daretur quantitas, D ſeu extenſio, in qua conſeruari poſſent, nō verò in maiori. Qua data, ita ſatis erit argumentari. Augeſcat illa extenſio per continuam tumefactionem; cùm huiuſmodi incrementum per vltimum nō eſſe incipiat, quia per motum fit, dabitur inſtans, in quo verū ſit dicere, nunc non eſt maior extenſio, ſed tempore proximè ſequenti erit maior, ac proinde dabitur momentum, in quo verè affirmari poſſit, nunc eſt hoc viuens, & immediatè poſt non erit; quod E eſt deſinere per vltimum ſui eſſe. Similis probatio adduci poterit ad oſtendendum, viuentia quoad conſeruationem abſolutè ſpectatam non definiri interno limite verſus minimum: minuatur enim illa quantitas immediatè poſt, vel ergo tempore proximè ſequenti manebit adhuc viuens; vel non. Si manebit, nō ergo ille, qui ante aſſignabatur, erat terminus internus conſeruationis ſimpliciter: ſi nō manebit; deſinet per vltimum ſui eſſe, quod fieri F non poteſt.

Termini partium diſſimilariū rerum viuentium.

Ex iis, quæ diximus, facilè erit intelligere idem de partibus diſſimilibus rerum viuentiū, quod de ipſis viuentibus, tum quoad generationem, tum quoad conſeruationem, dicendum fore, ſiquidem viuentium quantitas ex partium quantitate coaleſcit, quod & ratio ipſa conuincit, & Ariſt. monuit in diſputatione capitis quarti aduerſus Anaxagoram.

ARTICVLVS III.

DILVTIO OBIECTORVM contra ea, quæ proximè dicta ſunt.

1. Obiectio. Verùm contra ea, quæ articulo ſuperiori ſtatuimus, ita quiſpiam obiecerit. Potentia nutriendi non terminatur intrinſecè verſus maximum; ergo neque ipſa viuentia, quoad conſeruationem in ſua naturali conſtitutione, intrinſeco magnitudinis termino definientur. Probatur aſſumptum, quia potentia nutriendi aliquando rem extra ſtatum naturæ congruentem educit, veluti cùm aliquis ad gigantis excreſcit magnitudinem. Nam cùm illa extraordinaria moles decerrantis naturæ vitium ſit, imò & monſtrum, negari non poterit, rem eo pacto extra ſtatum ſuæ ſpeciei debitum, atque adeò extra naturalem diſpoſitionem collocari.

2. Obiectio. Item conſtituatur Socrates in quanta maxima quantitate, ſecundum ſtatum naturæ ſuæ conuenientem eſſe poſſit, tum alimentum capiat, cuius ipſe repugnantiam natiuo calore facilè exuperet; cùm igitur à maiori vi poſſit actio procedere, adhuc eiuſmodi alimentum decoquet, & in ſe conuertet; ac proinde ad ampliorem euadet quantitatem: non ergo quantitas Socratis prædicto modo terminabatur.

3. Obiectio. Præterea, ferunt Crocodilum quandiu viuit nullum facere creſcendi finem; ergo non vendicat ſibi certam incrementi magnitudinem.

4. Obiectio. Ad hæc, Ariſtotelès cap. 4. huius libri textu 38. aduerſus Anaxagoram diſputans, aſſeruit è minima carne nullo modo aliam extrahi poſſe; cenſet igitur viuentia abſolutè ſpectata intrinſeco termino quoad conſeruationem circumſcribi.

5. Obiectio. Poſtremò, aut terminus ille externus, in quo propter immodicam eius magnitudinem viuens interit, excedit quantitatem, ſub qua idem viuens ſuperſtes fuit; vel non: ſi non excedit, ergo in eo nihilominus conſeruabitur: ſi excedit, cùm ille exceſſus neceſſariò diuiduus ſit, auferatur ab eo pars aliqua; ea dempta adhuc dabitur quantitas minor termino illo extrinſeco, in quo viuens conſeruari nequeat. Non ergo terminus primo loco deſignatus, erat ille, in quo primò viuens conſtare non poterat.

Dilutio 1. obiect. Hæc argumenta non difficilem habent explicatum. Ad primum reſpōderi à quibuſdam ſolet; cùm viuens natura & intrinſeca vi excreſcit, quantumlibet ad prodigioſam corporis molem euadat, nunquam ob id extra ſtatum naturæ conuenientem collocari; propterea quòd ſi altricis facultatis, quā ei natura elargita eſt, ratio habetur, tota illa quantitas ei iure debetur, ſicuti & cuicunq; alteri ſua maximè:

cùm

cùm viuens, quantumuis magna, aut parua conſtet quantitate, ſuæ ſpeciei terminos nunquam exeat, vt ſuprà diximus. Quo fit, vt horum ſententia gigantes nec naturæ vitio proueniant, nec ſimpliciter monſtra habenda ſint.

Improbatio. Hæc tamen ſolutio non placet, ſed potius gigantes debere ſimpliciter monſtra iudicari, vt ſuo loco patebit, atq; adeò eſſe illos extra naturalem conſtitutionem humanæ ſpeciei, ſiue extra quantitatem competentem humanæ naturæ ordinatè ſe habenti, eſto ea quantitas non excedat molem, in qua homo abſolutè

Germana ſolutio. conſeruari queat. Reſpondendum igitur: vim nutriendi, ſi ad functiones ſuas obeũdas probè affecta ſit, quo pacto à nobis ſumitur, cùm eam interno limite definiri dicimus, neutiquam extra ſtatum naturæ congruentem ſubiectum conſtituere; ſecus verò rem habere, cùm aliqua exuperanti, & maligna qualitate vtitur; tunc enim debitum, conſuetumque naturæ ordinem præterit, atq; ita interdum corpora aut ipſorum partes, extra prædictos fines in immodicam & monſtroſam quantitatem profundit.

Dilutio 2. obiect. Ad ſecundum dicendum: in eo euentu altricem facultatem non cõuerſuram, niſi quantum alia ex parte vi caloris humidum continenter abſumentis effluxerit. Neque interim dum ſumma illa quantitas manet, vincere ſimpliciter reſiſtentiam alimenti, alioqui vinceret, & non ageret, quod perinde eſſet, ac ſi ignis ſtupam appoſitam non combureret, ſed ſubſiſtere non vincendo re ipſa, neque agendo, donec reſolutio aliqua fiat. Conſtat enim eius actiuitatem in alimentum pendere ex eo, quòd res, quæ augeſcit, maximam ſuam quantitatem obtineat, vel non obtineat, & denique ex vario ſtatu ſubiecti. Quare neutiquam eueniet, vt corpus in molem maiorem maxima porrigatur.

Dilutio 3. obiect. Ad tertium reſpondetur, licet Crocodilus perpetuò creſceret, habiturum nihilominus crementi finem; eundem ſcilicet, quem vitæ: negandùm tamen eum perpetuò creſcere. Nam cùm vita conſiſtat in calido & humido, à quibus viuentia augeſcunt, neceſſe eſt horum defectu & imminutione Crocodilum mo-

Etiam Crocodilo ſuã eſſe incrementi metam. ri, quare non creſcet iam Crocodilus antequam moriatur, in deterius vergente coctrice facultate: nec valente plus reſarcire, quàm defluat, alioqui nunquam morte naturali Crocodilus ſolueretur.

Dilutio 4. obiect. Ad quartum, omiſſis aliorum ſolutionibus, dic locutum fuiſſe Ariſtot. eo loco de carne minima quoad generationem: diſputabat enim contra Anaxagoram, qui res per ſecretionem gigni opinabatur, eumq; incuſabat, quòd ex ipſius poſitione ſequeretur, poſſe carnem minorem minima generari.

Dilutio 5. obiect. Ad quintum reſpondeto, extrinſecum terminum, in quo viuens interit, excedere quantitatem, in qua idem ſupereſſe poteſt, non

A collectim, ſed diuiſim ſumptam, id eſt, quamlibet quantitatem deſignatam, non tamen totam partium collectionem. Sumpta enim quacunq; parte, in qua viuens conſeruatur, dantur infinitæ maiores, in quibus conſeruari adhuc poterit, ſi tamen tota partium collectio ſumatur, vltra illam iam conſiſtere nequibit. Imò nec in tota illa: ſiquidem tota illa collectio nec ſumi, nec deſignari poteſt, niſi in ipſo inſtanti, quo ad terminum extrinſecũ, in quo

B viuens interit, peruenitur; nec illo minor, aut maior eſt.

ARTICVLVS IV.

DE RERVM INANIMATArum terminis, quoad magnitudinem.

C QVid verò de rerum non viuentium terminis ſentiendum ſit, ſuis quoque aſſertionibus explicemus. Prima eſto: Non viuentia, quæ ex viuentibus gignuntur, obtinent, quoad generationem, terminum magnitudinis internum; ita vt minimum quod non viuentis, ſit maximum quod ſic non viuentis: quoad conſeruationem verò, externo limite continentur. Hæc aſſertio intelligenda eſt *1. Aſſertio de terminis cadauerum.*

D de hiſce non viuentibus, ſpectatis prout à corruptione viuentium dependent. Probatur autem facili negotio vtraque pars concluſionis. Prima hunc in modum: Datur quantitas aliqua, in qua, exempli gratia, hominis cadauer progigni poſſit, & in maiori non poſſit: ergo hominis cadauer vendicat ſibi, quoad generationem, intrinſecum magnitudinis terminum. Confirmatur aſſumtum: Nam in ea quantitate, quæ ob exceſſum homini inte- *Suadetur prior pars aſſertionis.*

E ritum affert, neceſſe eſt cadauer hominis generari, nec verò ſub ampliori poterit, cùm primum non eſſe hominis, neceſſariò ſit primum eſſe cadaueris. Quare illa erit maximum quod ſic cadaueris. Secunda pars ſuadetur: quia eiuſmodi non viuentia non habent vim conuertendi in ſe alia corpora, quin potiùs ipſa per ſe extabeſcunt, & in alia ſoluuntur: atque adeò fateri neceſſe eſt, non poſſe illa, vel per tumorem, vel alio quouis modò infinitè porrigi; ſed potiùs circumſcriptione aliqua definiri, non interna tamen, ne per vltimum ſui eſ- *Suadetur poſterior pars.*

F ſe deſinant.

Secunda aſſertio: Reliqua non viuentia, tam quoad generationem, quàm quoad conſeruationem, nullum vendicant magnitudinis terminum. Huic aſſertioni illud fidem facit: primùm, quòd ignis, cæteraque eiuſmodi, quò molem obtinent ampliorem, eò magis vigent, contrariorum vim acriùs depellunt, ſeque meliùs tuentur: ac demum, cùm ad actiones ſuas obeundas certa organa non requirant, nihil obſtat ex vi formæ, quominùs *2. Aſſertio de cæterorum non viuentium terminis.*

in quantumuis ampla materia & generentur A & conſiſtant. Deinde, quia ſi igni aliquam incrementi metam natura poſuiſſet, ſequeretur, maximum ignem non fore admotam ſtupam inflammaturum, quaſi iam faſtidio non poſſit alimenta capeſſere: quod ridiculum eſt, refelliturque verbis illis Prouerbiorum 30. Ignis nunquam dicit, ſufficit. Item; quia ſi aquæ quantumlibet magnæ noua pars aquæ accedat, certè excreſcet aquæ moles; neque veriſimile eſt repugnatum iri à natura, ne noua illa aquæ pars priori copuletur: cùm id neque ratio, neque experientia perſuadeat. Accedit teſtimonium Ariſtot. 2. de Anima, cap. 4. text. 41. vbi ex eo probat, ignem non eſſe cauſam accretionis viuentium, quòd nullis incrementi finibus, vltra quos excurrere non poſſit, coërceatur; cùm tamen viuentibus ſtata ac certa magnitudo conſtituta ſit. Porrò noſtram hanc aſſertionem tuetur D. Thom. 2. de Anima, ad tex. proximè citatum, Aegidius, & alij C ibidem, Scotus in 2. diſt. 2. qu. 9. Albertus Magnus 2. de Anima, tractatu 2. c. 4. Ochamus, & Gabriel in 3. quæſt. 7.

ARTICVLVS V.

ARGVMENTA CONTRA *ſuperiores Aſſertiones.*

Vt Iandunus hoc in lib. qu. 16. Ferra q. 7. Achilinus 1. ſuæ Phyſicæ.

SVnt tamen, qui contrà ſentiant, affirmentque, non viuentia aliquem habere magnitudinis terminum à natura definitum: quorum ſententia his argumentis videtur comprobari. Etſi quantitas abſolutè ſpectata materiam ſequatur, nihilominùs quoad terminationem, formam ſequitur, eique proportione reſpondet, cùm ſit eius actus: ſed ignis, & cuiuſque non viuentis forma, certam habet circunſcriptamque naturam: ergo eius quantitas E certa & circumſcripta erit. Huc pertinet, quòd nulla cauſa reddi poſſit, cur non idem de quantitate dicatur, quod de calore & frigore, alijsq; huiuſmodi qualitatibus; quas tamen palàm eſt, etiam in non viuentibus certo termino definiri: nec enim ignis, verbi gratia, calorem, aut aqua frigus vltra certam menſuram, quam deſignare ſolemus per octo decémve gradus, obtinere poſſunt.

2. Sicut intenſio perfectio eſt qualitatis; ita F & extenſio quantitatis: ſed qualitates, ſaltem quæ naturalis ordinis ſunt, vendicant certam graduum intenſionem, quam naturæ viribus prætergredi non poſſunt: ergo & quantitas certam habebit extenſionem, vltra quam progredi nequeat.

3. Quemadmodum forma ignis per totam materiam ſparſa eſt, & diuidua in partes, augeſcitque appulſu nouæ materiæ; ita & forma cuiuſque viuentis imperfecti, veluti lacertæ, niſi quòd viuentia alimento intus attracto, ac propria nutritione increſcunt, cætera verò non item: atqui etiam viuentia imperfecta certis limitibus continentur (vt fuit à nobis ſuperiùs dictum) ergo & ignis, atq; alia huiuſmodi corpora vitæ expertia.

4. Huius ſententiæ videtur Ariſtoteles. Namque in libro 1. de generatione animalium, capite 1. ait naturam effugere infinitum, quia vbique finem quærit: & 8. hujus operis, cap. 2. text. 15. aſſerit, nihil eorum, quæ natura fiunt, B eſſe indeterminatum: cenſet igitur Ariſtot. non viuentia terminata eſſe.

ARTICVLVS VI.

EXPLICATIO ARGVMENTOrum *ſuperioris articuli.*

Solutio primi argum.

VErùm hiſce argumentis hunc in modum fiet ſatis. Ei, quod primo loco obiectum eſt, dicendo; quantitatem non modò ſequi materiam, vt initio huius quæſtionis præfati ſumus; ſed etiam formam; alio tamen atque alio modo. Materiam namque ſequitur abſolutè, formam verò tanquàm id, à quo modum & terminum accipit, vt Simplicius aduertit hoc in libro, text. 69. Itaque præfinitur quantitas à forma, etiam in non viuentibus, hoc pacto: quòd forma huius ignis ſin- D gularis, dum perſeuerat ſimpliciter eadem, id eſt, dum ei non detrahitur neque adiungitur noua pars formæ (quæ adiunctio detractióve neceſſariò efficit, vt non omninò & abſolutè, ſed ex parte, eadem forma maneat) hanc certam & deſignatam quantitatem obtinet. Quòd ſi eadem forma, conuertendo in ſeſe aliquod combuſtile, extendatur; tunc pro ratione ſui incrementi, aliam iam quantitatem vendicabit. Ad hunc igitur ſenſum, determinatio quantitatis ſequitur modum formæ. Verùm ſicuti formæ non viuentium, de quibus hic agimus, ſine vlla meta extendi poſſunt acceſſu nouarum partium, vt ſuperius oſtendimus; ita ſi abſolutè ſpectentur, non vendicant ſibi certam quantitatem verſus maximum.

Quantitas alio modo materiam, alio formã ſequitur.

Sed iam vrget altera argumenti pars, quærendo videlicet, cur non viuentia abſolutè ſpectata, quoad gradus ſuarum qualitatum, definiantur, non verò quoad quantitatis extenſionem. Occurrendum tamen eſt; aliam eſſe rationem in calore ac frigore, cæteriſque qualitatibus, aliam in quantitate. Nam calor, verbi gratia, conſequitur formam, quoad eius perfectionem intenſiuam, quæ cùm certa ſit, certa etiam poſtulat accidentia quoad intenſionem: item calor eſt vis inſtrumentaria ignis, & principium agendi ipſius. Quare cùm natura comparatum ſit, vt id, quod definitam habet eſſentiam, definitè operetur, planè ſequitur, calorem ignis, etiam abſolutè ſumpti, certo

Aliter quãtitatem, aliter qualitates finiri.

certo graduum termino cõtineri, vt ipſa quoque ignis actio definita ſit. At quantitas ſequitur formam, quoad eius quaſi extẽſiuam perfectionem: deinde non eſt principium agendi, ſed recipiendi duntaxat. Vnde ex maiore illius amplitudine ſimpliciter maior formæ perfectio non arguitur.

Solut. 2. arg. Quod ad ſecundum attinet argumentum, iam ex proximè dictis conſtat, cur naturales qualitates magis ac magis ſine ſimili intendi nequeant. Solùm igitur explicandum ſupereſt, cur non idem de quantitatis extenſione dicatur. Eſt igitur ratio diſſimilitudinis, quia amplitudo illa non ſimpliciter per ſe, ſed ex accidente quantitati aduenit, nempe ratione nouæ materiæ aduenientis. Cùm enim appoſito combuſtibili augeſcit ignis, quælibet materiæ portio nouam ſecum inuehit quantitatem, cuius acceſſu prior quantitas excreſcit. Neque abſurdum eſt admittere, hanc qualemcunq; quantitatis perfectionẽ limitatam non eſſe. At maior qualitatis intenſio, cùm ſupra eandem materiæ partem replicetur, ſimulque qualitatem, ſi actiua ſit, ad agendum fortiorem reddat, maiorem ſimpliciter in ea perfectionem arguit.

Solut. 3. arg. *Alia lex viuentium etiam imperfectorum, alia non viuentium, quod ad terminos.* Ad tertium; negandum eſt, eodem modo ſe rem habere in viuentibus, & in non viuentibus. Namque viuentia certam habent à natura ſibi deſtinatam ſedem (quæ in animantibus eſt ventriculus, in arboribus medium quid inter caudicem & radicem) in qua alimentum decoquant, & vnde cæteris membris materiam ad accretionem tranſmittant. In qua parte, tanquam in foco, ad concoctionem præſtandam acrior vis natiui caloris inſidet. At enim huiuſmodi calor, & quia certæ intenſionis eſt, & quia cum alimento depugnat, in eoq; congreſſu aliquid diſpendij neceſſariò accipit, & progrediente tempore ſenſim langueſcit; fit, vt nequeat quantumlibet magnam alimenti portionem parare, ſed certam, & quæ in extremas corporis partes, ſi longo tractu diſtent, peruenire non poſſit. Quare cùm viuens ſine alimento non conſiſtat; planè ſequitur, viuentium incrementa aliquo termino definiri. In rebus verò inanimis multò ſecus accidit. Nec enim habẽt certam aliquam partem, quæ aduentitiam materiam diſponat, ac ſi quid detrimenti ab aduerſario accipiunt, id parta victoria confeſtim reſarciunt; vt videre eſt in igne.

Solut. 4. arg. Ad quartum dicendum eſt: Ariſtotelem priori loco tantummodò docere, non poſſe naturam, alia animantia ex alijs generando, infinitas ſpecies moliri: poſteriori verò negare infinitum, quod in rerum procreatione Empedocles, & Anaxagoras poſuêre: ille enim infinitas vices mouendi & quieſcendi elementis attribuit, hic aſſeruit mentem innumerabilibus ſeculis obtorpuiſſe, deinde manum admouiſſe operi.

Improbatur quorundam recentiorum opinio. Ex dictis colligi poteſt, non rectè quoſdam noſtræ ætatis Philoſophos aſſeruiſſe; viuentia, quæ formam extenſam habent, non habere definitam incrementi legem, poſſeque, niſi externo impedimento cohibeantur, in immenſum luxuriare, & grandeſcere: quibus & experientia ipſa refragatur, & ea Ariſtotelis teſtimonia, quæ articulo ſecundo huius quæſtionis ad aſſertionem ſecundam retulimus. Neque obſtat, quòd vitis in terram defoſſa, & iterum ac ſæpius emerſa, ſine termino propagari poſſit. Nam ea, quæ diuerſis in locis alias atque alias radices agit, non vnius, ſed plurium vitium rationem obtinet; ſicuti etiam hedera, quæ erratico lapſu paſſim fibras emittit. Quanquam neque de his conſpicuè oſtendi poteſt, non habere illa præſcriptam extenſionis ſuæ menſuram.

ARTICVLVS VII.

ASSERTIONES DE TERMINO PARVITATIS CORPORUM VITA EXPERTIUM.

QVod ad terminum paruitatis corporum non viuentium ſpectat, non libet omnes omniũ ſententias in medium afferre, ſed duas duntaxat celebriores. Prima eſt Scoti, in 2. ſententiarum, diſt. 2. quæſt. 9. & 5. Metaphyſ. item 9. Ochami, in 2. diſt. 8. & aliorum: quam etiam probabilem cenſet Ioannes Maior, in 1. diſt. 17. qu. 16. Hi putant, inanima homogenea neutiquam terminari verſus minimum. *1. Opinio.*

Secunda eſt Auerrois, 6. huius operis lib. comm. 32. & 99. Diui Thomæ, 1. part. quæſt. 7. art. 3. & in 2. diſtin. 30. quæſt. 2. art. 2. Durandi, in eodem 2. diſt. 18. quæſt. 1. Capreoli, & Hiſpalenſis diſt. 19. quæſt. 1. Soncinatis 8. Metaphyſ. quæſt. 3. Ferrarienſis hoc in libro, quæſtion. 7. Richardi, quodlibeto 3. quæſt. 5. Gregorij in 1. diſtin. 17. quæſt. 2. artic. 3. aliorumque, aſſerentium terminari: quam opinionem aſſerit Themiſtius, amplexum fuiſſe Theophraſtum, Ariſtotelicæ doctrinæ alumnum, & ſcholæ ſucceſſorem. *2. Opinio.*

Nos hanc controuerſiam duplici concluſione dirimemus. Prima ſit: Homogenea inanima, quoad partes quæ toti inhæreſcunt, nullo paruitatis termino continentur. Hæc deſumpta eſt ex Ariſtotele, in libro de ſenſu & ſenſili, capite 3. eiuſque veritas inde patet: quia in quantitate ignis, verbi cauſa, nulla eſt tam exigua pars, qua non ſit alia minor; quælibet autem pars quantitatis hæret in materia, quam neceſſe eſt forma ignis indutam eſſe: inſuper verò quælibet pars ignis, eſt ignis, quod in compoſitis heterogeneis non accidit. Itaque in quolibet igni nulla eſt tam exigua ignis portio, qua non exiſtat alia minor in eodem igne. *1. Concluſ.*

2.Concluſ. Secunda ſit: Quælibet non viuentia, quoad generationem, intrinſecus terminantur verſus minimum; quo ad conſeruationem autem, ſimpliciter externo paruitatis limite clauduntur. Hæc aſſertio ita ſuaderi poteſt: Inprimis, quòd non viuentia aliquem habeant paruitatis terminum, docet experientia, mater Philoſophiæ. Videmus enim, ſi ignis in minutas partes abeat, illico extingui. Deinde quia, cùm vnumquodque ſit propter ſuam operationem, vt teſtatur Ariſtoteles ſecundo de Cœlo, cap.3. text.17. & primo Ethic. cap.7. non conſueuit natura aut generare, aut conſeruare corpora, niſi ſub ea quantitate, in qua functiones ſuas obire queant: poteſt verò eſſe tam exigua quantitas, in qua id præſtare non valeant. Iam verò, quòd huiuſmodi paruitatis terminus, etiam in non viuentibus debeat eſſe intrinſecè definitus quoad generationem, ita probatur: Non viuentia nequeunt in quantumuis parua quantitate generari, vt proxima ratio oſtendit: augeſcat igitur ea quantitas, in qua, verbi gratia, terra progigni non poſſit, neceſſariò deueniendum erit ad punctum aliquod temporis, in quo forma terræ eam materiam, quæ continuè increuit, ſubire poſſit: ſed materia ſub ea quantitate eſt minimum quod ſic terræ, quoad generationem: igitur terra (quod de cæteris inanimis pari ratione dici debet) intrinſeco termino definitur, quoad generationem. Secunda verò pars aſſertionis ex eo confirmatur: quia ſi non viuentia, quoad conſeruationem, ſimpliciter terminata eſſent intrinſecè, ſequeretur, ignem, verbi gratia, poſſe per vltimum ſui eſſe deſinere; videlicet ſi minimus ignis immediatè poſt aliquod momentum in denſitatem coeat.

Hinc collige, poſſe ignem conſeruari infra minimum quod ſic generationis, cùm admittamus poſſe minimum ignem aliquantulum addenſari. Neque id mirandum eſt, cùm plura ad cuiuſque rei generationem, quàm ad conſeruationem, natura ipſa requirat; vt articulo primo huiuſce quæſtionis aſtruximus.

Terminus conſeruationis minor termino generationis.

ARTICVLVS IIX.

ARGVMENTA, QVIBVS proximi articuli aſſertiones oppugnantur.

NVnc ad ea argumenta veniamus, quibus probari videtur, non viuentia, ſaltem homogenea, vt elementa, omni paruitatis termino carere. Primum ita habet: Nulla eſt in re combuſtibili tam exigua pars materiæ, qua non ſit alia minor, quæ priùs excipiat calorem ſummum, cæteraſq; diſpoſitiones ad formam ignis; ſiquidem ignis agit vniformiter, non difformiter, ac prius in viciniores, quàm in remotiores partes vim ſuam explicat ergo nulla eſt tam minuta materiæ pars, in quam non ipſa quoque forma ignis induci queat. Probatur conſecutio: quia ſi diſpoſita ea parte materiæ, non confeſtim in eam induceretur forma ignis, ſequeretur, formam rei interituræ conſiſtere aliquandiu in materia affecta diſpoſitionibus ſibi repugnantibus, & alteri formæ proprijs; quod eſt abſurdum.

Secundum: Quemadmodum alimentum continuè in rem alitam conuertitur, ita continuè corrumpitur: igitur in ea corruptione nunquam ſupererit conuertenda tam exigua pars, quin minor adhuc ſuperſit. Ex quo planè colligitur, alimentum non vendicare certum terminum, quoad conſeruationem.

Tertium: Eſſe diuiduum in partes, eſt affectio rei quantæ, vt conſtat ex doctrina Ariſtotelis, quinto Metaphyſ. cap.13. tex.18. ergo, cùm quilibet ignis quantitate præditus ſit, quilibet in minutiores ignes, cui ſeparatim cohæreant, diſpertiri poterit; atq; adeò ignis verſus minimum caret termino. *Diuiſibilitas affectio quantitatis.*

Quartum: Sumatur ignis, cuius dimidia pars ſit infra eam, in qua dicunt poſſe eius formam conſeruari: tum conſtituatur diuinitus in vacuo, ibique ab Angelo in duas æquales partes diſpertiatur. Vel huiuſmodi ignis in nihilum interibit, vel diuidetur in partes alterius naturæ, vel in ignes. Primum admitti non debet, quia ſicuti creare, ita in nihilum redigere, ſolius diuinæ virtutis eſt. Secundum etiam dici non poteſt, quia vnumquodque ſecatur in ea, ex quibus componitur. Dandum eſt igitur tertium; ex quo ſequitur, ignem nunquam eſſe in tam exigua quantitate, quin adhuc in minori ſine vllo termino poſſit conſiſtere.

ARTICVLVS IX.

DILVVNTVR SVPERIORA argumenta.

NOn imus inficias, hæc argumenta admodum probabilē reddere opinionem Scoti, eiuſque ſectatorum. Verùm poſſunt illa à nobis non ita magno negotio dilui. Quod ad primum attinet, nonnulli, (è quorum numero eſt Soncinas 8. Metaphyſ. quæſt.23. Capreolus in primo, diſtinct. 17. quæſt. 2. artic.2. & in 2. diſtinct.19. quæſt. vnica, artic 3. Aegidius 1. de generatione, quæſt. 25. Auerroes lib.8. huius operis, commento 23. eiuſque aſſecla Iandunus, lib.6. quæſtion. 15.) arbitrantur, qualitates habere minimum quoad extenſionem, ita vt diſpoſitiones, quas quæque forma ad ſui introductionem poſtulat, non

poſſint

poſſint ſuſcipi in quantumlibet parua quanti- A tate; ſed in præfinita, ac certa, quæque non ſit minor illa, quàm forma ſubſtantialis rei generandæ expoſcit. Quare ſi ignis infra acari magnitudinem progigni nequeat, aiunt complexionem illam qualitatum, quam ignis poſtulat, non poſſe infra acari magnitudinem coaleſcere. Itaque negant primum argumenti pronunciatum.

Solut. 1. arg. Nos tamen contrà opinamur; nimirum qualitates, ſicuti nullo, quoad intenſionem, B ita nullo, quoad extenſionem, paruitatis termino finiri, quod probat argumentum. Dandum eſt igitur prius pronuntiatum, ſed negandum poſterius; & ad eius confirmationem reſpondendum: nihil incommodi ſequi ex eo, quòd forma perſiſtat in materia, cuius aliqua pars imbuta ſit qualitatibus alterius formæ, interim dum eæ qualitates ſeſe extendunt, per quantitatem aduenienti formæ congruentem, quam vbi primùm occupabunt, C hoc eſt, in ipſo momento, quo diſpoſitiones fuerint in ea quantitate, quæ ſit minimum quod ſic, comparatione formæ aduenientis, confeſtim priori forma intereunte noua ſuccedet. Hæc tamen intelligenda ſunt, cùm totum aliquod compoſitum, exempli gratiâ, totus aliquis ignis ſeorſum producitur, vt is, qui ſolarium radiorum coitu excitatur. Nam cùm ab altero vicinam materiam corripiente gignitur, non oportet expectare, dum igneæ D qualitates ad certam extenſionem ſe proferant, quia noua pars ignis ſimul inhæreſcit, & continuatur toti: atque ita non ſequitur, dari ignem per ſe conſiſtentem minorem minimo. Id quod etiam in viuentium nutritione accidit, in qua nulla eſt tam exigua alimenti pars, cuius materia non accipiat formam viuentis; non tamen per ſe, ſed ita vt toti continuè agglutinetur.

Alia ratio in generatione integra, alia in partiali, quoad paruitatis terminum.

Solut. 2. Solutio ſecundi hæc in primis eſſe poteſt: E Ne cibus continuam conuerſionem ſubeundo ita decreſcat, vt cogatur manere infra minorem quantitatem, quàm ſit ea, ſub qua eius forma cohærere valeat, antequam id contingat, natura, vt eſt in eiuſmodi rebus prouida, quò imminens incommodum aduertat, cùm ad eas anguſtias ventum fuerit, totum apparatum diſpoſitionum, quę ad formam viuentis requiruntur, ſimul cum ipſa forma, & ad conſequentiam illius, ſubitò inferet ex vi præuiæ diſpoſitionis, quamuis imperfectæ in F ea parte materiæ.

Dubitatio. Iure tamen petierit aliquis, quando id præſtandum ſit à natura? Nam ſi id præſtare debeat in eo inſtanti, in quo cibus attigerit certam illam quantitatem, infra quam nullo modo conſeruari non poſſit; ſequitur, cibum claudi ſimpliciter intrinſeco termino paruitatis, quoad conſeruationem, quod ſupra negauimus, aſſerentes, non viuentia, quoad conſeruationem, abſolutè loquendo non niſi externis limitibus finiri. Dicendum eſt igitur, prædictas diſpoſitiones introducendas ſimul cum forma in eo inſtanti, in quo peruentum fuerit ad maximum, quod non cibi, hoc eſt, ad eam quantitatem, in qua iam præ exiguitate nequeat manere forma cibi, in qualibet autem maiori queat. *Reſponſio.*

Alia reſponſio, quæ magis placet. Atque hanc ſolutionem vberioris doctrinæ gratiâ propoſuimus; magis tamen placet ſententia, quæ decernit, in ea continua conuerſione, cùm ventum fuerit ad maximum, quod non cibi, inducendam ſubitò in illud eſſe formam rei viuentis, abſque perfectis diſpoſitionibus. Maius enim incommodum eſt, perfectas diſpoſitiones momento inferri in materiam, occupatam adhuc contrario repugnante, & ſucceſſiuè vincendo; quàm formam, quæ ſerpebat, induci in materiam, in qua nondum diſpoſitiones ad gradum perfectum euaſerint, ad quem ipſa forma paulò pòſt ſeſe prouehet. Quemadmodum è contrario ponimus, formam ligni, verbi causâ, manere ſub perfectis diſpoſitionibus ad formam ignis, quouſque illæ per quantitatem ſufficientem ad introductionem formæ ignis ſeſe extendant.

Dubitatio. Maior tamen exiſtit dubitatio, quid dicendum, ſi accipiatur corpus, quod non per conuerſionem in ſubſtantiam alterius, ſed per condenſationem, paulatim ad minorem extenſionem contrahatur, vt aqua in loco perfrigido; nec enim tunc apparet, in quo termino debeat conſiſtere, ſi in infinitum diminui non poteſt. *Quorundam reſponſio.* Sunt qui dicant, debere eiuſmodi corpus ſeſe continere in termino intrinſeco conſeruationis ſecundùm naturalem diſpoſitionem, obnitente videlicet forma communi conatu, & repugnantia totius naturæ, non ſecus ac depugnare ſolet, ne vacuum detur. *Reſponſio aliorum.* Alij dicunt, tale corpus aliquantulum infra eiuſmodi terminum deſcenſurum. Nec enim natura, vt experientia paſſim docet, ſimilibus diſpendijs naturalium diſpoſitionum vſqueadeò obſiſtit: ſub quo vero termino manere debeat, quia non eſt maior ratio, cur ſub hoc, quàm ſub illo ſtet, præfiniet ipſius naturæ auctor & parens DEVS, cuius eſt, naturæ impotentiam & inopiam in ijs, alijſque eiuſmodi euentis, ordinaria ſtataque lege ſupplere.

Legitima explicatio dubitationis. Neutrum tamẽ ex iis perfugijs neceſſarium videtur, cùm facilè dici poſſit conuenienter ijs, quæ proximè aſſerta ſunt, & mox dicentur; tantulam illam aquam in loco perfrigido addenſandam eſſe, quouſque perueniat ad maximum quod non, & in eo puncto conuertendam in circumiectum corpus: ſicuti etiam mox in ſolutione quarti argumenti, de ſectione minimi ignis in pleno, ex D. Thoma dicetur. Si autem corpus aliquod ponatur in vacuo, quod occupare ac replere non poſſit, quantumuis rarefiat, quæraturq; in quonam termino ſubſiſtere debeat rarefactio; tunc alter ex illis modis, quos attulimus, ſequendus erit.

Solut.3. Solutio tertij: Non eſt affectio rei quantæ, A ſecari poſſe in partes, quarum quælibet ſeparatim conſiſtat; ſed habere aptitudinem, vt in eas ex vi quantitatis ſecari poſſit, licet interdum eam diuiſionẽ fieri aliunde repugnet, vt in re propoſita accidit. Nam quod hæc quantitatis, ſiue rei quantæ affectio, hoc modo intelligenda ſit, ex eo patet, quia alioqui (vt Gregorius in 1. diſt. 17 quæſt. 2. artic. 3 & Caietanus 1. part. ad articulum tertium quæſtionis ſeptimæ, aduertunt) dicendum foret, ſubſtantiam B cœli, quia quantitate prædita eſt, diuidi poſſe, cum tamen Cœlum, vt ab interitu, ita à ſectione prorſus immune ſit.

Solut.4. Solutio quarti: Putat Caietanus, fore in eo euentu, vt materia in nihilum cedat: quod etiam probabile exiſtimant Gregorius, Ferrarienſis & Soncinas. Alij verò opinantur, manſuram ſine omni forma ſubſtantiali materiam. Quòd ſi quis obijciat, iſthæc miracula, cùm totius naturæ facultatem excedant, non poſſe ab Angelo præſtari: occurrent, ea non ad vim ſecantis Angeli, ſed Dei, qui inanitatem illam ſpatij priùs induxit, referenda eſſe. Aliter quoque ad argumentum reſpondet Ferrarienſis: nimirum, ſicuti eiuſmodi ſectio non niſi poſito miraculo, ac præter naturæ ordinem fit; ita ad naturæ auctorem pertinere, partes ignis in id, quod volet, conuertere.

Quæ reſponſio magis ſatisfacit admiſſa ipſa diuiſione. Potiùs tamen dicendum; in eo euentu, ſi res naturæ ſuæ relinquantur, non ſectum iri illum ignem ab Angelo, tota renitente ac repugnante natura, vt paulò antè de corpore ſeſe aduerſante, iuxta priorem modum ſoluendi propoſitam difficultatem dicebamus.

Quid verò ſi ignis in ſpatio pleno diuidatur? Multi hypotheſim non admittunt, aientes, non minus etiam tunc à natura depugnatum iri, ne quid ignem illum diſpertiat, quàm ne aliquod inane ſpatium in mundo ſit. Sed meliùs D. Thomas, Iandunus, Capreolus & plerique alij cenſent, eas partes in vicina corpora conuertendas; ita videlicet, vt eo temporis momento, in quo diuiſio abſoluta fuerit, C adiecta forma ignis, induant formam circunfuſi corporis, illique inhæreſcant. *Dubium.* *Explicatio.*

Κεφάλαιον ε.

Πάντες δὴ τἀναντία ἀρχὰς ποιοῦσιν, οἵ τε λέγοντες, ὅτι ἓν τὸ πᾶν, καὶ μὴ κινούμενον· καὶ γὰρ Παρμενίδης θερμὸν καὶ ψυχρὸν ἀρχὰς ποιεῖ. ταῦτα δὲ προσαγορεύει πῦρ καὶ γῆν, καὶ οἱ μανὸν καὶ πυκνὸν καὶ Δημόκριτος τὸ στερεὸν καὶ κενόν. ὧν τὸ μὲν ὡς ὄν, τὸ δ' ὡς οὐκ ὂν εἶναί φησιν. ἔτι θέσει, σχήματι, τάξει. ταῦτα δὲ γένη ἐναντίων. θέσεως, ἄνω, κάτω, πρόσθεν, ὄπισθεν· σχήματος, γεγωνιωμένον, ἀγώνιον, εὐθύ, περιφερές. ὅτι μὲν οὖν τἀναντία πως πάντες ποιοῦσι τὰς ἀρχάς, δῆλον. καὶ τοῦτο εὐλόγως· δεῖ γὰρ τὰς ἀρχὰς μήτε ἐξ ἀλλήλων εἶναι, μήτε ἐξ ἄλλων· καὶ ἐκ τούτων πάντα· τοῖς δὲ ἐναντίοις τοῖς πρώτοις ὑπάρχει ταῦτα, διὰ μὲν τὰ πρῶτα εἶναι, μὴ ἐξ ἄλλων· διὰ δὲ τὰ ἐναντία μὴ ἐξ ἀλλήλων. ἀλλὰ δεῖ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ λόγου σκέψασθαι, πῶς συμβαίνει. ληπτέον δὴ πρῶτον, ὅτι ἁπάντων τῶν ὄντων οὐδὲν οὔτε ποιεῖν πέφυκεν, οὔτε πάσχειν τὸ τυχὸν ὑπὸ τοῦ τυχόντος· οὐδὲ γίνεται ὁτιοῦν ἐξ ὁτουοῦν, ἐὰν μή τις λαμβάνῃ κατὰ συμβεβηκός· πῶς γὰρ ἂν γένοιτο λευκὸν ἐκ μουσικοῦ; πλὴν εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς εἴη τῷ λευκῷ, ἢ τῷ μέλανι τὸ μουσικόν· ἀλλὰ λευκὸν μὲν γίνεται ἐξ οὐ λευκοῦ. καὶ τούτου οὐκ ἐκ παντός, ἀλλ' ἐκ μέλανος, ἢ τῶν μεταξύ, καὶ μουσικὸν ἐξ οὐ μουσικοῦ, πλὴν οὐκ ἐκ παντός, ἀλλ' ἐξ ἀμούσου, ἢ εἴ τι τῶν αὐτῶν ἐστι μεταξύ. οὐδὲ δὴ φθείρεται εἰς τὸ τυχὸν πρῶτον, οἷον τὸ λευκόν, οὐκ εἰς μουσικόν, πλὴν εἰ ποτὲ κατὰ συμβεβηκός· ἀλλ' εἰς τὸ μὴ λευκόν. καὶ τὸ μὴ λευκόν, οὐκ εἰς τὸ τυχόν, ἀλλ' εἰς τὸ μέλαν, ἢ τὸ μεταξύ· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ μουσικὸν εἰς τὸ μὴ μουσικόν, καὶ τοῦτο οὐκ εἰς τὸ τυχόν, ἀλλ' εἰς τὸ ἄμουσον, ἢ εἴ τι αὐτῶν ἐστι μεταξύ. ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἐπεὶ καὶ τὰ μὴ ἁπλᾶ τῶν ὄντων, ἀλλὰ σύνθετα κατὰ τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον. ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ τὰς ἀντικειμένας διαθέσεις ὠνομάσθαι, λανθάνει τοῦτο συμβαῖνον.

ἀνάγκη

CAPVT V.

Porrò a omnes contraria principia faciunt, & tum hi, b qui vniuerſum vnum & immobile dicunt eſſe, (quandoquidem Parmenides frigidum & calidum principia facit, ignemq; & terram hæc nominat) tum qui rarum & denſum. Democritus quoque ſolidum & inane: quorum alterum vt id quod eſt, eſſe ait; alterum vt id quod non eſt. Quinetiam ſitum, figuram & ordinem, quæ contrariorũ ſunt genera: ſitum, vt ſurſum & deorſum, antè & retrò; figuram, vt angulos habens, & non habens, rectum & circulare. Quòd igitur contraria ſunt principia, omnes ſtatuere manifeſtum eſt. c Idque optima ratione. Namque principia nec ex ſeſe viciſſim eſſe, nec ex alijs, & ex his omnia oportet. Contrarijs autem primis hæc inſunt. Quòd enim ſint prima, ex alijs non ſunt: quòd verò contraria, non viciſſim ex ſeſe. Atqui & ratione, quonam modo hoc accidat, conſiderandum eſt. d Sumendum itaque primum eſt, omnium quæ ſunt, nihil in quoduis agere, in quouis pati, neque ex quouis quoduis fieri, niſi ex accidenti quis ſumpſerit. Quo namque pacto album ex muſico poſſit fieri, niſi albo aut nigro muſicum eſſe acciderit? Sed album quidem fit è non albo, atque eo non quouis, verùm ex nigro, aut intermedijs; & muſicum è non muſico, ſed non è quolibet, verùm ex eo, in quo muſicæ eſt priuatio, aut è medio, ſi aliquod ſit inter ipſa. Neque igitur in quoduis primum interit; vt album nõ in muſicum, niſi interdum ex accidenti, ſed in non album; non tamen in non album quoduis; ſed in nigrum, aut intermedium: ſimiliter & muſicum non in quoduis, ſed in id, quod muſica priuatum eſt, aut ſi aliquid inter hæc locata eſt. e Nec ſecus res habet in cæteris. Nam & eorum, quæ ſimplicia non ſunt, ſed compoſita, eadem eſt ratio: ſed quòd diſpoſitiones oppoſitæ nomen non habeant, accidere id lates. Text.42. Text.43. Text.44. Text.45.

Neceſſe

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Porrò a omnes] Reiectis eorum opinionibus, qui vnum duntaxat, vel infinita poſuêre rerum naturalium principia, mediam approbaturus Ariſtoteles, ſtatuit hoc Capite, aliqua ſaltem principia contraria eſſe: idque probat ex communi omnium Philoſophorum aſſenſu. Omnes enim contraria fecere principia: quanquam nō optima aliqua ratione ducti, ſed veritate ipſa cogente. Nam, vt ſcripſit Menander, venit in lucem veritas vel non quæſita: & vt D. Thomas hoc loco ait, Quemadmodum lapis nulla antecedente cognitione ſuopte impetu in centrum vergit; ita humana mens interdum ſine vlla exquiſita ratione, tacita quadā vi, & impulſu veritatis ipſius, in veritatem, quaſi in ſuum centrum, pergit.

b *Tum hi qui*] Tria recenſet opinionum genera, vt oſtendat, omnes antiquitatis Philoſophos ad inducendam principiorum contrarietatem conſpiraſſe. Prima eſt Parmenidis, qui tametſi vnum immobile finxiſſet, coactus tamen ea concedere, quæ ſenſui patent, calidum frigidumque adiecit; quorum alterum ignem & ens, alterum terram & non ens eſſe aiebat. Secunda eſt Meliſſi, qui etiam non ſolùm vnum mobile, ſed raritatem quoque & denſitatem, vti principia, inuexit. Tertia eſt eorum, qui plura, quàm vnum conſtituerunt, inter quos Democritus duplici de cauſſa contrarietatem admiſit. Primùm, quia arbitrabatur omnia ex inani & atomis, quæ inter ſe pugnant, coaluiſſe: deindè, quia aſſeruit, ſua illa indiuidua corpuſcula, ordine, figura, ſituque differre. *Opinio Parmenidis.* *Opinio Meliſſi.* *Aliorū ſententia.*

c *Idque optima ratione*] Principia eſſe inter ſe contraria, hunc in modum confirmat: Principia dicuntur, quæ nec ex ſeſe mutuò, neque ex alijs ſunt, ſed ex ipſis ſunt omnia: prima contraria ita ſe habent: ergo prima contraria ſunt principia; atque adeò quædam principia ſunt contraria. Probat aſſumtionem, ac prima contraria non fieri ex alijs ſuadet: quia ſi fierent, non eſſent prima. Nam cùm omne quod fit, è contrario fiat, tanquam termino, à quo actio proficiſcitur, vt inductione patet; neceſſe eſt, ea, quæ ex alijs fiunt, prima non eſſe, cum ſint alia priora, ex quibus ipſa emergant. Deinde oſtendit, neque ex ſeſe mutuò fieri; quia ſunt contraria, quorum ea eſt natura, vt ſe mutuò interimant. *Principia eſſe inter ſe cōtraria.*

d *Sumendum itaque primum*] Vt pateat è contrarijs omnia effici, aliquot pronunciata ſumit, eaque varijs exemplis confirmat. Videlicet: Nihil in quoduis agere aptum eſſe: Nihil è quouis pati poſſe. Item: Quoduis non è quouis effici, neque in quoduis interire, ſeu diſſolui; ſed vnumquodque in contrarium agere: a contrario perpeti: ex contrario fieri: & in contrarium diſſolui. Intellige, per ſe, nam per accidens quiduis in quoduis agit: à quouis patitur: ex quouis fit: in quoduis interit. *Omnia è contrarijs fieri.*

e *Nec ſecus res habet*] Effatum illud; Non quodlibet fit è quolibet; veritatem habere inquit, in omnibus tam ſimplicibus, quàm non ſimplicibus; & in ijs, quæ harmonia, ordine, aut compoſitione conſtant: fiunt enim hæc ex priuatiuè oppoſitis, vt muſicum è non muſico, habente tamen priuationem muſicæ; ſimiliterque exercitus è non exercitu, & ex inordinato, apto tamen vt redigatur in ordinem; domus è non domo, & ex incompoſito, quod tamen ad compoſitionem ſubeundam idoneum ſit. *Non quoduis fieri è quolibet.*

ἀνάγκη γὰρ πᾶν τὸ ἡρμοσμένον ἐξ ἀναρμόστου γίνεσθαι, καὶ τὸ ἀνάρμοστον ἐξ ἡρμοσμένου, καὶ φθείρεσθαι τὸ ἡρμοσμένον εἰς ἀναρμοστίαν, καὶ ταύτην οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν ἀντικειμένην. διαφέρει δ᾽ οὐθὲν ἐπὶ ἁρμονίας εἰπεῖν, ἢ τάξεως, ἢ συνθέσεως· φανερὸν γὰρ ὅτι ὁ αὐτὸς λόγος ἐστίν. ἀλλὰ μὴν καὶ οἰκία, καὶ ἀνδριάς, καὶ ὁτιοῦν ἄλλο γίνεται ὁμοίως· ἥ τε γὰρ οἰκία γίνεται ἐκ τοῦ μὴ συγκεῖσθαι, ἀλλὰ διῃρῆσθαι ταδὶ ὡδί. καὶ ὁ ἀνδριάς, καὶ τῶν ἐσχηματισμένων τι ἐξ ἀσχημοσύνης. καὶ ἕκαστον τούτων, τὰ μὲν τάξις, τὰ δὲ σύνθεσίς τίς ἐστιν. εἰ τοίνυν τοῦτ᾽ ἔστιν ἀληθές, ἅπαν ἂν γίνοιτο τὸ γινόμενον, καὶ φθείροιτο τὸ φθειρόμενον, ἢ ἐξ ἐναντίων, ἢ εἰς ἐναντία, καὶ τὰ τούτων μεταξύ. τὰ δὲ μεταξὺ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐστίν, οἷον χρώματα ἐκ λευκοῦ καὶ μέλανος. ὥστε πάντα ἂν εἴη τὰ φύσει γινόμενα, ἢ ἐναντία, ἢ ἐξ ἐναντίων· μέχρι μὲν οὖν τούτου, σχεδὸν συνηκολουθήκασι καὶ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι, καθάπερ εἴπομεν πρότερον· πάντες γὰρ τὰ στοιχεῖα, καὶ τὰς ὑπ᾽ αὐτῶν καλουμένας

Neceſſe enim eſt, quidquid conſtat harmonia, ex eo fieri, quod harmoniam non habet; & quod caret harmonia, ex eo fieri, quod illam obtinet; atque hoc ipſum, quod harmonia eſt præditum, in harmoniæ vacuitatem interire, non in quamlibet, ſed in oppoſitam. Nihil autem intereſt de harmonia hoc dicere, an de ordine, ſeu compoſitione, cùm eandem eſſe rationem ſit manifeſtum. Atqui & domus, & ſtatua, & aliud quiduis eodem fiunt modo. Nam & domus ex eo fit, quòd hoc modo compoſita hæc non eſſent, ſed diuiſa; & ſtatua, & quæ forma ſunt figurata, ex figuræ priuatione. Ac vnumquodque horum partim ordo eſt, partim compoſitio. Quòd ſi ita res habet, quidquid gignitur, è contrarijs profectò gignitur, & quidquid interit, in contraria interit, atque in ea, quæ inter hæc locata ſunt. E contrarijs autem ea fiunt, quæ in illorum medio locata ſunt, vt colores ex albo & nigro. Quæcunque igitur fiunt naturâ, aut contraria ſunt, aut ex contrarijs. Et aliorum quidem Text.46. Text.47.

ἀρχάς

plurimi, hucuſque ferè (vt antè diximus) vnà profecti ſunt. Omnes enim elementa, & quæ ab ipſis principia Text.48.

θέασι τὰς ἀρχὰς, καίπερ ἄνευ λόγου τιθέντες, ὅμως τἀναντία λέγουσιν, ὥσπερ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναγκασθέντες. διαφέρουσι δ' ἀλλήλων, τῷ τοὺς μὲν πρότερα, τοὺς δ' ὕστερα λαμβάνειν· καὶ τοὺς μὲν γνωριμώτερα κατὰ τὸν λόγον· τοὺς δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν. οἱ μὲν γὰρ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, οἱ δὲ ὑγρὸν καὶ ξηρὸν, ἕτεροι δὲ περιττὸν καὶ ἄρτιον, οἱ δὲ νεῖκος καὶ φιλίαν, αἰτίας τίθενται τῆς γενέσεως. ταῦτα δ' ἀλλήλων διαφέρει κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον. ὥς τι ταὐτὰ λέγειν πῶς, καὶ ἕτερα ἀλλήλων· ἕτερα μὲν, ὥσπερ καὶ δοκεῖ τοῖς πλείστοις· ταὐτὰ δὲ ᾗ ἀνάλογον· λαμβάνουσι γὰρ ἐκ τῆς αὐτῆς συστοιχίας. τὰ μὲν γὰρ περιέχει, τὰ δὲ περιέχεται τῶν ἐναντίων. ταύτῃ δὴ ὡσαύτως λέγουσι καὶ ἑτέρως, καὶ χεῖρον, καὶ βέλτιον. καὶ οἱ μὲν. γνωριμώτερα κατὰ τὸν λόγον, ὥσπερ εἴρηται πρότερον· οἱ δὲ, κατὰ τὴν αἴσθησιν. τὸ μὲν γὰρ καθόλου κατὰ τὸν λόγον γνώριμον· τὸ δὲ καθ' ἕκαστον, κατὰ τὴν αἴσθησιν. ὁ μὲν γὰρ λόγος, τοῦ καθόλου· ἡ δ' αἴσθησις, τοῦ κατὰ μέρος. οἷον τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν κατὰ τὸν λόγον, τὸ δὲ μανὸν καὶ τὸ πυκνὸν κατὰ τὴν αἴσθησιν. ὅτι μὲν οὖν ἐναντίας δεῖ τὰς ἀρχὰς εἶναι, φανερόν.

Κεφά-

nuncupantur, quanquam ſine ratione, ponunt; contraria tamen quaſi ab ipſa coacti veritate, ſtatuunt: ſed differunt inter ſe, quòd alij priora, alij poſteriora, & nonnulli ratione, alij ſenſu notiora accipiunt. Quidam enim calidum & frigidum; alij humidum & ſiccum; alij par & impar; nonnulli concordiam atque diſcordiam, generationis cauſſas ponunt, quæ quidem inter ſeſe eo modo, qui dictus eſt, differunt. g *Vt eadem quodammodo & diuerſa dicant: diuerſa quidem, quemadmodum & plurimis* Text.49.
videtur; eadem verò proportione, cùm ex eadem ſerie accipiant. Namque contrariorum alia continent, alia continentur. Sic igitur eodem, & diuerſo modo, meliuſque & deteriùs enuntiant. Et alij quidem ratione, (vt antea dictum eſt) alij ſenſu notiora. Vniuerſum enim ratione eſt notum: ſingula autem ſenſu: nam rei vniuerſæ ratio; eius verò quæ in parte, eſt ſenſus. Ceu magnum & paruum ratione, rarum & denſum ſenſu. Principia igitur Text.50.
contraria eſſe oportere, manifeſtum eſt.

CAP.

f *Differunt inter ſe*] Oſtendit veterum Philoſophorum, in aſſignandis contrarijs principijs diſcrepantiam. Nam quidam pro principijs accipiebant priora contraria, alij poſteriora: quidam notiora ſenſui, alij notiora intellectui: & ex prioribus alij calidum & frigidum, alij humidum & ſiccum: ex poſterioribus alij numeros, parem & imparem, videlicet Pythagorici, alij litem & amicitiam; nimirum Empedocles & eius ſectatores.

g *Vt eadem & quodammodo diuerſa*] Fuit inter priſcæ Philoſophiæ auctores, circa principiorum contrarietatem, diſſidium & conuenientia. Diſſidium, quia alij alia contraria poſuêre. Conuenientia, quia omnia contraria ab eis tradita, proportionem habent inter ſe; idque multas ob cauſſas, videlicet quia è contrariorum ſerie vniuerſa deſumuntur: quia ea, quæ communiora ſunt, vt exuperantia & defectio, continent ſub ſe alia, verbi gratiâ, calidum & frigidum: (Enimuerò omnia contraria ad priuationem & habitum, exuperantiam & defectionem, quodammodo pertinent, prout vnum perfectione & dignitate aliud exuperat, vt docet Ariſtoteles libro 10. Metaphyſicæ, capite 7. text. 16.) Poſtremò, quia omnia priora ſunt, alia ſecundùm ſenſum, alia ſecundùm intellectum.

QVÆSTIO I.

VTRVM PRINCIPIA RECTÈ AB ARISTOTELE DEFINITA SINT, AN NON?

ARTICVLVS I.

PRAENOTANTVR QVAEDAM, AD EXPLICANDAM PRINCIPIORUM DEFINITIONEM.

Definitio principiorū. PRoximo capite hunc in modum Ariſtoteles principia definit: Principia ſunt, quæ nec ex ſeſe, nec ex alijs, ſed omnia ex ipſis ſunt. Vt autem huiuſce definitionis intelligētia illuſtrior euadat, animaduertendum in primis erit, Principium varias habere apud Theologos & Philoſophos notiones, quas tradit D. Damaſcenus in lib. aduerſus Manichæos, Ariſtoteles lib. 5. de Gener. animal. cap. 7. lib. Poëticę, cap. 6. lib. 5. Metaph. cap. 1. tex. 1. & cap 5. huius lib. tex. 42. Cæteris verò in præſentia omiſſis, de vltima, quæ huius inſtituti propria eſt, differemus. *Multiplex acceptio principij.*

A Sciendum verò principium, ſi propriè ſumatur, latiùs patere, quàm cauſſam: quia ad rationem principij ſat eſt; ſi ex eo, tanquam ex primo aliquid ſit, fiat, aut cognoſcatur; vt verò cauſſa dicatur, opus eſt, vt ab illo accipiat eſſe, ab eoque dependeat. Vnde locus, è quo quiſque proficiſcitur, principium eſt viæ, nō tamen cauſſa viæ; & priuatio eſt principium generationis, non tamen generationis cauſſa. *Principium latiùs patet, quàm cauſſam.*

B Rurſus autem, quia nihil niſi à diuerſo pendere propriè dicitur, fit vt omne, quod reſpectu alicuius rationem cauſſæ obtinet, neceſſariò ab illo, & eſſentia & virtute differat: ita videlicet, vt aut omnino extra eſſentiam eius ſit; quo pacto ſe habent finis & efficiens comparatione ſui effectus: aut ſaltem non ſit tota eius eſſentia, ſicuti materia & forma reſpectu compoſiti, etiam ſimul ſumptæ & vnitæ, ſi totum ab illis etiam ita conſtitutis diſtinguatur, quod magis probauimus. Atque hæc ratio eſt, D vt annotauit D. Thomas 1. par. quæſt. 33. artic. 1. cur Pater in diuinis principium Filij dicatur, & Pater ac Filius principium Spiritus Sancti, non tamen cauſſæ: quia nimirum ita Filius à Patre, & Spiritus Sanctus ab vtroq; procedit, vt nihilominùs *Diſcrimē inter cauſſam & principium.* *Lege D. Th. opuſ. 1. c. 1.*

lominùs

lominùs eandem numero eſſentiam commu- A nem habeant.

Non eodem modo apud Græcos et Latinos cauſſa vſurpatur.

Nec obſtat, quòd Græci Doctores, vt D. Chryſoſtomus & Theodoretus in Commentarijs Epiſtolæ ad Hebræos, & D. Damaſcenus libro 1. Fidei orthodoxæ, capite 11. & in lib. aduerſus Manichæos, & D. Athanaſius in Actis Nicenæ ſynodi, Patrem cauſſam Filij; & D. Baſilius Patrem Spiritus Sancti cauſſam appellant. Namque nomen Græcum αἰτία, quod cauſſam ſignificat, non eandem apud Græcos, B quam apud Latinos energiam habet: ſignificato enim vocis, Cauſſa, vt etiam aduertit D. Thomas quæſt. 10. de Pot. artic. 1. reſpondet ex aduerſo apud Latinos Effectus, qui, vt diximus, diuerſam à ſua cauſſa eſſentiam obtinet. Apud Græcos verò ſignificato nominis αἰτία, reſpondet ab alio procedens, quod latiùs patet, quàm effectus, vt perſpicuum eſt. Itaque Doctores citati nomen cauſſæ non ad aliquam dependentiam, ſed ad ſolam originem ſigni- C ficandam vſurparunt. Quòd ſi quis obijciat, etiam Latinos cauſſæ nomine in diuinis vti; ſiquidem D. Auguſtinus 7. de Trinitate, capite 1. & in lib. 83. quæſt. 16. ſcribit, Deum ſuæ ſapientiæ cauſſam eſſe: & D. Hieronymus ad caput 3. Epiſtolæ ad Epheſios, aſſerit Patrem ſui originem eſſe, ſuæque cauſſam ſubſtantiæ. Occurrendum erit, horum Patrum dicta interpretanda eſſe in ſenſu negante; quaſi dixerint, Dei ſcientiam ſubſtantiamque non aliunde pen- D dere, ſicuti rerum creaturarum ſubſtantia ſcientiaque dependet.

Obiectio.

Reſponſio.

Principium bifariam ſumitur.

Secundo aduertēdum eſt, principium duobus modis ſumi poſſe; vno denominatiuè, id eſt, pro re, cui relatio principij aduenit; verbi gratiâ, pro materia: altero formaliter, hoc eſt, pro ipſa relatione principij ad principiatum, quæ relatio in commune ſumpta, vniuoca eſſe non poteſt; cùm comprehendat ſub ſe quaſdam relationes reales, cuiuſmodi eſt relatio E principij, quæ dicitur de Patre reſpectu Filij: alias rationis, qualis eſt ea, quæ conuenit priuationi, reſpectu generationis; hæc enim realis eſſe non poteſt, cùm non ſit inter extrema vtrinque realia. Quinetiam nec principium denominatiuè ſumptum vniuocam habet rationem: ſiquidem ens & non ens, in vnam eandemque communem naturam conuenire nequeunt: at materia & forma ſunt vera & poſitiua eſſentia; priuatio verò non item. Quapropter rectè annotauit Magnus Albertus ex A- F uerroë & Auicenna, rationem principij competere his tribus, ſecundùm prius & poſterius: primùm quidem dici de forma, vtpotè quæ ſit præcipua pars quidditatis rei genitæ: ſecundò de materia, quæ cùm ſit pura potentia, naturæ dignitate & in ratione principiandi minùs præſtans eſt, quàm forma; præſtantior tamen, quàm priuatio, quæ neque in re genita manet, neque vllum entis gradum obtinet. Quo fit, vt priuatio inter principia tertium ac poſtremum dignitatis locum ſortiatur.

Quàm latè pateat definitio principiorum.

Tertiò, neque illud ignorandum eſt, Ariſtotelem in definitione principiorum nō omnia, ſed ſola rerum naturalium principia, de quibus diſſerebat, complexum fuiſſe: quo pacto nomen principij quadam ex parte minùs latè manat, quàm cauſſæ: cùm nō omnes cauſſas, ſed ſolam materiam & formam comprehendat: ex altera verò latiùs funditur; ſiquidē complectitur etiam priuationem, quæ non eſt cauſſa. Nec obſtat, quòd Ariſtoteles libro 12. Metaphyſicæ, cap. 2. text. 12. priuationem cauſſam vocat: vſurpat enim eo loco nomen cauſſæ non philoſophicè & propriè; ſed ad ſenſum & conſuetudinem vulgi, appellantis cauſſam, quidquid ad aliud quoquo modo requiritur, ſiue id ab eo dependeat, vt ab impertiente aliquod eſſe, ſiue non.

ARTICVLVS II.

PARTICVLATIM ENODATUR principiorum definitio.

Conditiones principiorum.

HIS ita explicatis, vt ad ipſam principiorum definitionem veniamus, tres in ea conditiones exprimuntur. Prima; vt principia non ſint ex ſeſe mutuò: ſecunda; ne ſint ex alijs: tertia; vt ex ipſis ſint, hoc eſt, conſtent, aut fiant omnia. Prima ex eo ſuadetur, quia principia ſunt prima contraria: hæc autem ita ſe habent, vt vnum ex altero eſſe non poſſit; quod in progreſſu planum fiet. Secunda inde probatur, quia ſi principia eſſent ex alijs, eſſent ex prioribus, atque ita non eſſent prima, nec principij, ſed principiati haberent rationem, vt ſcripſit Plato in Timæo. Tertia oſtenditur, quia cùm principiata ex ſemetipſis eſſe nequeat, vtique neceſſariò erunt ex alijs: non ex principiatis: ergo ex principijs. Atque adeò rectè principia dicūtur, ex quibus omnia ſunt; omnia, inquam, entia naturalia, quæ primò ac ſimpliciter fiunt.

Vt principia rerum naturalium differant ab externis cauſſis.

Sanè verò particula, Ex, diſcrimen ponit inter principia rerum naturalium, & inter cauſſas externas, quæ ſunt finis, efficiens, & exemplar. Nec enim ex his, ſi propriè ac philoſophicè loquamur, vlla res conſtat, aut fit: ſed efficiens eſt, à quo; finis, propter quem; exemplar, ad cuius imitationem res efficitur. At principium eſt id, ex quo res conſtat, vel oritur.

Porrò autem, per primam definitionis particulam excluduntur quatuor vulgata elementa, & alia compoſita, quæ ex ſe viciſſim fieri ſolent: per ſecundam ea, quæ licet non ex ſe mutuò fiant, aut conſtent; conficiuntur tamen ipſa ex alijs, vt corpora cœleſtia ex materia & forma: per tertiam ſubſtantiæ ſeparatæ, figmenta, accidentiaque omnia, & vniuerſim ea, ex quibus nullum compoſitum naturale ori-

tur aut coaleſcit. Sed hæc diſputatione proximè ſequentis articuli clariora euadent.

ARTICVLVS III.

OBIECTA ADVERSVS proximè dicta.

1. Obiectio. VErùm contra ea, quæ nunc aſſeruimus, hũc in modum licebit obijcere: Cùm ex principijs eſſe omnia dicuntur, vel particula, Ex, ſignificat habitudinem termini à quo, vel habitudinem partis componentis. Si primum, falsò igitur principia dicuntur non ex ſe eſſe; cum aliqua principia ſint prima contraria, quæ proinde ex ſe inuicem, vt ex termino fieri debent. Si ſecundum, ſequitur priuationem non eſſe principium, cùm priuatio non ſit pars compoſiti. Quare non rectè ea particula videtur addita.

2. Obiectio. Secundò: Forma equi fit ex materia; ſiquidem de illius potentia excitatur; fit item ex ſui priuatione, cùm generatio ſit progreſſio à priuatione formæ ad formam. Ergo principia fiunt ex ſe.

3. Obiectio. Deinde: Materia & forma, cùm ſint ſpecies quædam, habent ſuum genus & differentiam, ex quibus compoſitione metaphyſica conſtituuntur. Ergo aliqua principia fiunt ex alijs.

4. Obiectio. Præterea: Corpora cœleſtia non oriuntur ex tribus illis principijs: non igitur omnia ex ipſis fiunt. Probatur aſſumptum; quia in corpora cœleſtia non cadit priuatio, neque cœleſtis forma contrarium habet, vt docet Ariſtoteles 1. de Cœlo, cap. 3. tex. 25.

5. Obiectio. Poſtremò; In definitione principiorum, non definiuntur ſola principia ſingularia; ſed neque principia in commune ſumpta: igitur nulla principia in ea definiuntur. Probatur antecedens, quoad priorem partem; quia ſingularia non cadunt ſub ſcientiam. Suadetur item quoad poſteriorem; quia definitio rei communioris, ſecundaria ſaltem ratione, conuenire debet ſingularibus: at hæc ſingularibus principijs non conuenit; ſiquidem ex principijs Socratis vel Platonis, non fiunt omnia, vt luce clarius eſt.

ARTICVLVS IV.

DILVTIO OBIECtorum.

Reſponſio ad primum. NON erit tamen difficile hæc diſſoluere. Ac quod ad primum attinet, diſſidium eſt inter expoſitores, quo pacto in definitione principiorum particula, Ex, ab Ariſtotele accipiatur. Nam Simplicius, Philoponus & Burlæus hoc loco, itemq; Capreolus libro 2. dist. *Et Tolet. q. 11. Scot. art. 1. quæſt. 5.*

A 12. artic. 3. putant, primo & ſecundo loco, cùm ſcilicet principia dicuntur nec ex ſe, nec ex alijs eſſe, importari habitudinem duntaxat partis componentis: cùm verò additur, ſed ex ipſis ſunt omnia, exprimi habitudinem tam partis componentis, quàm termini à quo. Alij vtrobique rationem partis componentis deſignari inquiunt. Verùm neutra harum interpretationum nobis placet. Non prima, quia admittit, Ariſtotelem in ea definitione vnum vo-
B cabulum in alia & alia ſignificatione vſurpaſſe, quod niſi cogente neceſſitate (quæ hic tamen nulla eſt) abſque vitio non fit. Non ſecunda, quia priuationem à numero principiorum excludit; cùm res genita non componatùr ex priuatione. Dicendum eſt igitur cum Aegidio, alijſque nonnullis, particulam, Ex, ſemper eodem modo accipiendam eſſe; ita videlicet, vt ſignificet habitudinem vel partis componentis, vel termini à quo: vtrumque enim
C complectitur verbum illud, Sunt; cùm principia dicuntur, ex quibus ſunt omnia, id eſt, conſtant, aut fiunt: nulla tamen principia, ſiue contraria ſint, ſiue non, modò abſtractè ſumantur, quomodo hic ab Ariſtotele accipiuntur, vt D. Thomas annotauit, ex alijs fieri dicenda ſunt, cùm ne fiant quidem; ſed ſola ſingularia per ſe exiſtentia, atque adeò ſola concreta, docente Ariſtotele, capite 7. huius libri, text. 64. & libro 7. Metaphyſ. capite 8. text. 26. &
D 27. Quare nec forma ignis, nec candor, nec frigus, aliáve eiuſmodi abſtracta, fieri dicenda ſunt; ſed ignis, candidum, frigidum: atque ita res habet in cæteris. Quòd ſi quis obijciat, animum rationis compotem, cùm peculiari, ſibique propria actione a Deo creetur, propriè fieri: occurrendum erit, non fieri actione phyſica, de qua hic agitur, quanquam in eius productione ſeruetur effatum illud Philoſophorum, aientium, actiones terminari ad ſuppo-
E ſita; ſiquidem anima humana eſt quid ſingulare, per ſe exiſtens, quo pacto nomen ſuppoſiti in eo pronunciato accipiatur.

Particula, Ex, quo pacto ſumatur in definitione principiorum.

Obiectio.

Dilutio.

Ad 2. Ad ſecundum dicendum: formam equi nec ex priuatione, nec ex materia fieri, cùm non fiat, vti proximè ſtatuimus. Si verò quis opponat, rem genitam effici ex contrario, id eſt, ex priuatione ſui; ſolam verò formam dici ex priuatione effici, cùm ens duntaxat priuatio in materia inſit: quare non compoſitum, ſed for-
F mam effici. Reſpondendum erit, Id, quod generatione propriè fit, quod eſt ſolum compoſitum, effici ex priuatione, nõ ratione ſui adæquatè, ſiue ſecundùm ſe totum; ſed ratione partis, hoc eſt, merito formæ, ex qua componitur. Adde etiam; id, quod gignitur, verbi cauſâ, equum fieri ex non equo, hoc eſt, ex re quæ non eſt equus, vt ex re priuata, & tanquam ex termino à quo, integro, ſiue totali; qui terminus contrarius eſt termino ad quem totali, videlicet equo: ſicuti priuatio adu[illegible]ſaria eſt equinæ formæ, quæ denuo acquiritur.

Quomodo compoſitum genitum fiat ex priuatione.

Ad ter-

Ad tertium: materiam & formam, præterquàm quòd non propriè fiunt, non fieri ex genere & differentia, vt ex termino, aut vt ex partibus re ipſa componentibus, quomodo principiorum definitio intelligenda eſt; ſed vt ex iis, à quibus ſola ratione componuntur: vel (quod eòdem recidit) materiam & formam habere quidem alia principia, nō phyſica, ſed metaphyſica, vt vocant.

Ad 4. Ad quartum: Ariſtotelem non intellexiſſe, res omnes phyſicas ex illis tribus principijs oriri, ſed eas tantùm, quæ generationem & interitum ſubeunt. Quare tria illa principia ſimul ſumpta non conuenire corporibus cœleſtibus. ſed eorum duntaxat duo; materiam videlicet & formam. Quo fit, vt ſi de principijs intrinſecis & conſtituentibus loquamur, omnium rerum phyſicarum principia complexus fuerit Ariſtoteles. Quidquid alij velint, contendentes ſola principia rerum, quæ gignuntur, & intereunt, tradita ab eo fuiſſe hoc in libro. Quos ſanè refellit tum ipſa principiorum definitio, quæ principijs tam generationis, quàm conſtitutionis, quarumlibet rerum naturalium, etiam cœleſtium, accommodatur; tum Ariſtotelicę doctrinæ ſeries ac methodus: promiſerat ſiquidem in procœmio Ariſtoteles, ſe ab vniuerſalioribus ad minùs communia progreſſurum. Nec quenquam turbet, quod capite 7. text. 68. concluſerit, ſe rerum, quæ generantur & intereunt, principia explicuiſſe. Nō enim iis verbis ſignificare voluit, diſſolubilium tantùm rerum principia ab ſe tradita eſſe; ſed tria illa ſimul accepta inueniri in rebus generalibus: atque adeò eam, quam aſſignauit, principiorū definitionem, omnium rerum phyſicarum principia comprehendere.

Tria principia non cernūtur in corporibus cœleſtibus.

Remotio obiectionis.

Ad 5. Ad quintum: in definitione principiorum definiri primò communia principia; ſecundaria verò ratione principia ſingularia: ſed verba illa, Ex ipſis ſunt omnia, partitiuè accipienda eſſe, vt intelligamus, vnumquodque ens naturale fieri ex ſuis, ſiue ex ſingulis tribus. Itaque vt definitio principijs Socratis accommodetur, ſat eſt, ex ipſis conſtare gignive Socratem. Si autem petas, an hæc definitio non modò ſingulis tribus principijs conueniat, ſed vnicuique eorum, vt materiæ vel formæ ſeparatim acceptis. Reſpondemus, conuenire; ſi tamen mutentur ea, quæ collectionem ſignificant, dicamusque principium eſſe id, quod non ex alio, ſed ex ipſo eſt aliquid, hoc eſt, per ſe conſtat, aut gignitur. Quæ lex ſeruari conſueuit, cùm definitiones traduntur in numero plurali, nec diſtributiuè tantùm, ſed diſtributiuè ſimul & collectiuè ſumuntur, vt in re propoſita accidit.

Quo pacto principiorū definitio cuilibet principio accommodari poſſit.

A

QVÆSTIO II.

VTRVM PRIMA CONTRARIA ſint rerum naturalium principia, an non?

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA PRO PARte negatiua.

B

EOdem capite, textu 42. aſſeruit, probauitque Ariſtoteles, prima contraria eſſe rerum naturalium principia. Verùm quòd longè aliter res habeat, conabitur quis hunc in modū ſuadere: Quatuor primariæ qualitates, quæ ſub ſenſum cadunt; videlicet calor, frigus, humor, ſiccitas, ſunt prima contraria; cùm non oriantur ex aliarum qualitatum permiſtione: & tamen non ſunt principia rerum naturalium; C vt ex iis, quę ſuperiùs diſputata ſunt, liquidò conſtat. Ergo prima contraria nō ſunt principia.

Secundò. In quolibet genere, tam ſubſtantiæ, quàm accidentium, vt aſſerit Ariſtoteles hoc in libro, tex. 50. & 56. datur vna prima contrarietas, atq; adeò aliqua prima contraria: & tamen accidentia non poſſunt eſſe rerum naturalium principia. Ergo prima contraria neutiquam inter principia numerari poſſunt.

D Tertiò. Principia nec ex ſe, nec ex alijs ſunt, id eſt, conſtant, aut fiunt: prima contraria fiunt ex ſeſe: ergo prima contraria non ſunt principia. Maior patet ex ipſa principiorum notione. Minor oſtenditur, quia quicquid fit, ex ſuo contrario fit, vt hoc in libro, loco citato comprobauit Ariſtoteles.

Quartò. Si qua prima contraria forent principia, maximè eſſent forma ſubſtantialis & eius priuatio: ſed hæc non ſunt prima contraria: E ergo nulla. Probatur aſſumptio. Nam ſi hæc eſſent prima, non darentur alia ipſis priora: quod tamen falſum eſſe inde patet, quia forma in commune, vt comprehendit tam formam ſubſtantialem, quàm accidentariam, & priuatio formæ etiam in commune acceptæ, ſunt priora, quàm forma ſubſtantialis, & eius priuatio: cùm omnia ſuperiora inferioribus, quæ ſub ſe continent, priora ſint, vt patet ex iis, quę tradit Ariſtoteles in Categorijs, cap. de Modis prioris.

F

ARTICVLVS II.

ENODATIO PROPOSITAE difficultatis, & argumentorum dilutio.

VT hunc modum, in quo multi fruſtrà laborant, diſſoluamus, aduertendum erit, prima contraria bifariam dici: vno modo, accipiendo nomen contrariorum preſsè ac

Prima contraria quot modis dicantur.

propriè; quo pacto primæ quatuor qualitates, calor, frigus, ſiccitas & humor, contraria prima nuncupantur; quia præterquàm quòd ſub eodem genere maximè differunt, &c. non habent alia priora, è quorum permiſtione oriantur, ſicuti habent candor & nigredo, quæ ex prædictis quatuor qualitatibus inter ſe variè attemperatis obueniunt. Alio modo dicuntur prima contraria, ſed impropriè, fuſaque contrariorum ſignificatione, ea quæ priuatiuè opponuntur. Vocantur autem contraria, quia B more contrariorum ſeſe interimunt: prima, quia omnium generum contrarietas ad priuatiuam oppoſitionem reuocatur. Quod vt planè intelligas, aduerte, in quolibet genere, teſte Ariſtotele capite 6. huius libri, text. 50. & 56. dari vnam primam contrarietatem, quatenus vnumquodque genus per contrarias differentias diuiditur; vt conſtat ex eodem Ariſtotele lib. 10. Metaph. cap. 10. text. 23. Deinde, cùm harum differentiarum vna alteri dignitate excellat, C quia ſpecies ſunt veluti numeri; cumque omne id, quod deterius eſt, priuationem, vel quaſi priuationem nobilioris in ſe habeat, fit inde, vt omnium generum contrarietas ad priuatiuam oppoſitionem, tanquam ad aliquid communius & prius, reducatur: quod Ariſtoteles 10. Metaphyſ. cap. 7. text. 16. diſertis verbis docet. Ex quo iam liquet, cur oppoſita priuatiuè, prima contraria nuncupentur.

Duo genera primorũ contrariorum. Rurſus verò, vt rerum quædam ſunt entia D ſimpliciter, nempe ſubſtantiæ; aliæ non ſimpliciter, nimirum accidentia: ita ex primis contrarijs priuatiuè, quædam ſunt prima ſimpliciter, alia non item. Prima ſimpliciter ſunt, quæ in genere ſubſtantiæ verſantur, id eſt, forma ſubſtantialis, & eius priuatio. Prima non ſimpliciter ſunt, quæ ad alias Categorias pertinent, reducunturue; cuiuſmodi eſt qualibet forma accidentaria, eique reſpondens priuatio, vt viſus & cæcitas. Poſtremò hæc ipſa *Rurſus alia duo.* prima contraria ſimpliciter, aut ſunt contraria ſe totis, ſeu per ſe primò, & non ratione alicuius partis, vt forma equi & eius priuatio: aut ſunt contraria ratione partis alicuius, vt equus, & non equus; non enim hæc inter ſe priuatiuè opponuntur, niſi ratione formæ, ex qua equus conſtat, & cuius negatio in non equo includitur.

Hæc animaduerſis, cùm Ariſtoteles ait, prima contraria eſſe principia, loquitur de primis contrarijs priuatiuè, & in genere ſubſtantiæ, & quæ ſe totis contraria ſunt. Quo pacto, *Reſponſio ad quæſt. propoſitam.* vt ex ſuperioribus liquet, dubium non eſt, quin eiuſmodi pronunciatum veriſſimum ſit: quandoquidem prima contraria ita ſumpta, reciprocantur cum forma ſubſtantiali, eiuſq; priuatione; quæ ſunt duo generationis principia. Nec propoſita in aduerſam partem argumenta, vllam iam habẽt difficultatem. Nam *Solutio 1 & 2. argum.* quatuor qualitates primæ, & ea contraria, quę in quolibet genere, tam ſubſtantiæ, quàm accidentium reperiuntur, eſto ſint prima contraria in quodam ſenſu: non tamen ſunt prima contraria ſimpliciter, de quibus hoc loco ſermo eſt. Nec etiam prima contraria ſimpliciter, *Solut. 3.* ſi ſint contraria ſe totis, qualia ſunt ſola abſtracta, fiunt ex alijs, cùm abſtracta non fiant. Nec *Solut. 4.* denique ex eo, quòd forma & eius priuatio in commune, quoad prædicationem & reciprocandi conſequentiam, priora ſint, quàm forma ſubſtantialis, & priuatio ei reſpondens; nõ, inquam, ob id forma ſubſtantialis & priuatio deſinunt eſſe prima ſimpliciter, in ratione principiandi; de qua ſola prioritate in hac quæſtione agitur: cùm id non obſtet, quominùs talia ſint, vt nec ex ſeſe, nec ex alijs, ſed ex ipſis omnia conſtent, aut fiant.

Κεφάλαιον. ϛ.

Ἐχόμενον δ' ἂν εἴη λέγειν, πότερον δύο, ἢ τρεῖς, ἢ πλείους εἰσί. μίαν μὲν γὰρ οὐχ οἷόν τε, ὅτι οὐχ ἓν τὰ ἐναντία. ἀπείρους δὲ οὔ. ὅτι οὐκ ἐπιστητὸν τὸ ὂν ἔσται. μία τε ἐναντίωσις ἐν παντὶ γένει ἑνί· ἡ δ' οὐσία ἕν τι γένος· καὶ ὅτι ἐνδέχεται ἐκ πεπερασμένων. βέλτιον δὲ ἐκ πεπερασμένων, ὥσπερ δὲ Ἐμπεδοκλῆς, ἢ ἐξ ἀπείρων. πάντα γὰρ ἀποδιδόναι οἴεται, ὥσπερ Ἀναξαγόρας ἐκ τῶν ἀπείρων. ἔτι δέ, ἐστιν ἄλλα ἄλλων πρότερα ἐναντία, καὶ γίνεται ἕτερα ἐξ ἀλλήλων, οἷον τὸ γλυκὺ καὶ πικρόν, καὶ λευκόν, καὶ μέλαν, τὰς δὲ ἀρχὰς ἀεὶ δεῖ μένειν. ὅτι μὲν οὔτε μία οὔτε ἄπειροι. δῆλον ἐκ τούτων. ἐπεὶ δὲ πεπερασμέναι. τὸ μὴ ποιεῖν δύο μόνον, ἔχει τινὰ λόγον. ἀπορήσειε γὰρ ἄν τις, πῶς ἡ πυκνότης τὴν μανότητα ποιεῖν τι πέφυκεν, ἢ αὕτη τὴν πυκνότητα. ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλη ὁποιαοῦν ἐναντιότης. οὐ γὰρ ἡ φιλία τὸ νεῖκος συνάγει. καὶ ποιεῖ τι ἐξ αὐτοῦ, οὐδὲ τὸ νεῖκος ἐξ ἐκείνης, ἀλλ' ἄμφω ἕτερόν τι τρίτον. ἔνιοι δὲ καὶ πλείω λαμβάνουσιν, ἐξ ὧν κατασκευάζουσι τὴν τῶν ὄντων φύσιν, πρὸς δὲ τούτοις ἔτι κἂν τόδε

CAPVT VI.

Proximum a verò eſt, vt dicamus, vtrum ſint duo, an tria. Vnum enim non poteſt eſſe, quòd contraria vnum non ſint: b ſed neque infinita; quoniam id, quod eſt, ſub ſcientiam non caderet, & quòd in omni genere vna ſit contrarietas, ſubſtantia autem vnum genus eſt quoddam. c Quinetiam ex infinitis eſſe poſſunt: præſtat verò ex finitis, vt docet Empedocles, quàm ex infinitis, cùm omnium cauſſam ex finitis reddere cenſeat, perinde ac Anaxagoras ex infinitis. Sunt præterea alia alijs prima contraria, aliaque ex alijs fiunt, vt dulce & amarum, album & nigrum: principia verò manere ſemper debent. Nec igitur vnum, nec infinita eſſe, ex his conſtat. d Cùm autem finita Text. 51. *ſint, ratio quædam ſuadet, duo ſola non facere. Dubitauerit enim profectò aliquis, quónam modo denſitas raritatem, aut hæc ipſa denſitatem facere, apta eſt. Similis verò & cuiuſuis alius contrarietatis ratio eſt: neque enim concordia diſcordiam copulat,*

τόδ' ἄν τις ἀπορήσειεν, εἰ μή τις ἑτέραν ὑποθήσει τοῖς ἐναντίοις φύσιν· οὐθενὸς γὰρ ὁρῶμεν τῶν ὄντων οὐσίαν τἀναντία. τὴν δ' ἀρχὴν, οὐ καθ' ὑποκειμένου δεῖ λέγεσθαί τινος. ἔσται

pulsat aut ex ea aliquid facit, nec diſcordia ex illa, ſed vtraq; aliud quidpiam tertiũ. Sunt verò & qui plura aſſumãt, è quibus eorum, quæ ſunt, naturam fabricantur. c *Quinetiam contrarijs aliam naturã niſi quiſpiam ſubijciat, reuocare in dubium aliquis hoc poſſit: contraria enim nullius rei eſſentiam videmus eſſe: principiũ aũt de ſubiecto aliquo dici non debet.* Text.52.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

PRoximum a verò eſt] Poſtquam principiorum contrarietatem, tum aliorum Philoſophorum teſtimonijs, tum ratione confirmauit: accedit iam ad eorum multitudinem conſtituendam, oſtenditque, nec poſſe eſſe tantummodo vnum, nec infinita, nec duo ſolùm, nec plura tribus. Atq; inprimis nõ poſſe vnum eſſe, ex eo demonſtrat, quia principia ſunt contraria, vt ex ſuperiori diſputatione patet: contraria autem multa eſſe oportet, alioqui idem ſibi aduerſaretur. *Nõ poſſe eſſe vnũ tantùm principium.*

b *Sed neque infinita*] Quadrifariam oſtendit, non poſſe eſſe infinita principia. Primùm; quia ſi eſſent infinita, cùm infinitum humanæ mentis facultatem ſuperet, non poſſent res naturales in noſtram ſcientiam cadere: Siquidem hæc abſq; principiorum notione obtineri nequit. Secundò; quia in quolibet genere, ſiue categoria, vt in qualitate, quantitate, cæteriſq; huiuſmodi, vna eſt contrarietas: ergo & in ſubſtantia vna erit: vnius autem cõtrarietatis duo ſunt extrema, quæ vno ſubiecto, in quo viciſſim inſunt, contenta ſunt: nequeunt igitur principia ſubſtantiæ eſſe infinita. *Nõ poſſe eſſe principia infinita.*

Hic aduerte, nomine contrarietatis intelligi ab Ariſtotele oppoſitionem priuatam, qualis eſt inter ſubſtantiam & non ſubſtantiam, album & non album: qua de re ſeparatim in quæſtionibus plura dicemus.

c *Quinetiam*] Tertiò idem confirmat; quia fruſtra fit pluribus, quod poteſt effici paucioribus: at omnia quæ gignuntur, conſtare poſſunt in natura poſitis finitis principijs, vt ponebat Empedocles. Quare non eſt cur infinita ſtatuantur. Quartò; quia ſi principia eſſent infinita, cùm ea ſint contraria, & ſemper maneant, omnia contraria eſſent principia, ac ſemper manerent, quod à vero abeſt. Aduerte autem, hanc rationem momentum habere aduerſus eos, qui principiorum infinitudinem, omnia contrariorum genera continentem, inducerent, alioqui nihil conficere, vt conſideranti patet. Quo autem ſenſu verum ſit, principia ſemper manere, alibi expoſuimus.

Quæſt.8. c.9. huius l.arg.2. d *Cùm autem finita ſint*] Docet, non eſſe duo tantùm principia, ſed addendum tertium, quod vtriuſq; pugnam ſuſcipiat; argumentaturq; hunc in modum. Vnum contrarium (intellige in abſtracto) non poteſt aliud contrarium ſimile ſibi efficere: neq; enim calor frigiditatem ipſam in calorem vertit, aut contrà: dandum eſt ergo tertium quoddam ſubiectum, è quo contraria ſeſe mutuò pellant, & è quo ignis, verbi gratia, eiecta forma aquæ ſuam inducat, ignemq; generet. *Non ſufficere duo tantùm principia.*

e *Quinetiam*] Dandum eſſe tertium illud principium, duabus adhuc rationibus pergit oſtendere. Quarum prior hæc eſt: Principia ſunt ſubſtantia, eſſentiáve rerum naturalium: atqui contraria nullius rei eſſentia eſſe poſſunt, cùm ſe mutuò interimant: igitur ſaltem non omnia principia ſunt contraria. Huius rationis maiorem propoſitionem ſuppreſſit, eius tamen confirmationem adhibuit, quæ ita ſe habet: Principium non dicitur tanquam accidens de ſubiecto; quia alioqui principij eſſet principium, ſiquidem ſubiectum principium eſt: at fieri nequit, vt principij principium ſit, vt patet ex principiorum definitione, qua principia dicuntur, quæ nec ex ſe, nec ex alijs, ſed ex ipſis ſunt omnia; ergo, &c. *Non omnia principia eſſe cõtraria.* Subſtan-

ἔσται γὰρ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς· τὸ γὰρ ὑποκείμενον ἀρχὴ, καὶ πρότερον δοκεῖ τοῦ κατηγορουμένου εἶναι. ἔτι οὐκ εἶναί φαμεν οὐσίαν ἐναντίαν οὐσίᾳ. πῶς οὖν ἐκ μὴ οὐσιῶν οὐσία ἂν εἴη; ἢ πῶς ἂν πρότερον μὴ οὐσία οὐσίας εἴη; διόπερ εἴ τις τόν τε πρότερον ἀληθῆ νομίσειεν εἶναι λόγον, καὶ τοῦτον, ἀναγκαῖον, εἰ μέλλει διασώσειν ἀμφοτέρους αὐτοὺς, ὑποτιθέναι τι τρίτον, ὥσπερ φασὶν οἱ μίαν τινὰ φύσιν εἶναι λέγοντες τὸ πᾶν, οἷον ὕδωρ, ἢ πῦρ, ἢ τὸ μεταξὺ τούτων. δοκεῖ δὲ τὸ μεταξὺ μᾶλλον· πῦρ γὰρ ἤδη, καὶ γῆ, καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ μετ' ἐναντιοτήτων συμπεπλεγμένα ἐστί. διὸ οὐκ ἀλόγως ποιοῦσιν, οἱ τὸ ὑποκείμενον ἕτερον τούτων ποιοῦντες. τῶν δ' ἄλλων οἱ ἀέρα. καὶ γὰρ ὁ ἀὴρ ἥκιστα ἔχει τῶν ἄλλων διαφορὰς αἰσθητάς· ἐχόμενον δὲ τὸ ὕδωρ. ἀλλὰ

Principij enim principium erit; quandoquidem ſubiectum principium eſt, & eo, quod de ſubſtantia dicitur, prius videtur. f *Subſtãtiam præterea ſubſtantiæ contrariam eſſe non dicimus. Qui igitur fieri poterit, vt è non ſubſtantijs ſubſtantia conſtet? aut non ſubſtantia ſubſtantiam quomodo præcedet?* Text.53. *Quocirca ſi quis & priorem, & hanc orationem veram eſſe exiſtimauerit, eum neceſſe eſt ſi vtramque tueri voluerit, tertium aliquod ſubijcere:* g *veluti ij dicunt, qui vniuerſum vnam quandam naturam, aut aquam, aut ignem, aut aliquid quod in horum ſit medio, eſſe inquiunt.* Text.54. *Porrò id magis videtur eſſe, quod in horum eſt medio. Nam ignis, & terra, & aer, & aqua, contrarietatibus magis tenentur. Quare non abſurdè ij agunt, qui ſubiectum faciunt aliud ab his. Aliorum autem, qui aerem; ſiquidem aer minus, quàm cætera, differentias ſenſiles obtinet: aqua deinde ſequitur.*

f *Subſtantiam præterea*] Altera ratio eſt: Fieri non poteſt,vt ſubſtantia ex non ſubſtantiis,aut non ſubſtantia ſit prior quàm ſubſtantia: hoc autem accideret, ſi omnia principia eſſent contraria, cùm contraria ſaltem aliqua, ſint non ſubſtantiæ, & omne principium ſit prius eo, cuius eſt principium:fatendum eſt igitur,non omnia principia eſſe contraria. Ex quo ſequitur,ponendam eſſe tertiam quandam naturam,ex qua ſimul cum forma compoſitum coaleſcat.

g *Veluti hi aiunt*] Suam ſententiam confirmat auctoritate veterum Philoſophorum, qui vnum commune principium ſtatuerunt,tametſi eorum nullus veritatem exploratè perceperit,aitque, rectiùs philoſophari, qui medium aliquod inter elementa, quàm qui vnum ex elementis ſubiectum fecere. Priores enim, medium ſtatuunt magis alienum à contrarietate, quale eſſe oportet, quod generationi ſubſternitur. Quapropter veriſimilior eſt eorum ſententia, qui aërem, deinde qui aquam; quàm eorum,qui ignem materiam ponunt:quia aëris contrarietates ſiue affectiones minùs,quàm aquæ, ſenſu percipiuntur, & aquæ,quàm ignis; propterea quòd aër natura humidus eſt,& tamen aquæ humiditas magis ſenſum afficit. Item aër calidus eſt; ſed calor ignis magis ſentitur. Deniq; ignis aquæ comparatus vendicat contrarietatem, quæ ſenſum vehementius ferit, habetq; maiorem vim ad repellendum ex ſe id, quod nouam formam inducere conatur, & quidquid arripuerit, abſumit. Quæ omnia à conditione ſubiecti, cuius eſt pati, quàm maximè abhorrent.

ἀλλὰ πάντες γε τὸ ἓν τοῦτο τοῖς ἐναντίοις σχηματίζουσιν οἷον πυκνότητι καὶ μανότητι. καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. ταῦτα δ' ἐστὶν ὅλως, ὑπεροχὴ δηλονότι, καὶ ἔλλειψις, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. καὶ ἔοικε παλαιὰ εἶναι καὶ αὕτη ἡ δόξα, ὅτι τὸ ἓν, καὶ ὑπεροχὴ καὶ ἔλλειψις ἀρχαὶ τῶν ὄντων εἰσί. πλὴν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀλλ' οἱ μὲν ἀρχαῖοι, τὰ δύο μὲν ποιεῖν, τὸ δὲ ἓν πάσχειν. τῶν δὲ ὑστέρων τινὲς τοὐναντίον, τὸ μὲν ἓν ποιεῖν, τὰ δὲ δύο πάσχειν φασὶ μᾶλλον. τὸ μὲν οὖν τρία φάναι τὰ στοιχεῖα εἶναι, ἔκ τε τούτων. καὶ ἐκ τοιούτων ἄλλων ἐπισκοποῦσι δόξειεν ἂν ἔχειν τινὰ λόγον, ὥσπερ εἴπομεν· τὸ δὲ πλείω τριῶν, οὐκ ἔτι.

πρὸς

h *Verùm hoc vnum contrarijs omnes figurant,* Text. 55.
vt denſitate & raritate: intenſioneq;, & remiſſione: quæ exuperantiam & defectionem omnino eſſe (vt priùs dictum eſt) conſtat. Et quidem videtur opinio hæc vetus eſſe, vnum, exuperantiam & defectionem eorum quæ ſunt, eſſe principia; quanquam non eodem modo, quòd duo agere, vnum pati veteres dicerent: poſterorum autem nonnulli contrariũ potiùs inquiunt, vnum agere, & duo pati. i *Iis igitur,* Text. 56.
qui partim hæc, partim eiuſmodi alia conſiderant, tria eſſe elementa affirmare, cum ratione quadam coniunctum (vt antè diximus) videtur; ſed tribus plura, minimè.

Tum

h *Verùm hoc vnum*] Suum illud commune ſubiectum, contrariorũ varietate ſuperiores Philoſophi adornarunt, vt raro & denſo, & horum maiori minorive intenſione, quæ ad exuperantiam & defectionem pertinent. Fuit tamen inter eos diſſenſio. Nam cùm tria ponerent, antiquiores vnum tantùm pati, nempe materiam, duo alia, nempe contraria, inter ſe depugnare affirmabant: poſteriores verò contrà duo pati, vnum agere contendebant: vt Plato, qui magnum & paruum pro materia poſuit, & vnam formam.

i *Iis igitur qui*] Oſtendit, principia non eſſe plura, quàm tria. Præſumit autem, ſat eſſe vnum commune ſubiectum ad patiendum: deinde ita argumentatur. Non ſunt neceſſaria plura principia ad agendum, quàm duo: Tria igitur ſunt principia. Antecedentem propoſitionem probat: Nam ſi plura ſint contraria, quàm duo; verbi gratia quatuor, duæ erunt contrarietates; atq; adeò duæ mediæ naturæ, in quam vtrumq; par contrariorum ſeorſim agat: quod ſuperuacaneum eſt, cùm ad vtriuſque pugnam ſuſtinendam ſufficiat vnum commune ſubiectum. Quòd ſi prædicta contraria ponantur eſſe eiuſmodi, vt in ſe mutuò agere queant, atque adeò vnum tantùm ſubiectum depoſcant, iam alterum eorum par ſatis erit; proindeq; duo tantùm erunt contraria. Hæc ratio intelligenda eſt de contrarijs ſimpliciter primis, quæ omnia ad vnum commune genus reuocantur, nec eorum plura genera dari poſſunt, vt ex ijs, quæ in quæſtione de principiorum contrarietate diſſeruimus, planum eſt.

πρὸς μὲν γὰρ τὸ πάσχειν ἱκανὸν τὸ ἕν· εἰ δὲ τεττάρων ὄντων δύο ἔσονται ἐναντιώσεις. δεήσει χωρὶς ἑκατέρας, ὑπάρχειν ἑτέραν τινὰ μεταξὺ φύσιν· εἰ δ' ἐξ ἀλλήλων δύνανται γεννᾶν, περίεργος ἂν ἡ ἑτέρα τῶν ἐναντιώσεων. ἅμα δὲ καὶ ἀδύνατον πλείους εἶναι ἐναντιώσεις τὰς πρώτας· ἡ γὰρ οὐσία ἕν τι γένος ἐστὶ τοῦ ὄντος· ὥστε τῷ πρότερον καὶ τῷ ὕστερον διοίσουσιν ἀλλήλων αἱ ἀρχαὶ μόνον, ἀλλ' οὐ τῷ γένει· ἀεὶ γὰρ ἐν ἑνὶ γένει μία ἐναντίωσίς ἐστιν· ἅπασαι δὲ αἱ ἐναντιώσεις ἀνάγεσθαι δοκοῦσιν εἰς μίαν. ὅτι μὲν οὖν οὔτε ἓν τὸ στοιχεῖον, οὔτε πλείω δυοῖν ἢ τριῶν, φανερόν· τούτων δὲ πότερον, καθάπερ εἴπομεν, ἀπορίαν ἔχει πολλήν.

Tum enim ad patiendum, vnum eſt ſatis: tum ſi quatuor poſitis. duæ erunt contrarietates vtriuſque ſeparatim, contrarietatis naturam quandam materiam eſſe oportebit. Si verò ex ſeſe poſſunt viciſſim generare, altera profectò ſuperuacanea erit contrarietas. k *Sed nec plures poſſunt eſſe contrarietates primæ, quandoquidem ſubſtantia vnũ quoddam genus eſt eius quod eſt. Principia igitur eo ſolùm, quòd aliud alio prius & poſterius eſt, non genere, inter ſe differunt. In vno enim genere, vna ſemper eſt contrarietas, omneſq; in vnam videntur contrarietates reduci. Vnum itaq; elemẽtum non eſſe, nec duobus,* Text. 57.
aut tribus plura, manifeſtum eſt. Horum autem vtrum ſit, magnam, vt diximus, dubitationem habet.

Res.

k *Sed nec plures eſſe poſſunt*] Altera ratione idem propoſitum conficit. In vno, inquit, genere ſeu categoria, vna tantùm eſt prima contrarietas, ad quam videlicet reliquæ in eodem genere contentæ reducantur: Ergo in genere ſubſtantiæ erit vna duntaxat prima contrarietas; licet ſub ea plures contineantur, aliæ priores; aliæ poſteriores. Vnde ſequitur, in generatione ſubſtantiæ duo tantùm inueniri contraria, quæ vnà cum communi ſubiecto ternarium numerum compleant. *In vno genere vna tantum eſt prima contrarietas.*

Κεφάλαιον ζ.

ΩΔ' οὖν ἡμεῖς γε λέγωμεν πρῶτον περὶ πάσης γενέσεως ἐπελθόντες· ἔστι γὰρ κατὰ φύσιν τὰ κοινὰ πρῶτον εἰπόντας, οὕτω τὰ περὶ ἕκαστον ἴδια θεωρεῖν. φαμὲν γὰρ γίνεσθαι ἐξ ἄλλου ἄλλο, καὶ ἐξ ἑτέρου ἕτερον, ἢ τὰ ἁπλᾶ λέγοντες, ἢ τὰ συγκείμενα. λέγω δὲ τοῦτο ὡδί· ἔστι γὰρ τοῦ γίνεσθαι ἄνθρωπον μουσικόν, ἔστι δὲ τὸ μὴ μουσικὸν γίνεσθαι μουσικόν, ἢ τὸν μὴ μουσικὸν ἄνθρωπον, ἄνθρωπον μουσικόν· ἁπλοῦν μὲν οὖν λέγω τὸ γιγνόμενον τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ μὴ μουσικόν. καὶ ὃ γίνεται ἁπλοῦν, τὸ μουσικόν. συγκείμενον δὲ καὶ ὃ γίγνεται, καὶ τὸ γιγνόμενον, ὅταν τὸν μὴ μουσικὸν ἄνθρωπον φῶμεν γίγνεσθαι, ἢ μουσικόν, ἢ μουσικὸν ἄνθρωπον.

τούτων

CAPVT VII.

NOs ſanè hunc in modum dicimus, omnem primùm generationem pertractantes, quandoquidem naturæ conſentiens eſt, communia primùm exponere; tum ea, quæ cuiuſq; propria ſunt, contemplari. a Dicimus nimirum ex alio, aliud, & ex altero alterum generari, aut cùm ſimplicia dicimus, aut cùm compoſita. Quid verò dico, eiuſmodi eſt. Fieri poteſt, vt homo fiat muſicus, & vt non muſicum muſicum; aut non muſicus homo, homo muſicus. Ac ſimplex quidem, quod fit, hominem & non muſicum dico: ſimplex verò, cuius eſt generatio, muſicum: at compoſitum tam id, quod fit, quàm id, cuius eſt generatio; tùm hominem non muſicum, aut muſicum, aut hominem muſicum fieri dicimus. Text. 58.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

QVæ proximis duobus capitibus de rerum naturalium principijs diſſeruerat Ariſtoteles, eadem nunc accuratiùs pertractare aggreditur; præſertim verò id, quod ad principiorum numerum conſtituendum ſpectat. Ait autem, traditurum ſe principia generationis in commune, vt deinde ad particularia deſcendat, quam viam rationemque doctrinæ, vt quàm maximè naturæ conſentaneam, ſecuturum ſe in procemio huius operis dixerat, & ſæpe alibi commendat.

a *Dicimus nimirum*] Vt ad ea, quæ in progreſſu dicturus eſt, viam aperiat, docet, primùm in omni generatione poſſe nos vti terminis tum ſimplicibus, tum compoſitis; tum ex parte termini à quo, tum ex parte termini ad quem generatio tendit. Simplicibus quidem, ſi ex parte termini à quo ſumatur aut ſola priuatio, aut ſolum ſubiectum: ex parte verò termini ad quem ſola forma in concreto; vt ſi quis dicat hominem fieri muſicum, non muſicum fieri muſicum. Compoſitis verò, ſi ex parte termini à quo ſumatur aggregatum ex priuatione & ſubiecto; & ex parte termini ad quem, aggregatum ex ſubiecto & forma; vt ſi quis dicat hominem non muſicum fieri hominem muſicum.

τούτων δὲ, τὸ μὲν οὐ μόνον λέγεται τόδε τι γίγνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦδε, οἷον ἐκ μὴ μουσικοῦ μουσικός· τὸ δὲ, οὐ λέγεται ἐπὶ πάντων· οὐ γὰρ ἐξ ἀνθρώπου ἐγένετο μουσικός, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο μουσικός. τῶν δὲ γιγνομένων, ὡς τὰ ἁπλᾶ λέγομεν γίγνεσθαι, τὸ μὲν ὑπομένον γίγνεται, τὸ δ' οὐχ ὑπομένον. ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὑπομένει μουσικὸς γινόμενος ἄνθρωπος, καὶ ἔστι· τὸ δὲ μὴ μουσικόν, καὶ τὸ ἄμουσον, οὔτε ἁπλῶς, οὔτε συντιθέμενον ὑπομένει. διωρισμένων δὲ τούτων, ἐξ ἁπάντων τῶν γιγνομένων τοῦτο ἔστι λαβεῖν, ἐάν τις ἐπιβλέπῃ, ὥσπερ λέγομεν, ὅτι δεῖ ἀεί τι ὑποκεῖσθαι τὸ γιγνόμενον· καὶ τοῦτο εἰ καὶ ἀριθμῷ ἐστιν ἕν, ἀλλ' εἴδει γε οὐχ ἕν. τὸ γὰρ εἴδει λέγω καὶ λόγῳ ταυτόν. οὐ γὰρ ταυτὸν τὸ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ ἀμούσῳ εἶναι· καὶ τὸ μὲν ὑπομένει, τὸ δ' οὐχ ὑπομένει. τὸ μὲν μὴ ἀντικείμενον ὑπομένει· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ὑπομένει· τὸ δὲ μουσικὸν καὶ τὸ ἄμουσον οὐχ ὑπομένει, οὐδὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν συγκείμενον· οἷον ὁ ἄμουσος ἄνθρωπος. τὸ δ' ἔκ τινος γίγνεσθαί τι, καὶ μὴ τόδε γίγνεσθαί τι, μᾶλλον μὲν λέγεται ἐπὶ τῶν μὴ ὑπομενόντων, οἷον ἐξ ἀμούσου μουσικὸν γίγνεσθαι, ἐξ ἀνθρώπου δὲ

b *De horum autem altero non ſolùm dicitur hoc aliquid fieri; ſed etiam ex hoc, vt è non muſico muſicus: de altero verò in omnibus non dicitur; quandoquidem ex homine muſicus non fit, ſed homo fit, muſicus.* c *Porrò eorum, quæ vt ſimplicia fieri dicimus, alterum cùm fit remanet, alterum non remanet. Nam cùm homo fit muſicus, homo remanet; ſed non muſicum & muſica priuatum, neque ſimplex, neq; compoſitum remanent.* Text. 59.

d *His conſtitutis, ex omnibus quæ fiũt, ſi quis animaduertat, hoc licet accipere, aliquid ſemp. quod fiat, ſubijciendum eſſe, quod etſi numero vnum eſt, ſpecie tamen non eſt vnum; nam ſpecie & ratione idem dico. Hominis enim & muſicæ ignari eſſentia diuerſa eſt, & alterũ quidem remanet, alterum non remanet; ſiquidem id remanet, quod non opponitur, nempe homo; muſicum autem, & muſicæ ignarum idque quod ex vtriſque conſtat, vt homo muſicæ ignarus, non permanent.* Text. 60.

Aliquid autem ex aliquo fieri, & non hoc fieri, in his quæ non remanent, magis dicitur; vt ex muſicæ ignaro muſicum fieri, ex Text. 61.

οὔ. ἀλλὰ μὴν, καὶ ἐπὶ τῶν ὑπομενόντων ἐνίοτε λέγεται οὕτως· ἐκ γὰρ χαλκοῦ ἀνδριάντα γίγνεσθαι φαμὲν, οὐ τὸν χαλκὸν ἀνδριάντα. τὸ μέντοι ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ μὴ ὑπομένοντος ἀμφοτέρως λέγεται, καὶ ἐκ τοῦδε τόδε, καὶ τόδε τόδε· καὶ γὰρ ἐξ ἀμούσου γίνεται μουσικὸς, καὶ ὁ ἄμουσος γίνεται μουσικός· διὸ καὶ ἐπὶ τοῦ συγκειμένου ὡσαύτως.

καὶ.

homine minimè. Quanquam interdum in his, quæ remanent, ſimiliter dicitur: quandoquidem ex ære fieri ſtatuam dicimus, non æs ſtatuam fieri. In eo autem, quod opponitur, & non permanet modo vtroq; dicitur, nempe ex hoc illud, & hoc illud fieri. Etenim ex muſica ignaro, & muſicæ ignarum, muſicū fieri dicitur. Quare & in compoſito ſimiliter.

Siqui-

1. *Diſcrimen inter priuationem, & ſubiectum.* b *De horum autem altero*] Duo ſtatuit diſcrimina inter priuationem & ſubiectum, ex parte termini à quo ſumuntur. Alterū eſt; quòd cùm ſola priuatio ponitur ex parte termini à quo, vtramlibet loquendi formulam vſurpare poſſimus, ita vt dicamus non muſicum fieri muſicum, vel ex non muſico fieri muſicū: at verò cùm ſolum ſubiectum ponitur, non ſemper idem liceat. Namq; tametſi rectè quis dixerit, ex ligno fieri cathedram, vel ex ære ſtatuam, non tamen rectè pronunciarit ex homine muſicum fieri, ſed hominem fieri muſicum.

2. *Diſcrimē.* c *Porrò eorum*] Alterum diſcrimen eſt; quòd ſubiectum poſt generationem maneat, non autem priuatio: manet enim Socrates, qui factus eſt muſicus, non muſicum verò minimè. Quo ex diſcrimine intelliges, licet ſubiectum ad terminum, à quo generatio oritur, reuera pertineat, non tamen eſſe ipſum terminum; quandoquidem termino à quo euaneſcente, illud perſeuerat, in req; manet, cùm ſecus fieri oporteret, ſi ſubiectum verè ac ſimpliciter eſſet terminus à quo.

d *His conſtitutis*] Ex dictis colligit, præter duo contraria ſubijciendum eſſe omni generationi aliam quandam naturam, quæ tertium principium dicatur. Namq; licet eiuſmodi natura & priuatio, idem numero, hoc eſt, idem ſubiecto ſint, diſſident tamen ratione & eſſentia, quod ad principiorum diſtinctionem ſat eſt. Diſtingui autem prædicto modo, probat diuerſa vtriuſque definitio, vt patet in homine & non muſico. Deinde, quia ſubiectum manet in re genita, priuatione abeunte. Denique, quia cùm priuationem ſumimus, rectè dicimus ex non muſico fieri muſicum, vel non muſicum fieri muſicum: cùm autem ſubiectum accipimus, non ita; vt paulò ante monuerat: quandoquidem non dicimus ex homine muſicum effici, eſto in quibuſdam ita loqui fas ſit, vt cùm ex ære ſtatuam fieri pronunciamus.

καὶ γὰρ ἐξ ἀμούσου ἀνθρώπου, καὶ ἄμουσος ἄνθρωπος γίγνεσθαι λέγεται μουσικός. πολλαχῶς δὲ λεγομένου τοῦ γίγνεσθαι, καὶ τῶν μὲν οὐ γίγνεσθαι ἁπλῶς, ἀλλὰ τόδε τι γίγνεσθαι· ἁπλῶς δὲ γίγνεσθαι τῶν οὐσιῶν μόνον· κατὰ μὲν τἆλλα, φανερὸν ὅτι ἀνάγκη ὑποκεῖσθαί τι τὸ γιγνόμενον. καὶ γὰρ ποσὸν, καὶ ποιὸν, καὶ πρὸς ἕτερον, καὶ ποτὲ, καὶ ποῦ γίνεται ὑποκειμένου τινὸς, διὰ τὸ μόνην τὴν οὐσίαν κατὰ μηδενὸς ἄλλου λέγεσθαι ὑποκειμένου, τὰ δ' ἄλλα πάντα κατὰ τῆς οὐσίας. ὅτι δὲ καὶ αἱ οὐσίαι, καὶ ὅσα ἄλλα ἁπλῶς ὄντα ἐξ ὑποκειμένου τινὸς γίνεται, ἐπισκοποῦντι γένοιτ' ἂν φανερόν, ἀεὶ γάρ ἐστι τι ὃ ὑπόκειται, ἐξ οὗ γίνεται τὸ γιγνόμενον, οἷον τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἐκ σπέρματος. γίγνεται δὲ τὰ γιγνόμενα ἁπλῶς, τὰ μὲν μετασχηματίσει, οἷον ἀνδριὰς ἐκ χαλκοῦ. τὰ δὲ προσθέσει, οἷον τὰ αὐξανόμενα· τὰ δ' ἀφαιρέσει, οἷον ἐκ τοῦ λίθου ὁ Ἑρμῆς· τὰ δὲ συνθέσει, οἷον οἰκία. τὰ δ' ἀλλοιώσει, οἷον τὰ τρεπόμενα κατὰ τὴν ὕλην. πάντα δὲ τὰ οὕτω γιγνόμενα φανερὸν ὅτι ἐξ ὑποκειμένων γίνεται. ὥστε δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ γιγνόμενον ἅπαν ἀεὶ συνθετόν ἐστι. καὶ ἔστι μέν τι τὸ γιγνόμενον, ἔστι δέ τι ὃ τοῦτο γίνεται. καὶ τοῦτο διττόν. ἢ γὰρ τὸ ὑποκείμενον, ἢ τὸ ἀντικείμενον· λέγω δὲ, ἀντικεῖσθαι μὲν τὸ ἄμουσον, ὑποκεῖσθαι δὲ τὸν ἄνθρωπον· καὶ τὴν μὲν ἀσχημοσύνην καὶ τὴν ἀμορφίαν, ἢ τὴν ἀταξίαν, τὸ ἀντικείμενον· τὸν δὲ χαλκὸν, ἢ τὸν λίθον, ἢ τὸν χρυσὸν, τὸ ὑποκείμενον.

φανερὸν.

Siquidem ex homine muſicæ ignaro, & homo muſicæ ignarus, muſicus homo dicitur fieri. e *Cùm autem ipſum fieri multis modis dicatur, & aliqua nō fieri, ſed fieri aliquid: ſolæ autem ſubſtantiæ omnino fieri, in alijs quidem conſtat, neceſſariò aliquid ſubijci, nempe id, quod fit.* f *Nam & quantum & quale, & quod ad aliud refertur, & quando, & vbi, re aliqua fiunt ſubiecto; quòd de alio ſubiecto ſola ſubſtātia non dicitur, de ea autem cætera omnia: ſed ſubſtantiam quoq; & alia omnia, quæ omnino ſunt, è ſubiecto aliquo fieri animū aduertenti manifeſtum fiet. Aliquid enim quod ſubijcitur, ſemper eſt, ex quo id fit quod oritur: vt plantæ, & animalia ex ſemine.* g *Quæ autem omnino fiunt, alia fiunt figuratione, vt ſtatua ex ære; alia acceſſione, vt quæ augeſcunt; alia detractione, vt è lapide Mercurius; alia cōpoſitione, vt domus; alia alteratione, vt quorum materia immutatur. Omnia autem, quæ ſic fiunt, ex ſubiectis fieri manifeſtum eſt. Ex his igitur, quæ dicta ſunt, manifeſtū eſt, quidquid fit, compoſitum ſemper eſſe. Atq; eſt quidem aliquid, quod fit, aliquid verò, quod illud ipſum fit: quod ſanè eſt duplex; aut enim ſubiectum, aut oppoſitum. Opponi verò ignarum muſicæ homo ſubijci dicitur: & figuræ quidem, ac formæ, aut ordinis priuatio, oppoſitum; æs autem, aut lapis, aut aurum ſubiectum.*

Text. 62.

Text. 63.

Text. 64.

h. Siquidem

e *Cùm autem fieri*] Perſequitur idem inſtitutum, ratiocinaturq; hoc modo. In qualibet mutatione, tam ſubſtantiæ, quàm accidentis, tam rei naturalis, quàm arte factæ, datur tertium quid, duorum contrariorum viciſſitudinem ſuſtinens. Cùm igitur plura inueniri mutationum genera non poſſint, ſequitur, in omnibus tria illa principia concurrere. Docet autem generatione

ſubſtan-

ſubſtantiali fieri aliquid, omnino ac ſimpliciter, vt cùm homo ignisve producitur: generatione verò accidentaria non fieri ſimpliciter, ſed fieri tale, vt album aut quantum.

f. *Nam & quantum, & quale*] Probat, oſtenditq́; varijs exemplis, in omni generatione mutationeq́; dari aliquod ſubiectum; quod etiam facit libro quinto huius operis, & primo de ortu & interitu.

g *Quæ autem omnino fiunt*] Diſſentiunt hoc loco expoſitores. Alexander putat, redigi ab Ariſtotele in ſummam omnes modos generationis, tam ſubſtantiæ, quàm accidentium: ſicq́; interpretatur particulam, Omnino, ſiue ſimpliciter, vt ſit idem, quod vniuerſim. Alij volunt, adhiberi eam particulam ad ſignificanda, quæ ſimpliciter gigni perhibentur, ita vt etiam arte facta, quæ hic ab Ariſtotele recenſentur, dicantur ſimpliciter effici; quia licet eorum forma non ſit ſubſtantia, tamen cùm fiunt, non dicuntur fieri hoc aut illud; vt cùm ſphæra aut Mercurius ex ære efformantur; ſed abſolutè fieri. Cuius rei eam rationem affert D. Thomas, quia arte facta quodammodo cenſentur in genere ſubſtantiæ, propter materiam. Non enim, vt ſe habet candidum ad ſubiectum, ita & ſtatua: quia candidum ſignificat candorem, & connotat ſubiectum; ſtatua verò & formam & materiam ſignificat. Quæ ſententia videtur Ariſtotelis, tertio huius operis, capite ſeptimo, text. 66. vbi docet, ſubiectum, ex quo arte facta conſtant, eſſe eorum partem, non ſecus ac materia cuiuſque rei naturalis, eſt pars totius. Quod nequaquam aſſeruiſſet, ſi res arte factæ ſubiecta connotarent. Nemo enim cygnum partem albi rectè dixerit. Accedit communis conceptio, qua cùm arte facti alicuius, vt domus, nomen audimus, non magis formam, quàm materiam apprehendimus. Vtraque prædictarum interpretationum nobis placet; etſi priorem improbauit Simplicius. Deinde exemplis confirmat Ariſtoteles, omnia quæ fiunt è ſubiecto fieri. Vnde concludit; quidquid fit eſſe compoſitum, cùm ex materia ſubiectóve, & forma denuò accedente coaleſcat. Deindè ſubijcit, cùm in qualibet effectione ſit id, ad quod effectio terminatur, & id, cui ipſa effectio attribuitur, quod duplex eſt, nempe ſubiectum & oppoſitum; liquidò colligi, in qualibet effectione tria inueniri, nimirum ſubiectum, terminum, & eius oppoſitum: vt cùm Socrates ſit muſicus, oppoſitum eſt non muſicum, ſubiectum Socrates, muſicum verò terminus. Quod ſimiliter patet in eo, quod per artem aliquam figuram aut effigiem recipit.

Quæcumq; fiunt, fieri è ſubiecto.

φανερὸν οὖν, ὡς εἴπερ εἰσὶν αἰτίαι ϗ ἀρχαὶ τῶν φύσει ὄντων, ἐξ ὧν πρώτων εἰσὶ, καὶ γεγόνασι μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλ' ἕκαστον ὃ λέγεται κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅτι γίγνεται ἅπαντα ἔκ τε τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῆς μορφῆς· σύγκειται γὰρ ὁ μουσικὸς ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου καὶ μουσικοῦ, τρόπον τινά. διαλύσεις γὰρ τοὺς λόγους εἰς τοὺς λόγους τοὺς ἐκείνων. δῆλον οὖν ὡς γίγνοιτ' ἂν τὰ γιγνόμενα ἐκ τούτων. ἔστι δὲ τὸ ὑποκείμενον, ἀριθμῷ μὲν ἓν, εἴδει δὲ δύο. ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος, καὶ ὁ χρυσὸς, καὶ ὅλως ἡ ὕλη, ἀριθμητά. τόδε γάρ τι μᾶλλον. καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς, ἐξ αὐτοῦ γίνεται τὸ γιγνόμενον· ἡ δὲ στέρησις, ϗ ἡ ἐναντίωσις, συμβεβηκός. ἓν δὲ τὸ εἶδος, οἷον ἡ τάξις, ἢ ἡ μουσικὴ, ἢ τῶν ἄλλων τι τῶν οὕτω κατηγορουμένων. διὸ ἔστι μὲν ὡς δύο λεκτέον εἶναι τὰς ἀρχὰς, ἔστι δ' ὡς τρεῖς· ϗ ἔστι μὲν ὡς τἀναντία· οἷον εἴ τις λέγοι τὸ μουσικὸν ϗ τὸ ἄμουσον, ἢ τὸ θερμὸν ϗ τὸ ψυχρὸν, ἢ τὸ ἡρμοσμένον καὶ τὸ ἀνάρμοστον. ἔστι δ' ὡς οὔ. ὑπ' ἀλλήλων γὰρ πάσχειν τἀναντία ἀδύνατον. λύεται δὲ ϗ τοῦτο διὰ τὸ ἄλλο εἶναι τὸ ὑποκείμενον· τοῦτο γὰρ οὐκ ἐναντίον. ὥστε οὔτε πλείους τῶν ἐναντίων αἱ ἀρχαὶ τρόπον τινὰ, ἀλλὰ δύο, ὡς εἰπεῖν, τῷ ἀριθμῷ· οὔτ' αὖ παντελῶς δύο διὰ τὸ ἕτερον ὑπάρχειν τὸ εἶναι αὐταῖς, ἀλλὰ τρεῖς· ἕτερον γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ϗ τῷ ἀμούσῳ τὸ εἶναι, καὶ τῷ ἀσχηματίστῳ ϗ χαλκῷ.

πόσαι

h *Siquidem igitur rerum natura conſtantium, cauſſæ atque principia ea ſunt, ex quibus primis conſtant & ortæ ſunt, non ex accidente, ſed quod quæque ſua eſſentia dicitur; perſpicuum eſt, rem omnem ex ſubiecto fieri & forma. Muſicus enim homo, ex homine & muſico quodammodo componitur. Namque rationes in eorum rationes diſſolues. Ex his itaque fieri ea, quæ fiunt, conſtat.* i *Eſt autem ſubiectum numero quidem vnum; ſed ſpecie duo. Homo enim, & aurum, & omnino materia, numero poteſt comprehendi; quandoquidem hoc quiddam eſt magis, & quod gignitur ex ea, non ex accidente gignitur. At priuatio, & contrarietas accidens. Vnum verò eſt forma, vt ordo, aut muſica, aut aliorum quidqiam, quæ ſic dicuntur.* k *Quapropter principia tum duo, tum tria dici poſſunt. Et quidem contraria dicere partim licet (vt ſi quis muſicum, & muſicæ ignarum dixerit; item calidum & frigidum; aut harmonia præditum, & eadem priuatum) partim verò non licet, ſiquidem contraria viciſſim pati non poſſunt. Sed hoc quoque diſſoluitur, quòd aliud ſit ſubiectum, quod contrarium non eſt. Quare nec contrarijs quodammodo plura ſunt principia, ſed duo (vt ſic dicã) numero: nec rurſus duo omnino, quòd ipſorum eſſentia diuerſa ſit, ſed tria. Hominis enim, & muſicæ ignari, item æris & figura priuati, diuerſa eſt eſſentia.*

Text. 65. Text. 66. Text. 67.

h *Siquidem igitur*] Cùm principia, inquit, rerum naturalium ſint ea, ex quibus ipſæ per ſe conſtant & fiunt, tanquam ex eo, quod earum eſſentia dicitur; patet; quamlibet rem naturalem ex materia & forma, vt ex proprijs principijs confici. Quod item ex eo concluditur, quia vnumquodque ex iis fit, in quæ diſſoluitur: res autem naturales in materiam & formam duntaxat diſſoluuntur: ſicuti & ea quæ ex accidente & ſubiecto coaleſcunt, vt homo muſicus, in ſubiectum & formam accidentariam.

Quamlibet rem naturalem ex materia et forma confici.

Diſcrimen inter materiam, & priuationem.

i *Eſt autem ſubiectum*] Diſcrimen ſtatuit inter ſubiectum materiámve, & priuationem: quia materia poteſt numerari, cùm ſit magis aliquid; priuatio verò ſit accidens. Item, quia genitum fit ex materia per ſe, tanquam ex principio componente; ex priuatione verò non niſi accidentariò, quatenus videlicet conſtituitur ex materia, cui priuatio accidit.

k *Quapropter principia*] Oſtendit, principia poſſe quodam ſenſu dici, duo, alia tria. Nam ſi materia & priuatio ſumantur quatenus ſubiecto vnum ſunt, efficient cum forma duo tantum principia; ſi quatenus ſunt ſpecie duo, efficient tria cum eadem.

πόσαι μὲν οὖν ἀρχαὶ τῶν περὶ γένεσιν φυσικῶν, καὶ πῶς πόσαι, εἴρηται. καὶ δῆλόν ἐστιν, ὅτι δεῖ ὑποκεῖσθαί τι τοῖς ἐναντίοις, καὶ τὰ ἐναντία δύο εἶναι. τρόπον δέ τινα ἄλλον οὐκ ἀναγκαῖον. ἱκανὸν γὰρ ἔσται τὸ ἕτερον τῶν ἐναντίων ποιεῖν τῇ ἀπουσίᾳ καὶ παρουσίᾳ τὴν μεταβολήν. ἡ δ' ὑποκειμένη φύσις, ἐπιστητὴ κατ' ἀναλογίαν. ὡς γὰρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκὸς, ἢ πρὸς κλίνην ξύλον, ἢ πρὸς τὸ ἄλλο τι τῶν ἐχόντων μορφήν. οὕτως αὕτη πρὸς οὐσίαν ἔχει, καὶ τὸ τόδε τι, καὶ τὸ ὄν. μία μὲν οὖν ἀρχὴ αὕτη, οὐχ οὕτω μία οὖσα, οὐδὲ οὕτως ὂν, ὡς τὸ τόδε τι. μία δὲ, ὁ λόγος. ἔτι δὲ τὸ ἐναντίον τούτῳ ἡ στέρησις. Ταῦτα δὲ πῶς δύο, καὶ πῶς πλείω, εἴρηται ἐν τοῖς ἄνω. πρῶτον μὲν οὖν ἐλέχθη, ὅτι ἀρχαὶ τἀναντία μόνον. ὕστερον δ', ὅτι ἀνάγκη καὶ ἄλλο τι ὑποκεῖσθαι καὶ εἶναι τρία. ἐκ δὲ τῶν νῦν φανερὸν τίς ἡ διαφορὰ τῶν ἐναντίων, καὶ πῶς ἔχουσιν αἱ ἀρχαὶ πρὸς ἀλλήλας, καὶ τί τὸ ὑποκείμενον. πότερον δὲ οὐσία τὸ εἶδος, ἢ τὸ ὑποκείμενον, οὔπω δῆλον. ἀλλ' ὅτι αἱ ἀρχαὶ τρεῖς. καὶ πῶς τρεῖς, καὶ τίς ὁ τρόπος αὐτῶν, δῆλον. πόσαι μὲν οὖν καὶ τίνες εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ, ἐκ τούτων θεωρείσθωσαν.

Κεφά-

Quot igitur rerum naturæ, quæ generationi ſubijciuntur, ſint principia, & quomodo tot ſint, dictũ eſt: palamq́; eſt, contrarijs ſubijci aliquid oportere: & contraria duo eſſe: alio autem quodam modo neceſſarium non eſt. Ad faciendam enim mutationem, contrariorum altero cùm præſente, tum abſente ſatis erit. Text.68. l *Quæ autem ſubijcitur natura, proportione ſciri poteſt. Quam enim rationem ad ſtatuam æs habet, aut lectica ad lignum, vel ad aliquid aliud eorum, quæ formam obtinent, materia, & quod informe eſt, antequam formam accipiat; eandem ipſa ad eſſentiam, & quod eſt hoc quiddam, atque ens, habet.* Text.69. m *Vnum igitur principium ipſa eſt; nec ita vnum eſt aut ens, vt hoc quiddam. Vnum verò eſt ratio, & præter hæc priuatio ei contraria. Hæc autem quomodo ſint duo, & quomodo plura, ſuperiùs dictum eſt. Primum quidem illud diximus, contraria ſola eſſe principia, deinde illud, neceſſarium eſſe aliud quiddam ſubijci, & eſſe tria. Ex his verò, quæ nunc tradidimus, manifeſtum eſt, quæ contrariorũ ſit differentia, & quemadmodum principia inter ſe affecta ſint, & quid eſt ſubiectum. Sed vtrum forma eſſentia ſit, an ſubiectum, nondum conſtat. Id verò perſpicuum eſt, principia tria eſſe, & quemadmodum tria, quis ve eorum ſit modus. Quot ergo, & quæ ſint principia, ex his diſpiciatur.* Text.70.

l *Quæ autem ſubijcitur*] Materiæ naturam & conditionem explicat, ducta ſimilitudine à rebus arte factis: nec ab re. Nam cùm ars naturæ æmula ſit, facilè erit ex ijs, quæ arte fiunt, in Phyſicarum rerum cognitionem venire. Aſſerit ergo, materiam eſſe puram potentiam; quia vt ſe habet arte factorum materia ad formas, quæ per artem inducuntur; ſic proportione quadam materia rerum Phyſicarum, ad eſſentiam & hoc quiddam atque ens, hoc eſt, ad formas naturales, in quibus eſſentia, & quidditas rerum potiſſimùm conſiſtit. Quare ſicut arte factorum materia, vt lignum & æs, nullam artificialem formam: ita materia rerum Phyſicarum nullam formam naturalem in ſua eſſentia cohibet. Ex quo ſequitur, hanc eſſe puram potentiam. Eſt autem hic locus deſumptus ex Platonis Timæo, vbi Plato de materia diſſerens; Tertium, inquit, genus locus eſt, qui interit quidem nunquam, ſed omnibus, quæ gignuntur, ſedem exhibet, qui abſq; vllo ſenſu tangitur, & adulterina quadam ratione comprehendi vix poteſt.

m *Vnum igitur*] In ſummam colligit ea, quæ hactenus de numero, & contrarietate principiorum diſputauit, additq́; , nondum planè ex dictis conſtare, ſit'ne materia magis ſubſtantia, quàm forma; an contra. Quam tamen controuerſiam in præſenti non dirimit; vel quia illius explicatio, vt ait Themiſtius, non ad Phyſicum, ſed ad primum Philoſophum ſpectat; vel potiùs, quia, vt ſentiunt D. Thomas, & Auerroës, eam in ſequentem librum reijcit, vbi formam materiæ præferendam ſtatuet, docebitq́; formam non ſolùm eſſe naturam, ſed multò magis, quàm materiam; quod hunc in modum oſtendit. Id eſt: magis natura, per quod ens naturale actu eſt: atqui ens naturale actu eſt per formam, non autem per materiam, quia forma eſt actus & perfectio, materia verò eſt pura potentia; ergo, &c. Item quia, vt nihil artificioſum eſt, niſi quod artis formam actu habet: ita nihil naturale erit, niſi formam naturalem actu poſſideat.

Quo patet, quidditatem rei naturalis potiſſimùm in forma conſiſtere.

QVAE-

QVÆSTIO VNICA.

SINT'NE TRIA PRINCIPIA *rerum naturalium, an non?*

ARTICVLVS I.

EORVM SENTENTIA, QVI *omnia vnum eſſe crediderunt.*

QVanta fuerit de rerum Phyſic. principijs apud veteres Philoſophos diſſenſio, refert Ariſtot. c.2. huius lib. & in primo Metaphyſicorum à cap.3. alijſq; in locis: Item Hippocrates in libro de natura humana: Plato in Theæteto & Sophiſta: Theophraſtus 3. c. ſuæ Metaphyſicæ (ſi eius eſt illud opus) Plotinus lib.9. Enneadis ſecundæ: & ex ſacris doctoribus Iuſtinus martyr, in ſua parænesi ad gentes, D. Epiphanius lib.3. aduerſus hæreſes, tomo 2. D. Irenæus lib.2. aduerſus hæreſes c.19. D. Clemens lib.2. recognitionum, alijq; nonnulli. Erit autem operæ pretium, eiuſmodi placita breuiter comprehenſa ſub vno aſpectu ponere. Atq; vt ab illis auſpicemur, qui, ſi verbo teneantur, in tradendis principijs à veritate longiùs defluere, nec tam ea ponere, quàm tollere viſi ſunt.

Xenophanes Colophonius, Archelai, vt quidam aiunt, ſeu Botonis Athenienſis auditor: & Parmenides Eleates, qui Xenophani operam dedit, teſte Ariſtotele 1. Metaph. cap.5. & Clemente Alexandrino lib.1. Stromatum: itemq; diſcipulus Parmenidis, Meliſſus Samius, omnia vnum eſſe aſſeruerunt; licet nonnihil inter eos fuerit diſcriminis. Nam Xenophanes, vt ſcripſit Ariſtoteles in libello de Xenophane, Zenone, & Gorgia, vnum illud ens infinitum eſſe aiebat, ſimiliterque Meliſſus; Parmenides verò finitum; etſi alij aliud de eis prodiderint.

Quoniam autem huiuſmodi placita, ſi ex eo, quem præ ſe ferunt, ſenſu æſtimentur, non tam diſſidentium Philoſophorum dogmata, quàm dormientium ſomnia eſſe videntur: icirco Ariſtoteles ipſe, eſto ea hoc libro acerbè inſectatus fuerit; in libello tamen proximè citato, alijſq; in locis, eadem mitiùs interpretatur, quod & alij poſtea fecére. Nec verò id difficile, aut alienum fuit. Enimuerò cùm hi Philoſophi ſcripta ſua ænigmatũ inuolucris, verborumq; inſolentia obtexerint & obſcurarint; promptum cuiq; erat, ea in varios ſenſus ducere. Igitur Plotinus Enneade 5. lib.1. cap 8. Philoponus, & Simplicius ad ca.2. huius lib. alijq; nonnulli aſſerunt, eos vnius entis nomine, ens à materiæ concretione abiunctum ſignificaſſe; quaſi dixerint vnum eſſe genus entium materiæ expers; cætera verò, ne entis quidem appellationem mereri, quòd inſtabilia ſint, mutationiq; obnoxia.

Quid vnius entis nomine ſignificarint.

Alij, vt ex ſcriptis Eudemi Simplicius loco

A citato memorat, putant, illos omnia vnum dixiſſe, id eſt, vnam eſſe mundi vniuerſitatem, quæ res omnes, quaſi vnum quid, ſuo complexu continet, nec alterius rei creatæ ope indiget; quam intelligentiam innuit etiam Ariſtoteles primo de generatione, cap.8. eamq; affert Craſſus ille Ciceronianus, in 3. de Oratore ad Quintum fratrem. Denique ſunt, qui autument, eos per vnum ens intellexiſſe ens primum, intelligibile, ac ſempiternum, om-

B niſq; mutationis expers, in quo vniuerſa in ſimplicem coëunt vnitatem, id eſt, Deum, quẽ Parmenides finitum dixerit, quod finitam, id eſt, non inchoatam, ſed perfectam & abſolutam, nec aliunde pendentem obtineat rationem: Meliſſus verò non re, ſed oratione à Magiſtro diſſidens, infinitum nuncuparit, quod nulla potentiæ, ſpatij, aut temporis circumſcriptione definitus ſit.

Porrò hanc fuiſſe horum Philoſophorum

C mentem, nonnulli haud leuibus coniecturis ſuſpicantur. Primùm, quia celebre fuit apud antiquos Phyſiologiæ proceres, vnitatis & vnius entis nomine primam rerum omnium cauſſam deſcribere, quò pertinet illud Mercurij Triſmegiſti, ἡ μόνας ῥίζα τῶν ἁπάντων, id eſt, vnitas radix omnium rerum. Deinde, quia conſtat ex Ariſtotele, 1. Metaphyſicorum, cap. 5. & Tullio lib.2. Academicarum quæſtionum; Xenophanem vnum illud ens, Deum appel-

D laſſe: veriſimile eſt autem à Xenophane Parmenidem, atque ab hoc Meliſſum id accepiſſe: quod etiam (ſicut & alia multa) credunt nonnulli ad Philoſophos manaſſe è diuinis literis, præſertim ex 3. cap. Exodi, vbi Deus cum Moyſe loquens, nomen Entis ſibi tanquam proprium aſſumit; Ego, inquit, ſum, qui ſum: & paulò pòſt, Qui eſt miſit me ad vos.

Vt autem intelligas, quo ſenſu dici queat,

E omnia vnum quid in Deo eſſe, aduerte, bifariam vnumquenque effectum ſpectari poſſe; nimirum vel ſecundum id, quod in ſe actu poſſidet; vel vt in ſua cauſſa poteſtate continetur, quod virtuale eſſe effectus vocant. At priori quidem modo, quilibet effectus diuerſum quid eſt à cauſſa; poſteriori nihil aliud, quàm ipſa virtus & poteſtas cauſſæ. Quo fit, vt ſi illa ſit vnum, effectus quoque, prout in ea continentur, vnum quidpiam ſint.

F Ad hunc igitur ſenſum, res omnes dicuntur vnum in Deo eſſe, quatenus in eius poteſtate continentur. Vnde eſt illud D. Anſelmi in Monologio; omnia effecta in Deo ſunt, non quòd in ſe ipſis ſunt, ſed quòd idem ipſe eſt: & illud Platonis in Sophiſta; in mundo intelligibili, ſiue primo Archetypo, id eſt, Deo omnia vnum ſunt, licet in ſenſili, caducoq; mundo turbata multitudine diuidantur. Et item illud D. Dionyſij, quinto c. de diuinis nominibus: In diuina bonitate ſunt omniá immẽſuratè & vnicè, ſicut in monade omnis nu-

Quo pacto omnia in Deo vnum ſunt.

Anſelmus.

Plato.

Dionyſius.

merus vniformiter eſt, & in centro omnes lineæ ad ſe ipſæ, & ad vnum initium, à quo proceſſere, coniunctæ & copulatæ continentur. Quare ſi prædicti Philoſophi ſuum illud dogma, ad huius tam reconditæ veritatis intelligentiam retulére, non modò reprehendendi non ſunt, ſed magnopere etiam commendandi. Certè Parmenidem defendit, atque interpretatur Simplicius, hoc in libro ad textum 6. Beſſario 2. libro contra Calumniatorem Platonis, capite 3. & Nicolaus Cuſa, in lib. de filiatione Dei. Lege etiam pro eadem re Eugubinum, lib. 3. de perenni Philoſophia, cap. 6. & 7. & F. Mirandulam lib. 6. de examine vanitatis, cap. 1.

Dubitatio. Quid igitur cauſſæ fuit, dicet aliquis, cur ſeſe Ariſtot. in eos Philoſophos tam ſeuerum iudicem exhibuerit, eorumque dicta, etſi in ſpeciem falſa, re ipſa tamen veritati conſona, tot argumentis confutarit? Nimirum vetus Philoſophantium conſuetudo fuerat, ab Aegyptijs & Chaldæis, atq; à Pherecide Pythagoræ Magiſtro ducta, vt Philoſophiæ myſteria, aut non ſcriberent omnino, aut ſcriberent diſſimulanter, id eſt, implicita recedentium ſenſuum obſcuritate, & Mathématicis imaginibus atque ænigmatibus reconderent. Nefas enim putabant, ad arcana ſapientiæ profanum vulgus admittere, & quæ natura in abdito colloca ſſet, & à ſe magno ſtudio quæſita, ac vix tandem reperta eſſent, ea deſidi & ignauæ multitudini communicare. Ariſtoteles verò, etſi iudicaret Philoſophiam paſſim euulgandam non eſſe; eam tamen doctrinæ rationem, quòd cuncta in ambiguo relinqueret, & interdum inani falſitatis ſpecie veritatem obumbraret, minimè probandam cenſuit. Itaque ob hanc cauſſam, tum hoc loco Parmenidem & Meliſſum, tum alibi antiquos Philoſophos, frequenter impugnat, in ijs etiam rebus, quibus rectè eos ſenſiſſe intelligit, non tam quid illi ſignificare vellent, quàm quod primo verborum aſpectu indicare viderentur, expendens. Ne ſcilicet imperitioribus, qui vocabulis hærent, hallucinandi, & in errores incidendi occaſio relinqueretur. Quod animaduertit præter alios D. Thomas 3. Metaphyſic. ad text. 15. Euſtratius 1. Ethic. cap. 6. Beſſario lib. 1. contra Calumniatorem Platonis cap. 3. & lib. 2. c. 7. Sed iam ad eos pergamus, qui vnum aliquod corpus, rerum naturalium principium fecére.

ARTICVLVS II.

OPINIO EORVM, QVI VNVM duntaxat rerum naturalium principium inuexére.

HEſiodus non ſolùm Poëta, ſed Philoſophus inprimis nobilis, terram è chao pri- A mùm natam extitiſſe, atque omnium rerum materiale principium eſſe, in ſua Theogonia pronunciauit; non Philoſophicè, ſed Poëticè atque ex opinione vulgi, terram cœli coniugem, atq; omnium communem matrem vocantis. Idem cenſuiſſe Pherecidem, ſcripſit Theodoretus in libro de materia & mundo; itemq; Sextus Philoſophus in 9. libro περὶ φυσικῆς. Credibile tamen eſt, Pherecidem non ſolam terram principium exiſtimaſſe; cùm Ari- B ſtoteles primo Metaph. cap. 7. text. 14 affirmet, nullum ex veteribus Philoſophis, qui vnum tantùm principium inuexére, terram rerum initium feciſſe; videlicet, quòd nimium denſa, concretaq; ſit, & aduentitias formas ægrè excipiat.

Thâles Mileſius, Ionicæ familiæ parens, vnus è ſeptem Græciæ ſapientibus, & eorum antiquiſſimus, vt ait Tatianus apud Euſebium libro 10. de præparatione Euangelica, cap. 3. C decreuit, elementum rerum omnium eſſe aquam, ex qua (vt Origenes in libr. φιλοσοφουμένων refert) modò addenſata, modò in raritatem abeunte, vniuerſa conſtarent. Nam cùm veterum mentes opinio imbuiſſet, mundum animal quoddā eſſe, nihil Thales ad omnium rerum originem & procreationem magis appoſitum cenſuit, quàm humidum, quo videlicet animalia viuunt, quo paſcuntur, quo deficiente occidunt. Non deſunt autem, qui D eum ad hanc ſententiam excitatum fuiſſe putent Homerico illo carmine, ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν: Oceanum diuûm geneſim, Thethymque parentem. Cum Thalete ſenſiſſe Anaximandrum, refert Ariſt. in lib. de Xenophane, etſi alij aliam ei ſententiam attribuant.

Antiqui mundum animal fecere.

Anaximenes, Ioniæ familiæ alumnus, eiúſque auditor Diogenes Apolloniates, Idæus Imereus, & Archelaus Athenienſis cognomē- E to Phyſicus, Magiſter Socratis, aërem rerum principium eſſe dixerunt, ea forſitan adducti ratione, quòd aër vltrò cedat, contrarijs minùs obſiſtat, in minutiſſimas partes euadat, & ad quamuis formam ſeſe accommodet.

Hippaſus Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, qui, quòd obſcurè admodum ſcripſerit, σκοτεινὸς dictus eſt, rerum primordia igni dederunt, nimirum quòd inter omnia elementa loco & dignitate emineat, quòd per F omnia commeet, quòd cætera illi in pabulum cedant.

Præter ſuperiores Philoſophos, alij quoque vnum fecére rerum principium, ſed à quatuor elementis diuerſum: quorum opinionem Ariſtoteles hoc in lib. cap. 6. text. 54. veriſimiliorem cenſuit, propterea quòd elementa contrarietate diſſidentium qualitatum maximè teneantur, qua vacare materiale principium oportet. Ex horum numero Rheginus Hippus, mixtum poſuit ex aqua & igni. Anaximander Mileſius, mutata forſitan

in priori ſententia, medium inter aërem & aquam; vel vt alij tradunt, mediū inter ignem & aërem, illo denſius, hoc rarius.

ARTICVLVS III.

EORVM PLACITA, QVI *multa principia, partim infinita, partim finita ſtatuerunt.*

Leucippus & alij. Leucippus Eleates, & Democritus Abderites, ſiue Mileſius, ſecuti Mochum Phœnicium, quem ante Troiæ excidium floruiſſe memorant, infinita fecēre rerum primordia, id eſt, infinitas atomos inſectiles, penitus ſolidas, omniumq; patibilium qualitatum expertes, ex quarum concretione & inani, mundum coaluiſſe aſſerebant, ad eum modum, quo ex vigintiquatuor literis variè coëuntibus, omnis dictionum varietas exiſtit; vocabat autem Democritus eiuſmodi inſectibilia πανσπερμίαν quaſi rerum ſemen. In eâdem ferè ſententia fuit Epicurus, *Epicurus.* in quem, vt Lactantius in libro de Ira Dei, capite 10 inquit; Vanitas omnis de Leucippi fonte prófluxit. Eámque ſequitur Poëta Lucretius *Lucretius.* in 1. & 2. lib. ſui poëmatis, alijq; nonnulli. Anaxagoras *Anaxagoras.* etiam Clazomenius, ſimilium partium infinitatem induxit, & rudis inordinatæq; naturæ confuſam congeriem, quam ὁμοιομέρειαν dixit, in eaq; aiebat res infinito tempore ſine diſtinctione iacuiſſe; ſed euocatis poſtea ex eadem ſingulis rebus, in ordinemq; digeſtis, diuinam mentem vniuerſum inſtruxiſſe pariter, & ornaſſe.

Plura, non tamen infinita rerum initia, álij poſuēre; ex quibus Zareta *Zareta.* Chaldæus, lucem & tenebras ſub patris & matris nomine; Hippus *Hippus.* Rheginus aquam & ignem; Oenopides *Oenopides.* Chius ignem & aërem; Onomacritus *Onomacritus.* ignem, aquam, & aërem; Empedocles *Empedocles.* autem Agrigentinus præter illa tria terram, & chaos, ſiue ſphæram, quod vniuerſa corpora in vnam ſpeciem informem concluderet. Ab hoc verò, lite vniuerſitatis imperium tenente, ſegregari fingebat elemētaad rerum procreationem; ac rurſus dominatu conciliatuq; amicitiæ, & antiquæ neceſſitudinis innouato fœdere, inſera ſuperis permiſceri, atque vniuerſa ſeſe confundi.

Pythagorei. Pythagorei, vt erant Arithmeticæ ſtudioſi, totum naturæ ordinem, initia, vires & affecta, in numeros retulerūt, præſertim in denarium, cui (vt ad librum 14. Meth. Ari. Syrianus refert) ex Pythagoræ diſciplina myſteria quædam, & occultam vim ineſſe exiſtimabant, tum etiam ob numeri huius excellentiam, in quo cæteri clauduntur. Nam qui ad denarium perueniunt, inde, quaſi abſoluta numeri perfectio- A ne, ad vnitatem redeunt, eamq; iterant. Itaque totam naturæ vniuerſitatem decada appellarunt, ac decem principiorum coniugationes effinxerunt, ex quibus omnia fierent, & quaſi ad numerum aptè caderent, ita ſcilicet, vt duas ſeries, quas συστοιχίας dixerunt, hinc inde conſtituerent; vnam boni atque habitus, alteram mali & priuationis; vtriq; decem principia ſic aſſignantes, vt altera alteri aduerſaria eſſent, videlicet:

De numeris Pythagoricis lege Plutarchum libro 1. de Placitis Philoſ. cap. 3.

B

Finitum.	*Infinitum.*	*Quieſcens.*	*Quod mouetur.*
Impar.	*Par.*	*Rectum.*	*Obliquum.*
Vnum.	*Multitudo.*	*Lumen.*	*Tenebræ.*
Dextrum	*Siniſtrum.*	*Bonum.*	*Malum.*
Mas.	*Fœmina.*	*Quadratū.*	*Altera parte longius.*

Has decem principiorum complicationes, aſſerit Ariſtoteles primo Metaphyſicæ, capi- C te ſecundo, Alcmeonem à Pythagoricis, vel hos ab illo accepiſſe. Aiebant quoque iidem Pythagorici, numeros eſſe totam eſſentiam rerum, ex potentia & actu conſtitutam, & totam rerum quidditatem cōſtare ex pari & impari. Quibus verbis quid indicare voluerint, non planè conſtat. Veriſimile eſt, quod Auerroes ad caput quintum libri primi Metaphyſicorum cenſet, eos nomine paris & imparis, materiam & formam adumbraſſe, ob ſimili- D tudinis rationem: Numerus enim par, cùm in duo æqua diuiduus ſit, aptus eſt diuiſioni; at materia cauſa eſt interitus, atq; adeò diuiſionis. Item impar, quia ſectioni minùs eſt idoneus, formæ aſſimulatur, quæ nexus & ſtabilitatis cauſſa eſt. Siquidem forma non aliam deſiderat materiam; cùm interim materia alias appetat formas, quo ex appetitu diuortium oritur & diſſolutio: eoq; ſpectat illud Philonis Iudæi in libro Allegoriarum; Binarius eſt ima- E go materiæ, quæ diuiditur, ſecaturq; tanquam mortalis.

Denique, vt cæteros omittamus, Plato *Plato.* rerum principia eſſe dixit, vnum, tanquam formam, itemque magnum & paruum, tanquam materiam; vt ei Ariſtoteles ſæpe attribuit: vt Plutarchus mentem, ideam, & materiam. Iuſtinus verò Philoſophus & martyr, in ſua parœneſi ſcribit, Platonem in ſententia de principijs, ſicuti alijs pleriſque in re- F bus, varium fuiſſe; quod aliquando tria principia poſuerit, Deum, Materiam, Speciem; aliâs quatuor, quippe qui mundi animam tribus illis adiecerit. Lege Alcinoum in libro de Doctrina Platonis, capite nono. Beſſarionem libro ſecundo contra calumniatores Platonis, capite quinto. Simplicium hoc in loco ad textum ſextum. Themiſtium ad textum trigeſimum ſecundum.

ARTICVLVS IV.

ARISTOTELIS SENTENTIA de principijs rerum naturalium, eiúſque confirmatio.

COnatu protſus inani atq; irrito contendit Simplicius hoc in libro ad textum ſextum Philoſophorum placita, hactenus à nobis enumerata, ad verum aliquem ſenſum reducere. Nos Ariſtotelis duntaxat opinionē tueri atq; illuſtrare nitemur, qui in hac controuerſia, nō ſine magna ingeni laude, veritatem planè aſſecutus eſt, & quæ ab alijs falsò dicta erant, reiecit, quæ verè, ſed obſcurè, in perſpicuam lucem tranſtulit. Minimè verò mirandum eſt, veteres illos naturæ interpretes, balbutiente adhuc Philoſophia, hac in re, vt in multis alijs, non omnino veritatem inueniſſe. Vt enim Seneca libro 6. Naturalium quæſt. cap. 5. ait; Sat magni animi fuit, naturæ latebras cœpiſſe dimouere. Nec res vlla conſummata eſt, dum incipit, in omniq; negotio longè ſemper a perfecto fuêre exordia.

Prima concluſio, qua propoſitæ quæſitioni reſpõdetur. Sit igitur prima concluſio. Tria tantùm ſunt principia generationis rerum naturalium; materia ſcilicet, forma, & priuatio: id quod hoc exemplo illuſtrari poteſt. Principia, quæ ad Socratis generationem concurrunt, ſunt in primis materia, & anima rationalis, quæ eſt forma hominis; è quibus illa hanc excipit, hæc illam perficit, illa huius pulchritudinem amat, hæc in illius gremio conquieſcit; ambæ verò Socratem ipſum componunt. Sed præter illas datur etiam tertium principium, nimirum eiuſdem animæ rationalis priuatio, quæ in materia præfuit, & acceſſu formæ abolita eſt. Hæc aſſertio, cùm ſit ex earum numero, quas Dialectici Excluſiuas appellant, duas habet exponentes, quarum prior eſt; principia tria eſſe: poſterior, non eſſe plura, quàm tria. Vtramque Ariſtoteles cap. 6. & 7 huius libri luculenta oratione confirmauit, cuius potiora argumenta ad hoc vnum reuocari poſſunt.

1. Ratio. Principia generationis rerum naturalium ſunt contraria, itemque non contraria; quæ vt minimum, tria eſſe oportet: hæc autem ſufficiunt: tria igitur ſunt, non plura, nec pauciora. Antecedens propoſitio quadripartita eſt. Prima pars ex eo ſuadetur; quia termini cuiuſque mutationis, à quorum vno in alterum progreſſio fit, non poſſunt ſibi non aduerſari: id quod non ſolùm Ariſtoteles loco citato, & tertio libro huius operis patefacit, ſed Philoſophi etiam omnes confitentur. Secunda verò probatur; quia principia, quæ rem componunt, contraria eſſe nequeunt, alioqui non rem conficerent, ſed deſtruerent, cùm contraria ſeipſa vltro citroq; interimant. Tertia ex eo fidem habet; quia opus eſt ſaltem tertia A quadam natura, quæ nulli duorum contrariorum aduerſaria ſit, quæq; in rei genitæ compoſitionem cedat. Quarta deniq; pars confirmatur: quia tertia illa natura ſubiecta ſatis eſt, tum vt per ſe contrariorum pugnam excipiat, tum vt cum altero eorū, id eſt, cum forma rem genitam componat.

Secundò, probari poteſt eadem aſſertio hunc in modum. *2. Ratio.* Quicquid generatur, progreditur à non eſſe ad eſſe (id enim ipſum ge- B nerationis nomen præ ſe fert) aut ergo progreditur à non eſſe, id eſt, à nihilo ſimpliciter, aut à non eſſe, id eſt, ab aliquo, quod idcirco non eſſe dicitur, quia caret perfectione, ſeu forma, quam ſuſcipere aptum ſit. Primum dari non poteſt, quia ea progreſſio, creatio eſt, non generatio. Dabitur ergo ſecundum, id eſt, proficiſcetur à nō eſſe, hoc eſt, à materia, in qua inſideat priuatio formæ rei, quæ gignitur; atque adeò in qualibet generatione C dabitur materia, forma & priuatio: Cumque tria hęc ſufficiant, non plura erunt conſtituenda principia.

Poſtremò: Tria hæc requiruntur, ac ſatis ſunt, *3. Ratio.* vt per ea ſubſtantialis generatio à cæteris mutationibus diſtinguatur. Non eſt igitur cur plura pauciorave ſtatuamus. Antecedens probatur; quia generatio ſubſtantialis per priuationem ſecernitur à motu, qui oritur à termino poſitiuo, per materiam à creatione, quæ D nullum ſubiectum ſupponit. Deniq; per formam vnaquæque generatio ab alia diſtinguitur, vt quinto huiuſce operis libro patebit.

Ex dictis conſtat, omnia hæc principia diſtinctam rationem principiandi ſibi vendicare. Materia enim eſt principium mutationis, quia tranſit ab vno termino ad alium, abijciendo terminum à quo, recipiendo terminum ad quē. Forma, quia ad eam tranſit materia, ipſam in ſe recipiēdo. Priuatio, quia eſt id, à quo ma- E teria migrat ad formam, & quod in tranſmutatione per ſe abijcit.

Sunt autem tria hæc principia eſſentialia generationi, hoc eſt, quæ ſola atque omnia ad nudam generationis eſſentiam percipiendam, ſiue ad definitiuum illius conceptum ſimpliciter exiguntur, ac ſufficiunt. cùm tota ratio intrinſeca generationis in eo conſiſtat, abſoluaturque, vt ſit progreſſio à priuatione formæ in materia, ad nouam formam quæ ac- F quiritur.

Secunda concluſio: *2. Concluſio.* Duo tantum ſunt principia res naturales conſtituentia; videlicet materia & forma. Hanc aſſertionem probauit Ariſtoteles capite 7. huius libri, vſque ad textum 65. poteſtque ex eo confirmari, quia priuatio, cùm aduerſetur formæ, eaq; accedente abſcedat, cùm pręterea non ſit ſubſtantia; haudquaquam ad rem genitam componendam coire valet, proindeq; ad id ſola forma & materia relinquitur. Quòd verò hæc eſſentiam conſtituant, ſuo loco patebit.

ARTI.

ARTICVLVS V.

ARGVMENTA ADVERSVS ea, quæ proximè concluſa ſunt.

COntra ea, quæ ſuperiori articulo ſtatuimus, nonnulla ſeſe offerunt argumenta. Primum: Cauſa efficiens generationis debet etiam in naturalium rerum principijs numerari: plura igitur ſunt principia, quam tria. Antecedens ſuadetur: quia omnis actio pendet per ſe à cauſa efficiente, alioqui efficiens non eſſet cauſa per ſe; imò & à cauſa finali & exemplari, quæ non minùs etiam, quæq; in ſuo genere, in effectum per ſe influunt. Adde, quod cùm abſoluta cuiuſque rei cognitio omnium cauſarum intelligentiam depoſcat, vt alibi oſtendimus, nō videtur quo pacto generationis notio abſq; eiuſmodi cauſarum perceptione haberi queat. Vnde fit, vt eas generatio in ſuo conceptu tanquam principia ſibi eſſentialia, debeat includere.

Secundum: Non minùs per ſe progreditur generatio à forma abeunte, quàm à priuatione formæ ſuccedentis: ergo ſi hæc priuatio eſt per ſe generationis principium, illa itidem forma erit. Probatur aſſumptum: quia tam fieri nequit, vt ſine vlla forma, quàm vt ſine hac priuatione generatio detur; cùm ſemper generatio vnius ſit corruptio alterius.

Tertium: Tam videtur per ſe requiri ad generationem habilitas, ſiue aptitudo materiæ ad excipiendam formam, quàm materia ipſa: ergo eiuſmodi habilitas erit aliud principium à cæteris diſtinctum. Antecedens probatur: quia nihil gignitur, niſi ex idonea aptaq; materia; adeò vt cœleſtis materia, & forma ſublunaris, nec diuinitùs in vnum compoſitum per ſe coire poſſint; quia nimirum materiæ cœleſti ad rerum intereuntium formas excipiendas habilitas deficit.

Quartū: Generatio non tendit per ſe ad formam, ſed ad compoſitū, vt Ariſtoteles docuit hoc in libro, cap. 7. text. 64. Igitur forma nō eſt principium per ſe. Probatur conſecutio: quia ſi generatio non tendit per ſe ad formam, certè nec illam in ſuo cōceptu includet: ex quo fiet, vt forma non per ſe, ſed ex accidente ad generationem pertineat.

Quintum: Quòd generationem à creatione per ſubiectum, & à motu per priuationē haud probè diſtinxerimus, videtur oſtēdi: Primùm; quia actiones non à ſubiecto, neq; à termino à quo, ſed à termino ad quē feruntur, diſtinctionem accipiunt. Deinde; quia cū gratia in anima à Deo creatur, eiuſmodi creationi ſubijcitur anima: atq; adeò etiam creationi ſupponitur ſubiectum. Item, quia cùm vnum corpus ab altero illuminante, & continuo motu ad ipſum accedente, maiora lucis incrementa accipit, ea mutatio, quia cōtinua, eſt verè motus; & tamen nō poteſt generatio ab ea diſtingui,
A cùm illa etiam à priuatione incedat.

Sextum: Ad actionē, qua Deus primos humani generis parentes initio mundi procreauit, concurrerūt materia, priuatio & forma: & tamen non videtur admittendum, eam fuiſſe veram generationem; cū fuerit actio quædam per extraordinariam Dei potentiam miraculo exhibita. Non ergo tria illa principia, ſolius rerum naturalium generationis principia ſunt.

B

ARTICVLVS VI.

ARGVMENTORVM diſſolutio.

SVperiora argumenta ſic dilue. Ad primum, nega propoſitionem antecedentem, & ad eius probationem dicito, rectè concludi generationem pendere per ſe à cauſſa effectrici, finali, & exemplari. Cæterùm id non ſat eſſe, vt hæc eſſentialia principia generationis conſtituenda ſint; requiritur enim præterea, vt in cōceptu generationis per ſe includantur; quod non ita eſſe, conſtat ex dictis: ſiquidem generatio definitur eſſentialiter, progreſſio à priuatione formæ in materia ad nouam: in qua definitione nulla extremarum cauſſarum mentio fit. Vrgebit tamē quiſpiam hoc modo: Generatio eſt actio quædam: ſed actio includit in ſuo conceptu cauſſam agentem; cùm definiatur actus agentis, quatenus agēs eſt: igitur agens pertinet per ſe ad conceptum generationis. Occurrendum tamen generationem trifariam ſpectari poſſe: primùm, vt procedit ab agente; deinde, vt recipitur in patiente; tertiò, abſolutè, vt mutatio eſt: primo modo includere in ſuo conceptu definitiuo agens; ſecundo patiens; tertio neutrum.

Solutio 1. argumenti. (C) *Generatio quo pacto eſſentialiter definiatur.* (D) *Triplex conſideratio generationis.*

Ad reliquam partem eiuſdem primi argumenti (E) dices, perfectam cognitionem definitiuam non requirere perceptionem cauſſarum externarum, vt in alio huius libri loco docuimus; proindeq; ſimiles cauſſas nō ſpectare eſſentialiter ad generationē, ſed ea tantū principia, quæ ad definitiuā eius notitiam exigūtur.

Ad ſecundū: formā abeuntē non includi per ſe in conceptu definitiuo generationis, ſicuti priuatio formæ geniti: nec formā illam per ſe ad generationem requiri: ſi enim nulla forma (F) excedente noua ſuccederet, (quod diuina virtute fieri poteſt, etſi per naturā ſemper interitus vnius antecedat generationē alterius) adhuc nihilominus tota generatio conſtaret. *Solutio 2.*

Ad tertium dicendum; vel per materię habilitatem intelligi potentiā materiæ, vel non repugnantiam ad accipiēdas formas, quæ quodammodo à materia fluit. Si primū, liquet nō concludi, dandū eſſe quartū aliud principium, ſiquidem potentia materiæ eſt ipſa materia, nec ab ea vllo modo diſtinguitur: ſi ſecundū, occurrendum, eiuſmodi non repugnantiam *Solutio 3.* *Aptitudo materiæ, & priuatio quo modo ſe habeant.*

ſiue aptitudinem, includi in priuatione, vt A quippiam quod ab illa concernitur; quandoquidem priuatio definitur negatio formæ in ſubiecto apto. Quo fit, vt ea aptitudo ſit quædam veluti appendix principij, non autem principium per ſe. Cur autem priuatio potiùs, quàm eiuſmodi aptitudo principium conſtituatur, cauſa eſt; quia ratio generationis non ab aptitudine materiæ, ſed à priuatione per ſe dependet, vt ex definitione generationis patet. Vnde colliges, nõ rectè Argentinatem in 2. Sent. diſt. 18. quæſt. 1. artic. 2. aſſeruiſſe, principia rerum naturalium rectiùs poni materiam, formam, & rationes ſeminarias, id eſt, habilitates ſingulis rebus naturalibus à Deo inditas; quàm materiam, formam & priuationem.

Improbatur opinio Argentinatis.

Solut. 4. Ad quartum, reiecta alium in locum longiori diſputatione, de termino generationis, reſpondendum eſt: generationem, vt ſuprà attigimus, tendere per ſe & ad formam, & ad compoſitum: ad formam, vt ad terminum minùs præcipuum, qui dicitur produci vt quo (excepta anima rationali, quæ à Deo creatur) ad compoſitum verò, vt ad terminum principalem, qui dicitur fieri vt quod. Atque ita interpretandum eſſe locum Ariſtotelis, in argumento adductum; neque ex illo haberi, generationem non proficiſci etiam ſuo modo per ſe ad formam: eamq; in ſuo conceptu includere. Verum licet tam forma, quàm compoſitum per ſe terminet generationem: quia tamẽ ſola forma, vt diſtinctiuum per ſe illius, eam terminat (compoſita enim ratione duntaxat formarum eiuſmodi diſtinctionem conferunt) fit inde, vt non compoſitum, ſed forma principium generationis habeatur; maximè cùm compoſitum nõ ſe habeat ad generationem, vt principians, quod ad principij rationem neceſſarium erat; ſed vt principiatum genitúmve principiorum concurſu.

Solut. 5. Ad quintum reſpondendum: actiones mutationesq; eatenus dici per terminos, ad quos diſtingui, quatenus omnes, verbi gratia, generationes inter ſe, & creationes item inter ſe omnes, ac ſimiliter motus à terminis ad quos proficiſcuntur, mutuam diſtinctionem capiunt: Quod tamen non efficit, quominùs generationes ſecundum modum à nobis explicatum, ab alterius generis mutationibus actionibúſve, per aliud quidpiam differãt. Ad id verò, quod de gratiæ creatione obijcitur, dicendum, nos eo in loco de propria duntaxat creatione fuiſſe locutos, non de impropria;
B qualis ea eſt, qua gratia in præiacente ſubiecto à Deo producitur, vt in octauo huius operis libro docebimus.

Ad diluendum verò id, quod de diſcrimine inter motum generationemq; opponebatur, intelligendum eſt, dupliciter poſſe motum à termino poſitiuo tendere: nimirum, vel quia ab eo iam in ſubiecto exiſtente incipit, & continuatur: vel quia ab eo continuatur, non tamen incipit. Secundum priorem
C modum incedit motus, quo Socrates è pallido fit candidus: ſecundum poſteriorem is, quo aër è tenebricoſo fit lucidus, per continuum acceſſum corporis illuminantis; ſemper enim poſt inchoatum motum, vna pars lucis aliam iam acquiſitam ſupponit tanquam terminum; è quo ad vlteriorem partem acquirendam motus progreditur. Hoc poſito dicendùm; motus omnes, de quibus cùm motum generationemque diſtinximus, lo-
D cuti fuimus, incedere à termino poſitiuo, alterutro è duobus iis modis, quos diximus: proindeque ratum adhuc manere propoſitum diſcrimen.

Quo pacto omnis motus incedat à termino poſitiuo.

Solut 6. Ad ſextum dicito; procreationem illam primorum parentum veram fuiſſe generationem: nec obſtare, quod ſuprà vſitatum naturæ curſum acciderit; cùm omnia, quibus generatio eſſentialiter conſtat, ad eam concurrerint. Non enim quòd aliquid miracu-
E lo, aut naturæ vi fiat, ſat eſt ad eſſentiæ diſcrimen arguendum, ſi intrinſeca omnia conueniant.

Procreatio primorũ parentum fuit vera generatio.

Κεφάλαιον η.

Ὅτι δὲ μοναχῶς οὕτω λύεται καὶ ἡ τῶν ἀρχαίων ἀπορία, λέγωμεν μετὰ ταῦτα. ζητοῦντες γὰρ οἱ κατὰ φιλοσοφίαν πρῶτοι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν φύσιν τὴν τῶν ὄντων, ἐξετράπησαν, οἷον ὁδόν τινα ἄλλην ἀπωθέντες ὑπὸ ἀπειρίας: καὶ φασιν οὔτε γίνεσθαι τῶν ὄντων οὐδὲν, οὔτε φθείρεσθαι, διὰ τὸ ἀναγκαῖον μὲν εἶναι γίγνεσθαι τὸ γιγνόμενον ἢ ἐξ ὄντος, ἢ ἐκ μὴ ὄντος· ἐκ δὲ τούτων ἀμφοτέρων ἀδύνατον εἶναι. οὔτε γὰρ τὸ ὂν γίνεσθαι· εἶναι γὰρ ἤδη. ἔκ τε μὴ ὄντος οὐδὲν ἂν γενέσθαι· ὑποκεῖσθαι γάρ τι δεῖν· καὶ οὕτω δὴ τὸ ἐφεξῆς συμβαῖνον αὔξοντες, οὐδ᾽ εἶναι πολλά φασιν, ἀλλὰ μόνον αὐτὸ τὸ ὄν. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ταύτην ἔλαβον τὴν δόξαν διὰ τὰ εἰρημένα. ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι τὸ ἐξ ὄντος

Capvt IIX.

Veterum autem dubitationem hoc vno duntaxat diſſolui modo, poſt hæc dicemus. Primi enim Philoſophi, cùm veritatem naturamq; rerum inueſtigarent, quaſi ad aliam quandam viam imperitia deducti à vero aberrarunt, atque inquiunt, rem nullam aut generari, aut interire: propterea quòd neceſſe ſit, id quod gignitur, aut ex eo quod ſit, gigni, aut è nihilo; è quorum neutro gigni poſſit. Nam id, quod ſit, non gigni. quandoquidem iam ſit; è nihilo verò nihil fieri, quòd ſubijci aliquid oporteat. Atq; hoc ſanè modo id, quod deinceps accidit, Text.72.
adijciendo multa eſſe negant, id ſolum, quod eſt, concedentes. Illi igitur ob ea quæ dicta ſunt, in hanc opinionem.

Text.72.

ὄντος ἢ μὴ ὄντος γίγνεσθαι, ἢ τὸ μὴ ὄν, ἢ τὸ ὂν ποιεῖν τι ἢ πάσχειν, ἢ ὁτιοῦν τόδε γίγνεσθαι, ἕνα μὲν τρόπον οὐδὲν διαφέρει, ἢ τὸ τὸν ἰατρὸν ποιεῖν τι ἢ πάσχειν, ἢ τὸ ἐξ ἰατροῦ εἶναί τι ἢ γίγνεσθαι. ὥστ' ἐπειδὴ τοῦτο διχῶς λέγεται, δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἐξ ὄντος, καὶ τὸ ὄν, ἢ ποιεῖν, ἢ πάσχειν. οἰκοδομεῖ μὲν οὖν ὁ ἰατρὸς, οὐχ ᾗ ἰατρὸς, ἀλλ' ᾗ οἰκοδόμος. καὶ λευκὸς γίνεται, οὐχ ᾗ ἰατρὸς, ἀλλ' ᾗ μέλας· ἰατρεύει δὲ καὶ ἀνίατρος γίνεται, ᾗ ἰατρός. ἐπεὶ δὲ μάλιστα λέγομεν κυρίως τὸν ἰατρὸν ποιεῖν τι, ἢ πάσχειν, ἢ γίγνεσθαι ἐξ ἰατροῦ, ἐὰν ᾗ ἰατρὸς ταῦτα πάσχῃ ἢ ποιῇ, δῆλον ὅτι καὶ τὸ μὴ ἐξ ὄντος γίγνεσθαι, καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ ᾗ μὴ ὄν. ὅπερ ἐκεῖνοι μὲν οὐ διελόντες, ἀπέστησαν· καὶ διὰ ταύτην τὴν ἄγνοιαν τοσοῦτον προσηγνόησαν, ὥστε μηδὲν οἴεσθαι γίγνεσθαι, μηδ' εἶναι τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἀνελεῖν πᾶσαν τὴν γένεσιν.

ἡμεῖς

opinionem adducti ſunt. b *Nos autem dicimus, ex eo, quod ſit, aut eo, quod non ſit, fieri aut id, quod nõ eſt, aut id, quod eſt: facere aliquid, aut pati, aut quiduis hoc fieri, vno modo ab eo nihil differre. dicum aliquid facere, aut è medico aliquid eſſe, aut fieri. Quare cùm hoc bifariam dicatur, illud quoque, ex eo, quod ſit, & id quod eſt, aut facere aliquid, aut pati, duobus modis dici manifeſtum eſt. Aedificat itaque medicus, non vt medicus, ſed vt ædificator, idemq; albus fit, non vt medicus, ſed vt niger; medetur autem, medicusq; eſſe deſinit, quatenus eſt medicus. Cùm verò maximè propriè medicum quidpiam facere, aut pati, aut è medico fieri, ſi hæc quatenus medicus aut patiatur, aut faciat, dicamus; illud quoq; planum eſt, ex eo, quod non eſt fieri, id ſignificare, quatenus non eſt. Quod cùm illi non diſtinxiſſent, à veritate abducti ſunt: & ob hanc ignorationem eò ignorantiæ deuenerunt, vt aliarum rerum nullam, generari aut eſſe exiſtimarent, imò verò vniuerſam tollerent generationem.* Tex. 73. Text. 74.

Nos

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

VEterum a autem] Refert abſurdas quorundam Philoſophorum opiniones, qui ex inſcitia principiorum eò adducti ſunt, vt omnem ſubſtantiæ generationem, interitumque negarint. Erat autem eorum ratio hæc: Quidquid oritur, aut ex eo quod eſt, oritur, aut è nihilo. Non ex eo, quod eſt, quia iam res eſſet antequam oriretur: non ex nihilo; quia è nihilo fieri aliquid non poteſt, ſiquidem ſemper aliquid ſubijci oportet, è quo res gignatur. Nulla eſt igitur generatio, proindeque nullus interitus. Vnde etiam colligebant, vnum tantùm dari ens; quod neque gigni, neque oriri poſſit. Quo patet, huius ſententiæ & rationis auctores fuiſſe Parmenidem & Meliſſum, de quibus ſupra. *Dogmata, negantium generationem & interitũ ſubſtantialem.*

b *Nos autem*] Vt propoſitam rationem diluat, monet priùs, dupliciter accidere poſſe, vt ex eo quod eſt, aut ex eo quod non eſt, aliquid fiat; nimirum per ſe, aut ex accidente: quod exemplo medici aperit, quem facere aliquid aut pati, aut è quo fieri quidpiam totidem modis dicimus; nimirum per ſe, & quà medicus eſt, mederi, & ex medico non medicum fieri; ex accidente verò ædificare & albeſcere. Hanc autem diſtinctionem ait Ariſtot. antiquos ignoraſſe, ideoque generationes è medio ſuſtuliſſe.

ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτοί φαμεν, γίγνεσθαι μὲν οὐδὲν ἁπλῶς ἐκ μὴ ὄντος, ὅμως μέντοι γίγνεσθαι ἐκ μὴ ὄντος, οἷον κατὰ συμβεβηκός. ἐκ γὰρ τῆς στερήσεως, ὅ ἐστι καθ' αὑτὸ μὴ ὄν, οὐκ ἐνυπάρχοντος γίγνεταί τι. θαυμάζεται δὲ τοῦτο, καὶ ἀδύνατον οὕτω δοκεῖ, γίγνεσθαί τι ἐκ μὴ ὄντος. ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ἐξ ὄντος, οὐδὲ τὸ ὂν γίγνεσθαι, πλὴν κατὰ συμβεβηκός. οὕτω δὲ καὶ τοῦτο γίγνεσθαι τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷον εἰ ἐκ ζῴου ζῷον γίγνοιτο, καὶ ἐκ τινὸς ζῴου τι ζῷον, οἷον εἰ κύων ἐξ ἵππου γίγνοιτο. γίγνοιτο μὲν γὰρ ἂν οὐ μόνον ἔκ τινος ζῴου ὁ κύων, ἀλλὰ καὶ ἐκ ζῴου, ἀλλ' οὐχ ᾗ ζῷον· ὑπάρχει γὰρ ἤδη τοῦτο. εἰ δέ τι μέλλει γίγνεσθαι ζῷον, μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, οὐκ ἐκ ζῴου ἔσται· καὶ εἴ τι ὄν, οὐκ ἐξ ὄντος, οὐδ' ἐκ μὴ ὄντος. τὸ γὰρ ἐκ μὴ ὄντος εἴρηται ἡμῖν τί σημαίνει, ὅτι ᾗ μὴ ὄν. ἔτι δὲ καὶ τὸ εἶναι ἅπαν, ἢ τὸ μὴ εἶναι, οὐκ ἀναιροῦμεν. εἷς μὲν δὴ τρόπος οὗτος. ἄλλος δ', ὅτι ἐνδέχεται ταὐτὰ λέγειν κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν. τοῦτο δ' ἐν ἄλλοις διώρισται δι' ἀκριβείας μᾶλλον. ὥσθ' (ὅπερ ἐλέγομεν) αἱ ἀπορίαι λύονται, δι' ἃς ἀναγκαζόμενοι ἀναιροῦσι τῶν εἰρημένων ἔνια. διὰ γάρ τοι τοῦτο τοσοῦτον οἱ πρότερον ἐξετράπησαν τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὴν γένεσιν καὶ φθορὰν, καὶ ὅλως μεταβολήν. αὕτη γὰρ ἂν ὀφθεῖσα ἡ φύσις, ἅπασαν ἔλυσεν αὐτῶν ταύτην τὴν ἄγνοιαν.

Κεφά

c *Nos autem & ipſi dicimus, nihil quidem omnino ex eo, quod non eſt, fieri, tamen ex eo, quod non eſt, ex accidenti fieri; ex priuatione enim fit, quæ eſt per ſe non ens, & non ineſt. Sed admirationi hoc eſt, ac videtur fieri non poſſe, vt hoc modo ex eo, quod non eſt, aliquid fiat.* d *Similiter verò neque ex eo quod eſt, neque id quod eſt fieri, niſi ex accidenti: & perinde hoc fieri, ac ſi ex animali animal fieret, & ex aliquo animali aliquod animal, vt ſi ex equo fieret canis. Non ſolùm enim ex aliquo animali fieret canis, ſed ex animali, non tamen vt animal, quandoquidem hoc iam eſt. Quòd ſi aliquod animal non ex accidenti fieri debeat, non ex animali erit. Atq; etiam ſi quidpiam quod eſt, non ex eo quod eſt, neq; ex eo quod non eſt. Nam ex eo, quod non eſt, fieri; quid nobis ſignificet, dictum eſt, nempe, quatenus non eſt. Sed neque id tollimus, rem omnem eſſe, aut non eſſe. Vnus igitur hic eſt modus.* e *Alter eſt, quoniam actu & poteſtate hæc dici poſſunt, quod quidem alibi magis exquiſitè eſt definitum. Quare, vt diximus, dubitationes diluuntur, quibus adducti, aliqua eorum quæ dicta ſunt ſummouent. Ob hæc enim veteres ab ea via, quæ ad generationem eſt, & ad interitum, atq; omnino mutationem, tantopere aberrarunt. Hac namq; ſi perſpecta fuiſſet natura, ab omni eos ignoratione liberaſſet.* Text. 75. Text. 76. Text. 77. Text. 78.

Bifariam fieri quippiam ex eo, quod nõ eſt.

c *Nos autem & ipſi*] Propoſitam rationem diluit, explicando inprimis poſteriorem partem aſſumptionis. Nam ſi intelligant, non poſſe aliquid fieri è nihilo, ſiue ex non ente, vt non ens eſt, tanquam ex principio componente, concedenda eſt eis aſſumptio; ſed in eo ſenſu neganda maior propoſitio: ſignificat enim, quidquid fit, fieri ex aliquo in actu, aut ex nihilo in actu: hunc enim duntaxat entis modum veteres agnoſcebant. Si verò contendant, ex non ente per accidens nihil fieri, vt ex principio componente, id eſt, nihil fieri ex materia, cui accidit non ens, id eſt, cui accidentariò conuenit priuatam eſſe forma rei, quæ gignitur; tunc neganda eſt minor propoſitio.

d *Similiter verò*] Reſpondet ad priorem partem aſſumptionis, aitq; ens non fieri ex ente per ſe, ſed per accidens. Vt enim, ſi animal fieret ex animali, & quoddam animal ex quodam animali, ceu canis ex equo, animal in commune, quod includitur in cane, non fieret per ſe ex animali incluſo in equo, ſed canis fieret per ſe ex equo, ſeu non cane, quia natura non fertur per ſe in productionem eius, quod iam erat in materia, ſed eius quod nondum erat: ita ſi ens, vt ens, fieret, oporteret nullum præcedere ens, atque ita ex nihilo fieret; quod eſt impoſſibile. At cùm non fiat ens, vt ens, ſed hoc vel illud ens, ſat eſt præcedere aliquod non ens, nimirum id, quod effici debet, licet hoc non ens reuera aliud ens ſit. Eſt itaque Ariſtotelis inſtitutum hoc loco, docere, vt fiat hoc ens, non debere ex nihilo fieri, ſed ex aliquo ente; dummodo id, ex quo fit, non ſit illud ipſum, quod efficitur.

Ens, vt ens, non fit. ſed hoc vel illud ens.

e *Aliter eſt*] Oſtendit, aliter quoque dilui poſſe antiquorum rationem, adhibita nimirum diſtinctione entis, quod partim dicitur actu, vt homo, & ignis; partim poteſtate; vt libro 9. Metaphyſ. cap. 12. explicatiùs dicitur. Itemque poſita diuiſione non entis, in non ens actu, & non ens poteſtate, id eſt, purum nihil. Tum ad priorem partem aſſumptionis reſpondet, res naturales fieri ex ente poteſtate, id eſt, ex materia prima, non verò ex ente actu. Ad poſteriorem, eaſdem ex non ente actu, non tamen ex non ente poteſtate fieri. Colligit deinde, manifeſtum iam eſſe, quo pacto dubitatio veterum Philoſophorum, generationem negantium, diſſolui poſſit, nempe ſi acutè perſpiciatur natura materiæ priuationem habentis: ſic enim facilè apparebit, quo pacto ex eo quod eſt, & ex eo quod non eſt, res gignantur.

Ens aliud actu, aliud poteſtate.

Κεφάλαιον θ.

Ἥπτονται μὲν οὖν καὶ ἕτεροί τινες αὐτῆς, ἀλλ' οὐχ ἱκανῶς. πρῶτον μὲν γὰρ ὁμολογοῦσιν ἁπλῶς γίνεσθαί τι ἐκ μὴ ὄντος, ᾗ Παρμενίδην ὀρθῶς λέγειν. εἶτα φαίνεται αὐτοῖς, εἴπερ ἐστὶν ἀριθμῷ μία, καὶ δυνάμει μόνον μίαν εἶναι, τοῦτο δὲ διαφέρει πλεῖστον. ἡμεῖς μὲν γὰρ ὕλην καὶ στέρησιν ἕτερόν εἶναι φαμὲν· καὶ τούτων τὸ μὲν οὐκ ὂν εἶναι κατὰ συμβεβηκός, τὴν ὕλην· τὴν δὲ στέρησιν, καθ' αὑτήν. καὶ τὴν μὲν ἐγγὺς καὶ οὐσίαν πως, τὴν ὕλην, τὴν δὲ στέρησιν οὐδαμῶς. οἱ δὲ τὸ μὴ ὂν τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ὁμοίως, ἢ τὸ συναμφότερον ἢ τὸ χωρὶς ἑκάτερον. ὥστε παντελῶς ἕτερος ὁ τρόπος οὗτος τῆς τριάδος, κἀκεῖνος. μέχρι μὲν γὰρ δεῦρο προῆλθον, ὅτι δεῖ τινα ὑποκεῖσθαι φύσιν. ταύτην μέντοι μίαν ποιοῦσι· καὶ γὰρ εἴ τις δυάδα ποιεῖ, λέγων μέγα καὶ μικρὸν αὐτήν, οὐθὲν ἧττον ταὐτὸν ποιεῖ. τὴν γὰρ ἑτέραν παρεῖδε τὴν στέρησιν· ἡ μὲν γὰρ ὑπομένουσα συναιτία τῇ μορφῇ τῶν γινομένων ἐστίν, ὥσπερ μήτηρ· ἡ δ' ἑτέρα, μοῖρα τῆς ἐναντιώσεως, πολλάκις ἂν φαντασθείη τῷ πρὸς τὸ κακοποιὸν αὐτῆς ἐνατενίζοντι τὴν διάνοιαν, οὐδ' εἶναι τὸ παράπαν· ὄντος γάρ τινος θείου καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ἐφετοῦ, τὸ μὲν ἐναντίον αὐτῷ φαμὲν εἶναι· τὸ δέ, ὃ πέφυκεν ἐφίεσθαι καὶ ὀρέγεσθαι αὐτοῦ, κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν. τοῖς δὲ συμβαίνει, τὸ ἐναντίον ὀρέγεσθαι τῆς ἑαυτοῦ φθορᾶς. καίτοι οὔτε αὐτὸ αὑτοῦ οἷόν τε ἐφίεσθαι τὸ εἶδος, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐνδεές. οὔτε τὸ ἐναντίον· φθαρτικὰ γὰρ ἀλλήλων τὰ ἐναντία. ἀλλὰ τοῦτ' ἔστιν ἡ ὕλη, ὥσπερ ἂν εἰ θῆλυ ἄρρενος, καὶ αἰσχρὸν καλοῦ· πλὴν οὐ καθ' αὑτὸ αἰσχρόν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· οὐδὲ θῆλυ, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. φθείρεται δὲ καὶ γίνεται, ἔστι μὲν ὥς, ἔστι δὲ ὡς οὔ. ὡς μὲν γὰρ τὸ ἐν ᾧ, καθ' αὑτὸ φθείρεται. τὸ φθειρόμενον γὰρ ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ στέρησις, ὡς δὲ κατὰ τὴν δύναμιν, οὐ καθ' αὑτό, ἀλλ' ἄφθαρτον

καὶ

CAPVT IX.

Attigerunt a quidam igitur eam, & nonnulli alij; ſed non ſatis. Primùm enim, quia Parmenidem rectè dicere conſentiunt; ex eo, quod non eſt, aliquid omnino fieri fatẽtur. Deinde, ſi numero eſt vna, poteſtate quoq; vna eſſe illis videtur, quod ſanè plurimum differt. b *Nos enim materiam & priuationem eſſe diuerſa dicimus, ipſorumq; alterum materiam non eſſe ex accidente, priuationem verò per ſe; rurſus materiã ad ſubſtantiæ rationem propiùs quodammodo accedere, priuationẽ nequaquã.* Text.79.

c *Illi verò magnum & paruum, aut vtrunq; ſimul, aut alterum ſeorſum: non ens ſimiliter. Quare ternarij alius hic, alius ille eſt modus. Huc n. que enim peruenêre, naturam aliquam eſſe ſubijciendam: ſed hanc vnam faciunt. Nam dualitatem etſi aliquis ipſam facit, nempe magnum & paruum, nihilominus tamen idem facit quando alteram deſpexit, videlicet, priuationem.* Text.80.

d *Illa enim permanẽs eorum, quæ fiunt, vnà cum forma, cauſa eſt, perinde atque mater. At cõtrarietatis altera pars non eſſe omnino perſæpe ei videtur, qui ad eius maleficium animum attenderit. Cùm enim diuinum quiddam ſit, & bonum, & expetendum, aliud quidem contrarium ei eſſe dicimus, aliud quod natura ſua ipſum expetat atq; deſideret.* e *Illis autem accidit, vt ſuum ipſius interitum contrarium expetat. At neq; ſe ipſa expetere poteſt forma, quandoquidem non egeat: neq; contrarium, cùm viciſsim ſeſe contraria interimant. Sed hoc, eſt materia, perinde appetens illud ac ſi marem fœmina, & quod turpe eſt appetat pulchrum. At nec turpe, nec fœmina per ſe, ſed ex accidenti.* Text.81.

f *Partim verò & interit & oritur, partim non. Nam* Text.82.

quatenus

καὶ ἀρχὴν ἔχον ἀνάγκη αὐτὴν εἶναι· ἔστι γὰρ ἐγίγνετο, ὑποκεῖσθαί τι δεῖ πρῶτον, τὸ ἐξ οὗ ἐνυπάρχοντος. τοῦτο δὲ ἐστὶν αὐτὴ ἡ φύσις· ὥστ' ἔσται πρὶν γενέσθαι· λέγω γὰρ ὕλην, τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἑκάστῳ, ἐξ οὗ γίγνεταί τι ἐνυπάρχοντος μὴ κατὰ συμβεβηκός· εἴ τε φθείρεται, εἰς τοῦτο ἀφίξεται ἔσχατον· ὥστε ἐφθαρμένη ἔσται, πρὶν φθαρῆναι. περὶ

quatenus eſt id, in quo, ea ex parte interit; quandoquidē in eo eſt id, quod interit, nempe priuatio. Quo autē poteſtate eſt, eo non interit; ſed neceſſe eſt eam neq; oriri, neque interire. Nam ſi oriatur aliquid, primum ſubÿci oportet, ex quo inſito oriatur, quæ quidem eſt ipſius natura. Quamobrem erit, anteq̃uam fiat. Dico enim materiam, quod rei cuiuſque ſubiectum eſt primum, è quo inſito non ex accidēti aliquid oritur, & in quod, ſi quidpiam interit, vltimum abeat. Quare erit interempta, antequam intereat. *Prin-*

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

A *Ttigerunt a quidam*] Coarguit Platonicos, qui tametſi materiæ cognitionem attingerent, eam tamen à priuatione neutiquam diſtinguebant; proindeq; ſicuti priuatio ſimpliciter eſt non ens, ita materiam abſolutè non ens pronunciabant. Fuerunt autem in hunc errorem adducti ratione illa Parmenidis; quidquid eſt præter ens, eſt non ens: tū illud ſumebant, materia eſt præter ens, cùm non ſit ens actu: vnde concludebant, materiam ſimpliciter eſſe non ens. Deinde, quia arbitrabantur, quæcunq; ſunt vnum ſubiecto, eadem vnum eſſe poteſtate ac ratione. Quare cum animaduerterent, materiam & priuationem vnum quidpiam ſubiecto eſſe; colligebant eſſe quoq; idem ratione & eſſentia, atq; adeò materiam ſimpliciter eſſe non ens.

b *Nos enim*] Docet, ſe Platonicorum hac in re ſententia abhorrere, quòd cenſeat, materiam & priuationem ratione inter ſe differre, materiamq. eſſe non ens per accidens, ratione videlicet priuationis, quæ ipſi accidit, priuationem eſſe non ens per ſe. Rurſus materiam eſſe aliquo modo ſubſtantiam, priuationem verò nullo pacto in ſubſtantijs numerari poſſe. *Materiam eſſe non ens per accidēs.*

c *Illi verò magnum*] Cùm Platonici magnum & paruum pro materia ſtatuerint, & vtrumque non eſſe, aut vtrunque ſimul, aut alterum ſeorſim affirmarint, fit, vt ternarius principiorum ab eis & ab Ariſtot. poſitus, neceſſariò ſit diuerſus. Licet enim Platonici ſubiectum dari fateantur, ab eo tamen poteſtate & ratione tertium, nimirum priuationem, non diſtinguunt, vtiq; eam contemnentes propter maleficium, quod molitur, dum in cauſſa eſt, vt materia alteram formam expetat, & eam, cui actu coniuncta eſt, repudiet.

d *Illa enim permanens*] Dum Platonicos inſectatur, duabus rationibus, materiam & priuationem formaliter inter ſe differre, oſtendit. Prior ita habet: Materia permanet cum forma, eamque ſuo gremio excipit, tanquam mater ſemen ad gignendam prolem: ſed priuatio cùm formæ aduerſetur, neque cum ea manet neque illam excipit: Non igitur priuatio & materia formaliter idem ſunt. Hanc verò rationem illuſtrat, edocens formam quidpiam diuinum eſſe, & bonum atque expetibile, quod materia ingenita ſibi propenſione exoptat & affectat. *Materiam & priuationem inter ſe formaliter diſtingui.*

e *Illis autem accidit*] Poſterior ratio hæc eſt: Si materia & priuatio formaliter idem eſſent, ſequeretur aliquid ſui ipſius interitum appetere, quod à naturæ legibus quàm maximè eſt alienum. Probatur conſequutio: Nam forma, cùm pulchrum & diuinum quidpiam ſit, admodum appetibilis eſt: nō appetit verò ipſa ſe, quia nihil eius, quod poſſidet, deſiderio tenetur, ſed eius duntaxat, quo caret; forma autem ſeipſa carere non poteſt. Reliquum eſt igitur, vt materia affecta priuatione, formam tanquam proprium actum perfectionemque deſideret. Quare ſi quis autumet, materiam non differre formaliter à priuatione, conſequens erit, vt dicat, priuationem appetere formam, cuius aduentu perit, ac proinde idem ſibi ipſi exitium optare.

f *Partim verò*] Abſoluit materiæ tractationem, docens materiam per ſe & ſuapte natura, ſeu ratione ſubſtantiæ, neque generationem neque interitum ſubire, ſed ex accidente duntaxat, id eſt, ratione priuationis, quę in ea ſuo modo gignitur atq; interit, cùm incipit eſſe, rurſuſq; abolerur. Non gigni autem, nec interire per ſe materiam, ex eo oſtendit, quia gigneretur ante ſuum ortum, & ante ſuum interitum interiret, quod fieri nequit. Hoc autem ſequi ea ratione demonſtrat, quia quidquid fit, ex aliquo, quod primum ſubijcitur, neceſſe eſt fiat; & quod interit, in aliquod vltimum ſubiectum intereat oportet: quod ſanè nihil aliud eſt, quàm materia ipſa, quæ definitur, primum cuiuſque ſubiectum, ex quo inſito vnumquodq; non ex accidente generatur, & in quod, ſi quidpiam interit, poſtremò reſoluitur. *Materiam per ſe neque generationē neq; interitum ſubire.* *Materiæ definitio.*

περὶ δὲ τῆς κατὰ τὸ εἶδος ἀρχῆς, πότερον μία ἢ πολλαί, καὶ τίς ἢ τίνες εἰσί, δι' ἀκριβείας τῆς πρώτης φιλοσοφίας ἔργον ἐστὶ διορίσαι· ὥστ' εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀποκείσθω. περὶ δὲ τῶν φυσικῶν καὶ τῶν φθαρτῶν εἰδῶν ἐν τοῖς ὕστερον δεικνυμένοις ἐροῦμεν. ὅτι μὲν οὖν εἰσὶν ἀρχαί, καὶ τίνες, καὶ πόσαι τὸν ἀριθμόν, διωρίσθω ἡμῖν οὕτως. πάλιν δ' ἄλλην ἀρχὴν ἀρξάμενοι λέγωμεν.

ΑΡΙΣΤΟ-

g *Principium autem, quod in genere forma eſt, vtrum vnum ſit, an multa, & quot, aut quæ ſint: primæ Philoſophiæ munus eſt exquiſitè definire. Quare in id tempus reÿciatur. De naturalibus verò, & quæ intereunt, formis, in his, quæ pòſt demonſtrabuntur, dicemus. Principia igitur eſſe, quæque & quot ſint numero, hunc in modum à nobis ſit definitum. Rurſus verò aliunde exorſi dicamus.*

g *Principium autem*] Cùm forma è tribus principiis vnum ſit, tantumque in re conſtituenda habeat momenti, vt ipſa totam penè eſſentiam contineat, doctrinæ ratio poſtulare videbatur, vt poſt diligentem materiæ & priuationis diſputationem, de forma non minùs accuratè ageretur. Occurrit Ariſtot. generalem formæ tractationem ad primam ſpectare Philoſophiam: explicationem verò formarum naturalium & intereuntium, in iis, quæ ſequuntur, tradendam eſſe. Quod præſtat partim 2. huius operis, partim in libris de Ortu & Interitu, & de animalibus, aliiſque Phyſiologiæ libris.

QVÆSTIO I.

INSIT-NE REBVS PHYSICIS MATERIA.

ARTICVLVS I.

QVIBVS POTISSIMVM ARGVMENTIS Philoſophi in rebus Phyſicis materiam aſtruxerint.

CONſtituto ſexti & ſeptimi capitis controuerſiis principiorum numero, ſequitur vt eas quæſtiones, quæ principia ſingulatim attingunt, diſputemus. Atque vt à materia ordiamur, in cuius agnitionem omnes ferè, qui de natura ſcripſerunt, veritate duce ferebantur, licet eius nomen minùs apertè celebrarint. Inprimis aſſerendæ materiæ complures fuére rationes ac viæ, quas tradidit Ariſtoteles partim capite 6. huius libri, partim 8. Metaph. cap. 1. text. 4. & libro 12. cap. 2. text. 7. Plato in Timæo, Plotinus lib. 4. Enneadis 2. cap. 6. Auerroes 4. huius operis, comment. 38. & 8. Metaphyſ. comm. 12. ac plerique alii. Nos paucis id probare hunc in modum poſſumus. * Cùm ignis ex aqua ignem generat, aqua non ex toto interit, neque in nihilum abit; ſiquidem poſſe in nihilum redigere, ſolius diuinæ virtutis eſt: manet ergo aliquid, quo ſuperſtite ac ſeruato, fiat aquæ in ignem conuerſio. Id autem non eſt forma aquæ; ſiquidem hæc nequit cum forma ignis in eodem compoſito cohærere: eſt igitur materia.

D. Damaſcenus in ſuis Phyſicis c 3. Scot. 7. Met. qu. 5. Alber. Magn hoc loco tract. 3 c. 11. Gregor. Arim. in 2 diſt 12. q. 1. art. 1.

** 1. Argum.*

2. Argum.

Item: Vt communi ſapientum decreto ratum eſt, ex nihilo quicquam gigni non poteſt: gignitur ergo ex aliquo, quod priùs extiterat: id autem non eſt forma, ea namque denuò inducitur: eſt igitur quippiam, quod aduenientem formam excipiat, & vnum idemque permaneat, id eſt, materia. Atq; hæ duæ rationes collectæ ſunt ex ea diſputatione, qua Ariſtoteles proximis capitibus materiam inueſtigauit, aſſeruitque.

3. Argum.

Tertiò comprobatur idem inſtitutum: quia ſicuti in ſummo rerum gradu eſt actus purus, nullius indigus, formarum omnium effector, & omnis mutationis expers, in quem ſeries efficientium cauſſarum vltimò deſinit: ita in infimo eſſe aliquid debet, quod ſit pura

A potentia, omnium egena, formarum omnium receptrix; & ipſa per ſe informis, nullam effectricem vim habens, atque ad omnes corporeas mutationes ſubeundas idonea, in quam cauſſarum patientium ordo terminetur: hoc autem nihil aliud, quàm materia eſt. Lege pro hac ratione, ſi placet, Alcinoum in lib. de doctrin. Plat. cap. 11. Ficinum lib. 5. de Immortalit. Animorum cap. 4. Scotum in 2. diſt. 12. q. 1.

Denique idem confirmatur hunc in mo- *4. Argum.*

B dum: Omne ens naturale ex forma & ex aliquo ſubiecto coaleſcit, alioqui non eſſet compoſitum Phyſicum: vel ergo illud ſubiectum ex alio, atque ita in infinitum; vel deueniendum erit ad vnum, quod ex alio concretum non ſit. Atqui non eſt admittenda infinita illa progreſſio, ſiquidem non datur infinitum in natura. Fatendum ergo erit, dari aliquod ſubiectum, quod ex alio priori non ſit, atque adeò materiam.

C

ARTICVLVS II.

MATERIAM A DEO FVISSE creatam, & generationis atq; interitus expertem eſſe.

POrrò autem in confeſſo eſt (quicquid de hac re Ariſtoteles, & priſci Philoſophi ſenſerint, quod 8. lib. huius operis expendemus)

D materiam à nullo agēte creato, ſed à ſolo Deo productam fuiſſe; quod ita concluditur. Materia non niſi per creationem efficitur: ſed creare ad ſolam diuinam potentiam ſpectat: ergo materia à ſolo Deo effici potuit. Maior probatur; quia ſi materia non crearetur, cùm non habeat eſſe à ſe; id enim ſolius Dei proprium eſt; ſanè fieret præſuppoſito aliquo ſubiecto: quod tamen repugnat; cùm materia ſit ipſum primum ſubiectum, vt docuit Ariſtot. cap. 9.

E huius libri text. 82. Minorem verò propoſitionem oſtendit communis illa ratio, qua Theologi probant, ſolius diuinæ virtutis eſſe, res creare. Nam quantò id, quod producitur, remotius eſt ab actu, tantò maiorem requirit virtutem in producente: id autem, quod è nihilo fit, tam remotum eſt ab actu, vt remotius eſſe nequeat; ac proinde requiret virtutem, qua maior eſſe non poſſit, id eſt, infinitam, quę ſoli Deo conuenit.

D. Th. 1. p. q 45. art. 5. & 1. contra gent ca. 4?. Capr. in 1 d. 43. quæſt. 1. art. 1. Henricus quodlib. 4. q. vlt.

Ita verò planè conſtat, non generari materiam,

teriam, quam etiam non interire certum eſt: vtrunque autem nonnulli hoc argumento confirmant: Si materia generationi & interitui eſſet obnoxia, ſequeretur dari aliquid prius primo, & aliquid poſterius vltimo; quod eſt manifeſta implicatio. Probatur ſequi: Nam materia eſt primum in generatione, poſtremum in interitu, hoc eſt, vltimum, in quod res abit, ſeu reſoluitur: omne autem, quod generatur, ex aliquo priori generatur, & quod corrumpitur, in aliquod poſterius deſinit. Adde, quòd ſi materia interiret, vel alia ſingulis momentis à Deo crearetur, quæ formas reciperet; vel iam diu omnis rerum ortus & propagatio, deficiente materia, quæ totius corporeæ naturæ fundamentum habetur, concidiſſet: quorum primum abſurdum inauditumque eſt, poſterius experientiæ palàm repugnat. Quare rectè dictum eſt à Plotino, capite ſeptimo libri quarti Enneadis 2. reclamare contra Empedoclem (cuius dogmate elementa materia rerum Phyſicarum erant) ipſam elementorum corruptionem, quod materiam ab ortus & interitus viciſſitudine liberam eſſe oportet.

Generatio et interit⁹ quo pacto materiæ competant.

Cæterùm, licet materia ſuapte natura ortum & occaſum neſciat; docuit tamen Ariſtoteles capite vltimo huius libri, poſſe eam quodammodo dici interire & gigni ratione priuationis. Nam cùm ſubeunte forma, eius priuatio aboletur, interit vtcunque materia, quia deſinit tali ſubeſſe priuationi: cùm rurſus poſt formam abolitam priuatio reuiuiſcit, eadem materia quodammodo exoritur, quatenus priuationem, qua ſpoliata erat, recipit.

Quæſtio.

Quærat tamen aliquis, cur Ariſtoteles potiùs à priuatione, quàm à forma, ortum & interitum materiæ communicari cenſuerit; cùm id potiùs accidere videatur materiæ ratione formæ, quæ, vt eſt verum ens, ita ortum & corruptionem veriùs ſubit?

Reſponſ. Simplicij.

Reſpondet Simplicius, cauſſam eſſe, quia cùm forma aduenit, quodammodo materia abſconditur; cùm recedit, manet nudata. Quo fit, vt formæ ortu interire potiùs, & interitu oriri dicenda ſit materia; cùm tamen interitu priuationis intereat, & ortu oriatur.

Germana reſponſio.

Sed occurrendum potiùs, etſi id materiæ tam priuationis, quàm formæ merito contingat; ab Ariſtotele tamen ideò ſoli priuationi attributum fuiſſe, quia cùm materia & priuatio, vt antè docuerat, ſubiecto ac numero ſint idem, oportet vt alterum alteri, id quod ſuum eſt, quaſi propinquiori iure, communicet.

QVÆSTIO II.

VTRVM MATERIA APPOſitè definiatur, cognoſcatur, appelletur.

ARTICVLVS I.

EXPLICATVR MATEriæ definitio.

Cognoſcitur à nobis Deus partim inficiatione, partim affirmatione.

QVemadmodum, teſte Dionyſio libro primo, capite de Diuin. nom. & in libro de Myſtica Theologia, capite ſecundo & tertio, Deus Opt. Max. ob infinitam ſuæ naturæ perfectionem, bifariam à nobis cognoſcitur; vno modo, remouendo ab eo quæcunque non ſunt perfectiones ſimpliciter, veluti cùm dicimus, Deum non diſcurrere, non eſſe corporea mole præditum: (haud ſecus, inquit loco citato Dionyſius, ac faciunt ij, qui effigiem è quauis materia educentes, omnia tollunt, quæ impedire poſſint, liquidum latentis decoris intuitum, ipſamque in ſeipſa pulchritudinem occultam ſola ablatione pandunt) altero, affirmando ea, quæ important perfectionem ſimpliciter, vt cùm Deum ſummè bonũ, ſummeque ſapientem eſſe pronunciamus.

Eiſdem modis, ſed ob diſſimilem rationem percipitur à nobis materia.

Ita materia, quod præter alios aduertit Diuus Bonauentura libro 2. diſtinctione 3. articul. 1. quæſtione 2. num. 12. ob eius rei tenuitatem ac defectum, dupliciter à nobis explicatur: vel inficiatione, cùm ei omnem actum perfectionemque denegamus: vel affirmatione, cùm eidem id, quod defectum & potentiam deſignat, attribuimus. Priori modo deſcripta fuit à Platone in Timæo, & ab Ariſtotele libro ſeptimo Metaphyſicæ, capite tertio, textu octauo, hiſce verbis: Materia non eſt quid, nec quantum, nec aliquid eorum, quibus ens determinatur. Quam etiam materiæ deſcribendæ rationem ſecutus eſt Diuus Auguſtinus libro duodecimo Confeſſ. capite tertio & ſexto: Vbi materia, inquit, non calor eſt, non figura, non corpus eſt, non ſpiritus; non tamen omnino nihil.

Definitio materiæ.

Poſteriori, definita eſt ab Ariſtotele, tum alijs in locis, tum capite ſexto huius libri, textu octuageſimoſecundo, hoc pacto: Materia eſt primum cuiuſque ſubiectum, è quo quippiam eo fit pacto, vt non per accidens inſit. Quæ definitio, vt extranea ordinatim ac faciliùs ab ea reijciantur, hunc in modum componenda erit: Materia eſt id, ex quo quidpiam fit; non per accidens, ſed per ſe, tanquam e ſubiecto primo.

Eius enucleatio.

Dicitur, ex quo quidpiam fit, ad remouendas cauſſas externas, efficientem, finalem, & exemplarem. Non enim ex ijs propriè res fieri dicuntur, ſed ab efficiente, propter finem, ad exemplar. Dicitur, non per accidens, ad excludendam priuationem: quia li-

cet priuatio ſit principium per ſe generationis, A non tamē ex illa per ſe conſtat res genita: quo pacto verbum, fit, hoc loco accipitur: non conſtat, inquam, ex illa per ſe, ſed per accidens; quatenus priuatio accidit materiæ, quæ per ſe rem conſtituit. Debet quoque verbum, ſit, ita ſumi, vt importet non ſolum compoſitionem entis per ſe, ſed realem, non vero rationis; ad remouenda ſubiecta omnia, ſiue corporea, ſiue corporis expertia, comparatione eorum, quæ ex ipſis & ex accidentibus coaleſcunt, quæ dicuntur compoſita per accidens; B vt homo albus, angelus ſapiens: itemque ad remouenda genera & differentias, quę rem genitam non reali, ſed metaphyſica compoſitione conſtituunt. Dicitur, tanquam è ſubiecto, vt excludantur formæ ſubſtantiales phyſicæ, è quibus res naturales non conſtant, vt è ſubiecto, id eſt, ex aliquo earum generationi præiacente. Deniquè additur, primò, (vt quibuſdam placet) ob rerum arte factarum materias, C ex quibus arte facta non fiunt, vt ex primo ſubiecto, cùm ex neceſſariò ſint compoſita Phyſica, quæ ex alio priori ſubiecto conſurgunt. Quanquam ſi arte facta, quod veriſimilius iudicamus, tam ſubiectum, quàm formam arte inductam, ſignificent: cùm proinde nullo iam pacto maneāt entia per ſe, aſſerendum ſit, ea reiecta fuiſſe per particulam, ſit; particulatim verò, primò ad vberiorem duntaxat explicationem adhiberi. D

Alias præterea deſcriptiones materiæ, ex Ariſtotelis fontibus hauſtas, lege, ſi placet, apud Magnum Albertum, in opere de quatuor coæuis, quæſt. 2. artic. 2.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO MATERIA ſub intelligentiam cadat.

QVod ad materiæ rationem ſpectat, quæſtio eſt, poſsítne illa ſine forma intelligi, an non? Themiſtius hoc in libro, ad textum 61. & Scotus quæſtione prima Prologi ſententiarum, & libro ſecundo, diſtinctione duodecima, quæſt. 1. affirmant. Negat Diuus Thomas in prima parte, quæſtione octuageſima ſeptima, artic. primo. Auerroes 4. lib. huius operis, commētario decimoſeptimo. Aegidius quodlibeto ſecundo, quæſtione decimatertia, & plerique alij. Hæc dubitatio ita explicanda eſt, vt dicamus, eſſentiam materiæ ſine forma intelligi non poſſe. Primùm, quia, vt eſt apud Ariſtotelem in ſecundo libro, capite ſecundo, textu vigeſimoſexto, materia eſt relatum (videlicet è numero eorum, quæ tranſcendentia vocantur) relatum inquam ad formam, atque adeò, quoad ſuam eſſentiam, pendet à

Nequit materia secundùm eſſentiam abſque forma cognoſci.

forma, & quod inde conſequens eſt, ſine illa intelligi nequit. Deinde, quia tota ratio materiæ in potentia conſiſtit, potentia verò abſque ſuo actu non intelligitur: at actus materiæ eſt forma.

Sed non eſt hoc loco prætereundum, quod Diuus Auguſtinus libro duodecimo Confeſs. capite quinto, docet, materiam ignorando eo gnoſci, cognoſcendo ignorari; nimirum quia, vt Aegidius in ſuo quinto libro Hexameron, capite tertio declarat, materia habet ſeſe vt tenebræ, cùm in ſe ſpectata omni formæ ſplendore careat. Ac quemadmodum tenebræ non videndo percipiuntur, percipiendo non videntur (dicimur enim tenebras intueri, cùm nullum colorem aut lucem cernimus; dicimur eaſdem non cernere, cùm colorem, aut lucem aſpicimus) ita materia tunc percipitur, cùm in ea nullus omnino actus cognoſcitur; tunc ignoratur, cùm actus apprehenditur. Neque hoc pugnat cum iis, quæ proximè docuimus; materiam videlicet per formam, atque actum cognoſci. Aliud eſt enim, intelligi materiam per ordinem relationémve ad actum, quod illic aſſeruimus; aliud intelligi, dum ipſa tanquam actus apprehenditur, quod hic negamus.

D. Auguſt. ſententia de cognitione materiæ.

Remotio obiecti omis.

Quæri etiam ſolet; num intellectus noſter proprium materiæ conceptum poſſit effingere? Ratio dubitandi in eo eſt, quod Timæus Pythagoricus, quem ſecutus eſt Plato in eo libro, quem ab illo Timæum appellauit, docuit, materiam percipi à nobis adulterina cognitione, atque adeò non ei propria & germana. Aſſerendum tamen, nihil impedire, quominùs prædictum conceptum efformare valeamus, cùm materia ſit quoddam ens, vendicans attributa, quæ & ipſi propria ſunt, & noſtræ mentis aciem non effugiunt; vt eſſe puram potentiam, eſſe primum ſubiectum. E Item quia perfecta & diſtincta cognitio entis naturalis, quam Phyſiologia tradit, non niſi ex propria & peculiari notitia materiæ primæ haberi poteſt. Neque his repugnat Timæi pronuntiatum; qui nihil aliud voluit, quàm ſolere nos, cùm materiam primò quærimus, incurrere in formas, quarum inficiatione eam cognoſcimus: quod cùm ſit, non materiæ in ſe, ſed in ſuis formis intelligentiam capimus. Verùm licet ita res habeat, non iccircò tamen negari debet, alijs quoque modis poſſe mate- F riam cognoſci; quemadmodum nec per ſolam formarum negationem; ſed aliter etiam eam Philoſophi definire conſueuerunt, vt ex articulo ſuperiori conſtat.

Quæſtiuncula.

Reſponſio.

Idem explicat D. Damaſcen. in ſua Phyſ. cap. 3.

ARTICV-

ARTICVLVS III.

QVIBVS NOMINIBVS materia à Philoſophis nuncupetur.

QVoniam verò materia ob naturalem nuditatem in abdito deliteſcit, eam Philoſophi, vt, quoad fieri poſſet, in conſpectum educerent, varijs nominibus quaſi veſtibus adornarunt: de quibus Alcinous libro de Doctrina Platonis, cap. 8. Plotinus cap. 6. lib. 6. Enneadis 3. Simplicius hoc in lib. com. 8. Albertus tract. 3. cap. 12. Auicenna cap. 2. Suffic. Igitur Aegyptij materiam fæcem primæ vitę dixerũt, quòd omnium ſubſtantiarum, quæ à fonte diuini eſſe profluxére, deſpicatiſſima ſit. Subſtantiarum diximus, non accidentium; quia ſi cum accidentibus materia comparetur, non neceſſe eſt, vt illis, præſertim omnibus, dignitate cedat. Qua de re Scotus in 2. diſt. 12. quęſt. 2. Iidem materiam deſcripta Lunę effigie adumbrãt; quòd ſicuti Luna alieno fulgore conſpicua eſt, ac modo hanc, modò illam ſpeciem exhibet; ita materia non niſi aduentitio ornatu ſplendeat, & ad aliam atque aliam ſubinde formam ſeſe effingi patiatur.

De hac materiæ appellatione aſſeris Plotinus c. 6. li. 6. Enneade 6. Beſſario cap 5. lib. 2. contra Calum. Platonis, P. cus Mirand. ca 6. lib. de Ente & vno.

Iam Plato, qui inter cæteros Philoſophos, Ariſtotele antiquiores, reconditam materię naturam propiùs attigit, eam appellauit Nõ ens. Sic enim ait in Timæo: Quid eſt, quod ſemper eſt, generationem autem non habet? & quid eſt, quod gignitur quidem, nunquam autem eſt? Quo loco per id, quod ſemper eſt, (vt interpretatus fuit Porphyrius, teſte Simplicio ad text. 30. huius libri) ſignificauit ideam; per id, quod non eſt, materiam primam. Dicta eſt etiam materia à Platone, τὸ μέγα καὶ μικρὸν, id eſt, magnum & paruum: quod nonnulli inter Platonis dogmata ἄγραφα, id eſt, non ſcripta, ſed diſcipulis familiariter inculcata, recenſent. Alij verò, licet in eius libris, qui nunc extãt, non inueniatur, aiunt tamen mandatum eſſe literis à Platone, quod Porphyrius ex 11. libro Dercillidis de Philoſophia Platonis refert. Cur autem hiſce vocabulis materiam ſignificarit, non planè conſtat. Quidam inquiunt, vocari Magnum, quòd cuncta poſſit recipere; paruum, quòd ex ſe nihil actu poſſideat. Porphyrius verò in libro de Occaſionibus, capite 11. ita ſcripſit: Materia eſt tum paruum, tum magnum, quòd fiat ſemper, maneat verò nunquam, neque tamen aufugere poſſit; quippe cùm totius entis ſit defectus. Quamobrem quidquid promittit, mentitur; ac ſi magnum quid appareat, iterum euadit paruum; quaſi ludus quidam eſt, in non ens aufugiens. Hæc ille. Quibus ſimilia inuenies apud Plotinum, capite 7. lib. 6. Enneadis 3. Idem Plato in Theæteto, materiam vocat Diſſimilitudinis regionem, id eſt, diuinitati vndique diſſimillimam, quòd longiſſimè a Deo abſit, vtpotè propè nihil. In Timæo appellat πανδεχὲς, id eſt, omnia habens, ſinum, gremium, conceptaculum, quòd formas excipiat, foueatq́;. In Philebo autem eam nuncupat multitudinem, quòd, vt ſuperiùs explicauimus, diuiſionis cauſa ſit. Ob quam etiam cauſam tum ab eodem, tum à Iamblicho, in libro de Secta Pythagorica, dicta eſt Dualitas, quæ eſt prima multitudo, ac reliquarum omnium multitudinum radix & origo. Alij quoque ex Platonicis, eandem eſſentiæ primæ quaſi inanem vmbram nominarunt; ac cùm materiales formas idearum imagines eſſe dicerent, eam inſtar ſpeculi, quod eiuſmodi imagines reciperet, eſſe voluerunt.

Lege etiam D. Damaſc. in Phyſ. c. 3. vbi aliã huiuſce vocabuli rationem diſertè explicat.

Lege Ficinũ cap. 4. com. in librũ Plotini de Reditu animæ ad diuinũ præludium.

Denique Ariſtoteles materiam vocat elementũ, ſubiectum, & imitatione Platonis matrem. Elementum, quatenus ex ea res naturales primò conſtant, & in eadem vltimò deſinunt. Subiectum, prout accidentarijs formis ſubeſt; eæ namque in ſubiecto propriè eſſe dicuntur: licet interdum, etiam reſpectu formæ ſubſtantialis, ſubiectum dicatur. Matrem, qua ratione formas ſuo quaſi gremio excipit, & fouet, ijsque grauidata, cuncta gignit, & fundit ex ſeſe, &, vt D. Dionyſius 4. cap. de Diuinis nominibus ait, naturam ipſam nutrit. Quod tamẽ non ad aliquam materiæ potentiam effectricem, ſed patientem duntaxat referendum eſt, vt luculentè ediſſerit Plotinus cap. 19. lib. 6. Ennead. 3. Quibus autem vocabulis etiam in ſacra hiſtoria 1. cap. Geneſ. informis materiæ conditio & natura deſignata ſit, docet D. Auguſt. lib. 1. de Geneſi contra Manich. cap. 7.

Lege Themiſtium in digreß. cap. 1. Simplicium & Alexan. ad tex. 16.

QVÆSTIO III.

QVONAM PACTO SESE HAbeat materia ad potentiam.

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS EXplicatio.

PRoximum eſt, vt, quid de potentia materiæ ſentiendum ſit, ſtatuamus. Sit prima concluſio: Materia ſecundùm ſe eſt pura potentia, id eſt, neque actus, nec aliquid ex potentia & actu compoſitum. Hæc aſſertio eſt tam Peripateticæ, quàm Platonicæ ſcholæ communis; colligiturque ex Ariſtotele, tum alijs in locis, tum hoc in libro, cap. 7. text. 69. vbi materiam primam appellat quidpiam informe: & 1. de Generat. cap. 3. tex. 11. vbi ſtatuit materiæ primæ rationem in potentia conſiſtere. Idem ſentit Plato in Timęo, cùm materiam primam gremium appellat, ſiue conceptaculum omnis formæ, ſpeciei & qualitatis expers. Idem D. Auguſtinus 12. lib. Confeſ. cap. 3. & 6 & in lib. de Natura boni, cap. 18. & D. Damaſcenus in ſua Philoſophia, capite 3. Item Plotinus cap 6. lib. 4 En-

1. Concl.

Lib. 2. Phyſ. cap. 1. tex. 11. & 2. de Anima, c. 1. tex. 7. & lib. 8. Met. c. 3 tex. 8. & lib. 12. cap. 2.

neadis 2. Porphyrius lib. de Occaſionib. cap. 11. Alcinous libro de Doctrina Platonis, capite 8. Deinde probatur ratione hunc in modum: Si materia prima non eſſet pura potentia, vel eſſet tantum actus, vel quid ex actu & potentia concretum: ſed neutrum dici poteſt: eſt igitur pura potentia. Maior propoſitio conſpicua eſt. Minor ſuadetur, quoad priorem partem: Namque omnis actus vel eſt informans, vt candor; vel per ſe ſubſiſtens, atque à materiæ ſocietate omnino ſeiunctus, vti Deus Opt. Max. & intelligentiæ: ſed materia prima neuter horum eſt: igitur actus non eſt. Probatur aſſumptio, ac primùm, quòd nõ ſit actus informans: quia alioqui dandum eſſet aliud ſubiectum prius ipſa, ab eaque informatum, quod fieri nequit; cùm materia ſit primum ſubiectum, vt ex ſuperioribus liquet. Deinde, quòd neque ſit actus per ſe ſubſiſtens, ex eo facilè conuincitur; quia iam eſſet ens completum, & forma ipſa perfectius: nam actus non informans, quemadmodum eſt à materia liberior, quàm informans; ita & informantem naturæ dignitate antecellit. Iam verò ſecunda pars aſſertionis initio propoſitæ, ex eo ſuadetur: quia ſi materia prima ex actu & potentia conſtaret, eſſet vtique compoſitum naturale, atque adeò nec eſſet primum ſubiectum, nec ex ea ſimul cum forma vnum fieret.

Vide etiam Proclum in expoſitione Timæi, & Chalcidium.

Sed ecce duæ Ariſtoteliææ familiæ nobiles Philoſophi, Henricus Gandauenſis & Scotus ille quodlib. 1. quæſt. 10. hic in 2. diſt. 12. quæſt 1. materiam actum entitatiuum dicendam eſſe contendunt. Appellant verò actum entitatiuum, rem actu exiſtentem; quemadmodum & rem non exiſtentem, quæ exiſtere tamen poſſit, potentiam vocant obiectiuam. Hæc tamen ſententia modúſve loquendi non placet. Primùm, quia Ariſtoteles nullum actum entitatiuum agnoſcit, qui vel informans, vel per ſe omnino extra materiam conſiſtens non ſit, quorum neutrum in materiam competit. Deinde, quia materia, licet actum exiſtentiæ, & quidem ſibi proprium, obtineat; non tamen eſt formaliter idem omnino cum eo; ſiquidem exiſtentia cuiuſque creaturæ ex natura rei ab eſſentia diſtinguitur, vt ſuo loco explicabimus. Quare nec ſecundùm hanc conſiderationem, materia actus entitatiuus ſimpliciter dici debet.

Hãc opinionem plurib. refellit Soncinas 7. Met. q. 17. & 9. Met. q. 2. Capreolus in 1. d. 3 q. 3. art 2. & in 2. d. 13 q. 1. art. 3. Iauell. 9 Metaph. quæſt. 2. Eam tamẽ defendit Anton. And. 7. Metap. q. 6. Bergius in 1. d. 5. qu. 1. ad finem.

2. Concluſio. Secunda concluſio: Potentia eſt eſſentialis materiæ. Probatur primùm; quia eſſe potentiam (intellige paſſiuam, de qua hic agitur) eſt eſſe ſubiectum capax formæ: at materia ex ſua eſſentia tale quiddam eſt. Secundò; materia & forma inter ſe ſibi reſpondent, quoad attributa vnicuique propria: ergo tam intrinſecè conuenit materiæ eſſe potentiam, quàm formæ eſſe actum: atqui forma eſſentialiter eſt actus: ergo materia eſſentialiter eſt potentia. Tertiò; ſi potentia eſſet accidens materiæ, non poſſet ex materia & forma vnum per ſe fieri: er-

A go potentia non eſt accidens materiæ. Probatur aſſumptum, quia ideò ex materia & forma fit vnum per ſe, vt teſtatur Ariſtoteles libro 8. Metaphyſicæ, capite 6. text. 15. quia ex potentia & actu ſui generis, id eſt, qui in genere etiam ſubſtantiæ ſit, ſuopte ingenio exiſtit vnum: ergo ſi potentia materię eſſet eius accidens, nullo modo materia & forma in vnius compoſiti naturam conualeſcerent. Atque hæc noſtra aſſertio eſt tum aliorum complurium, tum D. Tho-
B. mæ, 1. contra Gentes, capite 43. & in 1. Sentent. diſt. 3. quæſt. 4. artic. 1. Heruæi in tractatu de Vnitate formarum, quæſt. 16. & Aegidij hoc loco: à quibus non diſſentit Auerroes, cùm initio libri de Subſtantia orbis, dicat materiam ſubſtantiari per ſe poſſe, & potẽtiam eſſe differentiam eſſentialem materiæ.

Vt Ferrar. hoc in lib. q. 11. Soncin. 8. Met. q. 6. Capreoli in 1. d. 42. qu. 1. ad argum. Aureoli contra 4. concl. Henr. Gandau. in ſua Sum. art. 35. quæſt. 8.

3. Concluſio. Tertia concluſio: Materia non eſt potentia actiua, ſeu principium actionis. Hæc ex ſuperioribus colligitur, traditurque ab Ariſtotele
C libro 1. de Generat. capite 7. text 55. & libro 2. capite 9. text. 53. à Plotino capite 18. lib. 7. Ennead. 3. ab Alcinoo libro de Doctrina Platonis, cap. 11. à D. Auguſtino in libro de Natura boni, capite 18. vbi docet, materiam primam ſyluam dici, quòd operantibus apta ſit, non vt aliqua ipſa faciat, ſed vnde aliquid fiat. Poteſt autem huiuſce aſſertionis veritas oſtendi: primùm, quia actio cùm ſit actus agentis, & quidem ſecundus, non niſi ab actu primo oritur: materia
D autem non actus eſt, ſed potentia. Secundò, quia ſi materia eſſet agendi principium, ſequeretur, quæcunque eadem ſpecie materia conſtant, eandem agendi vim habere, ſicque res quæuis ſublunaris quamlibet rem ſublunarem gigneret; & vt in primo ſui Poëmatis libro Lucretius canit, ex omnibus rebus omne genus naſci poſſet, nil ſemine egeret, è mare primùm homines, è terra poſſet oriri ſcamigerum genus, &c. Quòd ſi quis dicat, actionum varieta-
E tem eſſe à formis, ſed ita vt ſimul cum illis materia operetur: is neutiquam ſatisfaciet; nam cùm materia non ſit actus, vti diximus, neq; actum includat, proindeq; nullam habeat actiuitatem; conſequens eſt, vt neq; integrum, nec partiale agendi principium ſit. Adde, cùm vniuerſæ actiones agentium naturalium ab eorum formis, vt à principio actiuo, elici queãt, minimè fuiſſe conueniens, vt auctor naturæ eam agendi vim materiæ communicaret.

An materia ſit actiua diſputat Aegidius quodlib. 2. q. 12.

1. Ratio. *2. Ratio.* *Præoccupatio.*

F

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA, QVIBVS PRObari videtur, materiam non eſſe puram potentiam.

MAnichæi, teſte D. Auguſtino in libro de Natura boni, capite 18. vt erant innumeris erroribus implicati, aſſeruerunt, materiam eſſe corporũ omnium formatricem. Alij (quorum

Inſana dogmata quorũdam de materia.

Almariani. rum meminit D. Thomas 5. part. quæſt. 3. artic. 8 & Magnus Albertus hoc loco, tract. 3. cap. 13. & libro 6. Ethic. tract. 2. cap. 14.) ſuſcepto cum Manichæis inſaniæ certamine, eò prolapſi ſunt, vt dixerint, materiam non ſolùm non eſſe puram potentiam; ſed eſſe ipſum purum actum, hoc eſt, Deum. Vtrique ſanè indigni, quorum nomen in Philoſophorum ſcholis audiatur, quos tam ſtulta & impia perſuaſio procul à veritate pietateque disiunxit. His ergo reiectis, erit fortaſſe, qui ſuadere contendat, materiam non eſſe puram potentiam, in primis hoc modo: *1. Argum.* Materia non eſt potentia: ergo nec pura potentia. Probatur aſſumptum: Materia in ſe eſt actu ens: ergo bonum quid ac perfectum: omnis autem perfectio actus eſt: ergo materia non eſt potentia, ſed actus. *2. Argum.* Deinde, potentia, quam res habet ad aliquid obtinendum, eo adepto confeſtim eſſe deſinit, alioqui ſimul res exiſteret in potentia & actu: ergo ſi materia eſt ipſamet potentia ad formam, vtique acceſſu formæ in nihilum abibit; quod eſt apertè falſum. *3. Argum.* Item, quantitas dicitur à Philoſophis ſequi materiam: hoc autem non ob aliam cauſſam dictum videtur, niſi quia quantitas fluit à materia: at huiuſmodi fluxus actiuitatem ſupponit, & actiuitas non niſi ab actu eſt: igitur materia non eſt dicenda pura potentia, ſed potiùs actus. *4. Argum.* Præterea, materia eſt aliquid re & eſſentia à forma diſtinctum: quidquid autem ab alio diſtinguitur, actum includit; ſiquidem actus eſt, qui ſeparat, vt eſt apud Ariſtotelem libro 7. Metaphyſicæ, capite 13 text. 49. ergo materia includit aliquem actum, & ex conſequenti non eſt nuda potentia. *5. Argum.* Huc etiam pertinet, quòd materia cœleſtis & ſublunaris continentur ſub materia in commune ſumpta, vt ſpecies ſub genere: omnis verò ſpecies per aliquam differentiam conſtituitur; & omnis differentia eſt forma & actus, vt docuit Porphyrius capite de Differentia. Quare non videtur negandum, in eſſentia materiæ aliquem includi actum, proindeque eam non eſſe puram potentiam.

ARTICVLVS III.

SVPERIORVM ARGVmentorum dilutio.

HAEc tamen argumenta noſtram aſſertionem minimè euertunt, poſſuntque facili negotio explicari. *Solut. 1. arg.* Ac quod ad primum ſpectat, Manichæi, (qui, vt D. Auguſtinus 2. libro Retract. ait, multa bona poſuerunt in natura mali, & multa mala in natura boni) materiam non bonum, ſed malum quid eſſe exiſtimarũt: quos planè confutat illud ſacræ paginæ teſtimonium, capite 1. Geneſeos, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. Eundemque errorem pluribus verbis inſectatur & A conuincit D. Damaſcenus, in dialogo aduerſus Manichæos, & D. Auguſtinus libro de Natura boni, ſuperiùs citato. Aſſerendum igitur, materiam bonum quid eſſe, quatenus recipiendis formis conueniens eſt, ac ſuo etiam modo pulchrum, prout rerum ſpecies componendo, vniuerſitatis ornatum auget, vt D. Dionyſius 4. capite de Diuinis nominib. docet. *De hac re fusiùs D. Tho. 3. contra gentes, cap. 7.* Itemq; perfectum, non abſolutè, ſed in ſuo genere; ſiquidem ei ad rationem perfectæ potentiæ paſſi- B uæ nihil deeſt; & vnumquodque perfectum dicitur, cùm eſt in debito ſtatu ſui eſſe, vt rectè ait Magnus Albertus in libro de Quatuor coæquis, quæſt. 2. artic. 1.

Solut. 2. Secundum argumentum falſum aſſumit: non enim, qui potentiam ad curſum habet, cùm init curſum, potentia deficitur, ſicuti neque tantùm cùm actus eſt, potentia eſt, vt aiebant nonnulli, quos Ariſtoteles libro 9. Metaphyſicæ, capite 3. text. 5. impugnat. *Nihil eſt ſimul in actu & potentia, habente priuationem actus.* Illud tamen C inficiandum non eſt, receptricem potentiam, qualis eſt potentia materiæ, præſente actu, priuationem eius actus abiicere: cũ fieri nequeat, vt potentia actum ſimul eiuſque priuationem in ſe habeat; tametſi nihil vetet, ineſſe ſimul eidem potentiam, hoc eſt, inclinationem ad actum ipſum.

Solut. 3. Tertium ſolues, negando, idcircò quantitatem dici à Philoſophis ſequi materiam, quòd ab ea fluat: re enim vera non fluit, niſi à compo- D ſito, interuentu formæ: ſequi verò materiam dicitur, ob eas cauſſas, quæ à nobis in diſputatione de maximo & minimo explicatæ ſunt.

Solut. 4. Quarti argumẽti maiorem propoſitionem negat Aureolus, apud Gregorium in 2. diſt. 12. quæſt. 1. artic. 2. & alij, quos Scotus refert ibidem, quæſt. 1. aſſerentes, materiam non diſtingui à forma: ſed non rectè negant. *Eos impugnant ibidẽ Scot. & Gregorius, item Gabr. et Baſſol. præterea Sonc. 7. Met. q. 19. Dionyſius Carth. in 2. d. 12. q. 6. Alenſ. 8 Metaph. ad tex. 4.* Nam ſi materia & forma eſſent vna eademque res, ſequeretur, nullam eſſe ſubſtantiam phyſicam verè E ac realiter compoſitam; cùm partes, quæ aliquod totum reipſa conſtituunt, inter ſe re ipſa diſtingui oporteat. Item ſequeretur, tolli funditùs rerum generationem; cùm in omni generatione præiacere debeat materia, cui forma recens adueniat. Admiſſa igitur maiori propoſitione, explicanda eſt minor, dicendumque, actum eſſe, qui ſeparat, id eſt, qui facit res inter ſe differre: at materiam primã & formam non differre inter ſe, ſiquidem in nulla vniuoca natura conueniunt; quod in ijs, quæ propriè dif- F ferunt, exigitur; ſed eſſe primò diuerſa, quomodò ſe habent ſuprema genera. Vel dicendum, actum eſſe, qui ſeparat, aut intrinſecus, quo modo homo & equus diſtinguuntur per formas, quas in ſuæ eſſentia includunt: aut extrinſecùs, quo pacto diſtinguitur materia à forma, quàm vti ſuum actum relatione tranſcendenti reſpicit.

Solut. 5. Ad quintum reſpondendum eſt, materiam ſublunarem & cœleſtem conſtitui differentijs, quæ formæ quidem ſunt, & actus metaphyſi-

ti: ſed iſtiuſmodi actus non adimere rationem (A) potentiæ, cùm ipſi conſiſtant in potentialitate & ordine ad formam; atque adeò potentiæ quædam ſunt.

QVÆSTIO IV.

VTRVM MATERIA formam appetat.

ARTICVLVS I.

CONCLVDITVR PARS *affirmatiua.*

INter omnes Philoſophos, qui materię intelligentiam aſſecuti fuére, conſtat, ingenitum eſſe materiæ appetitum formę: quod Ariſtoteles tum alijs in locis docuit, tum hoc in libro, cap. 9. tex. 81. aiens formam expeti à materia, vt pulchrum à turpi. Id verò vt planiùs intelligas, (C) aduerte (ex diſciplina Platonis in Hippia Maiori, & in Phædro) Pulchritudinem, quod ad rem præſentem attinet, nihil eſſe aliud, q̄ ſplendorem quendam rei, qui viſû perceptus animum allicit. Quoniam verò materia, vt eſt nuda potentia, ita nullū efficienter progignit accidens, quo ſe ſpectādam præbeat; neceſſariò fit, vt ex ſe pulchritudine illa careat, ac turpis ſit. Vnde eam nonnulli in diuinis literis, cap. 1. Geneſ. p terram inanem, id eſt, omni ſpeeie carentem, (D) adumbratam putant. Deinde, cùm forma colores, cæteraque ad decorem pertinentia, ſecum inuehat, ortum quoque inde eſt, vt materia ornatū ab illa mutuetur, eamq; propterea expetat, vt natiuam nuditatem & informitatē quodammodo occultet, eiusque pulchritudinem, quaſi ſuam, præ ſe ferat; vt enim Plato loco ꝓximè citato ait, Sola pulchritudo eam ſortem accepit, vt maximè omnium amabilis ſit. Sed ob id etiam, & multò magis materia formam (E) appetit, vt beneficio illius, quæ, vt itidem Plato in Timæo ſcripſit, participata quædam eſt diuinæ naturæ ſimilitudo, ad actum primū ſubſtantialem, id eſt, Deum, à quo longiſſimè abeſt, aliquantulum accedat: quod materia tunc obtinet, cùm à forma perficitur, eiuſque merito ad certam aliquam entis naturalis ſpeciem vocatur.

De amore inter formam & materiā Plat. in Sympoſio: Themiſtius hoc loco ad tex. 81.

Cur materia expetat formam.

Eſt autem hic materiæ appetitus, vt D. Thomas quæſt. 4. de Pot. art. 1. & hoc in lib. ad text. 81. ait, Nihil aliud, quàm eiuſdem materiæ, ad (F) recipiendam formam inclinatio, quæ ipſi materiæ penitùs inſita eſt, ſicuti & cæteris rebus ad proprium finē perfectionemq; ſectandam, pro cuiuſq; natura, ſuæ propenſiones inſunt. Licet verò hic appetitus vnus idemq; ſit, nec à materia diſtinguatur, vt ſentit D. Thom. 1. p. q. 59. art. 2. & Scotus in 2. d. 3. q. 3. tamen reſpectu formæ, quam nondum poſſidet, dicitur appetitus deſiderij, reſpectu eius, qua fruitur, appetitus complacentiæ nuncupatur.

Appetitus materiæ quidnam ſit.

ARTICVLVS II.

REFELLITVR OPINIO Auicennæ, negantis, conuenire materiæ appetitum formæ.

AVicenna tamen, qui multis in rebus Ariſtotelis Philoſophiam interpellauit, vnde ei (B) magna fuére cum Auerroë diſſidia, hunc appetitum neutiquam in materiam competere exiſtimat, primo Sufficientię, capite 2. Nam vel materia, inquit, formas appeteret, quia illis omnino caret; quod falſum eſt, cùm materia ſine forma non ſit: vel quia plures ſimul habere optat, quod etiam à vero abeſt; cùm materia non appetat id, quod obtinere non poteſt: vel quia earum, quas actu habet, ſatietate afficitur; quod non minùs eſt abſurdum, & (C) à materiæ ſimplicitate alienum. Nullo igitur pacto materia formam expetit. Huius tamen argumenti facilis eſt dilutio. Dicendum namque eſt, materiam appetere abſolutè omnes formas, quas habere poteſt, ſiue illas actu poſſideat, ſiue non: ſiquidem hic appetitus nihil eſt aliud, quàm ordo & inclinatio ad formam; materia autem ad omnes formas æqua ratione inclinatur, ac refertur. Itaque Auicennæ ratio falſum aſſumit: aliunde enim materiæ ap- (D) petitum rimari debuit, vtpotè ex ipſius inclinatione, quam ad omnes formas indiſcriminatim habet.

Inter Auerroem & Auicennā diſſidia vnde.

Ratio Auicennæ.

Solutio.

Sed cur materia, dum vnam actu formam cohibet, præſertim ſi ea forma humana ſit, qua nullam ſuſcipere nobiliorem poteſt, aliam nihilominùs deſideret? Videlicet, quia nulla eius appetitum extenſiuè ſatiat, vt probè ait Scotus in 1. diſt. 1. quæſt. 1. Item quia quantumuis perfecta ſit ea forma, quam actu poſſidet, niſi a- (E) lius etiam ſine diſcrimine appeteret, ad eaſq; recipiendas apta eſſet, nequaquam vnius corruptio in alterius generationem euaderet; atque ita (ſuppoſito cōtrariarum qualitatum incurſu, qui omnibus formis ſublunaribus abſceſſum molitur) rerum intereuntium ſpecies penitus occiderent. Ob hanc igitur cauſam Ariſtoteles 2. de Gener. cap. 9 text. 51. & 1. Oecon. cap. 5. cenſet, materiam cauſſam eſſe conſeruationis rerum; quatenus videlicet inductione recentium formarum, quas appetendo recipit, (F) & recipiendo expetit, ſublunarium rerum vniuerſitas continuata perennique ſerie conſiſtit, atq; ita res naturales immortalitatem æmulantur, & ad imaginem opificis ſui ſe componūt, quoad poſſunt. Sed eadem quoque materia, teſte Ariſtotele 9. Metaph. cap. 9. text 17. rerum interitus cauſa habetur; vnde & 7. eiuſdem operis libro, cap. 7. tex. 22. principium non eſſendi dicitur: quia dum qualitates priorum formarum expultrices admittit, compoſito interitum machinatur.

Cur materia formarū deſiderio teneatur.

Cur materia dicatur cauſa conſeruationis rerū.

Cur interitus cauſſa.

Cur materię potius q̄ formæ ratio corruptionis [illegible] aſcribatur, lege apud Son. lib. 9. Met. quæſt. 29.

Quærat

Quærat tamen aliquis, an vt materia formam, ita forma materiam appetat? Cui dubitationi reſpondendũ eſt, cùm appetitus, prout hoc loco à nobis ſumitur, non ſit aliud, quàm inclinatio & forma ad materiam, vel ad ſuam potentiam, cum qua compoſitum condit, naturaliter inclinetur; haud dubiè etiam formam habere appetitum materiæ: dici tamen peculiari ratione materiam appetere formam, propterea quòd hæc illam actuat & perficit, atque illius finis eſt.

QVÆSTIO V.

VTRVM MATERIA AD COMPOſiti naturalis eſſentiam pertineat, an non?

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA PRObare videantur, non pertinere.

QVæſtio hæc nõ parum inter Philoſophos dubia extitit. Vt enim antiquiores Phyſicos omittamus, qui ſolam materiam totam rei quidditatem eſſe iudicabant, inter Peripateticos etiam cõtrouerſia eſt. Auerroes 7. Metaph. D com. 21. & 34. licet fateatur, materiam ſubſtantiæ compoſiti naturalis partem eſſe, ſi ſubſtantię nomen conſtitutum ex materia & forma ſignificet: negat tamen materiam partem eſſe quidditatis, ſeu eſſentiæ. Cui ſi obijcias, materiam poni à Philoſophis in eſſentiali rerum phyſicarum definitione: reſpondet, illam non merito ſui, ſed tanquam vehiculum quidditatis, in definitionem venire. Eandem ſentẽtiam amplexus eſt Iandunus 7. Metaph. libro, quæſt. E 12. & alij, quibus fauet Alexander Aphrod. 2. Metaph. text. 12. & Themiſtius 3. de Anima, tex. 9. & 38. Sunt autem pro illa hæc potiſſimùm argumenta: Homo, vt eſt tritum Peripateticæ doctrinæ axioma, eſſentia diſtinguitur ab equo: perſpicuum eſt autem, non diſtingui per materiam, quæ in omnibus rebus ſublunaribus vna ſpecie eſt: ergo per ſolam formam; proindeque nomine eſſentiæ forma duntaxat intelligitur. Huc pertinet, quòd Ariſtoteles 2. libro huius operis, cap. 3. tex. 28. alijſque in lo- F cis, formam appellat ipſum quid eſt, ſeu rationem quidditatis: quibus verbis quidditatem in ſola forma ponere videtur.

Negatiuæ partis defenſor Auerroes.

1. Argum.

2. Argum. Secundò: ſicut ſe habet materia ſecundaria ad arte facta, ita materia prima ad res naturales: ſed materia ſecundaria, vt lignum, aut æs, non conſtituit eſſentiam arte factorum; neque enim ſubſtãtia in accidentium quidditate contineri poteſt: arte facta autem, qua talia, id eſt, ex ſua forma, ſunt accidentia. Ergo neque A materia prima naturalium rerum eſſentiam conſtituet.

3. Argum. Tertio: Vermis, qui ex ſpeciebus ſacræ Euchariſtiæ nonnunquam gignitur, haud dubiè ens naturale eſt; & tamen non conſtat ex materia: cùm materia panis poſt conſecrationem euaneſcat, atque ita generationi vermis nulla ſubſit materia: non igitur omne ens naturale ex materia conſtat. Ex quo ſequitur, materiam non pertinere ad eſſentiam entis naturalis.

4. Argum. B Quartò: Si materia in eſſentia Socratis, verbi gratiâ, contineretur, hæc ſingularis materia eſſet de illius eſſentia: quod falſum eſſe probatur. Primò, quia materia Socratis, actione caloris, humidum depaſcentis, perpetuò dilabitur: at rei eſſentiam fixam eſſe ſtabilemque oportet. Deinde, quia cùm intereunte Socrate, forma cadaueris in eius materiam ſuccedat, ſequeretur eandem materiam ſingularem ad diuerſorum eſſentiam, videlicet Socratis & ca- C dauetis, pertinere: quod videtur abſurdum. Item, quia ſi hæc ſingularis materia eſſet de huius hominis eſſentia, nõ poſſet idem homo in corporum reſurrectione ad vitam reuocari, niſi idem corpus aſſumeret: quod tamen videtur falſum, cùm eadem materia, ſaltem partiatim, ad multos attinere poſſit, vt patet in ijs, qui humanis carnibus veſcuntur, quarum materiam ſibi copulant.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO TOTIVS controuerſiæ.

1. Concluſio. PRopoſita quæſtio tribus concluſionibus enodanda eſt. Prima ſit: Negari non debet, materiam eſſe partem eſſentiæ compoſiti naturalis. Hæc concluſio eſt Boetij, in lib. de duabus naturis & vna perſona Chriſti: & Auicennæ 5 Metaph. cap. 4. Alexandri Alenſis 3. p. q. 6. D. Thomæ 1 par. q. 75. art. 4. & 1. contra gentes, cap. 11. Scoti in 3. d. 22. q. vnica, Durandi in 4. d. 44. q. 1. & aliorum. Probatur primo: Homo, verbi gratiâ, ex ſua eſſentia eſt ens naturale; ſiquidem continetur in categoria ſubſtãtię ſub corpore; quod idem eſſe atque ens naturale, alibi docuimus; atqui ens naturale eſt totum phyſicum, cuius eſſentia ex partibus conſtat, non alijs, quàm ex materia & forma: igitur non forma duntaxat, ſed materia etiam, in hominis, ac proinde in cæterorũ entium naturalium quidditate includitur.

1. Ratio. In Proœmio huius operis q. 4. art. 1.

2. Ratio. Secundò: Si tota eſſentia hominis, verbi gratiâ, in ſola forma conſiſteret, vtiq; homo eſſet ſola anima rationalis: qđ falſum eſt. Primùm, quia ſequeretur, animam eſſe ens per ſe vnum & completum; cùm negari non poſſit, hominis naturam eſſe vnum quid perfectum: atque ita ex corpore & anima non fieret vnum per ſe. Secundò, quia cùm anima rationalis inte-

ritu vacet, abſolutè cenſendum foret, hominem eſſe immortalem, quod nemo dixerit. Accedit auctoritas D. Auguſtini libro 16. de Ciuitate Dei, capite 3. vbi Varronem commendat, quòd hominem nec animam ſolùm, nec ſolùm corpus, ſed vtrumque eſſe ſtatuerit: & 3. eiuſdem operis libro, capite vltimo, docet, animam non totum eſſe hominem, ſed meliorem eius partem, quod idem aſſerit Diuus Damaſcenus libro 3. Fidei orthod. capite 3. aduerſus Platonem. Idemque confirmat illud in ſymbolo Athanaſij, anima rationalis & caro vnus eſt homo.

Auctoritate Auguſt. *Damaſc.* *Symbol. Athanaſij.*

2. Concluſio. Secunda concluſio ſit: Materia ſingularis includitur in eſſentia cuiuſque compoſiti phyſici ſingularis. Hæc eſt Philoſophorum communis, quam aſſerit D. Thomas 1. part. quæſt. 11. artic. 1. & 1. contra gentes, capite 81. & in 4. diſt. 44. quæſt. 1. artic. 1. & ibidem. Capreolus, Caietanus ad 2. caput libri de Ente & eſſentia, Heruæus in tractatu de Vnitate formarũ. Probatur autem hunc in modum: Quemadmodum ſe habet homo in commune ad communem materiam; ita Socrates ad materiam ſingularem: ſed communis materia includitur in eſſentia hominis in commune ſumpti: ergo & materia ſingularis in eſſentia Socratis. Secundò idem ex eo confirmatur, quia ſi quidditas Socratis in ſola anima rationali conſiſteret, ſanè cùm hominis, in commune ſpectati, eſſentia ex anima rationali & materia conſtet, non poſſet homo de Socrate ſecundùm eſſentiam verè affirmari; neque eſſet idem re cum illo. Enimuerò differentia ſingularis Socratis, nihil tunc communi hominis naturæ adderet, præter differentiam ſingularem huius animæ rationalis. Quare differentia ſingularis Socratis, eſſet idem re cum anima, & diſtingueretur re ab homine, ſicut anima ipſa: ac, quod inde fit, homo per contractionem & coniunctionem cum Socreitate, nequiret in naturã vnam coire cum Socrate, nec de eo ſecundùm eſſentiam verè affirmari.

Probat. 1. *Probat. 2.*

3. Concluſio. Tertia concluſio ſit: Materia ſingularis, quę in cuiuſque indiuidui eſſentia continetur, non eſt indeterminata & vaga, ſed certa, & vna atque eadem, ſaltem continuatione. Huiuſce concluſionis priorem partem, quæ aſſerit, materiam rei ſingularis debere certam eſſe, & definitam; approbat etiam communis Philoſophorum conſenſus, eandemque ea ratio perſuadet; quia definitæ & determinatæ rei, qualis eſt, verbi gratiã, Socrates, certam ac definitam quidditatem eſſe oportet: rei autem ſingularis quidditas non in ſola forma, ſed in materia etiam conſiſtit, vt ex ſuperioribus patet. Poteſt quoque idem ex eo ſtabiliri, quia ad aſtruendam, quam fides docet, reſurrectionis veritatem, fatendum eſt, noſtros animos ad eadem corpora redituros eſſe; nimirum quia non diceretur idem homo ad vitam excitari, niſi ex eodem corpore reuiuiſceret. Quare ne-

Probatur prior pars.

A gari non poteſt, ad vnitatem eſſentiæ cuiuſque hominis, certæ ac definitæ materiæ vnitatem requiri.

Opinio Durandi. Durandus etiam in 4. diſt. 44. quæſt. 1. contendit, ad eſſentiam Socratis, non magis hanc, quàm illam materiam pertinere. Putat enim, materiam, eò quòd pura potentia ſit, nullam ex ſe vnitatem aut diuerſitatem obtinere, ſed eam à forma accipere, atque adeò ſi Socratis animus relicta materia, quam priùs informa-

B rat, Platonis materiam ſubeat; hanc & illam materiam vnam ſimpliciter, atq; eandem cenſendam eſſe, eundemque omnino Socratem, ac ſi priori ſua materia conſtaret. Sed non rectè philoſophatur. Etenim vnicuique materiæ ſingulari duplex vnitas conuenit: vna propria atque intrinſeca, altera aduentitia & externa. Propria eſt, quam materia ſibi ex ſeſe vendicat, in eo etiam naturæ momento, quo formam antecedit. Namque, vt materia eſt quid,

Refellitur. *Materiæ duplex vnitas.*

C re ipſa differens à forma, ita ſuam habet, ſibíque propriam vnitatem: ſiquidem ens & vnum inter ſe reciprocantur. Nec propterea, quòd materia ſit pura potentia, hac vnitate carere debet, quę tam puræ potentiæ, quàm actui communis eſt. Vnitas aduentitia materiæ ea dicitur, quæ ipſi ex formis, quas induit, aduenire conſueuit. Sicut enim cùm ab illis informatur, & perficitur, aliquod ab eis eſſe mutuatur; ita aliquam vnitatem. Eſt autem inter

D huiuſmodi vnitates magnum diſcrimen. Nam prior, quemadmodum materiæ intrinſeca eſt, ita eam reddit ſimpliciter vnam: poſterior verò, vt eſt aduentitia, ita eam non niſi ex parte, ſiue aliquo modo vnam efficit. Item prior ſicuti eſſentiam materiæ comitatur, ita ſtabilis eſt, ac ſemper eadem: at ſecunda, quia extrinſecùs aduenit, nempe à formis, ex earum diuerſitate, varia & lubrica eſt. Durandus igitur, quia priorem illam materiæ vnitatem non vidit, pu-

Diſcrimen inter prædictas vnitates.

E tauit ſolam formam vnitatem identitatemque materiæ præſtare: atque ita vbi datur eadem forma, eandem neceſſariò dari materiam; q̃d eſt omnino à veritate alienum: cùm quælibet materia ſingularis, vt eſt vna intrinſecè, ita ſit diſcreta & diuiſa ab alia ſecundùm ſubſtantiam, & eſſentiam ſingularẽ: alioqui non poſſent materia Socratis & Platonis ab ſe diuiſæ, diuina virtute conſeruari ſeparatæ à formis. Quod falſum eſſe oſtendemus in ea, quæ proximè ſequitur quæſtione.

F Quod ad aliam concluſionis partem attinet, qua aſſeruimus, non oportere, vt materia ad rei ſingularis eſſentiam pertinens, ſimpliciter, atque omnimodè ſemper eadem maneat, ſed vt ſaltem continuatione vna ſit: id propterea adiecimus, quia plurima ſunt rerum phyſicarum indiuidua, quorum materia, quoad omnes partes, fixa & ſtabilis non eſt; cùm aliæ continenter dilabantur, aliæ ſuccedant, vt in homine, cæteriſque rebus animatis patet. Sed nobis hac in re aduerſatur Ma-

Declaratur altera pars cõcluſionis.

Opinio Magiſtri.

tur Magiſter ſententiarum, qui in 2. diſt.30. ad eam ſententiam deflexit, vt crederet, illam duntaxat materiam, quam quiſque humido primigenio affuſam à parentibus accepit, ad ſingulorum hominum eſſentiam pertinere, eamque toto vitæ decurſu integram perſeuerare, nec ipſi partem vllam aduenientis materiæ inhæreſcere. Quam opinionem refellendi in 1. lib. de Ortu & Interitu, vbi de nutritione diſputari conſueuit, commodior eſt locus. Nunc illud ſtatuimus, materiam Socratis, verbi gratia, tam illam quam à progenitoribus accepit, quàm quæ ipſi per nutritionem agglutinata eſt, ad eius eſſentiam, vt ipſius partem phyſicam, ſpectare: neque toto vitæ curſu omnino vnam eandemque permanere, ſed vnam duntaxat continuatione; quia nimirum Socrates continuo ſucceſſu partes alias acquirit, alias abijcit, neque vnam nouam materiam de integro aſſumit: ſi enim aſſumeret, cùm illa non poſſet non eſſe ſimpliciter diuerſa, iam deſineret, qui erat, eſſe Socrates. Lege, quæ de hac re ſcripſit D.Thom.1. par. quæſt. 119. art.1. Caiet. ibidem, & Ochamus in 4. quæſt.11.

Non probatur.

Quæ materia pertineat ad eſſentiã Socratis.

ARTICVLVS III.

SOLVVNTVR ARGVMENTA *primi articuli.*

Argumenta verò, initio quæſtionis propoſita, non concludunt. Quare ad primum dicendum erit: hominem dici eſſentia diſtingui à leone; quia differt ab illo ſpecifica differentia, quæ licet à materia ſuo modo ſumatur, principaliter tamen ducitur à forma. Quod etiam in cauſſa eſt, vt forma dicatur ab Ariſtotele ratio quidditatis: Et (vt quidam interpretantur) cur anima à Platone homo appelletur, nimirum, quia melior pars eſſentiæ in ea conſiſtit.

Forma cur ratio quidditatis ab Ariſtot. dicatur.

Ad 2. bifariam reſponderi ſolet D.Thomas primo de interpretatione, alijq́; nonnulli cenſent, arte facta, vt ſtatuam, primò ac per ſe formam duntaxat importare; materiam verò, non niſi ſecundaria ratione, & tanquam vehiculum ſiue ſubiectum formæ: quod videtur etiam placuiſſe Magn. Alberto 2. huius operis tractat.1.c.2. Hi ad argumentum negabunt maiorem propoſitionem, dicentque, entia naturalia, propterea quòd materiam & formam ex æquo inuehant, includere materiam in ſua eſſentia; non verò arte facta, eò quòd non eodem modo ſe habeant. Alij putant, arte facta tam formam, arte inductam, quàm materiam ſecundariam, veluti aurum aut æs, ex quo ſtatua, verbi gratia, fit, ex æquo ſignificare; atque adeò omnia arte facta eſſe compoſita per accidens. Hi conceſſa maiori propoſitione, minorem negabunt. Enimverò, licet ſubſtantia in eſſentia accidentis contineri nequeat; nihil tamen obſtat, quominùs contineri poſſit in eſ-

Materia an ſit de quidditate arte factorum.

A ſentia eius, quod ex accidente & ſubſtantia, accidentaria compoſitione coaleſcit, cuiuſmodi ſunt arte facta. Hæc poſterior ſententia veriſimilior eſt, videturq́; Ariſtot.3. huius operis c.7.tex.66. vbi docet, ſubiectum, ex quo arte facta conſtant, eſſe eorum partem, non ſecus, ac materia cuiuſque rei naturalis, eſt pars totius. Quod nequaquam aſſeruiſſet, ſi res arte factæ ſubiecta connotarent: nemo enim Cygnum partem albi rectè dixerit. Accedit B communis conceptio, qua cùm arte facti alicuius, vt domus, nomen audimus, non magis formam, quàm materiam apprehendimus.

Lege Fonſecam 5 Met. cap.7. qu.5. ſect.4.

Affirmatiua pars probabilior.

Tertium argumentum attingit difficultatem, de conſtitutione vermis, enati ex ſpeciebus ſacræ Euchariſtiæ, quam controuerſiam pertractat D.Thom.3.par. qu.77. art.5. Aegydius theoremate 44. & 45. Durandus in 4. diſt. 12.q.2.art.2. Scotus q.vlt. & alij. Dicendum tamen breuiter eſt, in eo euẽtu, receptis primùm C in quantitate diſpoſitionibus ad formam vermis, ipſo generationis momento ſubijci à Deo materiam, vel denuò creatam, vel aliunde aſcitam, vel potiùs eandemmet, quæ euanuerat, reproductam; ex qua ſimul cum forma, vermis componatur.

Innocentius lib.4. de officio Miſſæ, ca.11. Capreolus in 4 d. 12.q.1.art 3. Rich.art 2. q 2.Gabr. lect.45. in Canonem.

Ad 4. Conceſſo priori pronunciato, ad primam eius impugnationem dicendum erit; tametſi materia Socratis perpetuò dilabatur, eſſe tamen vnam continuatione, ſicuti D conſueuimus dicere eandem flammam, quæ lignis ſubinde appoſitis, atque abſumptis continenter alitur. Ad ſecundam verò; non eſſe abſurdum, eandem ſingularem materiam, cùm ſuapte natura ſit commune formarum ſubiectũ, in eſſentia diuerſorum includi, quatenus nunc hoc, nunc illud, pro formarum ſibi ſuccedentium varietate, componit.

Quo pacto materia Socratis perſeueret vna.

Ad 3. Fatendum eſt, haud poſſe verè eundem hominem ad vitam reuocari, niſi reddito E ſibi, quo vixit, corpore. Quòd ſi eadem pars materiæ ad multos pertinuerit, futurum quod D.Auguſtinus 22. de Ciuit.cap.20. docet, vt illi reddatur, in quo eſſe primò cœpit. Nam ab illo, inquit, tanquam mutuò accepta deputari debet, quæ ſicut æs alienum redhibenda eſt, vnde ſumpta fuit. Deus verò id ſupplebit in alio, vel aliunde, vel ex partibus, quæ per nutritionem defluxere. Adde etiam, vt idem homo reuiuiſcere cenſeatur, non oportere, F vt quidquid in eo materiæ fuit, atque idem omnino corpus quoad omnes partes, reſurgat: quemadmodum neque, vt idem Socrates viuere dicatur, neceſſum eſt, vt ex iiſdem partibus nulla mutatione variatis conſtet: alioqui non idem homo eſſet, Socrates puer & ætate adultus.

Reſurrectionis beneficio ad vitam adeuntibus, vt eadẽ materia reddenda ſit.

Quod attinet ad eos, qui infantes obière, cùm in iuuenili ætate, congrua corporis magnitudine, vitæ reddendi ſint: aliunde eis compenſandum erit, quod ad idoneam quantitatem deſiderabitur, vt D. Auguſt. in Enchirid.

D: infantiũ corporibus in reſurrectione.

Obiectio.

c.85.& 22. de Ciuit. c.14. ait: Si quis verò obij-
ciat, hiſce infantibus denuò conferendam, ſe-
ptuplo verbi gr. ampliorem materiam, quàm
ipſi habuerint: & cum tam inſigni diuerſitate
materiæ ſeruari nullam identitatem rei ſingula-
ris, proindeque non videri, materiam ad ſin-
gularum rerum eſſentiam ſpectare.

Reſponſio.

Occurrit
Scotus in 4. diſt.44. art.2. eiuſmodi materiam
præſtandam à Deo, quodammodo ſupplente,
eo naturæ defectu, vim nutrientis facultatis,
cuius miniſterio, quantalibet materia eis ac-
creuiſſet, ſingularis naturæ identitatem ſeruaſ-
ſent. Reliqua ad huius dubij explicationem
ſpectantia, perſequitur D.Thom.4. lib. contra
gentes cap.81. & in 4.ſent.diſt.44. qu.1 art.2.in
reſponſione ad quæſtiunculam quartam, D.
Bonauentura eadem diſt.art.2.quæſt.1. Scotus
item diſt,1.Capreolus quæſt.1.art.3.

QVÆSTIO VI.

VTRVM-NE MATERIA DIVINA virtute abſq; omni forma ſubſtantiali cohærere poſſit, an non?

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS IN VTRANque partem diſputatio.

EXtra totius creatæ naturæ facultatem eſſe,
vt materia ſine omni forma relinquatur,
indicat tum ipſa ratio materiæ, quæ eſt pura
potentia, & ab actu formæ, vt eius adminicu-
lo exiſtat, phyſica ſaltem neceſſitate dependet:
tum decretum naturæ quæ nihil otioſum pati-
tur; eſſet verò otioſa materia abſque forma,
cùm per ſe nullam operationẽ ſuſtinere queat:
tum poſtremò id quoque ſuadet inſtitutum a-
gentium naturalium, quæ per ſe in generatio-
ne rerum, nullius interitum (vtpote naturæ ma
lum) ſed nouæ formæ inductionem, ſpectant.
Cæterùm illud eſt inter Peripateticos valde
cõtrouerſum, poſſit ne materia diuinitus abſ-
que omni forma conſiſtere.

In hac igitur quæſtione negantem partem
defendit Hugo Victorius lib.1. de Sacramen-
tis par.1.cap.4. Magiſter ſent.in 2.diſt.12.cap,5.
D.Thom.in quæſtionibus de poteſt.q.4. art.1.
in 1 p.qu.66.art.1. & quodlib.3.art.1. D.Bona-
uentura in 2 d.12.q.1. Durandus ibid.q.2 Ca-
preolus d.13.q.vnica. Caiet.ad 5.cap.libri de en
te & eſſentia, q 8.Aegidius lib.1. Hexam cap:1.
Heruæus quodlib.6.qu.1.alijq; permulti. Præ-
cipuæ vero rationes pro hac ſententia hæ fer-
me ſunt.

1. Ratio.

Arg.in 2.d. 12.q.1. Ferrar.ad ca.5. lib.2.contra gent.landa-

Materia ſecundum ſe eſt pura poten-
tia: actus autem illius eſt forma ſubſtantialis:
ergo ſi materia eſſet actu ſine omni forma ſub-
ſtantiali, eſſet actu ſine actu, quod contradi-
ctionem inuoluit. Illuſtraturq; magis eadem
ratio hunc in modum: Eſſe accidentarium abſ-
A que accidentaria forma cohærere non poteſt;
vt candidum ſine candore: ergo nec ſubſtan-
tiale eſſe abſq; forma ſubſtantiali, cùm eadem
ſit vtriuſque ratio: atqui eſſe materiæ eſt eſſe
ſubſtantiale: non igitur ſine ſubſtantiali forma
manere poterit.

-nus q 6.ba ius li.Z.mara theor 15. Achillinus 1.de elementis q 7. Alfonſus Tol. 2.de an.qu. art 1.

2. Ratio.

Secunda: Materia omnem actum exiſtentiæ
mutuatur à forma: ergo non poteſt ſine exi-
ſtentia formæ cohærere. Probatur aſſumptum:
quia vt ſe habet actus purus ad potentialita-
B tem; ita pura potentia ad actum: ergo ſicuti a-
ctus purus nullam habet potentialitatem; ita
pura potentia nullum habet actum; proinde-
que omni actu exiſtentiæ caret.

3. Ratio.

Tertia: Omne indiuiduum, directò vel re-
ductitiè ſub aliquo certo genere contentum,
directò etiam vel reductitiè alicui infimæ ſpe-
ciei illius generis ſubiacet; alioqui immediatè
ſubeſſet generi, quod fieri nequit: atqui ma-
teria ſingularis, ſi abſque forma ſubſtantiali
C cohæreret, reductitiè contineretur ſub corpo-
re in categoria ſubſtantiæ; quia ſpectaret ad
illud tanquam eius pars, & tamen nulli infi-
mæ ſpeciei illius generis ſubeſſet; nec enim ad
hominem, vel equum, aliamve ſpeciem perti-
neret: nulla igitur ratione materia ſine forma
eſſe poteſt.

4. Ratio.

Quarta: Natura hominis in commune, non
poteſt eſſe extra omnia ſingularia, nec natura
ſingularis abſque ſuppoſito, vel ſuo, vel alie-
D no, ſupplente vicem proprij: ergo nec mate-
ria poteſt conſeruari ſine omni forma. Prio-
rem partem antecedentis concedunt omnes
Peripatetici; poſteriorem melior Theologo-
rum pars. Conſecutio ea ratione oſtenditur:
quia difficiliùs atque operoſiùs habetur, pu-
ram potentiam ſine actu, quàm id, quod eſt
ens in actu, abſque alio actu conſeruare: at ho-
minis natura, tam in commune, quàm in ſin-
gulari ſpectata, eſt ens in actu, vtpote ex mate-
E ria & forma conſurgens.

Lege D.Thomam 1.p.q. 84.artic.7. Capr in 1 d. 43. quæſt.1. art 12.

5. Ratio.

Vltima: Vnum relatum ex ijs quę ſecundum
eſſe dicuntur, non poteſt altero, ad quod re-
fertur, extincto diuina poteſtate conſeruari: er-
go nec materia ſine forma. Conſecutio pro-
batur: quia propterea relata ſecundum eſſe eo
pacto ſe habent, quia ſecundum eſſentiam re-
feruntur ad ſuos terminos; quod non minus
in materia reſpectu formæ conſpicitur.

Aduerſam partẽ ſecutus eſt Henricus Gan-
F dauenſis quodlib.1.q.10. Scotus in 2.d.12.q 2.
Richardus q.4. Gabriel qu.1.art.3. Gregorius
ibid.q.2. alijque non pauci, hiſce argumentis.

1. Arg. pro affirm. part.

Maironius in 2.d.12.q. 2. Baſſolius ibid.qu.1. art.3. Ant. And. in tractat. de trib. principijs.

Omne abſolutum ab altero item abſoluto re
ipſa diſtinctum, ac prius natura eo, poteſt di-
uinitus ſine illo conſeruari; nam quæ ita ſe ha-
bent non tam arctè ſibi cohærent, quin citra
contradictionem mutuò diſiungi valeant: ſed
materia eſt quid abſolutum (eſſe enim rela-
tum tranſcendens, non adimit entis abſoluti
rationem) & à forma re ipſa diſtinctum, vt eſt
communis Philoſophorum ſententia, itemq;

prius

q.2. de materia. Lichen. ad locũ Scoti citatum. Trombeta 8.Metaph. q.1.Sax.& Marſ.hoc loco.

prius origine, quàm illa, vt docet Ariſtot. hoc inlib.c.6. text. 52. Poteſt igitur diuina potentia abſque forma conſeruari.

** 2. Argum.*

* Deinde; quidquid in rebus creatis fit interuentu cauſæ ſecundariæ, ad eſſentiam rei nullo modo attinentis, poteſt Deus vi ſua ſine eiuſmodi cauſa præſtare, ſed forma eſt cauſa ſecundaria conſeruans materiam, & in eius eſſentiam non incluſa: ergo nihil obſtabit quominùs materia ſine forma diuinitus conſeruetur.

3. Argum.

Denique; plus dependet à priori poſterius, quàm à poſteriori prius: ſed accidens eſt poſterius ſubſtantia; materia eſt prior forma: plus ergo dependet accidens à ſubſtantia, quàm materia à forma: atqui diuina virtute poteſt accidens ſine ſubſtantia cohærere, vt patet in ſacra Euchariſtia: ergo & materia abſque omni forma.

ARTICVLVS II.

ACCVRATIVS EXPLICATVR vtriuſq; opinionis fundamentum. Diſſeritur de cauſa exiſtentiæ. Statuitur, materiam non capere exiſtentiam à forma.

Conſule Auicennã in ſua Metaph. tract.2 c.3. & 4. Capreolum in 1.d. 8.qu.art.3. Caiet.ad c. 5. & 7. de ente & eſſentia. Hernæum in tract.de vnitate formarum q.9. Zimaram in Theor.prop. 10.

VT propoſitæ quæſtionis difficultatem enodemus, vtriuſque ſententiæ fundamenta paulò explicatiùs proponenda ſunt. Negatiuæ partis aſſertores, opinionis ſuæ præſidium in hoc maximè collocant. Statuunt, totam exiſtentiæ originem è forma eſſe, ita nimirum, vt ſicuti vis intelligendi à forma humana; ita exiſtentia à qualibet forma, quadam naturæ conſecutione, oriatur, indeque in materiam & in totum ſubiectum deriuetur. Hoc autem ita ſe habere, hiſce rationibus videtur concludi. * Exiſtere ſubſtantialiter, eſt nobiliſſimus effectus: cùm igitur omnis effectus ſuæ cauſæ proportione reſpondeat; fatendum erit, exiſtentiam à nobiliſſima cauſa prouenire: hæc autem eſt forma: omnis ergo exiſtentia à forma oritur. Nam quòd exiſtere præſtantiſſimus ſit effectus, ex eo oſtenditur, quia exiſtere eſt quid maximè actuale, & præcipua quædam diuini eſſe participatio, vt teſtatur D.Dionyſius 5. c.de diu. nomin. Quare & ipſam eſſentiam videtur nobilitate vincere. Quòd verò forma inter cæteras cauſas emineat, inde liquet, quia potiorem quidditatis partem confert, & ſpecificat, perficitque compoſitum: vnde & à Platone in Timæo diuina proles nuncupatur.

** 1. Ratio.*

2. Ratio.

Secundò idem ſuadetur: quia ſi exiſtere ſubſtantialiter non proueniret à ſola forma, ſed materia à ſe ipſa exiſtentiam haberet multa abſurda in Philoſophia admittenda eſſent: Inprimis, materiam non rectè dici propè nihil. Quis enim iure dixerit propè nihil id, quod ex A ſe actum habet, & quidem præſtantiſſimum, cuiuſmodi eſt exiſtentia? Deinde ſequeretur, formam non eſſe cauſſam materiæ; iccirco enim forma cauſa materiæ dicitur, quia tribuit illi eſſe. Quòd ſi non præſtat materiæ eſſe exiſtentiæ, cum ei eſſe eſſentiæ non conferat, vt perſpicuum eſt; vtique nullum iam eſſe relinquetur, quod ipſi exhibere poſſit; atque adeò cauſa illius non erit.

Huic etiam placito adſtipulatur illud Boe-B tij, 3. de Trinit.c.3. & in opuſcul. de vnitate & vno; Omne eſſe eſt à forma: & illud apud Peripateticos inprimis celebre; Exiſtentia eſt vltima actualitas omnis formæ. Non videtur igitur negandum, omnem exiſtentiam à forma proficiſci. Quod cùm ita ſit, vtiq; fateri iam oportebit, non poſſe dari exiſtentiam ſine forma, alioqui daretur effectus formalis ſine cauſa formali. Patet etiam, nequire materiam exiſtere ſine forma, cùm ſine exiſtentia exiſtere ni-C hil poſſit. Atque hoc modo ſeſe habet Thomiſticæ opinionis fundamentum.

Aduerſa opinionis fundamentum.

Cæterùm, qui arbitrantur, poſſe materiam diuina virtute ſine omni forma conſiſtere, alia via incedunt: perſuaſum habent, exiſtentiam non à ſola forma prouenire, ſed tam materiam, quàm cætera entia, vt vnumquodque ab alio diſtinguitur, ita aliquam ſibi propriam exiſtentiam vendicare. Id quod breuiter hunc in modum probari poteſt. Exiſtentia cuiuſq; D non diſtinguitur ab eſſentia, niſi vt modus rei à re; ergo vt vnumquodque eſſentiam ab alio diſtinctam habet; ita & diſtinctam ſibiq; propriam exiſtentiam. Aſſumptum alibi longiori diſputatione ſtabiliendum erit: interim ex eo fidem habeat, quòd ſi quis animum attendat, planè inueniet, inter eſſentiam & exiſtentiam rei, nec maiorem requiri, nec verò minorem ſufficere diſtinctionem.

Exiſtentia quo pacto diſtinguatur ab eſſentia.

Materia habet propriã exiſtentiam.

Priuatim verò, quòd materia propriam ha-E beat exiſtentiam, nec eam à forma mutuetur, hiſce rationibus conuincitur. Vnaquæque res tunc exiſtentiam capit, cùm in rerum natura producitur: ſed materia producta eſt à Deo per creationem; formæ verò, rationali excepta, producuntur per generationem: non igitur materia eandem obtinet exiſtẽtiam, quàm formæ. Secundò; materia, cùm ſit formarum receptaculum, prius natura exiſtit, quàm ſingulæ formæ: non igitur à formis exiſtentiam F capit. Tertiò, ſi exiſtentia materiæ eſſet à forma, ſequeretur, toties materiam interire, quoties priorem formam abijcit, toties produci, quoties nouam recipit; quod nemo dixerit. Conſecutio probatur, quia tunc res interit, cùm exiſtentiam amittit: tunc producitur, cùm eam recipit. Quòd ſi quis occurrat, non interire materiam amiſſa priori exiſtẽtia, propterea quòd eodem temporis momento aliam recuperet; is nequaquam argumenti vim effugiet. Nam cùm noua forma non eandem numero exiſtentiam inſerat, iam non eadem materia

Præoccupatio.

numero perſeuerabit; atq; ita materia illa ſingularis interitum ſubibit; quod fieri non poſſe ſuperiùs demonſtrauimus.

Reſpondetur ad argumenta, putantium omnem exiſtentiam capi à forma.

Ad eas verò rationes, quibus probari videbatur, omnem prorſus exiſtentiam à forma oriri, ita reſpondendum erit. Ad primam quidem; exiſtentiam eſſe nobiliſſimum omnium attributorum, quæ eſſentiam conſequuntur: verùm ipſum eſſe eſſentiæ ſimpliciter dignitate præſtare, (etſi nonnulli contrà opinentur, qui alibi à nobis impugnandi ſunt) cuius quidem eſſe potiorem partem, forma intimè confert ipſi compoſito; quod ſatis eſt, vt illa inter cauſas, ſaltem internas, principatum obtineat, vt probat argumentum.

Ad ſecundum, negandum eſt ſequi incommoda illa, quæ in argumento colligũtur. Non enim ſequitur primum: quia, quamuis materia propriam habet exiſtentiam, adhuc nihilominus pura potentia eſt, & in genere ſubſtantiæ propè nihil. Nec etiam ſecundum: quia, licet forma non tribuat materiæ totam exiſtentiam, adhuc tamen cauſa illius dicitur, quatenus eam informando actuat ac perficit, atque ita ſuummet eſſe ſubſtantiale extrinſecus illi confert, ſicut & materia ſuum formis attribuit, eas excipiendo ac fouendo: vnde materia & forma ſibi mutuò cauſæ eſſe dicuntur. Illud verò Boetij, Omne eſſe capitur à forma, intelligendum eſt de eſſe ſpecifico ac perfecto. vt Scotus & Gregorius loco citato interpretantur.

Quo pacto exiſtentia dicatur vltima actualitas formæ.

Illud item Peripateticum axioma; Exiſtentia eſt vltima actualitas omnis formæ, perinde accipiendum eſt, ac ſi diceretur, vltimam actualitatem formæ (ſicuti & aliarum rerum) eſſe ipſius exiſtentiam; quod veriſſimum eſt, neque ijs, quæ à nobis dicta ſunt, aduerſatur.

ARTICVLVS III.

CONCLVDITVR PARS *affirmatiua quæſtionis.*

HIs ita diſputatis, quoniam ſecunda opinio earum, quas artic. 1. retulimus, firmiores pro ſe rationes habet, ſolidiorique innititur fundamento, amplectenda à nobis eſt; aſſerendumque, poſſe materiam diuina virtute ſine omni forma ſubſtantiali conſiſtere: id quod fiet, adhibente Deo maiorem concurſum, quo, quidquid forma materiam actuando præſtat, ipſe in genere efficientis cauſæ ſuppleat. Nec id mirum videri debet, cùm etiam Deus in ſacra Euchariſtia concurſum cauſæ materialis ſufficiat, conſeruando extra ſubiectum quantitatem, cæteraque accidentia, quæ priùs in materia inhærebant, conſeruando inquam actiuè, vt eſt communis Theologorum ſententia.

Obiectio. Sed opponet aliquis. Id, quod Deus creat, A immediatè conſeruat: ſicut enim nihil cum Deo, etiam vt inſtrumentum, concurrit ad creandum; ita neque ad conſeruandum. Cùm igitur Deus materiam creet, eandem per ſe immediatè conſeruabit, ac ſine vllo formæ concurſu, quem erga materiam omni forma ſpoliatam compenſari oporteat.

Dilutio.

Reſpondendum tamen, etſi cum Deo creante nihil efficienter concurrat, quia conferre eſſe ex nihilo, infinitam virtutem arguit: nihil tamen obſtare, quominùs ad eſſe rerum, quæ creantur, B concurrat creatura in alio cauſæ genere; quomodo in prima rerum molitione, cùm Deus corpora cœleſtia & elementa creauit, tam materia ad eorum formas excipiendas, ſuſtentandaſque, quàm formæ ad materiam actuandam & fouendam, concurrerunt.

Opinio exiſtimantium, fuiſſe aliquando re ipſa materiã ſine forma.

Non eſt autem hoc loco prætereundum, quoſdam fuiſſe, qui in tuenda ſententia de conſeruatione materiæ abſq; forma, longius C progreſſi, affirmarint, non ſolùm poſſe diuina virtute fieri, ſed effectum iam aliquando, vt materia abſque omni forma conſiſteret. Nonnulli enim, quos Argentinas in 2. diſt. 12. quæſt. vnica, artic. 2. refert, opinati ſunt, in ipſa naſcentis mundi origine, fuiſſe à Deo procreatam materiam abſque vlla forma, idque ſignificari capite 1. Geneſeos illis verbis; Terra autem erat inanis & vacua: vbi, vt D. Auguſtinus capite 4. libri imperfecti de Geneſi ad D literam ait, per terram, quæ omnibus elementis ſubſidet, materia; per inanitatem, eius informitas deſignatur, quod etiam inculcat 12. Confeſſ. cap. 7. Atque huic ſententiæ ſuffragari etiam videntur D. Ambroſius lib. 1. Hexam. capite 8. D. Baſilius homilia 2. Hexam. D. Chryſoſtomus homil. 2. in Geneſin, Eucherius in 1. cap. Geneſ. & rurſum D. Auguſtinus 12. Confeſſ. cap. 6. & 8. qui materiæ informitatem inductione formarum priorem E fuiſſe affirmant. Marſilius etiam in 3. quæſt. 13. artic. 1. & Gabriel in 3. diſtin. 21. quæſtion. vnic. artic. 3. credunt in morte Chriſti, abſcedente anima, manſiſſe diuinum illud corpus ſine vlla forma.

Improbatio.

Verùm hæ ſententiæ non placent. Nulla enim ratio perſuadet, fuiſſe aliquando materiam ſine forma, tametſi diuinitus eſſe potuerit. Nam quod ad locum illum Geneſeos attinet (præterquàm quòd inanis terræ nomine, non niſi ipſum terræ elementum, F quod inane, id eſt, ſine ornatu & pulchritudine iacebat, propriè ſignificatur, materia verò per tropum duntaxat) etſi D. Auguſtinus per informitatem, omnis formæ vacuitatem intellexerit; eam tamen non niſi origine formas antegreſſam fuiſſe credidit, vt ipſemet 1. ſuper Geneſin ad litt. cap. 15. & libro 5. capite 8. explicat. Reliqui verò patres citati, per materiæ informitatem non omnium formarum, ſed decoris & diſtinctionis priuationem ſignificarunt. Neque etiam in morte Chriſti fuit materia ſine forma, quia abeunti ani-

Ita Ambroſius, Theodoretus, Chryſoſtomus, Beda, alijq; interpretes.

Lege D. Th. 1. p. qu. 66. art. 1 Vdalricũ in ſua ſumma li. 4.

ti animæ forma cadaueris ſucceſſit. Qua de re in libro de Generatione plura.

ARTICVLVS IV.

RESPONSIO AD ARGVMENTA, quibus oſtendi videbatur, non poſſe materiam diuina virtute abſq; forma conſiſtere.

SVpereſt, vt ad contrariæ partis argumenta reſpondeamus. Ad primum dicendum: formam ſubſtantialem eſſe actum ſubſtantialem materiæ, id eſt, actum ſubſtãtialiter informantem materiam: quocirca ſi materia eſſet actu ſine forma ſubſtãtiali, eſſet actu ſine actu, hoc eſt, haberet actum accidentarium; nimirum exiſtentiam abſque actu ſubſtantiali: ſed id nullam contradictionem inuoluit, quæ tamen inuolueretur, ſi materia ſine exiſtentia exiſteret. Reliqua verò eiuſdem argumẽti pars hanc habet explicationem. Quemadmodum effectus formæ accidentariæ, ſine accidentaria forma eſſe non poteſt; ita neque effectus formæ ſubſtantialis ſine ſubſtantiali forma, veluti animatum ſine anima: ſed enim eſſe, ſiue exiſtere materiæ, non eſt effectus formalis formæ ſubſtantialis, ſed exiſtentiæ, quam materia propriam obtinet, vti diximus. Item ſicut exiſtere accidentis ſine exiſtentia accidentis eſſe non poteſt; ita neque exiſtere ſubſtantiæ abſque ſubſtantiæ exiſtentia. Poteſt tamen aliqua ſubſtantia, videlicet materia, cohærere ſine exiſtentia formæ ſubſtantialis, vt fuit à nobis comprobatum.

Exiſtere materiæ, non eſt effectus formalis formæ ſubſtantialis.

Ad ſecundum negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum; non eodem prorſus modo ſeſe habere puram potentiam ad actum, quo actus purus ad potentialitatẽ: quamuis in eo conueniunt, quod vt actus purus nullam continet potentialitatem, ita pura potentia nullum in ſua natura actum phyſicum includit.

Ad tertium dicendum: materiam Socratis exutam omni forma conſtitui per ſe, ac determinatè ſub materia rerum diſſolubilium, tanquam ſub ſpecie infima incompleta; reduci verò tanquam partem ad totũ ad corpus diſſolubile, quod ponitur in categoria ſubſtantiæ: neque oportere, vt ad aliquam eius ſpeciem determinatè pertineat; cùm ad omnes, quarum formæ in eam induci poſſunt, indiſcriminatim duci queat. Sicut enim materia abſque omni forma nullius compoſiti ſpecifici pars actu eſſet, ita ad nullum actu reduceretur. Neque hoc abſurdum videri debet, tum quia huiuſmodi reuocatio materiæ ad certam ſpeciem, quam componit, non eſt de eſſentia materiæ; tum quia re ipſa materia abſque for-

Materia ſine forma, ad quam ſpeciẽ pertineat.

A ma collocaretur, vti monuimus, ſub certa ſpecie, id eſt, ſub materia ſublunari.

Ad quartum conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio, & ad eius probationem dicendum; haud ſemper eſſe operoſius, puram potentiam ſine actu, quàm vnum actum ſine alio conſeruare: hoc enim poſterius nonnunquam implicationem inuoluit, vt in propoſitis exemplis. Nam ſi natura communis per ſe extra ſingularia exiſteret, eſſet, ac nõ eſſet ſin-
B gularis: non eſſet, quia ita ſupponitur: eſſet, quia exiſtere in rerum natura, ſicuti operari & produci, non conuenit ſuperioribus niſi per inferiora: quandoquidem, vt exiſtere eſt vltima cuiuſque rei actualitas; ita non niſi vltimò perfectis & terminatis in ſua ſerie, qualia ſunt ſola ſingularia, primò conuenire debet, cæteris verò ipſorum merito ac beneficio. Quod verò ad ſuppoſiti rationem attinet, repugnat etiam, dari naturam abſque ſuppoſito, cui in-
C nitatur; quia ſubſiſteret per ſe tanquam à nullo dependens, quod in rebus creatis nulli, præterquam ſuppoſito, conuenit: ſimulq; nõ ſubſiſteret, vtpote ſuppoſiti adminiculo carens; quando ita volunt aduerſarij.

Cur natura cõmunis extra ſingularia exiſtere non poſſit.

Contrà ſentiunt Caiet. 3 part. q. 4. art. 2. Medina ibid.

Ad quintum concedendum eſt, cum D. Thoma, quæſt. 7. de Potent. art. 9. cum Scoto in 2. diſt. 1. quæſt. 4. & 5. & diſt. 12. quæſt. 2. cum Capr. in 1. diſt. 30. quæſt. 1. artic. 1. & in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art. 3. cum Durando in 3. diſt. 1. quæſt. 1. & alijs;
D vnum relatum ſecundum eſſe mutuum, non poſſe, etiam diuina virtute, abſque ſuo correlatiuo in rerum natura dari; ſequeretur enim, eſſe ac non eſſe, relatum. Nam quemadmodum tota ratio eiuſmodi relatorum, conſiſtit in referendis mutuò inter ſe ſubiectis, & quaſi in tranſitu ad alia; ita eorum eſſentiam conſequitur, vt ſi vnum exiſtere ponatur, illud reciproca alterius exiſtentia comitetur: idq; indiſſolubili prorſus neceſſitate. Nec eodem modo
E ſe res habet in materia, cæteriſq; relatis tranſcendentibus, comparatione ſuorum terminorum. Nam reſpectus relatorum ſecundum eſſe ſuperueniunt ſubiectis, vt ſimilitudo lapidi, paternitas Sophroniſco. Nec huiuſmodi ſubiecta appellant, niſi dependenter ab exiſtentia terminorum. Non enim latè dicitur ſimilis, niſi qui aliud in rerum natura ſibi ſimile habet: nec pater vocatur; (ſi philoſophico & nõ populari modo loquendum ſit) niſi actu
F habens filium. Quod relatis tranſcendentibus minimè conuenit, cùm non aduenient ſubiectis, quæ denominent, & quæ per ipſa ad aliud referantur; ſed ſint ipſamet ſubiecta, aut aliud quid ſimile.

Idem aſſerit Matronius in 1. d. 29. q. 6. Gabr. ſuper Can. lect. 44 Bargius in 1. diſt. 18.

Non inficiamur tamen, videri etiam probabilem ſententiam Gregorij, in 1. diſtinct. 28. quæſt. 2. artic. 1. exiſtimantis, poſſe diuina virtute exiſtere vnum relatum mutuum, abſque ſuo termino. Qua de re alibi ex profeſſo diſſeruimus.

Oppoſitũ tuetur Gregorius.

QVÆSTIO VII.

SIT'NE PRIVATIO ens, an non?

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS DISſolutio.

SEquitur, vt de Priuatione, altero rerum phyſicarum principio, diſſeramus; ac primum, ſit'ne verum ens, néc ne? Qua in dubitatione non deſunt argumenta, quibus affirmatiua pars oſtendi videatur. Primùm, quia tam in diuinis literis, quàm apud Philoſophos, quædā de Priuatione enuntiantur, quæ non niſi in verum ens cadere poſſunt, quale eſt illud 1. cap. Geneſ. Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: vbi tenebræ, quæ priuatio quædam lucis ſunt, dicuntur eſſe; eſſe autem nō eſt eius, quod eſſentiam nō habet. Item, quia in Hymno trium puerorum inuitantur tenebræ ad diuinam laudem, illis verbis; Benedicite lux & tenebrę Domino: quod tamen non videtur conuenire niſi ei, quod aliquam entis rationē obtinet, quam Deo, quoad poteſt, acceptam referat, atq; ita diuinam bonitatem totius eſſe fontem commendet: id enim ſignificat diuina laus in ſacris literis, cùm ea, quæ intellectu carent, laudare Deum dicuntur.

Argumenta in partē affirmatiuam. *A teſtimonijs ſacræ paginæ.*

Deinde, apud Ariſtotelem cap. vlt. huius libri, text. 80. priuatio appellatur maleficea: id autem, quod maleficū eſt, aliquam nocendi vim, & ex conſequenti aliquam entitatem habet. Item 2. de Anima, cap. 2. tex. 138. priuationes dicuntur percipi ſenſu, vt tenebræ aſpectu: nihil verò ſenſu percipitur, niſi quod ſenſum agendo mouet: ergo, &c.

Ab Ariſtotele.

Præterea, priuationes formaliter ſumptæ, habent eſſentiales definitiones; cæcitas enim ſecundùm eſſentiam definitur priuatio aſpectus: Habent igitur eſſentiam, atq; adeò ſunt verè res. Ad hæc, cæcitas, & quæcunque alia priuatio, intelligitur, exprimiturq; à nobis per aliquem conceptum: at conceptus, vt Ariſtoteles docet 1. de Interpr. cap. 1. eſt imago & ſimilitudo rei. Negari igitur non poteſt, priuationem eſſe rem.

A definitione priuationum. *Ab earū conceptibus.*

Hæc controuerſia duplici aſſertione dirimenda eſt. Prima ſit: Priuatio formaliter ſumpta, nec eſt ens reale, nec rationis. Probatur facile: Namque ex doctrina Ariſtotelis 5. libro Metaphyſ. capite 22. text. 27. & libro 10. capite 7. text. 15. Priuatio eſt negatio formæ, in ſubiecto natura apto: negatio autem cùm nihil aliud ſit, quàm remotio, nullum eſſe in rerum natura, nec verò in intellectu ponit. Quod non obſcurè teſtatus eſt Ariſtoteles, capite 8. huius libri, tex. 75. cùm docuit, priuationem per ſe, id eſt, ex ſua propria ratione ac vi, eſſe non ens.

1. Aſſertio.

A Illud autem eſt aduertendum, quod D. Thomas 4. Metaph. cap. 2. admonet; videlicet priuationes & negationes quodammodo entia rationis fieri; non per ſe, ſed ex accidente, quatenus eis aliquid rationis obuenit, vt cùm ab intellectu, tanquam ſubiecta aut prædicata in propoſitionibus, aſſumuntur. Quò ſpectaſſe videtur Ariſtoteles 4. lib. Metaph. cap. 2. tex. 2. vbi cùm priuationes entia quodammodo eſſe pronuntiaſſet, adiecit; Dicimus enim non B ens eſſe non ens: quaſi diceret, efficimus enim negationes ipſas & priuationes, ſubiecta & prædicata enuntiationum: atque ita id, quod ipſæ in rebus, & ex natura ſua non habent, intellectus noſtri beneficio aſſequuntur.

Quo pacto priuationes quodammodo fiant entia rationis.

Secunda aſſertio: Priuatio formaliter ſumpta, eſt in rebus ſecluſa operatione intellectus. Hæc eſt contra nonnullos, prę ſertim è recentioribus Philoſophis, exiſtimantes, priuationes in ſola mentis notione eſſe: eam tamē C amplectitur Caietanus, 1. part. quæſt. 48. art. 2. & in libello de Ente & eſſentia, capite primo. Ferrarienſis 3. contra Gentes, capite 19. Eandemque innuit D. Thomas in quæſtionibus de Malo, quæſt. 1. artic. 2. Suadetur verò in hunc modum: Forma, eiuſque priuatio, vt Ariſtoteles docet in cap. de Oppoſitis, verſantur circa idem ſubiectum: ergo quoties in tempore à natura conſtituto ſubiectum forma caruerit, inerit ei formæ priuatio. Hoc D autem contigit, ſecluſa quælibet mentis actione: igitur priuatio ineſt in rebus formaliter ſine intellectu. Aduerte autem; priuationem eſſe in rebus, non per aliquam exiſtentiam, quæ ipſi formaliter competat. Nam cùm exiſtentia poſitiuum quidpiam ſit, fieri nequit, vt negationem re ipſa propriéve informet. Dicitur ergo priuatio exiſtere fundamentaliter, ſeu merito ſui fundamenti; quatenus videlicet exiſtit ſubiectum, cui ſuo modo re E ipſa conuenit.

2. Aſſertio. *Quomodo priuatio ſit in rebus.*

ARTICVLVS II.

SOLVTIO ARGVMENTORVM, quæ probare videbantur, priuationem eſſe ens.

NVnc argumenta ſuperiùs adducta diluamus. F Ad id, quod primo loco propoſitum fuit, reſpondendum eſt cum D. Auguſtino, in libro de Vita beata, capite 4. tenebras (quod de cæteris priuationibus ſimiliter accipiatur) ita dici eſſe in aliquo, ac ſi diceretur, non eſſe ibi lux. Quod Caietanus ad artic 2 quæſt. 48. 1. part. planiùs ediſſerens, inquit, priuationem dici ineſſe rebus, per remotionem formæ in actu exercito; quia nimirum priuatio inſidet ſubiecto, non vt inhærens; id enim entis poſitum eſt, ſed vt exercens actum remouendi formam.

Solutio 1. *Idem aſſerit D. Anſelmus in lib. de Caſ. Diaboli, cap. 41. de conceptu Virginis, cap. 5.*

Ad

A Ad reliquam eiuſdem argumenti partem dic: omnia, quæ quoquo modo in naturæ vniuerſitate eſſe dicuntur, etiam ea, quæ nullum entis gradum obtinent, diuinam bonitatem prædicare, hoc eſt, ad bonitatis diuinæ laudem contemplantiū mentes allicere. Quod D. Auguſtinus tum alijs in locis, tum in libro de Natura boni aduerſus Manichæos, hiſce verbis explicat: Priuationes rerum ſic à Deo ordinantur, vt non indecenter vires ſuas ha- B beant: quemadmodum in cantu interpoſitiones ſilentiorum certis moderatisque interuallis, licet vocum priuationes ſint, ſuauitati cantilenæ aliquid conferunt; quemadmodum item vmbræ in picturis eminentiora quæque diſtinguunt, ac non ſpecie, ſed ordine placent. Vnde & in Hymno trium puerorum etiam lux & tenebræ laudant Deum, id eſt, eius laudem in bene conſiderantium cordibus pariunt. Ex quo patet, non eo duntaxat modo, qui in argumento affertur; C ſed hoc etiam, quem D. Auguſtinus tradit, ſumi verbum, Laudare, in diuinis literis: quo pacto in ea etiam, quæ intellectu carent, imò & quæ verè entia nō ſunt, cadere poteſt.

Rerū priuationes, quo pacto ordinētur à Deo.

Conſule D. Iſidorum in lib. de Summo bono.

Solutio 2. Ad ſecundum argumentū, quoad priorem partem, dicendum: hac maximè de cauſſa inter alias priuationi maleficium attribui, quia materia ex eo, quòd abſentium formarum priuationem in ſe cohibet, vt actum formæ, quo caret, admittat: D actum formæ, cui veluti matrimonio coniuncta erat, repudiat atq; ita adulterina quadam ratione maleficium committit. Ex quo non colligitur, aliquam ei effectricem vim ineſſe, vt erit conſideranti perſpicuum. Ad poſteriorem partem eiuſdem argumenti dicendum eſt; Ariſtotelis ſententiam eo loco eſſe, tenebras percipi viſu, non quòd aliqua videndi actio feratur in tenebras, ſed quia aſpectus non percipit lucem, quod eſt percipi tenebras negatiuè. E

Tenebræ quomodo percipi viſu dicantur.

Solut. 3. Ad tertium: priuationes vt propriè eſſentiam non habent, ita nec propriè definitiones eſſentiales vendicare; ſed explicationes quaſdam remotionum, in quibus ipſæ conſiſtunt.

Solut. 4. Ad quartum: Ex eo, quòd priuationum conceptus habeamus, non ſequi, priuationes eſſe reuera entia, ſeu poſitiuum quidpiam. Cum enim conceptus rerum imagines dicuntur, F nomine rerum tam res ipſæ, quàm earum priuationes & negationes ſignificantur, ac ſi diceremus, conceptus eſſe eorum, quæ à nobis intelliguntur, ſimilitudines, ſiue illa entia ſint, ſiue non. Num autem priuationes non ſolùm conceptibus formarum; quas negant, ſed alijs, qui ipſis proprij ac peculiares ſint, percipiantur, cuius controuerſiæ affirmatiuam partem veriorem credimus; tractat Aegidius in 1. diſt. 36. quæſt. 2. Capreol. in 2. diſt. 39. quæſt. 1. art. 3. & Ferrarienſis 1. contra Gentes, capite 71.

QVÆSTIO VIII.

VTRVM PRIVATIO VERE principium eorum naturalium ſit, an non?

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA OSTENDERE videantur, non eſſe.

NEgantem propoſitæ quæſtionis partem, conabitur quis hunc in modum ſuadere. Principia, vt Ariſtoteles docuit capite 6. huius libri text. 50. manere ſemper oportet: ſed priuatio acceſſu formæ aboletur: non eſt igitur principium. *1. Argum.*

Secundo: Priuatio, teſte eodem Ariſtotele, cap. 6. huius libri, tex. 66. eſt principium ex accidente: igitur non eſt verè proprieq; phyſicarum rerum principium. Conſecutio probatur: quia ſi omnia, quæ ad generationem ex accidente concurrunt, principia cenſenda eſſent, plura forēt principia, quàm tria. Nā ijs etiā annumerari deberet; verbi gratia, forma rei intereuntis, ſine qua non datur generatio. *2. Argum.*

Deinde: Si qua priuatio eſſet rerum naturalium principium, maximè eſſet priuatio formæ rei, quæ gignitur: ſed ea non eſt; nulla igitur eſt. Probatur aſſumptio: quia huiuſmodi priuatio nunquam dari videtur. Nec enim datur in eo temporis momento, quo forma inducitur; ſiquidem præſente forma euaneſcit eius priuatio. Nec etiam tempore antecedente; quod ita oſtenditur: Priuatio eſt negatio formæ in ſubiecto natura apto: ſed ante punctum generationis, materia non eſt apta ad formam, cùm nondum habeat diſpoſitionem omnium apparatum ad eam excipiendam: igitur tempore antecedente non eſt in materia priuatio formæ. *3. Argum.*

Item: Eſſe principium eſt eſſe ens; (principium enim relationem ſignificat ad ea, quæ à principio dependent, aut quoquo modo procedunt) atqui ſuperiori quæſtione oſtenſum fuit, priuationem non eſſe ens: non poteſt igitur priuatio eſſe principium. *4. Argum.*

ARTICVLVS II.

PRIVATIONEM ESSE VERE principium, nec ſuperiora argumenta oppoſitum concludere.

IN hac controuerſia Plato, & ex antiquis Philoſophis nonnulli, Priuationem è numero principiorum excluſére; vel quòd eam tanquā nō ens deſpicatam habuerint: vel quia nihil in ipſa præter maleficiū agnouerint. Rectiùs Ariſtoteles, qui eam principijs annumerauit; non quidem ijs, quæ in compoſitionem veniunt,

Plato & alij priuationē nō numerarunt inter principia.

ſed quæ per ſe ad generationem requiruntur. cuius ſententiæ veritas paucis hũc in modum confirmari poterit. Id, vnde per ſe generatio proficiſcitur, verè ac propriè principium illius eſt: ſed generatio per ſe oritur à priuatione, tanquam à termino à quo: ergo priuatio eſt principium per ſe generationis. Maior propoſitio nota eſt: minor probatur: quia generatio (vt ſæpe diximus) eſt progreſſio à non eſſe, vt à termino à quo; hic autem cùm non ſit materia (ſiquidem terminus, à quo res oritur, vtpote formæ geniti contrarius, non manet; materia autem ſemper manet) conſequens fit, vt ſit ipſa formæ priuatio.

Lege Aphrodiſæum lib. 2. Nat q. capite 11.

Solut. 1. arg. Argumenta verò ſuperiùs adducta hunc in modum explicanda ſunt. Ad primum, omiſſa Græcorum & Latinorum Interpretum in eo loco enarrando diſſenſione, reſpondendũ eſt, neceſſariò manere principia, non omnia, ſed quæ in rei genitæ compoſitionem coëunt: vel omnia ſimpliciter manere, id eſt, omnia ad quamlibet generationem, ſeu ſingula tria ad ſingulas generationes concurrere, vt Ammonius & alij interpretantur.

Horũ explicationes collegit Zimara in ſuis dilucidationibus.

Solutio 2. Ad ſecundum, Priuationem dici Principium per accidens, non generationis (ſic enim principium per ſe eſt) ſed compoſitionis, quatenus materiæ, ex qua compoſitum coaleſcit, accidit, habere in ſe priuationem formæ. Aduertit etiam D. Thomas in explicatione eius loci, dici priuationem principium per accidens, ſi accipiatur pro priuatione formæ alterius rei, nõ eius, quæ gignitur.

Solut. 3. Ad tertium, admittenda eſt maior propoſitio, neganda minor; & ad eius probationem dicendum; materiam quamdiu formam non habet, eſſe illa abſolutè priuatam, aptamq́; ex ſeſe ad eam recipiendam; quamuis proximam & completam aptitudinem tunc ſolùm obtineat, cùm peruentum fuit ad terminum, complementumq́; omnium accidentium, quibus ab agẽte diſponitur, qui terminus in ipſo tantùm generationis momento datur: extrinſecè tamen, cùm in eo omnia prædicta accidentia ex toto pereant, abſceſſu formæ ac prioris, factaq́; vſq; ad materiam primam reſolutione, vt in libris de Ortu & interitu dicemus. Vt verò in ipſo pũcto generationis priùs natura, quàm materia formam recipiat, ineſt ei ſumma aptitudo ad ipſam recipiendam, ex vi accidentium, quæ toto tempore præcedenti in ea fuerunt, & in ea prægreſſione naturæ, ſiue in eo priori, vt loquuntur, inſidet in materia exactiſſima formæ priuatio. Nec repugnat, in eodem inſtanti temporis ſecundùm aliam & aliam conſiderationem, dari in materia & priuationem formæ, & ipſam formam; licet talis priuatio in eodem inſtanti re ipſa ac ſimpliciter aboleatur.

Solut. 4. Ad quartum dicito, ſi illud pronunciatum; eſſe principium eſt eſſe ens, ſignificet, quidquid principij rationem habet, neceſſariò eſſe

A ens, falſum id eſſe: ſi autem ſenſus illius ſit, id, cui relatio principij conuenit, poſſe aliquam rationis entitatem intellectus beneficio obtinere, eo modo, quo ſuperiùs diximus: tunc verum quidem eſſe, quod in prædicto effato aſſumitur; ſed non rectè ex eo concludi, priuationem in ſe ſpectatam eſſe ens, ſeu poſitiuum aliquid.

Solut. 5. Ad quintum, negari debet, id quod eſt ens, non poſſe à nõ ente dependere, dummodo ab
B eo non dependeat, vt ab influente, aut impertiente aliquod eſſe; ſed tanquam à termino, atque vt ab eo, quod eſſentialiter ad ſuum conceptum requirit. Ita verò ſeſe habet generatio reſpectu priuationis.

Quomodo ens poſſit pẽdere à non ente.

QVÆSTIO IX.

NVM IN QVALIBET RE NA- C turali, præter materiam danda ſit forma ſubſtantialis, necne?

ARTICVLVS I.

FORMAM SVBSTANTIALEM antiquioribus Philoſophis magna ex parte ignotam, poſterioribus notam fuiſſe. D

INſtitutæ diſputationis ſeries poſtulat, vt de tertio rerum naturalium principio, hoc eſt, de forma diſſeramus. Porrò ineſſe rebus naturalibus non materiam ſolùm, ſed etiam formam, quæ ſit pars quidditatis, licet veteres Phyſiologiæ auctores, vt conſtat ex 1. libro Metaphyſ. cap. 2. & ex ijs, quæ tradit Laërtius lib. 7. de Vitis Philoſophorum; magna ex parte latuerit: agnouit tamen in primis Italicæ ſe-
E ctæ inſtitutor Pythagoras; tum eiuſdem familiæ alumnus Timæus Locrenſis, qui materiam ex ſe nullas habere formas, & tamen ens ſubinde poſſe recipere, varijs ſimilitudinibus expreſſit, in hunc ferè modum: Qui vnguenta ſuauiter redolentia confecturi ſunt, humidam materiam, quam certo condire odore volunt, ita præparant, vt odorem nullum proprium habeat: & qui materijs mollibus, impreſſio-
F nique cedentibus; figuras imprimere aliquas volunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparére patiuntur, ſed exactiſſima quadam leuigatione eos poliunt. Ita illud, quod in omnibus paſſim cæterorũ omnium ſimulacris rectè figurandum eſt, his omnibus formis natura ſua carere neceſſe eſt. Hæc Timæus apud Platonem. Ipſe autem Plato ex propria quoque ſententia, (vt liquet ex ijs, quæ ab eo varijs in locis, & ab Alcinoo in libro de eius doctrina, capite 8 tradita ſunt) ſubſtantiales formas poſuit. Quarum duo genera ſtatuit, vnum

Pythagoras & Timæus formarũ aſſertores.

expers

expers materiæ; quod ideam dixit: alterũ cum materia coniunctum, quod formæ nuncupatione minus dignũ credidit, ideoq; receptam imaginem appellandum cenſuit.

Ariſtoteles.

Iam verò Ariſtoteles, ſubſtantialium formarum poſitionem multò apertiùs & luculentiùs aſtruxit, plurimis in locis, vt hoc in lib. cap.7. text.65. & lib.2. cap.1. text.12. Item 2. de ortu & interitu cap.9. text.51. lib.2. de anima cap.1. & in toto eo opere. lib.7. Metaph. cap.4. & lib.12. cap.2. Cuius ſententiam omnes ferè conſequentes Philoſophi magno cõſenſu approbarunt; & ſi ex Platonicis nonnulli, magiſtri ſui veſtigia perſequentes, circa modum, quo forma cum materia ſocietatem coit, à Peripateticis diſſenſerint; qua de re ſeparatim ſuo loco.

ARTICVLVS II.

AFFIRMATIVAM QVAESTIONIS partem omnino veram eſſe.

SOlet autem ſubſtantialium formarum aſſertio multis ex capitibus longo rationum ductu, à Philoſophis comprobari. Nos potiora tantùm argumenta in medium afferemus; quorum primum ita habet. Res naturales ſunt compoſitæ, non ex materia duntaxat; quia cùm hominis, lapidis, & leonis eadem D ſit communis materia, eadem foret omnium eſſentia, & definitio: habent igitur præter materiã proprias formas quibus inter ſe differant. Quòd ſi quis occurrat, compoſita phyſica conſtare ex materia, quæ ſit ſubſtantia, atque etiam ex forma, non tamen quæ ſubſtantia ſit, ſed accidens; is facilè confutabitur. Imprimis hoc modo: Materia eſt nuda potentia, vti ſuperiùs demonſtrauimus, & tamen eſt ſubſtantia, vt aduerſarius fatetur: ergo & forma multo maiori iure ſubſtantia erit. Secundò, ſi forma eſſet accidens, nulla eſſet generatio ſubſtantialis, ſiquidem materia gigni non poteſt; inductio verò accidentium, non ſubſtantialis, ſed accidentaria generatio eſt. Tertiò, vel ipſa compoſita naturalia ſunt accidentia, vel ſubſtantiæ: ſi accidentia, non igitur conſtituuntur ex materia, quæ ſit ſubſtantia: ſi ſubſtantiæ, non ergo conſtant ex forma, quæ ſit accidens; alioqui aut nõ ſubſtantia ex ſubſtantijs, aut non accidens ex accidentibus coaleſceret, quorum neutrum fieri poteſt.

1. Ratio. *Reſponſio.* *Confutatio datæ reſponſionis.*

Rurſus idem hunc in modum ſuadetur. Singulis rebus naturalibus aliquæ propriæ & peculiares functiones conueniunt, vt homini ratiocinari, equo hinnire, igni calefacere, atque ita cæteris: ſed eiuſmodi functiones oriri nequeunt à materia, quæ, vt ſuprà oſtendimus, nullam effectricem vim habet: oriuntur ergo à ſubſtantiali forma. Nec ſatisfaciet, qui dixerit proficiſci à materia inſtructa acA cidentibus. Quæro enim, cur iſthæc potiùs accidentia in hac materia, quàm illa conſpiciantur; cur igni potiùs calor, quàm frigus cõpetat? cur aërem leuitas, non grauitas ſequatur? Cùm igitur huius rei cauſa ad materiam referri non poſſit, tum quia ob inſitam inertiam, nudæq; potentiæ ſterilitatem, nullum ex ſe accidens profundit; tum quia cùm vna atq; eadem ſit in rebus ſublunaribus, eadẽ iis omnibus accidentia promiſcuè ineſſent; planè ſe B quitur talium accidentium originem ad formam ſubſtantialem, vti ad ipſorum fontem referendam eſſe.

2. Ratio. *Materia nullum ex ſe accidens profundit.*

Proinde negari non poteſt, vnicuiq; rei naturali ſuam ineſſe formam ſubſtantialem, ex qua conſtet, à qua gradus præſtantiæ & perfectionis in compoſitis phyſicis deſumantur; à qua omnis rerũ propagatio dependeat; à qua ſua cuique rei nota & character inſideat; quæ, quidquid operis in natura fit pro ſua faculta C te moliatur; quæ omnes eliciat, tum vitæ, tum reliquorum munium, actiones; cui accidentia tanquam inſtrumenta ſubſidio veniant; quæ deniq; ſpectabilis huiuſce mundi theatrum, ſua varietate ac pulchritudine mirificè diſtinguat atq; exornet.

Subſtantialis formæ encomia.

QVÆSTIO X.

VTRVM APTA IDONEAQVE ſit formæ ſubſtantialis definitio.

ARTICVLVS I.

SOLVTIO PROPOSITAE dubitationis.

CVm varia ſint formarum genera; quandoquidem aliæ ſunt accidentariæ, vt calor; aliæ ſubſtantiales, vt anima: rurſusq; ſubſtan E tialium aliæ aſſiſtentes, vt intelligentia mouens cœlum; aliæ informantes, vt formæ elementorum, ſtirpium, & animalium: non quærimus hoc loco de definitione formæ in commune; ſed ſubſtantialis informantis duntaxat. Huius ergo deſcriptionem paucis complexus eſt Ariſtoteles 2. lib. cap.3. text.28. aiens, formam eſſe rationẽ quidditatis, id eſt, id in quo cuiuſque compoſiti naturalis eſſentia præcipuè continetur; ſeu, quod eſſentiam rei eiuſ F que definitionem abſoluit, & ab alijs diſtinguit. Apertiùs hunc in modum definiri poteſt: Forma eſt actus ſimplex, ſubſtantialis, vnum per ſe cum materia conſtituens. Dicitur actus, ad excludendam materiam: ſimplex, ad reijciendum quodlibet ex multis actibus inter ſe diuerſis concretum, vt album, dulce: Subſtantialis, ad remouendas formas ſimplices accidentarias: Deniq; dicitur, conſtituens vnum per ſe cũ materia; propter intelligentias, quæ nequeunt cum materia in vnius compoſiti naturam venire. Aduerte autem uerbum illud,

Cuius formæ definitio inquiratur. *Formæ definitio.* *Eius enucleatio.*

conſtituens, non ita accipiendum, quaſi forma exiſtimari non debeat, niſi quæ actu vnum per ſe cum materia componit: ſic enim animus rationis particeps, dum extra materiam per ſe cohæret, non eſſet forma; cùm tamen ex ſua eſſentia, à qua deſtitui nequit, ſit actus & forma corporis. Ea igitur particula ſic intelligenda eſt, vt forma conſtituat, id eſt, ſuapte natura conſtituere poſſit, vnum per ſe cum materia.

ARTICVLVS II.

QVIBVS NOMINIBVS SVBſtantialis formæ vis & præſtantia à Philoſophis deſcribatur.

Pythagoras. SAnè verò vt multiplex eſt formæ dignitas: ità eam Philoſophi varijs nominibus appellarũt, & quaſi definierunt. Pythagoras eam vocauit Vnum; quòd incertam ac vagam materiæ rationem, in vnam certámve ſpeciem contrahat: vel quòd vnitatem affectet; ſicuti materia multitudinem ſeu diuiſionem, tum quòd anima, quæ inter formas principatum habet, vnionem elementorum, partiumq; corporis efficiat. Nam cùm corpus ex elementis coalitum in perpetuo fluxu ſit, continentis cuiuſpiam opera egebat, ne fatiſceret. Hinc eſt illud Pythagoræorum dogma: Rerum tria ſunt initia, infinitum, Vnum, Duo, hoc eſt, Deus Forma, Materia.

Timæus. Timæus Locrus apud Platonem, eam dixit Mentem, aiens mundum hunc, qui ſub aſpectum cadit, neceſſitate, id eſt materia; & mente, id eſt, fórma conſtare: quo loco formam mentem appellauit, quòd ſit adumbrata quædam primi ac puri actus, diuinæq; mentis ſimilitudo. *Platonici.* Ob quam etiam rationem à Platonicis Diuina ſoboles dicta eſt. *Plato.* Nuncupat item Plato formas Phyſicas, Similitudines & Effigies, quòd ſint imitationes quædam idearum: & Vmbras, quòd eam videantur habere rationem ad ideas, quam vmbræ ad corpora. Ideoque 7. de rep, ait, nos in hoc mortalium orbe, non aliter atq; in ſpecu, eſſe collocatos, ac ſolas inſpicere rerum vmbras, quas ob aſſuetudinem exiſtimamus vere eſſe.

Ariſtoteles. Apud Ariſtotelem nuncupatur forma Diuinum, Pulchrum, Optimum, Finis. Diuinum; quòd ſit participatio quædam diuini eſſe, vti proximè dicebamus: pulchrum, quòd materiam decoret, totamque mundi quaſi ſcenam, ſpectanda varietate exornet: optimum, quòd ſit quidpiam maximè perfectum & appetibile: finis generationis, quòd genitor in re, quam efficit, eam ſibi vti propriæ formæ effigiem exprimendam proponat, vt declarat D.Thomas 1.p. qu.44.art.4. *Alij.* A quibuſdam appellatur Terminus, quoniam vt antea dicebamus, materiam diffluentē ac vagam, certis finibus coerceat, veluti norma quædam

A menſuraq; rerum. Vnde Ariſtoteles 3. huius operis ca.7. tex.67. dixit formam cauſam eſſe terminationis & continentiæ. Ab alijs dicitur Character, quòd cuiq; rei quaſi notam inprimat, qua cognoſci & diſtingui poſſit à cæteris: vnumquodq; enim ex ſua forma ſpectatur ac ſecernitur. Deniq; vulgari nomine dicitur forma, quòd ſicuti forma per artem inducta materiam ſecundariã, vt æs & lignum; ita ipſa materiam primam concinnet atque efformet.

B Plura in hanc ſententiam ſcripſit Albertus M. hoc in lib. tract.3.cap.17.

QVÆSTIO XI.

VTRVM EX FORMA SVBſtantiali & materia vnum fiat.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA IN NEGATIuam partem controuerſiæ.

C

SVperiori quæſtione, cùm formam definiremus, aſſeruimus, ex illa & materia vnum quidpiam effici: nunc ad illuſtriorem rei notitiam, an id ita ſe habeat, diſquiremus. Ac primùm nonnulla ſeſe offerunt argumenta, quibus negatiua pars oſtendi videatur.

1. Argum. Primum eſt, Vel ex materia & forma ſubſtantiali fit vnum, interuentu alicuius medij, D quod eas conciliet, & mutuò connectat; vel proximè abſque vllo medio, aut vinculo: ſed neutrum horum videtur dandum: non igitur ex materia & forma ſubſtantiali vnum fit. Probatur Minor, quoad priorē partem; quia tale medium ſi daretur, oporteret eſſe aliquod accidens, quod prius in materiam reciperetur: id verò eſſe non poſſe ex eo oſtenditur; quia cùm inter actum primum & ſecundum ſit ordo eſſentialis, nequit materia ſecundum ante E primũ admittere. Item, quia ſi eſſet accidens, iam materia & forma accidentario nexu iungerentur; nec ex illis vnum quid ſubſtantiale, ſed accidentarium coaleſceret. Quoad poſteriorem verò partem ſuadetur eadem Minor; quia vt Proclus ait comm 3. in Timæum, multitudo omnis, niſi incompoſita futura ſit, eget conciliatrice harmonia, hoc eſt, requirit proportionem accommodationemq; ipſarum rerum inter ſe, quæ accommodatio non niſi tertio aliquo, velut ſequeſtri, perficitur. Itē, quia F ſi forma poſſet per ſe atq; immediatè copulari cum materia; poſſet ei ſaltem diuina virtute ſine media quantitate vniri; ſicq; ex anima rationali & materia reſultaret compoſitũ vnum per ſe, quod nõ aliud foret quàm homo. Quare exiſteret homo ſine capite & corde, cæteriſq; partibus integrantibus; quod non videtur concedendum.

2. Argum. Secundum, Si ex materia & forma ſubſtantiali fieret vnum per ſe, fieret quoq; ex materia & forma accidentaria per ſe vnum: ſed ex

hã

his nō ſit, vt palàm eſt: ergo nec ex illis. Maior probatur; quia vtrobique videtur par ratio inueniri, cùm nō ſolùm forma ſubſtantialis, ſed etiam accidentaria ſeſe habeat ad materiam, vt actus ad potentiam, quam perficit.

3. Argum. Tertium. Quæ magis diſtant, minùs inter ſe vniuntur; ſed forma ſubſtantialis & materia magis diſtant, quàm accidens & ſubiectū, cùm forma ſubſtantialis ſit ens in actu, materia ens in potentia: contrà verò tam accidens, quàm eius ſubiectum ſint entia in actu: Igitur minùs poterūt inter ſe vniri forma & materia, quàm accidens & ſubiectum: quare cùm hæc non conueniant in vnam tertiam naturam, quæ ſit ens per ſe, neq; illa conuenient.

4. Argum. Quartum. Ea, quæ non affectant mutuam vnionem, nō poſſunt inter ſe naturaliter coniūgi: ſed materia cùm ſit, vt alibi diximus, cauſa diuerſitatis & multitudinis; (vnde à Philoſophis dualitas & infinitum vocabatur) minimè affectat vnionem: non poteſt ergo naturaliter cum forma coniungi; proindeq; nec ex mutuo eorum complexu vnum quid exiſtet.

5. Argum. Quintum. Saltem inter materiā & formam humanam non poteſt naturalis nexus intercedere: ergo ſaltem hæ non poſſunt in vnius compoſiti per ſe naturam connecti. Antecedens probatur: quia ſi talis vnio eſſet naturalis, ſequeretur animam ſeparatam habere natiuam propenſionem ad materiam, ſicq; ſtatū extra corpus eſſe ei violentum; & quod inde videtur conſequi, reſurrectionem corporum futuram naturalem, non verò diuinæ poteſtatis miraculo exhibendam; quod falſum eſt.

6. Argum. Sextum. Si ex hac forma & hac materia fieret vnum per ſe, pari ratione ex hac forma & quacunq; alia materia poſſet effici per ſe vnū: ſed non poteſt; ergo, &c. Maior probatur: quia quælibet materia prima eſt pura potentia: quę videtur eſſe tota ratio, cur ex illa & forma ſubſtantiali dicatur vnum fieri. Minor inde ſuadetur: quaſi ex hac forma & qualibet materia poſſet fieri vnum, vtiq; habet hæc forma ſine diſcrimine ordinem ad quamlibet materiam: quod tamen falſum eſſe ea ratio oſtendit, quia non magis pendet forma à certo efficiente, quàm à certa materia, à qua educitur, cuiue vnitur. Quare ſicuti forma huius equi, v.g. nequiuit ab alio, quàm à proprio ſuo progenitore effici, ita nec è cuiuſuis materiæ, ſed certæ & definitæ poteſtate educi potuit. Et quod inde conſequens eſt, non cuilibet materiæ, ſed certæ ſibiq; à natura deſtinatæ, ad vnius compoſiti ſocietatem coniungi poterit.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR PARS AFfirmatiua quæſtionis.

Quinq; vnitatum modi. VT propoſitæ quæſtioni ſatisfiat, prænotandum eſt, quinq; eſſe, quod ad præſens inſti- A tutum attinet, vnitatum diſcrimina, à quibus totidem modis vnum dicitur. Prima vnitas eſt aggregationis, vt in aceruo lapidum. Secunda ordinis, vt in exercitu, quæ maior eſt, quàm prima; magis enim vniuntur, quæ ordinem habent, quàm quæ turbata confuſione diſſoluta ſunt.

Tertia eſt vnitas per accidens, vt in accidente, & ſubiecto cui inhæret; quæ maior eſt quàm ſecunda; etenim in ſecunda nullum eo- B rum, quæ ordinem habent, in altero inſidet. Quarta eſt vnitas per ſe in rebus compoſitis, quæ videlicet reſultant ex compoſitione partium, in aliquam tertiam naturam coëuntium, qualis cernitur in quantitate bipalmari, compoſita videlicet ex duobus palmis inter ſe, vno eodemq; cōmuni termino coniunctis. Et hæc vnitas maior eſt, quàm tertia, cùm vnitas per ſe reddat abſolutè vnum; vnitas verò per accidens non niſi cum adiectione & ſecundum C quid. Quinta eſt vnitas per ſe in rebus ſimplicibus, & in ſubſtantijs à materiæ commiſtione liberis: & hæc cæteris longè præſtat, cùm emineat extra omnem compoſitionē partium realiter diſſidentium. Cùm ergo ab his quinque vnitatum differentijs vnum dicatur, dum in quæſtionem adducimus, vtrum ex materia & forma vnum fiat, accipiendum eſt vnum, vnitate quarto modo ſumpta.

Concluſio. Concluſio ſit Ex materia & forma ſubſtan- D tiali fit vnum per ſe. Hæc traditur ab Ariſtotele lib.2. de anima cap.1. text.7. & 8. Metaph. cap.6. text.15. à D. Thoma prima part. q.76. art.7. Scoto. 8. Metaph. cap. vltimo q.4. Durando in 2. d. 12. qu.2. Alenſi 3. part. quæſt.7. memb.1. art.1. Eſtq; eius veritas inde conſpicua, quia ex formæ & materiæ nexu reſultant compoſita naturalia; vt homo, ignis, cœlum aliaq; eiuſmodi, quorum vnumquodq; eſt totum quid per ſe vnum. *à Sonc. 8. Metaph. quæ. 28. Iauello q.7.*

E Si quis verò ſciſcitetur, quænā huiuſce mutuæ cohæſionis & nexus cauſſa ſit? dicendum in primis, non poſſe materiam & formam in vnum coniungi, niſi illa ad hanc recipiendam idoneis accidentibus ab agente præparetur; atq; ita dari cauſſam extrinſecam prædicti nexus, nempe ipſum generans: tum præterea diſpoſitiones ab eo inductas; quæ partim ad cauſſam ipſam efficientem, partim ad materialem ſpectant. Ad efficientem, quatenus ſunt F inſtrumenta, per quæ generans operatur: ad materialem, quatenus vagam materiæ potentiam coërcent, habilemque reddunt ad hanc certam & definitam formā recipiendam. Cæterùm nulla datur interna cauſſa media, cur ex materia diſpoſita, & ex forma ſubſtantiali vnū per ſe fiat (eo modo, quo, verbi gratia, in linea datur punctum, copulans in vnum duas lineæ medietates) nec huius rei alia ratio eſt, niſi quòd pura potentia, eiuſque actus ſubſtantialis, ad ſe primò viciſſim ordinantur, & ingenita propenſione abſque alio medio in

Diſpoſitiones ab agente inductæ ad quod genus cauſſæ pertineant.

Cur ex materia et forma ſubſtantiali fiat vnum per ſe.

vnum conſpirant, ac deniq; naturali quadam ſocietate ad totum perficiendum vniuntur, vt locis antè citatis docet Ariſtoteles, edifferitq; Scotus in 2.d.12.qu.1. & Auerroes 2.de anima, commento 7. D.Thomas 2. cõtra gent.cap.70.

De hoc Academicorum dogmate Galenus lib. de dogm. Plat. & Hip. Beſſario lib.3. contra Calumn.ca 22. Fernelius li. 4 Phyſ c.2.

Quare minimè audiendi ſunt Academici, qui, quòd viderent hominis formam & materiam, naturas eſſe quàm maximè diſpares, commenti ſunt, animum noſtrum à ſummo rerum opifice conditum, priuſquam denſum hoc & tenebricoſum noſtri corporis ergaſtulum ſubeat, inprimis corpuſculo quodam illuſtri, tanquam ſimplici veſte indui; tum alio ſubtili quidem, ſed minùs ſplendido, & ex tenuium præſertim elementorum permiſtione concreto exteriùs contegi; vt ijs ſtipatus in tertium hoc mortale corpus ingrediatur, & huiuſce medij interiectu cum eo ſocietatem coëat. Hæc inquam Academicorum, non tam dogmata, quàm inſomnia, auſcultãda nequaquam ſunt. Vt enim in præſentia omittamus eum errorẽ, quo humanos animos ante propria corpora conditos faciunt; etſi materia & forma, ſiue humana, ſiue alia quæcunq;, vſq; adeò inter ſe naturis diſtent, vt ſint primò diuerſæ; poſſunt tamen ſine eiuſmodi vinculo in vnius compoſiti rationẽ arctiſſimè aſſociari: quia ad id non naturæ ſimilitudo ſpectari debet, ſed coaptatio & proportio, quæ magna eſt rerum conciliatrix. Vnde & Plato ipſe, tam mundi, quàm hominis partium vincula, proportiones eſſe, quibus ſingula inter ſe colligantur, in Timæo prodidit.

Proportio magna rerũ cõciliatrix.

ARTICVLVS III.

DVBII CVIVSDAM enodatio.

SAnè cùm formæ tanta ad ſocietatem cum materia ineundã inſit propenſio, iure quæſierit aliquis, num anima ſeparata non impedita, poſſit vt propria ſemetipſam vnire corpori, ſi ei omnibus ſuis organis, totoq; accidentium apparatu inſtructũ, abſq; alia forma ſubſtantiali diuinitus offeratur. In hac dubitatione affirmatiuam partem ſequutus eſt, præter alios, Henricus Gandauenſis, quodlib.11. q.14. negatiuam Scotus, in 4. diſt.43. qu.3. art. 3. & Capreolus, eadem diſt. q.2. art.3. Richardus verò ibidem, in 3. principali q.2. vtranque probabilem iudicat.

Cum Henrico videtur ſentire Aureolus, & Bernardus apud Capreolum ead. qu.

Placet opinio Henrici. Non eſt enim cur negemus, poſſe animam ſeſe intimè præſentem exhibere tali corpori, quemadmodum & ſpatio, in quo conſiſtit, & aëri à quo ſpatium occupatur, intimo atq; indiſcreto ſitu adeſt. Deinde, cùm animam in corpore diſpoſito, vt in proprio perfectibili exiſtentem, naturæ neceſſitate ſequatur informatio animatioq; eiuſdem corporis, non ſecus ac albedinem

A corpori inhærentem dealbatio; vtiq; non eſt etiam, cur inficiemur, copulatum iri tunc animam Socratis cum ſuo corpore, ita vt ex vtriuſque nexu Socrates reuiuiſcat. Non enim propterea id, quod interierat, dicetur idem numero redire per naturam; ſed vi miraculi, quo ponimus conſtitui diuinitus materiã eo modo, quo diximus. Neq; etiam tunc deſiderabitur actio, qua attingatur vnio animæ cum corpore; tum quia in hominis generatione e-

Occupatio.

B iuſmodi actio ex parte generantis, non eſt diſtincta ab illa, qua materia congruis diſpoſitionibus præparatur, quæ præparatio in hoc euentu diuina virtute præſtanda eſt: tum quia, vt anima Socratis eadem actione creatur, & vnitur materiæ; ita nunc eadem actione, qua ſeſe in materiam intulerit, eidem copulabitur. Et verò id amplius habet ortus aliarum formarum, quæ è materiæ ſinu educuntur, quòd præter illam, vel illas potiùs actiones, quibus

Lege Capr. in 2. d.15.q. 3. art 3. Scot d.17 qu.1.

C materia ad earum receptionẽ diſponitur (tot enim interueniunt actiones, quot accidentia realiter diſtincta à generante in materiam inducuntur) alia quoque detur actio ab eodem generante elicita, quæ ad formam intrinſecè terminetur, eam ſimul producendo & copulando cum materia. Quod in animam homini, minimè cadit: hæc enim, vt eſt per ſe ſubſiſtens atque immaterialis, ita corporea generãtis actione immediatè, ſiue intrinſecè attingi

Lege Ferrar. in cõtra gent. c.26. Sonc. 7. Metaph. q.25.

D nequit: etſi dici poſſit extrinſecus attingi actionibus, materiam ad ipſius introductionem cõcinnantibus.

Vt verò ea, quæ diximus, planiùs intelligas, aduerte, circa prædictam vnionem materiæ cum forma, vnionem trifariam ſumi. Primùm, pro actione, qua forma materiæ vnitur. Secundo, pro illapſu, quo forma ſeſe in materiæ ſubſtantiam penitus inſinuat, pariterq; ſubſtãtia materię in ſe, ac quo quaſi premio formam

Vnio tripliciter accipitur.

E recipit, qui nexus eſt vnio ſubſtantialis. Tertiò, pro relatione vnionis, quæ conſurgit inter materiam & formam. Hæc ergo tria in eodem temporis puncto conſtant, eo tamen ordine, vt actio, qua forma materiæ iungitur, ſit prior natura, quàm vnio ſubſtantialis; (ſiquidem hæc illam ſupponit) & vnio ſubſtantialis prior ſit, quàm relatio vnionis; quia illa proximum eſt huius fundamentum, ſiue, vt vocant, ratio fundandi. Verum præter hæc datur vnitas totius

Lege Caiet. 1. p.q.76. ar 1.

F compoſiti, quod eſt tertia quædam natura, à materia & forma realiter differẽs, vt† alibi ſtatuimus.

† Cap.2 huius lib. qu.1 art 3.

ARTICVLVS IV.

RESPONSIO AD ARGVmenta primi articuli.

NVnc primi articuli argumenta ſoluamus. Ad primum dicendum eſt: inductis à generante ſiue à cauſa effectrici accidentibus, quibus

Sol.1.arg.

quibus materia ad recipiendam formam idonea redditur, nõ requiri aliquod medium, quo materia & forma inter ſe concilientur, ſed ſuopte ingenio ac per ſe immediatè copulari. Itaque dãda eſt prior pars maioris, in hunc ſenſum intellecta, & ad primam eius impugnationem dicendum, vt plura in vnum coëant, egere mutua accommodatione & proportione inter ſeſe; verùm hanc inter materiam & formam dari, vti diximus. Quod verò ad ſecundam impugnationem attinet, Henricus Gandauenſis quodlib.7.q.17. Aegidius in 1.diſt.23. q.2. Soncin.5.Metaphyſ.qu 22. Maironius in 4. d.12.qu.8. negant, poſſe diuinitus effici, vt forma materiam omni quantitate exutam informet. Idemque de mente ſancti Thomæ eſſe, ac ſibi videri probabile, ſcripſit Capreolus in 1. diſt.42.qu.1.art.vltimo. Nobis tamen oppoſitum videtur cum Argentinate, in 3.d.5.quæſt.1. art.1. Scoto in 4.diſt.10.q.2. Baſſolio d.12.qu.2. & alijs. Nec enim ex eo vlla ſequetur implicatio. Itaque poteſt diuina virtute anima Socratis nudæ materiæ vniri: quo in euentu reſultabit ex ijs compoſitum quoddã naturale, nempe Socrates, cõſtans partibus phyſicis, ad eius eſſentiam pertinentibus; licet organorum apparatu & integrantium partium diſtinctione careat. Hæc enim, vt Socrates cohæreat, non abſoluta, ſed phyſica tantùm neceſſitate exiguntur, cùm ſint accidentia materiæ, totique compoſito aduentitia.

Solut.2. Ad ſecundum, neganda eſt maior, dicendumque, non eandem eſſe rationem in forma accidentaria, atque in ſubſtantiali, vt ex vtrauis ſimul cum materia vnum fiat. Materia enim per ſe primò ordinatur ad formam ſubſtantialem, vt potentia ad actum ſui generis inſita proportione idoneum, aptumq; vt ambo in vnam tertiam naturam coëant: quæ habitudo inter materiam & accidentariam formam nequaquam cernitur. *Obiectio.* Quòd ſi quis opponat, Ariſtot.lib.2.de Anima, cap.1.text.7. aſſerere, ex corpore & anima fieri vnum, quemadmodum ex cera & figura. Quare ſi ex his non efficitur vnum per ſe, nec ex anima & corpore, & vniuerſim nec ex materia & forma vnum per ſe conſtare. *Dilutio.* In promptu eſt quod reſpondeamus; nimirum, ſimilitudinem formæ & ceræ non in eo poſitam eſſe, quòd eadem ſit vnitas eius, quod ex anima & corpore, & eius, quod ex cera & figura reſultat: ſed quòd neque anima, neq; figura egeant medio, quo connectantur ad conſtituẽdum compoſitum: etſi quoad vnitatem diſpar ſit vtriuſq; compoſiti conditio, cùm alterum ſit vnum per ſe, aliud verò per accidens.

Solut.3. Ad tertium Dicendum; quæ magis diſtant quoad proportionẽ, minùs inter ſe vniri, non tamen quæ magis diſtant ſecundùm naturas: nunc verò materiam & formam, ſi mutua vtriuſque proportio & habitudo ſpectetur, maiorem inter ſe habere conuenientiam: ad con-A dendum vnum, quàm ſubiectum & accidentia, vt ex dictis patet. *Obiectio.* At non deerunt, qui probare contendant, ex ſubiecto & accidente effici vnum per ſe, propterea quòd generatio accidentaria, qua Socrates albeſcit, eſt mutatio per ſe vna, quę proinde in vnum terminum per ſe fieri debet, non in alium, quàm in compoſitum ex Socrate & albedine. *Reſponſio.* Reſiſtendum tamen his erit, fatendo, eam mutationem eſſe per ſe vnam; ſed negando, terminari ad compoſitum B ex Socrate & albedine: re enim vera non terminatur niſi ad album, quod eſt quid per ſe vnum, vtpote importans primariò albedinem; ſecundariò, & vt connotatum, Socratem, cui albedo inſidet.

Solut.4. Ad quartum, negandum eſt, materiam non affectare vnionem cum forma, ſiquidem naturali propenſionę in eam fertur, ipſamq; expetit, vt alibi ex Ariſtotele & Platone docuimus. *Cur materia diuiſionis & multitudinis cauſſa dicatur.* Neque obſtat, quòd à quibuſdam Philo-C ſophis materia diuiſionis & multitudinis cauſa perhibeatur; (ob id videlicet potiſſimùm, quòd in ſublunari orbe, dum alias atque alias formas ſucceſſione admittit, & ipſa vna eademque ſecundum ſpeciem manens in varias partes ſecatur, ſingularium ſenſibilium multitudinem & diuerſitatem mundo exhibet) Non enim hoc mutui inter ipſam & formam amoris conſenſum conſpirationemq; adimit, cùm vis amoris ex parte materiæ in eo conſiſtat, D quòd ad formas inclinetur, eaſq; in ſe recipere exoptet, & receptas ſuo gremio complectatur ac foueat, nec niſi contrariarum qualitatum impulſu dimittat.

Solut.5. Ad quintum, negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum; animam habere ad corpus naturalem inclinationem, etiam dum eſt ab eo ſeparata: & hunc ſtatum nec eſſe illi violentum, cùm ei anima ipſa non renitatur, quod ad rationem violenti exigitur: *Ita D.Aug. 12.ſuper Geneſ.c.35. D.Thom.1.p. q.26.art.1. ad 6.* E nec tamen naturalem (quidquid putarit Auicenna, cuius opinionem alibi confutauimus) cùm naturale ſit animæ, eſſe in corpore, cuius forma eſt: ſed eſſe ei præter naturam, vt ſentit D.Thom.1.par.q.89.art.1. & Caiet.in commentarijs eiuſdem loci, qui ſtatus inter violentum & naturalem medius eſt. Verùm licet anima ingenitam propenſionem habeat ad corpus, non idcirco reſurrectio cenſenda erit naturalis; ſed ſimpliciter ſupra naturam, ex parte mo-F di & principij actiui, quod erit virtus diuina, ſupra conſuetum naturæ ordinem & facultatem agens: eſto prędicta reſurrectio ſecundum quid naturalis dici poſſit, videlicet quoad finem, quatenus naturale eſt animæ vniri corpori, vt explicat S.Thomas 4. contra gentes cap.81. Scotus in 4.diſt.43.q.4. *Lege D.Th. in 4.d.43. qu.1.art 3. Caiet.1.par. q.76.art.5. Ferra.loco hic cit.contra gent.*

Prò explicatione vltimi argumenti aduerte inprimis, ſi materia cœleſtis & ſublunaris inter ſe ſpecie diſtinguantur, quod in libris de cœlo expendimus; nec materiam cœleſtem habere ordinem ad formas ſublunares, nec ma-

A teriam ſublunarem ad formas cœleſtes; proindeq; nulla vi, etiam diuina, poſſe ex iis promiſcuè fieri vnum: quia non ex qualibet pura potentia & actu ſubſtantiali, ſed ex iis, quæ inter ſe ordinem & proportionem habent, vnum conficitur. Si verò formam aliquam ſingularē ex inferioribus, cum materia inferiori cōparemus, nō poterit ea cuilibet materiæ (eſto quælibet ſit pura potentia; nec enim ex hoc tantùm ratio vnionis petenda eſt) per naturam vniri, B ſed ſibi propriæ & peculiari: quia ſi forma materialis ſit, pendet naturaliter eius conſeruatio & productio ab ea materia, de cuius poteſtate elicitur; vt probat ratio adducta in argumento, ad confirmationem minoris propoſitionis. Licet non oporteat eam materiam decurſu temporis eandem prorſus eſſe, quoad omnes ſui partes, ſed ſaltem eandem cōtinuatione. Quòd ſi forma immaterialis ſit, hoc eſt, anima humana, pendet etiam à propria materia; C non quoad eſſe, cùm extra illam cohærere valeat; ſed quoad officium informandi.

Materia & forma ſublunaris abſolutè ſpectata, ad ſe viciſſim inclinantur.

At enim verò, vt Fonſeca lib. 5. Metaph. c. 2. q. 14. ſect. 2. & 3. annotauit, quęlibet forma ſublunaris, poterit cuiuis portioni inferioris materiæ diuina virtute coniungi: non quòd earum inclinatio à Deo mutari poſſit; cùm ſit ipſa materiæ & formæ natura: ſed quia ſi ambę ſecundum ſe abſolutè ſpectentur, ad ſe mutuò inclinantur, habentque congruam proportionem, vt vniri queant: D nullaq; forma ſublunaris ab vlla materia inferiori dependet neceſſitate abſoluta, ſed phyſica duntaxat; quatenus hæc numero forma ab agentibus naturalibus, quæ limitatæ virtutis ſunt, non niſi interuentu & inſtrumētaria vi horum ſingularium accidentium, poteſt in hac materia produci, eidemque vniri, ſi materialis ſit, vel vniri tantùm, ſi immaterialis exiſtat. Item etiam (quod ex eo ſequitur) quatenus in nulla materia, præterquam in hac, E datur cōpleta habilitas naturalis, ad hanc ſingularem formam recipiendam. Quæ cōpleta habilitas duo requirit, videlicet proportionem ipſius materiæ ad formam, & aptitudinē ad illam recipiendam, ſibiq; copulandam, vel ad copulādam ſolùm, in ordine ad agens phyſicum. Vnde intelliges, ad vnionem huius materiæ cum hac forma, diuina virtute peragendam, pauciora requiri, quàm ſi eadem vnio agentium naturalium facultate pręſtari debeat.

F

QVÆSTIO XII.

VTRVM OMNES AC SOLAE *formæ ordinis naturalis è materia ſubiectiuę potentia educantur.*

ARTICVLVS I.

VIDERI PARTEM NEGATI*uam veram, quo ad formas naturalis ordinis.*

Formarum maxima genera.

QVia formæ, de quibus in hac diſceptatione agimus, aliæ ſunt naturalis ordinis, vt forma equi, albedo, quantitas: aliæ non naturalis, vt gratia, lumē gloriæ, & formæ artificiales (accipimus enim naturale ita preſsè, vt ab arte facto diſtinguatur) propoſitam diſceptationem ab iis, quæ priori genere continentur, auſpicabimur. Ac primum quòd dicēdum non ſit, eiuſmodi formas de materiæ potentia educi, hunc in modum videtur oſtendi.

1. Argum.

Formæ ſecundum rationes, quas Theologi ſeminales vocant, latent in materia: ergo etſi ante cuiuſque rei compoſitæ ortum nondum ſe probant, actu tamen in materia iam inſident; atq; adeò non ab illa denuò excitantur. Aſſumptum probatur teſtimonio D. Auguſt. cap. 7. & 8. lib. 3. de Trinit. vbi docet, omnium, quæ ad oculos noſtros prodeunt, occulta quædam ſemina in elementis mundi latére, per quæ illa, quæ in occulto erant, in apertum progrediuntur. Accedit, quòd ſi formæ non actu præiacent in materia, ſed à genitore efficiuntur, nulla generatio reſpectu materiæ naturalis erit, ſed violenta, cum ab Ariſtot. lib. 3. Ethic. cap. 1. violentum definiatur id, cuius principium extrà eſt, ita vt nullam id quod patitur, vim conferat.

2. Argum.

Secundò. Quod creatur, non egreditur de poteſtate materiæ, vt Philoſophi vna voce confitentur, at formæ omnes, ſi nihil earum præfuit, è nihilo fiunt; quod nihil eſt aliud, quàm creari: Igitur nulla è materiæ poteſtate egreditur.

3. Argum.

Tertiò. Idem probare licet in formis notionalibus, ſiue intentionalibus, per quas nimirum potentiæ in obiecta intēdunt, quales ſunt imagines colorum, cæteraq; cognoſcibilium rerum ſimilitudines. Nam cùm eductio realem tranſmutationem deſignet, eiuſmodi autem formæ ſine rei tranſmutatione adueniant, quo pacto de ſubiecti potentia educentur.

Forma intentionalis.

4. Argum.

Quartò. Aſcenſus lapidis, motus circularis ignis, aſpectus homini cæco diuina virtute collatus, relatio ſimilitudinis inter duos candores, cæteræque relationes, quæ rebus phyſicis adueniunt, ſunt naturales formę: & tamen has de materiæ potentia non educi, ea ratio probare videtur; quia in lapide non eſt potentia naturalis ad aſcenſum, ſed violenta; in igne non niſi neutra ad conuerſionem; in cæco non niſi obedientialis ad aſpectum. Denique relationes, ſicuti produci non dicuntur, ita neque educi dicendæ ſunt.

ARTICVLVS II.

QVIBVS ARGVMENTIS VI*deatur oppoſitum oſtendi, de formis non naturalis ordinis, & de anima rationali.*

Contrà

1. Argum. De formis artificialib.

COntrà verò, quod formæ non naturales à ſubiecti potentia educantur, videtur poſſe concludi: ac pro artificialibus ita opponimus. Formæ artificiales (vt forma ſtatuæ) habent in ſubiectis potentiam naturalem, quod eis forſitan quis deeſſe crederet: educuntur igitur de illorum poteſtate. Probatur antecedens; primum, quia ars non quamlibet materiam, ſed natura aptam & idoneam ad opus aſſumit. Vt enim eſt in prouerbio Pythagorico: Non ex quouis ligno fit Mercurius. Deinde, quia alioqui dicendum eſſet, eas formas creari ad eum modum, quo gratia creari dicitur, propterea quòd anima non habeat reſpectu illius naturalem potentiam.

Pythagoricum prouerbium.

2. Argum. De gratia.

Sed quòd ipſa etiam gratia excitetur de potentia animæ, probatur. Namq; vel anima in genere cauſæ ſubiectiuæ; per ſe & vi ſua continet, conſeruatq; gratiam diuinitus infuſam; vel ad eam continendam ſupernaturali Dei auxilio eget. Hoc poſterius non videtur dandum, ſi detur primum, ſequitur animam habere naturalem inclinationem & potentiam ad recipiendam gratiam. Nam quidquid poteſt aliquam formam naturaliter ſuſtinere, poteſt eandem naturaliter recipere. Nihil ergo obſtat, quo minus gratia de animę potentia eliciatur, proindeq; alia ſimilia dona ſupernaturalia.

3. Argum. De forma humana.

Poſtremo, Forma humana prodit è potentia materiæ: non eſt igitur cur inter cæteras rerum naturalium formas ab hac communi lege excipiatur. Antecedens oſtenditur. Primùm, quia non minorem vim habet homo, ad formam ſuę ſpeciei è materia promendam, quàm cæteræ animantes; alioquin præſtantiſſimum animal deterioris eſſet conditionis. Secundò, in materia eſt potẽtia naturalis paſſiua, ad excipiendam formam humanam: Ergo in ordine agentium naturalium dabitur etiam aliqua facultas actiua, à qua in eandem materiam inferatur. Deinde, quia vis actiua inſtrumenti, poteſt virtute principalis agentis excitari vltra ſuam ſpeciem; vt patet in phantaſmate, cuius inſtrumentaria opera ac miniſterio, intellectus agens ſpecies intelligibiles in patientem imprimit: Poteſt igitur facultas gignendi, etſi materiæ inhæreat, prout animæ rationalis inſtrumentum eſt, alterius animæ productionem attingere. Quare non videtur negandum, animum hominis elici è potentia materiæ.

ARTICVLVS III.

REFVTANTVR FALSAE QVOrundam ſententiæ.

Opinio Anaxagoræ.

IN propoſita quæſtione, magna diſſidentium Philoſophorum contentione certatum fuit. Qui enim Anaxagoræ diſciplinam ſecuti ſunt, aſſeruêre, formas omnes ſingulis

A in rebus occultas eſſe, viq; gignentis cauſæ ex fortuita ac turbata congerie in ordinem traduci, & quaſi ſopitas excitari, atque in certam ſpeciem componi. Hanc opinionem capite 4. huius libri confutauit Ariſtoteles. Altera fuit Platonis ſententia in Phædone, qui docuit rerum intereuntium formas non ſemper in materia extitiſſe; ſed in ipſam ex idearum fontibus, id eſt, (ſi probè cum Ariſtoteles interpretatur) à ſubſtantijs quibuſdam, per ſe extra ſin- B gularia cohærentibus, in materiæ conceptaculum influere. Hoc etiam placitum multis in locis coarguit Ariſtoteles, oſtendens, eas ſubſtantias nullo pacto in natura dari poſſe, fruſtraque illas ad rerum generationem aſciſci. Auicenna autem in ſua Metaphyſ. tractatu 9. cap.4. & 1. ſufficientiæ cap. 10. intelligentiam quandam finxit inter cæteras poſtremam, eandemque ſublunaris mundi gubernatricem, à qua in materiam, ab agente phyſico priùs diſ- C poſitam, rerum naturalium formæ inducerentur; quam proinde cholcodeam, hoc eſt, formarum datricem vocauit.

Platonis.

Vt 1. Metap. c 7. text. 25. & li. 7. c. 8. text. 28. & lib. 12. ca. 3. tex. 18 & li. 13 à cap. 7. & 2. de gener. cap. 9.

Auicennæ.

Contra illum Platonis, & hunc Auicennæ errorem, reclamat tum natura ipſa, indignè ferens adimi ſibi nobiliſſimam ſuam operationem, id eſt, generationem ſubſtantialem, tum ſchola Peripatetica communi conſenſu. Argumentatur verò contra eum D. Thomas 3. D contra gentes cap. 69. & 103. alijſque in locis, & ratione deſumpta è ſeptimo Metaphyſ. Ariſtotelis cap. 7. & 8. hunc in modum. Omne agens producit ſibi ſimile: id autem, quod in natura generatur, non eſt forma tantum, ſed compoſitum ipſum (quia eius eſt fieri, cuius eſt eſſe; compoſitum autem propriè eſt, quia per ſe in ſuo eſſe cohæret & ſubſiſtit) oportet ergo, vt ipſum generans non ſit forma tantùm, ſed compoſitum ex materia & forma. Quare E nec Platonicæ ideæ, nec intelligentia Auicennæ; ſed id quod ex forma & materia conſtat, formas in materiam inducit, & compoſita naturalia progignit.

Sentẽtia Peripatetica, de eductione formarum.

Vt 1. par. q. 65. art. 4. & q. 105. art. 1. de potent. q. 6. art. 3. & li. 9. art. 10. vide etiam Herueum q. 4. de vnit. form.

Quòd ſi quis hanc rationem cauilletur, quòd ex ea ſequi videatur, nullum compoſitum phyſicum poſſe à Deo effici, cùm inter illud, quà tale eſt, & Deum ſimilitudo non ſit: occurrit D. Thomas, compoſitum ex materia & forma aſſimilari Deo, non quidem ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum continentiam F virtualem: quatenus formæ omnes & materia ipſa, quæque ex his conſtituuntur, virtute in Deo inſunt; quod tamen nulli formæ creatæ, quantumlibet naturæ dignitate excellat, conuenire poteſt. Sola enim forma, quæ eſt actus purus, atq; omnis limitationis expers, ad nullum certum effectum coarctatur; ſed circumſcriptè totam eſſendi & operandi vim in ſe cohibet, vt D. Dionyſius 5. cap. de diuinis nomin. ſapienter docet.

Impugnatur hac ratio à Dur. in 2. d. 7. q. 4 propugnatur à Ferrar. 3. contra gent. ca. 103.

Ita verò communis eſt Theologorum ſententia, non poſſe vllam ſubſtantiam à materia

D. Aug. 12. de Ciuit. ca. 24. & ſeq. & lib. 3. de Trinit. ca. 8. Alenſis 2. par. qu. 43. mēb. 2. diſt. Thomæ 3. contra gent. c. 103. D. Bonau. in 2. d. 7 qu. 2. & aliorum eadem diſt.

A abſolutam, excepto Deo formam aliquam, ſiue ſubſtantialem, ſiue accidentariam, in materiam per ſe inducere, ſed duntaxat applicando naturalia actiua paſſiuis; hoc eſt, non poſſe angelos, ignem v. c. producere, niſi cauſas phyſicas, quibus excitari ignis queat, aptè copulando. Id quod etiam hac ratione oſtenditur. Nam ſi poſſent eiuſmodi formas per ſe inuehere in materiam, vel id efficerent tanquam agentia naturalia, vel tanquam artificialia, id eſt, more eorum, quæ arte operantur. B Non priori modo; quia cauſæ naturales determinatæ ſunt à natura ad certas actiones, peculiariaque effecta edenda; vt ignis ad producendum ignem, non aquam; calor ad calorem, non frigus: at Angeli non ad vnam magis, quàm ad aliam formam exhibendam præfiniuntur. Non poſteriori modo; quia ars ſupponit naturam, atque ita Angeli ſupponerent formam phyſicam, quam inducere in materiam conarentur. Nullo igitur pacto per ſe formam aliquam gignere queunt. C Quia tamen elementorum proprietates, & aſtrorum contuitum, influxumq; ſyderum, ac denique omnium rerum occultas vires pernoſcunt; & corpora quæ ipſis quoad motum localem obediunt, paruo negotio aliunde comportare queunt: non eſt eis difficile, formas, quæ per eiuſmodi cauſas in materiam introduci poſſunt, ad eum modum excitare. D Atq; hoc pacto Magi, ope dæmonum, quibus ſe nefaria ſocietate aſtringunt, nonnunquam opera edunt admiranda; neq; tantùm ſpectricis & fictitijs rebus oculorum aciem eludunt, ſed veras etiam res, vti veros ſerpentes ſubitò progenitos, aſpectui offerunt, vt præter alios docet D. Auguſtinus 20. lib. de Ciuit. Dei, cap. 19. & 3. lib. de Trinit. cap. 7. & 8.

Magi interdum ope dæmonum res veras aſpectui exhibent.

ARTICVLVS IV.

APPROBATVR ARISTOTELIS opinio, traduntúrq; variæ potentiarum notiones, quæ ad rem præſentem faciunt.

Sententia Ariſtotelis.

INter ea Philoſophorum dogmata, quæ articulo proximo confutauimus, medium locum tenet Ariſtotelica, & vera ſententia, quæ ſtatuit, formas ante cuiuſque rei ortum, neque actu exiſtere; ſic enim nihil denuò gigneretur: neque prorſus non exiſtere; alioqui iam aliquid natura ex nihilo efficeret: ſed eſſe poteſtate in materia, & naturalium cauſarum efficacitate, de illius potentia & quaſi gremio exciri, & ad actum perfectionemq; adduci. Quod Ariſtot. decretum aſtruit D. Thomas 1. parte quæſt. 45. artic. 8. Henricus Gandau. quodlib. 4. quæſt. 14. Scotus in 2. diſtinct. 18. quæſt. vnica. Duran. quæſt. 2. Capreolus diſtin. 17. quæſt. vnica. Heruæus in tractatu de vnitate formarum quæſt. 3. alijq́ue Peripatetici ferè omnes, varijs in locis.

Soncinas 7. metaph. q. 27. & 28.

Potentia naturalis.

Vt tamen huic doctrinæ lucem afferamus, explicandum erit, quid ſit naturalis potentia; quid ea, quam obedientialem vocant; quid etiam neutra, & violenta. Potentia naturalis eſt ordo, propenſio inclinatióve, cuique rei inſita, ad id quod ſibi conſentaneum eſt, vt potentia materiæ ad formam ſibi proportionatam, vis oculi ad videndum, intellectus ad intelligendum, denique cuiuſque ſubiecta facultas ſeu capacitas ad actum ſibi naturalem. Potentia obedientialis, eſt aptitudo, ſeu non repugnantia, quam res habent ad aliquid obtinendum, ab eo, cui vel præter, vel ſupra naturæ modum obedire aptæ ſunt. Quomodo ineſt ligno potentia ad formam ſtatuæ quæ eſt præter naturam, prout natura ab arte diſtinguitur, & humanitati conuenit potentia ad vnionem cum Verbo diuino, vt D. Thom. ait 3. par. qu. 4. art. 1. quæ vnio eſt ſupra vim & facultatem totius naturæ creatæ.

De Potentia obedientiali D. Thom. in 2. d. 18 q. 2. art. 2. Capr. in 1. d. 42. q. vnica art. 3. Heruæ. trac. de materia cœli qu. 1.

Num verò præter hanc bipartitam potentiæ notionem, danda ſit etiam in rebus phyſicis potentia neutra, & violenta, comparatione aliquorum actuum, diſceptatio non parua eſt. Vocatur autem potentia neutra ea, qua res neque repugnat, neque inclinatur: violenta, qua repugnat. Scotus quæſt. 1. prologi, & in 2. diſtinct. 2. quæſt. 6. alijſque in locis, vtramque dari putat. Caietanus in 3. tom. tract. 3. quæſt. 1. violentam admittit, neutram negat. Nos quid veriſimilius videatur, ita breuiter ſtatuimus. Si materia ſumatur, non per ſe tantùm, ſed vnà cum forma, cui ſubeſt, nonnulli actus ſeſe offerent, ad quos non naturalem habeat potentiam, ſed violentam, vel neutram. Huiuſce pronunciati veritas hunc in modum oſtenditur. E Forma terræ affecta grauitate, ſicuti deorſum nititur, ita & aſcenſui repugnat: igitur materia, prout terrenæ formæ in eum modum ſpectatæ ſubiacet, recipiet aſcenſum cum renitentia & repugnantia: ac proinde reſpectu aſcenſus, dicetur habere potentiam violentam. Rurſus forma ignis neque repugnat motui circulari, neque ad illum inclinat, cùm ſit ei præter naturam. Ergo materia, prout ſubſternitur formæ igneæ, recipit motum circularem, ſine inclinatione aut repugnantia; atque adeò reſpectu illius potentiam neutram vendicabit, quæ F etiam obedientialis dici poterit, prout vtranq; explicauimus. Sanè hunc in modum accepta potentiæ neutrius & violentæ aſſertio, minimè videtur à Philoſophis repudianda.

Potentia neutra.

Violenta.

Opinionem Scoti tuetur Fichetus & Barg. eiſdem in locis.

Forma ignis vt ſe habeat ad motum circularem.

ARTICVLVS V.

QVID SIT, FORMAM EDVCI de potentia materiæ, & quibus id formis competat.

Quibus,

QVibus ita poſitis, omiſſa Philoſopho- A rum hac de re controuerſia, dicimus, vt aliqua forma de ſubiecti potentia educi perhibeatur, duplicem conditionem requiri, ac ſufficere: vnam, vt ad id naturalis potentia ſubiecto inſit; alioqui ipſa eductio non eſſet naturalis: alteram, vt quod educitur, ſine talis ſubiecti adminiculo nec effici, nec permanere poſſit; quod vocant pendere in fieri & conſeruari à materia. Etenim quod non ita dependet, haudquaquā è ſubiecto educi, ſed ex- B trinſecùs aduenire cenſetur, vt Ariſtoteles loco, quem mox citabimus, de animo rationis participe enuntiat. Ita patet, vtramque conditionem requiri. Nec verò eſt, cur vlla ampliùs addatur.

1. Conditio.

2. Conditio.

Porrò ob defectum primæ conditionis, neque gratia, neque lumen gloriæ, cæteraque id genus; imò nec artificiales formæ, vt in progreſſu magis patebit, de potentia ſubiectorum excitari dicentur. Ob defectum ſecundæ C conſtat, humanum animum non elici è poteſtate materiæ; quia etſi hæc ad eum recipiendum innatam habeat propenſionem, ipſe tamen extra illam cohærere per ſe valet, & eodem concurſu, quo creatur, & in materiæ gremium à Deo infunditur, extra materiam creari potuiſſet.

Anima humana nō elicitur de poteſtate materiæ.

Liquet igitur, quænam eſſe debeat propoſitæ diſceptationis concluſio; nimirum omnes ac ſolas formas, quæ naturalis ordinis cen D ſentur, educi è potentia materiæ ſubiective, dempta forma humana. Etenim in his omnibus, vt ex argumentorum ſolutione conſpicuum fiet, quæ explicatæ conditiones reperiuntur, præterquam in forma rationis participe, in qua ſecunda conditio locum non habet. Vnde Ariſtoteles libro 3. capite 2. de Generatione animalium, affirmat ſolam formam humanam extrinſecùs accedere, hoc eſt, neutiquam è materiæ ſinu, vt reliquas formas, educi. Atque hanc materiæ vim & potentiam, vel E balbutiebat, vel ſomniabat vetus Philoſophia, cùm omnia in omnibus, id eſt, omnes rerum naturalium formas in materia, è qua res phyſicæ conſtant, eſſe prædicabat.

Concluſio totius quæſtionis.

Propoſita concluſio intelligenda eſt de ijs formis, quæ nunc in materiam inſerūtur. Nam eæ, quarum compoſita in prima rerum molitione à Deo procreata ſunt; videlicet formæ corporum cœleſtium, & elementorum, non fuêre eductæ de poteſtate materiæ. Non enim F rectè, ac propriè de materiæ poteſtate educi cenſetur, niſi ea forma, cuius priuatio cum diſpoſitionibus in materia præfuit: ſic enim priorem conditionem, quam ſuprà poſuimus, intelligendam volumus. At nequaquam dicendum eſt, præfuiſſe tunc in materia priuationem eiuſmodi formarum; cùm tam ipſæ, quàm earum materia & compoſita, eodem inſtanti à Deo prædicta fuerint. Nunc verò non ſolùm formæ elementorum, de ſublunaris materiæ poteſtate euocantur: ſed ipſæ etiam formæ cœleſtes, de poteſtate ſuæ materiæ euocari poſſent, ſi eam Deus cum ſuis diſpoſitionibus abſque formis creaſſet; vel nunc ab eis formas remoueret, deinde eaſdē aliáſue induceret.

Formæ corporum cœleſtium nō fuerunt eductæ de potentia materiæ.

ARTICVLVS VI.

DILVVNTVR ARGVMENTA primi articuli.

NVnc ad dilutionem argumentorum, quæ initiò propoſuimus, veniamus. Quod ad primum attinet, quænam ſint rationes ſeminariæ, de quibus loco citato D. Auguſtinus agit, pertractat D. Thomas, 1. part. quæſt. 115. art. 2. Durandus in 2. Sententiarum, diſt. 18. quæſt. 2. Heruæus ibidem, quæſt. vnica, artic. 3. & in tractatu de Materia cœli, quæſt. 2. Aegidius in 2. diſtinct. 8. Capreolus in 1. diſtinct. 42. quæſt. vnica, artic. 3. Vdalricus in ſua Summa, libro 4. Henricus Gandauenſis quodlibet. 4. quæſt. 14. Sed omiſſis controuerſijs dicendum, rationes ſeminarias nihil eſſe aliud, quam naturalium cauſſarum, ſeu agentium, ſeu patientium, potentias & facultates, in quibus, veluti quibuſdam ſeminibus, naturalia effecta continentur. Dicuntur autem in ijs latére formæ, non quaſi in ipſis actu ſint, ſed poteſtate, vt ſuprà diximus. Ad reliquam argumenti partem reſpondendum, formarum è materia eductionem nō eſſe violentam; quia tametſi externa vi fiat, ipſa tamen materia neutiquam i,s recipiendis obluctatur: quod in definitione ›iolenti intelligendum eſſe, monet Diuus Thomas, libro 12. quæſt. 6. artic. 4.

Item D. Th. in 2. d. 18. q. 1. art. 2.

Rationes ſeminariæ quæ ſint.

Ad ſecundum; reiecta Theologorum quorundam ſententia, quos refêrt Magnus Albertus in 2. diſtinct 1. articul 12. aientium, omnes formas à Deo creari: & aliorum, qui putarunt formas eſſe materiæ coæuas, & in ea præexiſtere, non omnino expreſſo & abſoluto actu, ſed inchoatione quadam (cuius opinionis fuiſſe Magnum Albertum hoc loco, tractatu 3. capite 3. & 15. putant nonnulli, quibus aduerſatur Socinas 7. Metaphyſicæ, quæſt. 28. aiens eum aliter cenſuiſſe) reſpondemus, admiſſa maiori propoſitione; dicendoque in primis nullam formam, excepta humana propriè fieri; quia effectio non niſi in rem per ſe ſubſiſtentem cadit, vt ſuperiùs diximus. atque ita nullam formam effici è nihilo. Ita Diuus Thomas 1 part quæſt. 90. artic 2 Reſponderi etiam poteſt, id creari, quod fit è nihilo, id eſt, nullò præiacente ſubiecto, è quo eſſe eius, quod fit, dependeat. Liquet autem omnes formas naturales, excepta humana, à materiæ ſocietate omnino pendere, cùm extra illam cohærere non poſſint. Quòd ſi quis obijciat, gratiam creari, & tamen effici præiacente ſubiecto, nem-

Solut. 2.

Nulla forma, excepta humana, propriè ſit.

pe angelo, vel anima rationali. Occurrendum A
erit, gratiam ſuo modo creari, vt octauo libro
patebit: at licet fiat præiacente ſubiecto, id tamen non habet potentiam, naturaliter receptiuam illius, quo pacto deſinitio creationis intelligenda eſt.

Ad tertium: Aegidius in 2. Sentent. diſt 13. quæſt. 2. Argentinas ibidem, quæſt. vnica, artic. 3. Soncinas 7. Metaph quæſt. 8. aliiique nonnulli opinantur, notionales formas haudquaquam
educi è materia: idemque de luce aſſerendum B
inquiunt Alenſis libro 8 Metaphyſ. ad text 13. & Dionyſius in 2 diſtinct. 17. quæſt. 1. Sed oppoſitum potiùs dicendum cum Richardo, in 2. diſtin. 13. quæſt. 1. aliiſque compluribus. Itaque inficiamur, id tantùm debere dici è materia elici, quod cum tranſmutatione reali fit, ſi eam tranſmutationem intelligant, qua aliquid per motum propriè ſumptum producitur, aut qua non imago rei, ſed res ipſa efficitur. Credimus
enim, vt forma aliqua dicatur, educi de poten- C
tia cuiuslibet ſubiecti, ſat eſſe, gigni illam in ſubiecto, interueniente duplici illa conditione, quam articulo ſuperiori poſuimus, ſiue per motum, ſiue abſque motu fiat, ſiue eſſe reale, ſiue notionale habeat.

Vt Heruæus quodl. 7. qu. 20. & in 2. diſt. 18. qu. 1. artic. 2.

Solut. 4. Ad quartum dicendùm: licet terra aliquo modo potentiam habeat violentam ad aſcenſum, & ignis neutram ad motum circularem, vti diximus; tamen materiam primam per ſe
ſpectatam, quo pacto de illa hoc loco agi- D
mus, potentiam habere naturalem ad vtrumlibet horum motuum, vt ad actum naturæ ſuæ congruentem.

Quare hos etiam motus educi de potentia materiæ: quanquam nulli locali id propriiſſimè conueniat; quia aut is motus conſideratur, vt idem cum ſuperficie continentis, atque ita non inhæret mobili, vt de eius potentia educi proprie dicatur: aut ſumitur, vt idem cum
vbi, ſiue cum exiſtentia mobilis in loco ſpatio- E
ve. Quæ exiſtentia forma non eſt, ſed modus quidam, vt tertio huius operis libro dicemus. Quòd verò attinet ad aſpectum cæco diuinitùs collatum, aſſerendum eſt, educi eum nihilominus de potentia oculi; quia ſemper oculus natura ſua inclinatur ad obtinendum aſpectum, vt ad formam ſibi commenſuratam. Nec obſtat, quòd amiſſum naturaliter recuperare nequeat. Id enim ex accidente eſt, nec impedit, quin per ſe ac ſimpliciter ea forma ſit de nume-
ro illarum, quæ ſuopte ingenio ab agente na- F
turali in materiam induci poſſe dicuntur. Relationes autem cùm ſpectata generis ſui natura reſultare poſſint, ac ſæpe reſultent, abſque vlla actione propria earum ſubiecta attingente, vtique pronuntiandum eſt, non propriè illas de ſubiectorum materiæ ve poteſtate educi.

Aſpectus cæco diuina virtute tributus, educitur de potentia oculi.

Relationes non propriè de ſubiecti poteſtate educuntur.

ARTICVLVS VII.

RESPONDETVR SECVNDI ARTICVLI ARGVMENTIS.

Argumenta verò, quæ articulo ſecundo propoſuimus, ita diluenda ſunt. Ad primum reſpondemus (etſi alij contrà opinentur) formas arteſactorum, quæ ſimpliciter artificiales ſunt (de his enim hoc loco agimus)
B non elici de potentia materiæ, quia reſpectu illarum non inſidet materiæ naturalis potentia, ſed obedientialis tantùm: vt præter alios annotauit D. Thomas, & Aegidius libro 2. huius operis, ad textum ſecundum, Scotus in 2. diſtinct. 18 quæſt vnica, & Capreolus in 2. diſt. 6. quæſt. vnica, artic. 3. Nam cùm neceſſe ſit, potentiam actui proportione reſpondere, nequit materia naturalem habere potentiam, niſi ad formas ſibi naturales, etiam prout naturale ab
C artefacto diſtinguitur. Ad argumentum igitur negandum eſt antecedens, & ad priorem eius confirmationem dicendum, artificem aſſumere quidem materiam aptam, id eſt, quæ ad opus flecti & efformari poſſit; non tamen quæ ad formam artificioſam naturalem propenſionem habeat.

Solut. 1. arg. 2. artic.

Formas ſimpliciter artificiales non elici ex potentia materiæ.

Adde ad formas artificiales, de quibus ſermo eſt, nullam terminari productionem, atque adeò neque eductionem, ſed ſolùm eſſe mo-
D dos quoſdam quantitatis, ex varia illius inciſione aut compoſitione reſultantes. Quare minùs etiam, quàm relationes, dici poſſe educi de poteſtate materiæ.

Formæ artificiales ſunt modi quantitatis.

Ad refellendam verò poſteriorem eiuſdem argumenti partem, aduertendum erit, neque gratiam, neque artificiales formas, inuenire in ſubiecto naturalem potentiam, ſi propriè ſumatur, & vt à nobis in quarto huiuſce diſceptationis articulo explicata fuit: hoc tamen eſ-
E ſe diſcrimen, quòd ſi potentia naturalis receptiua, fuſo vocabuli ſignificatu accipiatur, pro ea, quæ ab agente creato ad actum perduci poteſt. ſic artificiales formæ habent in materia ſiue ſubiecto potentiam naturalem, nō autem gratia, quæ à ſolo agente ſupernaturali efficitur. Hæc igitur cauſſa eſt, cur gratia creari, ſeu concreari dicatur; non tamen formæ artificiales; nimirum, quia illa fit ex nihilo, id eſt, non præſuppoſito ſubiecto, quòd habeat potentiam aliquo modo naturalem, ad eam reci-
F piendam; cùm tamen ſecùs accidat formis artificialibus, vt ex dictis conſtat.

Diſcrimen inter gratiam & artificiales formas, quoad potentiam, quā in ſubiecto inueniunt.

Solut. 2. Ad ſecundum, omiſſis aliorum reſponſionibus, dicimus; animam in genere cauſſæ ſubiectiuæ, naturaliter ſuſtinere & conſeruare gratiam diuinitùs infuſam, ſibique inhærentem, nec ad eiuſmodi cauſſalitatem præſtandam maiori, quàm communi & generali Dei concurſu indigere: non habere tamen ad gratiam recipiendam naturalem potentiam, * cùm illam non ab agente naturali, ſed ſupernaturali

** Non ineſt animæ naturalis inclinatio ad gratiam.*

tantum

tantùm recipere poſſit, & naturalis potentia receptiua neceſſariò reſpiciat naturale agens. Quo fit, vt ſimpliciter negari debeat, ineſſe ei naturalem inclinationẽ aut potentiam ad gratiam, aliosque habitus ſupernaturales.

Non habemus potentiam ſimpliciter naturalem ad actus Theologicos fidei, aliorúq; eiuſmodi.

De actibus verò eius ordinis, vt de intuitiua diuinæ naturæ contemplatione, de actibus Theologicis fidei, ſpei & charitatis, ac ſimilibus, maior dubitandi ratio eſt; quia ad eos eliciendos, vi etiam noſtra efficienter concurrimus. Sed nec dicendum eſt, habere nos potentiam ſimpliciter naturalem, ſiue actiuam, ſiue paſſiuam, ad eiuſmodi actus: ſiquidem non, niſi diuini ordinis auxilio ſubleuari, eos exercere poſſumus. Quod latiùs perſequi non eſt Phyſici inſtituti.

Solut. 3.

Ad vltimum, negandum eſt quod aſſumit, & ad primam eius confirmationẽ fatendum, inter cæteras animantes ſolum hominem propriam formam è poteſtate materiæ non educere: verùm id non ex naturæ imperfectione, ſed ex animæ rationalis dignitate proficiſci, quæ vt mortis fatum neſcit, & extra materiam per ſe cohærere poteſt, ita de materiæ ſinu non exit, ſed à ſolo Deo creatur: quod tamen non impedit, quo minùs progignere hominem homo dicatur; quia, vt aduertit Caietanus 1. part. quæſt. 118. art. 2. vt vnum aliud generet, non neceſſe eſt vt producat partes, ex quibus res genita coaleſcit, ſed vt eas mutuò coniungat, atque vniat. Idq; homo in generatione præſtat; attingit enim introductionem animæ rationalis, & eius cum materia copulationem: atque hanc potentiam actiuam naturalem, ad vniendam animam rationalem cum materia, ſat eſt, reſpondere in rebus Phyſicis potentiæ paſſiuę, quam habet materia ad eandem animam reci-

Vt vnum aliud generet, quid requiratur.

A piendam. Plura in hanc ſententiam D. Thomas 2. contra Gentes, cap. 89. alijsque in locis, & Henricus Gandauenſis quodlib. 3. quæſt. 16.

Illud verò, quod de vi inſtrumentaria obijcitur, futile eſt, ac nullius momenti: fieri enim haudquaquam poteſt, vt agens creatum, opera inſtrumenti purè materialis, aliquid immateriale producat: facultas autem gignendi purè materialis eſt. Secus tamen accidit in effectione ſpecierum intelligibilium, ad quas pro- **B** ducendas vtitur anima vi intellectus agentis, vt principalis inſtrumenti excitantis, atque eleuantis phantaſma. Qua de re ſuo loco planiùs, ac pleniùs.

Ex dictis manifeſtum eſt, hominis animum quadam ex parte in materiæ faciem immergi, ſiquidem ſocietatem init cum corpore; ex altera ab ea liberum eſſe, cùm extra illam per ſe cohærere valeat. Vnde magni quidam Philoſophi, vt Triſmegiſtus in Aſclepio, auctor libri **C** de Cauſſis, propoſitione prima, alijque nonnulli, in horizonte æternitatis ac temporis, eũ poſitum eſſe dixerunt: quia ſcilicet, quatenus in ſe materiæ expers & immortalis eſt, ad diuina, quæ extra omne tempus conſiſtunt, tranſcendit; quatenus verò materiæ coniungitur, ad mutationes, quas tempus metitur & abſumit, depreſſus eſt. Nempe hac ratione princeps auctorque naturæ Deus, hominem commonitum eſſe voluit, ne qui terrena mole eſſet con- **D** cretus, ſeſe vana iactatione inſolenter efferret, néve etiam, qui mentem haberet, cœleſtem ac diuino ſatu editam, abiecta & terrena cupidè expeteret; ſed à corporis ſocietate ſe, quoad fieri poſſet, auocans, & diuinitatis amore ſuccenſus, ad cœleſtia & æterna ardenti ſtudio anhelaret

Hac de re D. Tho. 4. contra Gentes, cap. 55. Ficinus lib. 3. de Immor. animæ, cap. 2. Beſſario lib. 2. cap. 7. contra Calumn. Picus in Heptapl. cap. 7.

IN SECVNDVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Franc. Beatus 2. Metaphyſ. ſecutus Sadoletum Cardinalem.

Inſtitutum Ariſtotelis.

Iaciuntur in hoc lib. Phyſiologiæ fundamenta.

Lege M. Albert. 3. Met. tract. 3 ca. 1. Auerroë 2. Met. con. 6.

In Prooemio huius operis, q. 3.

RECENTIVM Philoſophorum nonnulli eum librum Metaphyſicæ, quem Latini ſecundum, Græci A τὸ ἔλαττον, id eſt, primum minorem vocāt, ad hunc de naturali auſcultatione pertinere, eiusque eſſe procœmium; ſed veterum errore, ab hoc loco, quaſi caput à reliquo corpore, auulſum fuiſſe opinati ſunt. Hanc tamen ſententiam meritò reijcit communis Græcorum & Latinorum Interpretum conſenſus, qui neque ſecundum librum Metaphyſicæ loco mouent, neque huncab illo auſpicantur. Eſt autem Ariſtotelis inſtitutum, agere hic non de materia & forma tantùm, vt cenſet Philoponus; neque etiam de fine & efficiente duntaxat, vt putat Simplicius: ſed tum de materia & forma, quatenus naturæ ſunt; tum vniuerſim de omnibus quatuor cauſſarum generibus. In his enim tota huius libri explicatio conſumitur. Neque verò hoc libro vbi, vt Auerroes inquit, totius Naturalis Philoſophiæ fundamenta iaciuntur, quadripartitam hanc varietatem prætcrire debuit Ariſtoteles; cùm citra eius obſeruationem & notitiam, neque rerum naturalium vis & eſſentia, neque Phyſica mutatio; in cuius perueſtigationem tanto ſtudio Phyſiólogus incumbit, intelligi poſſint. Quòd ſi quiſpiam ſciſcitetur, quo iure Philoſophus Naturalis de cauſſis diſſerat, quarum contemplatio Metaphyci propria eſſe videtur? Occurrendum; proprium eſſe Metaphyſici, de cauſſis in commune, vt cauſſæ ſunt, agere, & eas priuatim ſcrutari, quæ à materia abiunctæ ſunt, tametſi ipſam quoque materiam ſuo modo conſideret, vt alibi diximus. Verùm alios quoque artifices vnumquemque pro ratione ſuæ artis, cauſſas tractare. Namque Dialecticus de ijs agit, quatenus ad demonſtrandum aptæ idoneæque ſunt: Phyſicus, prout res naturales attingunt, habentque ordinem ad motum: cæteri denique, qua ex parte ad earum rerum, quæ ſuæ facultatis propriæ ſunt, intelligentiam pertinent.

ARISTO-

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ, ΤῸ Β.

Κεφάλαιον α.

Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστι φύσει, τὰ δὲ δι' ἄλλας αἰτίας· φύσει μὲν, τά τε ζῶα καὶ τὰ μέρη αὐτῶν, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ἁπλᾶ τῶν σωμάτων, οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ· ταῦτα γὰρ εἶναι καὶ τὰ τοιαῦτα φύσει φαμέν. πάντα δὲ τὰ ῥηθέντα φαίνεται διαφέροντα πρὸς τὰ μὴ φύσει συνεστῶτα. τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα, πάντα φαίνεται ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως, τὰ μὲν κατὰ τόπον, τὰ δὲ κατ' αὔξησιν, καὶ φθίσιν, τὰ δὲ κατὰ ἀλλοίωσιν. κλίνη δὲ καὶ ἱμάτιον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο γένος ἐστὶν, ᾗ μὲν τετύχηκε τῆς κατηγορίας ἑκάστης, καὶ καθ' ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τέχνης, οὐδεμίαν ὁρμὴν ἔχει μεταβολῆς ἔμφυτον· ᾗ δὲ συμβέβηκεν αὐτοῖς λιθίνοις ἢ γηΐνοις εἶναι, ἢ μικτοῖς ἐκ τούτων, ἔχει κατὰ τοσοῦτον· ὡς οὔσης τῆς φύσεως ἀρχῆς τινὸς καὶ αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει πρώτως καθ' αὑτὸ, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός. λέγω δὲ τὸ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, ὅτι γένοιτ' ἂν αὐτὸς ἑαυτῷ τις αἴτιος ὑγιείας ὢν ἰατρός· ἀλλ' ὅμως οὐ καθὸ ὑγιάζεται, τὴν ἰατρικὴν ἔχει, ἀλλὰ συμβέβηκε τὸν αὐτὸν ἰατρὸν εἶναι καὶ ὑγιαζόμενον· διὸ καὶ χωρίζεταί ποτε ἀλλήλων. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν ποιουμένων. οὐδὲν γὰρ αὐτῶν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐν ἑαυτῷ τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν ἄλλοις καὶ ἔξωθεν, οἷον οἰκία, καὶ τῶν ἄλλων τῶν χειροκμήτων ἕκαστον· τὰ δὲ ἐν αὑτοῖς μὲν, ἀλλ' οὐ καθ' αὑτὰ, ὅσα κατὰ συμβεβηκὸς αἴτια γένοιτ' ἂν αὑτοῖς. φύσις μὲν οὖν ἐστι τὸ ῥηθέν. φύσιν δὲ ἔχει, ὅσα τὴν τοιαύτην ἔχει ἀρχήν. καὶ ἔστι ταῦτα πάντα, οὐσία· ὑποκείμενον γάρ τι, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν ἡ φύσις ἀεί. κατὰ φύσιν δὲ, ταῦτά τε καὶ ὅσα τούτοις ὑπάρχει καθ' αὑτὰ, οἷον τῷ πυρὶ τὸ φέρεσθαι ἄνω· τοῦτο γὰρ, φύσις μὲν οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἔχει φύσιν· φύσει δὲ, καὶ κατὰ φύσιν ἐστί. τί μὲν οὖν ἡ φύσις ἐστὶν, εἴρηται, καὶ τί τὸ φύσει, καὶ κατὰ φύσιν. ὡς δ' ἔστιν ἡ φύσις, πειρᾶσθαι δεικνύναι γελοῖον· φανερὸν γὰρ ὅτι τοιαῦτα τῶν ὄντων ἐστὶ πολλά. τὸ δὲ δεικνύναι τὰ φανερὰ διὰ τῶν ἀφανῶν, οὐ δυναμένου κρίνειν ἐστὶ τὸ δι' αὑτὸ καὶ μὴ δι' αὑτὸ γνώριμον. ὅτι δὲ ἐνδέχεται τοῦτο πάσχειν, οὐκ ἄδηλον· συλλογίσαιτο γὰρ ἄν τις ἐκ γενετῆς ὢν τυφλὸς, περὶ χρωμάτων· ὥστε ἀνάγκη τοῖς τοιούτοις περὶ τῶν ὀνομάτων εἶναι τὸν λόγον, μηδὲν δὲ νοεῖν. δοκεῖ δὲ ἡ φύσις· καὶ ἡ οὐσία τῶν φύσει ὄντων ἐνίοις εἶναι τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον ἑκάστῳ ἀρρύθμιστον καθ' ἑαυτὸ, οἷον κλίνης φύσις τὸ ξύλον, ἀνδριάντος δ' ὁ χαλκός.

σημεῖον

ARISTOTELIS PHYSICORVM, LIBER II.

CAPVT I.

EORVM a quæ ſunt, quædam natura conſtant, quædam per alias cauſſas. Natura quidem animalia & partes ipſorum, & plantæ, atq; ſimplicia corpora, vt terra & ignis, aer & aqua. Text. 1.
Hæc enim, & huiuſmodi alia, natura dicimus conſtare. Quæ omnia ab iis videntur differre, quæ natura non conſtant. b Nam quæ conſtant natura, Text. 2.
ea omnia motionis & quietis in ſe habere principium videntur; alia quidem in loco, alia accretionis & imminutionis, alia alterationis: At lectica & veſtis, & ſi quod aliud tale eſt genus, quatenus quidem horũ nominũ ſingulis appellantur, atque vt ab arte proficiſcuntur, nullum mutationis impetum inſitũ habent: quatenus verò accidit, vt lapidea, aut terrea, aut ex his admiſta ſint, obtinẽt. c Tanquam Text. 3.
natura motionis & quietis, eius rei, in qua eſt, primum & per ſe: & non ex accidenti, principiũ quoddam ſit, & cauſſa. d Dico autẽ non ex accidenti, ꝙ ſibi ipſe ſanitatis cauſſa medicus aliquis eſſe poteſt, qui non vt ſanatur, artem medicã poſſidet; ſed ipſum eſſe medicum & ſanari, accidit. Vnde & nonnunquam inter ſe abiunguntur. Atq; id quidem, quod dictum eſt. e Naturam aũt habent, quæ tale obti- Text. 4.
nent principium; ſuntq; hæc omnia ſubſtãtia, ſiquidem ſubiectũ quiddam ſunt, & in ſubiecto ſemper eſt natura. f Secundũ verò naturam tũ hæc ſunt, Text. 5.
tum quæ in his per ſe inſunt; vt igni ſurſum ferri. Hec enim natura nõ eſt, neq; habet naturam: ſed naturaliter ineſt, & ſecundùm naturam. Quid igitur natura ſit, & quid natura eſſe; quidve ſecundùm naturã, dictum eſt. g Ridiculum aũt eſt, naturam Text. 6.
eſſe enti, demonſtrare, cùm huius generis rerum complures eſſe, perſpectum ſit. Quæ autem ſunt manifeſta, per obſcuriora oſtendere, eius eſt, quidquid per ſe notum, & quid non per ſe, diiudicare non poteſt: quo quidem modo affici eum poſſe obſcurum nõ eſt: ab ortu enim vſq; aliquis cæcus, de coloribus ratiocinaretur. De nominibus itaque homines eiuſmodi differere, nihilq; omnino cõcipere neceſſe eſt. h Eo- Text. 7.
rum autem, quæ natura conſtant natura atq; eſſentia primum quidem informe ſubiectum eſſe, nonnullis videtur: vt lectica natura lignum, ſtatuæ æs.

Cuius

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

IN priori huius libri parte, quæ duobus primis capitibus continetur, agit Ariſtoteles de Natura, & de Naturalis Philoſophiæ conſideratione, eiuſdemque à Mathematicis diſcrimine, propterea quod hæc multum conferant ad pernoſcendam cauſſarum vim, quarum explicatio, vt antea præfati fuimus, huiuſce libri ſcopus eſt. Porrò vt naturæ definitionem inueniat, tradatque,

proponit initio generalem quandam & illuſtrem rerum diuiſionem, tum vt more ſuo à communioribus ad minus communia, & à notioribus ad minùs nota incedat; tum quia, vt 14. cap. lib. 2. Poſterior. & 4. cap. 7. libro 7. Metaph. docet, ad inueſtigandam cuiuſque rei eſſentiam, nulla commodior, aut magis compendiaria via eſſe poteſt, quàm ſi primò communiora in partes diſtrahamus. Sic enim facilè eſt paulatim eò vſque rem perſequi, dum definitio ex duabus tantùm rebus, genere, inquam, & reciproca differentia coaleſcat. Atque hanc methodum poſt Platonem in Phędro, & in Legibus, ſecutus etiam fuit Ariſtoteles 2. lib. de Anima, cap. 2. & 3. huius operis, cap. 1. illic animæ, hic motus definitionem inquirens.

Quænam cōſtent materia. a *Eorum quæ ſunt*] Partitio ita ſe habet. Eorum, quæ ſunt, quædam naturâ conſtant, quædam per alias cauſſas. Naturâ conſtant animalia, & eorum partes integrantes, vt caput, cor, pedes. Item omnia ſtirpium & herbarum genera, & quatuor vulgata elementa. Non enim hæc ideò ſimplicia corpora dicuntur, quòd materia & forma careant, ſed quòd non ſint ex elementis concreta, vti corpora miſta. Circa hanc diſtributionem, omiſſis interpretum controuerſijs, aduerte; nomine eorum quæ ſunt, comprehendi res omnes materiales, ſiue accidentia ſint, ſiue ſubſtantiæ. Per ea verò quæ conſtant natura, ſignificari quæcunque ex materia & forma componuntur, id eſt, entia naturalia: denique appellatione eorum, que ſunt ob alias cauſſas, deſignari cætera materialia, quorum cauſſæ internæ non ſunt naturæ, vt ſtatuam, cuius intimum principium eſt forma per artem inducta; item candidum, verbi gratia, cuius intrinſeca ratio eſt candor, aliaque id genus concreta. *Dubitatio.* Quærat aliquis, cur Ariſtoteles inter res naturales, non ſolùm animantia, ſed *Reſponſio.* eorum partes nominatim recenſuerit? Alexander, Themiſtius & Philoponus, cauſſam fuiſſe inquiunt, ne quis putaret, ſicuti artificialium rerum partes aliquæ non arte conſtant, ſed natura, vt ligna & lapides, quibus domus coagmentatur; ita rebus natura conſtantibus aliquas partes ineſſe, quæ non à natura, ſed ab arte proficiſcantur. Alij eam rationem afferunt, videlicet quia cùm partes diſſimilares viuentium non eodem, quo totum, vocabulo nuncupentur, (Non enim pes, aut caput, animal dicitur) ne quis fortè ambigeret, num ipſæ quoque res naturales eſſent, voluiſſe Ariſtotel. eam dubitationem remouere.

Diſcrimen inter illa, q̄ natura conſtant. & quę p alias cauſſas ſunt. b *Nam quæ natura*] Statuit diſcrimen inter illa, quæ natura conſtant, & quæ per alias cauſſas ſunt, præſertim arte facta: quòd ea, quæ conſtant natura, omnia inſitum motus & quietis principium contineant, alia quidem motus ad locum, vt corpora cœleſtia; alia alterationis, vt reliqua corpora: aut item accretionis & decretionis, vt viuentia: at verò, quæ per alias cauſſas ſunt, vt lectica, veſtis, cæteraque artis ingenio elaborata, quà eiuſmodi, non habeant in ſe motus, aut quietis cauſſam, niſi fortè ex accidente; quia nimirum accidit lecticæ, argenteam aut ligneam eſſe, aliàve ſimili materia conflatam.

c *Tanquam natura*] Ita vertendum fuit, non vt in Argyropili contextu legitur: Quæ cùm ita ſint, patet naturam, &c. Sic enim habet Græcus contextus. Quamuis ſententia in idem recidat. *Definitio naturæ.* Colligit ergo Ariſtoteles naturæ definitionem, ex naturalium & arte factarum rerum diſcrimine ad hunc modum: Id, quo naturalia ab ijs, quæ per alias cauſſas ſunt, id eſt, ab arte factis, differũt, eſt principium & cauſſa, vt id moueatur & quieſcat, in quo primum, per ſe, & non ex accidenti ineſt: Sed natura ita ſe habet: Natura igitur eſt principium & cauſſa, &c.

d *Dico autem*] Explicat, cur verba illa non ex accidenti, adhibuerit: Nimirum, quia fieri poteſt, vt ægrotus, ſi medicinam calleat, ſe ipſum ſanet: Verùm id non ſat erit, vt ars medendi cenſeatur natura, cùm non niſi per accidens ægroto inſit. Similiterque accidere docet in ijs, quæ manu efficiuntur, vt in naui, ædificio: Nullum enim per ſe motionis principium vendicant.

Quæ dicuntur à natura. e *Naturam autem*] Expoſuit quidnam eſſet natura; declarat nunc, quæ ſunt ea, quæ à natura dicuntur: monetque dici in primis, quæ naturam habent, id eſt, entia naturalia. Hæc verò probat neceſſariò eſſe ſubſtantias, quia natura aut eſt ſubiectum, id eſt, materia, aut in ſubiecto inſidet, id eſt, forma. Nihil verò ex materia & forma conſtituitur, quod ſubſtantia non ſit Alias afferunt huius loci interpretationes Simplicius, Themiſtius, Philoponus, & Auerroes, quas breuiter conſulentes omittimus.

f *Secundùm verò naturam*] Docet etiam à natura dici, quæ ſecundùm naturam appellantur, quorum notio latiùs funditur: comprehendit enim non ſolùm compoſita phyſica, ſed omnes affectiones, quę ijs per ſe ac naturaliter competunt; vt igni in ſuperum locum tendere, terræ in medio mundi eſſe.

Obiectio. g *Ridiculum autem*] Non deeſſet fortaſſe, qui obijceret, debuiſſe Ariſtotelem, antequam naturæ definitionem traderet, an natura ſit exquirere, & reuera eſſe, argumentis concludere. Occurrit, præſtandum id eſſe ab ijs, qui de re abdita, & de qua dubitari poſſit, an ſit, diſſerunt. At naturam eſſe neminem latére, cùm palàm videamus res moueri. Quare ſuperuacaneam fore eam demonſtrationem, quam ſi quis velit conficere, rei, quæ citra ambiguitatem eſt, per obſcuriora fidem facere conabitur; quod hominis eſt, nota ab ignotis diſtinguere neſcientis, & omnes demonſtrandi leges temere violantis. Sicuti accideret ei, qui ab ortu cæcus de coloribus diſputare contenderet; oportet enim illum de rebus ſenſui manifeſtis & conſpicuis per ignotas ſibique inexpertas ratiocinari, totaque ea diſceptatio magis eſſet verborum, quàm rerum, quarum ille perfectam

perfectam notionem minimè poſſet aſſequi. Nam cùm omnis noſtra cognitio proficiſcatur à ſenſibus, conſequens eſt, vt qui aliquo ſit orbatus, obiectorum ad illum ſpectantium ſolidam & expreſſam intelligentiam obtinere non valeat. Quod monuit etiam Ariſtoteles 14. cap. lib. 1. Poſterioris Analyticæ. Hic aduerte, licet non habeatur tanquam per ſe omnibus notum, quid natura ſit, vt patet ex diſcrepantibus ea de re Philoſophorum dogmatibus; eſſe tamen omnino manifeſtum, dari naturam, id eſt, principium aliquod, vnde motus oriatur, cùm apertè conſpiciamus motum eſſe. Auicenna tamen hoc loco, vt aliàs conſueuit, Ariſtotelem increpat, autumans non eſſe per ſe notum in Phyſiologia, dari naturam, cùm ipſemet Ariſtoteles 7. & 8. huius operis oſtendere nitatur, omne quod mouetur, habere aliquod principium ſui motus. Reſiſtendum tamen Arabi eſt, negando probari id ab Ariſtotele loco citato, cùm ſolùm demonſtret, nihil poſſe ab ſe ſimpliciter moueri, ſemperque inter rem mouentem & motam aliquod eſſe diſcrimen. *Auicenna Ariſtotelem coarguit.*

h *Eorum autem, quæ natura*] In explicanda tradendaque natura, diuerſæ extiterunt antiquorum ſententiæ, quæ hoc loco breuiter proponuntur. Aiebant plerique eorum, totam rei naturam & eſſentiam in ſolo ſubiecto, hoc eſt, materia conſiſtere, ſed in hac tradenda varij erant. Ideò verò materiam naturam faciebant, quia in confeſſo erat apud illos, naturam & eſſentiam cuiuſque rei perpetuam eſſe debere. Id quod materiæ conuenire, oſtendebat Antiphon exemplo arte factorum. Si enim quiſpiam (aiebat ille) lecticam terræ immiſerit, & ea computruerit, ac germinârit, vtique abolita figura lignum aliud orietur: at ſi forma perpetua eſſet, lectica alia pullularet. Itaque ſtatuebant antiqui Philoſophi, quæcunque per artem adueniunt, & vniuerſim diſpoſitiones lege conſtantes, id eſt, mutabiles (quæ enim lege ſanciuntur, pro temporum varietate mutantur) neutiquam poſſe ad naturam eſſentiámve pertinere, ſiue rerum naturalium, ſiue arte factarum. *Antiphon.*

σημεῖον δέ φησιν Ἀντιφῶν, ὅτι εἴ τις κατορύξειε κλίνην, καὶ λάβοι δύναμιν ἡ σηπεδὼν, ὥστε ἀνεῖναι βλαστὸν, οὐκ ἂν γενέσθαι κλίνην, ἀλλὰ ξύλον· ὡς τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχον, τὴν κατὰ νόμον διάθεσιν, καὶ τὴν τέχνην, τὴν δ' οὐσίαν οὖσαν ἐκείνην. ἣ καὶ διαμένει ταῦτα πάσχουσα συνεχῶς. εἰ δὲ καὶ τούτων ἕκαστον πρὸς ἕτερόν τι ταὐτὸ τοῦτο πέπονθεν (οἷον ὁ μὲν χαλκὸς καὶ ὁ χρυσὸς πρὸς ὕδωρ, τὰ δ' ὀστᾶ καὶ ξύλα πρὸς γῆν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁτιοῦν) ἐκεῖνα τὴν φύσιν εἶναι καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν. διόπερ οἱ μὲν γῆν, οἱ δὲ πῦρ, οἱ δ' ἀέρα φασὶν, οἱ δ' ὕδωρ, οἱ δ' ἔνια τούτων, οἱ δὲ πάντα ταῦτα τὴν φύσιν εἶναι τὴν τῶν ὄντων. ὃ γάρ τις αὐτῶν ὑπέλαβε τοιοῦτον εἴτε ἓν, εἴτε πλείω, τοῦτο καὶ τοσαῦτά φησιν εἶναι τὴν ἅπασαν οὐσίαν· τὰ δὲ ἄλλα πάντα πάθη τούτων, καὶ ἕξεις καὶ διαθέσεις. καὶ τούτων μὲν ὁτιοῦν εἶναι ἀΐδιον· οὐ γὰρ εἶναι μεταβολὴν αὐτοῖς ἐξ ἑαυτῶν. τὰ δ' ἄλλα γίγνεσθαι καὶ φθείρεσθαι ἀπειράκις. ἕνα μὲν οὖν τρόπον ἡ φύσις οὕτω λέγεται, ἡ πρώτη ἑκάστῳ ὑποκειμένη ὕλη τῶν ἐχόντων ἐν ἑαυτοῖς κινήσεως ἀρχὴν καὶ μεταβολῆς. ἄλλον δὲ τρόπον, ἡ μορφὴ καὶ τὸ εἶδος τὸ κατὰ τὸν λόγον. ὥσπερ γὰρ τέχνη λέγεται, τὸ κατὰ τέχνην, καὶ τὸ τεχνικόν. οὕτω καὶ φύσις τὸ κατὰ φύσιν λέγεται, καὶ τὸ φυσικόν. οὔτε δὲ ἐκεῖνό πως φαῖμεν ἂν ἔχειν κατὰ τέχνην οὐδὲν, εἰ δυνάμει μόνον ἐστι κλίνη, μήπω δὲ ἔχει τὸ εἶδος τῆς κλίνης, οὐδ' εἶναι τέχνην· οὔτε ἐν τοῖς φύσει συνισταμένοις.

τὸ

Cuius rei ſignum eſſe Antiphon dicebat, quòd ſi lectica in terram defoſſa manſerit, vireſque ſumpſerit putredo, ita vt germinet, non lecticam, ſed lignum exoriturum, tanquam diſpoſitio, quæ lege conſtat, & ars, ex accidente inſit; ea verò eſſentia ſit, quæ etiam permanet ab his perpetuò continenterque affecta. i *Quòd ſi horum vnumquodque ad aliud quidpiam, hoc eodem modo affectum eſt; vt æs quidem & aurum ad aquam, oſſa autem & ligna ad terram, itemque aliud quiduis, ipſorum naturam atque eſſentiam illa eſſe. Quapropter alij terram, alij ignem, alij aerem, alij aquam, alij horum aliqua, alij omnia hæc naturam eſſe inquiunt. Quid enim quiſque tale eſſe exiſtimauit, ſeu vnum, ſeu plura id, totque vniuerſam ſubſtantiam eſſe ſtatuunt, reliqua verò omnia, horum affectiones, & habitus, & diſpoſitiones. Et horum quidem vnumquodque ſempiternum eſſe; ſiquidem eorum alia in alia non mutentur, reliqua verò infinitè generari, atque interire.* k *Vno igitur modo natura ſic dicitur, prima, quæ cuique ſubiecta eſt materia rerum earum, quæ motionis mutationiſque principium in ſe habent. Alio autem modo forma & ſpecies ea, quæ vt ratio dicitur. Quo enim modo id, quod ex arte eſt, atque artificioſum, ars dicitur, eodem planè, quod eſt ſecundùm naturam, & naturale, nuncupatur natura. At neque id ex arte quidquam habere, neque artem eſſe dixerimus, ſi poteſtate ſolùm erit lectica, ſpeciemque lecticæ nondum poſſideat, neque in his, quæ conſtant natura.* Text. 8. Text. 9. Text. 10. Text. 11.

Nam

i *Quòd ſi horum*] Similiter cætera, quæ ad aliud comparata, ita ſeſe ad illud habent, vt lignum ad lecticam decernebant illius eſſe materiam. Vnde alij terram, alij aquam, vel aliud elementum, aut vnum, aut plura, aut hæc omnia, naturam totamque eſſentiam eſſe prædicabant, quia cæteris intereuntibus elementa ſemper in mundo permanent. Videbitur autem fortaſſe alicui repugnare ſibi Ariſtotelem, cùm hoc loco affirmet, quoſdam terram exiſtimaſſe naturam eſſe, id ipſum verò neget libro primo Metaphyſicæ, capite ſeptimo, ſed non repugnat. Hic enim non ſolos Philoſophos, vt in Metaphyſica, ſed Poëtas etiam comprehendit, è quorum numero Heſiodus, etſi alioqui nobilis Philoſophus, Poëtam agens, & opinionem vulgi ſecutus, ſcripſit in ſua Theogonia, terram eſſe primum omnium materiale principium. Quæ ſententia ideò multitudini *Conciliantur loca Ariſtotelis.*

arriſit, quòd videre terram, quaſi communem parentem, affatim omnia ſuppeditare, vt annotauit Arnobius libro 3. contra gentes.

k *Vno igitur modo*] Concedit antiquis materiam naturam eſſe, ſi accipiatur pro materia prima, & informi ſubiecto. Aſſerit tamen, non ſolùm materiam eſſe naturam, ſed etiam formam; imò hanc multo potiori iure naturam appellari. Formam verò, de qua loquitur, deſcribit illis verbis, Forma & ſpecies ea, quæ vt ratio dicitur: vt pateat, eam à ſe formam naturam dici, quæ adhibetur in definitione explicante rei eſſentiam. Hanc igitur probat naturam eſſe, apta quadam ſimilitudine à rebus arte factis petita. Nam quemadmodum id, quod ex arte eſt, & artificioſum dicitur, dicitur ars, hoc eſt, quidquid habet qua tale, id ab arte ſiue à forma artis habet: ita id, quod ſecundùm naturam, & naturale eſt, vocatur natura, id eſt, à forma naturali obtinet, vt naturale ſit, & dicatur. Atque vt nihil artificioſum eſt, niſi quod artis formam actu habet, ita nihil ens naturale erit, niſi formam naturalem actu poſſideat. Quo patet, quidditatem rei naturalis potiſſimùm in forma conſiſtere, atque adeò formam non ſolum naturam eſſe, ſed multò magis quàm materiam. Idem inuenies aſſertum lib. 2. de Generatione animalium, cap. 1. Monet autem Ariſtoteles, agere ſe in præſenti non de aliqua forma, quæ re ipſa extra materiam cohæreat, vel à rebus ſenſibilibus abiuncta ſit, ſed quæ ab his ſola cogitatione ſeparetur.

Forma magis natura, quàm materia.

τὸ γὰρ δυνάμει σὰρξ, ἢ ὀστοῦν, οὔτ' ἔχει πω τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, πρὶν ἂν λάβοι τὸ εἶδος τὸ κατὰ τὸν λόγον, ὃ ὁριζόμενοι λέγομεν τί ἐστι σὰρξ, ἢ ὀστοῦν οὔτε φύσει ἐστίν. ὥστε ἄλλον τρόπον ἡ φύσις ἂν εἴη τῶν ἐχόντων ἐν ἑαυτοῖς κινήσεως ἀρχὴν, ἡ μορφὴ, καὶ τὸ εἶδος, οὐ χωριστὸν ὂν, ἀλλ' ἢ κατὰ τὸν λόγον. τὸ δ' ἐκ τούτων, φύσις μὲν οὐκ ἔστι, φύσει δέ· οἷον ὁ ἄνθρωπος. καὶ μᾶλλον φύσις αὕτη τῆς ὕλης· ἕκαστον γὰρ τότε λέγεται, ὅταν ἐντελεχείᾳ ᾖ, μᾶλλον, ἢ ὅταν δυνάμει. ἔτι, γίνεται ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐ κλίνη ἐκ κλίνης. διὸ καί φασιν οὐ τὸ σχῆμα εἶναι τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὸ ξύλον· ὅτι γένοιτ' ἄν, εἰ βλαστάνοι, οὐ κλίνη, ἀλλὰ ξύλον. εἰ δ' ἄρα τοῦτο τέχνη, καὶ ἡ μορφὴ φύσις· γίνεται γὰρ ἐξ ἀνθρώπου ἄνθρωπος. ἔτι δ' ἡ φύσις ἡ λεγομένη ὡς γένεσις, ὁδός ἐστιν εἰς φύσιν. οὐ γὰρ ὥσπερ ἡ ἰάτρευσις λέγεται, οὐκ εἰς ἰατρικὴν ὁδὸς, ἀλλ' εἰς ὑγίειαν· ἀνάγκη μὲν γὰρ ἀπὸ ἰατρικῆς, οὐκ εἰς ἰατρικὴν εἶναι τὴν ἰάτρευσιν· οὐχ οὕτω δ' ἡ φύσις ἔχει πρὸς τὴν φύσιν. ἀλλὰ τὸ φυόμενον, ἐκ τινὸς εἰς τι ἔρχεται, ᾗ φύεται· εἰς τί οὖν φύεται, οὐχὶ ἐξ οὗ ἀλλ' εἰς τὸ ὅ. ἡ ἄρα μορφὴ, φύσις. ἡ δέ γε μορφὴ καὶ ἡ φύσις, διχῶς λέγεται· καὶ γὰρ ἡ στέρησις εἶδός πως ἐστίν· εἰ δ' ἐστὶν ἡ στέρησις καὶ ἐναντίον τι περὶ τὴν ἁπλῆν γένεσιν, ἢ μή ἐστιν, ὕστερον ἐπισκεπτέον.

Κεφά-

Nam quod poteſtate caro eſt, aut os, ſuam ipſius naturam non antè habet, neque natura conſtat, quàm formam, quæ vt ratio eſt, acceperit: quam definientes, quid eſt caro, aut os, dicimus. Alio Text.12.
itaque modo natura, forma & ſpecies, quæ niſi ratione ſeparari non poteſt, eorum erit, quæ motionis principium intra ſe continent. Quod autem ex his eſt, natura quidem non eſt, ſed conſtat natura.
l *Atque natura magis ipſa eſt, quàm materia,* Text.13.
quandoquidem magis vnumquodque eſſe tum, cùm actu eſt, dicitur, quàm cum poteſtate. Ex homine enim homo naſcitur, non lectica ex lectica. Quæ cauſſa eſt, vt figuram naturam eſſe non concedant; ſed lignum; propterea quòd ſi germen proferat, non lectica, ſed lignum exoriatur. Quòd ſi hoc ita habet, forma quoque eſt natura, ſiquidem homo ex homine gignitur. m *Quinetiam natura, quæ vt* Text.14.
generatio dicitur, ad naturam via eſt. Non enim vt mederi ad ſanitatem, non ad artem medicam eſt via (ſiquidem mederi à medica arte, non ad medicinam artem eſſe eſt neceſſe) ſic ad naturam ſe habet natura: ſed id, quod naſcitur, ex aliquo ad aliquid venit, aut naſcitur. Ad quod igitur veniendo naſcitur? nō ad id ſanè, ex quo, ſed ad id, ad quod. Quamobrem forma eſt natura. n *Forma autem & na* Text.15.
tura biſariam dicuntur: quum & priuatio quodammodo ſit forma. An verò priuatio contrariumque aliquod in ea, quæ omnino eſt, generatione habeatur, nécne, poſterius conſiderandum eſt.

Capvt

l *Atque natura magis ipſa*] Pergit oſtendere, formam magis eſſe naturam, quàm materiam, hunc in modum: Id eſt magis natura, per quod ens naturale actu eſt: atqui ens naturale eſt in actu per formam, non autem per materiam; quia forma eſt actus & perfectio; materia verò eſt pura potentia: ergo, &c. Rurſus idem confirmat aſſumpto argumento Antiphontis. Nam ſi propterea, quòd ex lectica putreſcente non lectica, ſed lignum oritur, lignum naturam eſſe colligebat; certè cùm ex homine homo naſcatur, idque non materiæ, ſed formæ beneficio, conſequens fit, vt forma maximè ſit natura.

m *Quin etiam natura, quæ*] Concludit formam eſſe naturam, hac ratione: Ideo natura vno modo accipitur pro generatione ſeu natiuitate viuentium, quia tam generatio, quàm id quod gignitur, tendit ad naturam: tendit vero ad formam: igitur forma eſt natura. Aduertit autem Ariſtoteles, non eodem modo ſe habere naturam, ſumptam pro generatione, quo ſe habet medicatio. Nam ἰάτρευσις, hoc eſt, medicatio non dicitur ἀπὸ τῆς ὑγιείας, id eſt, à ſanitate, quæ eſt terminus ad quem, ſed ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς, id eſt, ab arte medica, à qua vt à principio oritur. Natura verò cum pro natiuitate ſumitur, ſortitur appellationem à termino ad quem. Qua de re in quinto huius operis diſputandum erit.

n *Forma autem & natura*] Formam, atque adeò naturam, biſariam ſumi inquit, vno modo pro ea, quæ verè & propriè forma eſt: Altero, pro formæ priuatione, quæ prout ſubiectū afficit, &

ſuo

ſuo modo informat, vtcunque etiam formæ nomen ſortitur. Subdit poſtremò, expendendam alibi eſſe, verum priuatio in generatione ſubſtantiali detur, nec ne? Si enim talis priuatio admittatur, & ea ſit forma, cùm repugnantia inter formas ſit contrarietas, iam ſubſtantiæ erit aliquid contrarium: Quòd ſi admittenda non ſit, ruent ea, quæ de principijs rerum Naturalium ſuperiori libro tradita ſunt. Hanc dubitationem reijcit in alium locum, videlicet in libros de Ortu & Interitu.

QVÆSTIO I.

QVAM NATVRAM HOC LOCO Ariſtoteles definierit.

ARTICVLVS I.

DE MVLTIPLICI NATVRæ ſignificatu.

NE conſonantium vocabulorum ſylua, ad naturæ definitionem inueniendam percipiendamque, alicui fortaſſis viam obſtruat, operæpretium erit, varias naturæ acceptiones quaſi ramos obuios præcidere. Inprimis ergo, vt ait Hugo Victorius primo Didaſcalon cap.11. accipitur natura pro mente diuina, rerum omnium opifice & parente. Hanc autem Philoſophi quidam boni, ſed non boni Latinitatis auctores, naturam naturantem appellarunt: Atque ita naturæ nomen vſurpat Stoicorum acutiſſimus Seneca, quarto de officijs libro, cùm aſſerit, nihil aliud eſſe naturā, quàm Deum: & D. Auguſt. 15. de Trinitate c.1. cùm inquit, ſupra hanc noſtram naturam eſſe naturam non creatam, ſed creatricem, id eſt, Deum. Hinc ortum habuit diuiſio naturæ, in vniuerſalem & particularem: vbi per vniuerſalem naturam Deus potiſſimùm deſignatur, qui naturas omnes ipſe cohibet & continet; per particularem res cæteræ, quas etiam nonnulli naturam naturatam vocant.

Prima natura acceptio.

De naturæ ſignificatis Ari.5. Met. t.4. Boetius in li de duabus nat. Themiſtius & Simplicius hoc loco ad t.7. & 16. Auicen 1. Suff. cap 6. Auer. in epitome Met.

Secundò, accipitur natura pro cuiuſque rei quidditate ſeu ſententia. Quo ſignificato docet fides, *a* in tribus perſonis diuinis vnam eſſe naturam, & *b* Verbi incarnati vnionem non in natura, ſed in perſona effectam fuiſſe. Quo item modo dicere conſueuimus, definitionem eſſe orationem, quæ rei ſubiectæ naturam declarat. Quanquam ſi propriè loquamur, hoc eſt diſcrimen inter eſſentiam, quidditatem, & naturam: quòd eſſentia importat ordinem ad eſſe rei, cuius eſt; quidditas ad definitionem, qua quid res ſit explicatur; natura ad operationem.

Tertiò, pro tota vniuerſitate rerum creatarum. Quo ſenſu ſcripſit Ariſtot. 12. Metaphyſ. cap.7. text.38. naturam pendere à primo principio: ſicque miraculum dicimus, *c* quòd totius naturæ vim excedit.

Quartò, pro cauſſis naturalibus, quatenus ſecundum inſitam propenſionem agunt. Quo pacto accepta natura, multa obtinuit apud Philoſophos encomia; exempli cauſſa; Na-

2. Acceptio.
a In Symbolo Athanaſij.
b In cõcilio Chal. in Symbolo fides.
c d.Th.1 p. q.105. art.7. & quodl.4. art.5.
d Ariſt.1. Polit.c.2. et 2.de gener. anim.c.4.
e Lib.2.de cœl.c.5.t.34. & de iuuẽt. & ſene. c 2.
f Lib.2 de gener.anim. c.4.

A turam nihil fruſtra moliri; *d* facere optimum quod poteſt; *e* odiſſe ſuperfluum; *f* non denegare neceſſaria; *g* non pati aliquid torpere aut feriari; *h* abhorrere à vacuo; *i* iuſtam eſſe & vnicuique ſuum diſtribuere, non quidem iuxta proportionem Arithmeticam æqualiter, ſed iuxta Geometricam, æquabiliter; *k* itemque opus naturæ eſſe opus intelligentiæ. *l*

g Lib.3.de anim.c.9. text.41.
h Lib 1.Ethic.c.7.& 2.de cœl.c. 3.t.17.
i Lib.4.Ph. à ca.6.
k Galenus l.5.de vſu par.c.9.
l Them.1. de cœl.c.2.et Auer.l.12. Met.cõ.18.

Quintò, pro natiuo calore, ac cuiuſque ani-
B mantis temperamento, quod ex quatuor primarum qualitatum miſtione concretum eſt. Vnde illud apud Galenum in lib. artis Medicæ cap.77. Natura opifex, medicus verò miniſter; & illud, Conſuetudo eſt altera natura.

Denique, vt reliquas eiuſdem vocabuli notiones, quæ multo plures ſunt, omittamus, accipitur natura pro viuẽtium generatione, quæ natiuitas vocatur: atque hæc eſt prima & germana, tam apud Latinos, quàm apud Græcos,
C huius vocis ſignificatio. Dicitur enim Latinis natura, quaſi à naſcendo: Græcis verò, φύσις ἀπὸ τοῦ φύειν, quod eſt naſci. At enim, quia generatio ab interno principio oritur, deriuatum eſt naturæ nomen, ad ſignificandum internum cuiuſq; rei principium, vnde primò vnaquæq; res habet vt moueatur, ſiue illud rebus viuentibus, ſiue expertibus vitæ inſit.

Prima ac propria naturæ ſignificatio.

D

ARTICVLVS II.

RESPONSIO AD PROPOſitam dubitationem.

HAec eſt autem natura, quam Ariſtoteles hoc loco, & lib.5. Metaphyſ. capite 4. definijt, quæ, vt in progreſſu patebit, materiam & formam comprehendit. Nec audiendi ſunt Triſmegiſtus, Pythagoras, Plato, & alij, qui, vt partim ex 10. Platonis de Republ. & ſecundo
E de natura Deorum Ciceronis, partim ex Auicenna primo ſufficjentiæ, capite 7. & Alberto hoc in loco, tractatu primo, cap.5. liquet, arbitrati ſunt; id vnde res habet vt naturaliter moueatur, atque adeò naturam, eſſe vim quandam, ſeu formam abſolutam, per vniuerſas mundi partes commeantem, cuius ſolertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex conſequi poſſit imitando.

Veterum quorundam opinio de natura.

Eſt autem diligenter animaduertendum, materiam & formam, quod ad rem præſentem attinet, dupliciter conſiderari poſſe. Vno modo ſecundum ſe abſolutè: altero ſecun-

dum proprias cauſalitates, quas quidem exercent tum in ſe mutuo, dum materia formam recipit & ſuſtentat, rurſusque forma materiam actuat, & perficit; tum erga compoſitum, dum ambæ mutuo complexu ipſum condunt; tum etiam in operationem ſeu motum, quo naturalia ab arte factis diſtinguuntur. Hoc igitur loco definita eſt ab Ariſtot. natura, ſeu forma & materia, ſecundũ hanc tertiam notionem modũmve, vt ex ipſa definitione.

Natura analogum. Secundò animaduertendum eſt, naturam analogum quoddam eſſe, vt præter alios aſſeſit Auerroës hoc in lib. text. 2. Syrianus apud Simplicium commento 3. & Eudemus apud eundem comm. 12. itemque Magnus Albertus tract. 1. cap. 3. Quibus ſuffragatur Ariſtoteles, tum hoc lib. cap. 1. tex. 12. tum 5. Metaph. cap. 4. text. 5. & 1. de partibus Animalium cap. 1. dum ait, formam magis eſſe naturam, quàm materiam. *Vnde conſicit, naturã non eſſe vniuocum.* Sanè quòd natura, vt materiam & formam comprehendit, non ſit quid vniuocum, patet eo, quia alioqui vnus idemq; gradus vniuocus, bis in eodem compoſito re ipſa contineretur. Nam corpus in commune haberet in ſe gradum illum naturæ, ſemel ratione materiæ, iterum ratione formæ: qui non poteſt non eſſe re ipſa diſtinctus, cùm materia & forma, in quibus contrahitur, inter ſe realiter differant. Eſt verò natura analogum ſecundum proportionẽ: quia vt ſe habet materia ad motum, cuius principium & cauſa eſt, ita proportione quadam forma. Obtinent etiam ambæ diſparem nobilitatis gradum: cùm forma ſit entelechia, actus & perfectio; materia verò pura potentia, ac propè nihil. Vnde fit, vt cauſſalitas formæ, ſi generatim loquamur, cauſſalitate materiæ præſtantior habeatur.

QVÆSTIO II.

VTRVM NATVRA RECTE AB Ariſtotele definita ſit, nec ne?

ARTICVLVS I.

APPROBATVR, ENODATVRque naturæ definitio ab Ariſtotele tradita.

Natura definito. NAturam ita definijt Ariſtot. hoc loco: Natura eſt principium & cauſſa, vt id moueatur & quieſcat, in quo primò, per ſe, & non ex accidente ineſt. Quam definitionem optimo iure approbant tuenturque Peripatetici omnes, vt qua nulla verior, aut magis ad rem appoſita à Philoſophis tradatur. Quo autem pacto ea ſit intelligenda, ſic habeto. *Particularum explicatur.* Prima illius pars eſt, Principium & cauſſa, quæ vicem generis obtinet. Debet autem cauſſa ita ſumi, vt pateat in omnia ac ſola quatuor cauſſarum

A genera; quomodo lenius funditur principiũ, quàm cauſſa, vt * alibi diximus. ** 1. Lib. c. 3. ad tex. 4.* Additur autem cauſſa principio, ad remouendũ principia, quæ non ſunt cauſſæ, vt priuatio; quæ licet principium ſit generationis, non tamen illius cauſſa eſt. Vnde non rectè Magn. Albertus hoc in lib. tract. 1. c. 7. priuationem ad totam naturæ definitionem admiſit, repugnante Ariſtot. ac nullam aliam, excepta materia & forma, naturam agnoſcente, vt ex lib. huius progreſſu, & B ex 5. Metaph. c. 4. conſtat.

Secunda eſt. Moueatur & quieſcat. Nomen motus, ac proinde etiam quietis, amplè ſumendum eſt hoc loco, ita vt omnes mutationes Phyſicas, ſiue momento, ſiue tempore editas comprehendat. Amouet autem hæc particula à notione naturæ ea, quæ tametſi alioqui cauſſæ ſint, non ſunt tamen cauſſæ motus & quietis: vt formę Mathematicæ; item ea, quę licet cauſſæ motus exiſtant, non tamen ſunt C cauſſæ motus Phyſici, vt ſubſtantiæ ſeparatæ, prout à ſe mouentur.

Tertia eſt. In quo ineſt. Per hanc excluduntur cauſſæ externæ, à quibus res Phyſicæ quoquo modo cientur, vt forma ignis reſpectu aquæ, quam calefacit, cœlum reſpectu ignis, quem mouet.

Quarta eſt, per ſe, & non ex accidẽte. Quæ, vt Commentator aduertit, intelligẽda eſt ante particulam, primò, adhibeturq; ad reijciendas D cauſſas, quæ ex accidente in ipſa re, quæ mouetur, inſident: cuiuſmodi eſt ars medẽdi, qua, verbi cauſſa, Hippocrates ſibi ipſi ſanitatem præſtat, quæ icirco natura non dicitur, quia eſto cauſſa ſit, vt Hippocr. ad ſanitatem redeat; non tamen ei per ſe, ſed accidentariò ineſt.

Poſtrema eſt. Primò, hoc eſt, non per aliud, ſiue ita, vt nihil priùs inſit. Hac excluduntur nonnullæ qualitates, quæ cùm cauſſæ ſint, cur compoſita Phyſica, quibus per ſe ac neceſſa- E riò competunt, moueantur: non tamen eis primò inſunt, quia ſcilicet dantur in ipſa re compoſita, aliæ principales ac priores cauſſæ motuum. Quo ex genere ſunt natiuus calor comparatione viuentium, grauitas reſpectu lapidis, aliaq; id genus, à quibus licet motus, vt ab inſtrumentaria cauſſa per ſe oriantur; nihilominùs aliæ ſunt in re, quæ mouetur, eorum motuum antecedentes, magisque principales cauſſæ, videlicet materia & forma.

F Sunt qui verba illa, primò & per ſe, cũ verbo, moueatur, coniungenda eſſe affirmẽt: ſed non ita eſt; cùm ea Græcus contextus verbo, ineſt, apertè copulet: ſic enim habet, *ἐν ᾧ ὑπάρχει πρώτως, καθ' αὑτὸ, ϗ μὴ κατὰ συμβεβηκός*, id eſt, in quo ineſt primò, per ſe, & non ex accidente. Nec obſtat quod Ariſt. 5. Metaphyſ. c. 4. t. 5. naturam definiens, particulam, primò, verbo Moueatur, adiunxerit, aiens, naturam eſſe, vnde primus motus in vnoquoque eſt eorum, quæ natura conſtant: quaſi dixerit, naturã eſſe cauſſam, cur ens naturale, in quo ineſt, moueatur primò,

Aliter quoque particulam, primus, exponit ibidem Alexander.

primò. Non inquam obſtat; quia vt Alexander aduertit, vocabulum primus, non idem eo loco valet, atq; particula, primò, hic appoſita. Illic enim Philoſophus nomine primi motus lationem intellexit, quam 8. Phyſicorum cap. 7. tex. 55. omnium motuum principem nuncupauit, ſicque naturam definijt per eum duntaxat motum, qui ad locum pertinet, vt per omnium primum, ac maximè notum, cunctiſque rebus Phyſicis communem.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA ADVERSVS naturæ definitionem.

1. Argum. ERit tamen, qui ſuperioribus hunc in modum obijciat. Corpora cœleſtia, excepto Cœlo Empyreo, nunquam quieſcunt; totus terræ globus nunquam loco mouetur: ergo neque natura cœleſtium corporum eſt principium quietis; nec natura terræ principium motus. Quare non rectè natura dicitur principium motus & quietis. *Præoccupatio.* Nec ſatisfaciet qui dixerit, haud oportere naturam in qualibet re principium eſſe motus ad locum, dummodo ſit alterius mutationis principium, vt alterationis, quæ non ſolùm conuenit terræ elemento, ſed ſuo etiam modo corporibus cœleſtibus, dum affuſa ſolis luce colluſtrantur. Non inquam ſatisfaciet, cùm Ariſtot. 5. lib. Metaph. proximè citato loco, definierit naturam principium lationis eorum, quæ natura conſtant, non obſcurè indicans, omnem naturam eſſe principium motus ſecundùm locum.

2. Argum. Secundò: Quicquid naturaliter mouetur, non niſi à natura mouetur: ſed corpora grauia & leuia, cùm in propria loca tendunt, mouentur à progenitore ſuo, vt 8. libro huius operis cap. 4. text. 29. alijſq; in locis Ariſtot. ſentit, mouenturque ab illo naturaliter; cùm ipſorum motus haud dubiè naturalis ſit: ergo progenitor eſt eorum natura, & tamen non in eis eſt. Non igitur natura eſt principium motus eius, in quo eſt.

3. Argum. Tertiò: Id, quod gignitur, nondum exiſtit, cùm generatio ſit progreſſio à non eſſe ad eſſe rei: ergò ſi natura eſt cauſa mutationis rei, cui ineſt, nequaquam forma rei genitæ poterit dici natura, reſpectu generationis; quod tamen communi Philoſophorum ſententia alienum videtur.

4. Argum. Quartò: Tota naturæ definitio competit humanitati Socratis; vtpote quæ principium eſt & cauſa, cur Socrates moueatur, &c. Tota item videtur conuenire Deo, reſpectu rerum naturalium, in quibus neceſſariò exiſtit: & tamen neque humanitas, neque Deus, ſunt natura hoc loco definita; cum non ſint forma, nec materia. Igitur definitio naturæ non reciprocatur cum re definita.

5. Argum. Quintò: Non minùs igni naturale eſt, pro- A ducere ſibi ſimile, quàm ferri ſurſum: ergo forma ignis, quæ eſt natura, non minùs dicetur principium mouendi id, in quo eſt, quàm mouendi aliud.

Sextò: Vel in definitione naturæ, quietis nomine intelligitur; tam quies in termino ad quem, quàm in termino à quo, vel altera tantummodò ex his. Non tantummodò altera; cum vtriuſq; eadem ſit ratio, ſaltem comparatione materiæ, quæ ad quemlibet motum & B quietem, ſuopte ingenio indifferens eſt: non vtraque, cum natura non poſſit inclinare ſimul ad oppoſita, cuiuſmodi ſunt, quies in termino à quo, & in terminum ad quem. Non igitur natura rectè dicitur principium & cauſa, vt res quieſcat.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD SVPE- C riora argumenta.

AD primum horum, reiecta opinione Plutarchi primo de Placitis cap. 1. & Magni Alberti hoc loco tract. 1. cap. 3. Aliorumq; putantium, non definitam hic ab Ariſtot. naturam corporum cœleſtium, ſed intereuntium duntaxat: occurrit Simplicius, corpus cœleſte, etſi irrequieto motu agitetur, quieſcere tamen per centrum, polos, & axes, quæ nunquam locum D mutant: quam interpretationem affert etiam Philoponus. *Simplicij reſponſio ad 1. argum.* Sed ea nobis minimè placet; propterea quòd nimis impropria, atque adeò definitioni parum conueniens ſit ea quietis acceptio, vtpote qua Cœlum pariter moueri & quieſcere dicatur. *Reſponſio aliorum.* Porphyrius, Themiſtius, Alexander, Auicenna, D. Thomas, & alij, affirmant verba illa, moueatur & quieſcat, diſiunctim intelligenda eſſe; vt ſenſus ſit, naturam eſſe principium motus, vel quietis, vel vtriuſ- E que. *Germana ſolutio.* Nobis videtur, ea ſecundum mentem Ariſtotelis partim diſiunctim, partim copulatim accipienda eſſe; ita vt natura ſit principium & cauſa, aut motus tantùm, vt in corporibus cœleſtibus, aut motus ſimul & quietis, vt in cæteris corporibus. Eſt enim perpetua Ariſtotelis ſententia (vt conſtat ex iis, quæ docet 3. huius operis text. 1. & 1. de Cœlo, text. 5.) omnibus rebus Phyſicis, ſiue caducæ, ſiue immortales ſint, ineſſe propenſionem ad motum; i- F temque ſphæras cœleſtes non habere in ſe quietis principium. *Secundum Ariſtotelem omnib. corporibus ineſſe propenſionem ad motum: Nec omnibus ad quietem.* Vnde illud, quod 9. Metaphyſ. cap. 9. text. 17. ſcripſit, videlicet non eſſe pertimeſcendum, ne Cœlum quieſcat; quia non eſt, inquit, in eo potentia contradictionis, id eſt, potentia, vt moueatur & non moueatur; ſicuti D. Thom. ibidem exponit. Quod placitum videtur etiam, de communi veterum Philoſophorum ſenſu, vt annotauit Scotus in 4. diſt. 48. quæſt. 2.

Si tamen, non quid Ariſtoteles ſenſerit, ſed quid ſentiendum ſit, quæratur; placet ſen-

Cælum non ſolùm ad motum, ſed ad quietem etiam inclinatur.

tentia exiſtimantium, cœlum non ad motum duntaxat, ſed etiam ad quietem ſuopte ingenio inclinari; licet poſito eo, qui nunc eſt, rerum ordine, non niſi miraculo quieturum ſit. Itaque cœleſtem naturam ex ſe principium eſſe, non ſolùm motus, ſed etiam quietis. Qua de re planiùs ac plenius in libris de cœlo. Ad alteram verò partem argumenti, de motu terræ, dicendum; terræ globum, ſaltem ratione partium, moueri: deinde habere etiam naturalem potentiam, vt totus deorſum feratur, ſi à propria ſede extraheretur; cui potentiæ haud neceſſe eſt reſpondere aliquam vim actiuam naturalem, quæ totam terram ſurſum leuet: ſufficit enim cauſa effectrix deſcenſus; quæ quidem eſt tum genitor ipſius terræ, tum eius forma ſubſtantialis, atque etiam grauitas, cuius beneficio ſuis conglobata nutibus deſcenderet.

Tota terra nullã habet potentiam actiuã, qua deorſum.

Ad ſecundum reſpondendum eſt; non omne id, à quo res vtcunque naturaliter cieri dicitur naturam eſſe eius, quod motum ſubit; ſed id tantùm, à quo, vt à principio intrinſeco, mouetur.

Ad tertium; ea, quæ momento fiunt, dum fiunt, iam eſſe: id autem, quod gignitur, momento fieri, atque ita dum gignitur, tam ipſum, quàm eius formam, eodem puncto temporis actu exiſtere. Neque officit, quòd priùs origine ſit forma, quàm res genita: vt enim forma dicatur natura reſpectu generationis, ſat eſt, dari vtrunque in eodem inſtanti temporis.

Ad quartum dicendum; humanitatem Socratis non eſſe primò cauſſam motus & quietis; ſed partes ipſius, materiam ſcilicet & formam, quæ ſunt ea priores, atque ita ſe habent, vt per eas hoc ipſum de illa à priori demonſtrari queat. Deum verò non dici rebus ineſſe, vt hoc verbum in naturæ definitione intelligitur, & à nobis in tertia illius particula explicatum eſt, art. 1. huiuſce quæſt.

Ad quintum dicimus; etſi forma, quæ eſt natura, non ſolùm ſit principium motus, eius, in quo ineſt; ſed poſſit etiam eſſe principium mouendi alia: vt hoc loco; commento 12. aduertit Simplicius: tamen non fuiſſe ab Ariſtotele definitam naturam, per principium mouendi alia, ne excluderetur materia, quæ haud dubiè natura eſt, nec aliud mouet, ſed duntaxat motum in ſe recipit. Deinde, quia maximè fuit rationi conſentaneum, vt Ariſtoteles naturam definiret per id, quo naturalia à non naturalibus diſſident: hoc autem ſolùm eſt principium motus, eius in quo ineſt. Nam rerum quædam ſupra naturam eminent: vt Deus & intelligentiæ, quæ ob eximiam ſuam dignitatem immobiles ſunt; Deus quidem abſolutè, intelligentiæ verò quatenus non habent in ſe principium, quo Phyſicè moueantur. Quædam infra naturam conſiſtunt, videlicet res arte factæ, quæ adeò ignobiles ſunt, vt nec quo ipſæ moueantur, nec quo alia moueant, principium in ſe habeant. Aliæ medium locum obtinent, nempe res Phyſicæ, quæ neq; ita ſunt abiectæ, vt principium nullius motus vendicent, neq; ita perfectæ, vt neutiquam moueri poſſint; ſed mediam conditionem ſortitæ, & aliud mouere queunt, v. c. gignendo ſibi ſimile; & ſe ipſas mouere, vt locum acquirant, augeſcant, aliámve eiuſmodi perfectionem ſibi congruentem poſſideant. Quo fit, vt entia naturalia, licet ab arte factis, per principium mouendi ſe & mouendi alia, differant (vtroque enim carent arte facta) tamen ab iis, quæ ſupra naturam ſunt, non niſi per principium mouendi ſe diſtinguantur. Atque adeò patet, commune diſcrimen, quo naturalia à non naturalibus differunt, eſſe, quod naturalia habeant in ſe principium, quo ipſa moueantur, per quod proinde natura definiri debuit, vt ex eo rerum naturalium proprietas & eſſentia magis innoteſceret.

Ad vltimum reſpondent aliqui graues Philoſophi, quietis nomine non ſignificari ab Ariſtot. quietem in termino à quo, ſed duntaxat in termino ad quem, propterea quòd natura non inclinet ad priorem quietem; verbi cauſa, ad eam, qua lapis in aëre detinetur; ſed ad poſteriorem, quam obtinet, dum in natiua ſede conſiſtit. Cùm tamen materia, vt ipſimet fatentur, reſpectu motus violenti, ſit natura hoc loco definita; vnde & nullus datur motus, qui non ſit naturalis reſpectu materiæ, vt in progreſſu dicemus: conſequens eſt, vt eadem materia, comparatione cuiuslibet quietis, etiam violentiæ, natura ſit, atque adeò, vt in naturæ definitione omnis quies promiſcuè intelligi debeat. Nam eſto, compoſita Phyſica non inclinentur ad omnem quietem ex parte formæ, inclinantur tamen ex parte materiæ, quæ natura quædam eſt hic definita. Nec eſt abſurdum, eãdem materiam inclinari ſimul ad quietes oppoſitas, dummodò nõ inclinetur ad eas ſimul obtinendas: quemadmodum nemo negat, in eſſe eidem materiæ ſimul propenſionẽ ad qualitates contrarias, veluti ad cãdorem & nigredinem, eſto iis ſimul affici non poſſit.

Quietis nomine quæ quies intelligatur in definitione naturæ.

QVÆSTIO III.

VTRVM DEFINITIO NATVRAE principio duntaxat paſſiuo conueniat, an non?

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOPHOrum ſententiæ: & earum confutatio.

Scotus in 2. diſtinctione 18. quæſt. vnica, & eius ſectatores; itemque Burlæus hoc loco

&, vt

Opinio Scoti & aliorum.

& , vt videtur, Simplicius commento 12. text. 16. & 17. ſic naturæ definitionem interpretantur, vt nomine principij & cauſæ ſolum principium paſſiuum deſignari putent, ſtatuantque, nulli actiuo principio, quà tale eſt, ſed paſſiuo tantùm, naturæ notionem conuenire. Quamuis enim ipſam quoque formam naturam eſſe fateantur; aiunt tamē eam haudquaquam naturam dici, niſi quatenus principij paſſiuitationem obtinet, id eſt, pro vt materiam aptam habilemq; reddit ad motum excipiendum.

Prima ratio Scoti.

Probat verò opinionem ſuam Scotus hoc modo. Propterea mutatio naturalis dicitur, quia eſt à natura; omnis autem naturalis mutatio eſt à principio paſſiuo tantùm: igitur natura non eſt principium actiuum, ſed paſſiuum. Maior & conſequutio perſpicuæ videntur. Minor ſuadetur, quia ea mutatio dicitur naturalis, qua vnumquodque aptum eſt mutari, à quocunque agente mutetur. Hoc autem nullæ rei Phyſicæ conuenit ob actiuum principium, ſed paſſiuum tantùm: ſicut enim res non mouetur, niſi quia patitur; ita nec mouetur naturaliter, niſi quia motum recipit.

2. Ratio.

Secundò ita diſputat. Natura, quà natura, eſt principium internum eius, quod mouetur: ſed principium motus non eſt internum rei, quæ mouetur, vt actiuum eſt, ſed vt paſſiuum; ſiquidem accidit, verbi cauſa, ægroto qui ſanatur, habere in ſe artem, qua ad ſanitatem moueatur: igitur natura, quà natura, paſſiuum tantùm, non actiuum principium cenſeri debet.

Aliorū ſententia, ſuperiori aduerſa.

Alij ſuperioribus ex aduerſo oppoſiti arbitrantur, naturæ nomine ſolum principiū actiuum comprehendi: quia ſi principium paſſiuum eſſet natura, quilibet motus, etiam violentus, eſſet rei Phyſicæ naturalis; quandoquidem omnis motus habet principium paſſiuū in re, quæ mouetur. Præterea idem confirmatur, quia Ariſtoteles cap. 2. huius libri, text. 2. & 3. diſcrimen conſtituit inter naturalia & arte facta, quòd illa habeant in ſe principia ſuorum motuum; hæc verò minimè: loquebatur autem de actiuis principijs; nam paſſiua vtriuſq; communia ſunt, vt patet in ſtatua, quæ nō minùs apta eſt ad recipiendū in ſe ſuum motum, quàm rude lignum. Quare in ſolo principio actiuo videtur Ariſtoteles naturæ rationem ponere.

Refutatio prioris ſententiæ.

Neutra tamen harum opinionum, aut vera, aut Ariſtotelica eſt. Non prior, quia rebus natura conſtantibus, non minùs naturale eſt agere, quàm pati, & mouere ſe, quàm moueri à ſe; vt planum eſt in viuentibus, quæ operationes ſuas ab interno principio actiuo naturaliter edunt. Quare non minùs propriè dicetur natura principium actiuum, quàm paſſiuum. item quia formæ ignis comparatæ ad motum, quo in ſuperiora tendit, prout eſt A illius cauſa efficiens, conuenit tota naturæ definitio. Cùm igitur forma ita ſumpta ſit principium actiuum, negari non poterit, aliquod actiuum principium, quà tale, eſſe naturam. Tertiò, quia ſi Ariſtoteles nomine principij & cauſſæ paſſiuum duntaxat principium ſignificare voluiſſet, vtiq; per eas particulas artem medendi à naturæ definitione excluſiſſet.

Impugnatio poſterioris.

Poſterior quoque ſententia, & Ariſtoteli, B & veritati repugnat. Ariſtoteli, quia cap. 1. tex. 10. & cap. 2. text. 21. & cap. 8. text. 81. huius libri, diſertis uerbis docuit, nō ſolùm formam, ſed etiam materiam eſſe naturam: quod repetit libro quinto Metaph. cap. 1. text. 5. Rationi, quia cùm eſſentia compoſiti naturalis, non ex ſola forma, ſed ex materia etiam conſtet; non forma tantùm, ſed materia quoque natura erit: quandoquidem eſſentia cuiuslibet compoſiti Phyſici, quà tale eſt, ex naturis C coaleſcit.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO VERAE OPINIOnis, & argumentorum aduerſarum partium dilutio.

Tam formā, quàm materiam eſſe naturam.

PEripatetica igitur, & veritati conſona do- D ctrina eſt, naturæ definitione comprehendi tum materiam, tum formam: & illam quidem principium eſſe paſſiuum motus eius in quo eſt; hanc verò actiuum; tametſi hæc non ſemper actiuum principium ſit, ſed interdum formale; quo pacto ſe habet anima ad vitales functiones, quarum non ſolùm efficiens, ſed etiam formalis cauſſa eſt, teſte Ariſtotele 2. lib. de anima cap. 4. text. 36. & 37. eodemq; modo affecta eſt cœleſtis forma erga motum circu- E larem, ad quem cœlum, non ex parte materiæ duntaxat, ſed etiam ex parte formæ, ſuopte ingenio inclinatur. Nec verò putandum eſt, huiuſmodi propenſionem à forma ipſa diſtingui, aut illi vt quidpiam adiectitium ineſſe. Eſt enim idem prorſus cum ea, ſicuti inclinatio materiæ ad formam idem omnino eſt cum materia.

Forma cœli eſt cauſſa formalis ſui motus.

Reſponſio ad 1. arg. Scoti.

Nunc ad primi articuli argumenta reſpondeamus. Ad primum Scoti pro priori ſen- F tentia, dicendum; multa eſſe, quæ non ſolùm ob principium paſſiuum; ſed etiam ob actiuum, quod in ſe habent, naturaliter apta ſunt moueri, vt viuentia. Quare conceſſa maiore propoſitione, negetur minor, & quod ad eius probationem aſſumitur. Quanquam enim res non mouetur, niſi quia patitur; poteſt tamen ob id etiam naturaliter moueri, quia ſe ipſam mouet; atque ita erit ei motus naturalis, ratione principij paſſiui & actiui ſimul.

Ad 2.

Ad ſecundum admittenda eſt maior pro-

poſitio: aſſumptioni verò occurrendum, etſi principium motus ex eo quod actiuum, non neceſſariò internum eſſe debeat; cùm multa principia actiua motus externa ſint; aliquando tamen principium efficiens motus neceſſariò internum eſſe, vt in viuentibus: quo pacto non ſe habet ægrotus, cùm artis ſuæ beneficio ſanatur, qui iſtius motus principium in ſe ipſo ex accidente habet.

Sol. 1. pro 2. opi.

Omnes motus comparatione materiæ naturales ſunt.

Ad primam verò earum rationum, quibus ſecunda opinio nitebatur, reſpondendum eſt; omnes motus comparatione materiæ naturales dici poſſe, non omnes tamen reſpectu compoſiti Phyſici naturales eſſe: quia ſicuti potior natura eſt forma, quàm materia; ita vt motus alicui compoſito naturalis ſit, formæ magis, quàm materiæ habenda ratio eſt: proindeque eſto quemlibet motum materia inclinetur, niſi ad eum forma ipſa propenſionem habeat, non erit rei compoſitæ ſimpliciter naturalis exiſtimandus, ſed aut violentus, ſi ei forma obnitatur, aut præter naturam, ſi neque ad eum procliuitatem, neque repugnantiam vendicet.

Occupatio.

Quòd ſi quis vrgeat, naturam eſſe cauſſam, vt id in quo ineſt; id eſt, ipſum compoſitum Phyſicum, naturaliter moueatur. Occurrendum, ſat eſſe ad rationem naturæ, ſi cauſa ſit, vt ipſum compoſitum moueatur naturaliter: vel abſolutè, cùm motus à forma oritur, vel ſecundum quid, cùm non prouenit à forma, ſed in materiam tantummodò recipitur. Nec repugnat, eundem motum alicui ſimpliciter violentum eſſe; quia forma in contrariũm nititur, & aliquo modo naturalem, quatenus materia habet inſitam vim receptiuam omnium motuum, ſiue eis forma repugnet, ſiue obſequatur.

Solutio 2.

Diſcrimẽ inter naturalia & arte facta.

Ad ſecundam reſpondemus; diſcrimen traditum ab Ariſtotele, inter naturalia & arte facta, ſic eſſe intelligendum, vt nullum arte factum, quà tale, habeat in ſe principium determinatum ac certum, ſiue actiuum ſiue paſſiuum ſui motus; quod veriſſimum eſt. Nam cùm, verbi gratia, ſtatua indifferenter ex ære, auro aut ligno, conflari poſſit, ex ſe non magis hoc, quàm illud principium etiam paſſiuum, ſui motus vendicat; quod in rebus naturalibus multò ſecus accidit.

QVÆSTIO IV.

VTRVM ANIMA IN NATVRAE definitione contineatur.

ARTICVLVS I.

OPINIO EXISTIMANTIVM non contineri, eiuſq; refutatio.

Aſſertores partis negatiuæ.

TAmetſi pròxima diſputatione monſtratum fuerit, non rectè principium actiuum à naturæ definitione remoueri: adhuc tamen peculiaris exiſtit dubitatio, circa animam, quæ fons eſt vitalium functionum, earumq; principium actiuum. Nam Simplicius, ad textum primũ & ſecundum huius libri, atq;, (vt idem refert) Eudemus, itemq; Magnus Albertus hoc loco tract. 1. c. 2. & lib. de origine animæ c. 4. & Auicenna primo ſufficientiæ c. 5. arbitrantur, animam non eſſe naturam: Primùm; quia natura, (vt teſtatur Ariſtoteles 9. Metaph. cap. 2. tex 3.) præfinita & determinata eſt ad vnum: at anima non ad vnam, ſed ad omnes loci differentias motum efficit. Secundò; quia Peripatetici tria faciunt principia, naturam, animam, & intellectricem vim: vbi animam à natura diſtinguunt. Tertiò, quia ſaltem anima humana nullo modo videtur eſſe natura; cùm Ariſtot. 1. de partibus animalium cap. 1. perſpicuè oſtendat, non eſſe Phyſici negotij, animum rationis participem cõſiderare, propterea quòd natura non ſit.

Lege 4. c. li. 3. de diuina ſapient. ſecũdũ Aegypt.

Animã eſſe naturam.

Contraria tamen opinio tuenda eſt, quam ſequuntur Alexander apud Simplicium hoc loco com. 3. Auerroës, & Themiſtius ad text. 3. & maior ac melior Philoſophorum pars. Primùm, quia tota naturæ definitio, vt omnes eius partes conſideranti planum erit, conuenit animæ. Deinde, quia nutritio, accretio, cæteræque vitales functiones, connumerantur ab Ariſtotele hoc libro cap. 1. text. 1. inter motus naturales, haud dubiè quia oriuntur à natura; oriũtur verò ab anima. Præterea, quia Ariſtoteles cap. 8. text. 80. ſtirpium & animantium exemplo ſuadet, naturam alicuius finis gratia operari: & 1. de partibus animalium c. 1. docet, ad Phyſicum attinere, de anima ſentiente & vegetante abſolutè diſceptare, quia ſunt naturæ. Negari igitur non poteſt in Peripatetica diſciplina, animam verè ac propriè naturam eſſe.

Etiam intellectricẽ animam naturam eſſe.

Quòd autem concedendum ſit, non cæteras tantùm animas, ſed intellectiuam quoq;, eſſe naturam; probatur ex eo, quia omnis forma ſubſtantialis corporis Phyſici eſt natura; ſiquidem, vt ex ſuperiori capite liquet, naturæ notio, tam materiam, quàm formam comprehendit: at anima intellectiua eſt verè & eſſentialiter forma humani corporis, vt eſt decretum in Concilio Lateranenſi 3. ſub Leone 10. ſeſſ. 8. & in Viennenſi ſub Clemente 5.

Concil. Lateranenſe

& refer

Viennenſe. & refertur in Clementina, de ſumma Trinitate, & fide Catholica. Atque illud etiam monemus, animum rationis compotem non ſecundum alios tantùm gradus, vt ſentiendi & vegetandi; ſed etiam ſecundum gradum intelligendi, naturam eſſe. Namque ſub eo etiam gradu eſt verè forma compoſiti Phyſici, nempe hominis, vltimam ei differentiam conferens, atq; eius eſſe abſoluens, quod propriũ formæ eſt.

Refellitur ſententia Platonis, et aliorum. Quare minimè probamus eam ſententiam, cuius auctor fuit Plato, aſſertores Themiſtius, Simplicius, Philoponus, & de Latinis nonnulli: qui volunt, animam humanam, prout intellectiua eſt, gubernatoris duntaxat, non verè informantis locum in corpore obtinere, atque adeò ſecundum eum gradum non eſſe verè formã corporis. Licet enim intellectus corpori nequaquam hæreat; id tamen non impedit, quo minus intellectiua anima, cui inſidet, ſecundum gradum intellectiuum, qui ab eius ſubſtantia re ipſa nõ diſtinguitur, verè ac propriè corpus informet. Qua de re plura in ſecũdo, de anima.

ARTICVLVS II.

SOLVTIO ARGVMENtorum primi articuli.

NVnc eorum argumentis, qui animam è naturæ definitione excludebant, occurramus. Ad primum reſpondendum eſt; cùm natura determinata ad vnum dicitur, non accipi naturæ nomen in toto ſignificationis ſuæ ambitu, ſed paulò preſſiùs, vt ijs tantùm conuenit, quæ ſine delectu operantur: quo ſenſu (vt Scotus in quodlibetis q.2. explicat) idcirco natura ad vnum determinata perhibetur, quia cùm libertatis expers ſit, neq; è multis hoc aut illud pro arbitratu ſuo eligere, ſed ad vnum definitè contendit. *Quo ſenſu dicatur natura ad vnũ determinata.*

Huius effati vberiorem explicationẽ habes apud Cimaram, in theoremate propoſ 121. Ad ſecundum: in illa etiam partitione anguſtè admodũ vſurpari naturæ nomen, prout nimirum materiam & formam rei dũtaxat inanimatæ comprehendit.

In proœmio huius operis q. 4. art 3. Ad tertiũ: Ariſtotelem humani animi conſiderationẽ non omnino Naturali Philoſopho adimere; ſed tantùm velle, eam non omni ex parte Phyſicam eſſe, vt † alibi explicuimus. Nec abſolutè negare, animam intellectricem eſſe naturam; ſed quoad eas affectiones, quæ ipſi à corpore abiunctæ, & extra materiæ fæcem conueniunt, vt eſſe in loco definitiuè, capere intelligibiles rerum notiones ſuperni luminis influxu, & quædam alia: quorum merito, vt ad ſtatum ſubſtantiarum ſeparatarum quodammodo aſcendit, ita ſi ſecundum eam præcisè rationem ſpectetur, natura non eſt. *[illegible] 4 explicatur textus Ariſt. de partib. animalium [illegible] 8.*

A Itaque Ariſtot. per id humanam mentem ab alijs rerum viuentium formis eo loco ſecernit, quòd illa cum immortalis ſit, ac multò præſtantioris notæ, à corpore abſcedens, tranſnaturalem conditionem ac ſortem adire queat, hæ verò minimè.

QVÆSTIO V.

B

VTRVM ARS ET NATVRA ſimilitudinis rationem inter ſe habeant.

ARTICVLVS I.

QVIBVS INTER SE REBVS conueniant.

C

QVoniam ex naturæ & artis collatione illuſtrior euadet naturæ cognitio, eas hoc loco inter ſe conferemus. Mirificè igitur inter ſe conueniunt, pariterq; differunt, ars & natura. Conueniunt primò, quia naturæ opera procedunt, ſicuti opera artis, id eſt, certa præſcriptione, ratis legibus, compoſitè, & ordinatè. Quod Philoſophos (non eos hic
D intelligas, qui præter pallium nihil Philoſophi habuère) ad eam mentem excitauit, vt intelligerent faterenturque, res Phyſicas diuinæ artis prouidentia & ſolertia gubernari: videlicet, quia intuebantur, diſſimilium rerum, ex quibus vniuerſum conſtat, varietatem in vnum ordinem conuenire & compoſitione, (quod artis proprium eſt,) contineri. Vnde naturam artem DEI, & Deum Ἀριστοτέχνην, id eſt, optimum artifi-
E cem dixerunt: & Plato duplicem artem poſuit, vnam diuinam, humanam alteram: atque humanæ omnia, quæ artificum opera elaborantur; diuinæ vniuerſa, quæ natura fiunt, attribuit. *De hac re Philo Iud. in lib. de Monarchia.*

Secundò: Conueniunt; quia ſicuti agens naturale effectum producit ſibi cognatum, ac ſimilem ratione formæ, ex qua ipſum conſtat: ita artifex opus effingit, intelligibili formæ ſiue exemplari à ſe concepto, propor-
F tione reſpondens. Sic verò, vt formæ naturales habent primò eſſe in agente, in quo poteſtate continentur, quod virtuale nuncupatur; deinde in materia, quam idemmet agens apparat: ita arte factorum formæ obtinent primò eſſe in mente artificis; quod ideale dicitur; poſtea verò in materia, quam idem artifex perpolit. *Lege D. Aug lib. 83. qua Sco. in 4. d. 1. qu 1. Aegypt. quodl. 5. q. 2.*

Tertiò; Quia ſicuti ars naturam, ita natura DEVM ſupponit. Id eſt, quemadmodum ars nihil efficit, niſi ſuppeditato ſibi compoſito Phyſico, in quo artificioſam formam con-

cinnet: ita natura nihil gignit, niſi præiacente materia à Deo creata, in qua naturalem formam inducat. Sicq; per hos gradus res in lucem exeunt: Deus profert è nihilo; natura ex ente potentia; ars ex ente perfecto: Deus creãdo; natura generando; ars componendo concinnandòve.

Per quos gradus res prodeãt in lucem.

Quartò; Quia tam ars, quàm natura, ſenſim proficit, & ab imperfectioribus ad perfectiora incedit. Ars enim, verbi gratia, pictoris, primò ſuſceptum opus leuiter adumbrat; tum in omnem colorum varietatem paulatim conformat, ac tandem perficit: & canendi ars muſicos, priuſquam ad rem veniant, præludere nonnihil iubet. Natura item, exempli cauſſa, in effingendo fœtu (quod in cæteris etiam ſuo modo ſeruare conſueuit) initiò rude quid ſine membrorum diſtinctione exhibet, tum ſenſim expolit, donec animal perfectis lineamentis in decentem ſpeciem ſtato tempore abſoluat. Sic intellige, quod ſcripſit Ariſtoteles in problematis ſect. 10. probl.44. naturam facere prauè omnia, & plura praua, quàm recta; videlicet quia in procreatione animantium (de ijs enim illic ſermo erat) à principio prauè agit, id eſt, imperfectè, & quaſi rudi penicillo; & plura facit praua, quàm recta, id eſt, plura imperfecta & ignobilia. Nam ſiue terreſtria, ſiue aquatilia, verbi gratia, contemplemur, haud dubiè multò ampliorem multitudinem eorum, quæ inferiori gradu ſtant, inueniemus. Nimirum, quia vt vnumquodq; excellit magis, ita plura exigit, proindeq; difficiliùs & rariùs in vitam prodit.

Lege Ariſt. 2. de anima cap.4.

Quo pacto ars ſit naturæ æmula, Hugo lib.1. Didaſcalon.

Quintò; Quia ſicuti natura eſt menſura artis, ita ars eſt menſura arte factorum. Et vt natura diuinam artem; ita humana ars naturam, quoad eius fieri poteſt, æmulatur. Quocirca ars diuina exemplar naturæ, & natura diuina archetypi exemplum, ſimulq; exemplar humanæ artis dicitur; & à quibuſdam etiam ars humana, nunc altera natura, nunc naturæ ſimia appellari conſueuit, vtpote quæ ex natura multa effinxerit, vt ex vmbra picturam, ex antris ædes, ex auium volatu vela, ex piſcium pinnis remos, ex cauda gubernaculum. Sanè verò vt natura, quò diuinæ artis præſtantiam magis exprimit, eò altiorèm gradum obtinet: ita ars tantò commendatur amplius, quantò ad naturam propiùs accedit, reſq; veris viciniores imitando exhibet, ita vt quæ viuentes referunt, ſpirare ipſæ videantur. Quale illud:

Martialis lib.3.

Artis Phidiacæ toreuma clarum,
Piſces aſpicis: adde aquam, natabunt.

Lib.5.

Et aliud de lacerta:

Inſerta phialæ Mentoris manu ducta,
Lacerta viuit, & timetur argentum.

Zeuxis & Apellis mira opera.

Hac artis excellentia Zeuxis vuas pinxit, adeò veritate repræſentata, eò vt aues aduolarint. Hac Apelles Alexandrum magnum fulmen te-

A nentem expreſſit, ita vt digiti eminere, & fulmen extra tabulam eſſe videretur; tanto operis & famæ ſucceſſu, vt vulgò dicerent, duos eſſe Alexandros, vnum Philippi filium, nullis viribus ſuperabilem; alterum opus Apellis, nulla arte imitabilem.

Sed illud hìc quoque obiter aduerte, res creatas non ſolùm diuinam artem æmulari; ſed vnamquamque earum aliam ſe perfectiorem, pro ſuo captu exprimere. Nam terra

Quæque res alia in ſe perfectiorē imitari nititur.

B v.g. animalis ſpeciem præ ſe fert, quòd habeat ſuperfluentes aquas, tanquam venas; ſaxeos montes pro oſſibus; plantas & herbas velut capillos, vt præter alios tradit auctor operis de diuina ſapientia ſecundum Aegyptios, lib.8. cap.2. Et vniuerſim inferiora corpora ad cœleſtium rationem ſeſe, vt poſſunt, accommodant, teſte Ariſtotele 9. Metaph. cap.9. textu18. videlicet, quia vt cœleſtia iugi motu circumeunt, ita ſublunaria quaſi in
C orbem perpetuò oriuntur & occidunt; & vt ſtellæ errantes nunc magis nunc minùs ad nos accedunt; iam in ſubcœleſti mundo alia atque alia rerum facies & viciſſitudo, ſecundum quadripartitam anni varietatem, conſpicitur. Quin & ipſi etiam cœleſtes globi alias diuiniores cauſas iuuantur, nimirum intellectuales ſubſtantias, quatenus vt hæ intelligendo ad alia procedunt, deinde reflexa cognitione in ſe recurrunt; ſic illi ab eo-
D dem ad idem punctum perenni agitatione commeant.

Sextò; Quia vt in rebus naturalibus, ita in ijs etiam, quæ artificioſo ſtudio elaborantur, caſus locū inuenit. Et in naturalibus quidem multa paſſim occurrunt exempla. In arte factis duo quàm ſimillima à ſcriptoribus celebrantur, quæ Plinius lib.35. Naturalis hiſtoriæ, cap. 10. commemorat.

Lege etiam Plutarch. in libello de fortuna.

Septimò; Quia, (vt Ariſtoteles docet hoc
E in libro capit.8. text 86.) neque natura (ſumit autem naturam, prout ab anima intellectrici diſtinguitur) neque ars deliberat: quod tamen non de quauis arte intelligi debet, ſiquidem medicina, nauigatoria, & mille id genus, deliberant; ſed vt Ariſtoteles ipſe 3. Ethicorum cap.3. explicat, de ijs, quæ per certa & ſtatuta media finem attingunt, cuiuſmodi eſt ars ſaltandi, & effingendi literas. Quod hiſce verbis Themiſtius quoque ediſ-
F ſerit, non conſultat faber lignarius, vtrum prius ſecandum ſit, aut dolandum: nec grammaticus, quemadmodum literarum elementa ſcribenda ſint, hoc eſt A, aut B: Nec verò cùm Cleonem ſcribit, cogitat, quam primam, quam ſecundam literam collocet: ædificator etiam non conſultat, vtrum iacienda primò fundamenta ſint, an parietes conſtituendi, an tectum opponendum: Eodem modo textor, & lapicida, dum ſuo officio funguntur, non conſultant: ſed habet ſibi ſuum quiſque certum finitumq; opus, nec ordinem ad finem

Quæ artes deliberent, quæ non.

finem propoſitum pertinentem ignorat.

ARTICVLVS II.

QVIBVS REBVS INTER ſe diſsideant.

DIfferunt quoque ars & natura multifariam. Primò; quia ars non efformat veras res, vt veram arborem; ſed veri imitatrices, &, vt quidam rectè ait, verè falſas, dum veris ludit corporibus, ad veriſpeciem referendam ex arte collocatis. Atque hinc eſt, quòd picturas vigilantium inſomnia nonnulli appellarunt; quòd in illis non res ipſæ, quoad eſſe proprium, ſed rerum duntaxat imagines ſe oſtendant.

Secundò differunt; quia quoties ars & natura ad opus aliquod faciendum conſpirant, ars perficit naturam, vt docet Ariſtot. cap. 8. huius libri text. 79. Præterea ars obtinet locum lucis & regulæ; natura verò eſt, quæ formatur ac regitur, vt patet in eo qui arte canit. Nec tamen propterea ſimpliciter aſſerendum eſt artem præſtare naturæ, vt aduertit Plotinus Ennead. 4. lib. 2. & Galen. lib. 6. de Morbis vulgaribus, commento 9. licet enim effecta naturæ, vt vox & pedum agitatio, ab artis præſcriptione modificentur; ſimpliciter tamen ſuum eſſe à natura capiunt.

Tertiò; Quia vt D. Thomas 2. contra gentra cap. 76. ait, formæ per artem inductæ, artis actionem non conſequuntur, ſicuti formæ à natura editæ. Nec enim domus aliam domū, quemadmodum equus equum alium progignit. Huiuſce autem diſcriminis ratio eſt, quia naturales formæ, vt eundem in progenitore & in re genita eſſendi modum obtinent, ita eandem ſortiuntur agendi vim: at artificioſæ aliter in mente ideaque artificis, aliter in rebus ipſis arte factis inſunt, vt planum eſt.

Cur artificiales formę nō conſequātur actionē artis.

Quartò; Quia cùm forma rei, quæ interit, in inſtanti generationis abſcedat, vel extinguatur, ſimulque omnia illius accidentia aboleantur, fit inde, vt forma naturalis adueniat enti in potentia, id eſt, nudæ materiæ; cùm tamen formæ arte factorum ſuperueniant enti actu, ſiue rei iam perfectæ & abſolutæ, id eſt, toti compoſito. Vnde ars dicitur ibi incipere, vbi natura deſinit.

Ars incipit, vbi natura deſinit.

Quintò; Quia, (vt obſeruat Plotinus, cap. 1. libro 8. Ennead. 3. & Auerroes in ſua paraphraſi ſuper lib. de Ortu & Interitu,) ars in externa ſuperficie præcipuè verſatur; quia videlicet externam faciem & elegantiam potiſſimum affectat. Natura verò in abditioribus elaborandis impenſiùs occupatur; vt quæ rebus magis neceſſaria, ac potioris momenti ſint, proindeq; ab optima parente curari magis debeant.

Lege Euſtratium ad cap. 4 l. 6 Ethic. Auerroē 12 Met. com. 18 & Aegidium quodlib 2 q 12 Alex. in opuſc. de miſtione.

A Sextò; Quia formæ naturales ſunt actuoſæ, & quaſi viuæ: formæ verò arte factorum tanquam ſtolidæ & emortuæ, nullam effectricem vim habentes; vtpote, quæ nihil aliud ſint, quàm compoſitio, ordo, & figura, ſeu modus quidam ac determinatio quantitatis; vt conſtat ex iis, quæ docuit Ariſtoteles primo huius operis cap. 5. text. 46. Ideoque, vt quantitas ſuopte ingenio eſt ignaua & iners, dataque à natura, quaſi altera materia
B ad ſuſtinenda accidentia: ita formæ per artem inductæ, nullam ex ſe ad agendum efficacitatem obtinent. Atque hinc eſt, quòd res naturales poſſunt habere in ſe motionis & quietis principium; arte factæ verò, quà tales, non item: docente Ariſtotele non ſolùm hoc libro capite 1. text. 2. ſed etiam in 6. Ethicorum capite quarto; & 12. Metaphyſic. cap. 3. text. 14.

C

QVÆSTIO VI.

POSSIT'NE ARS OPERA naturæ moliri, an non?

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS videatur poſſe.

D

VT ea quæ de artis naturæque conuenientia & diſcrimine tradidimus, apertiora fiant, expendendum hoc loco erit, poſſit'ne ars naturæ opera efficere? Quòd enim poſſit, videtur oſtendi inprimis; quia (vt alia huiuſce generis complura omittamus) Dædali ſtatuæ (ſicuti Ariſtoteles 1. Politicorum cap. 3. & 1. de anima cap 3 text. 44. & Plato in Menone aiunt) huc illuc ſponte diſcurrebant. Item,
E quia legimus apud Philoſtratum in Apollonii Tyanei vita, tripodes quoſdam aureos in Iarchæ gymnoſophiſtæ conuiuio ſeipſos motaſſe, & aureos pincernas conuiuis operam ſuam præſtitiſſe. Item quia, (teſte Fauorino apud Gellium libro 10. Noctium Atticarum cap. 12) Archytas columbam ligneam confecit, ponderibus atque aura intus incluſa ita libratam, vt media aëre ſuſpenſa volitaret. Deinde, quia notum eſt, Archimedem ſphæ-
F ram vitream feciſſe, vbi aſtrorum ortus & obitus, defectus ſolis & lunæ, & denique omnium cœleſtium ſphærarum ſyderumq; conuerſiones, rata ordinis conſtantia & æquabilitate diſtinctæ viſebantur: quod humani ingenii miraculum, imitatus poſtea eſt Poſſidonius, vt teſtatur Cicero libro 2. de natura Deorum. *1. Argum.*

Secundò: Quædam artes edunt effectus, ad quos natura non pertingit; ergo & à fortiori eos, quos natura edere poteſt. Probatur aſſumptum, exemplo annulorum & imagi- *2. Argum.*

num Aſtronomicarum, id eſt, quæ certo aſtrorum ſitu & influxu compinguntur, quarum vi multa ſupra vſitatum curſum naturæ effici, tradunt auctores, vt Porphyrius referente D. Auguſtino 10. libro de Ciuitate, capite 11. Plato in 2. dialogo de iuſto, Plotinus cap. 40. lib. 4. Ennead. 4.

3. *Argum.* Præterea, idem conuinci poteſt artificio Alchymiæ, cuius profeſſores verum aurum abs ſe fieri prædicant: veriſimile autem non eſt, ſemper eorum operam & ſumptus in fumum abire. Quare non videtur negandum, multa naturæ opera artis ingenio effici; imò & in nonnullis artem non naturam æmulari, ſed vincere.

ARTICVLVS II.

PROPOSITAE CONTROuerſiæ explicatio.

TAmetſi propoſita quæſtio amplam diſputandi ſegetem offerebat, ne tamen æquo longiores ſimus, rem quàm fieri poſſit breuiter expediemus. *Concluſio.* Concluſio ſit: Neque ars, neque artificialis forma, aliquod naturæ opus vi ſua efficere valet. *Probatio.* Probatur: Nam inprimis ars non aliter cum artifice concurrit, quàm tradendo ei regulas & præcepta operis faciundi: at huiuſmodi regulæ non habent vim inducendi naturalem aliquã formam in materiam. Idem quoque de forma artificiali ex eo patet, quia (vt ſuperiori quæſtione oſtendimus) formæ per artem inductæ nullam ad agendũ vim obtinent.

Sed enim aduertendum eſt, licet neque ars, neque forma artis, queant per ſe motum efficere; poſſe tamen ei modum quendam adhibere, vt videlicet hoc aut illo pacto fiat: ſicq; ſaltatio, quæ facultate motrici in membris hærenti exercetur, ab arte habet, vt eleganter, concinnè, & numeroſè exerceatur. Sic etiam, cùm aliquid per artem è plano fit acutum, artis beneficio celeriùs mouetur; non quòd figura ipſa plana aut acuta, ad motum efficienter concurrant; ſed quia plano corpori plus medij ſeſe opponit quàm acuto, atque ita faciliùs hoc, quàm illud, interiecti corporis repugnantiam vincit. Qua de re Ariſtot. ad calcem lib. 4. de cœlo.

Adiecimus in concluſione, Vi ſua: quia aliena vi, id eſt, applicando naturalia actiua paſſiuis, non dubium, quin ars multa naturæ opera efficiat: vt patet in Medicina, quæ natiua herbarum virtute ægris corporibus ſanitatem reddit; & in multis artibus, quæ adhibito igni, aliiſve eiuſmodi cauſſis naturalibus, variè materiam immutant. Qua etiam ratione dæmones, vt* ſuperiori lib. diximus, diuerſas formas, etiam animantium, imperfectorum tamen, in materiam inferunt; ſic enim dæmonum ope Magi Pharaonis, * ſerpentes ex-

*Cap. 9. 9. 10.

*Exod. 7.

A hibuêre, non adumbratos, ſed veros, vt ſentit D. Auguſt. 3. lib. de Trinitate, cap. 7. & in lib. octogintatrium quæſtionum, qu. 76. Origenes homilia 13. in Marcum, D. Thomas de potentia qu. 6. art. 5.

1. Conſectarium. Ex dictis duo inferuntur conſectaria. Primum eſt: Cùm malefici incantant ſerpentes, feras detinent, homines à ſtatu mentis deijciunt, & turpi amore irretiunt, aliaq; eiuſmodi complura efficiunt: non poſſe ea à characte-
B ribus & figuris, quibus ad id vtuntur, proficiſci; ſed præſtari dæmonum induſtria, qui ad ea ſigna tacito vel expreſſo fœdere accurrunt, vt hominum mentes ludificent, & ſuperſtitione imbutas, à veri Numinis cultu auocẽt. Hinc D. Auguſtinus 10. libro de Ciuitate Dei, cap. 11. *Error Porphyrij.* Porphyrij confutat errorem, qui inter vitium ſacrilegæ curioſitatis & Philoſophiæ profeſſionem, ſententijs alternantibus fluctuãs, aiebat, per figuras & imagines Aſtronomicas,
C quarum ante meminimus, admirabiles in terra effectus edi. Qua in re dupliciter errabat: primùm, quia formis corporum artificialium vim agentem tribuebat: deinde, quia dæmones à culpa vindicare nitebatur, eorum præſtigias & maleficia in cœleſtium corporũ afflatus conferendo.

2. Conſectarium. Alterum conſectarium eſt: Artificio naturalis Magiæ, occultas naturalium cauſarum vires inter ſe copulantis, multa abſq; interuentu
D dæmonum fieri: quæ licet admirationem excitent, quòd ſupra naturæ facultatem effici videantur; reuera tamen Phyſicam habent rationem. Quale eſt, videri extendi per triclinium vitem; apparere ſubitò conuiuas omnes truncos, aut aſininis capitibus, & alia: de quibus ſcripſit Guillielmus Pariſienſis, in ſuo opere de vniuerſo corporali & ſpirituali. Quibus etiã ſimilia non pauca circumforanei ludificatores aſpectui exhibent arte exercitatiſſima, quæ
E celeri motu atque agitatione defixum in res obtutum fruſtratur.

ARTICVLVS III.

PRIMI ARTICVLI ARGVmentis nihil contra proximè dicta concludi.

F ARgumenta verò initiò propoſita, ſic erunt explicanda. Ad 1. dicendũ: Statuas, aliaq; id genus arte facta, non moueri à ſuis formis, nec ab arte; ſed à natura, compoſitis intus latenti artificio machinulis, & argento viuo, aliiſve eiuſmodi quæ motum illum efficiant, ſicuti videmus in horologijs, quæ libratis certa ratione ponderibus cientur. Itaque haſce motiones ars non efficit, ſed modificat & attemperat.

Ad 2. Neq; annulos, neque imagines Aſtronomicas, vllam ex ſe ad tales effectus vim habere,

bere, aut illam è Cœlo excipere: vt oſtendit D. Th. 22. q 96. art. 2. Quare quæ de eiuſmodi rebus circumferuntur, vel ad fabulam pertinent, vel ad dæmonum præſtigias.

Ad 3. Quid reſpōdendum ſit, proxima quæſtione ſtatuemus.

QVÆSTIO VII.

NVM CHYMICAE ARTIS INduſtria verum aurum efficiatur.

ARTICVLVS I.

QVI NEGATIVAM PARtem ſequantur, & quibus argumentis.

AVri ſacra fames vt aurum inueniret, Chymicam excogitauit, artem naturæ vel æmulā, vel inuidam, quæ aurum progignere ſtudet, quod terra à ſe progenitum gremio cohibet, ne, ſi pariat, non tam aurum fundat, quàm venenum luxuriẹ & auaritiẹ. Hæc igitur ars, num verum atque omni ex parte probatum aurum efficiat, in controuerſia eſt. Efficiat, inquam, non vi ſua; ſic enim nō poſſe, ex ijs quæ ſuperiùs diſputata ſunt, cōſtat: ſed applicando naturalia actiua paſſiuis, hoc eſt, adhibendo variam permixtionem & temperiem ſulphuri & argento viuo, quam perhibent cōmunem eſſe materiam argento & auro, cæterisq; metallis procreandis; vt teſtantur Magn. Albertus lib. 3. de Mineralibus, cap. 9. & Leuinus lib. 2. de Occultis naturæ miraculis, cap 32.

Aſſertores partis neg. In hac controuerſia D. Thom. 2. ſentent. d. 7. q. 3. art. 1. & de potentia, q. 6. art 1. Aegidius in 3. quodlib. qu. 8. poſt Auerroem in paraphraſi ad primum librum de generatione animaliū, & Auicennam in ſuis commentarijs Meteororum, & Haſtem nobilem Philoſophum, quem refert Albertus loco citato; arbitrati ſunt, aurum chymicum non eſſe verum, ſed fucatum.

1. Ratio. Probat autem id D. Thom. ex eo, quia forma auri non videtur induci, niſi vi caloris ætherei, & à ſole præſertim dilapſi. Vnde aurum confectum calore igneo, quo chymici artifices vtuntur, non niſi adulterinum erit, vtpote ab

2. Ratio. illegitimo parente editum. Accedit, quòd veriſimile omnino eſt, naturam ad auri generationem ſolam mineram delegiſſe, terræ ſinu incluſam, quo vndiq;, vt veteres aiebant, Deorum cœtus, id eſt, cœleſtium corporum vires confluunt.

3. Ratio. Eandem ſententiam ea ratione confirmat Aegidius, quia quæ in quolibet genere perfecta ſunt, non vagam habent, ſed certam & definitam ortus ſui cauſam. Quare cùm aurum inter omnia metalla nobilitate præluceat, vno duntaxat modo fiet, nimirum eo, quem natura adhibet, humanæ arti ignotum.

4. Ratio. Denique idem alij ſtabiliunt hunc in modum. Negari non poteſt, in ijs, quæ ad naturam, vel ad mores, vel ad artium diſciplinam pertinent, magnam vim habere argumentum ab experientia ductum: at longa experientia compertum eſt, huiuſce artis profeſſores, cùm magnis impenſis & pertinaci ſtudio pro vero auro conficiendo deſudarint, nō niſi fucatum extuliſſe. Igitur eiuſmodi auri confectio impoſſibilis eſt.

ARTICVLVS II.

SOLVTIO PROPOSITAE quæſtionis.

NIhilominus ſententia noſtra eſt: Etſi perdifficile ſit, chymicæ rationis artificio verum aurum producere; non videri tamen id omnino impoſſibile iudicandum. Huius aſſertionis priorem partem ſuadet experientia: Poſteriorem approbat D. Thomas ſecunda ſecundæ, qu. 77. art. 2. Magnus Albertus lib. 3. de Mineralibus capite 9. Henricus Gandauenſis quodlib. 5. qu. 3. Zimara in tractatu de differentiis naturæ & artis. Mirādulanus lib. 9 de euerſione ſingularis certaminis, ſect. 7. alijq; è iunioribus Philoſophis non pauci. *Concluſ.*

Qui eo potiſſimùm ducuntur argumento, quòd, cum ars æmula imitatrixq; naturæ ſit, non apparet, cur naturam in efformando vero auro imitari non poſſit, quam ſæpè alijs in rebus, quæ operoſiores videbantur, ad viuum expreſſit. Conſtat enim, quædā animalia artis induſtria progigni: vt apes ventribus boum recentibus cum fimo obrutis, vel iuuencorum corpore exanimato; bufones elixatura anatis ſub dio poſitæ; & id genus complura. *1. Argum.* *Plin. Nat. hiſt lib 11. cap 20.*

Præterea: Angeli naturali cognitione perſpectum habent, quam materiam, quam etiam qualitatum temperationem veri auri generatio requirat. Igitur ſi omnia inuicem ritè componant, & tempeſtiuè applicent, obſeruato etiam ad id aſtrorum influxu; legitimum aurum proferent, ſicuti & veros ſerpentes. Quare poteſt legitimum aurum arte confici. Quòd ſi quis reſpondeat, poſſe quidem, ſed non hominum arte, de qua noſtra diſceptatio eſt: contra id obijcimus; quia nihil omnino cōuincit, eius artis peritiam adeò ſupra humani ingenij captum eſſe, vt neutiquam ad homines perueniré poſſe iudicanda ſit. *2. Argum.*

Nec ſanè refert, quòd ea nunc fortaſſe lateat; neq; hactenus ex fornace chymico verum aurum prodierit; cùm multa indies hominum ſolertia & induſtria inueniantur, ſuperioribus ſeculis ignota, vt vſus tormentarij pulueris, & pyxidis nauticæ, ars typographica, artificium ſeparandi aurum ab argento, ſacchari ex arundinibus excoquendi, miſcendi ſpecula plana vitrea. Etſi ex his quædam non tam recens inuenta, quàm poſtliminiò in vſum reuocata eſſe nonnulli putent. *Quædam verum artificia recens inuenta.*

Quare non videtur exiſtimandum, confe- A ctionem veri auri per Alchymiam omnino impoſſibilem eſſe, licet perquam difficilis ſit.

Reſponſio ad argum. contrariæ partis. Argumenta autem, quæ à D. Thoma in contrariam partem adducta ſunt, ita ſoluentur. *Ad 1.* Primùm quidem aiendo, multa fieri cœleſtis caloris vi, quæ etiam vi caloris ignei perficiuntur, maximè cum hi calores iuxta veriorem ſententiam inter ſe ſpecie non differant.

Ad 2. Secundum verò argumentum, à loco mi- B neræ metallariæ, parum habet roboris. Licet enim aurum in terræ gremio, vt in patrio ſolo, natura gignat, non proinde tamen eius effectionem ei loco ita videtur addixiſſe, vt *Ad 3.* nullo modo extrà effici queat. Ad rationem Aegidij inficiandum eſt, non poſſe interdum id, quod in ſuo genere excellit, multis modis gigni, cùm videamus ignem, elementorum omnium principem & actione alterius ignis, & radiorum coitu, & duorum corporum attritu generari.

Illud tandem in hac diſceptatione monendum cenſuimus; Chymicam, prout nunc ſe habet, ac interim, dum certioribus veri auri à ſe confecti experimentis artificium nō probat, noxiam pernicioſamq; iudicandam, ac proinde nequaquam exercendam: tum ne ſucatum, minúſve perfectum aurum pro legitimo & naturali diuendat; tum ne fornaculæ promittendo lucra decipiat. Quo nomine eius profeſſores haud ſatis bene in Republica audiūt. Eoq; ſpectat illud Ioan. 22: in Extrauagante, Spondet: Alchymiſtæ ſpondent, quas non habent, diuitias. Et deniq; ea cauſa fuit, vt Diocletianus huiuſce artis libros diligenter conquiſitos flaminis dederit, vt lib. 7. lect. antiq. cap. 2. Cœlius teſtatur.

Ex dictis perſpicua iam eſt ſolutio vltimi argumenti ſuperioris controuerſiæ, cuius occaſione hæc diſſeruimus. Non enim Alchymia ſi aurum efficit, id propria vi efficit, ſed applicando naturalia actiuis paſſiuis.

Κεφάλαιον β.

Ἐπεὶ δὲ διώρισται ποσαχῶς ἡ φύσις λέγεται, μετὰ τοῦτο θεωρητέον τίνι διαφέρει ὁ μαθηματικὸς τοῦ φυσικοῦ· καὶ γὰρ ἐπίπεδα καὶ στερεὰ ἔχει τὰ φυσικὰ σώματα, καὶ μήκη, καὶ στιγμάς, περὶ ὧν σκοπεῖ ὁ μαθηματικός. ἔτι δ'. ἡ ἀστρολογία ἑτέρα ἢ μέρος τῆς φυσικῆς· εἰ γὰρ τοῦ φυσικοῦ τὸ τί ἐστιν ἥλιος ἢ σελήνη εἰδέναι, τῶν δὲ συμβεβηκότων καθ' αὑτὰ μηδέν, ἄτοπον· ἄλλως τε καὶ ἐπὶ φαίνονται λέγοντες οἱ περὶ φύσεως, καὶ περὶ σχήματος σελήνης καὶ ἡλίου. καὶ δὴ καὶ πότερον σφαιροειδὴς ἡ γῆ καὶ ὁ κόσμος, ἢ οὔ; περὶ τούτων μὲν οὖν πραγματεύεται καὶ ὁ μαθηματικὸς ἀλλ' οὐχ ᾗ φυσικοῦ σώματος πέρας ἕκαστον. οὐδὲ τὰ συμβεβηκότα θεωρεῖ, ᾗ τοιούτοις οὖσι συμβέβηκε. διὸ καὶ χωρίζει· χωριστὰ γὰρ τῇ νοήσει κινήσεώς ἐστι καὶ οὐδὲν διαφέρει, οὐδὲ γίνεται ψεῦδος χωριζόντων.

λανθά-

Capvt. II.

Cum a verò definitum ſit, quot modis dicitur naturæ; poſthac contemplandum eſt, quo Mathematicus à Phyſico differat. Nam plana, et ſolida, & longitudines, & puncta, quæ Mathematicus conſiderat, naturalia corpora obtinent. Text. 16. *Inſuper, an Aſtrologia à Naturali ſcientia ſit diuerſa, an pars. Abſurdum namq; eſt, ſi quia ſol eſt aut luna,* Text. 17. *Phyſici ſit ſcire, nullum eorum, quæ per ſe inſunt, accidentium, ſcire; præſertim cum naturæ ſcrutatores de ſolis quoq; & lunæ figura, & vtrum terra & mundus rotunda ſint, necne, diſſerere videantur.* b *Atque hæc quidem Mathematicus quoque per-* Text. 18. *tractat, ſed non vt corporis naturalis vnumquodq; terminus eſt: nec item accidētia contemplatur, quæ ex parte eius generis accidunt rebus. Quapropter abiungit, ſiquidē à motu cogitatione poſſunt diſiungi, nihilq; intereſt, nec cùm diſiunguntur vllum falſum exiſtit.*

Hoc

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Poſtquam a] Ariſtot. poſtquam diſſeruit de Natura, & in ea diſputatione, quædam veluti fundamenta iecit Naturalis Philoſophiæ; explicat in hoc capite diſcrimen inter Phyſicum & Mathematicum, Naturalem Philoſophiam & Aſtrologiam, vt quæ cuiuſq; contemplatio ſit quibuſve terminis contineatur, planè conſtet. Putaret enim fortaſſe aliquis, nullam in ijs eſſe differentiam, quòd Mathematicus conſideret plana, ſolida, longitudines, & puncta; quæ inueniuntur in corporibus ad Naturalem Philoſophum ſpectantibus: item quòd Aſtrologus contempletur cœleſtium ſphærarum accidentia, vt motum & figuram, aliaq; eiuſmodi, quæ Phyſici negotij ſunt; præſertim cùm Phyſicus cœleſtium naturam ſcrutetur, & abſurdum ſit, eum, qui in ſubſtantiæ inſpectione verſatur, accidentia omittere. Intelligit autem Ariſtoteles, appellatione Mathematici, vel ſolum Geometram, qui plana, ſolida, & longitudines conſiderat; vel tam Geometrā, quàm Arithmeticum, qui abſolutè Mathematici nuncupantur.

Diſcrimen inter Mathematicum & Phyſicum. b. *Atque hæc quidem*] Statuit diſcrimen inter Mathematicum & Naturalem Philoſophum, inter Aſtrologiam & Phyſicam: quòd licet eiſdem in rebus verſentur, non eundem tamen conſiderandi modum habeant. Enimuerò accidentia, quæ Naturalis Philoſophus expendit, quatenus naturalium corporum termini & affectiones ſunt, & vt materiæ nexu implicantur,

cantur, eadem Mathematicus conſiderat, abſtrahendo illa à corporibus Phyſicis, & à materia. Qua in re nullum committit errorem, cùm illa ſyncero, atque omnino ſimplici mentis conceptu abiungat, nec re ipſa corporibus ineſſe inficietur, vt cùm quis hominem concipit, non concipiendo Socratem, in quo eſt. Differt quoque Aſtrologus à Philoſopho Naturali, quia hic contemplatur cœli naturam & eſſentiam, itemq; motum, vt eſt illius actus, ab eiuſq; principijs oritur, aliaq; ſimiliter: Aſtrologus verò, nihil curans cœli naturam, motuum proportiones, æqualitates, diſtantias & his affinia perpendit.

λανθάνουσι δὲ τοῦτο ποιοῦντες καὶ οἱ τὰς ἰδέας λέγοντες. τὰ γὰρ φυσικὰ χωρίζουσιν ἧττον ὄντα χωριστὰ τῶν μαθηματικῶν. γίγνοιτο δ' ἂν τοῦτο δῆλον, εἴ τις ἑκατέρων πειρῷτο λέγειν τοὺς ὅρους, καὶ αὐτῶν, καὶ τῶν συμβεβηκότων· τὸ μὲν γὰρ περιττὸν ἐστι, καὶ τὸ ἄρτιον, καὶ τὸ εὐθύ, καὶ τὸ καμπύλον. ἔτι δὲ καὶ ἀριθμός, καὶ γραμμή, καὶ σχῆμα ἄνευ κινήσεως. σὰρξ δὲ καὶ ὀστοῦν, καὶ ἄνθρωπος, οὐκέτι· ἀλλὰ ταῦτα ὥσπερ ῥὶς σιμή. ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ καμπύλον λέγεται. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ φυσικώτερα τῶν μαθημάτων, οἷον ὀπτική, καὶ ἁρμονική, καὶ ἀστρολογία· ἀνάπαλιν γὰρ τρόπον τινὰ ἔχουσι τῇ γεωμετρίᾳ. ἀλλὰ ἡ μὲν γεωμετρία περὶ γραμμῆς φυσικῆς σκοπεῖ· ἀλλ' οὐχ ᾗ φυσική. ἡ δὲ ὀπτική, μαθηματικὴν μὲν γραμμήν, ἀλλ' οὐχ ᾗ μαθηματική, ἀλλ' ᾗ φυσική. ἐπεὶ δὲ ἡ φύσις διχῶς, τό, τε εἶδος καὶ ἡ ὕλη, ὡς ἂν εἰ περὶ σιμότητος τί ἐστι σκοποῖμεν, οὕτω θεωρητέον. ὥστ' οὔτ' ἄνευ ὕλης τὰ τοιαῦτα, οὔτε κατὰ τὴν ὕλην. καὶ γὰρ δὴ καὶ περὶ τούτου διχῶς ἀπορήσειεν ἄν τις, ἐπεὶ δύο αἱ φύσεις, περὶ ποτέρας τοῦ φυσικοῦ, ἢ περὶ τοῦ ἐξ ἀμφοῖν. ἀλλ' εἰ περὶ τοῦ ἐξ ἀμφοῖν, καὶ περὶ ἑκατέρας. πότερον οὖν τῆς αὐτῆς, ἢ ἄλλης, ἑκατέραν γνωρίζειν; ὡς μὲν γὰρ τοὺς ἀρχαίους ἀποβλέψαντι δόξειεν ἂν εἶναι τῆς ὕλης· ἐπὶ μικρὸν γάρ τι μέρος Ἐμπεδοκλῆς καὶ Δημόκριτος τοῦ εἴδους καὶ τοῦ τί ἦν εἶναι ἥψαντο.

εἰ δ'

c *Hoc verò idearum quoq; auctores cùm faciunt, falluntur. Nam naturalia abiungunt, quæ minùs quàm Mathematica poſſunt abiungi.* d *Quod ita declarabitur, ſi vtrorumque, & ipſorum, & accidentium definitiones afferre aliquis nitatur. Nam par quidem & impar, rectum & curuum: quin etiã numerus & linea, ſine motu definientur: caro autem & os, & homo minimè. Sed hæc vt naſus ſimus, non vt curuum dicũtur.* e *Declarant verò & quæ in Mathematicis ſunt magis Naturales, vt Perſpectiua, Muſica, & Aſtrologia: nam contra quodammodo, ac Geometria, ſeſe habent: ſiquidem Geometria naturalem lineam contemplatur; ſed non quatenus eſt naturalis: Perſpectiua verò Mathematicã quidem lineam, non tamen quatenus Mathematica; ſed qua ex parte eſt naturalis.* f *Cùm autem natura bifariam dicatur, tum forma, tum materia; ſic cõtemplari hæc debemus, perinde ac quid eſt ſimum diſpiceremus. Quare nec ſine materia nec ex materia.* g *Nam & de hoc dupliciter dubitare aliquis ſanè poſſit, cùm duæ ſint naturæ, vtram Phyſicus contempletur, an id, quod ex ambabus conſtat? ſed ſi id, quod ex ambabus, etiam vtramque. Vtrum igitur ad eandem, an ad alium atq; aliam attinet, vtramq; cognoſcere? Ad veteres quidem reſpicienti, materiam conſiderare videbitur: Formam namque & eſſentiam Empedocles ac Democritus parum admodum attigerunt.* Text.19. Text.20. Text.21. Text.22.

At ſi

c *Hoc verò idearum*] Arrepta ex dictis occaſione, idearum aſſertores coarguit, qui quòd eam abſtractionẽ, quæ ſola mente fit, non perciperent, ideas inuexerunt, id eſt, formas quaſdam æternas & immutabiles rerum naſcentium & intereuntium; per ſe extra ſingularia cohærentes: cùm tamen fieri nequeat, vt tales formæ à ſingularibus abiunctæ ſint, vtpote quæ etiã mente minùs è materia ſecerni valent, quàm Mathematicæ, quæ non re, ſed cogitatione, à materia dirimuntur.

d *Quod ita declarabitur*] Bifariam oſtendit, Naturales formas minùs à materia & motu, qui materiam ſequitur, abiungi poſſe, quàm Mathematicas. Primùm, quia in definitionibus formarum Mathematicarum, vt paris, imparis, recti, curui, numeri, ac figuræ, nec motus locum habet, nec materia; cùm tamen in Naturalium formarum definitionibus (vt carnis, oſſis, nerui) materia adhibeatur. Videlicet habent ſe Naturales formæ ad Mathematicas, vti ſimum ad curuum: vt enim ſimum ſine naſo intelligi non poteſt, quia eſt propria illius affectio, ipſumque connotat; ita formæ Phyſicæ abſq; materia percipi nequeunt, Mathematicæ queunt. Lege hoc loco Simplicium, & Proclum in primum Euclidis. *Quo pacto formæ Mathematicæ abſtrahãtur à materia.*

e *Declarant verò*] Alia ratione comprobat, Phyſicam conſiderationem minùs eſſe à materia abiunctam, quàm Mathematicam: quòd videlicet Muſica, Perſpectiua, & Aſtrologia, quæ ex Mathematicis ad Naturalem ſcientiam propiùs accedunt, ea quæ conſiderant, non prorſus à materia auocant.

f *Cùm autem natura*] Cùm, inquit, naturæ motio tam formam, quàm materiam comprehendat, fit vt res naturales, ex his conſtitutæ, conſiderentur; vt ſimum (quod paulò antè declaratum fuit) proindeq; non percipiantur abſque materia, licet non ex materia; quia nimirum haudquaquam ex materia primò & principaliter innoteſcunt, cùm omnis cognitio ab actu & forma oriatur. Aliter tamen D. Thomas, Philoponus, & Albertus Magnus interpretantur verba illa; nec ex materia: vt ſit ſenſus; eſto Phyſicus non conſideret res naturales abſque materia, tamen præcipuam eius curam & ſtudium circa formam verſari.

g. *Nam & de hoc*] Cùm natura ſit duplex, forma & materia; ait poſſe ambigi, an vtriuſq; contemplatio ad Naturalem Philoſophũ pertineat. Tum quaſi reſpondendo interrogat, & interrogando reſpondet, reuera pertinere, cùm tam materia quàm forma, ſint partes compoſiti Naturalis, quod Phyſicus conſiderat, eiuſdemq; artificis munus ſit, partes, & quod ex partibus coaleſcit.

contemplari: etſi veteres in ſolius materiæ cognitionem incubuerint; etiam Empedocles & Democritus: qui tamen inter alios nonnullam formæ notitiam obtinere videbantur.

εἰ δὲ ἡ τέχνη μιμεῖται τὴν φύσιν, τῆς δὲ αὐτῆς ἐπιστήμης εἰδέναι τὸ εἶδος, καὶ τὴν ὕλην μέχρι του (οἷον ἰατροῦ ὑγίειαν, καὶ χολὴν, καὶ φλέγμα, ἐν οἷς ἡ ὑγίεια· ὁμοίως δὲ καὶ οἰκοδόμου, τό, τε εἶδος τῆς οἰκίας, καὶ τὴν ὕλην, ὅτι πλίνθοι, καὶ ξύλα· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων) καὶ τῆς φυσικῆς ἂν εἴη τὸ γνωρίζειν ἀμφοτέρας τὰς φύσεις. ἔτι τὸ οὗ ἕνεκα, ἡ δὲ φύσις τὸ τέλος, καὶ οὗ ἕνεκα. ὧν γὰρ συνεχοῦς τῆς κινήσεως οὔσης, ἔστι τέλος τι τῆς κινήσεως, τοῦτο ἔσχατον καὶ τὸ οὗ ἕνεκα· διὸ δὲ καὶ ὁ ποιητὴς γελοίως προήχθη εἰπεῖν,

Ἔχει τελευτὴν ἧσπερ οὕνεκ' ἐγένετο.

βούλεται γὰρ οὐ πᾶν εἶναι τὸ ἔσχατον, τέλος, ἀλλὰ τὸ βέλτιστον· ἐπεὶ δὲ ποιοῦσιν αἱ τέχναι τὴν ὕλην, αἱ μὲν ἁπλῶς, αἱ δὲ εὐεργόν. καὶ χρώμεθα ὡς ἡμῶν ἕνεκα πάντων ὑπαρχόντων. ἐσμὲν γάρ πως καὶ ἡμεῖς τέλος. διχῶς γὰρ τὸ οὗ ἕνεκα· εἴρηται δὲ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας· δύο δὴ αἱ ἄρχουσαι τῆς ὕλης καὶ γνωρίζουσαι τέχναι, ἥ τε χρωμένη, καὶ τῆς ποιητικῆς ἡ ἀρχιτεκτονική. διὸ καὶ ἡ χρωμένη, ἀρχιτεκτονική πως· διαφέρει δὲ, ᾗ ἡ μὲν τοῦ εἴδους γνωριστική, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἡ δὲ, ὡς ποιητικὴ τῆς ὕλης. ὁ μὲν γὰρ κυβερνήτης ποιόν τι τὸ εἶδος τοῦ πηδαλίου γνωρίζει καὶ ἐπιτάττει· ὁ δ', ἐκ ποίου ξύλου καὶ ποίων κινήσεων ἔσται. ἐν μὲν οὖν τοῖς κατὰ τέχνην, ἡμεῖς ποιοῦμεν τὴν ὕλην τοῦ ἔργου ἕνεκα· ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ὑπάρχει οὖσα.

h *At ſi ars imitatur naturam, formamq; & materiam ad quendam vſq; terminum cognoſcere eiuſdem eſt artis (vt ſanitatem, & bilem atq; pituitam, in quibus eſt ſanitas, medici; domus ſimiliter formã materiãq;, vt lateres & ligna, ædificatoris: eodemq; modo & in alijs: ambarum quoq; naturarum habere cognitionẽ, Naturalis profectò erit ſcientia.* i *Id* Text.23. *præterea, cuius cauſſa & finis, & quæ eius ſunt cauſſa, eiuſdẽ ſunt: Natura autem finis eſt, & cuius cauſſa Nam quorũ motionis continuæ aliquis eſt finis, is vltimum eſt, & id cuius gratia.* k *Quapropter & Poeta ridiculè eò adductus eſt, vt diceret: Finem habet, cuius gratia erat genitus: non enim omne, quod vltimũ eſt, finis eſt; ſed id quod optimum.* l *Quin* Text.24. *etiam artes materiam faciunt, aliæ quidem omnino, aliæ ad opus idoneam, eaq; vtimur,* m *quòd noſtri gratia ſint omnia; ſiquidem finis quoquo modo & nos ſumus. Id enim cuius gratia biſariam dicitur, vt* n *in libro de Philoſophia eſt traditum. Duæ verò materiei præſunt artes, eamq; cognoſcunt, ea quæ in* Text.25. *vſu eſt poſita & quæ effectrici præeſt, architectura: quare & quæ vtitur, quodammodo eſt architectura: ſed differunt, quòd altera formam; altera, vt effectrix, materiam cognoſcat. Qualis namq; claui eſt forma, gubernator cognoſcit & iubet: alter verò, quali è ligno erit, quibúſve ex motibus. Porrò in his, quæ arte fiunt, operis gratia materiam, nos facimus: in rebus autem naturæ ſuppetit.*

o *Præterea*

h *At ſi ars*] Probat, vtriuſque naturæ inſpectionem Phyſici negotij eſſe, in hunc ferè modum. Cùm ars naturæ ſolertiam, quà poteſt, imitetur; vt ſe habet ars ab arte facta, ita ſe habebit Naturalis ſcientia ad res Phyſicas: atqui ars non formam duntaxat, ſed materiam etiam conſiderat: Igitur Naturalis ſcientia non ſolam rerum Phyſicarum formam, ſed earundem quoq; materiam expendet. Aſſumptionem probat; quia Medicus non ſanitatem tantùm cognoſcit, ſed humores etiam, in quibus ea, vt in materia, conſiſtit; itemq; architectus non ſolam ædium formam, ſed ligna, & lapides, ac reliquam materiam attendit. Monet verò Ariſtoteles, artes conſiderare materiam, vſque ad quendam terminum; quia artes omnes & facultates, ac ſcientiæ certos habent limites, vltra quos non procedunt.

i *Id præterea cuius*] Alia ratione idem ita concludit. Eiuſdem ſciẽtiæ eſt, finem, & ea quæ finis gratia ſunt, perpendere: ſed materia eſt gratia formæ, & forma eſt finis: ergo naturalis Philoſophiæ erit, & materiam & formam cõtemplari. Quòd verò forma ſit finis, probat ex eo; quia id ad quod aliqua continuata motio tendit, & cuius gratia fit, eſt vltimũ & finis: at continuata motio, qua diſponitur ornaturq; materia, tendit ad formam, in eamq; terminatur. Duo hic aduertenda ſunt. Alterum eſt, appellatione naturæ ſignificari ab Ariſtot. formam, propterea quod ſit potentiſſima naturæ pars. Alterum eſt, propterea dixiſſe Ariſtotelem, finem id eſſe, ad quod cõtinuata motio tendit; quia ſi motio interrũpatur, & mobile ſubſiſtit ante id, quò pergebat, eiuſmodi terminus non dicetur habere rationem finis; ſed is, ad quem vltimò progreſſionem deſtinarat.

k *Quapropter*] Reprehendit Poetam, qui, quòd videret finem eſſe extremum, & eſſe id cuius gratia, putauit omne extremum rectè dici finem. Vnde & de mortuo pronunciauit, finem habet, gratia cuius eſt genitus. Non eſt enim quodlibet extremum finis, ſed id, quod optimi habet rationem, & cuius gratia fit aliquid. Hunc Poëtam ait Philoponus eſſe Euripidem, inſignem Tragœdiarum ſcriptorem: ſenarius tamen, qui ab Ariſtot. citatur, videtur fuiſſe in aliquo eius opere, quod iniuria temporis interciderit, cùm in ijs, quæ nunc exiſtant, non reperiatur. *Euripides.*

l *Quin etiam artes*] Explicat Ariſtot. hoc loco diuerſa munia artium, quæ in opere ſunt poſitæ; quorſum verò, non ſatis inter expoſitores liquet. Videtur tamen eò ſpectare, vt variarum artium exemplo concludat, Naturalem Philoſophiam materiam nequaquam negligere, aut ignorare. Aduertendum eſt igitur, quadripartitam eſſe varietatem artium, quæ in externum opus incumbunt. Quarum duo genera materiã faciunt, alia duo imperant. Porrò ex ijs artibus, quæ materiam faciũt, quædam omnino faciunt, aliæ duntaxat ad opus præparant, & idoneam reddunt. Materiam omnino faciũt, vt figulina lutum: præparant, vt ſtatuaria marmor. Rurſus, earum, quæ imperant (quas principes vocant) quædam faciendis operibus, quibus vtũtur, præſunt, vt gubernatoria

natoria arti nauium effectrici; illa enim huic magnitudinem formamq; nauis præſcribit: quædam præſunt operibus, quæ alijs vtenda tradunt, vt nauium conſtruendarum ars ei, quæ ligna particulatim dedolat & expolit; & hæc illi, quæ in cædendis lignis occupatur, quarum opus gubernatoriæ obſeruit. Ex his ratum eſſe vult Ariſtoteles, Philoſophiam Naturalem materiam cognoſcere, cùm eam non ignorent operariæ artes, tam quæ in materia peculiariter inſiſtunt, vt planum eſt; quàm quæ formam adhibent, præcipiuntve, cùm hanc in materiam idoneam inſerēdam curent.

m *Noſtri gratia ſint*] Arte factarum rerum molitionem ait noſtri gratia eſſe, noſq; eius finem aliquo modo haberi. Quod ne quis miretur, cùm finis operis videatur eſſe id, in quod continuata motio deſinit, vt paulo antè dixerat, monet finem duplicem eſſe; nimirum finem cuius, id eſt, cuius acquirendi gratia actio exercetur, qualis eſt ſanitas; & finem cui, hoc eſt, cui res comparatur, cuiuſmodi eſt Socrates, cui valetudo acquiritur: atque hoc poſteriori modo nos finem eſſe arte factorum, cùm illa in noſtros vſus cedant. *Finis cuius, & finis cui.*

n *Vt in libro de Philoſophia*] Quem appellat hoc loco Philoſophię librum, non conſtat. Simplicius, Themiſt. & Philoponus, intelligũt libros de Moribus. Verùm in his diuiſio illa finis non inuenitur. D. Thom. putat ſignificari libros primæ Philoſophię: ſed neq; in his, ſi horum nomine intelligat libros Metaph. ſaltem perſpicuè legitur, etſi ex quibuſdam verbis 7. cap. lib. 12. vtcũq; elici poſſit. Verſimile fortaſſe eſt, indicari ab Ariſt. libros alios de Philoſophia, quorum meminit Laertius, & Cic. 3. de Nat. Deorum. Inuenitur tamen prædicta finis diſtributio in l. 2. de Anima, c. 4. t. 37.

ἔτι τῶν πρός τι ἡ ὕλη· ἄλλῳ γὰρ εἴδει ἄλλη ὕλη. μέχρι δὴ πόσου τὸν φυσικὸν δεῖ εἰδέναι τὸ εἶδος, καὶ τὸ τί ἐστιν; ἢ ὥσπερ τὸν ἰατρὸν νεῦρον, ἢ χαλκέα χαλκὸν μέχρι τοῦ; τινὸς γὰρ ἕνεκα ἕκαστον, καὶ περὶ ταῦτα ἅ ἐστι χωριστὰ μὲν εἴδει, ἐν ὕλῃ δέ. ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ, καὶ ἥλιος. πῶς δ' ἔχει τὸ χωριστὸν, καὶ τί ἐστι, φιλοσοφίας τῆς πρώτης διορίσαι ἔργον.

Κεφά-

o *Præterea ex his, quæ ad aliquid ſunt, materia eſt, cùm alij formæ alia materia ſubijciatur. Ad quē igitur vſq; terminum, formā, & quid eſt, cognoſcere Phyſicus debet? An vt Medicus neruum, aut faber æs aliquo vſque? Vnaquæq; enim alicuius rei eſt gratia, & in eis formis verſatur, quæ ſeparari nō poſſunt, in materia autem ſunt; ſiquidem homo & ſol hominem generant. Quo autem modo ea, quæ ſeparata eſt, ſe habeat, & quid ſit, Philoſophiæ primæ eſt definire.* Text. 26.

Caput

o *Præterea ex his quæ*] Tandem, quòd tam materia, quàm forma ad contemplationem Phyſicam pertineat, ex eo probat quia relata, ſeu quæ mutuò referũtur, ſub eandem ſcientiam cadunt: materia verò & forma mutuò referuntur. Cui rei argumento eſt, quòd cuiuſq; compoſiti naturalis forma non quamlibet materiam ſine diſcrimine, ſed certam & determinatam expoſcit, pariq; modo materia non cuiuſuis formæ, ſed certæ, & proportione ſibi reſpondentis, capax eſt.

QVÆSTIO VNICA,

VTRVM MATHEMATICAE, *quæ media appellantur, magis Naturales, quàm Mathematicæ ſint, annon?*

ARTICVLVS I.

VIDERI MAGIS ESSE naturales.

Conſtat ex doctrina Ariſtot. tum ſuperiori cap. tum lib. 6. Metaph. cap. 1. text. 2. ſcientiarum Mathematicarum duas tantũ eſſe, quæ propriè & exquiſitæ Mathematicæ dicantur, nempe Arithmeticam & Geometriam: alias inter has & Phyſiologiam medium obtinere, quòd earum ſubiectum partim Mathematicum, partim Naturale ſit; videlicet Perſpectiuam, Muſicam, Aſtronomiã. Enimverò Geometer lineas & magnitudines à materia abſoluit, eaſq; ſolo animo comprehendit: Perſpectiuus lineas exiſtentes ponit, & eaſdē conſiderat vt cadunt ſub aſpectum, qui radijs rectis in linearum modum ab oculo ad rē, quæ videtur, porrectis fit. C

A Item Arithmeticus numeros ab omni materia ſeiunctos expendit: Muſicus eoſdem vt re ipſa exiſtētes in materia ſenſibili, in voce nimirum, aut ſono, contemplatur. Similiter ſphæram & magnitudinem Geometer à materia abſtrahit: eadem verò Aſtrologus, prout corporibus cœleſtibus coniunctã ſunt conſiderat.

Cùm igitur tres prædictæ diſciplinæ partim ad Mathematicam, partim ad Phyſiologiam accedant; quæri ſolet hoc loco, an magis Naturales, vel magis potiùs Mathematicæ ſint? *1. Argum.*

B Ac quòd magis ſint Naturales, ex eo primum ſuaderi poteſt, quia (vt in proœmio huius operis oſtendimus) ſcientiæ contemplatrices capiunt vnitatem & diſtinctionem ſecũdùm abſtractionem, à motu & à materia: hæ verò ſcientię in gradu abſtractionis cum Naturali Philoſophia conueniunt; ſiquidem viſum, ſonum, quantitatemq;, in ſubiecto certo conſiderant, quæ omnia ſenſibilia ſunt, nec ratione diſtrahuntur à materia. *Quæſt. 1. art. 3.*

Secundò, idem hunc in modum probatur. Mathematica non ſubſtantiam conſiderat, ſed quantitatem: atqui ſaltem Aſtronomia & Perſpectiua conſiderant ſubſtãtiam: Non ergo ad Mathematicam ſpectant. Minor oſtenditur, inprimis quia id de Aſtronomia conceptis ver- *2. Argum.*

bis docet Ariſtot.lib.12. Metaph.cap.8.text.44. Sed de Perſpectiua quoq; idem ſuadetur. Nam Perſpectiuus demonſtrat, exempli gratia, figuram multorum laterum æqualium, directè viſui oppoſitam, videri circularem, propterea quòd eius anguli viſum effugiunt: demõſtrat, inquam, id ex imbecillitate potentiæ ſenſitricis, & ex natura ſubſtantiæ, huic accidenti ſubiectæ. Itaque de ipſa quoq; ſubſtantia cognoſcit, ac iudicat.

3. Argum. Tertiò: idem ex eo confirmatur: quia harum B artium ſubiecta, à ſubiectis earũ, quibus ſubalternantur, non differunt, niſi ratione accidentis adiuncti; verbi gratia, numerus ſonorus, quæ eſt res Muſicæ ſubiecta, additione tantùm ſonori, à numero diſſidet. Quare cùm ſonorũ ad Phyſicam ſpectet, ſimpliciter dicendum erit, Muſicam magis Naturalem eſſe, pariq; modo Perſpectiuam, & Aſtronomiam.

4. Argum. Denique id videtur cenſuiſſe Ariſtot. proximo cap. text. 20. illis verbis; Declarant verò & C quæ in Mathematicis ſunt magis Naturales, vt Perſpectiua, Muſica, & Aſtrologia.

ARTICVLVS II.

MAGIS ESSE MATHEMAticas, quàm Naturales.

AMplectenda tamen eſt opinio D. Thomæ hoc loco ad tex.20. & opuſc.70. Ferrarienſis, q.2. huius libri, Soncin.6. Metaph.qu.11. D aliorumque aſſerentium, Perſpectiuam, Muſicam, & Aſtronomiam magis eſſe Mathematicas, quàm Naturales. Primùm, quia in vulgata Mathematicarum artium partitione connumerantur. Deinde quia ab ijs, qui ſe Mathematicos profitentur, tractari conſueuerunt. Item quia affectiones, quæ de earum ſubiectis A demonſtrãtur, per media Geometriæ & Arithmeticæ oſtendi ſolent: demonſtrationes verò & ſcientiæ eò pertinent, vnde media accipiũt: cùm medium veluti formale quippiam ſit in ſcientijs.

Aduerſariorum autem rationes hunc in modum explicandæ erunt. Prima, dicendo licet harum diſciplinarum ſubiecta quadam ex parte ſub ſenſum cadant; ſecundùm id tamen, quod à ſubalternantibus deſumunt, quodque in ijs, quod ad rem propoſitam attinet, potioris momenti habetur, nec ſenſum, nec ſenſilem materiam attingere. Solut 1. rat. pro contraria parte.

Ad ſecundam dicendum: Mathematicas omnes circa quantitatem verſari, ſed enim ſinceras hoc differre à medijs, quòd illæ quantitatem ab omni ſubiecto auocent; hæ verò eandem in ſubiecto certo ac definito meditentur, vt Aſtronomia in ſubſtantia cœleſti. Eaq; cauſſa eſt, cur Mathematicæ mediæ aliquo modo ſubſtantiam ſpectent; videlicet non quòd eius ſubſtantiam ſcrutentur; ſed quia eam ſub conſideratione quantitatis ad certum ſubiectum definitæ vtcunque inuoluunt. Quæ conſideratio ſubſtantiæ quaſi ex accidente ſe habet, non per ſe omnino, vt in Phyſica. Solut. 2.

Ad tertiam: Etſi Mathematicæ mediæ differant à ſuis ſubalternantibus ob accidentariam conditionem, qua earum ſubiecta contrahut, id tamen non obſtare, quominus ad earum naturam magis appropinquent, propter eas rationes, quas antè aſſignauimus. Solut. 3.

Ad vltimam: non ſignificaſſe ibi Ariſtotelem haſce diſciplinas ſimpliciter magis eſſe Naturales, ſed eas è Mathematicis magis Naturales eſſe, quàm quæ puræ Mathematicæ nuncupantur. Solut. 4.

CAPI-

Κεφάλαιον γ.

Διωρισμένων δὲ τούτων, ἐπισκεπτέον περὶ τῶν αἰτίων, ποῖά τε καὶ πόσα τὸν ἀριθμόν ἐστιν. ἐπεὶ γὰρ τοῦ εἰδέναι χάριν ἡ πραγματεία, εἰδέναι δὲ οὐ πρότερον οἰόμεθα ἕκαστον, πρὶν ἂν λάβωμεν τὸ διὰ τί περὶ ἕκαστον (τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ λαβεῖν τὴν πρώτην αἰτίαν) δῆλον ὅτι καὶ ἡμῖν τοῦτο ποιητέον καὶ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, καὶ περὶ πάσης τῆς φυσικῆς μεταβολῆς· ὅπως εἰδότες αὐτῶν τὰς ἀρχὰς, ἀνάγειν εἰς αὐτὰς πειρώμεθα τῶν ζητουμένων ἕκαστον. ἕνα μὲν οὖν τρόπον αἴτιον λέγεται, τὸ ἐξ οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος, οἷον ὁ χαλκὸς τοῦ ἀνδριάντος, καὶ ὁ ἄργυρος τῆς φιάλης, καὶ τὰ τούτων γένη. ἄλλον δὲ, τὸ εἶδος καὶ τὸ παράδειγμα· τοῦτο δ' ἐστὶν ὁ λόγος ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι. καὶ τὰ τούτου γένη· οἷον τοῦ διὰ πασῶν τὰ δύο πρὸς ἕν, καὶ ὅλως ὁ ἀριθμός. καὶ τὰ μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ. ἔτι, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη, ἢ τῆς ἠρεμήσεως, οἷον ὁ βουλεύσας αἴτιος, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ τέκνου. καὶ ὅλως τὸ ποιοῦν τοῦ ποιουμένου, καὶ τὸ μεταβάλλον τοῦ μεταβαλλομένου. ἔτι, ὡς τὸ τέλος· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ οὗ ἕνεκα, οἷον τοῦ περιπατεῖν ἡ ὑγίεια.

Διὰ

CAPVT III.

HIſce autẽ definitis, quæ & quot numero cauſſæ ſint, conſiderandum eſt. Nam cùm hæc tractatio ſciendi ſit gratia; ſcire autẽ aliquid nõ priùs putemus, quàm propter quid vnũquodq; ſit, ſumamus, quod quidẽ aliud non eſt, quàm cauſſam primam ſumere, nobis quoq; in generatione & interitu, & omni naturali mutatione agendum hoc eſſe manifeſtũ eſt, vt earum principijs cognitis, quicquid quæritur, ad ea reducere enitamur. Text. 27. *a Cauſſa itaque vno modo id dicitur, è quo, cùm inſit, aliquid fit; vt æs ſtatuæ, & argentum phialæ, horumq; genera. b Alia eſt forma, & exemplar, quæ eſſentiæ quidem eſt ratio, atq; eius genera, in harmoniæ diapaſon, duo ad vnum, & omnino numerus & partes, quæ inſunt in ratione.* Text. 28. *c Præterea id, vnde mutationis aut quietis primum eſt principium, qualis cauſa eſt is, qui conſulit, & pater filij, & vno nomine id, quod efficit, eius quod fit, & quod immutat eius quod immutatur. Inſuper vt finis, hic autem eſt, id, cuius cauſſa: vt deambulandi ſanitas.* Text. 29.

Cur

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

ACcedit ad diſputandum de Cauſſis: cuius tractationis eam rationem affert, quia huiuſce diſciplinæ propoſitum eſt ſcire, id eſt, cognoſcere propter quid res ſit, omnesque affectiones entium naturalium ad ſuos fontes & principia reducere. Quod nemo perfectè aſſequi poterit, niſi teneat cauſſas rei vſque ad primam, id eſt, proximam.

a *Cauſſa itaque*] Totum hoc caput ex hoc loco tranſtulit Ariſtoteles in lib. 5. Metap. eſtq; 2. eius lib. cap. in quo omnes cauſſarum modos recenſet. Exorditur autem à Materia, propterea quòd antiquis Philoſophis magis innotuerit. Quam definiens, ait eſſe id, è quo, cùm inſit, aliquid fit. Eſt autem definitio hæc intelligẽda eo modo, quo à nobis ſuperiori libro explicata fuit, ita vt ſoli materiæ primæ conueniat, ſubintellecta videlicet particula, primò, in verbo, inſit. Nec obſtant exempla rerum arte factarum, quæ Ariſtoteles ad rem illuſtrandam adhibuit, non ob proprietatem, ſed propter analogiam, ſeu proportionem vtriuſque materiæ. *Definitio materiæ.*

b *Alia eſt forma*] Alterum cauſſæ genus eſt Forma, quæ ratio eſſentiæ vocatur, ꝙ in ea rei eſſentia præcipuè ſit poſita. Cur autẽ Ariſtot formam & exemplar coniunxerit, diſſident interpretes. S. Thomas arbitratur, voluiſſe comprehendere eorum dogma, qui eſſentias à materia abiunctas exemplaria rerum eſſe voluerunt. Alexander putat, formam dictam eſſe ab Ariſtotele exemplar, ꝙ natura formam potiſſimùm reſpiciat, eaq; adepta conquieſcat. Themiſtius & Philoponus aiunt, formam appellari exemplar, quòd agens naturale in generanda perficiendaque re ita ſe habeat, vt ij, qui in arte factis affabre moliendis exemplar, quod imitentur, ſibi proponũt. Alij, quorum explicatio magis arridet, aiunt, voluiſſe Ariſtotelem cauſſam exemplarem in hoc ſecundo cauſſarum genere numerare: quæ eſt interpretatio Fonſecæ lib. 5. Metaph. loco citato. *Cur Ariſtot. formam & exemplar cõiunxerit.*

c *Præterea id vnde*] Tertium genus cauſſæ eſt Efficiens, quod definitur id, vnde mutationis aut quietis primum eſt principium: id eſt, vnde primò ſecundùm exequutionem mutatio aut quies prouenit. Poſtremum eſt finis, qui dicitur id, cuius gratia cætera fiunt: Cætera intellige, quæ ad ipſum referuntur. Nam cùm, verbi gratiâ, Socrates ad obtinendam ſanitatem deambulat, à cibo abſtinet, potionem ſumit, horum omnium cauſſa dicitur bona valetudo, quia hæc omnia eius obtinendæ gratia fiunt. *Definitio efficientis. Definitio finis.*

διὰ τί γὰρ περιπατεῖ; φαμὲν, ἵνα ὑγιαίνῃ· καὶ εἰπόντες οὕτως οἰόμεθα ἀποδεδωκέναι τὸ αἴτιον. καὶ ὅσα δὴ κινήσαντος ἄλλου μεταξὺ γίγνεται τοῦ τέλους, οἷον τῆς ὑγιείας ἡ ἰσχνασία, ἢ ἡ κάθαρσις, ἢ τὰ φάρμακα, ἢ τὰ ὄργανα. πάντα γὰρ ταῦτα τοῦ τέλους ἕνεκά ἐστι. διαφέρει δὲ ἀλλήλων, ὡς ὄντα τὰ μὲν ἔργα, τὰ δ᾽ ὄργανα. Τὰ μὲν οὖν αἴτια σχεδὸν τοσαυταχῶς λέγεται. συμβαίνει δὲ πολλαχῶς λεγομένων τῶν αἰτίων, καὶ πολλὰ τοῦ αὐτοῦ αἴτια εἶναι, οὐ κατὰ συμβεβηκός· οἷον τοῦ ἀνδριάντος, καὶ ἡ ἀνδριαντοποιητικὴ, καὶ ὁ χαλκὸς, οὐ καθ᾽ ἕτερόν τι, ἀλλ᾽ ᾗ ἀνδριάς. ἀλλ᾽ οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς ὕλη, τὸ δ᾽ ὡς ὅθεν ἡ κίνησις. ἔστι δέ τινα καὶ ἀλλήλων αἴτια, οἷον τὸ πονεῖν αἴτιον τῆς εὐεξίας, καὶ αὕτη τοῦ πονεῖν. ἀλλ᾽ οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς τέλος, τὸ δ᾽ ὡς ἀρχὴ κινήσεως. ἔτι δὲ τὸ αὐτὸ τῶν ἐναντίων ἐστὶν αἴτιον. ὃ γὰρ παρὸν αἴτιον τοῦδε, τοῦτο καὶ ἀπὸν αἰτιώμεθα, ἐνίοτε τοῦ ἐναντίου· οἷον τὴν ἀπουσίαν τοῦ κυβερνήτου, τῆς τοῦ πλοίου ἀνατροπῆς, οὗ ἦν ἡ παρουσία αἰτία τῆς σωτηρίας. ἅπαντα δὲ τὰ νῦν εἰρημένα αἴτια, εἰς τέτταρας τρόπους πίπτει τοὺς φανερωτάτους. τὰ μὲν γὰρ στοιχεῖα τῶν συλλαβῶν, καὶ ἡ ὕλη τῶν σκευαστῶν, καὶ τὸ πῦρ, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν σωμάτων, καὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου, καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ συμπεράσματος, ὡς τὸ ἐξ οὗ αἴτιά ἐστι.

τούτων

Cur enim deambulat? vt valeat, dicimus: quòd cùm dicimus, cauſſam reddidiſſe arbitramur, atq; omniũ ſanè, quæ alio mouente inter ipſum fiunt & finem, vt inter ſanitatem extenuatio, aut purgatio; aut medicamenta, aut inſtrumenta. Vniuerſa enim hæc finis ſunt gratia; ſed differunt inter ſe, quòd alia ſint opera, alia inſtrumenta. Cauſſæ igitur tot ferè modis dicuntur. d *Cùm autem cauſſæ multis modis dicantur, fit interdum, vt multa eiuſdem rei non ex accidente ſint cauſſæ; vt ſtatuæ ſtatuaria & æs, non per aliud quidpiam, ſed quatenus ſtatua eſt: quanquam non eodem modo, ſed alterum quidem vt materia, alterum vt id vnde eſt motus.* e *Quædam verò viciſſim ſibi ſunt cauſſæ, vt exercitatio boni habitus, & hic exercitationis; ſed non eodem modo, vt ille vt finis, hæc vt principium motionis.* f *Quinetiam contrariorum idem eſt cauſſa. Quod enim cùm adeſt, alicuius rei eſt cauſſa, id cũ abeſt, contrarij interdum cauſſam eſſe dicimus: vt gubernatoris abſentiam nauis ſubmerſionis, cuius ſalutis eius præſentia erat cauſſa.* g *Quæ autẽ nunc traditæ ſunt cauſſæ, omnes in quatuor modos manifeſtiſſimos cadũt.* h *Syllabarum namque elementa, eorum quæ opificio conſtant, materia: ignis, & quæ ſunt eiuſmodi corporum, totius partes, & concluſionis hypotheſes, vt id ex quo ſunt cauſſæ.* Text. 30. Text. 31.

Horum

d *Cùm autem cauſſæ*] Proponit tria quædam pronunciata, ad perfectiorem cauſſarum intelligentiam vtilia. Primum eſt: Eiuſdem effectus plures cauſſas eſſe poſſe, non ſolùm per accidens, (vt ſatis liquet) ſed etiam per ſe. Quod verum eſt, tam de cauſſis eiuſdem generis, quarum vna eſt ſuperior, alia inferior, vt hic ſtatuarius, artifex: quàm de pluribus diuerſi generis cuiuſmodi ſunt materia & efficiens, vt æs & ſtatuarius reſpectu ſtatuæ. Plures tamen cauſſæ totales & eiuſdem ordinis, nullus effectus habere poteſt. *Primũ pronunciatum.*

e *Quædam verò viciſſim*] Secundum pronunciatum eſt: Cauſſas diuerſorum generum poſſe ſibi mutuò eſſe cauſſas: vt patet in deambulatione & bona valetudine; quarum hæc finis eſt illius, illa cauſſa efficiens huius. *2. Pronunc.*

3. Pronunt. f *Quinetiam*] Tertium pronuntiatum: Idem alio & alio modo cõtrariorum effectuum cauſſam eſſe poſſe. Nam idem gubernator, ſi adſit naui, cauſſa eſt ſalutis; ſi abſit, naufragij.

g *Quæ autem nunc*] Quia vnumquodque genus cauſſæ latè funditur, ne quis propterea exiſtimaret, plures eſſe generales cauſſandi modos, docet quatuor omnino eſſe, ad quos videlicet reliqui aut pertineant, aut reuocentur.

Quæ pertinent ad genus cauſſæ materialis. h *Syllabarum namque*] Docet, in genere materialis cauſſæ conſtitui literas reſpectu ſyllabarum, compoſita Phyſica reſpectu eorum, quę arte elaborantur, elementa reſpectu miſtorum, partes integrantes reſpectu ſui totius, & hypotheſes ſiue ſumptiones reſpectu concluſionis. Nam hæc omnia habent ſe tanquam id ex quo, ſiquidem ex literis conſtant ſyllabæ, ex naturalibus arte facta, &c. Aduertit autem Alenſis libro 5. Metaph. in comment. huius cap. hypotheſes ſiue ſumptiones bifariam conſiderari poſſe; nimirum vel quoad terminos, vel quoad vim concludendi: priori modo ſpectare ad cauſſam materialem, qua concluſio conſtat ex maiori & minori extremo, quæ in præmiſſis continentur: poſteriori pertinere ad cauſſam efficientem.

τούτων δὲ, τὰ μὲν ὡς τὸ ὑποκείμενον, οἷον τὰ μέρη. τὰ δὲ ὡς τὸ τί ἦν εἶναι, τό τε ὅλον. καὶ ἡ σύνθεσις, καὶ τὸ εἶδος. τὸ δὲ σπέρμα, καὶ ὁ ἰατρὸς, καὶ ὁ βουλεύσας, καὶ ὅλως τὸ ποιοῦν. πάντα ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς, ἢ στάσεως, ἢ κινήσεως. τὰ δὲ ὡς τέλος, καὶ τὸ ἀγαθὸν τῶν ἄλλων. τὸ γὰρ οὗ ἕνεκα, βέλτιστον καὶ τέλος τῶν ἄλλων ἐθέλει εἶναι. διαφερέτω δὲ μηδὲν αὐτὸ εἰπεῖν ἀγαθὸν ἢ φαινόμενον ἀγαθόν. τὰ μὲν οὖν αἴτια τοιαῦτα καὶ τοσαῦτά ἐστι τῷ εἴδει. τρόποι δὲ τῶν αἰτίων. ἀριθμῷ μὲν εἰσὶ πολλοί, συγκεφαλαιούμενοι δὲ καὶ οὗτοι ἐλάττους· λέγονται γὰρ αἴτια πολλαχῶς, καὶ αὐτῶν τῶν ὁμοειδῶν, προτέρως καὶ ὑστέρως ἄλλο ἄλλου, οἷον ὑγιείας ὁ ἰατρὸς, καὶ ὁ τεχνίτης· καὶ τοῦ διὰ πασῶν, τὸ διπλάσιον, καὶ ὁ ἀριθμὸς, καὶ ἀεὶ τὰ περιέχοντα πρὸς τὸ καθ' ἕκαστον. ἔτι δ', ὡς τὸ συμβεβηκὸς, καὶ τὰ τούτων γένη· οἷον ἀνδριάντος ἄλλως Πολύκλειτος, καὶ ἄλλως ἀνδριαντοποιὸς, ὅτι συμβέβηκε τῷ ἀνδριαντοποιῷ τὸ Πολυκλείτῳ εἶναι. καὶ τὰ περιέχοντα δὲ τὸ συμβεβηκὸς, οἷον εἰ ὁ ἄνθρωπος αἴτιος εἴη τοῦ ἀνδριάντος, ἢ ὅλως τὸ ζῷον. ἔστι δὲ καὶ τῶν συμβεβηκότων ἄλλα ἄλλων πορρώτερον καὶ ἐγγύτερον· οἷον εἰ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ μουσικὸς αἴτιος λέγοιτο τοῦ ἀνδριάντος. παρὰ πάντα δὲ καὶ τὰ οἰκείως λεγόμενα, καὶ τὰ κατὰ συμβεβηκὸς. τὰ μὲν ὡς δυνάμενα λέγεται. τὰ δὲ ὡς ἐνεργοῦντα· οἷον τοῦ οἰκοδομεῖσθαι οἰκίαν ὁ οἰκοδόμος, ἢ ὁ οἰκοδομῶν οἰκοδόμος. ὁμοίως δὲ λεχθήσεται καὶ ἐφ' ὧν αἴτια τὰ αἴτια τοῖς εἰρημένοις. οἷον τουδὶ τοῦ ἀνδριάντος, ἢ ἀνδριάντος, ἢ καὶ ὅλως εἰκόνος· καὶ χαλκοῦ τουδὶ, ἢ χαλκοῦ, ἢ ὅλως ὕλης. καὶ ἐπὶ τῶν συμβεβηκότων ὡσαύτως. ἔτι δὲ συμπλεκόμενα καὶ ταῦτα, καὶ ἐκεῖνα λεχθήσεται, οἷον οὐ Πολύκλειτος, οὐδὲ ἀνδριαντοποιὸς, ἀλλὰ Πολύκλειτος ἀνδριαντοποιός.

Horum verò quædam ſunt, vt ſubiectũ, veluti partes. i *Quædam vt eſſentia, vti totum, compoſitio & forma.* k *Semen autem, & medicus, & qui conſuluit, & omnino efficiẽs, cauſſæ ſunt omnes, vnde mutationis, vel ſtatus, vel motionis eſt principium. Alia vt finis, bonumque cæterorum. Id enim cuius gratia, optimum finisque aliorum eſſe debet. Nihil autem refert, bonum ipſum dicatur, an quod appareat bonum. Et tales quidem, & tot ſpecie ſunt cauſſæ.* l *Cauſſarum autem modi numero quidem multi ſunt, ſed ſi ſummatim colligantur, hi quoq; erunt pauciores. Multis enim modis cauſſæ dicuntur: & earum, quæ eiuſdem ſunt generis, alia prior eſt, alia poſterior: vt ſanitatis medicus & artifex, & harmoniæ diapaſon duplum & numerus, & ſemper ea, quæ continent ad ſingula.* m *Præterea vt accidens & horum genera; vt ſtatuæ, alio modo Polycletus, alio ſtatuarius; cùm ſtatuario vt Polycletus ſit, accidat. Quinetiam quæ accidens continent; vt ſi homo, aut omnino animal ſtatuæ ſit cauſſa.* n *Sunt verò & accidentium alia aliis remotiora, alia propinquiora; vt ſi albus & muſicus ſtatuæ cauſſa dicantur.* o *Præter autẽ omnes, quæ propriè, & quæ ex accidenti dicuntur, alia ſunt, quæ quòd poſſint, alia quòd agant, dicuntur; vt ædificationis domus, ædificator, aut is qui ædificat, ædificator.* p *Idem verò & in his, quorum cauſſæ ſunt cauſſa, dicetur, quod in his quæ expoſita ſunt: vt in hac ſtatua, aut omnino ſigno; & ære hoc, aut ære, aut omnino materia, atque in accidentibus eodem modo.* q *Sed & coniuncta tum hæc, tum illa dicentur, vt non Polycletus, nec ſtatuarius, ſed Polycletus ſtatuarius.*

Text. 32. Text. 33. Text. 34. Text. 35. Text. 36.

Porrò

Quæ pertineant ad genus cauſſæ formalis. i. *Quædam vt eſſentia*] Tria refert ad genus cauſſæ formalis; nimirum totum, compoſitionem & formam. Vocat autem Totum, vt Alenſis explicat, id quod coaleſcit ex partibus, ordine quodam duntaxat inter ſe iunctis: vt exercitus. Compoſitionem verò id, quod componitur ex partibus, non ſolùm ordinem habentibus, ſed in vnam aliquam formam coeuntibus: vt domus. Denique Formam peculiari nomine appellat eam, quæ propriè forma dicitur: cuiuſmodi eſt forma hominis, aut lapidis.

k. *Semen autem*] Commemorat ſpectãtia ad cauſſam efficientem, deinde ad cauſſam finalem: monetque, finem oportere bonum quid eſſe, alioqui nequaquam cætera eius gratia fierent, cum noſtra actio non niſi bonum quid ſpectet: nihil tamen referre, vtrum id reuera bonum ſit, an ſpecie tantùm boni obtineat.

l. *Cauſſarum autem*] Diſtinxit cauſſarũ genera, ex quatuor modis cauſſandi per ſe & eſſentialibus; nunc eoſdem modos varijs diuiſionibus partitur, ſecundũ diuerſas habitudines cauſſarũ ad effecta; vt annotarunt D. Th. & Alenſis. Prima diuiſio ita habet: Cauſſarum, quæ eiuſdem generis ſunt, id eſt, quæ vel omnes, exempli gratia, materiales ſunt, vel omnes effectrices, alia eſt prior, id eſt, communior; alia poſterior, id eſt, minus cõmunis. Vt in genere cauſſæ materialis, marmor eſt cauſſa minùs communis ſtatuæ, lapis verò, communior. In genere item effectricis cauſſæ, ſtatuarius

1. Diuiſio cauſſarum.

rius cauſſa eſt minùs vniuerſalis ſtatuæ, artifex vniuerſalior: ſimiliterque res habet in cæteris.

m *Præterea vt accidens*] Secunda diuiſio duas ſubdiuiſiones continens hæc eſt: Cauſſarum quædam ſunt per ſe, quædam ex accidente. Et iterum: Cauſſarum ex accidente aliæ magis, aliæ minùs vniuerſales: aliæ propinquæ, aliæ remotæ. Cauſſa per ſe ea dicitur, à qua per ſe, & vt talis eſt, effectus pendet, vt ſtatuarius comparatione ſtatuæ. Cauſſa ex accidente eſt, à qua non per ſe pendet effectus, eſt tamen coniuncta cauſſa per ſe. Quo modo ait Ariſtoteles, Polycletum eſſe cauſſam per accidens ſtatuæ, quia accidit ſtatuario eſſe Polycletum. Cauſſa ex accidente minùs vniuerſalis, eſt idem Polycletus reſpectu ſtatuæ; vniuerſalior verò homo, animal. Hic aduerte, dupliciter rem aliquam poſſe dici cauſſam ex accidente: vno modo, quia accidit cauſſæ per ſe; ſicuti Polycletus & album accidunt ſtatuario, qui eſt cauſſa per ſe ſtatuæ. Altero, quia licet ſit cauſſa per ſe, comparatur tamen cum eo, quod accidit effectui per ſe; vt ſi ſtatuæ accidat candor, ſtatuarius, qui eſt cauſa per ſe ſtatuæ, cauſſa eſt ex accidente, comparatione candidi. Porrò Ariſtoteles hoc in loco ſolam cauſſam ex accidenti priori modo explicauit. 2. *Diuiſio.*

n *Sunt verò accidentium*] Hic tradit ſubdiuiſionem cauſſæ ex accidente, in propinquiorem & remotiorem. Cauſſa propinquior eſt accidens, quod à cauſſa per ſe minùs diſtat. Remotior verò item accidens, quod à cauſſa per ſe longius abeſt. Veluti candidum & muſicum, quia ſtatuarij ſunt accidentia, ſunt cauſſa per accidens ſtatuæ: verùm quia Muſica minùs ab arte ſtatuaria diſtat, quàm candor, (ſiquidem Muſica ars eſt, ſicut & ſtatuaria; candor verò non eſt ars) iccircò Muſica propinquior ſtatuæ cauſſa eſt, quàm candidum. *Subdiuiſio cauſſæ ex accidente.*

o *Præter autem omnes quæ*] Tertia diuiſio eſt, qua cauſſa vniuerſim diuiditur, in eam quæ poteſtate, & in eam quæ actu cauſſalitatem exercet. Poteſtate, vt ſtatuarius cùm nihil operis molitur. Actu, vt idem cùm operi manum admouet 3. *Diuiſio.*

p *Item verò*] Docet eas, quas tradidit, cauſſarum partitiones poſſe etiam effectis ſuo modo accommodari. Effectorum enim quædam communia ſunt, quædam minùs communia: alia per ſe, alia ex accidente: alia actu, alia poteſtate.

q *Sed & coniuncta*] Quarta diuiſio eſt: Cauſſarum aliæ coniunctæ ſunt, aliæ ſimplices. Coniunctæ, de quibus hoc loco agit Ariſtoteles, (nam alijs etiam modis innecti poſſunt) ſunt complexiones cauſſarum per ſe, & per accidens; veluti Polycletus ſtatuarius comparatione ſtatuæ, Apelles pictor reſpectu imaginis. Simplices verò, vt Polycletus per ſe, vel ſtatuarius per ſe. 4. *Diuiſio.*

ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα, τὸ μὲν πλῆθός ἐστιν ἕξ, λεγόμενα δὲ διχῶς· ἢ γὰρ ὡς τὸ καθ' ἕκαστον, ἢ ὡς τὸ γένος, ἢ ὡς τὸ συμβεβηκός, ἢ ὡς τὸ γένος τοῦ συμβεβηκότος, ἢ ὡς συμπλεκόμενα ταῦτα, ἢ ὡς ἁπλῶς λεγόμενα, πάντα δὲ ἢ ἐνεργοῦντα, ἢ κατὰ δύναμιν. διαφέρει δὲ τοσοῦτον, ὅτι τὰ μὲν ἐνεργοῦντα, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον, ἅμα ἐστὶ καὶ οὐκ ἔστι, καὶ ὧν αἴτια· οἷον ὅδε ὁ ἰατρεύων τῷδε τῷ ὑγιαζομένῳ, καὶ ὅδε ὁ οἰκοδομῶν τῷδε τῷ οἰκοδομουμένῳ. τὰ δὲ κατὰ δύναμιν οὐκ ἀεί· φθείρεται γὰρ οὐχ ἅμα ἡ οἰκία καὶ ὁ οἰκοδόμος. δεῖ δ' ἀεὶ τὸ αἴτιον ἑκάστου τὸ ἀκρότατον ζητεῖν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οἷον ἄνθρωπος οἰκοδομεῖ, ὅτι οἰκοδόμος· ὁ δ' οἰκοδόμος κατὰ τὴν οἰκοδομικήν. τοῦτο τοίνυν πρότερον τὸ αἴτιον, καὶ οὕτως ἐπὶ πάντων. ἔτι, τὰ μὲν γένη τῶν γενῶν, τὰ δὲ καθ' ἕκαστα τῶν καθ' ἕκαστον, οἷον ἀνδριαντοποιὸς μὲν ἀνδριάντος, ὁδὶ δὲ τοῦδε· καὶ τὰς μὲν δυνάμεις τῶν δυνατῶν, τὰ δὲ ἐνεργοῦντα πρὸς τὰ ἐνεργούμενα. ὅσα μὲν οὖν τὰ αἴτια, καὶ ὃν τρόπον αἴτια, ἔστω ἡμῖν διωρισμένα ἱκανῶς.

Κεφά-

r *Porrò hæc omnia numero ſunt ſex, quæ bifariam dicuntur: aut enim vt ſingula, aut vt genus, aut vt id quod eſt ex accidenti, aut vt genus accidentis, aut hæc vt coniuncta, aut vt ſimpliciter dicta: omnia verò aut agētia, aut quæ poſſint agere.* s *Hoc autem differunt, quòd quæ efficiunt, & ſingula, atque ea, quorum ſunt cauſſa, ſimul ſunt, & non ſunt: vt hic qui medetur, & hic qui ſanatur; & hic qui ædificat, & hoc quod ædificatur. At quæ ſunt poteſtate, non ſemper, cùm domus & ædificator non ſimul intereant.* t *Rei autem cuiuſque cauſſa ſumma quærenda eſt, veluti & in alijs: vt homo ædificat, quoniam architectus eſt; architectus autem eſt ex architectura. Hæc itaque prior eſt cauſſa, eodemque modo in omnibus. Præterea genera generum, & ſingulorum ſingula: at ſtatuarius ſtatuæ, & hic huius, quæ poſſunt efficere, eorū quæ poſſunt eſſe; quæ autem efficiunt, eorum, quæ efficiuntur. Ac cauſſæ quidem quæ ſint, & quemadmodum ſint cauſſæ, ſatis à nobis ſit definitum.* CAP. Text.37. Text.38. Text.39.

r *Porrò hæc omnia*] Omnes cauſſarum modos, de quibus hactenus diſſeruit, ad duodecim reducit. Nam ſi ſumantur tres coniugationes, nempe cauſſa vniuerſalis & particularis, per ſe, & per accidens, connexa & ſimplex: & quilibet horum modorum cum potentia & actu complicetur, duodecim modi euadent: nempe vniuerſalis actu, vniuerſalis potentia; particularis actu, particularis potentia; per ſe actu, per ſe potentia, per accidens actu, per accidens potentia; ſimplex actu, ſimplex potentia; connexa actu, connexa potentia. 12. *modi cauſſarum.*

s *Hoc autem differunt*] Conſtituit diſcrimē inter cauſſas ſingulares actu, & ſingulares potentia, (idem intellige de vniuerſalibus) quòd nempe cauſſas actu, & effecta actu, ſimul eſſe, vel non eſſe oporteat; ita vt exiſtat id, quod actu cauſſat, neceſſariò exiſtat id, quod actu cauſſatur, & contrà. Cauſſæ verò poteſtate non ita ſe habent; ſiquidem ſtante domo poteſt artifex interire, itémque poteſt exiſtere artifex, etſi non actu domum ædificet.

t *Res autem*] Subijcit duo theoremata, tractandis cauſſis accommoda. Alterum eſt: In comparanda ſcientia tamdiu eſſe progrediendum, quouſque deprehēdatur & aſſignetur cauſſa ſum- *Duo theoremata.*

ma eius rei, cuius ſcientiam inueſtigamus. Vocat autem cauſſam ſummam eam, quæ proximè effectum attingit, ſiue immediatam; qualis eſt Architectura reſpectu opificij. Alterum: Reddendas eſſe effectibus idoneas & congruentes cauſſas: nempe effectui ſingulari ſingularem cauſſam, vniuerſali communem, effectui actu cauſſam actu, atque ita cæteris.

Κεφάλαιον δ.

Λέγεται δὲ καὶ ἡ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον τῶν αἰτίων, καὶ πολλὰ καὶ εἶναι καὶ γίνεσθαι διὰ τύχην, καὶ διὰ τὸ αὐτόματον. τίνα οὖν τρόπον ἐν τούτοις ἐστὶ τοῖς αἰτίοις ἡ τύχη, καὶ τὸ αὐτόματον· καὶ πότερον τὸ αὐτὸ ἡ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον, ἢ ἕτερον, καὶ ὅλως τί ἐστιν ἡ τύχη, καὶ τὸ αὐτόματον, ἐπισκεπτέον. ἔνιοι γὰρ καὶ εἰ ἔστιν ἢ μή, ἀπορῶσιν· οὐδὲν γὰρ γίνεσθαι ἀπὸ τύχης φασίν. ἀλλὰ πάντων εἶναί τι αἴτιον ὡρισμένον, ὅσα λέγομεν ἀπὸ ταὐτομάτου γίγνεσθαι ἢ τύχης, οἷον τοῦ ἐλθεῖν ἀπὸ τύχης εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ καταλαβεῖν, ὃν ἐβούλετο μὲν, οὐκ ᾤετο δὲ, αἴτιον τὸ βούλεσθαι ἐλθεῖν ἀγοράσοντα· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀπὸ τύχης λεγομένων ἀεί τι εἶναι λαβεῖν τὸ αἴτιον. ἀλλ' οὐ τύχην. ἐπεὶ εἴ γε τι ἦν ἡ τύχη ἄτοπον ἂν φανείη ὡς ἀληθῶς· καὶ ἀπορήσειεν ἄν τις, διὰ τί ποτε οὐθεὶς τῶν ἀρχαίων σοφῶν τὰ αἴτια περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς λέγων, περὶ τύχης οὐδὲν διώρισεν. ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οὐδὲ οὗτοι ᾤοντο οὐδὲν εἶναι ἀπὸ τύχης. ἀλλὰ καὶ τοῦτο θαυμαστόν· πολλὰ γὰρ καὶ γίγνεται καὶ ἔστιν ἀπὸ τύχης καὶ ἀπὸ ταὐτομάτου· ἃ οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐστὶν ἐπανενεγκεῖν ἕκαστον ἐπί τι αἴτιον τῶν γινομένων, καθάπερ ὁ παλαιὸς λόγος εἶπεν, ὁ ἀναιρῶν τὴν τύχην. ὅμως ταῦτα τὰ μὲν εἶναί φασι πάντες ἀπὸ τύχης, τὰ δ' οὐκ ἀπὸ τύχης. διὸ καὶ ἁμῶς γέ πως ἦν ποιητέον αὐτοῖς μνείαν. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἐκεῖνον γέ τι ᾤοντο εἶναι τὴν τύχην, οἷον φιλίαν, ἢ νεῖκος, ἢ πῦρ, ἢ νοῦν, ἢ ἄλλο γέ τι τῶν τοιούτων. ἄτοπον οὖν εἴτε μὴ ὑπελάμβανον εἶναι, εἴτε οἰόμενοι παρέλειπον. καὶ ταῦτ' ἐνίοτε χρώμενοι, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς οὐκ ἀεὶ τὸν ἀέρα ἀποκρίνεσθαι ἀνωτάτω φησίν, ἀλλ' ὅπως ἂν τύχῃ. λέγει γοῦν ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ·

Ὡς οὕτω συνέκυρσε θέων τοτέ, πολλάκι δ' ἄλλως.

καὶ τὰ μέρη τῶν ζῴων ἀπὸ τύχης γενέσθαι τὰ πλεῖστά φησιν. εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὐρανοῦ τοῦδε, καὶ τῶν κοσμικῶν πάντων αἰτιῶνται τὸ αὐτόματον. ἀπὸ ταὐτομάτου γὰρ γίγνεσθαι φασὶ τὴν δίνην, καὶ τὴν κίνησιν, τὴν διακρίνασαν καὶ καταστήσασαν εἰς ταύτην τὴν τάξιν τὸ πᾶν. καὶ μάλα τοῦτό γε αὐτὸ θαυμάσαι ἄξιον λέγοντας. τὰ μὲν ζῷα, καὶ τὰ φυτὰ ἀπὸ τύχης μήτε εἶναι, μήτε γίγνεσθαι, ἀλλ' ἤτοι φύσιν ἢ νοῦν, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον εἶναι τὸ αἴτιον. οὐ γὰρ ὅ, τι ἔτυχεν ἐκ τοῦ σπέρματος ἑκάστου γίγνεται, ἀλλ' ἐκ μὲν τοῦ τοιουδὶ ἐλαία· ἐκ δὲ τοῦ τοιουδὶ ἄνθρωπος. τὸν δ' οὐρανόν, καὶ τὰ θειότατα τῶν φανερῶν, ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γενέσθαι· τοιαύτην δὲ αἰτίαν μηδεμίαν εἶναι, οἵαν τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν. καὶ τὰ

CAPVT IV.

Dicuntur verò & fortuna & caſus in cauſarũ numero eſſe, multaq; fortuitò & caſu & eſſe & fieri. Quónam igitur modo fortuna & caſus in his ſint cauſſis, & vtrũ ſint idem fortuna & caſus, an diuerſa, & quid omnino fortuna ſit, quidve caſus, conſiderandum eſt. a *Cùm etiã nonnulli, vtrum ſint nécne dubitent: nihil enim à fortuna fieri inquiunt; ſed omnium, quæ caſu aut fortuitò fieri dicimus, definitam aliquam cauſſam eſſe. vt fortuitò ad forum proficiſcendi & eius quem volebat quidem, non putabat autem, inueniendi, rei alicuius cùm ad forum veniſſet, emendæ voluntatem cauſſam eſſe. Similiter & cæterorum, quæ à fortuna dicũtur eſſe, aliquam ſemper cauſam ſumi poſſe, non autem fortunam.* Text.40. b *Quinetiam ſi aliquid eſſet fortuna, abſurdum ſanè videri, & merito dubitare aliquis poſſet, cur veterum ſapientum nemo, qui generationis & interitus cauſſas tradiderit, quicquã de fortuna definierit. Sed (vt videtur) ne illi quidem à fortuna quidpiam proficiſci arbitrabantur.* Text.41. *Quanquam hoc quoque eſt admirandum, cũ à fortuna & caſu multa fiant, & ſint, quorum ſingula in aliqua eorũ, quæ ſiunt, cauſſam (vt ſermo antiquus fortunam tollens ait) referri poſſe non ignorantes, eorũ tamen nonnulla à fortuna eſſe omnes inquiũt, alia minimè. Quapropter aliquam mentionem facere debuerant.* Text.42. *At nec illorum quicquam, nempe amicitiam, aut litem, aut ignem, aut mentem, aut aliud aliquid eiuſcemodi, fortunam eſſe cenſuerunt. Abſurdum igitur eſt, eos ſeu eſſe eam nõ putauiſſe, ſeu, cùm putauerint, prætermiſiſſe; præſertim cùm interdum vtantur: vt Empedocles non ſemper aerem in ſummum locum ait ſecerni, ſed vt contigerit. Inquit enim in Coſmopœia, Sic currere tum contigit, ſæpius autem aliter. Animalium etiam partes à fortuna inquit factas eſſe.* Text.44. c *Sunt etiam qui mundi huius, aliorumq; omnium cauſſam in caſum referant: conuerſionem enim & motũ eum, qui vniuerſum diſtinxit, & in hunc ordinem redegit, caſu eſſe.* Text.44. f *Et hoc ſanè admiratione maxima dignum eſt, quod animalia quidem & plantas, neque eſſe, neque fieri à fortuna, ſed aut naturam, aut mentẽ, aut aliquid* Text.45.

aliud tale cauſſam eſſe affirment; propterea quòd ex cuiuſque ſemine non quoduis fiat, ſed ex tali oliua, ex tali autem homo. Cælum verò, & ea, quæ inter ſenſilia diuiniora ſunt, caſu effici cenſeant; talemque eorum nullam, qualis plantarum & animalium eſt, cauſſam eſſe. Atqui

---

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Traditis cauſſarum generibus, ad perfectam earum notionem deſiderari cenſuit Ariſtot. tractationem de Caſu & Fortuna; quibus nonnulli rerum naturalium, vt Democritus & Empedocles; alij humanarum, vt multi, præſertim de vulgo, efficientiam attribuebant. Proponit igitur explicandum, vtrum Caſus & Fortuna ſint, an non? Si ſint, quidnam ſint, quam rationem cauſſæ obtineant, & quo pacto inter ſe diſtinguantur?

**1. Ratio, negantium, caſum & fortunam aliquid eſſe.*

a *Cùm enim*] * Aliquot opiniones veterum recenſet, in primis eorum, qui caſum & fortunam nihil omnino eſſe contendebant; quod duplici ratione probare conabantur. Primùm ita: Nullus eſt effectus, cui certa & definita cauſſa non reſpondeat: ergo nihil caſu aut fortuitò euenit. Conſequutio

ſequutio videbatur perſpicua: ſiquidem ea duntaxat in caſum & formam homines conferunt, quorum incertam ac indefinitam cauſſam eſſe putant. Aſſumptum verò inductione oſtendebât. Cùm enim quiſpiam, verbi gratiâ, forum petens, in eum, quem non quærebat, incidit, huius rei cauſſa fuit itio illa, ſeu voluntas in forum eundi, ibique res venales emendi. Atque ita facile erit, cæteris euentis cauſſas dare.

b *Quinetiam ſi aliquid*] Secunda ratio, quæ eſt ab auctoritate, in hunc modum concluſa erat: 2.Ratio. Veteris Phyſiologiæ inuentores, in explicando rerum naturalium ortu & interitu, earumq; cauſis diſquirendis, nullo numero habuêre fortunam, nullamque eius mentionem fecêre: Igitur fortuna nihil omnino eſt.

c *Quanquam hoc quoque*] Omiſſa priori ratione, poſteriorem diluit, aſſerens potiùs veteres reprehendendos eſſe, quòd de caſu & fortuna nihil diſſeruerint, quàm ex ipſorum hac in re ſilentio colligendum, caſum & fortunam non dari, præſertim cùm interdum fortunæ nomen vſurparint, imò & nonnulla fortuitò euenire conceſſerint. Prior autẽ ratio ex ijs, quæ inferiùs dicenda ſunt, facile diſſoluetur. Nempe effectus, qui caſu & fortuitò contingunt, raró cum effectis per ſe intentis iungi, vt inuentionem theſauri cum foſſione agri: proindeq; huiuſmodi effectus certæ ac præfinitæ cauſſæ rationem, ad quam referantur, non habere. Reſponſio ad 2. Ad 1.

d *Præſertim cùm interdum*] Quòd Empedocles fortunam poſuerit, probat ex ijs, quæ in eius Coſmopœia, hoc eſt, in libro de Mundi fabrica, leguntur; videlicet aërem caſu in ſuperum locum euolaſſe, cùm ſæpius alio modo fuiſſet agitatus: itemque partes animantium fortuito concurſu inter ſe coaluiſſe. Empedocles.

e *Sunt etiam qui*] Democritus, cùm animantium, ſtirpium, aliarumque minorum mundi partium generationem, in mentem, aut naturam, aliáſve cauſſas retuliſſet: tamẽ ipſam molitionem, compoſitionemq; vniuerſitatis attribuit fortuito concurſui atomorum, in infinito ſpatio temerè diſcurrentium; vt teſtatur Ariſtoteles 1. de Cœlo, & 1. de Partib. animal. cap. 1. Democritus.

f *Et hoc ſanè*] Superioris ſententiæ falſitatem ex eo conuincit, ꝙ perabſurdum ſit, corpus cœleſte, & ea quæ inter aſpectabilia excellunt, & ſtabiliora ac diuiniora ſunt, caſu effecta fuiſſe: cætera verò in quibus fortuiti euentus ſæpe viſuntur, cauſas certo ordine conſtitutas vindicaſſe. Hac ipſa ratione vtitur Ariſtot. 1. de Partib. anim. cap. 1. Quamobrem, inquit, veriſimiliùs dixerim, Cœlum & factum eſſe ab eiuſmodi cauſa, ſi factum eſt, & magis eſſe ob eam cauſam, q̃ animalia caduca atque mortalia: ordo enim, & ratus certuſq; ſtatus, longè magis in rebus patet cœleſtibus, quàm in nobis: incerta autem, inconſtans, & fortuita conditio in genere mortali potiùs eſt. Coarguitur.

καίτοι γε εἰ οὕτως ἔχει, τοῦτό γε αὐτὸ ἄξιον ἐπιστάσεως. καὶ καλῶς ἔχει λεχθῆναί τι περὶ αὐτοῦ τούτου· πρὸς γὰρ τῷ καὶ ἄλλως ἄτοπον εἶναι τὸ λεγόμενον, ἔτι ἀτοπώτερον τὸ λέγειν ταῦτα, ὁρῶντας ἐν μὲν τῷ οὐρανῷ οὐδὲν ἀπὸ ταὐτομάτου γιγνόμενον, ἐν δὲ τοῖς οὐκ ἀπὸ τύχης, πολλὰ συμβαίνοντα ἀπὸ τύχης. καί τοι εἰκός γε ἦν τοὐναντίον γίγνεσθαι. εἰσὶ δέ τινες, οἷς δοκεῖ εἶναι μὲν αἰτία ἡ τύχη, ἄδηλος δὲ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, ὡς θεῖόν τι οὖσα καὶ δαιμονιώτερον. ὥστε σκεπτέον καὶ τί ἑκάτερον, καὶ εἰ ταὐτὸν, ἢ ἕτερον. τό τε αὐτόματον καὶ ἡ τύχη, καὶ πῶς εἰς τὰ διωρισμένα αἴτια ἐμπίπτουσι.

Atqui ſi ita eſt, hoc ipſum conſideratione dignum eſt, præclarumque erit de eo aliquid dicere. Nam præterquam quòd alioqui abſurdum eſt id; quod dicitur, abſurdius adhuc eſt hæc dicere, cùm nihil in Cœlo caſu videant fieri; in his autem, quæ non fortuna, fortuitò multa accidere, cùm tamen contrarium fieri conueniebat. Text.46. *g Sunt autem nonnulli, quibus fortuna cauſa quidem eſſe videtur, ſed menti humanæ incognita: perinde ac diuinũ quiddam, admirandumque numen ſit. Quid itaque vtrumque ſit & fortuna & caſus, & vtrum idem ſint, an diuerſa, & quomodo in eas cauſſas, quæ definitæ ſunt, cadant; conſiderandum eſt:* Text.47.

g *Sunt autem*] Tertia opinio erat Stoicæ familiæ, & aliorum Philoſophorum ante Ariſtotelis tempora, exiſtimantium fortunam cauſſam eſſe multorum effectuum, ſed reconditam atque humanæ menti ignotam, & diuinum quid habentem. Hanc non impugnat hoc loco, quòd ridicula ſit, poſſitque ex ijs, quæ inferiùs dicenda ſunt, facili negotio confutari. Stoici & alij.

Κεφάλαιον ε.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐπειδὴ ὁρῶμεν τὰ μὲν ἀεὶ ὡσαύτως γινόμενα, τὰ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, φανερὸν ὅτι οὐδετέρου τούτων αἰτία ἡ τύχη λέγεται. οὐδὲ τὸ ἀπὸ τύχης, οὔτε τοῦ ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀεὶ, οὔτε τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐστί τινα γίγνεται καὶ παρὰ ταῦτα, καὶ πάντες ταῦτά φασιν εἶναι ἀπὸ τύχης, φανερὸν ὅτι ἐστί τι ἡ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον. τά τε γὰρ τοιαῦτα ἀπὸ τύχης, καὶ τὰ ἀπὸ τύχης τοιαῦτα ὄντα ἴσμεν. τῶν δὲ γιγνομένων τὰ μὲν ἕνεκά του γίγνεται, τὰ δ' οὔ. τούτων δὲ τὰ μὲν κατὰ προαίρεσιν τὰ δ' οὐ κατὰ προαίρεσιν. ἄμφω δ' ἐν τοῖς ἕνεκά του· ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ ἐν τοῖς παρὰ τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ

CAPVT V.

Primùm a itaque, cùm alia ſemper eodem modo fieri videamus, alia plerunque: perſpicuum eſt, fortunam neutrius horum generis cauſſam dici: idq; ꝙ fortuitò euenit, nec eius generis, quod neceſſariò & ſemper eſt, nec eius quod plerunque. Sed cùm quædam præter hæc etiam fiant, eaque omnes à fortuna inquiant proficiſci, fortunam & caſum aliquid eſſe manifeſtum eſt. Nam & quæ ſunt eiuſmodi, ea fortuitò fieri, & quæ fortuitò fiunt, ea eſſe eiuſmodi nouimus. b Eorum autem quæ fiunt, quædam alicuius gratia fiunt, quædam non fiunt. Et ho- Text.48.

πολύ, ἐστὶν ἔνια περὶ ἃ ἐνδέχεται ὑπάρχειν τὸ ἕνεκά του. ἔστι δ' ἕνεκά του, ὅσα τε ἀπὸ διανοίας ἂν πραχθείη, καὶ ὅσα ἀπὸ φύσεως. τὰ δὴ τοιαῦτα ὅταν κατὰ συμβεβηκὸς γένηται, ἀπὸ τύχης φαμὲν εἶναι. ὥσπερ γὰρ καὶ ὄν ἐστι τὸ μὲν καθ' αὑτό, τὸ δὲ κατὰ συμβεβηκός, οὕτω καὶ αἴτιον ἐνδέχεται εἶναι. οἷον οἰκίας καθ' αὑτὸ μὲν αἴτιον τὸ οἰκοδομικόν, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τὸ λευκὸν ἢ τὸ μουσικόν.

rum alia delectu fiunt, alia non delectu. In his verò, quæ alicuius ſunt gratia, ambo inueniuntur. Quare perſpicuum eſt, etiam in ijs, quæ nec neceſſariò ſunt, nec plerunque, nonnulla eſſe, in quibus eſſe id poteſt, quod ad finem referri. Ad finem autem referuntur & ea, quæ mente agi poſſunt, & quæ natura. Text.49. *c Quæ igitur eiuſmodi ſunt, cùm fieri ea accidit, fortuitò dicimus fieri. Vt enim res alia eſt per ſe, alia quæ accidit, ſic & cauſſa eſſe poteſt: vt domus cauſſa quidem per ſe id eſt, quod vi ædificandi eſt præditum; album autem aut muſicum accidunt* Text.50.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

1. Partitio effectuum. PRimùm a itaque] Vt ſuam de Caſu & Fortuna ſententiam explicet, duplicem præmittit diuiſionem. Prima eſt: Effectuum quidam ſemper eodem modo proueniunt, nullamque habent varietatem; vt ortus & occaſus ſyderum: quidam plerunque, non tamen ſemper; vt pluuiæ per hyemem, canities in ſenectute: alij nec ſemper, nec plerunque; vt naſci hominem bicipitem, vel Sole in Cancro exiſtente frigere apud nos. Illud ergo pro certo habendum eſſe ait, ea quæ in prioribus duobus membris continentur, nõ pertinere ad fortunam: quę verò in alijs, poſſe fortuitò contingere, vt communis hominum conſenſus teſtatur.

2. Partitio. b *Eorum autem*] Altera diuiſio eſt: Eorum, quæ fiunt, quædam ſunt gratia alicuius, id eſt, ob aliquem finem, quædam minimè. Rurſus, quæ gratia alicuius fiunt, bipartitò diſtribuuntur. Alia namque animi deliberatione & conſilio peraguntur, vt rei familiaris adminiſtratio, alia natura, vt germinatio arboris. Additque in ijs, quę alicuius gratia fiunt, (intellige vel actu, vel poteſtate) ambo inueniri, id eſt, caſum & formam.

In quibus rebus fortuna & casus reperiatur. c *Quæ igitur*] Particulatim declarata, quænam ea ſint, in quibus fortuna aut caſus interueniant: docetq; , vt Simplicius & Themiſtius interpretantur, eſſe illa, quę gratia alicuius, ſeu mente, ſeu natura fiunt, ſi ſint cauſſę per accidens, hoc eſt, cùm ex his ſequitur aliquid diuerſum ab eo, cuius gratia fiebat: tunc enim id, quod ſequitur, fortuitum dicitur. Quod vt planum ſit, præ oculis habendum eſt, tam cauſſarum, quàm effectorum, quædam eſſe per ſe, quædam per accidens. Ac quemadmodum quæ per ſe dicuntur, certam definitamque rationem habent; ita quæ per accidens, ancipitem & indeterminatam obtinere. Verbi cauſſa, foſſor, quia per ſe eſt cauſſa foſſionis, præfinitum habet ordinem, modumque ad eiuſmodi effectum: at ex accidente multa tam ipſi, quàm eius effectui iungi queunt: ſiquidem poteſt foſſor eſſe muſicus, albus, ſenex, aut iuuenis. Item poteſt foſſioni adiungi inuentio viperæ, theſauri, aut carbonũ. Ea igitur eueniunt caſu & fortuitò, quæ prædicto modo effectui, in quem cauſſa per ſe intendit, ex accidente iunguntur; vt theſauri inuentio foſſioni terræ.

τὸ μὲν οὖν καθ' αὑτὸ αἴτιον, ὡρισμένον· τὸ δὲ κατὰ συμβεβηκός, ἀόριστον. ἄπειρα γὰρ ἂν τῷ ἑνὶ συμβαίη. καθάπερ οὖν ἐλέχθη, ὅταν ἐν τοῖς ἕνεκά του γιγνομένοις τοῦτο γένηται, τότε λέγεται ἀπὸ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης. αὐτῶν δὲ πρὸς ἄλληλα τὴν διαφορὰν τούτων ὕστερον διοριστέον. νῦν δὲ τοῦτο ἔστω φανερόν, ὅτι ἄμφω ἐν τοῖς ἕνεκά του ἐστί. οἷον ἕνεκα τοῦ ἀπολαβεῖν τὸ ἀργύριον, ἦλθεν ἂν κομιζομένου τὸν ἔρανον, εἰ ᾔδει. ἦλθε δ' οὐ τούτου ἕνεκα, ἀλλὰ συνέβη αὐτῷ ἐλθεῖν, καὶ ποιῆσαι τοῦτο, τοῦ κομίσασθαι ἕνεκα. τοῦτο δ' οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φοιτῶν εἰς τὸ χωρίον, οὔτ' ἐξ ἀνάγκης (ἔστι δὲ τὸ τέλος ἡ κομιδή, οὐ τῶν ἐν αὐτῷ αἰτίων, ἀλλὰ τῶν προαιρετῶν καὶ ἀπὸ διανοίας) καὶ λέγεταί γε τότε ἀπὸ τύχης ἐλθεῖν. εἰ δὲ προελόμενος, καὶ τούτου ἕνεκα, ἢ ἀεὶ φοιτῶν, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κομιζόμενος, οὐκ ἀπὸ τύχης. δῆλον ἄρα ὅτι ἡ τύχη αἰτία κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν, τῶν ἕνεκά του. διὸ περὶ τὸ αὐτὸ διάνοια καὶ τύχη. ἡ γὰρ προαίρεσις οὐκ ἄνευ διανοίας. ἀόριστα μὲν οὖν τὰ αἴτια ἀνάγκη εἶναι, ἀφ' ὧν ἂν γένοιτο τὸ ἀπὸ τύχης. ὅθεν δοκεῖ ἡ τύχη τοῦ ἀορίστου εἶναι, καὶ ἄδηλος ἀνθρώπῳ, καὶ ἔστιν ὡς οὐδὲν ἀπὸ τύχης δόξειεν ἂν γίγνεσθαι. πάντα γὰρ ταῦτα ὀρθῶς λέγεται, ὅτι εὐλόγως. ἔστι μὲν γὰρ ὡς γίνεται ἀπὸ τύχης· κατὰ συμβεβηκὸς γὰρ γίνεται, καὶ ἔστιν αἴτιον ὡς συμβεβηκὸς ἡ τύχη· ὡς δ' ἁπλῶς, οὐδενός. οἷον οἰκίας, οἰκοδόμος μὲν αἴτιος, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ αὐλητής· καὶ τοῦ ἐλθόντα κομίσασθαι τὸ ἀργύριον, μὴ τούτου ἕνεκα ἐλθόντα κομί-

d *Cauſſe*

Et cauſſa quidem per ſe definita eſt; quæ verò accidit, indefinita; quandoquidem vni accidere poſſunt infinita. Vt igitur dictum eſt, cùm in his, quæ alicuius fiunt gratia, id fit, tum caſu eſſe & fortuitò dicitur. Horum autem inter ſe differentia poſt definietur: hoc verò nunc conſtet, in his, quæ alicuius Text.51. *ſunt gratia, ambo eſſe; vt pecuniæ accipiendæ gratia veniſſet, ſi accepturum illa ſciuiſſet. Venit autem non de ea cauſſa, ſed accidit vt veniret, idque feceret accipiendi cauſſa: & hoc quidem nec plerunque, nec neceſſariò in eum locum proficiſcens (finis autem, qui eſt acceptio, in his cauſſis non eſt, quæ in eo ſunt ſitæ; ſed in his, quæ ſub delectum & mentem non cadunt,) tumque fortuitò veniſſe is dicitur. Quòd ſi delectu, eiuſque rei gratia aut ſemper veniens, aut plerunque accipiens, nõ fortuitò. In his igitur, quæ,* Text.52. *cùm alicuius ſint gratia, delectu fiunt, cauſſam, quæ accidat, fortunam eſſe, manifeſtum eſt. Quare cùm delectus abſque mente non ſit, mens & fortuna in eodem verſantur. d Cauſſæ igitur, à quibus fieri id* Text.53. *poteſt, quod fortuitò euenit, definitę non ſint neceſſe eſt; quo fit, vt fortuna rei non definitæ eſſe, atq; homini occulta videatur. Atque etiam ſit, vt fortuitò nihil euenire poſſit videri. Omnia namque hæc, quæ rationem habeant, coniunctam, rectè enunciantur.*

Nam

τε κομίσασθαι τὸ ἀργύριον, μὴ τούτου ἕνεκα ἐλθὼν, ἀλλὰ πλῆθος τὸ πλῆθος, καὶ γὰρ ἰδεῖν τινα βουλόμενος, καὶ διώκων, καὶ θεασόμενος, καὶ φεύγων. καὶ τὸ εἶναι φάναι τι παράλογον τὴν τύχην, ὀρθῶς. ὁ γὰρ λόγος ἢ τῶν ἀεὶ ὄντων, ἢ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἡ δὲ τύχη ἐν τοῖς γιγνομένοις παρὰ ταῦτα. ὥστ' ἐπειδὴ ἀόριστα τὰ οὕτως αἴτια, καὶ ἡ τύχη ἀόριστον.

Nam aliquo quidem modo à fortuna aliquid fit, ex accidenti enim fit. Atque vt accidens, fortuna eſt cauſſa; propriè autem nullius: vt domus architectus cauſſa eſt, ex accidenti autem tibicen: infinitaque ſunt multitudine, quibus, cùm veniſſet, pecuniam acceperit, non eius rei gratia profectus. Nam & videre aliquem volens, & inſectans, & ſpectaturus, & fugiens. Text. 54. c *Illud etiam rectè dicitur, fortunam eſſe quiddam à ratione alienum: quandoquidem ratio in his verſetur, quæ aut ſunt ſemper, aut plerunque; fortuna autem in his, quæ præter hæc fiunt. Quare cùm ea, quæ hoc modo ſunt cauſſæ, definita non ſint, fortuna etiam quiddam eſt non definitum.* Text. 55.

d *Cauſſa igitur*] Quoniam ea, quæ caſu eueniunt, multifariam accidere poſſunt, colligit, fortuitum euentum non habere cauſſas definitas, ſed varias & incertas. Vnde etiam intelligi poſſe ait, non multum ab his differre, quæ alij de fortuna docuerunt; videlicet formam eſſe cauſſam & non eſſe cauſſam: eſſe cauſſam ex accidenti, vt eſt architectus tibicen reſpectu domus: & non eſſe cauſſam per ſe ac definitam, vt eſt profectio in forum, collata cum inuentione eius, qui pecuniam dedit, quæ profectio ob multas & varias cauſſas eſſe potuit. *Euentus fortuitus non vendicat definitas cauſſas.*

e *Illud etiam*] Illud quoq; non ab alijs non inſcitè prolatum, inquit, fortunam eſſe quid præter rationem: cùm ratio in ijs, quæ raró eueniunt, nulla appareat. Idem repetit libro 1. Rhetor. ad Theodect. cap. 5. hiſce verbis: Verùm eorum quoque bonorum, quæ præter rationem accidunt, fortuna cauſſa eſt: vt ſi cùm cæteri fratres deformes ſint, ſolus pulcher ſit; vel ſi cùm cæteri theſaurum non viderint, ſolus aſpexerit; vel ſi, cùm proximus ſagitta interierit, is ne tactus quidem ſit, &c. Nam hæc omnia fortunatorum eſſe videntur. *Fortuna eſt præter rationem.*

ὅμως δ' ἐπ' ἐνίων ἀπορήσειεν ἄν τις, ἆρ' ἂν τὰ τυχόντα αἴτια γένοιτο τῆς τύχης, οἷον ὑγιείας, ἢ πνεῦμα, ἢ εἵλησις, ἀλλ' οὐ τὸ ἀποκεκάρθαι. ἔστι γὰρ ἄλλα ἄλλων ἐγγύτερα τῶν κατὰ συμβεβηκὸς αἰτίων. τύχη δὲ ἀγαθὴ μὲν λέγεται, ὅταν ἀγαθόν τι ἀποβῇ, φαύλη δὲ, ὅταν φαῦλόν τι. εὐτυχία δὲ καὶ δυστυχία, ὅταν μέγεθος ἔχοντα ταῦτα. διὸ καὶ τὸ παρὰ μικρὸν, κακὸν ἢ ἀγαθὸν λαβεῖν μέγα, ἢ δυστυχεῖν, ἢ εὐτυχεῖν ἐστιν, ὅτι ὡς ὑπάρχον λέγει ἡ διάνοια. τὸ γὰρ παρὰ μικρὸν, ὥσπερ οὐδὲν ἀπέχειν δοκεῖ ἔτι. ἀβέβαιος ἡ εὐτυχία, εὐλόγως. ἡ γὰρ τύχη ἀβέβαιος. οὔτε γὰρ ἀεὶ, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἷόν τε εἶναι τῶν ἀπὸ τύχης οὐθέν. ἔστι μὲν δὴ ἄμφω αἴτια, καθάπερ εἴρηται, κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ ἡ τύχη, καὶ τὸ αὐτόματον, ἐν τοῖς ἐνδεχομένοις γίγνεσθαι μὴ ἁπλῶς, μηδ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ τούτων, ὅσα ἂν γένοιτο ἕνεκά του.

f *Sed tamen de quibuſdam aliquis dubitauerit, num fortunæ quæuis cauſſa eſſe poſſint, vt ſanitatis, aut ſpiritus, aut æſtus, ſed non detonſio; ſiquidem cauſſarum ex accidenti aliæ alijs ſunt propinquiores.* g *Secunda autem dicitur fortuna, cùm bonum aliquod euenerit: aduerſa, cùm malum: ſed cùm magna hæc fuerint, fortunæ grandis proſperitas, magnumque infortunium. Quare & cùm parùm abeſt, quin excellens aliquandiu malum, aut bonũ incidamus, infortunio magno, aut grandi fortunæ proſperitate vtimur: quandoquidem mens perinde ſtatuit, ac ſi id iam adeſſet. Nam quod parum abeſt, nihil abeſſe propemodum videtur. Fortunæ etiam grandis proſperitas, ratione optima incerta eſt: fortuna etenim incerta eſt, quando nihil, nec ſemper, nec plerunque fortuitum eſſe poteſt. Vtrunque igitur, caſus & fortuna, cauſſæ ex accidenti in his ſunt, quæ nec omnino, nec plerunque fieri contingit; & horum, quæ in his fiunt, quæ alicuius ſunt gratia.* Text. 56. Text. 57.

f *Sed tamen de quibuſdam*] Cùm idem effectus fortuitus multas cauſſas ex accidente habere poſſit, alias remotiores, alias propinquiores, in controuerſiam adducit, quænam ex ijs cauſſis fortuna exiſtimanda ſit. Vt ſi quis capillum totonderit, deinde æſtus, aut venti per flatus acceſſerint, & ſanitatem præter opinionem reciperet; in quod horum, vt in fortuitam cauſſam conferenda valetudo ſit? ſentit verò, vt interpretatur Philoponus, viciniorem cauſſam magis dicendam fortunam.

g *Secunda autem*] Solet fortuna varijs affici epithetis ratione effectuum, quos inducit. Horum nonnulla perſtringit Ariſtoteles hoc loco.

Κεφάλαιον ς.

Διαφέρει δὲ, ὅτι τὸ αὐτόματον ἐπὶ πλεῖόν ἐστι. τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τύχης, πᾶν ἀπὸ ταὐτομάτου· τοῦτο δ' οὐ πᾶν ἀπὸ τύχης. ἡ μὲν γὰρ τύχη καὶ τὸ ἀπὸ τύχης, ἐστὶν ὅσοις καὶ τὸ εὐτυχῆσαι ἂν ὑπάρξειεν, καὶ ὅλως πρᾶξις. διὸ καὶ ἀνάγκη περὶ τὰ πρακτὰ εἶναι τὴν τύχην. σημεῖον δ' ὅτι δοκεῖ ἤτοι ταὐτὸν εἶναι τῇ εὐδαιμονίᾳ, ἢ ἐγγύς. ἡ δ' εὐδαιμονία, πρᾶξίς τις (εὐπραξία γάρ) ὥσθ' ὅσοις μὴ ἐνδέχεται πρᾶξαι, οὐδὲ τὸ ἀπὸ τύχης τι ποιῆσαι. καὶ διὰ τοῦτο, οὔτε ἄψυχον οὐθὲν, οὔτε θηρίον, οὔτε παιδίον, οὐθὲν ποιεῖ ἀπὸ τύχης, ὅτι οὐκ ἔχει

CAPVT VI.

Differunt autem, quoniam caſus latiùs patet. Nam quod eſt à fortuna, caſu eſt; quod verò caſu, non omne à fortuna. In ea enim, omnia fortuna; & quod ab ea proficiſcitur, cadit, quib. fortuna grandi proſperitate vti, & omnino agere datũ eſt. Vnde & neceſſe eſt, in rebus agendis fortunam verſari. b *Idque ex eo ſcire licet, q. fortunæ grandis proſperitas, aut cum felicitate idem eſſe, aut illi affinis videatur. Quare cùm felicitas actio ſit quædam, ſiquidem bona eſt actio, ea profectò, in qua-* Text. 58.

προαιρετικόν· οὐδ' εὐτυχία, οὐδ' ἀτυχία ὑπάρχει τούτοις εἰ μὴ καθ' ὁμοιότητα· ὥσπερ ἔφη Πρώταρχος εὐτυχεῖς εἶναι τοὺς λίθους ἐξ ὧν οἱ βωμοί, ὅτι τιμῶνται, οἱ δὲ ὁμόζυγες αὐτῶν καταπατοῦνται. τὸ δὲ πάσχειν ἀπὸ τύχης ὑπάρξει πως καὶ τούτοις, ὅταν ὁ πράττων τι περὶ αὐτὰ πράξῃ ἀπὸ τύχης· ἄλλως δὲ οὐκ ἔστι: τὸ δὲ αὐτόματον καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ πολλοῖς τῶν ἀψύχων οἷον ὁ ἵππος αὐτόματος, φαμέν, ἦλθεν, ὅτι ἐσώθη μὲν ἐλθών, οὐ τοῦ σωθῆναι δὲ ἕνεκεν ἦλθε. καὶ ὁ τρίπους αὐτόματος κατέπεσεν· ἔστη μὲν γὰρ τοῦ καθῆσθαι ἕνεκεν· ἀλλ' οὐ τοῦ καθῆσθαι ἕνεκεν κατέπεσεν, ὥστε φανερὸν ὅτι ἐν τοῖς ἁπλῶς ἕνεκά του γινομένοις, ὅταν μὴ τοῦ συμβάντος ἕνεκα γένηται, οὗ ἔξω τὸ αἴτιον τότε ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου λέγομεν. ἀπὸ τύχης δέ, τούτων ὅσα ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γίνεται τῶν προαιρετῶν τοῖς ἔχουσι προαίρεσιν. σημεῖον δὲ τὸ μάτην, ὅτι λέγεται, ὅταν μὴ γένηται τὸ ἕνεκα ἄλλου, ἐκείνου ἕνεκα· οἷον τὸ βαδίσαι, εἰ λαπάξεως ἕνεκεν ἐστίν· εἰ δὲ μὴ ἐγένετο βαδίσαντι, μάτην φαμὲν βαδίσαι, καὶ ἡ βάδισις ματαία, ὡς τοῦτο ὂν τὸ μάτην τὸ πεφυκὸς ἄλλου ἕνεκα. ὅταν μὴ περαίνῃ ἐκεῖνο οὗ ἕνεκα ἦν, καὶ ἐπεφύκει. ἐπεὶ εἴ τις λούσασθαι φαίη μάτην ὅτι οὐκ ἐξέλιπεν ὁ ἥλιος, γελοῖος ἂν εἴη· οὐ γὰρ ἦν τοῦτο ἐκείνου ἕνεκα. οὕτω δὴ τὸ αὐτόματον κατὰ τοὔνομα ὅταν αὐτὸ μάτην γένηται· καταπίπτει γὰρ οὐ τοῦ πατάξαι ἕνεκα ὁ λίθος· ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ἄρα κατέπεσεν ὁ λίθος, ὅτι πέσοι ἂν ἀπό τινος, καὶ τοῦ πατάξαι ἕνεκα. μάλιστα

actio non cadit, nec fortuitam quidem rem vllam poſſunt efficere. c Ob eamq; cauſſam, neque inani- matum vllum, neq; bellua, neq; infans, q. delectum non habeant, quidpiam agunt eorum, quæ fortuna eueniunt: nec item fortuna grandi proſperitate, aut excellenti infortunio, niſi quadã ſimilitudine vtun- tur: vt Protarchus fortunatos dixit lapides, è quib. aræ extructæ eſſent, q. honore afficerentur, cùm alij eiuſdem generis pedibus conculcarentur. Sed etiam hæc ipſa quodammodo à fortuna perpetiuntur, cùm fortuna is egerit, cuius actio in eis verſatur: alio mo- do non patiuntur. Caſus autem alijs quoque anima- Text.60. *libus, & multis inanimatis congruit; vt equum di- cimus caſu veniſſe, q., cũ veniſſet, ſeruatus eſt, cùm tamen vt ſeruaretur, non veniſſet: tripes quoque ca- ſu cecidit, q. ſedendi quidem ſit cauſſa, ſed vt ſubſel- lium eſſet, non ceciderit. Perſpicuum itaque eſt in* Text.61. *his, quæ alicuius gratia omnino fiunt, cùm non eius, quod euenit gratia, cuius cauſſa extrà eſt, fiunt, tum nos ἀπὸ ταὐτομάτου, id eſt, caſu id fieri dicere. Horum autem ea fortunæ tribui: quæ cùm in delectum ca- dant, in his, quæ delectu ſunt prædita, caſu efficiun- tur. d Signum autem eſt, quæ vox μάτην, quæ va-* Text.62. *let fruſtra, tum vſurpatur, cùm id, cuius gratia ali- quid fit, factum non fuerit, ſed illud, quod eius gra- tia. Vt ſi deambulatio deijciendi alui ſit gratia, eaq; deambulanti non ſubſequatur, fruſtra dicimus ambulaſſe, & ſuo effectu fruſtratam ambulationem: perinde ac μάτην, hoc eſt, fruſtra id fit, quod cùm alterius gratiæ aptum ſit eſſe, id non perficit, cuius gratia eſt com- paratum. Nam ſi quis ſe fruſtra lauiſſe dixerit, quòd ſol non defecerit, ridiculus profectò fuerit; ſiquidem lotio eius gratia inſtituta non erat. Si igitur τὸ αὐτόματον, hoc eſt, caſus nominis ratione dicitur, cùm αὐτὸ* Text.63. *μάτην, hoc eſt, fruſtra ipſum fuerit effectum. Decidit namque lapis non feriendi gratia: caſu igitur deci- dit, propterea quòd etiam cadere poſſit, feriendi gratia ab aliquo deiectus.* Ab

(Text.59. stands in the right margin beside the line "poſſunt efficere. c Ob eamq; cauſſam, neque inani-".)

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Differunt a autem] Caſus & fortunæ diſcrimen in eo eſſe docet, quòd fortuna minùs latè patet, & in ijs duntaxat poſita ſit, quæ ex compoſito & conſultò geruntur: caſus verò non ita ſe habeat. Sed enim aduertendum eſt, caſum bifariam ſumi. Vno modo preſsè, quo pa- *Quid ſit fortuna.* cto neq; caſus eſt fortuna, nec contrà vlla fortuna caſus. Definitur enim ita accepta fortuna, cauſ- *Quid caſus.* ſa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia delectu fiunt. Caſus verò definitur, cauſſa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia fiunt, ſine delectu tamen. Altero modo accipitur caſus, vt eſt quid com mune caſui & fortunæ; ſicque licet omnis fortuna caſus ſit, non tamen retrò commeant. Ac ſe- cundùm hanc rationem ſumitur caſus hoc loco ab Ariſtotele, definiturque ita: Caſus eſt cauſſa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia fiunt.

Fortuna quorum ſit. b *Idque ex eo ſcire*] Eſſe fortunam eorum tantùm, quæ conſultò geruntur, probat Ariſtoteles, quia fortuna ijs competit, quibus contingit eſſe bene fortunatos, & quorum proprium eſt in rebus agendis verſari. Quod ex eo intelligi poteſt, quia fortunæ excellens proſperitas, aut eſt idem quod felicitas, quæ actio quædam eſt, aut eſt illi cognata. Quare ſi ijs tantùm conuenit fortuna, quorum eſt agere; & agere eſt eorum, quæ vtuntur deliberatione (cætera enim magis aguntur, quàm agunt) conſequens fit, vt fortuna tantùm reperiatur in ijs, quæ conſultò fiunt. Circa hanc rationem aduerte ex 1.lib. Ethic. cap.7 felicitatem conſiſtere in actione rationi conſentanea, quæ hominis eſt propria, eique in vita perfecta contingit. Quæ felicitas non idem eſt, quod proſperitas, ſed ei aliquantulum affinis, quatenus ipſam ornat, & cumulatiorem reddit, licet non defuerint, qui in ea felicitatem abſolutè collocarint: ad quorum dogma, etſi falſum, alluſit Ariſtoteles, cùm dixit, proſperam fortunam, aut felicitatem eſſe, &c.

c *Ob eamque cauſſam*] Licet ijs, quæ delectu carent, fortunæ ratio non conueniat, ſi propriè loquendum ſit, conuenit tamen ſimilitudine quadam. Quo ſenſu Protarchus fortunatos dixit lapides, è quibus Deorum altaria conſtarent, quòd eis homines honorem cultumque exhiberent; & infortunatos eos, qui humi ſtrati conculcarentur pedibus. Addit etiam Ariſtoteles, ea in quæ deliberatio non cadit, licet circa fortuitos euentus aliquid non agant, poſſe tamen eos perpeti, ſi aliquid interueniat factum ab ijs, qui fortuitò egerint. Exemplum eſſe poteſt infans, qui alicuius opera obiectus feris ab iis ſuſtentatus eſt, deinde ad regni faſtigium peruenit.

d Signum

d *Signum autem*] Argumento à Græci vocabuli notatione oſtendit, cauſam reperiri in ijs, quæ alicuius gratia fiunt, ſine conſilio, ſine naturæ impulſu, ſiue ab animatis, ſiue ab animæ expertibus efficiantur. Nam caſus & fruſtra ſunt ſibi admodum vicina; ſiquidem αὐτόματον, quod Latinis eſt caſus, deducitur ἀπὸ τοῦ μάτην, quod eſt fruſtra: at fruſtra dicimus, quicquid alicuius gratia comparatum fuit, neque tamen illud obtinuit.

μάλιστα δ' ἐστὶ χωριζόμενον τὸ ἀπὸ τύχης ἐν τοῖς φύσει γινομένοις· ὅταν γὰρ γένηταί τι παρὰ φύσιν, τότε οὐκ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ταὐτομάτου γεγονέναι φαμέν. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο ἕτερον, τοῦ μὲν γὰρ ἔξω τὸ αἴτιον, τοῦ δ' ἐντός. τί μὲν οὖν ἐστι τὸ αὐτόματον, καὶ τί ἡ τύχη, εἴρηται, καὶ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων. τῶν δὲ τρόπων τῆς αἰτίας ἐν τοῖς ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ἑκάτερον αὐτῶν· ἢ γὰρ τῶν φύσει, ἢ τῶν ἀπὸ διανοίας, αἴτιον ἀεί ἐστιν· ἀλλὰ τούτων τὸ πλῆθος ἀόριστον. ἐπεὶ δ' ἐστὶ τὸ αὐτόματον καὶ ἡ τύχη αἴτια, ὧν ἂν ἢ νοῦς γένοιτο αἴτιος, ἢ φύσις, ὅταν κατὰ συμβεβηκὸς αἴτιόν τι γένηται τούτων αὐτῶν· οὐδὲν δὲ κατὰ συμβεβηκός ἐστι πρότερον τῶν καθ' αὑτό· δῆλον ὅτι οὐδὲ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς αἴτιον πρότερον τοῦ καθ' ἑαυτό. ὕστερον ἄρα τὸ αὐτόματον καὶ ἡ τύχη καὶ νοῦ καὶ φύσεως: ὥστ' εἰ ὅτι μάλιστα τοῦ οὐρανοῦ αἴτιον τὸ αὐτόματον, ἀνάγκη πρότερον νοῦν αἴτιον καὶ φύσιν εἶναι, καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ τοῦδε τοῦ παντός.

Κεφά-

Ab his autem quæ fiunt naturâ, id quod fortunâ euenit, maximè abiunctum eſt. Nam cùm præter naturam effectum quidpiam eſt, non à fortuna, ſed caſu potiùs factum fuiſſe enuntiamus. Quanquam & hoc quoque diuerſum eſt; quandoquidem vnius cauſſa externa eſt alterius inſita. Quid igitur caſus, & quid fortuna, & quid inter ſe differunt, dictum eſt. Text. 64.

e *Vtrumque autem eorum ad eum cauſſæ modum pertinet, vnde motus oritur principium. Aut enim eorum quæ naturâ, aut eorũ quæ mente fiunt, cauſſæ ſunt ſemper; ſed earum multitudo definita non eſt.* Text. 65.

f *Cùm verò eorum, quorum cauſſa, aut mens, aut natura eſſe poteſt, caſus & fortuna ſint cauſſæ, idq; tum demum, cùm eorum aliquid fit ex accidenti, nihilq; quod ex accidenti ſit, ea antecedat quæ ſunt per ſe, proinde quæ ex accidenti cauſa eſt, ea ſit poſterior, quæ per ſe eſt; caſus nimirum & fortuna mente, & naturâ erunt poſteriora. Quare ſi quàm maximè cœli cauſſa ſit caſus, mentem & naturam, cùm aliorum multorum, tum huius vniuerſi priorem eſſe cauſſam, neceſſe eſt.* Text. 66. Text. 67.

CAPVT

e *Vtrumque autem*] Statuit caſum & fortunam ad genus cauſſæ efficientis pertinere; quia nimirũ ſunt cauſſæ ex delectu, aut naturæ impulſu efficientes id, cui ex accidente adiungitur, quod caſu euenit: veluti cùm foſſioni terræ, quam per ſe & conſilio foſſor moliebatur, theſauri inuentio annectitur; aut lapſui lapidis ſuopte pondere deuoluti, vulneratio prætereuntis Socratis.

f *Cùm verò autem*] Ex ijs, quæ hactenus diſputauit, progreditur contra Democritum, qui cœleſtis mundi ortum caſui & fortunæ aſcribebat. Nam cùm caſus & fortuna ſint cauſſæ per accidens, eorum quæ à mente vel naturâ fiunt, nihil ab ijs proficiſci poteſt, quin aliquid quidpiam à mente, vel naturâ priùs oriatur; ex quo deinde fortuitus caſus ſequi poſſit. Quare ſi cœlum caſu procreatum foret, oportet aliquem effectum per ſe eius molitionem antegreſſum fuiſſe; quod abſurdum dictu eſt.

QVÆSTIO I.

SITNE FORTVNA ET FATVM *in rebus, an non?*

ARTICVLVS I.

VERAE DE FORTVNA ſententia explicatio.

ETHNICI, vt erant infinitis ſuperſtitionibus implicati, Fortunæ numen dedêre, nec ſolùm Poëtæ, qui multa mentiuntur, ſed etiam nonnulli Philoſophi. Tametſi horum quidam, dum in re ſtulta volunt eſſe ſapientes, fortunæ ſexum mutarunt, non Deam, vt Poëtæ, ſed Deum appellantes. Fuerunt autem in hunc errorem inducti, quòd viderent latentes quoſdã & inopinatos euentus, quorum cauſſam cùm ignorarent, nec tamen nullam eſſe ſibi perſuaderent, occultum aliquod eſſe numen, à quo ij prouenirent, id eſt, fortunam ſtatuerunt. Vnde illud Ciceronis; Ignoratio rerum atq; cauſſarum, fortunæ nomen induxit.

Cur Ethnici fortunæ numen tribuerint.

A Porrò Cebes Philoſophus, alijq; veteres, fortunam cœcam effinxêre, furenti ſimilem, volubili ſaxo pendentem. Quo picturæ artificio ſignificare volebant, eam nihil ratione aut iudicio, omnia temerè & cæco impetu adminiſtrare; rerum humanarum alcam ſuſque deq; vertere; iniquam vexatricem eſſe, malis propitiam, bonis aduerſam, vagam ac verſatilem, & in ſola leuitate conſtantem. Quò pertinet illud Boetij lib. 2. de Conſol proſ. 2. Hunc con-B tinuum ludum ludimus; rotam volubili orbe verſamus; infima ſummis, ſumma infimis immutare gaudemus. Sed alijs etiam modis Ethnici fortunam pingebant, ad eius potentiam ſignificandam. Nam Bupalus, vt Pauſanias lib. 4. ait, primus apud Smyrnæos ſtatuam Fortunæ fecit, capite polum, altera manu cornucopiæ quaſi dominam gerentem. Porrò hanc tam abſurdam & ridiculam de fortunæ imperio & diuinitate ſententiam, coarguit, præter alios D. Auguſt. 4. lib. de Ciuit. Dei, cap 18. & Lactant. lib. 3. cap. 28. & 29. Eâ igitur exploſâ, duas concluſiones ſtatuemus. Prima ſit: Ne-

Fortunæ pictura, eiuſque ſignificatio.

Alia fortunæ effigies.

V

gari non debet, dari in rebus fortunam; ſi fortuna ſumatur, vt eſt cauſſa per accidens in ijs, quæ ob aliquem finem ex electione operantur. Hæc concluſio comprobata fuit ab Ariſt. cap.5. huius lib. nec opus eſt pluribus eam argumentis ſtabilire: tametſi non defuerunt ex poſterioribus Philoſophis quidam ætate Magni Alberti, vt idem hoc in loco, tract.2.cap.10. cõmemorat, qui cõtrà ſenſerint, affirmarintq; non dari vllo modo caſum aut fortunam.

1. Concluſ.

2. Concluſ. Secunda concluſio: Reſpectu Dei Opt. Max. nihil caſu aut fortuitò euenire poteſt. Hæc traditur à D. Auguſt. lib.3. de Trinit. capite 4. hiſce verbis: Nihil in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaq; Republ. eſt, quod non de interiori atque intelligibili aula ſummi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur. Aſtruitur verò ab eodem in lib. 83. Quæſt. q.34. hunc in modum: Quicquid in caſu fit, temerè fit: quidquid temerè fit, ſine prouidentia fit: ſed nihil extra diuinæ prouidentiæ regulam accidit: ergo reſpectu illius nihil temerè aut vice fortuita poteſt accidere. Secundò idem ſuadetur; quia ſi quid comparatione Dei poſſet fortuitò contingere, poſſet Deus eſſe cauſſa per accidẽs alicuius: quod repugnat; primùm quia omnis cauſſa per accidens habet aliam nobiliorem, ad quam reuocetur: deinde, quia id quod eſt cauſſa per accidens, inſcienter incurrit per effectum; quod Deo neutiquam conuenit, de quo rectè ſcripſit Boetius 5. lib. proximè citati operis, metro 2.

Repugnat, Deum eſſe cauſſam per accidens alicuius rei.

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt:
Non nox atris nubibus obſtat.
Quæ ſunt, quæ fuerunt, veniuntque,
Vno mentis cernit in ictu:
Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

ARTICVLVS II.

QVO SENSV ADMITTI AVT negari fatum debeat.

DIcamus etiam nonnihil de Fato, quod caſui & fortunæ cognatum eſt. Quidam fatum, inane nomen ſine re eſſe putarunt. Alij ita fati legibus addixère omnia, vt voluntatis arbitrium tollerent, aientes fatum eſſe indeclinabilem rerum ſeriem, & catenam per æternæ conſequentiæ ordines ſemetipſam implicantem; ſiue naturalem & neceſſariam rerum conſequẽtiam. Alij præterea fati ordinem ac prouidentiam ad ſpecies, non verò ad ſingularia, ſaltem intereuntia, extenderunt.

His tamen reiectis, qui longè deuium à veritate iter tenuerunt, admittendum eſt dari in rebus fatum; ſed quale, mox dicemus: neque propterea aut rerũ contingentiam, aut voluntatis delectum & libertatem adimi; cùm minimè conueniat, vt fatum impediat, vel è medio tollat, modum agendi particularium cauſſarum, quarum aliæ ex libertate, aliæ ſolo naturæ impetu, aliæ contingenter, aliæ neceſſariò ex ſe ac ſuopte ingenio operantur. Præſertim cùm hæc in agendo varietas, ad pulchritudinem & ornatum vniuerſi magnopere conducat: quam qui mundo adimunt, ſimiles ij ſunt, qui è pictura colorum differentiam, è muſica vocum varietatem, è tragœdia perſonarũ multitudinem tollunt.

Dari fatum in rebus.

A

B

Eſt igitur fatum, apud eos qui rectè ſentiũt, nihil aliud, quàm inhærens rebus mobilibus immobilis diſpoſitio, per quam diuina prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus: vt definit Boetius lib.5. de Conſolat. proſ.6. Siue, eſt ordo cauſſarum ſecundarum, diuinam prouidentiam exequentium. Quam priorem definitionem hinc intelliges. Cùm Deus per cauſſas medias pleraque effecta exhibeat, poteſt eiuſmodi cauſſarum ordinatio bifariam conſiderari: vno modo, prout in ipſo Deo eſt; ſicque vocatur prouidentia; & definitur ratio ordinis rerum in diuina mente exiſtens. Altero, prout eſt in cauſſis ordinatis, directiſq; à Deo ad effecta producenda; atque ita prædicta ordinatio fati rationem obtinet, diciturque diſpoſitio, ſeu ordo rebus mobilibus inhærens: mobilibus, inquam, quia cauſſæ ſecundariæ, in quibus fatum reperitur, in ſe ſpectatæ, mutationi ſunt obnoxiæ; & in hanc vel illam partem cadere poſſunt. Appellatur nihilominus idem ordo immobilis, quia ſtabilis eſt ac firmus, non in ſe vel abſolutè, ſed relatus ad diuinam prouidentiam, è cuius fonte deſcendit. Dicitur poſtremò prouidẽtia diuina, per eiuſmodi ordinem cuncta nectere; quia quæ Deus facienda apud ſe ſtatuit, illius interuentu reipſa promit ac perficit.

Quid ſit fatum.

C

Quid prouidentia.

D

Verùm obijciet aliquis: Fatum eſt cauſſa rerum, quæ fato perficiuntur, pertinetq; ad effectricis cauſæ genus, cùm ea, quæ ei ſubiecta ſunt, efficiat. Igitur fatum non eſt ordo. Probatur conſequutio, quia ordo eſt relatio; relatio autem nullam efficiendi vim poſſidet. Secundò; D. Auguſt. in Ioan. tract. 37. & lib.5. de Ciuitate Dei, cap. 9. & in lib. de Doctrina Chriſtiana, alijsque in locis, fatuos cenſet eos, qui fatum aliquid eſſe putant. Itemque D. Gregorius in Homil.10. Epiphaniæ monet, ne quid fatum eſſe exiſtimemus. Igitur fatum nihil eſt.

Obiect.1.

E

Obiect.2.

F

Ad primum horum dicendum: ſi fatum ex ſua formali ratione ſpectetur, eſſe relationem illam ordinis, nec eo modo ad cauſſam efficientem pertinere: ſed duntaxat cùm pro cauſſis ipſis ordinatis accipitur. Ad ſecundum: cùm Patrum auctoritas fatum damnat, fatum ſumere pro ineuitabili illa neceſſitate rerum cõtingentium, & arbitrij libertatem adimente; quam, vti diximus, nonnulli falſo inducebant.

Diluit.1.

Diluit.2.

CAPVT

Κεφάλαιον ζ.

Ὅτι δ' ἐστὶν αἴτια, καὶ ὅτι ἐστὶ τοσαῦτα τὸν ἀριθμόν, ὅσα φαμέν, δῆλον. τοσαῦτα γὰρ τὸν ἀριθμόν, τὸ διὰ τί περιείληφεν. ἢ γὰρ εἰς τὸ τί ἐστιν ἀνάγεται τὸ διὰ τί, ἔσχατον ἐν τοῖς ἀκινήτοις, οἷον ἐν τοῖς μαθήμασιν. εἰς ὁρισμὸν γὰρ τοῦ εὐθέος, ἢ συμμέτρου, ἢ ἄλλου τινὸς ἀνάγεται ἔσχατον. ἢ εἰς τὸ κινῆσαν πρῶτον, οἷον διὰ τί ἐπολέμησαν; ὅτι ἐσύλησαν· ἢ τίνος ἕνεκα; ἵν' ἄρξωσιν· ἢ ἐν τοῖς γιγνομένοις, ἡ ὕλη. ὅτι μὲν οὖν τὰ αἴτια ταῦτα καὶ τοσαῦτα, φανερόν. ἐπεὶ δ' αἱ αἰτίαι τέσσαρες, περὶ πασῶν τοῦ φυσικοῦ εἰδέναι, καὶ εἰς πάσας ἀνάγων τὸ διὰ τί, ἀποδώσει φυσικῶς, τὴν ὕλην, τὸ εἶδος, τὸ κινῆσαν, τὸ οὗ ἕνεκα. ἔρχεται δὲ τὰ τρία εἰς τὸ ἓν πολλάκις. τὸ μὲν γὰρ τί ἐστι, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἕν ἐστι. τὸ δ' ὅθεν ἡ κίνησις πρῶτον, τῷ εἴδει ταὐτὸ τούτοις. ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ. καὶ ὅλως ὅσα κινούμενα κινεῖ, ὅσα δὲ μή, οὐκ ἔτι φυσικῆς, οὐ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντα κίνησιν, οὐδ' ἀρχὴν κινήσεως κινεῖ, ἀλλ' ἀκίνητα ὄντα· διὸ τρεῖς αἱ πραγματεῖαι, ἡ μὲν περὶ ἀκινήτων. ἡ δὲ περὶ κινουμένων μὲν, ἀφθάρτων δέ. ἡ δὲ περὶ τὰ φθαρτά. ὥστε τὸ διὰ τί καὶ εἰς τὴν ὕλην ἀναγαγόντι ἀποδίδοται. καὶ εἰς τὸ τί ἐστι, καὶ εἰς τὸ πρῶτον κινῆσαν· περὶ γενέσεως γὰρ μάλιστα τοῦτον τὸν τρόπον τὰς αἰτίας σκοποῦσι, τί μετὰ τί γίνεται, καὶ τί πρῶτον ἐποίησεν, ἢ τί ἔπαθε, καὶ οὕτως ἀεὶ τὸ ἐφεξῆς. διτταὶ δ' ἀρχαὶ αἱ κινοῦσαι φυσικῶς, ὧν ἡ ἑτέρα οὐ φυσική. οὐ γὰρ ἔχει κινήσεως ἀρχὴν ἐν ἑαυτῇ· τοιοῦτο δ' ἐστίν, εἴ τι κινεῖ μὴ κινούμενον ὥσπερ τό, τε παντελῶς ἀκίνητον, καὶ τὸ πάντων πρῶτον. καὶ τὸ τί ἐστι, καὶ ἡ μορφή· τέλος γὰρ καὶ οὗ ἕνεκα. ὥστ' ἐπεὶ ἡ φύσις ἕνεκά του, καὶ ταύτην εἰδέναι δεῖ, καὶ πάντως ἀποδοτέον τὸ διὰ τί, οἷον ὅτι ἐκ τοῦδε ἀνάγκη τόδε· τὸ δὲ ἐκ τοῦδε ἢ ἁπλῶς, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. καὶ εἰ μέλλει τοδὶ ἔσεσθαι, ὥσπερ ἐκ τῶν προτάσεων τὸ συμπέρασμα. καὶ ὅτι τοῦτο ἦν τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ διότι βέλτιον οὕτως, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν ἑκάστου οὐσίαν.

CAPVT VII.

AT a verò cauſſas eſſe, & tot, quot diximus, Text.68. *numero, manifeſtum eſt. Totidem enim quæſtio ea comprehendit, quæ propter quid quæritur. Nam quæſtio propter quid, aut ad formã b in immobilibus, vt in Mathemat. vltimò reducitur; ſiquidem ad recti, aut commenſurati, aut alterius cuiuſpiam definitionem ad extremũ reuocatur. c Aut* Text.69. *ad id quod primũ mouit; vt cur bellum intulerunt? quia prædati ſunt: aut cuius gratia? vt imperiũ obtineant: aut materia in his quæ generantur. Has igitur, totq́; eſſe cauſſas perſpicuũ eſt. d Cùm autem* Text.70. *cauſſæ ſint quatuor, omnes noſſe Phyſici eſt, et quæſtionem, quæ quæritur, propter quid, in omnes reducens naturaliter reddet materiam, formam, id quod mouet, & id cuius gratia. Sed plerunq; tres in vnũ coeũt, quandoquidẽ forma, & id cuius gratia, ſunt vnum: id autẽ, vnde motus origo eſt, eius eſt ſpeciei, cuius hæc ſunt: hominem namq; homo generat: atq; omnino ea, quæ cũ mouent, mouentur: quæ aũt non ita ſe habent, non iam ad Phyſicum ſpectant. Neq; enim motum, aut motus principiũ in ſe habentia, ſed ab omni motu libera motionẽ efficiũt. e Quo fit, vt* Text.71. *tres ſint tractationes; vna de immobili; altera de mobili quidẽ, ſed eo quod non interit; tertia de iis, quæ intereunt. f Cauſſa itaq; propter quã ab eo redditur,* Text.72. *qui & ad materiã, & ad formã, & ad id quod primùm mouit, reducit. Generationis enim hoc modo maximè cauſſas cõſiderant, quid poſt aliquid fiat, & quid primũ effecerit, aut quid perpeſſum fuerit, eodemq́, modo ſemper id, quod deinceps ſequitur. g Duplex autem principium eſt, quod naturaliter mo*Text.73. *uet: quorũ alterũ, quia motionis principiũ in ſe non habet, non eſt naturale: quo in genere eſt, ſi quid mouet, nec mouetur; veluti id, quod immobile penitùs eſt, & omnium primum. h Itemq́; eſſentia & forma, finis enim eſt & cuius gratia. Quare cùm natura alicuius gratia efficiat, hanc quoq; neceſſe eſt ſcire. i Et cauſſa propter quam omni ex parte reddi debet; k veluti ex* Text.74. *hoc illud neceſſariò fieri, ex eo autem illud, aut omnino, aut plerunque, etſi hoc futurum eſt, vt ex propoſitionibus concluſio, & quia hæc eſſentia eſt, & quia ſic præſtat, non omnino, ſed pro cuiuſq; eſſentia.*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

AT a *verò cauſſas*] Quoniam tam varios cauſſarum modos recenſuit, ne quis inde fortaſſe occaſionem capiat exiſtimandi, plura eſſe cauſſarum genera, quàm quatuor, hunc confirmat numerum, oſtendens, nec plura, nec pauciora eſſe, argumentaturque in hunc modum: Tot ſunt genera cauſſarum, quot ea, quæ quæruntur: hęc autem quatuor ſunt: igitur cauſſarum genera ſunt quatuor. Maiorem propoſitionem ſubiicuit: minorem inductione comprobat. Vſurpauit autem verba illa, propter quid, τὸ διὰ τί, fuſa ſignificatione, quomodo cauſſis omnibus accommodantur, alioqui finali duntaxat. *Comprobatur quaternarius numerus cauſſarum.*

b *Ad formam in immobilibus*] Exempla cauſſæ formalis dicit reperiri in immobilibus, id eſt, in iis, quæ abſq; materia motuq; conſiderantur, quales ſunt tres Metaphyſicæ & Mathematicæ: idq́; in Mathematicis priuatim oſtendit, vbi quærẽtibus, propter quid aliquid ita ſe habeat, definitionem, quæ ſolam formam comprehẽdit, reddimus, in eamq́; vltimo explicationem controuerſiæ reſoluimus. Vt ſi quis à Mathematico petat, cur linea aliqua recta ſit? reſpondebit; quia ex æquo ſua interiacet puncta, ſeu quia linearũ à puncto ad punctũ tendentium minima eſt, quæ eſt lineæ rectæ definitio. Si petatur, cur aliquis angulus rectus ſit? dicet; quia linea recta ſuper rectam ad perpendiculũ cadens, angulos rectos facit. Si rogetur, cur aliquę lineæ ſint menſuratæ? reſpondebit, quia habent communem aliquam menſuram: quæ eſt commenſuratarum linearũ definitio.

c *Aut id quod*] Ponit exempla aliarum cauſſarum, quæ item redduntur, cùm diſquirimus, quamobrem aliquid ſit: vt quamobrem Phocenſibus Thebani bellum intulerũt? redditur cauſſa mouens, ſeu efficiens; quia Phocenſes eorum Templum ſpoliarunt. Quamobrem Rex Perſarum Græciæ bellum intulit? redditur finis; quia Græciæ volebat imperare. Quamobrem putruit lectus? redditur materia; quia conſtabat ex ligno. *Variarum cauſſarum exempla.*

d *Cùm autem cauſſæ*] Statuit pertinere ad Phyſicum, noſſe omnia cauſſarũ genera, eaq; poſſe reddere naturaliter, id eſt, ex proprijs principijs diſſerendo. Ad huius verò rei vlteriorem explicationem duo ſubijcit. Alterum eſt: Cauſſarum, ad ſubſtantiæ generationẽ concurrentiũ, plerumq; tres in vnum coire: ſcilicet formas rei generantis & genitæ, atq; etiam finem; tametſi non eodem prorſus modo. Finis namq; & forma rei genitæ ſunt idem numero inter ſe; non tamen idẽ numero, ſed ſpecie tantũ, cum forma generantis. Quod videre eſt in procreatione hominis, & aliorum ſimilium, quæ eũ mouent, mouentur: talia enim ſunt, quę Phyſicam notionẽ efficiunt. Ait aũt ita plerunq; fieri, quia nõ ſemper ita res habet. Nam in generationibus, quas æquiuocas nominant, vt cũ Sol ex putreſcẽte materia murẽ generat, forma generantis ſpecie differt à forma rei genitę.

Tria genera mouẽtium. e *Quo fit*] Notat ſecundò, cùm tria ſint mouentium genera, ſcilicet immobilia, hoc eſt, Deus & intelligentiæ: mobilia interitus expertia, id eſt, cœleſtia corpora: mobilia interitui obnoxia, nempe cæteræ res naturales: vnumquodq; ex his ſuam tractationem expoſcere, licet duo poſteriora ad eundem artificem pertineant. Nam primum negotij eſt Metaphyſici; ſecundum & tertium Phyſici. Ac de primo diſſeruit Ariſtot. in libro primæ Philoſophiæ; de ſecundo in libro de Cœlo; de tertio in cæteris operibus ſuæ Philoſophiæ.

f *Cauſſa itaque*] Probat iam, omnes quatuor cauſſas pertinere ad Phyſicam conſiderationem. Nam eiuſdem diſciplinæ eſt, generationem & cauſſas generationis ſcire. Quare cùm ad Phyſicam pertineat, ortum rerum naturalium conſiderare, pertinebit & eius cauſſas cognoſcere. Porrò autem inueniri in qualibet generatione cauſſas omnes, inde conſtat; quia inuenitur in primis id, gratia cuius efficiens operatur, id eſt, finis; & forma ipſa, quæ inducitur, & item quod patitur, formamq; recipit, id eſt, materia; ac deniq; efficiens, quod rem gignit.

g *Duplex autem*] Dixerat, cauſſas, quæ ita mouẽt vt ipſæ immobiles ſint, cõſiderationis Phyſicæ nõ eſſe. Nunc quia poſſet id quiſpiam in dubium vocare, propterea ꝙ omnia eiuſmodi mouentia, naturaliter, hoc eſt, vi ac facultate propriæ naturæ moueant, & quęcunq; mouent naturaliter, videntur cadere ſub contemplationẽ Phyſicam: occurrit, non quæ quouis modo naturaliter

Quę mouentia pertineãt ad Phyſicũ. mouent, pertinere ad Phyſicum, ſed quæ habent in ſe principium motionis, quo ipſa creantur: quod longè abeſt à primo mouente, hoc eſt Deo, in quo nulla prorſus mutatio inueniri poteſt.

h *Itemq; eſſentia*] Forma quatenus rationẽ finis obtinet, vnũ eſt ex immobilibus; quia finis mouet, nullum in ſe motũ ſubeundo: pertinet tamen eius conſideratio ad Phyſicũ: quia cùm natura gratia finis operetur, nemo exactè naturã cognoſcet, qui formã etiam, qua finis eſt, ignorauerit.

Phyſicus p omnes cauſſas demonſtrat. i *Cauſſa propter quam*] Docet, Phyſicum per omnia cauſſarum genera demonſtrare. Nam per cauſſam efficientẽ demonſtrat, rem quampiam effici; aut neceſſariò, vt fieri dies longiores, quia Sol propiùs ad nos accedit: aut plerumque, vt ex eo quòd genitor bipes ſit, prolem futuram bipedem. Per cauſſam materialem; vt mixta diſſolui, quia conſtant ex quatuor elementis. Per formam; vt hominem eſſe aptum ad capeſſendas diſciplinas, quia eſt particeps rationis. Per finem; vt dentes aduerſos acutos eſſe, quia dantur à natura ad diuidendum cibum.

k *Veluti ex hoc*] Cauſſam efficientem indicat illis verbis, Ex hoc illud: materialem illis, Vt ex propoſitionibus concluſio; eſt enim talis concluſio, quia conſtat, tanquam ex materia, talibus terminis, in maiori & minori propoſitione diſpoſitis. Formalem illis, Quia hæc eſſentia eſt; nam forma eſt præcipua ratio quidditatis. Denique finalem illis, Quia ſic præſtat; nam ex fine, tanquam ex menſura, ſumitur ratio conuenientiæ; vti oculus debere eſſe in capite, quia ita ſpeculatoribus conuenit. Addit autem, Pro cuiuſque eſſentia, quia finis vnicuiq; proprius eſt illi optimum quid, ſpectata eius materia, quæ vt in alijs alia eſt, ita & alius finis.

QVÆSTIO I.

VTRVM CAVSSA RECTE A Philoſophis definiatur, an non?

ARTICVLVS I.

TRADVNTVR VARIAE CAVSſæ definitiones è quibus maximè probatur.

SEquitur vt de cauſſis differamus, quarũ tractatio præcipui momẽti in Phyſiologia eſt: nõ ſolùm quia cauſſæ ſunt quaſi fontes aliqui perennes ac redũdantes, vnde exiſtunt omnia, quæcunq; natura rerũ capit & continet. ſed etiam, quia ex earũ ignoratione & effectorũ notitia, admiratio exiſtit, à quo ſicuti (teſte Ariſt. 1. Metap. c. 2. poſt Plat. in Theæt.) initium duxit

A Philoſophia; ita tunc abſoluta cenſetur, cum admiratione ipſa depoſita, perfectam cauſſarũ notitiam amplexa eſt: vnde Heſiodus in libro, qui inſcribitur Opera & dies, eum felicem vocat, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas.

Vt igitur, quid cauſſa ſit, primùm ſcrutemur, ſciendũ eſt, cauſſæ nomen multifariã vſurpari: nonnunq̃ admodum amplè, aliquando nimis preſsè, interdũ medio quodã modo. Admodũ amplè, & more populari, dũ ita ſumitur, vt cũ *Cauſſæ nomen variè ſumitur.*

B principio reciprocetur; quo pacto cauſſæ nomen accepit Ariſt 12. lib. Met. c. 2. t. 12 tũ priuationẽ cauſſam vocauit. Nimis preſsè, eũ cauſſa ſpectatur prout habet ordinem ad effectum, & effectus quatenus ab efficiendo dicitur; ſic enim ſolam agentẽ cauſſam cõplectitur. Atq; in hoc ſenſu ait D. Aug. lib. 83 Quæſt. q. 28. omnẽ cauſſam efficiẽtem eſſe: & Plato in Hippia Maiore,

iore, efficiẽs & cauſſam nihil omnino differre. Medio quodã modo, cùm omnia ac ſola quatuor vulgata cauſſarum genera comprehẽdit. Quę propria eſt, & à Phil paſſim vſurpata cauſæ notio: atq; in eo ſenſu erit à nobis de cauſſa hoc in loco diſputandum. Porrò cauſſę definitionem nullibi expreſsè tradit Ariſt. ſed ex ijs, quę proximo ſuperiori c t.68 docuit, hãc interpretes eliciũt: Cauſſa eſt id, quod reddimus, cũ propter qd res quæq; ita ſe habeat, inquiritur. Quo in loco verbũ, propter qd, (quod ſi ꝓpriè ſumať, ad cauſſam finalẽ dũtaxat pertinet) fuſa ſignificatione vſurpauit; ita vt in omnes cauſſas pateat. Plut. verò l.1. de placitis Philoſ. c.11. ex veterum decretis ita cauſſam definit: Cauſa eſt, per quã aliq d cõtingit. Auicẽna, in ſua Met. tract. 6. c 1. Cauſſam cenſet eſſe id, quod tribuit eſſe rei. Boëtius in Topicis, D.Th. alijq; Peripatetici, hanc definitionẽ crebrò vſurpant, quam ex l. de cauſſis elicitam volũt: Cauſſa eſt id, ad quod aliud ſequitur. Intelligunt autem; ſequi aliud ita, vt ab illo eſſe accipiat. Nãq; ex facultate ad ridẽdũ ſequitur humanitas, cùm riſibile & homo inter ſe reciprocentur; & tamen facultas ad ridendũ nõ eſt humanitatis cauſſa, quia humanitas ſuum eſſe ab illa non accipit.

Varia definitionis cauſſ.

Cæterùm ex omnib. definitionib. illa nobis magis arridet: Cauſſa eſt id, à quo aliquid per ſe pẽdet. Eius aũt explicatio in ijs, quæ ſuperiori lib. circa definitionem principiorũ diſſeruimus, magna ex parte continet. Quare non eſt, cur actu agamus. Illud tantũ adijcimus, particulã Per ſe, poni ad remouẽdas cauſſas ꝑ accidẽs, vt muſicũ reſpectu ædificij: & eas, quas appellant cõd tiones ſine quibus nõ; cuiuſmodi ſunt rerũ occaſiones, locus, & tẽpus, aliaq; id genus, ſine quibus actio nõ procedit, cũ tamẽ effecta non per ſe & directò ab illis pendeant.

Definitio, quæ cæteris præfertur.

ARTICVLVS II.

OBIECTA CONTRA DEFInitionem cauſſæ.

Obiectio.

SEd iam aliquis obijciet: Nõnulla dãtur, quæ non ſunt cauſſæ, à quib tamen aliqua per ſe dependent; quædã itẽ ſunt cauſſæ, à quibus nõ pendent per ſe alia: igitur definitio cauſſæ, nec ſoli nec toti definito cõuenit. Prior antecedentis pars oſtenditur. Nam vnum relatũ pendet per ſe ab alio; cùm relatorũ proprietas ſit, ſe ſe mutuò in rerũ natura ponere & tollere. Item, generatio pẽdet per ſe à priuatione; ſiquidem priuatio eſt per ſe principiũ illius. Item, homo pẽdet ꝑ ſe ab animali rationis participe, quandoquidem illius eſſentia hæc eſt. Præterea, humanitas Chriſti pendet per ſe à Verbo diuino, vt à terminante ipſius dependentiam. Et tamẽ neq; vnũ relatum cõparatione alterius cauſſa eſt, cùm ambo ſint ſimul natura, vt in relationis categoria docet Ariſtot. neque priuatio eſt cauſſa generationis, vt ex ſuperiori lib. patet, neque animal particeps rationis eſt cauſſa ho-

Prior pars obiect. probatur.

A minis, ſi verum eſt, quod alibi diximus, omnẽ cauſſam diſtingui eſſentia à ſuo effectu: neq; item Verbum diuinũ, quatenus terminat humanitatis dependentiam, poteſt eſſe cauſſa, quia cùm radix cauſſalitatis diuinæ erga creaturas ſit potentia diuina, quę eſt eadẽ in tribus ꝑſonis, iã omnes tres ꝑſonæ terminarẽt depẽdentiã humanitatis, atq; adeò omnes illi eſsẽt vnitæ, quod decretis fide repugnat. Ergo, &c.

Suadetur poſterior pars.

Deinde poſterior pars antecedentis ita ſua- B detur. Cõmune Philoſophorũ effatum eſt; id quod eſt primum in vnoquoque genere, eſſe cauſſam reliquorũ; & tamen aliqua dantur in generibus prima, à quibus non pendent reliqua: ergo aliquid eſt cauſſa, à quo aliud nõ per ſe pẽdet. Probatur aſſumptio: quia candor eſt primus in genere colorum, & lux prima inter omnes qualitates, quæ ſub ſenſum cadunt; & tamen neq; à candore alij colores, neq; à luce omnes qualitates ſenſibiles pendent.

C

ARTICVLVS III.

DILVTIO OBIECTORVM.

SVperiora obiecta, quæ ad confirmandam piorẽ antecedẽtis partẽ illata fuére, paruo negotio confutabit, qui dixerit, nihil per ſe ab aliquo pendere (ſaltem prout pẽdere hoc loco à nobis ſumitur) niſi ab eo accipiat eſſe: quo pacto nõ ſunt affecta, aut vnum relatum com- D paratione alterius; aut generatio reſpectu priuationis. Item, dependentiam propriè ſumptam nõ verſari inter ea, quæ eſſentia nõ differunt: ſicq; hominem; ſi propriè & philoſophicè loquendum ſit, non pendere ab animali rationali. Quod verò attinet ad dependentiam humanitatis à diuino Verbo, quod altioris negotij eſt, reſpõdemus, humanitatem pendere ab illo, vt à puro termino; non vt à conferente per ſe primò aliquod eſſe naturæ: proindeque E Verbũ diuinum nõ propriè humanitatis cauſſam eſſe; habere tamen modum quendam formalis cauſſæ reſpectu illius: quatenus eam ſupra omnem naturæ modum perficit, ſuam ei ſubſiſtentiam & perſonalitatem attribuendo.

Circa id, quod poſtremò obiectum fuit, aduerte inprimis effatum illud; Primum in vnoquoq; genere eſt cauſſa reliquorum; non inueniri in 2 l. Met. c.1. t.4. vnde à nonnullis citatur. Eo enim loco tantùm docet Ariſtot. ſem- F per illud eſſe magis tale, propter quod vnumquodq; tale eſt. Deinde, quod ad eius intelligentiam ſpectat, non parum inter ſe auctores diſſident; vt videre eſt apud Capreolum in 2. diſt. 14. qu. vnica art. 1. Ferrarienſem ad cap. 13. l. 1. contra gentes. Omiſſa longiori diſputatione, placet interpretatio Durandi in 2. diſt. 15. qu. vlt. (etſi Thomiſtis non probetur) videlicet id, quod eſt primum in vnoquoq; genere, eſſe cauſſam reliquorum; ſi ſit primum in aliquo genere cauſſalitatis: quomodo primum efficiens eſt cauſſa omnium efficientium, & vlti-

Quo pacto primum in vnoquoque genere dici poſſit cauſa reliquorū.

mus finis, qui eſt vltimus & principalis in genere finium, eſt cauſſa finalis aliorum. Primum verò, ſiue præſtātius in genere prædicamentali, hoc eſt, inter ſpecies alicuius categoriæ (cuiuſmodi eſt candor inter colores, lux inter ſenſiles qualitates) non oportere eſſe aliorū cauſſam, ſi cauſſa propriè ſumatur. Addimus tamē; id, quod ita primum eſt, poſſe vtcunq; vocari cauſſam exemplarem aliorū, quatenus eſt veluti menſura, cuius maiori minoríve propinquitate eorum perfectio æſtimatur: ſecundum quam cōſiderationem alio quoquo modo ab illa pendere dicenda ſunt. Vnde patet, nihil ſuperioribus argumentis fuiſſe concluſum contra cauſſæ definitionem; cuius multò vberior & illuſtrior explicatio tradita eſt à Fonſeca, lib.1. Metaph. c.7. q.1. ſect.3.

QVÆSTIO II.

VTRVMNE CAVSSARVM GEnera quatuor ſint, an non?

ARTICVLVS I.

CONSTITVITVR CAVSSArum numerus.

Veterū opiniones de numero cauſarū quære apud Laert. in vita Zenonis Critici, Mirandulā 1. de exam. vanit. cap. 10.

DE numero cauſſarum, neque inter priſcæ doctrinæ viros, neq; inter poſteriores Philoſophos ſatis conſtitit. Nonnulli enim, quibus cauſarū turba diſplicuit, ſolam materiam cauſæ nomine dignā habuère, ſimiles ijs, qui opus aliquod Phidiæ aut Praxitelis intuentes, ſolum in eo marmor aut æs admirantur. Alij ad materiæ iacentis inertiam, efficientis cauſæ vim tantummodo adiunxère. Alij numero gaudentes impari, tres fecère cauſas, Deum, materiam, & formam. Deniq;, vt cæteros omittamus, fuère è recentioribus Philoſophis, qui octo cauſarum genera, non minùs inter ſe diuerſa, quàm ſunt, quæ Ariſtot. poſuit, numerāda iudicarint.

Quaternarius cauſſarum numerus comprobatur.

Vera tamē eſt Ariſt. ſentētia, aſſerentis quatuor eſſe duntaxat cauſſarum genera; ſcil. cauſam efficientem, finem, formam & materiam. Quem ille numerum ex varietate quæſtionū, quibus propter quid aliquid ſit, quæritur, c.7. huius lib. comprobauit. Nam cum cauſſa ſit ratio, quæ affertur ad quæſtionem explicandam; quot ſunt genera quæſtionum, tot erunt cauſarum: quęſtionum autem quatuor ſunt genera. Aut enim quærimus, cuius gratia aliquid ſit, & eſt finis: aut à quo ſit, & eſt efficiens: aut ex quo, & eſt materia: aut p quid, & eſt forma.

Id ipſum quoq; alijs rationibus confirmarunt, Albertus Magn. hoc loco tract.2. c.7. & 3. Metaph. c.4. D.Th in opuſc.31. Auicenna in ſua Metaph. tract.6. c.1. Simplicius hoc in lib. ad t.68. Sufficiet tamen hæc vna ratio:

Alia ratio.

Compoſita naturalia non fiunt ex nihilo; quia per naturam ex nihilo nihil fit: fient igitur ex aliquo præexiſtente; quod cùm non ſit totum compoſitum (alioqui iam res ante ortum ſuum exi A ſteret) oportebit fieri ſimul ex alio denuò accedente, quod rem compleat abſoluatq;: at quod præexiſtit, eſt pura potentia, ſeu materia: quod abſolutionē affert, eſt actus, ſeu forma: igitur omnia compoſita naturalia conſtāt ex duplici cauſſa interna; videlicet materia & forma. Rurſus, præter has, quia nihil à ſe ipſo effici poteſt, requirunt cauſſam efficientem, à qua producantur: efficiens autem ſi non temerè & inordinatè agat, neceſſe eſt, vt ob aliquē B finem operetur: erunt igitur cuiuslibet rei naturalis quatuor cauſæ: duæ internæ, materia ſcilicet & forma; & externæ duæ, vtpote efficiens & finis. Quòd ſi res naturales, quæ omnium maximè cōpoſitæ ſunt, atq; adeò à pluribus dependent, plures cauſas non exigunt; planè ſequitur, cauſarum numerū ampliorem eſſe neutiquam poſſe, ſi de generalibus cauſſandi modis loquamur.

C

ARTICVLVS II.

OBIECTA QVAEDAM.

1. Obiectio.

SEd contra hæc ſic licet obijcere. Inſtrumenta agentium, vt calor ignis, ſerra artificis, aliaq; huiuſmodi, ſunt veræ cauſſæ, cùm in effecta per ſe influant: & tamen ad nullum ex quatuor generibus pertinēt: plura igitur ſunt cauſarum genera. Probatur aſſumptio: Nam quòd ad cauſſam efficientem, ad quam pertiD nere videbantur, reuera non pertineant, ex eo conſtare videtur, quia cauſa efficiens (vt Ariſt. docuit hoc in lib. c.3. t.29.) eſt, à qua effectus primò oritur: at effectus non primò oritur ab inſtrumento; cùm inſtrumentum non niſi virtute prioris agentis operetur.

2. Obiectio.

Deinde: Actus pendet per ſe ac ſecundū eſſentiā ab obiectis, in quæ ferunt: ergo obiecta ſunt cauſæ actuū: & tamen ad nullū è quatuor vulgatis generibus vidētur pertinere: ſunt igiE tur plura genera. Quòd ſi quis reſpōdeat, obiecta pertinere ad cauſam finalē, quia actus referuntur ad obiecta, tanquā ad finem; in promptu eſt refutatio. Nullius enim rei eſſentia ſecundū ſe ſumpta pendet à fine, ſicuti nec ab efficiēte; cùm hæ duæ cauſæ non reſpiciant effecta, niſi vel quatenus actu producuntur, vel vt producibilia ſunt, quæ eſt quædam effectio rerū eſſentiam conſequens, non verò ipſa eſſentia.

3. Obiectio.

Tertiò: Cauſſa efficiens intellectu prædita, F dū ex arte agit, intuetur exemplar, quod imitatur, & à quo per ſe pendet res, quā efficit: igitur exemplar eſt cauſa per ſe rerum arte factarum.

Occupatio.

Nec ſatisfaciet, qui dixerit, Ariſt. ſolas rerū naturalium cauſas tradere inſtituiſſe. Namq, licet res naturales nō per ſe pendeant ab exemplari creato, pendent tamē ab ideis, ſiue exemplaribus diuinis, reſpectu quorum arte facta quędam ſunt. Quare etiā res naturales habent exēplaria, à quibus per ſe depēdent. Quæ cùm Ariſt. hoc loco non tradiderit, ſanè parum accuratè videtur cauſſarum genera numeraſſe.

ARTI-

ARTICVLVS III.
DILVTIO OBIECTORVM.

Dilutio 1. obiectio. Refellitur Philoponus.

AD primum horum reſpondet Philoponus hoc in l.t.27. Inſtrumenta reduci ad cauſam materialem: ſed non rectè ſentit. Primùm, quia ſola cauſa efficiens propriè inſtrumenta habet. Deinde, quia inſtrumenta influunt actiuè in effectum, dum agentis actionem exequuntur, quod materiali cauſſæ non conuenit. Quare dicendum potiùs, inſtrumenta pertinere ad cauſam efficientem, etſi illis tradita cauſæ efficientis definitio non competat; quia nimirum non omnes cauſſæ efficientes ea definiuntur, ſed præcipuæ tantùm & quæ dignæ habentur, quibus effecta ſimpliciter attribui poſſint.

Instrumẽta pertinent ad cauſam efficientem.

Dilutio 2.

Ad ſecundum dic; obiecta, comparatione actuum, quibus ſpeciem tribuunt, non pertinere ad cauſam finalem, vt probat argumentum; ſed ad formalem: non quidem internam, ſed externam duntaxat, vt docet D. Thom. in prima ſecundæ qu.1.art.3. Eſt enim proprium cauſæ formalis, certæ ſpeciei notam rebus indere, quod actibus præſtant obiecta; non quidem eos intrinſecè componendo, ſed exteriùs menſurando. Nec officit, quòd illis notio cauſę formalis, quam Ariſtot. hoc in lib. cap.3.t.28. aſſignauit, ſimpliciter non accommodetur: nõ enim eo loci cauſa formalis in tota ſuæ ſignificationis amplitudine definita eſt.

Obiecta re ſpectu actuũ pertinent ad cauſſam formalem externam.

Vltima obiectio peculiarem attingit difficultatem de cauſa exemplari, quæ ſeparatim à nobis excutienda eſt.

QVÆSTIO III.
QVIDNAM SIT EXEMPLAR.

ARTICVLVS I.
ENODATVR EXEMPLARIS, *ſeu Ideæ definitio.*

Cognitio idearum quã ... ſit momenti.

IDearum cognitionem non ſolùm ad ſapientiæ ſtudium neceſſariam, ſed ad morum diſciplinam perutilem eſſe, conſtat ex ijs, quæ ſcripſit D. Auguſt. lib.83. quæſtionum, quæſt. 46. & Clemens Alexandrinus lib.4. Stromat. Ille enim negat, abſque ideis quenquam ſapientem eſſe poſſe: hic affirmat, eum, qui diuinas ideas cõtemplatus fuerit, victurum quaſi Deum inter homines; quòd nimirum altiſſima æſtimanti, res iſtæ ſublunares volent velut vmbræ. Porrò nos hoc loco de exemplari, ſiue idea diſſeremus, quòd hoc vnum ſit è generibus cauſarum, vt mox patebit: de quo tamen Ariſtot. aut nihil, aut propè nihil diſputauit. Inprimis ergo, quod ad naturam definitionemq; ideæ ſpectat, variæ de illa fuêre ſententiæ; vt legere eſt apud Euſebium Cæſarienſem lib. contra Philoſophos ca.44. Alcinoum

De natura idea diuerſa dogmata.

A in lib. de doctrina Platonis cap.9. & Plutarchũ lib. de Placitis, cap.3.

Sed ijs omiſſis placet ea definitio, quæ colligitur ex D. Auguſt. lib.12. de Ciuit. Dei, cap.25. traditurq; à D. Thoma de veritate, quæſt.3. art. 1. videlicet; Idea eſt forma, quam aliquid imitatur, ex intentione agentis, determinantis ſibi finem. Quæ vt intelligatur, aduertendum eſt, formam; quod ad rem præſentem attinet, tripartitò diuidi; ſcilicet in formã à qua, ex qua,

Ideæ definitio in D. Auguſt. Tripartita formarum varietate.

B & ad quam. Forma à qua, eſt ea, à qua effectus, vt ab agendi principio, egreditur. Forma ex qua, eſt illa, è qua res conſtat. Vtriuſq; exemplum eſt animus hominis, à quo intelligendi actio manat, & ex quo ſimul cum materia homo componitur. Forma verò ad quam, eſt, ad cuius ſimilitudinem aliquid fit.

Igitur in propoſita definitione locum generis ſubit Forma, prout hanc triplicem formarum varietatem comprehendit. Verba illa,

Enucleatur ideæ definitio.

C Quam aliquid imitatur, excludunt à ratione exemplaris formas, quas aliæ non imitantur; vt formam humanam comparatione formæ ignis. Deinde illa, Ex intentione agentis, remouent formas, quas effecta caſu exprimũt: quo pacto ſi Apelles, nihil ad Platonem reſpiciens, ſuis eum lineamentis fortuitò effingeret, non diceretur Plato illius imaginis exemplar. Additur, Determinantis ſibi finem, vt reijciantur formæ agentium naturalium; veluti forma

D ignis alium ignem generantis. Neque enim illa ignis geniti exemplar propriè dicitur: quia cùm ignis per intellectum & voluntatem nequaquam operetur, finem ſibi præſtituere nequit; quod tamen in ijs, quæ propriè ad exemplar agunt, neceſſariò requiritur. Vnde D. Thomas art.3. quæſtionis proximè citatæ, admonet, nec ipſam diuinam eſſentiam, quà eſſentia eſt, ſed quà intellecta, ideæ habere rationem. Quare probanda non erit eorum ſen-

Formæ agentium naturalium non ſunt ideæ.

E tentia, qui aſſerunt, effecta naturalia habere ideam ſiue exemplar ſui, in cauſſa proxima: niſi fortè exemplaris nomen laxiori ſignificato vſurpent.

ARTICVLVS II.
EXEMPLAR NON ESSE RAtionem formalem, ſed obiectiuam.

F

POrrò, cùm multa in quolibet artifice reperiantur; vt ars, ſpecies intelligibilis, & conceptus, tum formalis, id eſt, imago expreſſa rei arte factæ; tum obiectiuus, hoc eſt, res ipſa arte facta, quam mente concipit: quæret aliquis, ecquod horum exemplaris habeat rationem? Communis Philoſophorum, Theologorumq; ſententia eſt; exemplar ſiue ideam, ſi propriè ſumatur, eſſe conceptum. Nam quòd neque ars, neq; ſpecies intelligibilis exemplar ſit, ex eo manifeſtum eſt; quia hæc ſunt agendi

Communis ſententia, exemplar eſſe conceptum.

principia, non verò id, quod artifex imitatur. Controuerſia tamen non parua eſt, vter conceptus exemplar ſit: alij namq; formalem, alij obiectiuum eſſe arbitrantur.

Quòd ſit cõceptus formalis.

Priores ſuam ſententiam inde comprobãt: quia oportet exemplar expreſſiuum eſſe rei, quæ exteriùs efformatur: at exprimere nõ rationi obiectiuæ, ſed formali conuenit. Deinde, quia ideæ ſunt principia cognoſcendi: ratio autem obiectiua non principium eſt, ſed terminus, in quem fertur cognitio. Tertiò, quia ſi ideæ eſſent rationes obiectiuæ, hoc eſt, arte facta mente concepta, vel eſſent eadem ſingularia, quæ exteriùs efformanda ſunt, vel alia. Non eadem; tum quia idem ſibi ipſi cauſa eſſet, tum quia ſingularis differentia futuri arte facti pendet à concurſu circumſtantiarum, quæ nondum exiſtunt, atq; adeò nequit artifex certam illius habere prænotionem. Sed neque poteſt eſſe aliud ſingulare; cum artifex aliud ſibi imitandum, ſaltem per ſe, non proponat: igitur arte factum menti obiectum non continet rationem ideæ. Poſtremò, idem ex eo confirmatur, quia ideæ in Deo non videntur eſſe rationes obiectiuę, ſed formales. Primùm, quia ex communi Theologorum ſententia; diſtinctio idearum eſt prima omniũ, quæ in Deo reſpectu creaturarum inuenitur: prior verò eſt diſtinctio rationum formalium, quàm obiectiuarum. Secundò, quia ſi creaturæ à Deo conceptæ, vt homo, leo, aquila, eſſent ideæ, ſumeret Deus à creaturis rationem operandi, nec per ſe ſibi ad agendum ſufficeret, quod nullo pacto admittendum eſt.

1 Ratio. *2. Ratio.* *3. Ratio.* *4. Ratio.*

Exẽplar eſſe conceptum obiectiuum, aliorũ opinio.

Alij cenſent, exemplar eſſe conceptum obiectiuum, quod ita probant. Eſto artifex nullum conceptum formaret, ſola cognitio ſat eſſet, vt rem intellectam exteriùs effingeret. Dari igitur poteſt exẽplar ſine conceptu formali. Antecedens oſtendi ſolet in beatis, qui diuinam naturam intuentes nõ formant verbum, vt eſt complurium Theologorum opinio: & tamen poſſunt nonnulla eorum, quæ in ea apprehendunt, externo opere efficere, non aliquam internam imaginem imitando; ſed res obiectas exprimendo. Secundò ita argumentantur: Exemplar eſt id, ad quod artifex intuendo, operari dicitur: atqui artifex dum operatur, non intuetur ſuum conceptum formalem; nec neceſſe eſt ea reflexione vti: igitur conceptus formalis non eſt exemplar artificis. Tertiò: Cauſſalitas exemplaris cõſiſtit in quadam imitatione paſſiua: ſed artifices non imitantur conceptum, cùm illum opere non exprimant, ſed rem conceptu repræſentatam: ergo ea potiùs exemplar eſt: Quartò: Platonici, qui ex omnibus antiquitatis Philoſophis maximè ideas celebrarunt, appellabant eas res ipſas à materiæ cõmercio, & ſingularium concretione abiunctas. Item Boëtius l. 3. de conſolatione Philoſophiæ, metro 9. loquens de mundo archetypo, mundi nomen ei indit. Tu,

1. Argum. *Beati multorum ſenten. tia non formãt verbũ.* *2. Argum.* *3. Argum.* *4. Argum.* *Platonici ex antiquis Philoſ. maximè ideas celebrarũt.*

A inquit cuncta ſuperno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe mundum mente gerens. Denique Ariſtot. 7. Metaph. c. 7. t. 23. ait, corporis ſanitatem fieri à ſanitate, quæ eſt in mente, quo loco per ſanitatẽ quæ eſt in mente, haud dubiè intellexit exemplar ſanitatis, quod in medici animo inſidet: hoc autem nõ ſanitatis imaginẽ vocauit; ſed ſanitatem ipſam menti obiectam. Quare videntur hi auctores rationem exemplaris in conceptu obiectiuo B collocaſſe.

Approbatur 2. opin. Item Baſſolius in 1 d. 36. q. 2 art. 2 Baconus quodlib 2. qu. 2.

Hæc poſterior opinio veriſimilior videtur, quam amplexus eſt D. Th. de veritate qu. 93. art. 2. Durandus in 1. d. 36. q 3. art. 3. Scotus d. 35. qu. vnica, Ochamus, & Gabriel ibid. q. 5. Aliacenſis in 1. q. 6. art. 3. alijq; ætatis noſtræ Philoſophi non pauci. Neque erit difficile aduerſariæ ſententiæ argumenta diluere. Ad primum enim reſpondetur: non pertinere ad rationem exemplaris in commune, eſſe expreſſiuum, ſeu C declaratiuum rei; ſed eſſe id, quod artifex intueatur, & imitando exprimat. Quanquam & illud dici poteſt, etiam conceptum obiectiuũ exprimere rem, vel quatenus eſt quid exemplariter imitabile; vel ratione conceptus, in quo repræſentatur. Peculiariter tamen diuinis ideis attribuitur; exprimere res ipſas; quia eſſentia diuina, quæ obtinet rationem ideæ, quatenus cognoſcitur à Deo vt in tabulis à creaturis, eminenter continet hominem, verbi D gratia, cuius eſt idea, prout ab illo eſt imitabilis, ſimiliterq; res cæteras, & eas perfectiſſimè repræſentat.

Dilutio 1. argum. pro priori ſententia.

Quo pacto ideæ diuinæ res ipſas exprimant.

Ex hac ſolutione habetur ſecũdi argumenti explicatio. Eodem enim modo, quo concedimus vel negamus, exemplar eſſe expreſſiuũ rei, concedi etiam vel negari debet, eſſe rationem cognoſcendi. Ad 3. reſpondemus, ideam, ſiue exemplar artificis creati non eſſe illudmet ſingulare arte factum, quód re ipſa mo- E litur; nec aliud extra mentem conſiſtens, ad quod oculos referat, quaſi id per ſe, aut neceſſariò requiratur; ſed eſſe arte factum aliud confuſum, & quaſi vagum, quod mente apprehendit, & ad cuius imitationem externum opus effingit.

Dilutio 2. *Dilutio 3.*

Ad 4. quod ad priorem eius partem attinet, reſpondemus, rationes obiectiuas, id eſt, creaturas, prout diuino conceptui obijciuntur, poſteriores eſſe rationibus formalibus; non F tamen eſſentiam diuinam, vt eidem conceptui repræſentatur, ſecundum rationes imitabilitatis. Ad poſteriorem partem eiuſdem arg. dicimus, in noſtra ſentẽtia diuinas ideas nõ eſſe creaturas ipſas à Deo cognitas; & tamen eſſe rationes obiectiuas; id eſt, ipſam diuinam eſſentiam cõceptam à Deo, prout à rebus creatis eſt imitabilis. Itaque exiſtimamus, diuinam & creatam ideam partim inter ſe conuenire, partim differre. Conuenire, quòd vtraq; ſit ratio obiectiua: differre, quòd architecti ſummi idea nõ ſit res, quã producere inſtituit, ſicuti

Dilutio 4. Diſcrimen & cõuenientia inter ideam diuinam & creatam.

ſicuti idea creati artificis. Cuius diſcriminis ea ratio eſt, quia in eſſentia diuina, quę eſt primarium diuinæ intellectionis obiectum, continentur, ac relucent omnia, quæ effici poſſunt; proindeq; neceſſe eſt, vt Deus in quouis opere faciundo ad eã principaliter reſpiciat, eandemq́; primaria ratione imitetur. In artifice verò creato non ita res habet.

QVÆSTIO IV.

VTRVM EXEMPLAR VERE AC propriè cauſa ſit, ad genus cauſæ formalis pertinens.

ARTICVLVS I.

CONCLVDITVR PARS affirmatiua.

Art. 2. ſuperioris quæſt. argum. 3. Prima probatio concluſionis.

HIs ita explicatis, vt ad quæſtionem antè excitatam veniamus; inprimis quòd exemplar verè ac propriè cauſa ſit, facile conuinci poteſt. Primum quia omne arte factum per ſe pendet à ſuo exemplari; verbi gratia, cuncta quæ in natura fiunt, ab ideis diuinis; & domus, cæteræq́; res arte laboratæ ab idea creati artificis, & à natura, cuius per ſe æmulæ ſunt vt alibi diximus. *Secunda.* Secundò, quia ſi de Socratis imagine cur ſima ſit, quiſpiam interroget, non diſſoluetur perfectè quæſtio, niſi exemplari, *Tertia.* vt cauſa, reddito. Tertiò, quia nõ ſolum ex Platonico dogmate in Timæo & Phędone, alijsq́; in locis; ſed etiam ex communi Theologorum ſenſu, ideæ dicuntur principes & primariæ rerum cauſæ.

Qui auctores reuocent exemplar ad cauſam efficientem. Quibus argumentis. Bonetus c. 8. huius 3. libri. Niphus 2. Metaph. diſput. 4. cap. Picolomineus in ſua Phil. Mor. Gradu 5 ca. 47 Vallesius in controu. phyſ. qu. 13. Bergom in 1. d. 2. qu. 2. Philonis ſententia de Idea. D. Dionyſ. D. Auguſt.

Controuerſia tamen eſt ad quod nam cauſæ genus exemplar pertineat. Scotus in ſuis theorematis, & in 1. d. 2. quæſt. 2. & d 36. quæſt. vnica ar. 1. Heruæus eadem diſtinc. quæſt. 1. D. Bonauentura in 3. d. 11. q. 3. Alenſis prima parte q. 23. membro 4. art. 1. alijque nonnulli putant reduci ad cauſam efficientem; quæ opinio ita probari poteſt. Eodem modo ſe habet forma intelligibilis ad arte factum, quo forma phyſica ad naturalem effectum, quem producit; vtraque enim eſt forma agentis ipſius actionem determinans: ſed forma Phyſica efficienter influit in effectum, & ad cauſam efficientem pertinet. Ergo & forma intelligibilis, ſiue exemplar. Secundò, exemplar reſpectu arte facti eſt vti ſigillum comparatione figuræ, quam exprimit, vt rectè ait Philo Iudæus in libro, qui inſcribitur, quod deterius potiori inſidiari ſoleat. Atqui ſigillum efficienter exprimit figuram, proindeq; ad cauſam efficientem reduci debet: ergo & exemplar. Adde quòd ideæ diuinæ tum à D. Dionyſio 4. & 5. capit. de diuinis nominibus, & à D. Auguſtino 12. de ci. Dei c. 25. tũ ab alijs Theologis nuncupantur effectrices rerum exiſtentium cauſſæ. Quare non videtur negandum

A eas, proindeq; cætera exemplaria ad genus cauſæ efficientis pertinere.

Exemplar pertinere ad genus cauſæ formalis.

Veriſimilior tamen eſt oppoſita ſententia, aientium exemplar ſecundum eam cauſalitatem, quam ſibi, quatenus exemplar eſt, vendicat, hoc eſt, quatenus eſt forma obiectiua, vnde ſumitur imitatio, nõ ad cauſam efficientem, ſed formalem ſpectare. Quam tuetur Magnus Albertus in 1. d. 20. art. 1. Aegidius in theorematis propoſitione 37. Henricus Gandauenſis quodlib. 9 q. 1. Durandus in 1. d. 45. q. 2. Argentinas quæſt. vnica, art. 2. Caietanus ad ar. 4. quæſt 6. primę partis, & ad ar. 3. quęſt. 44. alijq; nonnulli, probaturq; in hunc modum. Exemplar, vt ex dictis patet, nihil eſt aliud, quàm id, ad quod reſpiciens artifex operatur, quodq́ue imitando exprimit; atq; ita exemplar eatenus cauſare dicitur, quatenus paſſiua imitatione certam formam indit rei arte factæ: ſed in hoc cauſandi modo nulla apparet vis, aut influxus C cauſæ efficientis, ſed formalis extrinſecæ duntaxat. Igitur exemplar non ad efficientem; ſed ad formalem cauſam pertinet. Secundò idem confirmatur ex D Dionyſio 5. cap. de diuinis nominibus: D. Auguſtino libro 83. q. Boëtio libro 1. de Trinitate, Proclo, alijsque Platonicis, qui ideas diuinas nunc formas ſine materia, nunc formas archetypas, & primæuas vocant. Pro quo etiam facit ipſa nominis etymologia. Nam quod Græcè ἰδέα, Latinè forma D dicitur.

Abulẽſis ad c. 5. Math. q. 12. A cauſalitate propria exemplaris.

Teſtimonijs Dionyſij. Auguſtini. Boetij. Procli à nominis etymologia.

Itaque ſtatuimus exemplar propriè cauſam eſſe, comprehendiq; generali formalis cauſæ nomine & ratione. Nam communis formæ notio in eo conſiſtit, vt rei quidditatem & ſpeciem tribuat. Ac ea quidem forma, quæ materiam per ſe informando id præſtat, interna eſt; quæ per ſolam imitabilitatem, externa, atque exempla.

Reſponſio ad argumenta aduerſariorum.

Ad ea igitur argumenta, quæ oſtendere vi- E debantur, exemplar effectricis cauſæ obtinere rationem, in hunc modum reſpondendum erit. Ad primum quidem dicendo; formam phyſicam agentis, itemq; formam intellectualem partim inter ſe conuenire, partim differre: conuenire, quòd vtraque ſit forma determinans: differre, quòd hæc per paſſiuam imitationem; illa per actiuam influxũ determinet formetq́ue effectum. Ex quo patet non eandem eſſe vtriuſque rationem cauſandi. Ad ſe- F cundum admiſſa maiori, eiuſque confirmatione quatenus concludit aliquid ſimilitudinis inueniri inter figuram & exemplar, neganda eſt aſſumptio. Non enim figura ſigilli aliquam effectricem vim habet reſpectu formæ, quam in cera exprimit (ſicuti nec eam habet quantitas, cuius modus eſt figura, vt alibi diximus) nec ſi eam obtineret, idem propterea de exemplari dicendum foret, cùm in multis ſimilitudo deficiat. Ad vltim. reſpondendum eſt, ideas diuinas eſſe effectrices rerum cauſas, nõ quà ideæ ſunt, ſed ratione diuinæ artis,

Figura non cõcurrit effectiuè. Hoc in lib. c. 1. quæſt. 5. art. 2.

ad quam pertinent, ſeu quatenus re ipſa idem A ſunt cum eſſentia.

ARTICVLVS II.

EXEMPLAR NON REDVCTIuè, ſed directò ad formulas cauſæ genus pertinere.

IVre tamen quæſierit aliquis, num exemplar ad cauſam formalem internam, quaſi B illius concauſa & appendix, reuocari debeat? Reſpondemus non debere reuocari, ſed per ſe diſtinctum formalis cauſæ genus conſtituere. Quod cenſuit Plato in Timæo, & Phædone, alijq; eiuſdem ſectæ alumni, vtpote qui in cauſarum partitione exemplaria cæteris cauſis prætulerint, eaq; ab illis tum nobilitate, tũ cauſandi modo ac notione diſtinxerint. Idem tuentur præter alios Henricus Gandauenſis quodl 9. q 2 & Fonſeca lib. 1. Metaphyſ. c. 7. q. 1. ſect. 5. vbi totam hanc controuerſiam accuratè pertractat.

Platonici exemplaria cæteris cauſis antepoſuêre.

Suadetur verò hæc ſententia. Primùm, quia etſi forma informans & exemplar in generali formalis cauſæ notione conueniant; differunt tamen, vt ex dictis conſtat, ſecundum ſpeciales cauſandi modos. Secundò, quia cauſalitas formæ intelligibilis ſuapte natura præit cauſalitatem formæ informãtis; neq; illa ab hac cauſandi vim mutuatur; cùm prius ſit artificem opus ipſum interiùs efformare, & intelligibilem formam imitatione paſſiua ab externa forma exprimi, quàm formam externã informare materiam, compoſitũq; ipſum condere. Tertiò, quia exemplar eſt prototypa ratio eſſentiæ rei, cuius exemplar eſt, forma verò inducta ab agente eſt principata quædam illius ſimilitudo, quæ materiam informando, eſſentiam complet.

Cauſalitas formæ intelligibilis antecedit cauſalitatē formæ informantis.

Exẽplar eſt ratio prototypa.

Quo patet, non minùs præcipuam cauſalitatem in ſuo genere præſtare exemplar, quàm formam internam, atq; adeò non debere cauſam exemplarem, quaſi appendicem & concauſam ad formalem reduci, ſed vtramq; propriè. ac per ſe, vt duo membra ſpecie diſtincta, ſub vno communi genere cauſæ formalis collocari. Nec quenquam turbet, quòd Ariſtoteles quatuor tantùm cauſſarum genera recẽſuit; ſpectauit enim cauſas in commune duntaxat, quas ſi ſpeciatim perſequi voluiſſet, non quatuor tantùm, aut etiam quinq; addito exemplari, ſed multo plures numeraſſet, vt ex ſingularum cauſarum diuiſionibus, quas 3 huius libri cap. cum Ariſtotele explicauimus, planum eſt.

Occurritur obiectioni.

QVÆSTIO V.

SIT'NE OMNIS CAVSA EFfectu ſuo nobilior?

ARTICVLVS I.

QVO SENSV OMNIS CAVſa dici poßit effectu ſuo nobilior, itemq; de nobilitate materiæ, formæ & exemplaris.

RES, quæ cauſa nuncupatur, bifariam, quod ad præſentem diſputationem attinet, ſpectari poteſt: vno modo præcisè, prout cauſat; altero, ſecundum ſuam abſolutam entitatem: quæ conſideratio in effectum ſimiliter cadit. Poteſt enim effectus expendi, vel prout cauſatur, vel ſimpliciter ſecundum ſuam naturam. Hoc poſito, ſi de cauſa & effectu priori modo ſumptis loquamur, concluſio ſit: Omnem cauſam eſſe nobiliorem ſuo effectu. Probatur, quia præſtantius ac diuinius eſt tri- C buere eſſe, quàm accipere; & non pendere ab alio, quàm pendere: at cauſare non eſt aliud, quàm tribuere eſſe, & omne, quod alicui eſſe confert, quà eiuſmodi, non pendet ab eo, cui eſſe impertitur.

Duplex conſideratio, quæ cauſa dicitur.

Prima concl. Eius probatio.

Lege D. Th. in 4 d 1 q 1 art 4. quæſtiuncula 1. ad 3.

Si autem cauſſa & effectus ſecundum poſteriorem notionem accipiantur, quid de vtriuſque nobilitate ſentiendum ſit, ſubiectis infrà concluſionibus aperiemus. Sit igitur ſecunda concluſio: Materiam eſſe ignobiliorem D forma & compoſito, quorum cauſa eſt. Probatur, quia vt 9. Metaphyſ. c. 10. tex. 19. Ariſtoteles docet, actus nobilior eſt, quàm potentia: at materia eſt pura potentia, forma verò actus. Item quia, vt conſtat ex cap. 9. lib. 1. huius operis tex. 81. forma eſt quid pulchrum & diuinũ; materia verò turpe & quaſi fæx quædam naturalibus rebus ſubſidens, ac prope nihil. Poſtremò, quia forma potiorem eſſentiæ partem continet: vnde hoc in lib. c. 3. text. E 28. dicitur ratio quidditatis. Negari igitur non poteſt, materiam minùs nobilem eſſe, quàm formam. Ex quo etiam liquet, eandem deteriorem eſſe compoſito, cum in hoc forma ipſa includatur.

Secunda concluſio. Eius confirmatio.

Idem aſtruit Plotinus li. 3 Enn. 6. c. 7. lege etiam quæ diximus 1. lib. cap. 9.

Si autem forma cum materia comparetur, quid ſentiendum ſit, ex proximè dictis conſtat: ſi verò cum ipſo compoſito, cuius etiam cauſa eſt, conferatur, non conuenit inter Philoſophos, vtrum eorum alteri dignitate præ- F ſtet. Platonici formam nobiliorem eſſe contendunt, quod etiam ex Peripateticis aſſerunt Auerroes commento 4. huius libri, Iandunus 5. Metaphyſ. q 16. Zimara in theorematis propoſitione 10. & propoſitione 69. alijque nonnulli. Horum ratio eſt, quia compoſitum totam perfectionem capit à forma. Quare cùm propter quod vnumquodq; tale, id magis ſit tale, ſequitur formam perfectiorem eſſe compoſito. Deinde, quia compoſitum præter formam continet in ſe materiam, quæ ſicuti omnium eſt imperfectionum quaſi mater, ita compo-

1. Ratio.

2. Ratio.

compoſito defectũ potius, quàm nobilitatem conciliat.

3. Concluſ. Ioãnes Neapol. quodl. 2. qu 7. Antonius Andr. 7. Metap. Iauellus ibidẽ q. 4 Trombeta 12. Metaph. q 5.

Sit tamen tertia concluſio: Formam eſſe ignobiliorem compoſito. Hæc inter Philoſophos, & Theologos communior eſt, eamque ſequitur D. Thomas 3. parte q.6. art.5. Richardus in 2. d 15. q.2. circa 3. princip. Durand. in 3. diſt.2. q.2. Capreolus eadem diſt. quæſt. vnica art.3. Soncinas 7. Metaph. quæſt.18. Simplicius hoc in lib. tex.4. & alij. Suaderi autem hæc opinio hoc modo poteſt. † Id, quod totam alterius perfectionem & amplius aliquid in ſe cõtinet, certè præſtantius illo eſt: ſed ita ſe habet compoſitũ reſpectu formæ; ſiquidem cohibet in ſe totum id quod forma, & præterea materiam. Igitur compoſitum præſtantius eſt, quàm forma. Atq; hæc ratio ſumpta eſt ex Ariſtotele 7. Metaph. c.3. text.7. vbi ſic ait: Quare ſi prior forma ſit, & magis ens, quàm materia, & id quoque, quod ex vtriſq; conſtat, prius per rationem eandem erit. Ita legit Aphrodiſæus, non vt alij, qui hunc locum in contrarium ſenſum rapiunt.

† 1. Ratio.

2. Ratio. Cõpoſito nobilior eſſendi modus conuenit.

Item, Compoſito nobilior competit modus eſſendi & operandi, quàm formæ: igitur forma eſt eo ignobilior. Probatur aſſumptum, quia compoſitum, completum quid eſt, & per ſe ſubſiſtit, ac per ſe operatur, eique proprietates & idiomata attribuuntur. Non enim formã ignis, ſed ignis calefacere & alium ignem generare dicimus. Accedit, quòd præcipua naturæ intentio in totum fertur; quòd totum proprè gignitur; quòd partes comparatione totius ſunt veluti materia, vt Ariſtoteles docuit hoc in libro cap.3 text.31 Quę omnia argumẽto ſunt, totum abſolutius quid & perfectius eſſe, quàm partes.

Solutio rationis pro contraria ſent.

Ad primam verò rationem aduerſariorum reſpondendum erit; totum non omnem perfectionem capere à forma. Nam etiam materia perfectum quid eſt, non ſimpliciter, ſed in ſuo genere, & in ratione ſubiectiuæ potentiæ, vt alibi diximus. Quo fit, vt ipſa quoq; toti perfectionem adiungat, præſertim cùm eius quidditatem integret, & componat.

Cap. 9. huius 1 l. q 3. ar. 3.

Solutio 2.

Ad ſecundam dicendum; etſi materia quaſi mater, ac ſeminariũ quoddam ſit imperfectionum, quę rebus materia conſtantibus accidũt, quatenus eas variè mutabiles & interitui obnoxias reddit: ex alia tamen parte eaſdem ſuo modo perficere; tum ob rationẽ proximè adductam; tum præterea quia eſt commune receptaculum, & quaſi gremium accidentium, quibus res corporeæ in ſuo gradu perficiũtur, quantumlibet ea imperfecta ſint, facta ad res immateriales comparatione.

Etiam materia pro ſuo modo ſubiectũ perficit.

4. Concluſ.

Quod ad exemplarẽ cauſam attinet, quarta concluſio ſit: Cauſam exemplarem interdum eſſe effectu ſuo nobiliorem, interdum æquè, aut minùs nobilem. Hæc intelligenda eſſe de exemplari creato, quia diuinũ infinitè perfectius eſſe palam eſt; cùm ſit ipſa diuina

A eſſentia cognita vt imitabilis. Probatur verò concluſio quia exemplar creatum interdũ eſt res aliqua naturalis, vt Alexander, quem Apelles ſuis coloribus & lineamentis exprimit: cõſtat verò, Alexandri imaginem inferioris eſſe naturæ, quàm ipſum Alexandrũ: nonnunquã eſt aliquod arte factum, vt domus, ad cuius ſimilitudinem artifex manum dirigit; nemo aũt ignorat arte factum, quod exterius effingitur, aliàs perfectius, aliàs æquè, aut minùs perfe-
B ctum euadere, quàm id, quod artifici ad imitãdum propoſitum fuit. *Probatur.*

ARTICVLVS II.

DE FINALIS, ET EFFECTRICIS cauſæ præſtantia.

Multiplex comparatio cauſæ finalis.

SEquitur vt de finalis cauſę excellentia dicamus. Poteſt cauſa finalis comparari, vel cũ
C agente, quod ipſa allicit, & translatitia motione excitat; vel cũ eius operatione, aut medijs, quæ ad obtinendum finem applicantur. Nunc breuitatis cauſa, eam tantummodò cũ operatione agentis, quæ, vt progreſſu patebit, ipſius finis effectus eſt, conferemus.

5. Concluſ. *Vnde cõſtet.*

Sit quinta concluſio: Cauſam finalem interdum eſſe effectu nobiliorẽ, interdum non. Hæc quoad priorem partem liquet, tum alijs in rebus; tum in intuitiua diuinæ naturæ con-
D templatione, quæ eſt noſtrarũ actionũ finis, & ijs longe præſtantior, ac diuinior. Quoad poſteriorem etiã patet quotidianis exemplis, vt verbi cauſa, cùm quis gratia pecuniæ philoſophatur; cum tamen Philoſophiæ ſtudiũ poſſeſſioni pecuniæ longè præſtet.

6 Concluſ. *Oſtenditur.*

De cauſa efficiente, tam vniuoca, quàm æquiuoca ſit ſexta concluſio: Nullam cauſam efficientem principalem eſſe ignobiliorẽ ſuo effectu. Probatur: Nam vel effectus id, quo
E propriam cauſam dignitate vinceret, à ſe ipſo haberet; vel à cauſa. Non à ſe, vt patet, cùm nihil, præter Deum, habeat à ſe eſſe. Non à cauſa; quia nihil tribuit id, quod non habet; & quicquid effectui à cauſa confertur, præexiſtit in cauſa, vel excellentiori modo, vel æquè perfecto. Quare fieri non poteſt, vt cauſa † principalis ſuo effectu deterior ſit. Ideo verò cõcluſionem ad principalem cauſam reſtrinximus; quia planum eſt, minùs præcipuas cauſas ſæ-
F penumerò effectis naturæ gradu inferiores eſſe, vt ſemen comparatione prolis, calorem reſpectu ignis.

† 7 Concluſ. Pro hac concluſ. lege D. Th q 4 1 p. ar 2. & 3. Scotũ in 4. d 12 q 3. & in quodl. q. 5 Alen 2 p. q 83 mẽb 2, art. 2 Henr. quodl 2 q. 2 Capr in 1. d. 35 q. 1. ar. 1 & in 4. d. 12 q. 1 ar 3.

† Sit ſeptima concluſio. Cauſam æquiuocã principalem, ſemper eſſe effectu nobiliorem. Hæc, quam aſſerit D. Dionyſius cap.2. de diuinis nominibus, D. Auguſtinus lib.83 quæſt 9 2 & lib 12. ſuper Geneſ. cap.29. Auicenna 6. Metaph. cap.3 ex eo oſtendi poteſt; quia effectus communi Philoſophantium voce differt ſpecie à ſua cauſa æquiuoca; vnde ab eo naturæ diſcrimine deſumpta eſt cauſæ æqui-

vocæ appellatio. Cùm igitur talis cauſa non præhabeat in ſe formaliter eſſe ſpecificum effectus oportet contineat illud eminenter, & meliori nota, atq; adeò, vt nobilioris naturæ ſit, quàm eius effectus.

8. Concl. Sit octaua concluſio: Cauſam efficientem vniuocam, eiusque effectum, tam ſecundum naturam ſpecificã, quàm indiuiduam, æqualem inter ſe obtinere perfectionem. Huiuſce concluſionis veritas, quod ad perfectionem naturæ ſpecificæ attinet, in confeſſo eſt, patetque ex ipſa vniuocæ cauſæ notione: dicitur enim cauſa vniuoca, quæ ſpecie conuenit cum effectu: proindeq; cùm naturæ ſpecificæ perfectio neq; incrementa, neque diminutionem ferat, ſicuti nec numeri; non enim ternarius pluribus, aut paucioribus quàm tribus vnitatibus cõſtare poteſt; fit vt effectus, & cauſa vniuoca parem ſpecificæ perfectionis gradum ſortiantur.

Suadetur.

Cur ſpecies dicatur quaſi numeri.

At enim circa perfectionem naturarum ſingularium controuerſia non parua eſt. Verùm quòd ita ſentiendum ſit, vt ſtatuimus, & quòd ſingularia contenta ſub eadem ſpecie infima, non ſint alia alijs perfectiora ſecundum gradum ſuæ particularis eſſentiæ affirmat Durandus in 2. d. 32. q. 3. Argentinas ibidem q. 1. Soncinas 8. Metaphyſ. q. 26. & alij. Quò etiam inclinat Henricus Gandauenſis quodl. 3. q. 5. etſi neutram partem aſſerat veritus, vt doctor Sorbonicus auctoritatem Pariſienſis articuli, in q. 10 vt ipſe refert, erroris nomine æqualitas animarum damnatur. Sed quoniam hæc quæſtio non eſt huius loci, ſubſiſtimus in ipſa ſimplici aſſertione, quam etiam ſtatuit & defendit Fonſeca lib. 5. Metaph. cap. 25. q. 16.

Singularia ſub eadẽ ſpecie nõ ſe excedant vll. gradu eſſentiæ.

Articulus Pariſienſis.

Dubitatio. Quærat tamen aliquis, ſi omnia eiuſdem ſpeciei indiuidua parem habent eſſentiæ perfectionem, ex quo ſequitur eorundem etiam naturales potentias in ſe æquales eſſe, vnde proueniat, vt alia perfectiùs, alia minùs perfectè operentur? Reſpondemus, prouenire id à qualitate materię, & meliori organorum apparatu, ac diſpoſitione: hæc verò non à particularibus progenitoribus ſolùm tribui, ſed ab aliarum cauſarum concurſu, vt à proprietate patrij ſoli, & à natalitijs ſyderibus atque apoteleſmatis. In quo ſenſu ait D. Thomas 3. contra gent. cap. 84. verum eſſe poſſe illud Ptolemæi in Centiloquio, cùm fuerit Mercurius in natiuitate alicuius domorum Saturni, & ipſe fortis in eſſe ſuo, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus. Hinc etiam Hippocrates aſſeruit prudentiores eſſe, qui ad meridiem ſpectant, quàm qui ad Aquilonem nec tam ira effrenes. Quò alluſit, egregius Poeta in eo carmine:

Reſponſio.

D. Thom.

Ptolem.

Hippocr.

Non obtuſa adeò geſtamus pectora Pœni,
Nec tã auerſus equos Tyria Sol iungit ab vrbe.

Plato. Plato quoq; in Timæo ſcripſit Atticam regionem ob cœli temperiem præclaris ingenijs eſſe fœcundam, Mineruamq; belli, ac Phi-

A loſophiæ amantem, locũ ſibi delegiſſe, qui ſimillimos ſibi homines procrearet. Lege in hãc ſententiam, ſi placet, Galenum lib. 3. Aphoriſ. comm. 14. & lib. 2. de temperamentis: Auerroẽ 2. Meteororum cap. 2. Plutarchum lib. 5. de placitis cap. 30.

Attica præclaris ingenijs fœcunda.

QVÆSTIO VI.

B. IN QVONAM CAVSALITAS *ſeu cauſandi ratio conſiſtat.*

ARTICVLVS I.

CAVSALITATEM NEQVE *eſſe relationem cauſſæ, neq; rem quæ denominatur cauſa, abſolutè ſumptam.*

C

HAec controuerſia aliquot pronuntiatis explicanda eſt. Primum ſit. Cauſalitas non eſt relatio cauſæ. Probatur; nam conferre eſſe effectui, eſt quid effectu ipſo prius. Cùm igitur relatio effectus ſit poſterior effectu, eademq; ſimul natura ſit cum relatione cauſæ, planè ſequitur relationem cauſæ eſſe quid poſterius, D quàm conferre eſſe, ſeu, quod eòdem recidit, quàm cauſſalitatem rei, quæ denominatur cauſa. Item cauſalitas actiua, hoc eſt, per quam res cauſat, eſt proximum fundamentum relationis cauſæ; ſicut cauſalitas paſſiua, id eſt, per quam res cauſatur, proximum eſt fundamentum relationis effectus: at relatio, eiusque fundamentum proximum non idem ſunt.

Primũ pronunciatum.

Cauſalitas actiua proximũ fundamentum relationis cauſæ.

Secundùm pronuntiatum: Cauſalitas non E eſt res ipſa, quæ cauſa dicitur, ſecundum ſuam naturam præcisè ſpectata; ſed eſt quidpiam ei competens, cùm ad effectum actu concurrit. Huiuſce pronũciati prima pars inde oſtenditur, quia cauſalitas eſt poſterior, quàm id, quod denominatur cauſa, ſumptum ſecundum ſe; poſterior, inquam, vel tempore, vt patet in cauſalitate, qua Socrates genitus eſt à Sophroniſco; vel ſaltem origine, vt in cauſalitate, qua ſol eodem momento, quo F eſt à Deo procreatus, lucem fudit. Secunda pars ex eo ſuadetur; quia vbi primùm cauſæ ad ſua effecta præſtanda actu concurrunt, confeſtim dicuntur ipſæ poni in actu; nec ob aliud cauſſare dicuntur, niſi quia eiuſmodi concurſum exhibent. Quare nihil aliud erit cauſalitas, quàm hic concurſus, de nouo aduenjens rei, quæ denominatur cauſa.

2. Pronunciatum.

ARTI-

A

ARTICVLVS II.

CAVSSALITATEM IN CAEteris cauſſis, excepta efficiente, eſſe modum quendam rei, qua denominatur cauſſa.

3. pronunciatum. Tertium pronunciatum, quod ſuperioris B explicationem continet, hoc eſto: Cauſſalitas in omnibus cauſſis, præterquam in efficiente, nõ eſt aliqua entitas media inter cauſſam & effectum, ab vtroque diſtincta, ſed eſt modus quidam eius, quod denominatur cauſſa, idem re cum ipſo. Veritas huiuſce pronunciati, quod attinet ad materiam & formam, inde patet, quia, vt ſuperiori libro oſtendimus, materia & forma ſe ipſis immediatè vniuntur, & totum condunt; atque adeò nec ad mutuam cauſſalitatem, nec ad eam, quam erga compoſitum habent, exercendam, vlla media entitate abſoluta indigent; ſicuti nec eam requirunt genus & differentia, ad conſtituendam ſpeciem. *Materia & forma immediatè iunguntur, & conſtituunt rem naturalem.*

Deinde in omnibus cauſſis, efficiente excepta, vniuerſim id ipſum oſtenditur ea ratione, quòd ſuperuacaneum ſit eiuſmodi entitatem re diſtinctam inuehere, cùm ſine illa ſingularum cauſſarum vis & defendi, & explicari facilè poſſit, vt ijs, quæ inferius dicemus, planum erit: vbi etiam cur efficientem exceperimus, conſtabit.

Verùm quòd non ſit negandum cauſſalitatem differre ab eo, quod cauſſa nuncupatur, ſaltem, vt modum rei à re; hinc patet. Nam cùm aliqua ita comparata ſunt, vt vnum ſine altero non ſolùm intelligi, ſed exiſtere etiam poſſit; neceſſariò aliquid illa diſcriminis intercedit: at perſpicuum eſt poſſe rem, quæ cauſſa appellatur, ſine cauſſalitate apprehendi; vt ſi quis naturam formæ, verbi gratia, ſecundum ſe concipiat. Conſtat etiam poſſe eandem ſine cauſſalitate ſua conſiſtere; quandoquidem cauſſalitas non ineſt rei niſi cùm actu ad effectum concurrit; imò is modus ſe habendi nihil eſt aliud, quàm ipſa res, quæ cauſſa denominatur, vt actu concurrit ad effectum: forma autem poteſt exiſtere, quin actu materiam informet, & conſeruet; vt patet in anima rationis participe, quæ per ſe extra materiam cohæret. Item materia poteſt diuina virtute conſeruari, etſi nullam in ſe habeat formam, reſpectu cuius propriam cauſſalitatem adminiſtret. Quod ſimiliter in alijs videre eſt. *Quomodo differat cauſſalitas à re quæ denominatur cauſſa.*

QVÆSTIO VII.

QVAE SIT RATIO CAVSSANdi efficientis cauſſa.

ARTICVLVS I.

VIDERI MODVM REI, QVAE cauſſa dicitur, non verò actionem.

Peculiaris exiſtit difficultas circa cauſſalitatem effectricis cauſſæ; ſit ne etiam modus quidam idem re cum ipſa cauſſa, quem modum nonnulli influxum appellant; an potiùs actio, qua effectus producitur, quæq; re ipſa à cauſſa diſtinguitur. Heruæus quodlib. 2. qu. 2. Soncinas, & Iauellus 5. Metaphyſ. qu. 4. alijque ætatis noſtræ magni nominis Philoſophi in C priorem iuère ſententiam, quæ hiſce argumentis videtur comprobari. Primùm, quia cùm in cæteris cauſſis inueniatur ille modus, qui ſit propriè cauſſalitas, non eſt cur etiam in cauſſa efficiente non detur, cùm in omnibus æqua ratio eſſe videtur. *Opinio Heruæi, & aliorum.* *1. Ratio.*

Secundò, quia actio non eſt aliud, quàm effectus prout fit, ſiue, vt vulgò loquuntur, in fieri. Vndè D. Gregorius Nazianzenus in ſer- D mone de Spiritu ſancto docet, actionem magis agi, quàm agere. Quòd item approbat D. Damaſcenus lib. 3. fidei Orthod. Quare vt effectus, ita & actio aliquam cauſſalitatem priorem ſe requirit: hæc verò cauſſalitas non poteſt eſſe alia actio, ne in infinitum fiat additio; erit igitur modus cauſſæ efficientis idem re cum ipſa. *2. Ratio.* *Gregor. Nazianz.* *Damaſc.*

Tertiò, quia cauſſalitas debet antecedere omne id, quod à cauſſa oritur, cùm id omne E cauſſari dicatur; at manifeſtum eſt non effectum duntaxat, qui ex actione relinquitur, ſed ipſam quoque actionem à cauſſa proficiſci. Neque obeſt quòd actio non propriè produci, ſed comproduci dicitur. Enimuerò non id tantùm, in quod productionis, ſed id etiam in quod comproductionis nomen cadit, ab efficiente, vt à cauſſa pendet; atq; adeò efficiens, etiam reſpectu illius, cauſſalitatem obtinet. *3. Ratio.*

Quartò, idem confirmatur hunc in modum: Deus non creat ſine vera ac propria cauſſalita- F te, cùm verè ac propriè cauſſa ſit rei creatæ; & tamen non creat per aliquam actionem: ergo ſaltem reſpectu Dei fatẽdum eſt actionem non eſſe cauſſalitatem. Probatur minor, quia nullum datur ſubiectum, in quo talis actio recipiatur. Nam ſi quis dicat recipi in ipſam rem creatam, facilè refellitur; quia cùm res producta ſit poſterior actione, qua producitur, & omne ſubiectum ſit prius actione, quam recipit, idem eſſet ſe ipſo prius & poſterius, quod fieri non poteſt. *4. Ratio.*

ARTICVLVS II.

EFFICIENTIS CAVSSAlitatem reuera in actione conſiſtere.

NObis tamen amplectenda videtur contraria opinio, quæ hiſce duobus pronunciatis continetur. *Primũ pronunciatum.* Primum eſt: In efficiente dum actu cauſſat, non datur aliquis influxus, qui idem re ſit eum ipſo. Quod ita probatur. Neq; entitates, neq; earum modi fruſtra multiplicandi ſunt: ſed fruſtra, ac citra vllam neceſſitatem ponitur in cauſſa agente eiuſmodi influxus: non eſt igitur ponendus. Minor ſuadetur, quia *Confirmatio.* vt efficiens agat, ſatis eſt actio, qua effectum per ſe attingat. Nec obeſt, quòd modus cauſſandi aliarum cauſſarum in ipſiſmet cauſſis inſidet, nec ab eis realiter differt. Cæteris enim cauſſis non ſuppeditauit natura aliam rationem, qua ſe ſuis effectis poſſent communicare, præter eum modum. Cur autem non ſuppeditarit, mox dicemus.

2. Confirmatio eiuſdem. Secundò ſtabilitur idem pronũciatum, quia Deus eſt propriè cauſſa efficiens, dum creat, aut aliquid aliud efficit, & tamen haud ei tunc talis modus, ſiue influxus conuenit, alioqui admittendum eſſet, cadere in Deum aliquem mutationis modum, cùm nempe habere inciperet modum illum realem abſolutum, quem antea non habebat. *Præoccupatio.* Nec ſatisfaciet qui reſponderit, non dicendum ob id mutari Deum: propterea quòd non cenſetur mutari niſi id, quod realem entitatem de nouo accipit, cuiuſmodi non eſt influxus ille diuinæ voluntatis; cùm tantùm ſit modus quidam habendi ſe ad effectum. Non inquam ſatisfaciet, quia eſto concederemus, non dari mutationem propriè dictam, niſi cùm res nouam entitatem realem accipit, minimè tamen inficiandum eſt (quod libro 5. fuſiùs docebimus) id, quod nouum modum realem in ſe ipſo admittit, ſubire reuera aliquam mutationem, ſaltem minùs preſsè accepto mutationis vocabulo, videlicet pro quacunque varietate, qua ſubiectum aliter habeat, quam priùs; qualem mutationem ea quoque ſubeunt, quibus noua relatio realis aduenit; cùm tamen à diuina natura omnis mutatio, etiam minima, omniſque viciſſitudinis obumbratio longè abſit. Vnde & Theologi communi conſenſu negant, potuiſſe Deo conuenire nouam relationem realem ad creaturas; quia ſequeretur mutari Deũ.

3. Confirm. Item: Si prædictus influxus in cæteris cauſſis agentibus inueniretur, competeret etiam voluntati dum agit; at quòd non competat ſuadetur. Nam cùm eo poſito neceſſe ſit ſtatim ſequi actionem, admittendum eſſet, actiones voluntatis eatenus tantùm dici à nobis liberè, quatenus in noſtra poteſtate eſt, talem in-

A fluxum vel edere, vel continere: atque ita ratio bonitatis & malitiæ moralis non eſſet primò formaliter in noſtris actionibus; ſed in eo influxu. Quod à communi Theologorum doctrina abhorret.

Fatendum tamen, ſi prædictus modus ſe habendi, ſiue influxus efficientis, non ponatur eſſe aliud, quàm effectum actu pendere ab ipſo efficiente, quod eſt quidpiam efficienti extrinſecum: negari id non poſſe, nec vllum B incommodum inde ſequi, ſiue in Deo, ſiue in noſtra voluntate; vt qui animum attenderit, facilè perſpiciet. Verùm neque talis modus rectè appellatur influxus, neque ratio cauſſandi, ſiue cauſſalitas efficientis cenſeri poteſt; quandoquidem effectum pendere actu ab efficiente ſupponit influxum ipſum, ſiue actionem efficientis in effectum, qua illi eſſe conferat, tanquam propria ratione agendi, vti iam expreſſiùs dicemus.

C Secundum pronunciatum ſit: Cauſſalitas efficientis eſt eius actio. *2. pronunciatum.* Veritas huiuſce pronunciati, quòd eſt de mente Mag. Alberti hoc in lib. tractatu 2. cap. 6. D. Thom. 5. Metaphyſ. capite 2. textu 2. & complurium ætatis noſtræ Philoſophorum; inde oſtenditur, quia cauſſalitas eſt ratio, qua quæque res aliquid per ſe cauſſat: at ratio, qua efficiens aliquid per ſe cauſſat, eſt actio; cùm per eam proximè, & intrinſecè attingat effectum. Præterea cauſſali- D tas efficientis vel eſt influxus, de quo paulò antè, vel actio; nec enim aliud occurrit, in quo eius cauſſandi modus ſtatui poſſe videatur: at ille influxus eſſe non poteſt, vt oſtendimus: eſt igitur actio.

Si quis autem petat, cur ſoli cauſſæ agenti cauſſalitas realiter diſtincta attributa ſit? *Dubitatio.* *Reſponſio.* Reſpondemus propterea ſic fuiſſe comparatum à natura, quia vt peculiare eſt efficienti, poſſe producere effectum interuentu formæ reali- E ter ab eo diuerſæ, vt igni alium ignem miniſterio caloris: itemque vt proprium eiuſdem efficientis eſt, formam à ſe realiter diſtinctam, nõ quolibet modo attingere, ſed verè, ac ſimpliciter producere; & agere etiam in remota, diffundendo effectum per intermedia: ita conſentaneum fuit, vt ipſi duntaxat ratio cauſſandi realiter diuerſa conueniret.

F
ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR ADVERSAriæ partis argumentis.

NVnc contrariæ ſententiæ argumentis ſatisfacere conabimur. Ad primum quid reſpondendum ſit, patet ex dictis. Ad ſecundum dicendum, actionem ſecundum ſuam realitatem eſſe ipſum effectum, dum fit; & ſub hac conſideratione habere ſe ex parte effectus, quatenus eius effectione comproducitur:

tur: ſed eandem ſpectatam, prout agens illius interuentu effectum attingit, habere ſe ex parte cauſſæ; ac tametſi ab illa dependeat, non proinde inter eas dandam eſſe aliam intermediam cauſſalitatem, quia id, quod ita à cauſſa dependet, vt ſit ipſa cauſſalitas, nequaquam alia cauſſalitate indiget; ſicuti nec exiſtentia aliam exiſtentiam, qua exiſtat, nec actio aliam poſcit actionem, qua fiat. Sanè quòd hæc ſolutio probanda ſit etiam ijs, qui nobiſcum arbitrantur, cauſſalitates aliarum cauſſarum eſſe modos ſe habendi rerum; & tamen circa efficientis cauſſalitatem à nobis diſſentiunt; ex eo poteſt ſuaderi, quia tales modi, licet non ſint realiter diſtincti; ſunt tamen aduentitij rebus, quæ cauſſæ dicuntur, & in ijs ſuſtentantur; atq; adeò non poſſunt non vtcunq; ab ijs ipſis rebus pendere: & tamen non iccirco alias exigũt cauſſalitates; quarum vi in actum prodeant, alioqui oporteret in infinitum abire.

Cauſſalitas vt antecedat id, quod à cauſſa pendet.

Ad tertium dicito: cauſſalitatem debere anteire id, quod à cauſſa oritur, vel quoquo modo pendet, dummodo id non ſit ipſa cauſſalitas; nec ſat eſſe, vt proximè oſtendimus, actionem pendere ab efficiente, vt propterea inter ipſa alia media cauſſalitas interponenda ſit.

Actio creandi in quo ſubiecto recipiatur.

Ad quartum, conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, & ad eius confirmationem reſpondendum, actionem creandi recipi in id, quod creatur; neq; eſſe abſurdum, vnam eandemque rem diuerſa conſideratione priorem & poſteriorem eſſe. Itaq; res creata in genere cauſſæ ſubiectiuæ antecedit creationem, eamq; in ſe recipit; in genere cauſſæ efficientis eandem ſubſequitur, ac per eam fit.

QVÆSTIO IIX.

VTRVM SINGVLAE CAVSSAE peculiares ſibi cauſſalitates vendicent, an non?

ARTICVLVS I.

VENDICARE, ET QVAEnam eæ ſint?

CVm omnes cauſſæ per modos rationeſve cauſſandi, tanquam per proprios actus, inter ſe differãt, nemini dubium eſſe poteſt, quin vt quæque cauſſa ab alia diſtinguitur, ita diuerſam cauſſalitatem ſortiatur. Id quod etiam ſingula cauſſarum genera percurrenti manifeſtum erit.

Duæ diſcrepantes ſententiæ.

Vt igitur à materia ordiamur, Auicenna 6. ſuæ Metaphyſicæ tractatu 2. c. 4. Magnus Albertus hoc in lib. tractatu 2. c. 1. Ioannes Maior 2. ſentent. diſtin. 12. arbitrantur, materiam reſpectu ſolius compoſiti cauſſalitatem obtinere. Alij comparatione formæ duntaxat. Nam quòd materia ſimul erga formam

A & compoſitum, cauſſalitatẽ habere nequeat, ſuadet ea ratio; quia ſortiretur duplicem cauſſandi modum; nec iam vna, ſed multiplex cauſſa eſſet. Priuatim verò pro priori ſententia facit, quòd data cauſſalitate materiæ circa formam, admittendum eſſet, animam quoque rationalem pendere à corpore, vt à cauſſa ſui eſſe; quod tamen eius immortalitati repugnat, cum naturaliter fieri non poſſit, vt id, quod à materia habet eſſe, extra ipſam
B cohæreat. Poſteriori id aſtipulatur, quia ſicuti materia eſt pura potentia; ita omnis eius cauſſalitas ſpectanda videtur circa actum, id eſt, circa formam, quam gremio ſuo excipit, fouetque.

Superiorum ſententiarum refutatio.

Neutra tamen harum opinionum vera eſt: ſed ea, quæ materiæ duplicem attribuit cauſſalitatem; vnam erga formam, alteram erga compoſitum. Nam cùm forma per ſe pendeat à materia, vel abſolutè, vt à cauſa ſui eſſe;
C quod cæteris formis commune eſt: vel quoad informationem; quia ſcilicet informandi officium citra materiam obire nequit; quod vnum animæ rationali conuenit: planum fit, materiam cauſſalitatem habere reſpectu formæ.

Materia ſortitur duplicem cauſſalitatem.

Rurſus, cùm eſſentia compoſiti naturalis ex materia & forma conſtet, perſpicuè patet, compoſitum naturale pendere per ſe à materia, atque adeò materiæ cauſſalitatem circa
D ipſum quoq; verſari. Iam quòd hæc ratio cauſſandi materiæ, diuerſa ſit ab illa, quam eadem materia ad formam habet, perſpicuum videtur: aliter enim pendet forma, aliter compoſitum, à materia; cùm illa pendeat vt à recipiente, hoc vt à componente.

Similiter forma.

Porrò, quod diximus de materia, æquiori iure de forma aſſerendum eſt, videlicet eam duplici præditam eſſe cauſſalitate: altera in materiam, quam informando actuat; altera
E in compoſitum, quod vnà cum materia partiatim condit. Eſt verò inter has cauſſalitates diſcrimen: nam illa, quam materia & forma inter ſe mutuò exercẽt, antecedit origine eam, quam erga compoſitum habent; quandoquidem noſtro intelligendi modo prius eſt, vniri inter ſe mutuis officijs materiam & formam, quàm totum conſtituere. Sed enim, vt compoſitum naturæ dignitate partibus ſuis excellit; ita præſtantior eſt materiæ & formæ cauſſalitas erga ipſum, quàm mutua earun-
F dem inter ſeſe.

Reſponſio ad argum. aduerſariorum.

Igitur argumenta, qui materiæ duplicem cauſſalitatem nullo pacto conuenire poſſe ſuadebant, non perſuadent. Nec enim illa propterea vnius cauſſæ rationem habere deſinet; cùm eius cauſſalitas comparatione formæ ſit quaſi via ad eam, quam exequitur, reſpectu compoſiti, cumq; vtraque materiæ cauſſalitas poſſit aliquo modo dici vna, nimirum ordine, quatenus prior ad poſteriorem ordinatur. Similiter dicito de cauſſalitatibus formæ. Quod verò de anima humana obijciebatur, ſolutum

iam eſt. Sicut enim illa extra aliarum formarum ſortem eminet, poteſtq; ſeparatim ſubſiſtere; ita non pendet à materia, vt à cauſſa ſui eſſe; ſed quatenus ſine eius conſortio nec informandi munus adminiſtrat, nec etiam ad complendam abſoluendamq; ſpeciem pertingit, vt annotauit D. Thomas in quæſtionibus diſputatis quæſt. vnica de Anima art. 1. in ſolutione duodecimi argumenti: lege quoq; Henricum Gandauenſem quodlib. 6. qu. 14. Ad aliud de potentia materiæ dicendum, licet materia ſit pura potentia, non debere iccirco reſpectu etiam illius, quod ex potentia & actu coaleſcit, id eſt, compoſiti. A B

Anima rationalis quo pacto dici poſſit pendere à materia.

His in hunc modum conſtitutis, cauſſalitates omnes ſummatim ſingulatimq; ſub vnum veluti aſpectum demus. Materia & forma, vti proximè dictum fuit, geminam obeunt cauſſalitatem; vnam mutuam, alteram erga compoſitum. Cauſſalitas materiæ ad formam conſiſtit in recipienda, fouenda, & ſubiectiuè conſeruanda forma, modo ſuperiùs explicato. Cauſſalitas formæ erga materiam ſita eſt in actuanda, & formatiuè excolenda tuendáque materia. Vtriuſque verò cauſſalitas reſpectu totius, in eo componendo verſatur; materiæ quidem in componendo more potentiæ, inchoatum & imperfectum eſſe conferentis: formæ in componendo more actus rem perficientis, hoc eſt, in certo gradu ac ſpecie collocantis. Exemplaris autem cauſſalitas cernitur in arte facto ſecundum paſſiuam imitationem efformando. Efficientis in actione, qua effectum producit. Finis denique in eo, quòd eius gratia aliquid fiat. Sed hæc duo cauſſalitatum genera ijs, quæ in progreſſu diſputanda ſunt, illuſtriora fient. Ex dictis patet ſolutio quæſtionis initio propoſitæ, ſiquidem oſtendimus nullum eſſe cauſſæ genus, quod propriam ac peculiarem cauſſalitatem non vendicet. C D E

Cauſſalitas materiæ.

ARTICVLVS II.

ALIQVOT DVBIA EOrumq; explicatio.

1. dub. EX ijs, quæ hactenus diſſeruimus, dubia quædam emergunt. Primum eſt, è quibuſnam latebris, quòve naturæ receſſu prodeant in lucem modi illi, in quibus ſitas eſſe diximus cauſſalitates omnium cauſſarum, excepta efficiente. Nam quòd ij in ſuis cauſſis non ſimul actu inſint, hoc eſt, in materia omnes eius cauſſalitates, ſimiliterque in cæteris; perſpicuum videtur. Alioqui exiſterent actu in quauis materia non tot, quin plures modi entitatiui reales; cùm non tot, quin plures formę decurſu temporis ex ea educi poſſint. Quæ tamen infinitudo, eſto non ſit entitatum realiter differentium, admittenda non eſt. F

Secundum. Vtrum ſicuti cauſſis prædictæ cauſſalitates actiuæ, aut quaſi actiuæ conueniunt; ita & in effectis reſpondeant conſimiles cauſſalitates, quæ nihil aliud ſint, quàm modi ſeſe habendi, effectorum, prout ea dependent actu à ſuis cauſſis. Si enim ita ſit, vtique oportebit, cùm exempli cauſſa forma equi producitur, dari in ea actu, quod minimum, tres modos reales & abſolutos, videlicet vnum in ordine ad materiam; alterum ad finem; tertium ad efficiens, à quibus neceſſariam habet dependentiam. *2. dub.*

Tertium. An quemadmodum efficiens diſtinguitur realiter à ſua cauſſalitate actiua, ita eiuſdem effectus à ſua paſſiua realiter differat, cùm vtrinque videatur ſeruanda proportio. *3. dub.*

Ad primum horum dicendum eos modos virtute ſeu poteſtate contineri in rebus, quæ denominantur cauſſæ, ab ijſdemque ſingulatim in actum exilire data occaſione: quemadmodum & oblato idoneo ſubiecto ad calorem recipiendum, adhibitiſq; alijs circumſtantijs confeſtim ignis promit calefactionem. Itaque cùm forma ab agente inducitur in materiam, illicò materia ſinu ſuo formam recipit ac fouet, ſicque erga illam ſuæ cauſſalitatis munere defungitur. Deinde eadem materia, cùm poſtea aliam formam induit, abiecto modo, quo priorem fouebat, alium aſſumit; deinde alios, pro numero ſuccedentium formarum; quia totidem oportet eſſe cauſſalitates, quot ſunt integra cauſſata. *Reſponſio ad 1. dub.* *Cùm materia nouam formam recipit, alium modum induit.*

Ad ſecundum reſpondemus: dandas eſſe in effectis cauſſalitates illas paſſiuas, ſiue dependentias; nec debere mirum videri quòd in vnum effectum tot modi congerantur, cùm à totidem modis ſimul dependeat. *Reſponſio ad 2.*

Ad tertium: modum ſe habendi, qui effectis reſpectu ſui efficientis conuenit, non diſtingui re ab illis; quia nulla neceſſitas cogit attribuere eis nouam entitatem, ſicuti cogit eam attribuere ipſi cauſſæ reſpectu effectorum. Neque oportet hac in re vtrinque proportionem ſeruari. *Ad 3.*

QVÆSTIO IX.

VTRVM CAVSSAE SIBI mutuò cauſſæ ſint, an non?

ARTICVLVS I.

NEGATIVAE PARTIS argumenta.

VIdebitur alicui, nequaquam fieri poſſe vt cauſſæ ſint ſibi mutuò cauſſæ. Nam cum id, quod eſt cauſſa cauſſæ, ſit etiam cauſſa eius, quod ab eo cauſſari dicitur, vt conſtat ex lib.

1. Argum. ex libro de Cauſis, propoſitione prima: ſi exempli gratia, materia eſſet cauſſa formæ, & forma materiæ; vtique materia eſſet cauſſa ſui ipſius, quod longè à vero abeſt. *2. Argum.* Deinde, quia cùm omnis cauſſa ſit prior cauſſato, idem reſpectu eiuſdem eſſet prius & poſterius: prius, vt cauſſat aliud; poſterius, vt ab eodem cauſſatur. *3. Argum.* Item, quia ſi efficiens eſſet cauſſa finis, nõ eſſet finis ſimpliciter omnium cauſſarum prima: eſſet enim quodam in ſenſu prior; nimirum vt ab eo pendet efficiens; in alio poſterior, quatenus ipſe pendet ab efficiente. *4. Argum.* Præterea, cùm cauſſæ dicuntur ſibi mutuò cauſſæ, vel appellatione cauſſæ intelligitur ipſa relatio cauſſæ ad effectum, vel res, quæ denominatur cauſſa, vel cauſſalitas, modúſve cauſſandi vtriuſque. Non primum, quia relatio cauſſæ & effectus ſunt ſimul natura, ſicque vna non eſt cauſſa alterius. Non ſecundum; quia ſanitas, quæ eſt finis Medici, nõ cauſſat Medicum. Nec tertium; quia forma non habet à materia perficere & actuare, in quo formæ cauſſalitas conſiſtit; nec finis habet à cauſſa efficiente, vt eius gratia aliquid ſit, vel fiat, qui eſt modus proprius cauſſandi finis. Nullo igitur pacto dicendum videtur, cauſſas ſibi mutuò cauſſas eſſe.

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS DISſolutio.

Cauſſas ſibi mutuò cauſſas eſſe.

Nihilominùs cauſſas eſſe ſibi mutuò cauſſas, docuit Ariſtoteles hoc in libro, capite 3. text.30. idemque repetit 5. Metaphyſicæ, capite 2. text.2. Quod ſi probè intelligatur, veriſſimum eſt. Monet autem Diuus Thomas ibidem, & Magnus Albertus hoc in libro, tractatu 2. capite 6. huiuſmodi effatum non vniuerſum accipi debere, quaſi quælibet cauſſa reſpectu vniuerſarũ, vniuerſæ reſpectu cuiuslibet cauſſæ ſint: ſed indefinitè, cernique eius veritatem comparato fine per ſe cum efficiente, & materia per ſe cum forma; ſic vt inter finem & efficientem reciprocatio cauſſæ ſit, itemque ſeorſim inter formam & materiam. Præterea ipſemet Ariſtoteles locis citatis palàm docuit, nõ comparare ſe in eo pronuntiato cauſſas eiuſmodi generis, ſed diuerſorum. Quædam, inquit, viciſſim ſibi ſunt cauſſæ, vt exercitatio boni habitus, & hic exercitationis; nõ tamen eodem modo, ſed ille vt finis, hæc vt principium motionis.

Deinde aduertendum eſt ex Alenſi, in commentarijs ad idem caput libri quinti Metaphyſicæ, cauſſam vnam dici poſſe cauſſam alterius, vel quoad cauſſalitatem, vel quoad eſſe. *1. Aſſertio.* Quibus ita conſtitutis, ſit prima aſſertio: Finis eſt cauſſa efficientis, quoad eius cauſſalitatẽ, non tamen quoad eſſe. Huius prior pars traditur à Magno Alberto, & Diuo Thoma, locis citatis. Probaturque ex eo, quia cauſſalitas efficientis (vt ſupra à nobis decretum fuit) eſt eius operatio, & hæc inter finis effecta cenſetur; cùm efficiens non niſi finis alicuius gratia operetur, vt in progreſſu planum fiet. Poſterior verò pars liquet: nam, verbi gratia, Medicus non accipit eſſe à ſanitate.

2. Aſſertio. Secunda aſſertio: Efficiens eſt cauſſa finis, quoad eſſe, non tamen quoad eius cauſſalitatem. Hanc ſtatuit ibidem Alenſis, eiuſque prior pars inde ſuadetur, quia cùm Medicus gratia acquirendæ ſanitatis ægroto medicamẽta adhibet, eumq; ſanat, haud dubiè ſanitatem ipſam in rerum natura conſtituit. Quod intellige de ijs finibus, qui ante agentis operationem nondum ſunt. Qui enim iam præexiſtunt; vt aurum, quod auarus ſibi finem proponit; ij non quoad eſſe ab efficiente cauſſantur, vt nemo non videt, ſed quoad ipſam poſſeſſionem, adoptionémve. Poſterior autem pars ex eo conſpicua eſt, quia cauſſalitatis finis præuenit omnino cauſſalitatem efficientis; vt ex prima aſſertione conſtat.

3. Aſſertio. Tertia aſſertio: Nec forma eſt cauſſa materiæ, nec materia formæ, quoad cauſſalitatem: vtraque tamen alterius cauſſa eſt, quoad eſſe, vel ſimpliciter, vel aliquo modo. Hanc aſſignat loco notato Sanctus Thomas. Eius verò prior pars ea ratione concluditur, quia forma non tribuit materiæ ſuſtentandi officium, nec materia formæ munus informandi. Poſterior patet ex dictis; quandoquidem tam materia, quàm forma materialis, ſimpliciter à ſe mutuò pendent: cùm nec illa naturaliter poſſit exiſtere, niſi à forma actuetur; neque hæc, niſi à materia foueatur. Quòd ſi forma immaterialis ſit, hoc eſt, animus hominis, pendet quoque à materia, non ſimpliciter, ſed aliquo modo; videlicet quoad actum informandi, vt ſæpe diximus. Non quòd forma huiuſmodi actum à materia accipiat, ſed quia ipſum nõ niſi in materia exercet.

Cauſſarum inuicem nexus. *De hac re Alenſis 1 p. quæſt.17. memb.3.*

Haud ignorabis etiam prædictum Ariſtotelis axioma in alio quoque ſenſu verum eſſe: nimirum ſi cauſſæ ſibi cauſſæ eſſe dicantur, quatenus nexu quodam aliæ ab alijs modum, ac veluti menſuram accipiunt, vt D. Thomas 1. Poſteriorum, cap.7. & Aegidius Romanus eodem libro, cap.4. explicant. Materia namque ſumitur à forma, cùm materia ſic affecta eſſe debeat, vt excipiendæ formæ idonea ſit: forma ex efficiente, cùm efficiens producat formam ſimilem ſuæ, vel ſecundùm ſpeciem, ſi efficiens vniuocum ſit; vel ſecundùm analogiam, ſi æquiuocum: efficiens ex fine, cùm illud ab hoc ad operandum excitetur.

Qualis ſit cauſſarum nexus inter ſe.

At enim iſtiuſmodi cauſſarum connexio non ita perpetua eſt, vt vbicunque reperitur finis & efficiens, reperiatur etiam materia & forma: ſiquidem hæc duo poſteriora non dantur in ſubſtantijs, corporea concretione liberis; eſto duo priora dentur. Illud tamen ratum

y

firmumque eſt, vbicunque cernitur finis, cerni efficiens, & è conuerſo. Nam quidquid eſt propter finem, pendet à fine; alioqui finis non verè cauſſa diceretur: quidquid verò pendet ab alio, ex ſe non habet eſſe, ac ſibi relictum in nihilum abit: omne autem, quod tale eſt, requirit cauſſam, à qua in eſſe educatur, & conſeruetur; hæc autem cauſſa eſt efficiens; ergo omne quod habet finem, habet etiam cauſam efficientem. Rurſus, quòd nulli rei cauſa efficiens conueniat, cui non etiam finis competat, probatur. Nam quidquid ab efficiente cauſſa fit, per aliquam actionem fit; & omnis actio ſpectat bonum, & finem: ergo quidquid à cauſſa efficiente fit, propter finem aliquem fit; &, quod inde conſequens eſt, neceſſariò ſibi finem vendicat. Item; quod non habet cauſſam efficientem, non habet eſſe in alio, ſed à ſe: quod habet eſſe à ſe, eſt propter ſe, & non propter aliud: non igitur finem, cuius gratia ſit, habet.

Illud quoque certum eſt: quæcunque ex materia & forma conſtant, eiſdem cauſſam finalem & efficientem competere; cùm talia non poſſint habere eſſe ab ſe, atque adeò neceſſe ſit ea ab alio, & alicuius gratia fieri. Ob eamq; rem Phyſiologus per omnia cauſſarum genera demõſtrare dicitur; quia videlicet ad quodlibet naturale compoſitum quadripartita cauſarum varietas concurrit.

D

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENtorum primi articuli.

Solut. 1. arg. NVnc argumenta initio quæſtionis propoſita ſoluamus. Ad primum reſpondendum cum Scoto, in 4. diſtinct. 49. quæſt. 2. & in Theorematis, concluſione 22. & alijs: tunc id, quod eſt cauſſa alicuius, cauſſam eſſe eius, quod ab eo cauſſatur, cùm eiuſdem generis cauſſæ attexuntur, ita vt omnes, verbi gratia, formales ſint: cuiuſmodi cenſentur omnia prædicata ſuperiora, collatione partium ſubiectarũ in eadem categoria, vel omnes efficientes: vt ſe habet ſol ad lucem, lux ad calorem; itemque parentes ad filios, & ad natos natorum, & qui naſcentur ab illis. Ac cùm materia, vt in argumento ſumitur, formæ cauſſa dicitur, vel è contrario, variatur cauſſæ genus, vt planum eſt.

Quo ſenſu verũ ſit; id, qđ eſt cauſſa cauſſæ, eſſe cauſã cauſſati.

Solut. 2. Ad ſecundum: Non debere abſurdum iudicari, ſi quid reſpectu eiuſdem, non eodem tamen modo ſumptum, & prius & poſterius dicatur: quo pacto ſe habent ea, inter quæ cauſſæ & effectus reciprocatio intercedit; vt ex iis, quę paulò antè diximus, intelligi poteſt, annotauitque D. Thomas hoc in lib. cap. 3. tex. 30.

Solut. 3. Ad tertium: Cauſſam finalem non dici ſimpliciter primam omnium cauſſarũ, quòd omnibus modis prior ſit; quaſi ipſam nulla cauſſa ſecundùm aliquam conſiderationem antecedat: ſed quia finis intentio etiam ipſius efficientis executionem præit, dum illud translatitia motione ad agendum excitat, ſicq; omnium cauſſalitatum primordia ſibi vendicat. Quod non impedit, quominùs idem finis executione poſterior ſit; vt ſuo loco planiùs dicetur.

Solut. 4: *Cauſſæ quæ ſunt ſibi mutuò cauſæ, quoad rationes.*

Ad quartum quid reſpondendum ſit, conſtat ex dictis: nõ enim cauſſæ ſibi viciſſim cauſſæ eſſe dicuntur, ſecundùm relationes cauſſæ & effectus, vt argumentum concludit: ſed in quibuſdam cauſſis res ipſæ, quæ cauſſæ denominãtur, ſibi mutuò cauſſæ ſunt, quoad eſſe, vt materia & forma; ſeruato tamen diſcrimine illo, quod inter animam rationalem, cæteraſq; formas ſtatuimus: in alijs, cauſſa vna eſt cauſſa alterius, quoad eſſe; nimirum efficiens reſpectu finis: altera cauſſa eſt alterius, quoad cauſſalitatẽ, nempe finis, comparatione efficientis.

QVÆSTIO X.

VTRVM DEVS RES OMNES in ſuo eſſe conſeruet, an non?

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA IN PARtem negatiuam.

Conſeruatio quo pacto ſumatur hoc loco.

COnſeruare rem in ſuo eſſe, vt hoc loco à nobis accipitur, eſt continuare actionem, qua eſſe rei tribuitur; ſiue eſſe præhabitum etiam nunc cõferre: quod in 8. huius operis libro accuratiùs explicabitur. Quærimus igitur, an res creatæ ita à Deo pendeant, vt ſecluſa eius conſeruatrice actione nullatenus poſſint conſiſtere. Nonnulli, quos refert confutatq; D. Auguſtinus lib. 5. de Geneſi ad literam, cap. 20. arbitrati ſunt Deum tantummodò fabricaſſe mundum, nihilq; iam circa ipſum moliri; ſed effici à mundo omnia, ſicut ille ordinauit, & iuſſit. Nec deſunt in eam ſentẽtiam argumenta. Primùm; quia ſi opera creati artificis, vt domus, aut pictura, poſt abſolutionem ſine artifice co hærent, nec illius opem depoſcunt; multò magis poterit Deus, cuius eſt infinita virtus, efficere, vt creaturæ, quæ ſunt opera quædam diuinæ artis, ceſſante ipſius conſeruatione permaneant. Deinde: Quædam res ſunt, quæ nõ poſſunt non eſſe: atqui ſaltem hæ non egent conſeruatione: non igitur creaturæ omnes à Deo conſeruantur. Maior probatur: quia quod per ſe ineſt alicui, ſemper ei conuenit, nec oppoſitum conuenire poteſt; vt ſi binario competat per ſe eſſe parem, impoſſibile eſt eſſe imparem: at quibuſdam formis per ſe competit eſſe; nimirum ijs, quæ dicuntur per ſe ſubſiſtentes,

1. Argum. *2. Argum.*

ſtentes, vt Angeli: ergo hæ ſaltem ita neceſſariò ſunt, vt non poſſint non eſſe.

3. Argum. Rurſus: Ideò fortaſſe creaturæ videntur tali beneficio egere, quia ex ſe tendunt in non eſſe: ſed nō tendunt: ergo, &c. Probatur aſſumptio: Tendere in non eſſe eſt contra rei naturam; cùm vnicuique inſitum ſit perpetuitatis deſiderium: igitur nulla creatura ex ſe tendit in nō eſſe; proindeque non interibit, niſi aliunde in interitum compellatur: atqui multa ſunt ita firma & ſtabilia, vt nequeāt aliunde in interitum compelli; veluti materia prima, anima rationalis, aliæque res corruptionis expertes: ergo quæ huiuſmodi ſunt, conſeruationis beneficium non requirunt.

4. Argum. Præterea: Vel Deus conſeruat calorem in aqua, eademmet actione, qua ipſum vnà cum igni produxit, vel diuerſa. Non eadem, cùm prior actio re ipſa vna eademque fuerit cum actione ignis, quæ iam euanuit: non diuerſa; ſiquidem vtraque in eundem terminum fertur, videlicet in calorem. Non ergo eiuſmodi actio datur, atque adeò nec conſeruatio, cùm Deus per ſe non niſi agendo conſeruare res poſſit.

5. Argum. Poſtremò: Deus continet in ſuo eſſe materiam, & omnes formas, excepta rationali, interuentu mutuæ earum cauſſalitatis, & compoſitum per partes, è quibus coaleſcit; & omnia corpora corruptibilia ope ſuorū accidentium & proprietatum: ergo ſaltem non omnia immediatè conſeruat.

ARTICVLVS II.

ASTRVITVR AFFIRMATIVA pars quæſtionis.

Concluſio. SIt tamen concluſio omnino certa: Deum creaturas omnes in ſuo eſſe continere, ita vt citra ipſius opem nec momento poſſint conſiſtere. Hæc concluſio eſt Patrum omnium firmata conſenſu, eliciturq; è Sacris literis, vt inferiùs patebit: eandemque tuentur Scholaſticæ Theologiæ profeſſores, partim in 1. Sent. d. 37. partim in 2. diſt. 1. & 37. & D. Thomas 1. par. q. 8. art. 1. & q. 104. art. 1. & 3. cōtra Gentes, à cap. 65. Alenſis 1. par. Summæ, quæſt. 10. memb. 2. & 3 Henricus Gand. quodlib. 7. quęſt. 3. Vdalricus lib. 2. ſuæ Summæ. Probatur verò in hunc modum: Deus dicitur eſſe vbique per potentiam, præſentiam, & eſſentiam; ob id potiſſimùm, quia omnia ſibi ſubdit, quia vniuerſa intuetur, quia per omnia commeat, & ſingulorum eſſentijs intimè beneficeque illabitur: ſed hic illapſus potiſſimùm conſiſtit in conſeruando eſſe, quod rebus omnibus profundiùs ineſt, & fundamētum aliarum affectionum, quæ rebus creatis adueniunt: ſemper igitur Deus ſuſtentat res in ſuo eſſe.

1. Ratio. De hac re Magiſter in 1. d. 37. & alij Doctores ibidem.

2. Ratio. Secundò: Sicut opus artis humanæ ſupponit naturam; ita opus naturæ diuinam artem: materia namque arte factorum eſt à natura; A naturalium verò à Deo per creationem, ſed arte facta ſuffulciuntur in ſuo beneficio naturalium; domus enim ſoliditate lapidum, firmitate lignorum, coagmentatione calcis, diuturnitatem obtinet: ergo & naturalia virtute Dei in ſuo conſeruabuntur.

3. Ratio. Lege Greg. in 2. d. 35. q. 1. art. 3. Tertiò: Si res creatæ abſque influxu Dei conſiſterent, ſequeretur poſſe aliquid repugnante Dei voluntate manere: hoc autem concedere nefas eſt, cùm de diuina potentia & dignitate palàm detrahat: ergo, &c. B Maior propoſitio ex eo oſtenditur; quia nulla apparet ratio, qua Deus, ſi velit, poſſit angelum in nihilum redigere, quàm ſubtrahendo influxum, quo ei eſſe tribuit, ac ſine quo nec punctum temporis manere queat: quare ſi angelus abſque eiuſmodi influxu exiſtat, etiam Deo nolente permanebit.

4. Ratio. Quartò: Magis dependent creaturæ à Deo, quàm lumen à corpore luminoſo; cùm prima C cauſſa (vt eſt in libro de Cauſſis, propoſitione prima) plus inſeparabiliuſque influat in effecta, quàm cauſſæ ſecundæ: ſed lux, niſi conſeruetur à luminoſo, illicò interit: ergo & creaturæ ceſſante Dei concurſu in nihilum recident. Quare rectè D. Bonauentura in 1. diſt. 37. in primo principali, quæſtione prima, comparauit eſſe creaturarum in ordine ad primam cauſſam, cum figura impreſſa in aquam à ſigillo; & cum pondere, quod in aëre manu teD netur: vt enim ſublato ſigillo confeſtim figura in aqua euaneſcit, & amota manu pondus ruit; ita ſi vel momento conſeruantis Dei concurſus abeſſet à rebus creatis, confeſtim omnes ad nihilum abirent.

Sacræ paginæ teſtimonia. Iam diuina Sacræ paginæ auctoritas eandem concluſionem multis locis planè confirmat. In Epiſtola ad Romanos, cap. 11. Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ad Hebr. capite 1. Portans omnia verbo virtutis ſuæ. E Actor. 17. Nō longè eſt ab vnoquoque noſtrum: in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus. Sapientię 7. Omnibus mobilibus mobilior eſt Sapientia: attingit autem vbique propter ſuam munditiam. Et capite 11. Quomodo autem poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes, aut quomodo quod à te vocatum non eſſet, conſeruaretur?

Patrum dicta. His concinunt Patrum dicta. Ac primùm D. Dionyſij libro 10. de Diuinis nominibus; vbi ait, Deum eſſe omnipotentem ſedem, omnia F tenentem, id eſt, conſeruantem, ne in nihilum ruant. Item Diui Auguſtini, qui tùm alijs locis, tùm quarto ſuper Geneſim ad literam, capite duodecimo, hac de re luculentè diſſerit: Creatoris, inquit, potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus, cauſſa ſubſiſtendi omni creaturæ, quæ virtus ab eis, quæ creata ſunt, regendis, ſi aliquando ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret. Neque enim ſicut cùm ſtructuram ædium fabricauerit quis, abſcedit, atque

illo ceſſante atque abſcedente ſtat opus eius; A ita mundus vel ictu oculi ſtare poterit, ſi ei Deus regimen ſui ſubtraxerit. Eodem pertinet illud Diui Gregorij, homilia decimaſeptima in Ezechielem: Sic eſt intus, vt extrà ſit; ſic circundat, vt penetret; ſic præſidet, vt portet; ſic portat, vt præſideat. Et illud Diui Anſelmi in Monolog. cap. 12. Neceſſe eſt, vt ſicut nihil factum eſt niſi per creatricem præſentem eſſentiam, ita nihil vigeat, niſi per eiuſdem ſeruatricem potentiam. Idem aſſerit Diuus Damaſcenus, in B Dialogo aduerſus Manichæos. Diuus Gregorius Nazianzenus Oratione ſecunda de Theologia. Philo Iudæus in libro de Confuſione linguarum, & in libro de Congreſſu quærendæ eruditionis gratia.

Ethnici. Neque huius aſſertionis veritas Ethnicos Philoſophos latuit, vt auctor libri de Mundo, ad Alexandrum, diſertè docet: Vetus, inquit, ſermo eſt, à maioribuſque proditus inter omnes homines, vniuerſa tùm ex Deo, tùm per C Deum conſtituta fuiſſe, atque coagmentata, nullamque naturam ſatis inſtructam ad ſalutem eſſe poſſe, quæ citra Dei præſidium ſuæ ipſa demum tutelæ permiſſa ſit. Idem docuit Triſmegiſtus, tum alibi, tum in Aſclepio, aiens, mentem, id eſt, Deum, ſe ipſa ſtare conſeruatricem rerum omnium, in eaque vniuerſa viuere & ſubſiſtere. Item, Scriptor operis de Secretiori ſapientia, ſecundùm Aegyptios, libro 12. capite 19. hiſce verbis: Sicut centrum circuli D in ſeipſo eſt, lineæ autem ab eo ductæ ad ambitum, ipſeque ambitus cum punctis, in eodem centro exiſtunt: ſic quoque naturæ omnes in agente primo conſiſtunt, & ab eo conſeruantur, ab eoque pendent, id appetunt, ad idque reuocantur. Denique idem ſentit Plato in Timæo, eiuſque ſectatores, Plotinus, Iamblichus, Proclus, item Seneca in libro de Conſolatione fratris; vbi definit Deum rationem incorpoream, cauſſarum cauſſam, cuſtodientem & regentem omnia: & alij, quorum me- E minit Iuſtinus Philoſophus & martyr, in ſua Parænesi ad Gentes: & Eugubinus lib. 1. de Perenni Philoſophia, à cap. 28.

2. Concluſio. Secunda concluſio: Licet Deus res omnes conſeruet immediatè, id eſt, ſuamet actione eas attingendo; quaſdam tamen per ſe duntaxat, alias concurrentibus etiam cauſſis ſecundis, in ſuo eſſe tuetur. *Explicatio.* Pro explicatione huiuſce concluſionis ſciendum eſt, dupliciter cauſſas dici conſeruare effecta; nimirum vel F immediatè & per propriam actionem; quo pacto luminoſum conſeruat lumen, quod producit: vel mediatè, quia tantummodò per virtutem à ſe impreſſam, & in effectis relictam, ea ſuſtentat; ſicque conſeruatur ignis ab ſuo progenitore, à quo calorem, ſiccitatem, aliaſque eiuſmodi affectiones, quibus conſiſtit, in ortu accepit.

Probatur 1. pars concl. Hoc poſito aſſeruimus in prima concluſionis parte, Deum creaturas omnes immediatè conſeruare; quia licet rebus à ſui ortus primordio ea contulerit, quæ ipſarum incolumitas requirebat, eaſdem nihilominùs per ſe, intimoque illapſu conſeruat in ſuo eſſe. Quod ex eo ſanè concluditur, quia, verbi gratia, ſuperſtite calore, cæteriſque eiuſmodi ignem conſeruantibus, & eorum concurſu non impedito, poteſt Deus ignem ipſum in nihilum deducere; quod nō alia ratione præſtabit, quàm ſubtrahendo propriam ſuam actionem, qua ei eſſe tribuit. Similiterque poteſt, conſeruato igni calorem in nihilum redigere, continuando ſuæ actionis influxum erga ignem; denegando aduerſus calorem. Quare præter concurſum, quo Deus cum cauſſis ſecundis ad earum conſeruationem influit, alio etiam ſibi peculiari, quamlibet rem in ſuo eſſe detinet, & ſuſtentat, ſi res, ceſſante actione ſuæ cauſſæ ſecundæ, adhuc maneat.

Secunda pars concluſionis inde patet; quia multa ſunt, quæ nullam in natura creata cauſſam habent, cuius ope fulciantur in ſuo eſſe, ſed à Deo tanùm pendent, vt Angeli: alia verò habent, vt conſtat ex vltimo ſuperioris articuli argumento. Quæ igitur in priori cenſetur genere, ea tantummodò à Deo immediatè conſeruantur: quæ in poſteriori, tum à Deo, tum ab alijs etiam cauſis. *Probatur 2. pars concl.*

ARTICVLVS III.

ARGVMENTIS QVAE PRO negatiua parte adducta ſunt, nihil confici.

Argumenta initio quæſtionis propoſita, nihil contra ea, quæ aſſeruimus, concludunt. Ad primum reſpondendum eſt: Creaturas, vt ex dictis patet, multò magis à Deo pendere, quàm arte facta à creato artifice. Quare nihil mirum, ſi hæc, vbi ſemel abſoluta fuerunt, ſine artifice conſiſtant; creaturæ autem nec per Dei potentiam ſine diuina ope vel momento valeant. Neque hoc diuinæ potentiæ & dignitati derogat, quin eam potius commendat, in qua, vt à perenni fonte ipſius eſſe, tanta neceſſitate vniuerſa pendeant; ſimulque ipſarum creaturarum imbecillitatem & inopiam teſtatur, quæ niſi à prima cauſſa perenniter eſſe hauriant, in nihilum decident. *Solut. 1. arg.* *Creaturæ nec per Dei potentiam abſque ope diuina eſſe valent.*

Ad ſecundum: res quaſdam, vbi ſemel productæ fuere, non poſſe non eſſe, ſi creatæ naturæ vires ſpectentur, quia ſcilicet à nulla creatura deſtrui queunt: nullam tamen dari, quæ ad diuinam potentiam collata, non poſſit deſinere eſſe: ſiue enim formæ per ſe ſubſiſtentes ſint, ſiue non ſint, nullum eſſe obtinent, niſi diuini influxus beneficio, quo ſubtracto mox euaneſcent. *Solut. 2.*

Ad tertium: tendere in non eſſe, id eſt, habere ingenitam propenſionem, vt non ſint eſſe con- *Solut. 3.*

ſe contra naturam creaturarum; cùm omnes ad oppoſitum inclinentur, habeantque (vt in argumento rectè aſſumitur) inſitū deſiderium, ſeſe, quoad fieri poſſit, perpetuandi: tendere verò in non eſſe, id eſt, non ſibi ſufficere; ſed egere auxilio Dei ſuſtentantis, vt ſint: id nô eſſe contra earum naturam, ſed eam potiùs conſequi, & comitari; licet hoc peculiare habeant res corruptioni obnoxiæ, quòd ab alijs etiam in interitum vocentur. A

Quo ſenſu dicantur creaturæ tendere in nō eſſe.

Solut. 4. Ad quartum reſpondemus; eodem inſtanti, quo ignis deſinit aquam calefacere, ceſſare totam illam actionem; quæ à Deo & ab igni oriebatur. Nam cùm tota ab ijs cauſſis coniunctim dependeat, ceſſante alterius influxu, oportet eam euaneſcere. Itaq; actio, qua Deus calorem in aqua conſeruat, eſt alia noua actio, non ſucceſſiua; vt antea; ſed fixa, vtpotè in qua nec generatio noui caloris, nec intercurrentium partium fluxus inueniatur. Vnde etiam conſtat, hanc actionem non poſſe eandem eſſe cum priori. Non enim ſtabilis & ſucceſſiua actio in vnum conuenire queunt. Imò nec per diuinam potentiam ambæ inter ſe continuari poterunt; quia actio permanens, totáque ſimul exiſtens, & actio ſucceſſiua, ſunt diſtinctæ ſpecie, ac proinde in vnum continuum copulari non poſſunt. B C

Poterit tamē Deus ſe ſolo concurſum ignis calefacientis, maiorem concurſum adhibendo, ſupplere; atque ita eandem calefactionem longius protendere, & continuare: quia dependentia huius ſingularis calefactionis ab hoc ſingulari igni, non eſſentialis eſt, ſed phyſica duntaxat. Verùm hoc nihil ad propoſitam difficultatem; quæ tota erat de actione conſeruatrici caloris iam producti. D

Igitur ad argumentum danda eſt poſterior pars antecedentis, & ad eius impugnationem dicendum; actionem, qua Deus calorem in aqua conſeruat, diuerſam eſſe ab ea, qua pariter cum igni eundem calorem produxit: poſſe tamen aliquo modo vocari eandem, ratione termini, in quo conueniunt; ſicut enim in eundem numero calorē feruntur, ita eandem realitatem, non tamen eandem formalem rationem obtinent. E

De hac motuum & actionū cum ſuis terminis identitate lib. 3. huius operis.

Porrò autem, cur quædam qualitates ita ſe habeant, vt ceſſante actione agentis naturalis, eodem momento pereant, ſicuti lux; aliæ etiam in alieno ſubiecto aliquandiu perſeuerent: tradit Sanctus Thomas 1. part. quæſt. 104. articulo primo, edíſſeritque Caietanus ad eundem locum. F

Solut. 5. Ad quintum; patet ex dictis, quid reſpondendum ſit: licet enim Deus quædam entia concurrentibus etiam cauſſis ſecundis conſeruet, nihilominus vniuerſa per ſuam actionem attingendo ſuſtentat.

QVÆSTIO XI.

VTRVM CAVSSAE SECVNdæ reuera aliquid agant, an non?

ARTICVLVS I.

QVI AD NEGATIVAM PARtem deflexerint, & quibus argumentis.

VEre illud à quopiam dictum fuit, nihil tam ridiculum & abſurdum eſſe, quin aliquem Philoſophorum auctorem & defenſorem aliquando habuerit. Ecce enim in propoſita quæſtione nō defuerunt, qui aſſeuerarint res alias infra Deum nihil prorſus moliri, nullámve actionem adminiſtrare; ſed ad earum præſentiam effecta omnia, quæ ab eis oriri videntur, à Deo effici. Quod commemorat præter alios Albertus Mag. hoc in lib. tract. 2. cap. 3. D. Thomas 1. par. quæſt. 105. art. 5. & 3. contra Gentes, cap. 69. Auerroes lib. 9. Metaph. comm 7. & lib. 12. com. 18. Quin verò hanc ſententiam iampridem è ſcholis eiectam, & ſepultam, ab inferis reuocare, ac tueri velle, aut certe ad eam inclinare videntur; Aliacenſis in 4. Sent. diſt. 1. q. 1. & Gabriel diſt. 2. quæſt. 1. & 3.

A Tullio 2. lib de Diuinatione.

Opinio exiſtimantium res creatas nihil agere.

Ac quòd iſtiuſmodi aſſertio à veritate non abhorreat, hunc in modum videtur oſtendi: Deo conuenit perfectiſſimus agendi modus: ſed perfectius eſt edere effectum ſe ſolo, quàm adminiculo alterius; illud enim teſtatur, independentem virtutem cauſſæ agentis; hoc verò inopiam & imbecillitatem: igitur Deus nihil aliarum cauſſarum interuentu efficit, proindéque cauſſæ ſecundę nihil reuera agunt. Secundò idem ſtabilitur Sacræ paginæ teſtimonijs, in primis illo ex cap. 12. epiſt. 1. ad Corinth. Qui operatur omnia in omnibus: tum illo ex 2. ad Corinth. 3. Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis.

Argumenta quibus videtur comprobari.

Alteram huic cognatam opinionem ſecutus eſt Auicebron Maurorum Princeps, in tractatu de Materia & forma, quem librū Fontis appellauit, ꝙ in eo, quaſi in aliquo fonte, ſcientię vitam contineri exiſtimaret. Hic, aliique ex Arabum diſciplina Philoſophi, arbitrati ſunt, nullam penitùs à corporibus oriri actionem; ſed à ſubſtantia quadam materię expertæ, per omnia corpora commeante. Suſpicatur autem D. Thomas 1. part. quæſt 115 artic. 1 hoc placitum ex Academia fluxiſſe; quia Platonis decretum fuit, materialium rerum formas à ſubſtantijs ſeparatis, quas Ideas vocabat, deriuari, & in materiæ ſinum transfundi.

2. Opinio.

Quòd verò corpora nō agendi, ſed patiendi vim tantùm habeant, non aliunde, quàm ex ipſa corporeæ molis, quam circumferunt, imperfectione, inertia & craſſitudine oſtendere nitebantur. Conſtat enim in primis, quan-

Eius fundamentum.

ſitatem rem eſſe infinitæ notæ, nec magis actuoſam, quàm materiam: præterea eius cauſa ſubſtantias corporeas ſitu ac loco diſtingui, nec ſeſe permeare poſſe, vt intimo illapſu, qui ad agendum neceſſarius videtur, inter ſe iungantur. Quapropter ſtatuebãt neceſſariò quærendam eſſe aliam cauſam, à materia & quantitate abſolutam, quę naturalium rerum actiones virtutis ſuæ præſtantia exequatur.

ARTICVLVS II.

ERRARE EOS, QVI CAVſis ſecundis actiones adimunt.

Refutatio ſuperiorũ dogmatum. Refellitur etiã hæc opinio à Durando in 2. diſt.1. q.5.

** Vt in Top. lib.1. cap.9.*

VTriuſque tamen ſententiæ dogma perabſurdum eſt, & Philoſopho indignũ, ac meritò ſtultitiæ nomine coarguitur à S.Thoma in 2.diſt.1.quæſt 1.art.4. & ab Auerroë 9.Metaph. com.7. eius auctores debile cerebrum habuiſſe dicuntur: at * Ariſtoteles more ſuo, eos ſenſu, vel pœna indigere pronunciaſſet: aut enim ea, quæ ſenſibus obuia & conſpicua ſunt, non perceperunt, atque ita egebant ſenſu; aut cùm perciperent, negabant, ideoque ad confitendam veritatem ſupplicio compellendi erant. ¶

Negant ſenſibus conſpicua.

Negat planè hæc poſitio, ea, quæ ſenſui patent, cùm negent Solem illuminare, ignem calefacere, cæteraque id genus. Nec ſatisfacient, ſi reſpondeant, non ſe huiuſmodi actiones diffiteri; ſed aliam earum cauſſam aſſignare. Nam cùm ſenſuum iudicio & æſtimatione Sol ipſe lucem mittat, & ignis vrat; profectò ſenſum negare conuincuntur, qui abſque veriſimili argumento inficiantur, eas functiones ipſarummet rerum eſſe, in quibus deprehenduntur.

Negant communia pronunciata.

Præterea, quia ſi Sol non verè illuminat, & aqua refrigerat, ſequitur contra communem vſum loquendi, hominumq́ue iudicium, non eſſe vera ea pronunciata, quibus id eſſerimus. Nec enim, vt illa vera ſint, ſat eſt Deum Sole præſente lucem fundere, vel ad aquæ præſentiam producere frigiditatem. Nam cùm Deus præſente aqua poſſit etiam calorem gignere, non minùs aqua, quàm ignis, diceretur ſuopte ingenio calefacere. Imò & verè quis diceret, procreatum Angelum à lapide, ſi Deus ad illius præſentiam procreaſſet Angelum.

Adimunt rebus finẽ, cuius gratia exiſtunt.

Item, vt Diuus Thomas lib.3.cõtra Gentes, cap.69. diſputat, cùm vnumquodque (teſte Ariſtotele 1.Ethic. cap. 7. & 2.de Cœlo, capite 3. text.17.) ſuæ operationis gratia ſit; vtique res aliæ infra Deum, aut infra illam immaterialem ſubſtantiam Auicebronis, nihil agerent, fruſtra eſſent in mundi vniuerſitate, perperamq́; eis naturę auctor tantam potentiarum varietatem, tot organorum apparatum & diſtinctionem attribuiſſet; cùm tamen ad rationem ſapientiæ pertineat, vt nihil fruſtra ſit in operibus Sapientis.

A Præterea, cùm rerum naturalium facultates & eſſentiæ, non niſi effectis & actionibus innoteſcant, omnis earum facultas & quidditas occulto naturæ receſſu nobis abſconderetur, nec eſſet ipſarum vlla ſcientia.

Tollũt ime-dio natura-lem ſcientiã.

Adde, quòd exuberantem naturæ diuinæ bonitatem decebat, vt rebus creatis ſui ſimilitudinem, non quoad eſſe tantùm, ſed quoad operationem etiam impertiret: eratque id ipſarum rerum dignitati maximè congruens; B tum vt, quæ interitui obnoxiæ ſunt, ad ſe tuendas & conſeruandas pro ſe agerent, & quę occaſum neſciunt, cæteris proficerent: tum vt omnes partim agendo, partim patiendo, quodam quaſi vinculo colligatæ eſſent; atque ita vnitatis ordinem ſeruarent, in quo, teſte Ariſtotele libro 12.Metaphyſicæ, capite 10.text.52. vniuerſi bonum & perfectio magna ex parte conſiſtit.

Derogant diuinæ bonitati.

Ad hæc, iſtiuſmodi poſitio non ſolùm in C Naturali, ſed in Morali Philoſophia, atque etiam in Diſciplina Fidei, pernicioſi erroris labem continet. Nam cùm id, quod tantùm recipit, non verò elicit actiones, haudquaquam liberè agat; fit proinde, vt omnis arbitrij noſtri libertas, atque adeò omnis ratio virtutis & vitij, meriti & demeriti funditùs tollatur, imò vt Deus auctor peccati ſit, ſi ab eo ſolùm tum cæteræ, tum vitioſæ quoque actiones proficiſcantur. Quo nihil abſurdius, & à pietate veritateq́ue alienius.

Errãt in morali Philoſophia & ſacra Scriptura.

D Poſtremò, eundem errorem diuinarum Literarum teſtimonia conuincunt. In primis illud ex capite 1.Geneſ. Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum, facientem fructum: & illud apud Lucam, capite 21. Videte ficulneam, & omnes arbores, cùm producunt ex ſe fructum: & apud Marcum, capite 4. Vltrò terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam. Quæ verba ipſis E rebus creatis perſpicuè actiones tribuunt. Id quod etiam Patres multis in locis teſtantur, & docent. Lege D.Auguſtinum libro 7. de Ciuitate Dei, capite 30. D.Damaſcenum libro 3. Fidei orthodoxæ, capite 15. D.Anſelmum libro de Concordia præſcientiæ, & liberi arbitrij. D. Baſilium homilia 9.Hexameron, vbi naturam comparat ſphæræ, ſeu globo, manu dimiſſo in decliuem locum: quod, vt hic per ſe fluit, donec in planiciem euadat; ſic natura diuino excitata imperio, generationum & corruptio- F num circuitus proprio motu ad finem vſque mundi adminiſtrat.

Refelluntur Sacræ paginæ teſtimonijs.

Et Patrum

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTORVM, quæ in diuerſam partem adducta ſunt.

ARgumenta verò primi articuli facilè ſoluuntur. Ad primum reſpondetur: Conuenire

nire Deo perfectiſſimum agendi modum; ſed A ſiue non in eo conſiſtere, vt Deus non admittat conſortium aliarum cauſarum efficiẽtium: cùm eas non admittat, quòd ab illis dependeat, vel quòd abſque earum ope ſe ſolo eadem effecta producere non poſſit; ſed vt ipſis eam dignitatem impertiat: quæ agendi ratio nullum arguit potentię defectum, aut imbecillitatem. Itaque conceſſa maiori propoſitione, explicari debet minor: Si enim contendat, abſolutè ac ſimpliciter maioris eſſe perfectionis, B edere effectum ſe ſolo; neganda eſt, ob cauſam proximè adductam: ſi autem velit, maiorem perfectionem argui, quòd agens operetur ſe ſolo, quàm ſimul cum alio, cuius ope & adminiculo egeat; concedenda eſt: ſed hic agendi modus in Deum non cadit.

Quod ad Sacræ paginæ loca ſpectat, nõ inficiatur D. Paulus, cauſas ſecundas ſuam habere efficientiam; ſed docet eas abſque diuino concurſu & auxilio nihil valere. Præterea lo- C quitur inibi de ſolis Gratiæ operibus, quæ peculiari ratione ad Deum, vt ad principem cauſam referri debent.

Ratio autem pro Auicenbronis ſententia nullam habet difficultatem. Vera ſunt ea, quæ de quantitate obijcit, imperfectam eſſe, inertem, nullius actiuitatis. At non à quantitate, ſed aliunde habent corpora agendi vim; nimirum à ſuis formis, tam ſubſtantialibus, quàm accidentarijs. Nec earum efficientiam inhibet D quantitas, quin potius eam pro ſua portione adiuuat; ſiquidem ignis, quò maior, poſita æquali caloris intenſione, longiùs calefacit; & gleba terræ, quò vaſtior, pari ſingularum partium grauitatis intenſione, celeriùs deſcendit. Eſt etiam quantitas non mediocri adiumento, dum materiam ad formarum ſubſtantialium introductionem præparat, dum materialia accidentia ſuſtinet, dum eius interuentu fit mutuus agentis & patientis contactus; quæ E vna eſt è conditionibus ad corpoream actionem requiſitis. Nam ille agentis illapſus, quo patientis ſubſtantia penetretur, fictitius eſt, minimeq́ue phyſicis cauſſis ad agendum neceſſarius: ſat enim eſt, corpus eſſe attiguum ei, in quod proximè & immediatè agit. Nec audiendi ſunt Democritici, inanium & inſectilium partium inuentores, qui opinati ſunt, non poſſe inter duo corpora actionem eſſe, niſi ab agente exiliant atomi, id eſt, minutiſſima corpuſcula ſectionis expertia, ſeq́ue in rei pa- F tientis vacuitatem inſinuent. Quod placitum confutat Ariſtoteles libro primo de Ortu & interitu, capite octauo, tex. 57. quia ſi ita res ſe haberet, non poſſet corpus ſe toto pati: ſiquidem (eſto vacuum daretur, quod tamen nõ datur) totum corpus, etiam eorum confeſſione, haudquaquam inane eſt. Deinde, quia oportet vim & quantitatem corporis agentis, ſemper lāngueſcere, & diminui atomorum effluxu; quod experientiæ aduerſatur. Lege contra hanc ſententiam differentem D. Thomam 1. part. quæſt. 115. artic. 1.

Hæc de re D. Tho. 3. contra Gentes, cap. 69.

QVÆSTIO XII.

VTRVM DEVS CVM CAVSSIS ſecundis ad quamlibet earum actionem eliciendam actu concurrat?

ARTICVLVS I.

NEGATIVAE PARTIS ASSERtores, eorumq́; argumenta.

DVrandus in 2. diſt. 1. quæſt. 5. & diſt. 37. q. 1 alijq́ue nonnulli (quos referunt Henricus Gandauenſis quodlib. 14. quæſt. 1. Mag. Albertus in 2. diſt. 37. art. 1. Vdalricus in ſua Summa, lib. 2.) in eam venére ſententiam, vt dixerint, ſolùm cauſſas ſecundas per ſe effecta ſua producere, neq; aliter cum ipſis Deum ad ea concurrere, quàm illud eſſe, & agendi vim, quam eis initio præſtiterat, conſeruandō: videturq́; id hiſce argumentis comprobari.

Cauſſa prima (vt eſt commune Philoſophantium proloquium) operatur medijs cauſſis ſecundis: ergo non quamlibet earum actionem vnà cum ipſis immediatè effert. Probatur conſequutio; quia agere immediatè, eſt agere ſine medio: quare repugnat, Deũ agere medijs cauſſis ſecundis, & earum actiones immediatè attingere. *1. Argum.*

Secundò: Potuit Deus rebus à ſe creatis tribuere, vt ſine ipſius concurſu agerent, cùm id nullam inuoluat contradictionem; imò cùm ſupra naturæ facultatem nõ ſit, vt vnaquæque res ſuum effectum ſe ſola edat; ſol aurum, leonem leo, cæteraque ſimiliter: igitur credibile eſt, Deum hanc eis facultatem, atq; honorem impertijſſe. Neque obſtat, quòd Deus in diuinis Literis, vt Eſaiæ 26. dicitur omnia opera noſtra in nobis operari: ſolet enim interdum vni rei alterius actio attribui; vt cauſſæ, quæ effectum produxit, operatio ipſius effectus, propterea quòd illa huic formam rationemq́ue agendi contulerit. *2. Argum.*

Tertiò: Si Deus ad quamlibet rei creatæ operationem ſimul etiam agendo concurreret, vel eſſet vna eademq́ue Dei & creaturæ actio, vel diuerſa: horum neutrum dici poteſt: ergo neque illud. Probatur aſſumptio. Ac primùm, quod non ſit eadem actio. Nam ordo agentium reſpondet ordini finium: quapropter vt eiuſdem actionis non poſſunt eſſe duo fines proximi & perfecti; ita nec duæ effectrices cauſſæ, niſi cùm ambæ partiatim concurrunt, & vtraq; alterius ſupplet defectum, veluti cùm duo homines idem pondus ferunt: vel cùm agentibus eadem numero virtus competit, vt tribus perſonis diuinis eadem ſingularis *3. Argum.*

facultas ad creandum, à quibus proinde vna eademque creandi actio exoritur: quod tamen in re propoſita locum nõ habet, cùm in Deum neque indigentia, aut defectus vllus poſſit cadere, nec illi & rebus creatis eadem numero virtus conueniat.

Vnam tandemque eſſe Dei & creaturæ actionem.

At quòd operatio Dei & creaturæ non ſint actiones diuerſæ, probatur: tum quia actio capit diſtinctionem à termino, proindeq; vbi vnus & idem fuerit terminus, vna tantùm erit actio; tum vel quia actio diuina priùs attingit effectum, quàm actio cauſſæ ſecundæ, vel ſimul. Si priùs, aut ergo producit totum effectum, priùs quàm cauſſa ſecunda, aut partem: ſi totum, ergo cauſſa ſecunda nihil agit: ſi partem, igitur partẽ aliam producit cauſſa ſecunda, non concurrente Deo; quod eſſe non poteſt, ſi nihil ſit à cauſſa ſecunda, quod non etiam immediatè à Deo efficiatur. Si verò actio Dei cum actione cauſſæ ſecundæ ſimul attingit effectum, vtique altera eiuſmodi actionum ſuperuacanea erit, cùm vna tantùm ſatis ſit. Quare dum cauſſa ſecunda operatur, præter ſimplicem eius operationem, nulla Dei actio admittenda eſt.

4. Argum.

Quartò: Si cauſſæ ſecundæ non agerent, niſi actu concurrente prima, ſequeretur primam cauſſam operari per ſecundas, vt per inferiores, ſibique ſubiectas, atque ita cauſſas ſecundas eſſe inſtrumẽta primæ cauſſæ. At re vera non eſſe, bifariam oſtenditur; quia inſtrumenta nõ ſolent eſſe ſecundùm ſpeciem ſimilia effectis, vt aſciæ ſtatua, aut characteres calamo: ſecundarum verò rerum effecta frequenter cauſſas ſuas ſpecifica ſimilitudine referunt, vt hominem homo, ignis ignem. Deinde, quia inſtrumenta ſeparata, vt actiones ſuas edant, priùs à cauſſa principali accipiunt præuium quendam influxum, ab ipſarum operatione diſtinctum: verbi gratiâ, arcus antequam ſagittam vibret, impulſum à iaculatore recipit, qui ab actu ipſo vibrandi ſagittam realiter differat: at cauſſæ ſecundæ, præſertim naturales, vt phyſicas actiones adminiſtrent, nullum eiuſmodi influxum accipere tunc videntur; nec enim aut quidnam ille ſit, aut quorſum detur, aſſignari poteſt.

ARTICVLVS II.

VERAE SENTENTIAE explicatio.

Concluſio.

Aſſerendum tamen eſt; Deum cum cauſſis ſecundis ad quamlibet earum actionem eliciendam actu concurrere. Quę aſſertio nõ ſolùm Philoſophiæ principijs, ſed diuinarum etiam Literarum doctrinæ ita conſentanea eſt, vt oppoſitũ, aut minimè tutum, aut erroneum ſit. Eam igitur communi aſſenſu tradunt ſcho-

Eius aſſertores.

laſticæ Theologiæ profeſſores: D. Thom. 1. par. A quæſt. 105. artic. 5. D. Bonauentura in 1. diſt. 45. quæſt. 2. & in 2. diſt. 37. q. 1. Gregorius Arim. in 2. diſt. 35. quæſt. 1. art. 1. Albertus Mag. in diſt. 35. art. 7. Alenſis 1. par. quæſt. 9. memb. 2. Heruæus tract. de Aeternitate mundi, q. 1. Capreolus in 4. diſt. 12. quæſt. 1. artic. 3. vbi etiam ait, noſtram hanc poſitionẽ non niſi ab homine Maniehæo negari poſſe.

Nec minori conſenſu nobis adſtipulatur auctoritas Patrum: vt Anſelmi in libro de Con- B cordia prædeſtinationis & præſcientiæ: Gregorij Magni lib. 6. Moral. cap. 8. Nyſſeni lib. 8. ſuæ Philoſophiæ: Nazianzeni oratione 2. de Theologia: Auguſtini lib. 3. de Trinit. cap. 3. & lib. 5. Gen. ad lit. cap. 20. vbi ita ſcripſit: Mouet Deus occulta potentia vniuerſam creaturam ſuam, eoq; motu illa verſata, dum Angeli iuſſa perficiunt, dum circumeunt ſidera, dum alternant venti, dum abyſſus aquarum lapſibus agitatur, dum vireta pullulant, ſuaque ſemina euol- C uunt, dum animantia gignuntur, dum iniqui iuſtos exercere permittuntur, explicat ſecula, quæ illi, cùm primùm condita ſunt, tanquam implicita indiderat, quæ tamen in ſuos curſus non explicarentur, ſi ea ille, qui condidit, prouido motu adminiſtrare ceſſaret. Hæc D. Auguſtinus: quo progreſſu, vti vides, à cœleſti globo ad terreſtrem deſcendens, omnes omnium mundi partium actiones cõcurſu diuino ſubdidit; vt eorum impietatem reijceret, qui tan- D tùm ei ſubijciebant, quę ſupra huius craſſi concretique aëris regionem fiunt; non autem quę in inferiori mundo, cuius facies perpetuò variatur: aduerſus quos eodem loco, ac proximis capitibus latè diſputat.

Idem aſſerit Philo in lib. de Incorruptibil. mun. & Triſmegiſtus in Oratore.

Impietas quorundam, quos D. Auguſtinus arguit.

Porrò autem noſtra concluſio eiſdem fermè rationibus comprobatur, quibus ſuprà oſtendimus, neceſſarium eſſe perennen Dei influxum ad res in ſuo eſſe tuendas: ſed confirmari etiam ampliùs poteſt in hunc modum. In E agentibus per ſe & eſſentialiter ſubordinatis (vt lib. 2. Metaphyſicæ, cap. 2. text. 5. alijsque in locis affirmat Ariſtoteles) inferius nõ cauſſat, niſi dependenter à ſuperiori, ita vt ſuperius ſimul concurrat ad ipſum cauſſandi actum; imò (ſicuti idem 8. huius operis, cap. 5. tex. 41. & auctor libri de Cauſſis, propoſ. 1. docent) cauſſa prior plus & efficacius mouet, quam poſteriòr: ſed Deus eſt ſuprema & prima cauſſa, cui eſſentialiter ac per ſe ſubordinari oportet omnia agentia creata. Igitur nullum agens infra F Deum aliquam edere poteſt actionem, quin Deus proximè in eam influat.

Contextus cauſſarum eſſentialiter ſubordinatarum.

Secundò, idem ſuadetur; quia niſi Deus hoc modo concurreret cum cauſſis ſecundis, nequiret earum naturales actiones impedire, niſi obijciendo contraria: quod tamen & diuinæ potentiæ derogat, & aliter factum eſſe innuitur, Sapientiæ cap. 11. vbi diuinæ literæ narrant, Babylonicæ fornacis ignem ſuaui Dei diſpoſitione propriæ virtutis oblitum fuiſſe, ne combureret.

Tertiò

Tertiò: Quia non minùs requiritur ad vnamquamque rem producendam, quàm ad eam tuendam & conſeruandam. Quare ſi effecta cauſarum ſecũdarum (vt fuit a nobis ſuperiùs demõſtratum) ſine influxu Dei ea proximè tueri, nec momento cõſiſtere queunt, certè nec produci ſine eodem influxu poterunt. Ad extremum, idem nos Sacra pagina docet, vt illud in libro Iob, cap.10. Manus tuæ fecerunt me, & Plaſmauerunt me totum in circuitu: & in Pſalm.146. Qui producit in montibus fœnum: & Ioan.1. Omnia per ipſum facta ſunt: & Act.17. In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Deniq; paſſim diuinæ literæ actiones cauſarum ſecundarum Deo aſſcribunt, vt nimirum intelligamus, eas non ſolùm à Deo vnà cum cauſſis ſecundis proficiſci, ſed ad ipſum, vt ad principem cauſſam eas attingẽtem, eſſe referendas.

Corroboratur cõcluſio teſtim. Sacræ pag.

ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR PRIMI *articuli argumentis*

Dluamus nunc argumenta, quibus oppoſitum eius cõclutionis, quam circulo proximo ſtatuimus, probari videbatur.

Solut.1. Quo ſenſu dicatur De⁹ agere medijs cauſſis ſecundis.

Ad primum, conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio, & ad eius confirmationem reſpõdendum; eatenus dici Deum agere medijs cauſis ſecundis, quatenus vnà cum illis operatur. Quod tamen non impedit, quominùs ipſe & omnibus agentibus intimè præſens ſit, & eorum actiones atque effecta immediatè attingat. Itaque inficiandum eſt, agere immediate eſſe agere abſque medio iſtiuſmodi, hoc eſt, non adhibẽdo ad operationis conſortium aliud agens.

Solut.2.

Cur creaturæ abſq; Dei concurſu agere non poſſint.

Ad ſecundum reſpondẽdum eſt, nulli creaturæ communicari potuiſſe, vt ſine concurſu primæ cauſſæ ageret: quemadmodum nec concedi potuit, vt abſque illo permaneret. Eſſet enim, ac non eſſet creatura: eſſet, quia ita ponitur: non eſſet, quia res creatæ ex natura ſua, etiam quoad operationem, habent ordinem eſſentialis dependentiæ à primæva cauſſa totius eſſe, cuius participata ſimilitudo ſunt. Atque vt D.Thomas in quæſt. de potent. quæſt.3. artic.7. ait, quemadmodum inſtrumento artis, vt ſecuri, tribui nequit, vt abſque fabri motione per ſe, atque ex ſuamet forma, artis opera moliatur: ita neque agenti creato, quod velut inſtrumentum diuinæ artis eſt, donari potuit, vt abſque ſummi artificis influxu actionem ederet. Quòd verò obijcitur, effecta cauſſarum ſecundarum non excedere earum vim, fatendum id quidem eſt, modò ponatur concurſus primi agentis. Quòd item aiunt, interdum rei, quæ cauſam produxit, effectum cauſæ attribui, ita ſanè res habet: ſed enim Deo non ſolùm ob id aſſcribenda ſunt effecta cauſſarum ſecundarum, ſed quia ipſe eorum productionem neceſſariò attingit, ob rationes antè explicatas.

Solut 3. Dei et cauſſæ ſecundæ eadem actio.

Ad tertium dicendum; vnam eandemq; eſſe actionem Dei & cauſæ ſecundæ, & ad huius impugnationem reſpondendum: quamuis vna actio nequeat habere plures fines internos perfectos, quia huiuſmodi finis eſt idem cum forma, quæ acquiritur; poſſe tamen habere plures externos totales, etiam non ſubordinatos. Idem namq; opus in gratiam duorum amicorum effici poteſt, ita vt non minùs ob alterum tantùm, quàm propter vtrunque ſimul fiat (in quo ſimilitudo inter finem & efficiens locum non habet) multò autem notius eſt, poſſe eandem actionem plures habere fines ſubordinatos, quorum ſcilicet vnus ad alterum referatur, vt cùm quis ob pecuniam, vt huius interuentu honores obtineat, literis nauat operam. Atq; ita ex analogia finium neutiquam concluditur, non poſſe vnam actionem elici à duplici cauſſa principali, & perfecta immediatè operante, ſi vna alteri ſubordinata ſit; quo pacto ſe habent cauſſa prima & ſecunda. Licet enim vtraq; in ſuo genere perfectionem habeat; prima quidem ſecundum rationem vniuerſalis concurſus, ſecunda ſimiliter in ſuo gradu & ordine ſecundum rationem concurſus particularis: nihilominùs ſecunda primæ ſubijcitur ac ſubordinatur. Quæ ſubiectio efficit, vt ambæ quaſi vnius agentis vim obtineant. Namque, vt Caietanus 1.par. quæſt.52. art.2. rectè ait, eæ duntaxat cauſſæ partiales cenſentur, quæ in eodem cauſſæ genere, eodemque ordine ad vnam illius generis cauſſam integrandam confluunt, ita vt neutra pendeat ab altera in agendo; vt cum duo homines lapidem vehunt: hoc autem modo non concurrunt Deus & cauſſæ ſecundæ, vt ex dictis patet.

Cauſſa prima & ſecunda in ſuo oratione perfecta.

Cauſſæ partiales quæ.

Quo ſenſu Deus & cauſſæ ſecundæ poſſint ſimul dici cauſſæ integræ, & partiales. Conſule Gregor. in 2. d. 35. q.1. art.3.

Poterunt tamen Deus & ignis, verbi cauſſa, cùm ad producendum calorem concurrunt, dici ſimul in quodam ſenſu, & integræ & partiales cauſſæ. Integræ, tum ob rationem antè explicatam; tum quia quælibet totum calorem gignit. Non enim inter ſe caloris gradus partiuntur, vt illa hos, hæc illos producat: ſed vnaquæque totum efficit calorem. Partiales, quatenus nec ſecunda ſine prima, nec prima ſine ſecunda, eo præciſè influxu, quem tunc adhibet, eiuſmodi calorem produceret. Licet enim Deus eundem et calorem, quem ſimul cum igni profert, ſe ſolo poſſit efficere: non tamen eum efficere valet eo tantum concurſu, quem dum cum igni operatur, exhibere ſolet; ſed alio efficaciori, qui ignis influxũ ſuppleat & compenſet: quicquid in contrariam partem ſcripſerint quidam è ſchola Nominalium; & Antonius Cordubenſis lib.1 quæſt. Theologicarum quæſt.55. dub.4.

Pro explicatione quarti argumenti ſciendum eſt; Platonicum dogma fuiſſe, cauſſas

ſecundas propriè ac ſimpliciter cauſſas non eſſe, ſed inſtrumenta primæ cauſſæ duntaxat; vt legere eſt apud D. Damaſcenum in ſua Philoſophia cap. 9. vbi hac in re veteri Academiæ ſuffragatur: item apud Simplicium hoc in lib. ad text. 29. Ficinum libro 2. de Immortalitate Animorum, cap. 11. & Beſſarionem, lib. 6. contra Calumniatorem Platonis, cap. 2. At Peripatetici cauſſas ſecundas, vt par eſt, abſolutè & propriè cauſas vocant: quia licet à cauſſa prima dependeant (quod Platonicis, vt eis cauſſarum nomen non abſolutè concederent, perſuaſit) in ſuo tamen genere perfectam cauſſalitatem obtinent.

Dubitatio. Si quis autem roget, num ſimul & cauſſæ ſimpliciter, & inſtrumenta Dei, non coniuncta, cuiuſmodi eſt calor reſpectu ignis, ſed ſeparata, dici queant? *Reſponſio.* Reſpondemus, quod iam alibi diximus; poſſe quidem eas appellari aliquo modo inſtrumenta, quatenus earum interuentu Deus agit: cæterùm ſi inſtrumentum propriè ſumatur, inſtrumenta non eſſe, vt rationes in argumento adductæ concludunt. *Solut. 4. arg.* Itaque negandum eſt, vt cauſſæ ſecundæ inſtrumenta primæ dicantur, ſat eſſe, hanc per illas, vt per inferiores, ſibique ſubiectas agere. Si cui tamen placuerit, cauſſas ſecundas inſtrumenta primæ abſolutè vocare; is argumento cōcedat quod aſſumit, & ad eius impugnationem dicat, eas conditiones, quæ inibi exprimuntur, non in omnibus, ſed in vulgaribus artium inſtrumentis, & in iis, quæ particularibus cauſſis obſeruiunt, reperiri. Verùm quia ſecunda huiuſce argumēti pars difficultatem quandam attingit, de motu cauſſarum ſecundarum à primo agente; ea de re ſeparatim à nobis quæſtio inſtituetur.

QVÆSTIO XIII.

VTRVMNE DEVS ALIQVA *præuia motione cauſſas ſecundas ad agendum excitet.*

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA AF- *firmatiuam partem aſtruere videantur.*

Circa modum, quo Deus cum cauſſis ſecundis ad earum operationes & effecta concurrit, diſcutienda ſe offert celebris opinio D. *Sententia D. Thom. & aliorum.* Thom. 1 p. qu. 105. & in prima ſecundæ qu. 109. art. 1. & quæſt. 3. de potentia art. 7. eiuſq; ſectatorum, Capreoli in 2. diſt. 1. q. 2. Ferrarienſis 3. contra gent capite 70. & aliorum, exiſtimantium omnes cauſſas ſecundas, antequam operentur, accipere à Deo influxum quendam & motum, qui ſit quaſi eſſe intentionale virtutis diuinæ, quo ad promendas actiones ex- A citentur; eo modo, quo artium inſtrumenta, vt dolabra & ſecuris, præuiam motionem a fabro accipiunt, cùm ad opus conficiendum applicantur. Namque eſto dolabra præacuta ſit, & ad expoliendum lignum idonea, haudquaquam tamen id expoliet, niſi artificis impulſu motuq; cieatur.

Habet autem inprimis hæc ſententia pro ſe commune illud Peripateticæ ſcholæ effatum; quod etiam inculcat D. Auguſt. 8. de Geneſ. ad B lit cap. 20. & 5. de Ciuit. Dei, cap. 9. ſcilicet, proprium eſſe primi ſupremiq; motoris, mouere *Philoſophicū axioma.* non motum; ſicuti & primi alterantis, id eſt, cœli, alterare, cùm ipſum non alteretur. Si enim ita ſit, conſequens erit, vt cæteræ cauſſæ non moueant, niſi moueantur; quod etiam diſertis verbis affirmat Ariſtot. 7. huius operis lib. cap. 1. & lib. 8. cap. 5. At ſi cauſſæ ſecundæ non mouent, niſi motæ; ſanè oportet eas, antequam aliquid moliantur, præuio illo influ- C xu concitari.

Item: Cauſſa prima non ſolùm eſt prima in eſſendo, ſed etiam in operando, atq; ita priùs natura agit, quàm cauſſæ ſecundæ: hæc autem naturæ anteceſſio nō cernitur in concurſu diuino circa ipſam actionem cauſſarum ſecundarum, cùm eiuſmodi actio tota ſit à Deo & à cauſſis ſecūdis, nec vlla eius pars priùs à Deo, quàm à cauſſis ſecundis attingatur. Oportet igitur aliam dari actionem à Deo, vt ab inte- D gra cauſſa, priùs natura elicitam; nempe eam, qua agentia ſecundaria ab ipſo excitentur & moueantur.

Præterea: Cauſſa ſecunda, cùm operatur, *Cauſſa ſecunda, dum operatur, magis perficitur.* communi Philoſophorum aſſenſu dicitur maiorem acquirere perfectionem, quàm cùm in otio eſt: hæc autem perfectio non conſiſtit in ipſa actione, quam edit: quia calefactio ignis, verbi gratia, cæteræque actiones tranſeuntes, non ſunt in agēte, ſed in re quæ patitur, vt ſuo E loco planum fiet. Aliquid ergo in ſe recipit cauſſa ſecunda dum agit, quod eam perficiat: hoc autem non videtur eſſe aliud, quàm influxus ille, quo in actu primo conſtituitur, expeditur q; ad eliciendam actionem. Quare non videtur negandum, dari prædictum influxum.

ARTICVLVS II.

F CONFVTATIO SVPERIORIS *ſententiæ, & argumentorum, quibus nitebatur, diſſolutio.*

Hæc tamen ſententia non videtur probanda: inprimis quia abſq; neceſſitate res multiplicat. *1. Ratio.* Vt enim, verbi cauſſa, ignis calorem producat, ſuppoſita naturali eius vi, & idoneo ſubiecto ad recipiendum calorem, aliiſque vulgatis circūſtantiis, fictitium eſt ac ſuperfluum, quicquid ampliùs de nouo ex parte Dei deſideratur, præter concurſum in actionem & calorem,

lorem,qui producitur. Nec vlla probabilis ra- A
tio affertur, cur iſtiuſmodi influxus, vnà cum influxu ignis non ſatis ſit ad producendum calorem; præſertim cùm illud, quod vocant eſſe intentionale diuinæ virtutis, & præuio illo motu induci inquiunt, neceſſariò ſit quidpiā creatum, nec videatur poſſe eſſe aliud, quàm qualitas, quæ non minùs, quàm ignis, indigebit alio concurſu ad operandum; ſicque dabitur progreſſus in infinitum.

2. Ratio.

Secundò: quia ſi res creatæ nihil omnino B
abſque præuia illa excitatione moliri queunt, ſequitur excitari inuitariq; à Deo voluntatem, etiam ad actus vitioſos, quod nemo dicat. Plura ad hanc opinionem refellendam argumenta habes apud Ludouicum Molinam, in ſua Concordia quæſt.14.art.13. diſputat.26.

Occurritur aduerſariorum rationibus.

Iis, quæ in aduerſam partem adducta ſunt, non erit difficile reſpondere. Nam quod afferunt de artium inſtrumentis, vt de ſecuri, quæ ſine præuio impulſu haudquaquam artificio- C
ſam ſectionē edit, ita eſt: ſed non eodem modo ſe habent alia agentia, quæ vel ſibi propriā innatamq; virtutem ad operandum obtinent, vt ignis; vel ſunt ipſa agendi virtus, vt calor. Hæc enim aduentitio illo motu, quo ad exequendam actionem applicētur, non indigent; vti ſuperiùs declaratum fuit.

Quo ſenſu dicatur pronuntiatum primi mouentis, mouere non motum.

Illud autem Peripateticæ diſciplinæ proloquium, quo Thomiſtæ maximè innituntur, ſic interpretandum eſt, vt proprium ſit ſupremi D
motoris, mouere non motum, hoc eſt agere independenter ab altiori cauſa. Quo item ſenſu cauſſæ ſecundæ non mouent niſi motæ, hoc eſt, niſi dependenter à primo agente, quod vnà cum ipſis operatur.

Quod de prioritate diuini concurſus obijciunt, parum habet momenti. Nullo pacto concedendum eſt, Deum priùs naturā agere, ratione alicuius prioris concurſus, quem directò immittat in cauſſam agentem, vt eam cor- E
roboret, & ad operandum excitet; cùm is non detur. Nec etiam ratione illius, quo actionem & effectum cauſſæ ſecundæ immediatè attingit, quaſi aut totum, aut aliquam eius partem per ſe priùs producat abſque conſortio cauſſæ ſecundæ. Fatendum tamen eſt, Deum ſecundum iſtiuſmodi influxum priùs agere, duplici conſideratione. Vna eſt, qua priora natura dicuntur, quæ perfectiora ſunt, quo pacto ſe habet diuinus concurſus, qui cauſſarum F
ſecundarum concurſu multò eſt excellentior. Altera eſt, qua priora vocamus ea, à quibus non retrò commeat conſecutio. Nec enim, ſi detur concurſus diuinus abſolutè, ſequitur dari concurſum ignis; etſi contrà ex eo, quòd detur concurſus ignis, rectè colligatur dari diuinum concurſum. Ad harum verò prioritatum rationem non opus eſt, totum cauſſarum ſecundarum effectum, aut aliquam eius partem, priùs à Deo, quàm à cauſis ſecundis produci, vt planum eſt.

Traditur hæc à Scot. in 1.d.36 & Caiet. 1.par. q 8 art.1. De hac excellentia D. Th. in 1.d.1.q.1. art. 4. Auerroes ſuper 1. & 4. propoſit. li. de cauſis.

Quod vltimo loco obiectum fuit, ita diluet. Non dicuntur agentia naturalia, dum agunt, nouam acquirere perfectionem, qua tunc conſtituantur in actu primo; in hoc enim ſunt per formas iam antè ſibi inditas, quarum interuentu agunt. Dici tamen poſſunt denuò perfici merito actionum, quas edunt; idq; dupliciter: vel perfectione intrinſeca, id eſt, ipſis inhærente, cùm agunt per immanentem actionem; vel extrinſeca, cùm per tranſeuntem. Nam quòd etiam actio tranſiens ſit perfectio agentis creati, ex eo patet, quia maximum eſt creaturarum ornamentum, primam cauſſam imitari, quod præſtant, dum agendo ſeſe alijs communicāt: adeò vt D. Dionyſius 3. cæleſtis hierarchiæ dicat, omnium diuiniſſimum eſſe, Dei cooperatorem fieri. In quam ſententiam lege, quæ tradit S.Thom. lib 3.contra gent.cap.19. & Auerroes 12.Metaph.comm.36.

An actio tranſiens ſit perfectio agentis, diſputat Capr. in 4.d.49.q.1. art.3. Card. 1.p.qu.44. art.4. Ferr. 2 cont.gent. cap.9.

QVÆSTIO XIV.

VTRVM DEVS IMMEDIAtione virtutis & ſuppoſiti, cum omni agente creato operetur.

ARTICVLVS I.

QVID SIT AGERE IMMEdiatione virtutis, & ſuppoſiti.

VT propoſitam dubitationem expediamus, ſciendum eſt, quemadmodum in quolibet agente duo cernuntur, nimirum virtus, per quam operatur, vt in igni calor & res ipſa, quæ principaliter denominatur agere; vt ignis: ita, quod ad præſentem attinet diſputationem, bifariam dici agens immediatè agere: vno modo, immediatione virtutis; altero immediatione ſuppoſiti, id enim eſt quod principaliter, & vt quod, operari dicitur. Illud agit immediatè immediatione virtutis, quod agit per virtutem non aliunde ſibi communicatam, ſiue patiens immediatum ſit agenti, ſiue ab eo diſtet. Exemplum prioris immediationis ſecundum virtutem cernere eſt in igni, cùm per ingenitum ſibique proprium calorem aquam àttiguam excalfacit: Poſterioris in ſole, cùm, lumine per intermedia corpora traiecto, terram illuminet.

In quolibet agente duo inſunt.

Actio immediata immediatione virtutis.

Agere mediatè mediatione virtutis, eſt per virtutem ſibi commodatam operari, ſiue item patiens diſtet ab agente, vt cùm orbis lunæ lumen ſibi à ſole immiſſum in aërem iaculatur; ſiue non diſtet, vt cùm idem orbis prædictum iubar in ſphæram ignis demittit.

Virtutis mediatio.

Quod ad rationem ſuppoſiti attinet, id agit immediatè immediatione ſuppoſiti, inter quod & ipſum effectum, ſiue rem patientem, nullum aliud ſuppoſitum, hoc eſt, ſingulare

Actio immediata immediatione ſuppoſitu.

per ſe ſubſiſtens, interiectum eſt; quo pacto aqua manum, quam abluit, refrigerat.

Mediata mediatione ſuppoſiti.

Id agit mediatè meditatione ſuppoſiti, inter quod & effectum, ſiue rem quæ patitur, aliud cadit ſuppoſitum, vt inter fabrum & ſtatuam, ſecuris.

ARTICVLVS II.

DEVM VTROQVE MODO immediatè operari.

Concluſio. Lege D Th. 1. ſent. d 37 q. 1 art 1. & 3. cõtr. gent. ca. 68.

His animaduerſis, reſpõdemus; Deum cum quouis agente creato operari immediatè immediatione virtutis & ſuppoſiti. Quæ aſſertio quoad priorem partem ex eo conſtat; quia virtus diuina non eſt aliunde communicata, quin potiùs omnis rei creatæ virtus à Deo effluxit, atque eo pacto eſt virtus creaturæ, vt Dei quoque virtus ſit. Vnde intelliges, nullam rem creatam, ſi cum Deo comparetur, agere poſſe immediatione virtutis; quamuis, ſi vna cum altera conferatur, poſſit. Poſterior pars cõcluſionis liquet ex eo; quia inter Deum & effectum rei creatæ, ſiue rem quæ patitur, non eſt intermedium aliquod ſuppoſitum, cùm tam Deus quàm ignis verbi cauſſa, dum calorem producunt, ſecundùm ſuam ſubſtantiam immediata ſint manui, quæ calefit, eumq; ipſam caloris productionem immediatè attingant, vt ex iis, quæ à nobis ſuperiùs diſputata ſunt, planum eſt.

Quorundã opinio.

Nonnulli tamen, è quorum numero eſt Ferrarienſis ad cap. 70. lib. 3. contra gent. contendunt, vt aliquid cenſeatur agere immediatione ſuppoſiti, requiri præterea, vt per aliud ſuppoſitum non agat; nec ſufficere, immediatè ſecundùm ſubſtantiã attingere effectum, & rem quæ patitur. Negant igitur, Deum dum vnà cum ſubſtantiis creatis operatur, agere immediatè immediatione ſuppoſiti. Verùm, etſi

Improbatio.

non multùm referat, quo quiſq; modo loquatur, ſi de re conſtet; nos tamen priorem explicandi rationem, quæ vſurpatior eſt, amplectimur. Nec quod obiiciunt, momentum habet, videlicet ſi dicamus, Deum omnia effecta cauſſarum ſecundarum operari immediatione ſuppoſiti, ſequi tolli ordinẽ cauſſandi inter Deum & ſuppoſita creata; eò quòd non videatur ſeruari ordo cauſſandi inter ea, quæ immediatè agunt: Non habet, inquam, momentum: quia

Ordo agẽdi inter Deum & ſuppoſita creata, in quo cõſiſtat.

eiuſmodi ordo non conſiſtit in eo quòd ſuppoſita creata attingant per ſe ſuos effectus, & cauſſa prima non niſi per ſecundas; ſed in eo, quòd omnia agentia creata, & ſuppoſita omnia, dependeant à prima cauſſa, vt à fonte totius eſſe, ita vt citra illius opem & fluxum, nec conſiſtere valeant, nec vllam operationem exequi, vti iam ſuprà declaratum fuit.

A

QVÆSTIO XV.

VTRVM CAVSSA PRIMA actionem ſecundæ, an ſecunda actionem primæ determinet.

ARTICVLVS I.

B

QVIBVS ARGVMENTIS videatur, neutram ab altera determinari.

Duplex actionum determinatio.

Dvplex eſt, quod ad propoſitam difficultatem ſpectat, actionum determinatio: vna ſecundum ſpeciem, altera ſecundum gradum naturæ ſingularis. Tunc cauſſa vna actio-

C nem alterius ſecundum ſpeciem determinat, cùm generalem illius rationem, & indifferentiam ad certam ſpeciem, vocat & contrahit, id eſt, cùm ea cauſſa, quæ ex ſeſe tam vnius, quàm alterius ſpeciei actionem indiſcriminatim edere potuiſſet, ab alia limitatur, vt huius certæ ſpeciei, non alterius producat actionem. Similiter tunc cauſſa vna actionem alterius ſecundum gradum naturæ ſingularis determinat, cùm ea, quæ ſub eadem ſpecie ad

D hanc vel illam actionem indeterminata erat, ad hanc certam ſingularem trahitur & definitur.

Hoc poſito, inueſtigandum in præſentia eſt, quonam pacto cauſſa prima & ſecunda, in actionibus hunc in modum determinandis, ſeſe habeant? Non quærimus autem, quid eiuſmodi actiones formaliter ſpecificet: id enim intrinſecè quidem præſtat eſſentialis cuiuſque differentia, extrinſecè verò obiecta,

E à quibus actus in genere cauſſæ formalis extrinſecæ ſpeciem ſortiuntur. Sed nimirum in quæſtionem vocamus, vtra prædictarum cauſſarum alterius actiones efficienter determinet? Porrò autem, quòd alienum ſit à veritate id, quod communis philoſophantium ſchola aſſerit, nempe cauſſam ſecundam determinare actionem primæ ſecundum ſpeciem, hunc in modum probatur. Id determinat ſecundum ſpeciem, à quo gradus ſpecificus

Senſus propoſitæ quæſtionis.

De determinatione ſecundum ſpeciem.

F principaliter tribuitur: ſed hic tribuitur principaliter à prima cauſſa, cuius influxus eſt præcellentior, quæque fons eſt totius eſſe, tam ſpecifici, quàm ſingularis. Non igitur cauſſa ſecunda, actionem primæ eo pacto determinat.

Secundò: Vnus idemque influxus diuinus ſecundum ſpeciem, ſat eſt omnibus actionibus cauſſarum ſecundarum perficiendis; ſicuti vna eademque ſpecie illuminatio ſufficit ad producendam lucem & calorem, & multarum ſpecierum animantes, quæ ex putri ma-

tri materia obueniunt. Non eſt igitur cur dicamus, diuinum concurſum trahi ad diuerſas ſpecies.

De determinatione quo ad ſingularitatem.

Iam quòd cauſa prima non determinet, vt multis viſum eſt, actionem ſecundæ, quoad gradum naturæ ſingularis, hiſce argumentis videtur concludi. Vel eiuſmodi gradus eſt à Deo, & à cauſa ſecunda; vel à Deo tantùm. Si à Deo, & à cauſa ſecunda; non eſt igitur, cur ſoli Deo tribuatur. Quòd autem non tantùm à Deo ſit, apertè conuincitur. Primùm; quia B cùm gradus naturæ ſingularis idem re ſit cum gradu ſpecifico; impoſſibile eſt produci hunc à cauſa ſecunda, illum verò à Deo tantùm abſque ſecundæ cauſæ conſortio: quæ enim re non diſſident, neque productione diſtingui poſſunt. Item, quia ſequeretur, cauſas ſecundas non tendere per ſe in ſuppoſita, id eſt, in ſingularia per ſe exiſtentia. Quo enim pacto in ea per ſe ferri poſſunt, ſi non eliciunt actiones, quibus illa per ſe efficiuntur? Tertiò, quia nulla ratio afferri poterit, cur non C idem ſingularis effectus ab eadem cauſa diuerſo tempore, vel à diſtinctis eodem, producatur, ſi ſingularitatem ipſam ordinaria lege Deus contribuit. Accedit teſtimonium Ariſtotelis hoc in lib. cap 3. text.38. & lib.5. Metaphyſ. cap.2. text 3. vbi docet, particulares effectus ad particulares cauſas eſſe reducendos. Quare non eſt, cur ſingularitas ad primam cauſam, quæ maxime vniuerſalis eſt, D referatur.

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS ENODATIO.

1. Concluſio. Conſule D. Tho. 3. contra gens. ca. 66. & in 2. d. 1. qu. 1. ar. 4.

PRopoſita difficultas duabus cõcluſionibus explicanda eſt. Prima ſit: Actio cauſæ primæ determinatur, quoad ſpeciem, ab actione E cauſæ ſecundæ. Hæc cõcluſio videtur Philoſophorum omniũ cõmunis: patetq; ex eo; quia cũ cauſa prima in ſe ſpectata, poſſit hominẽ & aquilam, cæteraq; eiuſmodi ſine diſcrimine producere: ratio, cur cùm homo non aquilã, ſed hominẽ; cùm aquila non hominem, ſed aquilam procreet; non alia ſanè eſt, niſi quia eius concurſus à concurſu hominis vel aquilæ, ad huius potiùs, quàm alterius ſpeciei a- F ctionem effectùmque producendum, definitur & contrahitur. Ac de eiuſmodi determinatione locutus eſt D. Dionyſius 4. de diuinis nominibus, vbi ſcripſit: Deum vniformiter operari omnia; diuerſitatem autem effectorum eſſe à cauſis ſecundis: quemadmodum ſol ex ſe vniformiter illuminat; at quòd alij aliter lucem impertiat, à diuerſitate ſubiectorum proficiſcitur. Hæc aſſertio intelligenda eſt de ijs tantùm actionibus & effectis, quæ à cauſa prima concurrentibus ſe-

A cundis adminiſtrantur: quæ enim à prima dũtaxat oriuntur, planum eſt non aliunde determinari.

2. Concluſio. Greg. in 1. d. 17. q 4. art. 7. ad 7 & d. 35. q. 1. art. 1.

Secunda concluſio. Actio cauſæ ſecundæ determinatur per ſe primò à Deo, quoad ſingularitatem. Hanc tuentur pleriq; de ſchola Nominalium, & è iunioribus Philoſophis Theologiſque nonnulli: Suadeturq; in hunc modum: Hic ignis, verbi cauſa, ex ſe non eſt determinatus ad certam numero calefactionem, tum quia poteſt multas elicere, vt patet; tum quia natura non intendit definitè hoc ſingulare, vt alibi ex Auicenna docuimus. Igitur vt hanc calefactionem determinatè edat, oportet aliunde determinari. Sed in cauſis ſecundis nihil eſt, à quo determinari poſſit: recurrendum eſt ergo ad cauſam primam, quæ ipſum virtutis ſuæ efficacitate determinet, cuius certè eſt, ordinaria ac ſtata lege hunc quaſi defectum naturæ ſupplere. Probatur minor: quia tam cœleſtis influxus, quàm cæteræ cauſſæ effectrices, quæ quoquo modo cum igne concurrere poſſunt, indifferenter ſe habent ad hanc vel illam calefactionem edendam. Item materia, in quam ignis agit, ex ſe ad quamlibet recipiendam apta idoneaque eſt. Similiter locus nihilo magis ad vnam calefactionem, quàm ad alteram facit. Nec putandum, hanc determinationem, ſi non à ſingulis circumſtantijs, ſaltem ab earum omnium complexu, id eſt, ab hoc agente, hoc cœleſti influxu, hac materia, hoc loco, cæteriſque huiuſmodi in vnum collectis, tribui poſſe. Hæc enim omnia, vt non ſingulatim ſolùm, ſed vniuerſim quoque ſumpta, multis communia ſunt; ita non poſſunt reddere aliquid ita vni proprium, vt multis non conueniat. Nec denique ſat eſt, confugere ad durationem, ſeu veram, ſeu imaginariã; quaſi propterea ignis hanc potiùs calefactionem edat, quàm aliam, quia agit dependenter ab hac duratione. Primùm; quia exiſtimare, tantam ineſſe durationi vim, vt quod aliarum circumſtantiarum collectio præſtare non potuit, ipſa perficiat, fictitium eſt & ridiculum. Deinde, quia duratio, ſeu vera, ſeu imaginaria, vera rei cauſa non eſt; ſed menſura potiùs & affectio, quæ rem iam conſtitutam & determinatam ſequitur.

Determinatio actionis & effectus, ad eandem cauſam pertinent.

Porrò; ad clariorem notitiam eorum quæ diximus, nonnulla animaduertenda erunt. Primum eſt: ad eandem cauſam pertinere determinationem actionis, quoad gradum naturæ ſingularis; & determinationem effectus, quoad eundem gradum. Namque eadem indifferentia cernitur in hoc numero agente, in hoc ſubiecto, in hoc loco, in hoc tempore vel momento, & in tota collectione harum circumſtantiarum, ad productionem caloris, verbi gratia, quæ cernitur ad calefactionem eliciendam, vt conſideranti planum eſt.

Secundò obſeruandum: cùm dicimus, hunc ignem indifferentem eſſe ad hãc vel illã calefactionem, hunc vel illum calorẽ producendũ; id nõ ita debere accipi, quaſi hic ignis ad omnem prorſus calefactionem, caloremq; producendum, indifferens ſit. Non enim ita res habet, cùm hic ignis, eſto indifferens ſit ad educendos ex hac materia infinitos calores; non tamen ſit indifferens ad educendos eos, qui ab alio igni educi poſſunt: ſiquidẽ omnis forma ſingularis naturalem habet dependentiã à definito agente particulari, quod 5. Metaphyſicorum lib. oſtendemus. Sed nimirum ſic id accipiendum eſt, vt cùm quilibet ignis poſſit multas calefactiones, multosq; calores edere, ex ſe tamen ad quemlibet horũ, qui ad ſe pertinent, indifferens ſit.

Quælibet forma ſingularis pendet à deſignato agente.

Tertiò ſciendum: actionum & effectorum ſingularitatem non ita à Deo præfiniri, quaſi tantùm ab eo indiuidualis differentia effectiuè tribuatur. Nam cùm tota actio, & totus effectus cauſarum ſecundarum, ſimul à Deo & à cauſis ſecundis procedat; impoſſibile eſt, differentiam indiuidualem, quæ eſt idem re cum eo quod conſtituit, non produci ſimul à cauſis ſecundis. Dicitur ergo à Deo ſingularitas præfiniri, quia Deus, videns cauſam ſecundam eſſe veluti in procinctu, vt exeat in actum certæ alicuius ſpeciei, ſimulque eſſe prorſus indifferentem ad plures ſingulares actus ſub tali ſpecie, nec habere, vnde ſeſe ad vnum potiùs, quàm ad alium determinet: huic perplexitati occurrit efficacitate ſuæ voluntatis, præfiniendo quinam actus ſingularis, hoc loco & tempore momentóue exercendus ſit, ſub illa ſpecie, ad quam cauſa ſecunda ſe determinat. Rationem autem, modumq; eius præfinitionis, ſic licet mente concipere. Videns Deus, poſitis illis circumſtantijs, concurrendum ſibi eſſe ad eam ſpeciem actus ex lege ordinaria, qua decreuit non deſtituere ſuo auxilio agens creatum, præfinit concurſum indiuiduum, qui ſibi placet influere. Quia verò non diuerſo, ſed eodem numero concurſu actionéve, Deus & cauſæ ſecundæ influunt in ipſius cauſæ ſecundæ effectum, vt ſuprà explicauimus, fit vt concurſus etiam agentis creati determinetur in gradu indiuiduo, vt videlicet potiùs ſit hic, quam ille alius eiuſdem ſpeciei, qui in illis circumſtantijs indiſcriminatim exhiberi poſſet. Atq; ita, quòd actus & effectus hic potiùs ſit, quam alius numero ſolo diuerſus, in ipſum Deum reſoluitur.

Quo pacto ſingularitas à Deo præfiniatur.

Obiectio. Quòd ſi quis obijciat, videri ex dictis ſequi, eſſentias habere cauſam efficientem; cum dicamus, differentiam indiuiduam, quæ eſt pars eſſentiæ rerum ſingularium, produci per ſe primò à Deo determinante, & à cauſa ſecunda determinata.

Dilutio. Occurrendum erit, proloquium Philoſophorum, affirmantium eſſentias non habere cauſam efficientem, in-

A telligi de connexionibus eſſentialis, qualis eſt inter hominem & animal particeps rationis; quæ cum non ſint aliud formaliter, quam relationes identitatum, fundamentaliter verò negationes diuerſitatis, (vt doctè explicat Fonſeca lib 5. Metaphyſic. cap. 5. quæſt. 1. ſect. 4.) nequeunt ab vlla cauſa effici. Verùm id non impedit, quò minùs ipſi termini eſſentiales, cuiuſmodi eſt differentia indiuidua cuiuſque actionis & effectus, cùm in rerum natura ſub

B actu exiſtentiæ ponuntur, effectrices cauſas ſortiantur.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO RATIONVM, QVAE initio propoſita fuerant.

C NVnc quo pacto primi articuli argumentis occurrendum ſit, videamus. Ad primum neganda eſt maior propoſitio. Non enim eius eſt, determinare ſecundum ſpeciem, ad quod pertinet, gradum ſpecificum principaliter tribuere; ſed eius quod definit, trahitq; cauſam vniuerſalem, vt huius potiùs, quàm alterius ſpeciei operationem effectumque producat: quo pacto ſe habet cauſa ſecunda ad primam; cùm tamẽ cauſa prima ipſum eſſe ſpecificum,

D vt præſtantior & principalior cauſa, rei genitæ conferat.

Ad ſecundum dicendum eſt: cùm diuinus concurſus non ſit aliud, quàm externa Dei actio, & hæc in eundem feratur terminum, in quem actio cauſæ ſecundę; vt in calorem, dum concurrit cum igne calefaciente; & in leonem, dum concurrit cùm leone generante: fieri non poſſe, vt vnus concurſus diuinus ſecundum ſpeciem ſatis ſit, omnibus ſecundarum cauſa-

Cur diuinus cõcurſus nõ ſit vbiq; vnus ſpecie.

E rum actionibus perficiendis; eſto eadem ſpecie illuminatio ſufficiat ad producendam lucem, deinde lucis interuentu calorem, tum caloris miniſterio variarum ſpecierum animantes ex putreſcente materia. Ratio diſcriminis palàm eſt, quia nõ repugnat, vnam eandemq; rem ſingularem eſſe principium, ſiue inſtrumentarium, ſiue principale, actionum effectuumq; ſpecie differentium; cùm tamen repugnet, eandem ſpecie actionem ferri in ter-

F minos ſpecie diuerſos.

Rationes verò, quæ probare nitebantur, determinationem ad gradum naturæ ſingularis, non eſſe à cauſa prima, facile ſoluet, qui dixerit: ad primam quidem; eiuſmodi gradum etiam à cauſis ſecundis tribui, vti expoſuimus; ſed ita, vt illæ ad eum conferendum à prima determinentur. Ad ſecundam; agentia creata præfinita, concurſu primæ cauſæ determinantis, tendere in ſingularia per ſe exiſtentia; quia ſic actiones edunt, quibus eiuſmodi ſingularia per ſe efficiuntur. Ad tertiam;

Gradus ſingularitatis etiã à cauſis ſecundis tribuitur.

tiam; non poſſe eundum effectum ſingularem ab eadē cauſa ſecunda diuerſo tempore, vel à diſtinctis eodem tempore produci: quia effectus ſingularis pendet ab hac numero actione, quæ gignitur; & hæc actio ab hac numero duratione, in qua elicitur: etſi duratio non conferat illi tanquam vera cauſa ſingularitatem, vt ſuprà oſtendimus; ſed tantummodò ſit occaſio, conditio, & indicium ſingularitatis, vt 2. de gener. planiùs & enucleatiùs dicetur. Præterea, hic ſingularis effectus habet neceſſariā connexionē cum ſua cauſa, licet ab ea in actū deduci non poſſit, niſi accedente diuini concurſus præfinitione. Neq; his repugnat, quod Ariſtoteles ait, de reuocatione particularium effectuum ad particulares, non ad vniuerſales cauſas: loquitur enim de cauſis vniuerſalibus in prædicando, vt de artifice comparatione ſtatuarij. Deus autem non eſt cauſa vniuerſalis in prædicando, ſed in operando, vt ibidem expoſuimus.

Effectus ſingularis pendet per ſe ab hac ſingulari actione.

QVÆSTIO XVI.

VTRVM'NE RECTE CONCEDATUR, *aliquid eſſe, quod diuina potentia fieri non poßit.*

ARTICVLVS I.

MVLTA EFFVGERE POTENTIAM Dei ordinariam, nihil abſolutam, niſi quod contradictionis repugnantiam inuoluit.

EGimus hactenus de concurſu Dei ſecundum ordinariam eius potentiam; nunc de eodem ſecundum extraordinariam ſiue abſolutam potentiam pauca diſſeremus. Inprimiſque ad explicationem huiuſce controuerſiæ, quæ cæteris quæſtionibus ad diuinam potentiam ſpectantibus, tanquam fundamentū ſupponenda eſt, ſcire oportet; etſi potentia diuina in ſe vna ac ſimpliciſſima ſit; prout tamen rebus efficiendis comparatur, in ordinariam & abſolutam diuidi: vt videre eſt apud D. Thomam 1. p. q. 25. art. 5. & in 3. diſt. 1. q. 2 art. 3. Gregorium in 1 d. 42. q. 1. Scotum in 1. d. 44. q. 1. Capreolum d. 42. quæſt. 1. art. 1. Alenſem 1. part. q. 20. memb 5. Potentia Dei ordinaria eſt, quæ reſpicit communem & vſitatum curſum, ordinemq; rebus inditum. Abſoluta eſt eadem diuina potentia, ſimpliciter ac ſine vlla limitatione ſpectata.

Quæ potentia Dei ordinaria, quæ abſoluta.

1. Aſſertio. Hoc poſito ſit prima aſſertio: Multa nequeunt fieri à Deo ſecundum potentiam ordinariam, quæ ſecundum abſolutam poſſunt. Hæc aſſertio probatur quoad priorem partem; quia exempli cauſa, ſi ignis idoneæ ma-
A teriæ aptè congruenterq; applicetur, non poteſt Deus eum eo non concurrere ad comburendum: quandoquidem id poſſit communis ordinariaque lex, qua rebus creatis eiuſmodi concurſum exhibet. Quoad poſteriorem partem ſuadetur; quia poteſt Deus præter conſuetum ordinem id commune beneficium denegare; vt olim, cùm Hebræos pueros in Chaldæorum fornace ſeruauit incolumes. Namque, vt Diuus Auguſtinus lib. 26. contra
B Fauſtum capite 3. monet: diſſeritque ſanctus Thomas prima parte quæſt. 105. art. 7. Virtus diuina nequaquam ſecundarum cauſſarum ordini ſubiecta eſt; ſed ei potiùs talis ordo ſubditur, vt qui à Deo procedat, non neceſſitate naturæ, ſed arbitrio voluntatis. Potuiſſet enim Deus alium præſcribere rerum ordinem: vnde & præter hunc ab ipſo conſtitutum agere poteſt, cùm voluerit, producendo videlicet ſe ſolo tam effecta ſecundorum agentium,
C quàm alia, ad quæ res creatæ pertingere non poſſunt.

Secunda aſſertio: Abſoluta Dei potentia fieri poteſt, quidquid contradictionem non implicat. Hæc aſſertio communi Theologorum Philoſophorumque aſſenſu in ſcholis recepta eſt, & ab omnibus tanquam irrefragabile axioma inter diſputandum conceditur. Probatur autem à Richardo in 1. d. 42. quæſt. 7. quia, vbicunque extrema non includunt
D repugnantiam contradictionis, apta ſunt, quantum ex parte ipſorum eſt, per aliquam potentiam coniungi, niſi ex parte potentiæ ſit defectus, qui in diuina attributa minimè cadit. Idem quoque oſtenditur à D. Thoma 1. p. q. 25. art. 3. quia eſſe diuinum, in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur, eſt infinitum, minimeq; limitatum ad aliquod genus entis, ſed in ſe continens perfectionem totius eſſe. Vnde quidquid poteſt habere rationem entis,
E comprehenditur ſub poſſibilibus, reſpectu diuinæ potentiæ abſolutæ. Nihil autem rationi entis opponitur, niſi non ens, ſeu quod inuoluit eſſe & non eſſe ſimul: ex quo ſequitur, ea omnia ac ſola, in quibus ineſt contradictio, abſolutam Dei potentiam effugere. Itaq; fieri à Deo non poteſt, vt ſex non ſint bis tria, quia alioqui eſſent, & non eſſent ſex: nec item, vt homo non ſit animal particeps rationis, quia eſſet ſimul ac non eſſet homo: nec, vt
F creatura conſeruetur ſine Deo, quia eſſet dependens, cùm ſit creatura, & non eſſet dependens ex hypotheſi: ſimiliter neque mentiri Deus poteſt, quia cùm ſit ipſa veritas, eſſet Deus ac non eſſet. Atque hanc rationem D. Dionyſius 8. capit. de diuinis nominibus reddit Elymæ Mago, quærenti, quo pacto à noſtro Theologo (intelligebat autem D. Paulum) dictum eſſet, aliquid non poſſe Deum, ſi eſt omnipotens? dixerat enim 2 ad Timoth. 2. Deum ſe ipſum negare non poſſe. Nempe, inquit, negare ſe non poteſt Deus, quia ſe-

2. Aſſertio. *Probatio.* *Quæ Dei abſolutæ potentiæ ſubijciantur.*

ipſum negare, eſt à veritate cadere: eſt autem veritas Deus, atq; ita à veritate cadere, à Deo eſt cadere. Lege plura in hanc ſentētiam apud D.Thom.2. contra gentes cap.25. Altiſſiodorenſem lib.1. ſuæ ſummæ, Magnum Albertum in 1.ſent. d.42. art.4.& 6. Durandum in 1.d.42. q.1.& 2.Heruæum quodl 4 q.9.

ARTICVLVS II.

ALIA QVAEDAM AD EANDEM ſententiam ſpectantia.

Diuina potentia nō eſt coarctāda ad anguſtias noſtri intellectus.

EST autem non ſegniter obſeruandum, cùm, an aliquid diuina virtute fieri poſſit, inquirimus, negatiuam partem non temerè, aut ex intellectus noſtri menſura, definiendam eſſe. Namque (vt rectè ait Diuus Anſelmus 2.lib. Cur Deus homo) Multa poteſt Deus facere, quæ hominis ratio nequit comprehendere, multaq; ſunt fidei myſteria; vt incarnatio diuini Verbi, ſuſtentatio accidentium extra ſubiectum, aliaq; eiuſmodi; quæ intellectus humanus, niſi cœleſti diſciplina ſit inſtitutus, negabit poſſe eſſe, licet illa reuera non contra, ſed ſupra lumen rationis ſint. Vnde D.Auguſtinus in illa verba 1.ad Corinth.1 Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi: Sapientiam, inquit, huius mundi fecit Deus ſtultam, faciendo ac declarando id eſſe poſſibile, quod ipſa iudicat impoſſibile.

Secundò aduertendum eſt, cùm decernimus, non poſſe aliquid à Deo fieri, id non diuinæ virtutis imbecillitati, ſed ipſius rei defectui, & quaſi impotētię aſcribere debere. Namque, vt Hugo Victorius 1.lib. de Sacramentis, parte 2.cap.22 ſapienter & acurè diſputat, non minus potens eſt Deus, quòd impoſſibilia nō poſſit; ſiquidem poſſe impoſſibilia, non eſt poſſe, ſed non poſſe. Itaque omnia poteſt Deus, quæ poſſe potentia eſt. His ſimilia tradidit D. Ambroſius in c.23. Numerorū ad Chromatium, D.Auguſtinus lib.26. contra Fauſtum cap.5. D Anſelmus in Proſologio cap.7.& hos ſecutus D. Thomas 1.p. q.25. art 3. vbi admonet, ea, quæ contradictionem inuoluunt, congruentiùs dici, ipſa ex ſe talia eſſe, vt non poſſint fieri, quàm non poſſe illa Deum facere. Sanè vt nemo imbecillum aſpectū vocat, qui ſonos non videt; nec infirmum auditum, qui colores non audit; cum hæc non pertineant ad eiuſmodi facultatum obiecta: ita nec diuina potentia debilis cenſenda eſt, quòd ſimpliciter impoſſibilia praſtare nequeat; cùm hæç ſint extra terminos, atque obiecta executricis potentiæ.

Itē D. Aug. 15 de Trini. cap.15.& li. 1. ac Symb. c.1 D. Anſelmus li 1. cur Deus homo, cap.17.

Tertiò, nec illud omittendum eſt, quod iam ex dictis facilè quiuis intelliget; nimirum, licet potentia diuina infinita ſit, non propterea admitti debere, poſſe Deum ex ſe id, quod ſimpliciter impoſſibile eſt, produ-

A cere. Etenim cùm productiuum & producibile (liceat enim ita loqui) ſeſe mutuò reſpiciant, nec aliquid dicatur productiuum, niſi eius quod producibile eſt; ſi Deus ex ſe eſſet productiuus alicuius impoſſibilis, iam impoſſibile poſſibile foret.

QVÆSTIO XVII.

B VNDE PROVENIAT, VT ALIquid diuina virtute poſſit aut non poſſit fieri.

ARTICVLVS I.

ENODATIO PROPOSITAE difficultatis.

C LIbet adhuc plenioris doctrinæ gratia ſcrutari diligentiùs, quo ex fonte oriatur, vt aliquid a Deo factibile ſit, aut non ſit Quam dubitationem pertractat Henricus Gandauenſis quodl.8. quæſt.3. Scotus in 1. d 43. quæſt.1. Baſſolius d 42.quæſt.2. Omiſſis controuerſijs dicimus, producibilitatem eſſe actionem, conſequentem naturam entis veri, eo modo quo riſibilitas conſequitur hominis naturam. Quare vt eſſentia hominis cauſa eſt ratio·e D interna, cur homo ſit riſibilis; ita & natura cuiuſque rei eſt cauſſa, ſeu ratio interna, cur produci queat. Quia verò producibile importat ordinem ad productiuum (nihil enim dicitur producibile, niſi quia ab aliquo productricem vim habente effici poteſt) inde eſt, quòd nihil cenſetur producibile, niſi primò quidem per ordinem ad Deum, qui eſt prima cauſa efficiens rerum omnium; deinde per habitudinem ad agens creatum, à quo, E Deo pariter concurrente, produci poteſt. In idem recidet, ſi quis dicat, cauſam ſeu rationem, cur aliquid produci queat, eſſe negationem repugnantiæ terminorum; qualis negatio cernitur, verbi gratia, inter lapidem & candorem, non tamen inter lapidem & particeps intellectus. Nam ratio, cur inter hos terminos, non tamen inter illos, prædicta repugnantia verſetur, eſt; quia horum, non illorum, natura eiuſmodi eſt, vt eam ſequatur producibilitas, F ſiue aptitudo, vt inuicem coniuncti produci valeant.

Dubitatio.

Si quis autem petat, num ipſa natura terminorum ſecundum ſe ſumpta, ſublata omni exiſtentiæ conſideratione, aliquam habeat vlteriorem cauſam, ad quam referatur? Reſpondemus habere, nempe Deum ſiue eſſentiam diuinam, quæ vt eſt fons & menſura totius eſſe, ita vnumquodque ens ab ea dependet, tanquam adumbrata quædam illius ſimilitudo. Ideoque creaturæ dicuntur a Philoſophis relata tranſcendentia comparatione Dei:

Reſponſio.

Creaturę relata tranſcendentia ad Deum.

neDei: quod fieri non poſſet, niſi ſecundùm ſuam eſſentiam à Deo penderent. Ea eſt enim relatorum tranſcendentium conditio, vt pendeant eſſentialiter ab eo, ad quod referuntur. Porrò pendent creaturæ ſecundùm ſe à Deo, vt à cauſa exemplari, ſeu quoad diuinas ideas: non quidem practicas, (etenim vt hæ ad artem diuinam, & ad actionem ſpectant; ita creaturæ præcisè, ſecundùm ſuas eſſentias, abſque vllo reſpectu ad exiſtentiam, conſideratæ, ab ipſis non pendent) ſed ſecundùm ideas ſpeculatiuas, quæ artem potentiamq; diuinam executiuam noſtro intelligendi modo antecedunt. Nec mirum; cùm diuina eſſentia in illo priori perfectiſſimam rationem totius eſſe obtineat, rèſque omnes vt abſolutiſſimum ſpeculum repræſentet, & ſecundùm ſuos gradus partim formaliter, partim eminenter, contineat: atque ideo in prioritate illa non inchoatè duntaxat, vt quidam volunt, ſed abſolutè perfecteq; imitabilis iam ſit à creaturis: in qua imitabilitate, prout obijcitur diuino intellectui, idearum ratio potiſſimùm conſiſtit.

De ideis ſpeculatiuis cõſule Henricum quodli. 8. quæſt. 1.

His adde, non modò ſimplices terminos, ſed eorum etiam ſempiternas connexiones, habere neceſſariam dependentiam ab eſſentia diuina, vt ab ipſarum cauſa ſuo modo: quia quidquid terminorum cauſa eſt, cenſetur etiam cauſa earum affectionum, quæ terminis neceſſariò conueniunt: quo pacto ſe habent prædictæ connexiones, ſiue accipiantur fundamentaliter, & vt ſunt negationes diuerſitatis prædicatorum à ſubiectis (licet ita ſumptæ, vt non habent entitatem, ita nec cauſam, niſi admodum impropriè; videlicet quatenus eorum conditio fert) ſiue formaliter, quo pacto ſunt reſpectus quidam identitatis vnius cum altero, vt ſuprà docuimus; qui reſpectus, etiam quoad eam entitatem rationis quam ſortiuntur, ſuo modo adumbrationes quædam ſunt, quanquam obſcuriſſimæ, primi ac diuini eſſe.

Sempiternæ connexiones pendent ab eſſentia diuina.

Ex dictis habes, cauſam rationémve internam, cur vnumquodque ſit producibile, eſſe ipſam naturam terminorum: cauſam externam actiuam, à qua poteſt effici, & in ordine ad quam producibile nuncupatur, eſſe poteſtatem diuinam rerum omnium effectricem, itemque virtutem cauſæ creatæ (niſi ſit res quæ ſecundorum agentium facultatem omnino excedat) vltimam verò cauſam, externam etiam, in quam, vt in fontem & menſuram totius entitatis fit reſolutio, eſſe diuinam eſſentiam eo quo diximus, modo ſpectatam. Hinc non difficile erit à diſſimili intelligere, cur aliquid à Deo effici non poſſit: eſt enim interna cauſa ipſa natura terminorum, quam ſequitur repugnantia, ne inuicem coniungi poſſint; quæ repugnantia ex eo oritur, quòd tales termini à veri & primi eſſe participatione omnino abſint.

Reſponſio ad quæſtioné.

ARTICVLVS II.

DVBITATIONES CIRCA *ſuperiùs dicta.*

A Circa ea, quæ ſuperiùs ſtatuimus, nonnullæ occurrunt dubitationes. Prima eſt, quòd ſecundùm Peripateticam doctrinam aſſerendum videatur, omnia, quantumlibet contradictionis repugnantiam inuoluant, poſſe à Deo B fieri, vno tantùm excepto: quandoquidem Ariſtoteles 6. Ethic. cap. 2. laudat ſententiam Agathonis, aientis vno tantùm carere Deum; videlicet, quòd non poſſit facere, vt id, quod præterijt, non prætererit. *1. Dub.*

Secunda: Quònam pacto creaturæ ſint relata tranſcendentia, comparatione eſſentiæ diuinæ, ſecundùm rationes ideales ſpectatæ: cùm omnia relata tranſcendentia definiantur per habitudinem ad ea, quæ reſpiciunt; vt ma- C teria per habitudinem ad formam, potentiæ ad ſua obiecta: & tamen creaturæ non ſoleant à Philoſophis definiri per reſpectum ad eſſentiam diuinam, vt ex vulgatis earum definitionibus palàm eſt. *2. Dub.*

Tertia: Num creaturæ, ſecundùm ſuam eſſentiam præcisè ſumptæ, ſolummodò pendeant à Deo, vt ab archetypo ſpeculatiuo, & menſura totius eſſe; an etiam vt à cauſa efficiente, finali, & exemplari practica: ſicuti qui- D dam noſtræ ætatis excellenti ingenio & doctrina Philoſophi arbitrantur. Nam quòd etiã hoc poſteriori modo pendeant, hiſce argumentis videtur concludi. Non magis pendet accidens à ſubſtantia, in genere cauſæ ſubiectiuæ & materialis; quàm creaturæ à Deo, in genere cauſæ efficientis: (idem intellige de alijs duabus cauſis) ſed dependentia illa eſt eſſentialis: ergo & hæc. Maior probatur: quia inde colligimus, accidens pendere eſſentiali- E ter à ſubſtantia, quòd ſine illa eſſe nequeat: at multò minùs creatura ſine Deo cohærere poteſt. Secundò idem confirmatur: quia ens ſecundùm ſuam eſſentiam definitur id quod exiſtere in rerum natura poteſt. Quare cùm nihil dicatur poſſe exiſtere, niſi comparatum ad ſuum efficiens, ſequitur omne ens habere eſſentialem ordinem ad Deum, vt ad cauſam efficientem. *3. Dub.* *1. Argum.* *2. Argum.*

F

ARTICVLVS III.

SVPERIORVM DVBITAtionum explicatio.

PRopoſitæ dubitationes ita diluendæ ſunt. Ad primam dicendum: in primis Ariſtotelem non cognouiſſe extraordinariam, ſiue abſolutam Dei potentiam, imò nec de ordinaria rectè ſenſiſſe: cùm putarit, Deum agere neceſſitate naturæ, vt [†] alibi oſtendemus. Dein- *Reſponſio ad 1. dub.*

† Lib. 8. huius operis, capite 2 qu. 5. art. 2.

A

de, Agathonis dictum non in tota eius amplitudine approbaſſe, vt reuera approbandũ non eſt; ſed qua ex parte præteritum nullo modo infectum reddi poſſe aſſerebat.

Ad 2. dub. Ad ſecundam: creaturas, ſi quatenus entia ſunt ſpectentur, non niſi per habitudinem ad Deum, vt eſt cauſa prototypa totius eſſe, omninò diſtinctè ac perfectè intelligi & definiri poſſe: nec mirum, quòd in vulgatis definitionibus nulla Dei expreſſa mentio habeatur. Nã primùm generalis conceptus entis in commune, ad ſolum Metaphyſicum pertinet; vt in proœmio huius operis docuimus. Deinde, ipſe Metaphyſicus, licet eſſentias perſequatur, vſq; ad dependentiam à prima cauſa; rarò tamen definitiones omnibus numeris abſoluit, ac perficit: vnde nec in ijs primam cauſam ſolet exprimere.

Generalis cõceptus entis pertinet ad primũ Philoſophum.

Ad 3. dub. Tertia plus habet difficultatis; neque inficiamur, admodum probabilem eſſe Philoſophorum opinionem, quam inibi retulimus. Verùm, quia oppoſita & nobis & pleriſque alijs veriſimilior videtur; dicimus, creaturas, vt quidem producibiles ſunt, importare neceſſariam habitudinem ad productiuum, hoc eſt, ad Deum, & alias cauſas effectrices, in quibus virtute continentur; vt fuit à nobis ſuperiùs declaratum. Verùm, quia producibilitas non eſt ipſa creaturarum eſſentia; ſed affectio eam conſequens: ſiquidem ante conſiderationem potentiæ diuinæ exequutiuæ iam res habent, quòd ſint entia, quia iam ſunt imitationes primi ac diuini eſſe: conſequens fit, vt res, ſecundùm ſuas naturas præcisè ſpectatæ, non habeant eſſentialem ordinem ad Deum, vt ad cauſſam efficientem, vel finalem, aut etiã exemplarem practicam. Namque harum omnium cauſalitates ſe mutuis officijs comitantur; quandoquidem finis allicit, efficiens agit propter finem; item efficiens, ſi intellectu præditum ſit, proponit ſibi exemplar, quod imitetur, ipſumq; exemplar eius actionem dirigit.

Mutui officiorum nexus inter cauſſas.

Solut. 1 arg. circa 3. dub. His poſitis, ad primum argumentum pro contraria opinione, neganda eſt maior propoſitio, & ad eius cõfirmationem dicendum; non ex eo colligi, accidens pendere eſſentialiter à ſubſtantia, quòd ſine illa eſſe nequeat: multa enim pendent eſſentialiter ab ijs, ſine quibus eſſe poſſunt; multa nequeunt eſſe ſine ijs, à quibus non eſſentialiter pendent. Pro prioribus exemplum ſit conceptus roſæ, qui cùm à roſa ſpeciem capit, ab ea ſecundùm ſuam eſſentiam dependet, vt à cauſa formali extrinſeca; & tamen non exiſtente roſa exiſtit. Pro poſterioribus ſit lux, quæ niſi actu à luminoſo conſeruetur, euaneſcit; & tamen non pendet ab illo quoad eſſentiam, vt eſt communis Philoſophorum opinio. Cauſa igitur, cur accidens pendeat eſſentialiter à ſubſtantia in genere cauſæ ſubiectiuæ, eſt, quia accidens ſecundùm ſuam naturam eſt habitudo, ſiue reſpectus tranſcendens ad ſubſtantiam,

A quod nõ conuenit rebus creatis comparatione Dei, vt triplicem illam cauſalitatem ſubit. Ad ſecundum reſpondendum: cùm ens definitur id, quod poteſt exiſtere, non definiri per eſſentiam, ſed per affectionem, quæ eſſentiam conſequitur: quemadmodum illa ſubſtantiæ definitio, ſubſtantia eſt ens per ſe exiſtens, nõ traditur per quidditatẽ ſubſtantię, ſed per proprietatem quandam eius comitem, ac ſi diceretur, ſubſtantia eſt res, habens quidditatem, B cui debetur, vt in alio non inſit: quod annotauit D. Thomas 4. Sent. d. 12. q. 1. artic. 1. ex Auicenna in ſua Metaphyſica.

Sol. 2. arg.

QVÆSTIO XVIII.

VTRVM ACCIDENS ATTINGAT *productionem ſubſtantialis formæ, an non?*

C

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOPHORVM *ſententiæ.*

IN hac controuerſia duæ ſunt extremæ ſententiæ. Prior eſt quorundam recentium Philoſophorum, & aliorũ, quos in 7. lib. Metaph. q. 7. Socrates refert, aſſerentium; formam ſub-D ſtantialem rei generantis, nullum actiuum influxum generationi, alijs've actionibus obeundis, impendere: ſolaq; accidentia propria virtute, & vt principes cauſas, generare ſubſtantiam. Id quod hac potiſſimùm ratione confirmant: Calor, verbi gratia, ſepoſito omni concurſu formæ ſubſtãtialis, habet ex ſe vim calefaciendi, generandiq; ignem: ergo forma ſubſtantialis nullo pacto ad id actiuè concurrit; alioqui efficeret natura pluribus, quod efficere E paucioribus valet. Probatur aſſumptũ: quia aqua calida manum calefacit, & ferrum ignitum calefaciendo generat ignem; quæ actiones cùm à forma aquæ & ferri alienæ ſint ac peregrinæ, neceſſum eſt, vt ſolius caloris vi adminiſtrentur. Huc pertinet, q. ſi calor intenſus extra materiam in quantitate diuinitùs ſeruetur, non modò ſtupam calefaciet, ſed etiam igniet; nulla interim ad id forma, cùm nulla ibi eſſe ponatur, influxum adhibente.

1. Opinio.

Eius confirmatio.

F Poſterior ſententia huic aduerſaria eſt, Scoti in 1. diſt. 37. q. 1. & in 4. diſt. 12. q. 3. Durandi ibidem q. 2. & in 2. d. 1. q. 4. Ochami in 2. q. 23. & aliorum; quam etiam pulcram & ſubtilem vocat Iandunus 1. de Anima, q. 8. Hi cenſent, accidens neque vi propria, neq; vt ſubſtantiæ inſtrumentum, effectionem ſubſtantiæ attingere; ſed materiam duntaxat aptã idoneamq; reddere; vt in eam ſubſtantia rei generantis formam ſubſtantialem immediatè producat. Videtur autẽ poſſe id hiſce argumentis oſtendi. Nihil vltra ſuum gradum aut ſpeciem agit: ſed

2. Opinio. Item Baſſol. in 4. d. 12. q. 2. Bargij in 1. d. 37. quæſt. Baconq; in 2. d. 37. quæſt. 1 art. 1.

1. arg. pro 2. opinione.

ſed ſubſtantia altiorem naturæ gradum obtinet, quàm accidens: non poteſt igitur ſubſtantia ab accidente effici. Quòd ſi quis occurrat, accidens nō ſua, ſed ſubſtantiæ vi ſubſtantiam gignere; cuius oppoſitum ratio non probat: contrà obijcitur. Namq; aut vis illa, influxúſve ſubſtantiæ, accidens eſt, aut ſubſtantia. Non ſubſtantia, vt patet: ſi accidens, eadem exiſtit difficultas, & in infinitum quæſtio abibit. Ergo nec eo pacto dicendum eſt, ab accidente ſubſtantiam effici. *Præoccupatio.*

2. Argum. Secundò: In generatione vniuoca, qualis eſt, exempli cauſa, ignis ab igni productio, oportet formā rei genitæ conſimilem eſſe formæ generantis: atqui forma ignis non eſt accidenti conſimilis, ſed ſubſtantiæ: non ergo ab accidente, ſed à ſubſtantia generatur.

3. Argum. Tertiò: Subſtantia poteſt eſſe immediatum ſuæ actionis principium: ergo nihil impedit, quominùs ſubſtantia ſubſtantiam immediatè producat, atque adeò inſtrumentariam accidentium vim ad id neutiquam aſciſcet. Probatur antecedens: quia vel ita agere eſt infra, vel ſupra dignitatem ſubſtantiæ. Non infrà; cùm conueniat Deo: non ſupra; cùm competat accidentibus, vt calori qui immediatè calefacit. Non eſt igitur, cur negari debeat, ſubſtantiam immediatè operari.

4. Argum. Quartò: Vel actio, qua forma ignis producitur, immediatè egreditur à calore tantùm: vel à calore & ſiccitate, cæteriſq; accidentibus, quibus materia diſpoſita fuit: vel proximè à ſola forma ſubſtantiali ignis generantis. Non à calore tantùm; cùm præparatio ad formam nō in eo duntaxat conſiſtat. Non ab omnibus accidentibus, quæ materiam ad ſuſceptionem formæ exornarunt; cùm vna ſimplex actio à multis principijs immediatè elici non poſſit. Igitur à ſola forma ſubſtantiali generantis: atque adeò nullum accidens productionē ſubſtantiæ efficienter attingit.

ARTICVLVS II.

STABILIVNTVR DVAE ASSERtiones, quibus proximi articuli ſententia confutantur.

NEutra earum opinionum, quas retulimus, nobis probatur; ſed alia inter vtramque media, quæ aliquot aſſertionibus explicanda eſt. Prima ſit: Non rectè ſentiunt, qui negant formam ſubſtātialem ad actiones ſuas obeundas actiuè influere. Quæ ita probatur. Agere, vna eſt è præcipuis rerum naturalium affectionibus: adeò vt communi Philoſophorum aſſenſu dixerit Ariſtoteles 2. de Cœlo, cap. 3. tex. 17. vnumquodque ſuæ operationis cauſam eſſe: Par eſt igitur, ac naturæ ordini conſentaneum, vt actio in ipſa rerum ſubſtātia cauſam habeat, à qua dimanet: hæc autem ſubſtantia *1. Aſſertio.* *Conſule D. Thomam 3 contra Gen tes, cap. 69*

A non poteſt eſſe materia, quæ nullam effectricē vim poſſidet: eſt igitur forma.

Secundò: Actio ſequitur eſſe: ergo idem erit primarium eſſendi & agendi principium: ſed forma ſubſtantialis eſt primarium ac principale principium eſſendi. Vnde ab Ariſtotele hoc in libro, cap. 3. text. 28. dicitur ratio ipſa quidditatis. Erit igitur prima origo, & quaſi fons, è quo rei naturalis actio proficiſcatur. *Idem eſt primarium eſſendi & agendi principium.*

Tertiò: Nulla cauſa poteſt effectum nobi-
B lioris notæ vi ſua edere: atqui ſubſtantia eſt nobilior accidente: ergo nullum accidens vi propria ſubſtantiam gignet, ſed vt inſtrumentum præſtantioris agentis, id eſt, formæ.

Poſtremò, confirmatur eadem ſententia teſtimonijs Ariſtotelis, qui formæ ſubſtantiali diſertis verbis efficientiam attribuit. Namque 7. huius libri cap. text. 71. docet, cauſam formalem, finalem, & efficientem, nonnunquam in eandem rem incidere, vt in generatione equi. *Eadem forma ad tria cauſarū genera pertinere poteſt.*
C Et 2. de Ortu & interitu, capite 9. tex. 52. aſſerit, materiæ eſſe pati, formę verò agere. Et ibid. tex. 53. eos reprehendit, qui omnem actionem è ſolis qualitatibus educebant. Et 2. de Anima, capite quarto, tex 36. & 37. ſtatuit animam eſſe effectricem cauſam, vnde motionis principiū emergit.

Secunda aſſertio: Nulla ſubſtantia creata, ſine inſtrumentaria accidentium ope ſubſtantialem formam inducit. Hæc eſt D. Thomæ 1. *2. Aſſertio.*
D par. q. 77. art. 1. Auerrois 12. Metaph. comm. 18. Henrici Gandau. quodlib. 14. q. 1. Aegidij Romani quodlib. 3. q. 1. Capreoli in 1 d. 3. q 3. art. 2. aliorumque complurium. Suadetur autem, primùm; quia (quantumlibet aduerſariæ partis auctores contrà dicant) nulla ſubſtantia creata eſt immediatum agendi principium: videlicet, quia ſicut agere ſine dependentia ab alio priore, proprium eſt primæ cauſæ; ita eidem tantum conuenit agere more princi-
E palis agentis, ſine dependentia ab alio poſteriori, hoc eſt, abſque interuentu alterius, per quod in effectum influat. Item, quia forma agentis ita ordinatur immediatè ad eſſe, vt indiſcriminatim ſe habeat ad hanc & illam operationem, niſi ab accidentibus, quorum miniſterio vti debet, determinetur. Vnde eſt, quòd natura tantam agentium qualitatum varietatem & apparatum ſubſtantijs attribuit. Deinde, quia (vt Auerroes lib. 7 Met. com. 22. & 31. & *Pro iſtius medi pronūciato lege differentem Capr. in 1 d. 3 q 3. art. 2. & in 4. diſt. 12 q. 1. art. 5.* *Cur natura ſubſtantijs qualitates attribuit.*
F lib. 12. com. 18. rectè ait) eiuſdem eſt, materiam præparare, & formam inducere. Quare cùm non ſola rei generantis ſubſtantia, ſed accidentia quoque, materiam præparent, etiam accidentia ſuo modo formam inducent. Præterea, quia cùm ſubſtantia effectrici accidentiū ope, ad alias actiones perficiendas vtatur, conſentaneum videtur, vt eandem opem ad ſubſtantiæ generationē adhibeat. Huc pertinet illud Ariſtotelis 4. cap. lib. de Senſu & ſenſili. Nihil, quatenus ignis, aut aqua, aut quidpiam aliud agere, aut pati natum eſt; ſed quatenus con-

trarietatem ſubeunt, eatenus agunt, patiunturq;. Hoc eſt, nulla res naturalis propriam elicit actionem immediatè ex ſua forma ſubſtantiali, vt principio agendi; ſed ex contrarijs qualitatibus, vt ignis & aqua ex calore & frigore. Vnde colligit Alexander, ignem non quà calidus eſt actionem edere, Stoicam eſſe, non Peripateticam ſententiam.

ARTICVLVS III.

ALIAE ASSERTIONES, QVIbus tota quæſtio profligatur.

3. Aſſertio.

TErtia aſſertio ſit: Accidentia facultate propria, ſiue vt principes cauſæ, non attingunt ſubſtantialis formæ productionem, attingunt tamen virtute ſubſtantiæ. Hæc ex ſuperioribus colligitur, aſſeriturq; à D.Thoma 3. cõtra Gentes, cap.69. & 3. par. quæſt 77. art.3. Magno Alberto in 2 diſt.12. artic.12. Aegidio in Theorematis, propoſ.43. & lib.2. Hexam.cap.11. Paludano in 4 diſt 12. quæſt 4. Maiore q.1. Richardo in 3. principali, quæſt.2. Argentinate quæſt.1. Hiſpalenſi quæſt.1. art.3. Ferrarienſi 4. contra Gent. cap 66. alijsq; compluribus. Probatur autem quoad priorem partẽ; quia ſi accidens vi propria, ſeu vt princeps cauſa, ſubſtantialis formę productionem attingeret, vel id præſtaret vt agens vniuocum, vel vt æquiuocũ. Non vt vniuocum; quia non eſt eiuſdem rationis ac ſpeciei cum effectu. Non vt æquiuocum; quia alioqui eſſet excellentioris naturæ, quàm ſubſtantia. Non poteſt igitur accidens facultate propria ſubſtantialem formam gignere. Secundò: quia ſi accidens ea vi præditum eſſet, vel eandem haberet forma ſubſtantialis, quod ſuperuacaneum foret; vel ea careret, quod ſuprà refutauimus.

Eius auctores.

Capr. in 4. d. 12. q. 2. Caie. 1. p. q. 54. ar. 3 Zimara in Theor. prop. 122 Tolet. 2. de Anima, q. 3. art. 1.

Poſterior pars hunc in modum oſtenditur. Corpora cœleſtia procreãt in ſublunari mundo, ex putreſcente materia, imperfecta animalia, vt ranas & mures, aliaſque id generis beſtiolas: non poſſunt autem eas producere, niſi per inſtrumentariam operam qualitatum, quas ab ſe demittunt; alioqui agerent primò in remotum, quod fieri poſſe negat Ariſtoteles 7. huius operis libro, cap.2. text.10. Igitur cœleſtes illæ qualitates, productionẽ ſubſtantiæ efficienter attingunt. Idem comprobat aliorum animantium generatio, in qua ſemen quaſi parentis vice fungens, per vim formatricem ſibi inhærentem, paulatim membra effingit, ac ſtato tempore animam vegetatricem, deinde ſentientem profert, quam certè non proferret, niſi eiuſmodi vis inſtrumentum eſſet generantis. Deniq; pro eodem facit, quòd radij Solis, in ſpeculo concauo reflexi, ignem edunt, non aliter, quam virtute Solis, in quo omnes elementorum formæ eminenter inſunt.

Corpora cæleſtia vt imperfectas animantes procreent.

A Quarta aſſertio: Accidentia virtute ſubſtantiæ productionem ſubſtantialis formæ attingere, non eſt aliud, quàm accidentia eſſe virtutem inſtrumentariam ſubſtantiæ principaliter operantis. Pro explicatione huiuſce aſſertionis haud ignorandum eſt, multos è ſchola D. Thomæ in ea opinione eſſe, vt putent, deriuari à ſubſtantijs ad accidentia, per quæ operantur, virtutem quandam, non ſtabilem, ſed traiectitiam, adumbratum ac velut B intentionale eſſe ſubſtantiæ in ſe continentem: quæ virtus re quidem ipſa accidens, potentia verò & efficacitate ſubſtantia ſit. Atque huiuſmodi virtute perfuſa quodammodo & corroborata accidentia, vltra vires ſuas ad ſubſtantiam generandam excitari inquiunt. Hæc ſententia, etſi patronum habere videatur D. Thom. 3. p. q. 13. art. 2. & in 4. d.1. q.1. art. 4. & q. 3. de Poten. art. 7. acriter impugnatur à Scoto in 4. d.1. q 5. & Durando ibidem q.4. Ac non etiam parum C veriſimilis videtur, ſicuti iam antea explicuimus, cùm de concurſu cauſæ primæ cum agente creato diſputaremus. Auget enim res ſine neceſſitate, cùm ſubſtantiæ per ſola nuda accidentia, vt per ſua naturalia inſtrumenta abſq; illa aduentitia virtute, quam fingunt, generationem ſubſtãtiæ exequi valeat. Præterea, cùm ea virtus adhuc intra accidentium cancellos maneat, nihilo ſatisfit magis ijs, qui contendunt, non poſſe accidens ad generandam D ſubſtantiam promoueri.

4. Aſſertio. *Opinio Thomiſtarum.* *Parum probabilis.*

Itaq; rectiùs philoſophari eos arbitramur, qui volunt, cùm accidentia virtute ſubſtantiæ formam ſubſtantialem gignere perhibentur, accipiendum id eſſe intranſitiuè; hoc eſt, idem valere, ac ſi dicerentur eſſe ipſa virtus ſubſtantiæ generantis: quandoquidem accidentia, vt ſunt entia alterius, & non à ſe, ſed à ſubſtantijs ſuum eſſe habent; ita eorum vis non tam ipſorum, quàm ſubſtantiæ vis eſt. E Cur igitur (rogabit aliquis) calor ignis ignem, non carnem; animalis calor carnem, non ignem generat, ſi neque hic ab animalis forma, neque ille à forma ignis virtutem aliquam aduentitiam ſibique ſuperadditam, ad hoc potiùs quàm illud progignendum, mutuatur? Nimirum, quia productio caloris ab igne coniuncta eſt cum productione ſiccitatis, & aliarum qualitatum, quæ materiam ad ignis formam præparant, ac F determinant; ſimiliterque calefactionem ab animalis calore, in materiam alimenti inductam, comitantur alterationes aliæ, quibus materia ad formam carnis diſponitur, definiturq;. Quòd ſi fieri poſſet, vt exempli gratia, alimentum calore duntaxat (etſi hic inter alias quatuor primas qualitates præcipuus nutritionis opifex ſit) ab animali afficeretur, haud dubiè non gigneretur ex eo caro; cùm planum ſit, materiam perfectamque præparationem ad eam generandam, multorum accidentium coitu & temperatione contineri.

Quid ſit, accidentia virtute ſubſtantiæ producere formam ſubſtantialem. *Dub.* *Reſpon.* *Calor præcipuus opifex nutritionis.*

Quod

Quod ſimiliter de aliarum generabilium ſubſtantiarum ortu, pro modo cuiuſque pronunciandum erit.

5. Aſſertio. Quinta aſſertio. Accidens non poteſt virtute propria aliud accidens producere, ſed tantùm virtute ſubſtantiæ. Ab hac propoſitione *Contra Scotū, & alios.* diſſentit Scotus in 4. diſt. 12. qu. 3. Aegidius in theorematis propoſitione 43. & pleriq; alij, ea potiſſimùm innixi ratione; quia ex eo, quòd, verbi gratia, calor alium calorē vi ſua gignat, non iccirco aget vltra propriam ſpeciem. Quare non eſt, cur hoc ei denegandum videatur. Cæterùm noſtra ſententia veriſimilior eſt, ma*Statuitur à D. Thoma.* giſque Philoſophica, quam ſtatuit D. Thom. in 1. diſt. 3. q. 4. art. 3. Nam cùm vnumquodque vt ſe habet ad eſſe, ita ad operandum: ſicut accidens non per ſe, nec virtute ſua eſt, ſed ſubſtantiæ; ita nec ſua, ſed ſubſtantiæ virtute operatur: non quia calorem efficiendo aliquid ſe nobilius produceret, ſed quia vt propria agendo naturæ ſuæ modum excederet.

ARTICVLVS IV.

RESPONSIO AD ARGVMENTA, *quibus prima opinio, initio quæſtionis propoſita, nitebatur.*

QVoniam ex ijs, quę hactenus diſſeruimus, conſtat, primi articuli ſententias à veritate aberraſſe; earum argumenta diluenda à nobis hoc loco ſunt. Atque inprimis illud, quod omnem concurſum actiuum ſubſtantiali formæ adimebat, ſic explicabitur. *Actio aquæ calidæ calefacientis vnde oriatur.* Cùm aqua calida manum calefacit, eiuſmodi actio, (vt probabat argumentum) non oritur à forma ſubſtantiali aquæ: tribuenda tamen eſt tum ipſi aquæ calidæ, tum calori, tum ſubſtantiali formæ ignis, tum denique igni, alio & alio modo: Aquæ calidæ, vt ſuppoſito immediato, quod ſecundum formam caloris, quam ſuſtentat, calefacit. Calori, tanquam proximo principio, & ratione formali calefactionis, quod tamen non propria, ſed ignis virtute agit. Formæ ſubſtantiali ignis, vti principio principali actiuo, à quo in aquam calor defluxit, quodque in eodem calore, vt in ſua virtute operatur. Deniq; igni, tanquam præcipuo agenti, quod mediate mediatione ſuppoſiti, ſed immediatione virtutis eam calefactionem exhibet.

Actio ferri igniti. Id quod de actione aquæ calidæ manum calefacientis diximus, pari ratione aſſerendum eſt de actione; qua ferrum ignitum ſtupam ignit; niſi velimus (quod quibuſdam placet) non ferrum ipſum calore affectum, ſed ignis ſcintillulas emicantes, ex particulis ferri in ignem conuerſi, ſtupam incendio corripere. At enim ſi ignis productio à ferro ipſo, vi cohibiti in eo caloris exerceatur; aſſcribenda erit ea productio ferro, vt ſuppoſito immediatè agen-

A ti per calorem, quem ſuſtinet: calori, tanquam rationali formali calefactionis; cæteraq; ſimiliter, vt de aqua calida dicebamus. Niſi quòd diſcrimen illud; præter alia, cernitur inter generationem ignis ab igni, & eam quæ à ferro candenti eſt: quòd hæc non ſit à forma ferri, niſi quatenus vnà cum materia calorem ſuſtinet, atq; adeò denominatiuè duntaxat; illa verò ſit à forma ignis elicitiuè; non quidem per aliam actionem diſtinctam ab ea, qua calor o-
B peratur, ſed per vnam eandemque; alioqui haberet etiam ſuppoſitum ignis aliam actionem diuerſam ab actione formæ, ſiquidē vt forma per calorem, ita ſuppoſitum per formam agit.

ARTICVLVS V.

ENODATIO DVBII, CIRca actionem caloris extra ſubiectum.

C

QVod attinet ad calorem, ſi extra ſubiectū diuina virtute ponatur, quęrat aliquis, nū is agere queat, ignēq; producere. Nam quòd nequeat, hoc argumento videtur oſtendi. Non plus repugnat agere ignem in materiam quantitate affectam, ſed formæ ſubſtantialis adminiculo deſtitutam, eiq; formæ actum inuehe- *Suppoſiti & formæ eadem actio.*
D re; quàm calorem per ſe cohærentem ex aëre ignem generare: ſed illud ita repugnat, vt neutiquam poſſit fieri: ergo & hoc. Probatur aſſumptio; quia cùm calor calefactioque ſint actus ſecundus, & hic naturæ ordine actum primum ſupponat; vtique non videntur poſſe recipi in materiam exutam ſubſtantiali forma, quæ eſt actus primus eorundem.

Aſſerendum tamen eſt, calorem intenſum extra ſubſtantiam, ſed tamen in quantitate e- *Actio caloris ſummi extra ſubiectum.*
E xiſtentem (ſine quantitate enim non dabitur mutuus contactus, quem ad eiuſmodi actiones natura requirit) poſſe ignem generare; cùm non ſit negandum, in diuina Euchariſtia ſpecies vini conſecrati, quæ extra ſubſtantiam conſiſtunt, iniectā aquam in vinum poſſe conuertere. *De hac re D. Thom 3. par. qu. 77. art. 3. & in 4. diſt. 12. aliiq; Doct. ibid.* Nec ratio in cōtrarium adducta quicquam negotij exhibet. Etenim ſicut in prædicto myſterio, ſpecies conſecratę aduentitia accidētia per ſe recipiunt; quamuis nulla ibi ſub-
F ſtantialis forma præſit: ita materia prima interuentu ſolius quantitatis ſummum calorem recipiet. Nimirùm illa actus ſecundi à primo dependētia neutiquam eſſentialis eſt, ſed phyſica duntaxat; quam diuinitus compenſari poſſe, Euchariſtiæ miraculo docemur. *Actus ſecundi à primo qualis dependentia.*

Propoſita dubitatione hunc in modum explicata, ad argumentum, quod illius occaſio fuit, reſpondemus; ſummum calorem extra ſubiectum cohærentem, non propria facultate ignem generaturum, ſed ſubſtantiæ, nempe ignis, cuius ille inſtrumentaria vis eſt. At cu-

Altera dubitatio. ſuſnam ignis? nempe eius, in quo prius extiterat, ſi iam antea in ſubiecto erat. Quòd ſi in nullo fuerit, ſed denuò producatur; erit fortaſſe qui dicat, referendam tunc eam generationem ad aliquem ignem, indeterminatè ac vagè ſumptum. *Reſponſio.* Verùm id facilè coarguetur; cùm determinatus effectus certas ac præfinitas cauſſas habere debeat. Spectabit igitur ea generatio, tanquam ad principem cauſſam ſecundam, ad eum ignem, cui eiuſmodi calor naturæ diſtributione debetur. Namq; vt omnes ignes, quos creare Deus poteſt, certum ſibi calorem ſingularem, quo conſeruentur, & actiones ſuas adminiſtrent, phyſica neceſſitate depoſcunt, (cùm iſtiuſmodi ſingulares affectiones ſingularium naturarum appendices, & quaſi corollaria quædam ſint) ita quiuis calor ſummo gradu intēſus, aliquem certum ignem à Deo creabilem neceſſariò reſpicit; ſicuti & quilibet alius effectus naturalis, certam habet cauſſam effectiuam ſingularem, à qua dependeat, vt lib. 5. Metaphyſ. patebit.

ARTICVLVS VI.

EXPLICATIO ARGVmentorum pro ſecunda opinione.

EAe verò rationes, quæ ſuadere nitebantur, accidentia nullo pacto ſubſtantiam producere, ita diluentur. *Solut. 1.* Ad primam dicendum erit cum D. Thoma 2. contra gentes, cap. 21. & de veritate quæſt. 27. art. 4. nihil vltra ſuum gradum aut ſpeciem quicquam moliri poſſe propria virtute; poſſe tamen virtute nobilioris agentis, quomodo accidentia, non ſua, ſed ſubſtantiæ virtute, ſubſtantiam gignunt. *Solut. 2.* Ad ſecundam; formam ſubſtantialem eius, quod vniuoca generatione producitur, non oportere ſimilem eſſe formæ proximæ, quæ generans vt inſtrumento vtitur; ſed primæ ac ſubſtantiali formæ ipſius generantis. *Solut. 3.* Ad tertiam negandum eſt, quod aſſumit; tametſi à nonnullis concedatur, & ad eius probationem dicendum cum Caietano, ad art. 3. quæſt. 54 primæ partis, tripliciter poſſe rem aliquam eſſe principium productiuum actionis; videlicet proximum & non principale, principale & non proximum, proximum & principale ſimul. *Tripartita varietas principiorũ actiuorum. Vt à Rich. 1. ſent. 2. part. diſt. 3. in 2. prin. q. 7. à Guilielmo Pariſiẽſi in lib. de Trin.* Porrò eſſe principium primo modo, infimæ notæ eſt; ideoque accidentium naturæ congruit. Eſſe principium ſecundo modo, medium quid cenſetur; atque ita creatæ ſubſtantiæ accommodatur, quæ inter primam formam ſiue actum purum, id eſt, Deum, & inter accidentia, medium locum obtinet. Denique, eſſe principium tertio modo, ſupremam infinitamque arguit perfectionem, (vti ſuperiùs diximus,) & idcirco primæ duntaxat cauſæ conuenit, quæ neque medio, neque aliena virtute, ad operandum eget. Ex quo patet, cur nulla ſubſtantia creata, ſine interuentu accidentium, formam ſubſtantialem in materiam induat.

Solut. 4. Ad quartam, quæ non mediocriter fauet opinioni exiſtimantium, generationem non veram eſſe actionem, ſed terminum duntaxat alterationis præeuntis, dicendum eſt, ignis generationem non à calore tãtùm elici, ſed communiter à cæteris accidentibus, quæ ignis formam inducunt: nec eſſe abſurdum, vnam eandemque actionem à multis inſtrumentarijs principijs, quatenus omnia materiam ad vnam formam præparant atque ordinant, proficiſci. Intellige autem oriri ab ijs accidentibus generationem, non quaſi ea tunc exiſtant (omnia namque, vt in primo de generatione ſtatuimus, pariter cum re corrupta ipſo generationis momento intereunt) ſed quia, cùm non niſi per accidens, vtpote alterius occaſu occidant, perinde ſeſe ad generationem eliciendam habent, ac ſi etiam tunc in rerum natura permanerent. Qua de re ſuo loco pleniùs ac planiùs.

QVÆSTIO XIX.

VTRVM EX OMNIBVS ACcidentibus ſolæ qualitates agendi vim habeant.

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA OSTENdere videantur, alijs quoq; accidentibus eam vim ineſſe.

QVoniam proxima quæſtione ſtatuimus accidentia, tanquam ſubſtãtiarum inſtrumenta, productionem formarum ſubſtantialium attingere, proindeq; agendi vim habere: proximum eſt vt ſcrutemur, num ea vis ſolis qualitatibus, (vt eſt communis philoſophantium vox) an alijs quoq; accidentibus competat. Nam quòd alijs etiam conuenire aſſerendum ſit, hiſce argumentis videtur confici.

1. Argum. Lege D. Aug. 15 de Trin c. 26. Quicquid ab intellectu noſtro percipitur, concurrit actiuè per ſuam ſpeciem ad intellectionem & verbum; tanquam parens per ſeminariam virtutem ad gignendam ſobolem: ſed accidentia aliarum categoriarum percipiuntur à noſtro intellectu, vt planum eſt: igitur ea omnia aliquam agendi vim poſſident; cùm inſtrumenti actio principali agenti adſcribatur, ab eoq; deriuetur.

2. Argum. Deinde, teſte Ariſtot. lib. 2. de Cœlo, cap. 3. text. 17. & 1. Ethic. cap. 7. Vnumquodq; eſt propter ſuam operationem, alioqui fruſtra eſſet: Igitur nihil eſt in natura rerum, quod omnis actionis expers ſit. Corroboraturque argumentum: quia ſicuti optimum & induſtrium pa-

trem-

tremfamilias decet curare; quid ne domi ſuæ otioſum ſit; ita congruere videtur, vt naturæ auctor in mūdi vniuerſitate, & in hac ſua quaſi domo, nihil obtorpeſcere, nihil ſine opere & actione eſſe patiatur.

3. Argum. Tertiò, idem priuatim oſtenditur in relationibus. Nulla enim idonea ratio afferri poteſt, cur relationes nihil agant: & non deſunt, quæ oppoſitum ſuadeāt. Primùm, quia ſunt actus: & omnem actum ſua actiuitas & actio comitantur. Item, quia relationes induunt rationem cauſarum finalium; vt patet, cùm quis rei literariæ nauat operam gratia honoris, qui relatio quædā eſt. Quòd ſi relationes hanc cauſſalitatem, quæ inter omnes præcipua eſt, interdum obeunt, cur non etiam modum cauſandi efficientis cauſæ aliquando adminiſtrent?

4. Argum. Quartò: Motus ad locum eſt quantitas, & tamen multis in rebus agendi facultatem obtinet: ergo aliqua quātitas habet vim actiuam. Probatur aſſumptio; primum, quia ſphæræ cœleſtes miniſterio motus, quo circumuehuntur, agunt in orbem ſublunarem. Deinde, quia attritus duorum corporum non calorem ſolùm, ſed interdum quoque ignem excitat.

5. Argum. Poſtremò: Multæ actiones ſunt principia effectiua aliarum: ergo ſaltem actionibus conuenit eſſe principium agendi. Probatur antecedens: Nam ex complurium Philoſophorum iudicio, contemplatio cauſſat efficienter delectationem; notitia intellectus, actum deſiderii; finis appetitio, volitionem eorum quæ ad finem ſunt; & aſſenſus principiorum, aſſenſum concluſionis. Non cauſſant verò hæc vt productiones; (ſiquidem contemplatio, verbi cauſa, non eſt ipſa delectationis productio; nec appetitio finis, volitio mediorum, &c.) ſed vt principia actiua, quibus anima ad conſequentes illas actiones eliciendas vtitur.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

IN hac diſceptatione communi Philoſophorum voce celebratur, ex omnibus accidentibus ſolas qualitates agendi vim obtinere. Verùm cùm vltimum argumentum ſuperioris articuli eorundem Philoſophorum conſenſu probet, multas internas actiones eſſe principia actiua aliarum, videtur equidem communis illa aſſertio ita accipienda, vt non ſimpliciter ex omnibus accidentibus, ſed tantummodo è fixis, (cuiuſmodi non ſunt prædictæ actiones, quæ vtplurimùm confeſtim euaneſcunt) ſolæ qualitates agendi vim habeant. Eſtque admodum veriſimile, ideo pronūciatum illud ab ijs auctoribus ad ſolas qualitates reſtrictum fuiſſe, quia plerique internas operationes qualitatibus annumerant:

[E]xplicatur [c]ommune [p]ronunciatum Philoſophorum.

A ſed quia verior eſt ſententia, quę illas ad actionis categoriam pertinere ſtatuit; iccirco non videtur nobis abſolutè pronunciandum, ex omnib. accidentibus ſolas qualitates eſſe principia actiua, ſed adhibendam eam, quam diximus, moderationem.

Cur qualitates ſint principia actiua formarum.

Quoniam autem magis ordinaria principia actiua formarum ſubſtantialium ſunt qualitates, aduerte, eius rei conuenientiam & rationem inde eſſe: quòd cùm omne compo-
B ſitum naturale conſtet materia & forma, quarum illa patiendi munus obit, hæc agendi; his duobus principijs duo alia eorundem officiorum quaſi adminiſtra, contributa fuere: materiæ quantitas, formæ verò qualitas. Etenim materia interuentu quantitatis accidentia recipit (intellige, vt ſubiectum quo) forma verò miniſterio qualitatum operatur. Nam cùm materia de ſuo extenſa non ſit, oportuit conferri illi à natura quantitatem, cuius interuen-
C tu extenderetur, corporaliaque accidentia reciperet. Rurſum, cùm forma ſubſtantialis immediatum agendi principium eſſe nequeat, procurandum ei fuit à natura aliquod agendi inſtrumentum, quo vteretur. Hoc verò eſſe qualitatem, ex eo conſtat, quia agentia naturalia per potentias, per calorem, frigus, humorem, ſiccitatem, aliaque eiuſmodi ad qualitatum genus pertinentia, operari ſolent. Item quia, vti paſſim videmus, qualitates, alias ſibi
D conſimiles generant, calorem calor, humorem humor: quod tamen cæteris ferè accidentibus denegatū eſt. Nec enim quantitas aliam quantitatem efficit, nec relatio relationem: ſimiliterque res habet in alijs, præterquàm in nonnullis actionibus, vt antea monuimus.

Materiæ pri natiis ſubſeruit quantitas: formæ qualitas.

Qualitatis varietas quoad vim agendi.

Illud tamen ignorandum non eſt, agendi vim non ad omnes qualitates eodem pacto ſe habere. Quædam enim ſunt actiuæ realiter ſimul & intentionaliter: vt lux, & calor. Lux
E enim non aliam tantùm lucem producit, ſed vnà cum ea ſui imaginem mittit, quæ perlata ad oculum: ſimul cum videndi facultate viſionem efficit. Item calor non alium duntaxat calorem gignit, ſed ſui idolum ex ſe profert, quod ſenſiterio tactus inuſtum, ſimiliter ad ſenſionem caloris pariter concurrit. Aliæ verò ſunt qualitates, quæ realiter tantùm agunt: vt potentiæ vegetatrices. Aliæ, quæ intentionaliter tantùm: vt calores. Aliæ, quæ neutro mo-
F do: vt character, & incorruptibilitas beatorum corporum.

Ex hoc etiam numero eſt figura, vt alibi diximus. Quanquam non deſunt, qui eam faciant principium actiuum motus ad locum; vt Durandus in 1 diſt. 45 q. 2. & Magnus Albertus ad finem 4. libri de Cœlo: vbi ait, figuram acutam eſſe partem potentiæ actiuæ medium ſecantis, eamq; potentiam ex tribus coaleſcere & integrari, videlicet ex acuto, graui, & duro. Vnde eſt, quòd acutiora, grauiora & duriora, faciliùs penetrant & percurrunt medium.

Thienenſis 4. de Cælo, cap. vlt.

Pro noſtra tamen opinione ſunt Scotus, in A 4. diſt. 1. quæſt. 5. D. Thomas ſecunda ſecundæ, q. 96. art. 2. & 3. contra gent. cap. 105. Ferrarienſis eodem loco, & alij. Idque optima ratione. Nam cùm figura nihil aliud ſit, quàm modus quantitatis; & quantitas, vt ſæpe diximus, omnis actiuitatis expers ſit, vtpote quæ ſe habeat ex parte materiæ: conſequens eſt, vt agendi vi careat. Nec obſtat, quòd acuta corpora, cæteris paribus, per aquam velociùs deſcendunt. Non enim id ex eo prouenit, quòd acumen a- B ctiuè influat ad motum: ſolùm namq; diſpoſitiuè ad illam maiorem celeritatem præſtandam ſeſe habet, quatenus videlicet figuræ acutæ minor moles ſe opponit, atque adeò minor reſiſtentia ex parte corporis, quod perrumpitur: ſicuti & figura plana, quia maiorem corporis portionem tangit, ſegniorem reddit motum, vt docet Ariſtot. 4. lib. de Cœlo, cap. vlt. text. 44. & Comment. ibid. Lege etiam, quæ in eandem ſententiam ſcripſit Ariſtot. in Me- C chanicis, ad eam quæſtionem, cuius initium eſt; Cur ex figurarum genere, quæcunque rotundæ ſunt & circinatæ, &c.

Corpora acuta cur velociùs deſcendant.

ARTICVLVS III.

RESPONDETVR AD PRIMI articuli argumenta.

Sol. 1. arg.

NVnc argumenta initiò propoſita ſoluamus. Ad 1. reſpondendum eſt: Etſi ſpecies concurrant actiuè ad intellectionem & verbum; non tamen omnia, quorum illæ ſpecies ſunt, ritè dici per eas actiuè concurrere, niſi talia ſint, vt ad eiuſmodi ſpecierum generationem, proximè vel remotè, aliquam vim actiuam contulerint: ſic enim cenſebuntur ſpecies eorum inſtrumenta, vtpote ab eis aliquo mo- E do deriuatæ. Quare cùm non omnia accidentia eam actiuitatem ad generationem ſpecierum intelligibilium, etiam remotè, præbeant, vt 3. lib. de Anima oſtendimus; fit, vt non omnia, reſpectu intellectionum, actiua principia cenſeri debeant. Adde, quòd noſtra quæſtio erat de principijs proximè elicientibus actionem, de quibus propoſitum argumentum nullam ingerit dubitationem.

Lege Gregorium in 2. d. 25. qu. 1.

Solut. 2.

Ad 2. dic; effatum illud Ariſtotelis, de ſub- F ſtantijs potiſſimùm intelligi, nec de omnibus vniuerſim: cum materia nihil agat, etſi ad actiones formæ, pro rata ſua portione, concurrat, non quidem eas efficiendo, ſed recipiendo; item etiam componendo totum, cuius eſt agere. Illud verò de cura patrisfamiliâs, ſic explicabitur. Optimum patremfamiliâs, licet nõ patiatur domi ſuæ quicquam prorſus inutile & ſuperuacaneum eſſe, non ab omnibus tamen opus exigere. Quod & diuini artificis ſapientia mirificè præſtat in hoc mundi opificio, in quo etſi non omnibus agendi vim tribuerit, nihil tamen fruſtrà condidit, nihil fruſtra eſſe ſinit; cùm tam ea, quæ agunt, quàm quæ non agunt, alijs pro naturæ ſuæ modo vtilia ſint, vt erit conſideranti perſpicuum.

Nihil à Deo fruſtra conditum.

Solut. 3.

Ad 3. Relationes eſſe actus: ſed non omni actui actiuitatem ineſſe, nec ab omni actionem proficiſci; ſed ab ijs, qui perfectiorem naturæ gradum obtinent: cuiuſmodi ſunt potiſſimùm qualitates, quæ peculiari modo formam ſequuntur, vt alibi etiam diximus. Nec refert, quòd relationes interdum finis cauſſalitatem ſortiuntur. Licet enim finis, conſideratione quadam, vt progreſſu patebit, principalis cauſſa habeatur: modus tamen, quo efficiens mouet, maiorem perfectionem requirit, cùm moueat per influxum actiuum, veramq; & germanam actionem. Quæ ratio cauſſandi non potuit conuenire relationibus, quæ tantummodò ſunt habitudines ad aliud, minimumque de natura entis poſſident; vt Auerroes 12. Metaphyſ. commenr. 19. docet. Vnde liquet, non ſine cauſſa agendi vim relationibus denegari. Quod ex eo etiam ſtabilitur, quia ſi relationes, tum ob alias cauſſas, tum ob tenuitatem ſui eſſe, nequeunt motum vel actionem terminare, vt 5. libro patebit: certè multò minùs motum vel actionem inchoare poterunt. Plus enim ad inchoandum ſiue producendum, quàm ad determinandum exigi- D tur. Accedit ratio Theologica. Nam ſi qua relatio eſſet operatiua, maximè eſſent diuinæ relationes, quæ cæteris infinitè eminentiores ſunt: at quòd hæ operatiuæ non ſint, conſtat ex eo, quia cùm verbi gratia, relatio Patris alijs perſonis non conueniat, ſequeretur, poſſe Patrem aliquid per eam operari ſine aliarum perſonarum conſortio, ſicq; Trinitatis opera non eſſent indiuiſa: cuius oppoſitum non ſolùm affirmant Patres communi conſenſu, ſed decreuit etiã ſexta Synodus generalis, Act 11. in epiſt. Sophronij, & Concilium Tolet. 6. canon. 1. in Symbolo Fidei.

Lib. 1. huius Operis ca. 4. q. 1. art. 1.

Relationes cur principium actionũ non ſint.

Relationes diuinæ non ſunt operatiuæ.

Solut. 4.

Ad quartum reſpondemus, ſi hoc reſpondere eſt, ac non potius reſponſionem in ſuum locum reſeruare: videlicet, neutrum ex ijs duobus effectis, quæ retulimus, actiuè ac per ſe cauſſari à motu locali, prout continuum ac quantum quidpiam eſt, quod argumentum oſtendere nitebatur: vtrum verò ab eodem ſub alia conſideratione cauſſentur, in libris de Cœlo patebit. Ad quintum argumentum quid reſpondendum ſit, patet ex dictis.

QVÆSTIO XX.

VTRVM FINIS VERE AC PROpriè cauſſa ſit, an non?

ARTICVLVS I.

VIDERI NON ESSE.

Non-

NOn eſt à nobis ſine diſputatione prætereunda finalis cauſa, cuius ignoratio veteres Philoſophos multis erroribus implicuit; vt conſtat ex iis, quæ ab Ariſtotele cap.8.huius libri, & 1.de Part anim.cap 1. & 1.Metaph.cap. 3.in diſputatione de Cauſis tradita ſunt. Quod ergo ad præſentem quæſtionem ſpectat, erit qui probet, non debere finem inter cauſas numerari, in primis hoc modo. Celebre eſt pronunciatum in Philoſophia; Cauſam & effectum ſimul eſſe; quod, vt Interpretes explicât, ſic accipiendum eſt: vt ſi cauſa & effectus ſumantur quoad relationes, quibus ſe mutuò reſpiciunt, dicantur ſimul natura eſſe; ſi verò quoad ipſam cauſalitatem, rationémve cauſandi, perhibeantur eſſe ſimul duratione, ſiue temporaria, ſiue momentanea; cùm fieri non poſſit, vt vlla res cauſet actu, quin id, quod ab ea cauſatur, pariter exiſtat. Hoc conſtituto videtur facilè probari, finem non eſſe cauſam, ſiquidem exiſtente eius effectu, nondũ ipſe exiſtit: vt patet, cùm quis obtinendi magiſtratus gratia, literis nauat operam, cui futurus magiſtratus finis eſt; præſens verò ſtudium, eiuſdem finis effectus.

Pronunciatum Philoſophicum.

Secundò: Omnis cauſa eſt principium, vt alibi diximus: nullum principium eſt finis: igitur nullus finis eſt cauſa. Minor probatur: quia teſte Ariſtotele lib.3. Metaph. cap 2.text.3 finis & principium opponuntur inter ſeſe, cum finis ſit id, in quod deſinitur; principium verò, id à quo incipitur.

Tertiò, quòd finis ſaltem propriè cauſa non ſit, ita oſtenditur: Id quod impropriè cauſat, non poteſt propriè cauſa eſſe; atqui finis cauſat impropriè; quandoquidem eius cauſalitas conſiſtit in tranſlatitia & impropria motione, vt mox patebit: non igitur finis propriè cauſa eſt.

ARTICVLVS II.

ESSE VERE' AC PROPRIE' *cauſam, omniúmque primam.*

IN hac dubitatione prænotandę ſunt variæ diuiſiones finium. Quarum prima aſſumitur ex iis, quæ docuit Ariſtoteles 2.de Anima, cap. 4.text 37. & hoc in libro, cap.2.tex.23.& cap 7. text.71 vt etiam D.Thomas, Simplicius & Philoponus ibidem annotarunt: videlicet, finem aut eſſe finem cuius, aut finem cui. Finis cuius eſt id, cuius obtinendi gratia aliquid fit: vt valetudo, quam vt aſſequamur, medicamentum ſumimus. Finis cui, eſt in cuius gratiam fit aliquid: vt ægrotus, cui valetudo medicamentorum interuentu procuratur.

1. Diuiſio finis.

Secunda eſt: Finium alter vocatur generationis, alter rei genitæ. Ille eſt forma, quæ per generationem inducitur, & à generante intenditur. Hic operatio, cuius gratia vnumquodque eſſe dicitur. Quam diuiſionem inculcat Auerroes 4.lib. de Cœlo, com.22. colligiturq; ex Ariſtotele 1. de Ortu & interitu, cap. 7. text. 55. & hoc in lib. cap 7.text.70. itemque 2. de Cœlo, cap.3.tex.17.

2. Diuiſio.

Tertia: Quidam fines operationi præexiſtunt, nec agētia in eorum effectionē tendunt; ſed ideò operantur, vt eis coniungi aut aſſimilari poſſint. Sic Deus eſt finis, non ſolùm creaturæ intellectuali, quæ ipſo frui poteſt; ſed etiam totius naturæ, quæ ſimilitudinem diuini eſſe, pro ſuo modo, affectat Alij ſunt fines, qui agentis actioni non præexiſtunt, ſed ab eo efficiuntur: vt forma, quæ per generationem acquiritur. Hos docuit Ariſtoteles hoc in libro, cap.2.text.23. eſſe terminos motuum quia formæ ſubſtātiales, præeuntibus diſpoſitionibus, quæ motu inducuntur, materiam ſubeunt.

3 Diuiſio. *Lege Ariſt. 2 lib. de Cælo ca 12 tex. 64. & li.12. Met. cap 11. text 36.* *De his finib. D. Thom 3. contra gent.*

His animaduerſis, concluſio ſit: Finem non ſolùm eſſe vere ac propriè cauſam, ſed omniũ primam. Huiuſce concluſionis veritas, etſi quoſdã ex antiquis Philoſophis (vt initio præfati ſumus) latuerit; communi tamen aſſenſu recepta eſt. Priorem eius partem aſſeruit probauitq; Ariſtoteles cap.3.huius libri, tex 29 Patet autem ex eo; quia finis eſt, cuius gratia fit aliquid. vnumquodque autem pendet per ſe ab illo, cuius gratia fit, & omne illud, à quo aliquid per ſe pendet, verè ac propriè cauſa illius eſt. Poſterior pars eiuſdem concluſionis traditur ab Ariſtotele hoc in libro, cap.3. tex.31. & 11. Metaph. cap.1 tex.36. Suadeturq; ea ratione: quia cum efficiens non niſi alicuius gratia operetur, neceſſe eſt antequam agat, & materiæ formam inducat, moueri à fine: ſicq; finis motio cauſalitates omnium aliarũ cauſarum, ſaltem origine antecedit. Itaq; primum locum obtinet finis, ſecundum agens, tertium materia, quartum forma. Poteſt etiam ea ex parte cauſalitas finis, non origine tantùm, ſed dignitate prior vocari: videlicet, quia vt agere quam agi præſtantius eſt; ita in ordine mouentium id excellit, quod mouet, non motum: quo pacto ſe habet finis, cùm ipſe moueat cæteras cauſas, nec ab alia moueatur, vt docet Ariſtot. loco ꝓximè citato, & 3. de Anima cap. 10. text. 54. Lege Magnum Albertum hoc loco, tract.2. cap. 5. vbi aliam prioritatis ſeriem inter cauſas tradit. Denique aduerte, quadam conſideratione ſingulas cauſas poſſe cæteris priores nuncupari. Nam ſi vetuſtas & ſubtilitas ſpectetur, prima eſt materia: ſi quidditatis notio, forma: ſi ratio phyſicæ motionis, efficiens: ſi modus excitandi ac pelliciendi, finis.

Concluſio. *Lege D.Th. 1.par. qu.6. art.4.* *Cauſalitas finis non origine tantùm, ſed dignitate prior.*

Argumenta autem, quę oſtendere videbantur, finem non vere ac propriè cauſam eſſe; hunc in modum refutanda erunt. Ad primum, conceſſis quæ in eo aſſumuntur, dicendum; etſi finis, cùm actu cauſat, nõ exiſtat ſecundùm eſſe, quod habet in rebus; exiſtere tamen ſecundùm eſſe intentionale, quod in mente obtinet, dum apprehenditur: quæ apprehenſio

Solut 1. arg *Ita Sonc 5. Met q.3.*

(vt paulò pòſt dicemus) eſt conditio, ſine qua finis ſuam cauſalitatem exercere non poteſt.

Solut. 2. Secundum refellitur inficiatione minoris. Licet enim finis, ſi pro extremo ſumatur, principio repugnet; non tamen ſi accipiatur, prout deſignat cauſam finalem, quæ principium eſt, quatenus ab eo ſua principiata dependent. Ariſtoteles tamen loco citato, cùm finem principio opponi dixit, principium ſumpſit pro eo, vnde motus oritur, id eſt, pro efficiente, cui finis relatiuè opponitur, cùm non ad media tantùm, ſed ad efficiens quoque referatur.

Solut. 3. Tertiò ſatisfit concedendo, motionem finis impropriam eſſe in genere motus; negando tamen, eſſe impropriam in ratione cauſandi. Nam eſto finis metaphoricè moueat, vt ſequenti quæſtione patebit; propriè tamen cauſat, quia propriè ab eo pendet id, quod ab ipſo cauſatur.

QVÆSTIO XXI.

VTRVM CAVSALITAS FINIS in metaphorica motione conſiſtat, an non?

ARTICVLVS I.

VIDERI NON IN EA conſiſtere.

VT quæ nam finis cauſalitas ſit ſcrutemur, animaduertendum eſt ex Diuo Thoma in 1.2. quæſt.9. artic.1. & Scoto in 1. diſt.1. quæſt.4. duplicem eſſe motionem: vnam propriam, quę fit per veram & germanam actionem; vt cùm ignis aquam calefacit: aliam impropriam, & tranſlatitiam; cuiuſmodi eſt ea, quæ mouere dicitur id, quod ſui amorem iniiciendo allicit, trahitque ad ſeſe: ob quem tractum dicitur anima magis eſſe vbi amat, quàm vbi animat, quia videlicet ad rem amatam quodammodo extra ſe affectu rapitur; vt præclarè docet D. Dionyſius 4. cap. de Diuinis nominibus.

Duplex motio, propria & tranſlatitia.

Ex D. Bern.

Hoc poſito, in quæſtionem vocamus, num cauſalitas finis conſiſtat in metaphorica illa motione, qua res, quæ finis nuncupatur, ex ſui deſiderio cauſam agentem ad operandum allicit. Pars negatiua hiſce argumentis videtur concludi: *1. Argum.* Aliquid allicit, & non eſt finis: aliquid eſt finis, & non allicit: ergo cauſalitas finis non conſiſtit in alliciendo. Prior antecedentis pars ſuadetur: quia voluntas diuina allicitur à ſua bonitate ad operandum. (Quò ſpectat illud Boetij, lib.3. de Conſolatione Philoſophiæ, metro 3.

Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus; verùm inſita ſummi
Forma boni liuore carens.)

& tamen diuinæ voluntatis in ſe ſumptæ, nec finis, nec alia vlla cauſa eſſe poteſt; cùm Dei A voluntas ab ipſo Deo non diſtinguatur, quem aliunde cauſari non poſſe, luce clarius eſt. Secunda pars eiuſdem antecedentis probatur; quia finis & boni vna eademque ratio eſt: at conſtat, aurum, verbi gratia, in ſe actu bonum quidpiam eſſe, & tamen ſemper allicere, cùm à multis contemnatur.

2. Argum. Secundò: motionem illam, qua finis cauſam agentem allicit, pręcedit actio intellectus, obijcientis appetitui ipſum finem: ergo finis cauſalitas non debet in ea motione conſtitui. B Aſſumptum liquet: cùm appetitus (teſte Diuo Auguſtino 8. de Trinitate, capite 53.) non poſſit ferri in ignotum. Conſequutio oſtenditur: quia cauſa finalis, vt paulò antè diſſeruimus, eſt omnium cauſarum prima, cæteraſque cauſalitates præit: quod eſſe non poteſt, ſi eius motionem anteuertit prædicta intellectus operatio.

Appetitus non fertur in ignotum.

3. Argum. Tertiò: Cùm finis allicit, eo pacto mouet, C quo is qui conſulit: ſiquidem vterque inuitat, rem appetitui proponendo: at motio conſulentis ad efficientem cauſam ſpectat, vt Ariſtoteles hoc in libro, cap.3. text.29. hiſce verbis ediſſerit. Præterea id, vnde mutationis aut quietis primum eſt principium, qualis cauſa eſt is, qui conſulit, & pater filij, & vnò nomine id, quod efficit, eius quod fit. Ergo & illa finis motio tota erit efficientis cauſæ.

4. Argum. Quartò: Etiam ea, quæ cognitione carent, D gratia finis operantur, vt in progreſſu huius libri patebit: & tamen non alliciuntur à fine; ſiquidem iſtiuſmodi allectio non niſi præeunte notitia fit. Igitur allectio appetitus non requiritur ad cauſalitatem finis.

5. Argum. Poſtremò: Finis confert medijs appetibilitatem: ſæpe enim media, quæ alioqui moleſta & integra ſunt, propterea quòd ad finem aſſequendum conducunt, redduntur amabilia, actuque amantur; vt patet in ſectione venæ, po- E tione, abſtinentia à cibo, alijsq; id genus. Non igitur finis tantummodò reſpectu cauſæ agentis, quam allicit; ſed etiam reſpectu mediorū, cauſalitatem exercet.

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS ENODATIO.

IN hac diſceptatione cõmunis Philoſophorum opinio eſt; Cauſalitatem finis conſiſte- F re in metaphorica illa motione, quā diximus. Ita ſentit D. Thomas 1. contra Gentes, cap.75. Ferrarienſis ibidem, Scotus in 1. diſt.1. quæſt.4. Gandauenſis 1. par. Sum. art.49. quæſt.6. Ochamus in 2. quęſt.3. artic.2. Alenſis 1. par. quæſt.17. memb.3. Socinas 5. Metaph. quæſt.2. Mag. Albertus eodem libro, tract.1. cap.3. Auicenna libro 6. ſuæ Metaph. tract.5. cap.5. & alij; quibus ſuffragatur Ariſtoteles 1. lib. de Generat. cap.7. text.55. Vbi docet, cauſam, vnde principium motus exiſtit, id eſt, cauſam efficientem, actiuam

Communis ſententia.

Alias tamē de hac re ſententias refert Heruæ' q 1 quodl. 2. Soncin. loco hic citato.

uam eſſe; non ita eam, cuius gratia cætera fiunt, id eſt, finalem, quæ non eſt actiua, niſi per translationem.

Quia tamen hac in re non parua eſt difficultas, aliquot aſſertiones ad eam illuſtrandam, ſubijciemus. *1. Aſſertio.* Prima ſit: Metaphorica motio, qua res cognita appetitum allicit, eſt ratio cauſandi finalis cauſæ; non tamen reſpectu cuiuslibet agentis, ſed creati tantùm. *Explicatio.* Hanc aſſertionem vt intelligas, paucis accipe ea, quæ in fine, quod ad præſentem locum ſpectat, conſideranda occurrunt. Primùm igitur in ſanitate, exempli gratia, cernitur peculiaris quædam entitas, naturæ animalis conſentanea, & accommodata, quæ nihil aliud eſt, quàm primarum quatuor qualitatum permiſtio & temperies. *Triplices relationes.* Hâc conſequitur relatio conuenientiæ, ſeu bonitatis formalis. Poſt hanc ſuboritur relatio appetibilis: ideò enim vnumquodque appetitur, quia bonum ſeu cónueniens eſt. *Lege Capr. in 2. d. 34. q. 1. Caiet. 1. p. q. 5. art. 1. Ferr. 1. cont. gent. cap. 37.* Tandem accedit relatio finis, qua ſanitas ad media, & ad ea quæ ipſius gratia fiũt, refertur. ** Obiectio.* * Quòd ſi quis obijciat, Ariſtotelem hoc libro, capite tertio, textu trigeſimo primo, & primo Ethicorum, capite primo, ſupponere bonum & finem idem eſſe: quare non rectè à nobis relationẽ finis à bonitatis relatione diſtingui. *Reſponſio. Bonũ & finis vt conueniant; vt differant.* Occurrendum erit ex ſententia Philoſophi, bonum & finem idem eſſe, non quoad relationes, ſed quoad fundamentum, cui innituntur, quod vnum idemque eſt: vt in ſanitate videre licet, quæ per eandemmet entitatem, qua vitam animalis ſeruat, appetitur vt bona, mouetque vt finis: & verò non appetit Socrates relationem bonitatis, ſeu conuenientiæ, quam reſpectu illius ſanitas habet; ſed ſanitatem ipſam, quæ tamen non, niſi prout relationi conuenientis ſubiacet, appetitionem terminat. *Lege initiũ 1 Ethic. Damaſc. 2. Fid. orth. cap. 22.* Niſi enim res voluntati proponatur, vt conueniens, nequaquam in ea ſui amorẽ aut deſiderium excitabit. Ratio autem, cur finem omnem, bonum quidpiam, ſeu verum, ſeu adumbratum, eſſe oporteat, ea eſt: quia (teſte Diuo Dionyſio libro quarto, capite de Diuinis nominibus) nemo ad malum ſpectans operatur; &, vt Seneca libro quarto de Officijs, capite decimoſeptimo ait, Nemo eſt à naturæ lege adeò alienus, vt malum, niſi ſub aliqua ſpecie boni, poſſit appetere.

His ita explicatis, quòd motio, qua res ſub ratione conuenientis appetitui obiecta ipſum allicit, ratio cauſandi finalis cauſæ ſit, ex eo concluditur; quia talis motio non pertinet ad cauſam efficientem, cuius eſt, proprio & non translatitio motu mouere; nec ad cæteras cauſas; vt earum cauſandi modos intuenti planum erit. Supereſt ergo, vt ad finalem cauſam ſpectet.

Quòd autem finis non eam habeat cauſalitatem, reſpectu cuiuslibet agentis, ſed creati duntaxat, (vt annotauit Heruæus quodlib. 2. quæſt. 1.) ea ratio probat; quia, licet Deus ex-A ternis ſuis actionibus operetur propter finem, teſtante Sacra pagina Prouerbiorum capite decimoſexto, illis verbis: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus: tamen nullus finis, diuinam voluntatem alliciendo, cauſalitatem erga illam exercet; cùm internæ Dei actiones nullam cauſam habere poſſint, vtpote quæ ſint ipſe Deus. *Explicatio communis ſententiæ, de cauſalitate finis.* Itaque cùm ij auctores, quos antè retulimus, cauſalitatem finis in metaphorica motione conſtituunt, non loquuntur B (ſi modò rectè ſentiant) de eiuſmodi cauſalitate, niſi in ordine ad agentia creata. Etſi ex eorum numero Soncinas parum conſideratè, non qualemcunque, ſed veram cauſalitatem finis, attribuerit bonitati diuinæ, reſpectu ſuæ volitionis.

2. Aſſertio. Secunda aſſertio: Cauſalitas finalis cauſæ, ſi vniuersè loquamur, conſiſtit in eo, quòd res, quæ cauſa denominatur, ſit id, cuius gratia fit aliquid. Debet autem verbum, Fieri, (quod ob-C ſeruat loco citato Heruæus) laxiore ſignificatu ſumi, ita vt idem valeat, atque accipere eſſe actiuè ab alio. *Explicatio.* Qua vſurpatione non ſolùm res naturales, & arte factæ, aliæque eiuſmodi; ſed ipſæ quoque actiones fieri dicuntur. Probatur autem huiuſce aſſertionis veritas ex ipſa finis notione. Nam cùm finis ſit id, cuius gratia cætera fiunt, vt docuit Ariſtoteles hoc in libro, capite 3. text. 31. & 2. de Anima, cap. 4 text. 27. & 2. Metaph. cap. 2. text. 8. & 1. Ethic. cap. 7. D conſequens eſt, vt vniuerſalis motus cauſandi finalis cauſæ in eo cernatur, vt ab ipſa aliquid depẽdeat, quatenus eius gratia fit, quidquid illud ſit: quod ſequenti quæſtione declarandum erit.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTOrum primi articuli.

E REſpondeamus nunc ad argumenta, quibus oſtendi videbatur, metaphoricam motionem, qua finis appetitũ allicit, nullo modo ad cauſalitatẽ finis, etiam reſpectu agentis creati, pertinere poſſe. *Solut. 1. arg.* Ad priorem partem eius, quod initio obiectum fuit, dicendum eſt: quicquid allicit, trahitq; voluntatem, ita vt in ea tractum illum verè cauſet, verè finalem cauſam eſſe. *Diuina bonitas non allicit finaliter voluntatem diuinam.* Voluntatem autem diuinam non ſic trahi ſua bo-F nitate; ſed per ſimplicem quandam allectionem, ab omni dependentia & cauſalitate prorſus liberam, atque adeò longè diuerſam ab ea, qua voluntas creata in bonum rapitur. Nam præterquam quòd in diuinam naturam cauſalitas paſſiua nullo modo cadere poteſt, amor etiã, quo Deus in ſuam bonitatẽ fertur, & bonitas ipſa, omnino idem ſunt; ac proinde ſortiri inuicem non poſſunt rationẽ cauſæ & cauſati.

Ad poſteriorem argumenti partem reſpondendum: etſi, quidquid eſt actu finis, bonum

cta finis; alia, quæ verè & propriè; alia, quæ non ſolùm verè & propriè, ſed perfectiſſimo modo effecta illius ſunt: & in poſteriori quidem genere eas tantùm actiones numerari, quæ in media explicitè feruntur; in priori cæteras contineri. Porrò hæc aſſertio hunc in modum probari poteſt: Finis verè ac propriè ſuam cauſſalitatem exercet, reſpectu illius primi actus, videlicet amoris erga ipſum: igitur eiuſmodi actus eſt verè ac propriè effectus finis: quod ſimiliter de reliquis actibus primi generis, per quos media non attinguntur, probatum manebit. Antecedens (quod præter alios aſſerit Henricus Gandauenſis 2. part. Summæ, artic. 46. quæſt. 6.) oſtenditur. Nam res, quæ finis denominatur, mouet obiectiuè, metaphorico motu alliciendo voluntatē ad prædictum amorem; ſiquidem ineſt ei bonitas, & conuenientia, quæ voluntatis affectum eo modo ad ſe trahat, vt planum eſt; hæc autem motio verè ac propriè ſpectat ad aliquod cauſſæ genus, cùm ſecundum illam amandi actus ſimpliciter à re ita mouente dependeat: item verò nulla datur cauſſa, ad quam ea motio pertineat, præter finalem, cui (vt ſuperioribus liquet) proprium ac peculiare eſt, per tranſlatitiam motionem cauſſare. Ergo talis amor verè ac propriè eſt effectus finis, vt finis. Iam quod illæ tantùm actiones, quæ præhabita intentione finis, circa media inſiſtunt, finis effecta perfectiſſimo modo exiſtimari debeant, ſuadet tum inſignis habitudo finis ad media, tum quia eæ ſolùm actiones exercentur, obtinendi finis gratia: in qua re præcipua vis & ratio cauſandi finalis cauſæ ſita videtur.

Probatio aſſertionis.

Communis ratio effectorū cauſſæ finalis.

Itaque generalis ratio effectorum cauſæ finalis in eo conſiſtit, quòd illius gratia, id eſt, propter illius bonitatem quomodocunque fiant. Quod & Ariſtoteles non obſcurè indicauit, cùm in definitione finis generalibus illis verbis vſus eſt; Cuius gratia fit aliquid. Nec ſanè inuſitatum eſt, appellationem finis tribuere obiecto ſimplicis amoris, aliorumq; actuū ſimilium, in quibus nulla mediorum ratio interuenit: cùm D. Thomas in prima ſecundæ, quæſt. 1. art. 1. docuerit, omne obiectum voluntatis eſſe finem ac bonum.

Finis, poſſeſſio quo pacto ſit effectus cauſſæ finalis.

Circa ipſam tamen poſſeſſionem finis aduerte, eam interdum eſſe operationem; vt patet in vltimo fine creaturæ intellectualis, qui per intuitiuam diuinæ naturæ contemplationem poſſidetur: nonnunquam eſſe quietem, ceſſationemve ab opere; vt videre eſt in corporibus grauibus & leuibus, quæ ad naturalem locum, vt ad finem, contendunt, & eo, per quietem, omni motu inhibito, potiuntur. Prior ergo poſſeſſio propriè eſt effectus finis: poſterior ſicuti non fit, ita non propriè dicitur illius effectus, etſi ad eum, vti complementum omnium antecedentium operationum, reuocari debeat; niſi quis ita latè verbum, fieri, vſurpare velit, vt eius vim ad ipſam quoque operis ceſſationem extendat: ſic enim eiuſmodi ceſſatio non reductitiè, ſed propriè ad finis effectiua pertinebit.

Quæſt.

Iure hic etiam quæſierit aliquis; num appetibilitas, quam finis (vt vltimo ſuperioris controuerſiæ argumento oſtenſum videtur) medijs confert, inter finis effecta recenſenda ſit? Quidam affirmantem partem ſequuntur. Sed explicatione res indiget. Si enim velint, finem conferre medijs appetibilitatem, nihil aliud eſſe, quàm media appeti, quia conducunt ad finem; rectè ſentiunt, nec huiuſmodi effectus diſtinguitur ab ijs, quos hactenus fini attribuimus. Si autem ſignificent, media mutuari à fine aliquam bonitatem ratione cuius amabilia reddantur: aduertendum erit, cùm bonitas conuenientia quædam ſit, &, exempli gratia, medicamentum ideò ægroto conueniat, quia ad ſanitatē acquirendam idoneum eſt; negari non poſſe, talem conuenientiam, & quæ hanc conſequatur, amabilitatem, aliquo modo à ſanitate deriuari. Verùm, quia ſanitas non habet actu rationem finis, niſi cùm agentem cauſſam actu mouet; & nihil cenſetur actu medium, niſi cùm fit, vel adhibetur, aliove modo ſimili reipſa tractatur, propter aliud: vtique non dicetur ea bonitas, à ſanitate, vt à re cauſſalitatem finis exercente, in medicamentum, tanquam in medium, deduci, niſi cùm medicamētum ab agente, verbi cauſſa, quæritur, conficitur, aut apponitur, ad recuperandam eius interuentu ſanitatem. At enim, quemadmodum ante operationes cauſſæ agentis, ſanitas eſt finis poteſtate; ita prædicta bonitas & appetibilitas, ante eiuſmodi operationes inter effecta finis non actu, ſed poteſtate, vtcumque numerari poterit. Itaque fatemur, media à fine prædicto modo aliquam accipere bonitatem, quæ ad illius effecta, ſi nō propriè, ſaltem reductitiè pertineat. Aſſerimus item, omnes operationes agentis creati, tam externas, quàm internas, itemque omnes externas agētis increati, eſſe effecta finium, quia vniuerſæ feruntur in aliquod bonum, quod finis rationem habet.

Explicatio quæſt.

ARTICVLVS II.

OBIECTA CONTRA ſuperiùs dicta.

ADuerſus ea, quæ proximo articulo concluſa ſunt, opponet aliquis: Deus agit propter finem, vt ſuprà oſtendimus: ergo omnes actiones ſimpliciter propter finem ſunt; atque adeò non rectè excepimus actiones internas agentis increati. Secundò: Adepto fine ceſſat actio, vt docet Ariſtoteles 1. de Generat. cap. 7. text. 55. ergo nulla efficientis cauſſæ operatio tendit in finem adeptum, ſeu poſſeſſum: cuius oppoſitum antè docuimus.

1 Obiect.

2. Obiect.

Dilutio 1. obiecti.

Horum tamen facilis explicatio eſt. Ad primum dicendum, ſicuti motio metaphorica non eſt ratio cauſſandi, niſi reſpectu agentis creati: ita nec omnes actiones internas eſſe effecta finis; ſed eas tantummodò, quæ ab illo pendere & cauſſari poſſunt, quales ſunt omnes, quæ ab agente creato exercentur, & ſolæ externæ increati agentis. Hoc tamen non impedit, quominùs Deus propter finem agere dicatur: non quidem propter finem operantis, quaſi ipſe fine perficiatur: aut ad aliquem finem ordinetur, vt res creatæ; nec quaſi deſiderio finis agat, cùm ei nihil deſit, proindeq; deſiderare nihil poſſit; ſed quia externas ſuas actiones & opera ad finem deſtinat, amore ſuæ bonitatis communicandæ. Vnde eſt illud Diui Dionyſij 4. cap. de Diuinis nominibus: Diuinus amor nō dimiſit Deum eſſe ſine germine. Conſule D.Thomam in 2. diſt.1. quæſt.2. art.1. & 2. Alenſem 1.par. quæſt.36.membr.3. Henricum quod lib.4 quæſt.19.

Quomodo cōpetat Deo, agere propter finem.

Lege Ferrar. 1. cont. gent. c.32. Dur. in c.d.1.q 6. Driedo. 1 p. conc. cap. 4. ad 4.

Dilutio 2. obiecti.

Ad 2. dicito: Pronuntiatum illud Ariſtotelis intelligendum eſſe de actionibus, quibus finis quæritur, aut quoquo modo procuratur, eæ namque poſt adeptionem finis ſuperuacaneæ forent. Addit etiam D.Thomas in 4. diſt.48.q. 2. art.2. & ex eo Ferrarienſis lib.1.contra Gent. cap.20. duo motuum actionúmve genera reperiri: alios eſſe motus, quos ſequitur finis; è quorum numero eſt deambulatio, quam bona valetudo ſequitur; alios, quos finis ipſe comitatur; quo pacto cœleſtium corporum motus comitatur imitatio diuinæ naturæ in cauſſando, tanquam eorum finis. Ait ergo D.Thomas, motus prioris generis ceſſare præſente fine; poſterioris nequaquam.

QVÆSTIO XXIII

CAVSSET-NE FINIS SECVNdùm eſſe intelligibile, an ſecundùm exiſtentiam, quam in rebus habet.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS VIdeatur, cauſſare ſecundùm eſſe intelligibile.

Duplex eſſe, vnum reale, alterum intentionale.

RES, quæ finis denominatur, vti ſanitas, duplex eſſe ſeu exiſtentiam obtinet: alteram intelligibilem & obiectiuam, in mente ægroti, aut medici: alteram realem in rebus ipſis, ſeu quomodolibet extra cauſſas. Solet igitur à Philoſophis in controuerſiam vocari, ſecundùm quàm exiſtentiam finis cauſſet. Soncinas libro 5. Metaph. quæſt.3. alijq; nonnulli putant cauſſare ſecundùm exiſtētiam intelligibilem, quibus videtur ſuffragari Auicenna libro Metaph. cap.5. & vt quidam è recentioribus Theologis volunt, D.Thomas in prima ſecundæ, quæſt. 21. artic.1.

1. Argum.

Sunt verò pro hac parte huiuſmodi argumenta: Finis dicitur omnium cauſſarū prima, vt ſuprà ex Ariſtotele docuimus. Atqui non poteſt dici prima executione, ſic enim poſtrema eſt; quin & res, quæ denominatur finis, eo modo ſpectata, non obtinet rationem cauſſæ, ſed effectus, qui executione agentis cauſſæ in actu ponitur: eſt igitur prima ſecundùm apprehenſionem; ſed eo modo, quo prima cauſſa eſt, eo cauſſalitatem exercet. Igitur finis exercet cauſſalitatem ſecundùm apprehenſionem, ſeu, quod eòdem recidit, mouet ſecundùm eſſe intelligibile.

2. Argum.

Secundò: Finis mouet metaphoricè: ſed hæc motio non procedit ab eſſe reali, ſed ab eſſe obiectiuo finis, quod appetitum allicit, ſuam ei præſentiam exhibendo: ergo finis non cauſſat, niſi ſecundùm eſſe obiectiuum.

3. Argum.

Tertiò: Finis requirit ſui notitiam vt moueat: ſed non eam requirit tantummodò vt conditionem: igitur vt rationē formalem mouendi. Probatur minor: quia id, quod variat ſpeciem, non ſe habet vt conditio, ſed vt ratio formalis: at apprehēſio obiecti variat ſpeciem appetituum, vt docet S.Thomas 1.par. quæſt. 80.artic.2. Nam appetitus naturalis, ſenſitiuus, & intellectiuus, eo inter ſe ſpecie differunt, quòd primus tendit in rem ignotam ipſi agenti; cognitam tamen ab intellectu ſeparato, à quo dirigitur: ſecundus fertur in rem ſenſu cognitam: tertius in rem cognitam intellectu ipſius agentis.

4. Argum.

Præterea nihil cauſſat ſecundùm eſſe reale, niſi habeat realem exiſtentiam: ſed plerique fines non habent exiſtentiam realem: ergo, &c. Probatur minor: quia fines, dum intenduntur, maiori ex parte nondum exiſtunt: multi neque poſtea exiſtent, vt cùm quis nititur obtinere magiſtratum, quem non obtinebit: quidam natura ſua nō habēt in rebus exiſtentiam, vt cùm quis appetit ab alijs magni æſtimari: nonnulli priuationes aut negationes ſunt, vt cùm quis vita priuari, aut alijs non ſubijci deſiderat. Quare multi ſunt fines, quibus exiſtentia realis non conuenit.

5. Argum.

Poſtremò: Relatio cauſſæ ad effectum eſt realis; cùm omnis cauſſa, ſicuti realiter eſſe confert, ita realiter effectum reſpiciat: ſed relatio inter finem & eius effectum, ſiue prout finis habet eſſe in rebus, ſiue vt intellectui obijcitur, non eſt realis: igitur finis neutro modo ſumptus eſt verè cauſſa. Minor ſuadetur; quia relatio realis poſcit extrema actu realiter exiſtentia: at nondum fine in eſſe reali conſtituto, exiſtit operatio agentis, quæ eſt effectus cauſſæ finalis.

ARTI-

ARTICVLVS II.

SOLVTIO QVAESTIONIS.

Quæ in quolibet cauſſa ſpectanda. IN qualibet cauſſa, quod ad rem præſentem attinet, iſta ſpectari poſſunt: nempe id, quod ꝑ ſe, ac ſimpliciter cauſſat, ratio formalis cauſſandi, & conditio ſine qua cauſſare non poteſt, vt in ignis generatione, id quod per ſe ac ſimpliciter ignem producit, vt quod eſt ipſe ignis; ratio formalis calefaciendi, eſt calor; conditio, ſine qua non calefaceret, eſt mutuus agentis & patientis contactus.

1. Concluſio. Hoc poſito ſit prima concluſio: In cauſſa finali, id quod cauſſat ſimpliciter, & vt quod eſt res quæ denominatur finis. De hac concluſione nulla videtur eſſe diſceptatio, aut diſſenſio inter Philoſophos, cùm planum ſit, id quod principaliter mouet appetitum, eſſe, verbi gratia, ſanitatem, quæ appellationem finis vendicat, ſeu potiùs ſanum.

2. Concluſio. Secunda concluſio: Ratio formalis, ſecundùm quam res, quæ denominatur finis, mouet cauſſatq́;, eſſe reale ipſius; non autem eſſe obiectiuum, ſiue apprehenſum ab intendente finem, vt tale eſt. Hæc eſt D. Thomæ 1. cõtra Gentes, cap. 75. Auerrois 12. Metaph. com. 36. Ochami in 2. q. 3. art. 2. Gabrielis in 2. q. 1. ar. 3. diſt. 1. & aliorum complurium.

Eſſe reale dupliciter dicitur. *Bacon. in 1. d. 1. qu. 1. Iauell. 5. Metaphor. q. 6.* Sed aduertẽdum, Eſſe reale bifariam accipi: vno modo pro eo, quod eſt verum, ac poſitiuum ens, & non dependens ab intellectus notione. Altero, ita fusè, vt complectatur omne eſſe, quod quoquo modo eſt poſſibile obtineri, vel ſaltem tanquam poſſibile, aut nõ impoſſibile offertur appetitui: ſiue poſitiuum aliquid ſit, ſiue habeat eſſe in rebus, ſiue in ſola mente, prout tamẽ prædictam poſſibilitatem, vel non impoſſibilitatem, in ordine ad poſſeſſionem induit. Igitur in noſtra concluſione accipiendum eſt. Eſſe reale, ſecundùm poſteriorem hũc ſenſum: nam quodlibet horum poteſt metaphorico motu appetitum mouere. Addimus verba illa, aut non impoſſibile: quia interdùm ambigitur, an res adipiſci queat, (vt valetudo in lethali morbo) & nihilominùs intenditur, medijsq́; adhibitis procuratur. Sciẽdum quoque, rem, etiam apprehenſam vt impoſſibilem, ſimplici nonnunquam amore, imperfecto tamen & ineffiacaci appeti: vt ſentit Ariſtoteles 3. Ethicor. cap. 2. non verò intendi, aut per media procurari; vt hic intelligimus.

Dubitatio. Addubitari hoc loco ſolet, vtrum Non eſſe reuera appetatur? Quam controuerſiam perſtringit D. Tho. 1. p. q. 5. art. 2. ac latè perſequitur Ferrar. ad cap. 19. lib. 3. contra Gent. Durandus in 4. d. 50. q. 2. Heruæus quodl. 8. q. 8. Soncin. 9. Metaph. q. 16. *Reſponſio.* Paucis reſpondemus, ipſum Non eſſe haud appeti innato appetitu; hic enim in rei conſeruationem neceſſariò fertur; ſed actu elicito: non ita quidem, vt non eſſe per ſe ac ſolitariè expetatur, ſed ſua ratione boni alicuius

A veri aut fucati: ſicq́; damnati vellent non eſſe, vt ſuppliciorum æternitatem effugerent: & qui de peccatis, vt par eſt, dolent, vellent potiùs nõ fuiſſe, quàm diuinum numen violaſſe. Itaq; vt D. Thom. loco citato explicat, Nõ eſſe ex accidente duntaxat eſt appetibile; quatenus optatur remotio alicuius mali, quod aufertur per non eſſe: remotio verò mali non deſideratur, niſi quia per malum quoddam eſſe adimitur. Quo tandem ſit, vt ſolummodò ipſum eſſe per
B ſe appetatur.

Dubium. Quæritur etiam, num relationes interdum rationem finis habeant? *Reſponſio Heruæi.* Heruæus quodl. 2. q. 1. ridiculum putat id affirmare; propterea ꝙ relationes minimũ entitatis inter accidentia ſortiantur. *Legitima reſponſio.* Nobis contrarium videtur. Putamus enim, relationes nõ reales tantùm, ſed rationis etiam, nonnunquam fines eſſe humanarum actionum: vt cùm quis relationem alicuius dignitatis ab hominum conceptu pendentis, &
C ab alijs magni æſtimari optat. Non enim ad finis cauſſalitatem obeundam plus entitatis requiritur. Pro qua lege Fonſecam lib. 4. Metaph. cap. 2. q. 7. ſect. 8. & lib. 5. cap. 2. q. 11. ſect. 14.

Comprobatio ſecundæ cõcluſionis. His ita explicatis, ſuadetur iam ſecunda concluſio ex eo; quia res, quæ finis dicitur, ſecundùm id, tanquam ſecundùm rationem formalem cauſſandi, mouet, quod eũ obtinetur, deſiderium ſatiat; cùm non obtinetur, fruſtrari agens dicitur. Hoc autem nõ ei conuenit ſecun-
D dùm eſſe, quod habet in mente: ſic enim appetitum non explet, ſed acuit. Conueniet igitur ſecundùm aliud eſſe, nempe reale, quo adepto quieſcit agens, non adepto fruſtra laboraſſe perhibetur. Secundò: Eſſe obiectiuum finis non expetitur, nec procuratur ab agente. Nec enim ægrotus deſiderat eſſe intentionale valetudinis, quod iam pridem eius animo obuerſatur, nec illius gratia deambulat, & à cibo abſtinet; ſed propter eſſe reale valetudinis, quã,
E humoribus ad temperiem redactis, reipſa aſſequi optat. Igitur ignis non ſecundùm eſſe obiectiuum, ſed ſecundùm eſſe reale per ſe ac ſimpliciter, cauſſam agentem mouet.

3. Concluſio. Tertia concluſio: Eſſe obiectiuum eſt conditio, ſine qua finis non mouet. Hæc ex eo perſpicuè patet, quia finis mouet alliciendo cauſſam agẽtem: quæ allectio ſine ipſius finis præcognitione, ad modum ſuperius explicatum, dari non poteſt.

F

ARTICVLVS III.

REFELLVNTVR PRIMI articuli argumenta.

RAtiones, quibus oſtendi videbatur; id, quo finis per ſe, ac ſimpliciter cauſſat, eſſe exiſtentiam obiectiuam: ſic diluito. *Solut. 1.* Ad 1. dic; cauſſam finalem dici primam, quia primò mouet efficientem, & primò intenditur. Ad quam intentionem, licet apprehenſio requira-

Cauſſa finalis quo ſenſu dicatur prima. tur; non proinde ſequitur, cauſſam finalem dici primam, ſecundùm apprehenſionem, tanquàm ſecundùm rationem formalem mouendi, ſed tantummodò vt ſecundùm conditionem ad mouendum neceſſariam. Neque his repugnat Diuus Thomas in prima ſecundæ, quęſtione prima, articulo primo, vbi ait, finem eſſe primum & cauſſam, vt eſt in intentione agentis, nõ vt eſt executione postremus: tantũ enim ſignificat, finem eſſe cauſſam, quatenus primò intenditur; (etſi non intendatur, niſi propter eſſe reale) itemque ſi ſpectetur, prout efficientis executione producitur, ea præcisè conſideratione non cauſſam, ſed effectum eſſe. Quod annotauit etiam Heruæus quodlibeto ſecundo, quæſtione prima. Ad 2. conceſſa maiore propoſitione, neganda eſt minor: procedit enim motio à fine ſecundùm eſſe reale, cognitum tamen. Nam ipſa entitas valetudinis, verbi gratia, ab intellectu cognita obijcitur appetitui, eumque ſecundùm ſuum eſſe *Solut. 2.* reale futurum, aut poſſibile, modo ſuperiùs explicato, allicit. Tertia ratio diluitur, inficiatione minoris propoſitionis Nam res, quæ appetitur, prout exercet cauſſalitatem finis reſpe- *Solut. 3.*

A ctu appetitus, requirit notitiam tanquam conditionem duntaxat; eſto, prout ſubit rationem cauſſæ formalis externæ, appetitum in varias ſpecies diſtinguentis, non ſe habeat ad notitiam, vt ad conditionem ſine qua non; ſed vt ad quidpiam, ingrediens per ſe rationem formalẽ obiecti appetitus. Quod enucleatiùs perſequi non eſt huius loci. Ad 4. Explicanda *Solut. 4.* eſt maior propoſitio. Si enim intelligatur de eſſe reali iuxta priorem vſurpationem, de qua B proximo articulo, neganda eſt: ſi iuxta poſteriorem, concedenda, ſed neganda minor; cuius probatio momentum non habet: quia ſolùm concludit, non omnes fines habere exiſtentiam realem priori modo. Ad 5. dicendũ; *Solut. 5.* ex eo, quòd cauſſæ realiter cauſſent, non colligi, omnes relationes realiter effecta ſua reſpicere: depoſcit enim relatio realis (vt nunc alias conditiones omittamus) extrema vtrinq; realiter exiſtentia. Itaque realiter cauſſare, non eſt C habere relationem realem; ſed præſtare verum concurſum, quem tamen non ſemper relatio realis comitatur, ob defectum conditionum, quæ ad eam requiruntur.

Κεφάλαιον η.

Λεκτέον δὴ, πρῶτον μὲν, διότι ἡ φύσις τῶν ἕνεκά του αἰτίων· ἔπειτα περὶ τοῦ ἀναγκαίου, πῶς ἔχει ἐν τοῖς φυσικοῖς· εἰς γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν ἀνάγουσι πάντες, ὅτι ἐπειδὴ τὸ θερμὸν τοιονδὶ πέφυκε, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ ἕκαστον δὴ τῶν τοιούτων, ταδὶ ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ καὶ γίνεται, καὶ γὰρ κἂν ἄλλην αἰτίαν εἴπωσιν, ὅσον ἁψάμενοι χαίρειν ἐῶσιν, ὁ μὲν τὴν φιλίαν καὶ τὸ νεῖκος, ὁ δὲ τὸν νοῦν. ἔχει δ᾽ ἀπορίαν, τί κωλύει τὴν φύσιν μὴ ἕνεκά του ποιεῖν, μηδ᾽ ὅτι βέλτιον, ἀλλ᾽ ὥσπερ ὕει ὁ Ζεὺς, οὐχ ὅπως τὸν σῖτον αὐξήσῃ, ἀλλ᾽ ἐξ ἀνάγκης. τὸ γὰρ ἀναχθὲν ψυχθῆναι δεῖ, καὶ τὸ ψυχθὲν ὕδωρ γενόμενον κατελθεῖν· τὸ δ᾽ αὐξάνεσθαι τούτου γενομένου συμβαίνει τὸν σῖτον· ὁμοίως δὲ καὶ εἴ τῳ ἀπόλλυται ὁ σῖτος ἐν τῇ ἅλῳ, οὐ τούτου ἕνεκα ὕει, ὅπως ἀπόληται, ἀλλὰ τοῦτο συμβέβηκεν. ὥστε τί κωλύει οὕτω καὶ τὰ μέρη ἔχειν ἐν τῇ φύσει; οἷον τοὺς ὀδόντας ἐξ ἀνάγκης ἀνατεῖλαι, τοὺς μὲν ἐμπροσθίους ὀξεῖς, ἐπιτηδείους πρὸς τὸ διαιρεῖν· τοὺς δὲ γομφίους πλατεῖς, καὶ χρησίμους πρὸς τὸ λεαίνειν τὴν τροφήν· ἐπεὶ οὐ τούτου ἕνεκα γενέσθαι, ἀλλὰ συμπεσεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων μερῶν, ἐν ὅσοις δοκεῖ ὑπάρχειν τὸ ἕνεκά του. ὅπου μὲν οὖν ἅπαντα συνέβη, ὥσπερ κἂν εἰ ἕνεκά του ἐγίνετο, ταῦτα μὲν ἐσώθη ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου συστάντα ἐπιτηδείως· ὅσα δὲ μὴ οὕτως, ἀπώλετο καὶ ἀπόλλυται, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς λέγει τὰ βουγενῆ καὶ ἀνδρόπρωρα. ὁ μὲν οὖν λόγος, ᾧ ἄν τις ἀπορήσειεν, οὗτος, καὶ εἴ τις ἄλλος τοιοῦτός ἐστιν· ἀδύνατον δὲ τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον. ταῦτα μὲν γὰρ καὶ πάντα τὰ φύσει, ἢ αἰεὶ οὕτω γίνεται, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. τῶν δ᾽ ἀπὸ τύχης καὶ τοῦ αὐτομάτου οὐθέν. οὐ γὰρ ἀπὸ τύχης, οὐδ᾽ ἀπὸ συμπτώματος δοκεῖ ὕειν πολλάκις τοῦ χειμῶνος, ἀλλ᾽ ἂν ὑπὸ

Caput VII.

D *Icendum a autem eſt primùm, quamobrem ex his cauſſis natura ſit, quæ alicuius agunt gratia, tum quæ in rebus naturæ neceſſitatis ſit ratio, quandoquidem omnes ad hanc cauſſam confugiunt: quod enim calidum tale eſt, atque etiam frigidum, & quæ ſunt einſmodi, hæc & neceſſariò eſſe, & fieri, aptaque eſſe. Nam vt aliquam aliam afferant cauſſam, vt hic quidem diſcordiam & concordiam, ille mentem, cùm vix tamen attigerint, valere ſinat.* b *Dubitatio autem eſt, quid prohibeat naturam, nec alicuius gratia, nec quia ſic præſtet agere, ſed perinde ac Iupiter, qui non ideò pluit, vt frumentum augeat, ſed neceſſariò; quandoquidem quod ſublatum eſt refrigerari, & refrigeratum in aquam mutatum, deſcendat neceſſe eſt, quod quidem cùm factum eſt, frumentum augeſcere contingit. Nec ſecus, ſi cuiquam frumentum in area pereat, non vt periret pluit, ſed ita res tulit.* c *Quid ergo impedit in natura quoque partes ſic ſeſe habere? vt dentes neceſſariò oriri, anteriores quidem ad diuidendum, molares autem latos, & ad molendum alimentum vtiles; neque enim huius gratia genitos eſſe, ſed ita accidiſſe. Similis eſt ratio aliarum partium, quæ ita videntur comparatæ, vt alicuius ſint gratia.* d *In quibus igitur omnia euenêre, perinde atque alicuius gratia eſſent facta, hæc caſu aptè conſtituta, ſeruata ſunt. Quæ autem non ſic ſe habuerunt, ea periêre, & pereunt, vt quæ Empedocles ait bouigena, & androprora. Ac ratio quidem, qua aliquis ductus dubitare poſſit, hæc eſt & ſi qua alia ſimilis ſit.* e *At fieri non poteſt, vt hoc modo hæc ſeſe habeant. Hæc namque, & quæcunque conſtant natura, aut ſemper ſic fiunt, aut plerunque* Text. 75. Text. 76. Text. 77.

κύνα. οὐδὲ καύματα ὑπὸ κύνα, ἀλλ' ἂν χειμῶνος. εἰ οὖν ἢ ἀπὸ συμπτώματος δοκεῖ, ἢ ἕνεκά του εἶναι, εἰ μὴ οἷόν τε ταῦτα εἶναι, μήτε ἀπὸ συμπτώματος, μήτε ἀπὸ ταὐτομάτου, ἕνεκά του ἂν εἴη. ἀλλὰ μὴν φύσει ἐστὶ τὰ τοιαῦτά γε πάντα, ὡς κἂν αὐτοὶ φαῖεν οἱ ταῦτα λέγοντες. ἔστιν ἄρα τὸ ἕνεκά του ἐν τοῖς φύσει γινομένοις καὶ οὖσιν. ἔτι ἐν ὅσοις τέλος τί ἐστι, τούτου ἕνεκα πράττεται, τὸ πρότερον, καὶ τὸ ἐφεξῆς. οὐκοῦν

plerunque, quæ autem fortuna & caſu, non item: neque enim hyeme crebrò pluere fortuitò caſuque videtur, ſed ſi ſub cane: neque æſtus ſub cane, ſed ſi hyeme. Si igitur aut caſu, aut alicuius gratia videntur eſſe, caſuq́; aut ex accidenti eſſe non poſſunt, alicuius gratia profectò erunt. At natura conſtãt, quæ eiuſmodi ſunt omnia, vt etiam ij, qui hæc dicunt, affirmarent. Alicuius itaque eſſe gratia, in his ineſt, quæ & fiunt, & conſtant natura. f *Præterea quorumcunq; aliquis eſt finis, eius cauſſa id quod prius eſt, & quod deinceps ſequitur, aguntur.* Text.78.

Itaq;

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

D*icendum* a *autem*] Duplicem controuerſiam diſcutiendam proponit, vtramque cum ijs, quæ ſuperiùs diſſeruerat, cohærentem. Vna eſt, vtrum natura in ijs rebus, quas molitur, propter finem agat, an non? Altera quænam in Phyſicis rebus neceſſitatis ſit ratio? Veteres namque (vt conſtat ex ijs, quæ ab Ariſtot. lib.2. de Ortu & Interitu, & 1. de partibus Animalium itemque à Platone in Phædone ſcripta ſunt) tantam vim in neceſſitate poſuêre, vt in eam cauſſas omnes contulerint. Ac licet eorum nonnulli alias cauſſas attigerint, nempe Anaxagoras mentem; Empedocles litem & amicitiam: eas tamen mox dimiſerunt, aientes res neceſſariò ſic eſſe conſtitutas, quòd calidum & frigidum, & quæ ſunt eius generis, à quibus cætera oriuntur, ita affecta ſint. *Neceßitati quantum veteres tribuerint.*

b *Dubitatio autem*] Antequam naturam propter finem agere oſtendat, ſubijcit rationem, qua antiqui Philoſophi in contrariam ſententiam adducti ſunt: quæ ratio in hunc ferè modum concluſa erat. Nihil prohibet aſſerere naturam, nec quòd ita melius ſit, nec alicuius gratia operari; cùm ex ſola neceſſitate materiæ reddi poſſit cauſſa, cur naturæ effecta ita ſe habeant: non eſt ergo putandum, naturam agere gratia alicuius. Aſſumptum probabant: quia ſi quiſpiam pluuiæ cauſam ſciſcitetur; aptè reſponderi poteſt, non ideò pluere, vt fœcundentur agri, & ſata augeſcant, ſed ex materiæ neceſſitate, quia ſcilicet tenuem vaporem, è terra excitatum, & ad mediam aëris regionem deductum, neceſſe eſt in nubes cogi, & diſſolui in pluuiam; quæ cùm grauis ſit, ſuopte pondere deorſum fertur, atq; ita accidit, vt frumenti vbertas conſequatur, ſi imber opportunus ſit; aut ſterilitas, ſi importunus. *Ratio negantium, naturam agere propter finem.*

c *Quid ergo*] Id quod de pluuia dictum eſt, iudicabant partibus rerum naturalium, vt animantium, accommodari poſſe: verbi gratia dentes non eſſe ad aliquem vſum comparatos à natura, nec priores ideò acutos gigni, vt diuidant, nec alios ideò molares effici, vt cibum molant; ſed accidere id temere confluente materia, & ad eum modum fortuitò cadentibus partibus.

d *In quibus igitur*] Aiebant ijdem auctores, etiam in cæteris rebus caſum dominari, licet quæ alicuius gratia fieri videntur, cùm tamen non fiant, aptè cadunt, diuturna ſint; alia verò nullam habentia commoditatem, paulò poſt intereant: ſicuti accidit bouigenis & androprotis, id eſt, monſtroſis animantibus, quæ ſuperioribus & interioribus partibus hominem referebant, cæteris bouem, vt finxit Empedocles.

e *At fieri*] Veterum ſententiam coarguit, multiſq; rationibus naturam finis gratia operari oſtendit. Primùm ita: Quæcunque fiunt, aut caſu fiunt, aut alicuius gratia: ſed quæ fiunt à natura, non fiunt caſu: ergo gratia alicuius. Aſſumptionem probat: quia quæ fiunt à natura, aut ſemper, aut plerunque ita fiunt: quæ verò caſu, nec ſemper nec plerunque. Quis enim dicat fortuitò accidere, vt hyberno tempore crebri effundantur imbres, & æſtate æſtus vigeat. *Prima ratio quòd natura agat propter finem.*

f *Præterea quorumcunq;*] Hunc locum aliter Philoponus, aliter Simplicius & Themiſtius, alijque interpretes explanant: ſed omiſſis controuerſijs, dicendum; probari ſecundò ab Ariſt. idem inſtitutum hoc modo: In Phyſicis rebus vt vnumquodque agitur, ſic agi aptum eſt; & è contrario, vt eſt aptum agi, ſic agitur, niſi aliquid obſit: ſed quod à natura fit, ita ſe habet, vt huic aut illi rei deſeruiat, ac ſi ad illam naturà ipſa comparatum eſſet: eſt igitur aptum eius gratia fieri, atque adeò re ipſa ita fit. Minorem propoſitionem inde oſtendit, quia ſi domus ex ijs eſſet rebus, quæ natura fiunt, ex eiſdem ſanè partibus coaleſceret, ex quibus nunc per artem conſtat. Itemque ſi ea, quæ natura facit, ars efficeret, eum in modum faceret. *2. Ratio.*

οὐκοῦν ὡς πράττεται, οὕτω πέφυκε· καὶ ὡς πέφυκεν, ἂν μή τι ἐμποδίζῃ, οὕτω πράττεται ἕκαστον. πράττεται δ' ἕνεκά του· καὶ πέφυκεν ἄρα τούτου ἕνεκα. οἷον εἰ οἰκία τῶν φύσει γινομένων ἦν, οὕτως ἂν ἐγίνετο, ὡς νῦν ὑπὸ τῆς τέχνης· εἰ δὲ τὰ φύσει, μὴ μόνον φύσει, ἀλλὰ

Itaque vt quidque agitur, ſic natura aptum eſt: & vt natura aptum eſt, niſi quid impedierit, agitur. Alicuius autem agitur gratia; quare & gratia illius natura eſt comparatum. Vt ſi domus ex ijs eſſet, quæ fiunt natura: ſic profectò, vt nunc ab arte,

καὶ τέχνῃ γίγνοιτο, οὕτως ἂν γίγνοιτο ᾗ πέφυκεν. ἕνεκα ἄρα θατέρου θάτερον. ὅλως τε ἡ τέχνη τὰ μὲν ἐπιτελεῖ, ἃ ἡ φύσις ἀδυνατεῖ ἀπεργάζεσθαι. εἰ οὖν τὰ κατὰ τέχνην ἕνεκά του, δῆλον ὅτι καὶ τὰ κατὰ φύσιν. ὁμοίως γὰρ ἔχει πρὸς ἄλληλα ἐν τοῖς κατὰ τέχνην, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν, τὰ ὕστερα πρὸς τὰ πρότερα. μάλιστα δὲ φανερὸν ἐπὶ τῶν ζῴων τῶν ἄλλων, ἃ οὔτε τέχνῃ, οὔτε ζητήσαντα οὔτε βουλευσάμενα ποιεῖ· ὅθεν διαποροῦσί τινες, πότερον νῷ ἤ τινι ἄλλῳ ἐργάζονται οἵ τε ἀράχναι, καὶ οἱ μύρμηκες, καὶ τὰ τοιαῦτα, κατὰ μικρὸν δ' οὕτω προϊόντι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς φαίνεται τὰ συμφέροντα γιγνόμενα, πρὸς τὸ τέλος, οἷον τὰ φύλλα ἕνεκα τῆς τοῦ καρποῦ σκέπης. ὥστ'

fieret. Et quæ fiunt natura, ſi non tantùm natura, ſed arte etiam fierent, non ſecus conficerentur, atque natura ſint apta. Alterum igitur alterius gratia. Text.79.
g Atque ars omnino alia perficit, quæ natura perficere non poteſt; alia imitatur. Si igitur quæ arte fiunt alicuius ſunt gratia, ea etiam quæ natura, manifeſtum eſt. Nam priora & poſteriora, & in artificioſis & in naturalibus rebus, eãdem rationem inter ſe habent. h Sed in alijs animalibus, quæ nec Text.80.
arte, nec inquiſitione, nec deliberatione agunt, maximè euidens eſt: quo fit, vt quidam dubitẽt, vtrum aranei, & formicæ, cæteraq; eiuſmodi, mente, an alio quidam, opera ſua efficiant? qui verò paulatim progreditur, ei in plantis quoque, ea quæ conferunt ad finem, fieri videntur; vt folia ad fructus tegendos.

g *Atque ars omnino*] Non eſt noua ratio, ſed explicatio præcedentis. Artium, inquit, aliæ efficiunt id, quod præſtare natura non poteſt; vt nauem: aliæ naturam æmulantes idem faciunt, quod illa; vt ars medendi, quæ morbis contraria inducendo, ſicuti & natura, ſanitatem reddit. Atqui ea, quæ fiunt ab arte, ſunt propter finem. Ergo & illa, quæ à natura fiunt; maximè cùm in naturalibus, ſicut & in arte factis, antecedentia quædam cernantur, quæ ex ſe ad conſequentia referuntur.

3. Ratio. h *Sed in alijs*] Tertia ratio ita habet: Videmus araneos, formicas, cæteraſque eiuſmodi animantes, conſilij & rationis expertes, ſine delectu, ſolius naturæ ductu, ſua opera moliri, eo artificio atque ordine, vt multi dubitarint, menténe an alio quodam principio agerent: agunt igitur haud dubiè propter finem. Quin etiam id videre & admirari licet in plantis, quæ omni ſenſu carent, & tamen folia efferunt appoſitè ad tegendos fructus; radiceſque agunt non ſurſum verſus, ſed deorſum, vt alimentum & ſuccum è terra poſſint attrahere, atque adeò gratia alicuius finis.

ὥστ' εἰ φύσει τε ποιεῖ, καὶ ἕνεκά του ἡ χελιδὼν τὴν νεοττιὰν, καὶ ὁ ἀράχνης τὸ ἀράχνιον, καὶ τὰ φυτὰ τὰ φύλλα, ἕνεκα τῶν καρπῶν· καὶ τὰς ῥίζας οὐκ ἄνω, ἀλλὰ κάτω, ἕνεκα τῆς τροφῆς· φανερὸν ὅτι ἔστιν ἡ αἰτία ἡ τοιαύτη ἐν τοῖς φύσει γιγνομένοις καὶ οὖσι. καὶ ἐπεὶ ἡ φύσις διττή, ἡ μὲν ὡς ὕλη, ἡ δ' ὡς μορφή· τέλος δ' αὕτη, τοῦ τέλους δὲ ἕνεκα τὰ ἄλλα· αὕτη ἂν εἴη ἡ αἰτία ἡ οὗ ἕνεκα. ἁμαρτία δὲ γίγνεται καὶ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην· ἔγραψε γὰρ οὐκ ὀρθῶς ὁ γραμματικὸς, καὶ ἐπότισεν οὐκ ὀρθῶς ὁ ἰατρὸς τὸ φάρμακον· ὥστε δῆλον ὅτι ἐνδέχεται καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν. εἰ δὴ ἔστιν ἔνια κατὰ τέχνην, ἐν οἷς τὸ ὀρθῶς ἕνεκά του· ἐν δὲ τοῖς ἁμαρτανομένοις, ἕνεκα μέν τινος ἐπιχειρεῖται, ἀλλ' ἀποτυγχάνεται· ὁμοίως ἂν ἔχοι καὶ ἐν τοῖς φυσικοῖς· καὶ τὰ τέρατα ἁμαρτήματα ἐκείνου τοῦ ἕνεκά του. καὶ ἐν ταῖς ἐξ ἀρχῆς ἄρα συστάσεσι τὰ βουγενῆ, εἰ μὴ πρός τινα ὅρον καὶ τέλος δυνατὰ ἦν ἐλθεῖν, διεφθαρμένης ἂν ἀρχῆς τινος ἐγίγνετο, ὥσπερ νῦν τοῦ σπέρματος ὄντος. ἔτι ἀνάγκη σπέρμα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλὰ μὴ εὐθὺς τὰ ζῷα· καὶ τὸ οὐλοφυὲς μὲν πρότερον σπέρμα ἦν. ἔτι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἔνεστι τὸ ἕνεκά του, ἧττον δὲ διήρθρωται· πότερον οὖν καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἐγίγνετο, ὥσπερ βουγενῆ (καὶ) ἀνδρόπρῳρα, οὕτως ἀμπελογενῆ (καὶ) ἐλαιόπρῳρα, ἢ οὔ; ἄτοπον γάρ. ἀλλὰ μὴν ἔδει γε, εἴπερ καὶ ἐν τοῖς ζῴοις. ἔτι ἔδει καὶ ἐν τοῖς σπέρμασι γίνεσθαι ὅπως ἔτυχεν· ὅλως δὲ ἀναιρεῖ ὁ οὕτω λέγων τὰ φύσει τε καὶ φύσιν· φύσει γάρ, ὅσα ἀπό τινος ἐν ἑαυτοῖς ἀρχῆς συνεχῶς κινούμενα ἀφικνεῖται εἴς τι τέλος. ἀφ' ἑκάστης δὲ οὐ τὸ αὐτὸ ἑκάστοις, οὐδὲ τὸ τυχόν, ἀεὶ μέντοι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐὰν μή τι ἐμποδίσῃ. τὸ δὲ οὗ ἕνεκα, καὶ ὃ τούτου ἕνεκα, γένοιτο ἂν καὶ ἀπὸ τύχης. οἷον λέγομεν ὅτι ἀπὸ τύχης ἦλθεν ὁ ξένος, καὶ λυσάμενος ἀπῆλθεν, ὅταν ὥσπερ ἕνεκα τούτου ἐλθὼν

Quare ſi & natura, & gratia alicuius hirundo nidum facit, & araneus aranεam, plantæ item folia fructuum gratia, & radices alimenti cauſſa non ſurſum, ſed deorſum mittunt, patet, talem cauſſam in hiſce eſſe, quæ natura fiunt & conſtant. i Cumque natura ſit duplex, altera quidem Text.81.
vt materia, altera verò vt forma, quæ eadem finis eſt, ob finem autem cætera: hæc profectò cauſſa erit cuius gratia. Peccatum verò fit & in rebus ar- Text.82.
tificioſis: ſcripſit enim non rectè grammaticus: & potionem non rectè medicus dedit: quapropter patet, in his quoq; poſſe eſſe, quæ fiunt natura. Si igitur quædam, quæ rectè ab arte fiunt, alicuius ſunt gratia; in quibus autem peccatur, alicuius quidem gratia illa aggreditur, ſed non aſſequitur: non ſecus ſeſe res in naturalibus habebit, atque monſtra errores eius erunt, quod alicuius agit gratia. Proinde & inprimis conſtitutionibus bouigena niſi ad aliquem terminum ac finem poſſent venire, corrupto principio aliquo, perinde atque nunc ſemine gignebantur. k Præterea neceſſe eſt, ſemen pri- Text.83.
mùm, non continuò animalia generari, indigeſtuſque exortus principia ſemen fuit. Quin etiam in plantis illud ineſt, alicuius gratia eſſe, ſed minùs diſtinctum eſt. Vtrum igitur fiebant, vt bouigena, androprora, ſic vitigina, oleoprora, necne? quandoquidem abſurdum hoc eſſet: atqui neceſſe erat, ſiquidem & in animalibus. Rurſus ex ſeminibus prout caſus ferret, generationem fieri oportebat. l Omnino autem qui ſic ait, & ea tol- Text.84.
lit quæ conſtant natura, & naturam. Natura enim ea conſtant, quæ ab interno aliquo principio continenter mota, ad finem aliquem perueniunt; à ſingulis autem non ad eundem, neque ad quem-

πράξῃ, μὴ ἕνεκα τούτου δ' ἔλθῃ· καὶ τοῦτο κατὰ συμβεβηκός· ἡ γὰρ τύχη τῶν κατὰ συμβεβηκὸς αἰτίων, καθάπερ καὶ πρότερον εἴπομεν· ἀλλ' ὅταν τοῦτο ἀεὶ, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνηται, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς, οὐδ' ἀπὸ τύχης· ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ἀεὶ οὕτως, ἂν μή τι ἐμποδίσῃ. ἄτοπον δὲ τὸ μὴ οἴεσθαι ἕνεκά του γίνεσθαι, ἐὰν μὴ ἴδωσι τὸ κινοῦν βουλευσάμενον. καίτοι καὶ ἡ τέχνη οὐ βουλεύεται· καὶ γὰρ εἰ ἐνῆν ἐν τῷ ξύλῳ ἡ ναυπηγική, ὁμοίως ἂν τῇ φύσει ἐποίει· ὥστ' εἰ ἐν τῇ τέχνῃ ἔνεστι τὸ ἕνεκά του, καὶ ἐν τῇ φύσει ἔνεστι. μάλιστα δὲ δῆλον, ὅταν τις ἰατρεύῃ αὐτὸς ἑαυτόν. τούτῳ γὰρ ἔοικεν ἡ φύσις. ὅτι μὲν οὖν αἰτία ἡ φύσις, καὶ οὕτως ὡς ἕνεκά του, φανερόν.

Κεφά-

ad quemuis, ſed tamen ſemper ad eundem, niſi quid impediat. Id verò, cuius gratia, & id quod eius gratia, fortuitò quoque poſſunt fieri, vt hoſpitem fortuitò veniſſe, & cùm lauiſſet, abiiſſe dicimus, cùm perinde egerit, quaſi eius gratia veniſſet, qui tamen rei eius gratia non venerit; atque id ex accidenti, cùm in cauſſis ex accidenti fortuna ſit, vt antea docuimus. At cùm ſemper aut plerunque hoc fit, non eſt ex accidenti, neque fortuitum. In rebus autem naturæ ſemper hoc modo, niſi quidpiam obſtiterit. Text.85.

m *Abſurdum autem etiam illud eſt, niſi mouentem cauſſam deliberare viderint, alicuius gratia fieri non putare. Atqui ars minimè deliberat: nam ſi in ligno extruendarum nauium ars ineſſet, eodem planè modo, quo natura, ageret. Si igitur alicuius gratia fieri, in arte ineſt, in natura quoque profectò inerit. Perſpicuum autem maximè hoc fit, cùm ſibi quiſpiam medetur: huic namque natura ſimilis eſt. Naturam itaq; cauſſam eſſe, & eam quidem eo modo, vt alicuius agat gratia, manifeſtum eſt.* Text.86.

CAP.

i *Cumq; natura*] Docet, quinam finis ſit, propter quem natura in generatione rerum operatur: aitque eſſe formam rei genitæ: intellige finem proximum & ſpecificantem formaliter actionem. Nam præter hunc alij quoque naturæ fines exiſtunt, vt progreſſu patebit. Quia verò obijcere quis poſſet, naturam ſine inſtituto ac fine agere, quod interdum in Phyſicis rebus prodigioſi partus monſtraque exiſtant, quæ à natura non intenduntur. Occurrit obiectioni; ſimulq; nouam aliam rationem inſtruit ad propoſitum confirmandum, hoc modo. In rebus, quæ arte elaborantur, peccata contingunt, & tamen id non impedit, quò minùs artifex gratia finis agere dicatur: quin potiùs inde eum propter finem operari intelligimus, quia ab ſcopo peccando aberrauit. Igitur licet interdum in rebus naturalibus eiuſmodi offenſiones & peccata incidant, non ideò putandum erit, naturam nullum finem ſpectare: ſed ad ipſum aliquo defectu non potuiſſe pertingere. Quo pacto dicendum foret, generatos fuiſſe prodigioſos illos ſemiboues Empedoclis, ſi quando eſſent geniti. *Finis naturæ in generatione.*

k *Præterea neceſſe eſt*] Oſtendit, monſtra Empedoclis, de quibus proximè dictum fuit, non potuiſſe, vt ille tradidit, procreari. Primùm, quia non niſi ex ſemine paulatim gigni & conformari poterant. Secundò, quia etiam in ſtirpibus, vbi naturam finis gratia operari minùs, quàm in animantibus, conſpicuum eſt, idem accidiſſet; atque ita gignerentur, exempli gratia, oliuæ ſemiuites, aut vites ſemioliuæ. Tum præterea, quia nunc quoq; ſimilia animalia, membris fortuitò in vnum corpus confluentibus prouenirent. Ita verò Empedoclis figmento confutato, concludit Ariſt. generationem aliquem habere finem. Etenim quæ ordine quodam progrediuntur, in finem aliquem tenduntur: rerum Phyſicarum generatio ordine quodam progreditur. Nec enim natura mox animalia in lucem effert: ſed deciſo priùs ſemine, eoque paulatim ſeſe ad ſenſitiuam formam componente.

l *Omne autem*] Oſtendit eos, qui naturam finis gratia operari negant, & res naturales, & naturam funditus tollere. Natura enim conſtant, quæ principium internum in ſe habent, quo non promiſcuè ac ſine diſcrimine ad quemlibet finem, neq; omnia ad eundem; ſed vnumquodq; ad ſuum, niſi aliquo impedimento teneantur, peruenire ſolent. Quare ſublato fine, neque vllum ens naturale, neque natura vlla erit.

m *Abſurdum autem*] Diceret fortaſſe quiſpiam, naturam non agere propter finem, quia conſilio & deliberatione non vtatur; quod tamen in ijs, quæ alicuius gratia operantur, requiri videtur. Huic occurrit: cùm ars, quæ haud dubiè finis gratia opus molitur, neq; conſultet, neque deliberet (vt videre eſt in eo, qui ſtrenuè cytharam pulſat) non rectè eos ſentire, qui, quòd natura neque deliberationem neq; conſilium adhibeat, temerè illam ac nullius finis gratia operari autumant. Nam ſi ars, inquit, ipſis lignis, ex quibus nauis coagmentatur, ineſſet, non aliter tunc nauis fieret, ac modò ab externo fit principio: quemadmodum rei medicæ peritus non aliter ægrotum alium ſanat, ac ſe, per artem ſibi inhærentem. Quare, vt natura non deliberat, ita neq; ars: & vt nihilominus ars alicuius gratia operatur, ita & natura. Porrò quo pacto accipiendum ſit, quod Ariſtot. ait, artes non vti conſilio & deliberatione, * ſuprà expoſuimus. ** Cap.1. huius lib. q.5. art.5.*

Κεφάλαιον θ.

TO δ' ἐξ ἀνάγκης, πότερον ἐξ ὑποθέσεως ὑπάρχει, ἢ καὶ ἁπλῶς; νῦν μὲν γὰρ οἴονται τὸ ἐξ ἀνάγκης εἶναι ἐν τῇ γενέσει, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν τοῖχον γεγονέναι ἐξ ἀνάγκης νομίζοι, ὅτι τὰ μὲν βαρέα κάτω

CAPVT IX.

VTrum a autem neceſſitas ex hypotheſi inſit, an etiam omnino & abſolutè? Nunc enim neceſſitatem in generatione perinde ineſſe arbitrantur, ac ſi quis domum neceſſariò ex- Text.87.

πέφυκε φέρεσθαι· τὰ δὲ κοῦφα, ἐπιπολῆς· διὸ οἱ λίθοι μὲν κάτω, καὶ τὰ θεμέλια. ἡ δὲ γῆ ἄνω, διὰ τὴν κουφότητα. ἐπιπολῆς δὲ μάλιστα τὰ ξύλα· κουφότατα γάρ· ἀλλ' ὅμως, οὐκ ἄνευ μὲν τούτων γέγονεν. οὐ μέντοι διὰ ταῦτα, πλὴν ὡς δι' ὕλην, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ κρύπτειν ἄττα καὶ σώζειν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἐν ὅσοις τὸ ἕνεκά του ἐστὶν, οὐκ ἄνευ μὲν τῶν ἀναγκαίαν ἐχόντων τὴν φύσιν, οὐ μέντοι γε διὰ ταῦτα, ἀλλ' ἢ ὡς ὕλην, ἀλλ' ἕνεκά του· οἷον διὰ τί ὁ πρίων τοιοσδί; ὅπως τοδὶ, καὶ ἕνεκα τουδί. τοῦτο μέντοι τὸ οὗ ἕνεκα, ἀδύνατον γενέσθαι ἂν μὴ σιδηροῦς ᾖ. ἀνάγκη ἄρα σιδηροῦν εἶναι, εἰ πρίων ἔσται, καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. ἐξ ὑποθέσεως δὴ τὸ ἀναγκαῖον, ἀλλ' οὐχ ὡς τέλος· ἐν γὰρ τῇ ὕλῃ τὸ ἀναγκαῖον. τὸ δ' οὗ ἕνεκα ἐν τῷ λόγῳ· ἔστι δὲ τὸ ἀναγκαῖον, ἔν τε τοῖς μαθήμασι, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν γινομένοις, τρόπον τινὰ παραπλησίως· ἐπεὶ γὰρ τὸ εὐθὺ τοδί ἐστιν, ἀνάγκη τὸ τρίγωνον δυοῖν ὀρθαῖς ἴσας ἔχειν. ἀλλ' οὐκ εἰ τοῦτο, ἐκεῖνο· ἀλλ' εἴγε τοῦτο μὴ ἔστιν, οὐδὲ τὸ εὐθύ ἐστιν.

ἐν δὲ τοῖς γινομένοις ἕνεκά του, ἀνάπαλιν, εἰ τὸ τέλος ἔσται, ἢ ἔστι, καὶ τὸ ἔμπροσθεν ἔσται ἢ ἔστιν· εἰ δὲ μὴ, ὥσπερ ἐκεῖ μὴ ὄντος τοῦ συμπεράσματος, ἡ ἀρχὴ οὐκ ἔσται· καὶ ἐνταῦθα, τὸ τέλος καὶ τὸ οὗ ἕνεκα· ἀρχὴ γὰρ καὶ αὕτη οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ. ἐκεῖ δὲ, τοῦ λογισμοῦ· πράξεις γὰρ οὐκ εἰσίν.

ὥστε

ſtructam exiſtimes, quòd grauia deorſum, leuia ad partem ſummam ferri ſint apta. Itaque lapides & fundamentum ſubſidere, terram verò ob leuitatem supernè incumbere, in ſummo autem inprimis loco ligna eminere, vt quæ ſint leuiſſima. Sed quanquam Text. 88. *non ſine his extructa eſt: non tamen eorum cauſſa, niſi vt ob materiam, at celandi quadam conſeruandiq; gratia. Nec ſecus in cæteris omnibus, in quib. illud eſt, alicuius eſſe gratia. Nam ſine his quidem non ſunt, quæ neceſſariam habent naturam, non tamen ſunt propter illa, niſi vt ob materiam, ſed alicuius ſunt gratia: vt quamobrem ſerra talis? vt hoc ſit, huiuſq; gratia. Hoc quidem cuius gratia eſt, niſi eſſet ferrea, effici non poſſet. Quapropter ſi ſerra erit, opuſq; ipſius, adeſſe ferrum neceſſe eſt. Ex hypotheſi igitur neceſſitas eſt, non vt finis; ſiquidem in materia eſt neceſſitas, id autem cuius gratia in ratione.*

b *Neceſſitas autem, quæ eſt in diſciplinis, & in his,* Text. 89. *quæ fiũt natura, aliquo modo eſt ſimilis. Nam cùm rectum hoc ſit, neceſſe eſt triangulum tres angulos, qui duobus rectis æquales ſint, habere: ſed non ſi hoc ſit, idcirco illud eſſe eſt neceſſe; verùm ſi hoc non eſt, neque rectum hoc eſt.*

In his autem, quæ alicuius fiunt gratia, contrario modo ſi finis erit, aut eſt; id quoque quod antecedit, aut eſt, aut erit: quod ſi non erit, neq; eſt vt illic niſi ſit concluſio, principium non erit; ita hic finis, & id cuius gratia, quando hoc quoq; principium ſit, non actionis, ſed cogitationis: ibi autem eſt cogitationis, quippe cùm actiones nullæ ſint.

Quare

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

Duplex neceſſitas. VTrum ☞ *autem*] Accedit ad alteram quæſtionem pertractandam: quæ videlicet in Phyſicis rebus neceſſitatis ratio ſit. Pro cuius explicatione ſciẽdum eſt, duplicem, quod ad propoſitum ſpectat, neceſſitatem inueniri: vnam abſolutam, ex hypotheſi alteram. Abſoluta eſt, quæ proficiſcitur à materia: quomodo neceſſarium eſt ſerram eſſe duram, quia conſtat ex ferro. Ex hypotheſi vocatur ea, qua neceſſarium quidpiam dicimus, quia v. g. ſine illo obtineri aliquis finis non poteſt: quo pacto cibus neceſſarius eſt animali ad ſeruandam vitam. Veteres igitur Phyſiologi, ad neceſſitatem priori modo ſumptam omnia referebant, ita vt poſteriorem ablegarent, ac ſi quis aſſereret, ideò ædificandam domum, quia fundamenta propter lapidum grauitatem infimum locum tenent, parietes verò & tectum ob lignorum leuitatẽ ſuperiora occupant, non ad arcendas cœli iniurias. Hoc erratum corrigit Ariſtoteles, ſtatuens vtramq; neceſſitatem rebus Phyſicis ineſſe: quo pacto ſerra duplicem ob cauſſam dura eſt, nimirum ratione materiæ, quia ferrea; & ratione finis, quia ad ſecandum eſt comparata. Addit tamen, neceſſitatem materiæ ſumi à ratione, id eſt à forma, quæ finis eſt generationis.

b *Neceſſitas autem*] Vt neceſſitatem rerum Phyſicarum, quæ ex fine prouenit, magis declaret, ſimilitudine quadam vtitur, deſumpta à diſciplinis: eſt enim vtrobique non abſimilis neceſſitas: quatenus vt ſe habent in diſciplinis principia; ſic in operationibus finis: quod repetit 7. Ethic. c. 8. Quia tamen hæc non omnino ſimilia ſunt, ſed ex parte, ſimul eorum diſcrimen explicat in hunc ferè modum. *Philoſophicũ axioma.* Si præmiſſæ ſunt veræ, concluſio vera eſt; quia ex vero niſi verum colligitur: non tamen è contrario, ſi concluſio eſt vera, præmiſſæ ſemper veræ ſunt; quia poteſt ex falſo verum colligi: ſi tamen concluſio falſa eſt, præmiſſæ falſæ erunt; quia falſum non ſequitur ex vero. Sic res habet in diſciplina ſyllogiſtica. At in actionibus, cæteriſq; id genus, quæ gratia finis ſunt, aliter euenit. Nam ſi ponitur finis, neceſſariò ponuntur media: vt poſita forma, quæ eſt finis generationis, neceſſariò ponitur materia, quæ eſt propter formam: ſi autem eſt materia, non neceſſariò eſt hæc forma; ſi verò materia non ſit, nec forma eſſe poteſt. Itaq; quod in diſciplinis principio competit, id in naturalibus accommodatur fini. Vnde patet horum inter ſe diſcrimen. Conueniunt tamẽ, quod finis in naturalibus ſortitur principij rationem, & eius principij, quod ſimile eſt principio diſciplinarum, nimirum quod cogitationis, non actionis principium dicitur. Aduerte, non parum eſſe difficultatis & diſſenſionis, in explicando exemplo Mathematico, quod hic Ariſtot. adhibuit. Sed ad rei propoſitæ intelligentiam ſat eſt, accepiſſe rectum, pro præmiſſis vnius demonſtrationis: habere autem tres angulos æquales duobus rectis, pro concluſione.

Et

ὅτι ἢ ἔσται οἰκία, ταῦτα ἀνάγκη γίνεσθαί τε, ἢ ὑπάρχειν, ἢ εἶναι. ἢ ὅλως τὴν ὕλην τὴν ἕνεκά του, οἷον λίθους καὶ πλίνθους εἰ οἰκία· οὐ μέντοι διὰ ταῦτά ἐστι τὸ τέλος, ἀλλ' ἢ ὡς ὕλην. (οὐδ' ἔσται διὰ ταῦτα) ὅλως μέντοι μὴ ὄντων οὐκ ἔσται οὐδὲ ἡ οἰκία, οὐδὲ ὁ πρίων· ἡ μὲν εἰ μὴ οἱ λίθοι· ὁ δὲ εἰ μὴ ὁ σίδηρος· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ αἱ ἀρχαὶ εἰ μὴ τὸ τρίγωνον δύο ὀρθαῖς. φανερὸν δή, ὅτι τὸ ἀναγκαῖον ἐν τοῖς φυσικοῖς, τὸ ὡς ὕλη λεγόμενον, καὶ αἱ κινήσεις αἱ ταύτης. καὶ ἄμφω μὲν τῷ φυσικῷ λεκτέαι αἱ αἰτίαι· μᾶλλον δέ, ἡ τίνος ἕνεκα· αἴτιον γὰρ τοῦτο τῆς ὕλης ἀλλ' οὐχ αὕτη τοῦ τέλους καὶ τὸ τέλος, τὸ οὗ ἕνεκα, καὶ ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τοῦ λόγου, ὥσπερ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην ἐπεὶ ἡ οἰκία τοιόνδε, τάδε δεῖ γίνεσθαι καὶ ὑπάρχειν ἐξ ἀνάγκης. καὶ ἐπεὶ ἡ ὑγίεια τοδί, τάδε δεῖ γίνεσθαι ἐξ ἀνάγκης, καὶ ὑπάρχειν. οὕτως καὶ εἰ ὁ ἄνθρωπος τοδί, καὶ τὰ δὲ εἰ δὲ ταδί, καὶ ταδί. ἴσως δὲ καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἐστὶ τὸ ἀναγκαῖον. ὁρισαμένῳ γὰρ τὸ ἔργον τοῦ πρίειν, ὅτι διαίρεσις τοιαδί· αὕτη δ' οὐκ ἔσται, εἰ μὴ ἕξει ὀδόντας τοιουσδί. οὗτοι δ' οὔ, εἰ μὴ σιδηροῦς. ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἔνια μόρια ὡς ὕλη τοῦ λόγου.

ΑΡΙΣΤΟ-

Quare ſi domus futura eſt, hæc neceſſe eſt facta eſſe, aut eſſe, aut omnino materiam, quæ alicuius eſt gratia; vt lateres & lapides, ſi domus. Et quanquam finis non propter hæc eſt; neque erit, niſi vt ob materiam; omnino tamen niſi ſint, nec domus erit, nec ſerra: illa quidem niſi lapides ſuppetant; hæc verò, niſi ferrum. Nam nec illic principia ſunt, niſi duobus rectis triangulum. Itaq; neceſſitatem, quæ vt materia dicitur, atq; eius motiones, in rebus phyſicis eſſe manifeſtum eſt. c *Et ambæ quidem cauſæ à Phyſico tradendæ ſunt, ſed magis ea, cuius gratia: quandoquidem materia hæc cauſa eſt, non illa finis. Atq; id, cuius gratia, & principium à definitione & ratione eſt finis. Vt in rebus arte factis, quoniam domus eſt talis, hæc facta eſſe, & ſuppetere neceſſariò oportet: cumq; ſanitas hoc ſit, hæc eſſe facta, & eſſe neceſſe eſt. Non ſecus ſi homo hoc eſt, hæc; & ſi hæc, illa.* d *Fortaſſe autem & in ratione id ineſt, quod neceſſarium eſt. Nam ſecandi opus cùm definierimus, talem eſſe diuiſionem; hæc non erit, niſi tales dentes habeat, qui non erunt, niſi ſint ferrei. Nonnulla enim in definitione ſunt partes, vt definitionis materia.* Text. 90.

ARISTO-

c *Et ambæ*] Admonet, Phyſici eſſe, cauſas neceſſitatis in naturæ rebus diſquirere: idq; tam ex parte materiæ, in qua ſola veteres Phyſiologi occupabantur; quàm ex parte finis. Docet etiam, Phyſicum magis circa finis & formæ, quàm circa materiæ conſiderationem verſari, quia illa eſt cauſa huius, non contrà. Deinde, quia in ratione & definitione potiùs vtimur forma, tanquam principio, quàm materia, idq; tam in naturalibus, quàm in arte factis.

d *Fortaſſe autem*] Ne quis putaret ſolum finem in definitione adhibendum eſſe; oſtendit non ita rem habere, ſed etiam quod neceſſarium eſt, hoc eſt, materiam, in definitionem venire. Si quis enim ſectionem, quæ miniſterio ſerræ peragitur, definire voluerit, dicet eſſe diuiſionem, quæ, niſi ſerra ferreis dentibus conſtet, effici non poteſt: qua in definitione ponitur ferrum, quæ ſerræ materia eſt.

QVÆSTIO I.

VTRVM NATVRA ALICVIVS gratia, quod facit, efficiat.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVAE PARTIS ASſertio & illuſtratio.

NAturam nullo propoſito fine agere, arbitrati ſunt, qui ſolius materiæ neceſſitati addixére omnia, vt Anaxagoras & Empedocles; & qui rerum generationem ex partium inter ſe temerè coëuntium permixtione conſtitiſſe diſputarunt, Democritus & Epicurus. Sed hanc tam abſurdam, & à communi Philoſophorum iudicio abhorrentem opinionem, incuſat Plato in Timæo, Phædone, Philebo, & Politico, Ariſtoteles in extremis huius libri capitibus; & libro 2. de Ortu & interitu, & 1. de Partibus animalium, cap. 11. Eandem quoque, tacente Philoſophia, coarguit ſeſe omnium oculis vltrò ingerens naturæ pulchritudo, decorque mirabilis, quem rerum diſſimilium inter ſe congruens varietas ſic conciliat, vt eundem abſque alicuius finis præſcripto

Error veterum.

Coarguitur.

A conciliare non poſſet. Neque enim varietas, ſine conuenientia & conſenſione aliqua, venuſtatem parit; neque in tanta naturarum diuerſitate ſtabilis eſſet, aut diuturna conſenſio, ni res phyſicæ in aliquod commune bonum, quod finis rationem obtinere oportet, vniuerſæ conſpiraſſent. Eſt autem hoc bonum, naturæ conſeruatio ordoq;. Cuius appetitio & ſtudium inſolentiam potentiorũ partium in mundo cohibet, infirmiorum imbecillitatem acuit, contrariorum impetum refrenat, ac denique ſic vniuerſa ad temperiem & moderationem vocat, vt non tam inter ſe diſſidio diſſidere, quàm in commune fœdus & amicitiam coijſſe videantur.

Totius naturæ finis, rerum ordo et conſeruatio.

Præterea idem ex eo conuinci poteſt; quia aut res naturales caſu in opus incidũt, aut certa naturæ intentione. Non caſu: primùm, quia iam quodlibet ſine diſcrimine in quodlibet opus incurreret, atq; ita promiſcuè omnia ex omnibus fierent, neq; certo res ſemine indigerẽt; illudq; Lucretij primo ſui poëmatis, quod iam alibi retulimus, eueniret:

1 Ratio probans naturã gratia finis operari.

——E mari homines, è terra poſſet oriri
Squamigerũ genus & volucres erumpere cœlo.

Lib. 1. huius oper. cap 9. q. 3. art. 1.

Deinde, quia quod caſu fit, rarò accidit, nec vno duntaxat, ſed varijs effici modis conſue-

uit at videmus, propria quædam effecta à peculiaribus cauſis, certo ſemine, rato ordine, eadem vel ſemper vel plurimùm ratione euenire. Feruntur igitur res naturales certo quodam naturæ impulſu, & intentione in ſuum opus, quo abſoluto conquieſcunt. Hoc autem quid eſt aliud, quàm propter finem agere?

2. Ratio. Rurſus hoc ipſum palàm indicant in animalibus tot membra, tam ordinatè, tam prouidenter effecta; tot partium deſcriptio, non ad ſpeciem ſolùm & elegantiam, ſed etiam ad vſum apta; tot organorum apparatus; tot vires & potentiæ; tot multiformi contextu inſtrumenta. Quæ omnia ad agendum, atque adeò alicuius finis gratia tributa eſſe, qui negat, amens eſt. Quid enim magis à ratione alienum eſſe poteſt, quàm exiſtimare, ea quæ humana arte fiunt, ad aliquem finem effici; vt nauem ad nauigandum, domum ad arcendas cœli iniurias: quæ verò tam admirabili ſolertia, tam excellenti diuinaque ratione perfecta ſunt, vt ea nulla humana ars aſſequi imitando poſſit, vago & incerto fluitantis naturæ motu in eam formam ac ſpeciem coaluiſſe, neque ad ſcopum vllum fuiſſe deſtinata?

Lege D. Auguſt. lib. 22.

3. Ratio. Idem teſtatur brutorum animantium in fœtibus educandis ingenij plenus amor; in operibus conficiendis artificium; in quærendo cibo induſtria; in ſe ſuaque ſpecie tuenda & conſeruanda ſolicitudo; arma, aſtus, ſtratagemata, quibus hoſtem aut aggrediuntur, aut declinant. Quæ omnia cùm tanto naturæ impetu & alacritate ab eis fiant, liquidum eſt, effici alicuius commodi & boni gratia, ac proinde ob aliquem finem.

4. Ratio. Idem commonſtrat quatuor elementorum, totidem regionibus globoſè incubantium, diſcors amicitia, & alterni, per occaſum atque obitum partium, recurſus. Nam ex terra aqua, ex aqua oritur aër, ex aere ignis; deinde retrorſum viciſſim ex igni aër, ex aëre aqua, ex aqua terra generatur: atque ita ſeſe ad moderationē, ac velut æquilibrium, quoad fieri poteſt, exæquant leuibus grauia, calidis frigida, ſuperis infima: videlicet eo fine, vt permaneant; docente nos interim natura in maioribus, æquabilitatem altricem concordiæ, concordiam rerum omnium conſeruatricem eſſe.

5. Ratio. Quid terræ moles? nónne ſua magnitudine, conſtantia, pulchritudine, vtilitate, propoſitum ſatis confirmat? Hæret in mundi medio ſtabiliter ſuſpenſa, ac veluti paribus examinata ponderibus; eadem rotunda, & formâ diſpar, vallibus humilis, collibus ſupina, montibus ardua; fluuiorum decurſu, fontium ſcatebris irrigua: ſemper eadem, ſemper alia; nunc brumæ ſenectute effœta, & emortua, nunc nouo vernantis anni flore reuireſcens, & herbarum, ceu picturæ artifi-

A cio, nunc his, nunc illis tincta coloribus; nulla ſui parte inutilis, nulla propemodum infructuoſa, interiùs gemmarum, auri, argenti, & aliorum metallorum opulentia diues: exteriùs veſtita floribus, herbis, arboribus, frugibus; quorum incredibilis multitudo inſatiabili varietate diſtinguitur. At enim, vt in hoc tanto naturę apparatu diuina prouidentia mirificè elucet, ita finis alicuius intenti ratio facilè apparet.

B *6. Ratio.* Idem rurſus probat Oceani immēſitas, tam pulchra ad aſpectum, tam fœcunda ad procreandam ſobolem; tot piſcium, & innatantium belluarum copijs abundans; & in eo non minùs admiranda, quòd, dum eius fluctus, ſiue quotidianis reciprocationibus, ſiue tempeſtatum vi, ad arenam feruntur, intra præfixos limites ſeſe continent, quaſi ſcriptam ſibi legem in littore pertimeſcant, atque inſtar indomiti equi, qui à ſeſſore habenis retractus, C collum flectit, refugiunt. Certè qui hoc aſcribit temeritati, quid temeritas ſit, neſcit; cùm id, quod temerè fit, certa lege & tenore minimè conſtet; ſed modo in hanc, modò in illam partem cadat.

7. Ratio. Poſtremò, idem multò euidentiùs confirmat cœleſtis mundi machina, inferiorem mundum ſuo amplexu non ſolùm continens, ſed fouens; illi ſtellarum ſurda nocte collucentes oculi; illa tot ſphærarum inenarrabili D celeritate conuerſio; ille planetarum ad eadem loca redeūtium curſus; illud Solis iubar, ſuo acceſſu & receſſu annuas varietates inducens, idemq; quotidiano ortu & occaſu diem & noctem conficiens. Quare ſi ij, qui ſphæram ab Archimede extructam videbant, non dubitabant opus illud excellenti ingenio eſſe perfectum: quis ita mente cæcutiat, vt neget, tam mirabile opificium, diuina ratione & arte, atque adeò alicuius finis gratia fuiſſe com- E poſitum? Denique, vt paucis concludamus, quod ſi libeat perſequi, infinita materia eſt: hæc mundi vniuerſitas non modò ſeſe à Deo conditam, ſed ad aliquem finem deſtinatā eſſe clamat: etenim indignum foret tanti artificis ſapientia tam præclarum opus, etſi affabre & concinnè, fruſtra tamen elaboraſſe: elaboraſſet autem fruſtra, ſi nullum ei ſcopum, nullum finem conſtituiſſet; fruſtra enim & incaſſum cenſetur id effectum, quod nullius gratia effe- F ctum eſt.

In hanc ſententiam multa ſatis luculenter ſcripſêre Patres, D. Gregorius Nazianzenus ſecunda Oratione de Theologia, D. Auguſtinus primo de Ordine, D. Chryſoſtomus in opuſculo de Prouidentia, D. Athanaſius in Oratione aduerſus Idola, D. Baſilius, & D. Ambroſius in libro Hexameron, Theodoretus ſermone primo de Prouidentia, Lactantius in libro de Opificio Dei, & alij.

Lact. in lib. de Ira Dei, cap. 1. Triſmegiſtus in lib. de Poteſtate & ſap. Cic. 2. de Natura deorum. Plutar. 1. de Plac. cap 6. Senec. lib. de Prouidētia.

ARTI-

ARTICVLVS II.

RATIONES, QVIBVS OSTENDI videtur, naturam nullius gratia operari.

SVbijciamus nunc argumenta, quibus temeritatis aſſertores probare niterentur, Naturam non ob aliquem finem agere, ſed temerè ac fortuitò moliri omnia. Primum eſt: Si natura propter finem ageret, magis beneficam ſeſe in hominem exhibuiſſet, quàm in belluas: ſed non exhibuit; quin potius in has quaſi matrem, in illum ſe quaſi nouercam præbuit: non ergo agit propter finem. Maior ſuadetur: quia ratio agentis propter finem, præſertim ſi à prima cauſſa dirigatur, poſtulat, vt ea quæ excellunt, beneficentiùs tractet, ac poſteriori loco habeat. Minor oſtenditur: quia natura belluis veſtitum attribuit; hominem nudum, quaſi è naufragio in litus eiecit. Item belluis, quę fortes & pugnaces ſunt, arma dedit; timidis aſtu, pernicitate, & fuga conſuluit: at hominem ad pugnam in arena inermem ſtatuit, pernicibus tardiorem, armatis imbecilliorem. Denique, vt cætera omittamus, hominem toto vitæ decurſu longè grauioribus miſerijs & calamitatibus expoſuit. E quibus Ariſtoteles, hanc hominis definitionem collegiſſe fertur: Homo eſt imbecillitatis exemplum, temporis ſpolium, fortunæ luſus, inconſtantiæ imago, inuidiæ & calamitatis trutina: reliquum verò pituita & bilis. Quibus concinit illud Apuleij, in libro de Deo Socratis: Homines moribundis membris, leuibus & anxijs mentibus, brutis & obnoxijs corporibus, diſſimillimis moribus, & ſimilibus erroribus, peruicaci audacia, pertinaci ſpe, caſſo labore, fortuna caduca, ſigillatim mortales, ſufficienda prole mutabiles volucri tempore, tarda ſapientia, cita morte, querula vita terras incolunt.

1. Argum. *Lege Plinij lib. 7. cap. 1.* *Lege Stobęũ ſerm. 98. de Vita breui.* *Hominis deſcriptio ab Ariſtot. collecta.* *Alia ex Apuleio.*

2. Argum. Secundum eſt: Ea, quæ fiunt propter finem, ordinatè fiunt: ſed in natura multa ſunt præpoſtera & incompoſita: ergo, &c. Probatur minor: quia nonnunquam vices temporum mutantur, calente hyeme, frigente æſtate; interdum elementa, aliæq; partes vniuerſi, ab officijs exorbitant, vt teſtantur eluuiones Oceani, eruptiones ignium, immodici ventorũ flatus, terræmotus, cęteraq; huius generis. Quia & in cœleſti orbe, Solis & Lunæ deliquia, defluxiones quædam eſſe videntur ab ordine, cùm minimè deceat, clariſſima illa mũdi lumina mortalibus obſcurari.

3. Argum. Tertium: Ea quæ gratia finis ſunt, habent aliquem vſum & vtilitatem: ſed multa exiſtunt in natura prorſus inutilia, vt minuta quædã animalia; multa, quæ non modò nullam commoditatem exhibent, ſed incommodum perniciemq; afferunt, vt herbæ noxiæ, & venenatæ A beſtiæ: non igitur natura omnia, quæ facit, alicuius boni ac finis gratia efficit.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVMENTA proximi articuli.

NOn eſt tamen, quòd ſuperiora argumenta B quenquam turbent; cùm nequaquam difficilis ſit eorũ explicatio. Ad primum, conceſſa maiori propoſitione, negãda eſt minor. Nam multò meliùs cum homine, quàm cum cæteris animantibus actũ eſt: cùm illum Deus multis & præclaris donis ac muneribus, tam naturæ, quàm gratiæ exornarit; cumque illi vberrimam copiam rerum omnium, tanquam in communi conuiuio propoſuerit, totamque naturam creatam ei quaſi tributariam fecerit: C vt diſertè oſtendit D. Damaſcenus lib. 2. Fidei orthodoxę, cap. 10. & Theodoretus ſermone 2. de Prouidentia.

Reſponſio ad 1. Argum. *Hominis excellentia.*

Ad id, quod de veſtitu & armis obiectum fuit: reſpondet Lactantius in lib. de Opificio Dei, cap. 2. ideo hominem nudum & inermem à natura fuiſſe conſtitutum, quia ingenio poterat armari, & ratione veſtiri: atque eadem ferè eſt aliorum auctorum communis reſponſio; nimirum, pro indumento & armis hauſiſ- D ſe hominẽ mentis excellentiam, & ingenium ſagax ac varium, quo illa excogitare & parare ſibi poſſet: accepiſſe item manu, tanquã commune organum, & inſtrumentorum omnium inſtrumentum, quo ad ea conficienda vteretur. Cuius ad id munus obeundum commoditates, latè explicat Ariſtoteles lib. 4. de Partib. animal. cap. 10. & Galenus initio lib. 1. de Vſu partium. Accedit, quod homo ſeruata ſui corporis dignitate, & pulcritudine, ab ipſa na- E tura per ſe indutus & armatus eſſe non poterat: vt oſtendit D. Gregorius Nyſſenus in libro de Hominis opificio, cap. 7.

Vt Galeni 1. de Vſu part.

Quod itẽ opponitur de humanę vitæ ærumnis, facilè ſoluetur ab eo, qui dixerit, in primis in eas ſua culpa decidiſſe hominẽ è felici ſtatu, in quo à Deo collocatus fuerat. Deinde, ijs præberi illi occaſionẽ ad exercendã perficiendamq; virtutem. Præterea, etiam ita deiectum brutis longè præſtare: vt ex dictis planum eſt.

Reſponſio ad 2. Argum.

F Ad ſecundum, conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, dicendumq;, eiuſmodi naturæ excurſiones, vt non abſq; Dei voluntate & adminiſtratione fiunt; ita nec ſine ordine contingere, etſi is interdum non appareat: vt docet D. Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. 2. & lib. 5. de Geneſi ad literam, cap. 21. Nimirum ipſe ordo poſtulat, vt illa interdum accidant, ſiue ita ferente concurſu naturalium cauſarum, quas ſic diuina ſapientia diſpoſuit, & actus ſuos exequi ſinit; ſiue Deo aliter, quàm tunc per naturam euenturum eſſet, fieri imperante.

A Quòd verò ad planetarum eclipſes attinet, nullus in ea re ordinis defectus notari poteſt; cùm ex illorum in cœleſtibus globis ſitu, & rata motuum æquabilitate, (quæ tam ad mundi ornatum, quàm ad commoditates ſublunarium rerum optimè conſtituta ſunt) ita euenire oporteat, definitis temporũ interuallis. Addit quoq; D. Damaſcenus lib. 2. Fidei orthodoxæ, cap. 7. iccircò id diuini artificis prouidentiam ſanxiſſe, vt eorum confutaretur amentia, qui Soli & Lunæ diuinos honores exhibent: cùm palàm ſit, non ineſſe numen ijs, quæ mutationi obnoxia ſunt, & interdum lucis penuria laborant, aut pulchritudinem ſuam conſpicuam reddere non valent.

Reſponſio ad tertium argumentum.

Ad tertium reſpondendum eſt: nihil à Deo ſuperuacaneum, aut alicuius finis expers, effectum fuiſſe, licet ignorantibus primo aſpectu ſecus videatur: vt ſi quis in fabri alicuius officina, inſtrumẽta præter neceſſitatem multiplicata exiſtimet, quia ipſorum vſus ignorat.

Minutæ beſtiolæ nequaquam ſuperfluæ.

Priuatim verò, quòd minutæ beſtiolæ non debeant ſuperfluæ exiſtimari, inde patet; quia cùm eæ quoque in ſuo genere pulchræ ſint, aliquid decoris vniuerſitati rerum, tanquam in communem Rempubl. pro ſua portione conferunt: vt, præter alios animaduertit Ariſtoteles 1. de Partib. animal. cap. 5.

Natura nuſquã magis, quàm in minimis, tota.

Quippe diuinus artifex ita magnus eſt in magnis rebus, vt minor non ſit in paruis: rectèq; à Plinio libro 11. Natur. hiſt. cap. 2. ſcriptum eſt, rerum naturam nuſquam magis, quàm in minimis totam eſſe. Quò ſpectat illud D. Auguſtini libro 22. de Ciuit. Dei, cap. 24. Ea plus habent admirationis, quæ molis minimum: plus enim formicularũ & apicularum opera ſtudemus, quàm immenſa corpora balænarum.

Venenata animalia non ſunt in mũdo ſuperuacanea.

Nec animalia venenata ſuperflua ſunt, aut fine carentia: tum ob id, quod paulò antè diximus, tum quia, vt D. Auguſtinus 1. de Geneſi contra Manich. cap. 16. ait, ſaltem eo nomine commendari debent, quòd nos commonefaciunt, vt vitam aliam meliorem, in qua ſecuritas ſumma eſt, diligamus. Item, quia ea, quæ alioqui nocent, ſi eis congruenter ac ſcienter vtamur, plurimum afferre ſolent commoditatis; vt luculenter oſtendit D. Ambroſius libro 3. Hexam. cap. 9. & libro 6. cap. 6. D. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, D. Damaſcenus lib. 2. Fidei orthod. cap. 10. & alij. Deinde quia, vt ſcribit Lactantius lib. 6. cap. 4. vtile fuit, offerre ſeſe homini alia ſalutaria, alia noxia, vt in his declinandis, & illis appetẽdis, rationis ſuæ vim exerceret.

QVÆSTIO II.

VTRVM NATVRA AD VNVM tantùm finem, & vno duntaxat modo feratur, an non?

ARTICVLVS I.

VARII FINES, IN QVOS natura contendit.

PRopoſitæ quæſtioni reſpondendum eſt; nõ vnum tantummodò, ſed varios fines eſſe, ad quos natura, tanquã ad ſcopum collimat. Etenim vnumquodque pro naturæ ſuę modo captuque hunc aut illum finem proximè re- B ſpicit: particularia agentia priuatum; vniuerſalia, ſi quæ vberiori vi prædita ſunt, communem. Exempli gratia, leo, cùm leonem gignit, ad formam leonis geniti, vt ad propinquum finem tendit: docente Ariſtotele cap. 8. huius libri, text. 81. at ſimul etiam ad propriæ ſpeciei conſeruationem, vt ad alterum huic innexum & cohærentem finem aſpirat. Prouidit nimirum, ſalutis ſuæ appetens, atque immortalitatis æmula natura, vt ſingularia diſſolubilia, C quia per ſe ab interitu vindicari non poterant, generationum beneficio, & naſcendi fœcunditate ſeruarentur, atque ita quodammodo ſempiterna eſſent, non numero, ſed ſpecie: id quod 1. de Gener. animal. cap. 1. & 2. de Anima cap. 4. text. 34. Ariſtoteles docet. Corpora verò cœleſtia, quia vniuerſales cauſæ ſunt, non vnius tantùm, ſed omnium ſublunarium ſpecierum perennitatem & commune bonum, peculiariter pro fine habent. Iccircò enim to- D tum ſublunarẽ mundum complexu ſuo coercent, ac perpetuo motu circumeunt, & influxu quaſi irrorãt, vt ſpecies omnes, quoad poſſint, tueantur.

Vnumquodque pro gradu ſuæ naturæ propoſitũ finẽ habet.

Homo naturæ corporeæ finis.

Eſt etiam totius corporeæ naturę vniuerſalis finis, Homo; vt poſt Platonem aſſeruit Ariſtoteles 1. Politic. capite 5. docentque Patres communi conſenſu: tum quia Deus ſpectabilem hunc mundum hominis gratia procreauit, eique ſingulari beneficio ſubiecit omnia; E tum quia homo iure inſitæ nobilitatis, & eminentioris formæ prærogatiua, totam corpoream naturam ad ſe conuocat, ſibique arrogat. Eſt enim naturæ lege comparatum, vt quæ inferioris notæ ſunt, ad præſtantiora, ſi eis præſertim aliquo modo vſui eſſe poſſint, referantur. Quo pacto forma elementi, quæ omnium deſpicatiſſima eſt, ad formam corporis mixti ordinatur; forma corporis mixti ad vegetatricem; vegetatrix ad ſenſus compotẽ; F hæc tandem ad animam rationalem, quæ omnium formarum numeros & perfectionem in ſe cohibet.

Inferiora ad præſtantiora ordinantur.

Ordo naturæ finis.

Deus vltimus finis rerum omniũ.

Eſt præterea finis alius homine vlterior; videlicet totius naturæ ordo & pulchritudo: vt tradit Ariſtoteles 12. Metaphyſ. cap. 10. text 52. Denique vltra hunc eſt alius communiſſimus omniumque poſtremus, ob quem tota natura agit; nempe ipſius naturæ auctor & parens, Deus. Quod D. Dionyſius cap. 4. de Diuinis nominibus, Triſmegiſtus in Pimandro, Plato in Timæo, & 4. Legum, & in Epiſt. ad Dionyſium

ſium, auctor libri de Mundo ad Alexandrum, Ariſtoteles loco Metaphyſ. proximè citato, alijq; complures diſſerunt; idemq; teſtantur ſacræ paginæ oracula, cùm Deum abſolutè principium & finem vocant. Apocalyp. vltimo: Ego ſum α & ω, principium & finis. Porrò dicitur & natura, dum agit in Deum, vt in finem, contendere, quia diuinam perfectionem imitando adumbrat, quatenus agẽdo fit alterius rei cauſſa, ſicuti & Deus omniũ cauſa eſt. Deinde, quia operando reſpicit in aliquod bonum, quod neceſſariò participatio quædam ſummi boni eſt. Item quia appetitus ſemper quærit aliquid extremũ, in quo quieſcat, quod non eſt aliud, quàm finis vltimus, id eſt, Deus. Poſtremò, quia ordo in finibus ſequitur ordinem agentium. Quare ſicuti agentia ſecundaria nihil abſq; influxu primæ cauſæ efficiunt, ita ad eum nituntur finem, quem primũ agens ſibi propoſitum habet: ſicq; vt agens primum ſemetipſum, tanquam vltimum ſuorum operum finem, intendit, quia vniuerſa propter ſe operatur; ita eundem finem ſecundaria agentia ſpectant.

Hæc de re D. Auguſti. in Ench. et lib. 1. de doctr. Chriſt. cap. 23. D. Th. 3 contra gent. à c 17. & 1. part. q. 103. art. 2. Themiſt. 1. huius operis cõm. 81.

ARTICVLVS II.

DIVERSI MODI, QVIBVS *res in fines ſuos feruntur.*

VT autem intelligas, quo pacto natura ad finem conſequendum progrediatur, aduerte, triplicem eſſe gradum tendentium in finem. Primus ac ſupremus eſt eorum, quæ non ſolùm apprehendunt finem ſub ratione boni conuenientis; ſed cognoſcunt etiam habitudinem proportionemque mediorum, ad illum obtinendum. Atque hæc ſola dicuntur ſeſe in finem agere; quia videlicet hæc duntaxat ex delectu & propria intentione operantur, ſeq; in finem ordinant. Et in hoc gradu continentur ſolæ ſubſtantiæ intellectus participes. Secundus eſt eorum, quæ ad ſummum, percipiunt finem materialiter, id eſt, ſub ratione boni & conuenientis: vt cùm equus ex ſiti ad aquam mouetur, qui nec ſui curſus ad obtinendam aquam, nec aquæ ad ſedandam ſitim, habitudinem ordinémve dignoſcit. Huiuſmodi ſunt brutæ animantes, quæ inſtinctu motuq; phantaſiæ potiùs aguntur in finem, quàm ſe ipſæ agunt. Tertius atque infimus eſt eorum, quæ nullo modo cognoſcunt finem. Quo pacto ſe habent ea, quæ & intellectu & ſenſu carent. Ideò verò ſolis agentibus primi generis perfecta cognitio finis, vt finis, attributa eſt: quia ea tantùm ad plura, de quorum delectu conſultare queant, indeterminata ſunt, cùm cætera in actiones definitas naturæ impetu ferantur, nec deliberatione egeant,

De hoc 2. gradu D. Tho. 1. p. q. 59 ar. 1 Fer. lib 3 contra gent. ca. 16. & 18.

A Quemadmodum (vt Auicennæ vtamur exemplo) nec citharœdum de quolibet ictu fidium deliberare oportet; quia apud ipſum omnes fidium percuſſiones ex artis regula determinatæ ſunt.

Non debet autem mirum videri, quòd etiam illa, quæ omnis finis notitia prorſus carent, propter finem agere dicantur: diriguntur enim in finem ab alia ſuperiori & excellentiori cauſſa, hoc eſt, ab ipſo naturæ opifice, qui
B rerum omnium fines cognitione comprehendit, ad eos obtinendos propenſionem ac vires dedit. Quomodo, (vt M. Albertus hoc loco, & D. Thomas 1. p. quæſt. 103. artic. 1 explicant) ſagitta, licet motus ſui ignara ſit, impetu & directione iaculantis in ſcopum tendit. Eoq; ſpectat illud Philoſophorum ſermone tritum, quod ſcripſit Themiſtius 1. de anim. comm. 23. & 1. huius operis text. 81. & Auerroes 12. Metaphyſ. comm 18. opus naturæ eſt opus intelli-
C gentiæ: id eſt, dum natura in opus incumbit, à prima intelligentia, hoc eſt, à Deo, quaſi diuinæ artis inſtrumentum, mouetur, & artifici ratione dirigitur. Hinc eſt, quòd Hippocrates naturam modò indoctam vocat vt in libro de alimento; modo doctam & eruditam, vt in libro de arte. Quod imitatus eſt Galenus lib 1 de vſu partium, & lib 6 de locis affectis: videlicet indoctam vocant; quia in ſe conſili & deliberationis expers eſt: doctam,
D quatenus eius operibus intelligentia inſtat, ipſamq; regit.

Itē idem D. Th. 3 contra gent. ca. 24.

Opus naturæ opus intelligentiæ.

ARTICVLVS III.

CONFVTATVR QVORVNDAM *ſententia, ijs, quæ proximè concluſa ſunt, aduerſaria.*

E

PLetho ſiue Gemiſtus, auctor Græcus, in opere, quod inſcripſit, De ijs quibus Ariſtoteles a Platone diſſentit; in Ariſtotelem inuehitur, quòd docuerit, naturam nullo propoſito fine agere, dum ei deliberationem ſubtrahit. Sed prorſus ſine cauſa, cùm non omnia, quæ propter finem operantur, conſilio aut delectu egeant.

F Omiſſo tamen Plethone, ſunt è recentioribus Philoſophis, quibus nec Ariſtotelicè, nec Philoſophicè dictum videtur, naturam ideò agere propter finem, quia etſi finem, non per ſe ipſa cognoſcat; vt in lap. de & pleriſque alijs liquet: regitur tamen ab ipſo rerum omnium auctore, qui & fines intelligit, & agentibus naturalibus ad eos conſectandos propenſionem virtutemque indidit. Venére autem in hanc ſententiam hiſce potiſſimum argumentis. Primùm; quia ſupernacanea videtur illa motio & directio. Nam ſi fin-

Opinio quorundam recent.

1. Argum.

gamus, ſine intelligentijs mundum eſſe, ad hoc grauia in infimum, leuia in ſuperum locum, vt in fines ſuos, peruenient. Deinde, quia ridiculum fuerit, ſi interrogatus quiſpiam, cur lapis deſcendit, reſpondeat, quia mouetur ab intelligentia; cùm reuera moueatur à grauitate, cuius impetu deorſum vergit. Tertiò; quia intelligentiæ apud Ariſtotelem aut prorſus ignorant ſublunaris mundi ſpecies, aut eas non niſi generali & confuſa notitia, dignoſcunt. Ex quo ſequitur, in Peripatetica doctrina cœleſtem naturam non dirigi ab intelligentijs; cùm nihil, niſi à cognoſcente, dirigatur.

2. Argum.

3. Argum.

Lege Auerroë in Apologia aduerſus Algazelẽ, & in Epitome 12 lib. Metam. Mirandulanũ lib. 27. de vnerſ. ſingul. cert. ſectione 1. Iandunũ 12 Metaph. q. 22.

† Hæc tamen opinio, nec vera, nec Ariſtotelica eſt. Nam id, quod gratia finis operatur, aliquò rectà contendit, ac velut in ſcopum collimat: id verò, quod ita ſe habet, non temerè, ſed ordinatè progreditur: item quod progreditur ordinatè, neceſſe eſt vt actiones ſuas per ſe ordinet, vel ab alio circa eas ordinetur. Cùm igitur ordinare, intellectus rationiſve opus eſſe conſtet, & res naturaliter, excepto homine, intellectus rationiſq; expertes ſint, ac nihilominùs vniuerſæ propter finem agant (vti ſuperiùs demonſtratum fuit) planè ſequitur, recurrendum eſſe in ijs ad aliud principium, ſupra ipſam naturam, à quo moueantur ordinenturq; in ſuos fines: at hoc non aliud eſſe poteſt quàm ipſe totius naturæ auctor, qui certis numeris & menſuris, certaq; ſerie ſingulis rebus ſuos fines præſcribit, & ad eos quærendos propenſionem, & idonea media concedit. Solet autem hoc illuſtrari, non ſolùm exẽplo ſagittæ, quod ſuprà retulimus: ſed etiam imperatoris, qui ita belli ſummam adminiſtrat, vt ipſe eius finem nouerit, quem gregarij milites neſciant; ſed cùm imperatoris ductu regantur, ſat illis eſt, mandata ab eo accepta exequi.

Lege D. Tho. in 2. d. 41. qu. 1. ar. 1.

† Impugnatio ſuperioris ſententiæ.

Quòd verò hæc ratio explicandi modum, quo natura in finem tendit, Ariſtotelicæ doctrinæ conſentanea ſit, teſtantur nobiles interpretes, Simplicius hoc in libro ad text. 78. Themiſtius lib. ſuperiori ad tex. 81. & 1. de anima ad text. 23. Auerroes 12. Metaphyſ. com. 18. D. Thomas 1. p. q. 103. art. 1. Magnus Albertus cap. 2. huius libri. Idemq; ſignificauit multis in locis Ariſtoteles, vt lib. 4. de generat. animalium cap. 2. Vbi ſcripſit, naturam non abſq; ratione eſſe; quia videlicet ratione dirigitur. Et 1. de cœlo, cap. 4. text. 32. vbi Deum cum natura iungit, aiens Deum & naturam nihil fruſtra moliri; quaſi natura ideò nihil incaſſum agat; quia diuinæ ſapientiæ ductu impellitur. Et 12. Metaphyſ. cap. 10. text. 52. vbi duplicem ſtatuit ordinem, vnum in natura, alterum in Deo: nimirum quia ordo naturæ à diuino ordine, hoc eſt, à Deo ordinante, deriuatur ac pendet.

Lege etiam Ariſt 1. Polit. cap. 2. & 2. de part. animal. cap. 13.

Argumenta in aduerſam partem adducta facile diluentur. Sed enim ſupponendum il-

A lud eſt, quod ſuperiùs non ſemel à nobis explicatum fuit: Cùm natura à ſuperiori & diuiniori principio regi dicitur; huiuſce principij nomine Deum intelligi, qui vt naturæ ipſius inclinationum & facultatum auctor eſt, finiumque præcognitor; ita prædictam directionem ſibi, vt propriam, vendicat. Quo fit, vt non rectè quidam ad cæteras etiam intelligentias eam referendam putet. Ad primum igitur negari debet, ſuperuacaneam eſſe hanc B directionem, cùm nihil poſſit in finem tendere, quin ad eum ordinetur; & omnis ordinatio ab intellectu ſit. Quòd verò additur, ſublatis intelligentijs non tolli motionem rerum in finem: dicendum, ſublata prima intelligentia, hoc eſt, prima ac ſuprema ſubſtantia intellectrici, tolli omnia. Ad ſecundum dicito: roganti, cur lapis in centrum, vt in finem proprium, feratur; non ridiculè, ſed appoſitè & philoſophicè reſponderi, C quia eò deſtinatur ab auctore naturæ, tum per ſuam formam, tum per grauitatem, vti per vim executricem motus. Ad tertium: quicquid de cæteris intelligentijs putarit Ariſtoteles veriſimilius eſſe, Deum, ſecundùm eius placita, ſublunaris mundi ſpecies, eorumque ſingularia pernoſcere, vt alibi oſtendemus.

Sol. 1. argu. impugnatæ opinionis.

Solutio 2.

Solut. 3.

D

QVÆSTIO III.

AN BRVTAE ANIMANTES ſolo naturæ inſtinctu in fines ſuos ferantur.

ARTICVLVS I.

E EORVM DOGMA, QVI BRVTIS vim rationis tribuerunt, & quibus argumentis.

SVperiori quæſtione explicatum à nobis fuit, quo pacto bruta in ſuos fines tendant; breuiùs tamen, quàm res poſtulabat: nunc id accuratiùs ediſſeremus. Quærimus ergo, num bruta diſcurſu aliquo rationis, an ſolo naturæ inſtinctu, opera ſua moliantur, & finem F quærant? Porphyrius libro 3. de abſtinentia ſtatuit, naturam omnibus animantibus, quibus ſenſum & memoriam dedit, rationem quoque, imò & orationem, tam internam quàm externam, tribuiſſe: additque, Apollonium Tyanæum, Melampum, Tyreſiam, & Thaletem, brutorum ſermones dijudicaſſe atque intellexiſſe: quos nihil mirum ſi non intelligamus ipſi, qui plurimarum etiam nationum linguam minimè callemus. Aſſerit itaque, bruta rationem participare: neque per eam ab illis hominem ſimpliciter diſtin-

diſtingui; ſed quòd homini perfectum rationis acumen inſit, illis imperfectum.

Eius argum. Confirmat iſtiuſmodi dogma in primis ex mutua ſignificatione, qua inter ſe bruta vtuntur, quod in auibus potiſſimùm apparet, quæ ſibi occinunt, viciſſimq; reſpondent. Deinde, ex admirabili ſolertia, curaque in futurum proſpiciendi, vtilia conſectandi, declinandi aduerſa. Præterea, teſtimonio Empedoclis & Platonis, atque etiam Ariſtotelis, quos idem cenſuiſſe, ex eorum dictis ſcriptisque haberi ait.

Anaxagoræ & Pythagoræ dogma. Plutarchus etiam lib.5. de placitis cap.20. ſcribit, dogma fuiſſe Anaxagoræ, omnia bruta ratione pollere: itemque Pythagoræ, qui eorum animantium, quæ rationis expertia dicuntur, rationales eſſe animas pronuntiabat; licet in eis propter humorum aſymmetriam & intemperiem, rationis lumen obſcurum ac ſopitum eſſet. Deniq;, huic ſententiæ ſuffragari videtur Plutarchus ipſe in dialogo, qui inſcribitur; Quòd brutis ratio inſit: vbi Gryllum Sophiſtam à Circe deformatum in belluam, cum Vlyſſe diſſerentem facit, & luculenta oratione eos coarguentem, qui omnes animantes præter hominem rationis inopes eſſe aiunt.

Sed vt Philoſophorum teſtimonia omittamus, non deſunt etiam argumenta, quibus probari videatur, brutas animantes ratione valere.

1. Argum. Primùm; quia in eis multa elucent virtutum inſignia: vt in leonibus magnanimitatis; in canibus amoris; in elephantis prudentiæ; in ciconijs pietatis; in turturibus coniugalis fidei; in columbis ſimplicitatis; in apibus, formicis, & gruibus, alijſq; huiuſmodi, ciuilis ſocietatis.

2. Argum. Plin. lib 8. nat. hiſt cap. 26 & 27. Plutarch. in lib. de induſtria anim. D. Greg. Nazianz. orat. 2. de Theol. Deinde; quia earum nonnullæ tanto ingenio & artificio opera ſua moliuntur, vt non niſi ex artis regula, atq; adeò ratione efficere illa videantur. Quin & hominibus varias artes indicarunt: vt araneus artem texendi; hirundo & veſpæ ædificandi; grues inſtruendi exercitum; milui gubernãdi nauem. Multa etiam ad tuendam vitam & ſanitatem remedia, quibus nunc medicinæ ſcientia diues ſplendet, oſtenderunt. Atq;, vt cætera omittamus, inuentæ phlebotomiæ beneficium debemus Hippopotamo, fluminis Nili equo incolæ: guloſus enim natura, cùm ſe ſanguinis copia opprimi ſentit; ad acutiores quæ arundines affricto femore ſibi venam pertundit, qua ſuperflui ſanguinis onus à ſe exigit, ſiſtitque cum par eſt, volutato per craſſum & obſtruentem limum, corpore.

3. Argum. Plin. li 8 c. 26 D. Ambro. l.5 Hex. cap.9. D Baſi. l.o 7 Hex. Item; quia ſæpenumero bruta res futuras præſagiunt. Compertum eſt enim, ea mutationem aëris indicare, & pluuias ac tempeſtates dubio prædicere cœlo; atq; alia huiuſmodi, quæ multò, quàm Phyſiologi & Aſtrologi, certiùs denunciant.

4. Argum. Rurſus; quia conſtat, multas eſſe belluas,
A quæ diſciplinam capiant. Nam vt ſturnos, galeritas, cornices, pſittacos, & coruos, prætereamus, qui edocti humanam vocem reddunt: Elephanti panegyrica ſpectacula exhibere, varias in geſtu figuras effingere, genu flectere, coronas aſtantibus offerre, atq; alia ſimilia ludicra ediſcunt. Ac, ne quid in hoc genere admirationi deeſſet, legimus Elephantum literas præſcribere doctrina aſſueuiſſe. Nec verò bruta tunc ſolùm, cùm ab hominibus inſti-
B tuuntur, diſciplinæ ſpecimen dant; ſed ipſa ſeſe mutuò inſtituere conſueuerunt, quod maius eſt rationis argumentum: ſiquidem in vniuerſum, docere, quàm diſcere, rationi vicinius ac præſtantius habetur. Omiſſis ergo alijs, quæ de hac re à Plutarcho in libro de animalium induſtria, ſcripta ſunt: Luſciniæ (teſte Ariſtotele lib.4. de hiſt animal. cap.9. & Plinio lib.10. hiſt. Nat. cap.29.) pullos ſuos vocem ad numeros modulari, & ad omnem concen-
C tus varietatem, atq; artifices argutias flectere prædocent. Meditantur (inquit Plinius) iuniores, verſuſq;, quos imitentur, accipiunt: audit diſcipula intentione magna, & reddit, vicibuſq; reticent: intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehenſio. Vnde qui pulli adhuc rudes capti ſunt, & in caueis nutriti, minùs ſuauiter canunt, videlicet ante legitimum tempus à doctore & à ſchola muſicæ ſubtracti.

Plin. lib 8. cap.1. Aelianus l.6. c.10.

D Præterea, quod ad aſtruendam belluis rationem magnum videtur argumentum: egregius Dialecticæ auctor & inſtitutor Chryſippus, canem Dialectica quodammodo præditum eſſe oſtendebat, eo potiſſimùm argumento, quod canis feram perſequens, cùm ad triuium peruenit, vbi duas veſtigauit olfactu vias, & per eas tranſijſſe feram non deprehendit; tertiam nihil iam olfaciens, mox arripit, quaſi ita ſecum diſputet: Aut fera, quã
E perſequor, in hanc partẽ deflexit, aut in illam, aut certè in hunc ſe anfractum intulit: ſed nec in iſtam, nec in illam partem diuertit: hac igitur abierit neceſſe eſt. Quæ colligendi ſagacitas, vtpote quaſi diuiſorio vtens ſyllogiſmo, quàm ſapiat artem Dialecticæ, nemo Dialecticus ignorat. Quid plus (inquit D. Baſilius Homil.9. Hexam.) quid plus faciunt, qui linearum deſcriptionibus deſignandis tanta cum grauitate ſedent, lineiſque puluere in-
F ſculptis; è tribus, vbi duas propoſitiones ſuſtulerint vt falſas, in ea demum, quæ trium reliqua eſt, verum comperiunt? Hæc D. Baſilius. Quæ etiam leges apud D. Ambroſium lib.6. Hexam. cap.4. Non igitur inficiandum videtur, habere bruta vim rationis. Ex quo ſequitur, ea non ſolo naturæ inſtinctu in finem agi: quod propoſitæ controuerſiæ caput erat.

5. Argum.

ARTICVLVS II.

LONGE ABESSE A' RATIONE eam ſententiam, quæ brutis rationem dat; cùm illa ſolo naturæ inſtinctu operentur.

EA ſententia, quæ brutis vim rationis attribuit, adeò abſurda eſt, vt abſurdum videatur, in ea coarguenda immorari; quam non modò Philoſophorum gymnaſia, ſed communis hominum ſenſus explodit & irridet. Quia tamen non defuêre è recentioribus, qui eius patrocinium ſuſceperint; eam paucis refellemus.

1. *Ratio.* Errat ergo inprimis, quòd receptam hominis definitionem demolitur, neq; hominem à bellua eſſentiæ nota diſtinguit: cùm vtrumq; faciat animal ratione præditum. Non enim refert, quòd homini perfectam rationis vim cõcedat, belluæ imperfectam: quandoquidem maior eiuſdem rei perfectio, non inducit naturæ diſcrimen. *Lege Vallam in Libello de Dialectica.*

2. *Ratio.* Deinde; quia ſi belluæ eſſent participes rationis, liberè & ex delectu agerent: quod non ita eſſe, tum per ſe liquet, alioqui caderet in eas meritum & culpa; tum verò probatur à D. Nemeſio in libro de Natura hominis c.2. à D. Thoma 2. contra gentes c.82. à M. Alberto hoc in libro tract.3. cap.2. alijsq; Philoſophis: quia videmus, ſingulis belluarum ſpeciebus peculiarem ineſſe inclinationem, quam ſequuntur. Omnes enim vulpes ſubdolæ ſunt; omnes araneæ ingenioſæ & inſidiatrices; omnes grues circumſpectæ; omnes lepores lupi prædatores; omnes apes induſtriæ; omnes formicæ prouidæ. Itemq; ſingulæ ſpecies ex innata propenſione certum habent modum operandi, à quo non deflectunt; ad certa opera, & non alia, ſeſe applicant. At in homine multò ſecus euenit: nimirum quia ex liberi arbitrij facultate, ſuo quiſq; ſtudio ducitur: hi ad hanc rem, illi ad aliam aſſueſcunt; hi hanc, alij artem illam amplectuntur. Vnde rectè quidam: *De hac re D. Baſil hom. 9. Hex. D. Gregor Nazian. orat. 2 de Theolog.*

a *Mille quot capitũ viuunt, totidem ſtudiorũ.* *a Hor. 2. ſer. Sat. 1.*

b *Mille hominũ ſpecies, & rerum diſcolor vſus: Velle ſuum cuiq; eſt, nec voto viuitur vno.* *b Perſ. Sat. 5.*

3. *Ratio.* Poteſt quoq; idem demonſtrari ex præſtantia rationis, cuius actio tam circa particularia, quàm vniuerſalia verſatur; proindeq; formam à materia independentem & immortalem requirit.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVmenta primi articuli.

A Duerſariæ partis rationes nullum habent momentum. Prima tantùm concludit, ineſſe belluis vmbram quandam virtutis. Nam virtus ijs ſolùm conuenit, quæ delectu & arbitratu ſuo agunt. Similiter ſecunda tantùm probat, competere eis imitationem rationis & artis; vt docet Ariſtoteles lib.8. de hiſtor. anim. cap.1. *Sol 1. arg.* *Solutio 2.*

Sane verò, ſi ex eo, quòd bruta concinnè & eleganter opera ſua elaborant, rectè colligeretur, ineſſe illis artem vſumq; rationis: idem arguere liceret in arboribus, in quibus functiones altricis potentiæ non minùs admirationi ſunt, quæ ita radices terræ infigunt, ita ſurgũt, ita ramos explicant, quarum floſculi ſic erumpunt, ſic viuunt, ſic adoleſcunt, vt nihil ad gratiam pulchrius, nihil ad pulchritudinem gratius aſpectui occurrat. Itaq; vt arbores, naturalium facultatum vi, abſq; ſenſu; ita brutæ animantes ſenſuum ope, ſolo inſtinctu, qui eſt veluti quædam imago artis, opera ſua exequuntur & peragunt.

Ad tertiam dicendum: quòd belluæ tempeſtatum dent præſagia, & quædam interdum futura prænuncient; id non ad mentis præſenſionem eſſe referendum, alioqui acutior illis, quàm nobis, quia ea minùs præſentimus ratio ineſſet: ſed nimirum, (vt præter alios aduertit D. Thomas 1. par. q.86. art.4. & Vdalricus lib.4. ſuæ ſummæ) quia mentis exortes cum ſint, neque ſenſum intellectus miniſterio occupent, ſed temporum conditionibus omnino vacent; faciliùs cœli & elementorum influxum, atque aduentitias qualitates perſentiſcunt: ac cùm libertate careant, eis neceſſariò obtemperant, lætanturq; aut contrahuntur, pro humorum, nunc ſe diffundentium, nunc colligentium, varietate; & affectus effectusq; alios, ſecundum diuerſam phantaſiæ apprehenſionem: hos, verbi gratia, ante ſerenitatem; illos ante pluuiam exhibent. Quos quia in eis perſæpe homines obſeruarunt, inde iam futuras temporum præſagiunt mutationes, quas tamen bruta ipſa non præuident. Nec enim, verbi gratia, cùm delphini tranquillo mari vltra ſolitum laſciuiunt, impendentem ex qua veniunt parte flatum præſentiunt, (cùm nulla futurorum cognitio brutis competat) ſed eorum phantaſia naturalium cauſſarum impreſſione mota, talem eis ludum aut fugam dictat: ſimiliterq; res habet in cæteris. *Solut 3.* *Lege D. Tho. 22. qu. 172. ar. 1. ad 3 & in 4. ſent. q. de prophetia art 3. ad 19. et in 3. d. 26. quaſt. 1 art. 1. in ſol 4.* *Delphini vt fla. nm denuntiant.*

Ad quartam dicendum: quaſdam eſſe animantes, quæ licet ratione careant; nobiliorẽ tamen inter alias phantaſiam ſortitæ ſunt, & humanam rationem, atq; interdum prudentiam, imitantur, & ſuo modo docentur, ac docent, nõ aliquo diſcurſu, ſed internorum duntaxat ſenſuum opera ductuq;. *Solutio 4.*

Quod verò ad Chryſippi canem attinet, D. Ambroſ. in lib. Hexam. loco citato ait, canem in eo euentu ingenita ſagacitate vim ſibi rationis *Solut 5.*

rationis aſſciſcere, id eſt, humanæ mentis ratiocinationem imitari, vt ſuperius retulimus: A quod D. Thom. ſecunda ſecundæ, qu.13. art.2. planiùs ediſſerens, hæc aliaq; id genus referenda cenſet ad inclinationem, à diuina arte deriuatam, hoc eſt, ad naturalem induſtriam & inſtinctum.

Reſponſio ad argum. Porphyrij. Quòd autem aſſerebat Porphyrius, ex Ariſtotelis doctrina colligi, exiſtimaſſe illum bruta ratione pollere; falſum eſt: niſi rationem ſumat pro rationis imitatione, quam ſolam brutis quibuſdam Ariſtoteles attribuit, tum loco citato de hiſtoria animalium, tum 1. Metaphyſ. cap.1. Quòd item addebat Porphyrius, bruta inter ſe colloqui, & à quibuſdam intelligi; non ita eſt, etſi ita eſſe crediderit quidam ex Hebræis doctoribus, teſte Abulenſi ad ca.3. lib.3. Regum, q.11. aſſerens, eorum voces percaluiſſe Salomonem: non inquam ita res habet, ſi loquamur de ſignis ex inſtituto, quæ ad rationem ſpectant. Etſi non eamus inficias, bruta ſignis vti naturalibus, ad quę tamen percipienda intelligentiæ vis non requiritur, ſed naturæ inſtinctus. Vnde Ariſtot. 1. Politic. ca.2. ſermonem, inquit, homo habet ſolus omnium animalium; bruta autem vocem. Hucuſque enim natura in ijs proceſſit, vt ſenſum habeant iucundi & moleſti: at ſermo tributus nobis eſt, vt damnum, vtilitatem, iuſtum & iniuſtum, oſtendamus. *Brutæ animantes vtūtur ſignis naturalibus.* C

Epilogus quæſtionis. Ex ſuperiori diſputatione conſtat, bruta nō ratione aut diſcurſu prædita eſſe: &, quod inde conſequens eſt, ſolo inſtinctu in fines ſuos agi; qui erat huiuſce controuerſiæ ſcopus. D

QVÆSTIO IV.

QVIDNAM SIT BRVTORVM animantium inſtinctus.

ARTICVLVS I.

DIVERSAE PHILOSOphorum ſententiæ.

QVoniam diximus, bruta naturæ inſtinctu in fines ſuos contēdere; ſequitur, vt quidnam eiuſmodi inſtinctus ſit, videamus. Occurrunt in primis ij; qui putant, inſtinctum brutorum eſſe naturalem quandam impreſſionem, à Deo iniectam, non tanquam habitum, ſed per modum actionis, & auxilij cuiuſdam naturalis, quo Deus cum brutis, ad neceſſarias eorum functiones adminiſtrandas, peculiari modo concurrit; non multò ſecus, ac cum hominibus cœleſti afflatu ſupernaturalique ope, ad actiones quæ naturæ vim excedunt. Huic ſimilem in diſſimili re ſententiam ſecuti ſunt Arabes Philoſophi, qui corporis animantium fabricam, membrorum apparatum & delinea- F *1. Opinio. Lege V. guerrium Granatenſem. in ſuis inſtitutionibus Theolog. cap.8.*

menta admirati, fœtus conformationem non naturæ, ſed altioris ac diuinioris principij manum eſſe voluerunt. Fauet autem prædictæ opinioni effatū illud Peripateticum: Opus naturæ eſt opus intelligentiæ. Deinde ipſum nomen, Inſtinctus, quod ex eo dicitur quia aliquid aliunde inſtigetur: tum verò maximè brutorum opera, quæ ita ordinatè procedunt, vt artis, non naturæ opera videantur. *Eius confirmatio.*

Alij cenſent, huiuſmodi inſtinctū eſſe qualitatem quandam, ab auctore naturæ phantaſiæ ſuperadditam, quæ ſit veluti ars naturalis brutorum; imò & typos quoſdam ſiue imagines eis infundi, quæ ſint quaſi ideæ efficiendorum operum. His fauere creditur D. Thomas in q. de verit. qu.13. art.7. ad 7. vbi inquit, bruta accipere à principio naturalem æſtimationem, ad noxia ſalutariaque dignoſcenda, quoniam id propria veſtigatione aſſequi non poterant. Cancellarius etiam Pariſienſis Gerſonius, par. 4. in tractatu de definitionibus terminorum ad Theologiam pertinentium, arbitratur, inſtinctum eſſe inclinationem quandam adiectam naturæ à primæua ſua origine, ad finem obtinendum. *2. Opinio.* B *Opinio Gerſonij.*

Quod verò qualitas illa & inclinatio brutis inſideat, videtur probare eorum in operibus moliendis artificium, alacritas, promptitudo. Eſſe autem conſignatas eorum phantaſiæ ab ortu rerum ſpecies, ex eo oſtēditur; quia multa ab eis fiunt, quæ abſque innatis ſpeciebus haudquaquam fieri poſſe videntur. Quærimus enim, qua notitia, verbi gratia picus, cùm prima clauum cuneúmve cauernulæ, in qua nidum habet, adactum videt, herbam mox quærit, qua allata admotaque, ſtatim exilit ferrum cum crepitu arboris? Qua item cognitione ducitur muſtela, cùm aduerſus ſerpentem primò depugnatura, rutam cōquirit & deuorat? Certè niſi picus ignotæ illius herbæ, & muſtela rutæ imaginem habeat; nullo modo eam veſtigarit, aut inuentam prehenderit. *Probatio eius.* *De pico Aelianus lib.1. ca 45. Plin. lib.10 c.18. de muſtela Ariſt. lib.8. de hiſtor. anim. c.6.* E

ARTICVLVS II.

QVID IN PROPOSITA CONTROUERSIA ſentiendum ſit.

PRopoſita quæſtio aliquot aſſertionibus explicanda eſt. Prima ſit: Brutis animantibus nequaquam ab ipſo ortu ſpecies conſignatæ ſunt. Hæc probatur ex eo; quia minimè decet, belluas hoc tam præclaro naturæ dono antecellere homini, cuius anima à principio nullius rei imaginem impreſſam habet, ſed eſt veluti tabula omnis picturæ adhuc expers; vt docet Ariſtot. lib.3. de Anima, c.4. text.14. Item quia, vt D. Thom. in 2. diſt.20. q.2. art.2. aduertit, etiam infantibus naturalis inſtinctus conuenit; vnde mamillas, inquit, capiunt, aliaque ipſis conuenientia ſolo naturæ ductu operan- *1. Aſſertio.* *Probatur.* *Infantium inſtinctus.*

tur. Cùm igitur eorum phantaſia nullis rerum imaginibus ab auctore naturæ conſignata ſit, ſicuti nec intellectus, planè ſequitur, nullam eſſe neceſſitatem, attribuendi congenitas ſpecies phantaſiis brutorum animantium.

2. Aſſertio. Secunda aſſertio: Inſtinctus brutorum nihil eſt aliud, quàm operatio phantaſiæ, determinata ad iudicium conuenientis aut incommodi, determinansque appetitum ad fugam vel proſecutionem. Hæc aſſertio eſt Philoſophorum communis. Ac primùm, qua ex parte decernit, inſtinctum pertinere ad phantaſiam, traditur ab Ariſtotele 3. de Anima, cap 3. text. 162. vbi docet; id, cuius ductu bruta operantur, eſſe imaginationem ſeu phantaſiam. Accipimus enim hoc loco phantaſiam pro quolibet ſenſu interno: ſicuti & iudicium, fuſo vocabulo, pro imitatione quadam iudicij, quod bruta rudi ſimplicíq; actu, citra omnem compoſitionem & diuiſionem exercent. Deinde probatur tota concluſio, quia inſtinctus brutorum dicitur, quòd eo inſtigentur diriganturque ad aliquid operandum: hoc autem præſtat phantaſia, obijciendo appetitui, qui conueniens aut contrarium ſit. Habere autem ſeſe in proponêdo eo pacto, quo diximus, quoad determinationem, planum eſt; cùm brutorum natura libertatis expers ſit, & abſque vllo delectu in actionem ruat.

Brutorũ inſtinctus vnde dicatur.

Porrò oritur prædicta operatio, in qua inſtinctus actualis cõſiſtit, ab ipſa potentia phantaſiæ, quæ eſt inſtinctus quaſi habitualis; & cũ ea concurrit prima cauſa, nõ peculiari aliquo attactu, ſed communi generaliq; influxu, vt ſequenti articulo oſtendemus.

Phantaſia inſtinctus quaſi habitualis.

Dubium. Quærat tamen aliquis, ſi omnium brutorũ phantaſia in vnam ſpeciem conuenit, vt videtur eſſe communior Philoſophorum ſententia; vndénam exiſtat in brutis tanta operum varietas, vt apis fauos, araneus telam, bombix lanam, formica myrmecias, auis nidum, aliáſve eiuſmodi ædificatiunculas conſtruat? Reſpondemus: quemadmodum hominis cogitatiua, propter coniunctionem cum gradu diſcurſiuo, eam prærogatiuam obtinet, vt diſcurrat circa ſingularia, ſicuti multi magni nominis auctores opinantur: ita phantaſias brutorum ſpecie differentium, quia oriuntur à formis diuerſarum ſpecierum, ſortiri vim tradendi tam varias & tam diſcrepantes regulas operum faciendorum. Ad quod etiam non parum confert temperamẽtorum diuerſitas, quæ magna ex parte in hominibus ingeniorum propenſionumq; diſſimilitudinem parit.

Solutio. *Cogitatiua hominis diſcurrit circa ſingularia.*

Cæterùm illud eſt animaduertendum: ſicuti homines nullum intelligendi actum eliciũt, quin priùs ſpecies è ſenſu hauriant; ita neque bruta quicquam apprehendere, aut inſtinctu iudicare, quin priùs ſpecies à rebus mutuentur: ſiquidem omnis cognitio à ſpecie oritur. Ita verò hirundo, exempli gratia, hunc in modum ad opus conficiendum procedit: Intue-

A turlutum; deinde ex intuitu, imaginem illius admittit in phantaſiam; tum æſtimat conueniens id prehẽdere, & deferre verſus hunc aut illum locum: ſubinde, præhabito etiam qualicunque iudicio lutum certo modo componit; ruſumque aliud ſimiliter ad eundem locum confert, ſicq; paulatim nidum fingit. Atque ex hoc progreſſu intelligi poteſt, hirundinem nec innatam ſpeciem requirere, nec ſine ſpecie in opere verſari. Adde etiam, nec illi neceſſarium B eſſe aliquod futuri operis exemplar, ab initio impreſſum. Nec enim oportet, vt priuſquam nidum conficiat, quo pacto totus nidus efformandus ſit, apud ſe ſtatuat; ſed vt dum ſingulas luti particulas applicat, phantaſia ei ſigillatim dictet, vt vnam alteri ſic annectat.

Bruta nec innatas ſpecies requirunt, nec ſine ſpeciebus operantur.

ARTICVLVS III.

C *REFVTANTVR ADVERSARIORVM OPINIONES, EORVMQ; ARGVMENTA.*

EX dictis etiam non erit difficile eos coarguere, qui (vt initio quæſtionis retulimus) putauère, brutorum inſtinctum eſſe ſpecialem motionem, qua cum ijs Deus ad opera conficienda concurrit. Sufficit enim illis generalis concurſus, quem omnibus rebus ad obeun- D das actiones naturæ ſuæ congruentes prima cauſa exhibet: qui etiam ſat eſt, vt virtus formatrix ſemini indita, animalium membra delineet & componat; quidquid Arabes Philoſophi opinentur. Neq; his officit, quòd opus naturæ, intelligentiæ opus nuncupatur. Id enim nihil aliud ſignificat, quàm res naturales ex prænotione & directione primæ cauſæ, per virtutem & inclinationem ab ea datam, in actiones & fines ſuos tendere; vt ſuprà expo- E ſuimus. Nec item bruta inſtinctu moueri dicuntur, quòd ſpeciali actione inſtigentur ab auctore naturæ; ſed quia, cùm citra libertatem & delectum agat, non tam ſe ipſa agere quam agi cenſentur, vt ait D. Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthod. c. 27. Quòd verò tam gnauiter & promptè opera ſua moliuntur; non probat, ſuperadditam eorum phantaſiæ operatricem aliquam facultatem: id enim præſtare per ſe queunt phantaſia & appetitus, cum naturali F primarum qualitatum temperamento, cæteriſque eiuſmodi accidentibus, quibus ſingulæ rerum ſpecies à natura exornantur.

Quomodo opus naturæ intelligentiæ opus dicatur.

Cùm autem quæritur, qua notitia picus, verbi gratia, quærat primò herbam ad ferrum excutiendum: occurrendum eſt, non moueri illum ab imagine herbæ, quam antea nullo ſenſu perceperat, ſed à iudicio phantaſiæ, volatum præcipientis; licet ipſe nec volatus ſui habitudinem ad recipiendam herbam, aut herbam ipſam, locúmve in quo ſit, præcognoſcat: tunc verò vbi herbam oſtendit natura ipſa, determinari

De pico aue.

terminari ad iudicandum, eſſe eam ſibi conuenientem, ſicque ipſam decerpere & in nidum comportare, præeuntente ſemper ad eiuſmodi actiones naturali phantaſiæ dictamine.

Lege D. Th. 1 p. q 78. ar. 4. Scot in 4. d. 43 q. 2.

Dubitarit poſtremò quiſpiam, ſi brutæ animantes tam admirabilia opera naturæ inſtinctu perficiunt, cur non eodem quoq; proportionem mediorum ad finem cognoſcant? Cui reſpondemus, ad cognoſcendam proportionem vnius ad alterum, requiri vim collatiuam, quæ vnum cum altero conferat: quod cùm altioris negotij ſit, quàm vt à brutis præſtari queat (illa enim, vt neq; componunt neque diuidunt, ita neq; vnum alteri comparant) conſequens eſt, vt bruta habitudinem mediorum ad finem non percipiant.

Bruta non cognoſcunt proportionē mediorum ad finem.

QVÆSTIO V.

QVID SIT MONSTRVM, ET quibus modis accidat.

ARTICVLVS I.

EXPLICATVR MONSTRI definitio.

ANtequam diſquiramus, vtrum natura mõſtrum intendat, explicãdum occurrit, quidnam ſit monſtrum, & quo pacto generetur. Quid igitur monſtrum ſit, variè ſolet à Philoſophis explicari. Nobis placet vulgata illa definitio: Monſtrum eſt naturalis effectus, à recta & ſolita ſecundum ſpeciem diſpoſitione degenerans. Dicitur Naturalis effectus; quia licet (teſte Ariſtot. hoc in libro cap. 8. text. 82.) etiam in rebus arte factis, cùm ab artis regula deſciſcunt, monſtra interdum viſantur; ea tamen non propriè, ſed ſecundum analogiam ad res Phyſicas, monſtra appellari conſueuerunt. Dicitur, A recta diſpoſitione degenerans; quia nemo ritè monſtrum nuncuparit, niſi id, in quo error intercidit, id eſt, deflexio aliqua ab ordine ac lege, quam naturæ operibus præſcribit finis, propter quem natura ipſa operatur. Additur, Solita; quia (vt quibuſdam videtur) quod iam in vſu frequenti verſatur, monſtrum non eſt, videlicet natura cum inueterata iam inolitaque conſuetudine conſpirãte. Qua de cauſa Pygmæi, quorum tota cohors pede non eſt altior vno, non ſimpliciter monſtra dicendi erunt, quia ſpectata eorum hominum, (ſi tamen homines ſunt) formatrice virtute, & illius ſoli cœlique ingenio, non iam ex accidente eiuſmodi partus eueniunt. Quod item cenſendum erit de quibuſdam Gigantum famili s, quarum faciunt mentionem Diuinæ literæ. Item de i s hominibus, qui referente D. Auguſt. 16. de Ciuit. Dei, cap 8. ſingula crura in pedibus habent, nec poplitem flectunt: quos ſciopodas, id eſt, vmbripedes vocant, quòd per æſtum in terra iacentes, reſupini vmbrâ pedum ſe protegant. Itemque de alijs, qui tam inſigniter auriti ſunt, vt eis ad pedes aures defluant, atque in alterutram decubent: vt refert Boemus, libro 2. de Moribus gentium, cap. 8. Magis tamen Philoſophicum videtur, etiam quæ huiuſmodi ſunt, in monſtris numerare. Quare particulam illam, Solita, ſic interpretandam credimus, vt monſtrum dicatur, effectus degenerans à diſpoſitione ſolita, id eſt, ordinaria ſecundum ſpeciem, ſiue reſpectu huius cauſæ proximæ per accidens ita eueniat, ſiue non. Adijcitur poſtremò, Secundum ſpeciem; quia quælibet ſpecies certam vẽdicat diſpoſitionem: vt quælibet ſpecies animalium certam membrorum ſtructuram, & partium lineamenta. Ab hac ergo diſpoſitione cùm fœtus degenerat, id eſt, inſigni aliquo vitio aut errore deflectit, monſtrum eſt. Siue decrret ex parte vt puer, qui capite arietino; aut bubulo; vitulus, qui capite humano; ouis, quæ bubulo nati dicuntur: referente Ariſtot. lib. 4. de Generat. animal. cap. 3. vt etiam Arimaſpi, qui vnum oculum in fronte gerunt; & qui ſine ceruicibus oculos habent in humeris; & qui caninis capitibus pro voce latratum edunt: de quibus Plin. lib. 7. Naturalis hiſtor. c. 4. Siue decrret ex toto, cùm videlicet fœtus in alterius animantis effigiem & formam prorſus declinat: vt ſi bos agnum pariat; quod paulò ante Hieroſolymæ euerſionem prodigij loco accidiſſe, ſcribit Nicephorus hiſtor. Eccleſ. lib. 3 cap. 4. & Ioſeph. lib. 7. de Bello Iudaico, cap. 12.

Definitio monſtri. Eius explicatio.

Pygmæi.

Gigantes.

Sciopodes.

De ſciopodibus etiam Plin. lib. 7. cap. 2.

Arimaſpi.

ARTICVLVS II.

DIVERSI MODI ET RAtiones, quibus monſtra accidunt.

POrrò autem quot modis contingant monſtra, & quæ eorum cauſæ ſint, explicat præter * alios Ariſtot. lib. 4. de Generat. animal. cap. 4. & 8. Plutarch. lib. 5. de Placitis Philoſophorum, cap. 8. Galenus de hiſtoria Philoſophica, cap. 113. Magnus Albertus hoc in libro tract. 3. ca. 3. Sciendum eſt igitur, cùm animal vnum ab alio gignitur, quinque potiſſimùm, quod ad rem præſentem attinet, in generatione concurrere. Primum, eſt Virtus formatrix ſemini inhærẽs, quæ more opificis totum corpus membratim delineat & effingit: ſecũdum, eſt Materia ipſa, ex qua fœtus coaleſcit: tertiũ, Fœtus receptaculũ: quartum, primarum qualitatum, quę ſenſu percipiuntur, caloris inquã, frigoris, ſiccitatis, humoris, complexio; è quarum temperatura animantium ſalus integritasq; dependet: quintum, id quod extrinſecùs rẽ attingit; vt regionis ſalubritas vel inclementia, ſyderum influxus, aliaq; eiuſmodi.

** Pic. Mir. l. de Exam. c. 6. Boemus li. 2. de mor. gent. Ambroſius Pareus de monſtris & prodigijs lib. 4.*

Prima monſtri cauſa.

His ita poſitis, ſolet inprimis monſtrum accidere, ob formatricis ſeu ſeminariæ virtutis ruditatem & hebetudinem, quæ dum fingendo inſiſtit fœtui, totum opificium exactè elaborare, & articulatim ac diſtinctè exprimere nequit. Quo fit, vt interdum partes corporis concluſæ & indiſcretæ, atque ad munia obeunda inutiles prodeant; nonnunquam etiam deterioris ſpeciei formam induant: eoque pacto homines arietini capitis effigie aliquando enati dicuntur, referente, vt ſuprà citauimus, Ariſtot.lib.4.de generat.animal. cap.3. Natura enim, cùm perfectam expolitionem aſſequi non poteſt, inferiori gradu contenta ſubſiſtit. Nonnunquam etiam ob defectum formatricis, membra non ſuo loco ponuntur. Quomodo iecur latere ſiniſtro, lien dextro contineri viſus eſt. Aliquando Hermaphroditi, ſeu Androgini naſcuntur, ſi nimirum formatrix facultas, paribus ad vtrumque ſexum effingendum viribus, in materiam incumbat: de quibus Ariſtot.4.cap.libri proximi citati. Quod portentum non ſolùm hominibus, ſed & quadrupedum generi accidit, vt narrat Plin. lib. 11. cap. 49. etſi id Neronis principatu primum eueniſſe arbitretur. Obſeruat autem Magn. Albertus, monſtriferas figuras rariùs apparere in partibus cordi & iecori vicinis, eò quòd virtus mẽbrorum delineatrix vegetior ibi ſit, circa remotiora verò ſegniùs operetur.

Secũda monſtri cauſa, quæ tripartita eſt.

Deinde, vitio materiæ trifariam obueniunt monſtra. Primùm, ob multiplicem & promiſcuam ſeminum diuerſæ ſpeciei cõfuſionem: vbi etiam variæ virtutes formatrices ſe inuicem obturbant. Eoque modo, externis lineamentis ſemihomines & ſemibeſtiæ aliquando nati ſunt. Vnde in mari pleraque monſtrifera reperiuntur, vt ait Plinius lib.9. hiſtor.naturalis cap.2. videlicet perplexis, & in ſemet aliter atque aliter, nunc flatu, nunc fluctu, conuolutis ſeminibus atque principijs, ſicque noui aliquid ſemper pariente natura. Idemque in Africa euenit, aggregantibus ſe feris ad paucos amnes inopia aquarum. Secundò, propter materiæ penuriam producuntur homines membris defecti: vt monoculi, vnipedes, quaternis tantùm digitis, & interdum nani, coactæque breuitatis homunculi; qualem affirmat Nicephorus 12. Eccleſiaſt. hiſtoriæ c.37. fuiſſe in Aegypto quendam, qui ad perdicis duntaxat magnitudinem creuit. Item ob exuperantiam materiæ, euadunt interdum homines ad gigantæam vaſtitatem. Talis ille erat, cuius ſe molarem dentem vidiſſe narrat D.Auguſt.capite 9.libri 15.de Ciuit.Dei: qui, inquit, dens, ſi in noſtrorum dentium modulos minutatim concideretur, centum nobis videretur facere potuiſſe.

Tertia cauſa.

Tertiò, ex parte receptaculi quo fœtus continetur, datur monſtroſo partui occaſio: cùm, verbi gratia, vna materia, quæ ab altera loco diuerſitate abiungi, & ad geminũ fœtum conformari cœperat, poſtea ob anguſtias, aliúdve loci incommodum, maiori ſiue minori ex parte confunditur. Atq; hoc modo ſortiuntur interdum fœtus plura membra, quàm naturæ curſus poſtulet. Sic teſtatur D.Auguſtinus cap.8. lib.16. proximè citati operis, natum ſua memoria fuiſſe quendam, ſuperioribus membris duplicem, inferioribus ſimplicem: id eſt, cui erant duo capita, duo pectora, quatuor manus, venter vnus, & pedes duo, ſicut vni homini.

Quarta cauſa.

Quartò, primarum qualitatum aſymmetria interdum naturæ obliquitates inducit, quatenus in cauſa eſt, vt facultates munia ſua incongruè adminiſtrent: ſicque cordis calor, intempeſtiuè atque vltra modum æſtuans, & terreſtrium partium quaſi fumum excrementitium eleuans, infantibus in vtero barbam effundit; quod ætate noſtra in Luſitania accidiſſe conſtat. Alij quoque deficiente calore, & abundante humido, in pueritia caneſcunt. Quorum meminit Plin.lib.7.cap.2.

Quinta cauſa.

Quintò, inuehit monſtroſas & deformes ſpecies, regionis circumfuſique aeris affectio & conſtitutio: vnicuique enim patria quaſi parens eſt, non minimam ſibi in educendo & efformando fœtu partem vendicans, cùm ei ſuas etiam qualitates impertiat, nunc quidem propitias, nunc aduerſarias, & deformitatis effectrices. Vnde in Aegypto, ob regionis naturam, frequentiùs quàm apud nos, monſtroſi homines oriuntur. Idem aſſerendum eſt de cœleſtium corporum influxu, ſyderumque afflatu, qui ſicut animalium generationi plurimùm obſeruit, ita & partus multiformiter afficit ac vitiat. Quò ſpectat illud Ptolemæi in centiloquio. Terreſtres vultus vultibus cœleſtibus ſubijciuntur. Quia verò interdum ea dominantur ſydera, quæ hominum generationi maximè fauent, contingit aliquando (ſi credimus magno Alberto in ſuis Mineralibus, & Ianduno hoc in lib.q 24.) vt brutæ animantes per id tempus genitæ, imò & lapides qui tunc concreſcunt, hominis effigiem ex parte imitentur, videlicet cœli aſpectu humanæ figuræ expreſſionem, quantum poteſt, affectante.

In Aegypto cur frequenter monſtra fiant.

Parentum imaginatio.

Superioribus monſtri cauſis addenda eſt etiam vis imaginandi parentum, quæ nonnunquam facultatem formatricem à ſcopo ſuo aberrare facit, & abſurdas ac peregrinas formas, quas concipit, fœtui inprimit. Sic narrat Auicen.5.de Animalibus libro: gallinam, quæ, dum ouis incubaret, milui aſpectu perterrita fuit, pullos excluſiſſe miluino capite. Eſtq; celebre exemplũ in diuinis literis Geneſeos 30. qua ratione Iacob prouenerũt fœtus gregum maculoſi. Lege Galen. lib. de Theriaca ad Piſonem cap.14. Fernelium 7. Phyſiologiæ, ca.12. Leuin. lib.4. de occultis naturæ miraculis ca.7. & 19.lib.1. Eſt autem quæſtio perobſcura, quónam pacto imaginatio hos alioſq; his ſimiles effectus edat, quã perſequi non eſt huius loci.

Nec

Multò plures eſſe monſtrorum cauſas. Nec verò quis putet, omnes nos noſtrorum cauſas recenſuiſſe: non enim omnes, ſed præcipuas & frequentiores collegimus. Eſſe autem multò plures, ex eo coniectari licet, quòd monſtra peccata ſunt, ſeu vitia à naturæ lege deflectentia: infinitis autem modis à recto aberrare contingit. Vbi illud etiam aduertendum eſt, nonnunquam ad vnum idémque monſtrum multas cauſas ex ijs, quas retulimus, pariter conuenire. Poteſt enim, verbi gratia, homo duplicatis membris generari, & propter abundantiam materiæ, & ob peruerſitatem matricis, quæ, natura gemellos parante, tunicas fœtum obuoluentes, diſtraxit, & diſrupit.

ARTICVLVS III.

ALIQVOT DVBIORVM enodatio.

1. Dubium. PLenioris doctrinæ gratia dubia quædam explicanda ſunt. Primum eſt: Vtrum fieri poſſit, vt ex humana & belluina ſpecie homines naſcantur? Reſpondendum primò videtur non poſſe: quia iſtiuſmodi effecta ſequuntur deteriorem partem ſuæ cauſæ. Hanc tamen doctrinam experientia non omnino comprobat: ſi verum eſt, quod iam contigiſſe fuiſſeque obſeruatum, nonnulli referunt; nimirum ex cõgreſſu hominis & belluæ veros omnino homines aliquando natos. Quod ſi ita habet, ad rationem adductam dicendum eſt; fieri poſſe, vt cauſa partialis nobilior, ita efficacitate ſua præualeat ſuprà minùs nobilem, vt trahat effectum ad ſuam ſpeciem: nec in eo euentu oportere effectum ſequi deteriorem partem cauſæ; ſed quando par eſt vtriuſque vis & concurſus, aut deterior etiam vincit. Ordinatè tamen, & vt plurimùm exiſtimandum non eſt, ea monſtra, quæ ſemihomines, & ſemibeſtiæ dicuntur, aut homines eſſe, cùm non conſtet prodijſſe ex permiſtione humani ſeminis, nec videatur, ſaltem vt plurimùm, ea permiſtio ad id ſufficere, aut partim belluas eſſe, partim homines, (cùm impoſſibile ſit, duas naturas completas in vnam ſpeciem coaleſcere) ſed re vera eſſe bruta alicuius certæ ſpeciei, licet effigie vtramque naturam imitentur. Vnde intelliges, *Fauni & Satyri.* Faunos & Satyros ab Ethnicis pro dijs habitos, qui humanam edebant vocem, & humani capriniq; corporis liniamenta præ ſe ferebãt, dæmones fuiſſe fictitijs corporibus indutos: cùm effigies probaret, eos non eſſe homines; ſermo, non eſſe belluas. Quanquam de illo, qui D. Antonio in eremo apparuit, nihil ſimile decernat D. Hieronymus in eiuſdem Antonij vita, nec ſententiam ſuam ſatis aperiat.

2. Dubium. Secundum eſt: Vtrum animal, quod ſim- A plicia membra geminata habet, (vt duo capita) vnum animal ſit, an plura. *De hac re Capreolus in 2. d. 13 q. 1. art. 1.* Reſpondet Ariſtoteles 4. capite libri 4. de Generatione animalium, iudicandum id eſſe, ac diſcernendum ex vitæ principio, id eſt, ex corde; è quo animalia vitæ principium auſpicantur: ita nimirum, vt quod vnum cor habuerit, vnum animal cenſendum ſit; quod duo, id pro duobus haberi debeat. Neceſſe eſt enim, poſito ab initio generationis duplici vitæ fonte, duplicem B quoque animam dari. Qua de re lege etiam Henricum Gandauenſem, quodlibeto 6. quæſtione 14.

3. Dubium. Tertium eſt: Vtrum Gigantes abſolutè monſtra habendi ſint? Oritur verò ratio dubitandi ex eo, quia nequaquam putandum eſt, Adamum fuiſſe monſtrum; vt qui à Deo ornatus fuerit omnibus naturæ donis, quorum vnum eſt, decens, & neque contracta, neque nimium profuſa magnitudo corporis: & tamen eum C Gigantem fuiſſe teſtari videtur Sacræ paginæ auctoritas, Ioſuæ capite 14. illis verbis: Adam maximus ibi inter Eneacim (id eſt, Gigantes) ſitus eſt. *Adamũ non fuiſſe Gigantem.* Reſpondemus, Adamum non fuiſſe Gigantem, vt probat, cæteris omiſſis, ratio à nobis propoſita: quanquam ſecus arbitrentur Ioannes Lucidus libro primo de Emendatione temporum, capite quarto, & Moſes Barcephas in libro de Paradiſo. Loco autem citato ex libro Ioſuæ, vocabulum illud Adam, vt ple- D rique Interpretes annotarunt, non deſignat primum humani generis parentem; ſed eſt commune nomen, idem valens atque apud Latinos vox Homo, vt ſit ſenſus, collocatum illic fuiſſe quendam nomine Arbam, hominem inter Eneacinos maximum. Alij etiam eum locum de primo parente intelligentes, ſuperlatiuum Maximus, non ad molem corpoream referunt, ſed ad maximam ſingularemq; dignitatem, qua primus parens inter omnes homi- E nes excelluit, tanquam caput & origo totius generis humani.

4. Dubium. Quartum eſt: Vtrum re vera monſtra nonnunquam ex corporũ cœleſtium influxu proueniant? Nam quòd minimè ita res habeat, & quòd oriantur duntaxat motibus inordinatis inferioris materiæ, dum cœleſtis diſciplinæ legibus nõ obſequitur, contendit ſingularis ingenij Philoſophus Picus Mirandula libro tertio contra Aſtrologos, capite vigeſimoprimo: *Reſponſio Mirandulæ.* Cùm enim, inquit ille, cœli opus ex omnium F luminum conſpiratione diſſultet, ita vt tota illa ſuperior ſemper temperatur harmonia, vt ſicut in ipſa omnia conſonant; ita per eam nihil diſſonet vnquam inferiori mundo: in quo quoties inconcinnum, aſperum, diſcors auditur, ad tactum cœli ne referatur; ſed ad quatuor iſtas chordas citharæ ſublunaris, quæ de inordinata materia, impuraque contactæ cœleſti plectro, ad numerum illas ſemper concordiamq; mouendo, contumaces interdum inueniuntur. Hæc ille, concinnè magis, quam

efficaciter. Enimuerò quantumlibet cœleſtium corporum motus ordinati ſint, id tamen non impedit, quominùs aſtra, ſecundum diuerſos inſtitus, interdum ad hæc, aut illa monſtra generanda ſublunares cauſſas promoueant: quemadmodum & quorundam ſyderum congreſſus exortusve, tempeſtates maximas, & interdum inundationes excitare experientia demonſtrat.

QVÆSTIO VI.

VTRVM NATVRA INTENDAT *monſtrum*.

ARTICVLVS I.

CONTROVERSIAE EXPLICATIO.

VT propoſitam quæſtionem expediamus, duo prænotanda ſunt. Primum eſt: Cùm monſtrum ſit vitium naturæ, ob aliquod impedimentum à fine ſuo deficientis; quoties monſtroſum aliquid prodit (vt equus biceps) ad hunc effectum confluit tum cauſa impedita, tum impediens. Impedita; vt Bucephalus, qui alium equum ſibi ſimilem, atque adeò vno capite præditum generare nititur. Impediens; vt exuperantia materię, quę in cauſa eſt, vt equus genitus præter naturæ ordinem duplex caput ſortiatur. Secundum ſit: In bicipiti equo (qd' de cæteris monſtris pari modo intellige) tria ſpectari poſſunt: videlicet ipſa natura equina; caput alterum redundans, quod proximũ deformitatis fundamentum eſt; itemque obliquitas ipſa, ſeu deformitas, quæ monſtri nomine formaliter ſignificatur.

Ad monſtrũ concurrit cauſa impedita, & impediẽs.

1. Concluſio. His poſitis, ſit prima concluſio: Cauſa impedita per ſe ſumpta non tendit in monſtrum, neque quoad deformitatem, neque quoad proximum deformitatis fundamentum. Hæc

Probatio. probatur: quia cauſa impedita, ſi per ſe ſpectetur, nititur producere effectum ſibi ſimilem ſine errore ac vitio: ſicuti & artifex ex ſe quidem conatur effingere arte factum, quale ipſe interiùs efformat & proponit, quodque à regula ſuæ artis non deficiat: at monſtrum diſſimile quiddam eſt, & obliquum, ac læſum; vt Ariſtoteles libro quarto de Generatione animalium, capite tertio. Præterea, quia cum monſtrum generatur, dicitur cauſa impedita à ſuo fine deflectere, ipſumque monſtrum reſpectu eiuſdem cauſæ fortuito euenire cenſetur: qd' non ita eſſet, ſi cauſa impedita monſtrum intenderet.

2. Concluſio. Secunda concluſio: Si cauſa impedita vnà cum impediente accipiatur, dici poteſt in monſtrum, quoad deformitatis fundamentum, & ex conſequenti, quoad deformitatem ipſam, tendere. Hæc ſuadetur; quia licet parentes equi, verbi cauſa, monſtroſi, ex ſe intendant, tantam duntaxat materiam futuro fœtui impendere, quantam congrua illius generatio depoſcat, proindeque non niſi perfectum equum gignere inſtituant: ex hypotheſi tamen, quòd uberiorem materiam ita ſuppeditárint, vt ex illa equũ gemino capite oriri oporteat: inficiandum non eſt, hoc in euentu intendi ab ijs cauſis in vnum coëuntibus, bicipitem equum. Id quod etiam hunc in modum confirmare licet. Naturam intendere aliquem effectum, nõ eſt aliud, quàm in illius effectionem inclinare, & propendere; ſed natura impedita, prout videlicet vtramque cauſam, tam impeditam, quam impedientem, comprehendit, inclinatur & propendet ad effectionem monſtri: ergo intendit illud. Probatur aſſumptio; quia vnaquæque cauſa ad illum effectum inclinatur, cuius per ſe vim effectricem habet: at natura impedita, ſeu cauſa impediens ſimul cum ea quæ impeditur, & omnibus circumſtantijs concurrentibus, habent per ſe vim effectricem monſtri, cùm illud ex ipſarum coniunctione neceſſariò ſequatur: ergo, &c. Rurſus idem ex eo corroboratur: quia Deus (vt mox dicemus) intendit monſtra: non intendit autem illa per ſe immediatè, ſed per cauſas ſecundas, quæ ad id concurrũt: hæ autem ſunt, cauſa impediens & impedita.

Idcircò autem non diximus monſtrum à ſola impediente cauſa intendi, ſed ab vtraque ſimul; quia plerunque cauſa impediens monſtrum non edit, niſi cauſa etiam impedita ad ipſum proximum deformitatis fundamentum efficienter concurrente. Atque ita non ritè ac ſimpliciter ſola cauſa impediẽs dicetur in monſtrum ferri, cùm illud producere per ſe ſola nõ poſſit: quod in exemplo adducto videre eſt. Namque materiæ redundantia ita geminum caput equo affingit, vt eam parentes ipſi efficienter ſuppeditent; ijdemque proinde ad generationem ſuperflui capitis effectiuè concurrant. Hoc autem Philoſophorum complures ſignificant, dum aiunt, cauſam impeditam nõ quidem primaria, ſed ſecundaria intentione monſtrum ferri; quia videlicet cauſa impedita ex ſe à monſtro abhorret, ac refugit: prout tamen cum impediente iungitur, primario inſtituto cedens ad generationẽ monſtri, ſuccumbit. Vnde Ariſtoteles quarto libro de Generatione animalium, capite quarto, monſtra appellat παρεκβάσεις, id eſt, naturæ excurſus, & quaſi digreſſiones; propterea quòd natura prædicto modo ad gignenda monſtra digrediatur, ſicque in ea tendat. Neque hæc eleuant peruulgatum illud naturę encomium, quo Natura dicitur, nihil temere aut inordinatè agere. Id enim verum eſt, cum nullo impedimento à primario ſuo inſtituto auertitur, nec aliunde eius actio interpellatur.

Cur monſtrum dicatur intendi ſimul à cauſa impediente & impedita.

ARTI-

ARTICVLVS II.

MONSTRA NON EVENIre præter intentionem primæ cauſæ.

Lege D. Auguſt. lib. 83. q. 24. D. Th. 3. cont. gent. c. 9. & 1. p. q. 103. art. 7. D. Bonau. in 2. d. 37. q. 2. nu. 32. Rich. ibid. q. 2. circa 4. principale.

CAeterùm quiquid de particularibus cauſis dicatur, conſtat, neque monſtrum, neque aliud quidpiam, fortuitò, aut caſu euenire, reſpectu Dei, qui rerũ omnium euentus, & prouidentia ſua præuenit, & ſapientia diſponit. B Intendit igitur Deus monſtrũ, ſi ſpectetur, prout cum cauſa impedita & impendiente ſimul concurrit, atque ita voluntate abſoluta & efficaci: intendit verò non monſtrum, ſed animal perfectum, qua ex parte ad cauſam impeditam præciſè ſumptam concurſum dirigit, proindéque voluntate conditionata, vt vocant. Vnde putandum nõ eſt, ſuo fine fruſtrari Deum, cùm non omnium particularium cauſarum fides C abſolute velit; ſed ad eàrum ſeſe naturas & captum modumque accommodans, alias ad finem, vti decreuit, promoueat; alias pro ipſarũ imbecillitate à fine aberrare ſinat. * A' fine, inquam particulari, non à communi, nec ab vni- A uerſalis prouidentiæ ordine, quo omnia comprehenduntur, eo pacto, quo lineę à centro ductæ, circumferentiæ ambitu continentur. Quo fit, vt (quod Boëtius libro 4. de Conſolatione, proſa 6. admonet) ſi quidpiam à præſcripto ſibi ordine diſceſſerit, in alium relabatur: ſicuti linea, ſi in hoc peripheriæ punctum non incidit, in aliud neceſſariò incurrit.

** Hac de re D. Tho. 1. p. q. 22. art. 4. & de Verit. q. 5. art. 5.*

Cur Deus in mundo monſtra eſſe velit.

Vult autem Deus monſtra in mundo eſſe, tum ob alias cauſas, de quibus * D. Bonauentura in 1. diſt. 45. & Dionyſ. Carthag. in lib. de Venuſtate mundi, cap. 9. tum vt D. Auguſt lib. 16. de Ciuitate Dei, cap 8 inquit, propter vniuerſi pulchritudinem: vt nimirum hoc ſpectabilis mundi theatrum, non elegantium duntaxat, ſed deformium quoque, velut imaginum varietate exornetur. Etenim ea etiam quæ fœda ſunt, ad vniuerſitatis decorem & elegantiam faciunt, eo modo, quo gratiam lucis commendat obſcuritas noctis; & vmbræ atrique colores picturæ augent venuſtatem, dum eminentiora quæque diſtinguunt, & differentia colorum alterna vice ſeſe excitante, oppoſita iuxta ſe poſita clariùs elucescunt.

** In expoſitione literæ Magiſtri.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

E 2

IN TERTIVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Motus conſideratio quãti ſit momenti in Philoſophia.

POSTQVAM Ariſtoteles duobus libris ſuperioribus, de Principiis cauſiſque rerum naturalium vniuersè diſſeruit, accedit nunc ad earum affectiones perſcrutandas. Atque in primis de Motu agere inſtituit, cuius conſideratio præcipui momenti in Philoſophia eſt. Primùm, quia partes contemplatricis Philoſophiæ per diuerſam abſtractionem à motu inter ſe diſtinguuntur, vt in Prooemio huiuſce operis diſſeruimus. Secundò, quia rebus omnibus naturalibus, vt vita quædam, motus ineſt. Sicut enim (docente Platone 10. de Legib.) ea viuunt, quæ motionis principium intra ſe continent, ſeque ipſa mouere dicuntur: ita quæ vt motum vtcunque ſubeunt, vitam quodammodo participant. Tertiò, quia forma & materia, de quibus Ariſtoteles partim in 1. partim in 2. libro egit, motu inueſtigatæ ac deprehenſæ ſunt; adeoque motus notitia cum naturæ cognitione copulata eſt, vt hæc citra illius opem obtineri nequeat. Quartò, quia contemplatio motus, ad latentes abditasque naturalium effectorum cauſas, & ipſarum cauſarum vim, ſpeciem, gradum, & perfectionem videndam, magna ex parte viam demonſtrat. Quintò, quia ex motu progreſſa eſt Philoſophia ad inueſtigationem, tum earum mentium, quæ cœleſtes ſphæras circumuoluunt; tum etiam ſupremæ cauſæ, id eſt, Dei, in quem, vt omnium rerum fontem ac principium motum omnem deſinere neceſſe eſt. Ob has igitur rationes, præcipuo ſtudio incumbit Ariſtoteles in tractationem Motus. Cæterùm quia is continuum quiddam eſt, quod in partes diuiduas infinitè ſecari poteſt, nec ſine infiniti notione perfectè intelligitur; iccirco poſt explicationem motus acturum ſe de Infinito pollicetur. Quod & accuratè præſtat, & cum aliarum artium emolumento: ſiquidem Geometria, Aſtronomia, Coſmographia, Geographia, & quæcunque circa Mundi machinam occupantur, à Phyſiologia poſtulant, vt infinitam molem reijciat, quia pingunt deſcribuntq; Vniuerſum permenſum & finitum. Eſt itaque bipartita huius libri diſtributio. In priori parte quid ſit Motus, & in quo inſideat, explicatur: in poſteriori de Infinito diſſeritur.

Libri diſtributio.

ARISTO-

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ, βιβλίον Γ.

Κεφάλαιον α.

Ἐπεὶ δὲ, ἡ φύσις μέν ἐστιν ἀρχὴ κινήσεως καὶ μεταβολῆς, ἡ δὲ μέθοδος ἡμῖν περὶ φύσεώς ἐστι, δεῖ μὴ λανθάνειν τί ἐστι κίνησις, ἀναγκαῖον γὰρ ἀγνοουμένης αὐτῆς, ἀγνοεῖσθαι καὶ τὴν φύσιν. διορισαμένοις δὲ περὶ κινήσεως, πειρατέον τὸν αὐτὸν ἐπελθεῖν τρόπον περὶ τῶν ἐφεξῆς. δοκεῖ δ' ἡ κίνησις εἶναι τῶν συνεχῶν. τὸ δ' ἄπειρον ἐμφαίνεται πρῶτον ἐν τῷ συνεχεῖ· διὸ καὶ τοῖς ὁριζομένοις τὸ συνεχὲς, συμβαίνει προσχρήσασθαι πολλάκις τῷ λόγῳ τῷ τοῦ ἀπείρου, ὡς τὸ εἰς ἄπειρον διαιρετὸν συνεχὲς ὄν. πρὸς δὲ τούτοις, ἄνευ τόπου, καὶ κενοῦ, καὶ χρόνου, ἀδύνατον κίνησιν εἶναι. δῆλον οὖν ὡς διά τε ταῦτα, καὶ διὰ τὸ πάντων εἶναι κοινὰ καὶ καθόλου ταῦτα πάντα, σκεπτέον προχειρισαμένοις περὶ ἑκάστου τούτων: ὑστέρα γὰρ ἡ περὶ τῶν ἰδίων θεωρία, τῆς περὶ τῶν κοινῶν ἐστι. πρῶτον δὲ καθάπερ εἴπομεν, περὶ κινήσεως. ἔστι δή τι, τὸ μὲν ἐντελεχείᾳ μόνον, τὸ δὲ δυνάμει καὶ ἐντελεχείᾳ, τὸ μὲν τόδε τι, τὸ δὲ τοσόνδε, τὸ δὲ τοιόνδε, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν τοῦ ὄντος κατηγοριῶν ὁμοίως·

τῶν

ARISTOTELIS PHYSICORVM, LIBER III.

CAPVT I.

Cvm a autem Natura motionis mutationiſque principium ſit, & doctrinam de natura tradere inſtituerimus; ignorandum haudquaquam eſt, quidnam ſit motus: eo enim ignorato, naturam quoque neceſſe eſt ignorari. Cùm verò de motu definiuerimus, enitendum erit, vt ea, quæ deinceps ſequuntur, eodem modo pertractemus. De numero autem continuorum motus videtur eſſe, atq; in continuo infinitum primùm ſpectatur. Quo fit, vt continuum definientibus infiniti ratione vti ſæpenumerò accidat; ſiquidem continuum, id eſt, quod infinitè poteſt diuidi. Ad hæc, ſine loco, inani, & tempore, motus eſſe non poteſt. Tum igitur ob hæc ipſa, b tum quia omnium ſunt communia, omnibuſque vniuerſim conueniunt, manifeſtum eſt, vnumquodque horum ante oculos poſitum conſiderandum eſſe. Nam contemplatio, quæ eſt de proprijs, eam conſequitur, quæ ad communia attinet: primùm verò, vt diximus, motum. c Eſt igitur aliquid, quod actu ſolùm eſt; aliud quod poteſtate: d & actu, aliud quidem hoc aliquid, aliud tantum, aliud tale: & in cæteris ſimiliter, eius quod eſt, categorijs.

Text. 1. Text. 2. Text. 3.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Cvm a autem] Summatim proponit, de quibus in progreſſu acturus ſit, eorumque methodum & ordinem. Statuit autem diſſerere in primis de Motu, quòd abſque illius notione definitio Naturę intelligi nequeat: poſtea verò de Infinito, quia motus eſt de numero continuorum, quæ in infinitum diuidi poſſunt. Atq; in hiſce duobus explicandis, vt paulò antè præfati ſumus, huius libri tractatio verſatur. Deinde pollicetur, diſputaturum ſe de Loco, Vacuo, & Tempore: quia ſine loco & tempore motus Phyſicorum non datur; nec ſine vacuo, vt opinabantur veteres Philoſophi. Ac de his tribus diſſerit in 4. huius operis. *Methodus et ordo rerum tractandarum.*

b *Tum quia omnium*] Aliam ſubijcit rationem, ob quam de iis, quæ propoſuit, diſceptare inſtituat; videlicet quòd eæ ſint communes rerum naturalium affectiones, quarum tractatio minùs communium explicationi anteire debet; cùm doctrinæ ordo efflagitet, vt ab vniuerſis ad ſingula progrediamur. Quod alibi quoque admonuit, vt initio huius operis, & in primo de Animalium partibus, capite quarto.

c *Eſt igitur*] Ad inueſtigandam tradendamq; motus definitionem, diuiſiones quaſdam & hypotheſes ſumit. Prima diuiſio hæc eſt: Rerum quædam ſunt actu tantùm, quædam poteſtate & actu. Eſt autem in hac diuiſione declaranda magna interpretum diſſenſio. Pſellus, Alexander, Themiſtius, Simplicius & Philoponus, per ea quæ ſunt actu tantùm, ſubſtantias à materia abiunctas intelligunt: per ea quæ actu & poteſtate, decem genera: ſiquidem omnia per actum & poteſtatem diuidi queunt, vt conſtat ex ijs, quæ docet Ariſtoteles lib. 5. Metaph cap. 7. Alij ad abſoluendam diuiſionem, tertium adijciunt membrum; faciuntque ſectionem tripartitam, ita vt quædam ſint actu tantùm, quædam poteſtate tantùm, alia & actu & poteſtate ſimul. Et hi quidem per ea quæ ſunt actu tantùm, formas omnes, iam à materiæ concretione liberas, quàm quæ materiam informant, ſiue ſubſtantiales, ſiue accidentariæ ſint, deſignari putant. Denique in tertio membro ea intelligunt, quæ cum actu innexam potentiam gerunt, qualia ſunt compoſita phyſica, quæ ex materia & forma conſtant. Porphyrius vult appellatione actus notari quamlibet formam ad categorias pertinentem; nomine verò poteſtatis, materiam primam, quæ potentiam aptitudinémque habet ad excipiendas formas. Tandem, alij hunc locum ita interpretantur, vt ſenſus ſit, rerum quaſdam eſſe actu tantùm ſecundùm aliquam formam, hoc eſt, habere formam ſummè per- *Prima diuiſio ad inueniendam motus definitionem.*

fectam; vt ſummè frigidum, quod omnem frigoris gradum poſſidet: hæ namque in poteſtate non ſunt, ad vlteriorem eiuſdem formæ gradum. Quædam eſſe ſolum poteſtate, ſecundùm aliquam formam, quæ videlicet ad illam acquirendam aptæ ſunt: nondum tamen aliquam eius partem obtinuêre: quomodo aqua, quæ nihil adhuc caloris admiſit, affecta eſt ad calorem. Alias denique pariter in actu & poteſtate eſſe reſpectu alicuius formæ: vt aquam partim calidam, partim frigidam. Harum interpretationum nulla nobis videtur aſpernenda.

2.Diuiſio. d *Aliud quidem*] Quidam putant, diuidi hoc loco id quod actu & poteſtate eſt, in decem genera; iuxta primam explicationem ſuperioris diuiſionis. Alij, diuidi in ea ens abſolutè ſumptum. Vtrumlibet dicatur, parum omninò refert.

τοῦ δὲ πρός τι τὸ μὲν καθ' ὑπεροχὴν καὶ ἔλλειψιν λέγεται, τὸ δὲ κατὰ τὸ ποιητικὸν καὶ παθητικὸν καὶ ὅλως κινητικόν τε καὶ κινητόν· τὸ γὰρ κινητικὸν, κινητικὸν τοῦ κινητοῦ. καὶ τὸ κινητὸν, κινητὸν ὑπὸ τοῦ κινητικοῦ. οὐκ ἔστι δὲ κίνησις παρὰ τὰ πράγματα· μεταβάλλει γὰρ ἀεὶ τὸ μεταβάλλον, ἢ κατ' οὐσίαν, ἢ κατὰ ποσὸν, ἢ κατὰ ποιὸν, ἢ κατὰ τόπον. κοινὸν δ' ἐπὶ τούτων οὐδὲν ἔστι λαβεῖν, ὡς φαμὲν, ὃς οὔτε τόδε, οὔτε ποσὸν, οὔτε ποιὸν, οὔτε τῶν ἄλλων κατηγορημάτων οὐθέν. ὥστ' οὐδὲ κίνησις, οὔτε μεταβολὴ οὐθενὸς ἔσται παρὰ τὰ εἰρημένα, μηθενός γε ὄντος, παρὰ τὰ εἰρημένα. ἕκαστον δὲ διχῶς ὑπάρχει πᾶσιν, οἷον τόδε. τὸ μὲν γὰρ μορφὴ αὐτοῦ, τὸ δὲ στέρησις. καὶ κατὰ τὸ ποιὸν, τὸ μὲν γὰρ λευκὸν. τὸ δὲ μέλαν. καὶ κατὰ τὸ ποσὸν, τὸ μὲν τέλειον, τὸ δ' ἀτελές. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν φορὰν, τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ κάτω. ἢ τὸ μὲν κοῦφον, τὸ δὲ βαρύ. ὥστε κινήσεως καὶ μεταβολῆς ἐστιν εἴδη τοσαῦτα, ὅσα τοῦ ὄντος.

Κεφά-

e *Eorum verò, quæ ad ad aliquid referuntur, alia quidem per exuperantiam defectionémve dicuntur, alia quia efficiendi, & perpetiendi, & omnino vt moueant, & moueantur, poteſtatem habent. Nam quod mouendi facultatem obtinet, rem mobilem poteſt mouere: & quod mobile eſt, ab eo eſt mobile, quod poteſt mouere.* f *Motus autem abſque rebus non eſt; ſiquidem quod mutatur, aut ſubſtantiæ, aut quantitatis, aut loci mutationem patitur. Quibus quidem rebus commune nihil, vt dicimus, quod neque ſubſtantia, neque quantitas, neque alterum Categoriarum vlla ſit, accipere cùm liceat; fit, vt neque motus, neque mutatio vllius eſſe, niſi eorum, quæ dicta ſunt, cùm præterea nihil ſit queat.* Text.4. g *Vnum quodque autem biſariam cunctis ineſt, vt ſubſtantia, cuius aliud eſt forma, aliud priuatio: & in qualitate aliud eſt album, aliud nigrum: & in quantitate aliud perfectum, aliud imperfectum: ſimiliter & in latione aliud quidem ſuprà, aliud infrà; aut aliud quidem leue, aliud graue. Quare quot entis ſunt ſpecies, totidem ſunt motus atque mutationis.* Text.5.

Capvt.

3.Diuiſio. e *Eorum verò*] Tertia diuiſio ita habet: Eorum, quæ ad aliud referuntur, duo ſunt genera: quædam dicuntur per exuperantiam & defectionem; vt duplum & dimidium: alia, quia actiua ſunt & paſſiua, hoc eſt, vendicant relationes, quæ actione paſſioneve, ſeu fundamentis innituntur; vt relatio patris ad filium, filij ad patrem. Porrò ex hiſce diuiſionibus prima vtilis eſt ad dignoſcendum, ſitne motus poteſtas, an actus: ſecunda, ad deſignandam illi propriam categoriam: tertia, ad refellendos eos, qui motum à relatione nequiquam diſſidere opinantur; cùm tamen motus non relatio, ſed relationis fundamentum ſit. Aduerte autem, Ariſtotelem hoc loco ea tantùm relatorum genera, quæ ad præſens inſtitutum pertinebant, fuiſſe complexum: ſunt enim præter hæc alia, quæ ab eodem in 5.lib. Metaph. cap.15. tradita ſunt.

f *Motus autem abſque*] Themiſtius, Simplicius & Philoponus aiunt, docere hoc loco Ariſtotelem motum aut in rebus mobilibus eſſe, aut in mouentibus. A' qua interpretatione non videtur Pſellus diſſentire, inquiens refelli ab Ariſtotele Platonis de motu opinionem, qui in Sophiſta, Parmenide & Timæo, conſtituit ideam quandam motus à rebus auulſam, cuius vi vna cum alijs generibus res procrearētur. Veriſimilius eſt, oſtendi hiſce verbis, motū verſari in rebus ſpectantibus ad categorias, quarum diuiſio paulò antè fuerat tradita: nec dari aliquid vnū cōmune & vnius rationis, cui propriè ac primò motus conueniat. Quod planum eſt, cum ſubſtantia & quantitas, cæteraq; in quibus motus verſatur, eſſentiam vnam communem & vniuocam nequaquam vendicent.

g *Vnumquodque autem*] Docet eodem pacto motum diuidi, quo res in quibus verſatur. Quare cùm genera ſingularum categoriarum, vt 10. lib. Metaph. cap. 10. fuſiùs explicandum erit, contrarijs differentijs, altera perfectiori, altera minùs perfecta, quaſi forma & priuatione diſpertiantur, vt animal in rationis particeps & rationis & inops, fit, vt motuum etiam ſpecies notionésve, ſecundum rationem perfecti atque imperfecti, diſtribuendæ ſint.

Κεφάλαιον β.

Διῃρημένου δὲ καθ' ἕκαστον γένος, τοῦ μὲν ἐντελεχείᾳ, τοῦ δὲ δυνάμει, ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια, ᾗ τοιοῦτον, κίνησίς ἐστιν. οἷον, τοῦ μὲν ἀλλοιωτοῦ, ᾗ ἀλλοιωτὸν, ἀλλοίωσις. τοῦ δὲ αὐξητοῦ, καὶ τοῦ ἀντικειμένου φθιτοῦ (οὐθὲν γὰρ ὄνομα κοινὸν

Capvt II.

Cum a autem in vnoquoque genere, aliud quidem actu, aliud poteſtate eſſe, diuiſerimus, eius quod poteſtate eſt, quatenus tale eſt, actus motus eſt, vt rei quæ alterari poteſt, qua ex parte alterari poteſt, alteratio: eius, quæ augeri poteſt, Text.6.

κοινὸν ἐπ' ἀμφοῖν) αὔξησις καὶ φθίσις· τοῦ δὲ γενητοῦ καὶ φθαρτοῦ, γένεσις καὶ φθορά· τοῦ δὲ φορητοῦ, φορά. ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν ἡ κίνησις, ἐντεῦθεν δῆλον. ὅταν γὰρ τὸ οἰκοδομητόν, ᾗ τοιοῦτον αὐτὸ λέγομεν εἶναι, ἐντελεχείᾳ ᾖ, οἰκοδομεῖται· καὶ ἔστι τοῦτο οἰκοδόμησις· ὁμοίως δὲ καὶ μάθησις, καὶ ἰάτρευσις, καὶ κύλισις, καὶ ἅλσις, καὶ ἅδρυνσις, καὶ γήρανσις. ἐπεὶ δ' ἔνια τὰ αὐτὰ καὶ δυνάμει καὶ ἐντελεχείᾳ ἐστίν, οὐχ ἅμα δὲ ἢ οὐ κατὰ τὸ αὐτό, ἀλλ' οἷον θερμὸν μὲν δυνάμει, ψυχρὸν δὲ ἐντελεχείᾳ, πολλὰ ἤδη ποιήσει καὶ πείσεται ὑπ' ἀλλήλων· ἅπαν γὰρ ἔσται ἅμα ποιητικὸν καὶ παθητικόν. ὥστε καὶ τὸ κινοῦν φυσικῶς κινητόν· πᾶν γὰρ τὸ τοιοῦτο κινεῖ, κινούμενον καὶ αὐτό. δοκεῖ μὲν οὖν τισιν ἅπαν κινεῖσθαι τὸ κινοῦν. οὐ μὴν ἀλλά, περὶ μὲν τούτων ἐξ ἄλλων ἔσται δῆλον ὅπως ἔχει· ἔστι γάρ τι κινοῦν καὶ ἀκίνητον. ἡ δὲ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια, ὅταν ἐντελεχείᾳ ὂν ἐνεργῇ ἢ αὐτό, ἢ ἄλλο, ᾗ κινητόν, κίνησίς ἐστι. λέγω δὲ τὸ ᾗ, ὧδε. ἔστι γὰρ ὁ χαλκὸς δυνάμει ἀνδριάς. ἀλλ' ὅμως οὐχ ἡ τοῦ χαλκοῦ ἐντελέχεια ᾗ χαλκός, κίνησίς ἐστιν· οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ τὸ χαλκῷ εἶναι, καὶ δυνάμει τινὶ κινητῷ· ἐπεὶ εἰ ταὐτὸν ἦν ἁπλῶς καὶ κατὰ τὸν λόγον, ἦν ἂν ἡ τοῦ χαλκοῦ, ᾗ χαλκός, ἐντελέχεια, κίνησις. οὐκ ἔστι δὲ ταὐτόν, ὥσπερ εἴρηται.

δῆλον

poteſt, & oppoſitæ. id eſt, eius quæ poteſt imminui (nullum enim vtriuſque nomen commune eſt) accretio & imminutio: eius, quæ generari & interire poteſt, generatio & interitus: eius, quæ ferri, latio. Et motum quidem hoc eſſe, perſpici hinc poteſt. Text. 7. *Nam cùm id, quod ædificari poteſt, quatenus ipſum tale eſſe dicimus, actu fuerit, ædificatur; idque eſt ædificatio: ſimiliter & diſciplina, & ſanatio, & volutatio, & ſaltatio, & incrementum, & ad ſenectutem progreſſio. b Quoniam autem quædam & poteſtate & actu ſunt, non tamen ſimul, aut non eiuſdem habita ratione, ſed vt calidum quidem poteſtate, frigidum autē actu: complura viciſſim iam agent & patientur.* Text. 8. *Nam res quæcunq; agendi & patiendi ſimul habebit facultatem. Quare & id, quod naturaliter mouet, mobile erit, quod quidquid eius generis eſt, motum ciat, cùm interim idem motu cieatur. Nonnullis autem, quicquid mouet videtur moueri; quod quemadmodum ſeſe habeat, ex alijs perſpicuum euadet: aliquid enim eſt, quod mouet, idq; immobile. Actus autem eius, quod poteſtate eſt, cùm actu eſt & non quatenus actu, ſed quatenus mobile eſt, agit motus eſt.* Text. 9. *Atq; illud, quatenus hoc pacto, dico. Æs enim poteſtate ſtatua eſt; æris tamen, quatenus æs eſt, actus, motus non eſt: neq; enim idem eſt, æs eſſe, & poteſtate aliqua præditum eſſe vt moueatur. Quòd ſi omnino, & ratione idem eſſent, æris profectò, quatenus æs eſt, actus, eſſet motus: ſed idem non ſunt, vt diximus.*

c Quod

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Definitio motus.

C*Vm a autem in*] Ad explicandam motus naturam, vtitur prima earum partitionum, quas proximo capite tradiderat. Tum ita motum definit: Motus eſt actus, eius quod poteſtate eſt: ſiue, actus entis in potentia, vt tale eſt. Quam definitionem membratim declarat. Atque inprimis motum ἐντελέχειαν ſiue actum eſſe, hac ratione oſtendit: Id, quo quidpiam in poteſtate exiſtens ad actum ducitur, actus eſt; atqui res ſubiecta, vt aqua, quæ poteſtate calida erat, motu ad actum caloris ducitur: igitur motus eſt actus. Huius rationis aſſumptionem tantummodò exprimit, exemplisq; confirmat.

b *Quoniam autem*] Vt remoueat id, quod quiſpiam fortaſſe exiſtimaret, videlicet motum eſſe eorum duntaxat, quæ in poteſtate, non quæ in actu ſunt: admonet, quædam eſſe in poteſtate & actu, non tamen reſpectu eiuſdem, aut certè non ſimul. Nam actu frigidum, poteſtate calidum eſt; idemq; alio tempore eſt actu calidum, cùm agendi & patiendi facultas eidem rei ſæpe inſit, idemque & moueat & moueatur, in rebus naturalibus. Quod ſanè quidem nonnulli ad omnia mouentia extenderunt, rati nullam dari incorpoream ſubſtantiam, quæ videlicet ita motum efficiat, vt motum non ſubeat. Cuius dogmatis falſitas 8. lib. patebit. Ex dictis ratum eſſe vult Ariſtoteles, nihil obſtare, quominùs motus rectè dicatur actus eius, quod eſt in poteſtate.

c Quod

δῆλον δ' ἐπὶ τῶν ἐναντίων· τὸ μὲν γὰρ δύνασθαι ὑγιαίνειν, καὶ δύνασθαι κάμνειν, ἕτερον. καὶ γὰρ ἂν τὸ κάμνειν καὶ τὸ ὑγιαίνειν ταὐτὸ ἦν. τὸ δὲ ὑποκείμενον, καὶ τὸ ὑγιαῖνον, καὶ τὸ νοσοῦν, εἴθ' ὑγρότης, εἴθ' αἷμα, ταὐτὸ καὶ ἕν. ἐπεὶ δ' οὐ ταὐτόν, ὥσπερ οὐδὲ χρῶμα ταὐτὸν καὶ ὁρατόν, ἡ τοῦ δυνατοῦ, ᾗ δυνατόν, ἐντελέχεια, φανερὸν ὅτι κίνησίς ἐστιν. ὅτι μὲν οὖν ἐστιν αὕτη, καὶ ὅτι συμβαίνει τότε κινεῖσθαι, ὅταν ἡ ἐντελέχεια ᾖ αὐτή, καὶ οὔτε πρότερον, οὔτε ὕστερον, δῆλον. ἐνδέχεται γὰρ ἕκαστον ὁτὲ μὲν ἐνεργεῖν, ὁτὲ δὲ μή, οἷον τὸ οἰκοδομητόν. ᾗ οἰκοδομητόν, καὶ ἡ τοῦ οἰκοδομητοῦ ἐνέργεια ᾗ οἰκοδομητόν, οἰκοδόμησίς ἐστιν. ἢ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἡ οἰκοδόμησις, ἡ ἐνέργεια τοῦ οἰκοδομητοῦ, ἢ ἡ οἰκία· ἀλλ' ὅταν οἰκία ᾖ, οὐκ ἔτ' οἰκοδομητὸν ἔστιν. οἰκοδομεῖται δὲ τὸ οἰκοδομητόν. ἀνάγκη ἄρα τὴν οἰκοδόμησιν τὴν ἐνέργειαν εἶναι· ἡ δὲ οἰκοδόμησις, κίνησίς τις ἐστίν. ἀλλὰ μὴν ὁ αὐτὸς ἐφαρμόσει λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κινήσεων. Ὅτι δὲ καλῶς εἴρηται, δῆλον

c Quod quidem in contrarijs perſpicuum eſt: Text. 10. *valere enim poſſe, & ægrotare poſſe, diuerſa ſunt; ægrotare namque idem quod valere eſſet: at ſubiectum, idque quod valet & ægrotat, ſeu ſit humor, ſeu ſanguis, vnum eſt & idem. Cùm igitur eadem non ſint, quemadmodum nec color & ſpectabile eadem ſunt; manifeſtum eſt, motum actum eius quod poteſtate eſt, quatenus poteſtate eſt, eſſe.* *Illud igitur perſpicuum eſt, & actum hunc eſſe, & tum, cùm actus hic eſt, nec priùs nec poſteriùs fieri, vt quid moueatur.* Text. 11. *Fit enim, vt vnumquodque interdum quidem agat, interdum non agat: vt quod ædificari poteſt, quatenus poteſt ædificari, actus, ædificatio eſt. Aut enim ædificatio hoc eſt, nempe actus eius, quod poteſt ædificari, aut domus: ſed cùm domus fuerit non vltrà id erit, quod poſſit ædificari, ædificatur autem id, quod poteſt ædificari.*

καὶ ἐξ ὧν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῆς λέγουσι, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ῥᾴδιον εἶναι διορίσαι ἄλλως αὐτήν. οὔτε γὰρ τὴν κίνησιν καὶ τὴν μεταβολὴν ἐν ἄλλῳ γένει θεῖναι δύναιτ' ἄν τις, ὅτι οἱ ἕτεροι ἀρμόζοντες περὶ αὐτῆς, κατηγοροῦσι. δῆλον δὲ σκοποῦσιν ὡς τιθέασιν ἔνιοι αὐτήν, ἑτερότητα, καὶ ἀνισότητα, καὶ τὸ μὴ ὂν φάσκοντες, εἶναι τὴν κίνησιν. ὧν οὐδὲν ἀναγκαῖον κινεῖσθαι, οὔτ' ἂν ἕτερα ᾖ οὔτ' ἂν ἄνισα, οὔτ' ἂν μὴ ὄντα. ἀλλ' οὐδ' ἡ μεταβολή, οὔτ' εἰς ταῦτα, οὔτ' ἐκ τούτων μᾶλλόν ἐστιν, ἢ ἐκ τῶν ἀντικειμένων. αἴτιον δὲ τοῦ εἰς ταῦτα τιθέναι αὐτοὺς, ὅτι ἀόριστόν τι δοκεῖ εἶναι ἡ κίνησις· τῆς δὲ ἑτέρας συστοιχίας αἱ ἀρχαὶ διὰ τὸ στερητικαὶ εἶναι ἀόριστοι· οὔτε γὰρ τόδε οὔτε τοιόνδε, οὐδὲ μία αὐτῶν ἐστιν, ὅτι οὐδὲ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν. τὸ δὲ

Quare neceſſe eſt ædificationem actum eſſe: ædificatio verò motus eſt quidam. Atque eadem definitio, alijs quoque motibus conueniet. d Rectè autem dictum eſſe perſpicuum eſt, tum ex his, quæ alij de ipſo tradunt; tum quòd facilè non ſit aliter eum definire. Neque enim motum mutationemque in alio genere collocare aliquid poteſt: nec qui aliter de eo dixerunt, rectè dixêre. Quod quidem ijs conſtat, qui, quemadmodum eum nonnulli poſuerint, conſiderabunt, cùm dixerint diuerſitatem, inæqualitatem, & non ens, motum eſſe: quorum quidem nihil neceſſe eſt moueri, nec quæ diuerſa ſunt, nec quæ inæqualia, nec quæ non entia. At neque ad hæc, aut ex his magis progreditur mutatio, quàm ex oppoſitis. e Cauſa autem, cur in his motum poſuerint, eſt, quòd videtur quiddam eſſe non definitum: alterius verò ſeriei principia, cùm ſint priuantia, definita non ſunt: neque enim vllum eorum hoc aliquid eſſe, aut tale, aut in vlla aliarum categoriarum. Text.12. Text.13.

f Cauſſa

c *Quod quidem in contrarijs*] Argumento à contrarijs probat, non eſſe idem ſecundùm rationem, ſubiectum eſſe talis naturæ, & poteſtate eſſe hoc, aut illud: nam alioqui contraria idem ratione eſſent; quod ita concludit: Sumatur aliquod ſubiectum, ſiue ſit phlegma, ſiue ſanguis, ſiue aliquid aliud, quod poteſtate ægrum ſit: ſi ratione idem ſunt, hoc ſubiectum & poteſtate ægrum eſſe, ſimiliter idem ratione erit, tale ſubiectum, & poteſtate ſanum eſſe. Quare, cùm ea, quæ ſunt idem ad aliquod tertium, inter ſe quoque eadem ſint; idem ratione erit, eſſe poteſtate ſanum, & poteſtate ægrum: atque adeò ſanum & ægrum idem erunt ſecundùm rationem, cùm actus ratione & eſſentia ijdem ſint, quorum eædem omnino ſunt poteſtates. At quòd ſanum & ægrum eadem eſſe eo pacto non poſſint, liquidò conſtat. Sicuti nec color, inquit, & ſpectabile idem ſunt: color enim eſt perſpicui, quatenus perſpicuum eſt, terminus; ſpectabile autem formaliter ſignificat aptitudinem, vt res videatur: quæ aptitudo non eandem eſſentiam & formalem rationem ſortitur, quàm color.

Quomodo quæcunque ſunt eadem in vno tertio, inter ſe quoque eadem ſint.

Habetur ex hoc loco effatum illud Philoſophicum: Quæcunque ſunt eadem in vno tertio, inter ſe quoque eadem ſunt. Cuius veritas examinatur à Theologis, diſputantibus de myſterio Trinitatis: videtur enim id falſum eſſe, cùm tres diuinæ perſonæ ſint idem in eſſentia, & tamen inter ſe re ipſa differant. Facilè tamen reſpondent; videlicet huiuſmodi pronunciatum intelligendum eſſe, cùm illud tertium adæquatè diſtribuitur, hoc eſt, cùm accipitur pro omni re, pro qua accipi poteſt, quod non ſeruatur, cùm ita argumentantur: Eſſentia diuina eſt Pater; eſſentia diuina eſt Filius: ergo Pater eſt Filius. Non enim eſſentia diuina ſumitur pro omni re, quæ eſt eſſentia diuina. Atque hæc explicatio, quam afferunt Durandus in 1. diſt 33. quæſt.1. Argentinas diſt. 2.quæſt.2.art.1. & alij, congruit cum regulis ſyllogiſticæ artis, de quibus Fonſeca lib.6.inſtit. cap. 24. Ochamus 3.par.Logicę, cap.26. Secunda explicatio eſt: Quæcunque ſunt eadem in vno tertio ſingulari prorſus incommunicabili, eſſe eadem inter ſe: at eſſentiam diuinam communicari tribus perſonis diuinis. Tertia eſt D.Thomæ 1.part. quæſt.28.art.3. qui putat, prædictum axioma intelligendum, cùm accipiuntur illa, quæ in vno tertio ſunt eadem & re & ratione; vt tunica & indumentum: quomodo tres diuinæ perſonæ non ſunt idem in eſſentia. Atque in hoc ſenſu locutum fuiſſe ait hoc loco Ariſtotelem.

Impugnãtur qui motum diuerſitatẽ, vel inæqualitatem, vel non ens definiebant.

d *Rectè autem dictum*] Ex aliarum improbatione traditam à ſe motus definitionem commendat. Si quis enim ad ea, quæ ab alijs in explicanda natura motus dicta ſunt, animum aduertat, à ſcopo eos aberraſſe inueniet. Nam quidam motum eſſe aiebant diuerſitatem; quia id, quod mouetur, ſemper aliter atque aliter ſe habet. Alij inæqualitatem, quia dum res mouetur, non poteſt formam, quam acquirit, in eodem gradu obtinere. Alij eſſe non ens, quia ſemper in motu ſupereſt aliquid formæ acquirendum, quod nondum eſt. Porrò huiuſcemodi definitiones ex eo refellit: quia ſi motus eo pacto rectè definiretur, quidquid diuerſitatem vel inæqualitatem haberet, eſſétve non ens, id omne moueri diceretur; quod tamen longè à vero abeſt; ſiquidem aqua quieſcens diuerſa eſt ab igne; & Socrates dum ſedet inæqualis eſt formicæ; & homo nondum genitus eſt non ens, hoc eſt, non exiſtens; quæ tamen moueri non dicuntur. Deinde quia motus non magis ad hæc, quàm ad oppoſita tendit: per motum namque interdum res euadit alteri ſimilis, interdum etiam æqualis, ſemperq; fit aliquod ens. Quocirca non eſt, cur potiùs motus per diuerſitatem, inæqualitatem, & non ens, quàm per ſimilitudinem, æqualitatem, & ens, definiri debeat.

τὸ δὲ δοκεῖν ἀόριστον εἶναι τὴν κίνησιν αἴτιον, ὅτι οὔτε εἰς δύναμιν τῶν ὄντων οὔτε εἰς ἐνέργειαν ἔστι θεῖναι αὐτὴν ἁπλῶς. οὔτε γὰρ τὸ δυνατὸν ποσὸν εἶναι κινεῖται ἐξ ἀνάγ-

κης

f Cauſſa verò, cur motus quiddam non definitum eſſe videtur id, quòd neque in rerum poteſtate, neq; omnino in actu poteſt collocari: nam neq; id, quod Text.14.

quantum

οὔτε τὸ ἐνεργείᾳ ποσόν. ἥτε κίνησις, ἐνέργεια μέν τις εἶναι δοκεῖ, ἀτελὴς δέ. αἴτιον δ', ὅτι ἀτελὲς τὸ δυνατόν, οὗ ἐστιν ἐνέργεια κίνησις. καὶ διὰ τοῦτο δὴ χαλεπὸν αὐτὴν λαβεῖν τί ἐστιν. ἢ γὰρ εἰς στέρησιν ἀναγκαῖον θεῖναι, ἢ εἰς δύναμιν, ἢ εἰς ἐνέργειαν ἁπλῆν· τούτων δ' οὐθὲν φαίνεται ἐνδεχόμενον. λείπεται τοίνυν ὁ εἰρημένος τρόπος, ἐνέργειαν μέν τινα εἶναι· τοιαύτην δ' ἐνέργειαν, οἵαν εἴπομεν, χαλεπὴν μὲν ἰδεῖν, ἐνδεχομένην δὲ εἶναι. κινεῖται δὲ καὶ τὸ κινοῦν, ὥσπερ εἴρηται. πᾶν, τὸ δυνάμει ὂν κινητόν, καὶ οὗ ἡ ἀκινησία ἠρεμία ἐστίν. ᾧ γὰρ ἡ κίνησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡ ἀκινησία ἠρεμία· τὸ γὰρ πρὸς τοῦτο ἐνεργεῖν, ᾗ τοιοῦτον, αὐτὸ τὸ κινεῖν ἐστί. τοῦτο δὲ ποιεῖ θίξει· ὥστε ἅμα καὶ πάσχει. διὸ ἡ κίνησις ἐντελέχεια τοῦ κινητοῦ, ᾗ κινητόν. συμβαίνει δὲ τοῦτο θίξει τοῦ κινητικοῦ. ὥσθ' ἅμα καὶ πάσχει. εἶδος δὲ ἀεὶ οἴσεταί τι τὸ κινοῦν, ἤτοι τόδε, ἢ τοιόνδε ἢ τοσόνδε, ὃ ἔσται ἀρχὴ καὶ αἴτιον τῆς κινήσεως, ὅταν κινῇ. οἷον ὁ ἐντελεχείᾳ ἄνθρωπος ποιεῖ ἐκ τοῦ δυνάμει ὄντος ἀνθρώπου ἄνθρωπον.

Κεφά

quantum eſſe poteſt, neque id quod actu quantum eſt, neceſſariò mouetur. f *Atque motus actus quidem aliquis videtur eſſe, ſed imperfectus eſt. Cauſa autem eſt, quoniam id, quod poteſt eſſe, cuius actus motus eſt, imperfectum eſt: atque hanc ob cauſam quid ſit, difficile eſt ſumere: neceſſe eſt enim, aut in priuatione ipſum reponere, aut in poteſtate, aut in eo quod omnino & planè eſt actus: quorum nullum videtur poſſe eſſe. Is igitur, qui dictus eſt, modus reſtat, nempe actum quidem aliquem eſſe; ſed talem actum, qualem diximus, qui difficile ſanè perſpiciatur, ſed tamen qui eſſe poſſit.* g *Mouetur verò, vt dictum eſt, mouens omne, quod poteſt moueri, & cuius vacuitas à motu eſt quies. Cui enim motus ineſt, huius vacuitas à motu quies eſt. Nam in id agere, quatenus eſt tale, id demum mouere eſt: hoc verò tactu facit; quare ſimul & patitur. Quamobrem motus actus eſt rei, quæ vim habet vt moueatur, quatenus eam vim habet. Hoc autem rei, quæ mouendi vim habet, tactu efficitur, ex quo fit, vt ſimul etiam patiatur. Porrò id, quod mouet, formam aliquam ſemper afferet, aut ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, qua tum, cùm mouet, principium & cauſa eſt motus: vt homo, qui actu eſt, ex eo, quod poteſtate eſt homo, hominem facit.*

Text.15.

Text.16.

Text.17.

CAPVT

e *Cauſa verò*] Almeo Crotoniates, vel Pythagoræi, è quorum dogmatis prædictæ motus definitiones manarunt; duos conſtituebant rerum ordines, vt in primo libro diximus, in quorum ſingulis decem principia reponebant. In ſecundo autem ordine ea collocabant, quæ ipſi indefinita dicebant, quòd priuantia ſiue imperfecta eſſent. Explicat igitur hoc in loco Ariſtot. quid cauſæ fuerit, cur Pythagoræi motum inter ſecundi generis principia numerarint? nempe quòd perſuaſum haberent, eum indefinitum quiddam eſſe, nec in poteſtate aut in actu abſolutè collocari poſſe. Non quidem in poteſtate; quia quod quantum, aut quale poteſtate eſt, nondum mouetur: quod actu, iam non mouetur.

Quid Pythagoræi de motu ſenſerint.

f *Atque motus*] Statuit nihilominus, debere motum appellari actum, quamuis imperfectum, quia eſt rei imperfectæ, tendentiſque ad vlteriorem gradum: ſiquidem dum motus rei, quæ mouetur, ineſt, ſemper aliquid deeſt comparandum. Vnde eſt, quòd motus difficilè cognoſci poteſt, quia omnis noſtra cognitio ab actu oritur. Concludit proinde, cùm motus nec priuatio ſit, nec pura potentia, nec verò actus abſolutè perfectus; aptè definiri actum eius, quod eſt in poteſtate, quatenus in poteſtate eſt.

Cur natura motus ſit cognitus difficilis.

g *Mouetur verò*] Oſtendit, cuinam motus conueniat, mouentine an mobili? Etſi, inquit, mouentia, quæ per contactum agunt, & quæ, cùm non mouentur, quieſcere dicuntur, (cuiuſmodi ſunt mouentia naturalia) ſimul moueant & moueantur: motus tamen non eſt actus mobilis, vt mouens eſt, ſed vt mobile eſt; tum quia ex accidente fit, vt id quod mouet ſimul moueatur; tum quia ſemper id, quod motionem efficit, formam aliquam, ſubſtantialem accidentariámve, per quam mouet, actu poſſidet: id autem, quod mouetur, in continua formæ acquiſitione verſatur. Quare cùm motus nihil aliud ſit, quàm huiuſmodi formæ acquiſitio, haud dubiè motus erit actus mobilis, vt mobile eſt, non mouentis, vt mouens.

* *
*

F

QVÆSTIO I.

RECTE-NE ARISTOTELES motum definierit.

ARTICVLVS I.

EXPLICATVR DEFINItio motus.

PRætermiſſis varijs motus definitionibus, quas Plutarch. l.1. de Placitis Philoſophorum c.22. Simplicius comm.ſuo 8. tex.7. huius lib. & Albertus hoc loco tract.1.cap.6.aſſerunt: Peripateticas duntaxat expendemus. Tres verò ab Ariſtot.aſſignatæ ſunt. Prima cap.2. huius lib.text.6.nēpe: Motus eſt actus eius, quod in poteſtate eſt, quatenus tale eſt. Seu; Motus eſt actus entis in potentia, vt in potentia eſt. Secunda eod.cap.tex.16. Motus eſt actus eius rei, quæ vim habet, vt moueatur, quatenus eam vim habet. Seu;Motus eſt actus mobilis, prout mobile eſt. Tertia cap.3. text.23. Motus eſt actus eius, quod agere & pati poteſt, quatenus tale eſt. Licet verò quælibet harum ſuo modo ad rem appoſita ſit; prima tamen, quæ cæteris præſtat, &, vt Simplicius ait, admiranda quadam ratione motus naturam explicat, enodanda à nobis eſt.

Tres definitiones motus.

Sciendum igitur primùm, ex Auerroë lib.5. huius operis comm.9.in calefactione v.g.quæ motus eſt ad calorem, duo, quod ad rem præſentem attinet,ſpectari poſſe.nimirum calorē, qui actu acquiritur; & ipſam caloris acquiſitionem,fluxúmve. Eſt autem valde controuerſum, in quònam horum formalis ratio motus conſiſtat. Auerroes arbitratur,motum formaliter nihil eſſe aliud,quàm formam ipſam,prout ſucceſſiuè acquiritur:opinionem verò aſſerentem,rationem motus conſiſtere in ipſa via, ait celebrem eſſe, ſed minùs veritati conſentaneam. Cum Auerroë ſentiunt Mag.Albertus, Simplicius, & alij. Videri autē poteſt D.Thom. eius opinionis,hoc in lib.lect 2.cùm dicat,motum eſſe ipſam formam fluentem. Quia tamen fluxus ſeu viæ ad formam diſtinctè non meminit; haud ſatis liquet, vtrum eiuſmodi fluxum intellexerit nomine formæ fluentis, an illum à ratione formali motus ſecreuerit.

1. Opinio de formali ratione motus.

Nihilominùs verior communiorq́; eſt contraria opinio,quam Auerroës improbauit,motum ſcilicet formaliter ac propriè eſſe ipſam acquiſitionem continuam, fluxúmve formæ. Ita Alexander Alenſis lib.5. Metaph. ad tex.18. Auicenna,& de recentiorib.Philoſophis complures. Sit igitur noſtra aſſertio. Motus ſecundum ſuam propriam rationem, non eſt forma per ſe,nec forma pariter cum fluxu, ſeu acquiſitione; ſed eſt acquiſitio ipſa tendentiáve ad formam. Probatur; quia forma per ſe non eſt mutatio,atque adeò nec motus. Item, forma pariter cum fluxu (ita vt ſumatur vtrumque, A tanquam ex æquo ſignificatum) eſt quid compoſitum per accidens ex fluxu & forma. Huiuſmodi autem compoſita per accidens, non cadunt in definitiones philoſophicas & proprias; qualis habetur hæc, de qua agimus. Cùm igitur aliud non ſuperſit, in quo conſiſtat ratio motus; vtique conſiſtet in fluxu ſiue tendentia. Quod ex eo etiam cōfirmatur,quia moueri quidpiam nihil aliud eſt, quàm ſucceſſiuè tendere & accedere ad formam, ſeu B quaſi formam; qui acceſſus ſeu via ad formā eſt prior natura, quàm forma, ſicuti aliás via præintelligitur termino,ad quem tendit.

2. Opinio.

Aſſertio.

Motus non eſt forma- (?) ter ipſa forma.

Ratio motus conſiſtit in fluxu.

Ita verò cùm nihil aliud ſit motus,quàm ſucceſſiua & continua alicuius formæ acquiſitio, neceſſariò, dum eiuſmodi acquiſitio durat,id, quod mouetur, potentiam habet aſſequendi vlteriorem aliquam partem formę,quam comparat,alioqui iam acquiſitio ceſſaſſet. Dicitur ergo motus actus,id eſt, perfectio entis in poC tentia,hoc eſt,eius rei, quæ adhuc eſt in potentia ad aliquam partem formæ,quæ acquiritur, vt eſt in potentia,id eſt, vt procedit vlteriùs, & continuè ad eiuſmodi formam tendit. Exempli gratia,acquiſitio caloris eſt motus;quia eſt actus ſeu perfectio aquæ,quæ calefit, quæque eſt in potentia ad nouam aliquam partem caloris, quatenus continuè ad eam pergit. Vnde non omnino à vero receſſit dogma Pythagoreorum, aientium motum eſſe non ens, vi- D delicet quòd res, quæ motu acquiritur, nondum eam entitatem ſeu perfectionē obtineat, ad quam progreditur. Ob quam etiam cauſam Plato, in dialogo de Ente, motum potiùs ad genera non entium,quàm entium,reuocauit.

Motus cur Pythagoreis non ens.

Porrò in hac definitione locum generis obtinet Actus, quæ particula excludit, quidquid nullo modo actus eſt; vt materia prima: reliqua vicem gerunt differentiæ. Ac verba illa, Entis in potentia, remouent omnes mutatioE nes momentaneas, quibus tota formæ perfectio ſimul obtinetur; cuiuſmodi eſt generatio hominis, qua tota forma humana, ſine vlla ſucceſſione, vno temporis puncto, in materiam inducitur. Remouent etiam omnes actus perfectos; vt ſummum frigus, ſummum calorem; quæ nullam rei ſubiectæ poteſtatem relinquunt ad aliquam ſui partem præterea aſſequendam. Denique particula, Vt in potentia eſt,excludit actus imperfectos, qui licet ſint F ex parte acquiſiti, proindeque actus entis in potentia, non tamen ſunt entis in potentia, vt in potentia, hoc eſt, rei tendentis in formam perfectiorem. Talis eſt calor remiſſus in aqua, quæ iam calefieri deſijt. Eâdem etiam reijciuntur momentaneæ mutationes, quibus forma nondum perfecta acquiritur: hæ namque actus quidem ſunt rei, potentiam habentis ad perfectiorem formam, non tamen ad eam paulatim progredientis.

Generatio non comprehenditur in definitione motus.

ARTI-

ARTICVLVS II.

OBIECTORVM QVOrundam dilutio.

1. Argum. VErùm contra ſuperiùs dicta ſic aliquis obijciet: Propoſitum Ariſtoteli fuit, motum Phyſicum duntaxat in præſentiarum definire, vtpote qui proprietas ſit entis naturalis: ſed definitio ab eo tradita conuenit etiam ſpiritalibus motionibus intellectus & voluntatis, quæ nequaquam Phyſici motus ſunt: igitur definitio non reciprocatur cum definito. Minor ſuadetur: Nam quòd in voluntate & intellectu dentur motus, oſtendit Gregor. in 1. diſt. 7. quæſt. 5. art. 2. quia habitus iuſtitię (quod etiam de cæteris habitibus, tam voluntatis, quam intellectus, eadem ratione concluditur) poteſt immediatè poſt aliquod momentum temporis augeſcere intendique, adhibente ſucceſſiuè voluntate maiorem ac maiorem conatum, cumq; aliquandiu ſine intermiſſione continuante: quo pacto incrementum habitus iuſtitiæ per continuum fluxum, atque adeò per motum comparabitur. Quòd autem hiſce motibus conueniat Ariſtotelica definitio, videtur perſpicuum; cùm ſint actus entis in potentia, vt in potentia.

Lege pro eodem Albacenſem in 1. d. 14. q. 9.

2. Argum. Secundò: Mutationes, quibus continua abiectione quædam formæ deperduntur, (vt imminutio quantitatis, remiſſio qualitatum) ſunt veri motus; vnde & decretio numeratur hic ab Ariſtot. inter motus: & tamen non ſunt acquiſitiones, ſed abiectiones formarum: igitur definitio motus non conuenit toti definito.

3. Argum. Tertiò: Generatio & corruptio, quæ ſunt momentaneæ quædam mutationes, referuntur hoc loco ab Ariſtot. inter motus exempla: nō igitur à definitione motus haſce mutationes excludere debuimus.

4. Argum. Quartò: Ariſtoteles appellauit motum ἐντελέχειαν, ficto à ſe vocabulo, vt Porphyrius initio ſuarum quæſtionum in prædicamenta, alijque interpretes, præſertim Græci, annotarunt (etſi non deſint, qui hoc nomen vetuſtius eſſe dicant, ſed à populari cōſuetudine ad Philoſophicum vſum ab Ariſtotele primùm fuiſſe accommodatum) atqui ἐντελέχεια perfectionem ſignificat, ijsque accommodatur, quæ omni ex parte abſoluta ſunt; vt animæ, quæ 2. lib. de Anima, cap. 1. definitur ἐντελέχεια ſiue actus corporis organici. Non igitur motus rectè dicitur actus entis in potentia, vt in potentia; quod inchoationem quandam imperfectionemq; deſignat.

Solut. 1. arg. Ad primum horum dicendum eſt; dari eiuſmodi tranſlatitios & ſpiritales motus, ſed eos hoc loco non definiri; quòd non ſint motus Phyſici, nec eis competere definitionem: non enim ſunt actus entis, vt ea particula intelligitur, id eſt, entis naturalis.

A *Solut. 2.* Ad ſecundum bifariam reſpondetur. Inprimis mutationes illas abiectiuas comprehendi etiam in ea definitione: quia licet non ſint reales & poſitiuæ acquiſitiones; ſunt tamen acquiſitiones negatiuæ, & ſuo modo perfectiones, quo pacto vocamus perfectiorem imminutionem aut remiſſionem, qua plus quantitatis aut qualitatis abijcitur. Vel dicendum, tales mutationes, ſicuti non ſunt veri & poſitiui actus, ſed corruptiui duntaxat; ita non definiri hoc loco, reijcique per illam particulam, Actus, nec inter veros motus cenſeri ab Ariſt. eſto gratia exemplorum, in quibus veritas nō requiritur, aſſerantur.

De mutationibus abiectiuis.

Solut. 3. Ad tertium variè interpretes reſpondent. D. Thomas hoc loco, & Simplicius 8. libro in digreſſione ad text. 9. aiunt, motum hic explicatum generationem etiam comprehendere. Verùm hæc reſponſio non ſatisfacit: quia generatio non eſt actus entis in potentia, vt C in potentia, ad modum ſuperiùs declaratum. Alij cum maiori probabilitate inquiunt, generationem & corruptionem, vt Auerroës 6. huius operis animaduertit, duobus modis accipi. Vno, pro ſola formæ ſubſtantialis inuectione aut expulſione, quæ momento peragitur. Altero, vt etiam comprehendit alterationem antecedentem, quæ quoniam via & progreſſio quædam eſt ad generationem & corruptionem, non immeritò illarum nomen vindicauit. Sed obijciet aliquis: Generatio ita D ſumpta non differt à prætereunte alteratione: ergo cùm Ariſtoteles paulò antè inter ſpecies motus alterationem poſuiſſet, ſuperuacaneè eandem iterum ſub nomine generationis, inter eaſdem ſpecies connumeraſſet. Occurrendum tamen, eam alterationem bifariam ſpectari poſſe, & vt immediatè terminatur ad diſponendam materiam, & vt etiam vlteriùs ad ipſam formæ ſubſtantialis inductionem expulE ſionémve procedit. Quæ ſunt rationes inter ſe diuerſæ. Quare licet Ariſtot. iam motum ſecundum priorem notionem, ipſo alterationis nomine expreſſiſſet; non proinde fuiſſe ſuperfluum, imò ad perfectionem doctrinæ conueniens, eundem rurſus nomine generationis & corruptionis indicare.

Generatio & corruptio bifariam ſumuntur.

Obiectio.

Refutatio.

Lege de hac re Damaſc. in Phyſ. c. 5. Lucianū in dialogo pro Σ contra T. Politianum l. 12. epiſt. ep. 1. Scalig. exer. 27. contrà Car. Budæū de aſſe. l. 1. Cælium l. 2. lect. antiq. c. 22.

* Ad quartum vt quid reſpondendum ſit conſtet, haud ignorandum eſt, controuerſiam eſſe non paruam de interpretatione nomiF nis ἐντελέχεια, quod tum hoc loco, tum alibi apud Ariſtotelem ſæpe legimus. Cicero in Tuſculanis quæſt. Latinè vertit Continuatam motionem: vel quia legit ἐνδελέχειαν, cum litera δ. non autem ἐντελέχειαν cum τ. vel potiùs, quia exiſtimauit, Ariſtotelem Atticorum more δ in τ mutaſſe; atque ita opinatus eſt dici ἐντελέχειαν ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχὲς, quod perenne ſeu continuatum ſignificat. Verùm hæc Ciceronis interpretatio multis viris doctis diſplicuit. Nam præterquam quòd nullus Græcorum interpretum eam nominis ἐντελ-

** Solut. 4.*

etymologiam dedit; ſi entelechia eſſet continuata motio, perperam Ariſtoteles definiſſet motum per entelechiam. Quæ enim definiendi ratio eſſet, qua motus definiretur per motionem, idem per idem? Potius ergo dicendum, ἐντελέχειαν perfectionem ſignificare. Nam Græcis ἐντελὲς idem valet, quod Latinis perfectum, quaſi ἐν τῷ τέλει, hoc eſt, in fine, qui cuiuſuis perfectio eſt, exiſtens. Cæterùm etſi hæc ſit huius nominis proprietas & vis; ſumitur tamen aliquando, vt annotarunt interpretes, prout comprehendit tam perfectionem abſolutam, quo pacto anima dicitur entelechia; quàm inchoatam, qua ratione competit motui, qui inchoata quædam perfectio eſt, vtpote via & progreſſio ad ipſam perfectionem abſolutam.

QVÆSTIO II.

VTRVM SVCCESSIO ET continuitas ad eſſentiam motus pertineant.

ARTICVLVS I.

OMNEM MOTVM SVCCESſiuum & continuum eſſe.

IN hac quæſtione pro certo haberi debet, ſecundum doctrinam Peripateticam, veritatemque ipſam, omnem motum & ſucceſſiuum & continuum eſſe. Nam quòd ſucceſſiuus ſit, conſtat ex ipſa motus definitione: ſiquidem ſucceſſio in eo conſiſtit, quòd forma non integra ſimul acquiratur, ſed per partes; id eſt, vna pars poſt aliam. Hoc autem indicant verba illa, Actus entis in potentia, vt in potentia. Accedit ad id comprobādum, quòd ſi motus eſſet quid permanens, motus non eſſet: nihil enim quod manet, quà tale, mouetur; nihil, quod mouetur, manet. Non minùs quoque apud Ariſtotelem conſtat, omnem motum continuum eſſe. Id enim conceptis verbis aſſeruit 5. Metaphyſ. cap. 13. text. 18. aiens, motum & tempus quanta & continua quædam eſſe: & 1. capite huius libri, text. 1. vbi docuit, motum videri de numero continuorum: & lib. 4. cap. 11. text. 99. cùm oſtendit, magnitudinem, motum, & tempus, continua eſſe. Idem quoque ex eo probatur: quia motus eſt tendentia; vt conſtat ex illius definitione: tendentia verò continuitatem importat. Item, quia ſi motus non fieret continuato progreſſu, fieret per inſtantiam certi & definiti temporis: quo modo arbitrantur nonnulli viuentia accreſcere, ita nimirum, vt ſingulis momentis partes minimæ quantitatis acquirantur. At quòd non ita res habeat, breuiter nunc ex eo oſtenditur; quia oporteret inter duo illa

Succeſſio motus vnde probetur.

Continuitas motus vnde concludatur.

A inſtantia mobile quieſcere, cùm tamen nulla idonea ratio afferatur, cur poſt inchoatum motum eiuſmodi quies neceſſariò detur. Deinde, quia nullus motus eſſet vna mutatio, ſed quid conflatum ex multis mutationibus inſtantaneis. Quod falſum eſſe patebit ex doctrina Ariſtot. lib. 5. huius operis, cùm de motus vnitate agit.

Quare non rectè Ariſtotelici quidam ſolis
B Lationibus continuitatem dant; rati, nec qualitatem, nec quātitatem, nec ſubſtantiam, cùm aggeneratur, continuè acquiri, ſed interruptè & diſcretè: aduerſus quos alibi erit ex profeſſo diſputandi locus. Fatemur tamen, continuitatem non ex æquo in omnibus motibus elucere; vt annotauit hoc loco Auerroës comment. 6. Etenim in motu accretionis latet, in alteratione patet, in motu locali multo euidentiùs cernitur.

Continuitas non ex æque in omnibus motibus conſpicua eſt.

C

ARTICVLVS II.

SVCCESSIONEM PERtinere ad eſſentiam motus.

LIcet conſtet, omnem motum ſucceſſiuum eſſe; dubium tamen eſt, vtrum ſucceſſio ſit eſſentialis motui, an ſolummodo paſſio ab eo
D manans. Nam quòd hæc poſterior pars vera ſit, ex eo ſuadetur: quia ſucceſſio motus nihil aliud eſſe videtur, quàm negatio exiſtentiæ ſimultaneæ partium ipſius. Nulla verò negatio pertinet ad eſſentiam entis poſitiui, cuiuſmodi eſt motus. Item, quia ſi ſucceſſio foret de eſſentia motus, cùm ſucceſſio ſit alicuius rei ſucceſſio, nec alterius quàm motus, certè motus eſſet ſucceſſio ſui ipſius.

Argumenta partis negat.

Contraria tamen pars, quæ aſſerit, ſucceſ-
E ſionem pertinere ad quidditatem motus, veriſimilior eſt: præſertim in ſententia quam ſequimur, aientium, motum non eſſe formam, partim acquiſitam, partim acquirendam; ſed viam tendentiamque ad eiuſmodi formam. Non enim poſſumus tendentiam abſque ſucceſſione concipere: nec eſt aliud, mobile paulatim accedere ad perfectionem formæ, quàm fluido quodam progreſſu vnam eius partem poſt aliam acquirere; quæ eſt propria forma-
F lis ratio ſucceſſionis. Eſt & illud argumentum: Nam quo vnumquodq; ab alio intrinſecè diſtinguitur, eodem intrinſecè conſtituitur: Motus autem ab inſtantanea mutatione, eundem terminum habente, eo differt, quòd hæc ſimul efficiatur, illæ per ſucceſſionem.

Confirmatio partis affir.

Quæ autem pro aduerſaria parte adducta ſunt, ita diluenda erunt. Ad primum negabitur aſſumptum. Licet enim ſucceſſio per negationem illam explicari ſoleat; re tamen vera eius ratio non conſiſtit in negatione, ſed in entitate poſitiua, quòd videlicet vna pars poſt aliam

Solut. 1 arg. pro parte neg.

aliam fluxu quodam ſequatur. Ad ſecundum dicendum, ſicuti motus eſt fluxus formæ, ita eſſe ſucceſſionem eiuſdem formæ, cuius vna pars poſt aliam acquiritur: ſed hanc ipſam ſucceſſionem, quæ accidentariò conuenit formæ, eſſentialiter includi in motu, eſſeq; ſucceſſionem motus, quatenus vna eius pars alteram ſubſequitur. Ex quo tamen non rectè infertur, motum eſſe ſucceſſionem ſui ipſius, ſed duntaxat continere ſucceſſionem in ſua quidditate. Itaq; falſum eſt illud quod in argumẽto aſſumitur; nimirum ſucceſſio nõ eſt ſucceſſio alterius rei, quàm motus.

ARTICVLVS III.

CONTINVITATEM NON PERTINERE *ad eſſentiam motus.*

1. Argum. Opinionis eꝰ exiſtimantiũ, continuitatẽ includi in eſſentia motus.

QVod ad continuitatem ſpectat, ſunt qui illam de eſſentia motus eſſe arbitrentur. Quod ita eſſe ex eo inprimis oſtendi poteſt; quia motus iuxta eam ſententiã, quam vt probabiliorem ſtatuimus, eſt fluxus formæ, quæ paulatim acquiritur: hic autem fluxus nihil eſt aliud, quàm continuata quędam ſucceſſio:

2. Argum. Deinde, quia ſi continuitas non pertineret ad eſſentiam motus, ſecluſa per intellectum continuitate, adhuc integra relinqueretur motus eſſentia: quod nõ videtur poſſe fieri. Nàm vel tunc motus conſtaret mutatis eſſe, quæ ſunt indiuiſibilia, partes illius copulantia; vel non. Si non conſtaret, iam igitur motus ſecundum ſuam eſſentiam nõ eſſet mutatio vna, ſed plures, quia eius partes nullo inter ſe vinculo eſſent coniunctæ, imò diuiſæ & diſcretæ. Si conſtaret; ergo motus eſſentia neutiquam cohæreret in intellectu ſine mutatis eſſe, ac proinde nec ſine cõtinuitate. Ex quo ſequitur, motum in ſua natura, & ratione formali, cõtinuitatem includere.

3. Argum. Huc pertinet locus ille ſuperiùs à nobis citatus, ex 1. cap. huius lib. text. 1. vbi Ariſtoteles ait, videri motum de numero continuorum.

Aſſeritur pars negatiua.

Nihilominùs probabilior eſt aliorum ſententia, qui putant; continuitatem, eſto indiſſolubili nexu motum comitetur, non pertinere tamen ad illius eſſentiam, ſed eſſe proprietatem ab ea oriundam. Ita M. Albertus tractatione de quantitate capite 4. & 8. Auerroës 4. lib. huius operis com. 119. vbi ait, tempus menſurare quantitatem accidentem motui. Fonſeca 5. Metaphyſ. ad cap. 13. quæſt. 8. ſect. 3. Pererius lib. 14. ſuæ Philoſophiæ capite 8. Iandunus hoc loco quæſt. 2. aliiq; non pauci.

1. Ratio. Quod hiſce argumentis probatur. Motus, quà motus, eſt acquiſitio formæ: ſed acquiſitio non eſt formaliter continuitas: ergo motus, quà motus, non eſt formaliter ſiue eſſentialiter continuitas.

2. Ratio. Secundò: Motus ex ſua ratione eſt ens incompletum; cùm ſit pro-

A greſſio ſeu via formæ imperfectæ ad perfectionem: at continuitas ipſius eſt quid completum; ſiquidem natura continuitatis, quæ in motu inuenitur, ſolùm conſiſtit in extendendo continuè ſucceſſiuam acquiſitionem formæ, quę ratio non deſignat incompletum quid, ſicuti nec continuitas temporis, aliarúmve ſpecierum quantitatis continuæ: igitur motus in ſua eſſentia non includit continuitatem; alioqui idem eſſet ens incomple-
B tum & completum, aut ſaltem incompletum ex completo conſtaret; quod fieri nequit.

Continuitas motus, eſt quid completum.

3. Ratio. Tertiò; Motus eſt analogum, vt aiunt Græci interpretes, & M. Albertus hoc loco ad text. 4. Itemque D. Thomas, Aegidius Romanus, Auerroës, cæterique Philoſophi communi aſſenſu; patetque ex eo, quia ſequitur varietatem formæ, cuius eſt acquiſitio, atque ita funditur per diuerſas categorias, vt lib. 5. explicabitur; at continuitatis ratio ſimplex &
C vniuoca eſt, vtpote, quæ ſecundum vnum eundemq; communem modum, ſucceſſiuam acquiſitionem formæ extendit, ſiue forma ſit quantitas, ſiue qualitas, ſiue res alterius prædicamenti. Fatendum eſt ergo, continuitatem eſſe extra eſſentiam motus.

Communis ſententia, motum eſſe analogum.

Et verò cùm motus omnis, vt ſuprà oſtendimus, continuus ſit; reliquum eſt, vt continuitas perpetua eius affectio cenſeatur.

Continuitas eſt perpetua motus affectio.

Ad ea autem, quæ contrariam opinionem aſtruere nitebantur, hunc
D in modum reſpondetur.

Reſp ad 1. argum. Ad primum quidem, nihil eſſe aliud motum, quàm fluxum: & eiuſmodi fluxum non includere in ſua eſſentia continuitatem, ſed ſucceſſionem duntaxat; licet ea motus ſucceſſio ſine continuitate non ſit.

Ad 2. Ad ſecundum; ſi continuitas à motu cogitatione abiungatur, remanſuram integram motus eſſentiam: neque eius partes concipiendas tunc fore, vti copulatas per mutata eſſe; neque vt diuulſas, aut diſcretas,
E ſed vt fluentes ſine interruptione, continuitate quadam negatiua, ita vt eiuſmodi partes nec dicantur diuiſæ, nec continuatæ. Non quidem diuiſæ, quia perenniter fluunt, nulla interpoſita quiete: nec tamen continuatæ; quia non cohærent ſibi permutata eſſe, quæ ſunt nexus ac termini poſitiui motus. Quo etiam pacto manſura eſſet ſubſtantia lapidis, ſi ab eo diuina virtute quantitas re ipſa ſepararetur, & in eodem ſitu relinqueretur, conſer-
F uareturque; nempe continua negatiuè, quia videlicet eius partes non eſſent diuulſæ: nec tamen continuatæ per ſuperficies, ſed compactæ in eodem ſitu, vel quaſi ſitu, in quo antea erant.

Ad 3. Ad locum ex 1. huiuſce libri capite, dicito; non eſſe mentem Ariſtotelis, motum ſecundum ſuam eſſentiam eſſe de numero continuorũ; ſed duntaxat vendicare ſibi continuitatem, vt quidpiam ab ipſius eſſentia fluens: in quem etiam ſenſum accipi debent verba Ariſt. ſicubi motui continuitatem per ſe attribuit.

Obiectio. Sed obiiciat quiſpiam, Ariſtotelem interdum appellare motum continuum per accidens; vt in categoria quantitatis, vbi ait motum eſſe quantum ratione temporis: & in 4. huius operis c.11. t.99. vbi docet, motum eſſe continuum, propter id quod mouetur: quare non videri, continuitatem comitari per ſe motum, vt paſſionem ab eius natura manantem.

Dilutio. *Trifariam motus continuitatem obtinet.* Occurrendum; motum triplicem ſortiri continuitatem: Vnam ratione durationis, quam conſumit; ſiquidem omnis motus tempore fit. Alteram merito ſubiecti, in quo inſidet. Nam quemadmodum candor, cæteraq; accidentia materialia, diffunduntur in ſubiecto, extenduntur q; illius extenſione; ita & motus, vt in 6. huius operis cap 4. t.33. demonſtrabit Ariſtoteles. Tertiam ſibi peculiarem & intrinſecam, quæ conſequitur ipſam formæ acquiſitionē, vt neceſſaria eius affectio. Igitur de prima continuitate intelligendus eſt Ariſtoteles in categoria quantitatis: de ſecunda quarto huius operis, loco citato: de tertia locuti ſumus in hac diſceptatione, de qua etiam agit Ariſtoteles 5.Metap. c.13.t.18. vbi affirmat, motum non eſſe continuum ratione ſubiecti, ſicuti candidum, aliaq; id genus accidentia; ſed ratione formæ, ad quam tendit, ſed quatenus eſt formæ acquiſito.

Dubitatio. Quæri etiam ſolet, num omnes motuum cōtinuitates eiuſdem infimæ ſpeciei ſint, an non? *Reſponſio.* Cui dubitationi reſpondemus, ſi continuitas ſumatur, vt comprehendit continuitates, tam materiales, quæ Phyſicis motibus cōueniūt; quàm immateriales, quæ motibus ſpiritualibus competunt, non eſſe vnam ſpecie. Quod ſuadet ipſa intercapedo & diſtantia naturarum, quæ cernitur inter res ordinis adeò diuerſi, id eſt, ſpiritalis & materialis. Si autem continuitas ſpectetur, prout tantùm motibus Phyſicis accommodatur; dicendum, omnium motuum continuitatem cenſendam vnius infimæ ſpeciei; quia nulla in ea inuenitur ratio, quæ maiorem probet diſtinctionem; præſertim cùm nihil obſtet, quò minùs rebus ſpecie differentibus aliqua eiuſdem infimæ ſpeciei proprietas inſit. Vt videre eſt tum in alijs, tum in corpore quantitatiuo, quod vnum ſpecie in cœleſtibus & ſublunaribus corporibus viſitur.

Sextuplex cō ſideratio motus. Ex dictis facilè quiuis intelliget, ſex modis poſſe ſpectari motum. Primò, vt progreditur ab agente: ſecundò, vt recipitur in patiente: tertiò, vt eſt forma imperfecta, quæ tendit ad perfectionem: quartò, vt eſt acquiſitio huius formæ: quintò, vt eſt ſucceſſiuus: ſextò, vt eſt cōtinuus. Si autem petas, quónam pacto motus hiſce modis conſideratus ſeſe habeat, quoad vendicandum, aut non vendicandum, in prædicamentis locum; ſic habeto. Motus primo modo pertinet ad prædicamentum actionis: ſecundo, ad prædicamentū paſſionis: tertio, cùm ſit ens incompletum, vt pa-A tet, non ponitur ſimpliciter in aliquo prædicamento; ſed reuocatur ad illud, in quo eadem forma, ſub modo completo, per ſe conſtituitur: *Sub qua cō ſideratione ad quod prædicamētum motus pertineat.* quarto, ſimiliter in nullo prædicamento abſolutè collocatur; quia eſt etiam ens incompletum, videlicet acquiſitio formæ imperfectæ, tendentis ad perfectionem; reducitur tamen ad prædicamentum ſui termini: quintò, eandem rationē ſortitur, quam tertio & quarto modo ſumptus, quia ſub hac quoq; notio-B ne eſt ens incompletum, vtpote rei incompletæ eſſentiam componens; nullum enim completum, vt ſuperiùs monuimus, rem incompletam conſtituit: ſexto, ponitur in prædicamento quantitatis, inter ſpecies quantitatis continuæ ſucceſſiuæ; quemadmodum & tempus, à quo diſtinctam ſpecie continuitatem ſortitur; *Continuitas motus diſtinguitur ſpecie à continuitate temporis.* cùm huius partes inſtantibus, illius verò mutatis eſſe copulentur. Etſi contrà exiſtimarit Aureolus apud Capreolum in 2. d.2. quæſt.2. C art.2. aſſerens, tempus formaliter nihil aliud eſſe, quàm ſucceſſionem motus. Qua de re alibi fuſiùs.

QVÆSTIO III.

AN MOTVS A' TERMINO, IN quem tendit, & à mobili, re ipſa diſtinguatur, nécne?

D

ARTICVLVS I.

VIDERI DISTINGVI A' TERmino, videri à mobili non diſtingui.

IN hac diſceptatione, de duplici diſtinctione agendum nobis eſt. *Pro priori parte controuerſia.* Primò de diſtinctio-E ne motus à termino, in quem fertur: ſecundò de diſtinctione eiuſdem à ſubiecto, cui inhæret. Quod ad priorem attinet, Aureolus apud Capr. in 2. d.1. q.2. art.2. Argentinas in 2. d.19. q.1. Venetus ad cap.3. huius libri, multiq; alij *Baconus in 2.d.1 q 2. art 2.* opinati ſunt, motum diſtingui re à termino, qui per ipſum acquiritur: videturq; hęc ſententia hiſce rationibus oſtendi. *1. Argum.* Si calefactio non diſtingueretur re ipſa à calore; cùm calefactio caloris, per ipſam producti, cauſa ſit: ſequere-F tur aliquid ſui ipſius cauſam eſſe; quod tamen fieri poſſe negat D. Auguſt. 1. de Trin. ca.1. conſtatq; ex eo, quia cauſa eſt id, à quo aliquid pendet: nihil verò pendet à ſe ipſo.

2. Argum. Secūdò: Motus eſt via & progreſſio ad terminum; eſt velox, aut tardus; eſt quid ſucceſſiuum, & compoſitum ex partibus, quæ permutata eſſe copulantur: hæc autem non competunt in terminum motus; nec enim calorem, verbi cauſa, velocem aut tardum dicimus, &c. Igitur motus diſtinguitur re à ſuo termino.

3. Argum. Tertiò: Quæcunq; ita ſunt affecta, vt alterū ſine

ſine altero cohærere poſſit, diſtinguuntur re ipſa inter ſe; alioqui eadem res ſimul eſſet ac non eſſet: atqui terminus motus, verbi gratia calor, in quem calefactio fertur, ceſſante calefactione manet: ergo, &c.

4. Argum. Quartò: Motus eſt idem re cum termino: ergo corruptum poteſt naturæ viribus redire, quod Philoſophi conſtanter negant. Probatur conſecutio: quia fieri poteſt, vt aliquod corpus, idem nunc conficiat ſpatium, quod heri; atq; ita vt idem vbi, quod heſterna die acquiſierat, hodierna acquirat. Quare ſi motus eſt idem re cũ ſuo termino, cùm poſito hoc euentu item ſit terminus vtriuſq; motus, ſequitur hodiernum motum eſſe idem re cum heſterno; & ex conſequenti, præteritum motum rediiſſe.

5. Argum. Quintò: Motus eius, qui Romam contendit, non eſt idem, cum exiſtentia, quam illic habebit; cum motus ſine termino eſſe nequeat, & tamen fieri poſſit, vt is Romam non perueniat: non eſt igitur aſſerendum, lationem idem eſſe cum ſuo termino.

Pro altera parte quæſtionis argumentum. Quod ſpectat ad collationem motus cum ſubiecto, in quo inſidet; non diſtingui re ipſa ab eo motũ probatur: quia motus localis Angeli non videtur eſſe aliud, quàm ipſa Angeli ſubſtantia, prout aliis atq; aliis partibus ſpatii ſucceſſiuè reſpondet, & tamen hic motus recipitur in eadem ſubſtantia Angeli, vt in ſubiecto: idemq; videtur dicendum de lationibus Phyſicis, reſpectu ſuorum mobilium. Non igitur inter motum & ſubiectum realis diſtinctio intercedit.

ARTICVLVS II.

TOTIVS CONTROVERſiæ enodatio.

1. Concl. SIt tamen concluſio: Motũ à termino, quem petit, non re, ſed formaliter tantùm diſtingui. Hæc concluſio eſt D. Thomæ 3. huius operis ad t. 9. Alexandri, Auerrois, & Themiſtij. Item Ochami in 2. q. 9. ac cæterorum Nominalium. *Ita Sonci. 5. Metaph. qu. 36.* Pro eius verò explicatione aduertendum eſt, non eundem eſſe terminum totius motus, & partis. Etenim ſi per totã calefactionem octo gradus caloris acquirantur, totius calefactionis terminus erunt iidem octo gradus; ſingulis autem calefactionis partibus reſpondebunt ſingulæ partes caloris, quæ nimirum per ſingulas partes motus acquiſitæ fuerunt. Pari modo ſi per totam accretionem quantitas vnius palmi cõparata ſit, terminus, toti accretioni reſpondens, erit quantitas vnius palmi; at ſingulis partibus accretionis reſpondebunt ſingulæ portiones quantitatis per eam acquiſitæ. Idem de latione ſuo modo dicendũ eſt. Nam ſi quis vnius leucæ ſpatium decurrat, toti lationi reſpondebit exiſtentia in integra leuca; ſingulis autẽ lationis partibus,

A exiſtentiæ in ſingulis partibus ipſius leucæ.

Confirmatio prioris partis concluſionis. Hoc poſito, ſuadetur quoad priorẽ partem concluſio. Primũ, quia ſi motus re ipſa differret à termino, poſſet ſine illo diuinitus conſeruari: at quòd non poſſit, inde conſtat; quia cùm motus nõ ſit aliud, quàm termini acquiſitio, repugnantiam inuoluit, dari motum ſine termino.

Secundò: Motus non habet diuerſam exiſtentiam à termino; ergo nec diuerſam realitatem. B Conſecutio probatur: quia exiſtentia nihil eſt aliud, quàm res ipſa ſub certo modo, ſecundum quem vnumquodq; extra ſuas cauſas poni dicitur. Antecedens oſtenditur: quia ſi motus haberet exiſtentiam diuerſam ab exiſtentia termini, cùm vti res ſe habere quoad exiſtentiã, ita & quoad productionẽ: ſequeretur, motũ produci alia actione, diſtincta ab ea, qua eius terminus; deinde rurſus illam actionem effici per aliam; ſicq; in infinitũ: quod nemo C dicet. Deniq; confirmatur eadem concluſio, vulgata illa Philoſophorum ratione, quòd res non niſi cogente neceſſitate multiplicandæ ſint: nulla autem neceſſitas cogit, inter motum & terminũ realem diſtinctionẽ inducere.

Confir. poſt. part. cõcluſ. Poſterior pars concluſionis, quæ aſſerebat, motum formaliter diſtingui à ſuo termino, oſtenditur iis rationibus, quas initio ſuperioris articuli ad diſtinctionem inter motum & terminũ comprobandam adduximus. D Apertè enim conuincunt, dari inter hæc diſtinctionem aliquam; verùm non maiorem, quàm formalem. Porrò autem cùm formalis diſtinctio duplex ſit: *Duplex diſtinctio formalis.* (loquimur autem de diſtinctione formali ex natura rei) vna, qua quidpiam ſub eadem realitate diuerſas habet eſſentias; alia, qua ſub eadem eſſentia diuerſos modos: quærat aliquis, vtra harum diſtinctionum inter motum & terminum ſtatuenda ſit. Reſpondemus, in eorum ſententia, qui motũ E nihil aliud eſſe, quàm ipſam formam fluentem opinantur, non diſtingui motum à termino, niſi penes diuerſum modum eiuſdem eſſentiæ: eſt enim motus eademmet forma, quæ acquiritur, eademq; eſſentia, nihilo à ſe ipſa plus differens, quàm quòd aliter ac aliter ſe habeat, prout ab eſſe imperfecto ad perfectum progreditur, ſeu, vt Philoſophi loquũtur, prout eadem forma nunc ſumitur vt in produci; nunc vt in producto eſſe. At iuxta aliorum F opinionem, quã ſtatuimus, arbitrantium motum propriè ac formaliter eſſe ipſum fluxum, ſeu progreſſionem ad formam, dicendum erit, motum diſtingui eſſentia à termino. *Motus diſtinguitur eſſentia à termino.* Enimuerò motus ſecundum ſuam naturam eſt quidpiam ſucceſſiuum, vt ſuperius oſtendimus: forma autem, quæ acquiritur, vt calor verbi gratia, non ita ſe habet, etiam interim dum acquiſitionem ſubit; quia ſi tunc ſecundùm ſuam eſſentiã foret ſucceſſiuus, vtiq; etiã poſt acquiſitionem, finito motu, eius natura in ſucceſſione conſiſteret; quod longè aberrat à veritate.

Altera part quæſt. Veniamus nunc ad alteram controuerſiæ partem, de diſtinctione inter motum, eiuſque ſubiectum ſeu mobile. Prænotandum eſt bifariam, quod ad rem præſentem attinet, quoduis mobile ſumi poſſe; nimirum vel prout eſt affectum quantitate, vel abſolutè ſecundum ſuam eſſentiam ſubſtantiámve. Hoc poſito, ſit ſecunda concluſio: *2. Concluſio.* Omnes motus diſtingui re à mobili ſecundum ſubſtantiam ſpectato. Hæc ita probatur: Motus, vt oſtenſum fuit, ſunt idem re cum formis, quæ per ipſos acquiruntur: eæ verò formæ differunt re à ſubſtantia mobilis: ergo & motus. Probatur aſſumptio; nam quantitas, vt eſt communior Philoſophorum ſententia, itemque vbi & qualitas (quæ ſunt termini accretionis, lationis, & alterationis) diſtinguuntur re à ſubſtantia, quæ ſubiectum eſt horum motuũ. *Quantitas diſtinguitur re à ſubſtantia.* Quod ita de ea ſubſtantia, quæ nutritione acquiritur, dicendum eſt. *Occupatio.* Quòd ſi quis obijciat, non videri ita rem habere in nutritione, in qua eadem rei viuentis ſubſtantia eſt ſubiectum, & eſt terminus ad quem nutritio proficiſcitur, qui eſt idem re cum nutritione: occurrendum, licet hodierna nutritio idem re ſit cum ſubſtantia partiali, quæ per eam acquiritur; non tamen eſſe idem cum tota ſubſtantia rei nutritæ, de qua noſtra concluſio intelligi debet.

3. Concluſ. Sit tertia concluſio: Motus omnes, excepta latione, diſtingui reipſa à mobili, ſecundum quantitatem conſiderato. *Cõfirmatio.* Hæc eadem ferè ratione nititur, qua ſuperior. Nam motus ſunt idem re cum terminis, ad quos tendunt: hi verò à quantitate mobilis reipſa differunt, vt conſideranti perſpicuum erit. Excipimus tamen lationis terminum, quia hic nihil aliud eſt, quàm vbi; quod, vt in progreſſu patebit, à quantitate mobilis, prout modò huic, modò illi parti ſpatij reſpondet, non diſtinguitur. Id, quod diximus de termino nutritionis, comparato cum ſubſtantia rei quæ nutritur intelligi etiam debet de termino accretionis, collato cum quantitate rei quæ augeſcit: differt enim eiuſmodi terminus à quantitate mobilis, non quidem ab ea, quę tunc acquiritur; ſed à quantitate integra ſubiecti, quæ ex quantitate denuò accedente, & ex ea, quæ in ſubiecto præerat, coaleſcit.

ARTICVLVS III.

EXPLICATIO ARGVMENTOrum primi articuli.

A NVnc primi articuli argumenta, quæ ex parte ſuperioribus concluſionibus aduerſari videntur, diluamus. Ad primum, quod variè diluitur à Capr. in 2. diſtinct. 1. quæſt. 2. art. 3. *Sol. 1. arg.* negandum eſt, calefactionem cauſam eſſe caloris. Neque enim rei productio cauſa rei dici debet: ſiquidem cauſa eſt id quod eſſe cõfert; actio verò non propriè confert, eſſe, ſed eſt id quo confertur.

Solut. 2. Ad ſecundum neganda eſt conſecutio, ſola B enim formalis diſtinctio motus à termino abundè ſufficit, vt aliqua de motu enuntientur, quæ de termino negari debeant; ſi terminus ſpectetur quoad formalem ſuam rationẽ, qua à motu diſſidet.

Solutio 3. Ad tertium reſpondendum: etſi ea, quæ inter ſe neutiquam diſtinguuntur, mutuò abiungi non poſſint; ea tamen, quæ, cùm ſint idem re, inter ſe formaliter differunt, interdum ita eſſe affecta, vt ſaltem vnum abſque C altero, id eſt, abſque ratione formali alterius cohærere poſſit; vt videre eſt in fundamento reſpectu relationis, cum qua re idem eſt, & tamen poteſt abſque illa conſiſtere, vti candor abſque ſimilitudine. Idem verò accidit in motu & termino: illo namque intereunte hic permanet; licet neque relatio ſine fundamento, neque motus ſine termino eſſe queant.

Solut. 4. Ad quartum reſpondetur, in eo euentu D non ſimpliciter, id eſt, quoad ſuam realitatem & formalitatem, heſternum motum, qui iam euanuit, redire; ſed quoad ſuam realitatem ſolùm, quatenus exercetur motus, qui eſt idẽ re cum illo, ratione termini, in quo ambo conueniunt.

Solut 5. Ad quintum quid reſpondendum ſit, ex iis, quæ ſuperiùs diximus, patet. Neque enim totus motus eſt idem re cum vbi, ſeu cũ exiſtentia mobilis, vt alicui parti ſpatij, ſed vt toti ſpa- E tio adæquatur: pars aũt motus idem eſt cum eadem exiſtentia, vt alicui portioni eiuſdem ſpatij reſpondet.

Solutio argumenti pro identitate motus cum mobili. Ad id verò, quod identitatem motus cum re mota aſtruere videbatur, dicendum eſt, motum localem Angeli non diſtingui re ab eius ſubſtantia, ad hanc vel illam partem ſpatij applicata. Nec id repugnat noſtræ concluſioni, quæ de Phyſicis duntaxat lationibus, cuiuſmodi non eſt motus Angeli, F intelligitur. Sed de hac re in progreſſu plura.

CAPVT

Κεφάλαιον γ.

Καὶ τὸ ἀπορούμενον δὲ φανερόν, ὅτι ἐστὶν ἡ κίνησις ἐν τῷ κινητῷ· ἐντελέχεια γάρ ἐστι τούτου, καὶ ὑπὸ τοῦ κινητικοῦ. καὶ ἡ τοῦ κινητικοῦ δὲ ἐνέργεια, οὐκ ἄλλη ἐστί· δεῖ μὲν γὰρ εἶναι ἐντελέχειαν ἀμφοῖν· κινητικὸν μὲν γάρ ἐστι, τῷ δύνασθαι. κινοῦν δὲ, τῷ ἐνεργεῖν. ἀλλ' ἔστιν ἐνεργητικὸν τοῦ κινητοῦ· ὥστε ὁμοίως μία ἡ ἀμφοῖν ἐνέργεια, ὥσπερ τὸ αὐτὸ διάστημα ἓν πρὸς δύο, καὶ δύο πρὸς ἕν, καὶ τὸ ἄναντες, καὶ τὸ κάταντες· ταῦτα γὰρ ἓν μέν ἐστιν, ὁ μέντοι λόγος οὐχ εἷς· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ κινοῦντος καὶ κινουμένου. ἔχει δ' ἀπορίαν λογικήν· ἀναγκαῖον γὰρ ἴσως εἶναί τινα ἐνέργειαν ἄλλην τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ παθητικοῦ· τὸ μὲν γὰρ ποίησις. τὸ δὲ πάθησις. ἔργον δὲ καὶ τέλος, τοῦ μὲν ποίημα, τοῦ δὲ πάθος. ἐπεὶ οὖν ἄμφω κινήσεις. εἰ μὲν ἕτεραι ἐν τίνι· ἢ γὰρ ἄμφω ἐν τῷ πάσχοντι καὶ κινουμένῳ, ἢ ἡ μὲν ποίησις ἐν τῷ ποιοῦντι, ἡ δὲ πάθησις ἐν τῷ πάσχοντι· εἰ δὲ δεῖ καὶ ταύτην ποίησιν καλεῖν, ὁμώνυμος ἂν εἴη. ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτο, ἡ κίνησις ἐν τῷ κινοῦντι ἔσται· ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος ἐπὶ κινοῦντος καὶ κινουμένου. ὥστε ἢ πᾶν τὸ κινοῦν κινήσεται, ἢ ἔχον κίνησιν οὐ κινήσεται. εἰ δ' ἄμφω ἐν τῷ κινουμένῳ καὶ πάσχοντι, καὶ ἡ ποίησις καὶ ἡ πάθησις, καὶ ἡ δίδαξις καὶ ἡ μάθησις, δύο οὖσαι. ἐν τῷ μανθάνοντι· πρῶτον μὲν, ἡ ἐνέργεια ἡ ἑκάστου, οὐκ ἐν ἑκάστῳ ὑπάρξει· εἶτα, ἄτοπον τὸ δύο κινήσεις ἅμα κινεῖσθαι. τίνες γὰρ ἔσονται ἀλλοιώσεις δύο τοῦ ἑνὸς, καὶ εἰς ἓν εἶδος, ἀλλ' ἀδύνατον. ἀλλὰ μία ἔσται ἐνέργεια. ἀλλ' ἄλογον, δύο ἑτέρων τῷ εἴδει τὴν αὐτὴν καὶ μίαν εἶναι ἐνέργειαν· καὶ ἔσται, εἴπερ ἡ μάθησις καὶ ἡ δίδαξις ταὐτὸ, καὶ ἡ ποίησις, καὶ ἡ πάθησις, καὶ τὸ διδάσκειν τῷ μανθάνειν ταὐτὸ, καὶ τὸ ποιεῖν τῷ πάσχειν. ὥστε τὸν διδάσκοντα ἀνάγκη ἔσται πάντα μανθάνειν, καὶ τὸν ποιοῦντα πάσχειν.

ἢ οὐδὲ

CAPVT III.

PErſpicuum a verò etiam illud eſt, de quo dubitatur, motum in eo eſſe, quod mouetur: eſt enim actus eius, & ab eo, quod vim mouendi habet. Et eius quidem, quod mouendi vim habet, actus diuerſus non eſt, quippe cùm vtriuſq; actus eſſe debeat: b mouendi quidem enim vim habet, quia poſſit; mouet autem eò quòd agat: ſed in id, quod cieri motu poteſt, actuum eſt. c Vnus igitur amborum æquè eſt actus. Vt enim, inter vnum & duo, & duo & vnum, idem eſt interualum, vtrique vnum idemque ſunt accliue & decliue (hæc enim vnum quidem ſunt, ratio tamen vna non eſt) ita & in mouente, & eo quod mouetur, res habet. Text.18. d Exiſtit autem dubitatio logica: neceſſe enim eſt fortaſſe, alium quendam eius, quod efficit, alium eius, quod patitur, actum eſſe. Illius namque effectio eſt huius paſſio: opus verò & finis illius quidem effectus, huius autem affectio. Text.19. e Cùm igitur ambo ſint motus, ſi diuerſi ſint, in quibnam erunt? aut enim vterque in eo quod patitur & mouetur, aut effectio in efficiente, & paſſio in patiente: quòdſi & hæc nominari ποίησις, id eſt, effectio debeat, æquiuocè id fiet. Atqui ſi ita eſt, in eo quod mouet motus inerit. Eadem enim ratio eſt, de eo quod mouet & de eo quod mouetur: quare aut omne quod mouet mouebitur; aut id, in quo motus ineſt, non mouebitur. f Quòdſi vtraque, & effectio & paſſio, in eo quod mouetur & patitur, & docendi diſcendiq; actus; cùm duo ſint in eo qui diſcit; primùm quidem ſuus cuiuſque actus in eo non inerit, deinde illud abſurdum eſt, duobus motibus ſimul moueri. Aliquæ enim duæ vnius rei, atque ad vnam formam, alterationes erunt, quod fieri non poteſt. Sed vnus erit actus. g At à ratione alienum eſt, duorum ſpeciei diuerſæ vnum & eundem actum eſſe. Text.20. Atque ſi docendi & diſcendi actus ſit idem, effectio item & paſſio; docere quoque idem erit quod addiſcere, & efficere idem quod pati: quare neceſſe erit eum omnem qui docet diſcere, & qui agit pati.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

PErſpicuum a]Ex iis, quæ proximè diſſeruit, perſpicuum eſſe ait, quod multi in cõtrouerſiam adducunt, in quo videlicet motus inſit. Conſtat enim, ineſſe in re quæ mouetur, non in mouente; propterea quòd motus actus quidem eſt à mouente profectus, à quo actu, qui re ipſa vnus eſt, tam mouens quàm mobile nominantur. Neque enim putandum eſt, duos eſſe actus re diuerſos, quorum alter ad motorem, alter ad rem quæ mouetur, pertineat. *De ſubiecto motus.*

b *Mouendi quidem*] Priuſquam demonſtret, eundem mouentis & rei quæ mouetur actum eſſe; oſtendit, aliquem eſſe actum mouentis, in hunc ferè modum: Quemadmodum mobile priùs eſt in poteſtate ad motum, deinde actu mouetur; ita agens priùs eſt poteſtate mouens, deindè actu mouet: ergo ſicuti datur actus, per quem id, quod priùs poteſtate mobile erat, fit actu tale; ita oportet actum aliquem eſſe, per quem id quod antea erat poteſtate mouens, efficiatur mouens actu. *Dari aliquẽ actum mouentis.*

c *Vnus igitur*] Re ipſa vnum eundemq; eſſe actum mouentis & rei motæ, ex eo ſuadet; quia actus mouẽtis eſt actus rei quatenus agit, rei verò motæ quatenus patitur: idem autem eſt, quod mouens agẽdo efficit, & quod res quæ mouetur patiendo recipit; vt idem eſt interuallum, quod inter vnum & duo iacet, ſiue ab vno exorſi ad duo progrediamur, ſiue cõtra à duobus ad vnum: eademq; via accliuis & decliuis eſt, licet hinc iter capeſſentibus aſcẽſus ſit, illinc deſcenſus; quanquam item accliuitatis & decliuitatis diuerſa ſit ratio. *Mouentis & mobilis eundẽ eſſe actum.*

d *Exiſtit autem*] Pertractat controuerſiam, de actionis & paſſionis conuenientia, quam lo-

De conuenientia actionis & paſſionis. gicam dubitationem appellat, quòd logicis ſeu probabilibus argumentis, more dialecticorum, in vtramq; partem agitari queat. Ac primùm, quod actio & paſſio diuerſi actus ſint, ex eo probat: quia actio eſt actus agentis, paſſio actus patientis. Quare cùm agens & patiens diuerſæ res ſint, actio & paſſio actus erunt inter ſe diuerſi, maximè cùm id, quod actione producitur, patientis affectio ſit, agentis verò effectus & finis atq; opus.

e *Cùm igitur*] Argumentatur pro altera parte quæſtionis, probans actionem & paſſionem non eſſe diſtinctos actus. Si enim, inquit, inter ſe diſtinguerentur, aut vterque eſſet in patiente; aut actio in agente, & paſsio in patiente: quorum neutrum dici poteſt. Aduertit autem hoc loco Simplicius, tacuiſſe Ariſtotelem duo partitionis membra: nempe, aut actio eſſet in patiente, & paſsio in agente, aut vtrumque in agente: quia primum nimis abſurdum, & à ratione alienum videatur; ſecundum eiſdem, aut multò etiam maioribus, confutetur incommodis, quibus alterum, quo in patiente vtrumque eſſe dicitur. *Actionem non eſſe in re quæ agit.* Quòd ergo actio non ſit in re quæ agit, & paſsio in re quæ patitur, ſuadet: quia ſi actio eſſet in agente, aut omne agens moueretur, ſiquidem motus eſt actus rei motæ; aut aliquid non moueretur, in quo motus ineſſet; quorum neutrum dici poteſt.

f *Quòd ſi vtraque*] Iterum in priorem controuerſiæ partem diſputat, oſtendens actionem & paſsionem vnum eundemque actum non eſſe. Primùm, quia ſequeretur actum non conſiſtere in eo, cuius actus eſt; ſiquidem actio, quæ eſt actus agentis, eſſet in patiente. Secundò, quia idem duobus motibus ad vnam formam tendentibus cieretur, videlicet motu actionis & motu paſsionis.

g *At à ratione*] Pergit oſtendere, actionem & paſsionem non poſſe eundem actum eſſe. Primùm, quia rebus ſpecie, imò & genere diſcrepantibus, agenti inquam & patienti, idem actus competeret. Item, quia docere & diſcere, agere & pati, idem forent. Vnde vlteriùs ſequeretur, eum qui docet neceſſariò addiſcere, & qui agit neceſſariò pati, quæ omnia à vero maximè abhorrent.

ἢ οὐδὲ τὸ τὴν ἄλλου ἐνέργειαν ἐν ἑτέρῳ εἶναι ἄτοπον; ἔστι γὰρ ἡ δίδαξις ἐνέργεια τοῦ διδασκαλικοῦ· ἔν τινι μέντοι καὶ οὐκ ἀποτετμημένη, ἀλλὰ τοῦδε ἐν τῷδε. οὔτε γὰρ μίαν δυοῖν κωλύει οὐθὲν τὴν αὐτὴν εἶναι, μὴ ὡς τὸ εἶναι τὸ αὐτὸ, ὡς λώπιον καὶ ἱμάτιον. ἀλλ' ὡς τὸ δυνάμει ὂν ὑπάρχει πρὸς τὸ ἐνεργοῦν. οὔτ' ἀνάγκη τὸν διδάσκοντα μανθάνειν, οὐδ' εἰ τὸ πάσχειν καὶ τὸ ποιεῖν τὸ αὐτό ἐστι· μὴ μέντοι ὡς τὸν λόγον εἶναι ἕνα, τὸν τί ἦν εἶναι λέγοντα, οἷον τοῦ λωπίου καὶ τοῦ ἱματίου· ἀλλ' ὡς ἡ ὁδὸς ἡ Θήβηθεν Ἀθήναζε, καὶ ἡ Ἀθήνηθεν εἰς Θήβας, ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον. οὐ γὰρ ταὐτὰ πάντα ὑπάρχει τοῖς ὁπωσοῦν ταὐτοῖς, ἀλλὰ μόνον οἷς τὸ εἶναι τὸ αὐτό. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' εἰ ἡ δίδαξις τῇ μαθήσει τὸ αὐτὸ, καὶ τὸ μανθάνειν τῷ διδάσκειν τὸ αὐτό, ὥσπερ οὐδ' εἰ ἡ διάστασις μία τῶν διεστηκότων, καὶ τὸ διΐστασθαι ἐνθένδε ἐκεῖσε, καὶ ἐκεῖθεν δεῦρο, ἓν καὶ τὸ αὐτό. ὅλως δ' εἰπεῖν, οὐδ' ἡ δίδαξις τῇ μαθήσει, οὐδ' ἡ ποίησις τῇ παθήσει τὸ αὐτὸ κυρίως, ἀλλ' ᾧ ὑπάρχει ταῦτα, ἡ κίνησις. τὸ γὰρ τοῦδε ἐν τῷδε, καὶ τὸ τοῦδε ὑπὸ τοῦδε ἐνέργειαν εἶναι, ἕτερον τῷ λόγῳ. τί μὲν οὖν ἐστιν ἡ κίνησις, καὶ καθόλου, καὶ κατὰ μέρος, εἴρηται· οὐ γὰρ ἄδηλον, ὡς ὁρισθήσεται τῶν εἰδῶν ἕκαστον αὐτῆς. ἀλλοίωσις μὲν γὰρ, ἡ τοῦ ἀλλοιωτοῦ, ᾗ ἀλλοιωτὸν, ἐντελέχεια. ἔτι δὲ γνωριμώτερον, ἡ τοῦ δυνάμει ποιητικοῦ καὶ παθητικοῦ, ᾗ τοιοῦτον, ἁπλῶς τε, καὶ πάλιν καθ' ἕκαστον, ἢ οἰκοδόμησις, ἢ ἰάτρευσις. τὸν αὐτὸν δὲ λεχθήσεται τρόπον καὶ περὶ τῶν ἄλλων κινήσεων ἑκάστης.

Κεφά-

h An neque alterius actum in alio eſſe abſurdum eſt? Docendi enim actus eius qui docet actus eſt, in aliquo tamen, & non abſciſſus, ſed huius in hoc. i Nec quicquam prohibet, vnum & eundem non eſſentia, vt veſtimentum & tunica; ſed vt quod poteſtate eſt, ad id ſe habet quod agit, duorum eſſe. Text.21 *Neque neceſſe eſt, eum qui doceat diſcere, etiamſi facere & pati ſint idem: non ita tamen vt ratio eſſentiæ vna ſit, qualis eſt veſtimenti & tunicæ; ſed vt via, quæ Thebis Athenas ducit, & Athenis Thebas, quemadmodum etiam antea diximus. Non enim eadem omnia his congruunt, quæ quouis modo eadem ſunt; ſed hiſce tantùm, quorum eſſentia eſt eadem. At neq;, ſi docendi diſcendiq; actus idem ſit, docere & diſcere idem erũt; quemadmodum neque, ſi inter ea quæ disiuncta ſunt vnum idemq; interuallum, propterea etiam hoc ab illo, & illud ab hoc diſtare, idem ſunt.* Text.22. *Vt autem omnino dicam, ne docendi quidem & diſcendi actus, aut actio & paſſio idem ſunt propriè; ſed motus, cui hæc inſunt. Nam huius in hoc; & huius ab hoc actum eſſe, ratione diuerſa ſunt.* Text.23. *k Quid igitur motus ſit & vniuerſè, & per partes dictum eſt: non enim obſcurum eſt, quónam pacto vnaquæque eius ſpecies definietur. Etenim alteratio eſt, quæ poteſt alterari, quatenus poteſt alterari, actus eſt. Præterea modo notiori eius, quod agere & pati poteſt, quatenus tale eſt, actus; tum vniuerſè, tum in vnoquoque: vt ædificatio, aut ſanatio. Eodem autem modo de alijs ſingulis motibus dicetur.*

CAP.

Actio & paſſio vnus idemq; motus. h *An neque*] Propoſitam quæſtionem hac aſſertione diluit: Actio & paſsio ſunt re ipſa & ſubiecto vnus idemq; motus, in patiente exiſtens. Monet verò, nullum eſſe incommodum, eundem actum alia atque alia ratione pertinere ad duo, videlicet ad rem agentem & patientem: ad illam, tanquam ad id à quo fluit; ad hanc, tanquam ad id in quo recipitur.

i *Nec quicquam*] Oſtendit, non ſequi ea incommoda, quæ ſequi videbantur, ſi actio & paſſio vnus actus dicerentur. Ac primùm ad illud, quod colligebatur, nimirum fore, vt qui docet

diſceret,

diſceret, & qui agit pateretur, reſpondet, non poſſe id rectè colligi, niſi actio & paſſio idem omnino ſint: quod tamē falſum eſt, cùm ratione inter ſe diſtinguantur eo modo, quo via, qua Athenis Thebas itur, & qua Thebis Athenæ petuntur, reipſa eadem eſt, ratione autem diuerſa. Ex quo etiam intelligi poterit, quomodo alia his ſimilia incommoda refellenda ſint.

k *Quid igitur*] Colligit, expoſitum à ſe fuiſſe, quidnam ſit motus, tum vniuersè, tum particulatim, illud nimirum apertè, hoc implicitè; cùm ſit facilè, communem motus definitionem ad ſingulas accommodare ſpecies. Nam ſi quis alterationem definiendo explicare velit, dicet. Alterationem eſſe actum eius quod alteratur, quà tale eſt: quod item in cæteris facere licebit. Poſtremò, tradit aliam Motus definitionem, ſcilicet, motus eſt actus eius, quod agere & pati poteſt, quatenus tale eſt. Quæ definitio naturam motus, vt actionis & paſſionis rationem habet, declarat. Actio enim eſt actus eius, quod agit, vt tale eſt: ſimiliter Paſſio actus eius, quod patitur, vt tale eſt.

QVÆSTIO I.

VTRVM ACTIO TRANSIens in agente, aut in patiente inſit.

ARTICVLVS I.

OPINIO EXISTIMANTIVM in agente ineſſe.

COnſtat ex communi Philoſophorum doctrina, præſertim Ariſtotelis, in 9. lib. Metaphyſ. cap. 9. tex. 16. duo eſſe actionum genera: alterum immanentium; alterum tranſeuntium. Quòd immanentes in agente recipiantur, ipſa ratio nomenque immanentium planè indicat; etſi has plerique auctores, è quorum numero eſt D. Thomas, opuſcul. 48. Ferrarienſis 2. lib. de anima quæſt. 22. & 2. contra gentes, cap. 82. Aegidius de menſura Angelorum quæſt. 10. Scotus in quodlib. qu. 13 Heruæus quodlib 9. quæſt. 8. affirment, non eſſe actiones veras de categoria actionum, ſed qualitates potiùs ad prædicamentum qualitatis pertinentes. Quorum ſententia alibi confutanda erit.

Quod ad tranſeūtes attinet, vtrum in agente inſint, an non, controuerſia eſt? Scotus in 4. diſtinct. 13. quæſt. 1. Caietanus in commentarijs 1. part. ad quæſt. 25. art. 1. Raymundus Lullius 2 libro ſuorum prouerbiorum, alijq; nonnulli arbitrantur, actionem tranſeuntem formaliter ſpectatam, hoc eſt, ipſam emanationem formæ ab agente, vt caloris ab igni; non in patiente, ſed in agente recipi. Id verò multis ſtabilire nituntur argumentis, in hunc ferè modum. *1. Argum.* Ratio formalis, qua actio à paſſione differt, non videtur eſſe aliud, quàm relatio agentis ad patiens: hæc autē relatio eſt in agente: ergo & ipſa actio. *Pro ſententia ponentiū actionē tranſeuntem in agente.* Minor probatur, quia in quo ſubiecto eſt relationis fundamentum, in eodem eſt relatio; ſiquidem relatio & fundamentum re idem ſunt: fundamentum autem relationis eſt potētia agentis, quæ nullibi præterquā in re agente inſidet. Huc pertinet, quòd teſte Ariſtot. cap. 1. lib. de Somno & Vigilia: A eiuſdē eſt actus, cuius eſt potentia. Quare cùm potentia ad agendum in agente ſit, in eodem quoq; erit actio.

Secundò: Ariſtoteles 8. huius operis, cap. 1. tex. 9. ex eo probare contendit, Deum ab æterno mundum procreaſſe; quia alioqui ſequeretur, Deum aliquam ſubijſſe mutationem: hæc autem ratio non videtur aliunde apud Ariſtot. vim habere, niſi quia exiſtimabat, actionem creandi in Deo ineſſe, quæ proinde ſi no- B uiter Deo acceſſiſſet, oporteret Deum mutari: cenſuit ergo Ariſtoteles, actionem in re, quæ agit, ineſſe. *2. Argum.*

Tertiò: Formalis effectus nullibi abſq; ſua forma eſſe poteſt: ergo agere, quod eſt effectus formalis actionis, nulli conueniet, niſi ei, quod in ſe ipſo actionem habuerit: atqui agere conuenit igni, v. c. ſiquidem ignis dicitur calefacere: ergo ignis eſt qui actionem recipit. Adde, quòd ſi actio eſſet in re quæ patitur, eā C vtiq; appellaret, atq; adeò patiens agere diceretur, quod longè à vero abeſt. *3. Argum.*

Quartò: Cùm vnus idemq; ignis duo ligna calefacit, vel eſt vna actio, vel duæ. Non duæ, tum quia ignis eodem actu ad vtrumq; lignū calefaciendum incumbit: tum quia non diceretur eiuſmodi ignis vnum agens ſecundùm vnum principium agendi, ſed duo. Eſt igitur vna actio. Quare cùm vnum accidens nequeat pariter in duobus ſubiectis ineſſe, erit in vno D duntaxat, hoc eſt, in igne. *4 Argum.*

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR, ACTIONEM ineſſe in patiente; ſimulq; inter actionem, paßionem, & motum, diſcrimen cōſtituitur. E

COntraria tamen ſententia, exiſtimantium non ſolùm formam, quæ motu gignitur, ſed ipſam quoque formæ productionem ſiue emanationem, inhærere in patienti, Peripatetica & vera eſt, eamque amplectuntur præter alios Themiſtius, Alexander, Philo- *Concluſio quæſtionis.*

ponus, Simplicius, Auerroes. Magnus Albertus, vt conſtat ex ijs, quæ annotant ad text. 20: & 23. huius libri, & ad text. 129. libri tertij de anima. Item Ferrarienſis hoc loco quæſt. 4. & cap. 1. lib 2. contra gent. Soncinas 5. Metaph. qu. 37. Iauellus lib. 9. Metaphyſ. quæſt. 15. Heruæus quodlib. 4. quæſt 4. Capr. in 2. diſtinct. 1. quæſt. 2. art. 3. Secuti communem Magiſtrum D. Thomam, huiuſce opinionis, quicquid alij velint, aſſertorem, tum alijs in locis, tum lib. 2. contra gentes, cap. 1. Ac quòd ita ſenſerit Ariſtoteles, liquet ex cap. 3. huius libri, vbi docet actionem & paſſionem eſſe vnum eundemque motum; hunc verò in re, quæ mouetur, eſſe: & actionem eſſe actum huius in hoc, id eſt, in patiente; paſſionem verò, huius ab hoc. Quod non minùs luculentè confirmat lib. 9. Metaphyſ. cap 9. text. 16. cùm ait, actionem eſſe in eo quod efficitur; vt ędificationem in eo quod ædificatur, & omnino motum in re quæ mouetur. Vbi planè vides, Ariſtotelem non ſolùm formam quæ fit, ſed eius etiam effectionem in patiente conſtituere. Præterea: actio, vt ſuperiùs oſtenſum fuit, eſt idem cum termino producto; veluti calefactio cum calore: ſed cùm ignis aquam excalfacit, calor recipitur in aquam: ergo in eandem calefactio ipſa recipietur; alioqui idem accidens duobus ſubiectis ſimul inhæreret. Item, ſi actio tranſiens inhæreret in agente, non eſſet tranſiens, ſed immanens, vt ex ipſa ratione immanentis actionis patet, ergo, &c. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, actionem tranſeuntem differre ab immanente; quia per tranſeuntem ſemper efficitur aliquid operis, quod illa peracta adhuc maneat. Non, inquam, ſatisfaciet; cùm manifeſtū ſit, actionem qua cithara pulſatur, eſſe tranſeuntem; qua tamen peracta nihil per eam confectum ſupereſt.

Cõfirmatio.

Vt tamen apertiora reddantur, & vt primi argumenti, quod pro contraria parte adduximus, explicatio luculentior ſit, declarandum hoc loco erit, quónam pacto actio & paſſio inter ſe & à motu diſſideant. Scotus in quodlib. quæſt. 11. & 4. ſentent. diſtinct. 13. quæſt. 1. ſentit, totam rationem actionis conſiſtere in relatione ad agens; paſſionis verò in relatione ad patiens. Capr. in 2. diſtinct. 1. quæſt. 2. art. 1. concluſione 2. putat, formalem rationem actionis & paſſionis nõ eſſe aliud, quàm ipſum motum, differreq; inter ſe, quòd actio importet in obliquo relationem cauſæ ad effectum, id eſt, habitudinem originis ipſius motus, quæ eſt in mouente; paſſio autem reſpectum, ſiue ordinem effectus ad cauſam, videlicet ad rem agentem, à qua motus emanat. Heruæus quodlibeto 7. quæſt. 14. arbitratur, actionem eſſe motum, prout includit agens; extrinſecè tamen, paſſionem eſſe eandem motum, quatenus rem patientem, etiam extrinſecè complectitur.

Sed omiſſa longiori diſputatione, duplici A pronuntiato hæc dubitatio enodanda eſt. Primum ſit: Actio & paſſio, neque relationem, neque motum per ſe, neque motum vnà cum agente & patiente extrinſecus adiunctis, formaliter ſignificant. Prima pars huius pronuntiati oſtenditur: quia ſi actio & paſſio relationem ſignificarent, pertinerent ad categoriam relationis. Secunda ſuadetur: quia cùm motus ſit quidpiam tum analogum, tum incompletum, ſi actio & paſſio formaliter eſſent mo- B tus, neutrum eorum ſpectaret per ſe ad vllum prædicamentum. Tertia probatur ex eodem abſurdo, quia hęc tria, motus, agens, & patiẽs, ſi vniuerſa, tanquam ex æquo ſignificata, ſumantur, præterquam quòd ex parte motus analogiam habēt, ſunt quidpiam complexum, quod locum per ſe in prædicamentis non habet. Quare actio & paſſio non conſtituerent per ſe duplicem categoriam, quod à communi Philoſophorum ſenſu abhorret.

1 Pronuntiatum.

C Secundum pronuntiatum ſit: Actio, paſſio, & motus, ſunt vna eademque res; differunt tamen inter ſe formaliter, penes diuerſos modos abſolutos, quos vendicant. Huiuſce pronuntiati veritas declaratur, aſtruiturq; ſimul ex eo; quia vna & eadem calefactio, quæ motus eſt, re ipſa eſt actio & paſſio: vt enim manat ab agente, rationem actionis ſortitur; vt excipitur in patiente, rationem paſſionis. Quod Ariſtoteles 3. huius libri capite, hiſce D verbis explicauit: Omnino autem actio & paſſio, non idem ſunt propriè, (id eſt formaliter) ſed motus, cui hæc inſunt. Nam huius in hoc, & huius ab hoc actũ eſſe ratione diuerſa ſunt. At non dari inter hos terminos maiorem diſtinctionem, ex eo concluditur, quia quæuis alia maior diſtinctio ſuperuacanea eſt. Eſſe verò prædictos modos, non reſpectiuos, ſed abſolutos; conſtat ex cõfirmatione ſecundæ partis primi pronuntiati. Porrò in hac differen- E tia ſubeunda habet ſe motus, quaſi materiale quid, in quo tenuiſſimæ illæ entitates, quas modos dicimus, reſultant. Quo fit, vt non eadem prorſus ratione & motus ab actione & paſſione, & actio paſſioq; inter ſe differant.

2. Pronuntiatum.

ARTICVLVS III.

F *SOLVVNTVR ARGVMENTA contendentium actionem in agente recipi.*

HIs ita conſtitutis, ad primum ſuperioris articuli argumentum negandum eſt, actionem & paſſionem differre tantùm reſpectibus, ſi de intrinſeca differentia loquamur, vt ex dictis patet: quamuis non eamus inficias, relationem agentis comitari ſemper actionem; relationem verò patientis, paſſionem.

Sol. 1. arg. Actio & paſſio non differunt ſolis reſpectibus.

nem. Sed enim hi reſpectus non faciunt inter hæc eſſentiale diſcrimen. Ad reliquam argumenti partem dices, eiuſdem eſſe actum, cuius eſt potentia, id eſt, ab eo, cui conuenit potentia, proficiſci actum. Cæterùm non ſemper in eodem, in quo inhæret potentia, ineſſe actum, tanquam in ſubiecto.

Capreol. in 2. diſt. 12.

Solut. 2. arg. Ad ſecundum dicendum, non iccircò exiſtimaſſe Ariſtotelem, ſi initio temporis procreatus fuiſſet mundus, mutatum iri Deum, quòd putarit actionem creandi debuiſſe in Deo, vt in ſubiecto recipi: ſed quia cœleſtis diſciplinæ luce deſtitutus, non intellexit qua ratione poſſet Deus, ſine voluntatis mutatione nouam rerum creationem moliri. Quem errorem confutat D. Auguſt. 12. lib. de Ciuit. Dei, cap. 17. de eodemque 9. huius operis lib. pluribus agemus.

Error Ariſt.

Solut. 3. Ad tertium negatur, debere ſemper cauſam formalem in eo eſſe, quod ab illa appellationem ſumit, & cui effectus formalis conuenit. Namque tametſi fatendum ſit, effectum formalem ſine forma dari non poſſe; poteſt nihilominùs forma ipſa rem, in qua non ineſt, extrinſecus denominare, vt in re propoſita accidit. Ad argumenti confirmationem dicito, rem ipſam, quæ eſt actio, denominare id in quo recipitur, idque à quo egreditur; alio tamen & alio modo: nempe illud paſſiuè, hoc actiuè; hoc tanquam edens, illud tanquam recipiens actionem. Quod videre eſt etiam in loco, qui & aërem circumfuſum, in quo inhæret, & Socratem denominat; ſed aërem vt locantem, Socratem vt locatum.

Res, quæ eſt actio, denominat id, à quo eſt, & id, in quo eſt.

Solut. 4. Ad quartũ; propoſito exemplo reuera duas actiones dari, duoſque actus ab eodem igni prodeuntes, ſicuti & duo calores. Non dici tamen duo agentia: quia vt concreta multiplicentur, non ſat eſt formarum multitudo; ſed requiritur præterea ſuppoſitorum diuerſitas. Vnde ſi Verbum diuinum duas humanitates ad ſuæ hypoſtaſis vnitatem copulaſſet, non duo, ſed vnus duntaxat homo diceretur, vt rectè aſſeruit D. Thom. 3. par. qu. 3. art. 7. Aduerte tamen, poſſe duas illas calefactiones aliquo modo vnã dici, ratione vnius principij, à quo manant: quemadmodum & duæ lineæ, etto in ſe, & vt ad aliam atq; aliam circumferentiæ partem terminantur, plures ſint; vt tamen in centro coëunt, vnum quidpiam cenſentur.

Si Verbum diuinũ duas humanitates aſſumpſiſſet, diceretur vnus homo.

QVÆSTIO II.

VTRVM LATIO IN MObili, an in corpore ſubiacente inhæreat.

ARTICVLVS I.

OPINIO EXISTIMANTIVM non inhærere in mobili.

A Propoſita quæſtio non parum controuerſa eſt. Sunt enim qui exiſtiment, lationem non in mobili, ſed in corpore circumfuſo, vt in ſubiecto ineſſe, ac rem ipſam, quæ mouetur, extrinſecus tantùm denominare. Quàm ſententiam tueri debent, quicunque per motum localem non alium terminum, quàm ambientis corporis ſuperficiem, acquiri putant. Nam cùm terminus cuiuſq; motus idem re ſit cum motu, fieri non poteſt, vt motus in alio ſubie- B cto hæreat, quàm in eo, in quo eſt eius terminus. Huius ergo opinionis fuit D. Thomas in 4. diſt. 44. quæſt. 2. artic. 2. & 3. contra Gentes, cap. 82. Gregorius in 2. diſt. 1. quæſt. 4. art. 1. Soncinas 5. Metaphyſ. quæſt. 40. Heruæus quodlib. 1. quæſt. 9.

Ac primùm, quòd per motum localem ſola externa ſuperficies acquiratur, vnde tota ferè controuerſiæ explicatio pendet, ita ſuadetur. Ariſtoteles 8. huius operis, cap. 7. text. 59. *1. Ratio.* C probat, motum localem cæteris motibus perfectiorem eſſe, quòd mobile ſecundùm eum non ſit in poteſtate ad aliquid intrinſecum, ſicuti eſt id, quod alteratur & augeſcit, aliámve ſubit mutationem: putat igitur, mobile per lationem nihil intrinſecum acquirere, atque adeò ſolam externam ſuperficiem. Secundò *2. Ratio.* idem confirmatur: quia Ariſtoteles tam in hoc opere, quàm aliàs, quoties de locali motu philoſophatur, nullius rei, quæ per eum rei motæ D obueniat, mentionem facit, præterquam loci, hoc eſt, ſuperficiei ambientis corporis. Tertiò: *3. Ratio.* quia ſi per motum localem aliquid mobili inhærens acquireretur, vel id eſſet abſolutum, vel relatum: non abſolutum, quia non videtur, quidnam id eſſe queat; non relatum, quia ad relationem non eſt per ſe motus: ergo, &c. Quartò: Idem hunc in modum com- *4. Ratio.* probatur: Loci acquiſitio eſt verè ac propriè motus: ergo per motum localem nulla forma E inhærens mobili, ſed locus duntaxat per ſe acquiritur. Antecedens oſtenditur. Primùm, quia acquiſitio loci eſt actus entis in potentia, vt in potentia; ſiquidem dum res mouetur, aliqua pars loci acquiritur; alia acquirenda ſupereſt. Item, quia locus habet omnes conditiones, quas Philoſophi in eo, quod propriè ac per ſe motum terminat, depoſcunt, vt conſideranti planum erit. Conſecutio autem probatur: quia ſi forma illa, quam aduerſæ partis F auctores in ipſo mobili cõſtituunt, motu compararetur, cum locus (vt proximè oſtenſum eſt) per ſe etiam latione acquiratur, vel nullus motus localis eſſet vnus per ſe, vtpote qui duplicem terminum natura differentem obtineret: vel danda eſſent plura genera lationum, à vulgatis diſtincta: vnum ad formam illam rei motæ inhærentem; aliud ad locum: quod alienum tamen eſt à communi doctrina Philoſophorum, apud quos ea motuum diſtinctio non legitur.

Κεφάλαιον δ.

Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἡ περὶ φύσεως ἐπιστήμη περὶ μεγέθη, καὶ κίνησιν, καὶ χρόνον, ὧν ἕκαστον ἀναγκαῖον ἢ ἄπειρον ἢ πεπερασμένον εἶναι, εἰ καὶ μὴ πᾶν ἐστιν ἢ ἄπειρον ἢ πεπερασμένον, οἷον πάθος ἢ στιγμή. τῶν γὰρ τοιούτων ἴσως οὐθὲν ἀναγκαῖον ἐν θατέρῳ τούτων εἶναι. προσῆκον ἂν εἴη, τὸν περὶ φύσεως πραγματευόμενον θεωρῆσαι περὶ ἀπείρου εἰ ἔστιν, ἢ μή. καὶ εἰ ἔστι, τί ἐστι. σημεῖον δὲ, ὅτι ταύτης τῆς ἐπιστήμης οἰκεία ἡ θεωρία ἡ περὶ αὐτοῦ. πάντες γὰρ ὅσοι δοκοῦσιν ἀξιολόγως ἧφθαι τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας, πεποίηνται λόγον περὶ τοῦ ἀπείρου, καὶ πάντες ὡς ἀρχήν τινα τιθέασι τῶν ὄντων. οἱ μὲν, ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτων, καθ' αὑτὸ, οὐχ ὡς συμβεβηκός τινι ἑτέρῳ, ἀλλ' ὡς οὐσίαν, αὐτὸ ὂν τὸ ἄπειρον. πλὴν οἱ μὲν Πυθαγόρειοι ἐν τοῖς αἰσθητοῖς, οὐ γὰρ χωριστὸν ποιοῦσι τὸν ἀριθμόν. καὶ εἶναι δὲ τὸ ἔξω τοῦ οὐρανοῦ ἄπειρον. Πλάτων δὲ, ἔξω μὲν οὐδὲν εἶναι σῶμα, οὐδὲ τὰς ἰδέας, διὰ τὸ μηδέ που εἶναι αὐτάς. τὸ μέντοι ἄπειρον καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς, καὶ ἐν ἐκείναις εἶναι. καὶ οἱ μὲν τὸ ἄπειρον εἶναι τὸ ἄρτιον. τοῦτο γὰρ ἐναπολαμβανόμενον, καὶ ὑπὸ τοῦ περιττοῦ περαινόμενον παρέχει τοῖς οὖσι τὴν ἀπειρίαν. σημεῖον δὲ εἶναι τούτου τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν. περιτιθεμένων γὰρ τῶν γνωμόνων περὶ τὸ ἓν καὶ χωρὶς, ὁτὲ μὲν ἄλλο ἀεὶ γίγνεσθαι τὸ εἶδος, ὁτὲ δὲ ἕν. Πλάτων δὲ δύο τὰ ἄπειρα, τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρόν. οἱ δὲ περὶ φύσεως, ἅπαντες ἀεὶ ὑποτιθέασιν ἑτέραν τινὰ φύσιν τῷ ἀπείρῳ τῶν λεγομένων στοιχείων, οἷον ὕδωρ, ἢ ἀέρα, ἢ τὸ μεταξὺ τούτων.

τῶν

CAPVT IV.

QVoniam a autem ſcientia, quæ de natura eſt, in magnitudinibus, motu & tempore verſatur, quorum vnumquodque infinitum, aut finitum eſſe neceſſe eſt; quanquam non omnia infinita ſint, aut finita, veluti affectio, aut punctum (huius enim generis nullum in horum altero collocare fortaſsis neceſſe eſt) eum ſanè, qui naturam pertractat, decet contemplari, infinitum ſit néc ne; & ſi ſit, quid ſit. Text.24. b Contemplationem autem de eo huius ſcientiæ eſſe propriam, eo indicatur, quòd quicunque hanc Philoſophiam cum dignitate attigerunt, de infinito diſſeruerunt, idque vt quoddam rerum principium omnes ponunt: alij quidem, c vt Pythagorici & Plato, per ſe, non vt aliquid quod alij accidat, ſed vt ſubſtantiam. Text.25. Verùm Pythagorici in rebus, quæ ſub ſenſum cadunt, cùm ſeparatum numerum non ſtatuant, idque etiam quod extra cælum eſt, eſſe infinitum: Plato verò extrà quidem nullum corpus eſſe, neque ideas; propterea quòd eas nullibi eſſe: Infinitum tamen & in his, quæ cadunt ſub ſenſum, & in illis eſſe. d Et illi quidem numerum parem infinitum eſſe: cùm enim comprehenſum terminatumque ab impare, his quæ ſunt infinitatem præbere, eiuſque rei argumentum id eſſe, quod in numeris euenit. Text.26. e Cùm enim normæ circa vnum & ſeorſim ponuntur, aliam interdum ſemper ſpeciem, interdum vnam exoriri. f Plato autem duo infinita, magnum & paruum. Text.27. g Phyſici autem omnes aliam quandam naturam eorum, quæ elementa nominantur, vt aquam, aut aerem, aut medium inter hæc, infinito ſubijciunt.

Eorum

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

QVoniam a autem] Poſtquam Ariſtoteles in priori huius libri parte de Motu vniuerſè diſſeruit, nunc de Infinito diſputare aggreditur. Ac primùm oſtendit, diſputationem hanc ad inſtitutum Phyſici pertinere. Nam cùm Phyſicus circa magnitudines, motum & tempus, qua ratione quædam entium naturalium affectiones ſunt, verſetur, & horum vnumquodque finitum aut infinitum ſit; conſentaneum profectò eſt, vt eidem incumbat, detúrve infinitum, & quídnam id ſit, rimari. *Phyſici eſſe de infinito diſputare.* Admonet tamen, non omnia, etiam quæ in Phyſicam contemplationem cadunt, finita aut infinita eſſe: vt punctum, quod nec infinitatem vendicat, vt patet, nec finitatem, cùm non habeat terminum, ſed ipſe terminus ſit. Item vt affectiones, quæ neutrum horum per ſe ac ſuopte ingenio ſortiuntur. Porrò nomine affectionum, vel intelligit vniuerſa accidentia, præter quantitatem, vt ait Pſellus; vel omnes ac ſolas qualitates, vt placet Themiſtio & Philopono; vel qualitates ſolas, non tamen omnes, ſed ſenſiles duntaxat, vt D. Thom. & Simplicius interpretantur.

b *Contemplationem autem*] Naturalis eſſe Philoſophi, de Infinito diſceptare, eo rurſus probat, quòd præſtantiſſimi quiq; Philoſophi, qui hanc de rebus Phyſicis doctrinam pro dignitate tradiderunt, de infinito diſputarunt. Nec verò, vt de re ad naturam parùm attinente, ſed vt de ea, quam ſtatuebant rerum principium; etſi alij alio modo.

c *Vt Pythagorici*] Diſſidium fuit inter Platonem & Pythagoricos, circa infiniti poſitionem. Nam Pythagorici ita infinitudinem numerorum, rerum principia eſſe arbitrabantur, vt numeros à rebus ſingularibus, etſi cogitatione, non tamen re, ſeiungerent; ſed eos partim in rebus ſenſilibus, partim in iis, quæ ſenſus effugiunt, extra mundum collocarent. *Diſſenſio inter Platonē & Pythagoricos.* Plato verò extra complexum vniuerſi, nec vllum corpus, neque ideas conſtituit: poſuit tamen infinitum, tum in rebus ſenſui obnoxijs; videlicet magnum & paruum, quibus infinitatem ineſſe pronunciabat, tum etiam in ideis.

Pythagorici. d *Et illi quidem*] Pythagorici numerum parem infinitum eſſe aiebant, imparem finitum; atque illum ab hoc comprehendi, & ad finitatem vocari: quia videlicet impar pari additus, ſectionem in partes æquales prohibet: vel quia vnitas, quæ impari numero peculiariter attribuitur, quòd eius additione parem ſuperet, numerorum diuiſionem terminat; ſiquidem vbi primùm ad vnitatem ventum eſt, ceſſat diuiſio.

Cur infinitas pari, finitas impari numero conueniat. e *Cùm enim*] Quòd infinitas pari numero conueniat, finitas impari, ex eo Pythagorici oſtendebant; quia normis, quas Græci *γνώμονας* vocant, poſitis circa vnum, id eſt, additis vnitati, alia interdum & alia numeri ſpecies ſemper naſcatur, interdum eadem ſemper. Alia quidem & alia, ſi normæ, quæ pares ſint numeri; eadem, ſi normæ, quæ impares ſint, circumponantur. Quod, vt intelligas, aduerte Pythagoricos eos numeros gnomones appellaſſe, quia quadratis numeris (ad imitationem geometricarum magnitudinum & figurarum) circumpoſiti, numerum inſtar gnomonis augerent, ſed ſpeciem eius non mutarent. Huiuſmodi ſunt omnes numeri impares, ordine ſibi ſuccedentes. Vbi diligenter aduertendum eſt, in numeris, quemadmodum & in geometricis figuris, quoſdam eſſe triangulares, alios quadratos, alios ab alijs figuris nomen habentes, vt Boëtius diſertè expoſuit. Sunt ergo quadrati, verbi gratia, numeri, quorum latera ſunt æqualia; ſiquidem ex numero ſemel in ſe ducto efficiuntur. Talis eſt quaternarius, qui ex binario ſemel repetito naſcitur. Si ergo omnes numeri impares ordine collocentur; & eorum primus, nempe ternarius, circa vnitatem, quæ poteſtate primus eſt quadratus, conſtituatur, gignetur quaternarius, qui eſt primus quadratus actu. At ſi quaternario ſecundum numerum imparem, nimirum quinarium, adijciamus, efficietur ſecundus quadratus; videlicet nouenarius: huic rurſus ſi tertium imparem, qui eſt ſeptenarius, addamus, ſexdenarius emerget, qui eſt alius quadratus: idemque perpetuò eueniet, nulla ſpeciei numeri facta mutatione. Quòd ſi pares numeri addantur, alia atque alia ſpecies numeri ſecundùm rationem figuræ orietur. Namque in primis vnitati adiectus binarius ternarium efficit, qui eſt numerus triangulus; huic ſi adijciatur alter numerus par; videlicet quaternarius, ſeptenarius emergit alterius ſpeciei: itaq; adiectione pari ſemper noua quadrati ſpecies excitatur. Ideoq; impari finitudinem, pari infinitudinem Pythagorici aſſcribebant.

Plato duo poſuit infinita. f *Plato autem*] Plato duo conſtituit infinita, videlicet magnum & paruum, vtrumq; ex diuiſione magnitudinis. Nam magnitudo in infinitum ſecari minuique poteſt, & cumulus, qui ex ea ſectione conſurgit, in infinitum etiam creſcet.

g *Phyſici autem*] Docet Phyſicos, hoc eſt, eos, qui motum & generationem interitúmque rerum naturalium admiſére, principio infinitatem non per ſe, ſed quaſi quidpiam aduentitium attribuiſſe. Ponebant enim aliam quandam naturam, vt aquam, vel aerem, cui infinitudo conueniret; non tamen vti ratio ſubſtantiæ, ſicuti Pythagorici & Plato exiſtimarunt. Horum autem dogmata particulatim recenſet, de quibus iam libro primo huius operis luculentè egimus.

τῶν δὲ πεπερασμένα ποιούντων στοιχεῖα, οὐδεὶς ἄπειρα ποιεῖ· ὅσοι δ' ἄπειρα ποιοῦσι στοιχεῖα καθάπερ Ἀναξαγόρας καὶ Δημόκριτος· ὁ μὲν ἐκ τῶν ὁμοιομερῶν, ὁ δ' ἐκ τῆς πανσπερμίας τῶν σχημάτων, τῇ ἁφῇ συνεχὲς τὸ ἄπειρον εἶναι φασί· καὶ ὁ μὲν, ὁτιοῦν μόριον εἶναι ὁμοίως μῖγμα τῷ παντὶ, διὰ τὸ ὁρᾶν ὁτιοῦν ἐξ ὁτουοῦν γιγνόμενον· ἐντεῦθεν γὰρ ἔοικε καὶ ὁμοῦ ποτὲ πάντα χρήματα φάναι εἶναι, οἷον ἥδε ἡ σὰρξ καὶ τόδε τὸ ὀστοῦν, καὶ οὕτως ὁτιοῦν· καὶ πάντα ἄρα, καὶ ἅμα τοίνυν· ἀρχὴ γὰρ οὐ μόνον ἐν ἑκάστῳ ἐστὶ τῆς διακρίσεως, ἀλλὰ καὶ πάντων. ἐπεὶ γὰρ τὸ γιγνόμενον ἐκ τοιούτου γίνεται σώματος, πάντων δ' ἐστὶ γένεσις, πλὴν οὐχ ἅμα, καί τινα ἀρχὴν εἶναι δεῖ τῆς γενέσεως. αὕτη δ' ἐστὶ μία, ὃν ἐκεῖνος καλεῖ νοῦν. ὁ δὲ νοῦς ἀπ' ἀρχῆς τινος ἐργάζεται νοήσας· ὥστε ἀνάγκη ὁμοῦ (πάντα) ποτ' εἶναι, καὶ ἄρξασθαί ποτε κινούμενα. Δημόκριτος δ' οὐδὲν ἕτερον ἐξ ἑτέρου γίγνεσθαι τῶν πρώτων φησίν· ἀλλ' ὅμως αὐτὸ τὸ κοινὸν σῶμα ἁπάντων ἐστὶν ἀρχὴ, μεγέθει κατὰ τὰ μόρια καὶ σχήματι διαφέρον. ὅτι μὲν οὖν προσήκουσα τοῖς φυσικοῖς ἡ θεωρία, δῆλον ἐκ τούτων. εὐλόγως δὲ καὶ ἀρχὴν αὐτὸ τιθέασι πάντες· οὔτε γὰρ μάτην οἷόν τε αὐτὸ εἶναι, οὔτε ἄλλην αὐτῷ ὑπάρχειν δύναμιν, πλὴν ὡς ἀρχήν. ἅπαντα γὰρ ἢ ἀρχὴ, ἢ ἐξ ἀρχῆς. τοῦ δὲ ἀπείρου οὐκ ἔστιν ἀρχή. εἴη γὰρ ἂν αὐτοῦ πέρας. ἔτι δὲ καὶ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον, ὡς ἀρχή τις οὖσα. τό τε

Eorum autem, qui finita faciunt elementa, nullus
facit infinita. ſed qui elementa infinita ſtatuunt, vt
Anaxagoras & Democritus, hi omnes infinitum ta-
ctu continuum eſſe aiunt; ille quidem è partibus ſi-
milibus, hic verò ex omnium figurarum ſeminario.
Atq; etiam ille, quamuis partem, non ſecus ac vni Text.28.
uerſum, admiſtionem eſſe, propterea quòd rem quam-
uis è quauis fieri conſpiceret. Nam & hinc vide-
tur dixiſſe, res omnes aliquando ſimul fuiſſe; vt hanc
carnem, & hoc os, & itarem quamuis: quamobrem
& omnia: igitur & ſimul. Principium enim ſecre-
tionis non ſolùm eſt in vnoquoque, ſed etiam om-
nium. Cùm enim id quod gignitur, ex huiuſmodi gi-
gnatur corpore: omnia autem gignantur, quanquam
non ſimul: aliquod quoque generationis principium
eſſe neceſſe eſt. Illud verò vnum eſt, quod ille men-
tem nominat, quæ quidem à principio aliquo intel-
ligendo agit. Quamobrem neceſſe eſt, aliquando ſi-
mul fuiſſe, moueriq; olim cœpiſſe. Democritus au- Text.29.
tem nullum primorum corporum aliud ex alio fieri
ait; ſed commune tamen corpus, partium magnitudi-
ne & figura differens, omnium principium eſt. Hanc
igitur contemplationem Phyſicos decere, ex his eſt
perſpicuum. h *Porrò principium ipſum eſſe, pro-* Text.30.
babiliter omnes ponunt: nec enim fruſtra eſſe, nec

vlla

τὸ γὰρ γενόμενον, ἀνάγκη λαβεῖν τέλος· καὶ τελευτὴ πάσης ἐστὶ φθορᾶς. διὸ, καθάπερ λέγομεν, οὐ ταύτης ἀρχὴ, ἀλλ' αὕτη τῶν ἄλλων εἶναι δοκεῖ, καὶ περιέχειν ἅπαντα καὶ πάντα κυβερνᾶν, ὥς φασιν ὅσοι μὴ ποιοῦσι παρὰ τὸ ἄπειρον ἄλλας αἰτίας, οἷον νοῦν, ἢ φιλίαν. καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ θεῖον. ἀθάνατον γὰρ καὶ ἀνώλεθρον, ὥσπερ φησὶν ὁ Ἀναξίμανδρος, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φυσιολόγων.

τοῦ

vlla alia vis, præterquã principij, in eo ineſſe poteſt. Etenim omnia aut ſunt principiũ, aut ex principio. Infiniti autem principium non eſt, quòd finis quoq; eius eſſet. i *Præterea ingenitũ & interitus expers, veluti principium ſit quoddam. Quod enim genitũ eſt, finem id habeat neceſſe eſt: omnis autem interitus eſt finis. Quare vt dicimus, huius principium non eſt, ſed aliorum eſſe ipſum videtur, atque etiam omnia continere, regereq́; omnia; vt ij inquiunt, quicunq; alias cauſas, vt mentem, aut amicitiam, præter infinitum non faciunt: hocq́; diuinum eſſe, immortale enim, & quod perire nequeat: vt Anaximander ait, plurimiq́; eorum, qui de natura diſſerunt.*

k *Quicunq;*

h *Porrò principium*] Laudat veteres Philoſophos, non quòd infinitum inuexerint; ſed quia cùm illud poſuiſſent, veriſimili ratione principium eſſe dixerunt. Enimuerò infinitum ſi eſt, fruſtra eſſe non poteſt: eſſet autem fruſtra, ſi principij vim non haberet. Nam quidquid in rerum natura exiſtit, aut principium eſt, aut ex principio: infinitum autem ex principio eſſe non poteſt, quia omne id, quod habet principium, etiam finem habet; ratio autem finis infiniti eſſentiam demolitur. Hæc tamen ratio, cùm non ſeruet idem principij ſignificatum, ſed à principio temporis ad principiũ magnitudinis tranſeat eodem vitio laborat: quæ fuit ratio Meliſſi, quam Ariſtoteles 1. huius operis c. 2. vt captioſam & ineptam improbauit. Itaq; eam Ariſt. non vt propriam, aut ex ſuo ſenſu, ſed ex veterum, qui infinitum ponebant, diſputatione adduxit, vt præter alios annotauit hoc loco D. Thomas; etſi Græci interpretes eiuſmodi probationem, tanquam Ariſtotelicam, communire tueriq́; adnitantur.

i *Præterea ingenitum*] Aiebant præterea infinitatis auctores, infinitum eſſe ingenitum & indiſſolubile; quod in Platonis Phædone legitur. Id autem ex eo ſuadebant: quia quidquid gignitur finem habet, omniſq́; interitus finis quidam eſt. Deniq; aiebant, infinitum eſſe diuinũ quid, & omnia continere ac regere. Et huius quidem dogmatis aſſertores fuere, qui alias cauſſas præter infinitum non aſſignabant; vt Anaximander.

τοῦ δ' εἶναί τι ἄπειρον, ἡ πίστις ἐκ πέντε μάλιστ' ἂν συμβαίνοι σκοποῦσιν. ἔκ τε τοῦ χρόνου, οὗτος γὰρ ἄπειρος· καὶ ἐκ τῆς ἐν τοῖς μεγέθεσι διαιρέσεως, χρῶνται γὰρ καὶ οἱ μαθηματικοὶ τῷ ἀπείρῳ. ἔτι, τῷ οὕτως ἂν μόνως μὴ ὑπολείπειν γένεσιν καὶ φθορὰν, εἰ ἄπειρον εἴη, ὅθεν ἀφαιρεῖται τὸ γιγνόμενον. ἔτι, τῷ τὸ πεπερασμένον ἀεὶ πρός τι περαίνειν. ὥστε ἀνάγκη μηδὲν εἶναι πέρας, εἰ ἀεὶ περαίνειν ἀνάγκη ἕτερον πρὸς ἕτερον. μάλιστα δὲ καὶ κυριώτατον, ὃ τὴν κοινὴν ποιεῖ ἀπορίαν πᾶσι. διὰ γὰρ τὸ ἐν τῇ νοήσει μὴ ὑπολείπειν, καὶ ὁ ἀριθμὸς δοκεῖ ἄπειρος εἶναι, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεγέθη, καὶ τὸ ἔξω τοῦ οὐρανοῦ. ἀπείρου δ' ὄντος τοῦ ἔξω, καὶ σῶμα ἄπειρον εἶναι δοκεῖ, καὶ κόσμοι· τί γὰρ μᾶλλον τοῦ κενοῦ ἐνταῦθα, ἢ ἐνταῦθα; ὥστ' εἴπερ μοναχοῦ, καὶ πανταχοῦ ἀνάγκη εἶναι τὸν ὄγκον, ἅμα δ' εἰ καὶ ἔστι κενὸν, καὶ τόπος ἄπειρος, καὶ σῶμα ἄπειρον ἀναγκαῖον εἶναι· τὸ γὰρ ἐνδέχεσθαι τοῦ εἶναι οὐθὲν διαφέρει ἐν τοῖς ἀϊδίοις. ἔχει δ' ἀπορίαν ἡ περὶ τοῦ ἀπείρου θεωρία. καὶ γὰρ μὴ εἶναι τιθεμένοις πολλὰ ἀδύνατα συμβαίνει, καὶ εἶναι. ἔτι δὲ, ποτέρως ἐστὶ, πότερον ὡς οὐσία, ἢ ὡς συμβεβηκὸς καθ' αὑτὸ φύσει τινὶ, ἢ οὐδετέρως. ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐστὶν ἄπειρον ἢ ἄπειρα τῷ πλήθει.

μάλιστα

k *Quicunq; autem ſunt, quę infinitum quiddã eſſe, his, qui animaduertunt, fidem faciant: tempus, hoc enim eſt infinitũ: diuiſio, quæ eſt in magnitudine, quandoquidem & Mathematici infinito vtuntur. Præterea quòd hoc tantummodo generatio & interitus nunquam deficiant, ſi infinitum ſit; ex quo id quod fit auferatur.* l *Et etiam, quòd finitum ad aliquid ſemper terminetur; vt neceſſe ſit, nullum eſſe terminum, ſed aliud ad aliud terminari ſemper neceſſe eſt.* m *Inprimis verò & maximè propriè illud eſt, quod communem omnibus dubitationẽ ingerit. Quòd enim cogitationis nullus ſit finis, & numerus infinitus eſſe videtur, & mathematicæ magnitudines, & id quod eſt extra cælum. Id verò, quod extrà eſt, ſi infinitum ſit, corpus quoq; infinitum videtur eſſe, atque etiam mundi. Cur enim potiùs in hac inanis parte, quàm in illa? quare ſi vno in loco, vbiq; etiam neceſſe eſt molem eſſe. Iam verò ſi inane ſit, locum quoq; & corpus infinitum neceſſe eſt eſſe. Namq; in ſempiternis poſſe & eſſe idem valent.* n *Habet autem dubitationem contemplatio, quæ eſt de infinito. Multa enim, quæ eſſe non poſſunt, his qui ipſum ponunt eſſe, & ijs qui ponunt nõ eſſe, eueniunt. Præterea vtro ſit modo: vtrũ vt ſubſtantia, an vt accidens per ſe alicui naturæ, an neutro modo: ſed nihilominus ſit infinitũ, aut infinita numero.* Textus 31. Textus 32. Textus 33.

Maxi-

Rationes antiquorũ ad ponendũ infinitum.

k *Quicunq; autem*] Multas hoc loco rationes congerit, quibus antiqui Philoſophi ad ponendum infinitum adduci poterant. Prima ratio eſt; quia tempus, cùm principio & fine careat, neceſſariò infinitatem obtinet. Secunda; quia quælibet magnitudo poteſt infinitè diuidi; vt conſtat ex placitis Mathematicorum, qui data qualibet linea partem aliquam ab ea auferri iu-

bent, deinde aliam atque aliam infinitè minorem ſine termino: item quia præcipiunt, quamlibet datam lineam in duas æquales partes ſecare, & quolibet aſſignato triangulo alium minorem deſcribere. Tertia; quia rerum diſſolubilium ortus & interitus perennis eſt, nec vllum vnquam habebit finem: quod eſſe nequit, niſi rebus gignendis infinita materia ſubminiſtretur: ſi enim finita eſſet, iamdiu fuiſſet exhauſta, cùm neceſſe ſit omne finitum ablatione finiti tandem abſolui.

l *Eò etiam quòd*] Quarta ratio eſt; quia omne finitum corpus ab alio ſuperiori coërceatur, & terminetur oportet. Quare aut in magnitudinibus dandus erit infinitus progreſſus; aut deuenietur ad aliquod corpus, quod non iam ab alio contineatur. Ex quorum primo ſequitur, dari Infinitam multitudinem: ex poſteriori, dari magnitudinem infinitam.

m *In primis verò*] Quinta ratio eſt à noſtræ mentis cogitatione, quæ nullis tenetur limitibus. Nam quouis numero & magnitudine data, maiorē concipit; & quemcunque terminus extra Cœlum figit, vlteriùs ſubinde progreditur. Quod eſſe non poteſt, niſi hæc infinita re ipſa dentur; ſiquidem vt quæque res ad eſſe, ita ad ſui cognitionem ſeſe habet. Adde, quòd aut extra Cœli ambitum corpus aliquod eſt, aut infinitum ſpatium inane. Si detur primum, cùm nulla maior ſit ratio, cur corpus in hac, quàm in illa parte ſpatij conſiſtat: vtique erit infinitum corpus à quo totum id ſpatium occupetur. Si autem poſterius admittatur, cùm vacuum nihil aliud ſit, quàm locus, poteſtatem aptitudinémve habens ad cohibenda in ſe corpora; cumque in perpetuis eſſe & poſſe non differant: confitendum erit, extare actu infinitum corpus, eo loci contentum. Hac ferè ratione vſus fuit Epicurus, ad mundorum infinitatem inducendam; quam Lucretius 2. Poëmatis ſui libro decantauit. Obſerua hic Peripateticum illud axioma: In æternis eſſe & poſſe idem valent: cuius veritatem 8. huius operis expendemus.

Axioma.

n *Habet autem dubitationem*] Quæſtionem de infinito ancipitem eſſe ait; quòd ſiue id ponatur, ſiue negetur, in vtramque partem incommoda occurrant & dubia, quæ non facilem habeant explicatum: atque inter alia, vtrum infinitum ſubſtantia, an accidens ſit, aut neutrum horum. Maximè verò ad Phyſicum pertinere ait, diſquirere, vtrum aliqua magnitudo ſubiecta ſenſibus infinita ſit: Infinitudo enim rerum ſenſus effugientium ad illas ſpectat diſciplinas.

μάλιστα δὲ φυσικοῦ ἐστι σκέψασθαι, εἰ ἔστι μέγεθος αἰσθητὸν ἄπειρον. πρῶτον οὖν διοριστέον, ποσαχῶς λέγεται τὸ ἄπειρον. ἕνα μὲν οὖν τρόπον, τὸ ἀδύνατον διελθεῖν, τῷ μὴ πεφυκέναι διιέναι, ὥσπερ ἡ φωνὴ ἀόρατος. ἄλλως δὲ τὸ διέξοδον ἔχον ἀτελεύτητον. ἢ ὃ μόλις, ἢ ὃ πεφυκὸς ἔχειν, μὴ ἔχει δὲ διέξοδον, ἢ πέρας. ἔτι ἄπειρον ἅπαν, ἢ κατὰ πρόσθεσιν, ἢ κατὰ διαίρεσιν, ἢ ἀμφοτέρως.

Κεφά-

Maximè autem Phyſici eſt conſiderare, ſit'ne magnitudo infinita, quæ ſenſu comprehendatur. o *Primùm itaque definiendum eſt, quot modis infinitum dicatur. Primo quidem modo id, cuius tranſitus eſſe non poteſt, propterea quòd habile non ſit vt tranſeatur; quemadmodum vox inuiſibilis dicitur: alio id, quod tranſitum habet, ſed ad eius finem nunquam venitur, aut quod vix.* p *Aut quod aptum quidem eſt habere, non tamen habet tranſitum, aut finem. Præterea infinitum omne, aut additione, aut diuiſione, aut vtroque modo.* Textus 34

Cap.

Diuerſa infiniti ſignificata.

o *Primùm itaque*] Exponit varias infiniti ſignificationes, vt ambiguitate depoſita, controuerſia aptiùs dijudicetur. In primis ergo infinitum id dicitur, per quod tranſitus eſſe non poteſt, vt punctum & anima; quo etiam modo vox inuiſibilis appellatur, quòd apta non ſit, vt ſubaudiendi ſenſum recidat. Secundò dicitur infinitum, quod habet quidem tranſitum, ſed abſque fine, id eſt, quod aptum eſt, vt per illud tranſiri queat, nunquam tamen ad eius metam peruenitur: vt linea in infinitum porrecta, ſi daretur. Tertiò id, quod etſi terminum vendicet, vix tamen aut cum magno labore perfici poteſt: vt labyrinthus, qui vias in ſe identidem recurrentes, & inexplicabilem exitum habebat.

p *Aut quod aptum quidem eſt*] Quartò dicitur id, quod aptum eſt habere tranſitum, aut terminum, non tamen habet: quo pacto, vt Philoponus & Alexander explicant, circulus infinitus vocatur, quia cùm poſſit in eo deſignari punctum, quod initium tranſitus ſit; nullum tamen ex ſe actu deſignatum continet. Quintò id, quod infinitam adiectionem capit, vt numerus; aut infinitam diſſectionem, vt magnitudo; aut vtrumque, vt eadem magnitudo. Enimuerò quocunque numero dato, poteſt dari alius maior, addita vnitate, ita vt infinitū nouo ſemper incremento augeſcat: & quæuis magnitudo poteſt in duas partes diduci, atque vna earum rurſus in duas alias diuidi, quarum vna priori addatur; ita vt illi fiat perpetua in cumulum adiectio, alteri perpetua detractio.

CAPVT

Κεφάλαιον ε.

Χωριστὸν μὲν οὖν εἶναι τὸ ἄπειρον τῶν αἰσθητῶν, αὐτό τι ὂν ἄπειρον, οὐχ οἷόν τε. εἰ γὰρ μήτε μέγεθός ἐστι, μήτε πλῆθος, ἀλλ' οὐσία αὐτό ἐστι τὸ ἄπειρον, καὶ μὴ συμβεβηκός, ἀδιαίρετον ἔσται· τὸ γὰρ διαιρετὸν, ἢ μέγεθος ἔσται, ἢ πλῆθος. εἰ δὲ ἀδιαίρετον, οὐκ ἄπειρον, εἰ μὴ ὡς ἡ φωνὴ ἀόρατος. ἀλλ' οὐχ οὕτως οὔτε φασὶν εἶναι οἱ φάσκοντες εἶναι τὸ ἄπειρον, οὔτε ἡμεῖς ζητοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἀδιέξοδον. εἰ δὲ κατὰ συμβεβηκός ἐστι τὸ ἄπειρον, οὐκ ἂν εἴη στοιχεῖον τῶν ὄντων, ᾗ ἄπειρον· ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀόρατον τῆς διαλέκτου, καίτοι ἡ φωνή ἐστιν ἀόρατος. ἔτι πῶς ἐνδέχεται εἶναί τι αὐτὸ ἄπειρον, εἴπερ μὴ καὶ ἀριθμὸν καὶ μέγεθος, ὧν ἐστι καθ' αὑτὸ πάθος τι τὸ ἄπειρον; ἔτι γὰρ ἧττον ἀνάγκη, ἢ τὸν ἀριθμὸν, ἢ τὸ μέγεθος. φανερὸν δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἐνδέχεται εἶναι τὸ ἄπειρον, ὡς ἐνεργείᾳ ὂν, καὶ ὡς οὐσίαν, καὶ ἀρχήν. ἔσται γὰρ ὁτιοῦν αὐτοῦ ἄπειρον τὸ λαμβανόμενον, εἰ μεριστόν. τὸ γὰρ ἀπείρῳ εἶναι, καὶ ἄπειρον, τὸ αὐτό· εἴπερ οὐσία τὸ ἄπειρον, καὶ μὴ καθ' ὑποκειμένου. ὥστ' ἢ ἀδιαίρετον, ἢ εἰς ἄπειρα διαιρετόν· πολλὰ δ' ἄπειρα ἀδύνατον τὸ αὐτὸ εἶναι. ἀλλὰ μὴν ὥσπερ ἀέρος ἀὴρ μέρος, οὕτω καὶ ἄπειρον ἀπείρου, εἴ γε οὐσία ἐστὶ καὶ ἀρχή· ἀμέριστον ἄρα καὶ ἀδιαίρετον. ἀλλ' ἀδύνατον τὸ ἐντελεχείᾳ ὂν ἄπειρον· ποσὸν γάρ τι εἶναι ἀναγκαῖον. κατὰ συμβεβηκὸς ἄρα ὑπάρχει τὸ ἄπειρον. ἀλλ' εἰ οὕτως, εἴρηται ὅτι οὐκ ἐνδέχεται αὐτὸ ἀρχὴν λέγειν, ἀλλ' ἐκεῖνο ᾧ συμβέβηκε, τὸν ἀέρα, ἢ τὸ ἄρτιον. ὥστε ἀτόπως ἂν ἀποφαίνοιντο οἱ λέγοντες οὕτως, ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοί φασιν.

ἄμερ

CAPVT V.

Textus 35. *Separatum* a *igitur à rebus ſenſilibus infinitũ eſſe, quòd ipſum per ſe ſit infinitum non poteſt. Ipſum enim infinitũ, ſi nec magnitudo ſit, nec multitudo, ſed ſubſtantia, & non accidens, diuidi non poterit: nam quod diuiduum eſt, aut magnitudo eſt, aut multitudo. Si verò diuidi non poteſt, infinitum non eſt, vt vox inuiſibilis. Sed hoc modo infinitum neque illi ponunt, qui aiunt ipſum eſſe, neque nos ſcrutamur; ſed vt id, quod non poteſt tranſiri* *Textus 36.* b *Quòd ſi ex accidente ſit infinitum, eorum quæ ſunt, elementum non erit, quatenus in infinitum, vt nec linguæ inuiſibile, quanquam inuiſibilis ſit vox.* c *Quónam item pacto aliquid per ſe infinitum eſſe poteſt, ſi neque numerus eſt, neque magnitudo, quorum per ſe eſt affectio quædam infinitum? minùs enim eſſe neceſſe eſt, quàm magnitudinem, aut numerum.* *Textus 37.* d *Perſpicuum verò etiam eſt, infinitum ita eſſe non poſſe, vt id quod actu eſt, & vt ſubſtantiam, & principium. Si enim conſtet partibus, quidquid eius accipias, erit infinitum. Nam infiniti eſſentia & infinitum ſunt idem; ſi infinitum ſubſtantia eſt, & de ſubiecto non dicitur. Aut igitur diuidi non poteſt, aut infinitè diuiduum eſt. Vt autem res eadem multa ſit infinita, fieri non poteſt. At quemadmodum aeris pars aer eſt, ita & infiniti infinitum; ſiquidem ſubſtantia eſt, & principium: partibus igitur vacat, & diuidi non poteſt. Sed actu infinitum eſſe non poteſt; quantum enim quiddam neceſſe eſſet.* *Textus 38.* e *Ex accidenti igitur eſt infinitum. Sed ſi ita ſit, dictum eſt, principium ſtatui ipſum non poſſe; ſed illud cui accidit, aerem illi parem. Quare abſurdum enunciant, qui ita aiunt, vt Pythagorici.*

Infinitum

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Non dari infinitum.

Separatum a igitur] Eorum dogma, qui infinitam ſubſtantiam à rebus ſenſilibus abiunctam ponebant, coarguit, diſputatque in hunc modum: Nullum inſectile eſt infinitum: ſed omnis ſubſtantia in ſe præcisè conſiderata eſt inſectilis: ergo nulla eſt infinita; niſi fortè eo modo, quo vox inuiſibilis appellatur. De qua tamen infinitudine non loquuntur aduerſarij; neque nos; qui tantùm diſquirimus, vtrùmne aliqua magnitudo in infinitum protenſa exiſtat. Aſſumptio probatur: quia omne diuiduum aut eſt multitudo, aut magnitudo.

Præoccupatio. *Plato enim infiniti aſſertor fuerit.*

b *Quòd ſi ex accidente ſit*] Reſponderet fortaſſe quiſpiam, illam ſubſtantiam non per ſe, ſed ex accidente diuiduam eſſe, videlicet ratione quantitatis; ſicque per accidens infinitam eſſe poſſe. Hoc refellit; quia iam talis ſubſtantia, qua infinita, non foret rerum elementum, vti Plato eius infiniti aſſertor volebat; ſicuti nec inuiſibile eſt elementum linguæ, ſermoniſve; licet vox, quæ ſermonis materia, elementumque dicitur, inuiſibilis ſit, propterea quod inuiſibile accidentariò ei competat; cùm tamen elementum, rei, cuius elementum eſt, pe ſe atque intrinſece conueniat.

Nõ dari ſubſtantiam infinitam contra Pythagoricos.

c *Quónam item*] Alia ratione confirmat, non dari infinitam ſubſtantiam. Minùs, inquit, poteſt à quantitate infinitum, quàm ab infinito quantitas ſeparari; quandoquidem plus à ſubiecto affectio, quàm ab affectione ſubiectum pendet: atqui non poteſt dari quantitas, quæ finita, vel infinita non ſit: ergo nec dabitur finitudo, vel infinitudo extra quantitatem; & ex conſequenti, nulla ſubſtantia per ſe ac vi ſua infinita eſſe poterit.

d *Perſpicuum verò eſt*] Non dari ſubſtantiam actu finitam, & quæ rerum principium ſit, vti Pythagorici aiebant, ex eo ſuadet; quia oporteret eam eſſe quid ſimplex, quale eſt omne principium, & eiuſdem rationis partibus conſtare. Vnde ſequeretur, quamlibet eius portionem

infinitam eſſe. Quòd ſi velint, eam ſubſtantiam carere partibus, in quas poſſit diuidi: id ex eo confutat, quia infinitum omne quantum eſſe oportet, atq; adeò ſectile in partes.

e *Ex accidenti igitur*] Colligit ex dictis, ſi quod infinitum detur, id non per ſe, ſed ex accidente infinitum eſſe poſſe. Quo fit, vt infinitum, quà tale, principium eſſe nequeat, ſed id tantùm, cui infinitudo conuenit: vt aër, quod Anaximenes; vel numerus par, quod Pythagorici ſtatuebant. Quare & ij etiam incuſandi ſunt, qui Pythagorico more ſubſtantiam ponunt infinitam, & nihilominùs in partes ſectilem eſſe volunt.

ἅμα γὰρ οὐσίαν ποιοῦσι τὸ ἄπειρον, καὶ μερίζουσιν. ἀλλ' ἴσως, αὕτη μὲν ἐστὶ καθόλου ἡ ζήτησις μᾶλλον, εἰ ἐνδέχεται τὸ ἄπειρον καὶ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς εἶναι, καὶ ἐν τοῖς νοητοῖς, καὶ ἐν τοῖς μηδὲν ἔχουσι μέγεθος. ἡμεῖς δ' ἐπισκοποῦμεν περὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ περὶ ὧν ποιούμεθα τὴν μέθοδον ἆρ' ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ἢ οὐκ ἔστι σῶμα ἄπειρον ἐπὶ τὴν αὔξησιν. λογικῶς μὲν οὖν σκοπουμένοις, ἐκ τῶν τοιῶνδε δόξειεν ἂν οὐκ εἶναι· εἰ γάρ ἐστι σώματος λόγος τὸ ἐπιπέδῳ ὡρισμένον, οὐκ ἂν εἴη σῶμα ἄπειρον, οὔτε νοητὸν, οὔτε αἰσθητόν. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἀριθμὸς οὕτως ὡς κεχωρισμένος καὶ ἄπειρος· ἀριθμητὸν γὰρ ὁ ἀριθμὸς, ἢ τὸ ἔχον ἀριθμόν. εἰ οὖν τὸ ἀριθμητὸν ἐνδέχεται ἀριθμῆσαι, καὶ διεξελθεῖν ἂν εἴη δυνατὸν τὸ ἄπειρον. φυσικῶς δὲ μᾶλλον θεωροῦσιν ἐκ τῶνδε· οὔτε γὰρ σύνθετον οἷόν τε εἶναι, οὔτε ἁπλοῦν. σύνθετον μὲν οὖν οὐκ ἔσται τὸ ἄπειρον σῶμα, εἰ πεπερασμένα τῷ πλήθει τὰ στοιχεῖα ἐστὶν, ἀνάγκη γὰρ πλείω εἶναι, καὶ ἰσάζειν ἀεὶ τἀναντία, καὶ μὴ εἶναι ἓν αὐτῶν ἄπειρον· εἰ γὰρ ὁποσῳοῦν λείπεται ἡ ἐν ἑνὶ σώματι δύναμις θατέρου· οἷον εἰ τὸ πῦρ πεπέρανται, ὁ δ' ἀὴρ ἄπειρος. ἔστι δὲ τὸ ἴσον πῦρ τοῦ ἴσου ἀέρος τῇ δυνάμει ὁποσαπλασιονοῦν, μόνον δὲ ἀριθμόν τινα ἔχον· ὅμως φανερὸν, ὅτι τὸ ἄπειρον ὑπερβαλεῖ καὶ φθερεῖ τὸ πεπερασμένον, ἕκαστον δ' ἄπειρον εἶναι ἀδύνατον. σῶμα γάρ ἐστι τὸ πάντῃ ἔχον διάστασιν. ἄπειρον δὲ τὸ ἀπεράντως διεστηκός· ὥστε τὸ ἄπειρον σῶμα, πανταχῇ ἔσται διεστηκὸς εἰς ἄπειρον. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἓν καὶ ἁπλοῦν εἶναι ἐνδέχεται τὸ ἄπειρον σῶμα, οὔτε ὡς λέγουσί τινες τὸ παρὰ τὰ στοιχεῖα, ἐξ οὗ ταῦτα γεννῶσιν, οὔθ' ἁπλῶς· εἰσὶ γάρ τινες οἳ τοῦτο ποιοῦσι τὸ ἄπειρον, ἀλλ' οὐκ ἀέρα, ἢ ὕδωρ, ὅπως μὴ τἆλλα φθείρηται ὑπὸ τοῦ ἀπείρου αὐτῶν. ἔχουσι γὰρ πρὸς ἄλληλα ἐναντίωσιν, οἷον ὁ μὲν ἀὴρ ψυχρὸς, τὸ δ' ὕδωρ ὑγρὸν, τὸ δὲ πῦρ θερμόν. ὧν εἰ (ἦν) ἓν ἄπειρον, ἔφθαρτο ἂν ἤδη τἆλλα.

νῦν:

Infinitum enim ſubſtantiam faciunt, ſimulq; in
partes diſtribuunt f *Sed hæc fortaſſe per ſcrutatio* Textus 39.
communior eſt;, vtrum infinitum eſſe poſſit, & in
Mathematicis, & in his quæ intelligentia appre-
henduntur, & ijs quæ magnitudinem non habent.
Nos autem conſideramus, vtrum in his quæ cadunt
ſub ſenſum, & de quibus doctrinam conſcribimus,
ſit, nécne ſit corpus accretione infinitum. Ac logicè
quidem conſiderantibus, ex talibus videri poſſit non
eſſe. g *Si enim corporis ratio ſit, ſuperficie termina* Textus 40.
ri; infinitum certè corpus, nec quod mente, nec quod
ſenſu apprehendatur, vllo modo eſſe poterit. At ne-
que numerus ita, vt ſeparatus & infinitus. Etenim
numerus, aut id quod numerum habet, numerari
poteſt. Si igitur fieri poteſt, vt res numerabilis nu-
meretur, infinitum quoq; poterit tranſiri. h *Magis* Textus 41.
autem naturaliter contemplantibus, ex hiſce: neque
enim concretum id eſſe poteſt, neq; ſimplex. i *Con-* Textus 42.
cretum quidem corpus non erit infinitũ, ſi elemen-
ta numero finita ſunt: neceſſe eſt enim plura eſſe,
& mutuam contrariorum inter ſe eſſe æquabilita-
tem, vnumque eorum infinitum non eſſe. Eſi enim
vnius vis ab altero quantumcunq; vincetur (vt ſi
ignis finitus ſit, aër infinitus, æquabiliſque ignis,
æqualem vi aërem, quantumuis multipla, excedat,
modò numerum quendam habeat) tamen conſtat
futurum eſſe, vt infinitum vincat, itáque ad interi-
tum perducat, quod finitum eſt. Vnumquodq; au- Textus 43.
tem infinitum eſſe non poteſt. Corpus enim eſt quod
omnem in partem extenditur: quod autem eſt infi-
nitum, abſque vllo termino extenſum eſt. Quare
corpus infinitum, omni ex parte in immenſum erit
extenſum. k *At neque vnum & ſimplex infinitum* Textus 44.
corpus eſſe poteſt; nec (vt nonnulli aiunt) id quod
eſt præter elementa, è quo illa generant; nec omni-
nò: ſunt enim nonnulli, qui id faciunt infinitum,
non aërem, aut aquam, ne ab eo, quod inter illa infinitum eſt, cætera interimantur, quandoquidem inter ſe contraria ſunt, vt aër frigidus eſt, aqua humida, ignis autem calidus: quorum vnum ſi infinitum eſſet, reliqua iam periiſſent.

Nunc:

f *Sed hæc fortaſſe*] Superior diſputatio de Infinito, aliquantulum extra limites Naturalis Philoſophiæ diuagata eſt, quia vniuerſalior erat & communior. Nunc igitur in ſolis rebus ſubiectis ſenſui, quæ Phyſicæ conſiderationis propriæ ſunt, de infinito inquiſitionem facere ſtatuit. Primumq; veriſimilibus rationibus, quas logicas appellat; deinde firmis neceſſarijsq; argumentis oſtendit, non poſſe in natura infinitum dari.

g *Si enim corporis ratio*] Inprimis ergo ita differit: Nihil, quod ſuperficie clauditur, infinitum eſſe poteſt: omne corpus ſuperficie clauditur: nullum igitur corpus poteſt eſſe infinitum. Secundò ita: Nihil, quod numerando comprehendi & abſolui poteſt, infinitudinem habet; cùm infinitum ſit id, quod abſolui nequit: ſed omnis numerus, & id omne quod numerum habet, poteſt numerando abſolui: nihil igitur tale infinitum eſt.

h *Magis autem*] Ratione alia magis Phyſica, hoc eſt, à principijs naturæ, & ab ingenio naturalium corporum deſumpta, concludit, non poſſe dari corpus infinitum. Quod item 1. de Cœlo non abſimili argumento comprobauit. Neceſſe eſt, inquit, omne corpus, aut ex elementis,

concre-

concretum eſſe, aut ſimplex: ſed neutrum horum infinitum eſſe poteſt: ergo, &c. Minor quoad priorem partem ſuadetur; quia cùm elementa quatuor tantùm ſint, conſtaret vtique eiuſmodi corpus certis numero elementis. Quare vel omnia terminatam haberent magnitudinem, ſicque finitam molem efficerent; quia quod ex certis partibus terminatæ magnitudinis coaleſcit, finitum eſt. Vel vnum aliquod ex iis, aut plura, aut omnia, infinitam molem vendicarent: quod fieri non poteſt, quia oporteret vnum illud infinitum elementum, vt ignem, verbi cauſa, reliqua omnia extinguere, & in ſe conuertere: quandoquidem ſupra omnẽ menſuram proportionis, quoduis finitum agendi acrimonia & efficacitate vinceret. Eademque ratione patet, non poſſe plura ex iis elementis infinita præpollere magnitudine: nec item omnia, quia vnumquodque eorum mole ſua totam infiniti ſpacij capacitatem obſideret.

i *At neque vnum*] Supereſt confirmanda altera aſſumptionis pars, videlicet non dari corpus ſimplex infinitum. Agit autem in præſentia Ariſtoteles tantùm de corpore ſimplici, rectam lationem ſubeunte; acturus nimirum de eo quod in orbem voluitur, in libris de Cœlo, vbi nullum eiuſmodi infinitatem habere demonſtrat. Non dari ergo prædictum corpus infinita mole præditum, ex iis, quæ paulò antè dicta ſunt, facilè conuincitur. Nam & alia corpora interimeret, & nulli alteri locum daret. At enim quia, vt primo huius operis explicatũ eſt, quidam rerum principium, non aliquod elementum, ſed medium quid inter ea, contrarietatis expers, fecère; quòd quiſpiam diceret, abſque aliorum vaſtitate & incommodo infinitatem habere poſſe, vtpotè contraria vi, qui perniciem moliatur, deſtitutum: id quoque refutat Ariſtoteles, probans, non dari eiuſmodi corpus, etiam infinitatis incommodis ſublatis, cùm nec ſub ſenſum cadat, vt cætera; nec in miſtorum veniat compoſitionem, ſicuti nec in id miſta diſſoluuntur.

νῦν δ' ἕτερόν φασιν εἶναί τι ἐξ οὗ ταῦτα. ἀδύνατον δ' εἶναι τοιοῦτον, οὐχ ὅτι ἄπειρον (περὶ τούτου γὰρ κοινόν τι λεκτέον ἐπὶ παντὸς ὁμοίως, καὶ ἀέρος, καὶ ὕδατος, καὶ ὁτουοῦν.) ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι τοιοῦτον αἰσθητὸν σῶμα παρὰ τὰ καλούμενα στοιχεῖα· ἅπαντα γὰρ ἐξ οὗ ἐστι, καὶ διαλύεται εἰς τοῦτο. ὥστ' ἦν ἂν ἐνταῦθα παρὰ ἀέρα, καὶ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ ἐκεῖνο. φαίνεται δ' οὐδέν. οὐδὲ δὴ πῦρ, οὐδ' ἄλλο τῶν στοιχείων οὐδὲν ἄπειρον ἐνδέχεται εἶναί τι. ὅλως γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ ἄπειρον εἶναί τι αὐτῶν, ἀδύνατον τὸ πᾶν, κἂν ᾖ πεπερασμένον, ἢ εἶναι, ἢ γίνεσθαι ἕν τι αὐτῶν, ὥσπερ Ἡράκλειτός φησιν, ἅπαντα γίνεσθαί ποτε πῦρ. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνός, οἷον ποιοῦσι παρὰ τὰ στοιχεῖα οἱ φυσικοί. πάντα γὰρ μεταβάλλει ἐξ ἐναντίου εἰς ἐναντίον, οἷον ἐκ θερμοῦ εἰς ψυχρόν. δεῖ δὲ περὶ παντὸς, καὶ ἐκ τῶνδε σκοπεῖν, εἰ ἐνδέχεται ἢ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι σῶμα ἄπειρον αἰσθητόν. ὅτι δ' ὅλως ἀδύνατον εἶναι σῶμα ἄπειρον αἰσθητόν, ἐκ τῶνδε δῆλον. πέφυκε γὰρ πᾶν τὸ αἰσθητὸν πού εἶναι, καὶ ἔστι τόπος τις ἑκάστου, καὶ ὁ αὐτὸς τοῦ μορίου καὶ παντός, οἷον ὅλης τε τῆς γῆς καὶ μιᾶς βώλου, καὶ πυρὸς καὶ σπινθῆρος. ὥστ' εἰ μὲν ὁμοειδές, ἢ ἀκίνητον ἔσται, ἢ ἀεὶ οἰσθήσεται. καίτοι ἀδύνατον· τί γὰρ μᾶλλον κάτω ἢ ἄνω, ἢ ὁπουοῦν; λέγω δέ, οἷον εἰ βῶλος εἴη, ποῦ αὕτη κινηθήσεται, ἢ ποῦ μενεῖ; ὁ γὰρ τόπος ἄπειρος, τοῦ συγγενοῦς αὐτῇ σώματος. πότερον οὖν καθέξει τὸν ὅλον τόπον, καὶ πῶς; τίς οὖν καὶ ποῦ ἡ μονὴ καὶ ἡ κίνησις αὐτῆς; ἢ πανταχοῦ μενεῖ; οὐ κινηθήσεται ἄρα. ἢ πανταχοῦ κινηθήσεται; οὐκ ἄρα στήσεται. εἰ δ' ἀνόμοιον τὸ πᾶν, ἀνόμοιοι καὶ οἱ τόποι· καὶ πρῶτον μὲν οὐχ ἓν τὸ σῶμα τοῦ παντός, ἀλλ' ἢ τῷ ἅπτεσθαι· ἔπειτα ταῦτα ἢ πεπερασμένα ἔσται ἢ ἄπειρα τῷ εἴδει.

καὶ

Nunc verò aliud eſſe aiunt, è quo hæc ſint. Huiuſmodi autem eſſe non poteſt, non quia infinitum (de hoc Text.45.
enim cõmune quid dicendum eſt, quod ad omne corpus, aerem quoque, & aquam, & aliud quoduis, atque attineat) ſed q̃ tale corpus, quod ſub ſenſum cadat, non eſt præter ea, quæ nuncupantur elementa. Cùm enim res omnis in id, è quo cõſtat, diſſoluatur; aliud quidpiam præter ignem & terram, & aquam hic eſſet: nullum autem conſpicitur. k *Neq; igitur* Text.46.
ignis, neque aliud vllum elementum, infinitum eſſe poteſt. Omnino enim, & præterquam q̃ infinitum eſſe aliquod ipſorum aſtruatur, non poteſt vniuerſum (etſi finitum ſit) aut eſſe, aut fieri vnum quid ipſorum: quemadmodum ait Heraclitus, omnia quedam tempore deflagratura. Eadem verò ratio de vno Text.47.
eſt, quod præter elementa Phyſici faciunt. Omnia etenim è contrario in contrarium mutantur, vt è calido in frigidum. Eſt verò etiã ex his de corpore omni ſenſili conſiderandum, vtrum infinitum eſſe poſſit, an non. l *Omnino autem ſenſile corpus infinitũ eſſe* Text.48.
non poſſe, ex his conſtat: omne enim corpus ſenſile alicubi eſſe aptum eſt, & vniuſcuiuſque locus eſt aliquis atque etiam partis & totius eſt idem; vt totius terræ & glebæ vnius, ignis & ſcintillæ: quare ſi vnius ſit formæ, aut immobile erit, aut ſemper feretur; quod fieri non poteſt. Cur enim deorſum magis, quàm ſurſum, aut ad quemuis locum? Dico autem, ſi ſit gleba, quònam ipſa mouebitur? aut vbinam quieſcet? Corpus enim, quod ei cognatum eſt, infinitus eſt locus. Vtrum igitur totum locum occupabit? & quomodo? quis igitur, & vbi eſt ipſius ſtatus & motus? An vbi quieſcet? non ergo mouebitur. An verò ad omnem locum mouebitur? non igitur ſtabit. m *Quòd ſi totum ex diſſimilibus conſtet partibus, diſ-* Text.49.
ſimilia etiam erunt loca: & primùm quidem vniuerſi corpus vnum non erit, niſi tactu: deinde hæc aut finita erunt ſpecie, aut infinita.

At

k *Neque igitur ignis*] Probat, mundum non poſſe aliquod ex elementis eſſe, etiam dempta infinitate; vt ignem, quo arſura omnia Heraclitus aiebat, aut aliud quid ab elementis diuerſum. *Heraclitus.*
Nam quicquid mutatur, è contrario in contrarium mutatur; vt patet ex iis, quæ in primo huius operis diſputata ſunt: at vnum elementum ſibi aduerſari non poteſt, aut propriam perniciem intendere: quare ſi vnum tantùm eiuſmodi corpus in natura exiſteret, omnis rerum generatio,

& interitus omnino tolleretur: quod experientiæ palàm repugnat.

l *Omnino aũt*] Alia ratione ſenſilium corporũ infinitatẽ impugnaturus, duo quædam præmittit. Alterum eſt: Omne corpus ſub ſenſum cadens, certũ habere in mundo locũ. Loquitur verò de corpore ſenſili duntaxat; quia Mathematicũ non propriè locũ vendicat. Alterũ eſt: Totius & partis eundem eſſe locũ naturalem. His poſitis ita diſſerit: Si detur corpus aliquod ſimplex vniusque naturæ, infinita mole præditum, id aut immobile erit, aut perpetuò ciebitur, imò nec mouebitur, nec quieſcet: hæc autẽ abſurda ſunt: ergo, &c. Probatur Maior: Si enim terræ gleba ſumatur, ea nec mouebitur, nec quieſcet; ad quẽ enim feretur locũ, aut in quo quieſcet? Nam cũ idem, vt antea ſumpſimus, & totius & partis locus ſit, & totum infinitorũ locorum, verſus omnem differentiam, obtineat capacitatẽ; vtiq; non erit maior ratio, cur in vnam potius, q̃ in aliam partem commeet, nec cur in vna magis, q̃ in alia quieſcat. Proindeq; cũ in omnes partes ſimul ferri nequeat, neceſſariò quieſcet: cũ item in omnib. partibus eiuſdẽ ſpatij ſimulq; quieſcere nõ poſſit, neceſſariò mouebitur. Quare ſemper quieſcet, & ſemper mouebitur; & nunquam mouebitur, aut quieſcet.

Totius et partium idem locus.

m *Quod ſi totum*] Probat non poſſe dari corpus infinitum diſſimilium naturalium, hoc eſt, ex partibus ſpecie differentibus concretum: haberent enim eiuſmodi partes loca ſimiliter ſpecie diſtincta, cùm loca corporibus reſpondeant. Et quidem eæ partes non vnum aliquid continuum, ſed contiguum duntaxat efficerent; ſiquidem ea, quæ ſpecie diſtinguũtur, non poſſunt in vnum quid continuatione, ſed ordine tantùm, aut alia eiuſmodi compoſitione, coaleſcere. Vel igitur eiuſmodi partes eſſent finitæ vel infinitæ. Si finitæ, cùm efficiant infinitum, neceſſariò vna ex ijs, aut plures infinitam molem obtinerent, quæ proinde cæteras ad interitum & perniciem raperet. Vnde & veteres Phyſiologi infinitatis aſſertores, vt hoc abſurdum effugerent, id quod à contrarijs magis liberum magisque innoxium videbatur, infinitum poſuêre.

Quæ ſpecie differunt, nõ poſſunt inter ſe continuari.

καὶ πεπερασμένα μὲν οὐχ οἷόν τε· ἔσται γὰρ τὰ μὲν ἄπειρα, τὰ δ' οὔ, εἰ τὸ πᾶν ἄπειρον, οἷον τὸ πῦρ, ἢ τὸ ὕδωρ. φθορὰ δὲ τὸ τοιοῦτον τοῖς ἐναντίοις, καθάπερ εἴρηται πρότερον. καὶ διὰ τοῦτο, οὐθεὶς τὸ ἓν καὶ ἄπειρον πῦρ ἐποίησεν, οὐδὲ γῆν, τῶν φυσιολόγων, ἀλλ' ἢ ὕδωρ, ἢ ἀέρα, ἢ τὸ μέσον αὐτῶν. ὅτι τόπος ἑκατέρου, ἦν δῆλος διωρισμένος. ταῦτα δ' ἐπαμφοτερίζει τῷ ἄνω καὶ κάτω. εἰ δ' ἄπειρα καὶ ἁπλᾶ, καὶ οἱ τόποι ἄπειροι. καὶ ἔσται ἄπειρα τὰ στοιχεῖα. εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, καὶ πεπερασμένοι οἱ τόποι, καὶ τὸ ὅλον πεπεράνθαι ἀναγκαῖον. ἀδύνατον γὰρ μὴ ἀπαρτίζειν τὸν τόπον, καὶ τὸ σῶμα. οὔτε γὰρ ὁ τόπος ὁ πᾶς μείζων, ἢ ὅσον ἐνδέχεται τὸ σῶμα ἅμα εἶναι. ἅμα δ', οὐδ' ἄπειρον ἔσται τὸ σῶμα. οὔτε τὸ σῶμα μεῖζον, ἢ ὁ τόπος· ἢ γὰρ κενὸν ἔσται τι, ἢ σῶμα οὐδαμοῦ πεφυκὸς εἶναι. Ἀναξαγόρας δ' ἀτόπως λέγει περὶ τῆς τοῦ ἀπείρου μονῆς· στηρίζειν γὰρ αὐτὸ αὑτό φησι τὸ ἄπειρον· τοῦτο δὲ ὅτι ἐν αὑτῷ· ἄλλο γὰρ οὐδὲν περιέχειν, ὡς ὅπου ἄν τι ᾖ, πεφυκὸς ἐνταῦθα εἶναι. τοῦτο δ' οὐκ ἀληθές· εἴη γὰρ ἄν τι που βίᾳ, καὶ οὐ πέφυκεν. εἰ οὖν ὅτι μάλιστα μὴ κινεῖται τὸ ὅλον (τὸ γὰρ ἐν αὑτῷ στηριζόμενον, καὶ ἐν αὑτῷ ὄν, ἀκίνητον εἶναι ἀνάγκη) ἀλλὰ διὰ τί οὐ πέφυκε κινεῖσθαι, λεκτέον. οὐ γὰρ ἱκανὸν τὸ οὕτως εἰπόντα ἀπηλλάχθαι. εἴη γὰρ ἂν καὶ ὁτιοῦν ἄλλο οὐ κινούμενον· ἀλλὰ πεφυκέναι οὐδὲν κωλύει, ἐπεὶ καὶ ἡ γῆ οὐ φέρεται, οὐδ' εἰ ἄπειρος ἦν, εἰργομένη μέντοι ὑπὸ τοῦ μέσου· ἀλλ' οὐχ ὅτι οὐκ ἔστιν, ἄλλο οὗ ἐνεχθήσεται, μένοι ἂν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἀλλ' ὅτι οὕτω πέφυκεν. καίτοι ἐξείη ἂν λέγειν, ὅτι στηρίζει ἑαυτήν. εἰ οὖν μηδ' ἐπὶ τῆς γῆς τοῦτο αἴτιον ἀπείρου οὔσης, ἀλλ' ὅτι βάρος ἔχει, τὸ δὲ βαρὺ μένει ἐπὶ τοῦ μέσου, ἡ δὲ γῆ ἐπὶ τοῦ μέσου. ὁμοίως καὶ τὸ ἄπειρον μένει ἐν αὑτῷ, διὰ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, καὶ οὐχ ὅτι ἄπειρον, καὶ στηρίζει αὐτὸ αὑτό. ἅμα δὲ δῆλον, ὅτι κἂν ὁτιοῦν δέοι μέρος μένειν· ὡς γὰρ τὸ ἄπειρον ἐν ἑαυτῷ μένει στηρίζον, οὕτω κἂν ὁτιοῦν ληφθῇ μέρος ἐν ἑαυτῷ μένει· τοῦ γὰρ ὅλου καὶ τοῦ μέρους ὁμοειδεῖς οἱ τόποι, οἷον ὅλης γῆς καὶ βώλου κάτω, καὶ παντὸς πυρὸς καὶ σπινθῆρος, ἄνω. ὥστ' εἰ τοῦ ἀπείρου τόπος τὸ ἐν αὑτῷ, καὶ τοῦ μέρους ὁ αὐτός· μενεῖ ἄρα ἐν ἑαυτῷ. ὅλως δὲ φανερόν, ὅτι ἀδύνατον ἅμα ἄπειρον λέγειν σῶμα, καὶ τόπον τινὰ εἶναι τοῖς σώμασιν. εἰ πᾶν σῶμα αἰσθητόν, ἢ βάρος ἔχει, ἢ κουφότητα, καὶ εἰ μὲν βαρύ, ἐπὶ τὸ μέσον ἔχει τὴν φορὰν φύ-

Ac finita quidem eſſe non poſſunt: erunt enim aliq; infinita, alia non erunt, ſi vniuerſum ſit infinitum; vt ignis, aut aqua. Tale autẽ contrarijs, vt antea dictum eſt, exitio eſt. Ob quam etiam cauſam Phyſicorum nemo, ipſum vnum & infinitum ignem ſtatuit aut terram; ſed aut aquam, aut aerem, aut medium inter ea, q; vtriuſque loca apertè eſſent definita: hæc autem ancipitem habeãt locum; ſuperum nempe & inferum. n *At ſi infinita & ſimplices, loca quoq; & elementa erunt infinita: q; ſi hoc eſſe nequeat, & loca ſint finita, totum quoque finitũ eſſe neceſſe eſt. Fieri enim non poteſt, quin corpus & locus ſint paria: nam neque locus vetus maior eſt, quàm corpus eſſe ſimul queat; ſimul verò etiam infinitum corpus non erit, neque corpus maius quàm locus: aut enim inane aliquid erit, aut corpus quodpiam, quod in nullo ſit loco.* Text. 50. o *Anaxagoras autem de infiniti ſtatus abſurdè loquitur. Ipſum enim infinitum ſe ait firmare, idque ex eo, q; ſit in ſe, ſiquidem re alia nulla continetur: quaſi vbi aliquid fuerit, ibi natura comparatum ſit eſſe: quod quidem à vero abeſt, cùm aliquid alicubi eſſe poſſit, vbi ſuapte natura non eſt.* Text. 51. p *Si igitur quàm maximè vniuerſum non mouetur, propterea quòd id, quod ſe ſuſtinet, & in ſe eſt, à motu vacare neceſſe ſit: cauſa tamen, cur moueri aptũ non ſit, dicenda erat, non enim ſatis eſt eum, qui ita dixerit, aufugiſſe; nam & aliud quiduis à motu vacare poteſt, quod tamen, vt moueatur, aptum eſſe nihil vetat.* q *Namque & terra non fertur, nec ſi infinita eſſet, eaque à medio cohibita: non propterea in medio conquieſceret, q; nullus eſſet locus ad quem ferretur; ſed q; ei naturaliter id inſitum non eſſet: atqui dicere liceret, eam ſe nixu ſuo ſuſtentare. Si igitur ne in terra quidem, quanquam eſſet infinita, hoc eſſet cauſa, ſed quoniam pondus habet; pondus autem in medio manet, in quo medio eſt terra: ſimiliter & infinitum ob aliam quandam cauſam in ſe manet, non quia infinitum, & ipſum ſe ſuſtentat.* r *Simul verò perſpicuũ eſt neceſſarium eſſe, vt quæ-* Text. 52.

uis

ρὰν φύσει, εἰ δὲ κοῦφον, ἄνω· ἀνάγκη γὰρ καὶ τὸ ἄπειρον σῶμα. ἀδύνατον δὲ ἢ ἅπαν ὁποτερονοῦν, ἢ τὸ ἥμισυ ἑκάτερον πεπονθέναι. πῶς γὰρ διελεῖς, ἢ πῶς ἔσται τοῦ ἀπείρου τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ κάτω, ἢ ἔσχατον ἢ μέσον; ἔτι πᾶν σῶμα αἰσθητὸν ἐν τόπῳ. τόπου δὲ εἴδη καὶ διαφοραὶ, τὸ ἄνω καὶ κάτω, καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, καὶ δεξιὸν, καὶ ἀριστερόν καὶ ταῦτα οὐ μόνον πρὸς ἡμᾶς καὶ θέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὅλῳ διώρισται. ἀδύνατον δὲ ἐν τῷ ἀπείρῳ εἶναι ταῦτα· ἁπλῶς δὲ εἰ ἀδύνατον τόπον εἶναι ἄπειρον, ἐν τόπῳ δὲ πᾶν σῶμα, ἀδύνατον ἄπειρον εἶναί τι τὸ σῶμα, ἀλλὰ μὴν τό γε πού, ἐν τόπῳ, καὶ τὸ ἐν τόπῳ, πού. εἰ οὖν μηδὲ ποσὸν οἷόν τ' εἶναι τὸ ἄπειρον· ποσὸν γὰρ τι ἔσται, οἷον δίπηχυ, ἢ τρίπηχυ· ταῦτα γὰρ σημαίνει τὸ ποσόν. οὕτω καὶ τὸ ἐν τόπῳ, ὅτι ποῦ· τοῦτο δὲ, ἢ ἄνω, ἢ κάτω, ἢ ἐν ἄλλῃ τινὶ διαφορᾷ τῶν ἕξ· τούτων δ' ἕκαστον πέρας τι ἐστίν. Κεφα-

nis pars conquieſcat: vt enim infinitum in ſe manet, ſe ipſum ſuſtentans; ſic & quæcumque ſumpta pars fuerit, in ſe manebit, cùm totius & partis eiuſdem ſpeciei ſint loca: vt totius terræ & glebæ, inferus; totius ignis & ſcintillæ, ſuperus. Quare ſi infiniti locus eſt in ſe, partis quoque idem erit: in ſe igitur manebit. Text.52. *s Omnino autem conſtat, dici non poſſe infinitum corpus eſſe, ſimulque aliquem corporum locum; ſiquidem ſenſile omne corpus aut pondus habet, aut leuitatem; & quod graue eſt, ad medium fertur natura; quod leue, in ſuperum locum: neceſſe enim eſt & infinitũ corpus: non poteſt autem aut totum alterutro modo, aut dimidium vtroque affectum eſſe. Quo enim pacto diuides? quóve modo infiniti alia pars in ſupero eſt loco, alia in infero,* Text.53. *aut in extremo, aut in medio? t Præterea omne corpus, quod ſub ſenſum cadit, in loco eſt: loci autem ſpecies & differentiæ; ſuperum & inferum, ante & pone, à dextra & ſiniſtra. Atque hæc non ſolùm ratione noſtri & ſitu, ſed in ipſo etiam vniuerſo diſtincta ſunt: in infinito autem eſſe hæc non poſſunt.* Text.54. *u Atque omnino ſi locus infinitus eſſe non poſſit; in loco autem quoduis ſit corpus; fieri non poteſt, vt corpus aliquod ſit in infinitum. Atqui & quod alicubi eſt, in loco eſt; & quod in loco, alicubi: vt igitur infinitum quantum eſſe non poteſt (quantum enim quoddam fuerit: vt bicubitum, aut tricubitum, cùm hæc quantum ſignificent) ſic quod eſt in loco, alicubi eſt: & id quidem aut in loco ſupero, aut in infero, aut in alia quapiam ſex dimenſionum, quarum vnaquæque terminus eſt quidam.*

CAPVT

n *At ſi infinita*] Partes infiniti diſsimilium naturarum, non poſſe infinitas eſſe, ex eo demonſtrat, quia oporteret loca & elementa eſſe infinita; quod abſurdum eſt; cùm & locorum differentiæ certo numero comprehendantur, & elementa finita ſint. Quòd autem loca & elementa ſibi mutuò reſpondeant, ea ratione confirmat; quia neque locus maior eſt corpore, neq; corpus loco: alioqui ſi corpore maior locus ſit, & corpus infinitam molem obtineat, dabitur aliquid infinito maius; itemque locus non repletus corpore. Quòd ſi locum corpus excedat, exiſtet corpus ſine loco: quæ omnia à naturæ legibus abhorrent.

o *Anaxagoras autem*] Quia paulò antè docuit; ſi corpus infinitum, è diſſimilium naturarum partibus conflatum, finitum locum habeat, futurum vt detur corpus ſine loco: cui ſententiæ contradicit poſitio Anaxagoræ, aſſerentis; ſuum illud infinitum & miſcellaneum Chaos immobile eſſe, non quia in loco aliquo conſiſtat, ſed quia ſe ipſum per ſe fulcit & ſuſtentat. Refutat huiuſmodi poſitionem, quòd perinde loquatur Anaxagoras, ac ſi verum ſit; vbicunque corpus aliquod eſt, illic ſuopte ingenio, & naturæ ſuæ congruenter exiſtere: cùm tamen ſæpè accidat, vt corpora extra natiuam ſedem per vim detineantur. *Poſitio Anaxagoræ.*

p *Si igitur*] Anaxagoram reprehendit, quòd cùm aſſeruerit infinitum motu vacare, quia in ſeipſo eſt; non tamen cauſam reddiderit, cur ad ſubeundum motum aptitudinem nõ habeat: cùm multa ſint, quæ re ipſa non mouentur, & tam moueri apta ſunt; vt lapis manu detentus.

q *Namque &*] Si infinitum, inquit, vt Anaxagoras volebat, propterea eſſet immobile, quia in ſe ipſo eſt; certè eadem reddenda foret cauſa, cur terra in mundi medio quieſcat, nec tantopere laborarent Philoſophi in eius rei inueſtigatione. Nunc verò aliter res habet: ideò enim quieſcit, quia corpora grauia ſuopte pondere deorſum vergunt, & vbi natiuum patriumque locum obtinuère, conſiſtunt: & ob hanc etiam cauſam terra, ſi infinita mole prædita eſſet, in mundi meditullio hæreret immobilis.

r *Simul verò perſpicuum*] Cùm idem partis & totius locus ſit, ſi daretur infinitũ, & ideò quieſceret; quia in ſe ipſo firmaretur; idem quoque de parte dicendum foret; videlicet in ſe ipſa ſuſtentari, proindeque naturaliter in ſe quieſcere. Quod tamen Anaxagoræ dictis repugnare, conſtat ex eo, quia propterea infinitum ſe ipſo firmari aiebat, quia locum, quo detineri poſſet, habere nequibat. Quælibet autem pars locum habet, quo comprehendatur. Itaque alia cauſa tradenda fuit, cur infinitum corpus quieſcat.

s *Omnino autem conſtat*] Confutato Anaxagora, aliam affert rationem ad tollendum infinitum. Omne, inquit, corpus ſenſile, quod videlicet non conuertitur in orbem, aut graue, aut leue eſt: graue autem ſuo impetu medium petit; leue in ſuperiora euadit, vt experimento conſtat: ſed corpus infinitum hanc legem ſubire non poteſt: ergo nullum corpus ſenſile infinitum eſt. Probat aſſumptionem; quia ſi totum huiuſmodi corpus graue aut leue ſit, vel in ima ſede conſtituetur, vt ſuperum locum occupabit; quod infinito repugnat, cuius ea natura eſt, vt omnes ſpatij differentias occupet. Si verò altera eius pars grauitate, altera leuitate polleat, id etiam cum ratione infiniti minimè congruit; ſiquidem in infinito nec pars ſuperior, & inferior; nec media, & extrema, deſignari poſſunt. *In infinito non datur pars ſuperior, aut inferior.*

Sex loci differentiæ. t *Præterea omne*] Idem confirmat à locorum differentiis. Omne corpus ſenſile continetur loco: loci verò differentiæ ſex numerantur: Suprà, infra, antè, retrò, dextrum, ſiniſtrum: hæc autem nequeunt competere infinito, quod nulla locorum circumſcriptione terminatur: nullum igitur corpus ſenſile infinitum eſt.

Locus quid. u *Atque omnino*] Poſtremò ita concludit: Nullus locus infinitus eſt: igitur cùm omne corpus loco circumſcribatur, nullum erit infinitum. Antecedens probat: quia omne quantum certam habet & definitam magnitudinem, vt duorum triúmve cubitorum: locus autem quantum eſt, cùm ſit ambientis corporis ſuperficies.

Κεφάλαιον ς.

Ὅτι μὲν οὖν ἐνεργείᾳ οὐκ ἔστι σῶμα ἄπειρον, φανερὸν, ἐκ τούτων· ὅτι δ' εἰ μὴ ἔστιν ἄπειρον ἁπλῶς, πολλὰ ἀδύνατα συμβαίνει, δῆλον. τοῦ τε γὰρ χρόνου ἔσται τις ἀρχὴ καὶ τελευτή· καὶ τὰ μεγέθη οὐ διαιρετὰ εἰς μεγέθη· καὶ ἀριθμὸς οὐκ ἔσται ἄπειρος. ὅταν δὲ διωρισμένων οὕτως μηδετέρως φαίνηται ἐνδέχεσθαι, δεῖ τοῦτο δὴ, καὶ δῆλον ὅτι πῶς μὲν ἔστι, πῶς δ' οὔ. λέγεται δὲ τὸ εἶναι, τὸ μὲν δυνάμει, τὸ δὲ ἐντελεχείᾳ· καὶ τὸ ἄπειρον ἔστι μὲν προσθέσει, ἔστι δὲ καὶ ἀφαιρέσει. τὸ δὲ μέγεθος, ὅτι μὲν κατ' ἐνέργειαν οὐκ ἔστιν ἄπειρον, εἴρηται. διαιρέσει δ' ἐστίν· οὐ γὰρ χαλεπὸν ἀνελεῖν τὰς ἀτόμους γραμμάς. λείπεται οὖν δυνάμει εἶναι τὸ ἄπειρον. οὐ δεῖ δὲ τὸ δυνάμει ὂν λαμβάνειν, ὥσπερ εἰ δυνατὸν τοῦτ' ἀνδριάντα εἶναι, ὡς καὶ ἔσται τοῦτ' ἀνδριάς. οὕτω καὶ ἄπειρόν τι, ὃ ἔσται ἐνεργείᾳ· ἀλλ' ἐπεὶ πολλαχῶς τὸ εἶναι, ὥσπερ ἡ ἡμέρα ἔστι, καὶ ὁ ἀγὼν, τῷ ἀεὶ ἄλλο καὶ ἄλλο γίνεσθαι, οὕτω καὶ τὸ ἄπειρον. καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἔστι καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ. ὀλύμπια γάρ ἐστι καὶ τῷ δύνασθαι τὸν ἀγῶνα γίνεσθαι, καὶ τῷ γίνεσθαι.

ἄλλως

CAPVT VI.

Infinitum itaque actu non eſſe, ex his conſtat. Sed illud quoque manifeſtum eſt; ſi infinitum omnino non ſit, multa accidere, quæ eſſe non poſſunt. Nam & temporis principium aliquod finiſque erit; & magnitudines in magnitudines diuiduæ non erunt; numerus item infinitus non erit. Cùm autem hiſce hoc pacto definitis conſtet, neutro modo eſſe poſſe: a *arbitrio eſt opus perſpicuumque eſt, partim eſſe, partim non eſſe.* b *Dicitur verò eſſe aliud quidem poteſtate, aliud actu. Atque infinitum aliud eſt additione, aliud detractione. Magnitudinem verò actu infinitam non eſſe dictum eſt; diuiſione autem eſt: non enim difficile eſt, lineas inſectiles tollere. Reſtat igitur, poteſtate eſſe infinitum.* c *Poteſtate autem eſſe, non ita ſumi debet; vt ſi hoc ſtatua poſſit eſſe quòd hoc ſtatua erit, ita & infinitum aliquid, quod actu futurum ſit. Sed cùm aliquid eſſe multis modis dicatur; quemadmodum dies eſt, & certamen, quod ſemper aliud & aliud fiat: ſic & infinitum. In hoc enim eſt & poteſtate eſſe, & actu: Olympia enim ſunt, & quòd certamen poſſit fieri, & quòd fiat.*

Text.56. Text.57.

d *Aliter*

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

A*Rbitro* a *opus*] Hactenus controuerſiam de Infinito, rationibus vltrò citroque adductis pertractauit; nunc ad eam dirimendam arbitro opus eſſe inquit. Eſt autem inter iudicem & arbitrum diſcrimen; quod ille ex lege ſententiam ferat, hic ex æquo & bono litem componat, ita vt vtrique parti faueat, maximè cùm iura vtriuſque paria momenta habere videntur. Quoniam ergo in quæſtione de infinito, tam in partem negatiuam, quàm affirmatiuam, argumenta non parùm firma occurrunt, inter vtramque arbitrum ſe & quaſi ſequeſtrem gerit Ariſtoteles, ac primùm firmiores rationes, pro parte quæ affirmat, ſummatim repetit, vt nimirum pateat quanta æquitate infinitum nec omnino ponat, nec tollat.

Diſtinctio Ariſtotelica. b *Dicitur verò*] Proponit diuiſionem illam, qua in grauiſſimis Philoſophiæ quæſtionibus diſſoluendis vti conſueuit, nimirum quædam dici actu, quædam poteſtate. Tum docet, infinitum multifariam diuidi. Eſt enim infinitum additione; vt numerus; qui infinite augeri poteſt, diuiſa in infinitum per æquales portiones quantitate. Item infinitum diuiſione & detractione; vt magnitudo, cuius diſſectio poteſt in infinitum abire (nec enim vnquam, vt quidam opinati ſunt, ad inſectiles lineas deueniendum erit.) Item, niſi infinitum poteſtate, & infinitum actu. Vult ergo Ariſtoteles infinitum poteſtate dari, actu non dari.

Infinitũ quo modo poteſtate. c *Poteſtate autem*] Declarat quidnam ſit, dari infinitum poteſtate, aitq; id ita nõ acipiendum, quaſi infinitum, quod nunc non exiſtit, pauló pòſt actu perfecto exiſtere queat; quomodo lignũ, quod antea poteſtate ſtatua erat, accedente artificis manu, in ſtatuam actu efformatur: ſed quia poteſt infinitum ad actum poteſtati admixtum perduci: ita vt numerus noua ſemper vnitate augeſcat, nunquam tamen vnitatum completam infinitudinem obtineat; & magnitudo perpetuam diuiſionem ſubeat, nec tamen abſoluatur, aut ſuarum partium adiectione infinitum cumulum efficiat. Quo pacto dies & certamen Olympicum, verbi gratia, dicuntur actu eſſe. Nam neque dies ſimul totus præterit, nec omnes ludi vnà exhibentur; ſed vtrumque ſucceſſione partium labitur. Quanquam hoc, præter alia, diſcrimen intercedit, quòd & hodiernus dies finiatur, &

Infinitũ poteſtate, caret termino.

ludi

ludi decurſo præfixi temporis ſpatio abſoluantur: infinitum verò poteſtate nullum omnino habeat terminum; cùm neque diſſectioni deſutura vnquam ſit materia.

Quæ incluſa ſunt parētheſi, Interpres conſultò omiſit, quæ in melioribus codicibus non reperiuntur.

ἄλλως δὲ ἔν τε τῷ χρόνῳ δῆλον τὸ ἄπειρον, καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐπὶ τῆς διαιρέσεως τῶν μεγεθῶν. ὅλως μὲν γὰρ οὕτως ἐστὶ τὸ ἄπειρον, τῷ ἀεὶ ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβάνεσθαι· καὶ τὸ λαμβανόμενον μὲν ἀεὶ πεπερασμένον εἶναι, ἀλλ' ἀεί γε ἕτερον καὶ ἕτερον (ἔτι τὸ εἶναι πλεοναχῶς λέγεται· ὥστε τὸ ἄπειρον οὐ δεῖ λαμβάνειν ὡς τόδε τι, οἷον ἄνθρωπον ἢ οἰκίαν, ἀλλ' ὡς ἡ ἡμέρα λέγεται καὶ ὁ ἀγών, οἷς τὸ εἶναι οὐχ ὡς οὐσία τις γέγονεν, ἀλλ' ἀεὶ ἐν γενέσει ἢ φθορᾷ, εἰ καὶ πεπερασμένον, ἀλλ' ἀεί γε ἕτερον καὶ ἕτερον.) ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς μεγέθεσιν, ὑπομένοντος τοῦ ληφθέντος τοῦτο συμβαίνει· ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ χρόνου φθειρομένων, οὕτως ὥστε μὴ ὑπολείπειν. τὸ δὲ κατὰ πρόσθεσιν, τὸ αὐτό πώς ἐστι, καὶ τὸ κατὰ διαίρεσιν. ἐν γὰρ τῷ πεπερασμένῳ κατὰ πρόσθεσιν γίνεται ἀντεστραμμένως. ᾗ γὰρ διαιρούμενον ὁρᾶται εἰς ἄπειρον, ταύτῃ προστιθέμενον φανεῖται πρὸς τὸ ὡρισμένον. ἐν γὰρ τῷ πεπερασμένῳ μεγέθει, ἂν λαβών τις ὡρισμένον προσλαμβάνῃ τοῦ αὐτοῦ λόγου, μὴ τὸ αὐτό τι τοῦ ὅλου μέγεθος (τῷ λόγῳ) περιλαμβάνων, οὐ διέξεισι τὸ πεπερασμένον· ἂν δ' οὕτως αὔξῃ τὸν λόγον, ὥστε ἀεί τι τὸ αὐτὸ περιλαμβάνειν μέγεθος, διέξεισι, διὰ τὸ πᾶν τὸ πεπερασμένον ἀναιρεῖσθαι ὁτῳοῦν ὡρισμένῳ. ἄλλως μὲν οὖν οὐκ ἔστιν, οὕτως δ' ἐστὶ τὸ ἄπειρον, δυνάμει γὰρ καὶ ἐπὶ καθαιρέσει. καὶ ἐντελεχείᾳ δ' ἐστίν, ὡς τὴν ἡμέραν εἶναι λέγομεν καὶ τὸν ἀγῶνα· καὶ δυνάμει οὕτως, ὡς ἡ ὕλη· καὶ οὐ καθ' αὑτό, ὡς τὸ πεπερασμένον. καὶ κατὰ πρόσθεσιν δὴ οὕτως ἄπειρον δυνάμει ἐστίν, ὃ ταὐτὸ λέγομεν τρόπον τινὰ εἶναι τῷ κατὰ διαίρεσιν.

d *Aliter autem in tempore, & in hominibus, & magnitudinum diuiſione, infinitum conſpicitur. Omnino quidem enim infinitum ex eo eſt, quòd aliud ſemper & aliud ſumatur; & quod ſumitur, ſemper illud quidem finitum ſit, ſed tamen aliud atque aliud ſemper. At in magnitudinibus eo, quod ſumptum eſt manente, hoc accidit: in hominibus verò & tempore pereuntibus, ita vt non deficiant.* Text. 58.

e *Id verò quod adiectione eſt, & id quod diuiſione, quodammodo ſunt idem. In eo enim quod eſt finitum adiectione, fit modo conuerſo. Nam quatenus diuidi infinitè cernitur, eatenus adijci finito conſtat. Infinita enim magnitudine, ſi finita parte accepta, eadem proportione rurſus quis accipiat, non eandem totius partem ea proportione auferens, finitam non tranſibit: ſed ſi proportionem ſic auxerit, vt eandem ſemper accipiat magnitudinem, tranſibit; propterea quòd finitum omne quouis finito conſumatur. Aliter igitur non eſt, hoc autem modo eſt infinitum; poteſtate enim & detractione. Actu verò etiam eſt, vt diem eſſe dicimus & ludum: & poteſtate ita eſt,* f *vt materia: & non per ſe, vt id quod finitum eſt.* g *Et additione quidem infinitum hoc pacto eſt poteſtate, quod idem quodammodo eſſe dicimus, quod id quod eſt diuiſione.* Text. 59. Text. 60.

Nam ἀεὶ

d *Aliter autem*] Confert infinitatem temporum & generationum, quas ſemper fuiſſe, nullumque finem habituras exiſtimauit; cum infinitate, quæ cernitur in magnitudine, dum in partes diuiditur: docetque, huiuſmodi infinita eo inter ſe conuenire, quia in eorum quolibet vna pars poſt aliam ſumi poteſt, ita vt quod ſumptum eſt, finitum ſit, ſemperq; aliquid accipiendum ſuperſit: differre autem, quia in magnitudine partes, quæ ſumptæ fuerunt, manent; in tempore verò & generationibus penitùs euaneſcunt. *Infinitas tēporis & generationis. Infinitū magnitudine.*

e *Id verò*] Comparat infinitum diuiſione, cum infinito adiectione. Licet enim inter ſe differant, quatenus vni detrahitur, alteri additur: ſunt tamen eadem quodammodo, id eſt, ſecundùm proportionem; quatenus vt magnitudo diuiſione infinita dicitur, quòd per partes ſibi proportione reſpondentes infinitè ſecari poſſit; ita numerus, & item magnitudo, infiniti rationem obtinent, prout hæc ex alterius magnitudinis partitione creſcere; ille verò nouo ſemper accedentium vnitatum incremento amplior reddi poteſt. *Infinitum diuiſione & adiectione.*

f *Vt materia*] Ita ſe habet infinitum ad actum exiſtendi, vt materia ad formam. Etenim vt materia non ita vni formæ ſubeſt, quin ad alias recipiendas poteſtatem obtineat; ſic infinitum nunquam ita prodit in actum, quin adhuc maneat in potentia, vt ſecundùm aliam aliamque ſui partem exiſtat. *Infinitum vt materia.*

g *Et additione*] Diſcrimen ſtatuit inter infinitum diuiſione & adiectione. Nam cùm magnitudo per partes eiuſdem proportionis infinitè diuiditur, nequit ad tam paruam deduci quantitatem, quin ad minorem queat: at cùm magnitudo ex alterius diuiſione in infinitum augeſcit, deſignatur moles, quam ille excedere non poſſit, imo ad quam pertingere non valeat. Si enim ab vnius palmi magnitudine partes detrahantur, nequaquam illa, quæ earum actione efficietur ad magnitudinem duorum palmorum euadet; quin potiùs infra palmum neceſſariò conſiſtet, quia nunquam diuiſio abſoluetur.

ἀεὶ μὲν γάρ τι αὐτοῦ ἔξω ἔσται λαμβάνειν, οὐ μέντοι ὑπερβαλεῖ παντὸς ὡρισμένου μεγέθους, ὥσπερ ἐπὶ τὴν διαίρεσιν ὑπερβάλλει παντὸς ὡρισμένου, καὶ ἔσται ἔλαττον. ὥστε δὲ παντὸς ὑπερβάλλειν κατὰ τὴν πρόσθεσιν, οὐδὲ δυνάμει οἷόν τε εἶναι, εἴπερ μή ἐστι κατὰ συμβεβη-

Nam cùm ſemper aliquid ipſius præterea accipiendum maneat, non omnem tamen definitam magnitudinem exuperat, quemadmodum finitam omnem exuperat, minorque fit in diuiſione: quare ne poteſtate quidem omnem excedere additione poteſt,

I

κὸς ἐντελεχείᾳ ἄπειρον. ὥσπερ φασὶν οἱ φυσιολόγοι τὸ ἔξω σῶμα τοῦ κόσμου, οὗ ἡ οὐσία ἀὴρ, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ἄπειρον. ἀλλ' εἰ μὴ οἷόν τε εἶναι ἄπειρον ἐντελεχείᾳ σῶμα αἰσθητὸν, οὕτω φανερὸν ὅτι οὐδὲ δυνάμει ἂν εἴη κατὰ πρόσθεσιν, ἀλλ' ἢ ὥσπερ εἴρηται ἀντεστραμμένως τῇ διαιρέσει. ἐπεὶ καὶ Πλάτων διὰ τοῦτο ἄπειρα δύο ἐποίησεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τὴν αὔξησιν δοκεῖ ὑπερβάλλειν, καὶ εἰς ἄπειρον ἰέναι, καὶ ἐπὶ τὴν καθαίρεσιν. ποιήσας μέντοι δύο οὐ χρῆται. οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς τὸ ἐπὶ τὴν καθαίρεσιν ἄπειρον ὑπάρχει, ἡ γὰρ μονὰς ἐλάχιστον· οὔτε ἐπὶ τὴν αὔξησιν, μέχρι γὰρ δεκάδος ποιεῖ τὸν ἀριθμόν.

Κεφά-

h *niſi ex accidenti infinitum actu ſit, quale corpus Phyſici extra mundum eſſe aiunt, cuius ſubſtantia ſit aer, aut aliud quid eiuſmodi infinitum: ſed ſi infinitum corpus ſenſile actu ſic eſſe non poteſt, conſtat ne poteſtate quidem adijciendo eſſe poſſe, niſi vt dictum eſt, contrario modo ac diuiſione.* i *Nam & Plato propter hoc duo fecit infinita quòd & augeſcendo videatur exuperare, in infinitumq́; abire; & auferendo. Cùm tamē duo feciſſet, non vtitur. Neq; enim in numeris infinitum detractione ineſt, cùm vnitas ſit minimum: neq; item accretione, quandoquidem ad denarium vſq; numerum facit.* Text. 61.

C A P.

h *Niſi ex accidenti*] Si, inquit, infinitum ex accidente daretur, hoc eſt, vt Simplicius & Themiſtius, alijq́ue Græci interpretantur, ſi extaret aliqua ſubſtantia, cui infinitudo accideret (quale infinitum quidam Phyſici, vt Pythagorei, extra mundi complexum dari putabant) tunc nihil impediret, quominùs infinitum adiectione, quamlibet magnitudinem ſua mole vinceret. Verùm eiuſmodi infinitum fictitium eſſe conſtat, cùm omnia corpora cœli ambitu, qui finitus eſt, comprehendantur.

Pythagorei.

i. *Nam & Plato*] Docet, ſuam ſententiam de infinito poteſtate, quod in diſſectione & adiectione inexhauſta conſiſtit, non differre à Platonis dogmate, qui quaſi per ænigma duo infinita inuexit; nempe magnum infinitæ adiectioni, paruum infinitæ diuiſioni reſpondens. Eundem tamen reprehendit, quòd, cùm Pythagorico more rerum principia numeros fecerit, neutro horum infinitorum in numeris vſus fuerit: videlicet nec infinito ſecundùm accretionem, cùm dixerit numeros vſque ad denarium augeri, indeque in orbem alternando reciprocare: nec etiam infinito diuiſione, cùm numerorum diuiſio, vbi ad vnitatem ventum eſt, conſiſtat, neque vlteriùs procedat.

Plato.

Κεφάλαιον ζ.

Συμβαίνει δὲ τοὐναντίον εἶναι ἄπειρον ἢ ὡς λέγουσιν. οὐ γὰρ οὗ μηδὲν ἔξω, ἀλλ' οὗ ἀεί τι ἔξω ἐστί, τοῦτο ἄπειρόν ἐστι. σημεῖον δέ, καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασὶ, τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην, ὅτι αἰεί τι ἔξω ἐστὶ λαμβάνειν, καθ' ὁμοιότητά μέν τινα λέγοντες, οὐ μέντοι κυρίως. δεῖ γὰρ τοῦτό τε ὑπάρχειν, καὶ μηδέποτε τὸ αὐτὸ λαμβάνεσθαι· ἐν δὲ τῷ κύκλῳ οὐ γίνεται οὕτως, ἀλλ' αἰεὶ τὸ ἐφεξῆς μόνον ἕτερον. ἄπειρον μὲν οὖν τοῦτ' ἐστὶν, οὗ κατὰ τὸ ποσὸν λαμβάνουσιν, αἰεί τι λαβεῖν ἔξω ἐστίν.

οὗ δὲ

C A P. VII.

Contrà a verò ac dicunt, infinitum eſſe accidit: non enim cuius nihil extrà eſt, id infinitum eſt, ſed cuius aliquid ſemper extrà. Text. 62. *Cuius ſignum eſt, quòd annulos, qui palam non habent, infinitos eſſe dicant, quòd ſemper extrà ſumere aliquid liceat: quod ſimilitudine quadam vſi dicht, ſed non propriè. Oportet enim & hoc adeſſe, & idem nūquam ſumi: in circulo autem ita non fit, ſed quod deinceps ſequitur, duntaxat aliud eſt. Infinitum igitur, id eſt, cuius qui ratione magnitudinis aliquid ſumunt, ijs aliquid ſemper licet extrà accipere.* Text. 63.

b *Cuius*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Contrà a verò] Probauit, non eſſe in rebus infinitum actu; nunc, priuſquam aduerſariæ partis argumenta diſſoluat, quid infinitum ſit, declarat. Ac primùm veteres reprehendit, quòd Infiniti naturam non rectè explicârint. Aiebant enim Infinitum id eſſe, cuius nihil eſt extrà, id eſt, cui nihil deficit: cùm dicere potiùs debuiſſent, Infinitum eſſe id, cuius aliquid extrà ſemper eſt. Siquidem infinito additione ſemper reſtat aliqua pars adijcienda, & infinito diuiſione aliqua adimenda. Probat verò, hanc ab ſe traditam deſcriptionem bonam eſſe, quòd conſuetum ſit, eos annulos, qui pala carent, infinitos vocare, quòd, cùm rotundi ſint, quauis eorum parte accepta aliam ſumere liceat: quanquam admodum impropriè annulum infinitum dicimus, cùm infiniti ratio duo exigat; ſcilicet vt ſemper aliquid extrà ſumi poſſit, & vt nunquam idem repetatur; ſed aliud atque aliud; quod in circulo ſiue annulo nequaquam euenit.

Infinitum quid ſit.

b *Cuius*

οὗ δὲ μηδὲν ἔξω, τοῦτ' ἔστι τέλειον καὶ ὅλον. οὕτω γὰρ ὁριζόμεθα τὸ ὅλον, οὗ μηδὲν ἄπεστιν, οἷον ἄνθρωπον ὅλον, ἢ κιβώτιον, ὥσπερ δὲ ὁριζόμεθα τὸ καθ' ἕκαστον, οὕτω καὶ τὸ κυρίως· οἷον τὸ ὅλον, οὗ μηδέν ἐστιν ἔξω· οὗ δ' ἐστὶν ἀπουσία ἔξω, οὐ πᾶν, ὅ τι ἂν ἀπῇ. τὸ ὅλον δὲ καὶ τέλειον, ἢ τὸ αὐτὸ πάμπαν, ἢ σύνεγγυς τὴν φύσιν ἐστί. τέλειον δ' οὐδὲν, μὴ ἔχον τέλος, τὸ δὲ τέλος, πέρας. διὸ βέλτιον οἰητέον Παρμενίδην Μελίσσου εἰρηκέναι. ὁ μὲν γὰρ, τὸ ἄπειρον ὅλον φησίν. ὁ δὲ, τὸ ὅλον πεπεράνθαι,

Μεσσόθεν ἰσοπαλές.

οὐ γὰρ ὡς λίνον λίνῳ ἐστὶ συνάπτειν, τῷ παντὶ καὶ ὅλῳ τὸ ἄπειρον. ἐπεὶ ἐντεῦθέν γε λαμβάνουσι τὴν σεμνότητα κατὰ τοῦ ἀπείρου, τὸ πάντα περιέχειν, καὶ τὸ πᾶν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν, διὰ τὸ ἔχειν τινὰ ὁμοιότητα τῷ ὅλῳ. ἔστι γὰρ τὸ ἄπειρον, τῆς τοῦ μεγέθους τελειότητος ὕλη καὶ τὸ δυνάμει ὅλον, ἐντελεχείᾳ δ' οὔ. διαιρετὸν δὲ, ἐπί τε τὴν καθαίρεσιν, καὶ τὴν ἀντεστραμμένην πρόσθεσιν. ὅλον δὲ καὶ πεπερασμένον, οὐ καθ' αὑτὸ, ἀλλὰ κατ' ἄλλο· καὶ οὐ περιέχει, ἀλλὰ περιέχεται, ᾗ ἄπειρον. διὸ καὶ ἄγνωστον ᾗ ἄπειρον. εἶδος γὰρ οὐκ ἔχει ἡ ὕλη. ὥστε φανερὸν, ὅτι μᾶλλον ἐν μορίου λόγῳ τὸ ἄπειρον, ἢ ἐν ὅλῳ· μόριον γὰρ ἡ ὕλη τοῦ ὅλου, ὥσπερ ὁ χαλκὸς τοῦ χαλκοῦ ἀνδριάντος.

ἐπεὶ

b Cuius autem nihil extrà eſt, hoc perfectum eſt, & totum. Sic enim totum definimus, à quo nihil abeſt, quod ad partes attineat: vt hominem totum, aut ciſtam. Vt autem vnumquodque definimus, ita & id quod propriè eſt. Vt totum eſt, cuius nihil extrà eſt: à quo autem aliquid abeſt; id, quidquid abfuerit, vniuerſum non eſt. Totum autem & perfe- Text.64. *ctum, aut idem ſunt omnino, aut naturam habent affinem: perfectum verò nihil eſt, quod finem non habet; finis autem terminus eſt. c Quocirca exiſtimandum eſt, Parmenidem meliùs, quàm Meliſſum dixiſſe. Hic enim totum infinitum ait eſſe: ille verò totum à medio æquè diſtans terminis concludi: non enim infinitum cum toto & vniuerſo, linum cum lino nectere eſt. d Nam & hinc grande id & excelſum; nempe omnia continere, & vniuerſum in* Text.65. *ſe habere; de infinito ſumunt, propterea quòd cum toto quandam ſimilitudinem habeat. Infinitum enim perfectionis magnitudinis materia eſt, & poteſtate totum, non actu: diuiduum autem detractione, & ei contraria additione. Totum verò & finitum non per ſe, ſed per aliud, & quatenus infinitum eſt, non continet, ſed continetur. e Quare & ignotum* Text.66. *eſt, quatenus infinitum eſt: ſpeciem enim materia non habet. Quapropter patet, partis potius, quàm totius rationem infinitum habere. Materia enim totius eſt pars, vt æs ſtatuæ æneæ.*

f Nam

b *Cuius autem*] Oſtendit, Infiniti deſcriptionem à veteribus traditam vitioſam eſſe; quòd potiùs finito, quàm infinito competat. Etenim id, cuius nihil eſt extrà, totum perfectumque Totũ quid. cenſetur: ſiquidem totum definire conſueuimus id, cui nulla pars deficit: totum verò & perfectum aut idem ſunt, aut valdè inter ſe cognata: quandoquidem perfectum eſt, quod finem terminumque obtinet. Vnde concluditur, id, cuius nihil eſt extrà, finitum eſſe, atque adeò deſcriptionem infiniti, ab antiquis aſſignatam, finito competere. Annotauit hoc loco Simplicius, totum & perfectum non eadem eſſe, ſed affinia: quia ſubiecto eadem ſunt, ratione differunt; quatenus perfectum dicitur id, quod principium, medium, & finem obtinet; totum verò addit partium compoſitionem. Quò fit, vt hoc latiùs pateat, quàm illud. Simplicius verò, Philoponus & Albertus volunt, perfectum dici ratione finis, quem res ſortita eſt; totum reſpectu partium, quibus conſtat.

c *Quocirca exiſtimandum*] Magis, inquit, veritati conſentanea videtur Parmenidis, quàm Meliſſi ſententia. Ille enim vniuerſum, quod perfectum eſt, finitum putabat; hinc infinitum eſſe aiebat: atque ita pugnantia dicere videbitur, ſiquidem totum & perfectum cum infinito iungi nequeunt. Non enim ſicut linum (veteri prouerbio) lino nectitur; ſic infinitum cum toto & vniuerſo cohærere poteſt: etſi ea nonnulli copularint, decepti ſimilitudine, quam inter ſe habent.

d *Nam & hinc*] Infinitum alia in ſe cohibere veteres pronunciarunt, ſumpta occaſione ex ea ſimilitudine, quæ inter ipſum, & inter totum ac perfectum eſſe videtur. Conſiſtit autem hæc ſimilitudo in eo, quod infinitum ſecundùm diuiſionem & detractionem, eſt quaſi materia perfectionis magnitudinis totiusque, & quaſi totum dici poteſt, eo pacto, quo lignum poteſtate ſtatua nuncupatur. Eſt verò quaſi materia, quia diuiſiones adiectionesque interminatæ, non niſi ratione materiæ fiunt: quæ vt ſuopte ingenio pura potentia, & vaga atque incerta eſt; ita multitudinem varietatemque amat, ac ſeipſam diſſecandam præbet. Vnde & infinitum non per ſe, & quâ tale, ſed merito formæ, totum quid ac perfectum haberi poteſt: nec etiam continere, ſed contineri potiùs dicendum eſt.

e *Quare & ignotum*] Colligit ex dictis; Infinitum quâ infinitum, ignotum eſſe; cùm ſit veluti materia, quæ vt eſt informis ex ſe, omnique actu ſubſtantiali carens; ita noſtram, quæ ab actu oritur, intelligentiam effugit.

I 2

ἐπεὶ εἴπερ περιέχει ἐν τοῖς αἰσθητοῖς, καὶ ἐν τοῖς νοητοῖς τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ἔδει περιέχειν τὰ νοητά. ἄτοπον δὲ καὶ ἀδύνατον, τὸ ἄγνωστον καὶ τὸ ἀόριστον περιέχειν καὶ ὁρίζειν. κατὰ λόγον δὲ συμβαίνει, καὶ τὸ κατὰ πρόσθεσιν μὴ εἶναι δοκεῖν ἄπειρον οὕτως, ὥστε παντὸς ὑπερβάλλειν μεγέθους. ἐπὶ τὴν διαίρεσιν δ' εἶναι. περιέχεται γὰρ ὡς ἡ ὕλη ἐντὸς, καὶ τὸ ἄπειρον· περιέχει δὲ τὸ εἶδος. εὐλόγως δὲ καὶ τὸ, ἐν μὲν τῷ ἀριθμῷ εἶναι ἐπὶ τὸ ἐλάχιστον πέρας, ἐπὶ δὲ τὸ πλεῖον ἀεὶ παντὸς ὑπερβάλλειν πλήθους· ἐπὶ δὲ τῶν μεγεθῶν τοὐναντίον. ἐπὶ μὲν γὰρ τὸ ἔλαττον παντὸς ὑπερβάλλειν μεγέθους, ἐπὶ δὲ τὸ μεῖζον μὴ εἶναι μέγεθος ἄπειρον. αἴτιον δ', ὅτι τὸ ἓν ἐστὶν ἀδιαίρετον, ὅτιπερ ἂν ἓν ᾖ, οἷον ἄνθρωπος εἷς ἄνθρωπος, καὶ οὐ πολλοί, ὁ δ' ἀριθμός ἐστιν ἕνα πλείω καὶ ποσὰ ἄττα· ὥστ' ἀνάγκη στῆναι ἐπὶ τὸ ἀδιαίρετον· τὰ γὰρ δύο καὶ τρία παρώνυμα ὀνόματά ἐστιν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀριθμῶν ἕκαστος. ἐπὶ δὲ τὸ πλεῖον ἀεὶ ἔστι νοῆσαι, ἄπειροι γὰρ αἱ διχοτομίαι τοῦ μεγέθους. ὥστε δυνάμει μὲν ἐστιν, ἐνεργείᾳ δ' οὔ. ἀλλ' ἀεὶ ὑπερβάλλει τὸ λαμβανόμενον, παντὸς ὡρισμένου πλήθους· ἀλλ' οὐ χωριστὸς ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῆς διχοτομίας, οὐδὲ μένει ἡ ἀπειρία, ἀλλὰ γίνεται, ὥσπερ καὶ ὁ χρόνος, καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ χρόνου. ἐπὶ δὲ τῶν μεγεθῶν τοὐναντίον ἐστί· καὶ διαιρεῖται μὲν γὰρ εἰς ἄπειρα τὸ συνεχὲς, ἐπὶ δὲ τὸ μεῖζον οὐκ ἔστιν ἄπειρον. ὅσον γὰρ ἐνδέχεται δυνάμει εἶναι, καὶ ἐνεργείᾳ ἐνδέχεται τοσοῦτον εἶναι. ὥστ' ἐπεὶ ἄπειρον οὐθέν ἐστι μέγεθος αἰσθητὸν, οὐκ ἐνδέχεται παντὸς ὑπερβολὴν εἶναι ὡρισμένου μεγέθους· εἴη γὰρ ἄν τι τοῦ οὐρανοῦ μεῖζον. τὸ δ'

f Nam ſi & in rebus ſenſilibus continet; in his etiam, quæ mente apprehenduntur, magnum & paruum res eas, quæ mente apprehenduntur, continere oportebat. Abſurdum autem eſt, & ex his, quæ eſſe non poſſunt, id, quod ignotum eſt & indefinitum, continere atque terminare. g. Atque rationi conſentaneè euenit, vt quod adiectione infinitum eſt, non ita eſſe videatur, vt omnem exuperet magnitudinem; diuiſione autem eſſe. h Vt enim materia, ita & infinitum intus continetur; ſpecies autem continet. i. Meritò etiam fit, vt in numero ad minimum terminus ſit, ad plura verò progrediendo omnis ſemper multitudo exuperetur: contrario autem modo in magnitudine. Fit enim, vt minus progrediendo magnitudinem omnem exuperet, ad maius autem magnitudinem infinitam non exiſtere. Cuius rei cauſa eſt; quòd vnum, quodquid id fuerit, indiuiduum eſt: vt homo vnus eſt homo, & non multi; numeri verò plures ſunt, aliquótve vnitates. Quare in indiuiduo ſtatum eſſe neceſſe eſt. Duo enim & tria, nomina ſunt k paronyma, eodemq; modo cæterorum numerorum vnuſquiſque. Verſus autem plures concipere animo ſemper licet, quòd magnitudinis infinitæ ſunt diuiſiones. Quare poteſtate quidem eſt, actu autem non eſt: ſed omnem definitam multitudinem, id, quod ſumitur, ſemper excedit, ſeparatuſque non eſt à diuiſione hic numerus, nec manet infinitio, ſed fit quemadmodum & tempus & numerus temporis. In magnitudinibus autem eſt contrarium. Nam continuum quidem in infinita diuiditur; ad maius verò infinitum non eſt: quantum enim poteſtate, tantundem poteſt actu eſſe. Quare cùm ſenſilis nulla infinita ſit magnitudo, finita omnis magnitudo excedi non poteſt: Cælo enim aliquid maius eſſet.

Text.67.

Text.68.

Text.69.

l Nec

f *Nam ſi & in rebus ſenſilibus*] Si in rebus, inquit, ſenſui obnoxijs infinitum alia cōtinet; idem enunciandum erit de ijs, quæ non cadunt ſub ſenſum. Quare infinita Platonis, videlicet magnum & paruum, etiam ideas à ſenſu & rerum ſingularium concretione abiunctas, in ſe cohibebunt; quod perabſurdum eſt.

g *Atque rationi*] Aſſeruerat, infinitum additione non omnem finitam magnitudinem ſuperare; infinitum tamen diuiſione omnem finitam vincere. Hoc cum deſcriptione infiniti ab ſe propoſita, (videlicet, Infinitum eſt, cuius ſemper aliquid extrà licet accipere) mirificè congruere ait. Si enim alia ſit infiniti natura: conſequens erit, vt in infinito adiectione ſemper aliquid maius ſumere liceat; non ita tamen, vt id quamcunque excedat magnitudinem: & in infinito detractione ſemper aliquid minus accipere valeamus.

Cur magnitudo nō poſſit in infinitum creſcere.

h *Vt enim materia*] Ratio, cur magnitudo non poſſit in infinito augeri, eſt, quia accretio tendit ad formam, quæ eſt ratio finitatis, ſiquidem potentiam materiæ continet, & quaſi refrænat: diuiſio verò tendit ad materiam, cui infinitas non repugnat. Ratio autem, ob quam diuiſio dicitur tendere ad materiam, accretio ad formam, eſt, (vt ſentit Auerroes hoc loco, comm. 60.) quia per diuiſionem res progreditur ad imperfectionem, & ad non eſſe, quorum radix eſt materia: per accretionem accedit ad maiorem perfectionem, & ad eſſe, quorum origo & cauſa eſt forma. Vel, vt explicat D. Thom. ad tex. 67. & 1. par. quæſt. 7. art. 3. quia per diuiſionem tenditur ad partes; per accretionem ad totum: partes verò habent ſe vt materia, totum vt forma. Adde etiam, ideo infinitum magis habere rationem partis, quàm totius; quia quæcunque quantitas, ſiue detrahendo, ſiue addendo, accipiatur, eſt pars eius infiniti, quod ex ipſa conſtat.

Diſcrimen inter infinitum in numeris & in magnitudinibus.

i *Meritò etiam*] Monet aliter ſe habere infinitudinem in numeris, aliter in magnitudinibus. In numeris enim diuidendò non abitur in infinitum; cùm tandem perueniendum ſit ad vnitatem, quæ inſectilis eſt, nec iam numerus dicitur: quia numerus plures eſt vnitates, vel ex pluribus vnitatibus coaleſcit. Datur tamen in ijs infinitum adiectione; quandoquidem magnitudo in infinitum ſecari poteſt, è cuius partibus maiorem numerum conficere, & alium atque alium grandiorem perpetuò extrahere licet. At in magnitudine ſecus addit. Namque verſus minimum nullo termino clauditur; verſus maximum aliqua eſt, vltra quam crementum non proue-

prouehitur: tum ob rationem ſuperiùs aſſignatam, tum quia maiora quærenti vel ipſa extrema mundi facies occurrit, vt in numeris.

k *Paronyma*] Duo inquit, & tria, nomina ſunt paronyma, id eſt, denominatiua: quia ternarius hominum, v c. denominatur à tribus vnitatibus. Aduertit deinde, cùm numerus fiat ex diuiſione, ſicuti diuiſio eſt infinita, non actu, ſed poteſtate, ita & numerum. Quod ſimiliter de temporis & motus infinitate pronuntiandum erit.

τὸ δ' ἄπειρον οὐ ταὐτὸν ἐν κινήσει, καὶ μεγέθει, καὶ χρόνῳ ὡς καὶ μία τις φύσις, ἀλλὰ τὸ ὕστερον λέγεται κατὰ τὸ πρότερον. οἷον κίνησις μὲν, ὅτι πρότερον τὸ μέγεθος. ἐφ' οὗ κινεῖται, ἢ ἀλλοιοῦται, ἢ αὐξάνεται ὁ χρόνος. δὲ διὰ τὴν κίνησιν. νῦν μὲν οὖν χράμεθα τούτοις. ὕστερον δὲ πειρασόμεθα λέγειν, καὶ τί ἐστιν ἕκαστον, καὶ διότι πᾶν μέγεθος εἰς μεγέθη διαιρετόν.

Κεφά-

l *Nec verò in motu, & magnitudine, & tempore, infinitum idem eſt, vt vna quædam natura; ſed prioris ratione poſterius dicitur, vt motus quidem, quòd priùs magnitudo, in qua fit motus, aut quæ alteratur, aut augeſcit: tempus autem ob motum. Atque nũc quidem hiſce vtimur, pòſt autem, & quid vnumquodq; horum ſit, & cur omnis magnitudo in magnitudines diuidi poſſit, dicere enitemur.* Text.70.

CAP.

l' *Nec verò*] Licet magnitudo, motus, & tempus, infinita ſint, quia in partes infinitè diuiduas ſecari poſſunt; non eodem tamen modo infinitudinem ſubeunt. Primò enim conuenit infinitas magnitudini: tum per illam motui, quo res ad locum, vel crementum, vel qualitatem cietur: per motum verò tempori. Nam motus ſuper magnitudine fit; tempus motum ſupponit, eumq; dimetitur. Qua de re lib 6 planiùs ac pleniùs.

Nota hoc capite tria effata Peripatetica, ad infinitum pertinentia. Primum ad text.69. ſcilicet: Infinitum eſt, cuius ſemper aliquid eſt extrà; hoc eſt, in quo ſumpta qualibet parte ratione quantitatis, ſemper alia reſtat accipienda: Quæ eſt deſcriptio infiniti ſecundum extenſionem (de hoc enim Ariſtot. in præſentia diſſerit) proindeq; nihil mirum, ſi diuinæ infinitati non competat. Eſt autem infinitum ſecundum extenſionem triplex: magnitudine, vt corpus; ſucceſſione, vt tempus; multitudine, vt numerus. *1. Pronunc.* *Infinitum extenſione triplex.*

Secundum ad text.65. Infinitum, quà infinitum, ignotum eſt. Quo vſus etiam fuit Ariſtoteles 1. huius operis lib. cap.4. text.35. & lib.2. Metaphyſ. cap.2. text.2.11. & text.33. & 1. Poſter. cap.3. De quo autem infinito, & quo pacto id intelligendum ſit, in quæſtionibus de cognitione infiniti diſſeremus. *2. Pronunc.*

Tertium ad text.68. Ex diſſectione continui accreſcere numeros abſque termino. Porrò autem cùm quantitas (vt aduertit Magnus Albertus, cap.1. huius libri) bifariam ſpectari poſſit, vel prout eſt terminus corporis naturalis; vel ſecundum ſe præcisè: priori modo non poteſt quantitas infinitè diuidi, ſed deficere oportet ſectionem, vt planum eſt; cùm omnia corpora naturalia verſus minimum aliquo termino claudantur, vt in 1. huius operis oſtendimus: poſteriori non repugnat, per partes eiuſdem proportionis abire ſectionem in infinitum. *3. Pronunc.* *Quantitatis duplex conſideratio.*

Κεφάλαιον η.

Οὐκ ἀφαιρεῖται δ' ὁ λόγος οὐδὲ τοὺς μαθηματικοὺς τὴν θεωρίαν, ἀναιρῶν οὕτως εἶναι τὸ ἄπειρον, ὥστε ἐνεργείᾳ εἶναι ἐπὶ τὴν αὔξησιν, ὡς ἀδιεξίτητον· οὐδὲ γὰρ νῦν δέονται τοῦ ἀπείρου, οὐδὲ χρῶνται· ἀλλὰ μόνον εἶναι, ὅσην ἂν βούλωνται, πεπερασμένην. τῷ δὲ μεγίστῳ μεγέθει τὸν αὐτὸν ἔστι τετμῆσθαι λόγον, ὁπηλικονοῦν μέγεθος ἕτερον. ὥστε πρὸς μὲν τὸ δεῖξαι ἐκείνοις, οὐθὲν διοίσει· τὸ δ' εἶναι, ἐν τοῖς οὖσιν ἔσται μεγέθεσιν. ἐπεὶ δὲ τὰ αἴτια διῄρηται τετραχῶς, φανερὸν ὅτι ὡς ὕλη τὸ ἄπειρον αἴτιόν ἐστι, καὶ ὅτι τὸ μὲν εἶναι αὐτῷ στέρησίς ἐστι· τὸ δὲ καθ' αὑτὸ ὑποκείμενον, τὸ συνεχὲς καὶ αἰσθητόν.

Φαίνονται

CAPVT VIII.

Mathematicorum a autem contemplationem ſermo hic non aufert, quia ita infinitũ eſſe negat, vt accretione actu fiat, tranſitum non habens: neq; enim infinito opus nunc habent, neque vtuntur; ſed ſolum vt finitam, quantam velint, ſuppetat. Atque etiam inſtar magnitudinis maximæ, minima quæque poteſt diuidi. Quare ad demonſtrandum illo modo, nihil refert: ipſum autem eſſe in magnitudinibus, quæ ſunt, erit. Text.71. *b Cùm autem cauſæ quadrifariam ſint diuiſæ patet, infinitatem vt materiam cauſam eſſe, & ipſius quidem eſſentiam priuationem eſſe; quod autem per ſe ſubeſt, continuum & ſenſile.* Text.72.

Viden-

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Mathematicorum a] Putaret quiſpiam, Ariſtot. ſublato infinito, euertiſſe theoremata Mathematicorum; qui in demonſtrationibus lineas infinitas produci iubent. Occurrit, Mathematicos nec infinitum actu, quod ipſe ſuſtulit, requirere; nec illud in natura rerum ponere: ſed ſola cogitatione lineam immenſum protendere, ne eis finita, ad id, quod oſtendere

nituntur, deſit. Quin verò non ſolùm ipſis, inquit, non opus eſt infinita linea, ſed neque maxima: cùm etiam quantumlibet paruam, imaginaria ſectione poſſunt diuidere; eſto figuræ non niſi in magnitudinibus actu exiſtentibus reuera inſint.

b *Cùm autem*] Veteres infinitatis auctores infinitum rerum principium eſſe voluère. Id ne omnino abs re dictum videri poſſit, docet, infinitum poteſtate, quod ipſe concedit, ad genus cauſæ materialis reduci poſſe, ob eam cognationē, quam cum materia habet; quatenus materia ſuopte ingenio infinita atq; interminata eſt, & à forma terminum mutuatur. Item, quia infiniti ratio in priuatione conſiſtit, cùm formaliter importet negationem actus perfecti abſolutiq; (tale quippe eſt infinitum poteſtate) cumq; priuatio à materia ſubiecto nō differat vt in 1. lib. declaratum fuit. Accedit veterum Philoſophorum auctoritas, qui infinito, tanquam materia vſi ſunt. Nam Thales, Anaximander, & alij, qui infinitum corpus inuexère, illud rerum, quæ gignuntur & occidunt, materiam prędicabant. Ex quo etiam intelligi poterit, infinitum non ritè dici continere, cùm materia contineatur magis, quàm contineat.

φαίνονται δὲ πάντες καὶ οἱ ἄλλοι, ὡς ὕλῃ χρώμενοι τῷ ἀπείρῳ. διὸ καὶ ἄτοπον τὸ περιέχον ποιεῖν αὐτὸ, ἀλλὰ μὴ τὸ περιεχόμενον. λοιπὸν δ' ἐπελθεῖν, καθ' οὓς λόγους τὸ ἄπειρον εἶναι δοκεῖ, οὐ μόνον δυνάμει, ἀλλ' ὡς ἀφωρισμένον· τὰ μὲν γάρ ἐστιν αὐτῶν οὐκ ἀναγκαῖα, τὰ δ' ἔχει τινὰς ἀληθεῖς ἑτέρας ἀπαντήσεις. οὔτε γὰρ, ἵνα ἡ γένεσις μὴ ἐπιλείπῃ, ἀναγκαῖον ἐνεργείᾳ ἄπειρον εἶναι σῶμα αἰσθητόν· ἐνδέχεται γὰρ τὴν θατέρου φθορὰν, γένεσιν θατέρου εἶναι, πεπερασμένου ὄντος τοῦ παντός. ἔτι, τὸ ἅπτεσθαι, καὶ τὸ πεπεράνθαι, ἕτερον. τὸ μὲν γὰρ πρός τι καὶ τινός, (ἅπτεται γὰρ πᾶν τινός,) καὶ τῶν πεπερασμένων τινὶ συμβέβηκε· τὸ δὲ πεπερασμένον, οὐ πρός τι, οὐδ' ἅψασθαι τῷ τυχόντι τὸ τυχόν ἐστι. τὸ δὲ τῇ νοήσει πιστεύειν, ἄτοπον· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ πράγματος ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ ἔλλειψις, ἀλλ' ἐπὶ τῆς νοήσεως· ἕκαστον γὰρ ἂν ἡμῶν νοήσειέ τις πολλαπλάσιον ἑαυτοῦ αὔξων εἰς ἄπειρον· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἔξω τοῦ ἄστεώς τις ἐστὶν, ἢ τοῦ τηλικοῦδε μεγέθους ὃ ἔχομεν, ὅτι νοεῖ τις, ἀλλ' ὅτι ἐστί· τοῦτο δὲ συμβέβηκεν. ὁ δὲ χρόνος καὶ ἡ κίνησις, ἄπειρά ἐστι, καὶ ἡ νόησις, οὐχ ὑπομένοντος τοῦ λαμβανομένου. μέγεθος δὲ, οὔτε τῇ καθαιρέσει, οὔτε τῇ νοητικῇ αὐξήσει ἐστὶν ἄπειρον. ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ ἀπείρου πῶς ἐστι, καὶ πῶς οὐκ ἐστι, καὶ τί ἐστιν, εἴρηται.

ΑΡΙ-

Videntur verò & alij omnes infinito vti, vt materia. Quare & abſurdum eſt, id quod continet, ipſum facere, & non id potiùs quod continetur. c *Iam reſtat vt rationes aggrediamur, quibus infini-* Text.73. *tum eſſe non poteſtate ſolùm, ſed vt definitum videtur. Aliæ enim earum neceſſariæ non ſunt, nonnullis verò aliæ quædam verò reſiſtunt: neq; enim, vt generatio non deficiat, infinitum corpus ſenſile actu eſſe neceſſe. Poteſt enim, cùm finitum ſit vniuerſum, vnius interitus, alterius eſſe generatio.* d *Aliud præterea eſt tangere, aliud eſſe termina-* Text.74. *tum. Illud enim ad aliquid eſt, & alicuius; ſiquidem quod tangit aliquis tangit, finitorumque alicui accidit. Quod verò terminatum eſt, non eſt ad aliquid: neque item res quæuis rem quamuis tangit.* e *Illud verò abſurdū eſt, cogitationi fidem* Text.75. *adhibere: non enim in re exuperantia defectioque eſt, ſed in cogitatione. Vnumquemque enim noſtrum multiplo maiorem cogitare aliquis infinitè augens poteſt, nec propterea extra orbem quiſpiam eſt, aut ea, quam habet, magnitudine eſt præditus, quòd ita quiſpiam cogitat, ſed quoniam ita eſt: hoc autem accidit.* f *Tempus autem & motus, & intelligentia, infinita ſunt, eo, quod ſumitur, non permanente. Magnitudo verò neque detractione, neque accretione, quæ in cogitatione poſita ſit, eſt infinita. Sed de infinito, quemadmodum ſit, & non ſit, & quid eſt, dictum ſit.*

ARIST.

Solutio rationum, pro infinito ſtatuendo. c *Iam reſtat*] Accedit ad refellendas rationes, quarto capite adductas, quæ infinitum non poteſtate modò, ſed actu dari ſuadebant. In quibus explicandis non eundem, quem in proponendis, ordinem ſeruat. * Ad tertiam, quæ obijciebat; niſi eſſet infinitum actu, fore vt rerum generatio exhauſtis principijs ſubſiſteret, proindeque dandam materiam infinitè extenſam, è qua per

** Solutio 3.* detractionem partiū res genitæ ſucceſſione perpetua componerentur: reſpondet, nihil eiuſmodi infinito opus eſſe; quia, cùm vnius interitus ſit alterius generatio, quæ vnius fuerat materia, illo intereunte, alterius, quod denuò gignitur, materia ſit.

Solutio 4. d *Aliud præterea*] Ad quartam reſpondet; non omne finitum corpus, aliud, quo definiatur, contingere, vt videre eſt in extrema ſphæra cœleſtis mundi, quæ nullo ſuperiori corpore continetur, ſed propria ſuperficie conuexa clauditur. Itaq; non idem valent, tangere & terminatū eſſe: nam tangere, refertur ad aliud, nempe ad id quod tangit, cùm omnis cōtactus ſit inter plura; terminari verò non reſpicit aliud, ſed duntaxat internum rei terminum, finemq; importat, ſiue alio corpore ambiatur, ſiue non.

Solut. 5. e *Illud verò*] Quintam diluit, aiens quàm maximè à ratione alienum eſſe, rerum veritatem imaginatione metiri, & quod quiſq; animo apprehenderit, id rebus ineſſe exiſtimare; cùm ſępe mente effingamus, quæ nullo modo ita habent. Alioqui ſi quis magnitudini alicui ſua cogitatione incrementa addat, & hominem multiplo grandiorem inſtar mōtis, vel formicæ corpuſculo præditum concipiat; ita erit.

Solut. 1. f *Tempus autem*] Primæ & ſecundæ ita occurrit, vt fateatur, tempus & motum, atque etiam

& 2. mentem, dum alia atque alia ſubinde concipit, infinita eſſe; non actu, ſed poteſtate: ſimiliterque,

quit, magnitudinem: etſi hoc ſit diſcrimen, quòd illorum partes cùm fluxæ ſint, non permaneant, ſed raptim euaneſcant; huius verò partes conſiſtant, & incolumitatem ſeruent. Item quòd tempus & motus (ſic putauit Ariſtoteles, qui mundi æternitatem finxit) initio & fine careant; magnitudo verò ſimpliciter dimenſionem finitam vendicet.

Axioma. Obſerua in hoc capite ad text. 73. Philoſophicum illud axioma: Generatio vnius eſt corruptio alterius: hoc eſt, rata ſtabiliq; naturæ lege, vnius rei interitum alterius generatio excipit. Quod vſurpauit etiam in eandem ſententiam Ariſtot. c. 3. lib. 1. de Ortu & interitu; vbi eius veritas ex profeſſo declaratur, examinaturq;.

QVÆSTIO I.

POSSIT'NE VIRIBVS NAturæ dari in rebus infinitum, an non?

ARTICVLVS I.

INFINITI NOMEN MVLtipliciter accipi.

PRopoſitam quæſtionem ab infiniti acceptionibus commodè auſpicabimur. Præter eam igitur notionem, qua id infinitum dicitur, quod omnigenam in ſe perfectionem cohibet, quæ infinitas in ſolum Deum Opt. Max. conuenit; aliæ quoque traduntur à Philoſophis, quas Ariſtot. cap. 4. huius lib. & D. etiam Damaſcenus in ſuis Phyſicis cap. 11. D. Thomas 1. parte, qu. 7. art. 4. Henricus Gandauenſis 2. parte ſuæ ſummæ art. 44. quæſt. 2. aliiq; nonnulli recenſent. Cæteris tamen omiſſis, infinitum, quod ad præſentem locum attinet, bifariam dicitur; videlicet infinitum actu, & poteſtate. Rurſus Infinitum actu duplex eſt: vnum quod propriè infinitum cenſetur, appellaturque ab Ariſtotele ἀφωρισμένον, à recentioribus Philoſophis infinitum categorematicè: aliud, quod impropriè infinitum actu dicitur. Infinitum actu priori modo eſt, quod actu continet infinitas partes, æquales vni certæ, nō communicantes inter ſe, ſimulq; exiſtentes. Diximus, Aequales; quia in qualibet finita magnitudine inſunt infinitæ partes proportionales, quæ tamen æquales non ſunt. Addidimus, æquales Vni certæ; quia in quauis magnitudine finita continentur infinitæ partes æquales, nō tamen vni certæ: continentur enim duæ medietates æquales inter ſe, & tres tertiæ inter ſe item æquales, & quatuor quartæ, atque ita in infinitum: verùm hæ non ſunt vni certæ æquales, vt planum eſt. Adiecimus, Non communicantes; quia cubitus habet infinitas partes æquales vni certæ, communicantes tamen inter ſeſe. Nam ſi quis duos palmos deſignet; deinde medietatē poſteriorem ex primo palmo, & priorem ex ſecundo accipiat; efficiet vnum palmum cum vtroque communicantem: rurſus verò, ſi vltimam quartam ex primo palmo ſumat; & tres priores quartas ex ſecundo, identidem alte-

Greg. in 2. d 2. qu. 2. art. 1.

Infinitum actu & poteſtate.

Infinitum actu duplex

1. Propriè infinitum.

A rum palmum conficiet, cum vtroque tamen communicantem: ſicq; in infinitum. Additum eſt, Simul exiſtentes, ad excludendum tempus & motum, quæ etſi ab æternitate fuiſſent, vt Ariſtoteles falsò putauit; quia tamen haud conſtarent partibus ſimul cohærentibus, infinita actu non eſſent. Infinitum actu impropriè dictum eſt id, quod continet actu infinitas partes, quæ tamen ordinem inter ſe non habent; vt primæ, ſecundæ, tertiæ, & ſic dein-
B ceps: atque ad conſtitutionem vnius rei finitæ pertinent; vt infinita multitudo punctorum in linea.

2. Impropriè infinitum.

Infinitum poteſtate illud eſt, quod ex infinitis partibus coaleſcit, non tamen eo modo, quo infinitum actu. Hoc verò triplex eſt, nempe infinitum ſucceſſione, diuiſione, adiectione. Infinitum ſucceſſione eſt id, quod licet infinitas partes vni certæ æquales vendicet, non eas tamen ſimul habere poteſt; vt
C motus & tempus, ſi initio caruiſſent. Infinitum diuiſione eſt quælibet magnitudo, quæ per partes proportionales diſſecari poteſt, ita vt diuiſio nullum ſit exitum habitura. Infinitum adiectione eſt, quod poteſt infinitè augeſcere: vt numerus acceſſu vnitatum, & magnitudo additione partium ex alterius magnitudinis diſſectione. Porrò dicuntur hæc poteſtate infinita, quòd perfectum actum & abſolutionem ſortiri nequeant; vt ex dictis
D patet.

Infinitum poteſtate triplex.

ARTICVLVS II.

QVIBVS ARGVMENTIS PRObari videatur, poſſe naturæ viribus dari infinitum.

E DVo potiſſimùm diſputari hoc loco à Philoſophis ſolent. Vnum, ſit-ne aliquid actu infinitum, vel eſſe queat per naturam? Alterum, num id diuina ſaltem virtute effici poſſit? Vt igitur à primo ordiamur, quòd multa infinita in rebus naturæ dentur, his argumentis conabitur quiſpiam ſuadere. Primò: Eſſe finitum vel infinitum, eſt affectio quantitatis; vt Ariſtot. cap. 4. huius lib. tex. 24. docuit: ergo ne altera huius disiuncti pars vacet, vtraque quantitati conueniet; atq; ita dabitur quantitas aliqua infinita.

1 Argum.

2. *Argum.* Secundò: In magnitudine vnius palmi inſunt duæ lineæ extremæ, A, B, vnius palmi, & inter eas cadunt aliæ pari longitudine, quæ neceſſariò erunt infinitæ, cùm copulent infinitas partes proportionales intermedias: igitur dantur in magnitudine infinitæ partes, non communicantes, æquales vni certæ, atque adeò infinitum actu. Adde quòd omnes eiuſmodi lineæ, ſunt æquales lineis alterius magnitudinis pedalis, idque per relationem realem æqualitatis. Quo fit, vt non ſolùm detur actu infinitus numerus linearum, ſed etiam relationum.

3. *Argum.* Tertiò: Sit corpus lucidum A, quod momento aliquid luminis traijciat in corpus B, ſibi oppoſitum: deinde tempore proximè inſequenti, progrediatur idem A verſus B, paulatim in eo lucem intendens (ſiquidem, vt conſtat ex 21. & 26 primi Perſpectiuæ, luminoſum, quò propinquius eſt opaco, eò vberiore luce, tum intenſiuè, tum extenſiuè, ipſum illuſtrat) in fine horæ erit in corpore B infinita lux: ergo viribus naturæ dabitur infinitum. Proxima aſſumptio inde ſuadetur: quia A, cùm in quolibet puncto temporis vicinius ſit ipſi B, in quolibet lucem augebit: atque ita cùm per infinita inſtantia nouam ſemper lucem intulerit; ſequitur B, peracto motu, habere in ſe infinitas partes luminis, quæ qualitatem actu infinitam reddant.

4. *Argum.* Quartò: Deus poteſt efficere non tot, quin plures ſpecies belluarum, magis ac magis perfectas, quarum tamen nulla ad humanæ ſpeciei dignitatem & perfectionem attingat: igitur ſpecies humana cohibet actu infinitã perfectionem. Aſſumptum in progreſſu huiuſce tractationis de infinito, accuratius à nobis cõfirmandum eſt. Interim breuiter ex eo ſuadetur; quia id nullam contradictionem inuoluit. Conſecutio verò probatur; quia quicquid innata perfectione ſuperat, non tot, quin plura, quorum vnumquodque aliquo perfectionis gradu aliud excedit, videtur in ſe infinitos gradus perfectionis actu includere.

5. *Argum.* Quintò: Generationes hominum ſecũdum Ariſtot. fuerunt ab æterno; ergo cùm noſter animus immortalis ſit, erunt nunc ex Ariſtot. ſententia infinitæ animæ actu.

ARTICVLVS III.

QVAESTIONIS diſſolutio.

QVid tamen hac in re ſentiendum ſit, nonnullis aſſertionibus aperiemus. Prima ſit:

1 *Aſſertio.* Non poteſt viribus naturæ dari in rebus infinitum actu, priori modo. Hæc aſſertio, quam Ariſt. contra Anaxagoram, Anaximandrũ, Xenophanem Colophoniũ, Seleucum, atq; alios infiniti aſſertores, tum hoc loco à text 40. vſq; ad 56. tum 1. de Cœlo ca. 5. à tex. 33. vſq; ad 76.

A oſtendere conatus eſt, hunc in modum confirmari poteſt. Ac primùm, quòd nullum detur corpus infinitum: Nam omne corpus Phyſicũ naturaliter cieri poteſt, vel motu recto, vt corpora grauia & leuia, vel in orbẽ, vt ſphæræ cœleſtes. ſed corpus infinitum neutro modo valet motum ſubire: ergo nullum eiuſmodi infinitum in natura datur, dari ve poteſt. *Non dari corpus infinitum.* Aſſumptio quoad priorem partem ſuadetur: quia ſi corpus infinita mole in omnes partes diffun-

B datur, omnem locũ occupabit; ac proinde nequibit motu recto cieri, cùm nihil ſpatij, quò vergat, ei ſuppetat. Si verò omni ex parte infinitum non ſit, ſed v.g. ad Orientem duntaxat, neq; etiam tunc recto motu ferri poterit: quia neq; verſus Orientem, cùm ea ex parte omne ſpatium occupet: neque verſus Occidentem, quia deſeret aliquid eius ſpatij, quod Orientẽ verſus tenet: atq; ita ſequitur, verſus eam partem occupare & non occupare infinitum ſpa-

C tium. Nõ poteſt igitur recto motu agi. Secunda pars eiuſdem aſſumptionis, quòd nimirum neq; in orbẽ agitari poſſet, ſuadetur. Prius tamen ſumendũ eſt ex Geometrica diſciplina, vt videre eſt apud Eucl. l. 3 propoſit. 26. omnes lineas rectas ductas à cẽtro eiuſdem circuli, quò ab eo lõgiori tractu diſſident, eò à ſe ipſis longiùs diſtare, ac proinde ſi infinitè diſtent a cẽtro, inter ſe quoq; infinito interuallo ſine peripheria vlla abiunctas eſſe. *Conſule D. Th. 1 par. q. 7. art. 3.* Hoc poſito, iam

D hunc in modum inſtitutũ probatur: Si infinitum corpus in orbẽ volueretur, ductis ab eius centro duabus lineis A, B, & in diuerſas partes infinitè porrectis, motu progrediente, tandem vna ad alterius locum perueniret: ſed inter illas eſt infinita ſpatij intercapedo, vt ex hypotheſi liquet: poſſet igitur infinita diſtantia finito tempore percurri; quod abſurdum eſt.

Rurſus, quòd neq; vna aliqua moles infinita nec infinita corporũ multitudo poſſit effici *Alia eiuſdẽ rei probatio.*

E à natura, oſtenditur. Vel enim natura eiuſmodi infinitũ extra cœlum conderet; vel ſub cœli ambitu. Non extra cœlum, quia ibi nihil eſt; natura verò ex nihilo nihil efficit. Nõ ſub cœli ambitu, quia finito ſpatio nequeunt corpora infinita concludi. Non poteſt igitur natura vllam corporum infinitudinem moliri.

Præterea, quòd nulla ſubſtãtia creata infinitam habeat eſſentiam, hac ratione cõcluditur: Omnis ſubſtãtia creata vel eſt materia, vel for- *Nullam dari ſubſtantiam creatã infinita eſſentia.*

F ma, ſeu in aliquo recepta, ſeu per ſe omnino cohærens; vel eſt compoſitũ ex materia & forma. Si eſt materia, ſatis patet finitum quid eſſe; cùm materia ſit pura potentia, ac propè nihil: ſi forma in aliquo recepta, finitur per ſubiectũ quod informat: ſi nõ recepta, circumſcribitur, ac terminatur ipſo intrinſeco limite ſui eſſe, quod neceſſariò eſt finitũ; cùm ſit aliũde participatum & acceptu, nimirum à prima cauſa, vt à fonte totius eſſe: ſi compoſitũ ex materia & forma, non poteſt nõ eſſe finitę eſſentiæ; ſiquidem nullum infinitum ex ſolis finitis conſtat.

Igitur

Igitur nulla ſubſtantia creata habet eſſentiam infinitam.

Nullam eſſe affectionem rei creatæ infinitè perfectã.

Poſtremò, quòd nec vlla qualitas, nec alia huiuſmodi rei creatæ affectio, infinitè perfecta ſit, ex eo conuincitur: quia affectiones reſpondent eſſentiæ, quæ in qualibet creatura finita eſt & circumſcripta, vti nũc oſtendimus. His accedit teſtimonium Sacræ Paginæ, quæ Sapientiæ 11. nos docet; Omnia Deum in numero, pondere & menſura, feciſſe.

2. Aſſertio.

Secunda aſſertio, Infinitum actu poſteriori modo datur in rerum natura. Hæc aſſertio ex ipſa ratione infiniti hoc modo accepti colligitur, eſtq; duntaxat probabilis; quia, vt 6. huius operis libro oſtendemus, probabile eſt dari actu in linea infinitam multitudinem punctorum, quibus infinitæ partes proportionales lineæ copulentur.

3. Aſſertio.

Tertia aſſertio: Infinitum poteſtate primo modo non datur in rerum natura; daretur tamen, ſi motus & tempus ab æternitate extitiſſent: vtrum verò exiſtere potuerint, in 8. libro diſquiremus.

4. Aſſertio.

Quarta aſſertio: Infinitum poteſtate ſecundo & tertio modo, poteſt vtcunque in rebus naturaliter dari. Hæc probatur: quia magnitudo, (vt in 6. lib. demonſtrat Ariſtoteles, cui aſſentitur D. Auguſtinus 11. de Trinit. ca. 10. & in epiſtola ad Nebridium) eſt diuidua in partes infinitas, quæ dum magnitudinẽ ſecant, numerum augent, qualibet earũ nouam vnitatẽ aduehẽte, atq; ita poteſt ſimul, & magnitudo ſine exitu diuidi, & numerus ſine termino augeſcere. Diximus, iſtiuſmodi infinitũ vtcunq; dari poſſe, quia eatenus tantùm exiſtimandũ eſt, magnitudinẽ infinitũ ſectilem eſſe, quatenus ei ſecũdum ſe duntaxat, & Mathematico more ſpectatæ, non repugnat infinitè diſpertiri: ſimpliciter namque haud poſſe infinitè diuidi, ex eo perſpicuum eſt, quia quantitas neceſſariò inhæret rei naturali; res autem naturales certum vendicant terminum quantitatis verſus minimum. Quo fit, vt nec ipſæ, nec earum quantitas, in minores partes ſine termino ſectionem ferant; vt aduertit D. Tho. in quæſt. de potentia quæſt. 4. art. 1. in ſolutione 5. argum. Adde, præter hæc, alia quædam poteſtate infinita dari poſſe, vt cognitiones Angelorum & animarum rationis participum; quæ infinita æternitatis duratione non tot, quin plures, futuræ ſunt.

Quomodo intelligendũ magnitudinẽ eſſe diuiſibilem in infinitum.

ARTICVLVS IV.

DILVVNTVR ALIQVOT OBIECTIONES circa ea, quæ proximo articulo continentur.

VT ea, quæ proximo articulo tradita fuêre, cumulatiùs percipiantur, obiecta quædam A diluemus. Ac primùm aduerſus rationem, quæ probabat, non poſſe infinitum corpus circumagi (quæ petita eſt ex Ariſtotele 1. de Cœlo, cap. 5. tex. 35.) oppoſuit Xenarchus ineptè, iuſſum fuiſſe ab Ariſtotele duci à centro ſeu medio infiniti lineas rectas; quandoquidem centrum definitur id, à quo lineæ ad peripheriam ductæ ſunt æquales, quod in corpore infinito dari non poteſt, cùm principij & finis expers ſit. Secundò, contra ean- B dem rationem hunc in modum obijcitur: Linea recta, (vt docet Euclides 1. lib. definitione 4.) eſt, quæ duobus punctis terminatur: igitur perperam in eo argumento iubemur rectam lineam in infinitum porrigere. Tertio: Infinitum nullis limitibus circumſcribitur: igitur ſpatium interceptum inter duas lineas à centro ductas, infinitum eſſe non poteſt.

1. Obiectio, contra rationem Ariſtotelis.

2. Obiectio.

3. Obiectio.

Deinde, quartam aſſertionem ſic aliquis C oppugnabit. Non poteſt quælibet magnitudo diuidi in infinitum, per partes inæquales eiuſdem proportionis: igitur non datur infinitum poteſtate, ſecundo & tertio modo. Probatur aſſumptum: quia ſi vtrobiq; eſſent infinitæ, non plures partes eſſent in magnitudine bipedali, quàm pedali; quod non videtur admittendum. Item; Ariſtoteles hoc in lib. cap. 6. text. 60. docuit, etſi per diuiſionem continui, quacunq; eius parte data poſſit dari D minor; non tamen per additionem, quacunque magnitudine poſita maiorem dari poſſe. Hinc ſic licebit argumentari: Vel Ariſtoteles eo loco agit de magnitudine Phyſica, vel de Mathematica: non de Phyſica; hæc enim in infinitum ſecari nequit: ergo de Mathematica; atq; adeò ſecundum Peripateticam doctrinam quantitas Mathematica non poteſt infinitè augeri, cuius oppoſitum in noſtra aſſertione continetur.

1. Obiectio contra 4. concluſ.

2. Obiectio.

E Ad primam ſuperiorum obiectionum, contra rationem Ariſtotelicam, dicendum eſt, in corpore infinito quodcunque punctum vicem medij atque centri obtinêre. Non quidem poſitiuè, quaſi æqualiter diſtet ab extremis, cùm in infinito extrema non dentur; ſed negatiuè, quia, docente Ariſtotele 2. lib. Metaphyſ. cap. 2. tex. 6. in infinito nullum punctum deſignari poteſt, quod magis vergat ad vnum extremum, quàm ad aliud: ob eandem ſcilicet F rationem, quia omni termino caret. Huiuſmodi verò centrum negatiuum ad inſtitutum comprobandum ſat eſt. Nam à quocunque puncto lineæ ſine termino perrexerint, infinitum inter ſe ſpatium relinquent, quod tempore finito conficiatur. Ad ſecundam: illam lineæ definitionem, non in omnem lineam, ſed in eam duntaxat, quæ finita eſt, conuenire. Ad tertiam; lineas in infinitum porrectas à centro, diſtare & non diſtare ab ſe infinitè: diſtare, quia ſine termino extenduntur: non diſtare, quia ſunt termini vtrinq;

Reſp. ad 1. obiect. contra rationem.

Ad 2.

Ad 3.

includentes ſuperficiem, quæ inter illas cadit, & quia ipſæmet includuntur ex vtroq; latere alijs lineis; quæ incluſio eſt prorſus contra rationem diſtantiæ infinitæ. Verùm hanc implicationem ſequi ex hypotheſi dati infiniti.

Refutatio primæ contra 4. aſſert. Ad primam verò earum obiectionum, quæ quartam aſſertionem oppugnabant, negandum eſt quod aſſumit, & ad eius confirmationem dicendum; totidem partes in maiori & in minori magnitudine reperiri: nec debere id mirum videri, cùm ea ſit continui natura, vt diuidendo abſolui non poſſit; alioqui conſtaret ex indiuiduis partibus, ſicque continuum non eſſet. Verùm hoc eſt inter maiorem & minorem magnitudinem diſcrimen, quòd illa in ampliores, hæc in minores partes diuidatur. *Ad 2.* Ad 2. aduertendum inprimis eſt, cùm Ariſtoteles ait, vnam magnitudinem ex diuiſione alterius non poſſe infinitè accreſcere; non negare, poſſe prædictam magnitudinem magis magiſque cumulari, ita vt ſine termino ſeipſa maior euadat: ſicut enim infinitè vna diuiditur, ſic & altera augetur; cùm vnius diminutio in alterius cedat incrementum: ſed tantùm docere, ex partibus à magnitudine v. g. pedali diſſectis, non poſſe aſſurgere molem infinitam, aut quacunque data maiorem; quandoquidem amplior, quàm pedalis, effici ex ea non poteſt, alioqui partes toto maiores eſſent. Hoc poſito, cùm magnitudo dicitur ab Ariſtotele in infinitum poſſe diuidi, non tamen poſſe in infinitum augeri, id de magnitudine Mathematica, certa tamen & definita, & de incremento ſecundum poſteriorem ſenſum intelligi debet: quaſi dicat, poſſe magnitudinem pedalem diuidi in infinitum, non tamen infinitam molem poſſe ex ea fieri.

Quæ magnitudo poſſit in infinitum ſecari, non tamen in infinitum creſcere.

ARTICVLVS V.

EXPLICATIO ARGVMENTORUM, quæ aſtruere nitebantur, dari vi naturæ infinitum actu.

Sol. 1. arg. 2 art. NVnc ad argumenta, quæ ſecundo articulo ad probandam infinitudinem adduximus, reſpondeamus. Ad primum dicimus; finitum vel infinitum non icirco paſſionem quantitatis appellari, quod aliqua detur quantitas infinita; ſed quia, ſi infinitum in rebus Phyſicis daretur, id in quantitate ineſſet: quo fit, vt neutra pars illius disiuncti ſimpliciter redundet. Alij, è quibus eſt Scotus 2. Metaphyſ. q. 6. reſpondent, affectionem quantitatis eſſe, finitum vel infinitum actu ſeu poteſtate: licet autem infinitum actu non ſit; poteſtate tamen eſſe ad eum modum, quem ſuperius declarauimus.

Solutio 2. Ad ſecundũ: in qualibet magnitudine non
A dari actu infinitas lineas diſcretas, ſed vnam duntaxat, punctorum nexu vndiq; ſibi cohærentem: quæ licet in magnitudine vnius palmi habeat infinitas partes palmares, vt in argumento aſſumitur; eæ tamen non ſunt ſimpliciter plura entia: ſiquidem illa duntaxat abſolutè plura dicuntur, quorum vnumquodq; eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quouis alio; quod tamen neq; lineis, neque alijs partibus magnitudinis conuenit, cùm ſint in toto in-
B diſcretè & indiſtinctè, & inſuper vnum quid tertium finitum, videlicet vnam certam & circumſcriptam magnitudinem componant. *

Quæ ſimpliciter plura dicantur. *D. Thom. quodl. 2. q. 2. art. 2. Capr. in 1 d. 45. q. 1. art. 2.*

** Obiectio.* Sed obijciat aliquis: Si Deus produceret candorem, conſtantem actu infinitis partibus, vni certæ æqualibus, ac non communicantibus, eum candorem haud dubiè futurum actu infinitum, eſto illius partes non eſſent abſolutè plura entia, ſed eo pacto quo infinitæ lineæ in magnitudine pedali. Quare ex eo, quòd lineæ
C non ſint actu plura entia, non adimi rationem infinitudinis. Occurrendum tamen, diuerſam omnino eſſe rationem in lineis pedalis magnitudinis, atq; in gradibus infiniti candoris. Lineæ namq; ita ſunt in magnitudine per modum vnius, vt componant aliud quid finitum, nimirum pedalem magnitudinem: at infiniti gradus candoris non ita ſe haberent, quia non conſtituerent aliud tertium finitum, vt planum eſt. Ad appendicem eiuſdem arg. reſponden-
D dum eſt cum Capr. in 1. d. 30. art. 1. relationes illas æqualitatis inter infinitas lineas, non eſſe reales, ſed rationis; quia non ſunt inter extrema, quæ ſint entia actu plura, id eſt, indiuiſa in ſe, & diuiſa à quocunq; alio.

Solutio.

Solutio 3. Lege Gregorium in 1. d. 17. q. 4. ar. 2. Ad 3. dicendum, poſtquam luminoſum A, primo temporis puncto ad corpus B, lumen explicuit, augere in eo (in facto eſſe tamen) lumen cæteris punctis horæ inſequentis, qua ad illud magis ac magis appropinquat, eo
E modo, quo ipſum illuminationis tempus ſingulis inſtantibus maius iam eſt, quàm in quolibet inſtanti præcedenti fuerat. Verùm vt totum illud tempus, non excedit menſuram finitam, v. g. vnius horæ; ita lumen in fine horę productum, non niſi definitorum graduum eſſe poſſe. Enimuerò infinita momenta horæ non tranſeunt immediatè, ſecundum poſt primum, deinde tertium, ſicq; deinceps: ſed poſt quodlibet ſequuntur immediatè infinita per-
F tinentia ad tempus ipſum, quod immediatè poſt quoduis inſtans ſequitur, atque ita tranſuolant per modum vnius finiti temporis, cuius ſunt partes, proindeq; eorum præteritio nequit arguere infinitum incrementum in forma, quæ per illa omnia eo modo, quo diximus, augebatur.

Solutio 4. Ad quartum, conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio, & ad eius probationem dicendum: licet humana natura omnes belluarum ſpecies, quæ produci à Deo poſſunt, dignitate vincat: non eas tamen ita exuperare,

perare, quaſi vnam vno gradu, aliam alio, atq; ita infinitas infinitis excedat; ſed ita, vt ſupra omnes diuerſitate excellentioris naturæ emineat, vt * alibi iam in hoc opere planius docuimus.

* Cap.4.l.1. q. 2. art.4.

Solut.5.

Quinto argumento Algazellus & Auicenna manus dedêre, nec abſurdum putarunt, concedere infinitum in rebus, quæ inter ſe ordinem non habent: id enim eſt infinitum per accidens. Alij cenſuerunt, animum hominis Ariſtoteli mortalem eſſe: vt Plutarch. ca.1.lib.5. de placitis Philoſophorum, Alexander Aphrodiſienſis in ſuis Commentarijs de anima. Iuſtinus Philoſophus & Martyr in Parænesi, D. Gregorius Nazianzenus, & Nyſſenus, hic in lib. de anima, ille in diſputatione contra Eunomium, alijq; nonnulli. Sed neutra harum ſolutionum placet. Non prima; quia in nullo rerum genere infinita multitudo actu eſt, eſſéue poteſt, ſaltem viribus naturæ; vt in progreſſu planiùs fiet. Non ſecunda; quia vt in libris de anima oſtendetur, veriſimilius eſt, non latuiſſe Ariſtotelem animi noſtri immortalitatem. Sunt, qui ad Palingeneſiam & Pythagoricas fabulas confugiant, conſtituentes certum animorum noſtrorum numerum, qui nunc cœleſtem vitam, nunc mortali huic corpori immerſam viuant, & in alia atq; alia corpora tranſmigrent. In qua ſententia, ex infinitis hominum generationibus, animorum infinitas non arguitur. Sed ab hoc etiam errore alienam fuiſſe Ariſtotelis doctrinam, eodem loco patebit.

Lege Plotinũ, Enn.4. l.8. Philoſtratum in vita Apollonij, Laertiũ in Pythagora, Porphyrium in l. de abſtinentia, Plutarchũ in Orationibus de eſu carnium D. Gre. Nyſſ. l. 2. de homine c 7 & 8 D. Nemeſiũ de homine, cap 2. Plin. l.53. cap 30. Greg. Nazi. in oratione Epiſc.150.

Quid igitur in præſentia dicendum? Nempe, vel Ariſtotelem infinitum in rebus immaterialibus conceſſiſſe, non rectè. Ad quam interpretationem inclinare videtur D. Thom. 2. contra gentes cap.81. etſi inibi aſſerat, non ſatis conſtare, quid huic argumento Ariſtoteles reſponderet. Vel ſanè Ariſtotelem pugnantia dixiſſe; cùm generationum æternitatem induxit, & animarum infinitudinem negauit. Ex quo fortaſſe effectum eſt, vt ſuam ille de immortalitate animæ ſententiam diſputationum ambage implicuerit, & quaſi alter Zeuxis Agamemnonem pallio obuoluerit, ſeu potiùs, vt quidam inquiut, quaſi ſepia atramento aſperſerit, ne caperetur.

QVÆSTIO II.

POSSIT-NE INFINITVM Actu diuina virtute produci, an non?

ARTICVLVS I.

PARTIS AFFIRMATIVAE argumenta.

A HViuſce controuerſiæ affirmantem partem defendunt Greg. in 1. d.43. quæſt.4. Aliacēſis d 42. quæſt.13. art.3. Ochamus quodl.2. q.5. & in 2.q.8. Argentinas d.1.q.2 art.4. Maior & Almainus in 3. d.13 q.vnica, alijq; permulti. Quæ ſententia hiſce potiſſimùm argumentis probatur. Primò: Infinitæ potentiæ reſpondet infinitus effectus; ſiquidem quò potentia maior eſt, eò plura poteſt, & infinitudó potentiæ ex actu æſtimatur: ſed Deus habet

Baconius in 2.d.1. qu.6. Mairon. in 1.d.43 Baſſolius eadẽ d. q. vnica.

1. Argum.

B infinitam potentiam; igitur poteſt infinitum aliquid efficere. Huc pertinet, quòd non minoris dignitatis eſt diuinus intellectus quàm voluntas diuina. Quare cùm intellectus diuinus infinita cognoſcat, poterit etiam voluntas infinita velle, & ex conſequenti infinita producere.

2. Argum. Secundò: Magnitudo, cuius Deus ideam habet, quæque diuino intellectui vt producibilis obijcitur, nullis limitibus eſt coërcita; a-

C lioqui deſignari poſſet magnitudo, qua Deus maiorem procreare non poſſet, quod à vero abeſt: igitur magnitudo à Deo producibilis, eſt actu infinita.

3. Argum. Tertiò: Maior eſt diuina poteſtas, quàm vis infinitorum ignium, ſi eſſent: at ſi eſſent infiniti ignes, poſſent infinitas combuſtiones edere? ergo eaſdem poterit Deus ſe ſolo efficere.

4. Argum. Quartò: Si Deus neceſſitate naturæ age-

D ret, produceret infinitum: ergo idem nunc, ſi velit, producet; cùm eius potentia re ipſa minor non ſit, quàm in eo ſtatu foret. Probatur aſſumptum, quia tunc expromeret quantum maximum ſuę potentiæ conatum, actuq; conſtitueret in natura rerum non tot, quin plura, atq; adeò infinita ſimul.

5. Argum. Quintò: In continuo ſunt infinitæ partes proportionales: ſed Deus poteſt eas omnes ſeparatim conſeruare: ergo & infinitum actu

E efficere. Maior propoſitio patet. Minor probatur: Nam quicquid Deus conſeruat interuentu cauſę ſecundariæ, quæ non eſt de eſſentia rei, poteſt ipſe per ſe immediatè conſeruare: atqui Deus conſeruat in continuo partes proportionales interuentu vnionis earundem inter ſe, quæ vnio non eſt de ipſarum eſſentia: poteſt igitur eaſdem ſine vnione conſeruare.

6. Argum. Sextò: In quolibet momento huius ho-

F ræ, poteſt Deus creare vnum Angelum, & vnum lapidem: igitur cùm in fine horæ tranſacta fuerint infinita momenta, creati erunt à Deo infiniti Angeli, & infiniti lapides. Idem argumentum confici poteſt, poſito per diuinam potentiam motu cœleſti ab æterno: tunc enim poſſet Deus in quolibet die vnum Angelum, & vnum lapidem aut hominem creare; quo conceſſo, ſicuti iam nunc effluxiſſent infiniti dies, ita eſſent actu infiniti Angeli, & infiniti lapides vel homines.

Septimò: Efficiat Deus hoc puncto temporis, quàm multa in eo poteſt efficere: tunc rogo, vel eiuſmodi res à Deo effectæ finitæ ſunt, vel infinitæ: finitæ eſſe nequeunt, quia ſequeretur, non poſſe Deum vltra finitam multitudinem aliquid efficere: erunt igitur infinitæ. Quare diuina poteſtate poterunt ſimul infinita in rerum natura conſtitui.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PARTIS negatiuæ.

Capreolus et Hiſpa. ēſis in 1 d.43. qu 1. Caietanus 1. p. q 7. art.3. Ferrarienſis 1. cōtra gent. c.81. Barg.⁹ in 1.d.8 q.2. Marſil. in 1. q 42. art.3. Scotus q vlt. huius lib.

QVòd verò nullum infinitum à Deo effici poſſit, arbitratur Diuus Thomas 1. par. quæſt 7. quodlib.9. art.1. & quodlib 12. artic.2. D. Bonauent. in 1. diſtinct.43. quæſt.3. Richardus quæſt.5. & 6. Dur. quæſt.2. Scotus in 2.d. 1. quæſt.3. & plerique alij. Ad quam ſententiam confirmandam, hæc potiſſimùm afferri ſolent argumenta; * Si non repugnat produci infinitum, producat Deus in aliquo rerum genere (vt aduerſarij argumentabantur) totum quod poteſt (nec enim illud erit plus quàm infinitum) verbi gratia, tantam molem corporis, aut tot Angelos, aut tot gradus gratiæ, quot poteſt. Tunc, vel ijs productis poteſt adhuc Deus plura efficere, vel non. Si detur primum, ſequitur contra hypotheſin, Deum non produxiſſe omnia, quæ poterat. Si ſecundùm; admittendum erit, illis productis exhauſtam fuiſſe diuinam potentiam, ita vt iam ne vnum quidem Angelum, aut gradùm vnum gratiæ queat producere, quod abſurdum eſt. Non poteſt igitur infinitum à Deo effici.

** 1. Ratio.*

2. Ratio. Item: Contradictionem implicat, totum exæquari parti; cùm omne totum ſua parte maius eſſe, vnum ſit è primis principijs: atqui id abſurdum ſequeretur ex infinita multitudine: nullo igitur pacto ea dari poteſt. Probatur aſſumptio: Nam binarius eſt pars quaternarij: in multitudine autem infinita tot eſſent quaternarij, quot binarij; cùm vtriq; ſint infiniti, & infinito nihil ſit maius.

3. Ratio. Præterea: Quidquid Deus efficit, neceſſariò ſub certa intentione, & ad aliquem vſum ac finem efficit; alioqui temerè & fruſtra ageret: ſed quicquid eo modo à Deo producitur, aut produci poteſt; finitum eſt, cùm infinitum nec ad certam intentionem referri queat, nec vllum rebus vſum aut bonum afferre valeat: non poteſt ergo infinitum à Deo procreari.

Et hæ quidem rationes infinitum vniuersè tollunt. Nunc aliæ, quæ infinitorum genera particulatim demoliantur, afferendæ ſunt.

4. Ratio. Inprimis, quòd nulla quantitas infinita eſſe poſſit, ita concluditur: Non magis repugnat,
A exiſtere naturam aliquam genericam, quæ non ſit per differentias ſpecificas determinata; quàm exiſtere quantitatem, quæ non ſit definita & contracta per aliquam ſpeciem & menſurã quantitatis. ſed ita ſe haberet quantitas infinita; nec enim eſſet bicubita, aut tricubita, alteriúſve ſpeciei: ergo eam eſſe omnino repugnat.

Deinde, quòd nullum corpus Phyſicum infinita mole præditum dari queat, ea ratio-
B ne oſtenditur. Quia eiuſmodi corpus poſſet, ac non poſſet, moueri: poſſet, quia eſſet ens naturale: non poſſet, quia ſequerentur incommoda, explicata ad initium articuli tertij ſuperioris diſputationis; quæ ſi rectè inſpiciantur, non ſolùm valent ad probandum, non dari re ipſa infinitum; ſed nec vlla vi dari poſſe cùm ad repugnantiam & contradictionem deducant. *5. Ratio.*

Rurſus idem hunc in modum ſuadetur: *6. Ratio.*
C Efficiat Deus magnitudinem aliquam infinitè extenſam hinc verſus Orientem: deinde coniungat inter ſe, & coaceruet omnes illius partes in figuram rotundam. Hoc dato, huiuſmodi partes efficient, ac non efficient infinitam molem verſus omnes loci differentias, quod contradictionem inuoluit. Non poteſt ergo prædicta magnitudo dari. Probatur aſſumptio: nam quòd efficere debeat infinitam illam magnitudinem, patet; quia quod vndi-
D quaque continet infinitas partes, æquales vni certæ, & non communicantes, id uerſus omnẽ locum eſt infinitũ. Quòd eam efficere nequeant, ex eo perſpicuum eſt, quia partes illæ non occupant nunc maiorem locum, quàm antea; ſiquidem noua illa copulatio nullum eis attulit incrementum.

Ex dictis conſtat, non poſſe dari virtute diuina multitudinem rerum materialium actu infinitam. Etenim cùm ex infinita corporum
E multitudine, infinita magnitudo conflari queat; eadem ex illa quę ex hac, contradictio colligetur. Sed idem ampliùs hoc pacto oſtendi ſolet. Creet Deus infinitos homines, quorum ſinguli habeant ſingulos aureos duntaxat. His creatis ſequitur, vnumquemque, nullo excepto, poſſe ex illo aureorum numero decem ſibi aureos vendicare, ita vt ſinguli aureos denos habeant, cùm antea non niſi ſingulos haberent: quod omnino repugnat.
F Probatur conſecutio: Namque auferat Deus ſimul ab illis hominibus omnes aureos; & in vnum cumulum congerat: deinde ex eo cumulo reddat ſingulis denos. Tunc vel illi aurei ſufficient, vt quilibet obtineat decem, vel non. Si ſufficient, habetur propoſitum: ſi non ſufficient, ſed in aliquo tandem finientur, ſequitur, prædictos aureos non eſſe infinitos; quod repugnat hypotheſi. Igitur vel dicendum fuit, productionem infinitorum hominum cum ſingulis aureis, inuoluere contradictionem; vel ſingulos poſſe habere denos;

aureos

aureos, nullo denuo producto; quod non minùs repugnat. A

Quod autem contradictionē implicet, dari multitudinem ſubſtantiarum materia carentium, ita probatur: Creet Deus infinitos Angelos in ſpatio decem cubitorum, qui ſe applicent ad mouendum lapidem per idēm ſpatium; ſequitur eos poſſe mouere, & non poſſe mouere lapidem: non igitur creari poterant. Conſecutio oſtenditur, inprimis quòd poſſent mouere; quia haberent ad id motricem virtutem. Deinde, quòd non poſſent: quia applicarent impulſum infinitum; atque ita momento traijcerent lapidem per totum illud ſpatium, proindeque non mouerent, cùm motus neceſſariò tempus conſumat, vt 6. lib. patebit. Erit tamen qui obijciat, parum firmam videri hanc rationem; quia licet illa infinitorum Angelorum collectio infinitam vim motricem obtineret, nō proinde infinitum ederet impulſum, ſed finitum: qualem etiam nunc Deus impendet, ſi velit lapidem mouere, etſi alioqui infinitam vim ad mouendum habeat. Occurrendum tamen, diuerſam eſſe rationem in Deo, atque in Angelis. Namque potentia motiua Angelorum, cùm ſuapte natura ad actum mouendi ordinetur, ſicuti & cæteræ vires creaturarum ad proprios actus, ſi virtus illa infinita poſſibilis eſt, poſſibilis quoque erit actus, ad quem ordinatur; & è conuerſo, ſi is impoſſibilis ſit, & illa etiam impoſſibilis erit. At vis diuina non ita ſe habet; nec enim ad motum ordinatur, cùm nullum attributum diuinum propter creaturas, tanquam propter finem, ſit, vt luce clarius eſt.

8. Ratio. *Obiectio.* *Dilutio.*

B C D

9. Ratio Tandem, quòd nulla qualitas, nullúmve aliud accidens infinitè intenſum, à Deo produci queat, oſtendi poteſt ratione illa, qua paulò ſuprà vſi fuimus; ad euertendam infinitudinem hominum habentium ſingulos aureos. Efficiat enim Deus candorem infinitum hoc modo: productis infinitis lapidibus, quorum ſinguli ſingulos habeant gradus candoris: eos omnes gradus in vno lapide conſtituat: tum rurſus ex ijs in vnum coniunctis, vnicuique lapidi denos gradus impertiat: vel ij gradus ſufficient, vt ſingulis lapidibus deni attribuantur, vel non, &c. E

10. Ratio. Speciatim verò, quòd qualitas actiua infinitè intenſa creari nequeat, ex eo oſtenditur: quia poſita, verbi gratia, infinita grauitate in lapide, poſſet ſimul ac non poſſet lapis moueri; vt diſputat Ariſtot. 1. de Cœlo, cap. 6. Poſſet, quia eſſet corpus mobile: non poſſet, quia decurreret ſpatium in inſtanti. Etenim quò mobile grauius eſt, eò velociùs ac breuiori tempore fertur, proindeque ſi infinita grauitate polleat, infinita velocitate feretur, atque adeò in vno puncto temporis; quod naturæ motus repugnat, vt ſuperiùs de motu lapidis ab infinitis Angelis efficiendo, argumentabamur. F

ARTICVLVS III.

PARS NEGATIVA PRAEFERTUR, & diſſoluuntur argumenta affirmatiuæ, licet ea quoq; probabilis iudicetur.

IN hac graui & difficili controuerſia negatiua pars præferenda eſt, tum quia firmioribus nititur argumentis, tum quia eam melioris notæ Philoſophi amplexi ſunt; vt ex collatione eorum, quos vtrinque citauimus, conſtat. Quin verò Commentator, in opere, quod inſcribitur Deſtructio deſtructionum, diſputat. 1. ad dubium 7. Impoſſibile, inquit, eſt apud omnes Philoſophos, dari infinitum actu, ſiue corporeum ſiue incorporeum: ac nemo ſapientūm intelligere hoc potuit, niſi Auicenna (excepit autem Auicennam, quia admiſit dari actu infinitas animas rationales, innixus errore exiſtimantium generationes fuiſſe ab æterno, ſimulque certiſſima veritate confitentium animam noſtram immortalem eſſe) in huiuſmodi autem cauſa vel maximè ſpectanda eſt, præter momenta rationū, auctoritas. Nam ſi grauiſſima quæq; ingenia non potuère concipere, infinitum actu in rebus creabilibus habere rationem entis veri & factibilis; certè magnum eſt argumentum, ita eſſe, licet id perſpicuis rationibus non conuincatur. Nihilominus, quia affirmatiua etiam pars ſuam habet probabilitatem, & aſſertores non ignobiles; ac præſertim, quia nullo argumento palàm reuincitur, vtriuſque partis rationes diluemus; vt quam quiſq; voluerit tueri poſſit. *Vtrāq; partem probabilem cenſet Gabriel in 2. d. 1. q. 3.*

Ad primum eorum, quæ pro parte affirmatiua adduximus, reſpondendum eſt cum D. Thom. 1. par. quæſt. 25. art. 2. & Henrico Gandauenſi in ſumma art. 35. quæſt. 6. non oportere infinitæ potentiæ reſpondere effectum infinitum; quia cauſa æquiuoca, cuiuſmodi eſt diuina potentia comparata ad creaturas, non adæquatè in effectu ſuo oſtenditur. Vel dicito cum eodem D. Thom. 1. par. quæſt. 45. artic. 5. infinitæ Dei potentiæ reſpondere aliquem effectum infinitum, non quoad ſubſtantiam rei productæ; ſed quoad modum, quo producitur. *Solut. 1. arg. 1. art.*

Nām in creatione, etſi res creatæ in ſe finitæ eſſentiæ & perfectionis ſint; modus tamen eas producendi, arguit virtutem infinitam. Etenim tanto maior vis in cauſa agente requiritur, quanto potentia, è qua res educi debet, remotior eſt ab actu. Quare ſi res è nulla præiacente potentia, ſiue è nihilo educenda ſit, ſicuti ea quæ creatur, haud dubiè infinitam depoſcet virtutem; ſiquidem nulla eſt proportio nullius potentiæ ad aliquam potentiam, quam ſupponit vis agentium naturalium. Tertiò reſponderi poteſt; ad aſtruen- *Ex actione creandi arguitur virtus infinita.*

dam infinitatem diuinæ potentiæ ſat eſſe, poſſe Deum in quouis rerum genere non tot, nec tam perfecta, quin plura perfectioraq; efficere. Ad reliquam eiuſdem argumenti partem dicendum; non minoris eſſe dignitatis diuinam voluntatem, quàm diuinum intellectum: ſed non inde ſequi, vt quæcunque Deus quolibet modo concipit, eadem etiam velit; cùm palàm ſit, Deum intelligere contradicentia, & Chimæram, aliaque eiuſmodi omnium iudicio impoſſibilia, quæ velle non poteſt. Nempe voluntatis & intellectus diuini pręſtantia, non ex multitudine eorum, in qua ſecundaria ratione tendunt; ſed ex primario obiecto, quod ipſe Deus eſt, æſtimari debet.

Conſule Scotũ in 1.d.2. & in 2.d.2. q.1. Capr. in d.43.qu.1. art.2.

Solut 2. Ad ſecundum dicendum, quamcunq; magnitudinem, cuius Deus ideam habet, eſſe finitam; itemq; omnem certam, ſeu deſignabilem magnitudinem, quæ diuino intellectui obijcitur, certis limitibus teneri. Verùm vt nulla tanta eſt, qua Deus maiorem non percipiat; ita nec vllam notari poſſe, qua maior ab illo effici nequeat.

Lege Capr. in 1.d.35.q.2.a.1.ad 3. Aureoli contra 2. cõcluſ. Hiſpalenſem q.1.art.4.

Solut.3. Ad tertium, cõceſſa maiore & minore propoſitione neganda eſt conſecutio; quia datis ex hypotheſi infinitis ignibus, non eſſet impoſſibile, dari infinitas combuſtiones; cùm hoc nihilo repugnet magis, quàm illud; ſimpliciter tamẽ vtrumq; impoſſibile eſt, ideoq; neutrum à Deo effici poteſt; non ob diuinæ virtutis defectum, ſed propter rei ipſius repugnantiam.

Lege Caiet. 1.p.q.7.a.4.

Solut.4. Ad quartum dicendum eſt; ſi Deus neceſſitate naturæ operaretur, futurum fuiſſe, vt non haberet virtutem infinitam. Namq; eo modo operari, imperfectionis eſt, quæ cum infinita virtute cohærere non poteſt. Quod ſi ex hypotheſi infinitam virtutem poſſideret, eamq; totam applicaret atque effunderet, produceret quidem infinitum, ſed per hypotheſin impoſſibilem, vt paulò ſuprà dicebamus.

Solut.5. Ad quintum, admittenda eſt maior propoſitio, neganda minor, & ad eius probationem dicendum: maiorem veram eſſe, modò nulla inde ſequatur contradictio; quæ tamen ſequeretur, ex ſeparatione omnium partium continui. Nam præter communem infiniti repugnantiam, illa quoq; priuatim exiſteret, ex diuiſione continui in omnem ſui partem; quòd partes, quę peracta diuiſione manerent ſimul, & non diuiduæ, & diuiduæ eſſent. Non diuiduæ, quia omnis earum partitio eſſet exhauſta: diuiduæ, quia cõtinuum ſecatur in ea quibus conſtat; non conſtat autem indiuiduis, vt 6. lib. demonſtrabitur.

Solut.6. Ad ſextum dicendum; in quolibet inſtanti horæ ſigillatim ſumpto poſſe Deum creare vnum hominem, aut Angelum; non tamen in omnibus momentis collectiuè acceptis. Etenim productiones illæ non poſſent non ordinatè procedere, ſecunda poſt primam, tertia poſt ſecundam, atque ita deinceps: momenta verò in tempore non ita ſe habent; ſed

A poſt quodlibet ſequuntur immediatè infinita. Quapropter negandum eſt, in infinitis momentis finiti temporis collectiuè poſſe Deum creare, quamuis nullum deſignari queat, in quo non poſſit: quæ tamen ratio non habet locum in altera argumenti parte; ſiquidem dies in ſucceſſione temporis habent ordinem immediatum inter ſe. Vnde poſita mundi æternitate, concedendum eſt, potuiſſe Deum ſingulis diebus, non ſolum diuiſiuè, ſed etiam collectiuè ſumtis, creare angelos; qua hypotheſi admiſſa, iam nunc exiſterent infiniti actu. Verùm qui prorſus negat, iſtiuſmodi infinitum dari poſſe; negare etiam debet, potuiſſe mundum, quoad res ſucceſſiuas, ab æterno condi. Qua de re libro 8. Quamuis dici etiam, ſed minùs probabiliter poſſet; ſi ita angeli crearentur, debuiſſe eos ſucceſſiuè in nihilum redigi, ne vnquam infiniti actu euaderent.

Durandus in 2.d.1.q.4.

B

Baſſol. in 2. d.1.q.5.

C Ad ſeptimum vt pateat quid reſpõdendum ſit, aduertẽdum eſt; infinitum potentiâ, quod ſyncategorematicum vocant, hoc eſt, non tantum quin maius, ſeu non tot quin plura, haud eſſe quidpiam certum, quod deſignari poſſit: ſi enim poſſet deſignari, non rectè diceretur, non tantum quin maius: quo fit, vt iſtiuſmodi infinitum ſecundum ſe totum nequeat ad actum perduci, iam enim deſineret eſſe incertum & indeterminatum. Hoc poſito, ad argu-

Solut.7.

D mentum explicari debet prius pronunciatum. Aut enim petit, vt quemlibet angelorum numerum certum ac definitũ, ex illis quos Deus in hoc temporis puncto creare poteſt, creet; quo pacto concedendum eſt, nam ex eo non infertur infinitum actu, cùm eiuſmodi multitudo neceſſariò finita ſit: aut poſtulat, vt abſolutè, quemcunque Angelorum numerum hoc momento efficere Deus poteſt, eum eodem momento efficiat; quod negandum eſt, cùm

E repugnet, infinitum potentia ad completum actum peruenire.

ARTICVLVS IV.

RESPONDETVR ARGVmentis pro negatiua parte adductis.

F SEd quia affirmantem etiam partem probabilem iudicauimus, ad argumenta contrariæ reſpondebimus. Ad primum: poſſe Deum in quolibet rerum genere producere infinitum, non producendo totum, quod poteſt in eo genere, ita vt ſuam potentiam exhauriat. Nam ſi, verbi gratia, efficiat corpus verſus omnem dimenſionem infinitè extenſum (vbi ſe maior obijcit difficultas) adhuc poterit illud in nihilum reducere, ſuaque omnipotentia idem ſubrogare, & aliud deinceps in infinitum eodem in ſpatio ſimul conſtituere, ita vt ſeſe

Ad 1. arg. 2. art.

vt ſeſe inuicem penetrent. Quamuis etiam multitudine infinita producta, poterit ſemper in eodem genere abſque termino aliam producere, aut priorem augere. Nec tamen ſequetur, priorem illam non fuiſſe infinitam: poteſt namque multitudini infinitæ additio & detractio fieri, abſq; amiſſione infinitudinis. Quòd ſi eſſet multitudo corporum infinita verſus omnem loci differentiam, non poſſet ei quicquam addi, niſi aliorum corporum penetratione, ſubrogationeve, vt de magnitudine dictum fuit.

Ad 2. Pro explicatione ſecundi argumenti, ſciendum eſt ex Platone in Philebo, maius & minus, æquale & inæquale, nō competere quantitati infinitæ. Nam vt Scotus in 2.d.1.q.3. alijque nonnulli animaduertunt, quantitas primo diuiditur per finitam & infinitam; deinde finita in maiorem & minorem, æqualem & inæqualem, relicta omnino extra huiuſmodi affectiones quantitate infinita: videlicet, quia ad rationem maioris pertinet exceſſus, ad rationem minoris defectus; ad rationem æqualis & inæqualis commenſuratio & proportio, quæ omnia finitatem includunt. Hoc poſito, reſpondendum eſt ad argumentum; in numero infinito binarios comparatos quaternarijs nec plures eſſe, nec pauciores, nec æquales inæqualéſve; quia huiuſmodi attributa finitis duntaxat numeris conueniunt. Vnde & effatum illud; Omne totum eſt maius ſua parte; non in numero infinito, ſed finitis tantùm locum habet.

Item Maironius in 1.d. 43.qu.10. Greg d.44. q.4.art.2. Lichetus in quodlib. Scoti q.5. Baſſolius in 2.d.1. qu.5.

Ad 3. Ad tertium: Si aduerſarij velint, quidquid Deo effici poteſt, neceſſariò cadere ſub certa intentione, ex parte Dei producentis; quia nimirum Deus certa ac definita ſua notione id producet: rectè quidem aſſumunt, ſed non rectè colligunt: poteſt enim Deus notitia definita, id eſt, non vaga, ſed in ſingulare aliquod certæ ſpeciei directa, infinitum producere. Si autem contendant, nihil Deum poſſe efficere, niſi ſub certa intentione ex parte effectus, quia nimirum res ab eo producta debet eſſe finiti numeri, gradus, aut extenſionis, tunc nec probè aſſumunt, nec aſſumptum confirmant. Nam quod aiunt, infinitum nullum habere vſum aut commoditatem, falſum eſt: quia ſi id à Deo produceretur, conduceret ſaltem ad oſtendendam eminentiam diuinæ virtutis quæ eiuſmodi infiniti productione magis innoteſceret.

Ad 4. Ad quartum: Cùm quantitas diuiditur in bicubitam & tricubitam, aliasque eiuſmodi menſurarum ſpecies, non diuidi quantitatem abſolutè ſumptam, ſed finitam. Quare etſi implicatio ſit, exiſtere naturam genericam, quæ non ſit determinata per differentias ſpecificas: non implicare tamen, dari quantitatem quę in nulla illarum ſpecierum contineatur; ſiquidem eiuſmodi ſpecies non totam quantitatis vim & naturam exhauriunt, ſed finita tantum-

A modò. Diuidetur enim quantitas in quantitatem finitam & infinitam; illa in cubitum, bicubitum, &c. nec in aliam & aliam quantitatem incertæ magnitudinis.

Ad 5. Ad quintum, omiſſis alijs ſolutionibus, reſpondemus non eſſe abſurdum concedere, corpus infinitum poſſe & non poſſe moueri: non quidem eodem modo ſpectatum, ſic enim implicatio foret; ſed diuerſa ratione: nimirum, ſi conſideretur præcisè ſecundum

B ſua principia intrinſeca, videlicet materiam & formam, moueri poſſe; ſi expendatur prout eſt præditum mole infinita, quæ motus exercitium impedit, non poſſe. Quod & ſimilibus aliarum rerum exemplis illuſtratur. Nam corpus cœleſte, ſi ad eius ſubſtantiam attendamus, diuidi nequit, cùm ſit omnis noxæ & corruptionis expers: ſi ad eius quantitatem, non repugnat ei diuidi, cùm omne quantum ſit diuiſibile. Præterea, ſecundum probabi-

C lem ſententiam, Deus potuit ab æterno lapidem procreare, eumque in aere ſuſpenſum tenere: eiuſmodi verò lapis poſſet & non poſſet ab æterno deſcendere: poſſet, quia eſſet ens mobile, ac natura ſua inclinatum ad deſcenſum: non poſſet, quia motus, quo deorſum tenderet, eſſet finitæ durationis, quem ex æternitate eſſe omnino repugnat. Itaque perſpicuum videtur, nullam ſequi contradictionem ex eo, quòd infinitū corpus nullum mo-

D tum localē exercere queat. Quòd ſi quis obijciat, hac ſolutione collabaſcere argumentum, quo Ariſtoteles demonſtrat, Cœlum non eſſe infinitum: id enim ex eo probat, quia ſequeretur, poſſe moueri per infinitum ſpatium finito tempore. Occurrendum eſt, argumentum Ariſtotelis manifeſta niti experientia, qua conſtat, Cœlum ab Oriente ad Occidentem volui: hinc enim ad abſurdum illud deducit, quod poſſet moueri, cùm reuera iam moueatur; &

E non poſſet, quia finito tempore infinitum ſpatium conficeret.

Obiectio.

Diluitio.

Ad 6. Ad ſextum dicendum; infinitas illas partes in vnum coaceruatas, effecturas molem infinitam verſus omnem loci differentiam, cùm reuera ſint infinitæ actu. Nec mirum, quòd nunc maius occupent ſpatium, quàm antea: id enim prouenit ex diuerſo ſitu, quem nunc inter ſe inuicem, atq; in ſpatio ſortiuntur.

Ad 7. Ad ſeptimum dicendum; cùm in infinito nu-

F mero aureorum ſint denarij infiniti, & vnum infinitum non ſit maiùs alio; conſequens eſſe, vt ex ea infinitudine ſinguli homines denos aureos ſibi poſſint aſſumere. Ea eſt enim infiniti lex & natura, vt non poſſint ſinguli homines cum ſingulis aureis creari, quin pariter ſingulis hominibus deni aurei reſpondeant. Quod etſi mirum videatur; non videbitur tamen à veritate alienum ei, qui mentem retulerit ad infinitatem numerorum, quam Deus cōcipit (licet nullum certum numerum infinitum cognoſcat, vt aſſerit D. Auguſt. 12. de ciuit.

Dei, cap. 18. cùm tamen collectio omnium ſit infinita.) In ea enim non dubium, quin Deus totidem denarios, quot binarios, apprehendat: dum enim ſuæ ſcientiæ perſpicacitate numeros numeris comparat, vel ſingulis binarijs nullo excepto ſingulos denarios confert; vel in aliquo tandem binario denarij deficiunt: ſi detur ſecundum, ſequitur denarios non eſſe infinitos, quod eſt apertè falſum; ſi detur primum, habetur propoſitum.

Ad 8. Ad octauum reſpondendum eſt; quemlibet Angelum ex infinito illo numero poſſe lapidi impulſum imprimere, non tamen totam Angelorum collectionem; idque propter abſurdum, quod ex momentaneo motu ſequeretur. Quòd verò obijcitur, potentiam motricem Angelorum ordinari ad efficiendum motum, facilè ſoluitur: ſat enim eſt ordinari ad mouendum ſingulatim.

Ad 9. et 10. *Aliam quoque ſolut. habes apud Aliacenſem in 1. q. 15. Art. 3.* Ad nonum, ex 7. argumenti ſolutione, quid reſpondendum ſit, conſtat. Ad vltimum dicito, poſita infinita grauitate, lapidem ea præditum non deſcenſurum in inſtanti, quia non concurret cum ea Deus, vt impetu infinito, ſed finito duntaxat feratur.

QVÆSTIO III.

VTRVM QVACVNQVE SPEcie poſſit alia perfectior à Deo in infinitum creari.

ARTICVLVS I.

QVAE ARGVMENTA probare videantur, non poſſe.

Quorundam error. NOnnulli (quorum meminit Hugo Victorius lib. 1. de Sacramentis, parte 2. cap. 22.) in eo errore fuerunt, vt putarent, Deum præter ea, quæ facit, nec aliud quicquam facere poſſe, nec melius aut perfectius. Omiſſa verò hac impietate, quam coarguit Sacræ Paginæ auctoritas, dum infinitam virtutem Deo attribuit; controuerſia eſt inter Catholicos Philoſophos, num Deus quacunque ſpecie poſſit aliam nobiliorem condere. Quòd enim nō poſſit, & quòd aliqua ſit, vltra quam virtus diuina nequeat, arbitratur Henricus Gandauenſis quodlib. 5. quæſt. 3. & quodlib. 8. quæſt. 8. Scotus in 3. diſtinct. 13. quæſt. 1. Durandus in 1. diſt. 44. quæſt. 2. Aureolus apud Capreolum in diſt. 43. quæſt. vlt. art. 2. Solet autem hæc ſententia hiſce ferè argumentis probari. *Item Aeſculanus hoc in 1. lect. 7. q. 3.*

1. Argum. Datur res aliqua in natura, videlicet materia prima, qua deterior nulla eſſe poteſt: ergo in mente diuina aliqua alia eſt, quæ nulla præſtantior effici queat; cùm nulla videatur maior ratio, cur per gradus creaturarum deſcendendo perueniendum ſit ad infimum, & aſcendendo non ſit in aliquo ſummo conſiſtendum. Antecedens probatur, primùm ex illis D. Auguſtini verbis 12. confeſſ. cap. 7. Duo feciſti, Domine, alterum prope te, id eſt, naturam Angelicam; alterum prope nihil, id eſt, materiam primam: vnum, quo ſuperior tu eſſes; alterum, quo inferius nihil eſſet. Deinde, quia ſi Deus poſſet creare aliquid materia prima deſpicatius, vel id eſſet forma, ſiue accidentaria, ſiue ſubſtantialis; vel compoſitum ex materia & forma. Si forma; cùm omnis forma, ſiue informans, ſiue omnino per ſe ſubſiſtens, ſit actus; & materia ſit pura potentia; omniſq; actus nobilior ſit quàm potentia, non poſſet ea forma non eſſe præſtantior, quàm materia prima. Si verò eſſet compoſitum, cum omne compoſitum includat formam, neceſſariò dignitate ſua materiam vinceret.

2. Argum. Deinde: Vniuerſitas ſpecierum, quas Deus creare poteſt, diſtat à Deo, ſicuti finitum ab infinito; alioqui daretur in illa ſpecies aliqua infinitè perfecta: igitur per eam aſcendendo impoſſibile eſt infinitè progredi, ſed neceſſariò dandus erit ſtatus, in aliqua ſpecie certa & determinata.

3. Argum. Item: Species procedunt à Deo, vti numerus ab vnitate, teſte D. Dionyſio 5. cap. de diuinis nominibus: ſed aliquis eſt numerus, inter quem & vnitatem alius cadere non poteſt, nempe binarius: ergo & aliqua creatura eſt ita Deo propinqua, vt inter ipſam & Deum alia effici nequeat.

4. Argum. Præterea: Deus non poteſt eſſentiam humanæ ſpeciei perfectiorem reddere, nec duas ſpecies, quæ æqualem perfectionem inter ſe habeant producere: ſicuti nec quaternarium augere ſeruata ſpecie quaternarij, aut duos numeros æquales efficere; ergo nec poterit qualibet ſpecie aliam nobilioris eſſentiæ creare, cum vtrobiq; æqua ratio videatur.

5. Argum. Denique: Vniuerſum non poteſt eſſe pulchrius aut perfectius, quàm nunc eſt, vt aſſerit Auguſtinus in Enchirid. cap. 10. Gregorius Nazianzenus in Homilia Natiuitatis, Theodoretus lib. 6. Græcanicarum affectionum. Cùm igitur vniuerſi pulchritudo & perfectio ex ſpecierum, quibus conſtat, varietate effloreſcat; ſequitur, non poſſe id alijs melioris notæ ſpeciebus à Deo ornari, proindeque non qualibet ſpecie creata aliam præſtantiorem creari poſſe.

ARTI-

ARTICVLVS II.

QVALIBET SPECIE, ET OMnino quauis re creata, poſſe à Deo aliam nobiliorem procreari: nec aduerſariorum argumenta concludere.

COntraria tamẽ ſententia amplectenda eſt, dicendumque, nullam eſſe ſpeciem, qua B Deus non poſſit aliam nobiliorem efficere; & vniuerſum nihil ineſſe in rebus creatis, ita quantitate amplum, vel gradu intenſum, vel ſpecifica dignitate excellens, quo non poſſit Deus infinitè progrediendo aliud maius perfectiusque producere. Huius opinionis eſt D. Thomas 1 par quæſt.25.art.6.& 2.contra Gentes, cap.26. D.Bonauent.in 1. diſt.44. quæſt.1. Capr.in 1.diſt.43. quæſt.vlt. art.2. & diſt.35.q.2. Argentinas in 2.diſt.1.quæſt.2 art.4.Richardus C quodlib.2.quæſt.4.Heruæus quodlib.7.quæſt. 2. Aegidius quodl.3.quæſt.5. Sonc.12.Metaph. quæſt. 5. & alij. Quòd verò ita ſentire oporteat, ſuadetur. Primùm; quia hæc progreſſio infiniti ſyncategorematici nullam inuoluit repugnantiam, nec ex parte diuinæ potentiæ, quæ eſt infinita; nec ex parte effectus: eſto negetur, poſſe à Deo infinitum creari. Non enim per eiuſmodi incrementa veniendum erit ad aliquam creaturam actu infinitam, ſed quæ- D cunque deſignabitur, circumſcripta ac limitata erit.

1. Ratio.

Secundò: quia ſi quauis re producta non poſſet à Deo produci maior ac perfectior; ſequeretur exhauriri diuinam potentiam, certiſque rerum limitibus coerceri: quod quid aliud quæſo eſt, quàm diuinæ potentiæ infinitatem negare?

2. Ratio.

Tertiò: Eſſentia diuina vt eſt infinitè perfecta, ita infinitis modis eſt imitabilis: igitur nul E la ſpecies eã ita perfectè imitabitur, quin eandem alia perfectiùs imitari queat, atque adeò nulla creari poterit adeò nobilis, quin nobilior poſſit.

3. Ratio.

Ad ea verò quæ pro contraria ſententia adducta ſunt, non erit difficile reſpondere. Ad primum concedimus, materiam eſſe infimam omnium ſubſtantiarum, quę à Deo creari poſſint: licet non putemus, eam accidentibus, ſaltem omnibus deteriorẽ eſſe; quandoquidem materia eſt ens per ſe exiſtens; nobilius autem F eſt exiſtere per ſe, quàm inhærere alteri: niſi id, quod alteri inhæret, tantam aliunde nobilitatem vendicet, vt ea exiſtentiæ per ſe præponderet; vti videre eſt in nonnullis accidentibus; præſertim in his, quæ diuini ordinis ſunt; vt gratia, lumen gloriæ, intuitiua contemplatio diuinæ naturæ. Itaque admittendum eſt, licet Deus qualibet ſpecie completa, & qualibet item forma, aliam non ſolùm perfectiorem, ſed etiam imperfectiorem poſſit efficere: nullam A tamen ſubſtantiam materia prima ignobiliorem creare poſſe; quæ eſt ſententia Richardi, quodlib.2. quæſt. 5. & in 2.Sentent. diſt.12 q.2. Durandi eadem diſt. quæſt.1. Argentinatis in 1. diſt.44.quæſt.1.art.2. Aegidij quodlib.3.quæſt. 5.aliorumque Philoſophorum communis. Nec propterea, quòd aliqua minima ſubſtantia in rebus detur, iccircò maximam quoque dari oportet: perfectio enim ſubſtãtiæ creſcit per acceſſum ad diuinam perfectionem, vbi impoſſibile eſt ad ſummum perueniri: quia cùm diuina perfectio ſit infinita, nulla creatura eam ita exactè imitari poteſt, quin alia exactiùs poſſit. At imperfectio ſubſtantiæ eſt per receſſum à Deo, quem non repugnat in aliqua ſubſtantia dari maximum.

Solut. 1. arg. ſuperioris artic. ... hac contra Scot. in 1. d. 12. q. 2. ... ad argu.

Item Abulenſis ad caput 22. Mat. q. 222.

Ad ſecundum: vniuerſitatem ſpecierũ, quę creari poſſunt, diſtare à Deo, vt quid ſimpliciter finitum; vt infinitum tamen ſecundũ quid, ſeu ſyncategorematicè, hoc eſt, in infinitum progrediens: quia ita continet omnem perfectionem ſpeciebus communicabilem, vt in ea nulla certa ſpecies deſignari poſſit, quæ actu infinitè perfecta ſit, & qua non poſſit dari alia perfectior. Non valet autem (vt aduertit Capreolus in primo Sententiarum, loco citato) hæc conſecutio: Deus videt infinitum progreſſum ſpecierum ſeſe proportione excedentium: ergo videt aliquam infinitam ſpeciem. Sicuti nec conſecutio hæc momentum habet: In continuo ſunt infinitę partes, quarum ſecunda eſt minor quàm prima, & tertia quàm ſecunda, atque ita in infinitum: ergo in continuo eſt aliqua infinitè parua.

Solut. 2. Lege Baſſol. in 1. d. 36. q. 3. Hiſpal. d. 35. q. 1. ar. 4.

Ad tertium: ſpecies procedere à Deo, ſicuti numeros ab vnitate. Primùm, quia quemadmodum numeri inſunt in vnitate, tanquam in radice, & in ea vnum quid ſunt, atque ab illa profecti multiplicantur: ita rerum ſpecies in Deo, vt in fonte totius eſſe, continentur, & in eo quidem vnam habent rationem, ſed extra illum in multitudinem abeunt. Præterea, quia ſicut numeri ab vnitate progreſſi in infinitum augeſcunt: ita qualibet ſpecie à Deo creata, poteſt alia atque alia perfectior produci, ita vt in nulla conſiſtere neceſſe ſit. Non eſſe verò ſimilitudinem in eo, quod argumentum probare nititur: nec enim quæ ſimilia dicuntur, in omnibus paria eſſe debent.

Solut. 3.

Cur ſpecies dicantur eſſe quaſi numeri.

Ad quartum: non poſſe alicui ſpeciei nouum addi gradũ eſſentialis perfectionis, quia iam non eadem maneret eſſentia; vt nec quaternarius, ſi ei noua vnitas accederet. Nec item dari poſſe ſub eodem genere duas ſpecies pari inter ſe dignitate, ſicuti nec dari poſſunt duo numeri (quibus etiam quoad hoc ſpecies ſimiles ſunt) quorum vnus non alterum excedat. At in productione aliarum atque aliarum ſpecierum non ita res habet, cùm ex ea nulla ſequatur repugnantia.

Solut. 4.

Ad vltimum: Vniuerſum bifariam ſpectari; nimirum vel quoad partes, quibus conſtat, vt

Solut. 5. Lege D. Th.

Lege D. Th. 1. p. q. 25. ar. 6. & in 2. d. 44 qu. vnic. art 2 & M. Al ber. artic 2. Rich. ibid q. 1 Dur qu. 3. Aegid. q. 2. Argent. & Capr. q. vni.

quoad ordinem & diſpoſitionẽ illarum. Priori modo creari poſſe aliud pulcrius & perfectius; nec id negare Patres, qui in argumento citantur: poſteriori non poſſe. Neque enim hoc vniuerſum, quod nunc eſt, valet fieri elegantius, quoad partium, è quibus conſtat, ſitum & diſpoſitionem; vt patebit ex iis, quæ dicemus quarto libro huius operis, cùm de locis elementorum diſputabimus.

QVÆSTIO IV.

NVM QVODLIBET INFINITVM à Deo cognoſcatur.

ARTICVLVS I.

OMNE INFINITVM COGNOSCI à Deo, nullum tamen ſucceſſiuè poſſe cognoſci.

Ex D. Th. 1. p. q. 7. art. 2. Durando in 1 d. 39. qu. 2. Scoto in quodl. q. 14.

Duplex conſideratio infiniti.

** Cognitio infiniti varia.*

VT aperiamus, quid in propoſita quæſtione ſtatuendum ſit, nonnulla præmittẽda ſunt. Primò, infinitum duobus modis ſumi: altero formaliter; vt nimirum ſignificat negationem finitionis; altero materialiter, hoc eſt, pro re, quæ infinita dicitur; vt pro numero infinito, vel infinita magnitudine. * Deinde, duplicem eſſe infiniti materialiter ſumpti notitiam: vnã, qua confusè apprehenditur; quo modo dicitur cognoſcere infinitum is, qui cognoſcit vniuerſale, cohibens ſub ſe poteſtate infinita; &, qui percipit magnitudinẽ vnius palmi, in qua inſunt infinitæ partes proportionales, quas tamen ſigillatim non concipit. Aliam, qua infinitum dilucidè ac diſtinctè cognoſcitur; vt ſi quis eaſdem partes enucleatè percipiat. Præterea cognitionem diſtinctam infiniti, aut eſſe ſucceſſiuã, qua vnũ poſt aliud cognoſcitur: aut nõ ſucceſſiuã, qua cuncta ſimul intelliguntur. Denique, diſtinctam cognitionem infiniti, vel ita ſumi poſſe, vt dicantur infinita percipi in alia re cognita, in qua elucent, vt in eſſentia diuina: vel in ſe ipſis, ſeu in proprio genere, quo pacto angeli per congenitas ſibi rerum imagines, tum alia, tum ordinem vniuerſi, & rerum ſpecies à Deo creatas, cognoſcunt.

Cognitio infiniti diſtincta duplex.

Status quæſtionis.

His poſitis, non excitatur à nobis quæſtio, de infinito formaliter ſumpto. Eo namque modo perſpicuum eſt, infinitum à quouis intelligi. Neque etiam quærimus, an infinitum materialiter ſpectatum, confuſa cognitione apprehendi poſſit? quia item poſſe, nullam habet dubitationem. Sed, vtrum diſtinctè intelligi queat in ſe, aut in alio, ſimul aut ſucceſſiuè.

Quorundam Philoſophorum error.

Igitur quidã ex antiquis Philoſophis, quos Diuus Auguſtinus duodecimo libro de Ciuitate Dei, capite decimooctauo refert, adeò hallucinati ſunt, vt dixerint, Infinitum ne in Dei

A quidem cognitionem cadere poſſe. Qui cùm etiam mundi nouitatem negarent, aſſerebant, recurrere per interualla rerum ortus & occaſus, & eoſdem temporum circuitus; ne, ſi non eadem repeteretur, non poſſet Deus infinita diuerſitate variata, vel præſcire cuncta vt faceret, vel ſcire cùm feciſſet. In hos certe conuenit illud ſacri Vatis: In circuitu impii ambulant. Opinionum namq; inanitate circumacti, mentem diuinam, infinita omnia ſcien-

Pſal. 11.

B tiã complectentem, ex humani intellectus imbecillitate & anguſtiis metientes, impiè lapſi ſunt. Sit igitur prima noſtra concluſio. Deum quodlibet infinitum comprehendere, etſi nullum ſucceſſiuè poſſit cognoſcere. Hæc concluſio probatur, quoad priorem partem, hunc in modum: Diuinus intellectus habet infinitam vim ad cognoſcendum; & id, in quo res concipit, nempe ipſius eſſentia, eſt infinitum quid in repræſentando: cognoſcit igitur infinita.

1 Concluſio. Probatio concluſ. lege D. Th. 1. contra gen. cap. 69. & ... & in opuſc. 3. ca. 131 ... prout in 1. d. 43 art. ...

C Item: Deus perfectiſſimè comprehendit effectricem ſuam virtutem: ſed per eam poteſt nõ tot, quin plura, efficere, vt ſuperiùs demonſtrauimus: cognoſcit igitur non tot, quin plura, atque adeo infinita. Poſterior concluſionis pars ex eo conſtat: quia is, qui ſucceſſiuè cognoſcit, partim eſt in actu, partim in potentia. In actu, comparatione eorum, quæ iam percipit: in potentia, reſpectu eorũ, quæ ſubinde percipit. At diuinus intellectus, cùm ſit a-

D ctus purus, nequit eſſe in potentia ad aliquid noué cognoſcendum. Accedit, quòd omnis ſucceſſiua intellectio mutationem inſert, quæ nullo modo in Deum cadit.

2. Concluſio.

Sit ſecunda concluſio: Deus non ſolùm intelligit infinita cognitione ſimplicis intelligentiæ, qua concipit res ſecundùm ſe; ſed etiam notitia intuitiua, quæ eas ſub eſſe exiſtentiæ comprehendit. Hæc probatur: quia Deus intuetur cogitationes Angelorum, & animarum

E rationalium, quæ in infinitum multiplicandæ ſunt: cùm diuina eſſentia, per quam intelligit, perfectiſſimè repræſentet, iam ea quæ iam exiſtunt, quàm quæ aliquando erunt, aut eſſe poſſunt. Item: quia vel Deus è futuris cogitationibus nouit finitas, vel infinitas. Si infinitas, habetur propoſitum: ſi finitas, oportebit ergo id, quod Deus cognoſcit per progreſſum rerum tranſiri; quod eſt manifeſtè abſurdum. Hanc concluſionem fuſiùs explanat D. Thomas 1. par. quæſt. 14. artic. 12. & 13. Nec ſibi repu-

F gnat ſanctus Doctor, dum aliis in locis, vt 1. contra Gentes, cap. 69. aſſerit, Deum intuitiua cognitione non intellligere infinita. Loquitur enim tunc de rebus per ſe exiſtentibus, vt interpretatur Capreolus in 3. diſt. 14. quæſt. 2. art. 1. Caietanus 3. par. quæſt. 10. art. 3. & Ferrarienſis 1. contra Gentes, cap. 69. Hæ enim in infinitum multiplicari non debent: cùm ſubſtantiarum ortus & interitus die iudicii terminandi ſint.

ARTICVLVS II.

OBIECTA CONTRA SVperiùs dicta, eorumq́ue confutatio.

VErùm contra primam concluſionem obijciat aliquis, cum Durando in primo, di- *1.Obiect.* ſtinct.39.2. Si Deus cognoſceret quodlibet infinitum, vtique comprehenderet omnes partes, in quas continuum diuidi poteſt, omnéſque earum diſſectiones. B At quòd eas non cognoſcat, probatur: quia vel partes, quas in continuò percipit, diuiduæ ſunt, vel indiuiduæ. Non indiuiduæ, quia iam continuum conſtaret ex indiuiſibilibus: nec diuiduæ, quia diuina notitia non omnes continui partes comprehenderet; cùm oporteret ſemper alias cognitione diuidendas ſupereſſe. Nō igitur omnes continui partes Deus intelligit. Confirmaturque idem rurſus ex eo; quia non minùs C repugnat, continuum diuidi actu in omnes ſuas partes, quàm ſecundùm omnes cognoſci. Non minùs enim Deus eas concipiendo abſolueret, & ad minima atque inſectilia redigeret, quàm ſi eaſdem à ſe mutuò re ipſa abiungendo ſecuiſſet.

2.Obiect. Secundo: Ex eo, quòd Deus poſſit efficere non tot, quin plura, non ſequitur, eum producere actu infinita: ergo pari ratione ex eo, quòd non tot, quin plura intelligat, non re- D ctè inferetur, eum infinita actu comprehendere. Quare probatio primæ concluſionis vitioſa eſt.

Dilutio 1.obiectionis. Eodem modo reſpondet Baſſol. in 1. d. 43. q. 1. Hiſpal. d.35 q.1. art.4. Hiſce obiectionibus ita occurres. Primæ quidem cùm Capreolus in 1. diſtinct.35.quæſt. 2.artic.1. & Ferrarienſis 1 contra Gentes, capite 69. dicendo, Deum cognoſcere partes omnes continui, quæ haud dubiè diuiduæ ſunt: ita tamen eas cognoſcere, vt earum partes omnes, atque omnium partium partes, enucleatè com- E prehendat: ſic enim eas concipit, vt in continuo inſunt. Quare cùm in continuo nulla ſit, quæ ſecari in alias non poſſit, nullam Deus apprehendit, cuius etiam partes, alias non concipiat. Obſeruandum tamen eſt diſcrimen, inter realem continui diuiſionem, & cognitionem diuinam eiuſdem ſecundùm omnes partes. *Diſcrimē inter cognitionem omniū partium infiniti, & ſectionem earundem.* Nam cùm in duas medietates continuum diuiditur, deſtruitur prius continuū, manentq; duæ medietates, in quas diſſectum fuit. Deinde, cùm rurſus duæ medietates in quatuor F quartas diuiduntur, deſtructis duabus medietatibus, manent quatuor quartæ, atque ita in infinitum. At cognitione, qua Deus duas continui medietates, & harū infinitas partes concipit, non diſſecatur ipſum continuum, ſed ſartum tectumq; manet. Quò fit, vt ſi continuum re ipſa in omnes ſuas partes diuideretur abſoluta diuiſione, reſidua eſſe deberēt ſola indiuiſibilia; quia ex diuiſione, minores partes, neceſſariò maiores euertunt. At poſita cognitio-

A ne, qua Deus omnes partes proportionales penetrat, adhuc nihilominùs ſumere fas eſt partes ſectiles, non ad quas vltimò diuina cognitio terminata ſit, quaſi in illis non contineantur infinitæ aliæ eadem cognitione comprehenſæ; ſed quæ adhuc ſint partes cōtinui, proindeque diuiſibiles.

Secundæ occurrendum eſt; diuerſam eſſe *Dilutio 2. obiect.* rationem in productione infiniti, & in eius cognitione. Nam productio infiniti eſt actio externa Dei, ſecundum quam poteſt infinitum ad actum potentiæ permixtum deduci, *Cur Deus cognoſcat actu perfecto infinitum, & tamen nō poſſit infinitū actu perfecto producere.* imò ob ipſius infiniti repugnantiam, impoſſibile eſt eiuſmodi productionem ad completum omnino actum terminari, oportetq; ſemper aliquid relinqui ſub poteſtate producentis, quod in actum non prodeat. At cognitio infiniti, cùm ſit actio interna Dei, omnibus modis completa eſſe debet, & in omnia, in quæ poteſt, actu tendere. Præſertim quia, ſi Deus quædam actu, alia poteſtate cognoſceret, poſſet ei noua notitia accedere, quod ſine intellectus diuini mutatione non fieret. Vnde patet, ex eo, quòd Deus non tot quin plura cognoſcat, ſequi, comprehendi ab eo actu infinita; licet ex eo, quòd efficere poſſit non tot quin plura, haud rectè inferatur, poſſe ab eo produci actu infinitum.

QVÆSTIO V.

POSSIT-NE INTELLECTVS creatus proprijs viribus infinita cognoſcere.

ARTICVLVS I.

CONCLVDITVR NON poſſe.

NOn defuêre, qui arbitrētur, Infinitum perfectione, hoc eſt, Deum Opt Max. poſſe à nobis in hac vita, ſolius naturæ facultate, clarè ac perſpicuè videri, niſi mentes noſtræ concreta vitiorum caligine offuſæ, tanti luminis ſplendore perſtringerentur: proinde, ſi quis animum excoleret, atq; omnino repurgaret, nullo prætereà auxilio ad tam excellentem cognitionē, in qua noſtra beatitudo conſiſtit, indigere. *Impugnatur hic error à D.Th. 1.par.qu.12. art. 4. & 3. cont.gent.c. 52. & Scoto in 4. d. 49. q. 11. & Richar.ibid.q. 6. art. 2. & Caſtr. lib 3. aduerſ.hær. verb beatitudo hæreſ. 4.& 5.* Hunc errorem Sacræ Paginæ teſtimonijs iam antea confutatum, damnauit Concilium Vienneſe ſub Clemente V. quod decretum habetur in Clementina, Ad noſtrum de hæreticis. Quare de huiuſmodi infiniti cognitione nulla quæſtio relinquitur.

De alijs tamen, hoc eſt, de Infinito extenſione & multitudine, ad quæ cætera infinita reducuntur, diſceptatio eſt, cui nos hac concluſione faciemus ſatis: *Concluſio.* Non poteſt intellectus creatus naturali ſua virtute percipere infinita; ſiue ſimul, id eſt, non intelligendo v-

Lege D.Th. de Verit.q.2. artic.9.& 1. p.q.14.art. 12 Capr. in 1.d 35.q.2.

num poſt aliud, ſiue ſucceſſiuè tempore finito. A Quæ probatur in primis teſtimonio Ariſtotel. 1.huius operis, cap.4. text.35. & cap.7. text 65. & 2.Metaphyſ.cap.2 text.11.& 3.Rhetoricorum ad Theodect.cap 8. vbi docet: Infinitum, quâ infinitum, ignotum eſſe. Prætereà, quia infinitum excedit proportionem potentiæ finitæ: omnis autem res creata, ſicuti eſſentiam, ita & potentiam finitam habet. Huc pertinet id, quod traditum eſt ab Ariſtotele libro 1.de Cœlo, capite 11. text.116. potentias actiuas definiri ma- B ximo quod poſſunt, id eſt, certum ac definitum habere terminum à natura præfixum, vltra quem progredi nequeunt, eoque termino earum perfectionem æſtimari. Accedit quoq; experientia; conſtat enim, quò mens pluribus rebus percipiendis intenta eſt, eò ſingulas minùs perfectè cognoſcere. Addidimus, tempore finito; quia ſi motus fuiſſet ex æternitate, iam nunc quælibet intelligẽtia infinitas ſui orbis conuerſiones cognoſcendo decurriſſet. C

Aſſertores propoſitæ cõcluſionis.

Porrò hæc noſtra concluſio partim eſt Diui Auguſtini 4.in Geneſ. cap.35. & 15.de Trinitate, cap.24. partim D.Thomæ 1.par.quæſt.86.art.2. & 1.libro contra Gentes, cap.70. & opuſcul.9. quæſt.81. Scoti in 4.diſt.1.quæſt.1. Durandi in 2. diſt.3.quæſt.7. Aegidij in 1.diſt.39.quæſt.3.& aliorum complurium.

ARTICVLVS II.

RESPONDETVR ARGVMENTIS quorundam, exiſtimantium poſſe angelum vi natura infinita cognoſcere.

Item Aeſcul. lib.1. huius oper. lect.7. q.2.& Grauiad. lect.7. quæſt.2.

A Superioris articuli concluſione diſſentiũt Capreolus, in 2.diſt.3.quæſt.2.artic.3. Soncinas 12.Metaphyſ.quæſt 62. alijque nonnulli. E Opinantur enim, poſſe Angelum, ſi, quàm maximum poteſt, conatum faciat, aliqua infinita ſimul diſtinctè cognoſcere. Quod hiſce ferè argumentis confirmant.

1.Argum.

Primum: Intelligentia, quæ Solis ſphæram circumuoluit, comprehendit effectricem vim Solis; alioqui (ait Soncinas) non haberet motor proportionem cum proprio orbe; quam tamen prędicat Ariſtoteles 12.Metaph.cap.8.tex. 44. atqui Sol poteſt infinitas ſpecies progignere, & abſque dubio producturus eſſet infi- F nita indiuidua, ſi mundus in æternum duraret, ergo intelligentia cognoſcit actu eiuſmodi infinita. Conſecutio probatur; quia nemo cauſam comprehendit, quin omnia eius effecta explorata habeat.

2.Argum.

Deinde argumentatur Soncinas: Quilibet angelus cognoſcit ſimul omnia, quæ vna ſpecie intelligibili repræſentantur: ſed omnes numeri, eorumque proportiones, repræſentantur vna ſpecie (alioqui ſi ſingulos numeros ſingulæ ſpecies referrent, cùm nullus ſit, quem percipere angelus non poſſit; ſequeretur, conſignatas illi eſſe infinitas ſpecies intelligibiles) ergo angelus vno actu infinitas numerorum ſpecies apprehendit.

3 Argum.

Tertio: Ideò intellectus noſter non poteſt quamlibet multa concipere; quia eſt immerſus hoc mortali corpore, quod mentem degrauat, nec quicquam intelligit, niſi operante ſimul phantaſia, quæ rerum obiectarum multitudine obruitur, ac defatigatur; vt Plato in Phędro ſcripſit, ipſaque experientia docet. Cùm igitur mentes angelicæ hiſce impedimentis liberæ ſint, nihil obſtabit, quominùs infinita intelligant. Adde, quòd non vt ſenſus excellenti ſenſibili; ita intellectus, præſertim qui à ſenſu non pendet, excellenti intelligibili læditur, & ab aliorum perceptione retardatur: quin potiùs quantò nobiliora capit obiecta, tantò ad alia cognoſcenda habilior fit, teſte Ariſtotele tertio libro de Anima, capite quarto, textu ſeptimo.

Aliorum opinio.

Circa eandem noſtram concluſionem alij ad extremam quandam ſententiam deflexère, arbitrati, licet cœleſtium corporũ motus fuiſſent ab æterno, non potuiſſe intelligentiam omnes cœli conuerſiones ſucceſſiuè cognoſcere. Afferunt tamen pro ſe illud Ariſtotelis: *1.Argum.* Infinitum, qua infinitum, ignotum eſt. Quibus verbis innuit Philoſophus, infinitum ſic D intellectus aciem effugere, vt nec infinito tempore percipi queat. Item: quia ſi intelligentia *2.Argum.* omnes globi cœleſtis conuerſiones nouiſſet, potuiſſet earum omnium vno actu recordari, atque ita naturali vi infinita ſimul comprehendere. Denique id etiam addunt; quòd nulla ratio *3.Argum.* cogat aſſerere, intelligẽtiam prædictas conuerſiones tanquam plura cognita, ſigillatim percepturam fuiſſe; cùm motus cœli vnũ quid ſibi cohærens & continuum ſit.

Reſponſio ad 1. arg. prioris ſententiæ.

Hæc tamen argumenta leuiora ſunt, nec ob ea à communi Philoſophorum placito abſcedendum fuit. Ad primum igitur Soncinatis dicendum; intelligentiam comprehendere virtutem Solis, nec tamen icircò intelligere actu infinita. Nam quod ad ſingularia attinet, quãquam ſi rerum generationes nullum eſſent finem habituræ, infinita ſecundùm potentiam, ſeu nõ tot quin plura, à Sole gignenda eſſent; ad eius tamẽ comprehenſionem, ſingularium cognitio non requiritur. Sicut enim naturale agens, in nullius ſingularis definitè ſumpti productionem per ſe fertur; ita ad ſui comprehenſionem nullius notitiam per ſe depoſcit. Sed quid de ſpeciebus dicendum? Nempe non oportere angelum, ad Solis vim comprehendendam infinitas cognoſcere quia neque actu infinitæ ſunt, vt perſpicuum eſt; neque earum multiplicatio in infinitum procedit, vt alibi ex Ariſtotelis doctrina, & communi Philoſophorum ſententia ſtatuimus.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum: Caietanus 1.part. quæſt.54. artic.2.

artic. 2. & Ferrar. 2. contra Gentes, capite 101. A negant maiorem propoſitionem, & rectè quidem: fieri enim poteſt, vt vna ſpecies plura actu repræſentet, quàm vt ad omnia illa angelus diſtinctè poſſit aduertere. Quin etiam ad minorem reſpondemus; angelo neque inditas eſſe infinitas ſpecies intelligibiles numerorum, neque vnam, quæ omnes numerorum ſpecies diſtinctè referat: ſed per ſpecies rerum ſub numeros cadentium percipere numerum, aut vnitatem, vt communem earum affectio- B nem. Itemque, numero quouis apprehenſo, promptum ei eſſe, maiores ac minores numeros ſubinde concipere, addendo detrahendóve vnitates: ſimiliterque figurarum & proportionum differentias cognoſcere. Quod in nobis etiam locum habet.

Ad 3. arg.

Ad tertium dicendum: intellectum noſtrũ non ob id ſolùm haud poſſe infinita percipere, quia corporis commercio & intercurrentium phantaſmatum turba degrauatur, ac præ- C peditur; ſed quia cùm ſit virtus finita, non habet proportionem cum infinito diſtinctè cognito. Quæ ratio etiam in intellectu angelico, cuius item perfectio finita eſt, cõcludit. Quod autem opponitur, intellectum non lædi excellentia rei intelligibilis: ita ſanè eſt; nec enim à re cognita noxam ſubire poteſt, cùm non hæreat in corpore, vt ſenſus, quà diſſoluti à vehementi ſenſibili primarum qualitatum in organo inſidentium temperie offenditur, ac labe- D factatur. Verùm eſto, intelligibile intellectricem potentiam nõ lædat; eſto etiam, nonnunquam vnius rei perceptio intellectum expediat ad plura cognoſcenda, vt cognitio cauſæ ad percipienda effecta: ſæpe tamen intelligibile ſua nobilitate aut multitudine intellectus vim excedit, ita vt ab eo percipi nequeat, & vniuerſim omnia infinita multitudo diſtinctè cognita illius terminos tranſcendit.

Cur neq; noſter, neque angelicus intellectus infinita cognoſcat.

Solut. 1. arg. pro poſteriori ſententia.

Ad primum verò eorum, quibus poſterio- E res Philoſophi nitebantur, dicito; Ariſtotelem eo modo negare, infinitum poſſe cognoſci, quo etiam negat, poſſe pertranſiri. Quare ſicuti inficiatur, decurri poſſe infinitum finito tempore; concedit tamen, in tempore infinito poſſe, cùm poſuerit infinitas orbium cœleſtium conuerſiones præteriiſſe: ita negat infinitum finito tempore poſſe cognoſci; admittit tamẽ, in tempore infinito poſſe.

Conſule D. Th. 1 contra Gent. c. 69. Hiſpal. in 1. diſt. 35. ar. 3. Scot. in 3. d. 14. q. 2.

Solut. 2.

Ad ſecundum: non eandem eſſe rationem, in notitia ſucceſſiua infinitarũ circumuectio- F num, & in vno actu, quo intelligentia earum omnium ſimul recordaretur: hic enim in infinita ſimul tenderet, quod fieri non poſſe monſtrauimus; ſucceſſiua autem cognitio non ita ſe haberet, vt luce clarius eſt.

Lege Aegid. in tract. de Cognit. angelorum, q. 9. ad 10.

Solut. 3.

Ad tertium: negari non poſſe, Angelum cunctas ſui orbis reuolutiones percepturum fuiſſe: licet enim vnum continuum motum omnes conſtituant, tamen ſicuti nos in eodem cœleſti motu dies plures deſignamus, cur non idem efficeret Angelus? aut qui poſſet non aduertere & notare noctium & dierum viciſſitudines, atque adeò ſingulas ab eodem ad idem punctum Solis conuerſiones.

QVÆSTIO VI.

AN INTELLECTVS CREATVS ad infinita ſimul cognoſcenda diuinitùs excitari queat.

ARTICVLVS I.

STATVITVR POSSE.

NON adducimus in controuerſiam, an intellectus creatus ad intuitiuam diuinę naturæ cognitionem eleuetur: id enim fide conſtat. Sed vtrum vel in ipſa diuina eſſentia, vel extra illam, infinita ſimul intelligere poſſit? Sit igitur prima aſſertio: Intellectus creatus diuina ope adiutus, poteſt in Verbo cognoſcere ſimul infinita. Hanc aſſertionem etſi improbent nonnulli, quos refert Capreolus in 3. diſtinct. 14. quæſt. 2. artic. 1. eam tamen multi graues auctores approbant. Ex quibus Magiſter Sententiarum in 3. diſtinct. 14. cap. 1. Albertus Magnus ibidem, artic. 1. eiusque diſcipulus Vdalricus, arbitrantur; animam Chriſti cognoſcere in diuina eſſentia omnium rerum poſſibilium naturas. Quod etiam Durandus in 4. diſt. 49. quæſt. 6. artic. 2. & Godofredus quodlibeto 6. quæſt. 3. de quouis beato aſſerendum putant. Atque horum ſententiæ omnino adſtipulatur D. Fulgentius, in reſponſione ad 5. quæſt. Fernandi Diaconi. D. autem Thomas 3. part. quæſt. 10. artic. 2. & 3. contra Gentes, capite 59. & 60. & de Veritat. quæſt. 8. artic. 14. eiuſque ſectatores (quorum ſententia veriſimilior eſt) aſſerunt, nullum beatum omnia poſſibilia intelligere: quia iam diuina eſſentia ab intellectu creato comprehẽderetur (ſiquidem quò plura effecta in cauſa videntur, eò magis cauſa penetratur: atque adeò cognitis omnibus, quæ ab ea effici poſſunt, omnino comprehenditur) ſed quemlibet videre actu aliqua infinita: nimirum, animam Chriſti cognoſcere omnia, quæ fuerunt, ſunt, eruntve aliquando, & quæcunque continentur in poteſtate creaturarum, quæ à Deo conditæ ſunt: quia hoc ad ipſius dignitatem pertinet, cui ſubiecta ſunt omnia. Alios verò beatos videre ordinem vniuerſi, & omnium rerum ad illius perfectionem attinentium naturas, atque etiam infinitas ſpecies figurarum, numerorum, & proportionum: quia horum cognitio ſpectat ad naturæ intellectricis perfectionem, quæ felici illi ſtatui omnium bonorum complexionem continenti, deeſſe non debet.

Conſule Capus, Firmiter de ſumma Trinit.

1. Aſſertio.

Nullum beatum cognoſcere omnia poſſibilia.

Quòd autem nihil repugnet, quominùs in-

Poſſe infinita cognoſci in diuina eſſentia.

finita hoc modo percipiantur, breuiter ex eo A concludi poteſt: quia (vt D.Thomas lib.1.contra Gentes, cap.69. argumentatur) intellectus, qui maximum omnium intelligibilium, hoc eſt, diuinam eſſentiam clarè intuetur; vtique valebit id quod minus eſt, atque adeò aliquod genus infiniti in eadem eſſentia diuina relucens, diſtinctè cognoſcere. Deinde, quia (vt idem Sanctus Doctor 1.part. quæſt.12. artic.5. animaduertit) inter potentiam cognoſcentem, & rem cognitam non requiritur proportio ma B thematica; ita vt ſi perfectio aut numerus rei cognitæ infinitè augeatur, creſcere etiam infinitè debeat potentiæ cognoſcẽtis perfectio: ſufficit enim * proportio, quam vocant accommodationis, id eſt, vt potentia intelligendi vltra modum ſuæ naturæ à Deo eleuetur, ac diuino lumine perfundatur, vt ad infinita percipienda habilis fiat; præſertim cùm id, quod in ea infinitorum perceptione ſpeciei intelligibilis rationem ſubit; nimirum eſſentia diuina, ſit C quidpiam infinitè perfectum, & ipſa infinita in vnico obiecto primario, in quo virtutes continentur, ac relucent, vno actu videantur.

Lege de eadẽ re D Th. cõtra Gent. ca. 54. & de Verit. q. 20 ar. 4 Scot. in 4. d.3. q.1.

** Proportio accommodationis.*

2. Aſſertio. Sit ſecunda aſſertio: Probabile eſt, poſſe etiam intellectum creatum diuina ope excitari, ad cognoſcenda ſimul & diſtinctè aliqua infinita in ſe ipſis, extra diuinam eſſentiam; verbi gratia, infinita puncta, quæ ſunt in linea, vel infinitos gradus candoris; ſi à Deo producerentur. Hæc ex eo ſuadetur, quia in huiuſmodi D cognitione nulla eſt contradictionis implicatio, nec ex parte infiniti, cùm non ponamus, id numerando tranſeundum eſſe: nec ex parte imbecillitatis potentiæ, quia poteſt illa ſupra naturæ ſuæ modum, ex diuino concurſu proportionem aſſequi, ad cognoſcendam multitudinem infinitam rerum infinitarum; ſicuti quod plus eſt aſſequitur, ad clarè & quidditatiuè intuendam infinitã Dei eſſentiam, vt paulò ſuprà diximus. Porrò duo hic animaduer- E tes. Vnum eſt: ad cognoſcenda diſtinctè & ſimul huiuſmodi infinita, producendam eſſe à Deo ſpeciem aliquam intelligibilem, quæ illa diſtinctè & enodatè repræſentet: nec proinde tamen eam ſpeciem infinitè perfectam eſſe debere (eſto beati, dum infinita vident) infinitã ſpeciem habeant, vtpotè quibus pro ſpecie eſt ipſa Dei eſſentia, vt diximus.) Non enim oportet ſpeciei perfectionem augeri, per æqualia incrementa, ſecundùm menſuram rerum, quę per eam repræſentantur, ſicuti nec perfectio- F nem cognitionis ad menſuram rei cognitæ: alioqui cognitio intuitiua diuinæ naturæ infinitè perfecta eſſet. Alterum eſt: vt hæc infinita intellectus percipiat, nõ ſat eſſe, illorũ ſpecie diuinitus conſignari; ſed egere etiam peculiari Dei auxilio, quo ſupra naturæ ſuæ captum & facultatem ea vtatur, & in obiectum infinitum tendat.

3. Aſſertio. Sit tertia aſſertio: Nullus intellectus, etiam diuina ope adiutus, valet infinita finito tempore ſucceſſiuè cognoſcere. Probatur, quia alioqui ſequeretur, infinitum incipiendo pertranſiri: quod fieri poſſe negat Ariſtoteles, tum hoc libro, cap 7. text.63 tum Metaph. cap.2 tex. 13. Atque in hunc modum interpretatur Scotus in 1. diſt.3. quæſt 2. illud Ariſtotelis ex 1. huius operis, cap.4. text.35. Infinitum, qua finitũ, eſt ignotum: nimirum, quia infinitum, ſumendo in eo vnum poſt aliud, impoſſibile eſt percurri; ſemper enim vna parte accepta, alia accipienda ſupererit.

Lege D.Th. 1 p. q.14 ar. 12. & q.86. art.2. Scotus in 1.d.3.q.1. Aegid in 1. d.39. q.3.

ARTICVLVS II.

SATIS FIT ARGVMENTIS quorundam, proximi articuli aſſertiones oppugnantium.

EXpendamus nunc ea, quæ nonnulli contra ſuperiùs dicta obijciunt. In primis quòd ab intellectu creato in diuina eſſentia cognoſci poſſint infinita, hoc ferè modo ſuadet Scotus in 3. diſt.14. quæſt.2. Infinitas extenſiua ſupponit infinitatem extenſiuam: ſed nullius beati cognitio habet infinitatem intenſiuam: ergo neque extenſiuam, hoc eſt, extenſam ad infinita obiecta. Maior propoſitio aſſeritur à Cõmentatore in libro de Subſtãtia orbis: probaturque ex eo; quia vbi exceſſus in vno arguit exceſſum in alio, infinitas arguit infinitatem: at exceſſus in numero rerum cognitarum arguit exceſſum in intenſione, ſeu perfectione cognitionis: quis enim inficietur, præſtantiorem eſſe eam notitiã, qua homo & leo, quàm illa, qua homo duntaxat intelligitur.

Arg. Scoti.

Deinde, ita opponit Adamus in 3. quæſt.10. Id, quod infinitis intellectionibus æquiparatur, infinitum eſſe oportet; ſed cognitio, qua percipiuntur infinita numero, æquiparatur infinitis intellectionibus, quibus ea ſingulatim conciperentur: ergo eſt actu infinita, atq; adeò ſicuti dari actu infinitum non poteſt, ita neque infinitorum cognitio.

Arg. Adami.

Præterea, circa tertiam concluſionem ſunt, qui putent, non eſſe contra rationem infiniti, decurri cognitione tempore finito. Itaque po tuiſſe illud eo pacto, à diuino intellectu concipi, niſi Deo ſucceſſiua cognitio repugnaret. Eſt autem pro hac ſententia in primis illud, quòd in qualibet hora tranſeunt infinita inſtantia. Deinde, quia cùm flamma lignum abſumit, corrupta prima ligni ſuperficie verſus ignem, reſultat alia; tum hac intereunte alia exoritur, atque ita in infinitum: ſicque peracta ligni deflagratione tranſactæ ſunt infinitæ ſuperficierum generationes, totidemque interitus. Tertiò, quia cùm corpus ſphæricum mouetur ſuper planum, finito tempore peragit infinitos contactus diſcretos, cum tangat omnia

Argumẽta, quod non repugnet, infinita finito tempore ſucceſſiuè cognoſci.

omnia puncta eo modo, quo ſunt in cõtinuo, hoc eſt, diſcrete. Quare cùm alia infinito tempore finito tranſeant, nihil impediet ex parte infinitudinis, quominùs infinitum finito tempore cognoſcendo tranſigatur.

Reſponſio ad arg. Scoti. Hæc tamen nihil contra ea, quæ ſtatuimus, concludunt. Atq; in primis argumentum Scoti, quo pacto diluendum ſit, iam patet: nimirum, licet cognitio extenſiua intenſiuam ſupponat, & huius exceſſus illius exceſſum arguat: non tamen oportere intenſionem & ex- **B** tenſionem per æqualia incrementa ſibi perpetuò reſpondere; præſertim cùm potentia ex peculiari cõcurſu agentis infiniti ſupra vim ſuam eleuatur. Tunc enim efficacitate ſupernaturalis auxilij, quodammodo ei infinitas intenſiua ſuppletur, & compenſatur. *Ad argum. Adami.* Similiter reſpondendum eſt Adamo; licet cognitio infinitarum rerum æquetur infinitis intellectionibus, quoad extenſionem obiecti; non tamen eis æquari, quoad intenſionem.

Reſponſio ad ... argum. Ea verò, quæ contra tertiam aſſertionem obiecta ſunt, parum momenti habent. Nam *Ad 1. arg.* inſtantia eſto ſint infinita; tamen quia ſunt partes finiti temporis, non niſi per modum vnius *Ad 2. arg.* finiti labuntur. Idemque dicendum de ſuperficiebus & tactibus diſcretis globi: ſuperficies e- **A** nim ligni non intereunt, aut gignuntur ſeorſim; ſed ad combuſtionem ligni, quæ vna & continua eſt: & tactus globi ita ſunt diſereti, vt *Ad 3. arg.* nihilominus ad vnum eundemq; modum globi pertineant. Quo fit, vt hæc omnia non tanquam infinita ſimpliciter, ſed quaſi vnũ quid finitum ...nſuolent.

Vberior explicatio 3. argumenti. Præterea (quod, planè rem explicat, occurritque inſtantiæ de contactibus, quos faceret punctus, ſi à corpore ſeparatus duceretur ab **B** angelo ſuper lineam; qui proinde contactus ad nullius motum corporis pertinerent) illa momenta, ſuperficies & contactus, ita ſe habent, vt poſt quodcunque illorum ſequantur immediatè infinita. At plures intellectiones ſucceſſione elicitę, non ſuccedunt per modum vnius, quod componant, vt patet: itemq; neceſſariò procedunt ordinatè, ſecunda poſt primam, & ſic deinceps: nec verò ita, vt poſt vnamquamque deſignatam eliciantur imme- **C** diatè infinitæ. Vnde fieri non poteſt, vt in omnibus momentis horæ collectiuè acceptis eliciantur. Qua etiam ratione ſuprà quæſt. 1. huius loci, artic. 3. ad ſextum, negauimus, poſſe à Deo per ſingula horæ inſtantia collectiuè ſumpta, Angelos creari.

FINIS LIBRI TERTII.

INDEX
RERVM PRAECIPVARVM, QVAE IN HOC VOLVMINE PRIMO CONTINENTVR.

ABSTRACTIO.
Abſtractio quotuplex pag. 9 d
Tres partes contemplantis Philoſophiæ triplici abſtractione diſtinguuntur ibid.
Refelluntur qui contrà ſentiunt 8 c
Abſtractio Mathematica duplex 10 d
Admittenda eſt abſtractio ſecundum rem & rationem, quæ per indifferentiam dicitur, & Metaphyſicæ conuenit 11 f
In Abſtractione non interuenit mendaciũ 10 a
cùm Abſtractio à materia diſtinctionem ſcientijs præſtare dicitur, quo pacto materiæ non accipiatur 15 f
Abſtractio ſpeciei prior, & facilior, quàm generis 81 d
ACADEMIA, ET ACADEMICI.
Academiæ nouæ præcipuè auctor, & ignorantiæ magiſter Arceſilas 22 d
Academici & Peripatetici ad Socratem ſua dogmata referebant 47 a
duos Academici numeros poſuêre, alterum ſenſibilem, alterum intelligibilem 17 b
Academici ab omnibus rebus aſſenſionem cohibendam eſſe aiebant 21 f
Confutatur hic error 21 f & 22 b c
Academici ſenſibus fidem denegarunt 22 f
Academici diuinæ prouidentiæ calumniatores ibid.
Academici affinxêre animæ tenue corpuſculum, cuius interuentu vniretur huic noſtro craſſo & concreto corpori 23 b
ACCIDENS.
Accidens non producit ſubſtantiam vi propria 375 b
Contrariæ partis argumenta ſoluuntur 377 d
Accidens virtute ſubſtantiæ attingit ſubſtantiæ productionem 375 b
Quidnam ſit accidens virtute ſubſtantiæ producere ſubſtantiam ibid. c
an Accidens vi propria aliud accidens producat 376 c
duo Accidentia ſubſtantiam ſenſibilem primò conſequuntur, videlicet quantitas & qualitas 373 c
Accidens extra ſubiectum an poſſit agere 378 b
Vtrum ex omnibus accidentibus ſolæ qualitates agendi vim habeant 380 d
Num accidentia ſint nobiliora, quàm materia prima 197 b
ACCRETIO.
Accretionis viuentium certi termini 133 e
Accretioni ſtata tempora 134 e
ACTIO.
Actio alia immanens, alia tranſiens 469 b
Quo pacto actio & paſſio à motu differant 471 d
Actio & paſſio ſunt vnus & idem actus 472 c
Actio tranſiens non eſt in agente 470 f
Omnis actio eſt à forma 226 a
Nulla actio à materia 200 a. 226 a
Nulla actio eſt à quantitate 382 d
Actio eſt cauſalitas cauſæ efficientis 332 c
Multitudo, & varietas actionũ vnde ſit 226 a
Ex actione rerum naturalium argui formã ſubſtantialem 225 d
An eadem actio ſit, qua Deus cum agẽte creatorem producit, & qua poſtea ſe ſolo eam conſeruat 345 b
Cauſæ ſecundæ, & Dei ſimul cum ea operantis eadem actio 354 a
Actiones extraneæ Dei ſunt toti Trinitati communes 384 d
Vtrum omnis actio ſit perfectio agentis 358 a
Actio cauſæ primæ quo pacto determinetur ab actione ſecundæ, & contrà 361 d
Actio aquæ calefacientis: item actio ferri igniti, quibus ſit aſcribenda 377 d
Ceſſante conſeruatrice Actione Dei, confeſtim res dilaberentur in nihilum 342 e
Sententia exiſtimantiũ corporibus nullam conuenire actionem 346 c
Sententia Democriti, & aliorum, actionem corporum fieri per emiſſionem atomorum 349 e
Actio ſpectata prout agens illius interuentu eſſ

fectũ attingit, habet ſeſe ex parte cauſæ 378 b
Actio caloris extra ſubiectum, cui ſit attribuenda 378 b

ACTVS.

Actus informans, & actus per ſe exiſtens 199 b
Actus entitatiuus an ſit ponendus ibid. d
Materia neque eſt actus phyſicus, neque actum phyſicum in ſua eſſentia includit 198 b
Actus pendent ab obiectis, vt à cauſis formalibus externis 317 c
Actus & endelechia interdum accipiuntur pro actu imperfecto, cuiuſmodi eſt motus 455 b
Bonitas & malitia moralis ineſt primò formaliter in ipſis actibus 332 a

AGERE.

Omne agens creatum ſupponit ſubiectum in quo agat 270 f
Quid ſit agere immediatè immediatione virtutis 358 e
Quid ſit agere immediatè immediatione ſuppoſiti 359 a
Deus agit immediatè vtroq; modo ibid. b
Vt aliquid propter finem agat, non neceſſe eſt finem præcognoſcere 418 a
Deo quo pacto conueniat agere propter finem 395 a
Agentia naturalia determinata eſſe ad vnum; quis ſenſus 269 d
Nullum agens poteſt aliquid operari ſine concurſu Dei. 351 d
Cur ſoli agenti conueniat cauſalitas realiter ab eo diſtincta 332 d

ALCHYMIA.

Alchymiam inuexit fames auri 277 b
Alchymia num verum aurum efficere poſſit, latè diſquiritur ibid. e
Alchymiæ libri, Diocletiani iuſſu, flammis dediti 280 b
Alchymiæ profeſſores non ſatis bene audiunt ibid.

ANAXAGORAS.

Anaxagoras quæ fecerit rerũ naturalium principia 177 e
Anaxagoras aſſeruit in qualibet re cõtineri infinitas particulas rerũ, quæ ex ea gigni poſſunt 126
Refellitur ab Ariſtotele 19 f

ANIMA.

Anima à principio eſt veluti tabula, in qua nihil ſit depictum 78 d
Animæ humanæ conſideratio ad quam ſcientiam ſpectet 37 b & 269 f
Anima humana cur dicatur eſſe in horizonte æternitatis & temporis 246 c
Anima in genere cauſæ ſubiectiuæ naturaliter ſuſtinet gratiam, non habet tamen naturalem potentiam ad eam recipiendam 244 e
Anima rationalis non educitur de potentia materiæ 241 c & 245 c
Anima rationalis etſi non pendet à materia, quoad ſuum eſſe, pendet tamẽ quoad officium informandi 335 a & 338 e
Anima ſeparata an vi propria ſeſe vnire valeat corpori diſpoſito 350 d
Ex anima & corpore fit vnum abſque medio vinculo 231 b
Status animæ extra corpus inter naturalem & violentum medius 234 d
Etiam anima intellectiua eſt natura 268 e
Anima rationalis eſt verè & eſſentialiter forma humani corporis ibid. e
Animæ rationalis vnio cum corpore in reſurrectione, an ſit dicenda naturalis 234 e

ANIMAL.

Animalia, quæ artis induſtria gignuntur 278 d
Minuta & noxia animalia non ſunt in mundo ſuperflua 415 c
Animalia agunt propter finem 417 e
Animalia bruta non præcognoſcunt res futuras 424 c
Brutorum animantium inſtinctus 425 e

APPETITVS.

Singulis rebus ineſt appetitus ad proprium finem, & perfectionem 203 f
Appetitus materiæ ibid. a
Appetitus veri inueniendi omnibus hominibus à natura ingenitus 21 f

APTITVDO.

Quænam aptitudo ſit potentia obedientialis 235 e
Vtrum in qualibet materia detur aptitudo ſiue habilitas ad quamuis formam recipiendam 234 e

AQVA.

Aquam qui omniũ rerum principiũ fecêre 177 b
Aquæ calidæ manum calefacientis actio cui attribuenda 377 e
Archimedis ſphæra 274 f
Archytæ columba lignea ibid.

ARISTOTELES.

Ariſtotelis laus 46 f
Ariſtotelem cur dæmonium appellarint, ſicuti & Pla-

& Platonem diuinum 47 f

Ariſtoteles in Acroamaticis libris obſcurior 53

Ariſtoteles diligentiſſimus ordinis obſeruator ibid.

Ariſtoteles cur interdum veteres Philoſophos incuſet, non tam eorum mentem quàm dicta perpendens 175 b

Ariſtotelis ſententia de immortalitate animæ 517 d

Ponere generationes hominũ ab æterno, & negare infinitum, nodus inextricabilis in doctrina Ariſtotelis ibid.

Ariſtoteles non percepit, quo pacto cum noua actione Dei creantis cohæreret immutabilis diuinæ naturæ 473 b

Ariſtoteles in rerum naturalium ſcientia omniũ calculis primas obtinuit 47 f

Ariſtoteli diuinarum rerum intelligentia à pleriſq; Plato anteponitur ibid.

ARS.

Artium varia genera 283

Artis & naturæ multiplex conuenientia, & diſcrimen 270 c & 274 a

Vtrũ ars opera naturæ per ſe moliri queat 274 c

Artis quæ ſumma laus 271 e

Quæ fiunt arte, ſunt ob aliquem finem 403

Ars naturam imitatur 271 e 278 c & 403

Ars ex natura multa effinxit 271 e

Sicuti natura eſt menſura artis; ita ars menſura arte factorum ibid. d

Quo ſenſu dixit Ariſtoteles, artem non deliberare 272 e

Artium quarundam inuenta à brutis homines accepêre 421 e

Ars non efficit motum, ſed modificat 276 f

Artis induſtria quædã animalia progigni 278 d

Artium quarundam inuenta ſuperioribus ſeculis ignota ibid. f

Ars chymica an verum aurum efficiat 277 b

Ars Apellis 271 f

ARTE FACTVM.

An materia pertineat ad eſſentiam arte factorum 209 e

An arte facta ex æquo ſignificent formam, & ſubiectum ibid.

Arte factorum formæ nullam agendi vim habent 274 a

Conuenientia & diſcrimen inter arte facta, & naturalia 271 d & 272 e

Arte factorum menſura ars, ſicuti artis natura 271 d

Arte factorum formæ non educuntur de poteſtate materiæ 244 a

Arte facta quo pacto moueantur 276 f

ASTROLOGIA ET Aſtrologus.

Aſtrologia non eſt ſincerè Mathematica 287 b

Magis tamen eſt Mathematica, quàm Phyſica ibid.

Aſtrologus quatenus cæleſtem motum ſpeculetur 37 e

Aſtronomicæ imagines non habent vim edendi effecta, quæ ipſis quidam attribuunt 276 f

AVERROES.

Sententia Auerrois de auro alchymico 277 e

AVICENNA.

Auicenna reprehendit Ariſtotelem, quòd dixerit materiam appetere formam 204 b

Quòd docuerit eſſe per ſe notum, dari naturam 253

Finxit intelligentiam datricem formarũ 238 e

Poſuit infinitudinem animarum rationis participum 517 b

AVSCVLTATIO.

Cur octo libri Phyſicorum dicantur auſcultationis phyſicæ 49 d

De ordine & communi materia librorum phyſicæ auſcultationis 50 f

Cur in opere phyſicæ auſcultationis à cauſis, non ab effectis progrediendum ſibi eſſe Ariſtoteles decreuit 59. 60

Auſcultationis phyſicæ diſciplina nõ inchoatur, ut quidam opinati ſunt, à libris de Cœlo 50 d

Auſcultationis phyſicæ libri continent communia principia, quibus tota naturalis philoſophia innititur ibid. b

Quæ ſit materia, ſiue argumentum ſingulorum librorum Auſcultationis phyſicæ 52 d

BONVM.

Nihil appetitur niſi ſub aliqua ſpecie boni 390 c

Relatio boni appetibilis, & finis quem ordinem ſeruent inter ſeſe 389 b

Bonum & finis vt conueniãt, & differant ibid. d & 390 e

BRVTA.

Brutis quibuſdam ineſt imitatio prudentiæ, & aliquarum virtutum vmbra 424 a

Brutu pugnacibus natura arma dedit, alijs pernicitate, & fuga, aut aſtu conſuluit 413 b

Brutorum ſolertia & ingenium diuinam prouidentiam arguit 411 e

Brutis nonnulli rationem dederunt 420 e

Bruta an ſolùm inſtinctu in fines ſuos tendant 424 a
Brutorum inſtinctus quinam ſit 426 c
Brutis non ſunt conſignatæ ab ortu ſpecies, vt quidem putarunt 426 f
Bruta cœleſtium corporum impreſſiones magna ex parte ſequuntur 424 c
Bruta quarundam futurarum rerum dant hominibus præſagia ibid.
Bruta varias artes hominibus indicarunt 421 e
Num brutorum omniũ phantaſia in vnam ſpeciem conueniat 427 d
Bruta non inſtigantur ſpeciali actione ab auctore naturæ ad opera ſua molienda, vt quidam putarunt 425 f
Bruta cur proportionem mediorum ad finem nõ cognoſcant 429 b

CASVS.

Quid ſit caſus, & vt differat à fortuna 303.304
Caſus & fortuna in quibus rebus interueniant 299. & 303
Caſus ad genus cauſæ efficientis reducitur 305
Caſum cur nonnulli ex antiquis philoſophis negarint 297

CAVSA, ET CAVSALITAS.

Ex notitia effectorum, & ignoratione cauſarũ, orta eſt Philoſophia 311 b
Cauſa & principium quo differunt 305
Cauſam nullibi Ariſtoteles expreſſè definijt 311 b
Cauſæ variæ definitiones, quarum vna cæteris anteponitur, & explicatur ibid.
Cauſarum conſideratio ad quos artifices ſpectet 247.248 (293.294
Cauſarũ variæ diuiſiones ab Ariſtotele traditæ
Cauſa vniuoca & æquiuoca 326 f
Cauſarum genera quot ſint 315 c
Cauſa exemplaris verè ac propriè cauſa eſt, vt præcipuæ auctoritatis 321 b
Cauſa exemplaris directò, ac per ſe pertinet ad genus cauſæ formalis 323 a
Quid ſit cauſalitas, ſeu modus cauſandi 328 c
Cauſalitates ſingularũ cauſarum quæ ſint 335 b
Cauſalitas efficientis eſt actio 331 a
Cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ qua lege agant 352 c
Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior 327 a
Semper cauſa æquiuoca principalis, eſt excellentior effectu 326 f
Quicquid habet cauſam efficientem, habet finalem, & contrà 338 f
Mutui officiorum nexus inter cauſas ibid. e
Cauſæ ſecundæ Platonicis non tam ſunt cauſæ, quàm primæ cauſæ inſtrumenta 354 d
Cauſa prima plus influit in effectum quàm ſecunda 352 e
Cauſa prima vtrum actionem ſecundæ determinet, an contrà 361 d
Cauſa prima quo ſenſu dicatur prius attingere effectum, quàm ſecunda 357 b
Cauſas agere negarunt quidam 356 b
Cauſæ ſecundæ, & Dei ſimul cum ea operantis eadem eſt actio 354 a
Cauſa prima & ſecunda an ſint dicendæ integræ vel partiales, comparatione effectuum 354 e
Vtrum Deus præuia motione cauſas ſecundas ad agendum excitet ibid. d
Cauſæ naturales totam ſuam vim agendo expromunt 80 f
Cauſa finalis an ſit abſolutè prima inter omnes cauſas 386 d
Primus Philoſophus, Phyſicus, & Mathematicus, per quas cauſas demonſtrent 57.58
Cauſæ ordine accuratæ doctrinæ notiores effectis 77 c

COELVM.

Motus cœlo naturalis 262 d
Quies poſt diem iudicij erit naturalis cœlo ibid.
Quis ſit finis motus, quo cœlum mouetur 395 c & 416 c
Cœlum quo pacto intellectuales ſubſtantias motu ſuo imitari conetur 272 b
Cœlum influxu ſuo fouet corpora ſublunaria 412 b
Ex materia cœli, ſi diſtinguitur à ſublunari, & ex forma ſublunari, non poteſt virtute diuina fieri vnum 234 f

COGNITIO ET COGNITVM.

Cognitio an impediatur à materia 90 c
Cognitio alia definitiua, alia demonſtratiua 61 c
Quid ad vtramq; obtinendam requiratur 62 c
Cognitio alia comprehenſiua, alia non comprehenſiua 61 c
Quid exigat comprehenſiua cognitio 63 a
Cognitio alia diſtincta, alia confuſa 69 d
Perfecta rei cognitio an omnium cauſarum intelligentiam depoſcat ibid.
Diſcrimen inter cognitionem confuſam & diſtinctam ibid.
Vtrum cognitio confuſa & diſtincta in eodem intellectu ſimul inueniantur ibid. f
Vtrum cognitio diſtincta & confuſa neceſſariò exigant

exigant plures conceptus ibid.
Cognitione diſtincta actuali quæ ſint notiora 72 b
Quæ diſtincta potentiali 73 c
Quæ confuſa actuali 86 d
Quæ confuſa potentiali ibid.
Perfectiſsima entis naturalis cognitio non poteſt à Phyſico abſque primi Philoſophi ope obtineri. 24 b
Materiæ primæ cognitio adulterina 171
Vtrum ſubſtantia, an accidens ſit primò cognitum 93 a

CONCVRSVS.

Nulli creaturæ cõmunicari potuit, vt ſine Dei concurſu ageret 353 d
Concurſus Dei an ſit prior concurſu cauſæ ſecundæ 357 d
An Deus concurſu præuio excitet cauſas ad agendum 355 f
Concurſus Dei, & cauſæ ſecundæ ad eundem effectum, non ſunt duo concurſus re ipſa diſtincti 354 a
Connexiones ſempiternæ inter extrema ſimpliciter neceſſaria 66 f
Eiuſmodi connexiones quidnam ſint ibid.
An habeant cauſam 369 c

CONSERVARE ET CONſeruatio.

Conſeruari à Deo omnia teſtantur Patrum dicta, idemq; Ethnici Philoſophi cognouerunt 342 d
Quædam Deus ſe ſolo, alia interuentu cauſarum ſecundarum conſeruat 344 c
Ceſſante actione Dei conſeruantis abirent in nihilum creaturæ 341 d
Pauciora requiruntur ad Dei conſeruationem, quàm ad eius productionem 133 a
De actione, qua Deus calorem in aqua conſeruat 345 b

CONTINVVM.

Continuum non pertinet ad eſſentiam motus, ſed eſt eius proprietas 457 c & 458 c
Continui partes quomodo cadant omnes in diuinam cognitionem 533 d
Continuitates omnes an ſint eiuſdẽ ſpeciei 459 b

CONTRARIA.

Prima cõtraria an ſint rerum naturalium principia 158 a
Contraria ex ſe inuicem quomodo fiant 159 c
E tribus principijs quænam inter ſe contrariæ ſint 179 e & 180 a
In qualibet categoria dari vnam primam cõtrarietatem 159 b
Omnem contrarietatem ad priuatiuam oppoſitionem reuocari ibid. e
Quicquid fit, ex contrario fit 158 d

CORPVS.

Qui putarint corpus nullam actionẽ edere 346 c
Quo pacto eadem corpora reſurgentibus redhibenda 210 d
Corporum reſurrectio aliquo modo naturalis erit, quanquam ſimpliciter ſupernaturalis ſit 234 f

CREATVRA.

Creaturarum omnium dependentia à Deo in eſſendo 341 d
In agendo 342 b
Creaturæ ſunt relata tranſcendentia ad Deum 371 a
Creaturæ vtrum ſecundum ſuas eſſentias pendeant à Deo, vt ab efficiente, exemplari, & fine ibid. e
Qui creaturis omnem actionẽ denegarint 346 e
Creaturæ, & Dei ſimul cum ea operantis eadem actio 354 a
Creaturæ omnes dicuntur ex ſe tendere in non eſſe, quia ſibi nequaquam ſufficiunt, ſed egent auxilio Dei ſuſtentantis 344 e
Creaturæ omnes vt in primo agente conſiſtant & ab eo conſeruentur 342 e

DEFINITIO.

Definitionis inueſtigandæ methodus 75 b
Definitiones deſcriptiuæ magis adumbrationes rerum ſunt, quam definitiones 61 c
Cauſæ quædam externæ etſi non ſint intimæ rei definitæ, ſunt tamen intimæ definitioni 65 e

DEMOCRITVS.

Democritus veritatem in puteo demerſam quærebatur 17 d
Democritus quæ ſtatuerit rerũ principia 139 f
Democriti corpuſcula 177 e

DEVS.

Deus finis omnium 416 f
Deus externis actionibus operatur propter finem 390 a
Deus eſt vbique 341 e
Noua relatio realis non poteſt in Deum cadere 331 c
Deus res omnes in ſuo eſſe conſeruat immediatè eas attingendo 341 d
Deus concurrit actu cum cauſis ſecundis ad quãlibet earum operationem 352 b

Dei & cauſæ ſecundæ pariter operantis eadem numero actio 354 a
Deus immediatione virtutis & immediatione ſuppoſiti cum quouis agente operatur 359 b
Deus quo pacto nihil in mũdo otiari ſinat 384 a
Deus, natura, & ars, quo pacto operentur 270 f
Ad Dei cognitionem triplici via progredimur 311 b
Scientia, quam Deus habet de creaturis, qualis ſit 28 e
Vtrum aliquid Dei potentiam effugiat 365 d
Quicquid poſſe potentia eſt, poteſt Deus efficere 367 e
Vnde proueniat vt aliquid Dei virtute poſſit, aut non poſſit fieri 368 b

DIALECTICA.

Dialecticam interdum apud Platonem pro prima Philoſophia accipi 20 c
Dialectica pars Philoſophiæ 354 a
Dialectica neceſſaria ad verũ inueniendum 3 b

EDVCI DE POTENTIA.

Quæ conditiones neceſſariæ ſint vt aliqua forma dicatur educi de potentia materiæ ſubiectiue 241 a
Quæ formæ educantur de potentia ſubiecti, quæ non, latè differitur 235 f
An formæ artificiales educantur de potentia ſubiecti 244 a
An motus localis 243 d
An dona ſupernaturalia 241 c 244 d
An formæ corporum cœleſtium 241 e
An relationes 244 d
An aſpectus cæco diuina virtute collatus 143 f
An formæ notionales ibid.
An lux ibid.
Subſtantiæ ſeparatæ nequeunt vi ſua educere aliquam formam, de potentia materiæ 239 a

EFFECTVS.

Idem effectus eſt totus à prima cauſa, & totus à ſecunda 354 a
Effectus plus dependet à cauſa prima, quàm à ſecundis 342 c
Effectis conuenire cauſſalitates paſſiuas 336 a

EFFICIENS.

Efficientis cauſæ definitio 289
Varietas cauſarum efficientium 293. 294
Cauſalitas efficientis nõ eſt modus ipſi cauſæ internus, ſed actio 331 a
Ad efficientem cauſam, non materialem, pertinent inſtrumenta 317 b
Efficiens, exemplar, & finis, mutuò ſe comitantur ad cauſalitates ſuas obeundas 371 d
Potuit dari ſecundum Ariſtotelem progreſſus infinitus in cauſis accidentaliter ſubordinatis 68 c

ELEMENTVM.

Elementum, cauſa, & principium, quo pacto inter ſe diſtinguantur 55
Elementorum diſcors concordia probat Dei prouidentiam 411 d

ENS.

Ens in commune ſubiectum Metaphyſicæ 36 a
Ens per accidens an cadat ſub ſcientiam 24 d
Omnia entia pendent à prima cauſa, quatenus ſunt adumbratæ participationes diuini eſſe 371 b
Omnia entia dependent à prima cauſa, tum vt ſint 351 c tum vt operentur ibid. d
Entis nomen quo pacto ſit Deo proprium 174 c
Ens mobile in ſe ſpectatum phyſicæ conſiderationis 14 d
Ens naturale & ens ſecundum naturã quo differant 353 f

ESSENTIA.

Eſſentia, quidditas, & natura quo differãt 257 e
Eſſentiæ an habeant cauſas efficientes 364 a & 371 b
Eſſentia creaturarum non conſiſtit in producibilitate 368 c
Res ſecundum ſuas naturas præcisè ſpectatæ nõ habet eſſentialem ordinem ad Deum, vt ad cauſſam efficientem 371 c
Num in rebus creatis quæcunq; differũt re, differant quoq; eſſentia 113 b

EXEMPLAR.

Quid ſit exemplar ſiue idea 318 a
Exemplar non eſt ratio formalis, ſed obiectiua 317 c
Exemplar inter primæ auctoritatis cauſas numeratur 321 b
Exemplar verè ac propriè pertinet ad genus cauſæ formalis 323 a
Exemplaris cauſalitas in quo conſiſtat 322 a
Exemplar, finis & efficiens mutuò ſeſe comitantur 370 e

EXISTENTIA.

Exiſtentia non differt ab eſſentia, niſi vt modus rei 214 d
Non omnis exiſtentia eſt à forma 215 a
Exiſtentiam propriam habet materia 214 d
Quidam fatum inane nomen, & ſine re eſſe putarunt 308 b

Quidam legibus fati addixēre omnia ibid.
Quid ſit fatum apud eos, qui rectè ſentiūt 308 b
Fatum ex ſua formali ratione eſt reſpectus ordinis 308 f
Fatum pro cauſis ordinatis pertinet ad cauſam efficientem ibid.

FIGVRA.

Figura an ſit principium actiuum motus localis 383 a
Figuræ & imagines Aſtronomicæ an aliquam vim habeant ad effectus mirabiles 276 b.f

FINIS.

Finis trifariam ſumitur, communiter, propriè, & maximè propriè 392
Finis quid ſit 386 c
Finis variæ diuiſiones 385 c
Finis eſt verè & propriè cauſa ibid.
Finis eſt omnium cauſarum prima 386 b
Finis cauſalitas an cōſiſtat in metaphorica motione 387 a
Motio finis ſimpliciter eſt prior motione cauſæ efficientis 386 d
An omnis operatio cauſæ agentis ſit effectus finis 391 f
Finis poſſeſſio quo pacto ſit effectus cauſæ finalis 393 e
Qua ratione conueniat Deo, agere propter finem 395 a (393 b
Amor finis, eſt verè & propriè effectus finis
Duplex eſſe finis, reale, & notionale 395 f
An finis cauſet ſecundum eſſe reale ibid.
Varij fines, in quos natura contendit 416 a
Naturam agere propter finem multis argumentis conuincitur 407

FORMA.

Formæ ſubſtantialis definitio 226 f
Probatur ineſſe rebus Phyſicis formam ſubſtantialem 224 c
Forma ſubſtantialis vnum è principijs rerū naturalium 228 c
Quibus nominibus forma appelletur 227 b
Vtrum ex forma ſubſtantiali & materia fiat vnum per ſe 228 b
Vtrum ex qualibet materia & forma ſublunaribus poſſit effici per ſe vnum 234 f 235 a
Vtrum omnes formæ educantur de poteſtate materiæ, latè diſputatur 235 f
Subſtantiæ ſeparatæ nequeunt educere formas de potentia materiæ, niſi applicando naturalia actiua paſſiuis 239 a
Formæ vt lateant in rationib. ſeminarijs 242 d
Cur forma dicatur ratio quidditatis 209 d
Conſenſus mutui amoris inter formam & materiam 230 d
Forma eſt ignobilior compoſito 325 a
Forma per artē inducta nullam agendi vim obtinet 274 a (ibid.
Formæ naturales ſunt actuoſæ, & quaſi viuæ

FORTVITVM, ET FORTVNA.

Reſpectu Dei nihil fortuitum 307 c
In quibus rebus fortuna locum habeat 305
Fortuna quid ſit 303
Diſcrimen inter caſum & fortunam 305
Fortunæ Ethnici numen dederunt ibid.
Fortunæ effigies ibid.
Cur fortuna cæca, & volubili ſaxo inſtans fingebatur ibid.

GALENVS.

Galenus naturam indoctam vocat 418 d

GENERATIO.

Generatio à quo accidente eliciatur 380 a
Generatio & corruptio quo pacto motus nomine comprehendantur 454 c
Progreſſum infinitum in generationibus quo pacto Ariſtoteles concedat, aut neget 68 b

GEOMETRIA.

Geometria nō eandem vendicat abſtractionem à materia, quàm Arithmetica 116
Geometria eſt è ſinceris Mathematicis 285 c
Geometria minorem habet ſimplicitatem quàm Arithmetica 46 a

GIGANTES.

Vide Monſtrum.

HERACLITVS, HESIODVS, Hippocrates.

Heraclitus σκοτεινὸς 99
Negauit ſcientiam rerum naturalium 16 f
Omnia igni deflagratura prædicabat 491
Heſiodus ſcripſit in Theogonia, terram eſſe omnium principium 254
Heſiodus poſuit Chaos ante omnia 176 a
Hippocrates naturam aliâs doctam, aliâs indoctam appellat 418 c
Hippocratis quadratura 300

HOMO.

Hominis deſcriptio 413 c
Hominis excellentia 414 b
Homo finis naturæ corporeæ 508 e
Pro veſtitu & armis data homini ratio 414 c
An homines ex congreſſu hominis & belluæ naſci poſſint 433 c
Immerito dici à quibuſdam, naturam exhibuiſſe

ſe in hominem quaſi noutrcem 396 d
Primus hominum parens, an fuerit Gigas 434 c

IDEA.

Idearum cognitio quanti ſit momenti 317 e
Ideæ definitio ibid. f
Idea non eſt ratio formalis, ſed obiectiua 319 a
Formæ agentium naturaliũ non ſunt ideæ 318 d
Ideæ Platonicæ 23 b

IGNIS.

Ignis tribus ſaltem modis generatur 279 b
Ridiculum, non correptum iri ſtupam à maximo igni 139 a

IMPOSSIBILE.

Impoßibile, cognitum vt impoßibile, non poteſt obtinere rationem finis 397 c
Quo ex fonte proueniat, vt aliquid ſit impoßibile 368 b
Nihil, quod poſſe potentia eſt, impoßibile eſt Deo 367 e
Quod effugiat potentiam Dei extraordinariam.

INFINITVM.

Phyſici negotij eſſe de infinito diſputare 439. & 478
Infiniti deſcriptio 502
Infinitum quot modis dicatur 496. & 509 b
Infinitum adiectione, & infinitum detractione 498
Finitum vel infinitum quomodo ſit paßio quantitatis 515 f
Non datur infinitum actu propriè ſumptum in rebus creatis 511 f & 519 b
Cur nulla qualitas infinitè intenſa poßit à Deo effici 521 b
An infinitum actu poßit à Deo effici, in vtramq; partem diſquiritur 418 a
Etſi Deus produceret infinitum, non proinde ſuam potentiam exhauriret 524 f
In corpore infinito quandocunq; punctum vicem centri obtinet 410 f
In quodlibet rerum genere poteſt Deus producere infinitum ſyncategorematicè 524 c
Infinitum, quà infinitũ, eſt ignotũ 502. & 534 f
Infinitum ſimilitudinem habet cum materia. 498

INSTRVMENTVM.

Inſtrumentum ſola cauſa efficiens propriè habet 317 b
Cauſæ ſecundæ vtrum dicendæ ſint inſtrumẽta primæ tantùm, an ſimpliciter cauſæ 355 b
Inſtrumentorum omnium inſtrumentum manus 414 d

INTELLECTVS.

Intellectus noſter ex ſua primæua origine tabula non ſcripta 6 b
Intellectus nõ læditur excellentia rerum intelligibilium 536 b
Intellectus noſter plura ſimul cognoſcit 82 d
Quod ſit primò cognitum, comparatione noſtri intellectus 68 e

INTELLIGENTIAE.

Intelligentiæ nequeunt propria virtute inducere formas in materiam 239 a
Opus naturæ, opus intelligentiæ, quis ſenſus 418 c

LATIO.

Latio inhæret in mobili, non in corpore circumfuſo 475 a
Lationis terminus per ſe, non eſt locus, ſed vbi, ſiue exiſtentia in loco 476 b
Latio Angeli 38 a & 475 c
Sitne latio quiete præſtantior, an contrà 38 b

LIBER.

Libri, operaq; omnia Ariſtotelis in tres claſſes diſtribuuntur 47 d
Plurimi è libris Ariſtotelis iniuria temporum interciderunt ibid.
Liber de mundo ad Alexandrum, non omnino conſtat an ſit Ariſtotelis 49 e
Librorum Phyſicæ Auſcultationis varia inſcriptio ibid.
Octo libros Phyſicorum non eſſe Metaphyſicos, vt quidam putarunt 50 f
Cur libri Ariſtotelis alij Exoterici, alij Acroamatici dicantur 49 d
Cur octo libri Phyſicorum inter Acroamaticos numerentur 50 b
Cur libri Phyſicorum inſcribantur de Phyſico auditu ibid. d
Libri Phyſicorum an ſint doctrinæ ordine primi in phyſiologia 51 a
Libri de plantis ab Ariſtotele ſcripti non extant 48 f
Librum ſecundum Metaphyſicæ non eſſe proœmium libri ſecundi Phyſicorum, vt quidam putarunt 247

LINEA.

In qualibet magnitudine vna tantùm datur linea actu
In qualibet linea ſunt actu infinita puncta 513 b
Spatium interiectum inter duas lineas infinitè porrectas non eſſet infinitum 514 f
Lineæ viſuales quæ dicantur 285 f

In

In qualibet magnitudine ſunt actu infinitæ lineæ partiales, æquales vni certæ 516 a

LVMEN.

An luminoſum ſingulis inſtantibus nouum lumen producat in corpore, ad quod paulatim accedit 416 d

Lumen educitur de poteſtate ſubiecti 243 a

Lumen gloriæ non educitur de potentia intellectus 241 d

MAGIA, ET MAGI.

Magia duplex. Altera dæmonum cõmercijs inauſpicata, quæ eſt artis abuſus: altera verè ars 25 a

Magiæ naturalis artificio multa opera miranda effici poſſunt, abſque interuentu dæmonum 24 f & 276 c

Magi Pharaonis veros ſerpẽtes exhibuêre 275 f

Magi quomodo feras & homines excantent 276 a

MAGNITVDO.

Quælibet magnitudo Mathematicè ſpectata eſt diuiſibilis in partes infinitas 103

In quauis magnitudine ſunt actu infinita puncta 513 b

De terminis magnitudinis & paruitatis 131 b

MATERIA.

Materiæ definitio enodatur 194 f

Variæ appellationes materiæ 197 a

Quibus argumẽtis probetur, dari in rebus Phyſicis materiam 163

Materia eſt pura potentia 198 e

Materia habet exiſtentiam propriam 214 d

Materia eſt expers generationis, & interitus 192 c

Materia non poteſt abſque ordine ad formam cognoſci 195 f

Materiæ cognitio adulterina ibid.

Materiæ notio duplex 194 b

Materiæ vis vtrum poſſit ab intellectu creato comprehendi 67 f

Poteſt forma vniri diuinitus materiæ ſine quantitate, ita vt ex ijs reſultet compoſitum 233 b

Materiam quo pacto etiam Philoſophus cognoſcat 12 e

Materia num ex ſe diuidua, & extenſa ſit 115 a

Materia cur generationis & interitus cauſa perhibeatur 204 f

Errores quorundam de natura materiæ 201 a

Materia appetit formam 203 a

An vt materia formam, ita forma materiam appetat 205 a

Opinio Durandi, nullam materiam ſingularem, certam & definitam, pertinere ad eſſentiam Socratis 167 a

Vtrum materia pertineat ad quidditatem compoſiti naturalis 205 d

Materiæ duplex vnitas 208 b

Materia quo pacto eadem in eodem homine tota vita perſeueret 210 a

Materia poteſt diuinitus abſq; omni forma ſubſtantiali conſeruari 216 e

Non creauit Deus à principio mundi materiam abſque omni forma ſubſtantiali, vt quidam putarunt ibid. b

Materia eſt ſubſtantia poſtremæ notæ 529 f

Non poteſt à Deo produci aliqua ſubſtantia deſpicatior, quàm materia prima 530 e

MATHEMATICA.

Mathematica, vna è partibus contemplatricis Philoſophiæ 9 a

Mathematicas diſciplinas cõſtituit Plato in naturalium & diuinarum interſtitio 41 a

Mathematica abſtractio 39 f

Mathematicæ quod genus cauſæ conſiderent 55

Mathematicæ inter alias ſcientias quem locum ſortiantur 38 d & 43 f

Quæ ſint purè Mathematicæ, quæ mediæ 268 a

Cur vna tantũ ſit Phyſica, & vna prima Philoſophia: Mathematicæ plures 11 a

MAXIMVM ET MINIMVM.

Diſceptatio de Maximo & minimo, in qua agitur de terminis tam magnitudinis, quàm paruitatis, rerum tam viuentium, quàm vitæ expertium 231 a

MEDICINA.

Medicina vtrum ſit contemplatiua, an practica 29 e

Vtrum ſit pars Phyſiologiæ 31 b

Medicina & Philoſophia medentur: illa corpori, hæc animo ibid. c

Vbi deſinit Phyſiologia, inde Medicina incipit 31 c

Subiectum Medicinæ ibid. e

Conuenientia inter Medicinam & Phyſiologiam ibid. d

Cur quædam medicinæ pars dicatur theoretica, alia practica 30 e

Meliſſus quo ſenſu dixerit omnia vnum eſſe 173 d

METAPHYSICA.

Metaphyſicæ præſtantia 45 a

Metaphyſica ordine doctrinæ vltima, dignitatis prima 40 b
Vna tantùm eſt Metaphyſica, nō plures, vt quidam putarunt 8 e
Metaphyſica non conſiderat particulatim omnium rerum eſſentias 15 b
Metaphyſica quo iure interdum ea, quæ in materiam diuerſa ſunt, contempletur ibid. d

MONSTRVM.

Quid ſit monſtrum 429 d
Monſtrum quot modis accidat 430 e
Monſtra in mari cur frequentiora 431 d
An monſtroſum animal, quod ſimplicia membra geminata habet, vnum animal ſit, an plura 433 f
Homo magnitudine perdicis 431 e
Vtrum gigantes abſolutè monſtra cenſeri debeant 434 b
Opinio, nullo pacto obuenire mōſtra è cœleſtium corporum influxu ibid. e
Monſtrum an natura intendat 435 b
Monſtra quas ob cauſas intendat Deus 438 b
Num ex humana et belluina ſpecie homines naſcantur 434 c

MORALIS SCIENTIA.

Moralis ſcientia, vna è tribus partibus philoſophiæ vniuerſim acceptæ 3 c
Moralis ſcientiæ neceßitas 4 f
Moralis ſcientia doctrinæ ordine poſterior naturali 39 e
Ad moralem ſcientiam tranſtulit Socrates omnem philoſophiam 43 e
Cur iuuenes non ſint idonei auditores moralis ſcientiæ ibid.
Multa ex naturæ fontibus ad moralem ſcientiam neceſſariò petenda ſunt 39 d
A philoſophia ad iuris peritiam eſſe progrediendum docuit Plato 41 c

MOTVS.

Motus cognitio quanti ſit momenti in Phyſiologia 459
Motus variæ definitiones 451 b
Præcipua motus definitio accuratè explicatur ibid. d
Motus analogum 458 b
Multiplex conſideratio motus 459 e
Motus, quà motus, ens incompletum 457 f
Motus quaſi vita quædam dicitur 440
Motus cur Pythagoricis non ens 452 d
Motus cur ἐντελέχεια appelletur ab Ariſtotele 454 f
Motus quà conſideratione ad quam categoriam pertineat 460 a
Motus non eſt forma, ſed eius fluxus 452 a
Motus non eſt eſſentialiter continuus, eſt tamē eſſentialiter ſucceßiuus 457 c & 456 f
Motus inter aſſertiones entis mobilis principem locum obtinet 38 b
Secundum Ariſtotelem omnibus corporibus ineſt propenſio ad motum, non tamen omnibus ad quietem 262 c
Motus omnes comparatione materiæ naturales ſunt 264 b
Motus localis inhæret in re mota 475 a
Mouentium quædam mouent motu proprio, alia metaphorico 387 d

MVNDVS.

Antiqui mundum animal fecêre 176 c
Mundus vt diuinum archetypum imitetur 27 f
Academici duplicem mundum poſuêre, alterum Archetypum & intelligibilem, alterum ſub ſenſus cadentem 17 b
An Deus mundum alium perfectiorem condere potuerit 531 a

NATVRA, ET NATVRALE.

Eſſe per ſe notum, dari naturam 253. 254
Opiniones veterum Philoſophorum de natura 258 e
Multiplex naturæ ſignificatum 255
In naturæ definitione cōprehenditur natura corporum cœleſtium, contra Plutarchum, Mag. Albertum, & alios 262 c
Naturæ definitio particulatim enodatur 260 e
Natura analogum 259 d
Naturæ definitio an principio tantùm paßiuo conueniat 265 a
An natura ſit etiam principium generationis ibid. f
Natura ars Dei 270 d
Naturæ ſimia ars 271 e
Natura vniuerſalis, & particularis 257 e
Cur humanitati non conueniat definitio naturæ 261 d
Forma magis natura, quàm materia 255
Opus naturæ, opus intelligentiæ 418 c
Diuerſi fines, quos natura ſpectat 416 a
Natura in minimis tota 415 d
Refelluntur qui naturam nullo fine agere putarunt 407
Repugnat, dari naturam abſq. ſuppoſito 218 b
Quo ſenſu dicatur natura eſſe ad vnum determinata. 269 d

Naturæ operâ vtrum ars moliri queat 274 c
Cur natura communis extra ſingularia exiſtere non poſſit 218 a (264 b
Naturalia quomodo ab arte factis differant
Naturale & violentum in quibus motibus reperiantur 231 a
Naturale, & ſecundum naturam, quo differant 251. 252

NVMERVS.

Cur formæ dicantur eſſe ſicuti numeri 530 d
Quantũ Pythagorici numeris tribuerint 178 b
De numero denario ibid.
Infinitos numeros cognoſcit Deus, etſi nullum certum infinitum 526 b
Numerus fit ex diuiſione continui 506

OBIECTVM.

Obiecta comparatione actuum ad quod cauſæ genus pertineant 317 c
Scientiæ diſtinguuntur per obiecta 8 c
Obiectum, ſubiectúmve Phyſiologiæ 31 e

OPINIO.

Actus ſcientiæ & opinionis cur non poſſint in eodem intellectu ſimul cohærere 70 e
Opiniones Philoſophorum de principijs 173 d
Opinionibus, non ſcientia, contineri omnia aiebat Pythagoras 17 f

ORDO.

Ordo diuinum quid in natura 53
Ordo doctrinæ & dignitatis inter diſciplinas 38 e & 43 f
De ordine doctrinæ & inuentionis propriæ 59. 60
Quantum decoris afferat rebus ordo 53
Rerum ordo & conſeruatio, finis naturæ 413 e
Ordo rerum naturalium teſtatur eas agere gratia finis alicuius 404. & 409 c
Ordo rerum, quæ in contemplationem veniunt, triplex 4 d

PARMENIDES.

Diſputatio Ariſtotelis aduerſus Parmenidẽ & Meliſſum 118
Parmenides an ita ſenſerit de vno, vt eius verba præ ſe ferebant 173 d

PARTES.

Totum à partibus an diſtinguatur 105 d
Partes entitatiuas habet ſubſtantia ſine quantitate 117 a

PHANTASIA.

Phantaſia num percipiat ſubſtantiam 95 c
Phantaſia an ſit eiuſdem ſpeciei in omnibus brutis 427 d
Phantaſiæ brutorũ nullæ congenitæ ſpecies 426 d
Phantaſia brutorum vt cauſarum naturalium impreſſione moueatur 424 c

PHILOSOPHIA, ET Philoſophus.

Philoſophiæ & Philoſophi nomen à quo inuentum 1 e
Philoſophiæ multiplex notio 2 b
Philoſophiæ diſtributio, qua diuiditur vniuerſa 3 e
Qua diuiditur ea, quæ in contemplatione verſatur 5 c
Philoſophiæ obſcurandæ rationes diuerſæ apud antiquos 68 f
Philoſophia ex admiratione orta eſt 3 a
Philoſophia mortis contemplatio ibid. b
Philoſophia cui comparetur 25 e
Philoſophiæ Ariſtotelicæ diſtributio 47 d
Prima Philoſophia cæteris artibus præſidet 15 e
Cur ſit prima Philoſophia 36 b
Philoſophos veteres cur interdum coarguat Ariſtoteles, ob verba tantùm 175 b
Philoſophi multa è diuinis literis hauſêre 174 d
Philoſophicum ingenium rerum eſſe oportet, nõ verborum 35 a

PHYSICA, PHYSIOLOGIA, Phyſicus.

Phyſicæ nomen interdum comprehendit omnes ſcientias contemplatiuas 3 d
Subiectum Phyſiologiæ 31 e
Partitio Phyſiologiæ apud Ariſtotelem 47 f
Phyſiologiæ comparandæ duplex via 52
Phyſiologiam non inchoari à libris de Cælo 50 e
Phyſiologia quem doctrinæ ordinem ſortiatur 38 d
Quem dignitatis 43 f
Phyſiologia eſt propriè ſcientia 19 d
Phyſiologia eſt ſcientia contemplatrix 27 f
Phyſiologia cur vna, Mathematicæ verò plures 11 b
An ad Phyſicum pertineat, diſputare de cauſis 247
Diſcrimen inter Phyſicum & Mathematicum 279
Conſideratio animæ rationalis, quomodo ad Phyſicum pertineat 37 b
Phyſicus omnia cauſarum genera conſiderat 55

An per omnia demonſtret 62 d
Phyſicus quatenus agat de ſubſtantijs materiæ expertibus 15 e

PLATO ET PLATONICI.

Platonis multa reconditaq; doctrina 47 b
Plato diuinarum rerum cognitione Ariſtoteli anteponitur ibid. f
Credidit Plato, conſignatas eſſe noſtris animis à principio intelligibiles rerum formas 20 b
Platonis conſuetudo in diſputando 47 a
Plato in ſententia de principijs varius 178 e
Plato poſuit duo infinita 403
Platonis ideæ 23 b

PORPHYRIVS.

Error Porphyrij de imaginibus Aſtronomicis 24 f
Opinio eiuſdem circa definitionē naturæ 262 d
De ratione & oratione brutorum 420 f

POTENTIA.

Potentia Dei duplex, ordinaria, & extraordinaria 365 d
An rectè concedatur aliquid eſſe, quod diuina potentia fieri non poſſit, latè diſſeritur ibid.
Vnde proueniat, vt aliquid diuina potentia effici queat, nequeátve 368 b
Potētia materiæ pertinet ad eius eſſentiā 198 d
Quæ conditiones requirantur, vt forma dicatur educi de potentia materiæ 242 b
De potentia naturali, obedientiali, neutra, & violenta 240 a

PRACTICVM.

Quæ ſit ſcientia practica 27 f & 29 e
Dialectica, ars practica 30 b
Moralis ſcientia, practica ibid. c
Medicina, ars practica ibid.
Quædam Magia eſt ars practica, etſi aliquo modo dicatur pars Phyſiologiæ 25 a

PRINCIPIVM.

Principium, cauſa, & elementū, an differant 95
Num principium & cauſa reciprocentur 152 a
Aliter Græci, aliter Latini, cauſæ notionē vſurpant 153 a
Principiorum definitio explicatur 154 c
Vtrum Ariſtoteles omnium rerum naturalium principia definierit 157 a
Principium nec formaliter, nec denominatiuè ſumptum, eſt quid vniuocum 153 d
Vtrum prima contraria ſint rerum naturalium principia 158 a
Principia quomodo contraria ſint 160 b
Principia non poſſe eſſe infinita 163, 164
An rerum naturalium principia ſint tria, latè diſquiritur 173 a
Principia rerum naturalium tria 179 e
Qui vnum fecêre 176 a
Qui multa, partim finita, partim infinita 177 a
Quo ordine dicatur principium de tribus principijs rerum naturalium 180 d
Principiorum coniugationes ex Pythagoræorū diſciplina 177 f
Contra eos, qui principia negant, non eſſe diſputandum 105
An illud principium, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ſit primò cognitum 85 f

PRIVATIO.

Priuatio an ſit ens 219 a
An ſit principium rerum naturalium 222 a
Priuationes quo pacto dicātur in reb. eſſe 221 b
Priuatio quo ſenſu dicatur principium per accidens 223 e
Priuatio formaliter ſumpta, eſt in rebus ſecluſa notione intellectus 220 b
Priuatio cur maleſica dicatur 221 c
Priuationes quo pacto ordinentur à Deo 221 b
Veriſimilius eſſe, dari proprios conceptus priuationum ibid. f

PROPORTIO.

Proportio magna rerum conciliatrix 231 d

PVLCHRITVDO.

Pulchritudo vniuerſæ naturæ 407
Pulchritudo formæ, quā materia appetit 203 d

PVNCTVM.

An ſint actu puncta infinita in linea 513 b

PYTHAGORAS, ET Pythagorei.

Pythagora auctore Sophiæ in Philoſophia nomen mutatum 1 a
Pythagorica palingeneſia 517 c
Pythagorei quam obſcurandæ philoſophiæ rationem inierint 68 e
Pythagorei quantum numeris tribuerint 177 f
Sententia Pythagoreorum de præſtātia numeri denarij 178 b
Pythagorei decem principiorum coniugationes effinxerunt ibid.

QVALITAS.

Cur qualitas dicatur ſequi formam 132 a
Qualitates naturales cur non poſſint in infinitū intendi 145 e
An ſolæ qualitates ex omnibus accidentibus agendi vim habeant 380 e
Qualitatum varietas quoad vim agendi 382 d

Cur

Cur quædam qualitates pendeãt in fieri & conſeruari ab agentibus, aliæ non 227 d

QVANTITAS.

Quantitas conſideratur à Mathematico, à Phyſico, & à primo etiam Philoſopho 15 b
Quantitas cur dicatur ſequi materiam 131 f & 140 c
Quantitas ex ſe nullis terminis coercetur 140 f
Materia ſine quantitate habet partes ſubſtantiales, ſiue entitatiuas, non tamen extenſas, & ordinatim diſpoſitas 117 a

QVIES.

Quies bifariã accipitur, & quo pacto motu præſtantior ſit 38 a
Quietis nomine in definitione naturæ ſignificatam ab Ariſtotele tam quietem in termino à quo, quàm in termino ad quem 264 c
Quies cœli poſt diem iudicij an ſit futura cœlo naturalis 263 a

RATIO.

Pro armis & veſtitu data hominib. ratio 413 c
Rationis vſum in pueris quid demoretur 91 d
Rationes ſeminariæ quæ ſint 242 c
Rationem quidam brutis dedêre 420 d
Ratio cauſandi quid ſit 328 e
Rationes cauſandi ſingularum cauſarum 333 e

RELATIO.

Relatio caret omni actiuitate 384 e
Poteſt relatio vendicare cauſſalitatẽ finis ibid. c & 387 d
Relationes an educantur de potentia ſubiectorum 243 f
Relatio noua realis nulla poteſt in Deum cadere 331 f
Cur de relatione non ſit peculiaris ſcientia 13 f
Relatio vnionis inter materiam & formã 232 d

RES.

Res omnes conſeruantur à Deo in ſuo eſſe, alioqui mox in nihilum reciderent 341 d
Quælibet res aliam ſe perfectiorem imitari nititur 272 b
Per quos gradus, quibúſve modis res prodeant in lucem 271 a
Quæuis re creata poteſt effici à Deo alia nobilior 529 a

SCIENTIA.

An ſint tres ſcientiæ contemplatiuæ 5 d
Scientiarum contemplatricium diſtinctio an ex triplici abſtractione à materia & à motu rectè colligatur 8 f
Scientiarum varietas ab ipſa natura orta eſt, non à commoditate diſcentium ibid. e
Scientia quam Deus habet de rebus, vtrum ſpeculatiua ſit, an practica 28 f
Cur ad vnam ſcientiam non pertineat omnia, quæ cognoſcuntur, naturali intellectus lumine 26 c
Scientiarum dignitas & præſtantia non ex neceſſitate æſtimanda 44 f
Actus ſcientiæ & opinionis cur ſimul in eodem intellectu non cohæreant 70 e
Scientiarum regina Metaphyſica 45 b
Quem ordinem tam doctrinæ, quàm dignitatis, inter ſe habeant ſcientiæ 38 d 44 f

SINGVLARE.

Singulare an ſit primò cognitum 87 b
Singulare accidentis, an ſubſtantiæ prius cognoſcatur 93 a
Singularia contenta ſub eadem ſpecie infima, nõ ſunt alia aliis nobiliora ſecundùm gradum ſuæ particularis eſſentiæ 327 d
Vnde oriatur maior perfectio operandi in ſingularibus eiuſdem infimæ ſpeciei ibid.
Progreſſum in infinitum in ſingularibus cauſis per ſe, non tamen eſſentialiter ſubordinatis, poſuit Ariſtoteles 68 c
Quo pacto actiones & effecta ſingularia à Deo, quo ad ſingularitatem, præfiniantur 261 a

SOCRATES.

Socratis modeſtia commendata 20 b
Socrates vniuerſam philoſophiam ad mores inflexit 13 e
Ad Socratem complures philoſophantium ſectæ dogmata ſua referebant 47 b

SPECIES.

Vtrum natura ſpecies in infinitum moliri queat 67 & 510 f
Qualibet ſpecie poteſt Deus aliam in infinitum perfectiorem producere 529 a
Species ſunt ſicut numeri 530 d
Non poteſt vlli ſpeciei nouus addi gradus eſſentialis perfectionis ibid. e
Opinio negans neceſſe intellectui ſpecies intelligibiles rerum ſingularium, magis Peripatetica 89 f
Singularia inflexa potiùs quàm reflexa, cognitione à nobis intelliguntur 92 f
Species non habent inter ſe ordinem eſſentialem 74 d

SPECVLATIVVM.

Scientiæ ſpeculatiuæ tripartita diuiſio 5 d
Speculatiuæ ſcientiæ contemplatricibus excel-

lent 44 c
Phyſiologia eſt ſcientia ſpeculatiua 27 f
Speculatiuas ſcientias diſtingui per diuerſas abſtractiones à materia, & à motu 8 f
Medicina non eſt ſpeculatiua 29 c
Neque moralis ſcientia 30 c
Neque Dialectica ibid.

SVBIECTVM.

Nulla ſcientia probat ſuum ſubiectum 36 f
Subiectum Metaphyſicæ 34 f
Subiectum Phyſiologiæ quódnam ſit 31 c
Commune ſubiectum octo librorũ Phyſicæ Auſcultationis 52 c
Subiectum ſingulorum librorum Phyſicæ Auſcultationis ibid.
Scientiæ diſtinguuntur per ſubiecta 8 b

SVBSTANTIA.

Subſtantiæ productionem an accidentia attingant 372 b
Subſtantia an cadat ſub notionem internorum ſenſuum 95 d
Subſtantia cognitione poſterior accidentib. 94 b
Nulla ſubſtantia eſt immediatum principium ſuæ operationis 374 d & 379 d

TERRA.

Terræ encomium 411 f
Terræ benignitas & beneficentia 314 a
Terra in mundi medio ſita ibid. c
Terra animantis ſpeciem præ ſe fert 272 a

TOTVM.

Totum aliud vniuerſale, aliud actuale 68 c
Horum cognitio quo pacto ſe habeat ibid.
Totum an re ipſa diſtinguatur à ſuis partibus, latè diſſeritur 105 a & 106 b
Diſcrimen inter totum per ſe, & totum per aggregationem 112 c
Num materia & forma vnitæ poſſint abſq; toto conſeruari 113 d
Num quæcunq; in rebus creatis differũt re, differant quoq; eſſentia; & num hoc de toto & partibus pronuntiandum ſit ibid. b

TRISMEGISTVS.

Triſmegiſti ſententia de via ad capeſſendam philoſophiam 2 e
Triſmegiſtus docuit, omnia in Deo viuere & ſubſiſtere 343 c

VBI.

Vbi, eſt terminus motus localis 476 b
Vbi, quidnam ſit ibid.

VERITAS.

Veritas quaſi centrum intellectus, in quod naturæ impulſu fertur 149
Democritus veritatem in puteo demerſam quærebatur 17 c
Anaxagoras aiebat veritatem caligine circumfuſam ibid. d

VIOLENTVM.

Violentum quid ſit 240 c
Violenta potentia an dimitti debeat 240 c

VLVENS.

Res viuentes quibus terminis definiantur 247
Quibus terminis definiãtur res nõ viuẽtes 138 a

VNLO.

Vnio trifariam accipitur 232 d
In morte Chriſti retenta vnione partium humanitatis cum Verbo, diſſoluta eſt vnio Verbi cũ humanitate 111 c
Vnio inter materiam & formã quanta ſit 230
Vt materia & forma inter ſe vnionem habeant, non opus eſſe medio vinculo interno ibid. f

VNLTAS.

Vnitas quinq; modis ſumitur 230 a
Vnitas cur dicta ſit radix omnium rerum 174 c

VNIVERSALE.

Quo ſenſu vniuerſale dicatur obiectum intellectus noſtri, cùm tam vniuerſalia, quàm ſingularia intelligamus 92 a
Magis vniuerſalia cognitione diſtincta actuali ſunt nob. notiora, quã minus vniuerſalia 71 c
Minùs vniuerſalia cognitione cõfuſa tam potentiali, quàm actuali, ſunt nobis notiora quàm minus vniuerſalia 81 f & 86 c
Cognitione diſtincta potentiali minùs vniuerſalia ſunt notiora magis vniuerſalibus 72 c

XENOPHANES.

Xenophanes Colophonius omnia vnum eſſe aſſeruit 173 c
Quid nomine vnius reuera ſignificare voluerit ibid. e
Xenophanẽ audiuit Parmenides Eleates ibid. d

ZENO.

Zenoni conceſſit Xenocrates, poſſe magnitudinẽ in partes indiuiduas ſecari 123. 124

INDICIS VOLVMINIS PRIMI FINIS.